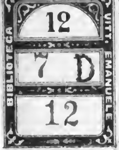
BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
12
7 D
12

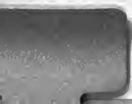

R. P.

ANTONII

RVVIO RODENSIS,

DOCTORIS THEOLOGI

Societatis IESV, Sacræ Theologiæ Professoris,

COMMENTARII

IN LIBROS ARISTOTELIS Stagyritæ Philosophorum Principis, de Anima: vnà cum dubiis & quæstionibus hac tempestate in scholis agitari solitis.

Nunc primùm in Gallia editi, cum duplici Indice, quorum vnus discussas omnes quæstiones, alter res omnes notabiles complectitur.

LVGDVNI,

Sumptibus IOANNIS PILLEHOTTE, sub signo Nominis IESV.

M. DC. XX.

Cum Priuilegio.

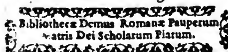

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO D. D. *Ildephonso de la Mota, Præsuli Tlaxcalensi dignissimo, Regióque Consiliario, Doctor Antonius Rubio Societatis Iesu Theologus.*

S. P. F.

ORDIBVS verò necessitudinis vinculo astrictis, illud,nec rarò euenire solet (Præsul Illustrissime) vt longo terrarum interuallo separatis,eo vehemẽtius amoris ardeat igniculus, quo maius est conuersationis antiquæ exortum impedimẽtum: neque enim terrarum, locorumve distantia illorum memoriam delebit vnquam, quos verus, & firmus amor firme satis, & alte præssit animo. Haud aliter sane nobiscum actum esse existimo, quos verus amicitiæ nexus astrictos, tenet. Potuit quidem rerum vicissitudo,quotidieque insurgentes causæ distante nos satis disiungere loco: verum illud tantummodo vix effecit, vt auferretur, vel minueretur solum quotidiana illa nostra cõsuetudo, qua per aliquod tempus (vtinam longius) fueramus vsi: id vero efficere non potuit, vt qui semel insitus fuit animo verus amor, imminuatur vnquam. Quapropter nec amoris mei vim erga te (omnium amore, obsequioque dignissimum)tot interpositi maris vndæ poterunt extinguere,nec terrarum interiecta moles obruet aliquando. Nec huius amoris causæ desunt idoneæ satis,ac nobi-

lissimæ, nā præter generis tui splendorem, maiorumque decus (quod maximum inter illustres Hispaniæ nostræ familias locum habet) cum (vt ille alius dixit) ea sit virtutis vis atque præstantia, vt si videretur, mirabiles sui excitaret amores : hæc sane virtus, quæ in te maxime lucet, clareque videtur, omnium potest animos in se conuertere, atque omnium amorem̄ excitare. Etenim si mentis potentias illas nobilissimas cognoscendi pariter, &amandi spectare velimus, eas quidem omni virtutum genere conspicuas reperiemus. Ac in primis si scientiarum spectemus ornamentum (ingenij tui fructum dulcissimum) inueniemus maximum, nam in Mexicana Academia nobilissima literarum apperiens aditum, in Salmanticensi tandem, & Complutensi præstantissima quæque optimarum Artium germina decerpens, non solum Theologiæ peritia non vulgari, sed diuinarum literarum notitia claruisti. Nec illa omittam, Pastor vigilantissime, in rebus gerendis prudentiam admirandam, in quæ ijs exhibendis muneribus omnium acclamatione tibi commissis, mirifice splendet. Quid si morum integritatem virtutesque commemorem ? Laudabilem illam modestiam, Christianamque humilitatem statim offendo, quam nec dignitatum quas obijsti gloria, nec laudes tuæ maximæ, quæ in omníum ore versantur, non modo delere, verum, nec minuere potuerunt. Accedit præterea humanitas, & benignitas singularis, qua vel maxime omnium soles conciliare animos, auget virtutum numerum animi magnitudo, atque constantia ad aggredienda pariter, & ferenda quæque difficillima, quorum omniū merito, non sine multorum gaudio, atque lætitia; trium nobilium Ecclesiarum Decanus, totidem Ecclesiarū Episcopus, & Tlaxcalensis tandem Diœcesis inter Hispaniæ nouæ Episcopales

sedes

ſedes ditiſſimæ ; atque digniſſimæ fuiſti Præſul electus. Neque hoc accidit (vt quidam parum de diuina prouidentia cogitantes putarunt) fœlicis cuiuſdam aſtri influentia, & benignitate: quin imo aſtrorum, Cœlorumque Regis, Dei Optimi Maximi ſingulari beneficio, & prouidentia, qui te populo ſuo Paſtorem deſtinatum habebat. Cuius tu beneficij non immemor, illius imitandi ſtudio, qui è Paterno ſinu ad noſtra deſcendit tuguria, vt viam nos ſalutis, & veritatis doceret; ſummum illud, tantique ſemper habitum verbi Dei diſſeminandi munus, non ſolum apud Hiſpanos ſumma cum laude fructúque exercuiſti, ſed apud Indos pariter illos, qui ditionis tuæ ambitu cõtinentur, peregrinam eorum linguam callens, quorum ſpirituali commodo (cum verè ſis paterno animo, & pietate præditus) adeo conſuluiſti, vt Diœceſis tuæ Barbaras, diffuſaſque regiones, nec laboribus, aut periculis parcens, nec pecuniæ, luſtraris corpore, virtutéque illuſtraris. Cum præſertim nihil ab eis omnibus, nec illud ſane quod ius, ratioque exigere videbatur, accipere volueris, quin potius in eos omnes, qui aliqua egeſtate præmerentur, qua es præditus benignitate, & clementia, è propria annona, quam pauperibus dicatam habuiſti eleemoſynam liberaliter erogaris. Quæ ſane omnia (vir eximie) præ multis aliis meum animum tibi iam dudum, nec immerito deditiſsimum impulerunt, vt laboris noſtri hiſce temporibus in explananda Philoſophia inſumpti, optimam illam, nobiliſsimamque partem, quæ in animæ explicanda natura verſatur, tibi præ cæteris dicarem. Quod vt præſtarem, nomen ipſum animæ me ſtatim admonuit tibi fore de anima tractationem offerendam, qui tum propriæ, tum ciuium tuarum animabus omni

virtutum genere illuſtrandis ſedulo nauas operam. Mei ergo amoris non immemor hoc tibi munuſculum, exiguum ſatis, ſi dignitatis duæ ducatur ratio, aliquod tamen mei erga te animi monumentum, & ſignum dicatum volui. Hoc pignus amicitiæ noſtræ benignus ſuſcipe, quòd ſi tibi gratum extitiſſe ſenſero, inter alia innumera liberalitate tua in me collatá beneficia, cum primis ſane locum obtinebit. Tua ergo autoritate, dignitatéque grauiſsima fore non diffido, quin opus hoc noſtrum fœlici principio, fortunato progreſſu ad optatum exitum perueniat. Vale, Præſul illuſtriſsime, noui orbis decus,& ornamentum, ex Collegio Societatis I E S V Complutenſis die Septembris nona, Anni 1611.

Cenſura

Cenſura Academiæ Complutenſis.

COMMENTARIOS *hos in tres libros Ariſtotelis de Anima, Patris ac doctiſſimi Doctoris Antonij Rubij* Societatis IESV *ſtudio elaboratos, accuratè, ac ſedulo perlegimus, vt ſupremi Senatus Regij decreto huic almæ Academia Cõplutenſis cõmiſſum fuerat: de quibus ita cenſemus nihil in primis in eis contineri ſanæ doctrinæ, ac bonis moribus quoquo modo aduerſum: ſed eiuſmodi eſſe, vt in illis vis ingenij maxima, longum, & indefeſſum ſtudium, doctrina non leuis: ſed grauis, ac ſolida, & ad D.Tho. ſcholam egregiè attemperata maximè ſplendeat: ex quo fiet omnino, vt non poſſint non eſſe, & grati omnibus, & in magnum ſcholarum vſum, ſperamuſq́; fore, vt ſicut ex aliis libris, quos de re Dialectica, ac Philoſophica idem autor edidit, non vulgarem fructum Complutenſis cœpit Academia, ſic iste quem tanto ſtudio ingenioq́; perfecit, non minori vſui futurus ſit. Quare pro certo ducimus opus eſſe dignum, quod prælo mandetur, & in publicam ſtudioſorum vtilitatem prodeat. Datum Compluti menſis Aprilis, die decima octaua, anni milleſimi ſexcẽteſimi vndecimi.*

D.Ioannes Alphonſus Gutierrez, Rector.

Doctor Deminguez Tello.
Doctor Muñoz de Benauides.
Doctor Geneſius Martinez.
Doctor Guijarro.
Doctor Salas Manſilla.
Doctor D.Iuan de Pereda Gudiel.
Doctor Melchior de Polibar.
Doctor Petrus Capata.

Licentia Patris Prouincialis.

EGo Bartholomæus Perez de Nueros Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Toletana potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua Præposito nostro Generali, facultatẽ concedo, vt Typis mandentur Commentarij in libros Aristotelis de Anima à Patre Antonio Rubio Doctore Theologo Societatis IESV, & sacræ Theologiæ Professore compositi, & iudicio Patrum Ioannis Federici, Gundisalui de Albornoz, & Petri de Viuero nostræ Societatis approbati. In cuius rei fidem has literas manu nostra subscriptas, sigillóque nostro munitas dedimus decimo Aprilis, Anni 1611. in nostro Collegio Complutensi.

Bartholomæus Perez de Nueros.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi.

EGo Bartholomeus Iacquinotius, Prouincialis Collegiorum Societatis IESV, in Prouincia Lugdunensi, iuxta Priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. die 10. mensis Maij, anni 1583. & Henrico IV. 20. Decembris, 1606. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque illorum permissione imprimant, permitit Ioanni Pillehotte Lugdunensi Bibliopolæ, vt, R. P. Antonij Ruuio Rodensis, Commentarios in libros Aristotelis de Anima, *ad sex proximos annos imprimere, ac liberè diuendere possit. Datum Lugduni die 22. Aprilis, 1620.*

B. Iacquinotius.

INDEX

INDEX CAPITVM ET QVÆSTIONVM QVÆ IN HIS TRIBVS LIBRIS DE ANIMA accuratè discutiuntur.

Liber Primus.

Quæstiones Prooemiales.

Quaest.

Quæst. 10.

CAPVT IV. & V.

Tractatus de natura ; & modo operandi intellectus agentis. 637

Tractatus de natura actu obiecto intellectus possibilis.

Tractatus de actu intellectus possibilis.

Caput

COMMENTARIORVM
IN LIBROS ARISTOTELIS
Stagiritæ de Anima.

PROOEMIVM.

REM satis per se magnam, & Philosopho dignam, explicationem videlicet animæ nostræ, dignitatisque ac præstātiæ eius, maiorem satis illustriorémque effecit opus hoc Aristotelicum, exquisita ab eo diligentia elaboratum, & in quo ingenium eius pene diuinum se ipsum videtur superasse. Rem per se magnam assero animam nostram, eiúsque cognitionem: cum sit veluti summa quædam, seu compendium diuinorum operū, quæ circa totius mundi opificium versantur, quodammodo in se complectens spiritualium, corporearumque rerum omnium excellentiam, vtpote tanquam medium vtrumque attingēs extremum. Philosopho verò dignum eiusdem animæ notitiam inuestigare: quia nihil dignius esse potest homini sapientiæ cupido, atque studioso, quàm in assequenda perfecta notitia propriæ eximiæq; dignitatis ab eadē anima profectæ toto pectore incumbere, per quam viā sibi parat ad comparandam diuinā cognitionem, & ex qua innumerabiles pene vtilitates, commoda, fructus (quos longum nimis esset recensere) ei proueniunt. Aureum verò opus Aristotelicum, quod miro quodam ordine, ac rerum dispositione naturam, & rationem eiusdē animæ, partes, proprietates, seu potentias, atque operationes nobis tradidit, ex quibus, & in quibus excellentia eius mirum in modum prælucet, non satis, nec pro merito commendari potest. Hoc idem opus nos interpretandum suscipimus, eiusdémque commentationem aggredimur, vt aliquam tantæ rei notitiam Philosophiæ studiosis impertiamur. Cui hæc proœmij loco censemus præmittenda, copiosiúsque explicanda gratia commodioris intelligentiæ, quæ Aristoteles ipse in eius proœmio vno, vel altero (vt solet) verbo attigit (vniuersalioribus aliis prætermissis, huic, & aliis operibus communibus, & iam in nostris commentariis dialecticis, philosophicis explicatis) nempe ad quam scientiam propriè spectet naturam, & rationem animæ inuestigare. An opus hoc pro subiecto proprio animatum corpus, vel potius eandem ipsam animam sibi vendicet, an cæteris scientiis, vel philosophiæ partibus nobilior sit hæc. Quotnam, & quæ sint vtilitates eius. Quis ei debeatur locus inter cæteras philosophiæ naturalis partes: ac tandem qualisnam sit diuisio eius. Hæc si à nobis explicentur, & ab eisdem studiosis probè teneantur, non parum emolumenti ad capiendam eiusdem Aristotelici operis doctrinam afferre poterunt.

QVÆ

QVÆSTIO PRIMA,
Procemialis.
An consideratio animæ ad naturalem philosophiam propriè spectet.

NVM Præsupponit titulus quæstionis, & aliud quærit, supponit quidem animam esse rem talem,de qua possit haberi sciētia. Quod euidens est, non solùm de anima in communi accepta,prout comprehendit vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, sed etiam sumpta pro rationali:& probari potest hoc discursu. Vt aliquid possit esse subiectum scientiæ, tres potissimum conditiones debet habere requisitas, & sufficientes. Nempe, quod sit in rerum natura,vel saltem sit possibile. Quòd proprietates,& passiones habeat de se demonstrabiles. Et tandem causas, & principia, per quæ possint demonstrari:& per hæc quidem habebitur de illa scientia à priori, per effectus verò ab ea procedentes dabitur scientia à posteriori,nam per eos,demonstrari poterunt proprietates, & per has essentia;sed tam anima in communi, quàm rationalis in speciali habet tria hæc;ergo vtroque modo poterit esse subiectum scientiæ. Maior est expressa apud Aristotelem 1.lib. de Posterior. resolution. capite 1. & 25.4. metaphysicæ,capite 1.& 11. metaphysicæ capite 6. quibus locis easdem conditiones, tanquam necessarias, & sufficientes exigit; & omnes interpretes cum eo. Minorem verò sic probo,de anima vtroque modo sumpta euidens est, saltem à posteriori per suos effectus, & operationes, quod sit in rerum natura,vt idem Aristoteles in hoc 1.libro,textu 19.docuit his verbis: *Animatum igitur ab inanimato, duobus maximè differre videtur,motu, & sensu,accepimus autem, & à progenitoribus duo hæc de anima.* Et ita per hos effectus asserit eandem animam cognouisse philosophos: quamuis non omnes eodem modo de natura, vel essentia eius senserint. Nos etiam euidenti experientia cognoscimus easdem operationes vitales procedere à rebus animatis,& non ab aliis corporibus inferioribus, & ai-

tiores esse motibus omnino naturalibus, vt in calefactione, infrigidatione, motu sursum, & deorsum, atque etiam circularis ex quo euidenter colligimus procedere ab altiori principio vitæ, quod est anima: ergò euidĕter à posteriori cognoscimus animã, pro vegetatiua, sensitiua, & loco motiua esse in rerum
2 natura. Rationalĕ vero, non minùs euidenter per discursus, & ratiocinationes, liberósque actus volũtatis vsque adeò, vt dixerit Augustin. *Qui se habere animam non cognoscit, nescio an eam habeat* De proprietatibus verò, seu passionibus, euidĕs est etiã: nam in viuĕtibus sunt potentiæ, nutritiua, generatiua, & augmentatiua, tanquam veræ proprietates cum eisdem viuĕtibus conuertibiles, & ab anima, vegetatiua, & sensitiua procedĕtes, quas corpora non viuentia non attingunt, aut non in ea proprietate, ac perfectione, quamuis inferiores quasdam, atque improprias habeant aliquo modo similes. In hominibus etiam sunt intellectus, & voluntas, quas tanquam potentias animæ rationalis proprias, & ab ea procedĕtes cognoscimus per proprios actus discurrendi, ac liberè volendi, ergo habet anima vtroque modo sumpta veras proprietates de se demonstrabiles. Quod verò habeat causas, & principia, per quę possint demonstrari, etiam est manifestum: nam principiũ, & causa, per quæ communiter demonstrãtur passiones de subiecto, est definitio: sed anima habet duplicem definitionem designatam ab Aristotele in principio 2. libri huius operis receptam, atque probatam ab vniuersa schola: ergo habet causas, & principia, per quæ possunt de illa demonstrari proprietates enumeratæ.
3 Præsupposito igitur quod anima vtroq; modo sumpta, potest esse subiectum sciĕtiæ, quærit titulus quæstionis, an pertineat consideratio eius ad naturalem philosophiã, ita vt pars sit huius scientiæ? Et de anima vegetatiua plantarum, & sensitiua aliorum animalium ab homine, certum est apud omnes propriè pertinere ad philosophiã; & probatur expressis testimoniis Aristotelis, & euidĕti ratione, Aristoteles enim 6. lib. metaphysicorum, cap. 1. textu 2. ad philosophum naturalem pertinere, de omni anima dependente à materia disputare, his verbis docet: *De quadam anima speculari naturalis est, quacumque non sine materia, &c.* Anima autem vegetatiua, & sensitiua non solum dependent à materia, in suis operationibus vegetatiuis, & sensitiuis, quas omnes per potentias, atque instrumenta materialia exercent, sed etiam in esse, & fieri: cùm notum sit educi de potentia eiusdem materiæ. Et tandĕ 1. lib. de partibus animalium cap. 1. post medium, quamlibet animam præter intellectiuam, esse principium motus, & ideò ad naturalem philosophiũ pertinere, sic ait: *Non omnis anima principium*
motus

motus est, neque partibus animæ omnibus id tribui debet, sed augendi principium, idem putandum, quod & in plantis est, alterandi vim eamdem, quam sentiendi, deferendi autem aliud quiddam, non vim intelligendi, delationem enim, vel in cæteris esse animalibus nouimus, &c. Per vim autem deferendi potentiam loco motiuam animæ sensitiuæ propriam intelligit. Sed ratione probatur, quia ad naturalem philosophiam pertinet agere de principiis rerum naturalium intrinsecis, quæ sunt materia, & forma, vt per se est euidens, sed anima vegetatiua, & sensitiua sunt verę formæ, & materiales, vt probant materiales earum operationes vegetandi, & sentiendi: ergo per se pertinent ad naturalem philosophiam.

Nec est minus certum apud Aristotelem eisdē locis, & omnes eius interpretes, animam rationalem, vt vegetatiuam, & 4 sensitiuam, per se etiam pertinere ad naturalem philosophiā. Quia licèt non educatur de potentia materiæ, & ideò nec dependeat ab ea in esse, & fieri, materiam tamen informat, & est principium intrinsecum, atque etiam pars essentialis compositi verè materialis viuentis, atque sensibilis, & materiales habentis operationes, nutritionis, augmentationis, sensationum & motus progressiui, sicut cætera viuentia, & animalia; ergo per se pertinet sub vtroque gradu vegetandi, & sentiendi ad philosophiam naturalem, sicut animæ eorum: Probatur consequentia, quia philosophia per se considerat quascūque partes intrinsecas entis naturalis, & quæcūque principia motus naturalis, & operationum naturalium, ac materialium: cum hæc omnia sub proprio subiecto per se comprehendātur; ergo per se considerare debet animam rationalem, vt principium intrinsecum, ac partem entis naturalis viuentis, ac sensitiui, & motus naturalis eius, ac materialium operationum.

Quæstio igitur ad solam animam rationalem, vt rationalis 5 est, reducitur, hoc est secundùm gradum vltimum, ac sibi proprium rationalitatis consideratā, an pertineat cōsideratio eius ad philosophiam naturalem, vel potius ad aliam scientiam.

Et prima opinio asserit animā rationalem duo habere, primum, esse intellectiuam, in quo conuenit cum Angelis, & sub hac cōsideratione vniuersalissima nō est forma corporis, quia intellectiuum, vt intellectiuum non est forma, alioqui Angelus esset forma: quare non pertinet ad philosophiam, sicut nec Angelus, sed abstrahit omnino à materia. Habet etiam secundò esse vegetatiuam, & sensitiuam, & hoc modo non abstrahit à materia sensibili, sed eā respicit, & quia philosophia naturalis concernit materiam sensibilem, & metaphysica abstrahit omninò à materia, quamuis propter secundum pertineret

anima ad cõsiderationem philosophicam, & propter primum ad metaphysicam:considerata verò secundùm integram, & adæquatam rationem, vtramque comprehendentem videtur esse in media quadam abstractione à materia, inter philosophicam, & metaphysicam valde simili abstractione mathematicarum disciplinarum, quam mediam vocare solent inter extremas easdem,philosophiæ, & metaphysicæ:quia abstrahunt quidem à materia sensibili, sed respiciũt intelligibilem,nempè quantitatẽ, vel corpus vt sic:& quia scientiæ diuerso modo abstrahentes à materia distinguuntur genere, vel specie,propterea docent considerationem animæ rationalis, neque ad philosophiam naturalem, neque ad metaphysicam pertinere, sed quandam, scientiam mediam per se constituere distinctã ab vtraque.Ita antiquiores interpretes Aristotelis, Boëtius in prologo prædicabilium Porphyrij,& Philoponus in primum li.de Generatione,Simplicius,& Themistius in prologo Phys. quos etiam sequuntur alij.Vnicum fundamentum horum authorum videtur esse:quia si anima rationalis consideretur secundum propriam entitatem,vel substantiam, spiritualis est, & omninò independens à materia, quare abstrahit ab illa secundum rem, & secundum considerationem, eo ferè modo, quo abstrahunt Deus, & Angeli: sicut ergo Deus,& Angeli pertinent ad abstractionem metaphysicam, ita etiam anima, sed secundum quòd communicat materiæ esse vegetatiuum, & sensitiuum,non abstrahit à materia sensibili,sed eam respicit, & ex consequenti habet abstractionem philosophicam, & quia vna, & eadem res habens vtrumque modum abstrahendi à materia non ad duas scientias, sed ad vnam pertinere debet, vna autem scientia vtroque mòdo abstrahens, nec potest esse philosophia naturalis,nec metaphysica, sed alia inter vtramque media, quæ vocari potest Scientia de anima ad vtraque distincta:ad hanc debet pertinere,& non ad illas.

6 Secunda opinio asserit, animam rationalem secundũ omnes gradus, atque etiam secundum omnes operationes ab eis procedentes pertinere ad considerationem naturalis philosophiæ, adeò vt anima etiam rationalis separata à corpore, & omnes operationes, quas in statu separationis habet, ad eandem philosophiam naturalem aspectent. Sic Toletus q.2.proœmiali, quod hac vnica probat ratione: Anima rationalis semper est forma physici corporis,actu quidem,dum illud informat,aptitudine verò dum ab ea separata est, nam tunc naturalem appetitum habet ad informandum, sed forma physica corporis pertinet per se ad philosophicam considerationem: ergo anima etiam rationalis,quocumque modo considerata,& in

in quocumque ſtatu ſump[illegible] eiuſdem conſiderationis naturalis debet eſſe. Vnde ſequitur quaſcunque eius operationes in quocumque ſtatu ab ea procedentes ad eandem conſiderationem naturalem pertinere,ſiue dependeāt à materia, vel à ſenſibus,ſiue non:probatur conſequentia , quia eiuſdem ſcientiæ eſt conſiderare operationem , & principium à quo procedit, ſed animam , quæ principium eſt omnium operationum , per ſe conſiderat naturalis ſcientia , vt probatum eſt ; ergo etiam conſiderabit operationes ipſas.

7 Sed huic opinioni addit Toletus animam rationalem etiam in corpore exiſtentem, quandam habere intellectionem , per quam eleuatur ad contemplationem ſublimium rerum nullo modo dependentem ab operatione phantaſiæ, ſed hanc omnino ſuſpendi : & de hac operatione probabile eſſe ait, non pertinere ad philoſophiam,neque animam vt principium eius,& hoc modo excludi ab Ariſtotele , quotieſcunque docet,ad naturalē pertinere diſputationem de anima,non tamen de omni, hoc eſt non de anima hominis , vt principio talis operationis contemplatiuæ. Hanc ſentētiam omnino probabilem eſſe aſſerunt Conymb.2.lib.de anima , c.1. quæſt.2. articul.2.ad primum,quantum ad primum de operatione contemplatiua omnino independente à phantaſmate. Probántque, quia dependentia intellectus in corpore exiſtentis à phantaſmate non videtur propriè neceſſaria, ſed quatenus ob connexionem harum potentiarum,dum intellectus in proprium obiectum fertur,ſimul phantaſia ad aliquod ſingulare obiter attendit ; ergo ſuſpendi poteſt naturaliter. Quod probari etiam poteſt, quia in raptu , nec anima egreditur à corpore , nec intellectus ab operatione intelligendi ceſſat, & tamen videtur omnino ſuſpendi operatio phantaſiæ , ſicut ſuſpenditur operatio omniū ſenſuum externorum:quare dabitur tūc operatio in corpore, ſine actuali dependentia à phantaſmate. Sed probat Toletus eſſe ſententiam Ariſtot. quod anima, vt eſt principium huius intellectionis independentis,non pertineat ad philoſophiam, teſtimoniis eiuſdem.Primum habetur 3.lib.de anima text.35. & 36. poſtquam enim in priori docuit,vniuerſaliter intellectum noſtrum in corpore exiſtentem , nihil intelligere ſine phantaſmate , ſubdit in poſteriori : *Vtrum autem contingat aliquid ſeparatorum intelligere ipſum exiſtentem non ſeparatum à magnitudine , an non, conſiderandum eſt poſterius.* 9. autem metaphyſ. c. 12.text.22.vbi videtur ſoluere hoc dubium, aſſerit animam noſtram eſſe in potentia ad intelligendas ſubſtātias immateriales,non quidem in potentia cœcitatis,quaſi dicat,non in potentia remota nunquam reducenda ad actum , ſicut ea

quam videtur habere cœcus ad videndum, ſed proxima, & ad actum reducenda, qualis eſt ea,quam dormiens habet ad videndum colorẽ. Ex quibus ſequitur ſentire Ariſtotelem,quod poſſit anima in corpore exiſtẽs intelligere ſeparatas ſubſtantias,per ſe quidem,hoc eſt,per proprias ſpecies, & non ſolum per accidens, hoc eſt,per alienas ſpecies rerum materialium, nam de hoc nemo poteſt dubitare.Quod vt clariùs oſtenderet 2.lib.Metap.ca. 1. docuit ſic ſe habere animam noſtram ad intelligenda maniſeſtiſſima omnium(qualia ſunt ſubſtātiæ immateriales ex propria natura)ſicut oculi veſpertillionum, ad videndum lumen diei:conſtat autem tales oculos per propriā ſpeciem videre lumen diei, & ideo per ſe,quāuis imperfectè: ergo eodem modo ſentit Ariſtoteles animam noſtram per ſe, & per propriam ſpeciem intelligere ſubſtātias ſeparatas,dum eſt in corpore,& ideò non per ſpecies acceptas à ſenſibus, vel dependẽtes ab eis,ſed habere operationem ſibi propriam, hoc eſt,nullo modo dependẽtem à phantaſmate,& ſecundum eam non pertinere ad conſiderationem philoſophicam.

9 Secundum teſtimonium reperitur in 1.lib. de anima textu 12. vbi agens de operationibus animæ aſſerit de quibuſdam certum eſſe, quod ſint communes corpori, & ideò non proprias ipſius animæ,vt de ira,deſiderio,ac ſenſationibus eſt manifeſtum, de intellectione verò ait aſſimilari propriæ operationi, de qua ſi verum eſt eſſe imaginationem quandam, vel non poſſe haberi ab anima ſine imaginatione, nō erit ei propria,& ita nullam habebit propriam;& ſi nullam talem habet, non erit à corpore ſeparabilis: quia quod nō poteſt vllo modo operari ſine corpore,nec ſine vllo eſſe poterit, cum eſſe,ſit ordinatum ad operandum.Ex quibus ita arguit Toletus, Ariſtoteles ſentit animam rationalē eſſe ſeparabilem à corpore, & fides noſtra docet in morte ſeparari; ergo ſentit habere operationem ita ſibi propriam, & nullo modo dependentem à phantaſmate exercitium eius; Quod etiam ſecundum fidem concedendum eſt, vt ſeparabilis eſſe intelligatur naturaliter anima,nam mors naturalis eſt:Probatur conſequentia, quia ſi non habet operationem, quam poſſit exercerē ſine corpore, nec poterit ſine corpore eſſe.

10 Tertio loco referri poſſunt recentiores, ex quibus quidam abſolutè negant animam rationalem ſecūdum gradum rationalitatis pertinere ad Philoſophiam,ſed ad Metaphyſicā conſiderari aſſerunt. Alij verò diſtinctione vtendum eſſe docent: nam ſecundum gradum ipſum ſubſtantialem rationalitatis, per quem informat corpus, & conſtituit compoſitum phyſicum humanum,ad Philoſophiam pertinet, ſed ſecundum intellectum,

tellectum, & voluntatem operationésque harum potētiarum potius ad Metaphysicam. Et tandem alij alio modo distinguunt, diuersas operationes animæ, nempe secundum essentiam, aut secundum modum essendi, & modo priori pertinere ad Metaphysicam asserunt, quia spiritualis est, & independens à materia, modo verò posteriori ad Philosophũ, quia modum essendi habet in materia. Cõueniunt igitur recentiores isti in eo, quòd omnes excludunt animam rationalem à consideratione philosophica aliquo modo. Quod potest probari expresso testimonio Aristotelis, & efficaci ratione eiusdem: nam 1. lib. Physicor. textu 83. asserit de solis formis Physicis, & corruptibilibus sibi esse disputandum in reliquis libris naturalis Philosophiæ: ergo non de anima rationali, quæ incorruptibilis est, & 6. Metaphysic. textu secundo, ita ait: *De quadam anima speculari naturalis est, quæcumque non sine materia*, sed eadem anima rationalis est incorruptibilis, & sine materia; ergo non pertinet ad considerationem naturalis philosophiæ. Sed expressius 1. lib. de part. animalium, cap. 1. post medium, hanc eandem quæstionem, de anima intellectiua proposuit, an pertineat ad Philosophiam naturalem consideratio eius: eique respondet his verbis, *Sed quæret quispiam, animaduertens id quod modo dixi, vtrum de anima omni docere naturalis scientiæ intersit; an de aliqua vna, at si de omni, nulla certe præter naturalem philosophiam relinquetur scientia, intellectus enim siue mens rerum intelligibilium est, itaque rerum omnium notiones naturalis vna tenebit, est enim eiusdem scientiæ, vt tam de intellectu, quàm de re intelligibili doceat, si quidem eadem contemplatio omnium est inter se coniunctorum, sicut etiam sensus, & rei sensibilis, at non omnis anima principium motus est, neque partibus animæ omnibus tribui debet, sed augendi principium idem putandum quod est in plantis, alterandi vim eandem quam sentiendi, differendi autem aliud quiddam, non vim intelligendi: delationem enim vel in cæteris esse animantibus nouimus, intellectum siue mentem in nullis. Constat igitur non de anima differere omni oportere, quandoquidem non anima omnis natura est, sed aliqua eius pars vna, aut etiam plures, ad hæc, rem à materia abstractã nullam potest scientia naturalis contemplari, cum natura rei alicuius gratia faciat omnia.* Hæc Aristoteles, quibus expresè negat animam sub gradu rationali, vel intellectiuo, atque etiã intellectũ, & operationem eius ad philosophiã naturalẽ pertinere. Probatq; his argumentis: Primò, quia anima rationalis secundũ hunc gradũ intellectiuũ nõ est natura: quia nõ est principiũ alicuius motus naturalis. Secũdò, quia si naturalis philosophia consideraret animã, vt intellectiuam: ergo consideraret per se intellectũ, & consequenter obiectum eius; 11

quia ad eandem scientiam pertinet considerare rē, atque potentias,& operationes eius: sed obiectum intellectus est omne intelligibile, & consequenter omne ens: quia intelligibile conuertitur cum ente: ergo consideraret per se omne ens: ex quibus sequitur (ait Aristoteles) quod non daretur vlla alia scientia, præter philosophiam naturalem, quod est absurdum. Tertiò, quia philosophia agit de ente naturali, hoc est cōposito ex materia,& forma, sed anima intellectiua, vt talis, atque etiam intellectus eius abstrahunt à materia: ergo non possunt pertinere ad considerationem philosophiæ naturalis. Minorem probat: quia nec anima intellectiua, nec intellectus eius dependent per se à materia, sed ab ea possunt separari.

12 Pro solutione huius quæstionis duo oportet adnotare. Primum, quod licèt anima rationalis secundum suam entitatem sit spiritualis,& incorporea, est tamen corporea, vt quo: cum sit constitutiua corporis physici: & hoc non solum habet secundum gradum vegetandi,& sentiendi, sed etiam secundum gradum rationalitatis. Itaque non est anima spiritualis substantia, sicut Angelus: sed ita est spiritualis, quod essentia, & substantia eius sit actus, & forma corporis, & pars intrinseca, atque essentialis compositi corporei, & materialis. Quod non solùm lumine naturali cognoscimus cum Aristotele, sed etiam supernaturali diuinæ fidei, vt in 2.& 3. libro probabitur: cum expresse sit definitum ab Ecclesia, animam rationalem esse veram formam corporis, etiam vt rationalem, vt inferiùs ostendemus.

13 Secundò, adnotare oportet animam rationalem duplicem habere statum, primum in corpore, in quo creatur à Deo, secundum extra corpus, dum ab eo separatur in morte hominis. Et ratio vtriusque status colligitur ex natura,& modo essendi eius: in quo duo sunt: primum, quod anima rationalis ita est forma corporis, aut materiæ, vt de potentia eius non educatur,& ex consequenti, nec ab ea dependeat in esse, & fieri, sed habeat esse independens, etiam in corpore. Quod nō benè ita intelligitur, nisi in eo habeat propriam subsistentiam, vt in nostris commentariis physicis, lib. 1. ostendimus, per hunc igitur modum independens, qui est naturalis subsistentia, potest esse sine corpore inquit: Reperitur etiam secundum, nempe quod anima sit forma, nō cuiuslibet corporis, sed corruptibilis,& naturaliter, ac necessariò corrumpēdi, quare necesse est, quod potentia illa ad essendum per se sine corpore reducatur aliquando ad actum,& ita secundum ordinem naturalem, & absque vllo miraculo sit extra corpus, etiā sine additione alicuius noui modi essendi, quia per propriam subsistentiam,

quam

quam habet in corpore,vt 1.lib. physicorũ probauimus, sustẽtatur extra illud independẽter à quolibet alio, præter Deũ:& sicut per se subsistit extra corpus,ita potest naturaliter habere proprias operationes intelligendi , & volendi,vt dicemus in 3.libro.

Quibus præsuppositis tribus assertionibus, explico meam sententiam , quarum prima est: *Anima rationalis, vt est principium intelligendi in corpore, per se pertinet ad considerationem naturalis philosophiæ* Hæc prius declaranda est,deinde probãda:Declaratur autem hoc modo,vniuersalissimus gradus intellectualis naturæ hoc ordine deriuatur,aut descẽdit,ad particulares, vt primò conueniat Deo , qui per essentiam habet esse intellectualem naturam,& per eandem suam substantiã se, & omnia intelligit,deinde deriuatur ad Angelos , quibus conuenit per participationem:sed perfectè in hoc ordine,quia cõuenit eis tanquam naturis completis, ad animam verò imperfectissimo,atque infimo modo : quia non tanquam naturæ completæ;sed incompletæ,hoc est tãquam parti, & ideo aliquo modo dependenti à corpore in modo intelligendi, saltem dum in eo est,ex qua dependentia intelligitur, vt proprius modus intelligendi eius sit per receptionem specierum à sensibus,& ideò vnum post aliud,atque ex alio deducendo,quod est intelligere discurrendo,aut ratiocinando,& modus iste intelligẽdi imperfectissimus est propter successionem, quam non habet Angelus,sed simul intelligit omnia,quæ pertinent ad eandem rẽ, & quæ ex ea deducuntur, & ideò longè perfectiùs quàm anima,quæ ex successione intelligendi , & per species acceptas à sensibus alias,vt tardiùs percipiendi , quæ pertinent ad eãdem rem,aut ex ea deducũtur. Et ex his intelligitur ratio ob quam anima dicitur rationalis, & hominem rationalem constituit, & non intellectualem substantiã sicut Angelum. Assertio igitur nostra sic explicata affirmat animam,vt principiũ intelligendi in corpore,hoc est cum discursu, pertinere ad considerationem naturalis philosophiæ. 14

Quam probo primò ex eadem doctrina adnotata , hoc modo,anima rationalis,vt principium intelligendi in corpore est pars essentialis physici,ac materialis compositi , quod est ens naturale, nempe hominis , sed ad eandem scientiam pertinet totum , & partes essentiales eius;ergo sicut corpus humanum vt tale , quia est pars materialis talis entis naturalis,pertinet per se ad considerationem physicam,ita anima , vt rationalis, secundum statum informandi illud. 15

Secundò,id quod verè,& propriè est natura,per se pertinet ad scientiam naturalem,sed anima,vt rationalis verè, & pro-

priè est natura: ergo pertinet per se ad scientiam naturalem. Maior per se est euidens. Minorem verò sic probo: ex definitione naturæ, assignata ab Aristot. 2. lib. physicorum: Natura est, *Principium motus, & quietis eius in quo est*; sed anima, vt rationalis informans corpus est principium motus physici hominis, in quo est, ergo est natura: Minorem probo, quia anima est principiũ risus, fletus, admirationis, locutionis, qui vel motus physici sunt vel sine motu physico causato ab eadẽ anima, vt rationali non fiunt, vt per se est manifestum: cum nõ fiant in brutis. Est etiam principium intellectionis dependentis à phantasmate materiali, quod satis est, vt sit motus physicus communissima ratione prout sumitur in definitione naturæ.

16 Secunda assertio, ***Anima rationalis dum est in corpore, nullã habet operationem omnino independentem à phantasmate, siue per ea agnoscat spiritualia, siue corporea, aut sensibilia, & proinde nullã habet, secundum quam non pertineat ad considerationem philosophicam.*** Hæc est contra Toletum: quam probo primò expresso testimonio Aristot. 3. lib. de anima, text. 39. vniuersaliter asserẽtis, nihil posse intelligere animam in corpore existentẽ nisi cum dependentia à phantasmate, his verbis: ***Qui non sentit aliquid nihil vnquam addiscet, nec intelliget, & cum speculatur necesse est simul phantasma aliquid speculari***, quæ egregiè expendens D. Th. in Commentariis eiusdem loci, ait, duo in eis asserere Aristotelem, Primum, quod nihil possit homo addiscere, nisi cum actuali dependentia à phantasmate, quod est non posse scientiam acquirere de nouo, imò nihil de nouo cognoscere, quia addiscere vtrumque comprehendit in sua propria significatione. Secundò asserit nihil omninò intelligere, aut speculari posse hominem, nisi aliquod simul phantasma speculetur, hoc est, nisi phantasia actu operetur circa idemmet obiectum intelligendum, vel circa aliquid ad ipsum pertinens aut ei simile, quod est dicere, non solùm non posse intellectum humanũ acquireret scientiam sine actuali dependentia à phantasmate, sed neque vti scientia acquisita. Vnde infert D. Thom. falsum esse quod Auicenna tenuit, nempè quòd licet nõ possimus acquirere scientiam sine tali dependentia à phantasmate, benè tamen possimus vti scientia iam acquisita, vtrumque enim negat expresè Aristoteles: Rationibus verò probabitur ex professo eadem assert. 3. lib. de anima.

17 Assertio vltima, ***Anima rationalis à corpore separata etiã pertinet simpliciter ad consideratione naturalis philosophia, non tamen secundũ ea, quæ sunt propria illius status, sed ad Metaphysicã***: quæ tamen commodiùs tractantur ad finem huius operis, cũ cæteris ad statum corporis pertinentibus, quam in Metaphysica.

Prima

Prima pars huius assertionis colligitur ex præcedente, hoc modo: Anima rationalis dum informat corpus, ideo pertinet ad-cõsiderationem philosophiæ,quia est pars essentialis entis naturalis,& principium motus physici eius, sed omnia, quæ habet actu in corpore,habet secundùm aptitudinem intrinsecam,dum est ab eo separata:cum essentialiter sit apta ea exercere in corpore,& ad ea exercẽda appetitum habeat;ergo pertinet simpliciter ad eandem scientiam;Probatur consequentia quia hæc præstare actu,vel habere ad ea præstãda aptitudinem eiusdẽ rationis,& considerationis sunt,vt per se est manifestũ.

Secundam verò partem quòd secundum illa quæ actu habet 18 ex statu separationis non pertineat ad philosophiam naturalem,sic probo,ea, quæ pertinent ad statum separationis, non possunt esse considerationis philosophicæ, sed Metaphysicæ, ergo neque anima rationalis secundum illa considerata. Euidens est consequentia; & Antecedens probatur: quia ad statum separationis pertinent subsistere per se, sine corpore, & operari sine ministerio eius,aut sine vlla dependentia à phantasmate, imò & accipere species infusas à Deo immediatè, & per eas intelligere,vt cum D.Thoma ferè omnes sentiunt,sed modus iste essendi,& operandi,non est modus formæ,sed potius completæ substantiæ spiritualis,nempe Angeli accipientis species à Deo per infusionem, & non à rebus ipsis mediis sensibus;ergo ad eandem scientiam pertinet anima secundum ea considerata,ad quam pertinent Angeli,quibus valde assimilatur, sed de Angelis constat non pertinere ad philosophiam naturalem secundum se, sed ad Metaphysicam, nisi quadam fortè ratione extrinseca,vt sunt motores corporum; ergo pari ratione anima secundum propria huius status, Metaphysicæ potius,quàm philosophicæ considerationis,censeti debet.Itaque in anima separata duo hæc distinguenda sunt,& aptitudo informandi,atque operandi per ministerium corporis,& modus actualis essendi, & operandi ad similitudinem completæ substantiæ spiritualis; & ratione prioris ad philosophiam naturalem pertinet consideratio eius; ratione verò posterioris, non nisi ad Metaphysicam.

Sed nihilominus, dicitur in nostra assertione commodius tractanda esse,quæ pertinent ad hunc statum in præsenti opere,vt benè adnotauit Suarius noster tomo primo Metaphysicæ disput.1.sect.2.num.181.quia maior perfectio scientiæ est integram atque completam rationem sui subiecti considerare, quàm partem tantum eius partem aliam reiiciendo ad distinctam scientiam,etiam si propriè ad eam pertinere censeatur: & propterea peculiarem tractatum de statu animæ separatę ad finem

finem huius operis subiicimus, ne lectores compellantur eum in Metaphysica quærere.

19 Ad argumentum primæ opinionis distinguẽdum est antecedens, quod anima rationalis secundum propriam entitatem, vel substantiam sit spiritualis; nam vt, quod, verum est, vt, quo, falsum, quia vtrumque habet secundum propriam rationem, & entitatem, & quod non sit corpus, sed spiritus, & quod sit forma corporis intrinseca, & pars essentialis compositi materialis, atque corporei, nempè hominis, & ideò falsum est, quod sit substantia spiritualis sicut Angelus. Vnde sequitur falsum esse, quòd argumentum colligit, nempè animam secundum se, ac simpliciter consideratam pertinere ad considerationem Metaphysicam, sicut pertinent Angeli, sed tanquam essentialis forma corporis potius pertinet simpliciter ad philosophiam, quamuis secundum ea, quæ pertinent ad statum separationis, in quibus assimilatur Angelis, spectet ad Metaphysicam.

20 Ad primum argumentum ex his, quibus probatur animam in corpore habere aliquam intellectionem, sine dependentia à phantasmate, negandum est antecedens; quod dependentia intellectus existentis in corpore ab operatione phantasiæ, non sit per se naturaliter necessaria, cum non sit essentialis: nam licet verum sit hanc dependentiam ex connexione, & quasi sympathia harum potentiarum prouenire, sed connexio hæc necessaria est necessitate naturali, ita vt naturaliter repugnet operari intellectum, quin simul operetur phantasia circa aliquod singulare pertinens ad obiectum, circa quod operatur intellectus.

Ad secundum verò de raptu respondet D.Thom.2.2.quæst. 175.art.5.quod anima rationalis duo habet in corpore, nempè aptitudinem ad intelligendum cum dependentia ab eo, & permanente aptitudine suspenditur actualis dependentia diuina virtute supernaturali, per quam rapitur anima ad contemplationem diuinorum, & ideò tunc sine illa intelligit. Ex quo non sequitur, quod possit naturaliter habere operationem independentem, imò oppositum, quod non possit; quia si requiritur virtus supernaturalis, vt intelligente anima in raptu, suspendatur operatio phantasiæ, non potest naturaliter suspendi, & ideò, nec potest intellectus naturaliter vllam habere operationem in corpore sine actuali dependentia à phantasmate: & hæc est expressa sententia D.Thom. in eodem loco.

21 Ad argumentum secundæ opinionis concedenda est vtraque pars antecedentis, quod anima rationalis semper sit forma actu, vel aptitudine, sed neganda consequẽtia, quod secundum omnia quæ habet, pertineat ad philosophiam: nam præter rationem

tionem actualem,& aptitudinalem formæ habet aliam, quam non videtur consideraſſe argumentum, nempè modum eſſendi,per ſe ſine corpore, & modum operandi ſine phantaſmate, in quibus valde aſſimilatur ſubſtantiis ſeparatis: vnde quamuis ratione actualis , & aptitudinalis informationis pertineat ad philoſophum,non tamen ſecundum modum eſſendi,& operandi,quem habet ſeparata:nam ratione vtriuſque præcisè cōſiderata ſic ſe habet,ac ſi non eſſet forma;quare ex his non poteſt pertinere ad philoſophiam; non ergo bene colligit Toletus, quod licèt anima habeat quaſdam operationes dependentes, alias independentes à phantaſmate ſecundum omnes debet pertinere ad philoſophiam;quia omnes procedũt à forma, nam licèt omnes procedant ab eo,quod eſt forma,non omnes procedunt ab eo vt forma , ſed independentes procedunt ab anima,vt habet modum eſſendi, & operandi ſubſtantiæ completæ,ac ſeparatæ.

Duo priora teſtimonia Ariſtotelis, quæ pro ſe aſſert Toletus difficultate carent , ſi conſideretur nihil abſolutum in eis proferre, ſed ſub conditione , ac dubitanter loqui nihil determinando, ſenſus ergo prioris eſt. Dubium eſſe, an intellectus noſter in corpore exiſtens intelligat ſubſtantias immateriales , & quonam modo poſſit eas intelligere. Cui reſpondet in alio loco ex metaphyſica citato poſſe eas abſque dubio intelligere,quod verum eſt,non ſolùm dum eſt in corpore:ſed etiam ſeparata ab eo (ſi tamen ſeparari poteſt,quòd ibidem non determinat)in corpore quidem per alienas ſpecies rerum materialium, extra corpus verò fortè etiam modo alio , quem nec ipſe determinat : ſed vtroque modo imperfectè, & propterea alio loco in argumento citato id explicat veſpertilionis ſimilitudine,quia ſicut veſpertilio non ex directo aſpicere poteſt lumen ſolis propter oculorum imbecillitatē,ſed quaſi ex obliquo,& nimis imperfectè tanquam ſibi improportionatum,ita anima in vtroque ſtatu imperfectè cognoſcit purè ſpiritualia vt Deum,& Angelos tanquam ſibi improportionata, propter modum eſſendi altioris ordinis,quare negamus vnquam dixiſſe Ariſtotelem,quòd anima in corpore exiſtens intelligat ſubſtantias ſeparatas per ſpecies proprias,aut ſine dependentia à phantaſmate. 22

Secundum teſtimonium non ſolùm ſub conditione loquitur de anima rationali,& intellectu eius,ſed ſecundum totum ambitum ſuæ virtutis , atque potentiæ , & ideò ſenſus illius eſt,non erit anima ſeparabilis à corpore,ſi nullo modo poteſt ſine ſenſu operari,ſi verò poſſit ſine illo,ſeparabilis erit,& vtriuſque conditionalis ratio manifeſta eſt, quia ſi non poteſt 23

vllo

vllo modo sine phantasmate operari:ergo nec sine corpore esse vel ab eo separari:si verò aliquam potest habere operationem sine phantasmate,poterit quoque sine corpore operari,& sine illo esse,aut ab eo separari.Sic loquitur in 1.libro de anima.

In tertio,vbi citatur in argumento asserens necessarium esse intelligentem speculari aliquod phantasma,solum loquitur de anima intelligente in corpore,nihil de modo intelligendi extra corpus(si separari ab eo potest)affirmans,vel negās,& quia intellectus in corpore non dependet à phantasmate,sicut potentia organica dependet ab organo, in quo est, & per quem operatur(quod arbitror sensisse Aristotelem)euidenter ex hoc colligitur,posse animam,& intellectum eius secundum totum ambitum suæ virtutis alium modum operandi habere non alligatum phantasiæ,vt in fine huius operis ostendetur,& consequenter posse à corpore separatam permanere.

24 Argumenta pro tertia opinione obiecta , difficiliora sunt, sed in primis explicare oportet testimonia Aristotelis,& præsertim vltimum,cui innituntur , vt commodiùs solui possint. Cui respondent recentiores quidam , Aristotelem non loqui in eo de anima , propriè sumpta pro forma , sed de quadam ratione communissima spiritualis substantiæ communi Deo, Angelis,& animæ rationali, & ideò sermonem transferre potuisse ad Deum,vel primam intelligentiam , & hunc sensum tenuisse ostendit ipse paulò inferius , his verbis. *Quamobrem verisimilius dixerim cœlum & factum esse ab eiusmodi caussa(si factum est)& magis esse ob eam causam,quam animalia caduca,atque mortalia* Quæ de sola prima intelligentia vera esse posse constat, & non de anima propriè sumpta. Cui consonant alia testimonia , in quibus loquitur de anima in eadem acceptione communissima,vt 1.lib.de anima cap. 1.text. 8. vbi assignans exempla animarum,inquit,vt anima equi,hominis,& Dei,per animam Dei intelligens diuinam mētem,vel intellectum, & 2.libro de cœlo,capit.2.intelligentiam à quo mouetur cœlum vocat animam eius.Et denique Deum,& Angelos solet vocare animalia immortalia.

25 Hæc tamen solutio non potest stare cum antecedentibus verbis eiusdem vltimi testimonij,quæ sic habēt.*Si hæc inquam, ita statui debent hominis natura studiosi,sanè interest de anima , & differere,& scire,& si non de omni anima,tamen de ea ipsa , qua tale animal, & quidnam anima, aut certè pars ista anima sit , &c.* & paucis interpositis , *nam ob eam etiam rem,qui de natura agit,eo amplius docere de anima,quàm de materia debet,quo materia natura potius per animam quàm è contrario est , &c.* Post hæc autem omnia verba relata,sequuntur immediatè verba illa vltimi testimonij

stimonij in fauorem alterius sententiæ oppositi,quibus quæstionem proponit Aristoteles,an de omni anima disputet naturalis philosophus,vel solùm de aliqua,an de omni parte,vel gradu eius,aut tãtùm de vno,vel pluribus, quare repugnat intelligi de anima,sub communissimo , & improprio conceptu, quo Deum,& Angelos comprehendit: nam anima hoc modo, non est qua homo est animal , nec est pars compositi naturalis;nec dicitur natura perfectior,quã materia, sed necesse est, de anima propriè sumpta intelligi : nam cum necessarium sit quæstionem disputari in eodem sensu,in quo proponitur,nõ est minùs necessariũ verba sequentia,quibus disputatur quæstio,intelligi de anima secundùm propriam rationem animæ,quàm antecedentia,per quæ proponitur, & quæ quasi tituli eiusdem quæstionis formam habent.

Ex quibus sequitur , quòd quamuis gratis daremus his re- 26
centioribus Aristotelem aliis locis adductis vti in propissima illa acceptione animæ,non benè ex eo deduci potest eadem, vti in hoc testimonio,cuius verba relata tam expresse loquũtur de ea secundùm proprium conceptum,& rationem partis, nihilominus nec illis locis tali acceptione vtitur , sed etiam propria:nam in duobus primis(vt benè D.Thom.in Commẽtariis prioris)per Deos corpora cœlestia , pro diis à quibusdã habita intelligit,& per animam eorum,non Deum ipsum,vel intelligentias separatas,sed animam informantem, quam alij quidam philosophi,eisdem cœlestibus corporibus tribuebant.

Vt igitur verum sensum eiusdem testimonij tenere possimus,adnotandum est,quod in anima rationali secundum gradum rationalitatis sumpta tria possumus considerare, nempè, quod intellectiua sit abstrahendo à particularibus modis intelligendi , quemadmodum in Deo , & Angelis consideramus eandem rationem communem non consideratis distinctè,aut in particulari,specialibus modis intelligẽdi,ex eo quod intellectiuum, vt sic prædicatum est aliquo modo commune Deo, Angelis,& animæ.Secũdò possumus considerare in anima esse intellectiuum per se,hoc est sine ministerio,vel dependẽtia à corpore,quem modum intelligendi habet separata à corpore, & in quo adhuc conuenit aliquo modo cum Deo,& Angelis, 27
& aliquo modo distinguitur:conuenit quidem in ratione cõmuni intelligẽdi per se, & sine dependentia ab alio:distinguitur verò in modo imperfecto intelligendi per se,quia Deus,& Angeli habent modum completum ita intelligendi , sicut habẽt modum completum essendi, anima verò in hoc gradu intelligendi,imperfecta est , sicut in modo essendi incompleto. Tertiò consideramus intellectiuum per ministeriũ corporis,
vel

vel cum dependentia à phantaſmate,& in hoc omninò diſtin-
guitur anima à Deo,& Angelis,quibus modus iſte omnino re-
pugnat.Anima ergo rationalis ex duobus primis in ea conſi-
deratis non poteſt pertinere ad cõſiderationem naturalis phi-
loſophiæ,ſicut nec Angeli, quibus aſſimilatur in modo eſſen-
di,& intelligendi,atque etiam in modo abſtrahendi à materia:
nam ſecundùm vtrumque conſiderata omnino abſtrahit à ma-
teria,nec eam omnino concernit:modus autem ſic abſtrahen-
di à materia,non poteſt eſſe philoſophicus,ſed metaphyſicus,
vt ex ſuperioribus eſt manifeſtum;pertinet igitur ad philoſo-
phiam ratione vltimi , ex quo habet eſſe actualem formam
corporis,dum illud informat,& per miniſterium eius intelli-
git,& dum eſt ſeparata ab illo,habet ſaltem aptitudinem,imò,
& appetitum ad talem modum eſſendi,& operandi. Et ex his
colligitur germanus ſenſus verborum Ariſtotelis , & ſolutio
argumentorum,quæ ab eis deducta ſunt in fauorem oppoſitæ
ſententiæ.Imprimis enim dum negat Ariſtoteles,quod anima
28 intellectiua pertineat ad conſiderationem philoſophicam, ac-
cipitur ab eo ſecundum duo illa priora in ea conſiderata , &
non ſecũdum vltimum,ratione cuius præcisè de ea agit in hoc
opere tanquam de eo,quod per ſe pertinet ad naturalem philo-
ſophum.Et in eodem ſenſu procedunt de illa argumenta,qui-
bus efficaciter probatur intentum:nam ſecũdum duo illa prio-
ra benè probat primum,quod nõ ſit natura,cum non ſit prin-
cipium motus,ſed ſolius intellectionis,& volitionis abſtrahẽ-
tis à materia,& phantaſmate , quo pacto intellectio non eſt
motus phyſicus,vt per ſe eſt manifeſtũ. Secundũ etiam probat
intentum,quia ſi anima ſecundum gradum intellectiuæ,vt ſic,
in quo conuenit cum Angelis conuenientia vniuoca , & cum
Deo analogica, pertinet ad conſiderationem philoſophicam,
euidenter ſequeretur,quod intellectiuum,vt intellectiuum ad
eandem pertineret, & conſequenter intelligibile vt intelligi-
bile;quod conſtat comprehendere omne ens,quare nihil relin-
queretur conſiderandum à metaphyſico,& ideò præter philo-
ſophiam non eſſet ponenda alia ſciẽtia per ſe conſiderans ens
vt ens,quod patet eſſe falſum,cum ad conſiderandum hoc po-
natur vniuerſalis ſcientia,quæ eſt metaphyſica.Tertium argu-
mentum probat animam ſecundum illa duo priora in ea con-
ſiderata non pertinere ad cõſiderationem philoſophicam,quia
vt ſic abſtrahit omninò à materia , & de abſtrahentibus ſic à
materia,non agit philoſophia:de eadem verò anima,vt infor-
mante corpus actu,vel aptitudine, atque intelligente per mi-
niſterium corporis certum erat apud Ariſtotelem pertinere ad
philoſophicam conſiderationem, ex his quæ docuerat de na-
tura

tura 2. lib. physic. & de forma in 1. & ideo nec verbum de anima rationali, hoc solùm modo considerata loquitur in eodem testimonio, quod nunc exponimus: quia de hoc non poterat quæstio apud ipsum, sed solùm, an eadem anima rationalis secundùm omnes gradus vel partes, & secundum omnem eius statum, vel solùm secundum aliquos gradus, & statum aliquē ad considerationem naturalis philosophiæ spectet. Cui respōdet non secundum omnia, quæ in ea considerari possunt spectare, quod tribus illis argumẽtis id efficaciter probauit. Quòd verò post verba eiusdem testimonij à nobis relata asserit, nempè intellectiuū abstrahens omnino à materia, non habere finem, cuius gratia operetur, & ab illo factum esse cœlum (si factum est) ideò docet, quia intellectiuum sub vniuersalissima ratione, primam intelligentiam, vel Deum comprehendit, atque etiam Angelos, & animam, & ideò si intellectiuum vt sic haberet finem, prima intelligentia eum haberet, quod est falsum, nam cœlum (si factibile est) fecit propter se, & non propter alium finem; cum non sit finis à se distinctus, cuius gratia operatur.

QVÆSTIO II.

An subiectum proprium huius operis, sit anima, vel corpus animatum. 30

PRopria materia, circa quam versatur scientia, solet vocari subiectum eius, cuius naturam explicare intendit, & passiones, aut proprietates demonstrare, & eandem materiam appellare solent obiectum in quantum quasi scopus est, in quem intentio scientis, & actus atque demonstrationes eiusdem scientiæ dirigũtur. Hæc autem materia subiectum atque obiectum vocatur adæquatum; si omnia, quæ in scientia tractantur, & rationes eorum comprehendat, si verò præcipua pars sit eiusdem subiecti comprehendentis omia, dicitur principale, & non adæquatum. De adæquato igitur subiecto huius operis, vel philosophiæ partis quærimus, an sit anima, vel corpus animatum (de his enim duobus solum potest esse dubium) &

Prima opinio tenet esse corpus animatum. Ita Venetus in huius operis principio, & nonnulli ex recentioribus. Probant primò, quia subiectum partialis scientiæ, ita debet contineri sub subiecto totius, vt hoc de illo prædicetur, tãquam vniuersale de particulari; sed subiectum totius philosophiæ, cuius pars est tractatio hæc, non sic prædicatur de anima; ergo hæc non est obiectum eius. Probatur minor, quia hæc non est vera prædicatio, anima est ens mobile, vel ens naturale: cùm totum non prædicetur de sua parte.

Secundo, subiectum scientiæ est illud, cui per se primò conueniunt proprietates, vel passiones, quæ in ea demonstrantur, sed proprietates, quæ demonstrantur in hoc opere, non conueniunt per se primò animæ, sed corpori animato; ergo hoc, & non illa est subiectum; Probatur minor, quia proprietates in hoc opere demonstratæ sunt potentiæ vitales, sensitiuæ, loco motiuæ, & earum actus, qui sunt viuere, sentire, & moueri, sed hæc omnia primò, & per se conueniunt corpori animato, & non animæ; ergo non hæc, sed illud est subiectum. Probatur minor ex Aristotele 1. lib. de anima, textu 64. sic asserente: *Dicere autem irasci animam simile est, ac si quis dicat eam texere, vel ædificare: melius enim fortassis est dicere, animam non misereri, aut addiscere, aut cogitare, sed hominem anima* Et ratione, quia potentiæ vitales, ac sensitiuæ, actúsque earum, non insunt animæ, sed in organis corporeis sunt, per quæ operatur compositum, vt potentia visiua in oculis, per quos actum videndi exercet animal. Tertiò quia corpus animatum est vna ex præcipuis speciebus entis naturalis; ergo de illo agere debet alicubi naturalis philosophia, sed nulla est alia pars eius per se intendens cognitionem corporis animati, præter hanc, à qua intenditur, eo ipso quod de anima præcipua eius parte agitur; ergo scopus in quem intentio huius operis dirigitur, est corpus animatũ, ad cuius notitiam ordinatur cognitio animæ, & proprietatum eius. Vnde sequitur illud esse obiectum proprium, & adæquatũ, animam verò præcipuam eius partem; quare ad summum, potest esse obiectum principale, adæquatum verò nullo modo.

31 Secunda opinio parum à præcedenti differt, nam asserit horum quidem librorũ de anima, (si separatim acciperentur) subiectum esse animam, non esse tamen ita accipiendos, sed simul cum libris sequentibus, quæ appellantur Parua naturalia, in quibus magna ex parte disseritur de corpore animato, cuius forma est anima: cum his ergo efficiunt integrum opus, cuius subiectũ est corpus animatum, & ideò absolutè loquendo subiectũ horum librorum non esse animam, sed corpus animatũ, ita Apollinaris, q. 4. Procemiali, Conymb. in procemio huius operis ad finem, & ex recentioribus plures. Argumenta autem huius opinionis eadem sunt, quæ pro præcedenti attulimus.

32 Tertia opinio est communis, *quòd subiectum huius operis sit anima, & non corpus animatum.* Ita Alexand. Philop. Simplicius, Themist. Albertus Magn. D. Thom. Ægidius, Theophil. Iãdun. Caiet. & Ferrat. in procemio huius operis, & Toletus, q. 4. procemiali, qui animam, non solùm esse subiectum horum librorum, sed etiam Paruorum naturalium censet, supposito, quòd vnum opus efficiant omnes: & hæc mihi videtur, ex mente

Aristo

Aristotelis, atque etiam probabilior. Probatur primũ ex proœmio huius operis, vbi postquàm Arist. opus hoc appellauit historiam animæ, docet expresse intẽtum: seu finem eiusdẽ operis esse contẽplari naturam animæ, probaréque passiones eius, his verbis: *Quærimus autem contemplari, & cognoscere naturam ipsius, & substantiam, postea quæcunque accidunt circa ipsam, quorum alia quidem propria passiones videntur, alia autem communes, & animalibus propter illam inesse*, & statim post verba hæc asserit se inuestigaturum propriam eiusdem animæ definitionem, quæ de solo obiecto scientiæ vera esse possunt, & alteri non possunt conuenire; ergo sentit Aristoteles esse proprium obiectum: & lib. de sensu, & sensibilibus in principio asserit: animam secundum se ipsam in hoc opere esse consideratam his etiam verbis. *Quoniam autem de anima secundùm se ipsam determinatum est priùs, & de virtutum qualibet secundùm partem ipsius.* His testimoniis adeò expressis, nihil responderi potest, 33
nisi vnum opus efficere hos libros cum Paruis naturalibus, & ideò vnum esse assignandum subiectum pro omnibus, quod nõ est anima, licèt de ea tantùm dissèratur in his libris, sed corpus animatum, cuius præcipua pars est anima; vnde licet passiones quæ hîc probantur de anima, conueniant ei, vt principio, corpori tamen animato attribuuntur, tãquam subiecto, cui adæquatè conueniunt, vt sentire, moueri, &c. & ideò licet de sola anima hîc dissèratur, non potest excludi corpus animatum à consideratione huius operis: cum eadem anima sit eius pars, & quæ de parte disputãtur, per se ordinantur ad totum, sicut pars ipsa; quare per se censetur considerari totum, tanquam subiectum attributionis. Hæc tamen solutio non satisfacit; nã quod hi libri eandem partem philosophiæ naturalis constituãt cum Paruis naturalibus, dicitur quidem ad euacuandam difficultatem argum. sed non probatur, quia non sequitur eandem esse partem; ex eo quod hi libri immediatè præcedunt alios, vel im- 34
mediatè hos sequuntur; immediata enim consecutio non tollit distinctionem partium, vt patet de reliquis. Sed neque ex eo quod ea, de quibus hîc agitur, conueniant corpori animato: cũ hîc nihil prorsus de illo consideretur, sed cõueniunt per se primò animæ, & eius ratione corpori animato, vt docuit expresse Aristot. in primo testimonio; ergo etiã, si vnũ opus cõficiant omnes, illos potius ad hos reducere oportet, quam è conuerso, & ex consequenti ad eorũ subiectũ, quod est anima per se primò, imò solùm in eis cõsiderata, quæ ideò proprium obiectum huius partis esse debet. Quod probatur ratione, primò, quia licet anima tanquam pars ordinetur ad corpus animatum secũdum esse, quia illud componit, & ideò passiones, atque po-

tentias eiusdem animæ ei communicentur,& attribuantur,sed cognitio harum potentiarum,& passionum,imò & eiusdẽ corporis animati,per se primò dependet ab anima,qua cognita,& quibus passionibus,& potentiis de illa probatis, nihil ferè iam superest cognoscendum , vel probandum de corpore animato, sed solùm hac cognita,& probata ei applicare,atque explicare, quæ illarum natura,& quomodo ei conueniant : nam organizatio etiam ipsius materiæ, per quam denominatur corpus,ab eadem anima ei communicatur, & eius ratione ei conuenit: ergo quantum ad cognitionem pertinet,potius pendet ab anima corpus animatum,quàm è conuerso, & propterea eiusdem operis ex vtrisque libris confecti,subiectum potius est anima, quàm corpus animatum,ordinatio verò animæ ad illud, quasi materialis est in ordine obiectiuo ; ordinatio verò eiusdem ad animam, formalis : & propterea in assignando obiecto,non est habenda ratio illius,sed huius tantùm.

35 Secundò , quia præcipua pars , vel species animæ est rationalis , cuius potentiæ , & operationes propriæ , non solùm ei conueniunt per se primò,vt principio,sed etiam,vt subiecto,vt intellectus,& voluntas cum suis actibus:anima est enim , quæ per se primò habet intellectum , & voluntatem , atque etiam quæ per se primò intelligit,& vult,imò neque conueniunt homini , nisi in quantum esse eiusdem animæ ei communicatur, consequenter enim , debent ei communicari eædem potentiæ, & operationes ; ergo cognitio hominis , vt intellectiui,aut rationalis ex cognitione animæ potius dependet , quàm cognitio animæ ex cognitione ipsius:vnde sequitur præcipuũ, quod in hoc opere consideratur non pertinere ad corpus animatum, vt tale,nec contineri sub eo formaliter ; quare nec potest corpus animatum esse subiectum huius operis, etiam si ex eo , & Paruis naturalibus,vnum,& idem conficiatur. Probatur consequentia, quia nec cognitio animæ rationalis , nec hominis, vt rationalis , potest ad Parua naturalia pertinere , nec ad corpus animatum etiam, vt partis eius,quia anima , vt rationalis non est pars corporis,vt animati,sed vt humani.

36 Probatur tandem,quia si corpus animatum esset subiectum, & non anima , apertè falsum esset , quod docet Aristoteles in proœmio , nempe tractationem hanc nobiliorem esse cæteris, propter eximiam nobilitatem sui obiecti. Probatur cõsequentia , quia corpus animatum genus quoddam est prædicamenti substãtię animali superius, & propterea illo imperfectius,quia quò superiora sunt prædicata,eò imperfectiora. Deinde genus imperfectius longè est suis speciebus ; ergo digniores essent tractatus sequentes de animalibus, imò, & quicunque alius de qualibet

qualibet alia specie eiusdem corporis animati, quò species quælibet perfectior est suo genere.

Ad primum argumentū distinguenda est maior, quod subiectum partis ita contineri debeat, sub subiecto totius, vt hoc de illo prædicetur, tanquam vniuersale de particulari, nam de prædicatione in recto, non est necessarium, vt multis exemplis scientiarum constare potest, sed satis est prædicari in obliquo, & ita prædicatur ens naturale de anima: cum verum sit, animam esse partem entis naturalis, licet falsum in recto, quod sit ens naturale.

Ad secundum etiam est distinguenda maior, quod subiecto huius scientiæ debeant conuenire passiones, aut potentiæ, vel earum operationes per se primò, nam dupliciter conuenire possunt per se primò subiecto, nempe vt principio, vel vt principio simul, & subiecto, & vt principio tanquam quo, vel tanquam quod, & quilibet modus sufficit: & ideò sufficit conuenire animæ omnia hæc vt principio: sed quædam tantùm conueniunt ei, vt principio quo, vt sunt potentiæ, & operationes vegetatiuæ, ac sensitiuæ partis, de quibus intelliguntur verba Aristot. allata in argum. alia vt principio quod, simul ac, vt subiecto, vt potentiæ, & operationes intellectiuæ partis conueniunt vtroque modo animæ rationali, de qua verum est intelligere, & velle, vt quod, & has operationes ab ea procedere, tamquam à principio quod, & in ea per se primò recipi tanquam in subiecto. 37

Ad tertium respondeo, primò negando minorem, quod nulla sit pars philosophiæ, in qua disseratur de corpore animato, nam in Paruis naturalibus agitur de illo. Secundò respondeo, non esse necessarium, vt per se disseratur de corpore animato, tanquam de subiecto, sed sufficit per se agi de anima, & probari de illa passiones, potentias, seu proprietates, tanquam de principio, ratione cuius conueniunt corpori animato: & ita cognitis, atque probatis de anima, satis est eas applicari corpori animato (quod sine vlla difficultate fit) vt cognoscatur natura eiusdem animati corporis.

QVÆSTIO III.

An scientia de anima nobilior sit ac certior cæteris.

Præsupposito, quod honorabilis sit tractatio hæc de anima, sicut cæteræ scientiæ, dubitant interpretes, an honorabilior, seu nobilior sit cæteris scientiis propter excellentiam sui obiecti, & certitudinem cognoscendi illud. Hanc autem quæstionem fundari dicunt in verbis eiusdem proœmij, quibus videtur Aristot. comparare scientiam hanc cum cæteris, vel sal- 38

tem cum cæteris partibus philosophiæ, & eam aliis præferre. Sed ne in fundamento ipso errare contingat, certum debet esse non ita comparasse hanc scientiam cum cæteris, vt omnibus eam prætulerit, imò neque cum cæteris partibus philosophiæ, sed solùm inter honorabiles in primis esse ponendam docuit, quod nihil aliud significat, quàm inter præcipuas sciẽtias esse numerandam: & non quod cæteris omnibus scientiis, vel philosophiæ partibus præferenda sit. Ecce verba eius, vt euidenter ostendatur talem comparationem nunquam fuisse. *Bonorum, & honorabilium notitiam opinãtes, magis autem alteram altera, aut secundum certitudinem, aut ex eo quod, & meliorum, & mirabiliorũ est, propter vtraque hac anima historiam rationabiliter vtique in primis ponemus*: sine fundamento ergo plures interpretes intellexerũt: Aristotelem comparasse hanc scientiam, cum cæteris omnibus, vel saltem cum cæteris partibus philosophiæ, & asseruisse omnibus aliis esse digniorem, vt saltem omnibus aliis partibus philosophiæ; neutrum enim docuisse iam constat ex verbis eius, ex quibus solùm habetur inter præcipuas scientias esse numerandam, & ideò aliquas habere se inferiores, non tamẽ omnes, aliquas etiam philosophiæ partes, non tamen omnes. Sed quia ea, quæ inter præcipua alicuius generis, vel ordinis numerantur, quadam saltem confusa ratione comparantur, cum cæteris eiusdem generis, vel ordinis, quæ non vocantur præcipua, occasionem saltem dubitandi tribuũt verba Aristotelis, an verum sit, quòd tractatio hæc de anima sit vna, ex præcipuis scientiis, vel vna saltem pars ex præcipuis philosophiæ, ita vt quasdam saltem alias sciẽtias excellat dignitate obiecti, atque certitudine, licet non omnes, vel quasdam saltem philosophiæ partes: & vt morem geramus interpretibus, vniuersalius dubium proponimus, an dignior sit cæteris omnibus scientiis, vel saltem cæteris omnibus partibus philosophiæ.

39 Et videtur in nullo sensu honorabiliorem, vel digniorem esse, & quod non sit honorabilior omnibus aliis, sic probo. Metaphysica agit de re nobiliori, nempe de Deo, & substantiis separatis; ergo ex parte obiecti nobilior est tractatione de anima, & ideò absolutè, quia prima, ac præcipua dignitas scientię à subiecto accipitur. Præterea Mathematicæ excedunt eam certitudine demonstrandi, cum notum sit Mathematicas demonstrationes cæteris omnibus esse certiores.

40 Quod verò nec sit nobilior cæteris partibus philosophiæ naturalis, probatur, quia libri Physicorum, qui primam partem constituunt, agunt de primo motore. Et libri de cœlo de intelligentiis mouẽtibus corpora cœlestia: ergo vtraque pars nobilior est opere isto. Et si dicatur solùm de cœlo, & intelligentiis agere

agere in ordine ad motum, contra hoc est, quod de primo motore probant alia attributa, quæ pertinent ad substantiam eius, vt quod sit infinitæ virtutis, quod sit immutabilis, & æternus. Et tandem libri sequentes agunt de corpore animato, atque etiam de animalibus, sed corpus animatum, & animal nobiliora sunt anima; ergo illæ partes nobiliores ista erunt. Probatur minor, quia animal est compositum includens præter animam corpus, & organa sensuum; ergo excedit solam animam de qua agit opus hoc.

Plures atque diuersas opiniones referunt circa hanc quæ- 41
stionem, sed placet omnes ad duas reducere claritatis, ac breuitatis gratia: & Prima sit, quod tractatio hæc de anima excedit omnes scientias, non quidem in illis duobus designatis ab Aristotele, nempè nobilitate obiecti, atque certitudine demonstrandi simul sumptis, ita vt nobilius obiectum cæteris omnibus habeat atque etiam maiorem certitudinem, quàm omnes, sed quasdam in vna, alias verò in alia superet, & ita verum sit absolutè excedere omnes. Ita Simp. Philop. Ægidius, Albert. Magn. Paulus Venetus, Linconiensis, atque etiam Thienen. in hoc proœmio. Probant, quia certum est nobilitate obiecti excedere omnes Mathematicas agentes de accidentibus, Metaphysicam verò excedit certitudine, quod multis modis explicatur à prædictis authoribus, nam quidam asserunt scientiam de anima certiorem esse, quia agit de obiecto nobis notiori, & quod certissimè cognoscimus, saltem quantum ad quæstionem, an sit (nam essentia eius secundum se, & à priori difficile cognitu est,) quia per experientiã operationum, & effectuum qui in nobis ipsis exercentur: quod nulla scientia habet. Ita D.Th. q.10. de veritate art.8. ad octauum his verbis. *Secundum hoc scientia de anima est certissima, quod vnusquisque in se ipso experitur, animam habere, & actus animæ sibi inesse: sed cognoscere quid sit anima, difficillimum est, &c.* Quem sequuntur Simplicius, atque Ægidius.

Alij verò ex discipulis D.Thomæ certiorem asserunt esse 42
hanc scientiam cæteris, quia agit de re, à qua omnes habent certitudinem, nempe de anima in cuius operatione intellectiua reperitur certitudo cuiuslibet scientiæ. Alij denique certiorem esse aiunt, quia demonstrationes omnium scientiarum, etiam Mathematicarum habent certitudinem ex lumine naturali intellectus, per quod cognoscuntur earum principia, & à quibus deriuatur tota certitudo conclusionum, sed lumen naturale intellectus, perfectiùs illustrat principia huius scientiæ, quàm aliarum; ergo erunt certiora; & proinde conclusiones ab eis deriuatæ; Probatur minor, quia agens naturale fortiùs agit

in passum proximum secundum se, tanquam in sibi perfectius approximatum; quàm in remotum, sed principia huius scientiæ proximiora sunt eidem lumini intellectus, vtpote existentis in eadem anima, & de quo agit etiam per se hæc scientia, ergo certiora erunt omnibus aliis. Et si hæc ratio aliquid probat, absque dubio conuincit certiorem esse hanc scientiam certitudine demonstrandi etiam Mathematicis.

43 Nostra sententia tribus assertionibus continetur. Prima est, *Tractationem hanc de anima essentialiter esse nobiliorem, cæteris omnibus scientiis, quas lumine naturali consequi possumus, præter Metaphysicam* Probatur hac ratione; Dignitas essentialis, seu honorabilitas scientiarum sumitur ex dignitate subiecti, à quo specificantur, vt docuit expressè Aristoteles in hoc procemio verbis superiùs relatis, & admittunt omnes; sed anima, de qua hìc agitur tanquam de proprio subiecto, dignior est subiectis, omnibus aliarum scientiarum; ergo dignior erit hæc scientia cæteris dignitate essentiali. Minorem probo, quia cæteræ scientiæ agunt de quibusdam accidentibus, vt philosophia Moralis, & Mathematicæ, quæ verò tractant de substantia, vt naturalis philosophia secundum alias partes, corporea quidem, & ideò minus nobili, quàm anima; ergo minorem dignitatem essentialem suscipiunt ab eisdem obiectis.

Secunda assertio, Scientia de anima secundum dignitatem essentialem inferior est Metaphysic. Probatur eadem ratione, quia Metaphys. agit de Deo, & substantiis separatis, non solùm secundum rationem communem entis, sed etiam secundum speciales earum: cum secundum eas abstrahat omnino à materia: ergo habet dignius obiectum, quàm tractatio hæc, & ideò maiorem dignitatem essentialem.

44 Tertia assertio, *Certitudine demonstrandi exceditur hæc scientia simpliciter à metaphysica & Mathematicis, cæteras verò eadem certitudine excedit ipsa.* Vt autem hanc sigillatim probemus, in memoriam reuocare oportet ex nostris commentariis super lib. de Posteriori resolutione certitudinem scientiæ propriè sumptam conclusionibus scientiæ conuenire, in quibus propria ratio scientiæ consistit: sed à principiis eiusdem scientiæ deriuari ad conclusiones mediis demonstrationibus. Certitudo verò demóstrationis duplex est, vna à priori, hoc est, per causam, alia à posteriori, nempe, ab effectu, & illa est maior, atque perfectior, quia certitudo ab effectu innititur cognitioni sensitiuæ; nam effectus cognoscimus per experientiam sensuum; certitudo verò cognitionis à priori, quamuis habeatur mediis sensibus, non tamen innititur cognitioni per sensus habitæ tamquam medio assentiendi, sed naturali connexioni causæ cum suo

suo effectu,& propterea minùs longè dependet à sensibus,& ex hac parte minùs est fallibilis,quod est esse perfectiorem,atque maiorem : & cum philosophia naturalis concernat motum, & sensum, procedátque per demonstrationem à posteriori, & ab effectu, Metaphysica verò, & Mathematicæ procedant per demonstrationes à priori , maiorem , atque perfectiorem habent certitudinem demonstrandi per se pertinentem ad scientiam, & ex consequenti maiorem ac perfectiorem habent certitudinem scientificam. Sed alia est certitudo non demonstrandi,sed 45
demonstrationi præsupposita, & talis est ea , quæ pertinet ad quæstionem,an sit subiectum,quæ ideò non solùm accidentalis est scientiæ,sed nimis impropria; cum non proueniat ex principiis eiusdem scientiæ,sed quasi eis præsupponatur; certitudo autem propria, atque scientifica consistat in connexione conclusionum cum principiis media demonstratione , illa ergo certitudine accidentali , atque impropria pertinente ad quæstionem,an sit subiectum,excedit hæc scientia de anima Metaphysicam, atque etiam Mathematicas, & ideò quadam ratione nimis accidentali : à Metaphys.verò exceditur certitudine demonstrandi scientiarum propria; Mathematicas etiam excedit ipsa certitudine illa accidentali, à quibus etiam exceditur ipsa certitudine demonstrandi , qui excessus non est essentialis, sed accidentalis. Et ex his assertionibus constat,quonam modo loquendum sit de hac tractatione de anima comparata cum cæteris omnibus scientiis.

Sed restat explicare quomodo loquendum de eà sit compa- 46
rata cum cæteris partibus philosophiæ : & dicimus omnibus esse digniorem, non solùm dignitate essentiali, propter maiorem nobilitatem obiecti ; nam anima nobilior est corpore animato, atque etiã animali, vt in solutionibus argum.constabit; sed etiam quadam ratione accidentali , propter maiorem certitudinẽm,non quidem demonstrandi,quia hæc certitudo eiusdem rationis est in omnibus partibus philosophiæ;cùm omnes communiter procedant per demonstrationem ab effectu, à posteriori , sed illa alia certitudine nimis impropria eas excedit, quia certius nobis est animam esse per operationes circa nos ipsos exercitas ab ea procedentes , quàm obiecta aliarum partium, quæ per easdem operationes ab eadem anima procedentes cognoscimus, & ideò prius, atque perfectius animam.

Ad primum argum. de Metaphys. & mathemat. patet solu- 47
tio ex nostris assertionibus:concedimus enim hanc scientiam non esse digniorem cæteris omnibus , quia Metaphysica dignior est ea , non solùm dignitate essentiali propter nobilius obiectum , sed etiam dignitate accidentali , propter maiorem

certitudinem demonstrandi. De Mathematicis verò concedimus digniores esse certitudine demonstrandi, sed negamus, quod infertur digniores esse simpliciter Mathematicas, quia dignitas ex certitudine demonstrandi accidentalis est,ea verò, quæ accipitur ex digniori obiecto, essentialis; at cum dignius obiectum sortiatur facultas hæc, vt per se constat, dignior est eis dignitate essentiali, & ideò dignior simpliciter.

48 Ad aliud verò de cæteris partibus philosophiæ, negamus aliquam earum esse digniorem hac ex parte obiecti: nam libri physic.non agunt de primo motore secundum substantiam,nec etiam de intelligentiis, sed solùm in ordine ad motum, vt verbo ipso primi motoris sit manifestum. Quod verò dicitur,alia attributa probari de ipso, quæ pertinent ad substantiam eius, verum est, non tamen vt pertinent ad substantiam, sed etiam in ordine ad motum præcisè; vt quod sit infinitæ virtutis, per quam possit mouere infinito tempore; quod sit æternus, vt ostendatur, motum quoque æternum esse, hoc est, sine initio, & fine,& pariter de cæteris.

49 Ad vltimum de cæteris partibus sequentibus, distinguenda est minor, quod corpus animatum,vel animal sit nobilius anima; nam secundum entitatem nobilius est, sicut totum quodcumque nobilius qualibet eius parte, sed in ordine ad considerationem huius partis, & aliarum, non est nobilius,sed minùs nobile. Et huius ratio est manifesta; quia nobilitas præcipua corporis animati, atque etiam animalis secundum esse, atque etiam secundum operationes prouenit ab anima, per se considerata vtróque modo in hoc opere; in cæteris verò nihil aliud ferè præstatur,quàm applicare ad corpus,& organa eius ea,quæ in isto tradita sunt de anima; & si quid aliud explicatur,etiam prouenit ab anima: quia omninò quidquid perfectionis est in corpore animato,& animali, præter materiam, prouenit eis ab anima; materia verò iam fuit explicata in libro physicorum, subiectum igitur considerationis scientificæ longè dignius habet hæc pars quàm sequentes, quamuis entitatiuo,& materiali modo perfectiora sint subiecta earum,& cum dignitas scientiæ non sit accipienda ex subiecto secundum rationem materialem, sed secundum formalem,qua consideratur à scientia,ideò dignior est hæc pars philosophiæ cæteris.

50 Argumenta verò quæ ab aliis opinionibus afferuntur, nihil probant aduersus nostras assertiones. Nam quod certitudo solùm sit in assensibus intellectus, vel animæ,omninò materialis est,& accidentalis ratio,ex qua non sumitur dignitas scientiarum, sed ex dignitate, quam habet res, de qua agitur, & ideò non potest esse hæc scientia dignior metaphys.vt probauimus.

Et

Et quod tandem obiicit vltimus dicendi modus de lumine naturali intellectus, à quo illustrantur principia omnium scientiarum, eodem modo soluendum est negando minorem, quod lumen intellectus fortiùs illustret principia huius scientiæ, quàm aliarum, & dum dicitur agens naturale fortiùs agere in propinquum, quàm in remotum, concedendum est; distinguendum verò, quod additur, nempe principia scientiæ de anima esse propinquiora lumini naturali intellectus, qui est eius potentia, eique inhæret. Nam, propinquitas principiorum respectu luminis duplex est, materialis, & formalis; materialis dicitur illa, quæ respicit lumẽ ipsum, vel intellectum, vt rem quandam; alia est propinquitas principiorum respectu luminis, vt potentiæ, quæ versatur circa illa tanquam circa proprium obiectum, vel actum, & hæc est formalis, quia accipit lumen vt 51
illustrans, & principia vt illustrata: & de priori propinquitate concedendum est propinquiora esse principia huius scientiæ lumini naturali intellectus, vt est res quędam pertinens ad animam, & hanc propinquitatem non habent principia aliarum scientiarum; cùm sint de aliis rebus diuersis ab anima, & intellectu, sed de propinquitate obiectiua negandum est: nam lumen intellectus eodem modo respicit principia omnia, vt actus proprij, vel vt propria obiecta secundum se intelligibilia, & ideò vel æqualiter omnia, vel si cum ordine aliquo, perfectiora prius. Illa ergo propinquitas materialis principiorum respectu luminis, de qua procedit arg. & quam possumus vocare propinquitatem rei, impertinens est ad maiorem, vel minorem illustrationem, & ex consequenti ad maiorem, vel minorem certitudinem eorum; quare ex ea non probatur certiora esse principia huius scientiæ, nec scientiam ipsam.

QVÆSTIO IIII.

De vtilitate huius scientiæ.

VTilitatem Huius scientiæ proponit Aristot. tex. 2. eiusdem proœmij, his verbis, *videtur autem, & ad veritatem omnem cognitio ipsius multum conferre, maximè autem ad naturam, est enim tanquam principium animalium.* quibus eam ad duo capita reducit. Primum est vniuersalissimum pro omni veritate cognoscendi. Sic probandum primò, scientiæ omnes oriuntur ab intellectu, qui est præcipua animi potentia, in eo exercentur, in actibus, & habitibus eius consistunt, & in eo tanquam in proprio atque proximo subiecto recipiuntur: sed ad cognoscendum actus & habitus multum iuuat cognitio vniuersalis principij & subiecti eorum; ergo valde vtilis censenda 52
est.

53 est facultas hæc ad omnes alias consequendas. Secundò ex parte obiecti huius scientiæ, quod est anima, maximam affinitatem habens cum obiectis aliarum scientiarum, & in primis cum ea quæ agit de Deo, & substantijs separatis; qualis cognitio eius viam parat ad Metaphys. à qua considerantur. Deinde ad philosophiam moralem, quia vt Aristotelet docet 1. libro Ethicorum, cap. 13. qui de virtutibus agere parat, per notitiam animæ disponi debet propter duo, ex proprio fine moralis philosophiæ desumpta: primum est morum ordinatio, atque compositio, ad quam multùm iuuant ea, quæ in hoc opere traduntur, nam cognita dignitate, & immortalitate animæ, facilè rebus hisce pereuntibus pro nihilo habitis, ad altiora, sublimia, atque æterna, sicut anima ipsa, contendit homo, pro quibus consequendis virtutis studium complectitur. Secundum, quia philosophia moralis per se considerat actus, & operationes voluntatis, imò & intellectus (præsertim practici) atque etiam appetitus sensitiui, quibus medijs componuntur mores: actus autem isti non possunt cognosci sine notitia harum potentiarum & ipsiusmet animæ, ad quam pertinent. Multum etiam confert notitia animæ & potentiarum eius ad studium & notitiam sacræ Theologiæ, quæ non solùm de vltimo fine hominis, qui est beatitudo supernaturalis, sed etiam de medijs per se ordinatis ad illam disserit, nempe de gratia, charitate, cæterisque virtutibus supernaturalibus, atque etiam de supernaturalibus auxilijs, per quæ eas homo consequitur, & exercet, eorumque exercitio
54 meretur eandem beatitudinem, sed horum omnium notitia maximè dependet ex eo, quod cognoscatur natura, atque capacitas animæ rationalis, de cuius potentia obedientiali educuntur supernaturales habitus, anima ipsa per proprios actus sæpe concurrente, ad quos eliciendos eleuantur potentiæ per supernaturalem concursum Dei, ergo non parum iuuat tractatio hæc ad sacram doctrinam capiendam. Secundum caput ad quod reducit Aristoteles vtilitatem huius scientiæ particulare est respectu aliarum partium subsequentium eiusdem naturalis philosophiæ, in quibus agitur de animalibus, & plantis, quorum naturam constituit anima, & quorum operationum principium est; multum ergo iuuare necesse est cognitionem eius ad notitiam eorum consequendam, quod adeò verum est, vt habita plena notitia huius tractatus, nihil ferè aliud in reliquis agatur, quàm potentias & operationes animæ cognitas applicare ad corpus, & organa eius, in quibus resident, & per quæ etiam exercentur.

QVÆSTIO V.

De ordinatione huius tractatus cum cæteris partibus Philosophiæ.

CIrca Ordinationem huius operis cum reliquis partibus philosophiæ vnum est apud omnes certum, & aliud dubium; Certum quidem est, primum locum tenere inter omnes partes libros physicorum, cum in eis disseratur de communibus principijs entis mobilis, aut naturalis. Secundum verò libros de Cœlo, & Mundo; cum in eis disputetur de ente mobili secundum primam speciem motus, qui est ad vbi, vel locum, Tertium verò libros de generatione, cum in eis disseratur de eodem ente mobili secundum alias species motus ad formam, nempe generationem, augmentationem, & alterationem: istæ enim tres considerationes entis mobilis secundum principia, & secundum omnes species motus vniuersaliores sunt, ex quibus omnes aliæ tanquam particulares dependent, & ideò ordine doctrinæ debent præcedere. Sed statim eas consequitur in quarto loco metheororum opus agens de generatione quorundam mixtorum imperfectorum, quorum cõsideratio vniuersalior est etiam cæteris, quæ sequuntur de rebus animatis, ac sensibilibus, generatione, & partibus animalium. Has verò quatuor partes statim sequeretur consideratio mineralium, de quibus librũ edidisse Aristotelẽ refertur, sed non extare inter opera eius. 55

Hoc igitur ordine tanquam certo præsupposito, potest esse dubium ad ordinem huius operis cum cæteris partibus pertinens. An statim post librum metheororum sequatur in 5. loco ante tractationem Paruorum naturalium, si ab eis distinguitur, vel si idem opus cum eis conficit, ante libros de animalibus, & plantis. 56

Et prima opinio tenet non esse collocandum opus hoc in 5. loco, sed in vltimo post cæteras omnes partes, ita Auerro. 1. metheo. comm. 1. Philoponus in proœmio huius operis, & Alex. in suo 1. libro de anima cap. 1. Probant 1. quia notiora sunt prius explicanda, sed composita sunt nobis notiora suis partibus; ergo priùs explicari debet corpus animatum, animal, & planta, quæ sunt composita ex anima tanquam ex parte, quàm anima ipsa, quæ est pars. Secundò, quia materia est subiectum formæ: ergo priùs debet explicari, quàm forma, vt ex illa possit cognosci hæc, sed corpus organicum, eiusque organa sunt quasi materia, in qua recipitur anima, & per quæ definitur: dum dicitur esse actum corporis physici, & organici: ergo priùs debet explicari corpus organicum, quàm anima, alioqui definietur

anima per aliquid confusum, atque incognitum.

57 Secunda opinio *tribuit huic tractatui inter omnia opera Aristotelis, quæ extant, quintum locum statim post libros metheororum.* Ita Diu. Thom. & omnes alij interpretes Aristotelis in hoc procœmio; & ita tenendum est. Probatur ratione D. Thomæ; quia ordine doctrinæ vniuersaliora sunt priùs explicāda tanquam nobis notiora, & ex quorum cognitione dependet cognitio particularium, vt docet expresse Aristoteles 1. lib. physic. in principio, sed anima est commune principiū animatorum omnium, & animalium, ex cuius cognitione tamquam ex principio formali, & primo ab intrinseco dependet cognitio eorum: ergo ordine doctrinæ priùs est tradenda notitia animæ.

58 Ad primum concessa maiori, distinguenda est minor, quod totum sit notius suis partibus; nam quoad nos, verum est, sed ex natura rei falsum; nam sicut entitas compositi fit ex partibus, ita per partes ex natura rei cognoscenda est; vnde licet ordine doctrinę respiciente prius notiora nobis, explicanda essent animalia, & plantæ, sed ordine naturæ, quem aliquando sequi oportet, alio relicto, priùs fuit tradenda notitia partis præcipuę, quàm compositi. Ita respondet Toletus. Sed melius respondere possumus, distinguendo eandem minorem, quod compositum sit nobis notius; nam cognitione confusa notius nobis est non distincta, sed per distinctam cognitionem partium deuenimus in distinctam totius; per scientiam verò traditur distincta cognitio obiecti: ergo ordine doctrinæ procedendum est in scientijs tradendis à partibus ad totum; quod præsertim verum est de partibus actualibus respectu totius actualis, qualis est anima respectu corporis animati, vel animalis; priùs ergo non solùm ordine naturæ, sed etiam doctrinæ tradenda fuit scientia de anima, quàm de corpore animato, vel animalibus; & ideò opus hoc in 5. loco collocandum post libros metheo. & ante libros Paruorum naturalium, ac de animalibus, & plantis.

59 Ad secundum, negari in primis posset, quod notitia materiæ priùs tradenda sit, quàm notitia formæ: nam forma est actus, materia verò pura potentia, non cognoscibilis, nisi per actum qui est forma, vt 1. libro Physic. ostendimus; vnde priùs tradenda est notitia formæ, quæ licèt à materia aliquo modo dependeat, sed cùm sit actus, est etiam secundum se cognoscibilis. Sed dato, quod priùs esset explicanda materia, quàm forma, neganda est minor, quod corpus organicum, vel organa eius sint materia animæ, sed potiùs sunt instrumenta ad exercendas operationes animæ ordinata, imò, & organa ipsa ab anima proueniunt tanquam à constituente; quare priùs cognoscenda est, quàm organa ipsa, vel organicum corpus, per quod verum est definitam

definitam esse ab Aristotele, sed ad notitiam definitionis satis est confusa quadam ratione cognoscere corpus organicum, cùm non sit pars definitionis animæ, sed solùm in ea ponatur tanquam extrinsecum additamentum, sine quo non potest explicari essentia animæ; additamenta verò extrinseca satis est confusè cognoscere, quamuis necesse sit, partes definitionis cognoscere distinctè.

De diuisione totius operis.

DVabus diuisionibus vti possumus ad tradendam notitiam eorum omnium, quæ in hoc opere traduntur ab Aristotele de anima. Prior diuisio vniuersalis est, per quam in duo tantùm membra ipsum diuidere possumus, nam primò agit Aristoteles de Anima secundum substantiam, vel essentiam, tam secundum opinionem antiquorum philosophorum; quàm secundum propriam. Deinde copiosè explicat omnes potentias animæ, tam vegetatiuæ, quàm sensitiuæ, & rationalis. Secunda diuisio specialis potest esse in tres libros iuxta partitionem eiusdem Aristotelis, in quorum primo agit de substantia animæ iuxta veterum opiniones, & in duobus primis capitibus libri secundi ex propria sententia eam definit, & explicat: in reliquis verò eiusdem libri tria explicat, nempè potentias animæ in communi, atque etiam in speciali potentias animæ vegetatiuę, & ex potentijs sensitiuis solùm sensus externos. In tertio autem libro explicat in primis internas potentias eiusdem animę sensitiuæ in tribus primis capitibus. In sequentibus verò vsque ad nonum, agit de intellectu agente & possibili, quæ sunt potentiæ animæ rationalis, in reliquis verò motum, & quasdam alias proprietates exponit animatis omnibus communes.

ARISTO

ARISTOTELIS STAGIRITÆ DE ANIMA, liber primus.

CAPVT I.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Bonorum, & honorabilium scientiam opinantes, &c.

BREVIS EXPOSITIO TEXTVS.

1 IBER Hic primus in duas partes diuiditur; in prima, quam continet primum caput, proponit Aristot. dignitatem, vtilitatem, atque difficultatem totius tractationis, & plura ex dicendis in ipsa vniuersaliter enumerat, in quibus præcipuè consistit difficultas eius. In 2. enumerat opiniones antiquorum Philosophorum de natura animæ, easque impugnat, quod præstat per reliqua quinque eius capita.

Caput igitur hoc primum, quasi prooemium est, vel exordium totius operis, in quo Aristoteles Philosophum simul, atque optimum agens Rhetorem tria præstat, ad quæ exordium ordinatur, nempè auditores beneuolos, dociles, atque attentos efficere. Et beneuolos quidem efficit proponendo dignitatem, & vtilitatem huius scientiæ; dociles verò, proponendo methodum, atque modum, & ordinem procedendi, quem seruaturus est in eadem scientia tradenda. Attentos verò ostendendo difficultatem eius, propter quam attentionem animæ assiduámque applicationem intellectus ad res capessendas postulat.

2 Hanc igitur scientiam honorabilem esse asserit, & inter honorabiliores connumerandam, & vtrúmque probat. Primum quidem quòd honorabilis sit hoc modo, Id quòd est per se bonum, & per se appetibile, est per se honorabile, nam bona honesta honore afficiunt habentes, sed quælibet scientia (præsertim speculatiua) est bonum per se appetibile, quia omnes homines naturaliter scire appetunt, vt experimur, ergo quælibet scientia est etiam per se honorabilis. Secundum verò sic probat: Vna
3 scientia est honorabilior altera propter maiorem dignitatem subiecti, de quo agit, & maiorem certitudinem demonstrandi passiones de illo, sed hæc scientia agit de anima, quæ inter digniora obiecta connumeratur, & demonstrationes eius connumerantur inter certiores; ergo scientia ipsa inter digniores & honorabiliores connumerari debet.

Deinde

Deinde plures variásque vtilitates huius scientiæ ad duas reducit, priorem quidem vniuersalem, atque comprehendentem omnes scientias, ad quas valdè vtile esse ait studium sciētiæ de anima, in commune quidem, quia & ab anima proficiscuntur scientiæ omnes tanquam à principio, & in ea recipiūtur tamque in subiecto, in particulari verò, quia habet etiam anima affinitatem cum omni genere scientiarum; cum Metaphysica quidem propter maximam similitudinem animæ cum substantiis separatis, de quibus agit Metaphysica, cum Mathematicis etiam abstrahentibus à materia sensibili, quam abstractionem licèt non habeat hæc scientia, quia pars est naturalis philosophiæ concernentis materiam sensibilem, docet tamen quonam modo abstractio fiat ab intellectu. Cum morali verò philosophia agente de virtutibus, quæ in habitibus, & actibus potentiarum animæ consistunt, & vtrosque producit anima per suas potentias, intellectum, voluntatem, & appetitum eásque perficiunt. Cum dialectica tandem, quæ versatur circa directionem operationum intellectus, qui est potentia animæ. Posterior vtilitas huius tractationis est ad cæteras partes philosophiæ, eas præsertim, quæ agunt de animatis, & animalibus, quorum omnium principium formale est anima. Proponit deinde methodum procedendi simul cum difficultate rerum, quarum cognitio in hac scientia tradenda est, nam difficultas non solùm in his explicandis, sed etiam in inuenienda methodo, per quam debeant explicari, consistit, quia difficile inquit esse, an methodo definiendi procedendum sit ad inuestigandam essentiam animæ, vel methodo diuidendi, aut syllogizandi, vel demonstrandi, & si definitione vtendum sit, an priùs sit definienda anima in communi, deinde procedendum ad definitionem partium, vel specierum eius, nempe vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis, quarum cognitio in hac scientia tradéda est. Vbi obiter profert propositionem illam difficilem aduersus Platonem, *Animal enim vniuersale, aut nihil est, aut posterius est.* Ne aliquis existimaret, eum ponere res vniuersales realiter separatas à singularibus sub idearum nomine, ex quarū participatione fierent singulares in natura rerum, & ideò priora essent vniuersalia, tanquam efficientes causæ singularium, quare sensus eiusdem propositionis est, animal vniuersale, (& pariter reliqua vniuersalia) nihil reale est separatum à singularibus, vt asserebat Plato, sed si aliquid est (vt absque dubio est) non separatum à singularibus, sed in eisdem existens, & operatione solâ intellectus ab eis abstractum, vel fortè inquit non esse procedendum methodo definiendi ad inuestigandam definitionem animæ, sed per accidentia à posteriori cognoscendam priùs,

nempè per suas passiones eas demonstrando à priori per essentiam, vel definitionem, nam definitionem per passiones aliquando cognoscimus, *Quia accidentia* (inquit) *multùm conferre solent ad cognoscendum quod quid est.* Nempe substantiam, vel essentiam. Difficile deinde asserit esse circa substantiam animæ decernere,an sit diuisibilis in partes integrantes,sicut diuisibile est corpus,vel omnino, indiuisibilis nullas habens tales partes,sicut indiuisibilis est Angelus. Circa passiones verò,vel operationes animæ valdè difficile in primis esse ait,inuestigare,an habeat aliquam sibi propriam, hoc est,non communem cum corpore, vel communes sint omnes corpori; esse autem communes corpori potentias, & operationes non est aliud quàm esse in organo corporeo,& per ipsum exerceri,sicut potentia visiua est in oculo, & ita actus vidēdi per oculum exercetur.Organum verò corpus est, vel certè pars quædam corporis ex anima,& materia composita, & ideò omnis potētia existēs in organo(quæ ideò vocatur organica) & omnis operatio per organum exercita,non sunt animæ propriæ,sed communes cum corpore,nec animæ insunt tanquam subiecto,sed composito ex corpore,& anima;potentiæ verò,aut operationes animæ propriæ vocabuntur illæ, quæ non recipiuntur in organo corporeo,nec exercētur per illud, sed potentiæ immediatè insunt animæ,& actus non exercentur per organum, sed immediatè ab anima per easdem potentias in se existentes. Asserit ergo Arist.valde difficile esse inuestigare, an anima habeat aliquam operationem sibi propriam, & non communem cum corpore, vel nullam,sed omnes communes cum eo; sed hanc inuestigationem valde vtilem, quia ex ea dependet cognitio proprij modi essendi ipsius, & animæ, nam si habet operationem sibi propriam:& non communem cum corpore, poterit separari à corpore,& extra illud existere, quia modus operandi sequitur modũ essendi,ergo si potest operari sine corpore, poterit etiam sine illo esse, & si talem operationem propriam non habet,sed omnes communes cum eo,nō poterit ab eo separari, & de passionibus seu operationibus animæ vegetatiuæ,aq; sensitiuæ certum esse asserit, quod communes sint corpori, & non conueniāt soli animæ; nam videmus homines quosdam ex leui causa irasci, alios verò non irasci magna etiam occasione oblata: imò eundem hominem diuersis temporibus, quod non potest prouenire nisi ex diuersa dispositione corporis:ergo necesse est has passiones ei esse communes; nam si à sola anima procederent,& nō à corpore:cum anima non recipiat in se varias dispositiones, non posset esse tanta variatio in eisdem operationibus. Sed dubitat ad quemnam artificem pertineat eiusmodi

passio

passiones animæ definire. Et respondet tribus modis definiri posse, videlicet per formam, vel per materiam, vel per vtrâque simul, vt si passio iræ definiatur, quod sit *appetitus vindictæ*, per solam formam definietur, quia hæc est ratio formalis eius in ordine ad finem considerata, potest etiam definiri per solã materiam: si dicatur: *Esse ascensionem sanguinis circa cor* ex hac enim materiali alteratione sanguinis insurgit in appetitu actu desiderandi vindictam, 3. per vtramque rationem materialem, & formalem definiri potest hoc modo: *Est appetitus vindictæ ex ebulitione, vel ascensione sanguinis circa cor*, & primò modo definiri eam per solam formam (ait) pertinere ad dialecticum, qui res definit per formas: aliis verò duobus modis ad solum philosophum naturalem. Quod hac inductione probat, Tria sunt genera scientiarum, sub quibus cōprehenduntur omnes; quædam abstrahentes à materia sensibili, vt Mathematicæ, aliæ à materia sensibili, & intelligibili vt metaphysica, aliæ denique non abstrahentes vllo ex his modis, sed concernentes materiam sensibilem, & solùm abstrahentes à materia singulari, vt passiones animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ: nulla verò est scientia, vel ars, quæ consideret omnia, quæ pertinent ad materiam sensibilem, & vniuersaliter omnes passiones animæ communes corpori præter philosophiam naturalem: ergo ad hanc solùm pertinet vniuersaliter definire res per materiam, vel per materiam simul, & formã, quia tam materia, quàm forma materiæ inhærēs sunt principia entis mobilis, & ideò per se pertinent ad philosophiam naturalem. Plura alia enumerat Aristo. difficilia, ex his, quæ tractanda sunt in hoc opere, vt ostendat difficultatem eius, quæ consultò prætermittemus, quia hæc à nobis explicata sunt præcipua.

QVÆSTIO VNICA.

Quid sibi voluerit Arist. dum dixit dialecticum definire per formam, physicum verò per materiam.

DOcens Arist. quomodo passiones animæ, quas habet cum corpore communes definiantur à naturali philosophia: asseruit per materiam ab ea definiri, vel simul per materiam, & formam. Nam per solam formam definiuntur à dialecticis: videtur autem vtrumque falsum. Primum quidem; quod dialecticus definiat per formam, nam forma non est minùs natura, quàm materia, sed magis, vt 1. lib. physicorum ostendimus, quia præcipua pars est entis naturalis: ergo definire per formam ad philosoph. per se pertinet, nō ad Dialecticum. Secundum verò,

quod physicus definiat per materiã,non est minus falsum:nam definitio debet explicare integram essentiam rei;sed sola materia nõ potest explicare integram essentiam rei, ergo nec potest assignari definitio per solam materiam, quod docuit Arist. 7.lib.Metaph.textu 34.in principio.2.definitio traditur ad manifestandam naturam definiti, ergo debet assignari per aliquid notius definito ; sed materia est quid confusum, & sua natura ferè incognitũ, nisi per formam cognoscatur,vt idem Aristot. docuit 1. lib. Physico.ergo non potest definitio per eam tradi. Vnde nec Aristoteles definiuit vnquam per solam materiã:sed præcipuè per formam.Circa primum de modo definiendi Dialectici per formã.Prima opinio distinguit duplicem formam, vnam,quæ est pars compositi,vt anima est pars hominis,aliam quæ non est pars compositi, sed prædicatũ superius,& vniuersale, quod etiã suo modo dicitur forma subiecti, vt animal dicitur forma hominis. Quando ergo asserit Arist.Dialecticum definire per formã, non accipit formam pro parte definiti, sed pro prædicatis essentialibus,quæ sunt genera, & differentiæ,vt hominem per substantiam corpoream,viuentem,sensitiuam,& rationalẽ.Ita Albertus Magnus tractatu 1.cap.7.super primum librum de Anima,Apollinar.in Proœmio horum librorum qu. 9.Iandu.q.12.Thien.cap.præsenti. Ferrariensis q.5.huius libr. Secunda opinio tenet Dialecticam per Logicam docẽtem tradere regulas definiendi per genus,& differentiam,quæ quidem sunt prædicata essentialia desũpta à tota natura ex materia & forma composita,& ideò non solam formam , sed etiam materiam dicũt,præcipuè tamen formam, tum quia forma est præcipua pars totius naturæ,tum etiam,quia sunt prædicata superiora,quæ respectu inferiorum dicuntur forma , sed definitiones per genus, & differentiam in materiis particularium sciẽtiarum sola ipsa Logica non constituit,sed simul cum habitibus illarum sciẽtiarum , vt in philosophia naturali simul cum habitu eius definit motum, naturam,& cætera , sicque de reliquis scientiis,& definitiones ipsæ formales vocantur,quia genus & differentia præcipuè dicunt formam, attribuuntur verò potius Logicæ,quàm aliis scientiis , quia communia omnium scientiarum pertinentia ad modos sciendi,nempe ad definitionem,diuisionem, & demõstrationem Logicæ attribuuntur per se consideranti eosdem modos sciendi. Ita Toletus q.7.huius capitis:vtraque hæc sententia contra Arist.& contra rationem est;Primum probo ex textu 11. huius capitis, vbi definitiones Dialecticas appellat vanas, sed definitiones quæ dãtur per genus & differentiam , non solùm vanæ non sunt , sed omnium optimæ, vt per se est manifestum:ergo dum asserit Aristoteles
Diale

Dialecticum definire per formam, non potest talem sensum tenere, quod definiat per genus, & differentiam, nisi primum eius dictum, quod definitiones Dialecticæ vanæ sint, apertè sit falsum. Nec aliquid valet solutio eiusdem Toleti ad 3. eiusdem quæstionis, asserit enim vanas dici posse tales definitiones, licèt dentur per genus & differentiam, quia non perfectè exprimunt formam, quam explicare intendunt, cùm à materia dependeat, nec exprimũt materiam, & ideò non possunt perfectè explicare formam. Probatur autem hoc esse falsum ex eadem eiusdem Toleti doctrina: nam ipse asserit tales definitiones Dialecticas etiam aliqua ratione omnibus scientiis esse communes, quia in omnibus reperiuntur; & ideò non procedere à nuda Logica docente, sed ab habitu etiam cuiuslibet scientiæ cum ea concurrente ad definiendum in propria materia; sed repugnat habitum philosophiæ naturalis concurrere cum Logica ad definiendum in propria materia eiusdem philosophiæ, & definitionem procedentem ab vtraque non respicere materiam: ergo non ideò explicabunt minùs perfectè formam, quia non exprimunt materiam. Probatur minor, quia philosophia naturalis per se respicit materiam sensibilem: ergo repugnat ab ea abstrahere in suis definitionibus, & necessarium est respectũ ad eam exprimere. Secundò probatur ratione falsitas eiusdem solutionis in omnibus ferè definitionibus philosophicis, quas Dialecticas vocari asserit Toletus, quia à Logica docente procedunt simul cum philosophia: sed euidens est exprimere materiam, ergo falsum est, quod dicitur eam non exprimere, & ideò vanas appellari: minorem probo in definitione naturæ, motus, & animæ exprimentibus materiam. Et tãdem probatur in definitionibus propriis eiusdem Dialecticæ, vt enunciationis, syllogismi, ac demonstrationis, quæ simul assignantur per genus, & differentiam, & materiam ex qua componuntur, exprimunt, nempè terminos, & propositiones.

Verus igitur sensus Arist. quem tenuit asserens Dialecticum definire per formam, ex verbis eiusdem capitis textu 11. colligendus est, quæ ita habent. *Quare secundum quascunque definitiones non contingit accidentia cognoscere, sed neque coniectari de ipsis facilè manifestum, quod Dialectica dictæ sunt, & vanæ omnes.* Vt autem intelligantur meliùs, adnotare oportet Dialecticam hoc loco pro sola parte Topica ex probabilibus differente accipere Aristotelem, & non pro tota ipsa Logica docente, vt solet aliquando, quod patet ex 1. lib. post. resolut. cap. 20. & 25. & ex 2. lib. cap. 8. atque etiam ex 4. lib. Physic. cap. 11. imò ex verbis eiusdem loci relatis fit manifestum. Dialecticus verò ex probabilibus differens faciliora quædam, & verisimiliora de-

sumit ad definiendum,& sæpè vniuersaliores effectus, vel rationes,& ideò remotiores à ratione particulari & propria subiecti,vel proprietatibus eius,vt ex illis vtcunque rem explicet, & ex eius explicatione probabile possit ducere argum. & quia notiora sunt ea, quæ ex parte formæ se tenent, quàm quæ ex parte materiæ,& vniuersaliores rationes ex parte accidentium desumptæ modum formæ habent respectu subiecti, propterea dicitur per formam definire, & alia genera causarum, & quia tales definitiones eius ex vniuersalioribus ac remotioribus & aliquando etiam ex accidentibus,vel rationibus desumptæ, sæpè non attingunt proprietates subiecti, & ideò ex eis non potest propria eius essentia, vel ratio certò cognosci, sed solùm verisimilis fieri, ideò Aristot.vanas appellauit tales definitiones,quasi sine fructu, & quæ finem ad quem ordinatur exacta definitio,non consequantur. Quod frequenter,& non semper intelligendum est, & quantum est ex modo ipso probabiliter disserendi,quare non tollit, quin aliquando exactam definitionem assumat,& non solã formam attingentem, sed etiam materiam,& finem.Hoc autem per accidens se habet ad proprium finem disserẽdi ex probabilibus, qui solùm est rem,vel problema,de quo disputatur,veresimile,aut probabile efficere; & iste est sensus prioris loci iuxta communem interpretum sententiam. Ex quo deduximus sensum alterius de modo definiendi per formam,Dialectico proprio, & ex sensu vtriusque constat non esse Aristotelem sibi contrarium.

Secundum verò de modo definiendi philosophi naturalis per materiam facilius est, quia non vult Arist.excludere, quin per formam,& alia genera causarum definiat,imò neque quod definiat aliquando per genus, & differentiam; sed sensus eius est,quod philosophus naturalis sicut ex suo modo procedendi nõ abstrahit à materia sensibili,sed eam respicit, sic ex proprio modo definiendi, siue per formam definiat rem aliquam, siue per finem,vel efficientem,aut quouis alio modo,semper exprimit ordinem ad materiam sensibilem.

Ad primum argumentum,concesso antecedente, distinguendum est consequens; nam per formam, vt est pars entis naturalis respiciens materiam, vt alteram eius partem, vel vt est forma accidentalis subiecti sensibilis, ad physicum pertinet definire,& non ad Dialecticum, nisi in sensu iam explicato.

Ad secundum concedendum est, quod infert, videlicet per solam,vel nudam materiam, aut materialem causam nihil posse definiri,nisi verbum aliquod adiungatur,quo simul cum materia explicetur vno,vel alio modo integra ratio definiti, cùm certum sit, quamlibet bonam definitionem conuerti cum definito.

nito. Quod non poteſt habere, ſi nudam materiam contineat, quod ergo vult Ariſtoteles, dum ait, philoſophum definire per materiam,non eſt quod per nudam materiam,ſed hoc tantum, quod proprius modus definiendi eius, ſiue per hoc, vel illud, aut per plura genera cauſarum definiat,ſit,materiam,vel reſpectum ad illam exprimendo in definitione. Secundum verò ex adnotatis ſolutum eſt.

Cætera capita huius libri non iudicamus exponenda,quia in eis ſolùm refert,& reiicit Ariſtoteles quędam antiquorum philoſophorum placita circa naturam animæ, adeò abſurda, & à vera philoſophia aliena, vt nec recitanda pùtemus.

COMMENTARIORVM IN SECVNDVM LIBRVM Ariſtotelis Stagiritæ de Anima.

Breue Proœmium.

NECESSE fuit aliorum ſententias de natura, & ratione animæ referre Ariſtotelem, priuſquam ex propria loqueretur; propter duo: primum quidem, quia vt admonuit ipſe in 1.libro, textu 19. multi atque ſapientes multa de illa dixerunt, ex quibus vera oportet accipere ad eius naturam inueſtigandam, & ſi quæ reperiantur falſa, refutare.Vtrumque autem præſtitit in 1.libr. & ideò vniuerſalis ſcopus huius ſecundi, eſt quid de eadem ſentiat ipſe oſtendere. Poteſt autem diuidi in duas partes, in priori docet, quid ſit anima in communi, & quæ ſint communes eius facultates, vel potentiæ per tria priora capita. In poſteriori verò ex tribus animæ ſpeciebus duas potiores explicat, nempe vegetatiuam, & ſenſitiuam cum ſuis facultatibus, aut potentiis per reliqua quæ ſuperſunt capita, explicaturus in 3.libro animam rationalem, & potentias eius.

LIBRI SECVNDI ARISTOTELIS STAGIRITÆ de Anima,

CAPVT I.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Quæ igitur à prioribus tradita de Anima sint priùs diximus.

Breuis expositiò Textus.

1 NTENTVM huius primi capitis, est explicare quid sit anima. Diuiditur autem in tres partes: In prima præmittit Aristoteles quatuor diuisiones ad inuestigandam definitionem animæ. In secunda colligit ex eis definitionem, eiúsque partes explicat, & probat. In postrema corolarium quoddam ex eadem definitione infert.

Agens Aristot. de modo inueniendi definitionem cuiuscumque, 1. libro Post. cap. 14. asserit quærendum in primis esse prædicamẽtum, sub quo res illa collocatur, eoque inuento diuidenda esse genera in species per proprias differentias quousque inueniatur propria eiusdem rei, ex qua simul ac genere, constituatur congrua definitio eius. Hoc igitur Aristot. præcepto à se tradito vtitur cap. præsenti ad inueniendam definitionem animæ, assignans quatuor diuisiones, quarum prima est vniuersalissima entis in decẽ genera suprema, seu prædicamenta, nempe substantiam, quantitatem, qualitatem, & reliqua.

Secunda diuisio est substantiæ, non quidem in tota sua latitudine prædicamentali, sed pro sola substantia Physica, seu materiali, prout abstrahit à totali, & partialibus, ex quibus essen-
2 tialiter componitur. Diuisio igitur talis est. *Substantia Physica, alia est materia, alia forma, alia essentialiter ex his composita.* Et materia (inquit Aristot.) nõ est hoc aliquid, hoc est, non est aliquid determinatum ad certam speciem, & indiuiduum, sed pura potentia determinabilis ad vtrumque per formam, forma verò est, hoc aliquid, quia cum sit actus, determinata est ad certam speciem, & indiuiduum, non ita vt speciẽ, vel indiuiduum ipsa sola constituat, sed quia informans materiam, & tribuens ei esse determinatum ad talem speciem, & indiuiduum constituit cum ea compositum in tali specie, & indiuiduo.

3 Tertia diuisio est, actus vnus vocatur primus, & alter secundus, estque generalis diuisio actus in tota sua latitudine iuxta

communem expositionem interpretum,non particularis,ita vt solus actus substantialis qui est substantialis forma,diuidatur. Actus igitur primus est forma,aut potentia, per quam res potest operari, actus verò secundus operatio ipsa, vt grauitas lapidis est actus primus respectu motus deorsum, motus verò ipse actus secundus,& vniuersaliter loquendo omnis actus secundus procedit ab aliquo actu 1. & omnis actus primus est principium alicuius actus secundi. 4

Vltima diuisio sic habet, corpora naturalia quædam viuunt, nempe illa, quæ à principio intrinseco nutriuntur, & augentur, vt plantæ; alia verò vita carent, vt lapides. Vitam itaque vocat vitalem operationem procedentem à principio substantiali viuente,quibus verbis insinuat,vitam duobus modis accipi, nempe pro vita accidentali, quæ est operatio nutritionis, vel augmentationis,& pro vita substantiali, à qua accidentalis ipsa procedit tanquam à principio,vt nutritio est vita accidentalis; sed substantia ipsiusmet plantæ composita ex materia, & anima vegetatiua est vita substãtialis, à qua eadem accidentalis vita procedere constat. Ex quo infert, quod omnia corpora viuentia sunt substantiæ compositæ ex materia,& forma, probatque hoc argum.Omne corpus naturale est compositum ex materia,& forma,sed omne corpus viuẽs est corpus naturale,cum habeat in se principium motus naturalis: ergo est substantia composita ex materia,& forma. Et hæc in hac prima parte.

In secunda constituit definitionem animæ, & primò asserit esse actum, & formam corporis, quod sic probat; anima est substantia,sed non est corpus:ergo est forma,& actus corporis. Maior euidens est, quia si viuentia sunt substantiæ compositæ ex materia,& forma,cum viuant ratiõne animæ, per quam distinguntur ab inanimatis, ac non viuentibus,sequitur animam esse aliquid intrinsecum substantiæ viuentis, & ideò esse substantiam. Minorem autẽ sic probat, corpus non est in alio tanquam in subiecto,sed potius est subiectum,& quasi materia,in qua aliud recipitur,sed anima est in alio tanquam in subiecto, hoc est,in corpore viuente,quia colpus viuens est, quod habet animam: ergo anima nõ est corpus,&ex consequẽti erit actus, & forma corporis. Euidens est consequẽtia,siue per corpus intelligatur in minori altera pars viuẽtis,quæ est materia,vt voluit D.Thom.quẽ sequuntur Ægidius,& alij, siue intelligatur totum viuens compositũ ex corpore pro materia,atque ex anima,vt voluerũt Themistius,Simplicius,atque Philoponus hoc loco, quia ex eo quod anima est in subiecto, vtrũque sequitur, videlicet, & quòd non sit corpus pro altera parte viuentis,quæ est materia,& quasi subiectũ, in quo forma recipitur,atq; etiã 6 5

quod nõ sit corpus pro integro viuẽti, quia neutrũ est in alio tanquam in subiecto,vt per se est manifestum.Quo supposito, eo ipso quod probauit Aristot.animã non esse corpus sumpto corpore pro parte,quia non est in subiecto,consequenter probauit, quod non sit corpus pro composito. Ex quo euidens fit consequẽtia à sufficienti diuisione,quod anima sit actus,& forma corporis. Deindè asserit animã non esse actum secundum, sed primum; quod sic probat; actus secundus est operatio, sed contingit animã esse in corpore non operante,vt patet in dormientibus: ergo cum anima sit actus corporis,non erit secundus,sed primus. Quod verò obiici posset de nutritione, à qua operatione dormientes non cessant : difficultate caret, quia tanquam certũ præsupponit Arist. posse ex parte animæ cessare viuentia ab opere nutritionis, quod ab extrinseco alimento dependet : quare si hoc deficiat(vt possibile est naturaliter) deficiet quoque nutritio permanente anima in corpore.

Tertiò asserit animã esse actum primũ corporis, non cuiuscumque, sed physici, atq; organici:hoc est,naturalis, vt distinguatur ab artificiali, & habẽtis partes diuersæ cõditionis,& figuræ, quæ vocantur organa ,seu instrumenta pro diuersis operationibus exercendis, vt distinguatur corpus viuẽs à nõ viuẽ-
7 te : cuius partes eiusdem rationis sunt;quia non ordinantur ad exercendas varias,seu diuersas operationes,vt lapis non habet partes diuersæ rationis,aut figuræ,sed eiusdem,quia nec habet operationes diuersas,sed eandem : quare homogeneum corpus vocatur, hoc est,habens partes eiusdem rationis;corpus autem viuens,cuius actus est anima,partes habet diuersas pro diuersis operationibus exercendis,& propterea vocatur heterogeneum, hoc est habens partes diuersæ rationis , ideò longè nobilius est corpore non viuente , & maiorem hanc nobilitatem habet ratione animæ, quæ nobilior forma est:& propterea maiorem
8 ornatum postulat ex partium varietate consurgentem.Sed probat iam Arist.eandem particulam hoc modo; anima vegetatiua infima inter omnes animas est actus corporis organici ; ergo reliquæ omnes animæ,nempè sensitiua, & rationalis erũt actus talis corporis.Euidens est consequentia : cùm sit argumentum à maiori ; & antecedens probat euidens experientia,nam videmus in planta radices,truncũ,folia, & in his venulas quasdam: quarum partium diuersitatem , non ex sola figuræ diuersitate, sed ex diuersis officiis colligimus ; nam radices se habent quasi in animali os,quia succum seu alimentũ capiunt,& quasi sugere seu attrahere dicuntur,quod per folia,ramos, ac venulas distractum nutritioni totius corporis deseruit,& harum partium diuersitas notior,est ad sensum in cæteris viuentibus,vt in brutis, atque

ris,atque hominibus.Ex his igitur colligit Arist.quod si definitio aliqua animæ cõstitui potest omnibus animabus cõmunis, talis erit. *Anima est actus primus corporis physici, & organici*, nec est necessarium addere alias particulas nempe, *Potentia vitam habentis*, vt D.Thom.& expositores alij adnotarũt,quia per corpus organicum significantur; quare si aliquando adduntur,maioris tãtum explicationis gratia fieri censendum est.Ex definitione verò colligi posse(ait) solutionem cuiusdam dubij, quod 9
posset aliquis sic proponere Corpus,& anima sunt res diuersæ, ergo non possunt efficere vnũ compositũ,nisi vniantur,sed non possunt vniri,nisi per aliquid aliud à se distinctũ, vniens verò est quasi forma vnitorum,quia videtur ea cõtinere:ergo anima non habet rationẽ formæ,vel actus, sed illud potiùs,quo vniũtur anima, & corpus,quia cum aliqua vniuntur,tanquam actus, & potentia,non indigent re alia, per quam vniantur, vt vnum efficiant,sed se ipsis,atque immediatè vniuntur,& ideò se ipsis, & non per rem aliam à se distinctã efficiunt vnũ,per se quidem, & essentialiter,si sint actus essentialis,& essentialis potẽtia,per accidens verò, si sint actus accidentalis, & accidentalis potentia. Et rationem reddit, quia actus, & potentia in quocunque genere immediatè se respiciũt:ergo sine vlla alia re media apta sunt se coniungere, & vnum constituere, sed corpus & anima sunt actus, & potẽtia substantialis,vel essentialis:ergo sine vlla alia re media se coniungere apta sunt,& per immediatam coniunctionem vnum per se substantiale,seu essentiale constituere. Non tamen vult Arist.formam,& materiam, vel corpus, sic immediatè vniri, vt excludatur modus vnionis(vt intelliguntur, ac docent aliqui, quod 1.lib.phys. ostendimus falsum) sed per immediatam vnionem solùm voluit excludere rem aliam mediam, quia nec possibile est sine modo vnionis coniungi, nec modus iste substantialis immediatam vnionem tollit.

Proposito ac soluto dubio confirmat, atque explicat simul Arist. definitionem animæ assignatã duobus exemplis:quorum 10
primũ est ab arte desumptum.Nam sicut se habet forma securis ad securim ipsam per artẽ confectã, sic suo modo se habet anima ad corpus animatum, quia sicut à forma artis accipit securis esse specificum rei artificialis, ita ab anima accipit corpus esse animatum,& viuens:si verò securis esset res naturalis,figura illa artificialis esset actus,& forma naturalis eius: ergo cum corpus animatum sit res naturalis, anima erit actus & forma eius. Aliud exemplũ naturale est ex partibus eiusdem corporis viuentis desumptum. Oculus est quid cõpositum ex organo,& potentia videndi in eo existẽte, si autẽ oculus ipse animal esset, absque dubio eius anima esset potentia videndi, quia dum eam haber

11 habet,verè,& propriè oculus est,ea verò amissa non est oculus, nisi æquiuocè; sed ita se habet anima respectu animalis: ergo verè,& propriè est actus, & forma eius.Probatur minor, quia sicut ex organo,& potentia videndi constituitur oculus,qui est principium huius operationis vitalis,quæ dicitur visio, ita ex anima, & corpore constituitur animal,quod est principiũ operationum vitalium, ac sensitiuarũ, & sicut sublata potentia videndi non permanet oculus, nisi æquiuocè,ita sublata anima non permanet corpus organicũ,aut viuens nisi æquiuocè, sicut animal, vel homo pictus.Corpus autem organicũ, cuius actus & forma est anima,ait Aristot.idem esse, ac habens vitã in potentia,non quidem in potentia excludente actum, sicut semen dicitur viuens in potentia, non habens actu principiũ vitæ,aut vitalis operationis, quod est anima, sed potens habere vtrumque; sed corpus organicum habet vitã in potentia sicut oculus dormientis dicitur esse actu oculus, & potentia videns,ita corpus organicũ dicitur habere vitam in potentia,hoc est,vitalem operationem:quam vocamus vitam:sed principium eius habet actu nempe animam.Et vt vno verbo rem explicemus, corpus organicum habet vitam accidentalem in potentia, vitam verò substantialem non potentia, sed actu.

In vltima tandem parte capitis ex tota definitione animæ tanquam corolarium infert,quod anima non sit omnino separabilis à corpore,sed ex parte sit separabilis, hoc est,secundum
12 aliquas partes,quæ sunt actus corporis;ex parte verò inseparabilis, hoc est, secundum partes alias: quæ non sunt actus corporis.Quid verò per partes intelligat,& quid per partes separabiles,& inseparabiles,non eodem modo exponitur,sed in quæstionibus explicabitur.

Concludit Arist.sententiam huius capitis dicens,quod licet definita sit anima in cõmuni per actum, & formam corporis, & definitio sit communis omni animæ,hoc est,vegetatiuæ,sensitiuæ,& rationali: cum quo stat,quod aliquot partes eius sint separabiles,quia nullius corporis, hoc est, nullius organi corporei sunt actus,vt intellectus; nondum tamen esse probatum contra Platonem, quod anima sit forma informans corpus,vel solùm ei assistens ad motum, & operationes eius efficiendas,eo modo quo natura dicitur assistere naui ad motum.

CAPVT

CAPVT II.
TEXTVS ARISTOT.

Quoniam autem ex obscuris quidem manifestioribus autem fit certum, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum Arist. in hoc 2. cap. est, aliam definitionem animæ assignare, per quam clariùs, atque distinctiùs explicetur natura eius, & aliquo modo causam prioris definitionis contineat; & ideò per eam prior ipsa probari possit certa, atque euidenti demonstratione. Diuiditur autem caput in quatuor partes; in quarum prima propositis diuersis modis procedendi in tradendis scientijs, ac definitionibus rerum, distinguit quatuor genera vitalium operationum, ex quorum explicatione colligit definitionem animæ intentam. In 2. p. comparat easdem operationes vitales cum principio, à quo procedunt: nempe anima, & cum subiecto in quo recipiuntur: quod est corpus, vel aliqua pars eius, docetque, quomodo distinguātur ex parte vtriusque, atque inter sese. In tertia duobus propositis, ac solutis dubijs constituit demonstrationem: per quam ex hac posteriori definitione priorem colligit, ac demonstrat. In vltima tandem, occasione desumpta ex vtraque definitione animæ, antiquiores quosdam philosophos laudat, quia benè locuti sunt de modo se habendi animæ in ordine ad corpus, alios verò reprehendit, quod diminuta quadam ratione de eodem senserit, repetitque priorem animæ definitionem, quasi ex posteriori probatum sit benè fuisse assignatam. 13

Duplicia sunt notiora, à quibus in tradendis disciplinis procedi potest, vt 1. lib. physicorum copiosè tradidit Arist. quædam sunt notiora natura, nobis verò minùs nota, & hæc absque dubio sunt entia nobiliora; alia ex opposito sunt notiora nobis, minùs verò nota secundum naturam: qualia sunt propinquiora sensibus, vt corpora sensibilia. Deinde definitio tribus modis assignari solet. 1. per formam, vel materiam, aut per vtramque simul, quæ sunt partes essentiales definiti, vt docet idem Arist. 1. lib. Post. cap. 7. per materiam assignatur, dum dicimus, *Domus est compositum ex lignis, & lapidibus, cæterisque materia partibus.* Per formam si dicamus, *Hominem esse compositum physicum anima rationali præditum* Per materiam verò, & formam simul dabitur: si dixeris, *Hominem esse compositum physicum corpore, & anima rationali constans.* Et definitiones istæ essentiales simpliciter vocantur, quia per solas partes essentiales formalem, & materialem designantur. 14

designantur. Aliæ verò dicuntur causales, quæ dantur per causam finalem, aut efficientem: per finalem quidem, vt si dixeris. *Domus est compositum artificiale ad conseruandum hominem factum*, per efficientem verò, *Eclipsis est interpositio terræ inter Solem, & Lunam.* 3 modo assignatur per vtrumque simul, videlicet per materiam & formam, & per causam finalem, vel efficientem, vt dum dicimus: *Homo est compositum physicum corpore & anima rationali constans ad beatitudinem conditum.* Ex his autem tribus definitionibus, prima vocatur conclusio, quia demostrari potest per secundam, & ideò secunda dicitur medium demostrationis; quia per illam demostratur prima. 3. verò vocatur ab Arist. demostratio positione differens, demostratio quidem, quia cum contineat primam & secundam, continet totam demostrationem, per quam vna demostrat alteram, positione verò differens, quia non habet modum demostrationis, nempè dispositionem in figura, & modo, quæ dispositio cum resultet ex positione, & situ extremitarum, meritò vocatur positio. Et per carentiam huius positionis dicitur tertia hæc definitio à demostratione differre. Et exempla hæc manifesta sunt: per quę intelligi debet aliud quod ab Arist. affertur in mathematicis figuris, nempè quadrágulo, & quadrato, quod propter eius obscuritatem mitto.

16 In tali autem definitione assignanda à notioribus nobis se progressurum asserit ad notiora naturæ, nobis verò ignota, & hoc præstat procedens à corpore animato ad animam: nam corpus animatum notius nobis est saltem cognitione confusa, (à qua in scientijs tradendis procedendum est) cum sit totum, & anima pars eius, totum verò notius nobis sit eodem genere cognitionis. Corpus verò animatum ab inanimato differre docet per vitam, nam illud viuit, hoc verò vita caret. Quo relicto, in corpore viuente vniuersaliter sumpto quatuor sunt genera vitalium operationum: quæ etiam vitæ genera vocari solēt, nempè vegetatio, sensatio, motus progressiuus, & intellectio. Et de vegetatione ait omnibus viuentibus conuenire, satisque esse eā habere corpus, vt viuere dicatur, etiam si reliquis careat, ideò plantæ viuere dicuntur, quia vegetantur. Vegetari verò non est aliud, quam à principio intrinseco nutriri, & augeri per intussumptionem.

17 Ex his autem quatuor generibus vitalium operationum colligit quatuor species, seu gradus vitæ. Primus est eorum, quæ solùm nutriuntur, & augentur, vt plantæ. Secundus eorum, qui non solùm vegetantur, sed etiam sensu prædita sunt, vt omnia bruta animalia. Tertius eorum, quæ præter vegetationem, & sēsum, motum progressiuum habent, vt perfectiora animalia.

Quartus

Quartus aliorum,qui præter hos tres gradus vitæ alterum habent eis longè perfectiorem, nempe intelligendi, vel ratiocinandi,vt sunt homines.Ex quibus colligit definitionem animę hoc modo.Animatum distinguitur ab inanimato per opus vitæ ab anima procedens tanquam à principio, sed quatuor sunt genera viuentium, quatuor generibus vitalium operationum distincta;ergo benè definitur sic anima. *Anima est principium,quo primo viuimus,& sentimus, & mouemur,& intelligimus* Addit autem primò,ad excludendam vitalem operationem,qua non primò,sed secundò viuimus.

Constituta definitione animæ,duo proponit,ac soluit dubia, vt eam magis explicet.Primum est,an quodlibet horum,nempe vegetatiuum, sensitiuum loco motiuum, & intellectiuum sit anima ipsa talis speciei,vel non nisi pars animæ,hoc est,potentia eius.Gratia exempli,an vegetatiuum sit potentia animæ vegetatiuæ concessa ei à natura ad exercenda opera vitæ, vel sit anima ipsa vegetatiua, à qua eadem opera vitæ procedunt. Secundum dubium supposito, quod non sint diuersæ animæ, sed solùm diuersæ partes,seu potentiæ eiusdem,an ratione seu definitione distinguantur,vel loco tantùm seu subiecto?nam quidam hoc modo eas distinguentes appetitum in hepate,sensum verò in cerebro collocarunt. Et primò soluit dubium hoc secundum,asseritque euidens in primis esse, quod quatuor istæ potentiæ distinguantur ratione formali,aut definitione; quod probat hoc argum. Potentiæ sunt propter actus, cum pro eis eliciendis datæ sint viuenti à natura, ab eis ergo desumere debent specificam distinctionem, sed actus harum potentiarum diuersi sunt:ergo etiam erunt potentiæ specie diuersæ. Minorem probat,quia sentire,& opinari,seu intelligere diuersi sunt actus propter diuersa obiecta in quæ tendunt. Distinctio verò earundem potentiarum secundum subiectum dupliciter considerari posse ait Arist.aut in eodem animali, ita vt omnes sint in eadem parte eius,vel diuersæ in diuersis,aut in diuersis animalibus,ita vt in quolibet sint omnes,vel quædam in vno,aliæ verò in alijs.Et respondet in quibusdam animalibus,facile esse hoc iudicare, nempe in his omnibus, quorum partes abscissæ viuunt,qualia sunt reptilia ferè omnia,in quibus vita,sensus,& motus simul reperiuntur in eadem parte,& ideò,nec loco, nec subiecto separantur,nam tales partes viuere manifestum est,& ideò potentias habere vitales, moueri verò experimur, atque etiam sentire, quia si cuspide pungantur, refugiunt: quod signum doloris est,dolor verò sine sensu tactus fieri non potest. Ex quo intelligimus, quod sicut anima plantarum extensa est per omnes partes eius, quia in eis abscissis, ac viuentibus

reperitur,

20 reperitur,& ideò vna est actu in quolibet corpore:& plures in potentia:eodem modo anima horum animalium extenditur per totum corpus,& omnes eius partes,& vna est actu,in toto corpore,plures verò in potentia.De sola verò potentia intellectiua dubium esse posse inquit,an sit in aliqua parte determinata,vel organo corporis, an verò organica non sit,sed independens ab organo , ac proinde in singulis , & omnibus partibus corporis æqualiter reperta,ab omnibus partibus etiam, & singulis,à totóque corpore sit separabilis.Sed respondet ipse,potentiam intellectiuam alterius generis esse à cæteris potentijs vitalibus,quia non est organica, nec ab organo dependet sicut sensitiuæ,separari posse à corpore:vnde in omnibus,& singulis partibus eius æqualiter reperitur. Consideratæ verò potentiæ vitales in diuersis viuentibus distinguntur subiecto, & separari possunt,ita vt in diuersis subiectis reperiantur hoc modo,vt cum quatuor sint gradus potentiarum , nempe vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & intellectiuum ; inferiores reperiri possint , & reperiantur sæpe sine superioribus , quamuis superiores sine inferioribus , nec reperiantur , nec reperiri possint. Gratia exempli , in plantis reperitur vegetatiuum sine sensitiuo , & in quibusdam imperfectis animalibus saxis perpetuò affixis reperitur sensitiuum sine loco motiuo,in animalibus verò perfectis ab homine diuersis reperiatur loco motiuum sine intellectiuo , & tandem intellectiuum in solo homine:sed in nullo animali reperiuntur sensitiuum , sine vegetatiuo,nec in homine intellectiuum sine loco motiuo,& vegetatiuo.

Primum dubium facile solui posse censuit Aristot. ex his quæ docuit in solutione secundi dubij,& propterea priùs voluit soluere secundum. Solutio autem eius ex duobus constare potest,primum est vegetatiuum,sensitiuum,loco motiuum, & intellectiuum, dupliciter sumi posse , formaliter quidem, hoc est,pro principijs formalibus,vegetationis sensus,motus,& intellectionis,vel radicaliter pro principijs substantialibus,à quibus potentiæ ipsæ emanant.Partes animæ,duobus etiam modis
21 accipi possunt , nempe pro partibus subiectiuis,aut pro partibus potestatiuis. Partes subiectiuæ dicuntur species respectu generis;vt homo, equus, & leo sunt partes subiectiuæ animalis.Partes verò potestatiuæ sunt potentiæ respectu substantiæ, à qua emanant,& quæ per illas operatur, vt intellectus, & voluntas sunt partes potestatiuæ animæ rationalis. His igitur duobus præsuppositis, quærebat primum dubium, an quatuor illa sint diuersæ species animæ , vel solùm diuersæ partes? Et respondet Aristot. non esse species diuersas,sed partes,aut potentias,

tentias, hoc est, non esse partes subiectiuas, sed potestatiuas. Quod verissimum est, quia secundum propriam, ac formalem significationem denotant principia formalia operationum vitalium, quæ sunt potetię. Nihilominus si accipiantur pro principio radicali earundem potentiarum, & operationum, (vt suo modo accipi possunt) vocari possunt partes subiectiuæ, hoc est, diuersæ species animarum quæ non solùm propriis definitionibus distinctæ sunt, sed realiter separatæ in diuersis animalium speciebus.

His dubiis propositis, atque solutis, iam in 3. part. capitis contendit demonstrare priorem definitionem animæ traditā in 1. c. per posteriorem traditā in hoc 2. quòd vt præstet, præsupponit duo, Primum quòd sicut duobus dicimur scire, nempè scientia tanquam forma, & anima tāquam subiecto, & duobus dicimur sanari, sanitate vt forma, & corpore tanquam subiecto, vel aliqua eius parte: ita duobus dicimur viuere, altero vt forma, altero vt materia. Secundum præsuppositum est, quòd forma, & actus recipiuntur in propriis subiectis, vt sanitas in animali, aut parte eius: & ita id quo viuimus, vt forma erit in proprio receptiuo, vel materia: hoc supposito constituit hanc demonstrationem. Id quo primo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus, est actus primus corporis physici, & organici: sed anima est id quo primo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus: ergo anima est actus primus corporis physici atque organici. Minor est 2. definitio animæ, & conclusio est definitio prima, & ideò vtraque est per se euidens: solùm restat maior probanda, in qua prima definitio prædicatur de secunda, quam sic probat, & simul explicat, Tria sunt in viuente 22
quocunque. Nempe corpus, anima, & compositum, sed compositum non est, quo viuimus, sed quod viuit, nec etiam quo viuimus, est corpus, aut materia, quæ solùm est potentia, & potentia non viuimus: cum nec per illam distinguamur à nō viuentibus, nec vita consistat in potentia, sed in actu: ego solùm forma, & actus potest esse quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, & per conuersionem simplicem, id quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, erit actus primus, & forma corporis physici, & organici: quare euidens est etiam maior eiusdem demonstrationis. 23

In vltima tandem parte capitis, occasione sumpta ex definitionibus animæ assignatis, laudat quosdam philosophos, qui benè locuti sunt de anima, dicentes animam non esse corpus, non tamen esse sine corpore, vt est actualis forma eius. Sed esse aliquid corporis, nempe actum, & formam corporis, non cuiuscunque, sed talis, hoc est, physici, & organici. Alios verò re-

prehendit, quia licèt admitterent esse actum, & formam corporis: nihil de corpore determinatè, cuius actus est, dixerunt, ideò diminuta quadam ratione locuti sunt.

TRACTATVS PRIMVS.

De Anima quantum ad eius essentiam.

24 EO ordine procedit Aristot. in hoc tractatu de anima, quo ipsemet docuit procedendum esse in tradendis scientiis rerum omnium 1. lib. de Poster. resol. cap. 1. videlicet, vt de subiecto scientiæ in primis præsupponatur, quod sit, & quid sit. Propterea Aristot. acturus de anima in hoc tractatu tanquam de proprio eius subiecto: ab eius substantia incepit, & ideò duplicem definitionem eius statim assignauit. Quod verò anima sit in rerum natura præsupposuit, nec vllo modo probauit, quia satis per se erat manifestum. Pro rudioribus verò possumus id ostendere à posteriori ex operationibus, hoc modo; animata distinguntur ab inanimatis per quasdã operationes sibi proprias, quibus carent inanimata, vt plantæ, & animalia à lapidibus, & lignis per operationes vitæ, & sensuum: ergo priùs distinguntur ab eisdem per animam, à qua habent, quod animata sint, & tales operationes elicere possint: quare necesse est fateri, quod animam habent, & ex consequenti, quod anima sit in rerum natura. Eodem igitur ordine procedemus nos in his nostris Commentariis, vt primo ea, quæ pertinent ad substantiam animæ discutiamus; quare primum tractatum de his instituimus, & prima quæstio eius erit, an anima sit substantia; quo constituto, aperietur nobis via ad examinandam vtramque definitionem ab Aristotele traditam, aliis quæstionibus eiusdem tractatus.

QVÆSTIO I.

An Anima sit substantia.

25 DE anima in vniuersali nunc agimus cum Aristotele, acturi postmodum de vegetatiua, & sensitiua in particulari in hoc 2. lib. & de rationali in 3. Propterea titulus quæstionis vniuersaliter quærit, an anima sit substantia? Et fuit prima positio antiquorum Philosophorum asserentium animam esse harmoniam, seu consonantiam quandam: mouebantur verò ad id asserendum, quia tanquam certum præsupponentes nihil præter corpora esse in rerum natura, videbant omnia sublunaria corpora ex cõtrariis qualitatibus esse composita ad certum quendam gradum attemperatis, ex quo habent in eo naturalem quandam proportionem, & quasi consonantiam, quam harmo

harmoniam vocabant desumpta fortè metaphora ex proportione sonorum, aut vocum, ex quibus harmonia quædam causatur in musica. Talem ergo harmoniam naturalis corporis 26
decepti cogitarunt esse animam, & cum ex contrariis qualitatibus quæ sunt accidentia, constaret, vel fieret: existimasse videntur animam non esse substantiam; sed accidẽs. Quam positionem tribuit Arist. Empedocli in 1. lib. text. 54. sed ipsimet Arist. hoc ferè idem attribuit Cicero 1. lib. Tusculanarum quæstionum, propterea quod in prima definitione docuerit animam esse actum corporis, pro actu corporis, pro actu verò habeatur in textu Græco (Entelechia) quæ non est aliud, (vt asserit idem Cicero) quàm continuata quædam motio, motionem verò accidens esse constat: & propterea imposuit Aristoteli, quod posuerit animam non esse substantiam, sed accidens, & eadem fortè ratione ductus, sed Nemisius, libro de natura hominis, cap. 2. putauit etiam Aristotelem sensisse animam non esse substãtiam, sed Gregorius Nissenus hoc idem tribuit cuidam Narcho lib. 2. de philosoph. vt refert D. Tho. 2. contra gentes, cap. 64.

Secunda positio non multùm diuersa à præcedenti, fuit Ga- 27
leni in lib. qui inscribitur. *Quod mores animi corporis temperamentum sequuntur*, c. 3. & 4. & lib. 3. de locis affectis, cap. 6. asserentis animam non esse aliud, quàm temperamentum primarum qualitatum, quod constat non esse substantiam, sed accidens, quamuis re meliùs considerata lib. 2. de vsu partium, cap. 8. fateatur se ignorare, quid sit anima. Sed probat esse temperamentum in duobus primis locis, 1. quia anima est id, quo pereunte, moritur animal, sed constat dissoluto temperamento corporis statim perire animal; ergo temperamẽtum est anima, 2. quia anima est principium, à quo oriũtur diuersæ passiones, & affectus, vt odiũ, amor, ira, cum cæteris: sed experientia notum est has diuersas passiones procedere ex diuerso temperamento: nam melancholici proni sunt ad tristitiam, & cholerici 28
ad iram: ergo anima non est aliud, quàm temperamentum corporis ex contrariis qualitatibus constans: & ideò non substantia, sed accidens. In tertio loco potest connumerari sententia Platonis, qui in Timæo docuit animam præsertim rationalem esse numerum quendam, vel etiam circulum, vt Aristot. testatur in lib. cap. 3. constat autem numerum, & circulum ad quantitatem, & qualitatem pertinere, quæ accidentia sunt, ideò significare videtur animam non esse substantiam, sed aliquod ex his accidentibus: quamuis D. Thom. in Commentariis primi libri, lectione 8. in principio adnotet morem Platonis fuisse per quædam symbola, & figuras de rebus loqui, &

ideò sæpè diuersum longè tenuisse sensum ab eo quem verba ipsa videntur significare; vnde numerum se mouentem vocasse animam credendum est propter multitudinem diuersarum operationum, quales sunt vegetatio, sensatio, intellectio, atque volitio, quas viuentia corpora exercent virtute animæ, vel anima ipsa, non quidem mota ab aliquo extrinseco principio, sed vt se mouens. Circulum quoque vocauit animam rationalem propter reflexas operationes, quas habet, & per quas se ipsam, proprias potentias, & operationes earum cognoscere, & amare potest. Nihilominus Aristotelem, ait Diuus Thomas, meritò illum reprehendere, non propter sensum, sed propter verba, quibus occasionem errandi vulgo ignoranti sensum ab eo intentum præbuit.

29 Veritas huius rei est, quod anima non sit vllo modo accidens, vt videntur tres istæ scientiæ asserere, sed substantia. Ita Aristoteles in his duobus capitibus, & omnes eius interpretes. Atque etiam vniuersa schola Theologorum cum D. Tho. in quæst. de anima, artic. 1. 2. lib. contra gentes, cap. 64. & prima parte, quæstione 75. artic. 1. & 2. & sæpè alibi; quare necessarium non est nominatim quemcumque referre. A multis verò probatur rationibus parui momenti, vt benè Toletus, quæstione 1. huius secundi libri. Sed ipse etiam plures affert, ex quibus vix vnam, vel alteram efficacem reperies. Probari autem potest duplici argumento satis efficaci à priori, & à posteriori. Et primum præsupponit duo principia ex se euidentia. Primum est, præter diuinam substantiam in se simplicissimam, creatas omnes esse realiter compositas: de quo nemo sanæ mentis dubitare potest, nisi velit diuinam, ac summam Dei simplicitatem, atque excellentiam puri actus creaturis tribuere. Aliud principium est res omnes naturales, atque corporeas, tam viuentes, quàm vitæ expertes, substantias esse: quamuis plura accidentia habeant ad earum ornatum pertinentia,

30 vt lapis, & lignum præter quantitatem, & qualitates, quibus ornantur, veram substantiam continent per se subsistẽtem, hoc est, independenter ab aliis, nullique inhærentẽ, vt per se est manifestũ. His duobus principiis præsuppositis, sic procedit primum argumentum. Omnis substantia præter Deum essentialiter est compositã: ergo si corporea sit, habet partes essentiales intra se, ex quibus realiter componatur: vna est materia, vel corpus, quam omnes admittunt, præter quam non est alia excogitabilis, nisi forma: ergo datur forma substantialis in his rebus, quæ vera sit substantia partialis, ex qua simul cum materia componatur: sed forma substãtialis rerum viuentiũ est

anima;

anima;sicut rerum non viuentium est quæuis alia forma inferior,vt lapidis,atque ligni:ergo anima est forma substantialis componens cum corpore integram rem viuentem,& ideo vera substantia. Probatur minor, quia substantiæ animatæ distinguuntur specie ab inanimatis, tanquam longè perfectiores,vt euidenter ostendunt perfectiores operationes earum, sed distinctio specifica, & substantialis non est per materiam: cùm hæc sit omnibus æquè communis, ita vt materia illarum sæpe transeat ad istarum formas, atque è cõuerso:ergo distinguntur specie substantiæ istæ per animam quæ proinde erit vera substantia.

Secundum argumentum à posteriori sumitur ex operationibus hoc modo: Natura cuiuscunque rei est substantia eius, (nam accidentia non sunt natura rerum, sed ad naturæ ornatum pertinent,in qua inhærent,& à qua sustentantur,& ideò entia secundum naturam, & non naturalia vocantur,) sed natura est principium intrinsecum motus,& cuiuscunque operationis naturalis, vt patet ex definitione tradita ab Aristot. 2. lib.Physic. ergo motus, & operationes naturales procedunt à substantia naturalium rerum,tanquam ab intrinseco principio: vlteriùs res naturales viuentes habent operationes perfectiores essentialiter,quàm non viuentes, vt patet de nutritione,sensationibus, intellectionibus, & volutionibus longè perfectioribus motu lapidis,& ligni;ergò naturam, & substãtiam perfectiorem essentialiter,non ratione materiæ, aut corporis, cùm illa sit communis;ergò ratione animæ,quare hæc erit pars substantialis,per quam sunt perfectiores substãtialiter:& ideò erit vera substantia,& nullo modo accidens. 31

Argumentum Ciceronis nullius momenti est, quia innititur falsæ interpretationi illius vocis (entelechiæ) non enim significat continuatam motionem, sed cum nouum sit vocabulum, & ab Aristotele inuentum, nouam interpretationem postulat ex mente eiusdem Aristotelis eliciendam, & præsertim ex eiusdem capitis contextu, vbi de quidditate animæ loquitur;propria igitur significatio (entelechiæ) est actus perfectus,& quasi consummatus, quem constat esse primum, substantialem,& specificum,à quo res quasi absoluitur,& cõplerè perficitur in propria specie,& talem docuit esse animam. 32

Sed nec argumenta Galeni aliquid probant: nam ad primum distinguenda est maior, quod anima sit id,quo deficiente moriatur animal, duobus enim deficientibus moritur animal,vel homo; altero tanquam forma substantiali, à qua recipiebat esse, altero tanquam dispositione, qua conseruabatur eadem forma in materia,vel corpore, & temperamentum qui- 33

dem dispositio necessaria est ex parte corporis, vt in eo introducatur, atque conseruetur anima; quare eo dissoluto periit anima, vel desinit informare corpus, & moritur homo, vel animal, quia mors non est aliud, quàm separatio animæ à corpore, & ideò alterum, ac præcipuum, quo deficiente animal moritur, est anima. Maior ergo vera est de eo, quo deficiente, vt forma animal moritur, hoc enim solum potest esse anima; non est autem vera de eo, quo deficiente tanquam dispositione necessaria ad conseruationem formæ in materia moritur animal, & cum tale sit temperamentum, non benè probatur esse animam.

34 Ad secundum respondet D.Thom. 2. contra gentes, cap. 64. distinguendo etiam maiorem hac distinctione. Passiones atque operationes diuersæ duobus modis attribuũtur alicui, vel tanquam principio, & causæ principali, à quo non solùm secundum rationem materialem, sed secundum formalem procedunt, & hoc est anima. Alio modo attribuuntur alicui, tanquam disponenti materiam, & hoc est temperamentum, ex cuius variatione variantur quidem passiones, vel diuersæ procedunt, quia variata dispositione alio modo se habet anima in corpore, & variata ratione materiali passionis, variatur etiam formalis ratio eius, & omninò procedit alia diuersa (non est enim sermo de passionibus quæ oriuntur ab essentia specifica, sed ab indiuiduali natura, quæ ex tali temperamento tanquam ex complexione ac dispositione dependet:) exemplum assignat D.Thom. in passione iræ, quæ pro materiali dicit feruorem sanguinis circa cor, & hoc modo attribuitur tẽperamento cholerici hominis, tanquam disponenti ad illum; pro formali verò dicit appetitum vindictæ, quo pacto animæ potius, quàm temperamento attribuitur, quamuis etiam attribui possit temperamento, tanquam remotæ dispositioni, quia in quantum proximè disponit ad feruorem sanguinis, ex consequenti iuuat quadam ratione materiali, & quasi remota ad appetitum vindictæ, sed vtroque modo desumpta passione procedit ab anima tanquam à præcipua causa media potentia existente in organo corporis.

QVÆSTIO II.

An Anima sit corpus.

35 Multi ex antiquioribus Philosophis putantes ex vna parte animam esse substantiam, vt quæstione præcedenti aduersus plures alios probauimus; ex altera verò nihil esse in natura rerum, quod non esset corpus, subtilius quidem, vel crassius

trassius secundum maiorem, vel minorem perfectionem propriæ naturæ (quod aliquando sensit D.August. vt fatetur 5.lib. confess.cap.13.& lib.6.cap.1.in principio, sic inquiens: *Cogitare aliquid substantiæ, nisi tale non poteram, quale per hos oculos videri solet*) dixerunt animam esse corporeum quid, vt Zeno, Hippassus, & Parmenides ignem quendam. Anaxagoras, Anaximenes, & Anaximander, aërem, Democritus, Leucippus, & cum his Pythagorei putauerunt esse minutissimas quasdam atomos in aëre per fenestram ingredientes, radiisque solaribus illuminato relucentes. Empedocles verò sanguinem esse voluit, & 36
Critias mixtum quid ex humore, & sanguine. Plures denique alij corpoream omninò eam posuerunt, à quibus fortè non longè fuit Tertullianus in suo libro de Anima, & libro etiam de carne Christi, quamuis D. August. in bonum sensum eum interpretetur in libro de hæresibus, hæresi 56. & D. ipse August.lib.22. de Ciuitate Dei, affirmat Aristot.sensisse cum his philosophis; quod anima sit quintum corpus præter quatuor elementa, eisque longè perfectius. Quod potest probari ex 2. lib.de generatione animalium, cap.3. ad medium, vbi ita ait: *Sed enim omnis anima, siue virtus, siue potentia corpus aliud participare videtur, idque magis diuinum quàm ea quæ elementa appellantur, verum prout nobilitate, ignobilitatéve animæ inter se differunt, ita, & natura eius corporis differt.* Alij verò tenuerunt animam esse particulam quandam diuinæ substantiæ, seu diuinæ mentis, quasi à Deo ipso genitam: pro qua sententia refert D.Irenæus, lib.1. aduersus hæreses, Carpocratem, & D. Theodoretus in lib.de diuinis Decretis, Cerdonem, & D. August. Gnostic. Manichæos, & Priscilianistas lib. de hæresibus hæresi 46. & 70. de quibus asserit D. Hieronymus in epistola ad Marcellinum, existimasse, quod anima hominis fuerit genita ex Dei substantia. Hæc tamen positio non est diuersa à prima, 37
si originem eius intelligamus, quam egregiè tradidit Diuus Thomas 1.part. quæst.90. artic.1. asserens ex duplici alio errore ipsorum processisse: nam primò multi eorum credebant, non solùm res omnes creatas corporeas esse, sensúque perceptibiles, sed Deum ipsum esse quasi primum corpus, à quo cætera omnia procedunt, præsertim anima omnium perfectissima; quare necesse est corporeum quid esse ab eadem substantia primi corporis deriuatum. Vnde, & Manichæi dixerunt, Deum esse lucem quandam corpoream, animam verò huius lucis partem quandam corporei alligatam. Alij verò ex his crediderunt animam quidem quid incorporeum quodam modo esse, non tamen à corpore separatum, sed corporis formam, ita vt Deus esset quasi anima totius mundi, eum in-

tuitu, & ratione gubernans; partes verò huius totalis animæ esse animam hominis,& aliorum animalium,sicut homo ipse, & animalia partes sunt totius mundi, quod præcipuè sensit Varro, vt testatur August. 7.lib. de Ciuit. Dei, cap.5.6.& 10.
38 Anima igitur totalis Dei, diuisibilis erit, atque corporea. Et ecce omnes isti sicut priores animam dixerunt esse corpoream, licèt alia via processerint.

Veritas huius rei est, *quòd anima non sit corpus, & contrarium euidenter falsum.* Probatur primò ratione vniuersali præsupponente principium hoc. *Animatum differt ab inanimato sensu, & motu progressiuo,* quòd tanquam per se notum recepit antiquitas Philosophorum,vt testatur Arist.lib.2.de anima,tex.19.his verbis: *Animatum igitur ab inanimato duobus maximè differre videtur, motu, & sensu, accipimus autem à progenitoribus ferè duo hæc de anima*, & euidens experientia omnibus efficit manifestum.Ex quo ita arguo;corpora animata habent in se principium sensus, & motus progressiui; cùm ex propria virtute sentiant, & moueantur ad omnem differentiam loci, ergo vel habent princi-
39 pium effectiuum horum motuum, vt corpora sunt, vel vt alia corpora, distincta ab inanimatis. Primum non potest esse verum,quia iam quodcumque corpus moueretur tali motu,atque sentiret,quod patet esse falsum;ergo secũdum est necessarium, quod vt talia corpora habeãt principium motus,& sensus, hoc est,vt animata:nam per hoc, quod animata sunt, distinguuntur ab inanimatis: sed non distinguuntur per materiam, nec per eam sunt principia effectiua talium motuum,quia materia non est ratio agendi, sed recipiendi, nec principium distinctionis, sed conuenientiæ:cum omnibus sit communis, per actum igitur sunt talia corpora distincta ab inanimatis, quia ratio talis corporis est ratio actus;ergo corpus animatum habet,quod sit principium effectiuum sensus, & motus per actum proprium, sed actus iste est anima;ergò habet tales operationes ab anima, tanquã ab actu proprio.Probatur minor, quia operationes istæ conueniũt corpori animato,vt animatum est, siquidem per eas distinguitur ab inanimato, sed est animatum per animã; ergò anima est actus corporis, à quo procedunt,& non corpus.

40 Probatur secundò alia ratione speciali, quòd anima non sit corpus ex eo, quod sit particula quædam diuinæ substantiæ corporea; quam colligere possumus ex D.August.in lib.de origine animæ,cap.2. & ex D. Thom. 1.par.quæst. 90.artic.1.hoc modò. Tria habet anima, quæ à nemine possunt negari, quia euidenti experientia sunt nota, nempe quod scientiam acquirat ex rebus ipsis; quod eam non habeat actu ante acquisitionem, sed solùm sit in potentia ad eam habendam, & tandem,

quod

quod postquam illam habet, non semper ea vtatur, nec semper sit actu sciens, vt in homine dormiente est manifestum. Et tria alia his opposita conueniunt Deo ex communi consensu omnium, videlicet, quod sit purus actus, & ideò pugnet cum infinita perfectione eius, non habere aliquando scientiam. Quod omnibus modis sit in se infinitus, & propterea nihil possit accipere, vel mendicare à creaturis ab eo potius accipientibus, quæcunque habent. Et tandem, quod sit immutabilis, & ideò non possit mutari de sciente in potentia, ad scientem in actu, quod manifestam dicit imperfectionem. Ex quibus euidenter sequitur, animam non posse esse partem diuinæ substantiæ, cui repugnant, quæ conueniunt animæ.

Ad argument. verò illorum philosophorum ex cognitione 41 desumptam, distinguendum est antecedens, nempe cognitionem fieri per similitudinem, vel assimilationem rei cognitæ ad cognoscentem, nam cognoscens, & cognitum duobus modis considerari possunt, videlicet in esse rei, vel in esse cognoscibilis, & cognoscentis: & sub priori consideratione non oportet esse similia, sed etiam si diuersam omninò naturam habeant, potest vnum cognoscere aliud, quod constat euidenter in sensibus; nam visus, & color res sunt valde diuersæ, & tamen visus cognoscit colorem: solùm ergo est necessaria similitudo, vel assimilatio cognoscentis ad cognitum sub posteriori consideratione; quo pacto accipiuntur in esse intentionali, sub quo solùm potest esse verum quod cognitum sit intra cognoscentem; nam secundum esse naturale sæpe extra illud est, talis autem assimilatio fit per species intentionales sensibiles, vel intelligibiles, quæ ab obiectis imprimuntur intellectui, vel sensui, nam per illas repræsentatur obiectum extra existens potentiæ cognoscitiuæ, & ratione huius repræsentationis habet esse cognoscibile actu, vel in prima potentia, & ratione eiusdem speciei dicitur esse intra cognoscentem. Et dum actu cognoscitur, per speciẽ expressam productam à potentia actu cognoscente, fit cognitum actu, & vnitur cognoscenti, fitque quodammodo vnum cum eo. Ad formam igitur argumenti, negamus animam 42 cognoscentem corpora eis assimilari secundum propriam entitatem naturalem, sed solùm fit ejs similis secundum esse intentionale, atque intelligibile per species eorum intelligibiles in se receptas, quare non oportet, quod anima sit corpus, sed spiritualis cum sit, potest corpora cognoscere.

Ad D. August. dicendum est, illud desumpsisse ex Cicerone, 43 qui 1. lib. Tusculanarum quæstionũ, imposuit Aristoteli, quod senserit animam nostram ex quinta quadam essentia corporea esse, sicut etiam, quod docuerit esse continuatam quandam mo-

tionem. Sed ne forte putet aliquis occasionẽ dedisse Aristotelem loco illo, & verbis in argum.citatis, Respõdeo, quod si verba illa, & contextus, vel mediocri diligentia expendantur, constat plane, nihil tale ex eis deduci posse, non enim asserunt animam corpus esse vel corpore constare secundum suam substantiam, sed eius virtute potentiam quandam corpoream deriuari in corpus longè perfectiorem omni virtute elementorum, & hanc dicit esse calorem naturalem; qui instrumentum est potentiæ vitalis, seu vegetatiuæ, potens ex alimento partem substantiæ viuentis producere ad nutriendum viuentia corpora, & semini plantarum, & animalium, atque hominum fœcunditatem quandam tribuere ad organizandum corpora, & vt instrumentum sit eiusdem viuentis ad generandum aliud sibi simile, quod non habet calor ignis: cum non possit illo medio ignis producere rem viuentem.

QVÆSTIO III.

An verum sit, animam esse actum corporis, vt prima particula priori definitionis asserit.

44 PRior Definitio animæ, quã 1. cap. huius primi libri tradit Aristoteles, ita habet: *Anima est actus primus corporis physici, organici potentia vitam habentis*, præsupponit verò duo tanquam certa, & iam à nobis euidenter probata, nempè, quod anima sit substantia, & quod non sit corpus, quibus præsuppositis, titulus huius 3. quæstionis proponit primam partem eius examinandam, videlicet, an anima *Sit actus corporis.* Videtur anima falsa; quod probo 1. ex verbis eiusdem Aristotelis cap. 1. huius libr. textu 11. quibus distinguit diuersas partes, seu species animæ, & de quibusdam asserit manifestum esse, quod non sint separabiles à corpore, quales sunt anima vegetatiua, & sensitiua, idque probat, quia sunt actus eiusdem corporis, & actus alicuius non videtur separabilis ab eo. De aliis verò vt de intellectu, vel intellectiua anima concedit, quod sit separabilis à corpore, cuius ea, inquit, est ratio. *Quia nullius corporis est actus.* Negat igitur animam intellectiuam esse actum corporis: ex quo ita arguo; Definitio, & quælibet eius pars, debet conuenire definito, & quibuscunque sub eo contentis, sed esse actum non conuenit omni animæ ex mente Aristotelis, cum non conueniat rationali: ergo falsum est, quod anima in communi (quo pacto hic definitur) *sit actus corporis*, vt asserit hæc prima pars definitionis.

45 Sed ratione hoc idem probatur, quia intrinsecum est cuicumque actui siue primo vel secundo actuare rem cuius est actus,

actus, & ideò conſtituere eam in actuali eſſe:ergo nullo modo poteſt conuenire ei ratio actus, ſi aliquando ceſſet ab officio actuandi, quantumlibet actuare poſſit,ſed animæ rationali non ſemper conuenit actuare corpus, cum naturaliter ſit ab eo ſeparata: quo tempore ſeparationis conſtat non actuare illud, licet actuare poſſit; ergo non conuenit ei eſſe actum. Et ſi reſpondeatur verba in definitione non dicere actum, ſed aptitudinem,& ideò ſatis eſſe animam pro ſtatu ſeparationis aptam eſſe ad actuandum corpus. Contra hoc eſt,quod dum verba definitionis ex propria ſignificatione dicunt rationem actualem, non poſſunt accipi pro ſola aptitudine,ſed neceſſariò pro actu, alioqui non explicabunt eſſentiam definiti, vt ſi definiamus fortem, quod à fortitudine talis eſt, non ſumitur fortitudo pro ea, quæ denominare poteſt fortem, ſed pro denominante actu, aliter quilibet homo poſſet denominari fortis,licet fortitudine careat, ex eo ſolum,quod poſſit eam habere, quod patet eſſe falſum; ergo falſum erit animam ſeparatā vocari poſſe actum corporis, ex eo quod actuare ipſum poteſt:cum actus ex propria ratione dicat actuationem, & ideò non poſſit pro potentia, vel aptitudine ad illam ſumi.

Veritas huius rei eſt, *quod anima ſit actus corporis*, vt prima 46
pars definitionis Ariſtotelicæ aſſerit. Et ita in primis tenent omnes interpretes antiqui, ac recentiores, in expoſitione eius. Et probatur euidenti ratione: primo,quia animata diſtinguntur ſpecie ab inanimatis,vt equus à lapide,ſed non diſtinguntur per materiam, vel corpus, in quibus conueniunt potius omnia ſublunaria; ergo diſtinguntur per animam; à qua viuentia habent eſſe animata, & per carentiam eiuſdem animæ cætera dicuntur inanimata: ſed euidens eſt actum eſſe qui diſtinguit, & non potentiam: cum hæc ſit ratio conuenientiæ potius, quàm diſtinctionis; ergo anima eſt actus ſubſtantialis diſtinguens ſpecie animata ab inanimatis. Secundò, quia animata ſunt viuentia, & ex eodem ſunt viuentia ex quo animata: ergo anima eſt principium vitæ, & operationum vitalium in eis, ſicut eſt primum principium animatorum,vt ſunt animata, ſed primum principium vitæ, & vitalium operationum non eſt materia, quæ ſolùm habet eſſe potentiam receptiuam, & non effectiuam motus, vel operationis, vt per ſe 47
eſt manifeſtum;ergo primum principium vitæ eſt anima;principium autem effectiuum, vt tale eſt, actus: cum euidens ſit omnia agere, vt ſunt in actu, & nihil prorſus in quantum eſt in potentia; ergo euidens eſt animam eſſe actum. Ad teſtimonium igitur Ariſtotelis reſpondeo, per diuerſas partes animæ non intelligere diuerſas partes ſubiectiuas eius, quæ ſunt diuerſæ

uersæ species animarum, nempe vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam, sed diuersas partes potestatiuas, quæ sunt diuersæ potentiæ, & ita sentiunt D. Thom. & grauiores alij interpretes, vt in expositione textus primi capitis adnotaui. Probatúrque efficaciter hunc esse sensum eius ex vtraque definitione animæ, in qua expresse docet se definire omnem animam, tam intellectiuam quàm sensitiuam, & vegetatiuam,
48 ideò enim dixit in posteriori, *Animam esse principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*, sed in hac definitione priori, quam modo examinamus, asserit animam esse actum corporis; ergo euidens est ipsum sentire, quod omnis anima, etiam intellectiua sit actus corporis. Probatur consequentia, quia ex eo probat animam esse actum corporis, quia est principium viuendi, sentiendi, mouendi, & intelligendi, sed in hoc antecedenti continetur omnis anima, etiam intellectiua; ergo etiam in consequenti, in quo dicitur, quod anima sit actus corporis. Vnde infero euidens esse, quod in prædictis verbis eiusdem capitis, in quo assignauit priorem definitionem non negauerit, quod anima intellectiua sit actus corporis, nisi velis in eodem capite sibi esse apertè contra-
49 rium. Negandum igitur est, quod ex mente Aristotelis, non omnis anima sit actus corporis, nam illis verbis in arg. oppositis non negat hoc de anima intellectiua, sed de quadam potentia eius, quæ est intellectus, de quo verum est non esse potentiam organicam, sicut sensus, & ideò nullam partem corporis informare: hoc enim significauit Aristoteles, dum dixit intellectum nullius corporis esse actum, hoc est, nullius partis corporis. Cuius pulchram rationem reddidit, nam si esset actus alicuius partis corporis (inquit) separari non posset ab ea, vt constat de potentiis sensitiuis; inhæret igitur intellectus in anima immediatè tanquam in proprio, & adæquato subiecto: & cùm anima informet omnes, & singulas partes corporis, verum est, ac necessariũ in omnibus, & singulis partibus eiusdem corporis esse intellectum, quia repugnat non esse intellectum, vbicunque est anima: cùm sit naturalis potẽtia eius: in nulla tamen parte est per immediatam inhærentiam, sicut sunt potẽtiæ sensitiuæ in partibus determinatis, quæ appellantur organa earum.

50 Pro solutione secundi argum. adnotandum est actum primum & secundum in duobus differre (vt quæstione sequenti copiosiùs ostendetur) in priori quidem, quia actus primus habet modum formæ permanentis; cum tribuat esse subiecto per veram informationem: actus verò secundus, cum sit operatio quædam, habet potius modum statim transeuntis. Secundò differunt,

feruntquia actus primus est res quædam,secundus verò potius habet rationem modi, vnde fit, vt actus primus naturaliter vel etiam supernaturaliter possit separari à subiecto , & sine illo consistere,& actu etiam separetur,vt patet de anima rationali. Actus verò secundus non possit consistere separatus ab agente, 51
& suo modo, nec à subiecto,& termino : nam respectu horum triũ rationem modi habet, quamuis diuersam, egreditur enim ab agente,est fieri termini, aut effectus, & recipitur realiter in subiecto, eiusque ratione dicitur idem subiectum taliter se habere:modus verò nequit esse sine eo,cuius est modus.Et ex vtraque differentia sequitur rationem actus primi posse conuenire formæ,etiam actu non informanti,habenti tamen intrinsecam aptitudinem, & inclinationem ad informandum , vel actuandum subiectum.Et ita sicut forma dicitur illa, quæ actu informat,vel apta est informare materiam, sic actus primus est, qui actuat subiectum,vel potentiam,aut talis est naturæ,vt actuare possit.Sed actus secundus cùm sit quasi actualis dependentia alicuius effectus ab agente,& egressio ab illo,non potest ratio eius saluari,nisi actu ab eo egrediatur, & eo ipso, quod intelligitur non esse actualem egressionem ab eo,intelligitur non esse operationem,nec in natura rerum consistere.Ex quibus ad formam argumenti , distinguenda est maior , quod ratio intrinseca cuiuscumque actus, tam primi, quàm secundi posita sit in actuatione , nam diuerso modo conuenit vtrique actuatio , secundo quidem,vt exercita,primo verò tantum vt concepta,& qua exerceri saltem possit:vel clarius ; actui secundo conuenit ab in- 52
trinseco exercitium actuationis : cùm sit modus , primo verò conuenit tanquam formæ permanenti , & ideo actu exercenti officium informandi,vel potenti saltem exercere.Et dum dicitur verba in definitione aliquando non solam aptitudinem,sed actum importare , concedendum est. Quando verò important solum actum,vel etiam aptitudinem,ex natura definiti iudicandum est;nam si hæc consistit in sola ratiõne actuali,vt patet in exemplo adducto de forti, actum dicunt definitionis verba : si verò natura definiti non in solo actu,sed in actu,vel aptitudine consistat, verba definitionis eius vnum, vel alterum importare censendum est. Et cum ita se habeat actus primus (vt ostendimus)dum in definitione animæ ponitur , non solam actualem coniunctionem cum potentia importat, sed hanc quidem , vel naturalem inclinationem ad illam,quam patet habere animam rationalem separatam à corpore;quare sicut in tali statu separationis non admittit rationem formæ,ita nec rationem formalem actus primi.

QVÆS

QVÆSTIO IIII.

An anima sit actus primus sola prioritate naturæ, vel etiam prioritate perfectionis.

53 PRæsupponit Titulus quæstionis distinctionem illam actus primi,& secundi positam ab Aristotele in hoc primo capite,text.5.vbi actum primum dicit esse,vt scientiam,secundum verò,vt speculationem. Et ideo habitus habet se , vt actus primus,speculatio verò ab eo procedens est actus secundus.Asserit verò differre actum primum,& secundum,sicut differunt vigilia,& somnus;quasi dicat habitum(cum sit res permanens)perseuerare in anima dormientis,etiam si eo tempore non operetur,operationem verò,vel speculationem solùm habere in vigilia,& statim transire.Hoc supposito asserit in 2.par.definitionis ita se habere animam informantem corpus, sicut habitum, ipsumque actuare quasi modo habituali,ac permanente, & ideò non solùm in vigilia,dum operatur, sed etiam in somno dum ab operatione cessat:& prætereà vocari actum primum, operationem verò ab ea procedentẽ solùm haberi in vigilia,nec permanere,sed statim transire. Ita sentiunt omnes interpretes antiqui,& recentiores,quod etiam tanquam certum præsupponit titulus quæstionis.

54 Quærit autem,an anima sit actus primus prioritate naturæ tantùm,vel etiam prioritate perfectionis? Quod enim primus sit prioritate naturæ per se est manifestum; & hac etiam ratione probari potest,euidens est prius natura rem habere esse per formam substãtialem,quam operetur,& eius virtute operari,& animata prius esse talia per animam,quàm opera vitæ habeant, & virtute eiusdem animæ,tanquam primo principio vitæ vitales elicere operationes: ergo euidens etiam erit animam priùs actuare corpus,quàm operationem, & proinde animam esse actum primum prioritate naturæ.Solùm ergò potest esse dubiũ, an sit etiam actus primus prioritate perfectionis, ex eo, quod actus primus perfectior sit actu secundo , vel non dicatur hoc modo actus primus anima,quia actus primus imperfectior est secundo;sed solùm sit primus prioritate naturæ.

55 Et prima opinio est Caiet.quæst.3.de anima, vbi dupliciter ait sumi posse actum primum,& secundum ; materialiter quidem,aut in esse rei,hoc est,pro ipsismet entitatibus eorum, vel formaliter in ratione actus.Et sub priori consideratione nobiliorem esse actum primum:cùm sæpe sit substantia,actus verò secundus cùm sit operatio,semper accidens:sub consideratione verò posteriori semper esse perfectiorem actum secundum: & cùm

cùm constet Aristotelem in definitione non sumere actum primum materialiter,sed formaliter potius sub ratione actus,quia verba in definitione formaliter sumi debent,sequitur non intellexisse,quod anima sit actus primus prioritate perfectionis, sed naturæ tantùm. Probat hoc argumento ; actus qui nullam habet admistam rationem potentiæ,purior est,atque perfectior eo,qui aliquam rationem potentiæ habet admistam , sed actus secundus qui est operatio , nullam habet admistam rationem potentiæ,sed est vltima actualis rei,nam dum res iam operatur nihil ei potentiæ, neque actus superest, sed actus primus, qui est forma , aliquam habet rationem potentiæ admistam, nam postquam res per formam substantialem est in actu primo,adhuc est in potentia ad operationem,tanquam ad actum secundum. Vnde sequitur,quod licet actuet subiectum , imperfectè tamen , quia illud relinquit in potentia ad vlteriorem actum; perfectior igitur est actus secundus,quàm primus : quod adeò verum esse ait,vt Arist.1.Metaph.text.51.dixerit, quod si Deus non esset in actu secundo,hoc est,in actuali operatione, nihil nobilitatis haberet. 56

Secundò probari potest,quia finis nobilior est iis,quæ ordinantur ad ipsum,sed actus primus ordinatur ad secundum,tanquam ad finem,quia vt docet Arist.2.lib.de cœlo,textu 15.quælibet res producta est à natura , propter aliquam operationem propriam;ergò perfectior est primo.Et idem Arist.1. lib.ethic. cap.11.& lib.10.cap.6. docet beatitudinem hominis consistere in contemplatione altissimarum rerum,quæ operatio, & actus secundus est, ergò perfectior est actu primo. Probatur consequentia,quia beatitudo est summa fœlicitas hominis;ergo debet consistere in actu perfectissimo eius.Probatur tandem,quia vnus actus perfectior est alio,quo minùs dependet ab eo , nam maior dependētia maiorem denotat imperfectionem,sed actus secundus minùs dependet à primo vniuersaliter loquendo, quàm primus à secundo,ergò perfectior est illo.Minorem probo in habitibus,& actibus,qui sunt actus primi,& secundi;nam primus actus,per quem producitur habitus scientiæ,vel virtutis acquisitæ , habetur sine eodem habitu per virtutem solius potentiæ; ergò non dependet ab habitu, qui actus primus est, & tamen habitus ipsi non habentur sine aliquo actu , imò nec vlla anima potest naturaliter esse sine vlla operatione; nam etiam in somno exercet aliquam operationem , & nutritionem habet semper. 57

Secunda opinio quorundam recentiorum duo asserit , & in vno à Caiet.recedit,in altero verò cum eo consentit,dicit enim 58.
primò,actum primum non solùm materialiter, vel in esse rei,
sed

ſed etiam ſub formali ratione actus ſimpliciter eſſe nobiliorem ſecundo, quod negat Caiet. deinde docet actum ſecundum quadam ratione, aut ſecundùm quid nobiliorem eſſe primo, in quantum illum perficit, & quaſi actuat, in quo cum Caiet. ſentit. Sed probant hoc ſecūdum, in quo eſt difficultas, hoc argum. actus vt actus eſt nobilior potentia, vt potentia: cum illa ſit perfectibilis, & iſte eam perficiat, ſed actus primus vt actus primus eſt, ſe habet ad ſecundum, tanquam potentia ad actum; ergo no-
59 bilior eſt ſecundus. Probatur minor, quia actus primus perficitur per ſecundum, vt patet in re quacunque, cuius eſſe quod habet à forma, & actu primo, perficitur per operationem, quæ actus ſecundus eſt: ergo actus primus ſe habet ad ſecundum, tanquam perfectibilis ad perficientem, ſed perfectibile, vt tale, ſe habet vt potentia, & perficiens vt actus, ergo actus primus ſe habet ad ſecundum, tanquam potentia ad actum.

Tertia opinio eſt aliorum, qui hoc modo diſtingunt actum primum, nempe vnus eſt, qui primo, & proximè ordinatur ad ſecundum, & huiuſmodi ſunt potentiæ, & habitus, & hunc dicunt minùs nobilem eſſe, quàm actum ſecundum, quia omnino eſt propter illum, tanquam propter finem; finis verò nobilior eſt iis, quæ ſunt propter finem. Alter actus primus eſt, qui non ordinatur primò & proximè ad actum ſecundum, ſed ad eſſe rei, conſequenter verò ad actum ſecundum, qui eſt operatio, & tales ſunt formæ ſubſtantiales, & præcipuè omnes animæ, quas docuit Ariſtot. in hac definitione eſſe actum primum prioritate, non ſolùm naturæ, ſed perfectionis. Hanc ſententiam ex
60 parte ſequuntur Ricar. in 4. d. 49. art. 1. q. 4. Sotus ibidem art. 2. Medin. 1. 2. q. 3. art. 2. in quantum aſſerunt quemlibet habitum etiam ſupernaturalem imperfectiorem eſſe actu à ſe elicito, & cùm habitus computetur inter actus primos, & actus inter ſecundos: vniuerſaliter ſentiunt inter hos actus primos, & ſecundos, illos eſſe imperfectiores, & perfectiores iſtos. Quod probant vnico argumento de lumine gloriæ, & actu viſionis beatificæ ab eo elicito, nam talis viſio ſummæ perfectionis eſt inter omnes, quos poteſt habere creatura: ergò longè nobilior eſt habitus luminis gloriæ, à quo elicitur. Probatur conſequentia, quia lumen gloriæ non eſt vltimus actus, nec facit hominem beatum ſine actu viſionis.

Noſtra ſententia his aſſertionibus explicatur. Prima, *actus primus ſubſtantialis* (qualis eſt ſubſtantialis forma, & præſertim anima) *non ſolùm ſub ratione materiali entitatiua, vt aſſerit Caiet. ſed etiam ſub formali ratione actus perfectior eſt actu ſecundo, non ſolùm ſimpliciter, vt aſſerit ſecunda ſententia Iuniorum, ſed etiam ſecundùm quid, & ſub quacunque conſideratione.*

Prior

Prior pars huius assertionis probatur contra Caietan. ex perfectione informandi animæ hoc modo; Propria, ac formalis ratio actus est actuare, atque perficere: ergò ille actus erit perfectior sub ratione formali actus, qui perfectiùs actuat, sed actus primus substantialis, qualis est anima, perfectiùs actuat, quàm operatio, quæ est actus secundus; ergò habet perfectiorem rationem formalem actus, & ideò erit actus perfectior, non solùm perfectione entitatiua, & quasi materiali (quod Caietan. asserit) sed perfectione formali actus (quod negat.) Probatur minor, quia actus primus substantialis actuat substantialiter tribuens corpori esse specificum, & substantiale, non solùm propter suam entitatem, sed etiam propter modum actuandi primarium, ac substantialem. operatio verò solùm tribuit subiecto esse accidentale, non solùm propter entitatem accidentalem, sed etiam propter modum actuandi secundarium, & accidentalem ordine naturæ præsupponentem substantialem actum, cum suo modo actuandi substantialiter, ergò etiam sub ratione formali actus, primus est perfectior secundo. 61 62

Posterior verò pars eiusdem assertionis, quod actus secundus, non sit perfectior primo, etiam secundum quid neque vllo alio modo; probatur. Actus secundus sub ratione formali actus secundi est accidentalis, & etiam si sit vltimus, est vltimus accidentalis, actus autem primus, qui est forma substantialis, est etiam substantialis actus; ergo sub ratione primi actus substantialis perfectior est actu secundo, sub quacunque ratione considerato. Probatur consequentia, quia quæcũque ratio actus accidentalis est inferioris ordinis, & perfectionis, quacunque ratione actus substantialis, sicut ratio accidentis est inferioris ordinis, & perfectionis respectu substantiæ; vt per se est manifestũ. Itaque ratio actus primi vt talis, hoc est, vt determinata 63
ad actum primum substantialem, perfectior est quocunque actu secundo sub quacunque ratione actus secundi, siue actus secundi, vt secundi, siue vt talis actus secundi, quia actus secundus sub quacunque ratione communi actus secundi, vel parti- 64
culari, accidentalis est, & sub nulla ratione etiam particulari, potest esse substãtialis: actus verò primus, vt talis actus primus est, substantialis esse potest, vt verè est actus primus substantialis anima sub ratione animæ, & sub ratione talis actus primi, & ideò Aristoteles egregiè docuit animam esse actum primum, non solùm prioritate naturæ, sed etiam prioritate perfectionis, quia de actu primo substantiali loquitur: cum tanquam per se notum præmiserit animam esse substantiam, & ideò substantialem formam, & substantialem actum.

Assertio secunda, ***Omnes actus primi, siue sint potentia natu-*** 65

rales, vel ſupernaturales habitus, ſunt etiam perfectiores actibus ſecundis ab eis elicitis. Hæc eſt contra Ricard. Sotum, & Medinam, & Probatur efficaciter de potentiis; nam potentiæ naturales ſunt actus quidam ſubſtantiæ permanentes, & radicati in ea, à quibus tanquam à cauſis efficientibus æquiuocis producuntur actus ſtatim tranſeuntes, & producuntur quidem ab eis ſecundum ſubſtantiam, vel entitatem, & non ſolùm ſecundũ modum, vt actus procedẽtes ab habitibus acquiſitis, nec ipſi producuntur ab eiſdem actibus ſecundis vllo modo, ergo iſti actus primi ſunt nobiliores omnibus ſecundis, ab eis procedẽtibus; Probatur conſequentia, quia cauſa æquiuoca nobilior eſſe debet proprio effectu, & permanentia perfectiora ſucceſſiuis.

66 Sed reſponderi poſſet potentias non eſſe cauſas totales, & completas ſuorum actuum, ſed ſimul cum obiectis concurrentibus per ſpecies intentionales tanquã partiales cauſas eos producere. Hoc autem ſolùm in primis verum eſt in potentiis cognoſcitiuis, non in aliis, quæ totales ſunt cauſæ ſuorum actuum; Præterea in agnoſcitiuis adhuc efficaciter probat argum. quia licèt verum ſit ſolam potentiam non eſſe cauſam eorum, ſed obiectum etiam concurrere, per ſpeciem, nihilominus propter intrinſecam cauſalitatem, quam potentiæ habent tanquam virtutes ſubſtantiarum ad eoſdem actus eliciendos eis conceſſæ à natura, propter modum quoque eſſendi per-

67 manentem, atque intrinſecum, proximéque radicatum in eadem ſubſtantia, perfectiores longè ſunt ſuis actibus, qui quaſi extrinſecum modum habent, & ſtatim tranſeuntem, nec virtutem habent vllo modo producendi potentias.

Probatur deinde eadem aſſertio de habitibus ſupernaturalibus, de quibus communis ſententia Theologorũ tenet eſſe ſupernaturales ſecundum entitatem, vel ſubſtantiam: Et præterea in prima ſui productione, nõ produci ab actibus; ſed à ſolo Deo eos infundente, proprios verò actus efficienter producere, non ſolùm quantum ad modum connaturalitatis, ſed etiam quoad entitatem, vel ſubſtantiam eorum, nec ſolùm vt inſtrumentales cauſæ, ſed vt præcipuæ, ac proportionatæ, atque etiã ſunt qualitates permanẽtes. Actus verò ſtatim tranſeũt; ergo longè per-

68 fectiores ſunt actibus ſecundis. Et ſi reſpondeas habitum non eſſe cauſam totalẽ actus, ſed ſimul cum potentia, hoc nihil obſtat, quominus perfectior ſit habitus, quia licet ſimul cum potentia concurrat ad eliciendũ actum, eam tamen eleuando ad eſſe ſupernaturale, & virtutem ei tribuẽdo, vt poſſit concurrere ad productionem actus: iſte autem modus cauſandi euidens ſignũ eſt maioris perfectionis, quã habet ſupra propriũ actum.

69 Aſſertio tertia, *Habitus acquiſitus imperfectior eſt ſuo actu, & cum*

cum habitus habeat rationem actus primi, perfectior eſt in his actus ſecundus primo: & quantùm ad hos actus, & habitus aſſentior Ricardo, Scoto, & Medinæ.

Ad probandum hanc concluſionem præſuppono, quod habitus acquiſitus non eſt cauſa ſui actus quãtum ad entitatem, vel ſubſtantiam eius, ſed ſolùm quantum ad modum facilitatis, promptitudinis, ac delectationis, vt docet ſæpe Ariſtoteles, & tenet cum eo ferè vniuerſa ſchola; quantum ad ſubſtantiam verò, à ſola potẽtia producitur actus, vt conſtat de primo actu, quem non producit vlla ratione habitus, ſed ſola potẽtia, quia non excedit virtutem eius, ſed proportionatus illi eſt, vt cõſtat de actu ſcientiæ. Et hoc ſuppoſito ita arguo; actus eſt cauſa habitus ſecundum entitatem, aut ſubſtantiam eius, quem illo medio producit potentia, & non producitur actus iſte ſecundũ ſubſtantiam ab habitu, ſed ſecundum ſolum modum; ergo entitas habitus inferioris ordinis eſt reſpectu entitatis actus: cũ non poſſit eam attingere, & entitas actus ordinis ſuperioris, cum eam vt cauſa æquiuoca cauſet: erit ergo in his actus ſecundus perfectior primo. Itaque vt benè fiat comparatio quorumcumque extremorum: vtrumque debet ſumi tanquam denudatum omninò, atque diſtinctũ ab altero, hoc eſt, ita vt nec illud includat, nec neceſſariò præſupponat. Et huius ratio eſt manifeſta; quia comparanda ſunt extrema ſecundum proprias, ac præciſas rationes, ita vt neutrum ſumat aliquid ab alio, aut ex neceſſaria præſuppoſitione eius: nam illud quod hoc modo 70
deſumpſerit ab alio, non erit ſibi proprium, & propterea etiam ſi ratione illius excedat aliud, ex quo illi prouenit: non dicetur illud excedere, ſed potius dicetur vnum extremum adiuncto ſibi altero excedere ſe ipſum. Vt ergo actum primum qui eſt forma ſubſtantialis, vel accidentalis, & actum ſecundum, qui eſt operatiò, benè comparemus in ordine ad potentiam, ad quam conſtituendam, & perficiendam ordinantur, vtrumque debemus ſumere, & neutrum, vt includens alterum, ſed propria tantùm eius, quæ habet ex propria ratione formali, conſideranda ſunt, vt ita concipiatur, ac ſi nõ præſupponeret alterum, vel illud includeret. Vt ſi comparemus animam vegetatiuam, quæ eſt actus primus corporis viuentis, cum nutritione, quæ eſt actus ſecundus eius, ſolùm debemus conſiderare in eadem actione perfectionem operationis vitalis, aut viuentis corporis, nihil de ratione, aut perfectione actus primi, nempe ani- 71
mæ, vt actus primus eſt, concipientes, quamuis conſideretur operatio vitalis, cum ordine ad animam, vt eſt principium vitale, atque efficiens eius.

Secundò notandum eſt, quod actus primus perficitur per ſe-

cundum accidentaliter, non quidem tanquam potentia passiua, sed tanquam actiua, hoc est, tanquam principium actiuum radicale, vel formale eius, vnde nec perficitur per ipsum ratione intrinseca, sed extrinseca tantùm, quia actio, vt actio nō respicit subiectum, sed principiū, à quo egreditur, & terminum, vel effectum, qui ea media præcedit, ac dependet ab eodem principio. Itaque actus secundus, vt talis solùm comparatur per se cum primo, vt tali, tanquam cū principio actiuo, & extrinseco eius, & ideò solū potest perficere eū extrinseca ratione. Et cùm principiū actiuū, vt tale, perfectius sit omni actu ab eo procedenti, vt probauimus, quia sua virtute illum continet, atque efficienter producit, sequitur actum secundum, etiam vt illud quadam ratione extrinseca perficientem minùs nobilem esse, præsertim cum actus ipse primus, vt est principium secūdi ratione intrinseca eum perficiat, tribuens ei totum esse, quod habet, vt per se est manifestum.

73 Ex his facilè respondetur ad argumentum Caietan. concessa maiori, quod actus ille sit perfectior, qui minorem habet admistam potentiam, sed distinguendo maiorem, quod actus secundus nullam habeat admistam rationem potentiæ: nam ratione sui præcisè hoc non habet, sed in quantum præsupponit actum primum, quem si non præsupponeret, non posset constituere rem in actu perfecto, nec excludere ab ea omnem carentiam, vel priuationem; sed cum maiori absque dubio eam relinquere. Itaque si actum secundum consideremus præcisè, ex his quæ habet, vt est operatio, non excludit à subiecto nisi carentiam actus, ac perfectionis accidentalis, & actus etiam primus excludit maiorem, nempe carentiam actus ac perfectionis substantialis, vel accidentalis permanentis, & operatione perfectioris, quod euidens erit, si intelligamus per impossibile rem cum actu secundo, & sine primo, sic enim intellecta carebit actu ac perfectione substantiali, vel accidentali permanenti, quam habere potest: hanc ergo carentiā longè maiorem non tollit actus secundus, sed minorem, nempe actus, ac perfectio-

74 nis accidentalis, ac transeuntis; ergo euidens est magis, & melius actuare primum ex se, quàm secundum ex se, quia maiorem carentiam melioris actus tollit à subiecto, licèt meliùs actuet secundus præsupposito primo, quod ex præsuppositione primi præstat, cùm ab eo accipiat suum esse, & totam nobilitatem, quam habet; non ergo ex se, vel ex propria ratione nudè considerata, quare solùm potest argumen. concludere, quod actus secundus simul cum primo præsupposito nobilior sit accidentaliter, quàm primus ipse sine secundo, non tamen ex propria ratione nudè considerata.

Ad Aristotelem verò dicimus, in Deo non esse distinctio- 75 nem realem actus primi, & secundi, sed vtrumque pertinere ad simplicissimam substantiam eius; vnde eo ipso, quod non haberet actum secũdum, nec habere illum posset; nam in his, quæ ex propria natura æterna sunt, vt docet idem Arist. 1. lib. de cœlo, cap. vlt. idem est esse, & posse; si autem haberet primum, & non posset habere secundum, idem actus primus imperfectissimus absque dubio esset, sicut anima, si non posset esse principium alicuius operationis vitalis: & ideò benè loquutus est Aristoteles, dicens, si Deus non esset in actu secundo, sed solum in primo, paruam certè, vel nullam haberet nobilitatẽ, ex quo non sequitur nobiliorem esse actum secundum, ex propriis tantùm consideratum, sed solùm, quod simul cum primo, quem necessariò præsupponit, & à quo accipit nobilitatem, quam habet, in statu perfectissimo constituat rem.

Ad confirmationem concessa maiori, neganda est minor, 76 quod res sit propter operationem, tanquam propter præcipuũ finem, sed cum operatio ipsa sit medium, per quod res consequitur suam perfectionem, finis in quem res per operationem ordinatur, est ipsamet per operationem perfecta, quare neque actus primus ordinatur ad secundum, tanquam ad finem, sed ad se ipsum perfectum per secundum. Ad aliud verò de contemplatione rerum altissimarum, vel clara visione Dei, in qua consistit summa fœlicitas hominis. Respondeo, operationem animæ non habere rationem beatitudinis ex maiori, vel minori perfectione actus secundi, sed ex eo præcisè, quod est assecutio summi boni, & quia hæc ratio assecutionis reperitur in operatione intellectus, & non in operatione voluntatis, docuit D. Thom. & cum eo maior Theologorum pars in clara visione Dei consistere beatitudinem nostram, potius quàm in amore, vel fruitione Dei. Et ad hunc sensum reducitur dictum Aristotelis de contemplatione rerum altissimarum: sed ex hoc non sequitur actum secundum esse perfectiorem primo, quia clara visio Dei comparata cum habitu supernaturali luminis gloriæ, à quo elicitur, minùs nobilis est, vt probauimus in secunda assertione.

Circa vltimum argumentum multa congerunt Caietan. & 77 alij, varias afferentes distinctiones de actu primo separabili, vel inseparabili à secundo, de quibus nihil curandum est, quia ad præsentem quæstionem nihil prorsus referunt: nam siue actus primus sit naturaliter separabilis ab omni actu secundo, vel solùm ab aliquo, vel etiam à nullo: cum certum sit distingui ab omnibus, & singulis realiter, & essentialiter, & eos excellere omnibus titulis in 1. & 2. assertione enumeratis, necesse est no-

biliorem illis esse, & cum de hac sola maiori nobilitate procedat quæstio, nihil prorsus refert ad illam separatio realis, vel inseparabilitas ab eis. Ad formam verò argum. concessa maiori, distinguenda est minor, quod in habitibus plus dependeat habitus ab actu, quàm è conuerso: nam in supernaturalibus, vel infusis falsa est, cum habitus isti non producantur effectiuè ab actibus, sed à solo Deo immediatè infundantur, actus verò in virtute eorundem habituũ contineantur, & ab eisdem tãquam ab efficientibus eliciãtur. De solis ergo habitibus acquisitis vera esse potest, quos concessit tertia assertio nostra minus nobiles esse, quàm actus, & ideò in his nobiliores esse actus secundos primis.

78 Ad argum. secundæ opinionis distinguenda est maior, quod actus, vt actus sit nobilior, quàm potentia, vt potentia: nam duplex est potentia, ad quam comparari potest actus, nempe actiua, & passiua; & de actiua falsa est, quia cùm ad illam comparetur tanquam ad principium actiuum, à quo egreditur tãquam à causa æquiuoca, & in cuius virtute continetur, necesse est minùs nobilem illa esse, & propterea actus secundus, vt talis comparatus cum primo, vt talis, imperfectior est, quia comparatur ad illum, non tanquam ad potentiam passiuam, sed tanquam ad principium actiuum, à quo procedit, & à quo longè nobiliori modo perficitur ipse, quàm idem principium actiuum ab eo, vt ostendimus.

Argum. 3. opinionis parum momenti habet, ad formam tamen eius distinguendum est antecedens, quod clara visio Dei perfectissimus actus sit omnium, quos habere potest creatura: nam comparata ad omnes alios actus secundos, quos habere potest, verum est, comparata verò cum actibus primis, & præsertim cum eo, à quo procedit, qui est habitus supernaturalis luminis gloriæ, planè falsum, vt probauimus.

QVÆSTIO V.

Quidnam per corpus physicum, & organicum intelligat Aristot.

79 EXplicatis duabus primis partibus definitionis, quibus dicitur, animam esse actum, & esse actu primum, sequuntur duæ aliæ, nempe *corporis, physici, organici*: de quibus potest esse dubium, quidnam intelligat Aristoteles, per *corpus organicum*: Et circa sẽsum huius particulæ duas sententias reperio, primã assertẽtem, *per corpus organicum*, intelligere Aristotelem, materiam primam non nudam, sed vt connotantem distincta, atque conuenientia organa pro diuersis operationibus vitę exercẽdis: ita Greg. in 2. dist. 16. q. 2. Argentinas in 4. dist. 13. q. 1. art. 1. & alij.

Ita

Ita etiam D.Tho.ad text.4. huius lib.& in quæstione de spiritualibus creaturis,art.3.ad 2.& Conymb. cap.1.q.1.art.1. Connotare verò organa dicitur,quia licet ea actu habeat,non tamen pertinent ad naturā,vel entitatem eius, sed addunt supra illam qualitates,& alia accidentia,per quæ formantur, ac distinguntur,& ideò non tam significantur organa, quàm connotantur. Videtur hæc sentētia expressa ab Aristotele textu 4. huius lib. vbi probans animam non esse corpus , sed actum corporis , sic ait : *Corpus non est eorum, quæ in subiecto sunt , sed magis sicut subiectum , & materia* . & textu 7. docet ex anima,& corpore fieri vnum per se. Ex vtroque autem simul sumpto ita arguo ; corpus cuius actus est anima habet se tanquam subiectum,& materia respectu illius; & ex vtróque fit vnum per se,tanquam ex actu per se,& potentia per se,sed proprium subiectum animæ, propriáque potentia in qua recipitur , quam informat, & cum qua cōstituit vnum per se,est materia organizata;ergò hæc intelligitur ab Arist.in definitione nomine corporis organici.

Probatur deinde ratione.1. quia actus importat ordinem intrinsecum ad propriam potentiam, quam aptus est informare; 84
ergo per illam definiri debet,sicut etiam potentia ipsa per proprium actum, quem respicit:sed anima est actus informans, vt in definitione dicitur;ergo per se,& ab intrinseco respicit propriam potentiam , hæc est materia prima organizata , & nihil aliud; per hanc ergo definita est ab Aristotele,& hæc debet intelligi in definitione eius nomine corporis organici.

Secundò per corpus organicum non potest intelligi compositum ex materia , & anima ; ergo sola materia organizata debet intelligi. Probatur antecedens,1.quia corpus organicum ponitur in definitione tanquam primum subiectum animæ, cuius actus vel forma dicitur esse;sed compositum ex materia, 85
& anima non potest esse subiectum animę,quia subiectum formæ, vt tale non includit formam, sed condistinctum est ab ea, & forma ipsa extra rationem eius : alioqui non possent vnum aliquid componere realiter ; cum componentia debeant se excludere; ergo nec potest per corpus organicum in definitione intelligi , 2. quia si nomine corporis organici intelligeretur corpus animatum,sequeretur non definiri animam per aliquid prius,& notius se,sed per posterius,& minus notum cōtra præceptum definiendi per priora , & notiora traditum ab Aristotele 3.lib.Top.ca.3.& lib.6.cap.3.loco 21.Probatur consequentia,quia corpus animatum constituitur per animam,& effectus eius est:ergo posterior atque ignotior illa.

Prima opinio tenet per corpus organicum intelligere Aristotelem,non corpus incompletum , quod est materia organi-

zata, sed completum ex eadem materia organizata, & anima
86 constitutum, ita vt sensus definitionis sit, Anima est actus primus substantialis corporis animati, potentia vitam habentis, & hæc sententia eadem est cum sententia Caiet. & Scoti nuper citati à nobis circa sensum particulæ præcedentis, videlicet, *corporis physici*, & asserente per corpus physicum intelligi ab Arist. compositum ex materia, & anima, vt tribuit ei esse corporeum præcisè, ita enim asserit hęc secunda opinio, per corpus organicum intelligi non solùm materiam organizatam, sed compositum ex ea simul, & anima, secundum rationem formalem animæ, nempe vt tribuit ei esse animati, aut viuentis & eisdem rationibus probatur vtraque, quam tenet expresse D. Thom. in q. de ani. art. 1. ad 15. & 1. par. quæst. 76. art. 4. ad 1. his verbis: *Dicendum, quod Aristoteles non dicit animam esse actum corporis tantùm, sed actum corporis physici organici potentia vitam habentis, & quod talis potentia non abiicit animam, vnde manifestum est quod in eo, cuius anima dicitur actus, etiam anima includitur, eo modo loquendi, quo color est actus calidi, & lumen est actus lucidi, non quod seorsum sit lucidum sine luce, sed quia lucidum est per lucem, & similiter dicitur, quod anima est actus corporis, quia per animam, & est corpus, & est organicum, & est potentia vitam habens.* Hæc eadem fuit sententia antiquorum interpretum Aristotelis in commentariis huius loci, Themistij, Simplicij, & Philoponi, quos sequitur Toletus super textum 4. & Caietan. quæst. 4. Probatur expresso testimonio Aristotelis, textu 10. huius lib. vbi explicans, quid intelligat in hac definitione animæ illis verbis, corporis physici organici potentia vitam habentis, sic ait: *Non est autem quod abiicit animum potentia existens, vt viuat, sed quod habet: semen autem, & fructus potentia huiusmodi cor[illegible]st.* Et colligitur etiam ex textu 8. vbi dixerat, animam esse, quod quid erat esse corporis, per quod definitur, sed certum est, quod anima non est, quod quid erat esse materiæ, nec materiæ organizatæ, quæ animam non includit, sed ab ea distinguitur, vt potentia ab actu: est autem eadem anima, quod quid erat esse corporis animati: cum tribuat illi esse specificum & definitionem; ergò id intelligit Aristoteles nomine corporis organici, & non solam materiam organizatam.

1 Sed probatur deinde ratione, quia essentialis ratio cuiuslibet formæ sumitur ab eius effectu formali, quem tribuit subiecto, vel tribuere potest, vt essentialis ratio albedinis est, esse constitutiuam albi, & lucis esse constitutiuam lucidi; ergo essentialis ratio animæ erit esse constitutiuã corporis animati; per hunc igitur effectum formalem, quem tribuere apta est corpori animato, definiri debet, potius quàm per materiam organizatam; nam

nam licet media informatione tribuat eum, sed corpus ipsum animatum est ipsemet effectus formalis eius, sicut albedinis corpus album; meliùs ergo definienda fuit anima per corpus animatum tanquam per effectum formalem, quàm per materiam organizatam.

In hac re tria mihi videntur dicenda. Primum, *benè posse vtroque modo definiri animam, videlicet per materiam organizatam, & per corpus animatum.* Quod efficaciter probant argum. vtriusque opinionis.

Secundum, *meliùs definiri per corpus animatum, quàm per materiam organizatam.* Quod primò probo ex fine proximo, in quem constituta est à natura quælibet forma, & consequenter anima hoc modo. Perfectiùs definitur res per proprium, atque proximum finem, quàm per medium, quocumque finem tandem consequitur, cum clariùs, atque distinctiùs constet essentialis ratio eius ex illo, quàm ex hoc: sed finis proximus in quē constituta est à natura anima, est constitutio corporis animati potentis habere operationes vitæ, informatio verò materiæ organizatæ. solùm est medium ad eundem finē consequendum, eò enim tendit informatio materiæ, vt constituatur compositum: ergò exactiùs definitur per corpus animatum quàm per materiam organizatam. Hoc etiam probat efficaciter ratio posterioris sententiæ de effectu formali.

Tertium quod assero est, *probabilius esse quod Aristoteles definierit animam per corpus animatum, nomine corporis organici intellectum, vt asserit secunda opinio, quàm per materiam organizatam per idem corpus organicum intellectam,* vt asserit secunda. Quod efficaciter probant testimonia Aristotelis à nobis adducta, & rationes ex eis deductæ. 2

Ad vtrumque testimonium Aristotelis pro opposita opinione adductum simul cum argum. ex eis elicito concedenda est vtraque pars antecedentis: sed neganda consequentia, quod materia organizata intelligatur ab Arist. in definitione, nomine corporis organici, quia corpus organicum, vt Aristoteles ipse se explicans asseruit, non dicit nudum subiectum animæ, sed anima ipsa vestitum, sive informatum: sic ergò dicit materiam organizatam, vt non excludat, sed includat ipsammet animam, includens autem animam idem est, ac animatum, per quod tanquam per effectum formalem definiri debuit anima, potius quàm per nudum subiectum, quod est materia organizata, quia non potest ratio formæ meliùs explicari, quàm per proprium effectum formalem. 3

Ad primum argum. concedendum est primum antecedens quod actus importet ordinem intrinsecum ad propriam po- 4

tentiam, quam aptus est informare, sed addendum, non solùm importare ordinem ad potentiam, sed etiam ad proprium effectum formalem, nempè ad compositum, quòd cum ea constituere aptus est. Imò hunc ordinem præcipuè importare, quia talem effectum respicit, vt proprium, ac proximum finem; potentiam verò, aut subiectum solùm tanquam medium ad eundem finem consequendum, & cum materia organizata sit nudum subiectum animæ, & corpus animatum per eam constitutum proprius effectus formalis, proximúsque finis, cuius gratia aptus est eandem materiam informare, per talem finem nomine corporis organici intellectum ab Aristotele, potius definiri debuit, quàm per materiam organizatam.

Ad 2. argum. negandum est antecedens, quod per corpus organicum non possit intelligi compositum ex materia & anima. Et ad primam probationem eius, neganda est maior, quod corpus organicum ponatur in definitione tanquam subiectum animæ, sed ponitur potius tanquam quid constitutum formaliter per ipsam; & ideò tanquam corpus animatum, atque completum includens eandem animam, sicut album positum in definitione albedinis, nõ significat subiectum eius, sed quid constitutum ex subiecto, & eadem albedine, quod effectus formalis est. Ad secundam probationem eiusdem antecedentis neganda est consequentia, quia licèt animatum sit effectus formalis animæ, & ideò in genere causæ formalis posterius, & secundum naturam in eodem genere ignotius, nihilominus cùm ex alia parte sit etiam finis proprius, ac proximus eiusdem animæ, cuius gratia facta est à natura in genere causæ finalis (potissimum inter causarum genera) priùs natura est, quàm eadem anima, & consequenter notius ipsa: quare benè potuit per illud définiri tanquam per natura prius, & notius. De mente etiam D. Thomæ dubitare non licet, cùm tam expressa sint verba vltimi testimonij, & maioris authoritatis, quàm alia; quare eis standum est.

Breue dubium circa vltimam particulam eiusdem definitionis.

6 VLtima Particula huius definitionis est, ***Potentia vitam habentis***, de cuius sensu dubitamus, quem vt explicemus distinctio illa vitæ in expositione textus à nobis insinuata repetenda est. Vita duobus modis sumitur ab Aristotele diuersis suæ doctrinæ locis, pro vita substantiali, quæ radix est potentiarum, & actuum vitalium, & ideò quasi radicalis vita potest vocari, & hoc modo accipit ipse vitã lib. 2. de anima textu 36. dum ait, ***Viuere viuentibus, est, esse.*** Hoc est substantia ipsa, per

quam

quam dicuntur esse per se. 2. modo sumitur pro operatione vitali, cuius eadem vita substantialis radicale principium est, & formale potentia vitalis proximè emanans ab eadem vita substantiali, vt nutritio, & augmentatio, & cùm operatio vitalis non sit substantia, sed accidens, vita accidentalis appellari potest. Qua acceptione vitæ vsus est Aristoteles textu 3. huius lib. his verbis: *Vitam autem dicimus, quæ per ipsum fit, altionem, augmentationem & diminutionem, &c.* Hoc supposito ad propositum dubium, Respondeo de sensu huius particulæ, 7
Potentia vitam habentis: iuxta sensum præcedentis: videlicet, *Corporis organici.* iudicandum esse.

Vnde si corpus organicum accipiatur pro composito ex materia, & anima, non potest sumi habens vitam in potentia pro vita substantiali. Probatur euidenter, quia compositum includens animam, consequenter includit vitam substantialem, cuius formale principium est anima ipsa; ergo non potest verum esse de illo, quod habeat eandem vitam substantialem in potentia, sed eam habet actu; sumitur ergò pro habente vitam accidentalem in potentia, quæ est vitalis operatio procedens à vita substantiali tanquam à radice. Et in hoc sensu sine dubio sumitur ab Aristotele. Probatur 1. ex particula *Corporis organici*, quam probauimus ex verbis eius sumi pro corpore animato; & ideò habente vitam substantialem actu, non in potentia, 2. quia idem Aristoteles in hoc eodem cap. 1. textu 3. tradens eam doctrinam, ex qua statim colligit hanc definitionem, expressis verbis à nobis nuper relatis docet se accipere vitam pro 8
operatione vitali nutritionis, & augmentationis, ita ergò eam in definitione accipit, & ideò de hac, & non de vita substantiali intelligit vltimam particulam eiusdem definitionis, *Potentia vitam habentis*, Iuxta aliam verò opinionem accipientem præcedentem particulam, *Corporis organici*, pro sola materia organizata non potest benè intelligi, *Potentia vitam habentis*, de vita pro operatione vitali. Intelligitur ergo de vita substantiali. ad quam materia organizata est in proxima potentia, sicut ad recipiendum animam, quæ formale principium eiusdem vitæ substantialis est, nam ad operationē vt talem, solùm est in potentia remota. Tandem vltima particula, *Potentia vitam habentis*, idem continet ac præcedens, nempè *Corporis organici*, sed ali- 9
quantulum magis explicatū, & ideò solùm videtur posita maioris explicationis gratia. Integram igitur definitionem animæ hoc modo declarare possumus: *Anima est actus primus corporis physici, organici, potentia vitam habentis.* Genus huius definitionis est actus, communis quidem animæ cum cæteris formis specie diuersis, per quem censetur exclusa potentia, seu materia, vel

corpus;

corpus, cæteræ particulæ habent rationem differentiæ, & per primam excluduntur omnes actus secundi, per secundam, nempe, *Corporis*, excluduntur Angeli, qui licèt actus sint, completi tamen, ac per se subsistentes, quare nullius corporis sunt forma, vel actus; per particulam *Physici*, excluduntur corporea mathe-
10 matica prædicamenti Quantitatis, atque etiam artificialia. Et per particulam *Organici*, omnia corpora naturalia homogenea, vt elementa. Atque etiam omnes formæ substantiales eorum, quæ licèt sint actus corporis physici, homogenei tamen, & non heterogenei habentis partes diuersæ rationis, quæ vocantur organicæ. Vltima verò particula *potentia vitam habentis*, nihil excludit: cùm solùm maioris explicationis gratia addita sit.

QVÆSTIO VI.

An eadem definitio animæ sit quidditatiua.

11 EXposita definitione priori, duo restant circa qualitatem eius inquirenda, videlicet, an essentialis, vel quidditatiua sit, aut accidentalis, seu descriptiua, postremum an sit vniuoca ad omnes animas, vel quasdam ratione vniuoca, alias verò per quandam tantùm analogiam comprehendat, & primum agitabitur in hac quæstione, postremum in sequenti.

Prima igitur opinio tenet, definitionem hanc non esse quidditatiuam, sed descriptiuam, vel accidentalem pro qua citantur Auicenna 6. lib. naturalium, Scotus in 2. dist. 16. quæstio. vnica,
12 & alij, sed Scotus in eadem quæstione oppositū potius sentire videtur, vt statim dicemus. Videtur autem hanc sententiam tenere Caiet. quæst. 4. de anima, vbi distinguit duos modos sumendi *corpus organicum*, in definitione animæ positum; Primò accipi posse ait pro materia, quantitate, qualitatibus, aut temperamento affecta, taliquè situ habente, ex quibus tanquam materialibus resultat organicum. Secundò accipitur pro forma, à qua habet rationem organici, aut talis organici, & hæc forma est potentia vitalis in eo residens, vt forma oculi est potentia visiua. Et si modo priori accipiatur definitio, tradita erit per corpus organicum tanquam per aliquid prius anima ipsa, quia dispositiones tempore præcedunt animam in materia, sicut quamcunque aliam formam substantialem. Si verò accipiatur modo posteriori, definietur anima per quid posterius se, nempe per suas potentias, aut facultates,
13 per quas diuersa organa corporis constituuntur formaliter, sed vtroque modo descriptiua erit censenda definitio. Probatur hæc sententia primò, quia anima secundum essentiam absoluta est: cùm sit substantia, ergò quicunque ordo ad aliud est ei

est ei accidentalis, præsertim si per eum tendat in accidentia, definitur autem per ordinem ad corpus, & ad corpus organicum, quod tale est per accidentia, nam diuersa organa distinguuntur in corpore animato ratione quantitatis, temperamenti, figuræ, & aliarum qualitatum: ergò non potest definiri quidditatiuè.

Secundò, definitio quidditatiua assignari debet per priora, & notiora definito secundum naturam, & non per notiora tantùm quo ad nos, nam hæc semper sunt accidentia, vel proprietates, 14
aut effectus, per quæ repugnat rem definiri essentialiter: sed hæc definitio animæ quomodocunque accipiatur, non traditur per priora, & notiora naturæ, sed solùm per priora; & notiora nobis: ergò essentialis esse nō potest. Probatur minor, quia quomodocunque accipiatur corpus organicum; est posterius natura anima ipsa, ergò non potest per illud definiri essentialiter; euidens est consequentia, & probatur antecedens: nam si corpus sumatur pro sola materia, posterior natura est anima; cum forma sit prior materia, sicut actus prior potentia in eodem genere. Si verò accipiatur corpus organicum pro materia disposita, 15
vel organizata, accidentia includit: quod sufficit, vt sit natura posterius, & minùs notum, quàm anima. Et si tandem excogitetur accipi pro materia organizata organizatione substantiali, vel pro composito ex eadem materia, & anima prout tribuente illi esse organicum substantiale, vel esse animatum, non minùs sequitur per quid posterius definiri, & extra essētiam eius, quia tale esse organicum, vel animatum est effectus formalis animæ, 16
sed effectus formalis est posterior, & extra essentiam eius, ergò non potest per eum quidditatiuè definiri.

Secunda opinio affirmat eandem definitionem essentialem 17
esse, quam insinuauit D.Thom. 1. parte, quæst. 5. art. 1. vbi disputans de natura, & essentia animæ docet, non esse corpus, sed actum corporis, sed per hanc definitionem dicitur esse actum primum corporis: ergo sentit essentialem esse. Idem etiam insinuat Scotus vbi suprà, concedens animam secundum suam essentiam esse actum corporis, quod explicat per hoc, quod sit principium formale vitæ; quare sensit per actum corporis organici habentis vitam in potentia essentialiter definiri. Ita Bu- 18
ridanus 2. lib. de anima, quæst. 2. & omnes, qui asserunt definitionem hanc à posteriori demonstrari per sequentem, quos citabimus quæst. sequenti, & est iam ferè communis inter recentiores, longéque probabilior, & magis consona verbis, & sensui Aristotelis. Probatur hoc secundum ex primo capite huius libri, cuius intentum in principio proponens ait, duo esse in eo determinanda, nempe, quid sit anima, & quæ sit communissima

ratio

ratio eius. Post assignatam vero definitionem asserit vtrumque esse in ea explicatum, quod nec verum esset, nec propriè dictum, si descriptio tantùm esset, & non quidditatiua definitio, quia per descriptionem non explicatur, quidnam res sit, sed solum traditur medium quoddam extrinsecum, per quod quidditas eius aliquo modo possit à posteriori cognosci, sentit ergo

19 Aristoteles quidditatiuam animæ definitionem se tradidisse. Et cap. 2. hanc eandem definitionem referens, posterioremque assignare volens ita ait, *Non enim solum ipsum quod sit, oportet definitiuam rationem ostendere, sicut plures definitionem dicunt, sed & caussam inesse & apparere,* quibus verbis apertè docet per hanc definitionem se explicuisse, quid sit anima, per posteriorem vero causam nobis notiorem eiusdem quidditatis animæ se tradere velle, per quam nobis appareat, hoc est, meliùs cognoscatur.

20 Probatur deinde ratione; primo, quia definitio quidditatiua est, quæ continet proprium genus, & propriam differentiam definiti, sed hæc definitio continet proprium genus, & differentiam animæ: ergo est quidditatiua. Probatur minor, quia anima est forma physica, sed propria ratio formę est esse actum materiæ, sicut propria ratio materiæ est esse potentiam receptiuam formæ: ergo ratio actus intrinseca est animæ, & cuicumque alteri formæ substantiali, & est communis quibuscumque formis: ergo est ratio generica comparatione earum. Per cæteras vero particulas explicatur habitudo, seu proportio animæ ad determinatum corpus: cui tribuit esse specificum, ei quoque essentialis, & per quam distinguitur à cæteris formis:

21 ergo continent veram differentiam eius. Secundo, habitudo, seu proportio alicuius rei cum suo fine proprio, cuius gratia producta est, intrinseca est ei, atque essentialis, vt ostendit capacitas hominis ad beatitudinem: ergo essentialiter definietur per illam, sed finis cuius gratia producta est anima, est constitutio corporis animati simul cum materia: ergo definitio absque dubio essentialis est. Probatur tandem, quia essentialis ratio partium sumitur ex habitudine, quam habent ad totum (cu-

22 ius ex propria natura sunt cõstitutiuæ) atque etiam inter se se, & ideo Aristoteles 1. libro physicorum definiuit materiam per ordinem ad compositum physicum: quod apta est constituere dicens. *Materia est primum subiectum ex quo fit aliquid, cùm insit, &c* sed anima ex propria natura, & essentia est pars constitutiua corporis animati simul cum materia, & definitur per proportionem ad idem corpus animatum, & ad materiam, ergo essentialiter definitur.

23 Vt autem nostra sententia meliùs intelligatur, & argum. in contrarium

contrarium commodiùs solui possint; adnotandum est, quod esse actum primum corporis, vel ipsum informare dupliciter sumi potest, aut pro actuali exercitio informandi, vel actuãdi, aut pro aptitudine ad exercendum illud. Et si 1. modo accipiatur, non potest esse essentiale animæ, sed accidentale, non quidem in eo sensu, vt intelligatur actuationem ipsam esse accidentalem, sicut est actuatio accidentalis formæ, quia dum anima actuat corpus, substantiali modo id præstat, & actuatio eius substantialis est: sed eam præstare dicimus accidere animæ, quia sine actuatione potest saluari essentia eius, quemadmodum saluatur essentia accidentis sine actuali informatione, vel inhæsione in subiecto. Sicut ergò verum est ad essentiam accidentis non pertinere actualem informationem, vel inhæsionem in subiecto, sed aptitudinalem: actualem verò extra essentiam eius esse, ita prorsus intelligendum est ad essentiam animæ non pertinere actualem informationem, sed aptitudinalem, quæ aptitudo non minùs ei cõueniet, si à corpore separetur, quàm cum informat ipsum, & de hac aptitudine informandi, & actuandi corpus intelligimus definitionem, dum affirmamus esse quidditatiuam non de informatione, vel actuatione. Vnde sequitur, quod quemadmodum est essentialis accidenti respectus transcendentalis ad subiectum, quod informare aptum est, ita est essentialis animæ transcendentalis respectus; aut secundum dici ad corpus, quod informare apta est, nec solùm in sua essentia importat hunc respectum essentialem ad corpus in communi, sicut reliquæ formæ substantiales, sed ad speciale corpus, nempè organicum; quare sicut accidens non potest definiri, nisi per subiectum, quia respectus ille non potest, nisi per subiectum explicari, ita anima non potuit definiri, nisi per corpus, & organicum corpus, quia essentialis respectus, quem importat ad illud, explicari non potest, nisi eo posito in definitione eius. 24 25

26 Adnotandum est secundò, quid nomine organi intelligatur, vt ex hoc declarari possit, quid intelligat Aristoteles per corpus organicum. Organum idem ferè significat, quod instrumentum, & accommodatum ad corpus animatum, idem ferè significabunt organa eius, ac instrumenta ad exercenda opera vitæ, vt oculus erit quasi instrumentum ad videndum. Includit verò organum duo, vnum tanquam dispositionem, aliud tanquam formam, pro dispositione quidem includit certam quantitatem, aut magnitudinem, certum temperamentum primarum qualitatum, certam densitatem aut raritatem, certamque figuram, & hæc omnia accidentia certa vocamus, quia iuxta naturam potentiæ vitalis, ac vitalis operationis ab eadem

dem potentia vitali eliciēdá determinatur magnitudo organi,
temperamentum eius,densitas,atque figura,nam in quocunque
genere rerum tale debet esse instrumentum, qualis est opera-
tio,ad quam efficiendam ordinatur. Exemplum sumere possu-
26 mus in corde, & cerebro, nam illud postulat temperamentum
calidum in certa intensione; hoc verò frigidum determinatæ
etiam intensionis, cor postulat talem figuram, cerebrum verò
diuersam, cor tantam magnitudinem, & non maiorem, cere-
brum verò diuersam,sicque de cæteris. Secundum quòd inclu-
dit organum,est forma, & hæc est potentia vitalis, cuius pro-
prius actus est vitalis operatio per idem organum tanquam per
instrumentum exercenda, vt forma oculi est potentia visiua,
vnde eo ipso quod potentia deficit, non permanet organum,
nisi æquiuocè, quemadmodum deficiente, vel separata anima
non permanet idem corpus organicum nisi æquiuocè, vt cada-
uer,vel corpus organicum depictum. Vnde si organum vt cor-
27 pori animato accommodatum definire volumus,dicemus: *Or-
ganum, est pars animati corporis certa magnitudinis, temperamenti,
densitatis,atque figura potētia vitali informata,ordinataque ad exer-
cendam operationem vitalem iuxta exigentiam eiusdem potentia*, &
corpus organicum erit,*quod partibus huius conditionis constat*, A-
ristoteles ergo in hoc libro 2. textu 6. corpus ipsum organi-
cum appellauit instrumentale, sicut organa ipsa appellauit in-
strumenta,siue instrumentales partes,& organizationem hanc
vocat accidentalem; quia præter substantiam earundem par-
tium corporis in qua organicæ conueniunt cum homogeneis,
addit accidentia.Hæc verò organizatio accidentalis magis,vel
minùs perfecta est secundum maiorem, vel minorem perfe-
ctionem animæ, atque etiam organa ipsa perfectiora, atque
plura. Præter eam verò plures (præsertim Iuniores) ponunt
aliam substantialem,seu radicalem,quam dicūt formalem ani-
mæ:& quam dari colligunt à posteriori ex eadem organiza-
tione accidentali explicata, hoc modo. Anima postulat diuer-
28 sas partes corporis diuersis accidentalibus dispositionibus, ac
potentijs vitalibus informatas; ergò diuerso modo substantia-
li,indiuiduali vnitur his partibus materiæ, ac alijs, ita vt si di-
uisibilis sit eadem anima; partes habeat diuersas secundum
maiorem,vel minorem perfectionem substantialem indiuidua-
lem, quarum ratione postulat diuersas dispositiones, & acci-
dentia in eis,diuersasque potentias vitales producit, quas non
29 producit in alijs, sicut nec adeò diuersa accidentia pro dispo-
sitionibus exigit;si verò anima sit indiuisibilis, diuerso mo-
do substantiali magis,aut minùs perfecto, aut diuersis vnioni-
bus partialibus vnitur eisdem partibus, & iuxta hos diuersos
modos

modos vnionis diuersũ esse substantiale partiale, ac indiuiduale tribuit eisdẽ partibus: quod constat non habere formas substantiales inferiores, quæ easdẽ postulant dispositiones in omnibus partibus corporis, quia omnes partes earum sunt eiusdẽ rationis. Vnde inferunt, quod etiam si per potentiam Dei absolutam auferantur à corpore animato accidentia omnia, adhuc permanebit organicum organizatione substantiali, quamuis non organizatione accidentali; vtramque autem organizationem includit corpus organicum in definitione animæ positum. Sed de hac substantiali, quia nõ est certa, sed in opinione posita (quamuis semper à me approbata) copiosius dicetur inferiùs, vbi de differentia partium corporis organici ex professo disputabitur.

His prænotatis non erit iam difficile argumenta opposita soluere, & ad primum distinguendum est antecedens, quod anima sit ens absolutum: cùm sit substantia, nam absolutum ens est, prout distinguitur contra relatiuum prædicamentale, cuius totum esse est referri ad aliud, sed non est absolutum: prout distinguitur à relatiuo transcendentali, vel secundum dici, cuius quidem præcipuum esse absolutum est, & ad se, & ideò ens absolutum simpliciter vocatur, importat tamen respectum quendam intrinsecum, per quem ratio eius essentialis absoluta completur: & respectus iste eiusdem conditionis, & speciei est cum absoluto, quod complet, ita vt si illud substantia sit, substantialis etiam censeatur respectus, si qualitas eodem modo, & ad idem genus, atque speciem pertineat, vt patet de materia respectum intrinsecum importante ad formam, & substantialem quidem, sicut materia ipsa substantia est, ad speciémque substantialis potentiæ referendum, & talis est anima, cuius entitas absoluta quidem est, & ideò res absoluta simpliciter vocatur, sed incompleta, & partialis, aptáque coniungi cum materia ad constituendum compositum animatum, & ex hoc importat intrinsecum respectum, ac substantialem ad vtrumque, per quem completur essentia eius, & propter talem respectum appellatur relatiuum secundum quid, hoc est transcendentale, vel secundum dici, non tamen simpliciter, vel prædicamentale. Quia relatiuum prædicamentale, nihil habet absolutum, sed totum suum esse, est ad aliud referri. Negandum igitur est ad formam argumenti, quod talis respectus ad corpus organicum, per quod definitur anima, sit ei accidentalis, sed intrinsecus, & essentialis est, quamuis anima sit entitas simpliciter absoluta, quia incompleta est, & per talem respectum substantialem completur. Quod autem additur talem respectum in quantum est ad corpus organicum

30 (beside "His prænotatis...")

necessariò esse accidentalem: cum organizatio fiat per accidentia, forma cuiuscunque organi sit potentia vitalis, de qua certum est esse accidens. Sic soluendum est, vt intelligamus duobus modis comparari animam ad organa corporis, formaliter, aut virtualiter, seu radicaliter, & de comparatione formali, vel actuali non potest esse dubium, quin sit per accidentalem respectum, comparatio verò virtualis, aut radicalis, non est respectus ipse, sed fundamentum eius, quod nō est aliud, quàm animam esse talis naturæ, vt postulet in corpore talem varietatem dispositionum, & organorum, quæ quidem accidentia, ac dispositiones ab illa emanant tanquam à prima radice. Quare talis comparatio licet sit ad accidentia, non est accidentalis, nec respectum accidētalem dicit, sed quid substantiale, aptúmque fundamentum accidentalis respectus.

33

34 Ad secundum, distinguenda est maior, quod semper res sit definienda per priora, & notiora natura; nam duobus modis contingit vnum definiri per alterum, vel tanquam per aliquid sibi essentiale, & tunc verum est, prius, & notius esse debere illud, per quod definitio quidditatiua assignatur, quia partes essentiales definiri notiores eo sunt semper in ordine ad notitiam distinctam eius. Sed alio modo contingit vnum definiri per alterum, non tanquam sibi essentiale, sed tanquam extrinsecum quoddam additamentum, sine quo non potest explicari essentialis habitudo, quam habet ad illud, per quam habitudinem tanquam per quid notius, ac prius in ordine ad cognitionem distinctam potest explicari definitio quidditatiua, & hoc modo potest definiri anima per materiam, vel corpus, quæ licet non pertineant ad essentiam animæ, & sint posteriora, & minus nota secundum naturam: proportio tamen ad illa essentialis est, & quia non potest eadem proportio explicari, nisi

35 per illa, propterea ponuntur in definitione eius tanquam additamenta extrinseca, non tanquā priora, & notiora. Si verò per corpus organicum intelligatur compositum ex materia, & anima constitutum, quod vocamus animatum, aut viuens, concessa maiori, neganda est minor argum. quod non definiatur anima per prius, & notius secundum naturam: quia animatum finis est, ad cuius constitutionem ordinatā est à natura anima, finis verò prior natura, & notior est iis, quæ eius gratia fiunt tanquam potissima causa naturalis, quare benè potuit quidditatiua definitio animæ per illum assignari.

***

QVÆ

QVÆSTIO VII.

An hæc definitio animæ sit vniuoca ad omnes animas.

TRiplex tantùm genus, vel species animæ posuit Aristote- 36
les vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem. Et de ratio-
nali diuerso modo loquuti sunt antiquiores philosophi: vt au-
tem variæ eorum sententiæ intelligantur, distinguenda in pri-
mis est duplex forma, atque etiam duplex anima, vnam vo-
cant informantem, & alteram solùm assistentem, forma, vel
anima informans vocatur illa, quæ vnitur materiæ, vel cor-
pori vera ac reali vnione, qua media tribuit ei proprium ef-
fectum formalem, & constituit cum eo compositum per se, &
substantialiter vnum, quod notum est habere animam sensiti-
uam, aut vegetatiuam, atque etiam omnes formas substantia-
les inferiores. Forma verò, seu anima assistens est substantia
quædam mouens aliquod corpus, absque informatione, sed per
solam applicationem suæ virtutis ad ipsum, & talis est quili-
bet Angelus, aut intelligentia destinata à Deo ad mouendum
corpus aliquod cœleste determinatum. Et proptereà vocantur 37
animæ assistentes, quia assistunt corporibus ad motum. Qua
distinctione præsupposita, certum est apud omnes, quod hæc
definitio animæ sit vniuoca ad vegetatiuam, & sensitiuam, quia
vtraque existimatur ab omnibus vera forma informans cor-
pus, & cum eodem modo ad illud se habeant, necesse est vniuo-
cam esse vtrique rationem formæ, vel actus corporis. Propter
solam igitur animã rationalem diuisi sunt authores; Quidam 38
eorum existimantes non informare corpus, sed solùm ei assi-
stere ad motũ, vt nauta naui, & proptereà non posse vniuocam
rationem habere cum cæteris animabus, quæ per hanc defini-
tionem potuerit explicari; sed quadam ratione analogica ei cõ-
uenire per attributionẽ, vel similitudinẽ ad animas sensitiuas,
ac vegetatiuas. Et hæc est prima sententia negans hanc defini-
tionem esse vniuocam ad omnes animas, quia rationalis non
est forma informans corpus, sed solùm vocatur anima, vel for-
ma ei assistens ad motũm, quia vnitur ei ad varios motus, qua-
re non conuenit illi, quod sit actus [illegible] eius, nisi per simili-
tudinem ad cæteras animas informantes. Ita Simplicius ad
text. 7. huius lib. & Philop. ad text. 11. Alexand. in principio li-
bri de sensu, & Sensi. & Iandunus, q. 3. huius libri existimantes
quodlibet corpus habere suam animam sibi assistentem distin-
ctam ab anima alterius.

Pro hac sententia citat Toletus, D. Gregor. Nissænum 1. lib.

de anima, cap. 5. libros tamen de anima non edidit, sed dispu-
39 tationem quandam de resurrectione, & anima quam ego legi,
nec verbum in ea reperi, quod clarè doceat animam intellecti-
uam non informare corpus, sed ei solùm assistere, quin potius
paulò ante medium illius docet expresſè animam intellecti-
uam esse partem huius humanitatis, quod non potest esse ve-
rum, nisi eam constituat cum corpore tanquam vera forma
eius. Quare dubitandum non est, quin veram formam infor-
mantem esse censuerit. Ad prædictam verò sententiam breui-
tatis causa referendæ sunt aliæ, quæ licet in quibusdam ab ea
40 differant, in hoc tamen conueniunt, quod negant animam ra-
tionalem esse formam corporis, sed ei vniri sentiunt ad mo-
tum tantùm. Et in primis sententia Platonis in Alcibiade, & in
Phædone, quibus locis ita sentit. Vt etiam D.Thom. retulit 2.
lib. contra gent. cap. 57. deinde sententia Themistij in suo lib.
2. de anima, cap. 27. vsque ad 32. vbi docet hominem non esse
compositum substantiale ex corpore, & anima rationali, sed
substantialiter consistere in sola anima, quæ vocatur intelle-
ctus, hanc verò vniri corpori tanquam motorem mobili, & v-
nam numero esse in omnibus hominibus mouens omnium
corpora, quia suam virtutem motiuam applicat ad omnia.
Auerroës verò 3. lib. de anima, comment. 5. præter animam ve-
41 getatiuam, & sensitiuam videtur ponere in homine altiorem
aliam intra gradum sentiendi, quam cogitatiuam vocat, & de
potentia materiæ educi affirmat, corrumpíque in morte ho-
minis; præter has verò tres animas ponit intellectiuam, non in-
formantem, sed solùm assistentem, & vnam numèro in omni-
bus hominibus ante generationem singulorum factam, & post
mortem eorum permanentem, sed per eam non distingui ho-
minem specie à brutis, sed solùm per animam cogitatiuam,
per quam singularia tantùm cognoscit, vniri verò concedit
intellectiuam animam (quam vocat intellectum) singulis cor-
poribus, non per informationem, sed ad intelligendum per
phantasmata, in quantum ipsemet intellectus vtitur phantas-
matibus existentibus in phantasiis singulorum corporum, tan-
42 quam instrumentis ad producend. species intelligibiles, & in
se recipiendas, per quas intelligit, & quia phantasmata con-
currunt hoc modo ad intellectionem, quam ipse elicit, & ea-
dem phantasmata sunt in corporibus, & ab eis producuntur,
ideò attribuitur homini ex corpore, & anima cogitatiua com-
posito intellectio, & in communi modo loquendi dicitur in-
telligere. Iuxta hanc igitur sententiam horum omnium phi-
losophorum, si definitio Aristotelis comprehendit omnes a-
nimas, non potest esse vniuoca, sed analoga, quia commu-

nis

his ratio animæ respectu informantium, & assistentium analoga est.

Vniuersale fundamentum horum omnium philosophorum quadruplex fuit. Primum quia materia, & forma, ex quibus fit compositum, debent pertinere ad idem genus, vel ad eundem modum essendi, imò ad eandem speciem: quia compositum vnius tantùm speciei debet esse, ad quam necesse est pertinere partes eius, sed materia pertinet ad genus substãtiæ corporeæ, intellectus verò, aut intellectiua anima ad genus substantiæ spiritualis, ergo repugnat hanc esse formam illius, & componere cum eo eandem rem vnius eiusdémque speciei. 43

Secundum procedit ex perfectione animæ rationalis in tribus consistente, quæ pugnare videntur cum imperfectione formæ. Primum est, quod non sit educta ex potentia materiæ, nec ab ea dependeat in suo esse, sed per creationem ex nihilo facta à solo Deo: forma autem corporis; cùm sit actus eius, vt potentiæ, in qua recipitur, & quam informat, ex eo educi debet, ab eóque dependere; ergo pugnat ratio formæ cum perfectione animæ rationalis.

Tertium est animam esse spiritualem, & incorpoream, & ideò immaterialem; ergo non potest informare materiam, quia potentia, & actus debent proportionari; sed potentia materiæ est materialis, & corporea: ergo non potest informari ab anima spirituali, alioqui constitueret hominem spirituale compositum.

Vltimum procedit ex perfectione essendi, & operandi; nam anima rationalis est per se subsistens, cùm sit per se creata, & creatio sit rei subsistentis; ergo repugnat ei ratio formæ. Probatur consequentia, quia informatio fit per inhærentiam: pugnat verò inhærentia cum substantia per se: de operatione verò intellectiua eius; docet Aristoteles text. 11. huius libri quòd nullius corporis actus sit; ergo neque anima ipsa erit actus corporis, vel forma eius. 44

Secunda sententia non omninò excludit animam intellectiuam à ratione formæ, sed realiter informare concedit, formaliter verò denegare ei videtur rationem formæ. Vnam enim animam tantùm ponens in hom[illegible], concedit vt vegetatiuam, sensitiuam informare quidem co[illegible] tamen vt rationalem, sed quia eadẽ entitas realis, & indiuisibilis est, ideò eo ipso quod secundum duos inferiores gradus informat, censetur anima intellectiua realiter informare, non enim potest secundum illos informare, quin tota ipsa eius entitas sit in corpore illud informans, nihilominus si ratione vltimi gradus præcisè consideretur, negat esse formam, & consequenter ne- 45

gat, quod sit forma in quantum intellectiua. Ita sentiunt Ferra. 2. lib. contra gentes, cap. 58. non longè à fine §. *ad primum horum dicitur, quod ratio illa procedit*, Caietan. prima parte, quæ-
46 stione 76. artic. 1. circa solutionem primi argum. & iuxta hanc sententiam videtur etiam definitionem animæ non esse vniuocam ad omnes animas formaliter sumptas, quia intellectiua, vt intellectiua non erit actus primus corporis, nisi fortè secundum solam assistentiam, quod est eandem animam præcisè vt intellectiuam, aut rationalem esse formam secundum rationem analogam. Et probari potest, quia intellectus non alligatur corpori, nec alicui eius parti, imò neque operatio eius per corpus exercetur, vel in corpore recipitur; quare forma corporis non est, ergo nec anima intellectiua, vt intellectiua, cuius est potentia ab ea sub tali gradu accepta emanans, erit forma: deinde anima rationalis, vt intellectiua non est princi-
47 pium alicuius operationis corporis, ergo vt intellectiua non est actus primus, vel forma eius: antecedens probo, quia intellectio est operatio solius animæ, & non corporis, cùm nec verum sit corpus, aut aliquam eius partem intelligere per se immediatè, sed ad summum per accidens, & remotè, quia intelligit anima, ergo anima non est principium alicuius operationis in corpore.

Secundò si anima non solùm est forma corporis quia sensitiua est, sed etiam formaliter vt intellectiua, euidenter sequitur, quod etiam si non esset sensitiua, sed intellectiua tantùm, esset forma corporis: probatur consequentia, quia si esse formam habet ex gradu intellectiuo, quamuis eum solum haberet, per eam informaret corpus, sicut quia anima vegetatiua vt talis est forma, informat vt corpus in plantis per solum gra-
48 dum vegetandi, quem habet in eis, sed si anima intellectiua nō esset sensitiua, non posset esse forma; ergo non habet esse formam, vt intellectiuam, sed solùm quia sensitiua est. Probatur minor, quia si non esset sensitiua, non esset anima: ergo non esset forma quia non potest esse forma inferior anima, sed Probatur antecedens, quia si non esset sensitiua, non esset actus
49 corporis organici, nam sublatis sensibus auferuntur organa, sed si non esset sensitiua, non postularet organa sensuum, imò nec habere posset, cùm hæc organa constituantur per potentias sensitiuas tanquam per formas: ergo non esset forma corporis.

50 Vera sententia tribus assertionibus explicanda est, & sit Prima. ***Hæc definitio animæ non conuenit vllo modo animabus, vel formis assistentibus: hoc est, neque ratione vniuoca, neque analogica, sed solùm conuenit animabus, vel formis informantibus***: ideò si anima rationa

rationalis solùm est forma corporis assistens, & non informans (vt asserit prima sententia) non conuenit ei vllo modo definitio. Probatur primò, ex duobus, quæ docuit expresse Aristoteles statim post assignatam definitionem animæ; primum est, non esse quærendum cur ex anima, & corpore fiat vnum per se, quia sunt actus per se, & potentia per se, & ideò per se vniuntur, & per se efficiuntur vnum, sed hoc non potest conuenire formæ assistenti: ergo nec definitio. Probatur minor, quia forma assistens solùm vnitur accidentaliter corpori per potentiam motiuam, & in ordine ad motum localem: quod est solùm ei vniri accidentaliter, non ergò per se, sicut vnitur anima, quam definit Aristoteles.

Secundum quod asserit est, animam à se definitam sic se habere ad corpus, quod constituit, vt sit quod quid erat esse eius, hoc est, pertinens ad eius essentiam, & constitués ipsum in tali specie, sed forma assistens non potest sic se habere ad corpus, quod mouet, quia cum non informet ipsum, non potest ei tribuere aliquem effectum formalem intrinsecum, pertinentem ad quidditatem, & essentiam eius, nec proinde potest ei tribuere speciem: cum solùm se habeat modo quodam extrinseco ad illud, sicut nauta ad nauim; ergò non conuenit ei definitio. Probatur deindè ratione, ex definitione ipsa afferente, animam esse, *Actum corporis physici, & organici*, anima assistens non necessariò postulat corpus organicum, ergò non conuenit ei definitio: Probatur antecedens, in intelligentiis mouentibus orbes (quas vocant assistentes formas) nec enim corpora cœlestia organis prædita sunt, & quamuis essent, non minùs moueri possent ab eisdem intelligẽtiis, quàm si nulla haberent. 51

Secunda assertio; *Anima rationalis est vera forma informans corpus.* Hæc in primis veritas, est iam fidei cath. post definitioné Ecclesiæ, in Clement. prima de summa Trinitate, & fide catholica edita in Consilio Vienensi à Clemente V. vbi sic dicitur, *Quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quod anima rationalis, seu intellectiua non sit forma corporis humani per se, & essentialiter, tanquam hæreticus censendus sit.* Quam definitionem repetit, & approbat Concilium Lateranense 5, sessione 8. propterea opposita sententia illorum philosophorum asserentium solùm esse assistentem, & non informantem error est in fide. Probatur deinde expressis testimoniis Aristotelis, quæ penè innumera sunt, in quibus docet animam intellectiuam esse formam informantem corpus, ex quibus tria tantùm selegi. Et primum habetur 1. libro de anima textu 90. vbi citant sententiam Platonis ponentis triplicem animam in eodem homine iuxta triplicem operationem vitalem, ita vt per vnam 52 53

animam vegetetur, per alteram sentiat, & per alteram intelligat;& hanc sententiã reiicit tanquam falsam, affirmans omnes has operationes prouenire in eodem homine ab eadem anima; quod patet esse impossibile,nisi anima intellectiua sit vera forma.Probatur planè,quia euidens est nutritioné,& sensationem prouenire ab anima informante; cùm sint operationes vitales, quæ non possunt prouenire,nisi à principio intrinseco rei,sed ab eadem anima prouenit intelligere,quod est operatio vitalis, ergò anima intellectiua à qua prouenit,est forma informans.

54 Secundum testimonium sumitur ex 1.lib. ethic.cap.7. non longè à principio, vbi quærens Aristoteles in quo consistat summa fœlicitas,aut beatitudo hominis: Respondeo in aliqua operatione eius esse ponendam, non quidem in ea,quæ communis sit ei cum brutis:& ideò non in operatione vegetatiua, nec sensitiua, sed in aliqua sibi propria, per quam distinguatur ab eis; & hanc dicit procedere ab anima intellectiua eius, per quam est homo,& distinguitur à brutis:sed non potest esse homo per animam intellectiuam nec distingui à brutis, si solùm sit forma assistens,quia esse hominem,est esse substantiam,anima verò assistens non potest tribuere corpori, vel homini esse substantiale, cum solùm assistat ad operationem, quæ est accidens; ergò necesse est, quod constituatur in esse substantiali hominis per eandem animã intellectiuam informantem,& media informatione tribuentem ei esse substantiale hominis.

Vltimum testimonium egregium profectò est, continetur que 12.lib. meta. text.16. & 17. vbi hoc discrimen ponit Aristoteles inter causas efficientes, & formales, quod illæ natura-
55 liter possunt antecedere secundum tempus suos effectus, formales verò non,sed simul semper sunt cum suis effectibus formalibus, vt sanitas cum sano,& albedo cum albo.An verò post eosdem effectus permanere possint? plures esse ait formales causas non permanentes, sed aliquam dari permanentem vt animam intellectiuam extincto homine, hæc sunt verba eius. *Causæ itaque mouentes, tanquam antea ortæ existunt, quæ verò vt ratio, simul sunt: cum enim sanus sit homo,tunc etiam sanitas est.& forma anea sphæra simul atque ænea sphæra, si autem aliquid posterius permaneat,considerandum est in quibusdam enim,nihil prohibet, veluti si anima talis sit, non omnis, sed intellectus, omnem namque fortassis impossibile est.*

Probatur deinde eadem assertio euidenti ratione; 1. quia euidens est hominem esse substantiã,atque substantialem speciem in eo prædicamento.Euidens quoque est secundò distingui specie ab equo,& leone sub genere animalis.Euidens est 3.
56 hominem ex sua specie, atque essentia esse animal rationale.
Euidens

Euidens tandem est distinctionem specificam non esse per potentiam, sed per actum,& ideò non esse per materiam,quæ potentia est;sed per formam quæ est actus,quia potentia non potest esse ratio distinctionis, sed conuenientiæ, distinctio verò per actum fit ; ergo euidens erit distingui hominem ab equo, & leone per formam, sed distinguitur,quia est rationalis,ergo euidens est distingui per formam rationalem , quæ est anima intellectiua, & ideò euidens erit , animam intellectiuam esse formam informantem , & non solùm assistentem , quia forma assistens non pertinet ad essentiam eius, cui assistit, nec vnitur ei essentialiter, sed solùm accidentaliter in ordine ad motum, quare non potest distinguere illud essentialiter ab aliis : 2.quia primum principium vitæ in rebus corporeis est anima,nam per animam distinguntur viuentia à non viuentibus:ergo primum principium vitalis operationis quæ vocatur vita,est eadem ani- 57
ma, sed secundum diuersos gradus vitalium operationum distinguuntur diuersi gradus vitæ,&;ideò dicimus animalia perfectiorem gradum vitæ habere , quàm plantas, quia perfectiorem habent operationem vitalem,nempè sensationem, sed intelligere est operatio vitalis perfectissima; & propria hominis, qui experitur se intelligere , sicut se sentire , & vegetari , ergo principium efficiens huius vitalis operationis eius est anima rationalis,aut intellectiua:repugnat autem esse principium per solam assistentiam: quia operatio vitalis debet esse à principio intrinseco,assistens verò,vt tale extrinsecum est:ergò debet esse principium per veram informationem,& ita erit vera forma.

Probatur tandem euidenter contra Auerronem,quia euidenter experitur homo se intelligere , & hanc operationem esse 58
sibi propriam,sed repugnat vllo modo ei conuenire per solam assistentiam intellectus:ergo necesse est,quod conueniat ratione animæ informantis. Probatur minor , quia per assistentiam intellectus solùm hoc fieri asserit ille, quod est eundem intellectum vti phantasmatibus animæ cogitatiuæ (per quã constituitur homo in esse hominis,& distinguitur à brutis)ad producendum species intelligibiles eorundem phantasmatum , & recipiendas in se,sed ex eo,quod phantasmata hominis producant cum intellectu speciem intelligibilem repræsentantem eadem phantasmata, non sequitur hominem intelligere , quia productio specierum non est intellectio , quemadmodum ex eo,quod color illuminatus producat speciem visibilem in oculo se repræsentantem, non sequitur,quod color ipse,aut lumen videat , sed oculus tantùm videt eliciens visionem post productionem speciei; ergo nec per talem vnionem intellectus assistentis potest vllo modo attribui homini intellectio.

mero,& sola cum sit in homine, continere sua virtute gradus inferiores sentiendi,& vegetandi,quos continent anima sensitiua,& vegetatiua,eósque continere non tanquam efficientem causam, sed tanquam formalem. Ita tamen omnes continet vt 63
non sint distincti realiter in ea, sed eadem entitas realis indiuisibilis potens eos tribuere eidem corpori, non minùs quàm distinctæ animæ eos tribuerent eidem homini, si in eo forent distinctæ. Secundò notandum est, animam rationalem non solùm formaliter cõtinere hos tres gradus vitæ,vegetatiuæ,sensitiuæ,& intellectiuæ,sed per se,atque essentialiter, ita vt si eos non cõtineret,non foret vllo modo anima rationalis, imò nec omninò esset anima. Quod probari potest,præsupposito,quod præter ipsam nõ dãtur in homine aliæ animę sensitiua,& vegetatiua,quod ex fide,& ratione naturali euidẽti probabitur inferiùs,sed solùm sit in eo anima rationalis. Probatur hoc supposito. 1. quia anima est, *Actus primus corporis physici, & organici,* 64
sed anima rationalis est anima; ergo debet esse actus corporis organici;quare ab intrinseco, & formali postulat corpus organis distinctum: sed non dantur nec excogitabilia sunt organa in corpore,nisi ad exercendas operationes sensitiuas, & vege- 65
tatiuas; ergo hæc eadem organa postulat ab intrinseco anima rationalis,vel non est anima. Minorem probo, quia potentiæ animæ rationalis, quæ sunt intellectus, & voluntas, nec sunt organicæ, nec operationes eorum exercentur per organa corporea,vt per se est manifestum, vnde sequitur,quod anima rationalis essentialiter, atque formaliter sit sensitiua, & vegetatiua, quia organa sensuum sub formali ratione organorũ con- 66
stituuntur per potentias sensitiuas tanquam per proprias formas, sed potentiæ sensitiuæ oriuntur ab anima sensitiua, vel à gradu substantiali sentiendi tanquam propriæ eius,ergo anima rationalis continet essentialiter gradum sentiendi; à quo proueniunt;cum non sit in homine alia anima sensitiua,à qua possint prouenire,& nisi eum contineret,anima non esset,quia nec esset forma corporis organici. 2. anima rationalis essentialiter est constitutiua hominis,sed homo ab ea constitutus essentialiter est animal, viuens,corpus,& substãtia:cum ex his prædicatis, & earum differentiis constituatur essentialis definitio eius; ergo anima rationalis essentialiter est constitutiua hominis,animalis, & viuentis, & consequenter essentialiter continet hos tres gradus vitæ, nempè vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis,eosque tribuit corpori.

Quibus ita constitutis soluenda sunt in primis argum. philosophorum, & pro solutione primi adnotandum est, vulgare 67
illud in schola receptum,quod suprẽmũ infimi generis attingit animum

animum generis ſupremi, & è contra, quia ſe habet tanquam
medium inter ſupremum, & infimum genus,& propterea de-
bet participare vtroque extremo. Exemplum eſt in operationi-
bus ſenſitiuis, in quarum genere ſuprémum quid eſt, hoc eſt,
perfectiſſimũ operatio phantaſiæ,& phantaſma ipſum per eam
productum,& ſupremũ hoc ſenſitiui generis attingit infimum
generis ſuperioris, nempe intellectionem humanam, ad quam
aliquomodo concurrere certum eſt,intellectio autem humana
infimum quid eſt ſub genere intellectionis, cùm ſit imperfe-
ctiſſima,& hæc eadem tanquam infimum ſupremi attingit ſu-
premum infimi nempè eandem operationem phantaſiæ, vel
phantaſma ipſum à quibus aliquomodo dependet. Iſte autem
modus attingendi in eo conſiſtit, quòd cùm anima ſit princi-
68 pium intelligendi imperfectiſſimum ex propria natura, & eſ-
ſentia, quia partiale, ordinatur etiam eſſentialiter ad intelli-
gendum media alia parte, ad quam dicit intrinſecum ordinem
hoc eſt,medio corpore per ſpecies mediis ſenſibus mendicatas
à rebus. Vnde ſequitur, quod cum eſſe ordinetur ad propriam
operationem, & modus propriæ operationis ſit iuxta modum
eiuſdem eſſe animæ in ſua natura importans intrinſecum ordi-
nem ad corpus; nata ſit ei vniri propter perfectionem propriæ
operationis,hoc eſt,vt medio corpore aſſequatur ſpecies ad in-
telligendum modo connaturali formæ. Hæc autem vnio cum
corpore non poteſt eſſe per ſolam aſſiſtentiam extrinſecam,
ſicut vnitur Angelus corpori cœleſti ad motum, ſed per infor-
mationem,vt probatum eſt.Et hinc intelligitur,quod licet ani-
ma rationalis ſit ſpiritualis ſecundum propriam entitatem, ita
vt nihil entitatis corporeæ, vel materialis permixtum habeat,
non eſt tamen purè ſpiritualis, ſicut Angelus,ſed aliquomodo
69 corporea, quia hæc eius entitas ſpiritualis, partialis eſt, & ab
intrinſeco habet ordinem ad materiam,cui tribuit eſſe ſubſtan-
tiale corporeum, & ideò eſt corporea tanquam quo aliud eſt
corpus ab ea in tali eſſe corporeo conſtitutum, quod non poſ-
ſet conſtituere niſi per informationem, quare ita anima ſpiri-
tualis eſt, vt ſit vera forma corporis. Sed poſſet aliquis contra
hunc noſtrum diſcurſum ita arguere,licet anima rationalis eſ-
70 ſentialiter ſit pars,& ideò forma,& actus alicuius potentiæ,non
tamen potentiæ corporeæ,quæ eſt materia, vel corpus,ſed po-
tentiæ ſpiritualis,quam nõ repugnat dari, ſicut datur ſpiritua-
lis actus: huic ergo potentiæ ſpirituali poſſet vniri,& conſti-
tuere cum ea compoſitum ſpirituale ex potentia, & actu ſpiri-
tuali. Vnde ſequitur non probari efficaciter ex eo,quod anima
ſit ſubſtantia ſpiritualis imperfecta, & partialis,quod apta ſit
vniri materiæ corporeæ,& ideò conſtitutiua compoſiti corpo-

rei; nec etiam, quod sit aliquo modo corporea tanquam, quo, hoc est tanquam forma corporis,& apta constituere compositum corporeum,sub cuius genere,vel specie ponatur.

Respondetur tamen impossibile esse talem potentiam in genere substantiæ spiritualis, cui vniretur anima ad componendum cum ea compositum spirituale,propter duo;primum,quia talis potētia non esset organi capax,nam diuersitas organorum non est excogitabilis, nisi propter diuersitatem operationum: tale autem compositum non posset habere diuersas operationes,sed solùm intelligere,& velle,& has non per species acceptas à rebus : cum non sit excogitabilis modus accipiendi species à rebus nisi per sensus.Vnde sequitur,quòd cum tali potentia spirituali non posset anima constituere compositum heterogeneum,sed homogeneum tantum,quòd est contra rationem animæ intrinsecam, vt patet ex definitione prima animæ, & contra dignitatem eius,quia compositum homogeneum, vt tale infimæ conditionis est,etiam si sit spirituale.Secundum,quia cum tali potentia spirituali nòn posset anima cōstituere compositum rationale,hoc est,intelligens ratiocinando, ac discurrendo, quod pugnat cum natura eius distincta ab Angelis per infimum modum intelligendi cum discursu. Sed probatur antecedens, quia ideò anima apta est intelligere cum discursu; 71 72
quia per species acceptas à sensibus,per quas tanquam imperfectissimas in genere intelligibili non potest simul omnia cognoscere, sed vnum ex altero,& post alterum,in quo consistit imperfectio discurrendi,sed sine organis sensuum,non posset species à rebus accipere : ergò nec esset intellectiua cum discursu.Ex ex hac doctrina duo intelliguntur;Primum,quod anima rationalis non pertineat ad genus spiritualis substantiæ,sed 73
corporeæ : quia licet sit spiritualis substantia, incompleta tamen, & partialis, tanquam vera forma apta vniri corpori ad constitutionem compositi, & ideò pars essentialis compositi corporei. Secundum, quod licet anima sit substantia spiritualis,vt quod est,corporea tamen,vt quo aliud est,hoc est,vt forma eius, sed hoc modo concurrit cum materia ad compositionem totius;ergò compositum, quod ex vnione eius cum materia resultat,corporeum, est, & non spirituale; Probatur consequentia, quia compositum, accipit speciem à forma, vt tali; ergo à forma corporea,vt tali speciem corporis, ad quam constat pertinere animam,tanquam partem intrinsecam eius,nam partes ad speciem totius pertinent.Et ex his patet;solutum esse primum argumentum pro philosophis : nam ad formam eius concessa maiori,neganda est minor,quod anima non sit sub genere corporis, sed sub genere spiritus; oppositum enim efficaciter

citer probatum est.

Tria alia argum. contendebant probare animam non esse formam ex tribus; ex primo quidem, quia non educitur ex potentia materiæ, cui respondeo hoc non pertinere ad rationem formæ, sed ad imperfectionē, quare solùm sequitur ex eo, quòd anima nō sit forma imperfecta, sicut inferiores. Ex 2. verò, quia anima non est corporea, sed spiritualis; cui respondeo, spiritualem esse, sed infimam in hoc genere, atque imperfectissimam, quia incompleta, & partialis; ex quo habet attingere supremum infimi, nēpè corporis, cui vnibilis est, & adeò corporea, vt quo, quia constitutiua corporei compositi per informationem materiæ. Vltimum ex quo probabatur, erat, quòd sit subsistens; cui respondeo, hoc non esse incompassibile cum ratione formę perfectissimæ, & talem esse animam, simul subsistentem subsistentia partiali, & etiam informantem corpus.

Ad primum argum. sententiæ facilè respondetur intellectum emanare ab anima intellectiua, vt tali, & in ea recipi; deinde intellectum non esse formam corporis, vel alicuius partis eius; quod verò eodem modo se habeat vtrumque ad corpus, negamus, sed anima proximè, & tanquam actus substantialis, & primus, intellectus verò non respicit per se ita immediatè corpus, sed per animam, cuius potentia est, & propterea remotè, & tanquam actus accidentalis respicit corpus; quare licèt intellectus forma non sit, malè infertur, quod anima intellectiua non informet, quia actus primus, & substantialis corporis proximè actuans potentiam substantialem eius, vera forma est. Itaque anima est forma, quia tanquam actus substantialis immediatè respicit potentiam substantialem corporis, vel materiæ, & ideò actuat per se illam, quòd est proprium munus formæ; intellectus verò, nec respicit corpus nisi per animam, & propterea præsupponit ordine naturæ eam informantem, quare nec
75 potest immediatè inhærere corpori, sed remotè tantùm media anima, & consequenter, nec potest esse forma totius corporis, nec alicuius partis, quia ratio formæ est proximè actuare materiam. Ad confirmationem concessa maiori neganda est minor, quod anima, vt rationalis non sit principium alicuius operationis in corpore, nam licèt corpus, vel aliqua pars eius
76 non dicatur intelligere, dicitur tamen homo intelligere per animam, tamquam per formam, qua constituitur in esse hominis, vnde verum est, quod anima sit principium, quo homo intelligit. Intelligere itaque est operatio solius animæ, vt proximè intelligentis, sed cum anima sit forma constituens hominem in esse specifico rationalis, simul communicat ei consequenter propriam potentiam, & operationem, & ideò licèt
anima

anima primo intelligat,propriùs dicitur homo intelligere per animam, sicut propriùs dicitur esse rationalem de homine, quàm de anima.

Ad secundum concesso antecedente, quod anima vt intellectiua sit forma corporis,neganda est prima consequentia:quod 77
etiam si non foret sensitiua,esset forma corporis,quia esse sensitiuam non est minùs essentiale ei,quàm esse intellectiuam,vt probaui,Itaque non est putandum, quod anima rationalis ita contineat hos tres gradus vitæ,nempè vegetatiuæ,sensitiuæ, & intellectiuæ,vt duos priores,quasi pro genere habeat,aut materialiter tantùm,& gradum intellectiuum duntaxat contineat formaliter,& tanquam differentiam,sed formalissimè continet 78
omnes,& tanquam in proprio,atque indiuisibili gradu suæ differẽtiæ essentialis,intellectiuum quidem formaliter,& vt quod suo modo,vt quo;sensitiuum,& vegetatiuum,non nisi,vt quo,vt inferiùs explicabitur.

Ad exemplum verò de pluralitate animarum in eodem homine,Respondeo,naturaliter saltem esse impossibile,vt euidenter ostendetur inferiùs.Et si fortè possibiles essent plures animæ in eodem homine,nempè vegetatiua cum rationali per potentiam Dei absolutam,non propterea sequeretur, quod rationalis non esset forma corporis organici,sed absque dubio foret 79
non minùs,quàm modò,dum sola est in eodem homine;concedendum tamen esset in casu eosdem gradus vegetandi, & sentiendi continere, sicut nunc continet, atque etiam, quòd duo isti gradus tribuerentur eidem corpori à duplici, aut triplici forma,quod an possibile sit,vel contradictionem inuoluat, suo loco explicabitur.

Et si aliquis quærat,an 2.opinio aliqua cẽsura digna sit?Respondeo,duo asserere;Primum,quod sit anima rationalis non esset sensitiua,non esset forma corporis,& hoc verum est,vt ostẽdi.Secundò asserit,animam rationalem,vt animam rationalem, vel intellectiuam, non esse formam, quod non solùm est falsum:sed periculosum in fide,vt probauimus. 80

QVÆSTIO VIII.

Circa posteriorem definitionem animæ.

An posterior definitio animæ sit vna & conuenito animæ in communi.

SEcunda Definitio animæ his verbis traditur ab Arist.cap.2. text.24.anima est,*Principium quo primo viuimus,sentimus,mouemur,& intelligimus*.De qua inquirimus,an sit vna sicut de prima dictum est,vel multiplex, ita vt pro singulis animabus singulas

Asserit opinio 2. esse quidem definitionem, & vnicam, non 86
tamen conuenire animæ in communi, & idcò neque omni ani-
mæ, sed rationali duntaxat. Ita Simplicius 2. lib. de anima, cap.
2. textu 24. quod probat sic: Omnia, quæ ponuntur in definitio-
ne, debent conuenire definito, sed omnia, quæ ponuntur in
hac definitione, non conueniunt animæ in communi, neque
alicui particulari præter rationalem, ergo hæc sola est defini-
tum: & cùm sit vna secundum speciem, vnica erit definitio, & 87
non multiplex, cuius definitum eadem rationalis anima erit, &
nihil aliud. Probatur minor, quia esse principium quo viuimus,
sentimus, mouemur, & intelligimus, non conuenit animæ in
communi, alioqui conueniret singulis, quod patet esse falsum;
quia nec vegetatiua, nec sensitiua sunt principium omnium
illarum operationum, solùm ergo restat, quod conueniat ani-
mæ rationali, quæ illarum omnium principium est in ho-
mine.

Tertia opinio tenet non esse vnam definitionem, sed qua-
tuor, ita vt singulas definitiones contineat pro singulis anima-
rum speciebus, vt pro vegetatiua vnam his verbis solùm con-
tentam, anima vegetatiua est, *Principium quo primo viuimus*, sic-
que tres alias, ita vt in singulis solùm ponatur propria operatio
vtriusque, cuius potest esse principium. Has autem omnes de- 88
finitiones asserit hæc sententia breuitatis studio ad formam
vnius redegisse Aristotelem. Ita tenet Ægidius ad eundem tex.
24. c. 2. & cum eo alij. Probatur hac ratione, ex contextu secun-
di capitis colligitur euidenter voluisse Aristotel. iterũ defini-
re omnem animam, sicut semel per priorem definitionem fe-
cerat, alioqui, si hæc posterior definitio non esset ita vniuersa-
lis pro omni anima, sicut prior, non posset per illam demon-
strari prior, (vt per se est manifestum) sed si hæc posterior sit
vnica definitio, non potest conuenire omni animę; ergo vt om-
ni conueniat, multiplex censenda est, & cuique speciei animæ
applicanda secundum distributionem accommodam. Probatur 89
minor, quia non omni animæ conueniunt omnes partes defi-
nitionis; ergo nec integra definitio.

Quarta opinio duo asserit; primum, *quod definitio sit vna, &
non multiplex*: secundum, *quod non definiatur per illam aliqua spe-
cies animæ in particulari, sed anima in communi sit adæquatum
definitum eius, sicut prioris definitionis*. Ita Toletus 2. lib. de ani-
ma, quæst. 3. conclus. 1. & est iam ferè communis inter recen-
tiores, & probabilior. Probatur autem vtrunque ab ea asser-
tum ex verbis Aristotelis in principio secundi capitis, text. 12.
vbi duo asserit; primum se intendere iterum definire animam
eandem prius à se definitã; ergo idem est definitum vtriusque

definitionis apud ipsum, sed in prima definitione docuit expressè cap. præcedenti se definire animam in communi; ergo eandem voluit definire in hac 2. definitione, & non aliquam
90 speciem eius in particulari. Asserit deinde se velle assignare aliam definitionem notiorem prima, per quam cognosci possit: & tandem quæ aliquo modo reddat causam eius, quæ vera esse non possunt, nisi vtraque definitio sit eiusdem rei, atque eodem modo sumptæ, alioqui quo modo poterit secunda definitio esse ratio cognoscendi primam, vel causam eius reddere, si de eadem prorsus re non tradatur? Et hinc sequitur esse vnam sicut primam, nam si idem est definitum vtriusque: cum definitum prioris sit vnum, erit etiam vnum definitum posterioris, & ideò vtraque definitio vna.

Vt autem veritas hæc melius intelligatur, & proprius sensus definitionis clariùs pateat; Adnotandum est rationem communem animæ, sicut quamlibet aliam genericam dupliciter sumi posse; vel vt in se tantùm cõsideratur abstracta à suis speciebus eis non consideratis; vel in ordine ad easdem species, in quantum ad illas se extendit, & per eas contrahi potest, quo
91 pacto diximus nos, & concedunt omnes sumi ens mobile, vel ens naturale, in quantum est obiectum vniuersale totius philosophiæ naturalis, videlicet in quantum partes, vel species respicit, quas singulæ partes eiusdem philosophiæ naturalis considerant, nempe ens mobile ad vbi, ad formam, & reliqua: & hoc modo sumitur anima in communi, vt est definitum huius posterioris definitionis, nempe vt se extendit ad suas species, vt ad animam vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, quam extensionem explicare voluit Arist. per proprias operationes in eadem definitione positas. Sed sub consideratione priori, hoc est, sine vllo ordine extensionis ad easdem species accipitur eadem anima in communi in prima definitione, & propterea nihil in ea ponitur, per quod talis extensio significetur.

92 Secundò notandum est hanc vniuersalẽ extensionẽ ad species per operationes significatam duobus modis sumi posse. Primò secundum sensum purè disiunctiuũ, ita vt sensus totius definitionis sit, anima in communi est principium, quo primo viuimus, vel quo primo sentimus, vel quo primo mouemur, aut quo primo intelligimus. Et sensus iste ad mentem Aristot. esse non potest, quia easdem operationes vitales copulatim in definitione posuit. Secundo modo sumi potest extensio ad species per operationes significatas copulatim, ita vt sensus sit; anima est principium, quo primo viuimus simul, ac sentimus, mouemur, & intelligimus. Et neque hoc modo potest intelligi definitio, quia nec posset conuenire animæ in communi: cùm præter

ter animam rationalem nulli speciei eius conueniat esse principium omnium illarum operationum copulatim sumptarum: ergo neque animæ in cõmuni. Probatur consequentia, quia nihil potest conuenire animæ in communi, quod repugnet particularibus, vt per se est manifestum. Ideò potest sumi eadẽ extẽsio vniuersalis copulatiuè, vt sumitur in quacumque propositione subiecti communis signo vniuersali affecti, hoc est, secundum sensum distributiuum, quasi dicatur animam in communi, & quamlibet in particulari esse principium omniũ illarum operationũ, vt dum dicimus, omnis homo disputat, sensus est, omnes, & singulos homines disputare. Et neque hoc modo intelligitur definitio: quia secundum hanc distributionem absolutam non conuenit singulis speciebus; quare neque animæ vniuersaliter sumptæ secundum extensionem ad operationes, & species conuenire potest. Solùm restat alter sensus, distributiuus quidem, atque copulatiuus, non secundum distributionem absolutam, sed accommodam, secundum quam sensus definitionis copulatiuus erit: anima est principium, quo primo viuunt omnia, quæ habent vitam, quo primo viuunt, & sentiunt omnia, quæ habent vitam vegetatiuam, & sensitiuam, & quo primo viuunt, sentiunt, & mouentur omnia, quæ habent vitam, sensum, & motum: & quo primo viuunt, sentiunt, mouentur, & intelligunt omnia, quæ habent vitam vegetatiuam, 94
sensitiuam, motum, ac vitam rationalem; quo pacto definitio conuenit animæ in communi, & singulis speciebus in particulari. Et hunc sensum tenuit absque dubio Aristot. in hac definitione, quia iuxta eum vtrumque verum est, quod cum docere probauimus, nempe animam in communi definiri, & vnica definitione. Verùm prætereà est tertium, quod insinuauit, cap. 2. text. 1. 7. 8. nempe definitionem primam animæ à se assignatam esse communem, & vniuersalem, quasi vellet dicere, 95
secundam quam assignare intendebat, esse specialem, aut particularem, non quod per eam aliqua species animæ adæquatè definiatur, sed quia licet definiatur anima, etiam in vniuersali, explicato tamen ordine ad species, aut particulares animas, & ideò quodam modo simul in communi, & in particulari.

Adnotandum est vltimò, viuere prout significat operationem vitæ, dupliciter sumi: primò, prout significat communem rationem omnibus operationibus vitalibus, nempe vegetatiuis, sensitiuis, & intellectiuis, quarum quælibet est quoddam viuere. Secundò, pro speciali operatione animæ vegetatiuæ, & hæc est propriissima acceptio eius: dum ergo in definitione dicitur, *Animam esse principium, quo primo viuimus*, non sumitur sub communi ratione (vt Caietan. voluit putans his

96 solis particulis contineri totam definitionem, quia cum viuere sit commune ad opus vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & intellectiuum, hæc omnia comprehendit, & ideò sufficienter explicat rationem animæ; cæteras verò particulas solùm addi ad magis explicandas aliquas operationes vitales sub eadem particula contentas.) Dico autem non ita sumi ab Aristotele particulam *viuimus*, propter duo; primum, quia Aristoteles voluit hac definitione explicare animam per operationes, vel per ordinem ad illas: ergo necessarium fuit eas ponere distinctè in definitione, quia si sub illa tantùm particula eis communi ponerentur, confusè tantum essent assignatæ, & ideò confusa solùm ratione possent explicare animam, & non distinctè, vt oportet explicari per definitionem; falsum ergo in primis est, quod dicitur non esse necessariò additas ad integritatem definitionis reliquas particulas. Deinde si adduntur ad explicandas alias operationes speciales præter operationem vegetandi, quia confusè continebantur sub particula
97 *viuimus*; eadem ratione addenda fuit alia particula, per quam distinctè explicaretur opus vegetandi, quia non nisi confusè continetur, sub eadem particula, *viuimus* sumpta, pro ratione communi vitalis operationis.

Dicendum igitur est, eandem particulam *viuimus*, in definitione non sumi ab Aristotele pro ratione communi omnibus operationibus vitalibus, sed pro speciali, & prima operatione animæ vegetatiuæ, quæ propriè dicitur viuere, nam sic sumpta, clara, atque perspicua permanet definitio, distinctè, & clarè explicat rationem animæ in communi, & cuiuslibet speciei eius per proprias operationes. Ex quibus argumenta aliarum opinionum facilè solui possunt. Nam ad argumentum primæ, & secundæ opinionis eodem modo respondetur concessa maiori vtriusque, & negata minori, quod si hæc definitio sit vnica, non possit conuenire omni animæ. Et cum dicitur non omnes particulas conuenire cuilibet speciali animæ, distinguen-
98 dum est; nam secundum sensum copulatiuum, & absoluta distributione, verum est; neque oportet sic eis conuenire; vt ostendimus, sed satis est eis conuenire secundum distributionem accommodam iam explicatam, ex qua conuenientia satis explicatur vniuersalis ratio animæ, quæ est adæquatum definitum.

***

QVÆ

QVÆSTIO IX.

An eadem secunda definitio animæ sit quidditatiua, aut essentialis, vel descriptiua tantùm, & accidentalis.

PRima opinio tenet hanc definitionem esse quidditatiuam. 99
Ita Albertus Magnus 2. lib. de anima, tit. 1. cap. 4. quem refert & sequitur Caietan. qu. 4. huius libri, vbi duplicem sensum eiusdem definitionis distinguit hoc modo, animam esse principium quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, dupliciter sumi potest, aut pro actuali principio, aut pro potentiali, seu aptitudinali, etsi pro actuali accipiatur, nō est dubium, quin accidentaliter conueniat animæ, quia naturaliter contingit non esse actuale principium animam rationalem, dum separatur à corpore, & per diuinam potentiam possunt cæteræ animæ ab eo separari, & tūc cessabit in eis ratio actualis principij, quare nulli animæ potest essentialiter conuenire. Si verò accipiatur principium pro eo, cui debitum est, actuale principium illorum omnium esse, essentiale est animæ in cōmuni, & cuicumque in particulari, quia licet non pugnet cum essentia earum cessare ab actuali ratione, aut exercitio principij, pugnat planè non esse eis debitum, quod actuale principium earum potentiarum, & operationum sint. Accepta igitur 100
hæc definitio animæ de principio actuali potentiarum, & operationum vitalium (inquit Caietanus) non potest esse quidditatiua, sed descriptiua. Si verò accipiatur de principio quasi aptitudinali, erit essentialis. Aristoteles verò hoc secundo modo eam accepit, & propterea essentialē esse voluit. Et ita etiam videntur tenuisse Themistius, & Philoponus 2. cap. huius lib. atque etiam Apollinaris ibidem, quæst. 4. Probat Caietan. testimonio Aristot. & ratione. Aristoteles enim in principio 2. cap. asserit se intendere assignare aliam definitionem continentem causam prioris, & talem causam asserit continere posteriorem 101
hanc definitionem: Ex quo ita arguit: Omnis causa debet esse prior suo effectu, sed esse actuale principium operationum vitalium, non potest esse prius, quàm animam esse actum corporis, quin potius ordine naturæ præsupponit animam vnitam corpori; ergo ex mente Aristot. non sumitur *principium quo viuimus* in definitione, pro actuali, sed pro aptitudinali, sed esse hoc modo principium est essentiale animæ; ergo definitio ipsa essentialis reputatur ab Aristot. Probatur minor, quia anima talis est naturæ, siue informet corpus, vel non, vt debitum ei sit esse actuale principium, & sine hoc debito nec esse, nec in-

telligi potest, essentiale ergo erit ei. Probat deinde ratione, quia illud, per quod primò constituitur res in ordine essendi cum cæteris, est ei essentiale, vt illud per quod constituitur primò, substantia in ordine essendi per se, est essentia eius: sed
102 anima constituitur primò in ordine essendi formarum substantialium per hoc, quod est esse vitæ principium: nam per hoc habet superiorem modum essendi respectu aliarum formarum inferiorum; ergo hoc pertinebit ad essentiam eius, sed hoc idem est, quod definitio continet: ergo quidditatiua erit. Hanc vltimam minorem probat, quia dum dicitur animam esse principium, quo viuimus, non sumitur viuere, pro operatione vegetatiua, sed in communi pro gradu essentiali vitæ inclusо in specialibus, quare sufficeret pro integra definitione dixisse, *Anima est principium quo primò viuimus*, in hoc enim verbo intelliguntur cæteri omnes gradus vitæ speciales, qui additi sunt, vt magis explicarentur. Vnde sequitur definitionem continere, quod anima sit talis naturæ, cui debetur esse principiũ, à quo primò habent vitam quæcunque viuunt, quod patet essentiale esse animæ, quare essentialis erit definitio.

103 Secunda opinio est opposita, asserens hanc posteriorem definitionem non esse quidditatiuam, sed descriptiuam, & accidentalem. Ita D.Tho. in his commentar. lect. 3. Ferrar. q. 4. Conymb. c. 2. huius lib. q. vnic. art. 2. & omnes ferè recentiores, hi præsertim, qui tenent primam definitionem demonstrari ab Arist. à posteriori per secundam. A quibus hæc ratione probatur; effectus non possunt pertinere ad essentiam causæ, neque operationes ad essentiã eius, à quo procedunt tanquam à principio. Sed anima definitur hac definitione per operationes, quarum principium est, & consequenter vt causa efficiens per proprios effectus: ergo definitio non est essentialis, sed descriptiua, & accidentalis.

Vt huic quæstioni plenè satisfiat, duo sunt decernenda; Primum, qualis sit hæc definitio, vt ab Arist. tradita, quidditatiua, an descriptiua. Secundum an possit esse in sensu aliquo quidditatiua, vel in quocũque sit descriptiua. Et quãtum ad primum, placet mihi posterior sententia, quod descriptiuą sit in eo sensu,
104 quo ab Arist. traditur, quam præter D.Tho. & alios pro ea citatos, tenet Tolet. cap. 2. huius lib. q. 3. com. 2. Probatur testimonio eiusdem Arist. in eodem principio 2. cap. asserentis se definisse prima definitione animã ex obscuris: & ideò iterum definiendam esse ex manifestioribus, ita vt posterior definitio
105 contineat aliquam causam prioris, quæ nobis appareat. Ex quibus sic arguo, Posterior definitio traditur per notiora, non secundũ naturam; ergo per notiora nobis, sed notiora nobis sunt effectus,

effectus,& accidentia, per quæ cognoscimus substantiam:ergo per hæc voluit Arist.definire animā posteriori definitione,quare accidentalem ac descriptiuā putauit se tradere definitionem, non quidditatiuā. Probatur antecedens, quod per hanc definitionem nō sit definita anima per notiora natura,sed solùm per notiora nobis ex eisdem verbis Arist. quibus asseruit hanc posteriorem definitionē tradere aliquā causam prioris: *Per quam sit, & appareat*: nam apparere respectu nostræ cognitionis intelligitur,vt per se est manifestum.Et si dicatur nō repugnare, quod tradatur definitio per notiora natura, & nobis,quia con- 106
tingit notiora natura esse etiam nobis notiora. Contra hoc est, quod definitio traditur per operationes, quæ siue secundum actum,siue secundum potentiam accipiantur,hoc est,vt virtute continentur in potentia actiua animæ,non possunt esse notiora secundum naturam eadem anima: cùm sint operationes, & accidentia eius,sed solùm quo ad nos; ergo per notiora nobis, & minùs nota secundum naturam traditur definitio, quod est esse accidentalem, & descriptiuam. Probatur deinde ratione, quia per hoc definitur anima, quod est esse principium, quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, sed siue 107
principium harum operationum sumatur secundum actuale exercitium, siue secundum aptitudinem, quam habet anima,vt possit esse principium earum, iuxta distinctionem Caietan.est accidens respectu animæ; ergo per aliquod accidens sibi proprium definietur, & ex consequenti definitione descriptiua. Probatur minor,quia anima nec est actuale principium earundem operationum, neque habet potentiam, vt sit principium earum, nisi mediis potentiis accidentalibus sibi superadditis; ergo non solùm esse actuale principium, accidentale est ei,sed aptitudo,ideo siue actuali principio,aut aptitudinali intelligatur definitio, accidentalis, seu descriptiua erit.

Circa secundum verò, an eadem definitio possit intelligi in 108
alio sensu, in quo sit quidditatiua, adnotandum est, animam esse principium operationum vitalium, vt in definitione expressit Aristot. tribus modis intelligi posse, actu quidem, vel aptitudine: & rursus esse principium aptitudinale adhuc duobus modis formale aut radicale, formale principium potest esse, per potentias quibus mediis elicit easdem operationes, 109
radicale verò, & remotum est per propriā entitatem,vel essentiam, à qua tanquam à radice oriuntur potentiæ proximè elicientes easdem operationes.

Hoc supposito certum videtur, quod si duobus modis prioribus sumatur principium, nempe pro actuali,vel aptitudinali, non possit conuenire essentialiter animæ,vt probatum est con-

tra Caiet. quia cum anima, nec sit actuale principium operatio-
num, nec nisi per potentias, quæ sunt accidentia, neutrum po-
test ei, nisi accidentaliter conuenire. Quod verò sit principium
radicale, habet in quantum ab ea emanant immediatè poten-
tiæ, à quibus eliciuntur operationes; & ideò hoc modo sumpto
principio, non videtur repugnare, quod essentialiter per illud
110 definiatur. Et de hoc tantùm sensu procedit dubium præsens.
Circa quod est prima opinio quorundam recentiorum, qui as-
serunt, nec in hoc sensu non posse quidditatiuè definiri. Quo-
rum totum fundamentum est, quia anima est quidem primum
principium radicale potentiarum, & operationum vitalium per
suam entitatem, non per suam essentiam, sed per aliam ratio-
nem formalem posteriorem essentia, & ideò animæ, vt sic non
essentialem. Probant, quia sæpe contingit aliquid conuenire
alicui per suam entitatem, & non per suam essentiam, vt sub-
stantiæ esse susceptiuam contrariorum. Prætereà quælibet es-
sentia est immediatum principium suarum passionum & ta-
men hoc non est ei essentiale. Et substantiæ corporeæ conuenit
111 ex se habere partes integrantes, iuxta sententiam probabilem,
& ferè communem, & tamen non cõuenit illi ratione essentiæ,
quæ consistit in indiuisibili, sed solùm ratione entitatis: ergo
benè potest intelligi, quod potentiæ vitales sequãtur ex enti-
tate animæ tanquam ex prima radice, & nõ ex essentia, & ideò
etiam si principium operationum accipiatur in hac definitio-
ne pro radicali, non erit essentialis.

112 Secunda opinio est aliorum recentiorum, quibus prædicta
distinctio non placet, sed fatentur animam per suam essentiam
esse principium radicale potentiarum vitalium, operationum
verò non esse principium per suam essentiam, sed per potentias
ipsas, quæ accidentia eius sunt. Vnde per potentias posset defi-
niri essentialiter, tanquam radicale principium earum, non per
operationes: & cum definiatur vt principium operationũ, non
113 potest esse definitio essentialis, sed descriptiua, desumpto etiam
principio pro radicali. Si verò alia definitio assignetur, non per
operationes, sed solùm per potentias vitales, talis definitio po-
terit esse essentialis. Conueniunt itaque duæ istæ opiniones re-
centiorum in vno, & differunt in altero; cõueniunt quidem
in eo, quod animæ non sit essentiale esse primum principium
radicale operationum vitalium, & ideò nec posse definiri essen-
tialiter vllo modo per easdem operationes, & ex consequenti,
neque definitionem hanc quidditatiuam esse posse vllo modo,
114 quia per operationes vitales assignatur. Et vtraq; hoc negat ea-
dem ferè ratione; nam prima dicit non esse animæ essentiale,
quod sit primum principium radicale operationum, quia non
est

est principium earum per suam essentiam, sed per suam entitatem essentia posteriorem. Secunda verò asserit non esse hoc animę essentiale, quia non cōuenit ei immediatè per essentiam, sed mediis potentiis, quæ accidētia sunt, & ideò ei accidentale. Differunt tamē in eo, quod prima opinio etiam negat esse animæ essentialę, quod sit primum principium radicale potentiarum vitalium, quia putat non conuenire ei per essentiam suam esse radicem earum, sed per suam entitatem essentia posteriorem secundùm rationem formalem. Secunda verò hoc non negat, imò concedit, quod si definiatur per solas potentias, tanquam primum principium radicale earum, & nō per operationes; talis definitio erit essentialis, quia potentiæ, sicut & passiones sequuntur naturam animæ ratione essētiæ, & non solùm ratione entitatis; & ideò essentiale est ei esse radicem earum.

Nostra verò sententia contraria est vtrique, quam hac vnica 115
assertione explico. *Per suam essentiam immediatè conuenit animæ esse primum principium radicale potentiarum vitalium, & operationum earum, & ideò per vtrasque potest definiri essentialiter, si sumatur tanquam primum principium radicale earum*, quare essentialis esset definitio posterior, si animam esse *Principium quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*, de primo principio radicali accipiatur. Quam conclusionem de potentiis, & operationibus tenent omnes citati pro sententia Caietan. atque etiam omnes alij recentiores præter paucos, qui has duas singulares sententias inuenerunt: & eam nos sigillatim probamus aduersus vtramque opinionem. Primò, aduersus priorem; quia quidquid sit de distinctione entitatis rei ab essentia eius (quam statim explicabo), falsum est, quod non sit animæ essentiale esse primam radicem potentiarum, & operationum; quod sic probo. Diuersis animabus secundum speciem conueniunt diuersæ potentiæ vitales, & diuersæ operationes secundum speciem, sicut quibuscunque rebus specie diuersis conueniunt diuersæ passiones, seu proprietates secundum speciem, vt euidenti inductione constat; ergò euidens est emanare à principiis specie distinctis: sed asserit hæc sententia emanare à diuersis entitatibus rerum: ergo euidens est emanare ab eis, vt specie distinctis. Vlteriùs, entitates diuersarum rerum non possunt distingui specie; nisi ratione diuersorum prædicatorum essentialium; sed passiones, & potentiæ, cum sint specie distinctæ, & vt tales emanent à diuersis rebus, emanant ab eis; vt à diuersis secundum speciem; ergo si potentiæ emanant ab entitatibus animarum, euidens est emanare ab eis, vt diuersis per diuersa prædicata essentialia; & de primo ad vltimum, sequitur emanare à diuersis rebus ratione

diuersarum essentiarum, quia diuersa prædicata essentialia diuersas essentias constituunt, quia ratione suorum prædicatorum essentialium id habent. Secundò, quia essentiale est animæ talis esse naturæ, cui per se debeantur tales passiones, vel potentiæ, sed hoc est esse principium radicale earum; ergo esse hoc modo principium, erit etiam ei essentiale. Maiorem sic probo; Differentia essentialis hominis est esse rationalem: sed rationali, vt tali debita est potentia ad ratiocinandum, quæ est intellectus; ergo rationalitas est principium radicale eius, sicque de cæteris potentiis aliarum animarum suo modo conuincitur.

118 Vt autem eandem nostram assertionem probemus contra secundam opinionem, explicare priùs oportet, quidnam sit animam esse primum principium radicale operationum, aliud est enim esse primum principium formale earum, & aliud primum principium radicale. Esse principium formale est esse principium proximum eliciens per se ipsum immediatè operationem: esse verò principium radicale est esse radicem, à qua emanat idem principium proximum eliciens per se immediatè operationem. Et cùm anima sit prima radix, à qua emanant per se ipsas immediatè potentiæ, quæ sunt principia proxima, ac formalia operationum, sequitur esse principium radicale, tam potentiarum, quàm operationum, sed illarum proximum, harum verò quasi primum, & remotum. Potentias verò, solum

119 esse principia formalia operationum. Quo supposito probatur primò assertio nostra aduersus secundam sententiam hoc modo, anima per suam essentiam est principium radicale potentiarum, & mediis potentiis est principium operationum; ergo essentiale est ei esse radicale principium, tam operationum, quàm potentiarum, harum quidem immediatum, illarum verò primum. Probatur antecedens, quia esse principium radicale earum non est aliud, quàm debitas esse essentiæ eius tales potentias, & operationes, sed animæ per suam essentiam debitum est vtrumque, nempe potentia, & operatio suo ordine, potentia quidem proximè, operatio verò quasi remotè, vnde illa per se immediatè oritur ab essentia, hæc verò media potentia; ergo per suam essentiam est radicale principium vtriusque.

120 Secundò, etiam ratione probatur, quia euidens est potentias animæ esse proprietates, aut passiones propriæ eius, sed euidens est etiam proprias passiones conuenire cuilibet rei per suam essentiam, ab eaque emanare; ergo euidens est potentias animæ conuenire ei per suam essentiam; ab eaque emanare. Maiorem probo ex duplici definitione propriæ passionis, sed proprietatis traditæ à Porphyrio, & ab Aristotele, & etiam à nobis

capite

capite iam citato de proprio in Prædicabilibus, vna est talis. *Proprium est id quod conuenit omni soli, & semper*, altera, *Proprium est, quod non indicat quid est esse rei, soli autem inest, & conuersim prædicatur*, sed intellectus, & voluntas conueniunt omni animæ rationali, & ei soli ac semper: & prætereà non pertinent ad essentiã eius, & prædicantur de illa reciproca prædicatione; ergo sunt propriæ passiones, seu proprietates eius. Et pariter potẽtiæ corporeæ cõueniũt eidẽ animæ, & cuicũque alteri tanquã radici à qua emanãt, & ab ea sola, & semper, prædicãturq; reciproca prædicatione; ergo omni animæ cõueniũt per suã essentiã propriæ potentiæ, & ab eadẽ eius essentia emanant. Vlteriùs propriæ passiones cuiuscunq; rei emanãtes ab essentia eius continentur in ea, tanquam in virtute, & radice earum, à qua pullulant, aut emanant, vt risibilitas, & admiratio in essentia hominis; ergo potentiæ animæ, quæ sunt proprietates, aut passiones eius continentur in essentia eiusdem. Et tandem operationes procedunt ab eisdem potentiis, tanquam à virtutibus animæ: ergo etiam continentur virtute in eadem essentia animæ, à qua habent potentiæ, quod eas eliciant: & ideò procedunt ab eadem essentia animæ, tanquam à prima radice, in qua virtute continentur. Quod hoc exemplo euidenter ostendo, nam euidens est flores, & fructus contineri in virtute seminali arboris, tanquam in principio radicali, cui per se debentur, & nihilominus est verum, nõ produci fructus à virtute seminali, nisi mediis floribus. Ratio huius est, quia licet vnum horum producatur medio altero, vel per alterum, non producitur per illum, tanquam per aliquid alienum, vel extraneum ab eodem semine, sed tanquam per aliquid eius in eo contentum: vnde sequitur, quod sicut potentia, per quam elicitur operatio cum omnibus, quæ habet, atque etiam cum concursu, per quem eam elicit, continetur virtute in essentia animæ, ita etiam operatio elicita, quamuis illa proximè, hæc remotè. Et consequenter tam operatio, quam potentia debita est animæ ratione suæ essentiæ, & principium radicale vtriusque essentialiter dicenda est. Quod verò ex hac nostra sententia inferri posset, videlicet animam habere plures definitiones quidditatiuas, si vtraque eius definitio quidditatiua esse potest, contra preceptum Arist. 6. lib. Topic. c. 1. loco 17. vniuersaliter statuẽtis, quod res quælibet vnicam definitionem essentialem habere potest & non plures, quia cùm definitio explicet essentiam, & essentia sit vna, tantùm potest esse vna definitio essentialis, hoc, inquam, difficultate caret, quia solùm intelligitur in eadem scientia, vel in eodem modo definiendi, sed si definiatur eadem res per diuersa genera causarum, quæ respi-

cit,

cit,multis definitionibus definienda est,atque etiam si definiatur physicè,& metaph. sed omnes vocati possunt vna,& eadem, in quantum eandem essentiam explicant, & solùm plures ex parte modi eas assignandi, sed sub quolibet modo vnicam habere debet, & iste est sensus Aristot. Quem hoc verbo explicare possumus, vna res non potest habere nisi vnicam definitionem sub vna ratione formali, vel sub vno genere causæ explicata, plures verò,si sub diuersis rationibus formalibus consideretur, vel in ordine ad diuersa genera causarum.

Ad argum. primæ opinionis concedendum est, quod posfit aliquid alicui conuenire ratione entitatis ; & non ratione essentiæ, vt qualitati conuenit intensionem suscipere ratione entitatis, quæ verè crescit per intensionem: cùm intensio fiat adueniente noua parte graduali, quæ noua entitas est, sed non conuenit ei ratione essentiæ,quia per intensionem non augentur prædicata essentialia.Et quod posfit conuenire ratione entitatis, & non ratione essentiæ, patebit, si intelligatur quonam modo aliqua etiam ratione distinguantur entitas, & essentia rei, nam entitas realis rei est,quam habet essentia extra causas, & in qua fundantur essentialia prædicata realia, & actualia,in quibus essentia ipsa consistit, & hinc est, quod ex aliqua causa potest res acquirete plus entitatis, non tamen plus essentiæ, quia essentia consistit in indiuisibili, entitas verò latitudinem habet, & ideò dum res nutritur nouam entitatem acquirit, & plus entitatis realis habet post nutritionem, quam habebat priùs, non tamen habet plus essentiæ, nec nouam essentiam per nutritionem acquirit, sed nouam entitatem eiusdem essentiæ. Negandum tamen est, quod pasfiones, vel potentiæ conueniant animæ ratione entitatis, & non ratione essentiæ,imò euidens est conuenire potentias ratione essentiæ, easdem verò potentias reales, & actuales ratione essentiæ realis extra causas existentis,& in entitate reali, & actuali fundatæ.Quidquid ergo sit de illis exemplis in argument.adductis,nihil probatur aduersus nostram sententiam.

Ad argumentum secundæ opinionis concedendum est,quod operationes conueniant animæ mediis potentiis: quæ sunt accidentia eius, sed negandum, quod esse radicē earundem operationum non sit, ei essentiale, quia sicut potentiæ continetur in essentia animæ tanquam in prima radice,ita etiam operationes,quas eliciunt per propriam entitatem,& virtutem contentam in eadem essentia animæ;quare sicut esentia est radix potentiarum proxima: sic & operationum prima, vt exemplum florum, & fructuum à nobis iam adductum conuincit.

Testimonium verò Aristot. quod pro se affert Caiet. explicari

cari potest de casu finali, in quo genere causæ operationes priùs conueniunt animæ, quàm vniri corpori, aut esse actum eius, quia gratia operationum vnitur corpori, ergò ratione finis habent operationes respectu informationis, & ideò definiens Aristoteles animam per operationes tradidit causam prioris definitionis, per quam notior fit, & hoc habere possunt operationes, etiam si sint effectus ex illo communi pronuntiato ab Aristotele, Quælibet res est propter suam operationem, vt exemplo sanitatis probari potest, quia licet sit effectus omnium medicamentorum ac totius curationis in genere causæ efficientis, & ideò in hoc genere posterior, est tamen causa finalis eorumdē, & ideò absolutè prior, quia finalis causa est omnium prima.

Ad argumentum eiusdem Caiet. concessa maiori, distinguenda est minor, quod anima constituatur in ordine essendi formarum substantialium per hoc, quod est esse principium vitæ: nam si intelligatur de vita substantiali, verum est, sed falsum 124
quod de hac intelligatur ab Aristotele definitio posterior: sed intelligitur de vita accidentali, pro vitalibus operationibus. Sic autem accepto principio vitæ adhuc distingui debet, nam si pro radicali, atque remoto accipiatur, concedendum est, quod sit animæ essentiale, esse principium radicale vitalium operationum; sed negandum, quod sic accipiatur in definitione, sed accipitur pro principio formali, & proximo, quod non habet anima per suam essentiam, sed per potentias: ideò non definitur ab Aristotele per essentialia, sed per accidentia, vt ostendimus. Posset tamen definiri per principium radicale operationum essentialiter, & quantum ad hoc cum Caiet. sentimus, vt ex superioribus constat.

QVÆSTIO X.

An prior definitio animæ demonstretur ab Aristotele per posteriorem demonstratione à priori, vel à posteriori tantùm.

VNum præsupponit titulus quæstionis, & quærit aliud; præsupponit quidem priorem definitionem, per posteriorem 125
demonstrari ab Aristotele, quod ex principio, & fine secundi capitis manifestum est; nam in principio præsupponit tanquam certum, definitiones quasdam continere, & tradere causas aliarum, & ideò quasdam se habere ad alias, tanquam conclusiones; per eas, tanquam per principia demonstrabiles. Et iuxta hoc præsuppositum asserit se intendere aliam definitionem animæ tradere, quæ possit esse medium probandi priorem. Hoc autem

autem quod in principio se intendere ait,adimplet in fine textu 24.sic probans priorem definitionem per posteriorem;omne illud quod est principium , quo viuimus,sentimus, mouemur, & intelligimus primò,est actus primus corporis physici organici potentia vitam habentis : sed anima est principium, quo
126 viuimus,sentimus, mouemur, & intelligimus primo; ergò est, actus primus corporis physici, & organici potentia vitam habentis,& vt intelligeretur se id voluisse demonstrare , concludit secundum caput hisce verbis. *Quod igitur quidam actus est, & ratio potentiam habentis,vt sit huiusmodi,manifestum ex his*,vnde sequitur contra mentem , & verba Aristotelis atque etiam contra omnes interpretes loquuntum esse Auerroem in commentarijs eiusdem capitis asserentem , nullam talem demonstrationem fecisse Arist. ad probandam priorem definitionem ex posteriori.

127 Præsupposito igitur , quod prior definitio demonstratur ab Arist.per posteriorem,quærit titulus quæstionis,quonammodo demonstretur,videlicet à priori, hoc est tanquam per causam, vel à posteriori,tanquam per effectum?&

Prima opinio asserit à priori per causam demonstrari , ita Philoponus,& Themistius cap.2.huius libri, Albertus Magnus 2.libro de anima tractat.1.cap. 5.Caietan.capi.2.quæst.4.Apollin.capite 2.eiusdem libri, & Toletus quæstion.3.atque ex recentioribus non pauci. Sed eam non omnes defendunt eodem modo:nam Caietanus ad eam defendendam præsupponit viuere dupliciter sumi posse. Primò pro gradu substantiali vitæ communi plantis,animalibus,& hominibus. Secundò sumitur
128 pro speciali gradu vitæ vegetatiuæ , quo distinguntur plantæ ab animalibus.Et in definitione posteriori asserit modo priori sumi,non posteriori,& sensum eiusdem definitionis esse, Anima est principium,quo viuunt quæcunque habent vitam.Quibus verbis sufficienter esset explicata anima in communi, sed addit Aristoteles speciales gradus vitæ,vt communis ratio animæ magis explicaretur.Secundò præsupponit dupliciter etiam
129 intelligi posse, quod anima sit primum principium vitæ , vel de principio secundum se , hoc est , abstrahente ab actuali , & aptitudinali,vel de principio actuali, & eadem definitione posteriori non sumi hoc modo posteriori , sed priori tantùm. Quibus suppositis probat priorem definitionem demonstrari
130 à priori per posteriorem; Testimonio Aristotele qui in initio 2. capite proposuit se velle tradere aliam definitionem animæ continentem causam prioris,quia prior , inquit , solùm dicit, quòd est,nempe,quòd anima est actus corporis,oportet autem reddere causam propter quam sit actus corporis, quod præstabit,

bit, inquit, definitio posterior; ergo cum per hanc demonstretur illa, sequitur sentire Aristotelem, quod per causam, & à priori demonstretur. Probat deinde ratione, quia prius est, quod res aliqua sit in se, & secundum se talis, & per tale esse, quod in se habet, habeat talem sedem, & ordinem cum alijs in hoc mundo, quàm quod sit perfectiua alterius rei, sicut prius est 111
quod cœlum per suum esse sit supremum corpus in mundo, quàm quod per idem esse proprium sit perfectiuum inferiorum corporum, sed anima habet duo, vnum est, quod sit principium, seu ratio totius vitæ, aliud, quod sit actus corporis, & illud constituit etiam in tali ordine rerum, hoc est in primo loco, & sede formarum, quia ex eo, quod est primum principium vitæ, superat omnes inferiores formas, & primum locum perfectionis inter eas obtinet: per hoc verò, quod anima est actus corporis: solum habet esse perfectiuum alterius, nempe materiæ actuando illam; ergò ratio principij totius vitæ priùs conuenit animæ, quàm ratio actuandi materiam; sed hæc explicatur per priorem definitionem, & illa per posteriorem; ergò hæc secunda definitio continet priorem rationem animæ, prima verò posteriorem, & ex consequenti à priori demonstrabitur per posteriorem prior.

Cæteri vero omnes citati pro illa, & præter illos Conymb. 112
capite 2. huius libri, quæstione vnic. articulo 2. alio modo longè diuerso eam defendunt, præsupponentes ex mente, & verbis Aristotelis, quod posterior definitio assignata sit per operationes vitales, quas dupliciter considerari posse aiunt, tanquam effectus eiusdem animæ, deinde tanquam finem cuius gratia informat corpus. Certum namque est animam ideò informare corpus, vt per illud operetur, aut in illo habeat operationes vitales, & licet considerata ratione effectus in operationibus posteriores sint anima ipsa, eiusque informatione, sed considerata ratione finis sunt priores, quia cum gratia earum informet corpus, finis informandi, & actuandi sunt, & in genere causæ finalis priores. Quod præsertim verum est; cum finis non solùm 113
sit causa, sed omnium causarum prima, ideò asserunt secundam definitionem per operationes vitales traditam continere causam finalem primæ, & proinde eam à priori demonstrare. Probant testimonijs Aristotelis qui 2. libro de cœlo, & mundo, textu 17. vniuersaliter docet, quamlibet rem factam esse, & tali modo factam propter aliquam operationem, vt cœlum tale factum est, vt tales habeat operationes circa hæc inferiora; imò & homo ipse rationalis est, vt sit capax beatitudinis, quæ operatio quædam eius est, in qua vltimus finis eius consistit. Ex quibus colligunt animam esse actum corporis, ipsumque informare,

informare, vt tales operationes in illo, aut per illud habeat; ergò operationes ipsæ respectu informationis, imò respectu ipsiusmet animæ rationem finis habent, & consequenter secunda definitio per eas assignata causam finalem primæ continet, quæ per actuationem, seu informationem traditur, & à priori eam demonstrabit.

Secunda opinio asserit Aristotelem demonstrasse priorem definitionem animæ per hanc posteriorem, non tanquam per causam, neque à priori, sed à posteriori. Ita D.Tho. lectio. 3. & plures etiam ex recentioribus, quod probant ex verbis eiusdem Aristotelis in eodem principio. 2. capi. asserentis talem esse sibi tradendam definitionem secundam, quæ contineat causam primæ, per quam appareat, quasi dicat, per quam à nobis cognoscatur: nam apparere aliquid solùm dicitur respectu nostræ cognitionis; ergò solùm intendit definire animam per notiora nobis, qualia sunt operationes, & effectus, & consequenter tali
134 definitione quæ solùm sit prior quo ad nos, solumque demonstret primum à posteriori. Textu etiam 36. & 37. huius secũdi libri expressè docet, & probat animam in triplici genere esse causam, videlicet in genere causæ formalis, in quantum est forma, & essentia animatorum corporum, in genere causæ efficientis, in quantum est principium vnde motus, id est, à quo operationes vitales procedunt, & in genere causæ finalis, in quantum ad eam non solùm operationes ipsæ: sed corpus, in quo, & per quod exercentur, ordinatur: nam gratia animæ corpus est; & gratia eiusdem animæ fiunt operationes per ipsum, & in ipso, repugnat ergo apud Aristotelem, quod operationes sint causa formalis animæ, & consequenter, quod definitio per eas tradita contineat causam finalem alterius definitionis, per quam definitur anima tanquam actus corporis, & consequẽter repugnabit, quod hæc demonstretur per illam à priori per causam finalem. Probant deinde ratione, quia secunda definitio traditur per operationes, vt concedit prima opinio, sed operationes sub quacunque consideratione sunt posteriores anima
135 ipsa, atque actuatione, seu informatione eius; ergo secunda definitio per eas assignata nullo modo potest demonstrare primam à priori, sed omnibus modis à posteriori. Probatur minor, quia duobus tantùm modis possunt considerari operationes vitales, vel tanquam effectus, & hoc modo constat esse posteriores anima, & informatione eius, vt aduersarij concedunt, vel per modum finis, & hoc etiam modo sunt posteriores, quod sic probo, substantia est finis accidentium, sed operationes sunt accidentia animæ: ergo est finis earum, & ideò erunt posteriores eadem anima in eodem genere finalis causæ. Probatur

antecedens, quia accidentia quæcunque sunt propter substantiam: cùm sint aliquid eius, & ad ornatum proprium sint ei concessa à natura; ergo finis eorum est. Probatur secūdò etiam in particulari ex eisdem operationibus secundū se, quia compositum, & anima operantur, vt per operationes se perficiant, & non propter easdem operationes secundum se acceptas, ergo licet proximè ordinetur vtrumque ad operationes, sed operationes ipsæ ordinantur ad perfectionem vtriusque: vnde sequitur animam, & compositum per operationes ipsas perfecta esse finem, cuius gratia operationes sunt, & in genere finalis causæ, tam ipsam, quàm compositum priora esse natura eisdem operationibus; repugnat igitur, quod per operationes possit demonstrari à priori anima, vel informatio eius in genere finalis causæ, neque vllo alio modo, nam finis debet esse perfectior his, quæ ordinantur ad ipsum.

Nostra sententia tria asserit: Primum, ***quod si operationes in definitione animæ sumantur, vt effectus, non sit demonstratio primæ definitionis per secundam à priori per causam, sed solùm à posteriori per effectum, in quo conueniunt omnes.*** Et probatur hoc argumento: esse est prius natura, quàm operari: ergo animam esse principium essendi priùs natura est, quàm esse principium operandi, quamuis de principio radicali intelligatur. Et ideò prima definitio priorem rationem animæ continebit, secunda verò posteriorem (etiam si vtraque dicatur quidditatiua) & prima non potest demonstrari per secundam à priori, sed à posteriori quasi per effectum. 136

Asserit secundò nostra sententia contra Caietan. ***quod etiam si viuere accipiatur in secunda definitione pro gradu substantiali vitæ, communi vitæ vegetatiuæ, sensitiuæ, & intellectiuæ, non potest demonstrari per eam prima definitio, à priori, sed solùm à posteriori.*** Probatur efficaciter hoc argumento. Ita se habent duo hæc, in anima, videlicet esse actum primum, & esse principium vitæ substantialis, vt substantialis vita sit effectus formalis animæ, quem corpori tribuit, esse autem formam, vel actum corporis sit causalitas, per quam eadem anima eundem effectum 138 vitæ tribuit, nam esse actum primum corporis idem est ac informare illud, aut illi vniri per informationem, informatio verò, vt in primo libro Physicor. ostendimus est causalitas formæ: sed per causalitatem constituitur forma causa formalis in actu, & causa formalis in actu, est prior suo effectu, cum procedat ab ea, vt constituta in actu causandi; ergo informatio, vel quod idem est, animam esse actum primum corporis, prior est effectu vitæ, cuius anima est causa formalis, & ex consequenti priùs erit animam esse informatiuam corporis, quàm 137

esse principium vitæ eiusdem, & secunda definitio explicans animam; vt principium vitæ substantialis (secundum Caieta.) continebit posteriorem rationem animæ, per quam demonstrabitur prima à posteriori.

139 Tertium quod asserimus est, *Operationes vitales in definitione animæ accipi posse per modum causæ finalis, & si ita accipiantur, continebit eadem definitio aliquo modo causam finalem prioris, & in hoc sensu demonstratio prioris per posteriorem erit à priori per causam.* Quod priùs declarandum est, deinde probandum.

Pro declaratione igitur adnotandum est, operationes vitales duo habere, & quod sint effectus animæ informantis, & quod sint accidentia eius, aut totius compositi per eam constituti, & secundum vtramque rationem euidens est, non solùm quòd posteriores sint eadem anima, vel composito in genere causæ efficientis, & materialis, absque dubio ex mente Aristotelis, sed etiam in genere causæ finalis, vt in posteriori testimonio citato pro secunda opinione docuit idem Aristot. & si hæc duo tantùm consideranda essent in eis, vera esset eadem secunda sententia, & argumenta in fauorem eius præiacta conuincerent, quod demonstratio primæ definitionis per secundam non esset vllo modo à priori per causam, sed à posteriori per effectum. Sed quia aliud considerari potest, & debet, videlicet animam informantem corpus, & compositum, ab ea constitutum duplicem statum habere, prior est imperfectus, vt sumũtur solùm secundum rationem substantialem nondum perfectam per operationes; posterior verò perfectus, vt considerantur iam perfecta per easdem operationes vitales, & quamuis perfectio hæc sit accidentalis, est tamen maxima, quia si substãtiam consideremus nudam omni accidenti, imperfectissimum habebit

140 statum. Quod ergo anima sit actus primus corporis, ordinatur tanquam in finem, non quidem vltimum atque totalem, sed proximum ad constitutionem substantialem compositi. Quod verò sit principium operationum vitalium per potentias vitales; ordinatur ad idemmet compositum, vt per eas perfectum, imò ad esse proprium eiusdem animæ per easdem operationes perfectum in corpore tanquam ad finem vltimum. Itaque finis vltimatus, atque completus animæ, imò, & compositi est compositum ipsum, & anima ipsa, vt vtrumque sumitur, vt habens statum perfectum per operationes, hic autem finis com-

141 pletus componitur ex fine cuius, & fine cui, finis cui sunt anima informans, atque compositum secundum statum imperfectum considerata, finis verò cuius, sunt operationes vtrumque perficientes, quæ respectu compositi, & animæ sub eodem statu imperfecto, rationem potius mediorum, quàm finis habent,

bent, & ideò posteriores sunt in genere causæ finalis, nihilominus sunt aliquid totius completi finis, qui ex anima informante, aut composito, & eisdem operationibus constat: & cum 142
tam anima informans, quàm compositum per informationem constitutum secundum statum imperfectum ordinentur ad eundem completum finem, consequenter ordinantur aliquo modo ad operationes vitales, tanquam ad aliquid eiusdem completi finis, & ideò sub hac ratione formali, qua aliquid sunt eiusdem completi finis, rationem habent finalis causæ comparatæ ad animam informantem, & compositum, vt in statu imperfecto consideratum, & ideò aliquam rationem prioritatis: & prior quidem definitio solùm explicat essentiam animæ, vt in statu imperfecto, quia solùm dicit informationem corporis, & constitutionem substantialem eius, nihil continens de operationibus, per quas tam ipsa, quàm compositum perficiuntur, statúmque perfectum comparant. Definitio verò posterior explicat essentiam animæ, vt perfectam per operationes, ad quam ordinatur eadem ipsa anima, vt in statu imperfecto considerata, atque explicata per priorem definitionem tanquam ad finem, cuius aliquid sunt operationes ipsæ, nempè complementum accidentale, & ideò ex parte earum aliquid finalis causæ continet posterior definitio respectu prioris, quod satis est, vt eam à priori demonstret.

Et ex hac doctrina, non solum vera, sed necessaria, (quam absque dubio non sunt assecuti Iuniores illi qui sequuntur secundam sententiam) ratio satis efficax contra eam, & pro nostra formari potest hoc modo. Animam esse actum primum, vel formam corporis, qua ratione explicatur per priorem definitionem, ordinatur ad compositum secundum statum imperfectum sumptum, hoc est, nondum perfectum per operationes tanquam ad finem, & eadem informatio animæ, idémque compositum vt considerantur nondum perfecta per operationes vitales; ordinantur ad semetipsa, vt perfecta per easdem operationes, ita vt compositum perfectum per operationes sit completus finis compositus ex fine cuius, qui sunt operationes, & ex fine cui, qui est compositum ipsum, & anima ipsa informans secundum statum imperfectum considerata; ergo operationes vitales pertinent ad finem completum, imò sunt quasi complementum eius, in quem finem completum ordinatur anima informans secundum statum imperfectum, hoc est, nondum perfecta per operationes: quo pacto explicatur per priorem definitionem, & compositum, vt ab ea constitutum, etiam secundum eundem statum imperfectum: 143

ergo ordinantur ad operationes, in quãtum sunt aliquid eiusdem finis completi:sed operationes explicantur per posteriorem definitionem: ergo prima definitio ordinatur ad secundam tanquam ad finem:& ideò demõstratur per illam ab Arist. vt per causam finalem,& à priori in hoc genere causæ.

Probatur secundò ratione Theologica, quia negari nõ potest, quod beatitudo supernaturalis sit finis vltimus hominis:
144 sed beatitudo consistit in operatione elicita ab anima, & ideò vitali:ergo negari non potest, quod operatio vitalis sit finis animæ, vel aliquid saltem completi finis eius, si ponatur tanquam finis completus anima ipsa, vt perfecta per beatitudinē: benè ergo demonstrabitur definitio hominis, nempe, ***animal rationale***, per aliam, quod sit ***capax beatitudinis***, & à priori quidem secundum genus, causæ finalis, licèt contineat operationē eiusdem hominis, quæ est formalis beatitudo; pari ergo ratione demonstrabitur à priori definitio prior animæ per posteriorem, quamuis operationes eiusdem animæ continentem.

Ad fundamentum Caiet. negandum est primò, quod Aristot. sumat in definitione ***viuere***, pro gradu essentiali vitæ communi vegetabilibus, sensitiuis, & intellectiuis, sed sumit pro operatione vegetandi in speciali, vt ex contextu eiusdem loci, imò ex toto 2. cap. constat.

145 Secundò respondetur, quod etiam si ***viuere*** acciperet pro gradu substantiali vitæ quibuscunque viuentibus communi, adhuc non probaretur hac via, quod demonstratio esset à priori, quia prius est animam informare corpus, aut esse informatiuam, quàm esse actum formalem substantialis vitæ communis, vt probatum est à nobis in 3. assertione nostra.

146 Ad testimonium Aristotelis, quod pro se attulit Caietan. iam respondimus quæst. præcedenti, quod loquitur Aristot. de causa, non formali, sed finali, quam tradidit per secundam definitionem, per quam à priori demonstrauit primam prioritate eiusdem causæ finalis.

147 Ad argumentum eiusdem Caietan. distinguenda est maior, quod prius sit rem esse talem, & habere talem ordinem cum cæteris in mundo, quam quod sit perfectiua alterius: nam in rebus completis verum est, quia tantùm possunt perficere alia accidentaliter, hoc est, per suam operationem, & priùs est, quod in se sint completæ per proprium esse, quàm, quod operentur, & operando perficiant alia, in rebus verò essentialiter incompletis, & partialibus, non est verum, quia per propriam essentiam sunt perfectiuæ alterius, quare in his simul est, & nullo modo priùs habere talem ordinem cum aliis rebus in mundo per propriũ esse, & per idemmet esse perfectiua aliorum, & talis

est

est anima, cum sit per essentiam propriã pars alterius, & forma perfectiua materiæ ad componendum cum ea compositũ; quare falsum est, quod priùs sit in se; & per se principium totius vitæ, per quod tenet primum locum inter formas substãtiales, quàm quod sit perfectiua materiæ, aut corporis, quod est esse actum primum eius, imò cum eius esse sit incompletũ, & perfectiuum alterius, non potest intelligi, quod per illud sit principium totius vitæ, quin intelligatur eo ipso, quod sit actus, & forma alterius, & ideò perfectiua illius, imò cũ per informationem, & non aliter tribuat corpori effectum formalem vitæ, priùs est, quod sit informatiua corporis, quàm principium vitæ eius, vt in 2. conclusione efficaciter probatum est contra eundem Caiet. propterea non potest hac via defendi, quod prima definitio demonstretur per secundam à priori.

Ad primum testimonium, quod pro se affert 2. sententia, respondeo operationes vtrumque habere diuerso modo consideratas, & rationem effectus, & rationem finis, & sub ratione effectus priores, & notiores sunt, quoad nos, & propterea Arist. duo promisit se ostensurum de prima definitione per secundam, videlicet causam eius in esse, & apparere, & vtrũque præstitit definiendo animam per operationes, quæ vt sunt finis eiusdem animæ, causam essendi continent: & vt sunt effectus causam cognoscendi tantùm, & ideò demonstratio primæ definitionis per secundam, causam eius tradit, simúlque facit eam nobis apparere, in quantum eadem ipsa causa alia ratione est effectus, non enim repugnat vtramque rationem simul concurrere in causa finali, vt ostendimus 2. lib. physicorum. 148

Vt autem intelligatur sensus alterius testimonij, adnotandum est, operationes vitales respectu animæ, & compositi duplicem rationem habere diuerso modo consideratas: nam & ad animam, & compositum ordinantur tanquam ad finem, & finis etiam eorum sunt, in quantum enim per illas anima informans, atque compositum tendunt in propriam perfectionem, media sunt, per quæ eã consequuntur, anima verò & cõpositum in consideratione hac habent rationẽ finis earum, sed in quantum sunt complementum totalis finis, videlicet eiusdem animæ, atque eiusdem compositi, vt per operationes perfecti, rationem causæ finalis habent, cuius gratia anima informat corpus, & corpus ipsum per eam constituitur, quare posterior definitio explicans animam, habet perfectam rationem.

Ad primum argumentum eiusdem sententiæ neganda est minor, quod operationes vitales sub quacũque consideratione sint posteriores anima, & informatione eius; & cũ dicitur esse accidentia animæ, concedendum est, quod verò ex hoc infer-

tur, in genere causæ finalis esse posteriores, quia substantia est finis accidentium, distinguendum: nam in quantū per accidentia, quæ sunt operationes, consequitur propriam perfectionem, verum est, sed in quantum eædem operationes sunt aliquid completi finis, videlicet eiusdem animæ, vt per eas perfectæ, rationem finalis causæ habent comparatæ ad eandem animam sub imperfecto statu tendentem ad huiusmodi completum finem, & ideò secunda definitio tradita per eas ita consi-
149 deratas, causam finalem continet primæ traditæ per informātionem quæ imperfectum statum animæ continet, nondum per operationes perfectæ.

Ad 2. concedenda sunt omnia, quæ in antecedente sumūtur, nempè animam, & informationem eius esse propter compositum, atque etiam animam, & compositum operari, vt assequantur propriam perfectionem, & ideò in hoc sensu, esse finem, in quem ordinantur operationes, & operationes media, per quæ eandem perfectionem assequūtur, sed eædem operationes sunt aliquid eiusdē completi finis. Anima sub vna ratione finis est operationum vitalium, & sub alia eas habet pro fine, non totali, & completo, sed pro fine cuius, hoc est, pro ratione, & complemento, quo constituitur completus finis, ex fine, cui, & cuius vt iam fuit à nobis expositum.

150 Aliud verò, quod additur in eodem argumēnt. nempè operationes esse imperfectiores anima, & composito concedendum est, sed negandum, quod infertur nullo modo posse esse finem eius: quia vt aliquid sit finis principalis, vel completus, necesse est, quod sit perfectius re illa cuius finis est, vt autem sit aliqua ratio, vel complemētum eiusdem finis, non est necessariū, sed satis est si sit aliqua perfectio eius, licèt eo simpliciter imperfectior. Et ratio huius est, quia id quod perfectius est, potest aliquo modo perfici, per aliquid minùs perfectū, vt substātia perficitur per accidētia sibi propria: & ita anima, & cōpositum per proprias operationes. Nec D. Tho. aliquid sentit contra nostram sententiam, quia operationes vitales in definitione animæ solùm accipit tanquam effectus eiusdem animæ iuxta primam assertionem nostram, quare in fauorem potius nostræ citari potest, quàm pro sententia opposita.

CAPVT III.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Potentiarū autē animæ, quæ dicta sunt, aliis quidem insunt omnes, &c.

Breuis expositio Textus.

1 INtentum Arist. in hoc cap. 3. est distinguere gradus potentiarum vitalium, & cōsequenter operationum, vt intelligatur

tur ordo,quo de illis in particulari sibi agendum sit in sequentibus. Diuiditur autem cap. in tres partes; in prima enumerat potentias vitales,& comparat eas cum viuentibus,quibus conueniunt, atque ex vtroque colligit numerum graduum viuentium: in secunda comparat species animarum quarum sunt omnes potentiæ vitales ad definitiones animæ duobus capitibus præcedentibus designatas. Et tandem in vltima magis in particulari enumerat gradus viuentium.

Potentiæ vitales (inquit) Arist. quinque sunt, videlicet, vegetatiuum, sensitiuum,appetitiuum,loco motiuum, & intellectiuum, sed principia à quibus emanant, & quorum dicuntur esse propria, quæ sunt viuentia ipsa,tantùm sunt quatuor,quia appetitiuum,& sensitiuum non separantur,sed necessariò coniuncta sunt in eodem. Primus itaque gradus viuentium est vegetatiuus, à quo emanat prima potẽtia vitalis, quæ nutritiua vocatur.Secundus gradus est sensitiuus,à quo duæ potentiæ vitales emanant:in eoque necessariò coniunguntur,nempe sensitiua,&appetitiua,propterea appetitiua,non distinguit nouum gradum viuentis, sed ad eundem gradum sensitiuum pertinet: quod probat duplici ratione,præmissa tamen diuisione appetitus in sensitiuum,& rationalem,rationalis est,qui sequitur cognitionem intellectus;sensitiuus,qui sequitur cognitionẽ sensus: omnis enim appetitus præsupponit, ac sequitur aliquam cognitionem,quia appetitus est potentia cæca,quæ per modum inclinationis fertur in bonum, quare necessariò indiget, vt ei proponatur per potentiam cognoscitiuam idem bonum, & si cognitio per quam proponitur sit intellectiua, appetitus vocatur rationalis,& est voluntas,si sensitiua, dicitur appetitus sensitiuus,& iste est,qui coniungitur necessariò cum potentia sensitiua & pertinet ad eundem gradum vitæ sensitiuæ. Habet autem duplicem partem videlicet concupiscibilem,per quam tendit in bonum,ipsumque amplectitur; & irascibilem per quam impedimenta tollit, quæ se offerunt in prosecutione eius. 2

3 Quibus præsuppositis probat 1. quod appetitiuum necessariò coniungatur cum sensitiuo hoc modo: Omne sensitiuum, vt minimum habet sensum tactus,quamuis cæteris careat, sed sensum tactus sequitur necessariò appetitus: ergo duæ istæ potentiæ necessariò coniunguntur in eodem gradu sentiendi. Maiorem sic probat,& explicat, alimentum est necessarium ad conseruandam vitam,ergo cum omne sensitiuum viuat, & ducatur in suis operationibus sensu,necessariò debet cognoscere, ac discernere alimentum sibi conueniens,ita vt illud sibi sumere possit,sed per sensum tactus illud discernit; ergo hũc saltem necessariò habere debet,etiam si cæteris careat,& propterea vo-

catur tactus ſenſus alimenti. Minorem verò probat, quia experientia conſtat tangendo nos ſentire dolorem, aut voluptatem, qui ſunt actus appetitus, & propterea appetitus ipſe neceſſariò, & per ſe coniunctus eſt cum ſenſu. Quod rurſus probat, quia qualitates propriæ alimenti, vt calidum, frigidum, humidum, & ſic cum ſunt obiecta tactus: ergo per tactum diſcernitur alimentum: Deinde, quibus conuenit ſenſus alimenti, cõuenit fames, & ſitis; quæ circa idem alimenrum verſantur: ergò cuicunque animali ineſt fames, & ſitis, quæ ſunt appetitus cibi; & potus; quare neceſſe eſt cuicunque animali ineſſe appetitum, & ideò appetitiuũ non diſtinguit alium gradum viuentis à ſenſitiuo. Tertius gradus viuentium eſt eorum, qui vltra vegetationem, ſenſum, & appetitum habent potentiam, qua poſſunt ſe mouere motu progreſſiuo: hoc enim nõ ineſt omnibus animalibus; nam quædam ſunt, quæ non mouetur motu progreſſiuo, ſed perpetuò ſunt lapidibus affixa, quamuis motum dilatationis, & conſtrictionis habeant viuentibus proprium.

Quartus gradus eſt eorum, quæ præter prædicta omnia habent cogitatiuum & intellectiuum, hoc eſt, intellectum diſcurrentem, & ſimpliciter intelligentem, & ad hunc gradum pertinent homines (inquit Ariſtotel.) & ſi quid eſt aliud alrius, aut melius homine; quod addit propter quoſdam exiſtimantes, cœlos eſſe animatos, & intelligentias eſſe corporeas, ideò habere intellectum in corpore. Sed dubitare poteſt aliquis, quonam modo ſe habeant prædictæ definitiones animæ aſſignatæ ad omnes hos gradus animatorum, an definiatur per illas aliqua ratio communis animæ, & conſequenter omnibus his animatis, vel non. Et reſpondet non definiri aliquid commune realiter
5 ſeparatum ab ſpeciebus animarũ, quia nec datur, nec dari poteſt, ſed à ſolo Platone falsò fuit excogitatum, & aliis locis ab eodem Ariſtot. impugnatum: ſed definitur communis ratio animæ ſola ratione diſtincta ab ſpeciebus animarum, & in eiſdem realiter exiſtens.

Enumerat tandem magis in particulari gradus, vel ſpecies animarum, atque animatorum, docens, quonam modo ſe habeant inter ſe ſe, quod explicat exemplo figurarum ſic ſe habentium, vt poſteriores ſint perfectiores prioribus, eáſque includant quadam ratione virtuali, ſicut pentagonus perfectior eſt tetragono, & trigono; & eas includit, atque etiam tetragonus perfectior eſt trigono, eumque includit: trigonus verò ſicut eſt prior, ſic eſt imperfectior, & in duobus poſterioribus includitur. Ita ait ſe habere gradus animarum, nam vegetatiua eſt prior, & ideò imperfectior: ſenſitiua perfectior eamque virtute includens: cum euidens ſit præſtare operationes eius: & tandem intelle

intellectiua vtraque perfectior, & vtramque includens: cum præter operationes sibi proprias omnes operationes vtriusque præstet. Et ideò asserit considerandum esse qualiter sit anima in vnoquoque viuente, nam in plantis est sola vegetatiua, nihil aliud includens: in animalibus sensitiua virtute includens vegetatiuam, & in hominibus rationalis, virtute cōtinens vtramque. Et licet tres sint tantùm species animæ, consideratis tamen operationibus, & potentiis vitalibus, & modo, quo separatæ 6
possint reperiri, quinque gradus viuentium posse distingui asserit, licet solùm hucusque enumerauerit quatuor. Primus est vegetatiuus, de quo constat reperiri in plantis separatum ab aliis. Secundus sensitiuus admodum imperfectus, vt minimum habens sensum tactus, sed continens virtute vegetatiuum. Tertius sensitiuus perfectus habens alios sensus præter tactum. Quartus eorum animalium, qui præter sensus omnes habent motum localem progressiuum. Vltimus eorum qui præter prædicta omnia intellectum, & rationem habent: & tale animal est homo. De his omnibus viuentium gradibus tandem docet, quod posteriora à prioribus non separātur, benè tamen priora à posterioribus: & ratio est manifesta, quia posteriora includunt priora, & propterea repugnat ab eis separari, priora verò non includunt posteriora, & ideò necesse est separari ab eis.

TRACTATVS DE PLVRALITATE ANIMARVM, ET animatorum.

QVÆSTIO I.

An tres sint tantùm species animarum, quatuor gradus animatorum, & quinque genera potentiarum.

ARIST. In præsenti cap. tres diuisiones constituit, animarum, vnam, potentiarum; vitalium alteram, & animatorum tertiam. Prima autem diuisio talis est; anima in communi sumpta alia est vegetatiua, quæ reperitur in plantis; alia sensitiua, quæ reperitur in animalibus, & alia rationalis, quæ reperitur in hominibus. Secunda diuisio sic habet, potentia vitalis in communi sumpta alia est vegetatiua, alia sensitiua, alia appetitiua, alia loco motiua, & alia intellectiua. Tertia diuisio animatorum est; aliud est vegetatiuum, vt plantæ; aliud sensitiuum habens sensum, & appetitum tantùm, vt animalia imperfecta 7

lapidibus affixa; aliud loco motiuum habens præter sensum,& appetitum aliam potentiam vitalem, per quam moueri potest motu progressiuo;aliud tandem rationale,vt homo.Has autem diuisiones sigillatim examinare, atque explicare oportet.

Et circa primam diuisionem potest esse dubium de anima
8 vegetatiua; & sensitiua, an sint veræ animæ: nam de rationali superius probauimus esse veram formam, veramque animam. Fuit igitur sententia Stoicorum,quam referunt Plutar.lib.5.de placitis philosophorũ cap.26.Clemens Alex.8.lib.Stromatum, & Gale.in lib.naturalium facultatum,negantium plantas viuere,quia appetitu carent, & ideò solùm ponentium duo animarum genera, nempe sensitiuam, & rationalem, quia vegetatiua non separatur à sensitiua, & ideò non distinguit aliud genus animæ. Et huius sententiæ non solùm meminit D. August.sed eam videtur sequi lib.de spiritu,& anima cap.8.& 13.& lib.8. super Genesim ad literam cap.16.& 17.vbi explicans verba illa, *Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ* (ita ait) *si nobis tantùm*
9 *inesset motus plantarum, non diceretur homo factus in animam viuentem.* Sentit ergo animam vegetatiuam plantarum non esse veram. Ex opposito verò Plato in Timæo non solùm viuere, sed sentire docuit plantas,vt etiam testatur Theodoretus lib.7. de curandis Græcis affectionibus, & solùm differre ab animalibus,quia hæc quasi acutiorem, ac vigilantem sensum habeant, plantæ verò obtusum,& quasi dormientem. Imò Empedocles,Anaxagoras,atque Democritus non solùm sensum, sed mentẽ seu intellectum videntur eis tribuere, vt refertur 1.lib. de plantis cap. 1. Ab hac verò sententia Platonis non multùm videntur differre Pythagoræi, qui non solùm sensum,sed appetitum quoque tribuebãt perfectioribus plantis. Fundamentum Platonis fuisse dicitur,quia plantæ videntur distinguere vtiles succos ab inutilibus: nam illos attrahunt, hos verò potius respuunt, vt variis experientiis intelligi potest. Præterea arbores quædam cernuntur,quæ fructu omninò,imò omni prorsus fæcunditate carent, nisi situm in certa distantia habentes, à qua
10 mutuo se respiciant,& propterea nominibus maris,ac fœminæ designãtur.Pythagoræi verò ita videntur sensisse, quia arbores quædam,si pungantur,vel secentur lacrymas quasdam videntur effundere, quod videtur eis propter dolorem accidere, dolor verò actus appetitus est, & ideò sensum suum videntur ostendere. Vtramque nihilominus sententiam referens D.August.in lib. de quantitate animæ cap.35. eam rusticanam impietatem vocat propter Manichæorum errorem, qui vt testatur ipse in libro de hæresibus, hæresi 46. non solùm plantis sensum tribuebant,sed etiam rationalem animam, cortra quem errorem copiosè

copiosè scripsit lib. 2. de moribus Manichæorum cap. 17.

Hæc tamen triplex positio error est in philosophia. Probatur, quia euidens est distingui res, quæ viuunt à non viuentibus, quia illæ sunt animatæ, hæ verò non habent animam, sed aliam formã ordinis inferioris, vt lapides: sed euidens est plantas viuere; ergo euidens est habere animam: deinde euidens est non habere sensum, nec appetitum; ergo euidens est dari aliquam animam, quæ non sit sensitiua, nec rationalis, & hæc dicitur vegetatiua constituens primum genus animarum. Probatur prior pars minoris aduersus Stoicos, quòd plantæ viuant. Primò ex verbis sacræ paginæ, nam primæ ad Corinth. 15. inquit Paulus. *Quod seminas non viuificatur, nisi priùs moriatur.* Et 11
Ioannis 12. *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, &c.* Vnde non solùm communis consensus philosophicæ scholæ id tenet cum Aristot. 2. lib. de anima textu 6. & 2. lib. de partibus anim. c. 10. Sed etiã scholę Theologicæ cum D. Dionys. cap. 6. de diuinis nominibus, & D. Aug. 11. libr. de Ciuit. Dei, cap. 16. Vnde, quod alio loco citato asserit, vel eius non est, sicut nec liber ille, vel dum vitam negat plantis, de sensitiua intelligit, quæ nomine vitæ intelligi solet. Probatur deinde ratione: nam viuentia distinguuntur à non viuẽtibus, vt euidens experientia docet, quia viuẽtia nutriuntur propriè, & augentur, hoc est, per intussumptionem, & secundum omnes partes: nam alimentum, quod est succus terræ, per radices attrahunt, & sua virtute intrinsecâ per omnes partes proprij corporis distribuũt, & in omnibus, & singulis propria etiam virtute conuertunt in propriam substantiã, quod constat non habere corpora inferiora: ergo euidens est plantas viuere, & habere animam, & eis id negare error philosophicus. Probatur posterior pars eiusdem minoris aduersus Platonem, & Pythagoreos, quod non habeant sensum, nec appetitum: quia euidens experientia docet nullum esse animal quantumlibet imperfectum sensum & appetitum habens, quod si pungatur, non tribuat aliquod doloris signum 12
se contrahendo vel alio modo se mouendo, vt spongia, & coclea ostendunt. Plantæ verò, etiã si scindantur, nihil horum ostendunt; ergo nec intelligi potest vitam sensitiuam, & appetitum habere; merito ergo docuit Arist. 3. lib. de anima, cap. 12. textu 66. plantarum naturam admodum terrestrem esse, & propterea ineptam prorsus ad sensum. Prætereà experientia docet in omnibus sentiẽtibus dari vigiliam, & somnũ, quibus carere plantas videmus, & ideò non est minus euidens carere anima sensitiua.

Argum. verò, quæ pro eisdem positionibus obiecta sunt, difficultate carent: nam quod vtiles succos attrahant, & inutiles reiiciant, non prouenit ex aliqua cognitione sensus, sed ex virtute

tute vitali, ac naturali attrahente illos,& expellente hos. Prosequutio verò circa salutaria,& fuga circa noxia quæ eis inesse videtur,ex interna,ac naturali antipathia, & sympathia oritur, & suo etiam modo fœcunditas,quā iuxta pōsita habent,aut sterilitas quam ad maximā distantiam incurrunt,& propterea nomina maris & fœminæ penitus sunt translatitia,tanquā certum igitur debet esse,dari animam vegetatiuā separatam à sensitiua, & intellectiua vt cap.præsenti docet Arist. & cum eo omnes.

13 Sed adhuc qui eam admittunt,non omnes recipiunt eandem primam diuisionem animæ in tria genera tantùm, sed quidam aliud genus animæ addere debuisse Aristotelem putant, ita vt quatuor genera animarum distingueret, nempè vegetatiuæ, sensitiuæ, atque intellectiuæ: sicut distinxit quatuor gradus animatorum. Ita Ægidius, & Caietanus capite præsenti. Quod ita probant: animatum constituitur per animam,sed quatuor gradus animatorum ponit Aristotel. ergo quatuor genera animarum distinguere debet. Quod enim potentia loco motiua distinguatur ab aliis, non sufficit ad distinguendum quartum gradum viuentium, cùm ab eodem genere animæ sensitiuæ oriatur, nam ab eodem oriuntur omnes potentiæ sensitiuæ: & diuersum gradum viuentium non constituunt, quare si distinguit diuersum,à diuersa anima oriri debet,& ita distinguentur quatuor genera animarum,vel non erunt distinguendi quatuor gradus animatorum.

14 Secunda opinio ex opposito tenens tria tantùm esse animarum genera,consequenter asserit tres solùm distinguendos esse gradus viuentium. Ita Viguerius tractatu 1.de anima. Probat, quia sola separatio potentiæ loco motiuæ à cæteris, non sufficit distinguere quartum gradum animatorum, supposito, quod ab eadem anima sensitiua oriatur, sicut potentia sensitiua,nam gradus animatorū ab eisdem animis accipiunt vnitatem,& distinctionem specificā:ergo non potest distingui quartus gradus animatorum, nisi distinguatur quartum genus animarum, sed tria tantùm distinguuntur genera animarum ab Aristotele: ergo tres solùm gradus animatorum debuit distinguere.

Tertia sententia *distinguit tria tantùm animarum genera, potentiarum quinque, & gradus animatorum quatuor in principio quæstionis enumerata.* Ita Aristotel. capit. præsenti, D.Thomas, ibidem, atque etiam 1.parte, quæstione 78. articulo 1.& cum eo cæteri expositores,& hæc est vera, & tenenda. Quæ probari potest præsertim quantum ad primam diuisionem, quæ fundamentum aliarum est ex vtraque definitione animæ ab Aristotel.assignata cap.1.& 2. huius libri, & à nobis explicata. Nam
15 anima vegetatiua plantarum distinguitur specie ab anima sensitiua

sitiua brutorum, vt euidenter ostendunt operationes specie diuersæ vtriusque. Ex quibus etiam probatur euidenter, quod anima rationalis sit specie distincta ab anima brutorum, & plantarum, & quælibet harum animarum datur realiter separata à cæteris, vt patet in plantis, brutis, & homine: ergò tria sunt distinguenda animarum genera. Sed cum ea distinguimus genere, vel specie, de incompleta specie, vel genere, ac partiali intelligi debet, non de completa, ac totali, quia cum anima sit pars, non potest completam speciem constituere, sed solùm esse partem speciei, vel generis. Sed nec de genere habente sub se plures species, cum constet animam rationalem esse speciem atomam. Sed tria genera animarum solùm significant tres rationes vniuersales animæ, quæ sunt principia trium modorum operandi diuersorum: ita vt sub quolibet contineantur omnes species animæ eodem modo operantes. Sufficientia autem huius diuisionis diuersis modis sumitur, ac explicatur à diuersis. Sed hic modus eam sumendi à nobis excogitatus videtur breuior, clarior, & comprehendens omnes alios, continetur autem hoc discursu. Anima ex sua propria ratione habet 16
esse principium internum, ac radicale vitalis operationis, sed tribus tantùm modis vniuersalibus est principium omnium operationum vitalium: ergo tria tantùm distingui debent animarum genera. Maiorem probo; nam primo modo, cognitione quidem inferiori est principium internum vitalis operationis, per modum naturæ ad multiplicandam, conseruandã, & augendam vitam per se ordinatum, in his enim tribus operationibus, videlicet generatione sibi similis, per quam multiplicantur viuentia, nutritione, per quam conseruantur in eadem vita accepta per generationem, & augmentatione, per quam augentur, euidens est operari animam sine cogitatione, & ideò modo simili, quo operantur cæteræ formæ ac res naturales inferiores, quamuis aliquo modo altiori, quia vitali. Anima igitur in com- 17
muni, quæ hoc modo infimo est principium radicale, & internum vitalium operationum, constituit primum genus, ad quod pertinent omnes species animæ: à quibus hoc modo procedunt operationes vitales. Secundum genus constituit anima in communi considerata, in quantum est principium radicale, atque internum operationis vitalis per modum cognitionis imperfectæ, hoc est, sensitiuæ, vel cognitionem sensitiuam consequentia, vt comprehendatur operatio appetitus sensitiui ab eadem anima procedens, atque etiam motus progressiuus, qui media eadem cognitione & appetitu sensitiuo fit. Tertium genus constituit anima, quæ est principium vitalis operationis per modum perfectæ cognitionis, non elicitæ per organum corporeum,

corporeum, nec per potẽtiam in eo existentẽ, sed immediatè ab
18 eadem anima, & hæc est sola anima rationalis. Hunc ferè modũ sufficientiæ attulit D. Thom. 1. p. q. 78. ar. 1. explicans eas per diuersos modos operandi animæ secundum maiorem, vel minorẽ eleuationem à rebus naturalibus non viuentibus, quod idem ferè est, & pariter alij modi ab alijs adducti ad eundem possunt facile referri, sed quia clarior, atque distinctior, & ideo facilior est hic noster, eas omittemus.

Vt autem explicetur diuisio graduum viuentium adnotandum est duobus modis sumi posse viuentia præcise secundum essentiales gradus vitæ ad inuicem separatos, & hoc modo euidens est tres tantùm distingui posse, supposito quod tria tantùm distinguuntur genera animarum. Secundo modo sumuntur gradus animatorum non ex solis essentialibus, sed in ordine ad subiecta, nempè animata, in quibus diuersum genus potentiæ vitalis reperitur sine alijs, vel ab eis realiter separatum. Itaque ex separatione reali distinguuntur ab Aristotele, & alijs expositoribus, vt patet ex principio huius capitis, vbi probauit
19 Arist. appetitiuum non esse distinctum gradum animatorum à sensitiuo, quia licèt potentia appetitiua diuersa sit à sensitiua, non est tamen ab ea separabilis: & propterea ad eundem gradum viuentium cum ea pertinet. Et meritò quidem, quia vitam in his capitibus secundi libri semper sumit pro vita accidentali, nempè pro vitali operatione, vt superiùs exponentes posteriorem definitionem animæ ostendimus contra Caietan. ergo gradus vitæ, seu viuentium, vel animatorum (qui idem omninò sunt) in ordine ad operationes vitales desumi debuerunt, & non ex sola ratione essentiali. Quo supposito facilè est ostendere quatuor esse, ita vt nec plures sint, nec pauciores, etiam si gene-
20 ra animarum tria tantùm sint, & potentiarum quinque. Ostenditur autem hoc modo; gradus animatorum in quibus reperiũtur potentiæ vegetatiuæ, hoc est, generatiua, nutritiua, & augmentatiua sine sensitiuis, & intellectiuis est infimus, & ideò primus. Secundum verò gradum constituunt animata illa, in quibus reperiuntur potentiæ sensitiuæ cum appetitiua, & siue loco motiua: & huiusmodi sunt sensitiua imperfecta, & vocatur
21 gradus sensitiuus. Tertium cõstituit potentia loco motiua separata ab eodem gradu sensitiuo, atque etiam sine intellectiuo reperta in animalibus perfectis, & quarũ potentia intellectiua separata à cæteris in homine. Diuisio tandem potentiarum in quinque genera, nempe in vegetatiuã, sensitiuam, appetitiuam, loco motiuam, & intellectiuã, ab omnibus recipitur, & ideò à nobis recipienda est. Sumitur autem sufficientia eius non ex ordine ad idem, vel diuersum subiectum animatum; cùm euidens

dens sit in eodem reperiri plura, ac diuersa genera potentiarũ valde diuersa secundũ maiorem perfectionem animæ, per quam constituitur, sed sumitur ex eodem modo, vel diuerso operandi, ita vt omnes potentiæ habentes eundem modum operandi constituant idem genus, & diuersum ab eis aliæ habentes diuersum modum operandi, sed quinque tantùm sunt modi operandi diuersi potentiarum vitalium; ergò quinque tantùm genera earum distinguenda sunt, sub quibus collocantur omnes. Probatur minor, nam omnes potentiæ vegetatiuæ habẽt eumdem modum operandi sine cognitione, ac per modum aliarum potentiarum inferiorum: ergò constituunt primum genus. Et secundum, omnes potentiæ sensitiuæ habentes eundem modum operandi imperfectæ cognitionis per organum corporeum, & potentiam in eo existentem, ac per species intentionales ab obiecto sensibili procedentes exercitæ, in quo modo operandi conueniunt omnes potentiæ sensitiuę. Potentia verò appetitiua etiam si sit necessariò coniũcta cum sensitiua in eodem animato, diuersissimum habet modum operandi ab ea, nam sensitiua cum sit cognoscitiua, operatur per modum attrahẽdi ad se obiectum, quia iste est modus cuiuslibet cognitionis: appetitiua verò non est cognoscitiua, sed operatur per modum inclinationis in bonum sensibile, & propterea distinctũ genus potentiarum constituit à sensitiua, atque etiam ab intellectiua, quòd vocatur tertium, comprehendens sub se tam appetitum sensitiuũ; 22 quàm rationalem, quia licet specie distinguantur, in quantum sensitiuus tendit in bonum sensibile, hoc est cognitum per sensum, & rationalis in bonum cognitum per rationem, vel intellectum, & propterea appellatur voluntas, habent tamen eundem modum operandi per modum inclinationis, & ideò idem genus potentiæ vitalis constituunt.

Quartum genus est potentia loco motiua, cuius modum 23 operandi diuersum esse à modo operandi potentiarum sensitiuarum euidens est, nam motum progressiuũ efficit anima præcedente operationem sensus, & appetitus per potentiam motiuam in membris ipsis, per quæ mouetur corpus existentem. Quemadmodũ nec habent sensitiuæ potentiæ, nec appetitiuæ: meritò ergo distinguit potentia motiua quartum genus potentiarum ab vtroque diuersum. Quintum atque vltimum genus constituit potentia intellectiua, quia licet in genere cognoscitiuæ potentiæ conueniat cum sensitiuis, longè diuersum modum operandi habet, cùm non sit potentia organica, nec actus eius exerceatur per organum corporeum, nec omnino per corpus: quare nec cum dependentia ab eo, nisi quantum ad subministrationem specierum, & obiectorum. Omnis autem sensitiua cognitio

cognitio actus est alicuius organi corporei, quo dissoluto repugnat operari animam, etiam si per diuinam potentiam permaneret (naturaliter namque statim corrumpitur;) & hinc pro-
24 cedit aliud discrimen maximum, quod potentiæ sensitiuæ operantur per species materiales, & corporeas, per quas non possunt attingere cognitionem rerum spiritualium, imò nec materialium in vniuersali, sed res tantùm sensibiles, & singulares; intellectus verò omnia, & omnibus modis cognoscit, & ideò sensus non sunt scientiarum capaces sicut intellectus. Et ex eodem modo vniuersalissimo cognoscendi, sibi proprio habet intellectus, quod sit radix, & origo totius libertatis, quod est maxima perfectio eius indicans distinctionem eius à modo operandi sensuum. Et ideo aliud genus à potentijs sensitiuis.

25 Ad argum. Caiet. & Ægidij concedenda est maior, & minor, sed neganda consequentia, quod quatuor genera animarum distinguere debeat Arist. sicut distinguit quatuor gradus viuentium: nam diuerso modo sumuntur ab eo genera animarum, & gradus viuentium; illa quidem ex solis essentialibus, hæc vero potius ex ordine ad subiecta, hoc est, ad animata, in quantum vnum reperitur in eis separatum ab alijs. Et cum quatuor sint animata, in quibus diuersum genus potentiarum reperitur separatum, licèt tria sint animarum genera, quatuor distinguntur gradus viuentium. Et eodem modo respondetur ad argum. 2. opinionis, nam eadem ferè fuit deceptio vtriusque: putarũt namque authores isti ex solis essentialibus distingui ab Arist. gradus animatorum, sicut distinguntur diuersa genera animarum; ex quo intulit secunda opinio, quod cum genera animarum solùm sint tria, tres tantùm distinguẽdi sint gradus animatorum, aut viuentium. Caiet. vero, & Ægidius ex opposito, ex quatuor gradibus animatorum intulerunt quatuor genera animarum, deceptos igitur esse dicimus eodem modo, quia putauerunt omnes æqualem debere esse numerum animarum, & animatorum, quod apertè falsum est, quia ex diuersis sumuntur iam explicatis, quæ cùm sint inæqualia, etiam oportet inæqualem esse numerum animarum, & animatorum.

26 Ad argumentum verò contra diuisionem potentiarum in quinque genera respondeo, non distingui genera potentiarum per ordinem ad subiecta, in quibus inueniuntur separata, sicut gradus viuentium, sed per diuersos modos operandi iam explicatos: nam iste est modus proprius distinguendi genere potentias, vt in alijs controuersijs est manifestum, & cum potentia visiua conueniat in eodem modo operandi cum cæteris sensibus, & generatiua cum cæteris potentijs vegetatiuæ animæ, non constituunt diuersa genera potentiarum, licèt separatæ inueniantur

niantur ab eis,ſed ſub eiſdem generibus continentur, generatiua quidem ſub genere vegetatiuarum, & viſiua ſub genere ſenſitiuarum.

QVÆSTIO II.
An vegetatiuum includatur formaliter in ſenſitiuo, & vtrumque in rationali,vel eminenter tantùm.

VEgetatiuum, & ſenſitiuum duobus modis accipiũtur;pri- 27
mò pro potentiis vegetandi,& ſentiẽdi,ſecundò pro gra-
dibus vitæ vegetatiuæ,& ſenſitiuæ:à quibus tales potentiæ tã-
quam à radice procedunt., & de eis primo modo ſumptis non
procedit quæſtio;quia certum eſt potentiam ſenſitiuam nõ in-
cludere vegetatiuam:cum ſit certum non poſſe illo modo actũ
eius præſtare,ſed cum ordinentur ad actus ſpecie diuerſos; ita
vt vnum non includat alterum,ſic ipſæ ſe habent,vt nullo mo-
do ſe includant. De ſolis igitur gradibus ſubſtantialibus quæ-
rit titulus quæſtionis,an ita ſe includant,vt ſenſitiuus, vege-
tatiuum,& rationalis vtrumque contineat. Sed adhuc gradus 28
iſti dupliciter conſiderari poſſunt,vel in communi, ita vt gra-
dus vitæ vegetatiuæ conſideretur quaſi abſtractus à particula-
ribus differentiis plantarum,brutorum,& hominis, vel in par-
ticulari, vt determinatus per propriam differentiam plãtarum,
quam negatione illa explicamus dicentes,plantam habere gra-
dum vitæ vegetatiuæ tantùm,hoc eſt,non ſenſitiuæ. Et quæ-
ſtio procedit de eis vtroque modo conſideratis.

Sed adnotare oportet ſecundò; Illud dici continere aliud
formaliter, quod habet in ſe formaliter eſſe eiuſdem rationis,
per quod poteſt illud producere, vel operationes eius præſtare,
vt calor vnus, qui producit alterum, dicitur continere illum
formaliter.Eminenter verò continere aliud eſt, per aliud eſſe
diuerſæ rationis, & ideò perfectiùs, quod in ſe habet poſſe il-
lud producere, vel ſaltem perfectius præſtare, quidquid illud
præſtare poteſt, vt lux dicitur continere calorem eminenter, 29
quia per eſſe perfectius diuerſæ rationis, quod in ſe habet,po-
teſt eum producere.

Quibus explicatis conueniunt omnes in eo, quod gradus eſſendi vegetatiuus, ſiue in genere accipiatur, ſiue in ſpecie, continetur in ſenſitiuo formaliter,aut eminenter. Quod probatur euidenter, ſuppoſito, quod in vno viuente non detur niſi vna anima, quod inferiùs oſtendetur. Nam euidens eſt animalia omnia non ſolùm eſſe ſenſitiua, ſed etiam vegetatiua, cum euidens ſit habere operationes vegetatiuas generationis, & nutritionis, & euidens ſit id habere ab anima ſen-

ſitiua,cùm neque à materia habeant , nec ab anima vegetatiua ab ea diſtincta ; ergo euidens eſt , quod anima ſenſitiua eorum ſit principium radicale operationum vegetatiuarum, & conſequenter principium, quo viuunt vita vegetatiua,quod eſt eſſe animam vegetatiuam,& ideò illam continere formaliter , aut eminenter:& quod de ſenſitiua probatur reſpectu vegetatiuæ, ſimul de rationali reſpectu vtriuſque probatum cenſetur. So-
30 lùm poteſt eſſe quæſtio circa modum ſpecialem continendi,an videlicet continentia hæc ſit formalis , ita vt anima ſenſitiua cuiuſlibet bruti ſit formaliter vegetatiua , & rationalis formaliter ſenſitiua,& vegetatiua, vel ſolùm virtualiter,aut per eminentiam,ita vt ſenſitiua ſolùm ſit vegetatiua eminenter , & rationalis quoque ſenſitiua,& vegetatiua.

Et prima opinio aſſerit virtualiter, aut eminenter contineri vegetatiuam in ſenſitiua,& vtramque in rationali , non tamen formaliter.Ita Iauellus 2. lib.de anima , Caietan.1.part.quæſt. 75.artic.4. & magis ex profeſſo cap. præſenti , quæſt.1.Petrus Martinez 2.lib.de anima,cap.2. Toletus quæſt.5. & 7.eiuſdem libri,& idem videtur ſentire D.Thom.1.part. quæſt.76.artic.4. vbi ita ait:***Nulla alia forma ſubſtantialis eſt in homine,niſi ſola anima intellectiua,& ipſa ſicut virtute continet animam ſenſitiuam, & nutritiuam,ita virtute continet omnes inferiores formas, & facit ipſa ſola,quidquid imperfectiores formæ in aliis faciunt,& ſimiliter eſt dicendum de anima ſenſitiua in brutis , & de nutritiua in plantis, & vniuerſaliter de omnibus perfectioribus reſpectu imperfectarum*** Pro-
31 batur teſtimonio Ariſtotelis , & ratione , Ariſtoteles enim cap. præſenti aſſerit ſic ſe habere vegetatiuum,ſenſitiuum , & intellectiuum,ſicut figuras priores , & poſteriores , ita vt ſicut priores includuntur potentia in poſterioribus , vt trigonus in tetragono,& vterque in pentagono, aut triangulus in quadrãgulo,ita vegetatiuum includatur in ſenſitiuo, & vterque in rationali in potentia , ſed includi in potentia ſolùm eſt includi virtualiter , & non formaliter : ergo ex mente Ariſt.ſolum includitur vegetatiuum in ſenſitiuo , & vterque in rationali virtualiter,aut eminenter,non formaliter.

Quod ex modo incluſionis eorumdem numerorum conſtat: nam triangulus ſecundum propriam rationem formalem , qua tres tantùm angulos æquales duobus rectis habere dicitur,non continetur actu, & formaliter in quadrangulo plures habente, ſed ſolùm in potentiam , in quantum ex poſteriori figura poteſt effici prior:ergo nec vegetatiuum includitur in ſenſitiuo, vel vterque in rationali, niſi in potentia,in quantum poſterior gradus , vel anima præſtare poteſt , quidquid poteſt prior & lõgè perfectius, quod eſt eminenter contineri non formaliter.

Pro bat ur

Probatur deinde ratione, 1. quia differentia Metaphysica, licèt sumatur à tota natura Physicæ speciei, formaliter tamen sumitur à sola forma, vt differentia *rationale* ab anima rationali, sed differentia inferior non includit formaliter superiorē, sed falsum est dicere, rationale formaliter est sensibile, vel rationalitas est sensibilitas: ergo nec anima posterior includit formaliter priorem: sed falsum erit dicere, anima sensitiua formaliter est vegetatiua, & rationalis formaliter est sensitiua, & vegetatiua. Secundò vna species non potest, vllo modo includi formaliter in alia; nec prædicari formaliter de illa, vt patet de homine, & leone, sed anima vegetatiua, & sensitiua distinguntur specie saltem partiali, & pariter distinguitur vtraque à rationali: ergo repugnat vnam includi in altera formaliter. Tertiò probatur specialiter de anima rationali, quod non includat formaliter vegetatiuum, & sensitiuum, quia si ea includit, maximè, quia posterior est, aut inferior, & in essentialiter subordinatis posteriora includunt formaliter priora, sed si hæc ratio alicuius momenti esset, sequeretur animam rationalem includere cæteras formas substantiales inferiores, & ita sicut dicitur vegetatiua, & sensitiua formaliter, dicuntur quoque formaliter corporea, quod est absurdum, cum sit formaliter spiritualis, & incorporea secundum propriam entitatem. 32 33

Secunda opinio duo asserit. Primùm *quod anima sensitiua formaliter includit gradum vegetandi in communi acceptum, & rationalis gradum sentiendi, & vegetandi: secundum, quod anima sensitiua includit formaliter animam vegetatiuam in speciali, & anima rationalis animam vegetatiuam, & sensitiuam, ita vt qualibet anima sensitiua sit formaliter anima vegetatiua, & anima rationalis sit formaliter anima vegetatiua, & sensitiua.* Hæc est iam communis sententia inter Recentiores, & tanquam probabilior à nobis tenenda. Sed quia non eodem modo intelligitur ab omnibus, explicare eam oportet. 34 35

Et pro explicatione duo sunt prænotanda; Primum quod essentialiter subordinata duplicia sunt, quædam completa, vel per modum naturæ completæ significata, vt genera & species, ex quibus linea prædicamentalis constituitur: talia sunt substantia corpus, viuens in prædicamento substantiæ. Alia sunt incompleta, quia eorundem completorum partes sunt vel formæ, & tales sunt formæ substantiales in prædicamento substantiæ, vt forma lapidis tribuens esse substantiæ, & corporis, post quam sequitur anima plantarum, & post hanc anima sensitiua animalium, & tandem anima rationalis constituens hominem, & Petrum, & cum necessarium sit priora, ac superiora includi in inferioribus ac posterioribus, dupli- 36

citer id contingere manifestum est, nempe tanquam id, quod continetur in alio, & tanquam ratio contenta in alia, quod propriis verbis explicari solet, dum dicitur vnum includere, vel continere aliud, tanquam id, quod continet illud, aut tanquam quo, hoc est, tanquam ratio inferior continet superiorem, & modo priori includuntur priora, aut superiora completa in inferioribus, & hæc dicuntur continere illa, vt substãtia in corporeo continetur, & vtrumque in viuente; formæ verò aut gradus non possunt continere alia, vel includi in aliis hoc modo, quia non sunt, quod est tale, sed quo, seu ratio constituendi aliud tale, vt anima sensitiua bruti, non est id quod sentit, sed quo aliud sentit. Vnde sequitur, quod anima rationalis non continet sensitiuam, & vegetatiuam, tãquam id quod per se vegetatur, & sentit, sed solùm tanquã ratio formalis constituens vegetatiuum, & sensitiuum; & propterea Aristoteles
37 definiens animam non dixit esse corpus, sed actum corporis, hoc est, formam eius, per quam constituitur in esse organici atque viuentis, & in posteriori definitione non dixit animam esse, quod viuit, quod sentit, quod mouetur, & intelligit, sed esse, *Principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus.* Dum ergo asserimus animam sensitiuam continere formaliter animam vegetatiuam, & animam rationalem continere vtramque animam, de continentia formali loquimur, modo posteriori explicato, non priori.

Secundò notandum est dupliciter contingere, quod vnum contineat alteram formaliter. Primò in gradu eiusdem speciei, & ordinis. Secundò in gradu diuersæ speciei, & ordinis. Exemplum modi prioris est calor potens producere alium calorem, vel præstare, quod ille præstat, qui propterea illum dicitur continere formaliter, sed in gradu eiusdem speciei, &
38 ordinis. Exemplum posterioris modi est animal continens perfectionem vegetatiuam plantæ, quia proprias operationes eius præstare potest secundum rationem vniuocam, per virtutem quam habet in se formaliter, & nobiliori modo, quam ipsa, & modus iste continendi formaliter dicitur etiam modus continendi eminenter: cum sit in gradu altiori, ac eleuatiori, & verissimũ sit eminentius continere animal vegetatricem virtutem, quàm plantã. Vnde fit duplicem esse quoque modũ continendi eminenter, vnum quidem in superiori gradu formaliter tali, alio modo in superiori gradu non formaliter tali, sed solùm virtualiter, quo pacto forma solis continet calorem. Animal verò continet eminenter virtutem vegetatiuam plantæ in
39 virtute quadam alia superiori, sed formaliter tali, & continere eminenter hoc modo, potest coincidere in eadem re, cum continentia

tinentia formali posterioris modi iam explicati, vnde dicere possumus aliquid esse, quod continet aliud formaliter tantùm, nempe illud, quod in gradu eiusdem rationis, & ordinis formaliter tali illud continet, vt calor calorem, aliud verò esse, quod continet alterum formaliter simul, & continenter, si illud contineat formaliter in gradu superiori: nam quatenus contineat illud in gradu formaliter tali, dicitur continere illud formaliter, quatenus verò in gradu superiori continet eminenter. Quibus prænotatis,

Asserit nostra sententia, ***animam sensitiuam continere gradum vegetandi, atque etiam animam vegetatiuam formaliter quidem, atque etiam eminenter, & eodem modo animam rationalem vtrumque gradum, & vtramque animam, ita vt sit anima vegetatiua, & sensitiua formaliter simul, & eminenter.*** Quod in primis probo, ex vtraque definitione animæ hoc modo: Quæcũque anima bruti 40 est actus primus substantialis, constituens illud formaliter, & essentialiter vegetatiuum, non minùs, quàm sensitiuum, & anima rationalis est actus primus substantialis constituens hominem formaliter, & essentialiter vegetatiuum, & sensitiuum, non minùs, quàm formaliter, & essentialiter rationalem: ergo non minùs est illa formaliter, & essentialiter vegetatiua, quàm sensitiua; & rationalis non est minùs formaliter vegetatiua, & sensitiua, quàm rationalis: quare ex definitione priori euidenter colligitur vtramque cõtinere formaliter inferiores animas. Euidens etiã experientia docet, in animali esse opera vitæ vegetatiuæ formalia, vt generationem sibi similis, nutritionẽ & augmentationem: ergo supposito quod non sint plures animæ in eodem animali, euidens erit operationes has procedere ab vnica anima sensitiua, & hanc esse principiũ formale, quo viuit animal, & actum primum tribuentem eidem animali esse 41 substantiale vegetatiuum, & ex consequenti esse animã vegetatiuã formaliter. Præterea homo est formaliter, & essentialiter animal, & viuens formaliter, & essentialiter; & vtrumque etiam prædicatum formale pertinet ad essentialem definitionẽ eius, quia definito conuenit formaliter, & essentialiter definitio, sed non potest esse formaliter animal, & viuens, nisi à forma vtrũque gradum ei tribuente, & non habet aliam formam substantialem præter animã rationalem, vt supponitur: ergo ab ea tanquam à forma tribuitur homini vterque gradus essendi, sed quod tribuit forma per informationẽ, cõtinet formaliter, quia tribuit illud in genere causæ formalis, & cõsequenter tanquã effectum formalem: ergo anima rationalis vtrumque gradum, & animam sensitiuam, ac vegetatiuam continet formaliter: & pariter anima sensitiua gradum, & animam vegetatiuam. Nam

idem argum.ei applicari potest,vt consideranti patebit. Quod verò eosdem gradus & animas etiam contineat eminéter probatur,quia continet in gradu superiori,atque eminentiori.

42 Nunc ad argum. primæ opinionis respondendum est, & ad testimonium Aristot. de figuris respondeo, exemplum figurarum adductum esse ab Aristotele; vt per similitudinem earum aliquo modo explicari posset ordo animarum atque graduum earum,quos diuersis viuentibus conferũt, similitudo verò non potest tenere in omnibus, alioqui iam esset idẽtitas:tenet ergo 1.in eo quod sicut in posteriori figura includitur prior, ita in posteriori anima includitur prior,vt in sensitiua,vegetatiua;& vtraque in rationali. Sed in modo inclusionis valde differunt, nam in primis quãtum ad animas ipsas pertinet, inferiores includunt formaliter,& essentialiter superiores, vt sensitiua vegetatiuam. Figuræ verò solùm se includunt materialiter, in quantum ex angulis vnius componitur altera, non tamen ex ratione formali eius, sicut anima inferior componitur ex ratione formali superioris (saltem nostro modo intelligendi:) & ideò verum est animam sensitiuam esse formaliter vegetatiuam,non tamen figuram tetragonam esse trigonam, quamuis

43 includat materiales angulos eius. Differunt 2.quia animæ, & earum gradus habent rationem formarum, & ideò media informatione præstant quæcunque præstare possunt:& cum informatio sit genus causæ formalis, necesse est per modum formarum se includere,& ideò formaliter, & non solùm eminenter,imò nec eminenter, si modus eminentiæ excludat formalem, sed eminenter formaliter ratione iam explicata: figuræ verò non habent modum formarum,sed specierum.

Aristot.igitur solùm attulit similitudinem figurarum,vt explicaret inclusionem priorum animarum in posterioribus:asseruit autem potẽtia,vel virtute includi, non tamen eodem modo,sed particularem modum inclusionis iuxta naturam vtriusque extremi intelligendum esse, quæ cùm sit adeò diuersa,valde diuersus est:nam in figuris solùm potest esse potentialis aut virtualis secundum materiam earum; in animabus verò cum sint veræ formæ,materialis esse non potuit, sed necessariò formalis,& cum posteriores includant priores in gradu nobiliori, ac ordinis superioris, simul debet esse per eminentiam formalem iam à nobis explicatam. Nec vnus,vel alter modus materialis, aut formalis aliquid referebat ad intentum Aristotelis, quod solùm fuit ostẽdere posteriores gradus, posterioresque animas includere priores virtute, aut potentia iuxta propriam conditionem, & naturam; quare non potest ex eo probari inclusionem graduum,vel animarum non esse formalem.

Ad

Ad primum argumentum concessa maiori,& minori,neganda est consequentia, quod anima posterior non includat formaliter priorem,quia diuersa est ratio de anima,ac de differentia : nam anima est forma physica, differentia verò conceptus realis ab ea desumptus ; ab eadem autem forma physica possunt desumi plures differentiæ,quia includit formaliter plures gradus essendi,vt ab eadem anima rationali desumimus vnam differentiam distinguentem hominem à planta sub genere viuentis, & aliam distinguentem eum à brutis sub genere animalis, quia eadem forma physica potest esse fundamentum,à quo intellectus sumat plures conceptus formaliter diuersos, quales sunt differentiæ : vnde licet eadem anima includat plures gradus essendi ratione distinctos,qui de ipsamet prædicantur,non sequitur,vnam differentiam desumptam ab ea,includere aliam, quia iam differentiæ istæ sunt conceptus simplices desumpti 45 ab eadem forma, prout includente determinatum gradum essendi, quæ licet sumpta secundum suam integram rationem includat omnes gradus, si tamen sub conceptu limitato concipiatur, vt includens vnum,non includit alterum : vt si anima rationalis præcisè accipiatur sub gradu rationali, non erit sensitiua, nec vegetatiua, & vt concipitur præcisè,vt dat corpori esse sensitiuum,& est principium radicale sentiendi,non est vegetatiua. Vnde cùm differentia inferior desumatur ab eadem anima præcisè,prout includente vnum gradum, non potest includere aliam, quæ ab eadem anima accipitur præcisè,vt includente alterum gradum : benè igitur stare potest,quod posterior 46 anima includat formaliter gradus priores, aut etiam suo modo inferiores animas, & quod differentia inferior non includat formaliter superiorem.

Ad secundum argumentum respondetur hac distinctione: species duplex est, subalterna, & infima,subalterna adhuc est contrahibilis, tanquã genus per differentias essentiales ad species atomas. Infima verò species non est iam contrahibilis per differentias essentiales, & propterea vocantur atoma, hoc est, indiuisibilis essentialiter. Hoc supposito ad formam argumenti,distinguenda est maior, quod vna species non possit includi formaliter in altera, nam de atomis speciebus vera est propter repugnantiam differentiarum, quarum vna non subordinatur 47 alteri,& ideò non potest includi in ea:de speciebus verò subalternis adhuc determinabilibus,tanquam genera,est falsa ; nam cum inferiores subordinentur superioribus, easque determinent per specialiores differentias, non solùm impossibile non est,sed necessariũ est eas includere,vt animal viuens, & viuens corpus, & ita anima rationalis includit vegetatiuam, sed non

I 4

plantam, quia hæc debet differentiam repugnantem; illa verò contrahibilem potius per sensitiuam, & vtraque per rationalem, & hæc est ratio inclusionis formalis.

DVBIVM.

An anima rationalis sit formaliter corporea.

48 AD tertium argumentum respondent recentiores quidam, non sequi ex eo, quod anima rationalis sit formaliter sensitiua, & vegetatiua: esse etiam formaliter corpoream, sed diuersam esse rationem de duobus illis gradibus, ac de gradu corporis, quia gradus corporis, siue sumatur in particulari, siue in communi ex sua intrinseca ratione, dicit aliquid ex directo oppositum spirituali: cùm corporeum ab intrinseco sit capax extensionis quantitatiuæ, & diuisibilitatis in partes integrantes, & ideò non possit esse totum in toto subiecto, seu materia, & totum in qualibet parte, sed necessariò si forma sit, per partes informare debeat, spirituale verò ab intrinseco dicit rationes his oppositas, est enim secundum entitatem indiuisibile, & ideò repugnat ea quæcumque diuisibilitas in partes integrantes, & si forma sit, non potest per partes informare, sed tota debet informare totum subiectum, vel materiam, tota etiam quamlibet eius partem, vnde cùm anima rationalis sit spiritualis, & indi-

49 uisibilis: ab intrinseco ei repugnat esse corpoream. De sensitiuo autem, & vegetatiuo diuersa est ratio, quia gradus sentiendi, & vegetandi in communi accepti, nihil repugnans rei spirituali dicunt, sed ratio eorum communis est corporeis, & spiritualibus formis ab vtrisque abstrahens, & propterea potest conuenire formaliter animæ rationali, etiam si spiritualis sit, sicut cōuenit sensitiuæ, & vegetatiuæ. Ex quo inferunt animam rationalem eminenter tantùm, & non formaliter includere gradum corporis, quamuis gradus vegetandi, & sentiendi includat formaliter, animam autem vegetatiuam & sensitiuam cum sint formæ corporeæ eductæ de potentia materiæ, omnes gradus superiores vsque ad supremū substantiæ includere formaliter.

50 Hæc tamen sententia in primis contraria est verbis expressis D. Thom. in principio huius quæstionis à nobis citatis, quibus asserit, animam rationalem, sicut virtute continet vegetatiuam, & sensitiuam, ita etiam omnes inferiores formas, nullum igitur admittit discrimen in modo eas continendi, cùm ergo probatum sit de vegetatiuo, & sensitiuo, quod formaliter eas contineat, efficaciter sequitur eodem modo sentire Diuum Thom. de inclusione gradus corporei. Sed probatur nullum omnino admittendum esse discrimen inter gradum corporeum ex vna parte, & vegetatiuum, ac sensitiuum ex altera: primò quia

quia talis est gradus essendi,quales sunt potentiæ, & operationes ab ipso procedentes, sed potentiæ,& operationes sensitiui, & vegetatiui gradus, quomodocunque sumantur; sunt corporeæ,vt ostendunt potentia nutritiua, & generatiua, & omnes sensus cum suis operationibus: ergo gradus isti etiam in communi accepti corporei sunt formaliter;falsum igitur in primis est dicere,quod à corporeis & spiritualibus abstrahunt,& ideò possunt conuenire animæ rationali.Deinde falsum est affirmare,quod conueniant formaliter animæ rationali,& ei repugnet gradus corporis: cum gradus illi corporei sint formaliter.

Secundò,quia falsum est dicere,quod eidem animæ rationali conueniat & repugnet gradus corporis. Probatur, quia animam rationalem esse sensitiuā. & vegetatiuam formaliter non est esse id,quod vegetatur,aut sentit, sed solum possunt ei conuenire tanquam formæ, hoc est tanquam rationi, & vt (aiunt) tanquam,quo; sed hoc modo conuenit ei esse corpoream,cùm sit, quo aliud est corpus;ergo eodem modo conuenit ei formaliter esse corpoream, sicut conuenit esse vegetatiuam, & sensitiuam, quare commentitia est differentia, quam isti ponunt inter hos duos gradus ex vna parte, & gradū corporis ex altera respectu animæ rationalis. 51

Hac igitur distinctione soluendum est; esse aliquid corporeum formaliter, dupliciter contingit; vt quo; & vt quod: & modo priori dicitur aliquid corporeum formaliter ex eo solum,quod est ratio,vel forma constituens aliquid sub gradu essentiali corporis,quod habere potest forma,licet in se sit indiuisibilis, vt quod,nec partes habeat integrantes in sua entitate, & ideò nec extensionis sit capax: nam albedo non est alba formaliter,vt quod,sed bene,vt quo,quia constituit album,tanquā forma eius. Posteriori verò modo non est aliquid corporeum, nisi in se sit capax extensionis, vel saltem sit in se dependens à materia, vel corpore, & ex eius potentia educatur. Hac igitur distinctione præsupposita ad formam argument. concesso antecedente,distinguendum est consequens,quod anima rationalis sit formaliter corporea, nam, vt quo,verum est, ac necessarium, vt quod, falsum & impossibile. Hoc secundum satis est per se manifestum,sed Probatur primum, quia anima rationalis est vera forma substantialis tribuens materiæ esse substantiale, atque etiam esse corporeum; cùm nulla detur substantia, quæ non sit corporea, vel incorporea, & eam, quam constituit anima simul cum materia, constat, non esse spiritualem, sed corpoream; ergo tribuit anima esse corporeum materiæ, quod est esse corpoream, vt quo, sed non repugnat esse hoc modo corpoream,& esse spiritualem,indiuisibilem,inextensam,atque

52 (beside "Hac igitur distinctione") ; 53 (beside "rium, vt quod, falsum")

incorpoream secundum propriam entitatem, quia cum his stare potest, quod sit ratio, seu forma tribues esse corporeum materiæ, sicut stat, quod albedo non sit alba, vt quod, & nihilominus sit forma tribuens corpori esse album, quod est esse albam, vt quo. Negandum est igitur, quod infertur, nempe falsum esse, quod anima rationalis sit formaliter corporea, imò potius eodem modo est corporea, ac sensitiua, & vegetatiua; & tria hæc
54 eodem modo ei conueniunt, sicut enim non est vegetatiua, nec sensitiua, vt quod, hoc est, vt ipsa vegetetur, ac sentiat: sed solum, vt quo, ex eo, quod est forma constituens vegetatiuum, & sensitiuum formaliter tale, pari ratione non est corporea, vt quod, ita vt in se sit diuisibilis, aut extensionis capax, sed ex eo solùm, quod est forma constituens compositum formaliter corporeum.

QVÆSTIO III.

An omnes animæ eiusdem speciei, præsertim rationales sint æqualis perfectionis substantialis, vel vna sit perfectior altera.

55 VT intelligatur quæstio, necessariò distinguenda est duplex perfectio quorumcunque indiuiduorum; specifica, & indiuidualis; specifica perfectio illorum est, quam participant à natura specifica omnibus communi; indiuidualis verò prouenit eis ex differentia indiuiduali, quæ non est aliud, quàm modus quidam substantialis (secundùm communem opinionem scholæ) per quem determinatur natura specifica ad hoc, & illud indiuiduum, & distinguitur indiuidualiter à quocunque alio. Et de perfectione specifica certum est æqualem esse in omnibus indiuiduis, quia eadem prædicata essentialia, speciei participant omnia, & nullum potest aliquod habere, quod non habeant alia, alioqui distingueretur specie ab his, quia distinctum prædicatum essentiale distinctam essentiam, atque speciem constituit. De sola ergo perfectione indiuiduali potest esse quæstio, an secundum eam possit esse vnum indiuiduum perfectius altero eiusdem speciei, vt Petrus, Ioannes? & in hoc sensu intelligitur quæstio proposita de animabus eiusdem speciei, vt de rationalibus, an supposito quod omnes sunt eiusdem perfectionis specificæ, vna sit perfectior altera indiuiduali perfectione, quæ indiuidualis perfectio cùm sit modus substantialis, erit perfectior substantialiter modaliter, non essentialiter, vel sicut omnes sunt æquales in perfectione essentiali, aut specifica, ita sint æquales in perfectione indiuiduali.

Et prima opinio tenet omnes esse æqualis perfectionis indiuidualis. Ita Henr. quodlib. 3. quæst. 5. quamuis in fine quæstionis hærere videatur neutram partem determinare audens. Durand. verò sine formidine eam tenet in 2. d. 32. q. 3. & cum eo Argent. ibidem. quæst. 1. artic. 2. Socin. 8. Meth. quæst. 26. Sotus cap. de substantia in Logica, quæst. 2. ad 9. Zima, theorem. 44. & Ioan. quidam de Ganaco, quẽ citat Caiet. 1. part. quæst. 85. art. 7. Ex recentioribus verò Toletus 3. lib. de anima. qu. 18. asserens oppositam sententiam temerariam, ac periculosam esse. Fonseca 5. Metaphys. cap. 26. quæst. 16. sect. 2. vbi plures ex sanctis Patribus refert pro ea. Probatur testimonio Aristotelis, ex 3. lib. Metaphysic. textu 11. vbi docet inter indiuidua eiusdem speciei, non dari prioritatem naturæ, quæ versatur inter ea, quorum vnum est perfectius altero; quod non potest esse verum, nisi sentiat omnia esse æqualis perfectionis; ergo hæc est mens eius, sed animæ omnes rationales sunt eiusdem speciei; ergo ex mente Aristotelis omnes sunt æqualis perfectionis, & nulla potest esse perfectior altera, vlla ratione. Idem quoque videtur sentire Diuus Thom. 2. 2. quæst. 5. art. 4. ad 3. vbi docet intellectum principiorum, per quem cognoscimus prima principia æqualem esse in omnibus hominibus, quia sequitur (inquit) ipsam naturam humanam; ergo sentit naturam humanam esse omnino æqualem in omnibus hominibus, & in nullo perfectiorem, perfectio autem naturæ humanæ prouenit ab anima rationali; ergo sentit hanc non esse perfectiorem in vno, quàm in alio, sed ęqualis perfectionis in omnibus. Et 3. part. quæst. 69. art. 4. ad 3. expressiùs id videtur sentire his verbis. ***Diuersa capacitas naturalium in hominibus, non est ex diuersitate mentis, cum omnes homines eiusdem speciei existentes in forma conueniant, sed est ex diuersa dispositione corporum.*** Probatur etiam ratione primò, quia substantia rei idem est, ac essentia eius: ergo idem est vnum esse perfectius altero substantialiter, & essentialiter, sed repugnat vnam animam esse perfectiorem altera essentialiter, quia omnes constant eisdem prædicatis essentialibus, ex quibus sumitur essentialis, ac substantialis perfectio; ergo etiam repugnat esse perfectiorem substantialiter. 56 57 58

59 Secundò, si vna anima est perfectior altera substantialiter, in primis sequitur vnum hominem esse perfectiorem altero substantialiter, & ideò magis homo substantialiter, & ita substantia susciperet magis, & minus. Sequitur deinde vnum hominem habere perfectiorem intellectum, & voluntatem, quàm alterum, quia potentiæ istæ consequuntur natutam animæ, ad modum propriæ passionis, sed habere perfectiorem voluntatem, est habere voluntatem magis liberam, quæ ideò vocabitur liberum

liberum arbitrium perfectius:ergo vnus homo erit magis liber in suis operationibus, quàm alter, & consequenter iste non erit omninò liber, quod patet esse falsum. Et vrgeri potest argum.hoc modo, solùm potest vna anima esse perfectior altera, quia est principium alicuius operationis,cuius alia non est capax, vel quia est principium eiusdem operationis secundum nouum, ac diuersum modum eius, sed nulla anima rationalis
60 aliquid horum habet, quod non habeat quæcunque alia, vt per se patet; ergo non potest esse verum, quod vna sit perfectior alia substantialiter, sicut nec inter formas substantiales corporeum non viuentiũ talis differentia reperitur, sed omnes concedimus esse æqualis perfectionis etiam indiuidualis, sicut omnia composita, vt omnes ignes,omnes aquas.

Secunda opinio concedit ***inter animas rationales, ac ceteras eiusdem speciei, vnam esse altera perfectiorem substantialiter, ratione perfectioris differentia indiuidualis, & ideò perfectiorem intellectum, & voluntatem habere, & in ceteris animabus perfectiores potentias sensitiuas, aut vegetatiuas.*** Ita statutum est per facultatem Theologicam Parisiensem,in quodam articulo sic asserente. ***Si quis dicit omnse animas ab origine esse aquales,errat: quoniam alias anima Christi non esset perfectior, quàm anima Iuda.*** Et ita Magister sententiarum in 2.distinct.17.vbi hanc eandem quæstionem proponit,& soluit hisce verbis. ***Illud quoque non incongruè quari solet, vtrũ omnes anima ex creatione aquales sunt, ac alia aliis excellentiores, pluribus non irrationabiliter videtur, quod ex ipsa creatione alia aliis excellant in naturalibus donis: & in essentia alia aliis sit subtilior, & ad intelligendum,memorandúmque habilior, vtpote acriori ingenio, & perspicatiori intellectu pradita.*** Et cum eo
61 Scholastici ferè omnes ibidem; Bonauen.& Ricard.art.4.qu.1. & Ægidius quæst.3. D.Thom. quæst.2.art.3. & 1.part.qu.85. art.7.vbi asserit vnum hominem perfectiùs intelligere, & magis penetrare naturam eiusdem obiecti, quàm alterum propter duo, Primum,quia habet meliorem intellectum, & meliorem animam.2.propter inferiores potẽtias meliùs dispositas,nempe sensus externos,& internos: ita etiã Caiet.& Bannez hoc loco, Ferrat. 1.lib. contra gentes cap.13 Iauellus. 8 meta.qu.6.& ex recentioribus plures;& nobis etiam videtur probabilior,& proptereà meritò reprehendit Toletum Bannez vbi supra, atque etiam 1.lib.de genera.cap.4.qu.3.quod dixerit temerariam esse, atque periculosam;cùm nihil temeritatis, aut periculi, hæc,vel illa pars contineat, imò potius per modum problematis, in vtramuis partem probabilis defenditur à Conym. 2.lib. de anima cap.1. quæst.5.art.3.

62 Quam vt explicemus simul, ac probemus duo adnotamus.

Primum

Primum quod cum anima ſit eſſentialiter pars,intrinſecum ordinem dicit ad compoſitum , & conſequenter ad corpus, tanquam ad aliam partem , cum qua apta eſt illud componere, & quælibet anima ſingularis dicit indiuidualem ordinem ad ſingulare,& determinatum corpus,quia ad conſtitutionem cuiuſlibet compoſiti determinati,ac ſingularis,determinatæ , ac ſingulares partes ordinatę ſunt à natura:alioqui non per ſe,ſed per accidens coniungeretur talis anima tali corpori , ſi pro libito poſſet quælibet anima ei infundi,imò nec per ſe, ſed per accidens produceretur tale compoſitum: quia ſi alia anima infunderetur eidem corpori,non idem,ſed aliud reſultaret compoſitum,hæc autem falſa eſſe conſtat.Præterea ſicut anima,non vnitur materiæ propter bonũ eiuſdem materiæ,ſed propter bo- 63
num proprium,atque compoſiti, nempe vt per informationem conſequatur perfectionem infotmandi,& conſtituat compoſitum,ita hæc forma,aut hæc anima non vnitur huic materiæ,his diſpoſitionibus,ab hoc agente præparatæ propter bonum eiuſdem materiæ , aut eiuſdem corporis; ſed propter bonum proprium,nempe vt perfectionem propriam informandi , & operandi , atque conſtituendi tale compoſitum conſequatur. Ex quibus ſequitur materiam melius diſpoſitam , atque organizatam per ſe naturaliter poſtulare meliorem,ac perfectiorem animam, & ideò animam ei infuſam perfectiorem eſſe ſecundum rationem indiuidualem alia,quam naturaliter poſtulat materia 64
minùs bene diſpoſita,& organizata, quod ſaltem verum eſt de organizatione,ac diſpoſitione per ſe inducta ab agente naturali nullo obſtante impedimento,nam ſi minùs bona induceretur per accidens ratione alicuius cauſæ contrariæ ſuperuenientis, atque impedientis,alia eſſet iudicanda ratio.

Ex hac igitur adnotata doctrina,hæc ratio colligi poteſt ef- 65
ficaciter probans noſtram ſententiam. Diſpoſitio & organizatio materiæ ; aut corporis inducitur per ſe ab agente naturali; propter animam infundendam, ergo melior diſpoſitio propter meliorem animam : probatur conſequentia , primò quia ſi ab animis eiuſdem perfectionis informantur duæ materiæ , magis,& minùs benè diſpoſitæ,ergò per accidens ſe habet melior diſpoſitio materiæ ad informationem, cum nulla maior perfectio formæ proueniat eidẽ materiæ ex ea, imò fruſtrà omnino inducitur perfectior diſpoſitio , ſiquidem non ſequitur ex ea perfectior effectus formæ:probatur 2.eadem conſequentia,quia diſpoſitio materiæ naturaliter ordinatur ad informationem formæ,ergò melior diſpoſitio ad hoc,vt materia melius informetur à forma,ſed meliorem informationem ſequitur naturaliter melior effectus formalis eiuſdem formę, & cõſtitutio per-

fectioris

fectioris compositi, quia esse substantiale compositi est effectus formalis formæ;ergò de primo ad vltimum melior dispositio, & organizatio materiæ infert per locum ab intrinseco constitutionem substantialem melioris compositi substantialis
66 sed melius compositum substantiale non potest constitui,nisi à meliori forma substantiali vt per se est manifestum; ergo concluditur vnam animam rationalem constituere meliorem hominem substantialiter, quàm alteram, & ideo esse meliorem substantialiter. Nec habet locum communis solutio oppositæ sententiæ de sola differentia accidentali exparte dispositionum:cum ex accidentali probetur substantialis ex meliori effectu formali animæ communicato materiæ. Sed nec valet dicere meliorem effectum formalem tribui à forma eiusdem perfectionis ratione melioris dispositionis accidentalis materiæ, propter quam dicitur perfectiùs eam informare, & non ratione maioris perfectionis eiusdem formæ. Hoc enim apertè fal-
67 sum est,quia effectus formalis cuiuslibet formæ per se primo commensuratur cum perfectione substantiali eiusdem formæ, à qua per se primo procedit, cum perfectione vero dispositionum materiæ commensuratur quidem naturaliter, sed commensuratione tantùm accidentali, quia substantia non potest per se primò commensurari accidentibus: cum substantialis commensuratio inter solas substantias reperiatur. Et hinc fit quamlibet animam postulare dispositiones in materia tantæ perfectionis,vel maioris iuxta perfectionem propriam indiuidualem, iuxta quam necessariò tribuet materiæ effectum formalem substantialem,& non maioris,vel minoris perfectionis substantialis, licet accidens deficiat aliqua dispositio, propter impedimentum superueniens, & tunc tribuet absque dubio materiæ effectum formalem eiusdẽ perfectionis substantialis, & constituet compositum eiusdem perfectionis substantialis, licèt minùs perfectum accidentaliter, & ex hoc intelligitur malè Toletũ intulisse ex hac proportione naturali dispositionum cum anima, quod corpore malè disposito propter morbum,vel aliam causam impedientem, homini amenti à natiuitate debeatur anima fatua, vel irrationalis: nam proportio de dispositionibus per se inductis in materia intelligitur, illæ au-
68 tem dispositiones casu,& per accidens inducuntur,& ideò non proportionâtur eis anima,sed eadem inducitur, quæ induceretur,si agens naturale per se disponens materiam non impediretur à dispositionibus per se intentis inducendis in materia.

Secundò probatur nostra sententia,à posteriori ex operationibus animæ hoc modo,intellectus consequitur naturaliter essentiam

sentiam animæ: sed vnus homo habet meliorem intellectum, quam alter: ergo meliorem animam. Probatur minor, quia ex meliori operatione colligitur melior potentia: sed vnus homo perfectiùs intelligit quàm alter, non qualicunque excessu: sed adeo magno, vt incredibile sit ex sola meliori, vel deteriori dispositione sensuum prouenire, vt colligitur ex faciliori, ac celeriori modo intelligendi eandem rem, ex maiori, aut profundiori penetratione eius, quam videmus in vno potius, quàm in alio item ex eo quod videmus quosdam ad inueniendum aptiores, alios ad disponendum, quosdam ad apprehendendum, & ad iudicandum alios, quosdam denique à natura rudiores, & acutiores alios, quod propterea non potest intelligi, quin ex meliori intellectu, & anima proueniat, vt egregiè D. Th. s.

Sed hæc sententia ita à nobis explicata, & probata dupliciter intelligi potest; primo, ita vt sicut necessarium est inter species eiusdem generis omnes esse inæqualis perfectionis essentialis, vt repugnet duas eiusdem perfectionis reperiri, ita sit necessarium omnes animas eiusdem speciei esse inæquales in perfectione indiuiduali substantiali, vt repugnet reperiri duas eiusdem indiuidualis perfectionis. 69

Secundo modo potest intelligi, ita vt non sit necessaria hæc inæqualitas in omnibus, imo nec in omnibus reperiatur, sed in quibusdam, cæteras vero æqualis perfectionis esse posse. Et recentiores quidam modo priori intelligendam esse asserunt propter hoc argumentum; omnes animæ eiusdem speciei distingũtur numero: ergo habent differentias indiuiduales distinctas, non igitur æquales; Probatur hæc vltima consequentia, quia æquale in substantia facit idem: ergo omnino repugnat esse æquales, & distinctas. Hæc tamen sententia falsa est, & argumentum quo innititur satis friuolum. Quod sic probo, æquale in quacunque alia entitate reali non facit idem, sed admittit distinctionem realem extremorum: ergo etiam substantia; Antecedens patet in duabus lineis æqualibus, atque distinctis. Vnde benè intelligitur, quod plures animæ possint esse distinctæ numero, & æqualis perfectionis numericæ, vel indiuidualis. Ideo non sic intelligenda est sententia, quam defendimus, sed iuxta posteriorem sensum, quo pacto eam intelligunt autores omnes pro ea citati, tam recentiores, quàm antiqui; Videlicet *non esse necessarium, omnes animas esse inæquales, secundum perfectionem substantialem indiuidualem, sed ita inæquales esse plures. vt alia reperiantur æquales.* 70

Ad testimonium Aristotelis respondeo primo, eo loco agere contra Platonem, cuius sententiam de ideis explicat reddens rationem, ob quam ponit ideas specierum tantùm, & non ge- 71

nerum,

nerum, vt ex contextu literæ patet, atque expoſitione Diui Thomæ; quare nihil certum ex verbis eius deduci poteſt, quod ex propria ſententia prolatum cenſeatur. Sed quamuis ex propria loquatur: Reſpondeo ſecundò, duplicem differentiam conſtituere inter ſpecies eiuſdem generis, & indiuidua eiuſdem ſpeciei; priorem quidem in eo, quod ſpecies ſunt inæqualis perfectionis eſſentialis; indiuidua verò æqualis omnino; quare ſi inæqualitatem habere poſſunt, non in gradu eſ-
72 ſentiali, & ideò nec in eſſentia, quia eandem omnino participant à ſpecie. Et ratio huius diſcriminis eſt, quia differentiæ ſpecificæ continent eſſentiales gradus perfectionis diſtinctos formaliter à genere, & propterea dicuntur eſſentialiter contrahere genus ad conſtitutionem eſſentialem ſpecierum, differentiæ verò indiuiduales non continent alium gradum eſſentialis perfectionis, quia ſpecies quam determinant, non eſt amplius diuiſibilis per alios gradus, vel differentias eſſentiales, & propterea vocatur atoma, id eſt, indiuiſibilis, ſed ſolùm determinari poteſt per quoſdam modos ſubſtantiales extra eſſentiam eius conſiſtentes, & modi iſti vocantur differentiæ indiuiduales, per quos diſtinguntur indiuidua eiuſdem ſpeciei; & ex hoc diſcrimine prouenit, inquit Ariſtoteles, quod Plato poſuerit ideas ſpecierum, & non generum, quia integra, atque completa eſſentia poteſt ſeparari ab indiuiduis, apud ipſum quidem reali ſeparatione, apud nos verò ſaltem ratione, vel intellectu, & naturam ſic realiter ſeparatam ideam vocabat, per cuius participationem cenſebat multiplicari indiuidua, vt interpretatur Ariſtoteles; integra verò, atque completa eſſentia, & natu-
73 ra inſeparabilis eſt ab ſpeciebus atomis, nam licet genus importet gradum eſſentialem diſtinctum ab eis, quem vocamus ſpeciem ſubalternam: ſed gradus iſte, & ſpecies hæc non eſt omninò completa eſſentialiter: ſed adhuc perfectibilis per vlteriores gradus eſſentiales, & cum idea importet naturam omnino completam, non ponebat ideam generum, ſed ſpecierum dumtaxat: quia ſpecies important naturam completam ex gradibus generis, atque differentialibus, ſeparabilem ab indiuiduis.

Et ex hac differentia inter ſpecies, & indiuidua prouenit, vt inter ſpecies detur quidem prioritas naturæ, & non inter indiuidua: ſed ſola prioritas temporis, in quantum vnum ſit extra cauſas prius tempore, quàm aliud, quia cùm non ſint diſtincta in gradu eſſentiali: ſed omnino idem, nec poteſt vnum eſſe perfectius altero eſſentialiter, & ideo nec ſimpliciter, quia prioritas perfectionis non reperitur ſimpliciter, niſi inter magis, & minus perfecta ſimpliciter, quod eſt eſſe magis, aut minus perfecta

fecta essentialiter, quamuis secundum quid possint se excedere in modali perfectione. Solum ergo potest dari prioritas durationis inter indiuidua, in quantum vnum sit extra causas prius quàm aliud.

Primum testimonium D.Tho.difficultate caret,quia solùm asserit intellectum principiorum sequi naturam specificam æqualem in omnibus hominibus,quod verissimum est.: & non minùs verum, quod natura specifica animæ rationalis eadem sit, atque æqualis perfectionis omninò ex parte principiorum essentialium in omnibus animabus, cui non repugnat perfectiorem esse vnam altera ex parte differentiæ indiuidualis ad essentiam specificam non pertinentis. In secundo verò testimonio loquitur apertè., de capacitate naturali specie diuersa, vt contextus verborum ostendit:cùm ponat exemplum in Angelis,apud se specie diuersis. 74

Ad primum argumentum distinguendum est primum antecedens,quod substantia rei idem sit,ac essentia eius; nam si de identitate reali sermo sit,verum est, si verò de idētitate formali,vel rationis, falsum;nam substantia rei est entitas realis eius extra causas existens, essentia verò solum denotat prædicata essentialia,quæ in eadem entitate reali, vel substantia fundantur:ad quam entitatem actu existentem pertinet differentia indiuidualis,de qua certum est extra essentiam esse,sicut est certum esse extra prædicata essentialia:quare non sequitur, quod 75
si animæ differunt aliquo modo in perfectione substantiali; consequenter differant in essentia specifica:sed cum omnimodâ identitate specificâ stare potest aliqua differentia substantialis modalis ratione indiuidualis differentiæ, & consequenter inæqualitas aliqua substantialis indiuidualis.

Ad secundum negandum est primum,quod tanquam inconueniens infertur ex nostra sententia,videlicet,quod si vna anima sit perfectior altera,vnus homo sit magis homo, quàm alter; nam magis, & minus tale propriè loquendo non significat quamlibet maiorem, vel minorem perfectionem : sed intensiuam tantùm, secundum diuersos gradus intensionis eiusdem formæ,& cum substantia non suscipiat intensionem, & remissionem : sed sola qualitas, non dicitur vna substantia magis substantia,vel vnus homo magis homo quàm alter,licèt aliquo 76
modo sit perfectior, vt in Angelis constat, quia vnus est perfectior altero essentialiter;& tamen non dicitur magis Angelus,vel magis spiritus.

Secundum inconueniens,quod in eodem argumento infertur,tetigit D.Thom.1.part.quæst.59.artic.3. ad 3.agens de voluntate,seu libero arbitrio Angelorum, de quibus cum docuis-

ſet ſpecie differre, negare non poterat, quod in Angelis ſuperioribus reperiatur perfectius liberum arbitrium, ſicut reperitur perfectior intellectus. In ſolutione autem ad 3. his verbis reſpondet: *Liberum arbitrium nobiliori modo eſt in ſuperioribus Angelis, quàm in inferioribus, ſicut & iudicium intellectus: tamen verum eſt, quod ipſa libertas ſecundum quod in ea conſideratur quædam remotio coactionis non ſuſcipit magis, aut minus, quia priuationes, & negationes non remittuntur, nec intenduntur per ſe, ſed ſolùm per ſuā*
77 *cauſam, vel ſecundum aliquam affirmationem adiunctam*, quibus planè negat maiorem eſſe libertatem in Angelis perfectioribus, quia coactioni, vel neceſſitati opponitur libertas, & nō minùs repugnat cogi, vel neceſſitari voluntatem inferioris Angeli, quàm ſuperioris in quibuſcumque actibus elicitis, in quibus exercere poteſt libertatem: cum quo ſtat, quoſcumque modos libertatis perfectiùs reperiri in Angelis perfectioribus, ſicut perfectius iudicium intellectus, hæc autem maior perfectio libertatis in eo conſiſtit, quod cum Angelus perfectior ex iudicio clariori, ac perſpicaciori eligat, faciliùs ſe determinat ad vnam partem, & quaſi efficaciùs, ac firmiùs eam amplectitur.

78 Eodem igitur modo reſpondendum eſt de perfectioribus animis ſecundum rationes indiuiduales, videlicet non habere maiorem libertatem, quia nec maiorem habent Angeli, quàm anima quęcumque; non enim ſuſcipit libertas magis, & minùs: habere tamen perfectiorem aliquo modo, cuius maior perfectio in illis modis operandi perfectioribus conſiſtit.

Ad confirmationem negandum eſt antecedens, quia nouam habere operationem vnam animam, cuius altera non poteſt eſſe principium, vel habere eandem cum nouo modo, ſicut habet Angelus intellectionem ſine diſcurſu, quam cum diſcurſu habet anima, arguit differentiam ſpecificam, non repertam inter animas eiuſdem ſpeciei, inter quas ſolùm poteſt eſſe inæqualitas perfectionis indiuidualis in operationibus, ſicut in ipſiſmet animis; hæc verò inæqualitas conſiſtit in maiori per-
79 ſpicacitate intelligendi in maiori virtute penetrandi ex parte intellectus, & in aliis modis proportionalibus ex parte voluntatis iam explicatis.

Sed his argumentis aduerſariorum ſolutis, placet proponere aliud longè difficilius aduerſus noſtram ſententiam hoc modo. Differentia indiuidualis oritur ab eſſentia ſpecifica; ergo virtute continetur in ea; repugnat ergo vnum indiuiduum eſſe alio perfectius ratione differentiæ indiuidualis, quin ſit etiam perfectius ratione ſpecifica: quia ſi differentia indiuidualis huius indiuidui perfectior eſt differentia indiuiduali alterius; ergo natura ſpecifica eiuſdem perfectior erit, cum virtute contineat

tineat differentiam indiuidualem perfectiorem, quare non est 80
intelligibile, quod indiuidua, vel animæ sint inæqualis perfectionis specificæ, atque adeò specie distinctæ.

Pro solutione huius adnoto differentiam indiuidualem non distingui ab essentia specifica realiter, vel ex natura rei: sed sola ratione habente fundamentum in re, hoc autem fundamentum est hæc natura realis extra causas producta, in qua considerantur prædicata essentialia, quibus constat essentia specifica, & ab hac entitate reali sumitur differentia numerica, vel indiuidualis, vt vnum indiuiduum differt ab alio per hanc entitatem realem, quam habet extra causas existentem distinctam ab entitate reali alterius, & ab hac etiam entitate suscipiunt distinctionem numericam essentialia prædicata vtriusque, atque etiã natura specifica dicitur numero diuersa in eis.

Hoc supposito negandum est ad formam argum. quod diffe- 81
rentia indiuidualis emanet ab essentia, quia emanatio realis importat distinctionem ex natura rei, quam non habet ab essentia, imò nec habet suam perfectionem ab essentia specifica: sed ab agente immediatè eam accipit, sicut entitas ipsa realis ab agente procedit immediatè, in cuius virtute continetur, & ab hac sua virtute habet idemmet agens, vt possit diuersas entitates producere extra causas fundantes eandem naturam specificam ratione earum numero distinctam. Vnde benè possunt indiuidua distingui, & esse inæqualia imperfectione substantiali indiuiduali, quin sint inæqualia essentia specifica, vel specie distincta, sicque de diuersis animabus eiusdem speciei censendum est.

TRACTATVS DE MODO QVO anima informat corpus.

QVÆSTIO I.

An anima rationalis sit indiuisibilis.

EXPLICATIS his, quæ pertinent ad substan- 82
tiam animæ, agendum est de modo, quo informat corpus, circa quem primò occurrit disputandum de indiuisibilitate animæ: nam ex ea intelligitur modus, quo informet corpus. Anima autem in tria membra diuidi potest, quantum ad diuisibilitatem, vel indiuisibilitatem pertinet: primum membrum constituunt animæ imperfectæ,

ſet ſpecie differre, negare non poterat, quod in Angelis ſuperioribus reperiatur perfectius liberum arbitrium, ſicut reperitur perfectior intellectus. In ſolutione autem ad 3. his verbis reſpondet: *Liberum arbitrium nobiliori modo eſt in ſuperioribus Angelis, quàm in inferioribus, ſicut & iudicium intellectus: tamen verum eſt, quod ipſa libertas ſecundum quod in ea conſideratur quædam remotio coactionis non ſuſcipit magis, aut minus, quia priuationes, & negationes non remittuntur, nec intenduntur per ſe, ſed ſolùm per ſuã*
77 *cauſam, vel ſecundum aliquam affirmationem adiunctam*, quibus planè negat maiorem eſſe libertatem in Angelis perfectioribus, quia coactioni, vel neceſſitati opponitur libertas, & nõ minùs repugnat cogi, vel neceſſitari voluntatem inferioris Angeli, quàm ſuperioris in quibuſcumque actibus elicitis, in quibus exercere poteſt libertatem: cum quo ſtat, quoſcumque modos libertatis perfectiùs reperiri in Angelis perfectioribus, ſicut perfectius iudicium intellectus, hæc autem maior perfectio libertatis in eo conſiſtit, quod cum Angelus perfectior ex iudicio clariori, ac perſpicaciori eligat, faciliùs ſe determinat ad vnam partem, & quaſi efficaciùs, ac firmiùs eam amplectitur.

78 Eodem igitur modo reſpondendum eſt de perfectioribus animis ſecundum rationes indiuiduales, videlicet non habere maiorem libertatem, quia nec maiorem habent Angeli, quàm anima quęcumque; non enim ſuſcipit libertas magis, & minùs: habere tamen perfectiorem aliquo modo, cuius maior perfectio in illis modis operandi perfectioribus conſiſtit.

Ad confirmationem negandum eſt antecedens, quia nouam habere operationem vnam animam, cuius altera non poteſt eſſe principium, vel habere eandem cum nouo modo, ſicut habet Angelus intellectionem ſine diſcurſu, quam cum diſcurſu habet anima, arguit differentiam ſpecificam, non repertam inter animas eiuſdem ſpeciei, inter quas ſolùm poteſt eſſe inæqualitas perfectionis indiuidualis in operationibus, ſicut in ipſiſmet animis; hæc verò inæqualitas conſiſtit in maiori per-
79 ſpicacitate intelligendi in maiori virtute penetrandi ex parte intellectus, & in aliis modis proportionalibus ex parte voluntatis iam explicatis.

Sed his argumentis aduerſariorum ſolutis, placet proponere aliud longè difficilius aduerſus noſtram ſententiam hoc modo. Differentia indiuidualis oritur ab eſſentia ſpecifica; ergo virtute continetur in ea; repugnat ergo vnum indiuiduum eſſe alio perfectius ratione differentiæ indiuidualis, quin ſit etiam perfectius ratione ſpecifica: quia ſi differentia indiuidualis huius indiuidui perfectior eſt differentia indiuiduali alterius: ergo natura ſpecifica eiuſdem perfectior erit, cum virtute contineat

tineat differentiam indiuidualem perfectiorem, quare non est intelligibile, quod indiuidua, vel animæ sint inæqualis perfectionis specificæ, atque adeò specie distinctæ. 80

Pro solutione huius adnoto differentiam indiuidualem non distingui ab essentia specifica realiter, vel ex natura rei: sed sola ratione habente fundamentum in re, hoc autem fundamentum est hæc natura realis extra causas producta, in qua considerantur prædicata essentialia, quibus constat essentia specifica, & ab hac entitate reali sumitur differentia numerica, vel indiuidualis, vt vnum indiuiduum differt ab alio per hanc entitatem realem, quam habet extra causas existentem distinctam ab entitate reali alterius, & ab hac etiam entitate suscipiunt distinctionem numericam essentialia prædicata vtriusque, atque etiã natura specifica dicitur numero diuersa in eis.

Hoc supposito negandum est ad formam argum. quod differentia indiuidualis emanet ab essentia, quia emanatio realis 81 importat distinctionem ex natura rei, quam non habet ab essentia, imò nec habet suam perfectionem ab essentia specifica: sed ab agente immediatè eam accipit, sicut entitas ipsa realis ab agente procedit immediatè, in cuius virtute continetur, & ab hac sua virtute habet idemmet agens, vt possit diuersas entitates producere extra causas fundantes eandem naturam specificam ratione earum numero distinctam. Vnde benè possunt indiuidua distingui, & esse inæqualia imperfectione substantiali indiuiduali, quin sint inæqualia essentia specifica, vel specie distincta, sicque de diuersis animabus eiusdem speciei censendum est.

TRACTATVS DE MODO QVO anima informat corpus.

QVÆSTIO I.

An anima rationalis sit indiuisibilis.

EXPLICATIS his, quæ pertinent ad substantiam animæ, agendum est de modo, quo informat corpus, circa quem primò occurrit disputandum de indiuisibilitate animæ: nam ex ea intelligitur modus, quo informet corpus. Anima autem in tria membra diuidi potest, quantum ad diuisibilitatem, vel indiuisibilitatem pertinet: primum membrum constituunt animæ imperfectæ, 82

quales sunt plantarum, & imperfectorum animalium, vt reptilium, & aliorum huius generis; secundum verò animæ perfectæ: quales sunt sensitiuæ animalium perfectiorum, vt equi, leonis, ac similium: in tertio verò collocatur sola anima rationalis. De singulis autem his membris propriis quæstionibus disputandum est: vt tota tractatio delucidior sit, & vt à facilioribus procedamus, primò disputandum est de anima rationali, de qua quærimus, an sit indiuisibilis.

83 Indiuisibile, vt à nomine ipso incipiamus, illud dicitur, quod partibus caret, in quas diuidi possit, vnde quot modis contingit habere partes, tot modis eis carens dicitur indiuisibile; Partes verò triplices sunt, nempe essentiales Physicæ, vt materia, & forma, & Metaphysicæ, vt genus, & differentia: integrantes quæ vocantur entitatiuæ, vt pes, manus, caput: ac tandem potentiales, seu potestatiuæ, quales sunt potentiæ. Ideò tribus modis potest dici aliquid indiuisibile, vt adnotauit D. Thom. 1. par. q. 76. ar. 8. Primò, quia caret partibus essentialibus; secundò, quia caret partibus integrantibus; & tertiò, quia caret partibus potentialibus.

Et primo modo indiuisibilitatis *certum est ex praecedentibus, quod omnis anima sit indiuisibilis, nempe secundum partes essentiales Physicas*, cum probatum sit non esse compositam ex materia, & forma.

84 Certum quoque est *nullam omninò animam esse indiuisibilem secundum partes essentiales Metaphysicas*; nam tanquam pars speciei, quam cum materia, vel corpore componit, certum est suo modo habere genus, & differentiam.

Certum est tandem *quamlibet animam esse diuisibilem tertio modo secundum partes potentiales, quæ sunt virtutes, vel potentiæ*: cùm omnis anima habeat proprias potentias, per quas operatur. Difficultas ergo solùm esse potest de secundo modo indiuisibilitatis pro carentia partium integrantium, & de hoc est quæstio præsens, an anima rationalis partes habeat integrantes, in quas diuidi possit.

85 Et prima sententia negat animã rationalem esse indiuisibilem. Ita Cleantes, & Chrysippus, quos citat D. Gregor. Nissen. in suo lib. 2. de anima, cap. 2. Gandauensis etiam, & Hierardus, quos citat Niphus 2. lib. de anima ad textum 20. quæst. de indiuisibilitate animæ rationalis, quibus fauere videntur Iandunus, & Pomponatius, quos refert Toletus lib. 2. de anima, quæst. 5. asserentes secundum principia philosophiæ, omnem animam esse indiuisibilem; de rationali verò sola fide teneri, quod indiuisibilis sit. Pro hac etiam sententia numerari debet Gerandus quidam, quem refert Argentinas, in 1. dist. 8. quæst. 2. art. 1.

art.1. atque etiam alij, quos erat Sixtus Senensis, lib.1. Bibliothecæ sanctæ, annot.8. nam hi omnes vniuersaliter docent, omnes animas esse diuisibiles. Probatur primò experientia, quia 86
videmus partem hominis abscissam tempore aliquo se mouere, & ex consequente viuere, quia nihil se mouet, nisi viuens, & ne attribuatur paruus iste motus agitationi spirituũ vitalium adhuc in ea parte perseuerantium, eadem experientia docet ad magnam etiam distantiam moueri à corporibus abscissas, vt de capite D. Pauli, & D. Dionysij legitur; remanet ergo anima simul in toto corpore, atque etiam in parte abscissa, sed non remanet tota in toto, & tota in eadem parte, cum repugnet (saltẽ naturaliter) eandem animam, vel eãdem eius partem, simul informare plures partes materiæ discontinuas; ergo necesse est concedere, quod à diuersis partibus animæ informẽtur, & ideò quod anima rationalis eas habens, non sit indiuisibilis.

Deinde ratione, quia forma informans subiectum diuisibile, atque extensum est diuisibilis, & extensa: cùm forma debeat proportionari subiecto, sed anima rationalis informat subiectum extensum, ac diuisibile, nempe corpus; ergo diuisibilis est, atque extensa. Maior probatur euidenti inductione in omnibus aliis formis, tam substantialibus, quam accidentalibus, quas omnes patet esse diuisibiles, quia diuisibile subiectum, aut materiam informant, ergo idem concedendum est de anima rationali.

Veritas huius rei à nobis tenenda est, ***quod anima rationalis sit indiuisibilis, ita vt contraria sententia non solùm sit falsa, sed vt minimum periculosa in fide.*** Ita sentiunt omnes interpretes Aristotelis, tam recentiores, quàm antiqui, cap.3. huius lib. ita etiã Theologi in 1. dist.8. & in 2. dist.6. & D. Tho. 2. contra gentes, cap.82. & 1. par. quæst.76. artic.8. ita demum SS. Patres, præsertim D. Ambros. libr. de conditione dignitatis humanæ, cap.2. Chrysost. lib.2. de incomprehensibili Dei natura, Tertul. in li. de anima, August. lib. 6. de Trinit. cap.3. & lib. contra Epistolar. fundamenti, cap.16. D. Greg. Magn. hom.17. super Ezech. dam. 1. lib. de fide, cap.27. D. Gregor. Nissen. lib.2. de anima, cap.2. Et prima ratio ad probandam eandem veritatem sumitur ex duobus, nempe ex eo, quod anima rationalis est entitas purè spiritualis, ac simplex nihil habens admixtum entitatis corporeæ, 88
quod superius probauimus. Atque etiam ex eo, quod non educitur de potentia materiæ, in fine huius operis probandum. Ex his igitur duobus, ita probatur, si anima rationalis esset diuisibilis, maximè propter argum. oppositæ sententiæ, vt commensuraretur naturaliter materiæ, quã informat, sed naturalis commensuratio cum subiecto, dicit naturalem dependentiam ab eo

in esse,& fieri; quod verò dependet ab aliquo in esse, & fieri, educitur de potentia eius;ergo anima dependebit in esse,& fieri,à materia;educetúrque de potentia eius, erítque entitas materialis,& corporea,sicut cæteræ formę,aduersus duo illa principia præsupposita.Secundò,si anima rationalis diuisibilis est: ergo habet partes integrantes suæ entitatis correspondentes
89 partibus integrantibus materiæ. Ita vt tota anima informet totam materiã,& singulæ partes eius,partes etiam singulas, tunc ergo si abscindatur manus ab homine, necesse erit partẽ etiam animæ,à qua informatur abscindi,ac separari cum ea: corrupta autem manu necesse erit corrumpi eandem partem animæ, quia sicut partes cæterarum animarum commensurantur partibus materiæ,& propter hanc commensurationem dependent ab eis,& propter hanc dependentiam non possunt separatæ ab eis consistere,sed naturaliter corrumpuntur, pari ratione corrumpetur pars animæ rationalis commensurata parti materiæ, & dependens ab illa. Non enim potest dici quod illa pars animæ informans manum corrupta manu se recipiat ad alteram partem corporis,quia sicut repugnat naturaliter eandem materiam informari simul multis formis totalibus, non minùs re-
90 pugnat eandem partem materiæ informari simul multis partibus formæ,aut multis formis partialibus.Et multò minùs dici potest, quod pars illa animæ separata à parte materiæ permaneat propter dependentiam naturalem ab illa ex commensuratione prouenientem, & ideò efficaciter probatur hoc argumen. quod anima rationalis eo ipso, quod ponitur diuisibilis, non possit poni immortalis.

Sed explicare oportet, quonam modo possit intelligi animã rationalem esse indiuisibilem,& informare corpus diuisibile,& omnes partes eius, quod egregiè explicuerunt D.Augustinus, & D.Thomas duobus exemplis. Augustinus quidem loco iam citato vtitur exemplo Dei,qui etiam si indiuisibilis sit præsens, nihilominus esse dicitur in toto hoc mundo,& in singulis par-
91 tibus eius,ita vt totus sit in toto mũdo, & totus etiam in qualibet eius parte quantumlibet minima. Et ne diceretur possibile hoc esse propter diuinam immensitatem, propterea D.Tho. in quæ.de anima,articul.10.ad 18. adduxit exemplum Angeli: qui si moueat totã aulam, dicetur esse præsens toti spatio eius, non ita, vt totus sit præsens toti spatio,& partes eius singulis partibus,quia cum spiritualis sit, atque indiuisibilis, partibus caret,sed ita vt totus etiam singulis partibus. Ex quibus possibile intelligitur,quod indiuisibilis anima partibus carens possit simul informare totum corpus diuisibile, & singulas eius partes,ita vt tota sit in toto, atque etiam in qualibet parte tota.

Ad

Ad experientiam adductam, pro opposita sententia respondeo verum esse, quod pars aliqua hominis abscissa tantisper moueatur, eius tamen motus, nec ab anima, nec à vita procedit, 92
sed quasi ab extrinseca agitatione spirituum vitalium ibi concurrentium, quod ex modo quo mouetur, & eiusdem motus breuitate facilè intelligitur; nam partes imperfectorum animalium abscissæ perseuerante motu, ac eodem modo mouentur, ac totum animal: nec solùm motu locali, sed nutritionis, vt mox ostendemus: quem propterea motum merito colligunt à parte animæ informante illam partem materiæ, vitamque ei tribuente procedere. Dum verò in mortibus Sanctorum contigit ad magnam distantiam moueri caput, vel corpus truncum caput proprium in manibus gestasse, non naturaliter factum est, sed per miraculum.

Ad rationem verò neganda est maior, quod omnis forma informans subiectum diuisibile sit diuisibilis; hoc enim vniuersaliter sumptum apertè falsum est, quia sicut informatio abstrahit ab informatione subiecti cum commensuratione, ac dependentia ab eo, vel sine illa, ita abstrahit à diuisibilitate, vel indiuisibilitate formæ, & de ratione informationis solùm est, quod forma se ipsam tribuat materiæ, aut subiecto, propriumque effectum formalem ei conferat, commensuratio verò, aut dependentia ex particulari ratione talis formæ magis, vel minùs perfectæ prouenit. Et hinc est, quod anima rationalis tan- 93
quam forma perfectissima informat materiam sine commensuratione, vel dependentia ab ea, quia sicut non dependet in suis operationibus propriis, ita nec in suo esse, aut fieri; & ideò sicut fit sine dependentia à materia, ita potest naturaliter esse sine illa, & hoc est, esse immortalem.

Et quod tandem dicitur formam debere proportionari materiæ, vel subiecto, solùm est verum, ac necessarium, quantum ad rationem actus, & potentiæ.

QVÆSTIO II.

An anima plantarum, atque animalium perfectorum sint indiuisibiles.

IMperfecta Animalia, de quibus nunc agemus, vocari solent 94
ab Aristotele insecta pluribus suæ doctrinæ locis, præsertim in hoc 2. lib. textu 20. & in lib. de Iuuentute & Senectute cap. 1. vbi exemplum eorum ponit in apibus, & vespis, & eiusdem rationis sunt formicæ, atque reptilia ferè omnia, de quorum animabus, atque etiam plantarum controuersia est, an sint indiuisibiles, vel partes habeant integrantes, in quas diuidi possint,

ſicut habent albebo, calor, & aliæ formæ ſimiles.

Et prima opinio tenet, eſſe indiuiſibiles: quàm ſententiam Platoni tribuit Marſilius Fiſcinus, lib.1. de Theologia Platonis, cap.3.& lib.8.cap.1.de quo etiam referunt D.Nemeſ.Plotinus, & Amonius, quod ſenſerit diuiſionem repugnare cuilibet formæ, vt habetur apud D.Gregor.Niſen.3.lib.de anima cap.1.ſed eam ſequitur Thienenſis 2.li.de anima textu 22.& pro eadem citat Hugonem Senenſem Pomponatius, lib.1. de nutririone,
95 cap.16.vbi ipſe etiam affirmat non eſſe à ratione alienam. Toletus quoque citat Simplicium 1.lib.de anima, textu 47.& lib. 2.textu 20. Et videtur in primis expreſſa apud D. Auguſtin.in lib.de quantitate animæ cap.31. vbi occaſione cuiuſdam experientiæ de Vermiculo à pueris in agro reperto, atque in duas partes ab eiſdem diuiſo, imò vna parte eius in plures alias, ita vt omnes mouerentur eadem celeritate, ac mouebatur integer vermiculus ante diuiſionem, & altera medietate ſtilo quodam ferreo tacta, à ſeque contorta ad doloris locum, in admirationem raptus cogitare cœpit, quonam modo hæc fieri poſſent ſuppoſita indiuiſibilitate animæ, quam multis arg. ſe alibi probaſſe affirmat, & firmiter tenere. Et poſt longam diſputationem decernit non eſſe propter hæc, quæ videntur ſenſum decipere à
96 veritate per intellectum cognita recedendum; ſentit igitur has animas eſſe indiuiſibiles, quod etiam experientia illa probare videtur, nam ſi in parte quadam læſus vermiculus mouetur totus ad doloris locum, euidens eſt animam eius vnam, & eandem eſſe, & non plures, atque adeò indiuiſibilem.

Probatur, etiam ratione primò; quia omnes iſtæ animæ non dependĕt adæquatè à qualibet parte materiæ, & ideò nec adæquatè educuntur de potentia eius, ſed à pluribus diuerſo modo diſpoſitis: ergo nec poſſunt eſſe, aut conſeruari in qualibet ſeparata ab aliis, nec proinde diuidi poterunt, ſed in partibus materiæ vnitis, ac per modũ vnius adæquati perfectibilis, & conſequenter in tota materia modo quodam indiuiſibili aptæ ſunt conſiſtere, quod eſt modum indiuiſibilem, ſaltem imperfectum habere. Probatur minor ex definitione animæ, quia quælibet anima eſt actus corporis phyſici, & organici, ergo poſtulat plu-
97 res partes materiæ diuerſo modo diſpoſitas, quaſi diuerſa organa ſuarum potentiarum pro exercendis vitalibus operationibus, ab eis ergo ſimul ſumptis, & per modum vnius adæquatè dependet, & non à qualibet ſeparata; quare nec poteſt in eis ſeparatis eſſe, aut conſeruari, ſicut nec operari, & conſequenter, nec diuidi ad diuiſionem materiæ: ſed modum indiuiſibilem eam informandi habet.

Secundò, quia ſi eſſet diuiſibilis talis anima, educeretur quælibet

libet pars eius de parte materiæ, ſicut tota de tota ipſa materia, quare dum nutriuntur viuentia hæc, ſimul cum noua parte materiæ aduenirет noua pars animæ, quod eſſet augeri ſicut non viuentia per quandam iuxta poſitionem nouæ partis, & ideo contra rationem, ac perfectionem intrinſecam viuentium.

Secunda opinio affirmat has omnes animas eſſe diuiſibiles 98
ad diuiſionem corporum eo ferè modo, quo formæ accidentales corporum, vt albedo. Hæc eſt communis ſententia ferè totius ſcholæ, nam eam in primis ſequuntur omnes interpretes Ariſtotelis præter paucos citatos pro oppoſita, comm. 7. lib. Phyſ. com. 78. Marſil. & Saxonia 1. lib. de gener. q. 10. Apolinaris 2. lib. de anima q. 6. Toletus q. 7. & cæteri cap. præſenti, atque etiam Scholaſtici Doctores in 1. d. 8. d. bona 2. par. d. q. 3. quamuis malè à quibuſdam citetur pro oppoſita, Herueus, Ægidius, atque Durand. ibidem, Scotus in 4. d. 44. q. 1. art. 1. D. Thom. 1. p. q. 76. art. 8. & cum eo Capreol. in 2. d. 15. q. 1. & omnes ferè eius diſcipuli, omnéſque recentiores.

Tertia opinio medium ponit inter duas præcedentes: concedens quidem has formas aliquo modo eſſe diuiſibiles contra 99
primam, non tamen eodem modo, vel non tanta diuiſibilitate, aut in tot partes, ac formæ ſubſtantiales non viuentium, vt videtur aſſerere ſecunda.

Quod vt explicet, adnotat duplices eſſe partes plantarum, & animalium imperfectorum, quædam ſunt præcipuè, in quibus reſident virtus vitalis, & organa potentiarum, per quas exercent opera vitæ, nempe virtus generatiua, ſenſitiua, & appetitiua: appetitus enim non eſt in toto corpore, ſed in parte determinata, vt in ſpina per medium corpus in longum producta à capite, vſque ad caudam, & in plantis generatiua virtus in medulla quadam eodem modo extenſa per medium corpus, quæ videtur eſſe quaſi cor eius, & ita appellatur: & phantaſia nec eſt in toto corpore, aut ſingulis partibus, ſed in aliqua determinata, idque videtur experientia probari, nam ſi abſcindatur pars aliqua plantæ, ſine illa nec viuere poterit, nec germinare, ſi alteri inſeratur arbori, vel terræ mandetur: ergo ſignum eſt in illa tantùm parte virtutem germinandi reſidere. Ex quibus intelligi aſſerunt has animas non eſſe diuiſibiles ad diuiſionem totius materiæ, & ſingularium partium eius, ſicut formæ ſubſtantiales non viuentium, ſed ſolùm ſecundum eas partes, in quibus organa illa, & virtutes ſeu potentiæ reſident, ſecundum alias verò indiuiſibiles reputari.

Probant primò, quia ſolùm cenſetur forma diuiſibilis in eas partes materiæ, in quibus poſt diuiſionem permanere poteſt, quia ab his ſolùm poteſt adæquatè dependere, & propterea

forma non viuentium poteſt diuidi ſecundum omnes partes materiæ in infinitũ,quia ab omnibus, & ſingulis poteſt dependere adæquatè,ſed anima plantarum,& imperfectorum animalium non poteſt dependere adæquatè ab omnibus, & ſingulis partibus materiæ, quas informat, & ideò nec in eis ſeparatis permanere,vt docet experientia,ſed ſolum in quibuſdã iam explicatis,ergo in has tantùm,&nõ in omnes cenſetur diuiſibilis.

100 Secundò, quia ſi iſtæ animæ ſunt diuiſibiles ſecundum omnes partes materiæ; ergo quælibet pars earum correſpondens cuilibet parti materiæ eſt anima; Probatur conſequentia, quia ſicut quælibet pars corporis corpus eſt, ita quælibet pars animæ debet eſſe anima, ſed hoc non poteſt eſſe verum; ergo nec verum eſt, quod ſecundum omnes partes ſint diuiſibiles. Probatur minor, quia anima eſt actus corporis phyſici, & organici, ſed iſtæ partes animæ (ſi eas habet) non poſſunt eſſe organicæ: nam partes organicæ diuerſo modo debent eſſe diſpoſitæ iuxta diuerſitatem potentiarũ in eis recipiendarum, quam diuerſitatem diſpoſitionũ conſtat non habere, vt vidimus; ergo nec poſſunt à partibus animæ informari, ſed neceſſariò à tota anima modo indiuiſibili.

101 Noſtra ſententia duo aſſerit; Primum eſt *animas horum omnium eſſe diuiſibiles* aduerſus primam ſententiam. Secundum, *omnino eſſe diuiſibiles*, hoc eſt, ſecundum omnes partes materiæ, quas informant aduerſus tertiam,& vtrumque continet ſecunda opinio, quam tanquam communem, & longè probabiliorem ſequimur.Probatur vtrumque egregio teſtimonio Ariſtotelis in lib. de longitudine, & breuitate vitæ cap.vltimo, his verbis: *Aſſimilantur autem plantæ inſectis, ſicut dictum eſt priùs, diuiſa enim viuunt, & duo, & multa fiunt ex vna. Inſecta autem vſque ad ipſum viuere peruenerunt, multo autem non poſſunt tempore, non enim habent inſtrumenta, neque facere poteſt ipſa principium, quod in vnoquoque, quod autem in planta poteſt*, vbique *enim habet germen,& radicem potentia, &c.* quibus in primis docet expreſsè horum omnium animas diuiſibiles eſſe aduerſus primam ſententiam:dum ait ex vna plures fieri poſſe,& quam-

102 libet eſſe vnam actu, & plures potentia. Deinde aſſerit in vno conuenire inſecta animalia cum plantis,& in alio differre;conuenire quidem in eo, quod ſic diuiſibilia ſunt, tam animalia, quàm plantæ, vt ex vno poſſint fieri,non ſolùm duo, ſed plura, quaſi dicat,diuiſionem harum animarum in minores,atque minores partes fieri poſſe ſecundum diuiſionem partiũ materiæ, quas informãt, quod eſt dicere ſemper diuidi poſſe,& proinde ſecundum quaſlibet partes aduerſus vltimam opinionem, vtraque ergo Ariſtot.aduerſatur. Et verba eius relata duas rationes

ſatis

satis efficaces cõtinent aduersus vtramque. Et aduersus primam hæc ratio colligitur. Partes plantarum, & animalium insectorum separatæ viuunt; ergo informantur anima; vel, ergo eadem, qua informabantur ante diuisionem, & tunc sequitur euidenter diuisam fuisse in duas partes ad diuisionem corporis, & ideò non esse indiuisibilem. Probatur consequentia, quia eadem anima non potest saltem naturaliter informare duas materias discontinuas; ergo nec potest permanere eadem anima indiuisa in vtraque parte materiæ discontinuæ: sed si vtramque partem informat post diuisionem, in duas partes diuisa eas informare debet, quare diuisibilis erit; vel post diuisionem informantur singulæ partes discontinuæ ab alia anima distincta à priori, & hæc 103 non potest esse vna, cum non possint partes discontinuæ ab eadem anima informari: erunt ergo duæ resultantes ex diuisione corporis, vel de nouo productæ ab agente vniuersali, aut primò occasione diuisionis, ne maneat vtraque pars materiæ sine vlla forma, sed vtrumque est impossibile naturaliter. Probatur minor, quia si aliæ animæ succedunt facta diuisione; ergo corrumpitur compositum, & cum eo prior anima, sed ad corruptionem compositi viuentis, & animæ eius non succedit naturaliter alia anima in materia, sed forma cadaueris: ergo falsum est, quod aliæ animæ succedant in partibus materiæ. Probatur minor, non solùm experientia in cæteris corruptionibus viuentium, sed etiam naturali ratione, quia mors non est aliud, quàm diuisio animæ, & corporis: ergo eo ipso, quod anima desinit informare corpus, desinit idem corpus viuere, & mortuum esse dicitur, quod est forma cadaueris informari, & non alia anima.

Secundum quod asserit Aristoteles est, animam plantarum, 104 & insectorum animalium esse vnam actu, & plures potentia, ex quo hoc argumentũ colligo ad probandum esse diuisibilem secundum omnes partes, cõtra tertiam opinionem ideò anima est vna actu, & plures potentia, vel virtute, quia per diuisionem materiæ diuidi potest, sed impossibile est posse diuidi ad diuisionem materię secundum aliquas partes, nisi sit extensa in eis, 105 ita vt tota informet totam materiam illam, & partes eius informent partes, & ex hoc sequitur esse diuisibilem secundum omnes partes; ergo talem esse concedendum est. Maiorem, & minorem simpliciter concedit tertia opinio, quia nullo modo negari possunt, sed probatur ex hoc sequi esse diuisibilem ad diuisionem omnium partium materiæ, quia anima non est minus extensa in his partibus materiæ, quàm in præcipuis, sed eodem modo, est tota in tota materia earum, & pars in qualibet parte, ac est in præcipuis, sed ex hoc modo diuisibili informandi præcipuas, est diuisibilis ad diuisionẽ earum; ergo cum eundem 106

dem modum habeat informandi cæteras, etiam erit diuisibilis ad diuisionem earum. Maiorem in qua est difficultas, sic probo; Vel anima informat partes minus præcipuas, ita vt tota informet totã materiam earum, & pars partem, & ita sequitur intentum, quod sit diuisibilis secundum easdem, & proinde secundum omnes; vel non informat eas hoc modõ, sed ita vt tota sit in tota materia earum, & tota etiã in qualibet parte, sed hoc est impossibile; ergo illud est necessariũ. Probatur minor, quia repugnat totam formam esse in tota materia, & tota in qualibet parte, nisi realiter sit indiuisibilis, sed istæ animæ non sunt realiter indiuisibiles; ergo non possunt sic informare vllas par-
107 tes: Probo iterum minorem, quia anima huius plantę, vel huius animalis imperfecti est extensa in partibus præcipuis, quas informat per partes, & nullam partem tota; ergo non potest esse indiuisibilis respectu aliarum. Probatur consequẽtia, quia alioqui eadem numero anima esset diuisibilis, & indiuisibilis realiter, quod patet esse falsum. Et si dicas respectu diuersarum partium habere vtrumque, nempe diuisibilem, & indiuisibilem
108 esse, probatur hoc esse impossibile, quia quælibet anima alicuius plantæ, vel animalis insecti est vna numero: ergo est vna entitas numero, vel ergo hæc entitas numero habet partes integrantes substantiales, vel non, si habet partes (vt concedunt asserentes esse diuisibilem in præcipuas partes) ergo repugnat, hanc eandem entitatẽ esse indiuisibilem. Probatur consequentia, quia esse diuisibilem, & indiuisibilem secundum partes integrantes, repugnat conuenire eidem numero entitatis.

Sed probatur friuolum esse fundamentum huius sententiæ, nam affirmat has animas esse diuisibiles secundum partes præcipuas materiæ, indiuisibiles verò secundum alias, quia in illis per diuisionem separatis potest conseruari, in aliis verò non; sed hæc ratio est insufficiens. Primò, quia si partes præcipuæ harum formarum sunt diuisibiles, repugnat minùs præcipuas esse indiuisibiles, cum euidens sit diuisibilitatem esse maximam imperfectionem, 2. quia non potest sumi diuisibilitas, aut indiuisibilitas formæ ex conseruatione, aut permanentia formæ diuisæ in partibus materiæ separatis, vt multis
109 exemplis probari potest. Et omissis aliis euidens est potentiam visiuam esse corpoream, & extensam, & modo diuisibili informare totum oculum, ita vt tota sit in toto, & singulæ partes eius in singulis partibus oculi, & ideò esse diuisibilem omninò, & modo diuisibili informare omnes partes subiecti, & tamen si diuidatur oculus in tres, vel quatuor partes æquales, in neutra earum conseruari poterit naturaliter eadem potentia visiua, quia sua natura postulat in organo determinatam quantitatem,

tatē,& cæteras dispositiones sub tali figura,& modo, sine quibus non poterit conseruari in eo, ergo ex eo quod non possit conseruari in partibus separatis, non benè colligitur esse indiuisibilem, quamuis ex conseruatione in eis colligatur benè ab Aristot.& cæteris,quod diuisibilis sit.Quod verò non possit in quibusdam partibus separatis conseruari,& possit in alijs, non dependet ex diuisibilitate,vel indiuisibilitate formæ, sed ex eo quod ad sui conseruationem postulat tot partes talémque vnionem earum non quarumcumque,sed talis conditionis,à quibus adæquatè dependet, quas si non habeat, licet habeat alias, in quas diuisa sit,conseruari non poterit.

Ad testimonium August.facile respōdent quidam ex his,qui 110 sequuntur nostram sententiā, solùm sequi ex experientia illa, quam adducit, quod anima insectorum sit vna continuatione suarum partium,non tamen,quod sit indiuisibilis. Et quantum ad experientiam ipsam,ego quoque sentio non probare indiuisibilitatem,sed vnitatem continuationis suarum partium sufficere,vt moueantur partes ad locum doloris,eo modo, quo moueri videmus.Sed oportebat explicare,quid sentiat Sanctus Doctor de hac re.Et respondeo, quod si totum illud cap.legatur à principio,constabit eum sensisse,quod istæ animæ sint indiuisibiles,nam si id non sensisset, nec tantum laboraret in illa experientia de motu partium animalis separatarū explicanda,sed facilè posset respondere,quod moueri poterāt ratione partium animę,& consequenter ratione sensus,appetitus,ac motiuæ potentię in eis existentium,nec tamen sic respondet,sed aliam videtur solutionem quærere,qua ostendat,non probari experientia illa,quod animæ istæ sint diuisibiles,quam tamen non videtur omninò inuenire,& propterea dubius forte permansit,quare nihil ex eius autoritate contra nostram sententiam deduci potest.

Pro solutione primi argumenti eiusdem opinionis, & argu- 111 mentorum tertiæ adnotandum est,quod indiuisibilitas, seu diuisibilitas formæ ex perfectione eius,atque ex entitate sumenda est,si enim sit infima, vt sunt formæ elementorum:euidens est esse diuisibilem,& entitatem eius ex partibus integrantibus compositam,vt forma aquæ,vel ignis,& si sit superioris ordinis,indiuisibilis est,vt anima rationalis, & de his animabus plantarum, & insectorum)de quibus nunc disputamus) probat etiam experientia ipsa,quod sint diuisibiles,quia in quibusdam saltem partibus materiæ separatis perseuerant. Ex quo euidēter colligitur entitatem earum non esse simplicem,sed compositam ex partibus integrantibus. Modus etiam informandi diuisibilis,vel indiuisibilis,ex entitate eiusdem formæ desumitur,

tur,quia per eam informare debet,quare ſi entitas formæ compoſita ſit ex partibus integrantibus, non poteſt informare materiam,niſi per partes;ita vt tota informet totam materiam, & ſingulæ partes, ſingulas etiam,partes eiuſdem. Vnde ſequitur,
112 quod cum entitas harum animarum ſit compoſita ex partibus integrantibus,vt concedit tertia opinio,per partes etiam informet,nec poſſit eſſe tota in quálibet,imò neque in parte vlla materiæ,ſed ſolùm in tota, & ſingulæ partes in ſingulis partibus, quod eſt modo diuiſibili informare.Si verò entitas formæ non ſit ex partibus compoſita,nec poteſt per partes(quas non habet) informare,ſed tota informabit totam materiam, & tota etiam ſingulas partes.

Verum eſt tamen imperfectas animas plantarum,& inſectorum quandam rationem indiuiſibilitatis habere in modo informandi , in quantum ſic dependent ex tali vnione quarundam partium,vt non poſſint quamlibet earum ſeparatam ab a-
113 liis naturaliter informare,ſicut poſſunt formæ non viuentium informare quamlibet partem ſeparatam,& ex hac parte verum eſt non habere tantam diuiſibilitatem,ac habent formæ non viuentium in modo informandi , & quandam ſimilitudinem habere cum animabus informantibus modo indiuiſibili:ſimpliciter tamen non minùs diſperſæ ſunt ſecundum ſuas partes per omnes partes materiæ,nec minùs diuiſibiles ad diuiſionem earum,ac formæ non viuentium,& in hoc decipitur tertia opinio recentiorum.

Ex his facilè ſoluitur primum argumentum: nam conceſſo antecedente,quodnon dependeant adæquatè iſtæ animæ à qualibet parte materiæ:ſed à quibuſdam certis,ac determinatis,nec adęquatè educantur de potentia cuiuſcumque,neganda eſt conſequentia,quod non diuidantur ad diuiſionem omnium,& ſingularum,quia licet nō poſſint in quibuſcumque ſeparatis conſeruari,nihilominus cum eas informent ſecundum ſuas partes integrantes:ad diuiſionem earum neceſſariò diuiduntur, & ſimul deſinunt eſſe per diuiſionem.

Ad ſecundum concedenda eſt vtraque pars antecedentis,
114 quod anima hæc imperfecta educatur tota de potentia totius materiæ,& partes eius de partibus materiæ,atque etiam, quod in nutritione horum animalium,& plantarum ſimul cum noua parte materiæ alimenti adueniat noua pars animæ educta de potentia eius: ſed neganda eſt conſequentia , quod augeantur impropriè per iuxtapoſitionem viuentia hæc ; ſicut augentur non viuentia , nam adhuc augentur per intuſſumptionem alimenti per omnes partes diſtributi , & per conuerſionem eius factam per virtutem vitalem, & ideò augentur ſecundum omnes

nes partes, atque etiam vitali modo, & per actiones vitales interuenientes; nec augmentum horum viuentium procedere potest in infinitum, sicut augmentum non viuentium, quia fit per virtutem intrinsecam vitalem habentem intrinsecum terminum; aliud verò augmentum per extrinsecam iuxtapositionem, & ideò non habet terminum intrinsecum, sed si in infinitum iuxta ponatur pabulum igni, in infinitum crescet, vt asseruit Aristoteles.

Ad primum argumentum tertiæ opinionis neganda est maior, quod in eas solùm partes diuisibilis sit forma, in quibus separatis potest conseruari, quin potius necesse est, vt si semel sit diuisibilis in eas partes: in quibus separatis conseruari potest, omninò sit diuisibilis, hoc est, secũdum omnes partes materiæ, ita vt tota correspondeat toti materiæ, & singulis partibus eiusdem materiæ, singulæ etiam partes. Quod verò conseruari nequeat in quibuscũque, sed in certis quibusdam vnitis, ex alio capite prouenit, vt probauimus. Quare non probat indiuisibilitatem talis animæ. 115

Ad secundum, concedenda est prima consequentia, quod quęlibet pars animæ imperfectæ correspondens cuilibet parti materiæ; ęst anima: concedendum quoque est, quod additur; videlicet, cuilibet parti animæ non conuenire definitionem animæ, quia definitur anima per corpus organicum tanquam per primum, & adæquatum perfectibile: partes verò singulas non respicit, neque informat tanquam adæquatum perfectibile, sed tanquam inadæquatum; & ideò non conuenit cuilibet parti definitio simpliciter, nihilominus accommodari eis potest inadæquatè, & quasi in obliquo in hoc sensu, quod quælibet pars animæ sit actus alicuius partis organici corporis, & hoc sufficit, vt suo modo quælibet pars sit anima, & talis possit in aliquo sensu vocari. In quo differunt partes animæ à partibus inferiorum formarum; nam istæ absolutè suscipiunt denominationem totius, quia quãlibet partem materiæ respicit forma, vt adæquatum perfectibile, & propterea cuilibet tribuit denominationem totius; anima verò quia longè perfectior forma est: non nisi plures ac diuersas partes componentes corpus organicum adæquatè respicit, & informat, singulas verò non nisi inadæquatè; & ex hoc prouenit diuersa ratio denominandi.

QVÆSTIO III.

An animæ sensitiuæ perfectorum animalium sint indiuisibiles.

Determinata indiuisibilitate animæ rationalis, & diuisibilitate animæ vegetatiuæ animalium imperfectorum, supersunt 116

perſunt animæ ſenſitiuæ perfectorum animalium,vt equi,leonis,ac cæterorum,de quibus valde difficile eſt decernere,an indiuiſibiles cum anima rationali cenſeri debeant,vel diuiſibiles cum anima plantarum,& animalium imperfectorum.

Et prima opinio tenet eſſe indiuiſibiles & modo indiuiſibili informare materiam, ita vt anima leonis ſit tota in toto corpore,atque etiam tota in qualibet parte,ſicut rationalis,eo excepto,quod dependenter à materia informat, & tanquam corporeum quid de potentia eius educitur, cùm tamen anima rationalis ſpiritualis ſit,& independens à materia,& de potentia eius non educta.Ita ſentiunt ex antiquioribus Albert.Magn.lib. 1.de anima,cap.vlt.& lib.2.cap.7.Alexand.Alenſis 7.Metaphyſ. ad text.59.Alex.Aphrod.2.lib.de anima,cap.10.& Bonauent. in 1.diſt.8.in 2.par.diſt.quæſt.3.Herue.ibidem,quæſt.4.D.Thom. in quæſtione de ſpiritualibus creaturis,ar.4.in quæſt. de anima artic.10.2.contra gentes,cap.72.& 1.part.quæſt.76. articulo 8. Caietan.& Ferrar.in his duobus locis vltimis.Aſtudillo 1.lib.de gener.quæſt.15.Bañez 1.lib.de gener.cap.5.quæſt.5. & 1.parte quæſt.76.artic.8. dubitatione 2. quam ſequuntur etiam ex Recentioribus Conimbr.& alij.

117 Probatur teſtimonio Ariſtotelis lib. de Iuuen.& Senę.cap.1. non longè à fine,vbi cùm docuiſſet inſecta animalia poſt diuiſionem viuere,de animalibus perfectis hæc verba ſcribit.*Optimè autem conſtituta animalia hoc non patiuntur,propter quod natura ipſorum,vt poſſibile eſt,maximè vna eſt.* Sed maximam habere vnitatẽ eſt eſſe indiuiſibilẽ,ergo ſentit eſſe indiuiſibilem. Probatur minor, quia quælibet diuiſio animæ tollit aliquam vnitatem eius,ergo maxima vnitas pugnat cum quacunque diuiſione, ſi igitur maximè vna eſt(vt ait Ariſtot.(non eſt vllo modo diuiſibilis.

118 Probant deinde experiẽtia,quia videmus partes ſeparatas,aut diuiſas à toto horum animalium non viuere. Quia nullam habent operationem vitalem,ergo euidens ſignum eſt in nullo earum cõſeruari animam,etiam breui tempore, vitalem,& conſequenter,neque ſeparari partem animæ cum parte materiæ per diuiſionem:quare non ab aliqua parte animæ informantur partes materiæ,ſed à tota,quod eſt eſſe indiuiſibilẽ,Probatur vtraque conſequentia,quia ſi ſepararentur partes animæ, pro breui ſaltem tempore partes animatorum viuerẽt,ſicut in plantis, & imperfectis animalibus diuiſis conſtat.

Probatur tandem ratione primo, quia forma diuiſibilis eodem modo reſpicit totum,& quamlibet partẽ, & ideò tam ſub parte ſeparata,quàm ſub toto conſeruatur,vt patet in igne:ſed anima perfectorum animalium non eodem modo reſpicit totum,

tum,& partem: sed totum corpus respicit, vt primum, & adæquatum perfectibile, non verò partem, quia in ea abscissa non conseruatur; ergo non est diuisibilis. 119

Secundò, si aliqua ratione anima horum animalium nō est indiuisibilis, maximè quia dependet à subiecto, vel materia, & de potentia eius educitur: sed formam esse indiuisibilem, independentem à subiecto, neque eductam de potentia eius, diuersæ perfectiones eius sunt; ita vt nec ex priori inferatur necessariò posterior, nec sit ei necessariò coniuncta. Probatur vtrūque in accidenti spirituali, quale est gratia, indiuisibilis quidem, & tamen dependens ab anima, & de potentia eius educta: ergo nec bene sequitur; hæc forma est indiuisibilis: ergo independens à subiecto, & ideò stare potest simul indiuisibilitas harum animarum, cum dependentia, & eductione. Et vrgeri potest argum. hoc modo; non probatur implicare contradictionem, quod detur anima educta de potentia materiæ, & ab ea dependens, & simul indiuisibilis: ergo possibilis censenda est, & valde probabile, esse à Deo factam, & ideò in natura rerum dari in his animalibus perfectis, quæ quasi media sunt inter hominem, & imperfecta animalia.

Secunda opinio easdem animas diuisibiles ponit. Ita tenent 120
comm. 8. lib. Physic. Scot. in 4. dist. 44. quæst. 1. art. 1. Durand. & Ægid. in 2. d. 8. q. 3. Capr. in 2. d. 15. qu. 1. ad vltimum contra vltimam conclusionem, Soncin. 8. Metaphys. q. 11. Iaue. ibid. q. 4. Apol. 2. lib. de anima, q. 6. Marsil. 2. lib. de gen. quæst. 10. Tolet. quæst. 5. & ex recentioribus multi: & videtur nobis longè probabilior propter hæc arg. 1. quia istæ animæ continētur in potentia materiæ tanquam subiecti, à quo dependent, & ex quo educuntur: ergo commensurantur eidem materiæ, sicut cæteræ omnes formæ, tam substantiales, quàm accidentales nulla excepta. Sed commensurari subiecto non est aliud, quàm totam animam contineri in tota materia, & de tota materia educi, & partes eius contineri in singulis partibus, ex eisque deduci: ergo ita se habent istæ animæ respectu materiæ, quare necesse est partes eis integrantes tribuere, per quas eidem materiæ commensurentur, ac proportionentur.

Secundum, si abscondatur pars aliqua ab animali, statim corrumpitur; ergo necesse est, quod ab illa parte materiæ separetur anima, à qua informabatur, quia corruptio est separatio realis formæ à materia, vel ergo informabatur à tota anima, vel à parte eius, si à parte, iam fateris habere partes, & proinde esse diuisibilem, si verò informabatur à tota anima: ergo tota ipsa anima separatur ab ea, vel ergo corrumpitur, vel permanet separata, vel reducit se ad alias partes materiæ informandas. 121

Separatam permanere naturaliter est impossibile, quia forma dependens à materia non potest naturaliter permanere ab ea separata, nec est minus impossibile se reducere ad alias partes materiæ informandas, quia sufficienter informatæ sunt à partibus eiusdem animæ, vel à tota ipsa anima, nec potest eadem forma naturaliter migrare de subiecto in subiectum: ergo concedendum est necessariò totam illam animam corrumpi, quod patet esse impossibile: cùm tota ipsa permaneat informando cæteras partes eiusdem animalis adhuc permanentis, & impossibile sit eandem omninò animam (sicut quamlibet aliam rem)
122 totam corrumpi, & permanere totam. Nec soluitur argument. si dicatur, nihil totum fieri in corruptione partis, sed solùm totam animam desinere informare partem illam materiæ, quam inadæquata ratione informabat, quemadmodum si ab-
123 scindatur manus ab homine, non cogimur dicere, quod cum parte materiæ separetur pars animæ rationalis, nec totam animam rationalem permanere separatam, nec tamen, quod ad alias partes materiæ informandas se recipiat, sed solùm, quod illam partem materiæ informare desinat, & hoc est, ab ea separari, & separatio hæc animæ dicitur corruptio manus, per solam dissolutionem vnionis sine corruptione animæ. Ita ergo dicendum est contingere, si pars equi ab eo abscindatur, quare nihil videtur probare argum. Hæc tamen solutio euidenter est falsa, propter euidens discrimen inter has animas, & rationalem, quia hæc informat totam materiam, & tota quamlibet partem eius: sed omninò independenter ab ea, & hinc est, quod possit à toto corpore separari, & separata permanere, atque etiam à qualibet parte abscissa per solam cessationem ab informatione vnione dissoluta: ita vt nec desinat esse, nec separata permaneat, nec se recipiat ad informandum alias partes corporis: sed desinat informare illam in cæteris permanens. Anima verò equi, vel leonis informat materiam omninò dependenter ab ea: ergo idem est in ea desinere informare partem, quàm informabat, & desinere esse, quia non potest naturaliter ab ea separari, vel sine illa esse. Nec omninò deserere materiam sine sui corruptione.

124 Tertium argument. adhuc efficacius est, & sumitur ex nutritione horum animalium hoc modo. Dum leo nutritur, necesse est animam eius informare nouam materiam alimenti, & totam quidem animam, si indiuisibilis est partibus carens; vel ergo educitur de nouo tota anima de potentia illius partis materiæ, vel iam educta se extendit ad informandam nouam illam materiam: hoc secundum non potest esse verum, quia sequeretur ex eo, hanc animam informare materiam de cuius

potentia

potentia nullo modo educitur, & à qua nec vllo modo dependet, quod pugnat cum natura eiusdem animæ, & soli rationali conceditur. Necesse est ergo de potentia illius materiæ de nouo educi, quod non est minus falsum, propter duo; primum quia educi de potentia materiæ est fieri in actu de nouo, aut produci, quod iam est actu in rerum natura: ergo repugnat talem animam educi de materia alimenti. Secundum quia causa efficiens principalis nutritionis, atque etiam partialis substantiæ per eam productæ est anima ipsa; ergo si educitur de potentia materiæ alimenti, à se ipsa efficienter educitur, & cum educi sit produci, sequitur à semetipsa produci: sed repugnat aliquid producere seipsum, quia inter producens & productum intercedit necessariò realis prioritas naturæ, distinctio realis, & relatio realis, quæ eiusdem ad se ipsum non dantur; ergo ex nutritione horum animalium concluditur, quod eorum animæ non sint indiuisibiles. Nam quod huic argum. respondent 1. Iuniores quidam, videlicet, posse eandem rem effectiuè concurrere ad sui conseruationem, inadæquatè tamen, ex quo sequitur posse dependere efficienter à se ipsa, vt nonnullis exemplis ostendi posset. Nullius momenti est, quia conseruatio non est productio noua: sed continuatio productionis nouæ præsupponens rē productam in suo esse; argumētum verò de noua productione animæ, hoc est, de noua eductione ex potentia materiæ probat, non de sola continuatione, vel de sola conseruatione. Sed nec soluit argument. quod asserunt secundò benè posse animam educere se ipsam de nouo ex potentia materiæ alimenti, quia terminus nutritionis non est anima, neque hæc producitur, sed partialis materia resultans, quæ realiter distinguitur ab eadem anima, & ita non sequitur, quod eadem res se ipsam producat, sed aliam à se distinctam. 125
Hoc inquam, non soluit argument. quia licet anima non sit, id quod producitur per nutritionem, quia non est id, quod est, sed quo aliud est, verum est tamen ac necessarium educi de potentia in actum per nutritionem, quod est de nouo incipere esse, imò de nouo accipere esse ab efficiente. Sed repugnat, quod eadem res accipiat esse de nouo efficienter à se ipsa, propter tria illa incommoda, quæ non minùs ex hoc modo accipiendi esse de nouo à se ipsa sequuntur, quàm ex alio, ergo falsa est talis solutio argumenti. Testimonium Aristotelis pro opposita sententia hac distinctione explicatur, vnitas maxima dupliciter sumi potest; primò vniuersalissimè pro omnimoda negatione diuisionis, aut diuisibilitatis, & in hoc sensu vnitas maxima animæ, aut formæ idem est, quod indiuisibilitas eius. Secundò, accipitur cum limitatione pro maxima vnitate in tali genere, 126

quo pacto non eſt idē, quod indiuiſibilitas, ſed ſolùm dicit negationem cuiuſlibet modi diuiſionis, aut diuiſibilitatis, quem habere poſſunt formæ, aut animæ illius generis. Verba igitur Ariſtot. in poſterioris ſenſu intelligenda ſunt, & non in priori, vt apertè colligitur ex contextu eiuſdem loci, in quo loquebatur de animabus corporeis, hoc eſt, à materia dependētibus, ac de potentia eius eductis, inter quas maximam vnitatem habere debent animæ perfectorum animalium, quia maximam perfectionem huius generis habent, hęc autem maxima vnitas non conſiſtit in minori diuiſibilitate abſolutè, ſed in minori,
127 in ordine ad conſeruationem, & permanentiam, in quo ſenſu maiorem vnionem partium materiæ poſtulant, vt introduci, atque conſeruari poſſint, quàm animæ plantarum, & inſectorum, nā cum anima ſit actus organici corporis, quò perfectior eſt anima, plurium, magiſque diuerſarum operationum principium eſt, plura, magiſque diuerſa petit organa, magiſque inter ſe vnita, in quibus potentiæ reſideant, & per quæ proprios actus exercere poſſint, ſine quibus, nec poteſt introduci in materia, nec in ea conſeruari. Et hæc eſt ratio à priori, propter quam animalia hæc non poſſunt viuere in partibus abſciſſis, quia non habent in eis potentias, neque organa ad propriam
128 conſiſtentiam neceſſariò requiſita; cum tamen plantæ, & inſecta animalia in multis partibus diuiſa cōſeruentur. Itaque animæ perfectorum animalium, quantum ad diuiſibilitatē in partes integrantes ſimpliciter conſideratam, non ſunt minùs diuiſibiles ſimpliciter, quam animæ inſectorum, atque plantarum, imò quam formæ non viuentium; ſed eodem modo diſperſæ ſunt per omnes partes corporis, quantumlibet exiguas, quibus exiguæ etiam partes animæ correſpondent, conſiderata autem eadem diuiſibilitate in ordine ad conſiſtentiā eiuſdem animæ in partibus ſeparatis, minus longè diuiſibiles ſunt, quàm cæteræ animæ, aut formæ inferiores, imò quendam modum indiuiſibilitatis, ſimilem indiuiſibilitati animæ rationalis habent. Et fortè in hoc ſenſu eas vocabit indiuiſibiles oppoſita ſententia, & non in priori. Et ſic poſſet conciliari cum noſtra, quamuis D. Tho. in loco præſertim primæ partis videatur omnem diuiſibilitatem in partes integrātes, etiam per accidens negare hiſ-
129 ce animabus, & expreſsè aſſerere quod tota anima ſit in toto corpore, & in qualibet etiam parte tota, quæ duo nō video, qua ratione, vel in quo ſenſu explicari poſſint: & propterea cenſeo oppoſitam ſententiam tenuiſſe, vel certè in eam maximè inclinaſſe, quam vel ſola eius authoritas probabilem facit, & ego quoque libenter ei ſubſcriberem, ſi aliquid inuenire poſſem, quo oppoſitis rationibus quoquo modo ſatisfacerem.

Ad

Ad illam experientiam de his animabus non conseruatis in partibus diuisis facilè respondetur, non probare veram & realem indiuisibilitatem animæ, vt superiùs ostendimus.

Ad 1. argum. neganda est maior, quod omnis forma diuisibilis eodem modo respiciat totã materiam, & quamlibet eius partem: nam licet vera sit de imperfectissimis, quia sunt homogeneæ, falsa de quacunque anima; etiam apud omnes ferè patronos oppositæ sententiæ. Et ratio differentiæ manifesta est, quia anima non est actus cuiuscunque corporis: sed organici, & ideò tanquam primum perfectibile respicit corpus organicum, & propterea non potest naturaliter conseruari in parte quacunque separata, quia corpus organicum plures, ac diuersas, & inter sese vnitas habere debet, magis quidem, vel minùs iuxta maiorem perfectionem animæ, vt expositum est.

Ad 2. concessa maiori, distinguenda est minor, quod formã 130 esse indiuisibilem, & dependentem à subiecto, de eiúsq; potentia eductam, sint diuersæ perfectionis non habentes inter se necessariam connexionem; nam si sermo sit de dependentia, & eductione à subiecto materiali, ac diuisibili, falsa est, licet vera esse possit de dependentia à subiecto spirituali, vt probat exemplum de anima in arg. adductum, & ratio discriminis est: quia vniuersaliter est verum, quod forma educta de potentia subiecti, debet commensurari eidem subiecto, commensurari verò non est aliud, quàm secundum eundem modum diuisibilem, aut indiuisibilem ei correspondere, quod necessarium omninò est, quia cum contineatur in potentia eiusdem subiecti, eundem modum essendi materialem, vel immaterialem, & consequẽter diuisibilem, vel indiuisibilem habere debet cum eo, sed constat materiam esse diuisibilem in partes integrantes: ergo nulla potest forma in ea contineri, nisi diuisibilis etiam sit in partes integrantes, ita vt tota ipsa materia contineat totam formam, & quælibet eius pars contineat etiam partem. Vnde sequitur, quod licèt esse formam indiuisibilem, & independẽtem à subiecto materiali sint rationes, aut perfectiones distinctæ, necessariam nihilominus habeant connexionem, ita vt euidenter vna sequatur ex altera.

Ad vltimum negandum est antecedens, quod sit possibilis 131 talis forma sua natura dependens à materia, & educta de potentia eius, & simul indiuisibilis, hæc enim duo omninò sunt opposita, atque incompossibilia: quare non possunt in eadem re vllo modo inueniri. Rationes autem huius implicationis satis efficaces sunt illæ, quibus nostram sentẽtiam corroborauimus. Quod verò in eodem argumen. additur animas horum animalium quasi medium esse inter rationales, & aliis inferiores, di-

ſtinguendum eſt:nam quantum ad veram diuiſibilitatem ſumptum,falſum eſt:ſed verum in ordine ad conſiſtentiam, & conſeruationem eiuſdem animæ in partibus diuiſis, petunt enim iſtæ animæ abſque dubio plures ac diuerſas partes vnitas ad propriam conſiſtentiam in materia,quàm animæ inferiores, & ideò non conſeruantur ſicut illæ in partibus ſeparatis per diuiſionem,in quo animæ rationalis aſſimilantur, quamuis adhuc in hoc etiam à perfectione eius deficiant, quia plures adhuc partes,ac diſpoſitiones poſtulat in materia ad introductionem,& conſeruationem.

QVÆSTIO IV.

Vtrum anima informet omnes partes corporis, vel ſolùm ſit in aliqua determinata.

132 Circa quæſtionem hanc diuerſis modis opinati ſunt antiquiores philoſophi; nam quidam eorum in ſolo capite, aut in aliqua eius parte velut in arce poſuerunt animam(rationalem præſertim de qua videntur loquuti) ſic Xenocrates,Herophilus,Hippocrates,Strato,& Eraſiſtratus, vt teſtantur, Tertullianus in libro de anima,Lactantius in libro de opificio Dei cap.16.Tullius 1.lib.Tuſculanarum quæſtionum;ſic etiam Plato,vt refert Alcinous in lib.de doctrina Platonis cap.23. Alij verò in ſolo corde eam conſtituerunt, vt Andreas Ciſalpinus lib.5.Peripateticarum quæſtionum,quæſtion.6.Simon Portius lib.de mente humana capit.7. & Philo Iudæus in libro qui inſcribitur, *Quod deterius potiori inſidietur*, pro qua etiam ſententia referri ſolet Galenus, idémque videntur ſentire Tertullianus eodem lib.de anima, & lib.de reſurrectione carnis, quod colligit ex illis verbis Chriſti,Matthæi 9. *Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris?*& D.Hieronym.lib.2.in Matth.cap.14. idque colligens ex verbis Chriſti,Matth.15.*à corde exeunt cogitationes praua.* Alij denique animam collocant in vna,vel altera parte corporis præcipua,vt Parmenides, & Epicurus in toto pectore. Itaque omnes iſtæ ſententiæ in eo conueniunt, quod anima non ſit in toto corpore,nec in qualibet parte eius, ſed in præcipua quadam,vna,vel altera.

Quod probari poteſt teſtimonio expreſſo Ariſtotelis lib.de animalium motu cap. 7. vbi opificium corporis animati comparat Ciuitati ſuis legibus benè inſtructæ,cuius principem,aut moderatorem (inquit) non oportet ſingulis partibus eius aſſiſtere,ſed ſolùm in præcipua quadam ſedem habere,ex qua per imperium mouet membra omnia eiuſdem reipublicæ ad propria munera exequenda. Ita ergo cenſendum eſt de anima reſpectu totius corporis,vt non in ſingulis membris, ſed in quodam

dam precipuo resideat, quod his verbis docet. *Quare non oportet in vnoquoque esse animam, sed in quodam precipuo corporis existente*

Sed probatur etiam ratione: primò, quia anima est actus organici corporis: ergo solùm potest esse in partibus organicis, quales sunt dissimilares, sed præter has sunt plures homogeneæ, & ideò non organicæ, vt caro & os, in his ergo non potest esse anima. 133

Secundò, si in qualibet parte humani corporis sit anima rationalis, erit etiam intellectus, & vbi est intellectus: sunt scientiæ, cum ipse sit subiectum scientiarum: ergo intellectus erit in pede, atque etiam erunt scientiarum habitus, & actus, & ita dicetur homo pedibus scire, quod ridiculum est. Deinde cum anima rationalis sit indiuisibilis, tota erit in qualibet parte corporis, & ideò erit simul in pluribus locis, ac discótinuis, quia partes corporis discontinuæ sunt, cùm sint diuersæ rationis, ac figuræ. Et tandem sequitur eandem animam simul moueri motibus contrariis: cum contingit diuersas partes hominis simul moueri sursum, & deorsum. Imò simul mouebitur, & quiescet, quia sæpe solet moueri vna pars corporis, & quiescere altera; hæc verò absurda sunt; ergo falsum quoque erit affirmare, quod anima sit in quacumque parte corporis viuente.

Veritas huius rei à nobis tenenda est, *quòd anima quæcunque informat omnes partes corporis, quæ aliquam operationem* vitalem 134
sensus, aut motus exercent: quælibet quidem iuxta propriam naturam, ita vt si indiuisibilis sit, tota sit in toto corpore, & tota etiam in qualibet parte eius quantuncunque minima; si verò sit diuisibilis, ita vt tota ipsa anima sit in toto corpore, & partes eius in partibus corporis. Hæc est communis sententia omnium interpretum Aristotelis 2. lib. de anima cap. 3. atque omnium Scholasticorum in 2. d. 17. vbi D. Thom. id asserit, ac præterea in q. de anima art. 10. & 2. contra gent. cap. 72. Et colligitur euidenter ex doctrina Aristotelis 1. quidem ex definitione prima animæ, hoc modo, *Anima est actus primus organici corporis*, sed esse actum primum idem est apud Aristot. ac esse formam, ergo est forma organici corporis, sed corpus organicum constituitur ex partibus organicis, & istæ ex cæteris omnibus; ergo anima est forma omnium partium corporis, easque informat: vnde sequitur in omnibus esse, quia forma non potest informare, nisi in eo sit, quod informat: cum informet per se ipsam tribuendo se materiæ.

Probatur deinde ratione 1. quia omnes partes corporis (de 135
quibus loquimur) exercent aliquam operationem vitalem; ergo informantur anima: Probatur consequentia, quia non possunt exercere operationem vitalem, nisi viuant: cum operatio

vitalis ſit à principio intrinſeco vitæ,nec poſſunt viuere, niſi informentur anima,quia anima eſt principium vitæ per informationem:ergo neceſſe eſt, quod informentur anima : antecedens verò euidenti experientia notum eſt, cum videamus omnes partes corporis nutriri,& augeri,& notum ſit nutritionem, & augmentationem eſſe operationes vitales. Secundò, potentiæ vitales procedunt ab anima : ergo non poteſt eſſe potentia vitalis,vbi non ſit anima, ſed in qualibet parte corporis eſt aliqua potentia vitalis,& in quibuſdã plures:ergo neceſſe eſt animam quoque eſſe in omnibus. Minorẽ probo,quia in qualibet parte corporis eſt potentia nutritiua,& augmentatiua,vt docet experientia , quia omnes partes augeri conſtat , & per totum ferè corpus animalis diſperſa eſt potentia ſenſitiua tactus;ergo in toto etiam corpore,& ſingulis eius partibus datur anima.

136 Vt autem hæc veritas meliùs intelligatur,& argum.opposita commodiùs ſolui poſſint , adnotandum eſt , tribus modis ſumi totum (vt ad præſens inſtitutum pertinet,) pro eſſentiali, pro integrali, & pro poteſtatiuo. Eſſentiale eſt,quod totã continet eſſentiam; integrale , quod omnes partes integrantes : & poteſtatiuum,quod omnes potẽtias,ſeu virtutes, & iuxta hanc diſtinctionem intelligi debet, quod aſſerimus , animam informare omnes partes corporis,& ita in omnibus,& ſingulis eſſe, quæ ſi indiuiſibilis ſit , vt rationalis , tota eſt in qualibet parte corporis totalitate eſſentiali. Quia in qualibet parte exiſtit ſecundum totam eſſentiam,non tamen totalitate integrali , quia non eſt totum integrale , cùm ſit in hoc genere indiuiſibilis partibus carens, ſed nec totalitate poteſtatiua, quia non eſt in qualibet parte corporis ſecundum omnes potentias,ſed ſecundum vnam,vel plures tantùm. Quare ſecundum hunc modum

137 exiſtendi potius dicitur eſſe tota anima indiuiſibilis in toto corpore, & pars eius in ſingulis partibus, quia hoc modo diuiſibilis eſt diuerſas habens partes poteſtatiuas,quæ ſunt diuerſæ potentiæ, ſeu virtutes. Si verò anima ſit diuiſibilis,eſt quidem tota in toto corpore totalitate integrali , non tamen tota in qualibet parte,quia non eſt in ea ſecundum omnes partes integrantes,ſed ſecundum vnam vel alteram, nec eſt tota in qualibet parte corporis totalitate poteſtatiua, quia nõ eſt ſecundum omnes potentias,aut virtutes,licet ſit ſecundum vnam,vel plures. Sed adhuc anima hæc diuiſibilis eſt tota in ſingulis partibus corporis totalitate eſſentiali : cùm tribuat vitam partibus ſingulis, & aliquam operationem vitalem.

His ſuppoſitis ad teſtimonium Ariſtotelis reſpondeo ſenſum eius eſſe, quòd anima ſpeciali modo ſit in corde tantùm, quia in illa parte præcipuè influit virtutem vitalem , à qua deriuatur

deriuatur per totum corpus, & ideò in ea parte existens dicitur totum corpus gubernare ad similitudinem regis, non tamen negat omninò, quod in cæteris partibus sit; sed solùm, quod non sit illo eodem modo.

Ad primum argumentum concesso antecedente, neganda est 138 consequentia, nam dissimilares partes, quæ vocantur organicæ, componuntur ex similaribus, vt digitus ex carne, osse, & neruis, vnde eo ipso, quod anima est actus organici corporis, & organicas partes eius informat, necesse est etiā, quod informet homogeneas, ex quibus componūtur organicæ. Et consequenter est necessarium, quod in omnibus suo modo sit, & omnibus tribuat actum aliquem vitæ, & aliquam operationem vitalem.

Ad secundum distinguendum est antecedens, quod in qualibet parte corporis humani sit intellectus, & voluntas, nā cum potentiæ istæ non sint organicæ, nec operationes earum exerceantur per organa corporis, nec vllam partem corporis immediatè per se informare possunt, sed in anima à qua proximè emanant recipiuntur, tanquam in subiecto proximo, in cor- 139 pore verò, aut partibus eius non immediatè, sed media anima; & cum hæc sit immediatè in singulis partibus, tanquā forma earum, in eisdem dicuntur esse mediatè, & proinde scientiæ, atque virtutes in his potentiis existentes; nec etiam adæquatè, quia anima non informat adæquatè singulas partes, cum non respiciat singulas tanquam totum, & adæquatum perfectibile, sed hoc modo solùm informat totum corpus. Ad formam igitur argumenti concedenda est prima consequentia, quod intellectus, & voluntas, scientiæ, & virtutes sint in pede, modo explicato; negandum tamen, quod dicatur homo scire per pedem, 140 quia denominationes istæ toti, & non partibus cōueniunt simpliciter, quod si per caput scire aliquando dicitur, vulgaris certè locutio est, & ea solùm ratione admittēda; quia cum in capite vigeant sensus, quorū operationibus mediis intelligit, speciali quadam ratione dicitur per illam partem exercere intellectus operationes proprias, verè tamen, & propriè per nullam exercentur, nec alicui parti simpliciter, & adæquatè communicantur, sed toti homini, & propterea solùm est propria locutio ea, qua enuntiamus hominem intelligere animam.

Vltimum tandem, quod in eodem argumento dicitur rationalem animam esse in pluribus locis simul, si tota informat omnes partes corporis, distinguendum est. Quia neque anima est per se in loco circumscriptiuo, & proprio, sed solùm per accidens ratione corporis, nam corpus tantùm circumscribi 141 potest superficie ambiente, non anima, cum sit spiritualis, sed quia corpus, quod propriè circumscribitur, informat consti-

ruens cum eo compositum circunscriptum, per accidens dicitur circumscribi, & hoc modo dicitur esse in pluribus locis partialibus, & inadæquatis. Dicitur præterea habere præsentiam adæquatam in toto corpore per informationem, & inadæquatam in singulis eius partibus. Dicitur etiam præsens toti spatio eiusdem corporis, præsentia partiali, quia sicut constituit simul cum corpore vt cum alia parte compositum
142 habens præsentiam totalem in spatio. Ita anima habet partialem,& ratione huius præsentiæ partialis, quam habet adæquatam in toto spatio, & inadæquatam in singulis partibus, potest simul moueri motibus contrariis, atque etiam moueri, & quiescere etiam inadæquatè: quemadmodum dicitur Angelus esse in toto corpore adæquatè per applicationem adæquatam suæ virtutis ad agendum in ipsum, & in qualibet eius parte inadæquatè,& ideò simul in pluribus locis cõtinuis inadæquatè, & sicut Angelus potest moueri sursum,& deorsum mouendo partes corporis vnã sursum,& aliam deorsum, semper tamen inadæquatè; pari ratione anima potest moueri simul motu sursum,& deorsum ad motum diuersarum partium, inadæquatè tamen, & eodem modo moueri,& quiescere.

QVÆSTIO V.

An anima vegetatiua, & sensitiua reperiantur distincta in eodem animali, atque etiam in eodem homine vegetatiua, sensitiua, & rationalis, vel vna tantùm sit in vno composito.

143 PRima sententia fuit Platonis in Timæo, atque etiam lib. 9. de repub. quam referunt Arist. 1. lib. de anima. cap. vlt. D. Th. 1. part. quæst. 76. artic. 3. & Galenus lib. 8. de vsu par. cap. 1. Vbi animam vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam non solùm distinctas realiter in homine posuit, sed etiam loco; ita vt intellectiua sit in cerebro, sensitiua in corde, & nutritiua in hepate. Et eodem ferè modo eas multiplicauit Galenus ipse in lib. qui inscribitur, *Quod mores animæ sequantur temperamentum corporis*, & lib. 7. de decretis Aristot. & Platonis, vbi gloriatur se demonstrasse contra Aristot. quod in homine sint tres animæ. Ita etiam Fernel. libr. 7. physiolog. Duas verò animas posuerunt in homine sensitiuam, & rationalem, Didymus 2. lib. de Spiritu Sancto, Philo Iudæus in quodam Opusculo quod inscribitur, *Quod deterius insidietur priori*, & alij, quos refert D. Hieron. in epist. ad Heluid. quæst. 2. idémque sequuti sunt Ocham. in 4. quæst. 7. Mayronius, in 2. distinct. 17. quæst. vnica. Mirand. lib. 53. de euersione singularis certaminis sect. 2.
Et

Et in lib. 4. de Eccles. dogm. cap. 14. dicitur Syros quosdam posuisse duas animas in homine, vnam animalem sanguini admixtam, per quam animetur corpus, & alteram spiritualem ad operationes præstandas. Et tandem Manichæi dixerunt duas esse animas in homine, sed vtramque rationalem, vnam quidem sine labe culpæ, à bono Deo factam ex quadam particula propriæ substantiæ, alteram verò vitiis plenam factam à malo Deo; testatur hoc D. Aug. lib. 6. contra Faustum c. 8. lib. de duabus animabus. cap. 12. & lib. 10. de gen. ad lit. cap. 13.

Argum. Platonis fuit ab experientia desumptum; nam experimur in nobis non solùm inclinationes contrarias, sed contrarios actus earum, vt iracundiam, concupiscentiam rerum sensibilium, bonósque motus rationis, & voluntatis. Quod docuit expressè D. Paulus illis verbis, ad Galat. 6. *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæcunque vultis illa faciatis*, sed contrariæ inclinationes, & actus non possunt prouenire ab eadem anima: ergo necesse est plures animas ponere in homine. 144

Argumentum verò Galeni hoc erat, virtus sentiendi deriuatur à cerebro ad omnes alias partes corporis; cerebrum verò non participat eam ab alia parte: ergo à se habet, sed à cognitione sensitiua pendet intellectiua: ergo vtraque est ponenda in eodem cerebro, & consequenter anima rationalis: irascibilis verò ab omnibus in corde ponitur; concupiscibilis verò in iecore ponenda est, vt ostendunt venæ ab eo deriuatæ: ergo diuersæ sunt animæ in eodem homine ponendæ pro his virtutibus, & operationibus diuersis, & in diuersis partibus corporis; cum in diuersis ponantur virtutes ipsæ. 145

Probari etiam potest experientia, & ratione; experientia quidem, quia experimur omnes triplicem operationem in nobis, non solùm specie, sed genere distinctam, nempe nutritionem, sensationem, & intellectionem, sed operationes genere distinctæ procedunt à virtutibus, & potentiis distinctis etiam genere, quæ non possunt ab eadem anima prouenire: ergo necesse est has tres animas distinctas ponere in homine, & in quocumque animali duas, nempe vegetatiuam, & sensitiuam. Ratione verò probatur, quia dum embrio formatur in vtero matris, priùs viuit vita plantæ, deinde vita animalis, & tandem vita hominis, vt docet expressè Aristot. 2. lib. de gen. animalium cap. 3. & cum eo D. Thom. 1. part. quæst. 118. art. 2. ad 2. & medici fere omnes: ergo prius habet animam vegetatiuã, deinde sensitiuam, & tandem rationalem; sed sensitiua non expellit vegetatiuam, nec rationalis sensitiuam, cum nulla sit oppositio, vel contrarietas inter eas, sed potius naturalis quædam subordinatio, 146

cum

cum videamus operationes vegetatiuas deseruire sensitiuis, & sensitiuas rationalibus: ergo omnes permanēt simul in homine.

Veritas huius rei à nobis tenenda aduersus omnes supradictas sententias est, *quòd neque in eodem animali sunt duæ animæ, vegetatiua, & sensitiua, nec in eodem homine duæ, vel tres, nempe vegetatiua, sensitiua, & rationalis, sed in animalibus sola sensitiua tribuens eis vtrumque gradum vitæ vegetatiuæ, & sensitiuæ, & in eodem homine vna tantùm anima rationalis tribuens ei omnē gradum vitæ vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis, & omnes vitales operationes.* Ita tenet expresse Arist. 1. lib. de anima, cap. 4. text. 66. & cap. 5. text. 91. & cum eo omnes eius interpretes, tam antiqui, quam recentiores; ita etiam Scholastici, Scot. in 2. dist. 15. quæst. vnic. & in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 2. Ægid. in 1. dist. 16. quæst. 1. Duran. in 4. dist. 11. quæst. 2. Argent. dist. 13. quæst. 1. concl. 2. D. Thom. 2. lib. contra gent. cap. 58. & 1. part. quæst. 76. art. 3. Albert. Magn. tract. 2. de homine c. 1. Alens. 2. part. quæst. 62. memb. 2. Henr. quodl. 2. quæst. 2. & 3. Et ex philosophis antiquioribus. Auic. 6. natur. part. 1. cap. 3. Plutar. & Alex. vt refert Philoponus 2. lib. de anima ad text. 13. Ita demum SS. Patres, præsertim August. locis nuper citatis, & in lib. de spiritu, & anima cap. 9. atque etiam lib. de quantitate animæ cap. 3. D. Hieron. vbi supra, D. Greg. Magn. homil. 12. in Ezech. Greg. Nyss. in lib. de creatione hominis cap. 15. Damasc. 2. lib. de fide cap. 2. Hugo Victor. in lib. de spiritu, & anima, & Lact. in lib. de ira Dei cap. 11. & habetur expresse in lib. de Ecclesiasticis dogma. cap. 12.

147 Probatur ex verbis Scripturæ Sacræ, nam Genes. 2. his verbis explicatur creatio animæ rationalis, & formatio hominis, *& inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem:* quibus anima ipsa rationalis vocatur spiraculum vitæ, vt attribuatur ei vita absque vlla limitatione, & ideò omnis vita, nempe vegetatiua, sensitiua, & intellectiua, quod planè significatur in textu Hebræo, qui non legit in singulari *spiraculum vitæ*, sed in plurali, *spiraculum vitarum*, ad significandum (vt benè adnotauit Caietan.) super eundem locum, animam rationalem omnem gradum vitæ conferre homini.

Ex his autem, & aliis locis colligit eandem veritatem, cámque definiuisse videtur 8. Synodus generalis, quæ est Constātinop. 4. his verbis. *Apparet quosdam id temporis in tantùm impietatis venisse, vt duas in homine animas impudenter dogmatizent, quos omnes, & similia sentientes, cum vetus & nouum testamentum, & omnes Ecclesiæ Patres vnam animam rationalem asseruerint, & sancta & vniuersalis Synodus anathematizat.*

148 Propter hanc igitur definitionem asserunt quidam contra fidem esse, quomodocumque ponere plures animas in eodem homi

homine, vt Heruæus in tractat. de vnitate animarum cap. 22. & Toletus lib. 2. de anima quæst. 7. alij verò id negant, quia explicari possunt verba octauæ Synodi, ita vt solùm velint damnare eos, qui vel plures animas rationales ponunt, vnam assistentem, & aliam informantem, vel tandem vnã à bono Deo factam, alteram à Deo malo, vt posuerunt Manichæi.

Ego verò sentio erroneum in primis esse aliquo ex his duobus modis postremis plures animas ponere in eodem homine, propter prædictas definitiones; ponere verò duas, vel tres animas 149
informantes, videlicet vegetatiuam, sensitiuã & rationalem, vt animum esset temerarium, & in fide periculosum, quia hoc tempore ita sentit vniuersa schola, & verba octauæ Synodi videntur quamcunque pluralitatem animarum in eodem homine damnare voluisse. Catholici verò authores oppositum asserentes excusari possunt, quia bona fide loquuti sunt, aut non attendentes præfatam definitionem, aut certè verba eius non expendentes, nec adeò vniuersaliter receptam esse in schola eandem veritatem intelligentes.

Sed probatur ratione, 1. ex his quæ 1. lib. physic. tracta. de forma ostendimus natutaliter repugnare apud Aristotelem, & totam Peripateticam scholam duas formas substantiales simul informare eandem materiam. Et certè si plures simul essent in eodem corpore, hæc omnia absurda sequuntur; videlicet nullum viuens esse vnum per se, neque in vna specie atoma, sed in multis: nec esse vnum suppositum aut indiuiduum, sed plura. Et quod non esset vnum per se, sed per accidens; probo, quia si post vnam animam superuenit altera; ergò constituit vnum per accidens. Probatur consequentia, quia per primam animam constituitur compositum in esse completo suæ speciei, ergò quidquid ei aduenit, non potest per se aduenire, sed per accidens, quia accidens censetur, quidquid aduenit alicui iam in vltimo actu specifico constituto. Prætereà, quælibet anima constituit propriam speciem atomam distinctum ab alia, propriúmque indiuiduum, & suppositum; ergò quot animas habuerit compositum, in tot speciebus atomis substantialibus collocabitur, totque indiuidua, atque supposita erit, & ita simul erit idem compositum homo, & brutum.

Secundò, quia certum est animam rationalem esse formam substantialem verè informamtem materiam, vt superius probauimus, sed forma substantialis per informationem tribuit materiæ esse substantiale, sicut forma accidentalis tribuit subiecto esse accidentale: ergo anima rationalis tribuit materiæ esse substantiale: vel ergo esse substantiale corporeum, vel in- 150
corporeum, quia inter hæc nullum datur medium, non tribuit ei esse

ei esse incorporeum, quia quidquid materia constat, corporeum esse debet; ergo tribuit materiæ esse corporeum, & tunc aut viuens, vel non viuens; non hoc secundum, quia anima est vitæ principium, tribuit ergò esse viuentis, non insensibilis, vt patet, ergò viuentis sensibilis, atque adeò rationalis; quare tribuit omnes gradus vitæ, & ideò non sunt necessariæ anima vegetatiua, & sensitiua in homine, vt gradus vitæ vegetatiua, & sensitiua in homine, vt gradus vitæ vegetatiuæ, & sensitiuæ, conferant, sed omnino superfluæ, ac propterea nullo modo admittendæ, quia natura nihil superuacaneum efficit.

151 Probatur tandem ratione Theologica hoc modo; quia sacra Concilia, & SS. Patres duas tantùm partes humanitatis Christi Domini assignant, corpus videlicet, & spiritum, qui est anima rationalis, vt patet in Concilio Lateranen. sub Innocentio III. capite 1. vbi dicitur naturam humanam esse constitutam ex corpore, & spiritu. Et in Clement. vnica de summa Trinitate, & Fide Catholica, Verbum factum esse hominem, per hoc, quod assumpsit partes nostræ naturæ simul vnitas, corpus scilicet, & animam rationalem. Et in Symbolo Athanasij, *Sicut anima rationalis: & caro vnus est homo, &c.* ergo non datur alia anima in homine præter rationalem. Quod etiam probari potest; quia si præter animam rationalem daretur in Christo vegetatiua, & sensitiua, sequitur humanitatē eius in triplici specie fuisse constitutam, quia quælibet anima constituit compositum in specie atoma distincta ab alia. Esset igitur in specie animalis irrationalis: & ideo non solùm rationalis natura, sed irrationalis fuisset assumpta à Verbo: quod alienum est à modo loquēdi, & sentiendi Sanctorum Patrum, & Scholasticorum.

Ad argum. Platonis concedendum est antecedens, quod in homine sint actus contrarij, atque etiam contrariæ inclinationes eo modo, quo contrariæ vocari possunt ex eo, quod ad obiecta contraria tendunt, sed neganda est consequentia, quòd à diuersis animabus procedant, sed ab eadem rationali procedere possunt, nam propter eminentiam, quam habet radix esse potest oppositarum inclinationum, & actuum diuersa ratione sumpta.

Argum. verò Galeni duo assumit falsa, & primum videtur ex ignorantia processisse, putauit enim animam intellectiuam, seu intellectum in solo cerebro reperiri propter virtutem sentiendi (à qua dependet) in ea parte primùm residentem, quod ex ignorantia processisse assero, quia ignorasse videtur animam intellectiuam in omnibus, & singulis partibus corporis viuentibus esse, vt superius probauimus. Et prætereà intellectum proximè emanare ab anima, & in ea recipi tanquam in proxi-

mo

mo ſubiecto, & non in organo corporeo, vel in aliqua parte corporis. Sed in toto ipſo corpore, & partibus eius media anima. Vnde non magis cerebrum intelligit, quàm quælibet alia pars, imò nulla: ſed anima per ſe primò intelligit: nam cum in ea ſit intellectus, communicatur homini operatio eius, & dicitur homo intelligere per animam; partibus verò hoc non attribuitur, quia non ſunt primum, nec adæquatum perfectibile, quod anima informat. Quare non bene intulit aliis animabus 152
opus eſſe ad informandum corpus, à quibus aliæ potentiæ, & operationes procedant, nempè nutritiua virtus, & appetitus ſenſitiuus, in quo eſt iraſcibilis: ſed cum anima intellectiua informet totũ, & omnes partes eius, & ſimul ſit ſenſitiua, & vegetatiua, in omnibus etiam partibus poteſt eſſe principium nutritiuæ, ac ſenſitiuæ operationis. Nec ita à cerebro deriuatur virtus ſentiendi, vt in ea tantùm parte ſint organa ſenſuum & potentiæ: cum conſtet ſenſum tactus per totum corpus, & plures partes eius eſſe diſperſum. Falſum deinde eſt, quod iraſcibilis ſit in iecore: ſed cum appetitus ſenſitiuus verè ſit in corde tanquam in proprio ſubiecto, vt Ariſtoteles docet, & cum eo omnes ferè philoſophi, tã antiqui, quàm recentiores, & appetitus ſenſitiuus contineat iraſcibilem, & concupiſcibilem: tanquam partes proprias in eodem corde ab eiſdem ponitur, & non in iecore, & quamuis darèmus eſſe in iecore, non benè colligit Galenus ibi eſſe ponendam animam ſenſitiuam diſtinctam à rationali in cerebro exiſtente: ſed cum eadem anima rationalis, quæ ſimul eſt ſenſitiua, in iecore exiſteret: benè poſſet eſſe principium iraſcibilis in ea parte reſidentis.

Ad vltimum reſpondeo 1. cum Ariſtotele D. Thom. & ferè 153
omnibus medicis; ita eſſe, quod in generatione humana ſucceſſu temporis tres illæ animæ recipiuntur in eadem materia ſeminis, primò quidem vegetatiua, deinde ſenſitiua, & tandem rationalis: ſed vegetatiua anima quam prima recipit materia, non eſt anima plantæ: ſed alterius ſpeciei ſub eodem genere viuentis, ſeu vegetatiui. Quod verò dici ſolet embrionẽ prius viuere vita plantæ, non de ſpecie aliqua plantarum intelligitur: ſed hoc tantum ſignificat quod prius viuit vita vegetatiua, quæ plantarum genus eſt. Nec anima ſenſitiua eſt alicuius bruti: ſed alterius ſpeciei ab omni bruto, & compoſitũ illud ab vtraque anima conſtitutum vocatur embryo, & eſt imperfectum quid, quod natura tanquam mediũ ſumit ad formationẽ hominis; nã cum anima rationalis perfectiſſima forma ſit, perfectiſſimas diſpoſitiones poſtulat in materia, quas natura nõ poteſt ſtatim inducere; quia cum non ſtatim in ſuis operibus perfectum conſtituat; ſed ab imperfectioribus paulatim tendat vſque ad perfectum per ſe primò intentum; paulatim quoque diſponit ma-

teriam ſeminis, primo quidem imperfectè,& cum ſub his diſpoſitionibus imperfectis non poſſit forma ſeminis naturaliter conſeruari,introducitur imperfecta quædam anima vegetatiua eiſdem diſpoſitionibus proportionata. Deinde proſequitur natura,& diſpoſitiones perficit, perfectiúſque eandem materiam
155 organizat: ſub qua organizatione perfectiori non poteſt iam cõſeruari anima illa vegetatiua imperfecta,& propterea introducitur ſenſitiua, etiam imperfecta eidem organizationi proportionata. Et tandem creſcentibus organizationibus, & diſpoſitionibus deſinit eſſe hæc, quia perfectiorem animam iam poſtulat materia eiſdem diſpoſitionibus affecta, videlicet rationalem, & per introductionem eius generatur homo. Corrumpuntur autem priora compoſita imperfecta,& conſequenter expelluntur imperfectæ animæ ab agente naturali, nempe homine per virtutem ſeminalem tanquam per proprium, ac naturale inſtrumentum, à principio vſque ad finem humanæ generationis operans, nam humanum ſemen virtutem habet organizandi perfectè materiam pro introductione animæ rationalis,& conſequenter ad id quod minus eſt:& ad perfectam organizationem ordinatur, nempe ad organizandum eandem materiam pro introducendis eiſdem animabus vegetatiua, & ſenſitiua imperfectis, & licet idem ſemen corrũpatur per accidens à propria virtute, atque etiam ab agente naturali, per ſe quidem intendente introductionem animarum, & per accidens corruptionem eiuſdem ſeminis, & corrupto ſemine corrumpitur etiam per accidens virtus eius per cuius actionem organizata fuit materia,& introducta anima vegetatiua, eadem tamen anima vegetatiua introducitur in materia cum alia virtute ſimili ordinata, ab eodem naturali agente ad organizandum perfectius materiam pro introductione animæ ſenſitiuæ imperfectæ, quæ etiam cum ſimili alia virtute cenſetur introduci, per quam perfectius organizatur materia ad introductio-
156 nem animæ rationalis. Et ratio huius eſt, quia ſemen humanum eſt,& virtute animæ rationalis productum,atque deciſum habet virtutem perfectè organizandi materiam, vſque ad introductionem animæ rationalis, & conſequenter educendi de potentia materiæ animas imperfectas ordinatas ad introductionem eiuſdem animæ rationalis, & tandem introducendi eandem animam rationalem, & vniendi eam cum corpore, & cum intermediæ illæ animæ imperfectæ ſint, & ordinatæ à natura ad eiuſdem animæ rationalis introductionem, ſicut virtute eiuſdem ſeminis educitur quælibet de potentia materiæ, ita conſequitur eam virtus ordinata ad vlteriorem organizationem inducendam in materia pro introductione perfectioris

fectioris animæ, & media hac virtute vtrumque fit, nempe dispositio materiæ perfectior, & eductio, aut introductio perfectioris animæ, eodem quidem, vel saltem proportionali modo in prima anima, ac 2. & 3. vt explicatum fuit à nobis 1. lib. de Genera. cap. 4. vnde non sequitur, quod tres animæ successi- 157
uè introductæ in materia simul in ea permaneant, sed successiuè etiam corrumpuntur expulsa priori à posteriori, nempe vegetatiua à sensitiua, & hæc à rationali, quia licet non sint propriè contrariæ, postulant tamen proprias, ac diuersas dispositiones in materia pro sui conseruatione, quæ quidem expulsæ per inductionem perfectiorum naturaliter desinunt informare materiam.

Nec aliquid efficit contra hanc doctrinam articulus quidam vniuersitatis Oxomensis, quo damnatur erroris sententia asserens, quod dum infunditur anima rationalis, destruitur anima vegetatiua, aut sensitiua. Nam articulus iste parùm certè, aut nihil authoritatis habet, cùm non sit alicuius Concilij, aut Pótificis definitione confirmatus: sed solùm innitatur paucorum hominum particularium iudicio, quod longè minoris momenti est, quàm authoritas D. Thom. & aliorum, qui prædictam doctrinam scripserunt.

Sed potest quis aduersùs eam obiicere hoc modo, eadem 158
anima rationalis introducitur in materia alimenti per nutritionem, sine his animabus vegetatiua, & sensitiua præcedentibus in ea, atque etiam corruptis: sed absque vllo medio, ergo sic potuit naturaliter introduci per primam generationem, & ideò sine vlla necessitate ponitur tales animas in corpore præcedere rationalem. Respondeo, diuersam esse rationem, quia prima introductio animæ rationalis longè perfectior est nutritione, quæ solùm est extensio animæ iam informantis corpus; & ideò plura, ac perfectiora media postulat, qualia sunt inferiores animæ; in nutritione verò inferiores formæ præcedentes sufficiunt, vt forma sanguinis. Quamuis non desint, qui concedant easdem animas in nutritione præcedere: sed prior solutio magis placet.

Secundò respondere possumus cum Alberto Magno in Summa de homine, & Philopono, quos citat Toletus quæstio. 7. huius lib. negantibus, quod in progressu humanæ generationis introducantur in materia anima vegetatiua, & sensitiua, sed solùm introducitur rationalis, quæ progressu temporis, & crescentibus dispositionibus materiæ, diuersos gradus vitæ tribuit corpori, primò quidem vegetatiuum: deinde sensitiuũ, & tandem rationalem, quamuis enim simul, & semper habeat virtutem tribuendi omnes: sed solùm eos tribuit, pro quibus

dispoſita eſt materia: nam actus actiuorum (vt aſſeruit Ariſt.) recipiuntur in patiente benè diſpoſito, & eodem modo, & ordine operationes exercet, priùs quidem vegetatiuas tantùm, deinde vegetatiuas, & ſenſitiuas, & tandem has omnes cum rationalibus, prior tamen ſolutio omninò ſequenda eſt.

QVÆSTIO VI.

An ſimul cum vnica anima detur in quocunque viuente alia forma ſubſtantialis inferior.

159 PRima opinio ponit in quibuſcumque compoſitis viuentibus præter animam, aliam formam inferiorem (quam corporeitatis vocant) à qua habet idem compoſitum eſſe corporeum, ab anima verò eſſe animatum, aut viuens. Hanc tenuerũt Stoici, & cum eis Pericles quidam Lydius, vt teſtatur Simplicius 1. lib. Phyſicorum, in ſua digreſſione de corporeitate materiæ primæ. Poſteà verò ſequuti ſunt eam Auicenna 1. lib. ſufficientiæ c. 2. Henric. quodlibet 2. q. 2. & quodlib. 4. quæ. 3. & 4. Scot. in 4. diſt. 11. q. 3. Richard. in 2. diſt. 17. art. 1. q. 5. Antonius Andreas 7. lib. Metaphyſic. q. 16. & 17.

160 Sed in modo eam defendendi conueniunt in vno, & differunt in altero; Auicenna, & Scotus conueniũt quidem in eo, quod vterque exiſtimat hanc formam corporeitatis eſſe incompletam, & conſtituentem cum materia corpus, quod eſt altera pars viuentis, diſtinguíque realiter à formis ſpecificis, & pertinere ad genus corporis indirectè tanquam aliquid eius. Sed differunt in alio; nam Auicenna hanc formam aſſerit eſſe coæuam materiæ, & ideò inſeparabilem ab ea, quare non in ſolis viuentibus eam ponit: ſed in elementis, & aliis. Scotus verò, nec eam ponit coæuam materiæ, nec in omni compoſito ſubſtantiali: ſed in ſolis viuentibus; & tunc primò produci intelligit, cùm primò generatur viuens ex non viuente; ita vt per actionem viuẽtis educatur priùs de potentia materiæ, in eáque recipiatur, vt conſtituatur ex vtraque corpus aptum recipiendi animam, & conſtituendi cum eadem anima compoſitum viuens, ſenſitiuum, aut rationale. In corruptione verò viuentis permanere, ait Scotus eandem formam corporeitatis, & eſſe formam cadaueris. Dum verò cadauer ipſum conuertitur in aliud mixtum, aut elementum, corrumpi formam corporeitatis.

161 Fundamentum Auicennæ eſt, quia priùs quàm materia recipiat quamlibet formam ſpecificam, neceſſe eſt habere partes diſtinctas, atque extenſas, alioqui reciperetur eadem forma in ſubie

subiecto confuso,& indiuisibili,quod patet esse absurdum : sed materia non potest habere partes distinctas , & extensas , nisi ratione alicuius formæ constituatur in ratione corporis substantialis ; & ita sit principium, & radix quantitatis,per quam partes eius extendantur,& distinguantur ; nam cum quantitas sit primum accidens corporeum , non potest oriri,nisi ex corporea substantia : ergo debet præcedere animam in materia alia forma,per quam constituatur compositum corporeum , & hæc est forma corporeitatis.

Scotus verò eam probat primò , quia in hoc differunt viuentia à non viuentibus , quantum ad modum compositionis, vt docent omnes philosophi , quod hæc componitur ex materia,& forma, viuentia verò ex corpore,& anima , & propterea Aristoteles definiens animam non dixit esse actum materiæ: sed corporis Physici, & organici;ergo corpus non dicit nudam materiam:sed etiam quid aliud , vel ergo materiam simul cum dispositionibus , vel simul cum anima , vel simul cum forma corporeitatis : sed duo priora non potest denotare, ergo denotat tertium , & ita necessariò ponenda est forma corporeitatis ad compositionem viuentis. Probatur minor,quia essentia substantiæ non potest componi ex accidentibus : sed viuens componitur essentialiter ex corpore,& anima;ergo corpus non includit accidentia:sed neque animam simul cum materia , quia corpus,& anima sunt partes distinctæ realiter:ex quibus viuẽs componitur;ergo neutra includit alteram.Secundò,quia si non detur forma corporeitatis simul cum anima in viuente, producenda erit de nouo in morte eius forma cadaueris , quod est impossibile , quia nec datur causa,à qua producatur, nec possent cadauera relicta ex corporibus diuersæ speciei distingui specie.Probat tandem argumento Theologico , quia idem numero fuit corpus Christi viuum , & mortuum , & tam viuum, quàm mortuum fuit vnitum Verbo.Sed neutrũ potest esse verum,nisi ponatur forma corporeitatis:ergo necessariò ponenda est. Probatur minor,quia vnitas corporis præcipuè sumitur à forma,sed si non ponatur forma corporeitatis,necessariò cõcedendum est,diuersam habuisse formam viuum, & mortuum, nam viuum habuit animam, mortuum verò formam cadaueris de nouo productam nõ solùm numero, sed specie distinctã:ergo non fuit idem corpus,sed distinctũ specie,& numero. Quã distinctionem non haberet posita forma corporietatis , à qua constituitur corpus,vt tale,& ab eadem constitueretur idem.

Quod verò sequatur non fuisse vnitum verbo corpus Christi in triduo probatur , quia Verbum diuinum nihil dimisit ex his,quæ semel assumpsit,vt D.Damascen.asseruit 3. lib. fidei c.

26.sed dimisit in resurrectione formam cadaueris,vt est manifestum:ergo nunquam assumpsit eam, nec proinde cadauer per eam constitutum: & certè si cadauer fuisset in triduo vnitum Verbo, fuisset etiam vera hæc propositio, *Verbum diuinum est cadauer*, sicut vera nunc est hæc, *Verbum diuinum est corpus viuum*,consequens autem videtur absurdum.

165 Secunda opinio negat, quod talis forma corporeitatis vllo modo ponenda sit in composito aliquo substantiali viuente, aut non viuente,sed in non viuente solùm formam specificam, & propriam sufficere,in viuentibus verò solam,& vnicam animam, & hæc est communis sententia, & vera,quam tenet D. Thom.in 2.d.18.quæst.1.artic.2. & 1.p.quæst.76.arti.2.& ibidem Caiet.Heru.in tractatu de vnitate forma. quæstio.vltima, Argent.in 4.d.13.quæst.1.art.1.Greg.in 2.d.17.quæst.2. Mars. in 3.quæst.13.artic.1.Palud.in 3.dub.21.quæst.4.artic.3.Ferra. 2.lib.contra gent. cap. 58. & eam tenuit absque dubio Comm. licèt ab aliis referatur pro opposita; nam in lib. de substantia orbis,capit. 1. reprehendit Auicennam,quod posuerit formam corporeitatis ostendens multa sequi absurda in philosophia tali positione,ita denique omnes recentiores.

166 Probatur testimonio Aristotelis,1.lib.de gen.capit.2.3.& 4. in quibus duo ex professo asserit,& probat aduersus antiquiores philosophos; Primum quod subiectum generationis substantialis non sit ens actu,quia si esset ens actu, nulla daretur generatio simpliciter,aut substantialis,sed omnes essent generationes secundum quid, & alterationes quædam. Secundum, quod subiectum, quod mutatur per generationem substantialem est simplex materia, hoc est, nuda omni forma præsertim substantiali. Vtrumque autem horum falsum erit, si ponatur forma corporeitatis præcedens in materia introductionem animæ,& permanens in ea adueniente anima, vt posuit Scotus, & multò magis falsum, si ponatur coæua materiæ, vt posuit Auicenna:Quod sic probo;in quacunque generatione, vel saltem generatione vnius viuentis ex altero, manet materia cum forma corporeitatis sub vtroque termino generationis, à quo, & ad quem,totum hoc non est simplex materia, sed compositum quid ex eadem materia, & substantiali forma corporeitatis;& proinde ens actu substantiali,ergo ens actu,est subiectum generationis,& non simplex materia, quare non erit generatio simpliciter,sed alteratio.

167 Probatur deinde ratione D.Thom.vbi suprà,hoc modo,omne illud,quod aduenit enti completo constituto in actu substātiali,& in determinata specie,& in diuiduo,aduenit ei accidētaliter, & ideò nō potest cum eo efficere vnum ens per se,quia

ex

ex pluribus entibus in actu non resultat ens per se, sed per accidens, sed si forma corporeitatis ponatur in materia præcedens introductioné animæ, anima ipsa adueniet enti iam completo, & constituto in actu substantiali per materiam, & formam substantialem corporeitatis: ergo adueniet per accidens, & non constituet vnum per se, sed per accidés: quare vel compositum substantiale erit vnum per accidens contra Auicennam, vel saltem viuens quodcunque contra Scotum. Sed respõdent huic argument. quod forma corporeitatis incompleta est, & ideò non constituit cum materia ens completum substantiale, vel ens actu, sed solùm ens incompletum, atque in potentia ad recipiendam formam substãtialem specificam, vel animam, quod ens in potentia appellatur corpus, & altera pars compositi: & cum ex ente in potentia, & ente in actu, quale est forma, fiat per se vnum, bene potest vnum per se fieri ex materia cum forma corporeitatis, & anima. Hæc tamen solutio falsa est, quia si forma corporeitatis datur præcedens in materia introductionem animæ, vel alterius formæ specificæ, euidens est constituere cum materia compositum substantiale, & per se vnum cum sit forma substantialis vnita materiæ, & distincta realiter ab ea, sed illud compositum substantiale non potest esse sub genere corporis, quin sit sub aliqua specie atoma, imò quin sit indiuiduum alicuius speciei atomæ: ergo necessariò debet esse quid completum, quia species atoma completa substantia est: falsum ergo in primis est, quod forma corporeitatis vnita materiæ efficiat quid incompletum. Deinde falsum est, quod illudmet compositum substantiale possit efficere vnum per se substantiale, tanquam altera pars eius cum anima superueniente. Probatur, quia intrinsecum est formæ substantiali cuicunque esse actum substãtialem materiæ, eámque determinare ad speciem atomam: ergo repugnat formã corporeitatis informare materiam, quin eam constituat in specie atoma, & ex consequenti in indiuiduo, quia nó datur in rebus genus, nisi in specie, neque species nisi in indiuiduo. Sed species atoma non est quid incompletum, nec determinabilis per se ad aliam speciem, & multò minùs indiuiduum eius: ergo repugnat formam corporeitatis componere cum materia aliquid per se, & substãtialiter determinabile per animam ad speciem viuentis, aut aliquid incompletum substãtialiter, etiam respectu animæ superuenietis, cui vniatur per se ad vlteriorem cõpositionem. 168

Secũdò, quia anima vegetatiua tribuit composito esse substantiale: cum sit substãtialis forma; ergo vel esse substantiale corporeũ, vel incorporeum: Probatur consequentia, quia ab eadem forma prouenit esse specificum & genericum, vt ab eadem ani- 169

ma sensitiua leonis prouenit esse specificum leonis, & esse genericum animalis, & sic in cæteris, nec potest anima constituere rem sub genere, quin constituat eã in aliqua specie, sed non constituit compositum incorporeum: cum constituat materiale; ergo constituit corporeum, & ideò tribuit esse corporeum materiæ, quare superflua omninò erit forma corporeitatis, contra Scotum, & Auicennam, ideò non admittenda.

169. Ad fundamentum Auicennæ concedenda est maior, quod materia vt recipiat formam ab agente naturali, habere debeat partes distinctas, atque extensas, sed neganda est minor, quod neutrum habeat nisi ab aliqua forma substãtiali. Imò neutrum ab illa habet, sed partes entitatiuas distinctas à se, quod sufficit ad recipiendum formam substantialem.

Ad primum Scoti concedendum est anteced ẽs, quod viuens componatur ex corpore, & anima; atque etiam prima consequentia, quod nomine corporis non intelligatur nuda materia; sed neganda est minor, quod nõ possit intelligi materia organizata, vel simul cum anima: vtrumque enim probabile esse ostendimus cap. 2. huius libri, cum autem aduersùs primum dicitur accidẽtia non posse componere essentialiter substantiam, concedẽdum est, quia materia organizata, vt nomine corporis intelligitur, non significat aggregatũ ex materia, & dispositionibus, sed solam materiam connotantem dispositiones, vel organa; quare sola materia componit accedente organizatione, tanquam conditione necessaria, sine qua non posset recipere animam. Et cum dicitur aduersus secũdum, corpus, & animam esse partes componentes distinctas realiter, concedendum est,

170 sed negandum, quod non distinguantur realiter ex eo, quod corpus includat animam; nam corpus, vt est altera pars compositi, solùm significat materiam, vt habentem esse corporeum ab anima, quam proinde non includit in recto, sed quasi in obliquo, & talis inclusio non tollit distinctionẽ realem vtriusque partis, quod hoc modo intelligetur.

171 Ad constitutionem compositi vt corporei concurrunt materia, & anima præcisè, vt forma corporis, de quibus constat distingui realiter; ad compositionem verò eiusdem compositi sub aliis gradibus concurrũt materia non nuda, sed vt habet esse corporeum ab eadem anima vt forma corporis, & suscipiens ab eadem cæteros gradus, vnde licet compositum sumptum sub vno gradu non distinguatur à se ipso, vt sumitur sub alio, nisi sola ratione, sẽper tamen distinguitur materia realiter ab anima siue nuda accipiatur in ordine ad compositum vt corporeum, siue vt accipiens esse corporeum substantiale ab ea in ordine ad idemmet compositum sub gradibus vitæ acceptum, & ideò semper constituere

ſtituere poteſt cum ea compoſitionem realem.

Tertium argument. priuſquam ſecundum ſoluere oportet. Ad eius verò ſolutionem præſupponendum eſt in morte Chriſti nihil miraculoſum, aut præter naturas rerum accidiſſe, ſed per ſolam ſeparationem animæ à corpore contigiſſe, ſicut contingere ſolet mors cuiuſlibet alterius hominis ſic occiſi; ita ſentiunt cōmuniter SS.Patres, & Scholaſtici Doctores. Quare non eſt tenenda ſententia Marſil.in 3.qu.3.art.1. quamuis eam probabilem iudicet Henr.quodl.1.qu.4. nempe corpus Chriſti permanſiſſe in triduo abſque vlla forma ſubſtantiali cum ſola, ac nuda materia: hoc enim miraculum in primis eſt, ſine vlla neceſſitate poſitum, vt mox oſtendam, & ex recto ſenſus iudicio colligitur eſſe falſum, quia in corpore Chriſti mortuo eadem prorſus figura apparuit, eadémque organizatio, & eadem accidentia,ac in cæteris corporibus mortuis, ſed in cæteris iudicamus ex his quandam formam ſubſtantialem animæ ſimilem ei ſuccedere in materia, quam v[illegible] formam cadaueris poſtulantem organizationem ſimil[illegible]o dicendum eſt in morte Chriſti formam cadaueris ſucceſſiſſe animæ in materia, vt mors eius ſimilis eſſet aliis. Dicendum igitur eſt, cum D. Thom.3.p.q.50.art.5.& aliis Scholaſticis, qui eum ſequuntur, ſacrum Chriſti corpus verum fuiſſe cadauer in triduo per veram formam cadaueris cōſtitutum, ſicut reliqua corpora mortua,& talem formam vnitam fuiſſe Verbo pro illo paruo tempore,non quidem noua prorſus vnione, ſed ex vi prioris, qua 171
aſſumptum fuit corpus eius cum anima, imò nec permanente, ſed quodammodo tranſeunte, quia anima eius ſanctiſſima deſerente corpus, naturali conſecutione fuit neceſſarium(ne materia maneret ſine vlla forma, & ne mors eius miraculoſa, & non naturalis ex hac parte cenſeretur) quod forma cadaueris ſuccederet in materia,& cum materia permanſerit vnita verbo, & ex conſequenti fuit neceſſarium ex vi vnionis materiæ in principio factæ, vt quaſi per modum tranſeuntis aſſumeretur forma cadaueris, & adueniente anima per reſurrectionem, & informante corpus,eodem forma cadaueris expelleretur ſimul, ac dimitteretur à Verbo, quemadmodum partes ſubſtantiales corporis Chriſti per actionem caloris naturalis reſolutæ dimiſſæ fuerunt, ſicut conſumptæ.

Illud verò quod ex Damaſcen. affertur, videlicet Verbum diuinum nihil ſemel aſſumptum reliquiſſe, de his quæ per ſe primò,aut primariā intentione, ac permanenter aſſumpſit, intelligi debet, non de aliis,quæ per ſolam conſequentiam naturalem, & quaſi ſecundaria intentione, ac per modum viæ. Ad formam igitur argument. Scoti, diſtinguenda eſt maior, quod

corpus Christi fuerit idem numero mortuum, & viuum; nam duplex identitas considerari in eo potest, videlicet numerica, & suppositalis, & hanc absque dubio omnimodam habuit, quia cum cadauer fuerit Verbo vnitum, nullum habuit proprium suppositum, sed diuinum terminans naturam eiusdem cadaueris, & ideò idem prorsus suppositum, ac habuit corpus viuum. Identitas verò numerica naturæ eiusdem corporis dupliciter considerari potest, complętè quidem quatenus resultauit ex hac materia, & hac anima vnitis, vt tribuente esse corporeum eidem materiæ, & hoc modo non fuit corpus Christi idem numero, mortuum, & viuum, quia aliam habuit formam distinctam ab anima, aliamque naturam specie distinctam ab humanitate, incompletè verò considerata eadem identitate numerica corporis ex parte materiæ idem numero fuit. Dum verò Sancti Patres affirmant fuisse idem numero, de identitate suppositali, & numerica incompletè considerata intelligi debent, non de completa, q[illegible]m potuit habere maiorem modo naturali, quomodo fat[illegible] contigisse mortem eius.

BREVE DVBIVM.

De generatione cadaueris, & distinctione eius.

175 Solutio secundi argumenti dubium postulat agitandum, de forma cadaueris, de qua duo sunt breuiter disputanda; videlicet, quonam modo, vel à qua causa generetur per se, & an formæ diuersorum cadauerum distinguantur specie, vel solo numero, & consequenter cadauera ipsa.

Et circa primum, quidam tenere videntur formam cadaueris educi de potentia materiæ à dispositionibus, ex quibus prouenit mors animalis, vel hominis, tanquam ab instrumentis causarum, à quibus inducuntur, & ab eis tanquam à causis præcipuis, ac per se, vt si mors animalis proueniat ex nimio calore, ab hoc producetur forma cadaueris succedens animæ in materia, & à causa extrinseca producente eundem calorem tanquam à principali, & per se, ita videntur sentire Gregor. in 2. dist. 16. quæst. 2. Capreol. dist. 15. quæst. vnic. art. 3. & cum eis Conimb. 2. lib. de gen. cap. 4. quæst. 20. art. 3. propter hoc argum. dispositiones præcedentes introductionem formæ per se concurrunt ad eductionem eius ex potentia materiæ, vel ad vnionem cum materia, sed nimius calor, aut nimia frigiditas præcedens in materia, expellit animam, & disponit eandem materiam ad formam cadaueris introducendam; ergo erit causa saltem instrumentalis educens ex ea eandem formam cadaueris, & per consequens causa illa inducens eundem calorem cuius est instrumentum, erit principalis, & per se.

Ego

Ego verò existimo *formam cadaueris, nunquam habere causam particularem principalem, neque instrumentalem per se, sed solum per accidens, per se vero produci à causis vniuersalibus.* Ita Pater Suarius tom. 1. Meta. dispu. 18. sect. 2. num. 27. Et probatur hac ratione efficaci, causa per se alicuius effectus positiui est ea, quæ per se primò illum intēdit producere, sed nulla datur causa particularis per se primò intendens producere formam cadaueris; ergo nullam causam per se habebit. Minorem sic probo, siue animal ex abundantia caloris pereat, vel ex abundantia frigoris, aut ex quacunque alia distemperie, euidens est, neque calorem, neque frigus per se primò intendere productionem formæ cadaueris, aut expulsionem animæ: sed intensiorem calorem tanquam dispositionem per se ordinatam ad propriam formam mixti: per accidens verò contingit talem calorem esse dispositionem ad expulsionem animæ, & eductionem formæ cadaueris ex potentia materiæ, & ideò per accidens omninò sequitur corruptio viuentis, & præter intētionem eiusdem agentis, & multò magis sequitur per accidens forma cadaueris: cum non sequatur ex intentione alicuius alterius agentis particularis, sed solùm ex necessitate materiæ, ne maneat sine forma. Succurrere autem huic necessitati materiæ euidens est ad nullam causam particularem per se pertinere, sed solùm ad causam vniuersalem, aut primā, quia vniuersalissimū quid est, vnde sequitur, eductionem formæ cadaueris ex potentia materiæ, & introductionem eius ad nullum agens particulare per se pertinere, & ex consequenti generationē cadaueris nullam habere causam particularē per se, sed āb vniuersali per se fieri, ad quam per se pertinet omnes defectūs particulariū causarū supplere. 175 176

Ad argum. verò oppositæ sententiæ distinguenda est maior, quod dispositiones præcedentes in materia per se ordinentur ad introductionem formæ, vel vnionem eius cum materia, nam ad introductionem illius formæ, quam intendit per se agens, à quo producuntur, per se ordinantur: non tamen ad introductionem alterius: quæ sequitur præter intentionem eiusdem agentis, & cum forma cadaueris non sit per se intenta ab agēte, quod eas produxit, non ordinātur per se ad introductionē eius.

Quod probatur secundò, quia dum corpus viuum periit iu- 177
gulatum, aut in momento occisum, sequitur naturaliter forma cadaueris in materia, atque etiam generatio cadaueris, sed non datur aliqua causa efficiens particularis per se talis generationis, imò nec per accidens disponens materiam, quia ridiculum est, & sine vllo fundamento cōfictum, quod à quibusdā dicitur in his etiam casibus hominem perire ex abundantia caloris, vel frigoris, aliáve distemperie, cùm nulla sit causa, à qua verisi-

militer possint tam citò dispositiones induci; ergo non producitur per se cadauer ab aliqua causa particulari, sed ad vniuersalem oportet omninò recurrere, à qua per se producatur, quemadmodum in generationibus animalium imperfectorum ex putri materia.

Circa secundum verò de distinctione cadauerum, omnes autores pro sententia priori de causa eorum citati, ac refutati asserunt distingui specie cadauera per ordinem ad dispositiones præcedentes in materia pro expulsione animæ, & introductione formæ eiusdem cadaueris, ita vt semper sit verum, cadauer genitũ ex abundantia caloris, ex qua subsequuta fuit mors viuẽtis specie distinctum esse à cadauere genito ex abundantia frigoris, etiam si viua corpora essent eiusdem speciei, vt cadauer Petri ex abundantia caloris mortui, & cadauer Ioannis ex
178 abundantia frigoris specie distinguntur. Probant quia ad distinguenda cadauera specie, non debet attendi illa organorum distinctio in cadauere remanens, quia licet in corpore viuo organizatio hæc necessaria esset, & diuersa organizatio argumento esset diuersitatis formæ, & speciei eiusdem viuentis, sed in cadauere æquiuoca est, & nõ necessaria organizatio ad vllas operationes exercendas, quas constat nõ habere: vnde sequitur ex ea desumi nõ posse argum. ad distinguenda specie cadauera.

Et si his autoribus obiicias, quod ex eorum sententia statim sequitur, videlicet cadauer hominis, & asini esse eiusdem speciei, si vterque ex abundantia caloris obiisse cõtingat. Quidam eorũ negare videntur, sed nescio quo pacto negari possit, quia si in ordine ad dispositiones præcedentes in materia desumenda est idẽtitas, vel differentia specifica cadauerũ, vbi eædem dispositiones secundum speciem præcedunt, necesse est cadauer eiusdem speciei inducere. Propterea Caiet. concedendum esse arbi-
179 tratur, sed mirandum non esse ait, quod ex viuentibus diuersæ speciei relinquantur cadauera eiusdem, quia cum forma cadaueris imperfecta sit, & commune medium per quod omnia corpora viuentia tendunt in elementa, nihil mirum, quod eadem secundum speciem à diuersis agentibus produci possit.

Hæc tamen sententia non est minus falsa, quàm præcedens; Probatur, quia agentia particularia, à quibus producuntur excessus caloris, & frigoris, non sunt causæ per se formæ cadaueris: sed per accidens, vt probauimus contra eosdem autores; ergo in ordine ad illa non potest sumi vnitas: vel distinctio specifica cadauerum, quæ est per se.

Veritas igitur huius rei est, quod *vnitas ac distinctio specifica cadauerum desumenda sit ex vnitate, ac distinctione corporum viuorum, quibus succedunt, & assimilantur, & non ex ordine ad dispositiones*

fuimus praecedentes, vel causas eas inducentes in materia.

At argumentum verò oppositæ sententiæ, negandum est antecedens, quod ad distinguenda specie cadauera non sint attendenda organa; imò hæc diuersitas organorum præcipuè attendi debet, quia licet sint æquiuoca, & operationi non deseruiant, à forma tamen substantiali proueniunt, & ideò diuersitas eorum euidens signum est specificæ distinctionis formarum substantialium, & cadauerum. Quod euidenter probatur à posteriori ex diuersitate figuræ, & membrorum, quæ sic necessariò habent cadauera succedentia corporibus viuis specie distinctis, vt naturaliter repugnet habere similia: habent igitur formas substantiales specie diuersas, quas naturaliter, & necessariò consequuntur, aut comitantur diuersa illa accidentia, & ideò specie distinguntur. 180

QVÆSTIO VII.

An in viuente dentur plures animæ partiales in diuersis partibus heterogeneis corporis.

PRIOR PARS QVÆSTIONIS.

DVo quærimus; primum, an dentur saltem diuersæ animæ, 181
aut formę partiales in diuersis partibus heterogeneis eiusdem corporis, quàuis non possint dari totales. Secundum, si tales animæ partiales non dentur, quónam modo differant eædem partes heterogeneæ eiusdem animalis, accidentaliter tantùm, vel etiam substantialiter? & ideò in duas partes diuidenda est quæstio; prior de pluralitate animarum partialium aget; posterior de modo distinguendi partes heterogeneas.

Partes corporis animati duplices sunt, quædã eiusdem figuræ, & rationis, ac denominationis, & dicuntur homogeneæ: vt partes ossis, & partes etiam carnis, nam quęlibet pars carnis caro est, & quælibet pars ossis os est. Aliæ sunt partes heterogeneæ: quæ ex homogeneis prædictis componuntur, vt manus ex carne, & osse, atque etiam caput, & istæ sunt diuersæ figuræ, ac temperamenti, &, per eas exercet corpus diuersas operationes. Et de homogeneis nemo dubitat, an diuersas animas, seu formas partiales habeant, sed certum apud omnes est non habere, de heterogeneis verò maxima ratio dubitandi est, propter tria. Primũ quia longè diuersas dispositiones postulant, vt cerebrum frigiditatem maximam, cor verò maximum calorem, sicque de cæteris. Secundò quia diuersam valde figuram habent. 3. quia 182
diuersa officia, vel operationes exercet per illas corpus animatum, per oculos visionem, auditionem per aures, & propterea vocãtur partes istæ non solùm heterogeneæ, sed officiales, quasi diuersa sint instrumenta pro diuersis officiis exercendis. Hæc autem

autem omnia indicia videntur esse diuersarum animarum, aut formarum partialium, quod sic probo. Temperamentum primarum qualitatum est dispositio ad formam substantialem, vel animam; ergo diuersum temperamentum ad formam, vel animam diuersam. Figura etiam corporis est signum animæ, aut formæ substantialis: ergo diuersa figura denotat diuersam formam substantialem, vel diuersam animam. Et tandem potentiæ vitales, & operationes earum procedunt ab anima, aut substantiali forma; ergo diuersæ operationes à diuersis formis, & ita videtur ex his tribus probatum, quod partes heterogeneæ eiusdem corporis animati diuersas formas partiales, aut diuersas partiales animas habeant. Cuius signũ est, quod diuersas etiam definitiones habent, nam alia est definitio capitis, alia manus. Diuersæ verò definitiones diuersas species explicare debent, quæ à diuersis formis substantialibus debent constitui.

Et ita tenet prima opinio, quod in quolibet viuente dantur partiales formæ substãtiales, aut partiales animæ specie distin-
183 ctæ: per quas constituuntur partes heterogeneæ sub propria, ac distincta ratione talium partiũ, quibus superuenit totalis anima, tanquam forma communis totius corporis, & omnium partium. Gratia exempli, caput, manus, & pedes, caro, & ossa, ac nerui, præter cõmunem, & totalem animam sensitiuam in brutis, & rationalẽ in homine, habent proprias partiales specie distinctas, per quas cõstituuntur in ratione capitis, manus, aut pedis, carnis, vel ossis. Ita com. 6. lib. Phys. text. 59. & 12. Metaph. tex. 2. & 17. Niphus 1. lib. de gen. text. 78. & 7. Metaph. disput. 11. Paul. Venetus in summa de homine, cap. 5. Vallesius in lib. de Sacra philosophia, cap. 4. atque etiã plures medici, & videtur eandem sequi D. Tho. in 4. dist. 49. q. 4. art. 4. ad 5. Hæc tamen sententia falsa est, quia talis anima informat totũ corpus, & omnes partes eius: ergo tribuit eis omnes gradus essendi, quos habet per modum formæ, quare si vegetatiua sit, omnibus partibus tri-
184 buet gradum vitæ vegetatiuæ, si sensitiua vtrumque gradum vegetandi, & sentiendi, & si rationalis omnes tres, nempe, vegetatiuum, sensitiuum, & rationalem, sed potentiæ vegetatiuæ, & sensitiuæ consequuntur naturaliter eosdem gradus essendi: ergo quæcunque anima totalis tribuet omnibus partibus quascumque potentias, & operationes vitales eam consequentes, quod docuit expressè Aristot. in 2. definitione animæ dicens, animam esse principium, quo viuimus, mouemur, sentimus, & intelligimus. Sed potentiæ vitales informant organa corporis, & ea constituunt sub propriis rationibus, vt potentia visiua oculos, & auditiua aures, sicque de cæteris: ergo non sunt necessariæ ad constituenda organa, vel organicas partes animæ partiales.

partiales: sed reiiciendæ omnino sunt tanquam superfluæ, existimandúmque abundè satis sufficere totalem animam ad constituendas partes corporis distinctas, & organicas: cum sit forma corporis organici ex propria definitione.

Propterea secunda opinio non ponit animas, vel formas partiales distinctas à totali: sed cum intelligat omnes animas præter rationalem esse diuisibiles, & ideo habere partes integrantes, per quas informant partes corporis, asserit partes integrantes harum animarum informantes partes corporis heterogeneas, esse specie partiali diuersas, vt pars animæ sensitiuæ informans caput specie distinguatur à parte eiusdem animæ sensitiuæ informante cor, sicque de cæteris, & consequẽter partes heterogeneas eiusdem corporis, quas constituũt, specie partiali substantiali inter se differre, vt caput à corde, & hoc à manu. Vnde solùm ponit has partes animę specie distinctas in animalibus, & plantis, non in homine, quas partes affirmat non esse continuas, sicut nec partes animæ, per quas constituuntur, continuæ sunt, quia ea quæ specie differunt continuari non possunt, nec proinde constituere vnum numero compositum simpliciter ex defectu continuationis, sed tantùm secundùm quid, sicut partes domus, nempe ligna, & lapides, non sunt simpliciter continuæ. Citantur pro hac sententia Cõm. li. Physic. com. 59. & 12. metaph. text. 2. Paulus Venetus 2. lib. de anima, text. 29. sed his locis potius sequuntur primam sentẽtiam. Videtur tamen hanc secũdam tenere D. Tho. in 4. d. 49. q. 4. art. 5. his verbis: *Licet caput, & alia membra sint partes indiuidui vnius speciei, non tamen, si vnumquodque per se consideretur cum alio, est eiusdem speciei, manus enim habet aliam speciem partis à capite.* Eam verò tenet expresse Pererius noster 6. li. suæ philosophiæ, c. 6. q. 3. quam vt probet, supponit duo, primum, quod partes heterogeneæ animalis distinguantur specie partiali, quod manifestant diuersæ figuræ, & diuersa temperamenta earum, nam cerebrum frigidissimum est, & calidissimũ cor. Supponit secundò, quod eædem partes heterogeneæ non sunt continuæ, nã quæ differunt specie non possunt continuari, vt docet Aristot. 5. lib. phys. text. 39. & 40. Deinde ex vsu anatomicæ artis, per quem dissecantur, & ex dissectione deprehenditur esse discontinuas. Et probari etiam potest expresso testimonio Arist. 2. lib. de partibus animalium, c. 7. non longè à principio, vbi de cerebro asserit non esse connumerandum inter partes cõtinuas corporis. Ex his ergo duobus duo colligit: argum. primum, quia partes heterogeneæ distinguuntur specie, sed distinctio specifica sumitur à forma: ergo habent formam specie distinctam, non totalem, cum in vno viuente solũ sit vna totalis anima: ergo partialem,

tialem,nō distincta à totali, vt dicebat præcedens opinio, quia omnino repugnat dari etiā plures animas distinctas in eodem, vnam totalem,& aliam partialē:ergo necesse est dari plures,quæ sint partes integrantes specie diuersæ eiusdem totalis animæ: per quas partes ipsæ possint differre specie substantiali partiali absque multiplicatione animarum.Ex secundo verò ita arguit, partes heterogeneæ animalis sunt discontinuæ;ergo non solum habent partes animæ discontinuas:sed etiam partes discōtinuas materiæ:sed repugnat(saltem naturaliter)eandem numero formam simul informare plures materias discontinuas; ergo non possunt materiæ discontinuæ harum partium informari ab eadem numero anima,nisi habente partes etiam discontinuas;per quas informentur,& ideo necesse est ponere plures animas partiales animarum diuisibilium eiusdem viuentis.

187 Sed etiam hæc sententia falsa est, quod probo primò, quia non minùs differunt partes heterogeneæ humani corporis, figura,temperamento,& aliis,quam partes eiusdem bruti, quare non minùs repugnabit esse continuas, nec magis intelligetur esse discontinuas ex vsu eiusdem anatomicæ artis,quam partes aliorum animalium: ergo non minùs discontinuam materiam habent:sed ideo non possunt informari ab eadem numero anima partes animalis, nisi habente partes integrantes diuersas, quia non potest eadem numero anima informare materias discontinuas; ergo nec poterunt partes humani corporis tam diuersæ,& tam discontinuæ informari ab eadem numero anima rationali,quare præter illam erunt necessariò ponendæ in homine plures animæ partiales specie distinctæ, quod negat eadem opinio, & falsum esse probauimus impugnantes præcedentem.Et si respondeas, diuersam esse rationem de anima rationali,quæ vna numero,& specie cum sit, habet virtutem informandi partes materiæ discontinuas, & constituendi eas diuersas specie partiali,quod præstare non potest anima diuisibilis(longè imperfectior)nisi per partes integrantes specie diuersas. Probo hoc esse falsum, quia anima rationalis informans omnes partes corporis est indiuisibilis,atque etiam eadem numero, & specie : ergo non potest constituere partes heterogeneas humani corporis specie partiali diuersas; probatur euidēter consequentia,quia distinctio specifica sumitur à forma:sed eadem anima rationalis informans omnes, & singulas partes non distinguitur à se ipsa specie totali, nec partiali; ergo non potest constituere differentiam specificam totalem,nec partialem inter easdem partes.

188 Secundò probatur,quia partes eiusdem animæ sensitiuæ distinguuntur specie partiali; & ideo non possunt esse continuæ;

ergo

ergo non possunt constituere vnam animam per se secundum numerum, nec secundum speciem, nec idem numero compositum physicum secundum numerum, nec secundum speciem; probatur consequentia, quia plura specie, & numero diuersa non possunt constituere aliquid substantiale per se vnum, nisi per se, & substantialiter vniantur: sed non possunt per se, nec substantialiter vniri; ergo nec vnum per se secundum numerum aut speciem constituere. Minorem sic probo, ea quæ vniuntur per se, vel vniũtur tanquam actus per se, & potentia per se, quo pacto vniuntur partes essentiales, nempe materia & forma, vel ita vt vtrúmque sit in actu, sed modo aliquo indiuisibili coniũgantur ad constitutionem, non vnius essentialis, sed vnius integralis, quo pacto vniuntur partes eiusdem continui per puncta indiuisibilia, sed neutro modo possunt vniri partes heterogeneæ specie partiali diuersæ, ac discontinuæ: ergo non possunt vnum per se constituere secundum numerum vel speciem: probatur minor, quia omnes partes animæ sunt actus, & neutra se habet ad alteram, tanquam potentia; sed neque vniuntur per indiuisibilia sicut partes continui, quia talis vnio est vera continuatio, negat verò hæc sententia, quod sint continuæ; ergo non potest admittere talem vnionem, ideo non possunt vllo modo vniri per se, nec proinde possunt constituere vnum per se.

Ad primum argumentum pro ratione dubitandi propositum 189
cõcedendum est antecedẽs, quod partes heterogeneæ illis tribus distinguãtur, videlicet temperamento diuerso, figura, atque officiis diuersis, neganda tamen est consequentia, quod diuersam habeant formam substantialem, sed ab eadem possunt informari anima, quæ propter suam eminentiam postulat partes ita diuersas, & vna cum sit, virtutem habet informandi omnes, quia est actus corporis organici, hoc est, habentis partes, & mẽbra adeo diuersa.

Ad secundum distinguenda est maior, quod eædem partes habeant partiales, atque incõpletas definitiones diuersas: nam diuersas specie totali, aut partiali, falsum est, quia non habent formas specie diuersas vno, nec alio modo. Diuersas verò partialiter indiuidualiter quæ differentia non est essentialis: sed accidentalis, vel ad summum substantialis indiuidualis, ac partialis, iuxta diuersas opiniones: verum, ad quam differentiam sufficit informari ab eadem anima indiuisibili diuerso modo, vel à partibus eiusdem animæ diuisibilis numero partiali diuersis: sed continuis.

Ad tertium concessa maiori, & minori, quod in his partibus 190
dentur diuersæ potentiæ procedentes ab anima, neganda est consequentia, quod diuersas habeant partiales animas: sed ab

eadem

eadem diuerso modo informante easdem partes procedere possunt in eas potentiæ diuersæ ab ea radicaliter emanantes. Quãdo verò D.Thom. asserit partes heterogeneas habere species, ac definitiones diuersas, de accidẽtalibus loquitur definitionibus, & speciebus ex diuersis figuris, & temperamentis desumptis, non de essentialibus.

Ad vtrumque verò argum. secũdæ opinionis, dicimus vtrumque fundamentum, quod supponitur, & ex quo deducũtur esse falsum. Primum quidem quod partes heterogeneæ eiusdem viuentis, vt cor, & cerebrũ, pes, & manus distinguantur specie substantiali: nam diuersa temperamenta, & figuræ diuersæ non denotant diuersam formam substantialem, neque partes diuersæ speciei eiusdem formæ, sed formam quidem excellentiorem, nempe animam potentem informare partes adeò diuersas, & potentem in eis temperamenta diuersa, quod patet in anima indiuisibili, quæ per diuersos modos informandi constituit tales partes diuersas, quod etiam potest præstare diuisibilis anima, etiamsi non habeat partes specie diuersas: sed diuersas tantùm perfectione indiuiduali intra eandem speciem, vt statim explicabitur. Falsum est etiam secundum fundamentum, quod partes heterogeneæ non sint continuæ: nam licet diuersæ appareant, musculis quibusdã, neruis, ac fibris tamẽ continuantur, magnis quidem aliquando, & aliquando adeo paruis, vt sensu non percipiantur, vt Vesalius lib. 7. de fabrica humani corporis, c. 4. benè adnotauit. Et hac fortasse de causa in dissectione membrorum aliquando non percipiuntur ligamenta hæc ab exercentibus anathomicam artem, & propterea iudicant has partes non esse continuas: sed rationi potius standum est, quæ efficaciter probat partes heterogeneas hominis continuari: cum ab eadem forma indiuisibili informentur. Et eodem modo intelligendum est easdem partes in animalibus cæteris continuari informatas diuersis partibus eiusdem animæ diuisibilis, sed continuis.

591 Quod verò de cerebro docuit Arist. non esse connumerandum partibus continuis, statim explicuit dicens, non continuari partibus actu sentientibus immediatè: sed non sentientibus, videlicet cum medulla dorsi, & per hanc continuatur cum reliquo corpore: non est enim necessarium, omnes partes habentes vitam sensitiuam actu sentire, imò nec habere sensitiuam potentiam, quia plures, ac perfectiores dispositiones requiruntur, vt pars aliqua sit organum potentiæ sensitiuæ, quam vt gradum substantialẽ sentiẽdi ab anima recipiat, vt inferiùs explicabitur.

Posterior pars Quæstionis.

592 EX refutatione harum duarũ sententiarũ habemus, in nullo viuente præter vnicam totalẽ animã admittendas esse partiales,

tiales. Sed nec vllam animã diuisibilẽ habere partes integrantes specie partiali diuersas. Ex hoc autẽ resultat maxima difficultas quæstionis in posteriori parte examinãda, videlicet, an partes heterogeneæ eiusdẽ viuentis: vt caput, cor, & manus distinguantur substantialiter, vel solùm accidentaliter per diuersas figuras, dispositiones diuersas, & alia diuersa accidẽtia. Et ratio dubitandi maxima est, quia distinctio substantialis non sumitur à materia: sed à forma substantiali. Sed eandem prorsus formam substantialem habent omnes istæ partes eiusdẽ viuentis, nempè eandem animam totalem, à qua informantur, præter quam nulla datur in eis partialis: ergo non distinguuntur substantialiter: sed per solas dispositiones, & accidentia.

Ita asserit 1. opinio, quam defendunt Gregor. in 2. d. 16. & 17. q. 1. Heruæus in tract. de vnitate formarũ, q. 18. Capr. in 2. d. 15. q. 1. ad 6. Soncin. 8. lib. Metaph. q. 10. Caietan. 2. lib. de anima, q. 1. Sotus 5. lib. Phys. q. 3. ad 8. Bannez 1. lib. de gen. c. 4. q. 8. art. 4. concl. & eandem tenere videtur D. Tho. 1. p. 76 art. 5. ad 3. vbi ita ait: ***Partes animalis, vt oculus, manus, caro, non sunt diuersarum specierum: sed diuersarum dispositionum, &c.*** & præter rationem dubitandi probatur hoc modo, partes heterogeneæ præter diuersas dispositiones, & figuras, de quibus constat esse accidẽtia, solùm habent formas proprias, per quas distingui possint: nam in forma communi totius corporis, quæ est anima, conueniũt: sed formæ propriæ earũ sunt potentiæ vitales in eis residẽtes, & non in aliis; ergo per has solùm distinguuntur, & hæc sunt etiam accidentia, vt constat de potentia visiua, residẽte in oculis: ergo solùm distinguũtur accidẽtaliter. Probatur minor expresso testimonio Aristot. 2. lib. de anim. text. 9. vbi sic ait: ***Considerare autem, & in partibus oportet, quod dictum est, si enim esset oculus animal, anima vtique ipsi visus esset, hic enim est substantia oculi, oculus autem materia visus est, quo deficiente non est amplius oculus, nisi æquiuocè, sicut lapideus, aut depictus.*** Probabilis est hæc 195
sententia propter authoritatem tantorum virorum, recentioribus tamen communiter non placet, nec mihi videtur doctrinæ Arist. consentanea: quod probo duplici argumento ex priori definitione animæ desumpto, primũ tale est, anima est actus primus, & substantialis corporis physici, & organici: ergo corpus cuius anima est actus, organicum debet esse substantialiser; probatur consequẽtia, quia actus, & potentia eiusdem conditionis esse debẽt, ita vt si actus est substãtialis, potentia quoque substantialis sit, alioqui non ordinabitur vnum per se ad alterum: sed organa corporis viuẽtis iuxta prædictam sententiam solùm differunt per accidentia; ergo non potest esse organicum substãtialiter, nec partes eius, vt organicæ possunt con-

ſtitui ſubſtantialiter ab anima:ſed ſolùm accidentaliter,quare non erit anima actus ſubſtantialis eius quod definitioni eiuſdem animæ aduerſatur.

Probatur ſecundò, quia temperamentum, diſpoſitiones, & cætera accidentia corporis, & partium eius ordinantur à natura ad informationem, & conſtitutionem compoſiti ſubſtantialis; ergo diuerſæ diſpoſitiones ad diuerſum modum informationis:ſed partes organicæ poſtulant diuerſas, ac perfectiores diſpoſitiones, & imprimit eis anima perfectiora accidentia, nempè potentias vitales,quas non imprimit aliis partibus; ergo perfectiori modo informantur ab anima: ſed perfectior modus informandi conſtituit compoſitum perfectius ſubſtantialiter; ergo non poteſt negari, quin tales partes differant ſubſtantialiter aliquo modo.Non tamen ab omnibus aſſignatur
194 eodem modo hæc differentia ſubſtantialis partium. Sed quidam aſſerunt, quod licet vna tantùm numero ſit anima in eodem viuente, indiuiſibilis quidem in homine, diuiſibilis verò in animalibus,& plantis, & ideò non differãt partes organicas propter diuerſitatem animæ indiuiſibilis, aut partium eius (ſi diuiſibilis ſit) prouenit tamen earum differẽtia ex diuerſo modo partiali,quo vnitur eiſdem partibus,hunc autem modum vnionis ſpecie diuerſum eſſe docent in diuerſis partibus,& propterea non ſolùm ſubſtantialiter: ſed ſpécie eſſentiali diuerſas eſſe.Et ratio eorum eſt,quia modus,quo vnitur anima corpori, colligitur ex effectu formali: quem ei tribuit, ergo ex diuerſo effectu formali, quem cõmunicat diuerſis partibus,colligi debet diuerſo modo eiſdem vniri:ſed non omnibus partibus cõmunicat eundem effectũ formalem:ſed diuerſis diuerſum, etiã ſecundũ ſpeciem,iuxta diuerſam capacitatem atque diſpoſitiones earum:ergo diuerſum modũ vnionis ſecundum ſpeciẽ habet in diuerſis,ex quo partes ipſę erũt ſpecie diuerſæ:minorem probant à poſteriori ex potentiis, quia potentiæ vitales procedunt ab eſſe,quod anima communicat corpori,& partibus eius per informationem,vegetatiuæ quidem ab eſſe vegetatiuo, & ſenſitiuæ ab eſſe ſenſitiuo:ergo euidẽter ſequitur à poſteriori, quod partes non habentes vllam potentiam ſenſitiuam:ſed vegetatiuam tantùm,non recipient ab anima eſſe ſenſitiuum:ſed ſolùm vegetatiuum, & quæ habent potentiam vegetatiuam, & ſenſitiuam,recipient eſſe vegetatiuum, & ſenſitiuum, ex quo habebunt differentiam ſpecificam ſubſtantialem, ac partialem. Sed hic modus dicendi falſo innititur fundamento, & ideò
195 tanquam falſus reiiciendus eſt. Eius namque fundamentũ eſt, quod anima diuerſis modis partialibus ſpecie diſtinctis informat diuerſas partes corporis, quia non cõmunicat eis eoſdem gradus

gradus essendi, sed quibusdam vnum, duos verò aliis: hoc autem fundamentum sic probatur falsum. Ab eadem forma prouenit esse genericum, & specificum, ita vt repugnet tribuere subiecto, vel materiæ esse genericum, quin simul ei tribuat esse specificum, probatur vtrumque in albedine tribuente corpori esse genericum colorati, & specificum, albi, ita vt repugnet ab ea tribui esse album, & ab alia esse coloratum, atque etiam repugnet eam tribuere esse coloratum, quin simul tribuat esse album: sed omnes gradus essendi, quos anima tribuit corpori, habent se tanquam genera, & species, vt viuens se habet tãquam genus sensitiui, & sensitiuum tanquam genus rationalis: ergo non solùm ab eadem anima tribuũtur omnes, sed repugnãt genericos tribuere toti corpori, vel alicui parti eius, quin simul tribuat specificum, & ex hoc sequitur non habere animam diuersos modos vnionis specie partiali distinctos in diuersis partibus ex eo, quod diuersos effectus tribuat diuersis partibus secundum diuersos gradus essendi eisdem communicatos.

Argu. verò eiusdem opinionis ex potentiis desumptum nihil probat, sed ad formam eius concessa maiori, quod potentiæ oriantur ex gradibus essendi, neganda est minor, quod his partibus, quibus non tribuitur vlla potentia sensitiua, non tribuatur gradus naturæ sensitiuæ, nam plures, atque maiores dispositiones postulant potentiæ, quàm soli gradus essendi, propter exercitium suorum actuum: ad quos eliciendos se habent tanquam specialia instrumenta animæ, & ideò specialibus dispositionibus ornari debent, vt ei deseruire possint: quare cæteræ partes possunt recipere ab anima sensitiua gradum substantialem sentiendi, licet nullã potentiam sensitiuam recipiant, quia dispositiones eorum sufficiunt ad recipiendum esse, non tamen ad recipiendam potentiam, quia non sunt apta instrumenta ad exercendam vllam operationem sensitiuam, & propterea nec apta sunt organa harum potentiarum, & tales partes fortasse sunt ossa, de quibus docet Aristoteles, nec sensum tactus habere, cum tamen efficaciter probetur recipere ab anima gradum substantialem vitæ sensitiuæ.

Propterea asserunt alij, partes heterogeneas eiusdem viuentis substantialiter differre, non differentia specifica: sed omnes 196
esse eiusdem prorsus speciei, differre tamen differentia partiali indiuiduali, hanc verò differentiã non prouenire ex parte animæ, etiã in animabus diuisibilibus, sed ex eo solùm, quod licèt anima sit eiusdem omninò rationis in omnibus partibus, vnitur tamẽ diuersis partibus per modos vnionis partiales distinctos indiuidualiter, quorum ratione partes ipsæ resultantes differunt etiam partialiter indiuidualiter. Itaque asserit hæc

sentẽtia animam (si diuisibilis sit) habere partes eiusdem omninò rationis, non solùm specificæ, sed indiuidualis partialis: si verò sit indiuisibilis omninò eãdem esse in omnibus partibus, & ideò ex parte animæ diuisibilis, vel indiuisibilis non sumi vllã prorsus differentiam substantialem partium, sed solùm ex eo quod diuersos modos vnionis partialis habet in diuersis partibus, ex quibus resultat differentia substãtialis indiuidualis, atque partialis earũdem partium. Probant, quia non minũ differũt substantialiter indiuidualiter partes heterogeneæ hominis, quàm animalium perfectorum, vel imperfectorũ, sed talis differentia saluatur in partibus heterogeneis hominis absque vlla differentia ex parte animæ rationalis; cum eadẽ forma indiuisibilis sit informans omnes partes corporis ex eo solũ, quod diuersis modis vnionis partialibus magis, aut minùs perfectis vnitur diuersis partibus corporis: ergo saluari etiã potest in quacunque anima diuisibili absque vlla differentia maioris perfectionis indiuidualis in partibus eius, ex eo solũ, quòd eædem partes eius eiusdem omninò perfectionis indiuidualit. diuersis modis vnionis partialibus magis, aut minùs perfectis vniũtur diuersis partibus corporis: quã virtutẽ ad modos vnionis magis, & minùs perfectos habẽt ex propria perfectione animæ; quã non habent inferiores formæ corporũ homogeneorũ.

197 Sed hæc etiam sententia falsa est. Probatur primò, quia modus vnionis, per quem anima vnitur corpori, & partibus heterogeneis eius, talis debet esse, qualis est perfectio eiusdem animæ, & ideò modus vnionis, quo vnitur anima sensitiua corpori perfectior est modo, quo vnitur eidem corpori anima vegetatiua, & modi, quibus vniuntur corpori duæ animæ vegetatiuæ, aut sensitiuæ eiusdẽ omninò perfectionis specificę, & indiuidualis, eiusdẽ etiam omninò perfectionis specificæ, & indiuidualis erunt. Vnde sequitur, quod si partes eiusdem animæ diuisibilis eiusdem sint omninò perfectionis indiuidualis, modi partiales vnionis, quibus vniuntur diuersis partibus corporis, eiusdem omninò perfectionis erunt, & ideò repugnabit, quod ratione eorum partes organicæ eiusdem corporis sint diuersæ perfectionis indiuidualis. Secundò, modus vnionis, quo vnitur forma materiæ est informatio, vt primo libro Physicorum ostendimus; ergo modi partiales diuersæ perfectionis indiuidualis, per quos anima vnitur diuersis partibus materiæ, erunt partiales informationes diuersæ perfectionis; vnde sequitur non dari perfectiores modos vnionis partialis, quin anima diuisibilis secundum diuersas partes magis, & minùs perfectè informet diuersas partes corporis, sed repugnat quasdam partes animæ perfectiùs informare, quàm alias, nisi in se sint aliquo
modo

modo perfectiores; ergo repugnat per diuersos modos partiales vnionis perfectiores, & minùs perfectos vniri corpori diuersas partes diuisibilis animæ, nisi in se sint aliquo modo magis, aut minùs perfectæ; probatur minor, quia informatio est proprium officium formæ, propriáque causalitas eius ex se ordinata ad effectum formalem eiusdem formæ; ergo perfectior informatio est perfectior causalitas ordinata ad perfectiorem effectum formalem, sed perfectior effectus formalis, nõ procedit à forma æqualis perfectionis, sed necessario à perfectiori; ergo de primo ad vltimum perfectior modus vnionis non potest conuenire partibus animæ eiusdem omninò perfectionis.

198 Nostra igitur sententia duo asserit, primum, quod partes organicæ eiusdem viuentis sint diuersæ perfectionis substantialis non specificæ, sed indiuidualis partialis. Postremũ, quod diuersa hæc perfectio substantialis partium, nõ solùm proueniat ex modis vnionis partialibus diuersæ perfectionis indiuidualis, sed primò, & per se ex eo, quod anima diuisibilis habet partes diuersæ perfectionis indiuidualis, per quas informat diuersas partes corporis, anima verò indiuisibilis talis est naturæ, vt secundum se totam, magis, & minùs perfectè informet partes diuersas corporis, meliusque officiũ formæ exequatur in quibusdam, quàm in aliis, vt petit natura organici corporis, & ex his sequuntur perfectiores modi partiales vnionis in his partibus, quàm in aliis. In primo conueniunt omnes ferè recentiores, & efficaciter probatum est aduersus opinionem eorũ, qui dixerunt partes heterogeneas corporis accidentaliter tantùm esse diuersas. Postremum verò efficaciter etiã probant duo argumenta, quibus modum dicendi postremum refutauimus.

199 Ad 1. argument. eiusdem modi dicendi concessa maiori distinguenda est minor, quod maior, & minor perfectio partium organicarum in homine saluetur absque maiori, vel minori perfectione animæ rationalis; à qua informantur omnes: nam absque maiori, vel minori perfectione entitatiua, aut materiali, verum est, quia cum eadem omninò, atque indiuisibilis sit secundum entitatem, non potest hoc modo sumpta esse perfectior in diuersis partibus: absque maiori verò, vel minori perfectione formali, falsum; hoc est quãtum ad perfectiorem informandi maiorem, vel minorẽ, nã anima ideò est actus substãtialis organici corporis, quia virtutẽ habet diuersis modis informandi partes diuersas eius, ita vt diuerso modo sit informatiua cordis, cerebri, oculorũ, & auriũ, & ideò cõstitutiua harũ partiũ diuersæ perfectionis partialis indiuidualis, ꝙ ad rationẽ heterogeneæ formæ pertinet, nec formæ homogeneę cõuenire potest: cũ eodẽ prorsus modo informet omnes partes materiæ.

200 Ad 2.negandum est antecedens, quod partes animæ diuisibilis sint eiusdē omninò perfectionis, indiuidualis, & diuerso modo magis, & minùs perfecto possint vniri diuersis partibus corporis, nam licet anima ipsa diuisibilis possit his modis magis, vel minùs perfectis vniri diuersis partibus corporis, hoc tamen habet per diuersas partes determinatas magis & minùs perfectas, secundum rationes indiuiduales, & non alio modo. Per diuersas autem partes determinatas, id habere dixi, quia nō potest secundum quamlibet indifferenter informare quamlibet partem corporis, alioqui esset forma homogenea habens partes omninò eiusdem rationis. Hæc verò habet anima indiuisibilis longè perfectiori modo, quia secundum se totam est informatiua diuersarum partium per informationes partiales inadæquatas diuersæ perfectionis indiuidualis, ratione cuius constituit partes organicas corporis diuersæ perfectionis partialis, substantialis, & indiuidualis.

QVÆSTIO VIII.

An anima informet partes fluidas corporis, vt sanguinem, & alios humores.

201 DVplices Partes viuentis insinuat titulus quæstionis, solidas videlicet, quales sunt caro, os, neruus, & similes, atque etiam fluidas, quæ per corpus moueri, ac fluere dicuntur, quia quasi liquidæ sunt, vt sanguis, flegma, atra bilis, & flaua bilis; quas quatuor humores vocant, & his similes sunt spiritus vitales, & animales quantum ad motum. Nam cum tenuissimi sint, & quasi de natura aëris, passim mouentur per corpus. De partibus autem solidis præsupponit, quod informētur anima, vt superiùs à nobis probatum est, quia ad primam consistentiam
202 compositi pertinent, de fluidis verò in dubiū reuocat, & quamuis eadem sit ratio de omnibus: sed quia inter omnes præcipua est sanguis, ad sanguinem reducitur quæstio claritatis gratia, & quod de eo statutum fuerit, de omnibus tenendum censebitur. Prima igitur opinio asserit, sanguinem cum cæteris partibus fluidis informari anima, ita tenent ex recentioribus Theologis Conrad. 12. quæst. 54. Hispalensis in 2. distinct. 15. quæstio. 1. Medin. 3. part. quæst. 5. art. 2. Astudillo 1. lib. de gen. q. 15. art. 2. Toletus 2. lib. de anima, q. 4. & quidam alij. Probant testimoniis Aristotelis, qui duo asserit expresè de sanguine. Primum, quod sit pars viuentis 3. lib. de historia animalium ca. 2. in principio, & 2. lib. de partibus animalium cap. 3. etiam in principio. vbi distinguens duplices partes viuentis, nempè similares, ac dissimilares: inter priores connumerat sanguinem.

Postre

Postremum, quod de eo asserit est animatum esse, 3.lib.de historia animalium cap. 19. post medium hisce verbis: *Quamdiu vita seruatur sanguis vnus animatur, & feruet*, quibus ego addo, adipem apud eundem Aristotelem nō esse aliud quàm sanguinem benè concoctum: vt docet 2.libro de partib.anim.cap.5.in principio, sic inquiens *Seuum. & adeps inter se differunt sanguinis ratione, est enim eorum vnumquodque sanguis concoctus per bonitatem enutriendi*, quod sensit Gal.lib. 2. de temperamentis affirmans adipem esse sanguinem frigore concretum, aut congelatum: sed communis est medicorum sententia de adipe, quod anima informetur, & viuat, cum sit pars animalis: ergo idem sentiendum de sanguine. Quod in sacris literis videtur assertum, nam Leuitici 17. sic dicitur: *Anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, vt super altare in eo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro anima piaculo sit.* Quibus verbis ideo per oblationem sanguinis super altare, animarum peccata expiari debere dicitur, quia anima ipsa in sanguine continetur: euidens autem est, non alio modo, quàm per informationem contineri posse; ergo significatur planè, quod informetur anima. Et D.August. in lib. Quæst. veteris, & noui testamenti, vt refertur 32.quæst.2. cap. Moyses. videtur id collegisse ex eisdem verbis Scripturæ; ita enim ait: *Anima certè quia spiritus est, in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur habitare.* 203

Probant deinde ratione: primò, quia omnes partes cuiuslibet compositi informantur eadem forma substantiali, sed sanguis est pars viuentis, vt docet expressè Aristoteles duobus illis locis citatis, atque etiam D. Thom. in 4.dist.44. quæst.1.artic.2. quæstiunc.2. & quæstiunc.3. ad 3. ergo informantur ab eadem forma totius, quæ est anima. Secūdò, quia animata distinguuntur ab inanimatis in eo, quod mouentur versus omnem differentiam loci, inanimata verò ad vnam determinantur, vt ignis mouetur sursum: sed euidens est sanguinem in animalibus moueri versus omnem differentiam loci, sursum enim ascendit, & descendit deorsum, atque etiā versus latera corporis procedit; ergo necessariò concedendum est, esse animatum. Probatur tandem ratione Theologica, nam certum est, Verbum diuinum non solùm assumpsisse naturā humanā, sed sanguinē, & humores, quia ad veritatem humanæ naturæ pertinent, vt docet expressè D.Thom.3.par. quæst.54.art.1.in corpor.& ad 1.cōmuniter Theologi. Certum est etiam Verbum diuinū vnam tantùm naturam assumpsisse, & vnica assumptione, nō pluribus, sed natura est vna per vnam formā; & humana per vnam animam rationalem; ergo omnia, quæ assumpsit Verbum, pertinent ad vnam eandem naturam humanam, ab eadem anima rationali 204 205

informantur, & eadem assumptione assumpta sunt: sanguis igitur informatur anima. Probatur consequentia, quia si propriam habet formam, erit diuersæ naturæ ab humana; cum distinctio naturarum sit per formam, & consequenter diuersis assumptionibus assumentur, quia vnica assumptio vnius est naturæ, & non plurium, vel ergo negandum est, sanguinem, & humores assumptos fuisse à verbo, quod absque errore non licet, vel concedendum, quod ab eadem anima informentur.

206 Hæc tamen sententia non defenditur eodem modo ab omnibus citatis authoribus, sed plures, aut ferè omnes ita sentiunt sanguinem informari anima, vt gradum saltem vitæ ab ea accipiat. Alij verò, vt Toletus, & cum eo recentiores quidam viuere negant, sed solùm accipere aiunt ab anima gradum corporis mixti, quia sentiunt nõ tribuere animam omnes gradus essendi quibuscumque partibus corporis, sed plures, vel pauciores secundum modum dispositionis, & organizationis, quam habent, & ita quibusdam solum tribuit gradum corporis mixti, vt sanguini, & humoribus: aliis verò gradum vitæ, & non gradum sentiendi, vt ossibus; aliis vero partibus perfectioribus tribuit motum, & sensum, atque etiam gradum substantialem rationalitatis. Alij verò distinguunt in animali duplicem sanguinem, imperfectum quidem, qui ad vltimam concoctionem non peruenit, & hunc vocant nutrimentalem, quia rationem alimenti habet, ex quo nutritur animal; & alterum perfectum, quia magis depuratus est, & vltimam concoctionem assecutus, & hunc docent non ad nutrimentum pertinere, sed ad veritatem, & integritatem naturæ, & ideò hunc assumptum esse à Verbo diuino, & ab omnibus corporibus in resurrectione reassumendum, quia sine eo, nec naturalis homo, nec ideò verus diceretur assumptus à Verbo diuino, aut resurgere. De priori igitur sanguine dicunt non viuere, nec omninò informari anima, sed propria forma inferiori, nec assumptum fuisse à Verbo diuino, nec reassumendum in resurrectione corporum, quia tota necessitas eius cessat in eo statu, in quo iam non nutriuntur corpora; posteriori verò sanguini vtrumque concedunt, nempe informationem ab anima, atque etiam vitam: hoc modo loquitur Caiet. 3. part. quæst. 54. art. 3. & Silues in rosea aurea tract. 31. quæst. 3. quòd etiam sequuntur alij.

Secunda opinio absque vlla distinctione sanguinis negat,
207 quod ipse, vel humores, aut spiritus vitales, aut animales informentur anima, sed proprias formas omni anima inferiores habere affirmat. Hæc est communis omnium ferè Scholar. antiquiorum in 4. dist. 44. vbi eam tenet D. Bon. art. 1. quæst. 1. ad 2. Richard. art. 1. quæst. 2. Dur. quæst. 2. ad 2 supplem. Gab. quæst.

2. dist.

2.dist.6.Palud.qu.1.art.2.num.18.Sotus art.3. atque etiam dist. 10.quæst.1.art.2. Capr.quæst.2. art.3.ad 4.Scot.contra 1.concl. & Scotus ipse in 4.dist.10.quæst.1.art.1.Abul.Paradoxa.2.q.4?. Galen.lib.de vsu partium, & cum eo Vallesf.1.lib. controu.medica.cap.4.& medici ferè omnes,maximáque recentiorum pars. Et videtur mihi longè probabilior, quam his tribus assertionibus explicandam censeo.

Assertio 1.*siue sanguis informetur anima, vel non,sed forma propria anima inferiori, concedendum est: quod sit aliquo modo pars integralis corporis viuentis*; nam quamuis nec viuentia omnia, imò nec omnia animalia sanguine prædita sint, vt de plãtis,& piscibus, constat,hæc tamen,& similia quandam aliam substantiam habent sanguine proportionatam, vt medullam, vel aliam substantiam liquidam ad veritatem, & integritatem naturæ pertinentem,de qua sicut de sanguine intelligitur assertio hæc,quod sit pars integralis eorum. Quod in primis expressum est apud Arist.vbi supra.Atque etiam apud D.Thom.in 4.d.48.q.1.art.2. quæstiun.2.& quæstiun.3. & 3.p.q.54.art.2. ad 3. quibus locis docet Christum in resurrectione reassumpsisse totum sanguinem in passione effusum,quia pertinebat ad veritatem, & integritatem humanæ naturæ. Quod etiam colligo ex Conc. Trid. sess.13.c.13. vbi dicitur sanguinem Christi contineri in Sacramento Eucharistiæ sub speciebus quidem vini ex vi verborum, sub speciebus verò panis per concomitantiam. *Ex vi illius naturalis connexionis, & concomitantia, qua partes Christi domini inter se copulantur.* 208 209

Sed vt explicemus quonam modo sanguis sit pars corporis viuentis, adnotare oportet ex D. Thom. & ex Richard.vbi supra, partes integrantes corporis viuentis triplices esse, quasdam pertinentes ad primariam constitutionem eius, quas ideò primarias vocare possumus,& tales sunt in animalibus solidæ, vt ossa, carnes, nerui. Aliæ sunt non quidem pertinentes ad 210
primam constitutionem,& ideò nec primariæ, sed sine quibus primariæ non possunt habere esse naturale,nec naturalem consistentiam, & tales sunt sanguis, & cæteri humores: quos si à corpore separaueris,nec carnes,nec ossa,ac nerui,habebunt esse naturale,nec naturalem consistentiã, imò nec vllam operationem naturalẽ.Et propterea sanguis, & humores vocari possunt partes secundariæ pertinentes ad veritatem,& integritatem naturæ: quamuis sanguis in ordine ad primarias partes in quas conuertitur, pars in potentia vocari possit, & ex hoc egregiè explicantur, atque cõcilientur diuersa loca D.Thom.in quibus 211
aliquando vocat sanguinem partẽ actualem viuentis;aliquando verò partem solùm in potentia; & vnum non est alteri contra-

rium, ſed vtrumque verum iuxta hos duos ſenſus: quia in ordine ſecundario pars integralis actualis eſt, ſed in ordine primario ſolùm eſt pars in potentia, quia in partes primarias conuerti poteſt. Præter has ſunt partes aliæ non pertinentes ad naturalem conſiſtentiã corporis viuentis, ſed ad ornatum eius, & ad quædam alia ſatis cõuenientia pro conſeruatione, & tales ſunt capilli, & vngues, de quibus quæſtione ſequenti diſputabimus, an informentur anima. Dum ergo aſſertio noſtra affirmat, ſanguinem, & humores eſſe partes integrantes corporis viuentis de partibus ſecundariis, non de primariis intelligenda eſt, & in hoc eodem ſenſu loquitur de ſanguine Ariſtoteles.

Secunda aſſertio, *ſiue dicatur ſanguinem informari anima, vel non, idem eſt iudicium de toto ſanguine, qui verè ſanguis eſt, quare vel totus anima informatur, vel totus habet aliam formam anima inferiorem*; quare non eſt admittendus duplex ſanguis ſpecie ſubſtantiali diſtinctus, vnus, qui nutritioni deſeruiat, alter verò non, ſed ad compoſitionem corporis ſpectet: hæc eſt contra Caiet. & Sylues. Quam probo 1. authoritate Ariſtotelis, & me-
212 dicorum omnium; Ariſtoteles enim vbicunque de alimento animalium ſanguine præditorum loquitur; abſolutè, & ſine vlla diſtinctione aſſerit ſanguinem eſſe vltimum alimentum, præſertim lib. de Iuuen. & Senectute cap. 2. lib. de Somn. & Vigilia. cap. 4. & lib. 2. de partibus animaliũ cap. 3. ita vt talis diſtinctio ſanguinis ſecundum illa officia, in tota eius doctrina non reperiatur, nec vllum ſanguinem agnouerit, qui nutritioni non deſeruiat, nec à medicis vnquam poſitus ſit, vel ita diſtinctus: ergo non eſt admittenda. Probatur ratione 1. quia ſanguis ille purus ſpecie diſtinctus, à nutrimentali in corpore, & partibus
213 eius eſſe debet, & diſcontinuatus à nutrimentali; cum ponatur diſtinctus ſpecie ab illo propter diuerſam formam ſubſtantialem, qua informatur, ſed nulla eſt pars in toto corpore, quæ non nutriatur, ergo partes illæ, in quibus talis ſanguis continetur, eo nutriuntur, quia non habent alium ſibi approximatum, quo nutriri poſſint. Et certè ſi impurus ſanguis nutrimento aptus eſt, nulla poteſt aſſignari ratio ob quam ſanguis iam depuratus non ſit aptius nutrimentum, facilius conuertibile in ſubſtantiam aliti: friuola igitur, & ſine fundamento cenſenda eſt talis diſtinctio ſanguinis. Quod probatur tandem experientia: nam certum eſt, ſanguinem in venis, ac poris exiſtentem eſſe nutrimentalem, quia per has vias defertur ad omnes partes corporis, vt quælibet deſumat ex eo partem ſibi neceſſariam, ſed experientia ſenſuum conſtat, ſæpè à venis, & poris defluere puriſſimum ſanguinem, vel certè talem quantum ex colore, & accidentibus colligi poteſt, qui non diſtinguitur à quocunque alio

alio magis depurato specie, sed solùm secundum magis, & mi-
nus perfectum intra eandem speciem per aliqualem maiorem 214
depurationem; ergo admitti non debet talis distinctio speci-
fica sanguinum. Propterea Diu. Thom. in loco 3. par. cit. vt si-
gnificaret hanc distinctionem sanguinis non esse admitten-
dam, asseruit Christum Dominum in resurrectione assumpsisse
totum sanguinem, in passione effusum, propter integritatem,
& veritatem naturæ, & tamen dubitari non potest, quod effu-
derit de sanguine nutritioni deseruienti, quia cum nutritio
continuo tempore fiat, & Christi corpus tunc nutriretur, nutri-
mentalem sanguinem habere debuit in omnibus partibus cor-
poris, & consequẽter eum effundere: sine vllo enim fundamen-
to, à quibusdam dicitur, quod totum sanguinẽ nutrimentalem
per sudorẽ expulerit, ideò nihil eius habuerit tempore passio-
nis effundendum. Ex quibus intelligitur D. Thom. sentire, quod
totus sanguis in corpore existens ad integritatem, & veritatem
naturæ pertineat, totúmque assumptum fuisse à Verbo.

Vltima assertio, ***nec sanguis, neque humores, nec spiritus vitales
informãtur anima, sed proprias habent formas anima inferiores.*** Pro-
batur primò ex his duobus principiis. Primum est, non posse
partes materiæ informari eadem forma, aut eadem anima, nisi
sint continuæ, in quo omnes conueniunt: nam cum materiæ
discõtinuæ sint plures, eadem numero formá informaret simul
plures materias, quod patet esse naturaliter impossibile.

Aliud principium est, quod sanguis non est continuus cum
cæteris partibus corporis, quod expressum est apud Aristotel. 3.
lib. de historia animaliũ, cap. 14. vbi docet expresse sanguinem
esse dispersum per omnes partes corporis, & in omnibus, & sin- 215
gulis moueri, sed reliquæ partes corporis non mouentur, ergo
repugnat cum eis cõtinuari, sicut repugnat decurrentẽ aquam
continuari cum terra quiescente. Et si dixeris non continuari
cum partibus corporis, in quibus, vel per quas mouetur, vt cum
venis, arteriis, aut poris, nec proinde cum carne, & ossibus, benè
tamen cum parte illa, quæ est quasi officina, aut fons eius, in
qua fit, & à qua deriuatur ad cæteras partes corporis, videlicet
cum corde, vel iecore, quod quasi coagulatus sanguis est. Hoc
in primis expresse contrarium est verbis eiusdem Aristotelis
2. lib. de partibus animalium c. 3. ad finem, quæ ita habent. ***Non
enim sanguis continuus carni, neque cognatus est, sed in corde, ac venis,
quasi vasis continetur*** Est autẽ cor apud Aristotelem principium
totius sanguinis, & quasi officina, in qua fit, & fons, à quo ema-
nat, & in eo continetur, tanquam in vase; ergo apud ipsum,
neque cum fonte continuatur, & ideò cum nulla parte totius 216
corporis. Ex his ergo duobus principiis sic forma argum.

natura

naturaliter repugnat, quod eadē forma substantialis, vel eadem anima informentur partes discontinuæ, sed sanguis cum nulla parte corporis cōtinuatur: ergo naturalem continet repugnantiam, quod eadem anima informante alias partes informetur.

Secundò probatur hoc discursu; si sanguis informatur anima, vel recipit ab ea omnes gradus essendi, vel quosdam tantum, videlicet gradum substantiæ, atque etiam corporis misti, sed vtrumque repugnat: ergo repugnat informari anima. Probatur minor, quod non recipiat omnes, quia si sanguis recipit omnes gradus essendi ab anima: ergo recipit gradum vitæ, sed non potest viuere, nisi augeatur secundum proprium modum viuentis, sicut cæteræ partes corporis, sed constat non sic augeri: ergo repugnabit viuere, & informari anima.

217 Quod verò non recipiat ab anima gradum corporis misti tantum, sic probo; gradus generis, & speciei tribuuntur ab eadem forma, ita vt contradictionem inuoluat tribuere vnum sine alio, repugnat enim albedinem efficere corpus coloratum, quin eo ipso efficiat album, sed corpus mixtum est genus ad viuens, & non viuens: ergo repugnat animam conferre gradum genericum corporis misti, quin simul conferat gradum corporis animati, aut vitæ vegetatiuæ, imò neque hunc potest, quin conferat gradum speciei atomæ alicuius viuentis, & si sit anima sensitiua nō potest conferre gradum vitæ, quin conferat gradum naturæ sensitiuæ in aliqua specie atoma animalis. Et tandem si sit anima rationalis, nō potest conferre gradum vitæ sensitiuæ, quin simul conferat gradum rationalitatis. Sed dicunt conferre gradū corporis misti in specie atoma sanguinis, quod non repugnat. Sed probo magis hoc repugnare, quia quodlibet genus diuiditur immediatè per differentias oppositas, & inter se repugnantes, constituentésque repugnantes species: sed nec oppositæ differentiæ possunt desumi ab eadem forma physica, nec physicè ab eadē constitui: ergò à diuersis, & oppositis: tunc ergo sāguis sic informatus ab anima per se est species corporis misti, vel ergo corporis misti viuentis, aut oppositi, videlicet non viuentis, nam corpus mistum proximè diuiditur in viuens formaliter, & non viuens formaliter, tanquam in species oppositas: sed sanguis non est species viuentis formaliter: cum non viuat; ergo formaliter est sub specie opposita corporis misti non viuentis, quam repugnat conferre animam: cum conferat oppositam viuentis, quare repugnabit informari anima.

218 Secundò probatur, quia omnes gradus essendi prædicamentales à supremo genere vsque ad atomam speciem, quos potest tribuere quælibet forma physica, sunt eadem res, idemque effectus realis, & formalis eiusdem animæ, vt in Petro gradus

substan

substantiæ, corporis, viuentis, sensibilis, & rationalis, quare non distinguuntur à parte rei: sed ratione tantum ratiocinata: ergò repugnat animam conferre vnum, quin conferat omnes. Probatur consequentia; quia cum informat ante operationẽ intellectus, & à parte rei, daretur vnus separatus ab altero realiter, & proinde distinctus ab eo ex natura rei; cum realis separatio inferat realem distinctionem, vel ex natura rei. Quod tandem probo ex nutritione, quià sanguis est vltimum alimentum animalis, vt docet expressè Aristoteles locis superius citatis, & conuertitur per nutritionem in substantiã aliti, sed conuersio substantialis fit per corruptionem substantialem eius, quod cõuertitur in alterum: ergò nutritio fit per corruptionem substantialẽ sanguinis: sed corruptio substantialis est amissio formæ antiquæ, & acquisitio nouæ; ergò sanguis per nutritionem amittit 19
formam, quam habebat, & acquirit nouam, eius videlicet in cuius substantiam conuertitur, quæ est anima, vnde sequitur eam prius non habuisse, dum erat sub forma sanguinis, vel si eam habebat, non corrumpi substantialiter, cum non acquirat nouam: sed solùm accidentaliter, & ideò nutritio non erit conuersio substantialis alimenti: sed mutatio accidentalis eius, quod patet esse falsum.

Posset tamen responderi concedendo, quod nutritio sit conuersio substantialis sanguinis in substantiam aliti, quod non repugnat, etiã si informetur anima; nam dum est sub forma sanguinis, minus perfectè informatur ab anima, & modo vnionis minus perfecto indiuidualiter ei vnitur; per nutritionem verò licet non suscipiat nouam formam substantialem, suscipit eandem nouo, ac perfectiori modo indiuiduali informante, quod sufficit ad conuersionem substantialem, & vt nutritio sit corruptio substantialis alimenti. Quam solutionem satis probabi- 120
lem efficere videtur id, quod medici docent, & satis verisimile est: videlicet aliquas partes etiam solidas, ac primarias animalis, ex aliis etiam solidis, & primariis nutriri aliquando, vt neruos ex carne, aut quid simile, in quarum nutritione non possumus nos excogitare alio modo conuersionem substantialem fieri, nisi ex eo solùm, quòd desinat anima informare secundum modum vnionis indiuidualem imperfectiorem, eam partem, quæ conuertitur in aliam, & incipiat eam informare modo perfectiori indiuiduali: ita ergo excogitari potest de conuersione sanguinis, etiam si informetur anima, & sic soluetur argument. Hæc tamen solutio locum non habet: nam vel sanguis informatus anima secundum modum vnionis indiuidualem imperfectum suscipit ab ea omnes gradus essendi, vel quosdam tantùm: & hoc postremum probatum est impossibile, & primum

etiam

etiam probauimus falſum,quia ex eo ſequitur ſanguinem viuere;quod etiam ei repugnare oſtendimus.

221 Ad teſtimonia Ariſtotelis pro prima opinione reſpondeo, duo illa de ſanguine aſſerere,videlicet; quod ſit pars animalis, & quod verſus omnem differentiam loci moueatur in corpore: ſed neutrum probat ſentire Ariſtotelem; quod viuat,aut informetur anima:nam quod partem eſſe affirmat, de ſecundaria intelligit,non de primaria;ſecundariæ verò partes;nec viuunt,nec informantur anima,neque id eſt vllo modo neceſſariū:ſed per proprias formas inferiores anima id habere poſſunt , & omnia officia ſibi propria præſtare.Mouetur autem verſus omnem differentiam loci, non à ſe:ſed ab eadem anima mediis ſpiritibus vitalibus tanquam inſtrumentis,per ordinem,quem habet idem ſanguis ad opera, ac functiones vitæ, quod adeò verum eſt, vt adhuc in corpore recenter mortuo ab eiſdem ſpiritibus moueatur;quare ex tali motu non ſequitur , quod viuat,vel informetur anima:nam animata, ſeu viuentia non mouētur quomodocumque:ſed à ſe,hoc eſt,à principio intrinſeco,& ideò hoc tantùm modo moueri eſt argumentum vitæ;aut animationis:vnde nec feruor ſanguinis probat eum viuere,ſicut nec feruor aquæ, aut motus argenti viui : cum omnes iſti motus ſint à principio extrinſeco,vel ſi ab intrinſeco,non ſicut vitales: ſed modo alio imperfectiori : ſed ſolùm habent quandam ſimilitudinem cum motibus vitalibus.

De adipe verò concedimus, quod non diſtinguatur ſubſtantialiter à ſanguine:ſed negamus , quod informetur anima eiſdem rationibus ac de ſanguine.

222 Teſtimonium verò ex ſacris literis deſumptum expoſuit D. Auguſt.quæ.17.in eundem Leuiticum dicens,ſenſum eius eſſe quod vita ſit in ſanguine,quia multis modis ab eodem ſanguine dependet:nam ab eo alitur, ac fouetur, non verò eſſe in eo formaliter , tanquam in corpore animato, quod ſatis eſt, vt congruenter præceptum ſit peccata animarum per oblationem ſanguinis in altari expianda eſſe, & eodem modo intelligi debent verba eiuſdem Auguſtini citata.

Ad primum argumentum diſtinguenda eſt maior,quod omnes partes integrantes eiuſdem compoſiti informentur eadem forma; nam quæ ad primariam conſtitutionem eius pertinent, verum eſt,quæ verò ſecundariæ ſunt,informari non poſſunt.

Ad ſecundum iam reſponſum eſt exponendo teſtimonia Ariſtotelis , quod ſanguis non mouetur in corpore motu vitali. Sed ſolùm à principio extrinſeco.

Pro ſolutione vltimi adnotare oportet,quod cum ſanguis in ſuo ordine iam expoſito ſit pars integralis humani corporis, pertinet

pertinet ad integritatem eius,non primariam:sed secundariam, omninò tamen necessariam ad consistentiam,& statum naturalem primarum partium, & totius corporis viuentis, & conse- 223
quenter pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quia non esset naturalis homo,nec verus in hoc ordine naturæ,qui non haberet sanguinem,& humores,nec posset sine illo habere operationes virales, aut in esse naturali consistere, propterea vnus, & idem homo constituitur,& integratur ex primariis,& secundariis partibus:nam licet secundariæ habeant proprias formas aut animas inferiores:non tamen completas,sed partiales,per quas ordinantur suo modo,& ordine ad constitutionem totius,quod simul cum primariis componunt, & hinc est, quod non sint a- 224
liæ naturæ distinctæ à composito ipso,nempe natura humana: sed ad eandem referantur;ex eo autem,quod ad integritatem,& veritatem naturæ humanæ pertinent, fuerunt necessario assumendæ à Verbo diuino, alioqui nec integram, nec veram humanitatem naturalem assumpsisset,nec naturalis homo sine illis esset,ex eo vero, quod partes sunt eandem naturam humanam integrantes,eadem assumptione totali,& completa assumptæ fuerunt, & non distinctis, quamuis non informentur eadem forma,quia per proprias incompletas pertinet ad integritatem,& veritatem eiusdem humanæ naturæ,vt expositum est. Quod verò hoc non repugnet, efficaciter probari potest,quia in triduo mortis Christi permanserunt vniti Verbo sanguis,& cæteri humores, & quidem sub propriis formis,& non informati ab anima, quæ à corpore separata non potuit naturaliter eos informare,& nihilominus nemo ausus est dicere,quod tũc non fuerunt vniti,etiam si non informarentur anima: sed propriis formis,ac diuersis ab ea,nec etiam aliquis dixit, quod in triduo assumpserit Verbum plures naturas, vel animam, cadauer,& humores pluribus assumptionibus: sed ad eandem naturam pertinere omnes dicebantur,quia ad integritatem,& veritatem eius pertinuerunt,& propterea illius dicebantur esse, & suo etiam modo cadauer cum forma propria: cum dicere soliti simus,& maximà cum proprietate loquẽdi,hoc esse cadauer Petri,vel Ioannis,imo,& hoc(signato cadauere esse corpus eius,& 225
ipsummet Petrum, vel Ioannem mortuum, non ergo oportuit nouas assumptiones ponere in triduo factas,licet nouæ fuerint formæ assumptæ,quia omnes pertinuerunt suo modo ad humanitatem à principio assumptam ad quam ordinabantur;nam vbi vnum est propter alterũ,non plura esse censentur,& ideo ex vi prioris assũptionis assumpta putãtur,& cõsequẽter eadẽ assumptione totali,& completa,qua assumpta fuit à principio natura humana.Ex quibus iam patet solutio argum.nam ad formã eius concedenda

concedenda est maior, quod vnam tantùm naturam humanam, & vnica assumptione totali, & completa assumpta fuerit à Verbo diuino: sed minor distinguenda, quod natura sit vna per vnã formam substantialem: nam de homogenea absolutè verum est, de heterogenea verò non nisi cum hac limitatione, quod per vnam formam totalem ad quam ordinantur partiales constituentes partes secundarias habeat vnitatem. Et ratio huius differentiæ sumitur ex perfectione organici, ac viuẽtis corporis, & vitaliũ operationum, tam perfecta enim, & tam diuersa sunt organa eius, & operationes per ea exercitæ: vt præter primarias partes organicas, alias postulet sibi necessarias pro consistentia, & statu naturali earum, & totius corporis ac etiam pro instrumentis ad easdem operationes exercendas, longè tamen inferiores primariis, & quæ in eas transire possunt, & in hunc finem ordinatæ sunt à natura, præsertim sanguis. Et ideò per proprias formas inferiores constituuntur & anima non informantur.

QVÆSTIO IX.

An vngues, & capilli informentur anima.

PRima opinio negat vngues, & capillos informari anima: sed existimat habere speciales formas inferiores anima, sicut de
226 sanguine, & humoribus dictum à nobis est, quæst. præcedenti, ita Galen. in lib. artis medicæ, quamuis oppositum teneat 7. lib. de anatomica administratione circa finem, Fernel. lib. Physiologiæ, capit. 2. Achillin. libr. 2. de elemen. quæst. 1. artic. 5. Thomas Garb. libr. 1. tract. 4. quæst. 53. Fracastorius in suo lib. de anima, Peramatus, lib. de hominis procreatione c. 8. Conciliator differ. 34. Toletus 1. libr. de anima, quæst. 4. Probatur primò ex generatione eorum: nam ex corporum excrementis per virtutem expulsiuam in extremitates corporum reiectis generantur: sed excrementa non sunt partes viuentis, nec possunt disponi pro suscipienda anima; ergo nihil potest ex eis generari, quod sit animatum. Minorem sic probo, excrementa sunt quasi expurgamenta naturæ: ergo materiam eorum à se expellit, tanquam ineptam ad suscipiendam animam quæ ideò non erit capax dispositionum eiusdem animæ, & consequenter vngues, & capilli ex eis geniti non informantur anima. Secundò quia impossibile est aliquid viuere quin exerceat aliquam operationem vitalem: sed capilli, & vngues nullam habent: ergò non viuunt, nec informantur anima. Probatur minor, quia saltem haberent nutritionem, & augmentum, quod constat non habere: nam augmentum proprium ex alimento fieri debet assumpto ab eodem viuente, & conuerso in substantiam: sed augmentũ horum
non

non fit ex alimento assumpto: sed potius ex superfluo eius à natura reiecto; ergo non augentur propriè. Præterea non augentur secundum omnes partes: sed solum secundum anteriores, & adhuc istæ solùm secundum longitudinem. Et quod his etiam partibus accedit, adeò durum est, terrestre, atque imperfectum, vt non videatur capax vitæ, quia sine vllo dolore secatur, quod habent capilli omnes; ergo nec isti, nec illæ viuunt, aut informantur anima. 227

Secunda opinio concedit informari anima, non quidem totius corporis, sed alia vegetatiua distincta à sensitiua, aut rationali totius animalis, vel hominis modo simili, ac herbæ terræ adhærentes habent aliam formam distinctam à forma terræ, nempe animam vegetatiuam, cuius virtute nutriuntur accepto succo per radices ab ipsamet terra. Ita D. Bonau. in 4. d. 44. q. 2. Dur. q. 1. Et quidē, quod viuant, & informētur anima ostendunt ex argumento, quod propria operatio viuentiū est. Quod verò non informentur eadem anima totius, ex modo augmenti durantis per totam vitam: cùm tamen totum viuens determinato tempore augeatur vsque ad statum: ergo diuersus iste modus augmenti non potest ab eadem numero anima prouenire, & propterea alia distincta eis est concedenda.

Tertia opinio tenet vngues, & capillos viuere, & informari anima, non distincta ab anima totius, sed eadem: ita D. Thom. in 4. d. 44. q. 1. art. 2. quæstiuncula 3. ad 3. Iauel. 2. lib. de anima q. 10. Bañes 1. lib. de generatione, c. 4. q. 8. art. 4. concl. 3. Viguer. de institut. c. 21. & quantum ad vngues pertinet, eandem sequitur Valles. lib. 2. controuers. medi. cap. 5. quibus non solùm propriam nutritionem eis concedit, sed etiā sensum tactus: quamuis de capillis neget, quod informentur anima. 228

Nobis verò displicet in primis opinio secunda, asserens vngues, & capillos informari anima vegetatiua distincta specie à sensitiua brutorum, & rationali hominum, quia superius probauimus efficaciter non dari plures animas totales, vel partiales in eodem viuente, præsertim specie distinctas.

Ex aliis verò duabus opinionibus oppositis, quamuis neutra habet pro se efficacē aliquam, vel vrgentem rationem, & ideò æqua probabilitate possit quælibet defendi, placet nihilominus tertia, *quod vngues, & capilli informentur anima totius viuentis, & ab eā recipiant omnes gradus essendi.* Propter authoritatem D. Thomæ. Quam in primis colligo ex Aristotele 3. lib. de historia animalium cap. 12. in principio, vbi ad tantam duritiem aliquando prouenire vngues docet, vt nihil differant ab ossibus, his verbis: *Quod idem vnguibus etiam euenit: quippe cum in nōnullis animalium genus vnguinum præ nimia duritudine nihilo ab* 229

ossibus differat. Sed de ossibus constat informari anima; ergò idē sentit de vnguibus Aristoteles. Sed probatur ratione 1. ex generatione, & augmento harum partium, quia eodem modo generantur partes istæ in pueris, ac ossa, & carnes, eodem etiam modo crescunt secundum omnes partes, & dimensiones, vt cōstat experientia; ergo eadem anima informantur, 2. ex continuatione, nam ita adhærent carni, vt non possint diuelli ab ea sine dolore maximo, quod signum est physicæ continuationis, vt benè adnotauit Vallesius vbi suprà dicens apparere in eis versus inferiorem partem fibras, seu venulas, per quas cum carne continuantur, & per easdem quoque defertur ad eas alimentum, vt nutriantur.

230 Pro solutione argument. aliarum opinionum adnotandum est, quod sicut non omnes partes integrantes, nec omnes partes viuētis corporis eiusdem perfectionis sunt, sic non omnes alimentum ita perfectum, aut tam purum postulat pro suo nutrimento, & augmento; & hinc est, quòd perfectiores assumunt sibi priores partes eiusdem alimenti, impuras quasdā reiicientes, tanquam minùs idoneas ad proprium nutrimentum, respectu cuius excrementa vocari possunt, non tamen omninò inutiles ad nutritionem, & augmentum aliarum partium inferiorum, sed imperfectioni earum proportionatas, & ita contingit in nutrimento primarum partium: vt residuum alimenti minùs purum tanquam sibi minùs idoneum respuant, proportionatum tamen inferioribus partibus, quo aluntur, licèt excrementum primarum partium sit. Et eiusmodi sunt capilli, & vngues, quæ licet non sint simpliciter necessariæ ad constitutionem compositi, iuuant tamen ad conseruationem eius, atque etiam ad aliquas operationes exercendas per membra corporis, quæ non benè possent sine illis exerceri, quare non solùm ad corporis ornatum, sed etiam suo modo ad bonum statum, conseruationem, & operationes eius conceduntur viuenti corpori à natura, & ideò satis congruum est, quod eadem informentur anima. Et ex his patet solutum esse primum argumen. primæ opinionis.

231 Ad 2. verò concessa maiori, neganda est minor quod capilli, & vngues non nutriantur propriè. Et cum dicitur non nutriri ex alimento assumpto: distinguēdum est; nam ex partibus eius, verum est, quia ex his solùm nutriuntur primariæ partes, vngues verò, & capilli tāquam imperfectiores minùs adhuc puro alimento, quod quasi residuum est eius, quo vtuntur perfectiores, & ab eis expulsum tanquam impurum, & propterea quasi excrementum vocari potest. Negandum est etiam, quod non augeantur secundum omnes partes, atque etiam secūdum omnes

omnes dimensiones: nam incrementum, quod per anteriores fit, ex augmento priorum prouenit, vt clarius cernitur, manifestúmque fit, quod secúdum longitudinem, latitudinem, & profunditatem augeantur. Quod verò augeantur semper, solùm probat non esse primarias, aut præcipuas partes viuentis, quæ ex præcipuo quoque alimento nutriantur, sed imperfecto vtútur, & facilè in propriam substantiam imperfectam conuertendum, nam quasi à præcipuis partibus iam præparatum eis subministratur, certum tamen terminum habere sui augmenti citra dubium est, quia etiam si nunquam præscindantur, vltra
certam magnitudinem non procedunt. Capilli verò crescunt 212
quoque secundum omnem dimensionem, vt in pueris percipi potest, quamuis in aliis ætatibus solùm percipiatur sensu augmentum secundum longitudinem, quod verò sine dolore præscindi possint, hoc tantùm contingit per partes, à carne cum qua continuantur magis remotas; diuelli verò non possunt sine dolorę, quod satis est, vt per aliquam sui partem carnem contingant, cum eáque continuetur earum substantia, & ideò possint eadem anima informari.

QVÆSTIO X.

An quodlibet viuens habeat propriam animam distinctam ab alio, vel eadem numero anima sit in pluribus.

SOlùm restat in fine huius tractatus disputandum, an in singulis viuentibus dentur singulæ, ac distinctæ animæ, vel vna, & eadem sit in multis, aut in omnibus.

In hac re quatuor sententias reperio, seu quatuor potius errores Philosophicos, omnes tamen in eo conueniūt, quod non multiplicant animas ad multiplicationem corporum, seu viuentium, sed vnam, & eandem numero ponunt in omnibus. Differunt tamen, quod quidam eorum in quibuscumque vi-
uentibus, vnicam esse profitentur, & hos retulit Albertus Ma- 213
gnus in Summa de homine. Alij verò in omnibus hominibus duntaxat posuerunt vnicam animam rationalem. Sed isti tripartiti sunt; nam quidam vnicam illam animam posuerunt assistentem tantùm, vt Mirandulanus libr. 31. de euersione singularis certaminis sectio. 1. & libr. 32. sectio. 2. & 6. Achilinus in lib. de intelligentiis, qui asserunt ita tenendum esse secundum principia Aristotelis, & naturalis philosophiæ, quamuis secundum fidem Catholicam necessariò sint multiplicandæ singulæ pro singulis hominibus. Alij verò, tenuerūt non informare corpora, sed esse tantùm assistentem, ita vt licèt homo habeat corpus, cui assistit anima, sed corpus non pertinere ad

substantiam, vel essentiam eius, sed hanc in sola anima (quæ vocatur intellectus consistere) eo ferè modo, quo Angelus est forma assistens corpori cœlesti ad mortem, non tamen efficit cum eo compositionem substantialem, quia non vnitur ei substantialiter, sed ipse est substantia quædam quasi per se cõstituta in suo esse. Sic Themistius in suo lib. 2. de anima, c. 17.
234 Commẽtator verò 3. lib. de anima, commen. 5. & in destructionibus destructionum contra Algazelem, Animam dixit esse intellectum quendam assistẽtem, ac separatam à corpore, imò ab homine, & ideò eum non constituere: sed hominem habere quandam aliam animam sensitiuam, quam cogitatiuam vocat, informantem quidẽ corpus, & constituentem eundem hominem in specie propria, ac perfectiorẽ animabus brutorũ, à quibus per eã distinguitur specie, non per rationalem, quam vocat intellectum separatum, & assistentem omnibus hominibus ad intelligendũ, ita vt per eum, (licèt vnicum) intelligant omnes. Quam sententiam superiùs explicauimus, & refutauimus.

Alij verò plures, vt Albertus Magnus in suo tractatu contra vnitatem intellectus, & Cardinalis Bessarion lib. 3. contra calumniatorem Platonis affirmant solum Auerroëm id tenuisse.

235 Consulto omitto Pythagoræ, ac sectariorũ eius delirium de transmigratione animarum in corpora: asserebant enim animam vnius hominis à corpore eius separatam per mortem in alienum migrare, non hominis tantùm, sed etiam pecudis, aut alterius bruti; ita vt fateretur de se Empedocles priùs fuisse piscem, quàm hominem. Et portentum hoc, quasi ab Orco reuocarunt posteà hæretici Albanenses, & Albigenses, quos egregiè insectatur D. Athanas. lib. 6. de beatitudine Filij Dei. Hæc verò relinquenda esse statuimus, quia ad poætarum fabulas reuocata sunt, & inter eas recensentur.

Præcipuum fundamentum Mirandulani, & Achillini ad asserendum, quod in doctrina Aristotelis, & principiis philosophiæ non sint multiplicandi intellectus, vel animo rationales pro singulis hominibus, est, quia dubitari non potest, quin secundum principia eiusdem Aristotelis, & veræ philosophiæ
236 anima rationalis (quam intellectum vocant) sit vera forma informans corpus, & constituens hominem in sua specie distincta à cæteris animalibus. Quo supposito probant vnicam esse in omnibus hominibus hoc præcipuè argument. euidens est apud Aristotelem 8. lib. phys. in principio, & 1. lib. de cœlo, & mundo, cap. 12. mundum, & generationes rerum omnium esse ab æterno, atque etiam est euidens ex 3. lib. physicor. esse impossibile infinitum actu, ac tandem ferè euidens est ex diuersis locis horum librorum de anima atque ex lib. 12. meta. text. 19. animam

animam rationalem, seu intellectum esse immortalem. Ex quibus euidenter sequitur vnicam esse in omnibus: nã si generationes æternæ sunt; ergo præcessere infiniti homines, qui licet etiam fuerint corrupti quantum ad corpora, permanent tamen animæ immortales; ergo dabuntur actu infinitæ, nisi dicat non esse distinctas animas in singulis hominibus, sed tandem in omnibus. Nec soluitur argument. si dicatur materiam esse creatam à Deo ex nihilo in principio temporis. Et ideò genera- 237
tiones incepisse. Quia modus iste incipiendi non est conformis principiis philosophiæ, ex quibus non solùm nõ habetur, quod creatio sit possibilis, imò oppositum, videlicet, quod ex nihilo nihil possit fieri, sed quidquid fit ex præsupposito materia, vel subiecto fieri, quod videtur fuisse quasi principium per se notum, non solùm apud Aristotelem: sed apud omnes philosophos, quamuis ex fide habeatur ex nihilo facta esse omnia in principio temporis. Vnde sequitur, quod cum secundum doctrinam Aristotelis, & principia philosophiæ non sit admittendum infinitum actu, nec animam rationalem cum corpore perire, necessariò dicendum sit vnicam esse in omnibus hominibus tanquam veram formam omnium corporum.

Probatur etiam ex alijs quæ docet Aristoteles de eodem intellectu, videlicet, non esse actum corporis 2. lib. de anima text. 11. Quòd idem est, ac dicere non esse formam: cum forma, & 238
actus sint idem. Et 3. de anima text. 5. intellectum esse immixtum corpori, & separatum, & 2. de generat. animalium, cap. 3. deforis venire.

Quod probatur etiam rationibus naturalibus, primò, quia nihil potest multiplicari secundum numerum, nisi ratione materiæ, vnde probabile est, & fortè euidens, quod D. Th. Angelos sentiat non posse distingui solo numero, quia materia carent, sed intellectus est immaterialis: ergo repugnat dari plures numero distinctos; quare necesse est vnũ numero in omnibus esse. Nec possibile est quod vnus iste intellectus sit forma informans materiam; ergo assistens tantùm erit. Probatur antecedẽs, 239
quia quidquid est in materia, debet esse singulare; cum materia, sit prima radix indiuiduationis, vel saltem conditio eius: ergo si intellectus informat materiam: singularis erit, & ideò non poterit intelligere vniuersalia, quæ abstrahunt à materia, sed singularia tantùm, sicut sensus, quod patet esse falsum.

Secundò, si intellectus, vel anima vnitur materiæ, tanquam forma, de tali vnione inquiro, an sit substantia, vel accidens? nam si substantia sit, sequitur, quod dissoluta vnione per mortem peribit anima, cùm pereat aliquid pertinens ad substantiã eius: nam ex indiuisibili (quale est anima) nihil corrumpi po-

teſt quin corrumpatur totũ,vt per ſe eſt manifeſtum , & idem
inconueniens ſequitur,ſi vnio ſit accidens proprium eius,quia
non poteſt naturaliter deſtrui paſſio,quin ſimul deſtruatur eſ-
ſentia , ſi verò ſit commune accidens eius, naturaliter poterit
240 ab ea ſeparari,& ita poterit permanere vnita corpori deſtructa
vnione,quod inuoluit contradictionem. Deinde ſiue talis vnio
ſit ſubſtantia, vel accidens, corporea debet eſſe : cùm per eam
vniatur anima corpori,& ſi corporea ſit,repugnat ineſſe eidem
animæ, quia corporeum non inhæret ſpirituali. Quare omni-
bus modis repugnat intellectum vniri materiæ,& proinde re-
pugnabit eſſe formam. Nihilominus animam rationalem non
eſſe vnicã in omnibus hominibus,ſed pro ſingulis multiplica-
ri ſingulas, tanquam veras formas corporum euidens eſt in do-
ctrina Ariſtotelis, atque etiam ſecũdum veram philoſophiam,
& certiſſimum ſecundum fidem noſtram.

Tria hæc ſigillatim, (quanquam breuiſſimè) probanda ſunt
contra omnes has poſitiones. Et quidem,quod anima ſit vera
forma probatũ à nobis eſt ſuprà nõ ſolùm expreſſis teſtimoniis
Ariſtotelis,ſed euidentibus rationibus,& ideò ſolũ reſtat nunc
probandum hoc ſuppoſito , quod non ſit vna in multis, vel in
omnibus hominibus,ſed ſingulas multiplicari pro ſingulis.

Probatur ergo quod non ſit vnica anima in omnibus , ſed
pro ſingulis hominibus ſingulæ multiplicentur expreſſis teſti-
moniis Ariſtotelis,nam 1.lib.de anima,cap.3.text. 53. & lib.2.
cap.1.text.8. aſſerit non quamlibet animam informare quodli-
bet corpus,ſed determinatam determinatum,& ideò reprehen-
dit inſanam poſitionem Pythagoricã de tranſmigratione ani-
marum in alia corpora , quæ apertè præſupponunt diſtinctio-
nem earum. Et lib.12.metã.cap.3.text.20. negat animas ante-
cedere corpora,ſi autem vna tantùm foret , omnia certè corpo-
241 ra antecederet. Probatur deinde ratione, quia anima non po-
teſt informare res diuiſas,ac diſtantes, cùm informatio ſit vnio
realis,& intima formæ cum materia,& eadem anima non poſ-
ſit multis ſimul vniri propter limitatam , virtutem informan-
di.Probatur tandẽ euidenti experientia,quia euidens eſt quoſ-
dam homines eſſe ſapientes & inſipientes alios, quoſdam ſtu-
dioſos,alios verò vitiis deditos,ſed virtutes, & ſcientiæ ſunt in
anima tanquam in proprio ſubiecto; ergo non poſſunt habere
eandem animam , nam ex eo ſequeretur eandem animam ſa-
pientem ſimul eſſe & ignorantem,vitiis,& virtutibus oppoſitis
informatam,imò actus virtutis,& vitij oppoſitos ſimul exerce-
re,& actum ſcientiæ , & erroris circa eandem propoſitionem;
eandem etiam animam beatam ſimul in cœlo,atque in inferno
damnatam , quæ vel cœcis impoſſibilia , & ſtulta apparebunt.

Quod

Quod verò certissimum sit contrarias esse has positiones fidei nostræ, probant expressa verba Sacræ paginæ, in quibus distinctio animarum rationalium traditur, vel præsupponitur, vt Ezech. 18. *Omnes animæ meæ sunt, sicut anima patris, ita anima filij: anima quæ peccauerit ipsa morietur.* Et Lucæ 16. dicitur animam Lazari delatam esse in sinum Abrahæ, diuitis verò sepultam esse in inferno. Ex quibus, & alij, eas tanquam fidei contrarias damnauit Ecclesia in Concilio Later. sub Leone 10. sess. 8. hisce verbis. ***Damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse, & vnicam in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes, cum illa, non solùm verè, per se, & essentialiter humani corporis forma existat, verùm, & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit.*** Et ecce probata tria illa, quæ 242 promisimus, aduersus omnes, qui vel vnicam ponunt animam in cunctis viuentibus, vel vnicam in solis hominibus, quæ assistens cùm sit, ipsa sola est homo, vel etiam si sit forma informans, non multiplicatur in singulis. Ex quibus constat quàm falsum sit, quod positio Mirandulani, & Achilli asserit, videlicet secundum fidem Catholicam multiplicandas esse animas, sed secundum principia philosophiæ vnicam esse, nam cum vtraque veritas, nempe supernaturalis diuinæ fidei, & naturalis philosophiæ deriuentur ab eadem, summa, & infallibili veritate diuina, repugnat esse oppositas, & omninò necessarium est in omnibus, & per omnia esse sibi consentaneas.

Ad primum argumentum aliqui respondere voluerunt dicentes, Aristotelem non fuisse certū de immortalitate animæ, & ideò non probari contra ipsum, quod vnicam posuerit in omnibus hominibus: nam plures ponere potuit, pereuntes tamen cum corporibus. Sed hæc solutio non habet locum in do- 243 ctrina Aristotelis, quia vt suo loco ostendemus, vel certus de immortalitate animę fuit, vel vt minimum magis in eam inclinauit, vt euidenter probant diuersa testimonia eius. Sed nec habet locum solutio aliorum, quod transmigrationem animarum cum Pythagora tenuerit, cum expresse eam tāquam fabulosam refutauerit primo libro de anima, textu 53.

Sed D. Thom. 2. libro contra gentes, capite 8. asseruit Aristotelem non egisse de infinito in vniuersali, vel se extendit ad spiritualia, sed solùm de infinito in corporibus, de quo solùm negauit esse possibile, de infinito verò rerum spiritualium intelligi non potest, quid ipse senserit, nam fortè putauit non repugnare: cum sit quasi infinitum per accidens rerum nullum ordinem inter se habentium. Et ideò nihil certum contra ipsum concludi potest.

Alij tandem fatentur planè contradictionem in doctrina eius reperiri.

Ego verò existimo nihil referre ad solutionem argum. quod 144 hoc, vel illo modo senserit Aristoteles de infinito rerum spiritualium, & animarum, præsertim cum non solùm in rebus spiritualibus, sed in rebus physicis successiuis ex eius sententia de æternitate mundi euidenter probetur dari motum, & tempus actu infinitum. Quidquid ergo de hac re senserit, euidens est in doctrina eius, vt vidimus multiplicari animas secundum multiplicationem corporum, & pro singulis hominibus dari singulas, & ideò euidens est nihil posse probari contra ipsum, vel ex principiis eius in fauorem vnitatis animarum. An verò ex multiplicatione animarum ab eo expresè asserta, aliquid aduersus alia, quæ docuit inferri possit, vel contradictionis argui, nihil prorsus refert; nam licet id concedatur, non minùs certò constabit multiplicasse animas aduersus prædictas omnes positiones vnicam ponentes.

Ad aliud verò; quod ex principiis philosophiæ affertur ad 145 idem probandum. Respondeo non esse eis contrariam creationem mundi in tempore, nec etiam creationem materiæ, & animæ rationalis, sed valde consentaneam, imò, & creationem esse possibilem, atque etiam materiam, & animam rationalem, non nisi per creationem ex nihilo fuisse factas euidenter, probatur ex eisdem principiis veræ philosophię, quibus proinde consentaneum non est, quod ex nihilo nihil possit fieri absolutè: sed cum hac limitatione, videlicet à causis naturalibus, aut per virtutem earum, in quo sensu id intellexerũt, & asseruerunt philosophi, putantes fortè, nihil aliud posse efficere primam causam præter illa, quæ per secundas efficit, & si ita senserũt: ignorantia absque dubio veræ philosophiæ in hac parte laborasse videntur, quæ planè docet primam causam habere virtutem actu infinitam, & per eam posse ex nullo præsupposito subiecto res perducere, quod est eas ex nihilo creare. Nihil ergo probari potest ex principiis veræ philosophiæ, præsupposita etiã immortalitate animæ eis satis consentanea in fauorẽ vnitatis animæ.

146 Alia testimonia eiusdem Aristotelis adducta admittimus, sed negamus, quod ex tribus illis, quæ asserit de intellectu, sequatur vnicũ ponere in omnibus hominibus. Nam primum, quod non sit actus corporis, & secundum, quod sit immistus corpori, & ab eo separatus, non significat extra corpus esse, vel solùm ei assistere: sed non esse potentiam organicam informantem aliquam partem corporis, vt potentiam visiuam, aut sensitiuas alias, quia sicut actus eius non exercetur per organa corporis, sic ipse nõ est forma alicuius organi, sed est in anima

tanquam

tanquam in proprio subiecto, & propterea dicitur esse in toto corpore, & in singulis partibus eius, in quibus est anima. Vnde sicut multiplicatur anima pro singulis corporibus, & hominibus, pariter multiplicatur intellectus.

Tertium verò, quod asserit deforis venire intellectum, atque intellectiuam animam, significat non educi de potentia materiæ, sicut cæteras omnes formas, & animas, sed dispositâ eadem materia ab agente particulari, & organizato corpore infundi à primo; quo autem modo infundatur, vel per quam actionem producatur à primo agente, nec explicuit Aristoteles, nec fortè intellexit; benè tamen, quod licet non educatur de potentia 247 materiæ, nec ab ea dependeat, vera sit forma eam informans, & non tantùm assistens, vt ex verbis eiùs euidenter probauimus.

Ad primum argument. eiusdem sententiæ facilè possemus negare antecedens, quod nihil possit multiplicari secundum numerum, nisi ratione materiæ. Nam valde probabile est in Angelis dari plures solo numero distinctos sub eadem specie, vel id saltem non implicare contradictionem; nec D. Thom. negauit hoc secundum, vt primam partem eius interpretantes cum maiori Thomistarum parte tenuimus. Sed etiam si concedatur repugnare numericam multiplicationem sub eadem specie in rebus purè spiritualibus, negandum est repugnare in anima rationali, quæ licet spiritualis sit, habet tamen intrinsecum ordinem ad corpus, tanquam altera pars essentialis componens cum eo hominem, quod sufficere posset, vt per ordinem ad diuersa corpora multiplicarentur animæ, & consequenter intellectus, qui potentiæ eius sunt: à qua emanant, & in qua recipiuntur tanquam in proximo subiecto.

Circa solutionem secundi argument. de vnione animæ cum corpore, tanquam certum præsupponit Peripatetica schola non esse accidentalem, sed substantialem, quia cùm vniantur, tanquam potentia, & actus substantialis, non possunt vniri vnio- 248 ne accidentali, sed necessariò substantiali, nec medio aliquo accidenti, sed immediatè in hoc sensu, per modũ tamen vnionis substantialem, quamuis pauci quidam, & sine fundamento rationis negauerint per modum aliquem vnionis coniungi substantialem, vel accidentalem, sed vnionem ita esse omnino immediatam ac per se, vt medium quodcumque excludat, vt in nostris commentariis physicis admonuimus. In quibus etiam ostendimus medio modo vnionis substantiali vniri, corporeo quidem (etiam in homine) quia de potentia materiæ educto, & in ea recepto, quo supposito;

Ad formam argument. dum quæritur, an vnio animæ rationalis cum corpore sit substantia, vel accidens, respondeo

esse substantiam, non quidem pertinentem ad entitatem animę, vel corporis, sed modum substantialem de nouo productum à generante hominem, vnde neganda est consequentia, quod dissoluta vnione pereat anima, quia nihil substātiæ eius perit, sed solùm substantialis modus de nouo productus per generationem, qui est entitas realis distincta ab ea, atque etiam à corpore. Quo pereunte permanere potest anima, sicut certum est materiam permanere.

TRACTATVS DE POTENTIIS ANIMÆ IN GENERALI.

1 Absoluimus omnia, quæ pertinent ad essentiam, & substantiam animæ, atque etiam ad modum informandi corpus, & partes eius pro explicatione primæ, ac secundæ diuisionis positæ ab Aristotele, capit. hoc 3. restat nunc agere de potentiis eiusdem animæ in generali, quod pertinet ad vltimam, de quibus tria disputabimus. Primum, an potētiæ sint res, vel entitates reales distinctæ ab anima, vel solo nomine, aut ratione formali ab ea distinguantur. Secundò, an, & quonam modo emanent ab ea. Tertiò, à quonam capiant vnitatem, ac distinctionem specificam.

QVÆSTIO I.

An potentia vitales sint res distincta ab anima vel sola ratione.

2 Hoc est primum quærendum de potentiis animæ; ex quo cætera dependent, an sit potens, atque sufficiens ad eliciendas operationes vitales nutritionis, sensationis, intellectionis, & volitionis per propriam substantiam immediatè, ita vt sit proximum principium earū, nam si hoc habet, si solo nomine, vel sola ratione distinguentur ab ea potentiæ vitales, vel non sit proximum principium per suam substantiam, sed accidentibus realibus sibi superadditis indigeat ad easdem operationes eliciendas, quæ accidentia superaddita sint potentiæ vitales, & principia proxima, & quasi formalia, seu instrumenta eiusdem animæ ad eliciendas easdem operationes.

Et prima opinio tenet, potentias vitales non esse entitates, distinctas, aut superadditas animæ, imò nec distinctas rationes formales ab ea, sed esse ipsammet animam, quæ in quantum diuersæ operationis principium est, nomen diuersæ potentiæ induit, vt anima vegetatiua in quantùm principium est nutritionis, vocatur potentia nutritiua pariterque de cæteris. Ita Gregor. in

gor.in 2.distin.3.quæstion.2.art.3. Gabr.quæstion.vnica art.2. conclus.2. Ochamus quæst.24. & 26. Marf.in 1.quæst.7.art.3. Burid.cap. hoc 3.quæst.6. & Saxonia 2.lib.de anima, quæst.de distinct.potentiarum.

Secunda opinio conuenit cum prima in eo, quod asserit, potentias non esse entitates, distinctas, ac superadditas animæ, sed eandemmet entitatem eius, habere tamen distinctas rationes formales ex natura rei, distinctásque definitiones ab ea, eo ferè modo, quo verum, & bonum distingunt communiter ab ente, non tanquam res distinctas, sed tanquã rationes formales eiusdem entitatis. Ita Henr.quodli.3.quæst.14. Scotus in 2.dist.16. quæst.vnica. D. Bonauent.in 1.dist.3.qu.3. Thomas de Garuio in Summa, tracta.5.quæst.2.art.3. Argument.vtriusque opinionis eadem sunt, atque eò tendunt, vt non sint ponendæ entitates, seu accidentia superaddita in anima ad eliciendas operationes vitales, sed per propriam entitatem substantialem sub diuerso nomine significatam, vel sub diuersa ratione formali desumptam esse principium proximum earum. 3

Quod probatur authoritate, & ratione: nam Aristoteles in primis ita videtur sentire, dum definit animam cap. 2. huius lib. quod sit principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, quasi dicat esse principium harum operationum per se, ac per suam naturam, & essentiam, non per accidentia, alioqui per sola accidentia definiri animam, quod patet esse falsum; sentit ergo potentias non esse distinctas entitates ab anima. Quod docet etiam D.Augustin.10.lib.de Trinit.cap. 11. Asserens, memoriam, intelligentiam, & voluntatem vnam tantùm vitam esse, non tres vitas, & vnam mentem, non tres mentes. Et expressiùs in lib. de spiritu, & anima. cap. 13. his verbis: ***Dicitur anima, dum vegetat, spiritus, dum contẽplatur, sensus, dum sentit, animus, dum sapit, dum intelligit, mens, dum discernit ratio, dum recordatur, memoria, dum vult, voluntas, ista tamen non differunt in substantia, quemadmodum in nominibus, quoniam omnia ista vna anima est, proprietates quidem diuersa, sed essentia vna.*** Et D.Bern.de interiori domo cap.67. ait intellectum voluntatem, & memoriam esse vnam animam, sicut Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sunt vnus Deus, atque eodem modo loquendi vtuntur passim alij sancti: ergo sentiunt non distingui potentias realiter ab anima.

Ratione verò probatur 1. quia agens, & passum mutuam habent correspondentiam, sed materia, quæ passum est respectu cuiuslibet agentis, & actionis circa ipsam, non indiget ad patiendum potẽtia passiua, vel accidenti superaddito, sed per suam entitatem, vel substantiam patitur recipiendo: ergo anima, quæ 4

absque

absque dubio sua natura principium actiuum, aut verum agens est respectu operationum vitalium, non indiget aliquo superaddito accidente ad agendum, vel eliciendum operationes vitales, sed per propriam substantiam immediatè potest eas elicere. Secundò, quia si aliqua esset necessitas ponendi accidentia distincta ab anima pro potentiis vitalibus, maximè quia anima non est operatiua per propriam substantiam, & propterea indiget his virtutibus, aut accidentibus superadditis, quibus mediis operetur, sed hæc ratio præsupponit falsum; ergo non prubat distinctionem. Minorem sic ostendo; Opposita sententia, quæ distinguit has potentias realiter ab anima, asserit proximè, & naturaliter emanare ab ea tanquam à principio efficiente, & per actionem quidem cum de potentia ipsius animæ educantur ab agente, quod sine actione fieri non potest: cum ipsamet eductio sit actio ad quam non solùm passiuè, sed actiuè concurrit anima; ergo agit, & operatur immediatè per se, & per suam substantiam in tali emanatione absque accidēti aliquo sibi superaddito, quod sit potentia; poterit ergo per se immediatè agere ad eliciendas operationes vitales, & ideò nō indigebit superaddito accidenti, seu potentia à se distincta. 3. si anima non est operatiua per propriam substantiam, sed indiget accidentibus superadditis, quæ sunt potentiæ, vel ex perfectione, vel ex imperfectione, sed ex neutro capite habere potest; ergo falsum est quòd eis indigeat, vel habeat. Probatur minor, quia maior perfectio est per propriam substantiam posse operari, quàm per accidentia, & propterea Deus sine his operatur per substantiam propriam: ergo quod anima operetur per accidentia, non potest ei prouenire ex perfectione, nec etiam ex imperfectione, quia longè imperfectiora sunt accidentia, & operantur per propriam entitatem per se immediatè absque alia potentia, quæ sit accidens superadditum, vt patet de calore, & de cæteris qualitatibus actiuis; quibus cum longè perfectior sit anima, operabitur per propriam substantiam absque potentiis sibi superadditis. Et vndecumque habeat, quod per accidentia superaddita operetur intrinsecum sibi erit: quare implicabit contradictionem fieri à Deo talem animam, quæ possit operari per propriam substantiā sine accidentibus superadditis, quod durum videtur: cùm non appareat ratio conuincens talem repugnantiam.

6 Tertia opinio affirmat *omnes potentias vitales esse accidentia superaddita animæ, & ideò entitates distinctas realiter à substantia eius.* Ita Magister in 1.d.3. D.Thom.1.p.q.77.art.1. quod etiam docet verum esse in Angelis, q.54.art.3. Alens.2.p.q.65.memb. 2.Albert. Magn. in 1.d.3. art.vlt. & 2.lib. de anima, q.7.Iand.q. 9.Henr.

9. Henr. quodlib. 1. q. 9. Capr. in 1. d. 3. q. 3. art. 2. Marf. Ficinus lib. 10. de Theologia Platonis, vbi affirmat fuisse sententiã eiusdem Platonis in Thimeo, Sotus in Logica, capit. de proprio, Toletus in hoc libro quæst. 9. Caiet. & Bañez super loca D. Thomæ, & quantùm ad potentias sensitiuas, & vegetatiuas, Durandus in 1. distinct. 2. in 2. part. dispur. quod etiam videtur ibidem sentire D. Bonau. quamuis de aliis potentiis vterque cum Scoto sentiat. Et hæc sententia communis est inter recentiores, & nobis videtur vera, & tenenda. Sed tota difficultas eius consistit in 7
inuenienda aliqua ratione efficaci, qua talis distinctio probetur, quia plures, quæ afferri solent, parum roboris habere videntur, & propterea eas omitto.

Probatur ergo testimonio Aristotelis 1. libro de anima, text. 11. & libr. 2. capit. 2. nam in hoc secundo loco definit animam, quod sit actus corporis physici, & organici, in primo verò asserit intellectum non esse actum corporis, neque ipsum, vel aliquam partem eius informare: hæc autem apertè contraria sunt, nisi sentiat Aristoteles, intellectum, & animã esse duas entitates realiter distinctas; ergò absque dubio id fecit. Probo minorem, quia si intellectus solo nomine differt ab anima, vt asserit prima sententia, euidens est, quod si hæc est actus, & forma corporis, intellectus quoque actus, & forma erit; quare non potest in doctrina Aristotelis sustineri. Sed nec secunda, quia licet intellectus distinguatur ab anima quadam ratione formali, impossibile est animam informare corpus, quin eo ipso informet intellectus: nam forma secundum entitatem realem, & per illam informat corpus: sed intellectus est eadem entitas realis cum anima; ergo repugnat hanc informare corpus, quin ille eo ipso informet. Prætereà idem Aritosteles 1. lib. Ethicorum ad 8
Nicomachum, cap. 6. de intellectu, & anima loquens, sic ait: ***quemadmodum in corpore est visus, sic in anima est mens, & aliud in alio***, quæ non possunt esse vera sine reali distinctione, quia visus realiter distinguitur à corpore, quod patet sine eo esse posse: ergo mens, seu intellectus ab anima. Nec potest esse verum, quod aliud sit in alio, sine reali distinctione: nam intellectus nõ potest esse in anima, nisi tanquam pars in toto, vel tanquam accidens in subiecto, & neutro modo potest esse sine distinctione reali, cùm pars distinguatur à toto realiter, & accidens non possit inhærere subiecto, nisi realiter distinguatur ab eo, quia realis inhærentia vnius in altero præsupponit realem distinctionem. Quod etiam non obscurè docuerunt Sancti Patres, & in primis D. Dionys. capit. 11. Cœlestis hierarch. vbi de Angelis ait, quemlibet diuidi in substantiam, virtutem, & operationem, ita distinguens virtutem à substantia sicut operationem ab 9
vtraque,

vtraque, constat verò operationem esse accidens distinctum realiter ab eis, quia in solo Deo operatio est substantia eius; ergò sentit tria illa distingui realiter. Quod si verum est in Angelis,multò meliùs in anima. D. Augustinus 15. de Trinitate, capite 7. in principio asserit mentem non esse animam: sed aliquid eius,vel aliquid in ea; mentem verò distinguit expressè à notitia, quare per eam necessariò intelligit potentiam intellectiuam,Anselm.in libro de casu diaboli,expressè ait, potentias animæ non esse substantiam eius, non tamen omninò nihil. Et Damasce.in sua Dialectica ponit potentias animæ in prædicamento qualitatis, & ideò sentit esse vera accidentia realia, quare non esse idem realiter cum substantia eiusdem animæ.

Sed probatur ratione, primò à priori præsuppositis duobus principiis tanquam certis, primum, quod naturalis potentia operatiua alicuius actus constituit secundam speciem qualitatis.Quod docet expressè Aristot.in eo prædicamento,& admittunt omnes.

10 Secundum præsuppositum est, quod potentiæ sumunt suam speciem ab actibus,hoc est,per ordinem ad illos,quod docet expressè Aristoteles in hoc 3.cap.& probatur efficaciter, quia potentiæ ordinantur per se primò ad actus, tanquam ad finem, propter quos eliciendos tribuuntur rebus à natura; ergò tales

11 sunt naturæ potentiæ,quales sunt actus.Ex his duobus principiis constituo hoc modo argumentum,potentiæ vitales,vt nutritiua,sensitiua, & intellectiua sunt operatiuæ alicuius actus, nempe vitalis operationis;ergò pertinent ad secundam speciem qualitatis ex priori principio præsupposito:sed qualitas,& eius species sunt accidentia realia; ergò potentiæ vitales sunt accidentia realia animæ superaddita, per quæ elicit tales operationes.Probatur etiam consequentia ex posteriori principio,quia operationes vitales sunt accidentia; ergò potentiæ per se ordinatę ad illas,vera quoque & realia accidentia erunt:sed accidens reale non potest esse eadem entitas realis cum substantia,vt sæpe à nobis probatum est.Præsertim in prædicaméto ad aliquid, & iam recipiunt omnes; ergò potentiæ vitales realiter distinguntur à substantia animæ.

12 Secundò probatur in anima rationali hoc modo; implicat contradictionem,quod res corporea, & materialis sit idem realiter cum incorporea,& spirituali,vt per se est manifestum:sed potentiæ sensitiuæ,& sensationes in homine sunt corporeæ,& materiales:cùm sint in organis corporis, vt visus in oculis, & auditus in auribus,& operationes eorum fiant per species corporeas,ab obiectis sensibilibus productas in easdem potentias,

atque

atque etiam recipiantur in eisdem potentiis: cùm sint immanentes,& exerceantur per eadem organa corporea;ergo distinguntur realiter ab intellectu, & voluntate, quæ sunt potentiæ eiusdem animæ rationalis:sed ex hoc sequitur euidenter distingui realiter ab eadem anima,quia si essent idem realiter cum ea, essent etiam,idem realiter inter se:ergo necesse est distinguere omnes realiter ab anima.

Probatur tertio,euidenti inductione discurrente per omnes substãtias crearas corporeas,vel corpore præditas:de quibus euidens est non operari per se immediatè:sed per potentias superadditas, quæ sunt accidentia realiter ab eis distincta:vt de elementis,atque corporibus cœlestibus,atque etiam de corporibus viuentibus,quę per calorem naturalem operantur nutritionem, & augmentationem patet; ergo eadem est ratio de anima, non solùm vegetatiua,& sensitiua;sed rationali.

Ad testimonia Aristotelis respondeo ex verbis ipsius facilè intelligi sensum. Asserit enim animam esse principium, quo primo viuimus,sentimus,mouemur,& intelligimus, quasi dicat,animam esse primum principium, ac radicem harum operationum, quod absque dubio habet per suam substantiam: sed hoc non tollit,quin esse principium formale,& proximum habeat per potentias sibi superadditas,atque adeo realiter à se distinctas.Simul ergo stare possunt, quod per propriam substantiam definiatur:sed in ordine ad operationes,cuius prima radix atque principium est.D.autem August.in 1. loco docet omnes potentias animæ radicari in eadem anima,quæ cum sit principium vnius,atque eiusdem vitæ,& non plurium, ipsæ quoque potentiæ dicuntur esse vna vita,& non plures,hoc est,in vna vita ab anima procedente radicari, & non in pluribus, in quo etiam sensu asserit non esse plures mentes:sed vnam.Sensum verò alterius testimonij planè indicant postrema verba eius,videlicet:*Quoniam omnia ista vna anima est, proprietates quidem diuersa, sed essentia vna*,quibus fatetur proptietates,seu potentias animæ,per quas omnia illa officia, vel operationes exercet distinctas esse inter se,& proinde ab eadem anima; sed emanare ab ea tanquam ab eodem principio,& in hoc sensu esse eandem animam,quæ in quantum,diuersa illa officia per eas exequitur, diuersa nomina sortitur: sed nomina ipsa, neque continere, neque explicare diuersam substãtiam:sed eandem:causalis est igitur sensus, per quem simul cum diuersitate potentiarum significatur vna,& eadem substantia animæ,in qua radicantur, & à qua emanant.

13

14

Ad primum argumentum concessa maiori, & minori, quod materia sit per propriam entitatem principium passiuum respectu

ſpectu cuiuſlibet agentis,neganda eſt conſequentia, quod ani-
ma ſit principium actiuum proximum, atque formale ſuarum
operationũ per propriam ſubſtantiam.Et ratio differẽtiæ in eo
conſiſtit,quod eſſe principium paſſiuũ perfectionis eſt, & ideò
non indiget aliquo ſuperaddito,quod ſit potentia, ſed materia
ipſa tanquam imperfectiſſima per ſe ipſam illud officium exe-
quitur,agere verò maximè perfectionis eſt,quam non attingit
creatura per propriam ſubſtantiam,ſicut nec actio ipſa,vel ope-
ratio propria eius ſubſtantia eſſe poteſt, ſolius enim Dei eſt,
tanquam agentis infinitæ perfectionis ſic agere, vt tam virtus
agendi,quam actio ipſa ſit eius ſubſtantia.Tribuere igitur ani-
mæ ſicut cæteris quibuſcumque agentibus creatis accidentia
ſuperaddita pro virtutibus, ac potentiis ad operandum, non
eſt multiplicare entitates ſine neceſſitate: ſed omninò neceſſa-
rias eis concedere,ſine quibus agere non poſſent.

15 Pro ſolutione 2.argum. duo adnotanda ſunt, ex quibus du-
plex oritur ſolutio eius. Primum eſt, duplicem eſſe actionem,
vnam dependentem non à ſolo agente:ſed ab aliis extrinſecis,
videlicet ſubiecto,aut obiecto, approximatione inter agens, &
paſſum, & per quam producitur aliquid non habens neceſſa-
riam connexionem cum eodem agente; & hæc vocatur opera-
tio communi appellatione. Sub qua comprehenduntur omnes
operationes immanentes, & tranſeuntes, omnéſque mutatio-
nes,& motus.Alia eſt actio non dependens ab aliquo extrinſe-
co:ſed à ſolo agente,cuius eſſentiam ſequitur naturaliter,& ne-
ceſſariò,& per quam aliquid producitur habens non ſolùm ne-
ceſſariam: ſed immediatam connexionem cum eodem agente,
16 & hæc non vocatur operatio,imo nec vocari ſolet actio:ſed na-
turalis quædam reſultantia effectus ab agente, & vterque mo-
dus actionis conuenit animæ,prior quidem reſpectu operatio-
num vitalium, poſterior reſpectu potentiarum, per quas illas
elicit,& ad priorem modum agendi neceſſario requirit poten-
tias ſibi ſuperadditas,non ad poſteriorem. Et ratio differentiæ
eſt,quia per modum poſteriorem agendi,naturaliter,& ſine de-
pendentia ab aliquo extrinſeco actio ſequitur,atque etiam ef-
fectus,& talis quidem,qui neceſſariam,atque immediatam con-
nexionem habet cum ſubſtantia eiuſdem animæ, & propterea
naturalis potius reſultantia vocatur, quàm actio; quare repu-
gnat per mediam aliquam potentiam, aut virtutem diſtin-
ctam ab eadem ſubſtantia fieri: nam eo ipſo immediatior eſſet
hæc eadem virtus,prætterquam quod proceſſus in infinitum da-
retur,vt conſideranti facilè patebit.

Prior verò agendi modus non habet has conditiones, quia
nec naturaliter, vel neceſſariò ſequitur actio cum dependentia

à ſolo

à solo agente: sed ab aliis extrinsecis, nec effectus, qui producitur habet necessariam, atque immediatam connexionem cum eo; & propterea necessariò ad illum requiruntur potentiæ, per quas determinetur ad diuersa obiecta: nam secundũ propriam substantiam indifferens est ad omnia. Euidens exemplum habemus vtriusque actionis, atque etiam assignati discriminis 17
inter vtramque in aqua, de qua constat non posse operari cum dependentia ab extrinsecis, nisi per frigiditatem, & humiditatem, quæ sunt virtutes, ac potentiæ ei superadditæ, realitérque ab ea distinctæ, & nihilominus si expellatur ab ea frigiditas ab igne per calefactionem, remoto igne reducit se naturaliter, & necessariò ad pristinam frigiditatem, per actionem quidẽ posterioris ordinis, non tam actio, quàm naturalis resultãtia vocata, sine aliqua virtute, aut potẽtia media: per quam talis actio ab ea procedat: sed immediatè procedit à substantia eius, quo exemplo (nisi ego fallor) conuincitur doctrina tradita. Et soluitur argument. nam ad formam eius distinguenda est maior quod propterea anima indigeat potentiis superadditis ad operationes vitales eliciendas, quia non est immediatè operatiua nam eodem modo agendi, quo est principium earum, verũ est non esse immediatè per se operatiuam, nec talem modum agẽdi habet in ordine ad potentias vitales, sed longè diuersum, & quem exercere repugnat per potentias superadditas, vt probatum est: quare ex eo non probatur, quod operationes vitales per tales potentias non eliciat.

Adnotandum est secundò ad idemmet agens, quod aliquam 18
rem producit, pertinere ea omnia cum ea producere, quæ illi debita sunt ex vi generationis, aut productionis in eodem instanti, in quo generatur, vel producitur, & cum proprietates: & potentiæ debeantur rei ex vi generationis, & in instãti, in quo generatur, productio earum generanti tribuenda est, cui naturaliter incumbit, non quomodocumque rem producere, sed in bono statu ei naturaliter debito. Itaque dum homo hominem generat, vel leo leonem, non solùm producit substantiam, sed in eodem instanti omnes passiones, & proprietates, atque potentias naturales eorum, vt vegetatiuas, & sensitiuas: & ita dum Deus creat animam ex nihilo, in eodem instãti educit de potentia eius intellectum, & voluntatem: hæ autem potentiæ, & passiones producuntur quidem à generante, vel creante; tanquam ab agente principali, media tamen substantia, vel essentia animæ, tanquam instrumento, quia naturaliter eam consequuntur. Vnde anima non concurrit effectiuè ad emanationem, vel productionem potentiarum, tanquam præcipuum agens, sed tanquam instrumentum eius: & cum instrumentum

non operetur per aliquam virtutem permanentem sibi impressam, vel superadditam à præcipuo agente, sed per motionem eius, vel tanquam virtus eius, ideò anima non solùm non concurrit ad productionem, vel emanationem potentiarum per aliquam virtutem, aut potentiam superadditam, sed immediatè per propriam substantiam tanquam virtutem præcipui agen-
19 tis, & instrumentum eius, sed respectu operationum vitalium præcipuum agens est, & ideò potest per potentias eas elicere, imò necessarium est, vt probauimus.

Ex quibus facilè respondetur ad argum. distinguendo etiam maiorem, sed alio modo, nam cum dicitur ideò animam operari per potentias, quia nõ est immediatè per se operatiua: distinguo maiorem, tanquam causa principalis verũ est, & à nobis probatum, sed tanquam instrumentum generantis, vel producentis substantiam eius, falsum; quia ad rationem instrumẽti non requiritur virtus impressa, vel superaddita, sed sufficit extrinseca motio agentis principalis, vel sufficit esse virtutem eius per se ordinatam ad talem effectum; quare non benè infertur ex eo, quod possit effectiuè concurrere ad emanationẽ potentiarum per propriam substantiam, posse per eãdem sine potentiis mediis concurrere ad operationes vitales, propter diuersum modum operandi, nam ad illam concurrit per modum instrumenti, ad has verò tanquam præcipuum agens, constat verò plus ad hoc requiri, quàm ad illud in quibuscũque agentibus. Et ex his duabus solutionibus, posterior hæc magis placet, quia tollit prorsus difficultatem argumenti.

20 Ad formam vltimi argumenti respondent plures ex recentioribus negando maiorem, quod anima indigeat potentiis superadditis ad operandum propter perfectionem, vel propter imperfectionem, sed propter modum naturalem agendi creaturę. Ego verò censeo non posse negari, quod propter imperfectionem eis indigeat, quia id conuincit argumẽtum, cum modus operãdi perfectissimus sit per propriam substantiam, & sine interuentu alicuius virtutis accidentalis effectum attingere, & propterea soli Deo attribuitur, & nulli creaturę. Hoc igitur admisso, ad illam partem minoris, quæ asserit accidentia esse imperfectiora, & operari per proprias entitates sine aliis virtutibus superadditis. Respõdeo, accidentia esse virtutes substantiæ, per quas suos effectus attingunt, & ideò non posse per alias virtutes operari, quia daretur processus in infinitum, immediatè autem, & per propriam entitatem attingere effectum tanquam virtutem alterius maioris longè imperfectionis est, quàm attingere tanquam agens principale per virtutes proprias superadditas, vt per se est actum.

DVBIVM INCIDENS.

An per potentiam Dei absolutam dari possit creatura, quæ operetur immediatè per propriam substantiam.

CIrca aliud, quod in eodem argumento additur, videlicet quod vndecũque habeat anima indigere potentiis superadditis ad operandum, erit sibi intrinsecum, & ideò implicabit contradictionẽ, quod sine mediis potentiis possit elicere actus 21 vitales, breue dubium occurrit, an producibilis sit adeò substãtia, quæ sine mediis accidentibus possit operari, & ideò idem realiter sint in ea essentia, & potentia, vel contradictionem inuoluat. Et quod non implicet cõtradictionem dari talem creaturam sic operantem, vt animam, vel Angelum tenent recẽtiores quidam, quorum hoc est præcipuum fundamẽtum, quia talis modus operandi sine mediis potentiis superadditis non postulat in operante virtutem infinitã, sed operãs immediatè per propriam substantiam limitatum foret secundum eam ad certum genus, & differentiam hominis, aut Angeli: ergo non pugnat talis modus operandi cum limitatione creaturæ, & ideò non est censendus omnino impossibilis: præsertim cùm prima, & secunda opinio, vt vidimus in præcedenti quæstione, teneãt operari animam per propriam substantiam immediatè, hoc est sine accidentibus superadditis, quare durum videtur, non posse fieri à Deo talem substantiam sic operantem.

Oppositam verò sententiam tenet absque dubio D. Thom. 22 locis citatis, præsertim 1. p. q. 54. art. 3. vbi licèt expresè nõ asserat implicare contradictionem, quod potẽtia operatiua Angeli, vel animæ sit eius essentia, ratio verò qua vtitur ad id probandũ, vel nihil omninò probat, vel probat implicare contradictionem, & ideò euidens est id sentire. Probat enim ex intrinseca imperfectione, & limitatione creaturę id prouenire; quod si verum est, contradictionem implicabit, cum repugnet omninò dari aliquam creaturã non habentem esse limitatum, atque imperfectum. Ratio igitur eius hæc est, intelligere Angeli, vel operatio alterius creaturæ non potest esse substantia eius, quia ad solam infinitatem Dei pertinet, quod intelligere, vel operari sit substantia eius: esse verò creatum ex intrinseca limitatione, & imperfectione habet, quod operetur medio accidenti, quod sit eius operatio, vt aduersarij, & omnes concedunt, ergo nec potentia operatiua potest esse essentia, aut substantia eius. Consequentiam probat, quia essentia creaturæ ex suã ratione intrinseca est in potentia ad duos actus, videlicet ad esse substantiale, aut subsistentiam, per quod completur sub-

stantialiter, atque etiam ad operationem, tanquam ad actum accidentalem, per quem perficitur accidentaliter, sed potentia sumit suam speciem ab actu, ad quem essentialiter ordinatur; ergo potentia creaturæ ad esse substantiale substãtialis est: cùm actus essendi sit ei substantialis, potentia verò ad operandum accidẽtalis, sicut operatio ipsa, ad quam ordinatur, & à qua sumit suam speciem, & rationem, est accidens; repugnat igitur, quod potẽtia operatiua substantiæ creatæ sit ipsamet eius substantia. Quod hac etiam ratione probari potest, ac declarari si-
23 mul. Potentia ad operandum præsupponit essentiam vltimò terminatam, atque completam per actum essendi, quem priùs respicit, quàm operationem; ergo est potentia accidentalis. Probatur consequẽtia, quia quidquid aduenit enti iã completo in sua essentia, & per suam subsistentiã, non potest esse substãtia eius, sed accidens ei superadditũ: atque adeò realiter ab ea distinctum, quia nõ potest entitas realis superaddita esse idem realiter cum entitate, cui additur: Præter quam, quod satis efficaciter probatur repugnare, quod accidens reale sit idẽ realiter cum substãtia. Et hæc ratio non est parùm efficax ad probãdum contra Scotũ distinctionem realẽ potẽtiarum ab anima, & hæc sententia D. Tho. videtur mihi longè probabilior opposita.
24 Ad primum verò argum. negãdum est antecedens, quod modus operandi per propriam substantiam sine potẽtia superaddita non postulet virtutem infinitã in operante, postulat enim, sicut modus operandi operationẽ, quæ sit eius substantia. Hæc est enim summa perfectio diuini esse, quòd sicut est propria essentia Dei, sic est etiã propria operatio eius, quare repugnat communicari creaturæ. Nec durum est asserere, quod contradictionem implicet dari creaturam sic operantem, licèt multi teneant actu dari, quia rationes quibus probatur nõ dari, procedunt ex limitatione creaturæ ei essentiali, & ideò eadẽ probabilitate, qua probant non dari, probant quoque implicare contradictionem, quod detur; quod verò non sint demõstrationes, nihil refert, nam satis est esse valdè probabiles, vt asseratur implicare contradictionem, & valdè probabile esse, quod per potentiam Dei absolutam fieri repugnat, non est enim necessaria demonstratio, nam si talis daretur, non esset disputabile, an per potentiã Dei absolutã fieri possit, sed euidens, quod nõ possit.

QVÆSTIO II.

An potentiæ vitales possint realiter separari ab anima per potentiam Dei absolutam.

25 EX definitis quæstione præcedenti, quod potentiæ distinguantur realiter ab anima, resultat præsens de separatione ab ea.

ab ea. Præſupponitur autem tanquam certum apud omnes, naturaliter non poſſe ſeparari ab anima propter naturalem, ac neceſſariam connexionem, quam habent cum ſubſtantia eius, eo ferè modo quo cæteræ proprietates, ſeu paſſiones cum propriis eſſentiis, quas conſequentur. Propterea titulus quæſtionis quærit, an per potentiam Dei abſolutam talis ſeparatio potentiarum ab anima fieri poſſit, & eadem eſt quæſtio de propriis paſſionibus, quæ ſunt potentiæ ad operandum reſpectu ſubiectorum, à quibus emanant.

Et prima opinio impoſſibilem reputat talem ſeparationem. Ita Caiet. 1. par. q. 54. art. 3. §. ad 3. rationem, & eiuſdem ſententiæ videtur eſſe Capreol. in 1. diſtin. 3. q. 3. Ratio Caiet. eſt, quia potentiæ habent immediatam, ac neceſſariam connexionē cum anima, & emanant ab ea, efficienter quidem, non tamen per aliquam actionem mediam, ſed per immediatam dependentiam. Sed talis modus dependentiæ non poteſt ſuppleri à Deo, quia 26
eſt intrinſecus, atque immediatus, & eo ipſo, quod à Deo ſolo dependerent, tolleretur, ergo repugnat omninò talis ſeparatio. Secundò poteſt probari, quia ſi intellectus ſepararetur ab anima, duplex implicatio contradictionis ſequi videretur; prior quidem, quod anima ipſa ſimul ſit intellectiua, & non ſit intellectiua, nam cum ſeparato ab ea intellecta adhuc ſit rationalis, etiam eſt intellectiua, & cum ſit intellectiua per potentiā intellectus; & eam non habens, non erit intellectiua. Poſterior eſt quòd intellectus ſeparatus poſſet intelligere, quia cùm ſit potentia naturalis ſufficiens eſt ad actum eliciendum, & ex alia parte non poteſt actum elicere, niſi radicatus in anima.

Secunda opinio communis eſt, ***quod ſuppoſita diſtinctione reali potentiarum ab anima. ſeparabiles ſint ab ea per potentiam Dei abſolutam.*** Ita Ferrar. 4. lib. contra gentes cap. 69. Bañez 1. p. q. 77. art. 1. dub. 1. ad 4. Sotus in prædicab. c. de Proprio, & omnes ferè recentiores; & eſt vera, & tenenda.

Quam vt probemus, adnotare oportet, proprietates rerum eſſe triplices, quædam ſunt accidentia perfecta, ſeu completa ſuperaddita ſubſtantiæ ad operandum per illa, & tales ſunt potentiæ vitales reſpectu animæ, & omnes potentiæ naturales operatiuæ, aliæ ſunt imperfectæ, & quaſi incompletæ, quia potius modi rerum, quas conſequuntur, vocari debent, quàm res, quia nihil aliud in re, quàm conſequuntur, ponunt, præter talem modum ſe habendi, & tales ſunt præſentia, & figura, nam illa ſolùm ponit talem modum ſe habendi in ordine ad ſpatium, & figura talem modum ſe habendi per proprios terminos. Aliæ denique, neque res ſunt, neque modi rerum, ſed rationes formales, & ſpeciales entitatis earum, & tales ſunt paſ- 27

siones, vel proprietates entis, vt verum, bonum, & vnum.

Hoc supposito de solis potentiis quæ sunt accidentia completa substantiæ superaddita ad operandum, intelligitur nostra sententia, ac præsertim de potentiis animæ, quas vitales appellamus. Et probatur, quod possint separari ab anima per potentiam Dei absolutam, hoc modo; potentiæ non habent essentialem, aut intrinsecam cõnexionem cum anima; ergo per diuinā potentiam separari possunt ab ea. Probatur antecedens, quia ex vna parte sunt effectus reales, & realiter distincti ab ea, à quā procedunt tanquam à causa efficienti instrumentali per veram actionem, vt superiùs probauimus, & inferiùs etiam probādum est; & ex altera non sunt modi eius, sed entitates reales, atque completæ eidem animæ superadditæ. Ex priori igitur habent, quod ita possint separari ab anima, vt possit anima sine illis esse. Quod probatur experientia, & ratione, experientia quidem,

28 nam in cœco permanet anima sine potentia visiua. Ratione verò, quia potest Deus suspendere actionem illam, per quā emanant ab anima, & permanebit anima sine illis. Quod ita probo, magis intrinseca est emanatio esse ab essentia, vel subsistētiæ à natura, quàm potentiarum ab anima: cum substantia sit modus substantialis essentiæ, per quem substantialiter terminatur: potentiæ verò sint accidentia, sed Deus suspēdit emanationem subsistentiæ à natura in humanitate Christi non habente subsistentiam propriam; ergo multò meliùs poterit suspendere emanationem potentiarum ab anima, & tunc sine illis permanebit. Ex posteriori verò habetur, nec repugnare, quod potentiæ ipsæ separatæ ab anima possint cōsistere: cum sint entitates completæ, quamuis naturaliter dependentes ab ea. Quod efficaciter probari potest exemplo quantitatis in Eucharistia existentis desinente substātia panis, in qua erat: est enim quātitas propria passio substantiæ corporeæ, aut materiæ primæ emanans immediatè ab ea, non minùs quàm potentiæ ab anima, ergo nec ex hac parte potest repugnare separatio earum.

Nec argu. Caiet. probat repugnantiam separationis, quia duo assumit falsa; Primum, quod potentiæ habent intrinsecam connexionem, aut dependentiam ab anima. Postremum, quod sine vlla media actione emanant ab illa: primum namque probauimus modò falsum, & falsitas postremi inferiùs probabitur; interim verò sufficit id negare ad solutionem argumenti.

29 Ad secundum negandum est antecedens, quod duæ illæ implicationes sequantur ex separatione reali potentiarum ab anima. Prior enim hac distinctione tollitur, animam esse intellectiuam duplicem sensum habere potest, videlicet formalem, & radicalem; formaliter intellectiua dicitur per intellectum

radica-

radicaliter verò per eſſentiam, quæ radix eſt intellectiuæ potentiæ, & hoc modo intellectiuam eſſe, idem eſt ac eſſe rationalem, quod proinde prædicatum eſſentiale eius eſt ab ea nullo modo ſeparabile. Separato igitur ab anima intellectu non eſſet anima ſine vllo permanens intellectiua formaliter, eſſet tamen intellectiua radicaliter. Nec poſterior implicatio ſequeretur, quia ſi talis ſeparatio fieret, nec poſſet anima intelligere ſine intellectu, nec intellectus ſine anima, quia neque anima poteſt concurſum requiſitum ad intellectionem præſtare, niſi medio intellectu in ſe radicato, nec intellectus propriam exercere operationem, niſi actu radicatus in anima.

BREVE DVBIVM.

An potentia vitalis ſeparata ab anima, poſſet vniri ſubiecto extraneo per potentiam Dei abſolutam.

SEd reſtat breuiter inquirendum, an ſeparans Deus intelle- 30
ctum ab anima rationali, vel quamlibet aliam potentiam, poſſet eam vnire alteri ſubiecto extraneæ naturæ, vt lapidi, aut ligno, aut animæ ſe inferiori, aut alicui bruto, vel plantæ, hæc enim omnia reputarentur ſubiecta extraneæ naturæ?

Et reſpondeo implicare contradictionem. Quod ſic oſtendo; implicat contradictionem, quod forma aliqua vniatur alicui ſubiecto, quin ei conferat proprium effectum formalem, vt quod calor vniatur corpori, quin illud conſtituat formaliter calidum, ſed repugnat intellectum præſtare proprium effectum formalem lapidi; ergo repugnat ei vniri. Minorem probo, quia effectus formalis, quem intellectus præſtat ſubiecto, eſt conſtituere illud formaliter intellectiuum, hoc eſt, for- 31
maliter potentem elicere intellectionem tanquam principium formale eius, ſed effectus iſte repugnat omninò lapidi; ergo repugnabit, quod ei vniatur intellectus. Minor ſic probatur, eſſe principium formale intellectionis eſt, præſtare concurſum ad talem operationem, per ſe quidem, & per intellectum, vel ſaltem per intellectum, ſed neutro modo poteſt lapis præbere talem concurſum, nam per ſe, hoc eſt, per propriam virtutem illum præbere euidentem repugnantiam continet, cùm ſit ordinis ſuperioris, & repugnet eſſentiam inferioris ordinis eſſe radicem, aut per ſe continere virtutem ad operationem, ordinis ſuperioris. Nec continet minorem repugnantiam, quod poſſit lapis præbere concurſum ad intellectionem per intellectum, quia ideò anima poteſt per intellectum talem concurſum præſtare, & ita per eum elicere intellectionem, quia eſt

virtus, ac potentia eius à se emanans, sed repugnat intellectum esse virtutem, aut potentiam lapidis, aut emanare ab illa; ergo repugnat, quod lapis ipse præstet aliquem cõcursum per intellectum ad eliciendam intellectionem, aut per eum intelligat.

QVÆSTIO III.

An potentia vitalis separata ab anima existeret per modum perseitatis ei superadditum, vel per solam actualem existentiam propriam cum negatione actualis inhærentiæ.

32 PRæsupposita actuali separatione potentiarum ab essentia, quam probauimus possibilem per potentiam Dei absolutam, scitu dignum est, quonam modo se haberet potentia actu existens sine anima, atque etiam sine alio subiecto, hoc est, an haberet statum violentum, sicut habet lapis in superiori loco positus, vel naturalem, sicut habebat, dum erat in proprio subiecto, aut præter naturam, quia per miraculum ita se haberet.

Sed quæstio hæc præsupponit aliam difficiliorem, circa modum existendi, quem haberet tunc potentia, an videlicet esset per se existens per solam negationem actualis inhærentiæ, quam habebat in subiecto, & efficientiam diuinam sine illa conseruaretur, vel per alium modum perseitatis sibi à Deo superadditum, per quem terminaretur, atque cõpleretur essentia eius. Et quod de potentia vitali separata proponimus discutiendum, intelligitur de quocunque accidenti, quod à Deo separaretur à subiecto, vt de quantitate Eucharistiæ à substantia panis separata, & sine subiecto existente.

33 Et prima opinio tenet non conseruari modo priori, sed per modum perseitatis sibi superadditum, quem modum existimat Caietan. esse substantialem, nempe existentiam substantialem actualem, quæ licèt non possit conuenire naturaliter accidenti, potest tamen virtute diuina, ita tamen, vt licèt communicatio huiusmodi substantialis sit supernaturalis, sed postquam communicatus est supernaturaliter, naturale sit accidenti, per illum existere sine subiecto, sicut naturale est cæco, cui visus per miraculum restituitur per eum videre. Hanc tamen sententiam Caietani satis efficaciter impugnat Pater Suarius tomo 3. in 3. partem Diu. Thom. disp. 56. sect. 2. quia modus substantiæ omninò repugnat accidenti, atque etiam Pater Valentia 3. p. disp. 6. quæst. 5. puncto 1. Suarius verò ipse,

34 & recentiores alij entitatem accidentalem asserunt esse talem modum, sed quasi substantialem quantum ad officium; quia sicut subsistentia substantiæ determinat actualem existentiam eius, & præstat ei independentiam à quocunque subiecto: quod e[illegible] ecere eam formaliter, & positiuè subsistentem per se, ad similitu

similitudinem eius modus per se virtute diuina communicatus accidenti, licet reuera, & quasi materialiter sit entitas realis accidentalis, ac modalis, sed officio est quasi modus substantialis: cum actuali existentiæ accidentis separari tribuat independentiam à quocumque subiecto, faciátque accidens ipsum per se esse, & quasi subsistere realiter. Quod videntur etiam sentire Ferrar.4. contra gentes, cap.66. Ruardus art.14. pagin. 295. Probant testimoniis D. Thom. in 4. distinct.12. quæst.1.art. 1.quæstiunc.3.vbi asserit, quantitati Eucharistiæ dari, vt per se subsistat, & expressiùs 3.par. quæst. 77. art.1. ad 4.vbi post separationem, inquit, dari accidentibus Eucharistiæ nouam compositionem ex esse, & quod est, hisce verbis: *Accidentia huiusmodi manente substantia panis, & vini non habebant ipsa esse, nec alia accidentia: sed subiecta eorum habebant huiusmodi esse per ea, sicut nix est alba per albedinem, sed post consecrationem ipsa accidentia, quæ remanent habent esse, vnde sunt composita ex esse, & quod est, &c.* sed non possunt habere nouam compositionem ex esse, & quod est, nisi per acquisitionem noui esse, quod est modus per se, ergo sentit Diuus Thomas acquirere hunc modum, & per eum terminari, atque subsistere per se, & non per solam negationem actualis inhærentiæ in subiecto, & diuinam efficientiam.

Probatur deinde ratione primò, quia sicut natura substantialis, vt sit in rerum natura, debet esse terminata, atque completa per subsistentiam, ita accidentalis per alium modum, 35 alioqui sicut repugnat substantialem consistere, nisi per propriam, vel alienam subsistentiam compleatur, ac terminetur, pariter repugnat, quod accidentalis consistat, nisi completa per modum proprium actualis inhærentiæ, aut per alterum sibi superadditum: sed euidens est per separationem carere primo modo actualis inhærentiæ, quo complebatur inhærens subiecto: ergo necesse est alio modo terminari, dum est separata, & proportionato quidem statui separationis, & ideò opposito actuali inhærentiæ: qualem constat esse modum perseitatis: iste ergo concedi debet necessariò potentiæ vitali separatæ ab anima, & conceditur quantitati separatæ à substantia panis in Eucharistia. Secundò quia de accidenti separato verum est, quod per se subsistat, aut per se existat, 36 cùm habeat esse independens à quocumque subiecto: sed subsistentia, vel existentia per se non est sola negatio inhærentiæ, seu independentiæ à subiecto (vt asseruit Scotus communi ferè consensu scholæ refutatus) sed modus positiuus terminans, atque complens naturam subsistentem, vt patet in natura subsistentiali; ergo nec existentia per se accidentis sepa-

rati potest consistere in negatione actualis inhærentiæ in subiecto: sed modus positiuus supernaturalis poni debet, per quem compleatur, ac terminetur natura eius. Probatur tandem, quia ex duobus immediatè oppositis non potest tolli
37 vnum, nisi per alterum: sed modus actualis inhærentiæ in subiecto immediatè opponitur modo perseitatis; ergo repugnat illum tolli ab accidenti, nisi per hunc, quem proinde accidenti separato necessariò concedere debemus: cum certum sit per separationem ablatum esse ab eo modum actualis inhærentiæ. Maiorem probant euidenti inductione in omnibus oppositis, quia non potest auferri à linea obliquitas, nisi per rectitudinem, nec ab aëre tenebræ, nisi per lumen. Et confirmari potest, quia certum est hunc modum perseitatis esse possibilem per potentiam Dei absolutam, per quem terminetur accidens separatum; ergo necessariò debet ei concedi: Probatur consequentia, quia meliori modo, & magis sibi cõnaturali conseruabitur natura accidentalis per eum terminata, atque completa, quam sine illo per solam negationem inhærentiæ.

Secunda opinio asserit *potentiam vitalem separatam ab anima, & quodcumque aliud accidens separatum à subiecto, esse quidem per se, non per aliquem modum perseitatis supernaturalem ei superadditum: sed per negationem actualis inhærentiæ in subiecto,*
38 *& diuinam efficientiam illud sine subiecto sustentantem per propriam existentiam actualem, quam habet, & per quam est extra causas.* Ita Scotus in 4. distin. 12. quæst.1. & 6. Richard.ibid.artic.1. quæst.2. Sotus distinct.10.quæst.2.art.2.Pater Valentia vbi suprà, qui affirmat esse D.Thom.& communem Scholasticorum. In eam inclinant Palud. in 4. distinct.12. quæst.1. & 3.atque etiam Marsil.ibid. quæst.9.art.4.ad 4.eámque sequuntur recentiores non pauci, & videtur mihi magis ad mentem D.Thom. & longè probabilior.

Probo proximum ex quæst.77.art.3.vbi sic ait: *Quia speciebus*
39 *Sacramentalibus datum est diuina virtute, vt remaneant in suo esse quod habebant, substantia panis & vini existente, consequens est, quod etiam remaneant in suo agere, & ideo omnem actionem, quam poterant agere, substantia panis, & vini existente, possunt etiam agere substantia panis, & vini transeunte in corpus, & sanguinem Christi.* Quæ verba sic expendo, esse quod habebant accidentia separata, dum inhærebant substantiæ, non potest esse actualis inhærentia, quia repugnat hanc habere separata ab ea: ergo est actualis existentia, quia præter essentiam, nihil aliud habere possunt, quod in subiecto habuerint, nisi actualem existentiam. Hanc igitur intelligit Diu. Thomas per esse, quod habebant in subiecto, & in hoc esse permanere affirmat à subiecto

iecto separata, & quia hoc idem esse habent, colligit habere idem agere, vel eandem actionem, quam habebant in subiecto. Et addit datum esse eis diuina virtute, vt in eodem esse remaneant, & in eo sustententur per diuinam virtutem, & efficientiam; sentit igitur D. Thom. non sustentari extra subiectum per aliud esse eis superadditum: ergo nec per alium modum perseitatis, quia modus perseitatis superadditus aliud esse est ab eo, quod habebant in subiecto. Itaque factum est 40 per miraculum ex mente D. Thom. vt actualis existentia accidentium, quæ inhærens subiecto sustentabat accidentalem naturam, sustentet illam sine adminiculo talis inhærentiæ, vel subiecti supplente Deo per suam efficientiam totum, id quod præstabat actualis inhærentia in subiecto, aut subiectum per illam in genere causæ materialis, & ideò eadem existentia actualis accidentium, quæ erat in alio per inhærentiam actualem, dicitur per se existentia per negationem quidem eiusdem actualis inhærentiæ, & per extrinsecam efficientiam Dei, sine acquisitione alicuius realis modi positiui, & quia tam negatio actualis inhærentiæ, quàm diuina efficiẽtia eam supplens datur per miraculum eisdem accidentibus, ideo propriissimè asseruit D. Th. diuina virtute datum esse accidentibus, vt per se existant, etiam si nullus talis modus positiuus perseitatis eis tribuatur.

Sed probatur iam ratione satis efficaci. Modus ille, qui additur potentiæ vitali separatæ ab anima, vel cuilibet alteri accidenti separato à subiecto, est entitas realis modalis distincta 41 ex natura rei ab eodem accidenti cui additur, vt supponunt opinantes, & nõ est entitas realis substantialis, vt etiam fatentur; ergo est entitas accidentalis: sed cuicunque entitati accidentali essentialis est inhærentia aptitudinalis ad subiectum, quæ non est aliud, quàm aptam esse inhærere subiecto; ergo tali entitati modali superadditæ accidenti separato essentialis est aptitudinalis inhærentia ad subiectum. Vnde sequitur non posse esse modum per se. Probatur consequentia, quia modus per se est modus independentiæ à subiecto: sed repugnat eandem entitatem esse modum independentiæ à subiecto, & esse aptam dependere à subiecto; ergo repugnat talem entitatem accidentalem superadditam esse modum per se, & consequenter, quod accidens separatum à subiecto conseruetur à Deo per talem modum per se, qui sit entitas accidentalis modalis. Sed huic argumẽto respondere conantur aduersarij negantes, quod omne accidens dicat ordinem ad subiectum: sed si sit modus satis esse, quod adhæreat eidem rei, quam modificat, vt de creatione constat, quæ licèt vera actio sit, nec dicit ordinẽ ad subiectum, imò nec dicere potest: sed repugnat ei quicunque ordo 42 ad sub

ad subiectum, cum ex propria ratione creationis sit productio totius entitatis rei ex nihilo, hoc est, nullo præsupposito subiecto, quod si repugnat ei præsupponere subiectum, repugnabit quoque ordinem habere ad illud, quia non potest illud respicere, nisi tãquam sibi præsuppositum in genere causæ materialis; solùm ergo respicit creatio terminum per eam productum, non quidem respectu inhæsionis, quia non vt subiectum: sed solùm respectu adhæsionis, ea ferè ratione, qua modi substantiales respiciunt rem, quam terminant, aut modificant, vt subsistentia adhæret naturæ substantiali, quam terminat. Sic igitur se habere aiunt modum hunc, qui diuina virtute adderetur potentiæ vitali separatæ, & reuera additur quantitati Eucharistiæ separatæ à subiecto, non enim inhæret eidem quantitati, neque ipsam respicit tanquam subiectum. Sed solùm adhæret ei eam terminando, sicut adhæret subsistentia naturæ substantiali, quam terminat. Solutio tamen hæc expressè contraria est doctrinæ Aristot. & veritati: doctrinæ quidem Ari-
43 stot. qui 4. lib. Metaph. text. 2. docet expressè eodem modo se habere ens ad omnia entia, sicut sanum ad omnia sana; ita vt sicut nihil sanum est, aut dicitur vllo prorsus modo, quod non sit, & dicatur tale per intrinsecam attributionem ad sanitatem formalem animalis, quia aliquid eius est, nempe modus, causa, vel signum, & propterea vna, & eadem scientia datur de sano in tota sua latitudine accepto, quia omnia, quæ ad vnum ordinantur, pertinent ad vnam scientiam illud vnum per se considerantem: pari ratione ens in tota sua latitudine consideratum se habet ad omnia entia, quia omne ens, aut est per se, quod est substantia, aut aliquid entis per se, quod est accidens; ita vt nulla sit entitas accidentalis, siue completa, vel incompleta, siue res, vel modus rei, aut quippiam aliud, quod non habeat intrinsecum respectum attributionis ad ens per se. Et propterea sæpe de accidenti pronuntiauit Aristoteles, quod non tam sit ens, quàm entis ens, & hæc est ratio (inquit) propter quam omnis entitas accidentalis pertinet ad
44 vnam, & eandem scientiam Metaphys. cum substantia, quia omnia, quæ ordinãtur ad vnum, pertinent ad vnam scientiam, à qua illudmet vnum per se consideratur. Ex quo ita arguo: modus quicumque modificans, aut terminans naturam accidentalem est entitas accidentalis, vt fatentur aduersarij; ergo talis entitas accidentalis dicit intrinsecum respectum attributionis ad substantiam tanquam aliquid eius: cùm sit entitas realis, & non substantialis. Probatur consequentia, quia ens adæquata diuisione diuiditur in entitatem substantialem, & accidentalem apud Aristotelem, sicut sanum in omnia sana, ita vt
vtrum

vtrumque membrum comprehendat cum attributione vnius ad alterum. Sed repugnat tali modo attributio ab substantiam; ergo repugnat esse entitatem accidentalem. Minorem fatentur aduersarij,& sic probari potest, respectus attributionis ad substantiam,vel est inhæsionis,vel adhæsionis, nec alter excogitari potest, sed vterque ei repugnat, quia euidens est repugnare ei inhærentiam,& euidentiùs, quod ei repugnet adhærere substantiæ: cum sit entitas primo diuersa ab ea, à qua non potest eadem substantia terminari. Et totam vim huius argum. ita comprehendo; diuisio entitatis in substantialem, & accidentalem est sufficiens,& adæquata:sed diuisum comprehendit omnem, & quamlibet entitatem; ergo,& membra. Deinde, talis modus per se comprehenditur sub diuiso; ergò sub aliquo membro diuisionis:sed sub neutro comprehenditur; ergo non datur. Probatur minor, quia non sub entitate substantiali: cùm sit accidentalis,nec sub accidentali, quia non habet vllam attributionem ad substantiam,inhæsionis,nec adhæsionis;ergo vel diuisio non est sufficiens: cùm non comprehendat talem modum,qui est vera entitas realis,vel talis modus non est possibilis,cum non comprehendatur sub vniuersalissima diuisione entis. Probatur etiam ratione eandem solutionem esse falsam, quia modum adhærere rei,quam modificat,non tollit, quin dicat ab intrinseco ordinem aptitudinalis inhærentiæ ad subiectum,si sit entitas accidentalis; ergò quod talis modus per se accidenti separato adhæreat,non tollit,quin ordinem aptitudinalis inhærentiæ ad subiectum importet:Antecedens probatur, quia indiuisibilia quantitatis cuiuscumque adhærent ei continuãdo,aut terminando partes eius,& nihilominus apud aduersarios necessarium est, vt dicant ordinem inhærentiæ ad indiuisibilia substantiæ,tanquam ad subiecta; ergo adhærentia modi qui est entitas accidentalis modalis,non tollit, imo necessario postulat in eo respectum inhærentiæ ad subiectum. 45

Probatur secundò,non esse admittendum talem modum perseitatis,quia non est vllo modo necessarius;nam bene potest accidens sustentari sine subiecto absque vllo alio modo ei superaddito per diuinam virtutem supernaturalem;ergo non est necessarius modus superadditus.Probatur antecedens,quia virtus diuina potest per se immediatè præstare per modum efficientis, quod præstabat per subiectum in genere causæ materialis sustentando in eo accidens; ergò non indiget modò superaddito.Probatur iterum antecedens hoc modo:actualis inhærentia in subiecto non est de essentia naturæ accidentalis, & ex alia parte distinguitur ex natura rei ab ea, ergo potest esse sine illa extra causas per actualem existentiam propriam conseruatam 46

tam immediata efficientia diuinæ virtutis sine alio modo superaddito.
47 Probatur consequentia, quia actualis inhærentia in subiecto non est aliud, quàm actualis vnio cum eo per actualem dependentiam materialem; sed actualis vnio cum actuali dependentia à subiecto non est intrinseca naturæ accidentali, vt est per se manifestum; ergo potest vtraque suppleri à Deo, & sine illa conseruari accidens. Concedùnt hæc omnia aduersarij; sed aiunt posse quidem suppleri; sed non esse congruum naturæ accidentali, quod per solam efficientiam diuinam suppleatur: sed per modum aliquem, quo terminetur, & compleatur: cùm connaturale sit ei non existere extra causas, nisi terminatam, atque completam: sed non potest in statu separationis à subiecto terminari, atque compleri per modum proprium actualis inhærentiæ; ergò alter ei tribui debet, quo compleatur, & terminetur, qui ita sit modus per se, vt sit entitas accidentalis.

48 Hæc tamen solutio repugnantiam inuoluit, quia omninò repugnat, quod natura accidentalis terminetur, aut compleatur, nisi per proprium modum actualis inhærentiæ: vt probat discursus iste: si natura accidentalis terminetur per modum, qui non sit actualis inhærentia, erit modus per se, & tunc vel substantialis, vel accidentalis; non substantialis, vt probatum est contra Caietanum, quia entitates primò diuersæ, quales sunt substantialis, & accidentalis, non possunt vllo modo se respicere, tanquam potentia per se, & actus per se, & ideò nec se terminare: sed nec potest esse modus accidentalis, vt asserit secunda opinio; ergo admitti non debet. Minorem sic probo: modus iste perseitatis est verè subsistentia, ergo non est modus accidentalis, sed substantialis: quare repugnat terminare naturam accidentalem. Antecedens probo, quia naturam esse subsistentem non est aliud, quam esse incommunicabilem alteri, vt supposito, sed modus iste perseitatis constituit ex propria ratione naturam, quam terminat, incommunicabilem alteri, vt supposito, & prorsus inassumptibilem, quia eo ipso quod per talem modum terminatur: nullo modo assumi potest, etiam si ex se foret assumptibilis: quia esset per eum, & per se terminata; ergo vera subsistentia. Probatur consequentia, quia impossibile est præstare effectum formalem subsistentiæ illud, quod vera subsistentia non est, sicut præstare effectum formalem albedinis illud, quod vera albedo non est: sed talis modus per se præstat effectum formalem subsistentiæ, qui est constituere naturam incommunicabilem alteri, vt supposito; ergo est vera subsistentia, quare authores isti volentes tribuere accidenti separato modum perseitatis, tribuunt ei veram subsistentiam.

Vt autem testimonium D. Thom. secundum germanum eius sensum explicemus, adnotandum est primò, aliquid esse per se dupliciter intelligi posse: videlicet per modum positiuum sibi connaturalem, quo pacto substantialis natura dicitur esse per se, quia modo positiuo propriæ subsistentiæ terminatur; aut per negationem actualis inhærentiæ accidentalis in subiecto: & hoc modo diceretur esse per se potentia vitalis separata, & dicitur esse per se quantitas Eucharistiæ. Duplex est etiam actualis existentia rei, vna per se, natura sua determinabilis per alium modum independentiæ, qui vocatur subsistentia, & talis quidem est existentia substantiæ, & ideò vocatur per se, quia apta est esse independens per modum positiuum independentiæ: alia non per se, sed natura sua determinabilis per modum actualis inhærentiæ accidentalis, quæ est actualis dependentia à subiecto, & propterea vocari potest actualis existētia in alio, & quamuis non sit natura per se, quia non est determinabilis per modum actualis independentiæ à subiecto, potest tamen esse per se negatiuè, & ab extrinseco, videlicet per diuinam virtutem eam separantem à modo actualis inhærentiæ accidentalis, ac dependentiæ à subiecto, & tali modo existentia actualis accidentis separati à subiecto dicitur existentia per se: non modo priori, imo cum ex intrinseca, & essentiali ratione habeat esse terminabilem per modum actualis inhærentiæ accidentalis, ac dependentiæ à subiecto, sicut natura substantialis habet ex suis principiis essentialibus esse terminabilem per modum independentiæ à subiecto, repugnat eidem naturæ accidentali terminari per modum actualis independentiæ, qui est modus perseitatis, sicut repugnat naturæ substantiali terminari per modum actualis inhærentiæ accidentalis, ac dependentiæ actualis à subiecto. Et hoc est etiam non leue fundamentum nostræ sententiæ propter quod asserimus implicare contradictionem, quod accidenti separato communicetur modus perseitatis, quia est actus repugnans naturæ eius ab intrinseco terminabili per actualem inhærentiam in subiecto: sicut natura substantialis per actum subsistentiæ per se, quare sicut repugnat prorsus naturæ substantiali, quod terminetur per actualem inhærentiam, qui est actualis dependentia à subiecto; ita repugnat naturæ accidentali terminari per modum perseitatis, qui est modus actualis independentiæ à subiecto habens intrinsecam repugnantiam cum proprio; præter rationes alias desumptas ex propria natura modi perseitatis. 49 50

Secundò notandum est, quod cùm sit in opinione positum, an

an existentia actualis cuiuslibet naturæ substantialis, vel accidentalis distinguatur ex natura rei ab eadem eius natura, vel sola ratione, verisimile est, Diuum Thomam (vt ex multis suæ
51 doctrinæ locis probabiliter satis colligitur) existimasse, quod ex natura rei distinguatur, & eandem existentiam sic distinctam terminare naturam: sed esse per se in substantiis, & ideò esse subsistentiam earum constituentem eandem naturam in supposito, vel persona, & cum ea efficientem compositionem realem ex esse, & quod est, aut ex natura, & subsistentia. Et in accidentibus suo modo terminare naturam, & constituere cum ea per realem compositionem, vnum quid per se ex natura, & modo; & hoc vnum per se vniri subiecto per actualem inhærentiam, ac dependentiam ab eo, & cùm hæc vnio dissolui possit per diuinam virtutem potentem separare accidens à subiecto, facta hac separatione, permanere naturam accidentalem, sine subiecto compositam ex esse, & quod est, & ex esse quidem per se negatiuè, & ab extrinseco diuina virtute efficienter supplente actualem inhæsionem in subiecto, per quam dicebatur esse in illo. Et hanc compositionem similem esse compositioni Angelorum ex esse per se positiuo, & quod est. Et hoc est, quod sæpe repetit Diuus Thomas tertia parte quæstione 77. per tres priores articulos, videlicet accidentia separata retinere illudmet esse, quod habebant in subiecto, & per illudmet esse iam non inhærens, sed sine inhærentia conseruatum effectiuè à Deo, verè dici, quod sint per se, verè etiam dici, quod habeant compositionem similem compositioni Angelicæ, ex esse, & quod est, & non per modum perseitatis de nouo eis additum. Quod efficaciter colligo ex alio testimonio magis expresso ad idem propositum, quod habetur in 4. distin. 12. quæst. 2. artic. 1. quæstiuncul. 3. ad 5. vbi loquens de accidentibus Eucharistiæ
52 separatis à subiecto, ita ait: *Cùm ista accidentia habeant esse, & essentias proprias, & eorum essentia non sit eorum esse, constat, quod aliud est in eis esse, & quod est, & ita habent compositionem illam, quæ in Angelis inuenitur.* Est autem valdè notandum his verbis in primis asserere D. Thom. quod accidentia separata habent proprium esse, & propriam essentiam per quæ dicuntur esse per se, per quæ etiam dicuntur habere realem compositionem ex esse, & quod est, sicut Angeli; non ergo sunt per se, neque habent compositionem realem ex esse, & quod est, per esse, vel modum perseitatis eis communicatum apud D. Tho. sed per proprium esse, sicut per essentiam propriam. Hoc autem esse proprium, quod habere docet D. Thom. non videtur posse esse aliud, quàm actualis existentia propria, cùm accidentia non habeant, nec habere possint subsistentiam. Et cum affirmet D. Thom. constituere

tuere realem compositionẽ cum essentia, sentire videtur, quod ex natura rei distinguatur ab ea, quia realis compositio non potest fieri, nisi ex componentibus realiter, vel ex natura rei inter se distinctis. 53

Ad primum argument. distinguenda est maior, quod sicut natura substantialis debet esse terminata per propriam subsistentiam, vel alienam, ita accidentalis per proprium modum, vel alienum: nam vt habeat esse naturale completum per modum dependentiæ, vel actualis inhæsionis, verum est, & secundum ordinem naturalem necessarium, sed non est essentiale, nec intrinsecum, vt non possit per absolutam Dei potentiam sustentari natura hæc sine suo termino, cum quo certum est 54 non habere intrinsecam connexionem. Nam sine illo esse potest, sicut reperitur humana natura in Christo sine proprio modo, vel subsistentia. Et sicut sustentatur à Verbo media propria subsistentiã eam terminante, posset sustentari sine illa, atque etiam sine propria per immediatam efficientiam diuinæ virtutis, quod præsertim intelligi potest, cum à propria subsistẽtia, imò à quacumque non depẽdeat natura, nisi in quodam genere formalis causæ secũdariæ, atque extrinsecæ, de quo nulla efficaci ratione probari potest, quod à Deo non possit suppleri per immediatam efficientiam, quæ maior esse debet, vel maiori 55 concursu adhibito, quam dum accidens sustentabatur in subiecto, nam ad supplendam causalitatem materialem subiecti, aliquem concursum addere oportet ei, cum quo via ordinaria sustentabatur media causalitate eius.

Ad secundum concedimus existentiam per se accidentis separati à subiecto non consistere in sola negatione actualis inhærentiæ, sed in primis importare actualem existentiam positiuam ei naturalem, quamuis sola ratione distinctam à natura, atque ex se aptã inhærere subiecto, sed per diuinam efficientiam sustentatã, sine tali inhærentia, & ex hoc habet esse exi- 56 stentiam per se negatiuè, vnde non dicitur subsistentia, quia subsistentia dicit modum positiuum; per quem natura substantialis habet independentiam à quocunque alio vt supposito. Et de hac subsistentia tenuit Scotus consistere in sola negatione dependentiæ, & propterea meritò refutatur ferè ab omnibus.

Ad tertium distinguenda est maior, quod ex duobus modis oppositis non potest tolli vnũ ab aliquo, nisi per alterum, nam si illud à quo tollitur, capax sit vtriusque, verũ est: si verò alterius tantùm sit capax, falsum, & quia accidens non est capax vtriusque modi oppositi, videlicet modi independẽtiæ à quolibet subiecto, & modi actualis dependẽtiæ à subiecto, non est necessarium, quod auferatur iste ab illo per alterum in actuali

separatione, sed ablatio eius fit per diuinam virtutem in genere
57 re efficientis causæ supplentem materialem causalitatem subiecti. Et possumus euidenter instare argumentum in substãtia, à qua certum est auferri posse à Deo modum independentiæ per se à subiecto, qui est subsistentia propria, non tamen per modum oppositum actualis dependentiæ, seu inhærentiæ in subiecto, quia non est capax talis modi, licèt sit capax oppositi. Exempla verò in argument. adducta continent modum contrariæ oppositionis, cuius extrema se expellunt ab eodem subiecto vtriusque capaci, vel continent subiectum aliquo modo vtriusque extremi capax.

Ad confirmationem negandum est antecedens, quod possibilis sit modus perseitatis, per quem terminetur natura accidentalis separata, etiam per potẽtiam Dei absolutam, quia modus perseitatis, in nullo distinguitur à subsistentia, vt probauimus: cum formalem effectum subsistentiæ conferat naturæ, quam terminat, effectus verò formalis subsistentiæ repugnat naturæ accidentali.

QVÆSTIO IV.

An potentia vitalis separata ab anima per diuinam potentiam esset in statu naturali, aut violento.

PRima opinio asserit potentiam vitalem separatam à subiecto non fore in statu violento, sed naturali: Quam tenet Caiet. 1. p. q. 83. & Conrad. 12. q. 6. artic. 1. hac sola ratione, quia separatur à Deo, & ab eo conseruatur sine subiecto. Nàm quæcunque creatura habet potentiam obedientialem respectu Dei, vt authoris naturæ, ac totius esse, & in ordine ad quemcũque motum, aut effectum; ergo quocumque modo ab ipso moueatur,
58 tur, in quocumque statu ponatur, & quocumque modo de illa disponat Deus, non facit ei violentiam: cùm per potentiã obedientialem ei subiiciatur. Probatur consequentia, quia violentum debet esse contra naturalem inclinationem, & ideò cum resistentia eius, cui fit violentia, sed nihil à Deo factum circa creaturam potest esse cõtra naturalem inclinationem eius, nec per hanc potest ei resistere: ergo nihil à Deo proueniens potest esse violentum. Et exemplum afferunt de corpore graui ascendente ad replendum vacuum, motu quidem naturali, non violento, quia licet sit contra inclinationem particularem grauitatis, est tamen secundum inclinationem vniuersalem, quam habent corpora naturalia ad bonum totius vniuersi: quod maximum dispendium patitur per vacuum.

Hæc tamen sentẽtia sic vniuersaliter accepta falsa est, quod
59 sic probo. Violentum vt docet Aristotel. locis statim citandis est,

est, *Quod fit à principio, vel causa extrinseca passo non conferente vim*, hoc est, nihil iuuante, sed resistente potius per naturalem inclinationem contrariam, vt dum qualefit aqua, violētus dicitur talis motus, quia fit à principio extrinseco, nempe igne calefaciente, resistēte aqua per naturalem frigiditatem: sed etiam si motus iste fiat immediatè à Deo imprimente aquæ calorem, dicetur fieri à principio extrinseco efficiente, nempè Deo, & passo nullam vim conferente, quia euidens est aquam non iuuare ad talem calefactionem, sed potius ei resistere per qualitatem contrariam; ergo non desinit motus esse violētus ex eo, quod fiat à Deo, si contra naturalem inclinationem rei particularis fiat, & ex consequenti, nec desinet potentia vitalis, separata à subiecto esse in statu violento, ex eo, quod à Deo separetur, aut separata conseruetur. Nec tollit hanc violentiam potentia obedientialis, quam habet creatura, vt Deus prout voluerit, eam disponat, aut moueat, sicut nec tolleret, quin possit eam mouere, aut disponere contra inclinationem naturalem, ex qua habet motus, aut dispositio eius, quod violenta sit, à quacunque causa extrinseca fiat. Et hoc reputo vniuersaliter verum ac necessarium: an verò in particulari motus corporis ad replendū vacuum contra inclinationem particularem violentus sit, vel prǣter naturā, seu naturalis ex inclinatione, quam habent partes ad bonum totius, modo non disputo, quia nihil refert ad propositum; cùm nec potentia vitalis, nec accidentia Eucharistiæ separentur à subiecto, propter bonum naturale totius vniuersi, sed in commentariis super libros de cœlo, & mundo disputandum relinquo. 60

Secunda opinio quorundam recentiorum, negat etiam potētiam separatam à subiecto esse in statu violento, sed diuerso fundamento innititur ac præcedens, asserens violentum solùm esse illud, quod est contra inclinationem naturalem actiuam, aut formalem, non tamen cōtra solam passiuam, & cum actualis inhærentia, qua priuatur potentia, vel accidens, non procedat à natura eius tanquam à principio efficienti, nec formali, quia non est effectus formalis eius, sed solum tanquam à principio passiuo, apto quidem ad eam recipiendā ab agente vniente illam subiecto, à quo eam separauit, ideò non patitur violētiam, nec est in statu eius separata à subiecto. Probant testimonio Aristotelis 2. lib. ethicorum ad Eudemum cap. 9. ante medium vbi his verbis definit violentum, *Quando igitur quippiam præter impetum intrinsecum mouerit, sedaueri ve, vi id fieri asserimus, quando verò secus non vi.* In qua definitione verbum illud expendendum esse asserunt, videlicet, *Præter impetum intrinsecum*, nam (præter) idem est apud Aristotelem pluribus suæ 61 62

doctrinæ locis, atque (contra) vt etiam verbo Græco id significante indicatur, *impetum verò intrinsecum*, vim agẽtis significat conantis in contrarium actum, vt grauitatem in lapide sursum proiecto, vel etiam vim formę informantis subiectum, ex cuius informatione sequeretur expulsio formæ contrariæ, nisi impediretur, vt si calor introduceretur in aqua, & impediretur naturalis expulsio frigoris Deo conseruante vtramque formam simul in aqua, pateretur absque dubio calor violentiam quia inclinatio formæ impetus iure vocatur, sicut inclinatio agentis, quia forma expellens alteram ex parte agentis se tenet, à quo effectiuè procedit expulsio. Inclinatio verò passiua materiæ non est impetus, quia impetus conantis in operationem, est, & resistentis extrinseco impedienti, materia verò per passiuam potẽtiam non conatur in effectum, nec resistit agenti extrinseco; quare etiam si impediatur à causalitate, seu effectu proprio, non dicitur aliquid contra impetum intrinsecum eius fieri, nec ideò dicitur violentiam pati.

Probatur deinde ratione, quia si ad rationem violenti sufficeret contra passiuam inclinationem rei esse, hæc sequerentur absurda: nempe quod aër esset violenter sub tenebris, cum habeat naturalem potentiam seu inclinationem passiuam ad lu-
63 cem tanquam ad perfectionem sibi conuenientem, nam definiens Aristotel. lumen in hoc 2. lib. de anima, capit. 7. ait, *esse actum diaphani.* Deinde cœlo esset violentà quies apud eos, qui tenent motum esse ei naturalem solùm propter principium passiuum, quia motum ab Angelo factum naturaliter recipit. Præterea dum materia habet vnam formam, esset ei violentum carere alia: cum constet naturalem habere potentiam, appetitum, & inclinationem ad alteram. Et tandem quod caput esse aiunt, humanitas Christi violenter esset vnita Verbo, quia caret propria personalitate, ad quam passiuam tantùm inclinationem habet: quod maius absurdum est, & vitari non potest, nisi concedatur violentum non esse, quod solùm est contra potentiam naturalem passiuam.

Nihilominus sententia hæc nunquam mihi placuit, quia duobus principiis innititur, aut falsis, aut valde incertis, atque
64 infimis. Primum est, quod subsistentia non procedat efficienter à natura substãtiali, nec actualis inhærentia à natura accidentali, contra sententiam D. Thom. 3. part. quæst. 2. artic. 5. ad 1. & artic. 12. in corpore, & ad primum, vbi asserit subsistẽtiam procedere ex principiis intrinsecis eiusdem naturæ, principia autem intrinseca sunt essentia, & ideò non solam materiam, sed simul etiam formam dicunt in rebus corporeis. Et præterea non passiuam tantùm, sed efficientem causalitatem, quia forma,

forma, aut modus solum in aliquo receptus tãquam in subiecto non dicitur ab eo procedere, sicut anima rationalis non procedit à corpore, in quo recipitur. Atque etiam contra rationem satis efficacem, quam ita constituto. Passiones emanãt effectiuè ab essentia propter tria, quæ respectu earum habet, est enim eis nobilior, natura prior, & cum qua passiones ipsæ naturalem, ac necessariam connexionem habent, sed hæc omnia habet essentia, vel natura substantialis respectu propriæ subsistentiæ, atque etiam sub modo accidentalis respectu actualis inhærentiæ; ergo emanat effectiuè ab ea. Probatur minor, quia essentia nobilior est subsistentia, cùm hæc sit modus illius, & ad speciem eius reducatur, & ideò potest eam virtute contine- 65
re, sicut essentia passiones; prior est etiam natura: cùm sit distincta ab ea ex natura rei, & per eam terminetur, atque compleatur. Sed connexio eiusdem subsistentiæ cum natura intimior est, ac magis necessaria, quàm passionum cum essentia: cum istæ sint accidentia eius, subsistentia verò modus substantialis constituens eam in supposito, vel persona, ex quo intelligitur maiorem proportionem habere cũ ea, quàm passiones, ergo multo maiori ratione procedet ab ea effectiuè, quàm passiones.

Sed obiiciunt auctores eiusdem sententiæ contra hanc doctrinam hoc modo:

Ad hanc efficientiam naturæ respectu subsistentiæ ponere oportet duplicem actionem in productione cuiuslibet rei, vnã per quam producatur natura: alteram per quam ab ea emanet subsistentia, nam cùm natura respectu actionis, per quam pro- 66
ducitur, sit effectus, & non causa: & respectu alterius, per quam producitur subsistentia emanans effectiuè ab ea, sit causa efficiens, & non effectus, necesse est distinctas esse actiones per quas producuntur ab agente, quia repugnat aliquid esse causam efficientem, & effectum respectu eiusdem actionis, & ideò suppositum constans natura, & subsistentia, vt Petrus, vel Ioannes duplici actione realiter distincta producetur, & suo etiam modo accidens in subiecto, quod in primis est contra D. Thomam, 1. par. quæst. 45. art. vbi ait creari, & fieri esse rei subsistentis, quia eius est fieri, cuius est esse, esse autem subsistentis est; ergo sentit per eandem actionem fieri naturam, & subsistentiam eius, quia vtraque constat, & componitur subsistens, seu suppositum per se factum. Et certè superflua esset duplex actio, cum per eandem fieri possit vtraque, atque adeò integrum suppositum, aut integra res subsistens, & ideò secundam actionem, per quam procedere dicitur subsistentia à natura commentitiam vocant. Respondeo, quod natura, & subsistentia, & proinde res subsistens vtraque constans; in primis non producitur

67 vnica actione simplici,aut indiuisibili. Quod efficaciter probatur in anima Christi,imò in humanitate eius,nam illa facta est per creationem, sicut quælibet alia, & humanitas per generationem,& tamen non est producta subsistentia,sed sine illa factæ sunt,& si dimitteretur humanitas Christi à Verbo diuino, produceretur de nouo subsistentia propria eius, non per actionem antiquã iam transactam, & ideò non existentem;ergo per nouam totalem,aut saltem partialem. Quare non est vna simplex per quam vtraque producitur in eodem instanti creationis, vel generationis: cùm constet diuidi, aut separari posse: ergo subsistentia non conseruabatur per eandem indiuisibilem actionem:per quam conseruabatur natura, quia impossibile est desinere rem,& non cessare actionem,qua conseruatur; & impossibile est etiam permanere rem, quin permaneat actio per quam conseruatur,& tandem impossibile est permanere actionem,qua conseruatur vnum non pèrmanéte actione,per quam

68 conseruatur alterum,quin aliquo modo sint distinctæ. Propterea dicendum est duas esse actiones quasi partiales:dixi (quasi) quia non sunt ita partiales,sicut illæ per quas producũtur partes eiusdem rei, gratia exempli. Actio per quam producitur calor vt duo, composita est ex duplici actione partiali separabili,sicut totus ipse calor diuisibilis est in duos gradus,tãquam in partes intensionis,& prior gradus posset produci sine posteriori,& tunc euidens esset produci per actiones totales distinctas:ergo quando simul producuntur, eadem quidem est actio totalis,diuisibilis tamen in duas partiales, & ex eis composita.

69 Vocantur ergo duæ actiones quasi partiales illæ,per quas producuntur natura,& eius subsistentia,quia sicut natura, & subsistentia se habent tanquam res,& modus eius,ita vna actio sit quasi realis,aut per quam producitur res, videlicet natura, & alia modalis,per quam producitur subsistentia, quæ est modus eius,& sicut integra res subsistens composita est ex natura, & subsistentia, tanquam ex partibus, sed tanquam ex natura, & modo,seu termino eius, sic suo modo actio per quam vtraque producitur,aut integra res subsistens,composita est ex actione reali,seu per quam natura producitur,& ex actione modali,seu ex modo actionis,per quem producitur subsistentia. Istæ autem duæ actiones quasi partiales ita se habent, vt prior possit separari à posteriori, quia potest produci natura non producta subsistentia,sed posterior non potest eodem modo separari à priori, sed necessariò debet esse simul cum ea, vel certè eam præsupponere, vt per se est manifestum, quia se habet ad illam tanquam modus.

70 Ex his facilem habet sensum,id quod asserit D.Thom.quod creatio

creatio est subsistentium, non enim voluit creationem immediatè terminari ad subsistentiam, sed ad tale esse actu existens, ad quod consequitur naturaliter subsistentia. Itaque formalis, & immediatus terminus creationis actualis existentia rei est eadem realiter cum natura: formalis (inquam) quasi partialis, nam formalis integer eadem actualis existentia est terminata, 71
atque completa per subsistentiam, completus verò omninò, adæquatus, atque totalis tanquam id quod creatur, res actu existens, atque subsistens. Quod sic intelligendum est, vt possit etiam creari res actu existens sine subsistentia per potentiam Dei absolutam: si verò creanda sit iuxta exigentiam naturæ, non potest creari, nisi terminata per subsistentiam, & hoc voluit D. Thom. dum dixit creari esse subsistentiam, quia si secundum exigentiam naturæ creanda est res: repugnat creari nisi subsistens. Et propterea naturaliter repugnat creari accidentia, quia nec subsistunt, nec debetur eis subsistentia; imò nec modus per se, sed actualis inhærentia, quare non possunt naturaliter produci, nisi dependenter à subiecto, ideò non per creationẽ. Et hinc patet ex verbis D. Thom. in sensu, quem ipsemet tenuit intellectis non sequi naturam, & subsistentiam, siue rem integrã subsistentem ex eis compositam fieri per vnicã simplicem, atque indiuisibilem actionem, & idem censendum est de natura accidentali, & actuali eius inhærentia modo iam explicato. Et cum non ponamus duplicem actionem completam, ac totalem pro natura, & subsistẽtia; sed vnã tantùm compositã ex duplici quasi partiali, ac separabili modo explicato, nihil superfluum, neque cõmentitium ponimus, sed verum ac necessarium.

Alterum cui innititur sententia illa, est testimonium Aristotelis, asserens violentum esse à principio extrinseco contra 72
impetum rei, impetus verò solum significat inclinationem principij actiui, aut formalis, & ideò non sufficit, quod aliquid sit contra principium passiuum, vt violentum appelletur. Hoc autem falsum esse, aut valde infirmum probatur, quia Aristoteles eo loci non definit violentum in vniuersali, sed quandam speciem eius, nempe illam, in qua violentia fit contra inclinationem principij actiui nulla facta mentione eius quòd sit contra inclinationem formæ, quod etiam est violentum, quia repugnat inclinationem principij actiui. Aliis verò locis communem definitionem violenti affert, comprehendentem triplicem speciem eius, iuxta triplicem inclinationem naturalem specie distinctam, contra quam violentum esse potest; videlicet 1. Ethicorum ad Nicomachum capit. 3. bis verbis. *Illud autem est violentum, cuius principium extrinsecus eius modi est, vt si, neque qui agit neque qui patitur, quippiam conferat.* Iuxta

quam definitionem constat violentum esse, quòd fit contra inclinationem quamcunque siue principij actiui, siue formæ, vel subiecti, aut principij passiui, cum sit à principio extrinseco passo nihil cōferente, hoc est, non iuuāte, præsertim cum dicat Aristoteles nihil conferente illo, quod agit, vel patitur, quasi dicat, siue violentia illi fiat, quia cogitur agere contra inclinationē, vt quando graue per impulsum impressum cogitur producere in se motum ab extrinseco proiiciente non iuuans ad eundem motum per inclinationem naturalem suæ grauitatis,
73 sed resistens potius, siue fiat violentia subiecto per impressionem alicuius formæ disconuenientis, vt si oculo imprimatur qualitas repugnans temperamento naturali eius, nihil dicitur iuuare ad receptionem eius, sed repugnare potius per potentiam passiuam oppositam. Sectione etiam problema. 1. quæst. 6. *violentia* (ait) *contra naturam est.* Natura verò quamlibet inclinationem naturalem comprehendit, vt per se est manifestum:
74 ergo violentum in genere sumptum, vt hic definitur ab Aristotele, contra quamlibet inclinationem principij actiui, formalis, aut materialis est: Quamuis inter has tres species violenti perfectior sit illa, quæ contra inclinationem efficientis causæ est, deinde ea, quæ contra inclinationem formæ ad informandum, & infimum locum teneat alia, quæ solùm est contra naturalem inclinationem passiuam materiæ, aut subiecti. Nam quod iidem recentiores dicunt naturam solùm significare formam, & non materiam, quia materia solùm est natura per quandam analogiam, non potest, esse ad mentem Aristotelis, vt nostris comment. physicis ostendimus. Et tandem; cùm non expresserit Arist. quid per impetum intrinsecum intelligat, pro libito, ac sine fundamento exponunt isti intelligere, nō solùm inclinationem principij actiui, sed etiam inclinationem formæ, nam si semel dicatur impetum nō solùm in-
75 clinationem efficientis causæ significare, sed etiam inclinationem formæ ad informandum, nulla potest assignari ratio, cur non etiam significet inclinationem passiuam materiæ ad recipiendum, quia vtraque inclinatio tam formæ, quàm materiæ naturalis est, & neutra est actiua; ergo non est maior ratio ob quam potius dicatur impetus inclinatio formæ ad informandum, quàm materiæ ad recipiendum. Nam quod dicunt formam se tenere ex parte agētis, nihil ad rem facit, cùm sit inclinatio longè diuersa sicut genus efficientis, & formalis causæ.

Ad primum, quod vocat absurdum de aëre, qui violenter erit sub tenebris, negandum est esse absurdum, imò concedendum, quod sit in statu violento, quia priuatur forma valde conuenienti suæ naturæ, non quidem vt elemento, sed vt diaphano, vtramque

vtramque enim rationem distinguere oportet in aëre, & iuxta vtramque ei tribuere formas suæ naturæ conuenientes, & ad quas recipiendas naturaliter ordinatur. Ad aliud verò de motu cœlorum respondeo, non esse huius loci decernere, an, & quomodo motus cœli sit naturalis, ex quo dependet, an futura sit ei violenta quies.

Id tamen videtur mihi obiter dicendum, quod motus cœli non est ei naturalis, quia per eum moueatur ad acquirendam rem aliquam, aut formam, vel etiam modum, quibus careat, sicut mouentur cætera corpora, quia adhuc modo præsentiæ, quem acquirit per motum, non est priuatum: cum habeat alterum eiusdem rationis, sicut aër illuminatus hoc lumine non dicitur carere alio, quod posset suscipere, & ideò nec esse in statu violento quandiu illud non habet, quare nec dicetur cœlo violenta quies: cum propter illam non dicatur carere aliqua forma, vel modo sibi debito, nec enim motus ipse debitus illi est propter se, sed propter hæc inferiora, quare nec censetur ei violenta carentia eius: sed tam motus, quàm quies naturalis ei esse potest, de quo suo loco ex professo agemus. 76

Ad tertium de materia respondeo. quod si priuetur vna forma per aduentum alterius (cùm non possit naturaliter duabus simul informari) euidens est non esse in statu violento, cùm potentia eius per vnam formam sufficienter, & quantùm possibile est naturaliter sit actuata: quare nulla potest ei violentia inferri ex eo, quod non habeat omnes simul. Nec etiã erit in statu violento, quia vnam habens possit habere cæteras, quia non potest simul, sed successiuè. Si verò priuaretur forma, quam habet, & sine vlla relinqueretur, in statu violento foret: cum ab extrinseco priuetur perfectione sibi naturaliter debita, & ideò talis priuatio sit contra imperum propriæ inclinationis.

Ad vltimum de humanitate Christi negandum est, quod ideò non sit in statu violento carens propria personalitate, quia passiuam tantùm habet inclinationem ad illam. Hoc enim falsum esse probauimus, sed habet inclinationem principij actiui ad illam, nec est in statu violento quia habet aliam personalitatem infinitè perfectam, & ideò continentem omnem perfectionem naturalem propriæ in eodem genere terminandi dependentiam eius, ac constituendis eam in esse personali, per quam magis est satiata, quàm foret per propriam, non ergo amittit inclinationem ad propriam: imò nec appetitum, sed satiatum habet hunc & illam, etiam naturaliter, & ideò appetitum habet ad illam, non per modum desiderij, quod carentiam, atque imperfectionem importat, sed quasi per modum fruitionis, quia perfectissimè satiatum. 77

78 Tertia opinio asserit iuxta hanc eandem doctrinam à nobis traditam de humanitate Christi, potentiam vitalem separatam, vel quoduis aliud accidens non esse in statu violento, quia inclinatio eius ad proprium modum actualis inhærentiæ satiatur per modum perseitatis, ei communicatum, per quem perfectiùs longè terminatur, atque completur, quàm per actualem inhærentiam. Esset autem in statu violento, si per talem modum supernaturalem non suppleretur carentia proprij. Ita sentiunt plures ex recentioribus.

Nostra sententia duo asserit. Primum est, *quod omne accidens separatum à subiecto sit in statu violento.* Probatur ex defini-
79 tione generali violenti superiùs allata ex Aristotel. nempe, *Violentum est cuius principium extrinsecus huiusmodi est, vt ei neque qui agit, neque qui patitur quippiam conferat.* Sed accidens separatum priuatur ab extrinseco agente inhærentia actuali sibi naturaliter debita contra impetum intrinsecum propriæ inclinationis actiui principij, vt probauimus, quia modus iste oritur à natura accidentali tanquam à principio efficiente, quamuis non sine actuali dependentia à subiecto; ergo statum violentum habebit sine illa, præsertim cùm probatum sit non suppleri per modum perseitatis.

Secundum, quod asserit nostra sententia est peculiare *de potentia vitali separata à subiecto, quod etiam si ei modus per se communicaretur, adhuc esset in statu violento.* Hæc est directè contra vltimam sententiam; quod sic ostendo, potentia vitalis ordinatur per se primò, atque essentialiter in eum finem, vt sit principium efficiens vitale, atque intrinsecum viuentis ad eliciendam vitalem operationem: sed non potest esse tale principium separata à subiecto; ergo priuatur ab efficiente extrinseco maxima perfectione sibi debita à natura contra naturalem impetum suæ inclinationis actiui principij; quare necesse est habere statum violentum. Minorem sic probo; potentia
80 vitalis non potest esse principium vitalis operationis, nisi tanquam instrumentum actu coniunctum cum primo principio vitæ, quod est anima, quia operatio vitalis ex propria ratione debet procedere à principio intrinseco vitæ, vt suo loco ostendetur; ergo potentia vitalis separata non potest elicere operationem vitalem, ad quam eliciendam, vt actiuum principium ordinata est à natura.

Nec tolleretur status violentus, etiam si separata haberet modum perseitatis, quia etiam si modus iste posset supplere carentiam actualis inhærentiæ, quia perfectior esset quasi in eodem ordine essendi, nullo tamen modo suppleret modum naturalis inclinationis ad eliciendas vitales operationes, quia sic

sic separata existens, etiam cum modo perseitatis non posset esse principium vitalis operationis, esse autem, & operari diuersa sunt. Vnde licet suppleri possit modus essendi imperfectior per modum perfectiorē, non sequitur posse suppleri per eumdem modū essendi, modum & inclinationē ad operandum.

QVÆSTIO V.

Vtrùm potentiæ vitales oriantur ab anima tanquam à principio effectiuo.

De emanatione potentiarum ab anima tria sunt disputanda. Primum an affectiuè emanent ab ea, & consequenter in aliis generibus causarum ab ea dependeant. Secundum, supposito quod ab ea procedant tanquā à causa efficiente, an media aliqua actione, vel sine illa. Et tandem an eo ordine ab ea oriantur, vt vna earum sit alterius causa, & quonam modo. 81

Et circa primum de origine potentiarum vitalium ab anima fuit prima sententia omninò negans, quod procedant effectiuè ab ea: sed à solo generante sine vllo medio effectiuè concurrente producantur. Ita comment. 4. lib. Metaph. comm. 2. vbi negat vniuersaliter, quod substantiæ respectu accidentium tribuenda sit efficiens, aut finalis causalitas: sed sola materialis. Iand. verò etiam de potentiis, ac passionibus negat, quod effectiuè procedant ab anima: sed ad summum in genere finalis, ac materialis causæ 2. lib. de anima, quæst. 10. & idem sentit Nimphus eodem lib. text. 29. atque etiam Ægidius in 1. dist. 3. quæst. 18. Probatur primò, quia substantia creata, nec agit per se immediatè: sed per accidentia, nec dari potest accidens, quo medio concurrat effectiuè ad productionem potentiarum, vel passionum: cùm istæ sint prima accidentia, & si daretur aliud prius, procedendum esset in infinitum.

Probatur secundò, quia si potentiæ naturaliter emanant ab anima tanquam ab efficiente, sequitur quod si aliqua auferatur ab ea per miraculum, vt à rationali intellectus, vel naturaliter eam amiserit, vt sensitiua visum, relicta suæ naturæ iterum emanabit ab ea, vt frigiditas amissa iterum oritur ab aqua sublato impediente: sed talis emanatio est impossibilis; ergo impossibilis erit etiam prior. Minorem sic probo, cæcus homo non potest naturaliter acquirere potentiam visiuam amissam, quia à priuatione ad habitum non datur naturalis regressus; ergo falsum est has potentias naturaliter emanare ab anima tanquam ab efficiente. 82

Secunda opinio communis est, & vera, *quod potentiæ vitales naturaliter procedant ab anima, tanquā ab efficiente.* Ita D. Thom. 1. part. quæst. 77. art. 5. & 7. Caietan. & Bañez ibidem. & cæteri

eius discipuli, omnésque recentiores cum eis. Probatur primò,
quia operationes vitales procedunt à principio vitæ, tanquam
à prima radice earum: sed potentiæ vitales sunt virtutes natu-
rales eidem primo vitæ principio concessæ à natura pro eis-
83 dem operationibus vitalibus eliciendis: ergo continentur in
virtute eius, ab eodémque oriuntur tanquam à prima radice:
constat autem primum principium totius vitæ esse animam;
ergo sicut procedunt ab ea operationes vitales tanquam à pri-
ma radice; ita etiam potentiæ, quod est effectiuè ab ea proce-
dere. Secundò probatur efficaciter exemplo aquæ, cuius po-
tentia naturalis ad infrigidandum est frigus, & quasi naturalis
eius proprietas, sicut intellectus, & voluntas sunt potentiæ ani-
mæ rationalis ad intelligendum, & volendum: sed frigus pro-
cedit à substantia aquæ effectiuè; ergo intellectus, & voluntas
procedunt effectiuè ab anima. Minorem sic probo, amissa fri-
giditate per calefactionem, & remoto calefaciente, naturali-
ter se reducit aqua ad pristinam frigiditatem, vt euidens ex-
perientia ostendit: sed non est alia causa efficiens particularis
præsens actu, & approximata, à qua possit noua illa frigiditas
efficienter produci præter naturam eiusdem aquæ; ergo dicen-
dum est ab ea emanare tanquam ab efficiente. Probatur minor
discurrendo per omnes causas naturaliter possibiles, & primò
de extrinsecis est manifestum. Sed probatur nullam dari in-
trinsecam præter naturam aquæ. Nam duæ excogitantur ab
aduersariis, dicunt enim in quibusdam partibus aquæ quan-
tumuis calidis semper manere intensum frigus, & ab his par-
tibus infrigidari calidas, & ita se reducere in naturalem suam
frigiditatem, quod tribui solet Commentatori 2. libr. de ani-
ma comment. 1. & à Caiet. iudicatur probabile 1. part. quæst.
54. artic. 3. Sed euidenter probatur falsum: primò experien-
tia sensibili; nam in vase aliquo igni applicato vehementér-
que ab ea calefacto sensu tactus experimur totam aquam, &
omnes eius partes non solùm esse calidas: sed æquali ferè in-
tensione; ergo contra experientiam, & sine vllo fundamento
48 dicitur aliquas partes eius intensum frigus habere; nam cùm
eodem ferè modo sint applicatæ, & approximatæ agenti, eo-
dem ferè modo in omnes aget, & æquè ferè intensum calo-
rem eis imprimet. Secundò, ratione, quia etiam si daremus
partes aliquas habere intensam frigiditatem, euidens est non
habere summam, quia repugnat non recipere aliquem calo-
rem ab igne, & à partibus sibi proximis vehementer calefactis:
sed si non habeant summam non possunt eam producere in
aliis partibus, quia non possunt agere vltra propriam inten-
sionem, præsertim cum nihil operetur forma substantialis
eiusdem

aquæ (vt asserunt) ergò repugnat ab eis reduci alias ad summam frigiditatem, vt reduci constat. Ex quo patet etiam falsum, quod ab aliis dicitur: nempe in partibus calidis aliquid frigiditatis 85
permanere semper: cùm non possit sine frigiditate saltem remissa conseruari aqua, ab hac igitur frigiditate remissa expelli aiunt calorem sublato calefaciente, & reduci totam aquam ad frigiditatem sibi connaturalem, & hoc asserimus esse euidenter falsum; quia si natura ipsius aquæ nihil agit, repugnat remissam illam frigiditatem intendere se ipsam: nam ex professo probauimus 1. lib. de generatione nullum agens posse se ipsum intendere. Posterior causa intrinseca, qua tribuunt alij, est quidem qualitas virtualis, qua media emanant calor, & frigus ab aqua, & igne, & pariter humiditas, & siccitas in his, & aliis elementis, ab hac ergò qualitate eminenter continente prædictas omnes reducuntur elementa ad summam intensionem earum, quando eam amittunt per actionem contrarij. Hoc tamen expressè contrarium est doctrinæ Aristotelis, & rationi, vt 2. lib. de generatione copiosè ostendimus.

Veritas ergo est, quod primæ qualitates elementorum, quæ sunt naturales potentiæ earum ad operandum: effectiuè procedunt ab eorum substantiis. Ex qua efficaciter probatum est potentias vitales eodem modo emanare ab anima, cum sint naturales pro operationibus vitalibus eliciendis.

86
Vt autem hæc veritas meliùs intelligatur, & argumenta opposita faciliùs solui possint, vnum est adnotandum, videlicet, has potentias produci à generante compositum viuens, vel à Deo creante animam in eodem instanti, quo generatur compositum viuens, vel creatur anima, tanquam à causa quidem præcipua, atque proxima, media tamen anima, tanquam instrumento. Quod tenui 8. lib. physicorum cum Aristotele, & D. Tho. Conimb. & Suario tom. 1. Metaphys. disput. 18. sect. 7. num. 21. & pluribus aliis recentioribus. Probatúrque hac ratione efficaci, quia ad generantem, aut creantem pertinet producere rem cum omnibus, quæ ei debentur ex vi generationis, aut creationis in eodem instanti, in quo generatur, vel creatur: sed rei genitæ debentur proprietates, aut naturales potentiæ in eodem instanti, in quo generatur, vel creatur ex vi generationis, aut creationis, & natæ sunt ei tunc conuenire, vt sit in statu sibi 87
connaturali, in quo produci debet à generante, vt operari possit, & à contrariis se defendere, quod præstat per potentias, & passiones; ergò ad generantem, vel creantem pertinet producere passiones, & potentias in eodem instanti, sicut pertinet producere substantiam, & ideò tanquam ad præcipuam, atque proximam causam medio tamen subiecto tanquam instrumento,

mento,quia cum substantia sit natura prior,atque nobilior his accidentibus, & quasi actus primus, & substantialis, illa verò quasi secundus,& accidentalis:satis est naturæ eius consonum vt ea virtute contineat, & ideò aliquem possit præstare influxum ad productionem eorum tanquam medium, & quasi virtus generantis.

88 Ad primum argumentum oppositæ sententiæ distinguendum est antecedens,quod substantia creata non sit immediatè operatiua;sed per accidentia: nam actione dependente ab aliquo extrinseco,vel subiecto,quæ transmutatio vocari solet, & tanquam agens præcipuum,verum est, ad actionem verò, quæ nec ita depēdet,nec transmutatio dicitur:sed simplex quædam, naturalis,atque interna emanatio,& quædam resultātia ex generatione,vel creatione substantiæ: benè potest per se immediatè concurrere tanquam virtus generantis:sicut de concursu essentiæ,ad emanationem subsistentiæ superiùs ostendimus.

Ad secundum respondeo distinguendo consequens prioris consequentiæ,quod si auferatur intellectus ab anima, vel corpus amittat visum, concedendum sit posse naturaliter restitui sicut frigiditas aquæ:nam de potentia sensitiua falsum est, de intellectiua verum.Et ratio differentiæ est,quia potentia sensitiua non emanat ab anima nisi supposita congruente dispositione organi,in quo recipienda est.Et quia semel corrupta dispositione organi, vel organo ipso destructo non datur agens naturale potens reproducere easdem dispositiones, non potest iterum emanare naturaliter potentia sensitiua ab anima,benè tamen intellectus (si per potentiam Dei absolutam auferatur) & Deus vellet iterum concurrere cum anima, vt fecit in instanti creationis eius. His enim suppositis emanabit intelle-

89 ctus,quia cùm non sit potentia organica,non postulat dispositiones in subiecto, & propterea nihil obstat, quin naturaliter emanare iterum possit sublato impedimento.

QVÆSTIO VI.

An potentiæ vitales emanent ab anima per veras actiones realiter distinctas inter sese, & à generatione, vel creatione.

PRæsupponit titulus præsentis quęstionis id,quod definitum est in præcedenti, videlicet animam concurrere ad productionem suarum potentiarum per veram efficientiam tanquam virtutem generantis: quærit verò, an potentiæ producantur à generante media anima per veram actionem distinctam ab ea, per quam procedit anima ipsa à generante,vel creante.

90 Et prima opinio tenet non produci per veram actionem;sed sine

ſine illa per naturalem reſultantiam ex generatione, aut creatione. Ita videtur ſentire Caiet. 1. p. q. 54. art. 3. ad finem, ſed clarius q. 77. art. 1. ad 2. & 3. vbi expreſſè aſſerit hanc reſultantiam eſſe, per efficientiam animæ, ſine media actione. Et ita ex profeſſo Bañez 1. p. q. 77. art. 6. dub. 3. qui nonnihil magis explicare videtur mentem Caiet. nam quamuis in reſolutione dubij neget paſſiones, & potentias procedere per veram efficientiam, in ſolutione tamen ad 2. ita ait. *Licet anima non concurrat ad productionem ſui, poteſt concurrere ad productionem potentiæ ſine noua actione: ſcilicet applicando actionem agentis, & quaſi deferendo illam ad ipſam potentiam.* Et videtur hæc ſententia expreſſa à D. Thom. in eodem art. ad 3. his verbis, *Emanatio propriorum accidentium à ſubiecto non eſt per aliquam tranſmutationem, ſed per aliquam naturalem reſultantiam ſicut ex vno aliud naturaliter reſultat, vt ex luce calor.* Probat etiam ratione Bañez hoc modo: tunc aliquid eſt cauſa actiua per veram actionem, quando inter agens, & effectum mediat vera actio, ſed inter proprietates, aut poten- 91
tias ab ea emanantes nulla poteſt eſſe vera actio media: ergò non emanant per veram actionem. Minorem probat tripliciter: primò, quia ſi anima produceret in ſe potentias per veram actionem, cùm non poſſit ad eam concurrere per aliam potentiam, ſed neceſſariò per ſe ipſam, ageret immediatè per propriã ſubſtantiam, & non medio accidente. Quod patet eſſe impoſſibile, cum ſolius Dei ſit hoc modo agere. Secundò, quia ſi media actione eas produceret, talis actio eſſet alteratio: cum ſit ad qualitates, & cum inſtantanea foret: daretur vera alteratio inſtantanea, quod 6. lib. phyſic. probatur impoſſibile, & tandem, quia vera actio præſupponit cauſam efficientem tempore priorem ſe ipſa, & effectu, vt inductione per omnes facta conſtat, ſed anima non eſt prior tempore emanatione potentiarum, nec etiam ipſiſmet potentijs: cum omnes incipiant in eodem inſtanti generationis: ergò non emanant per veram actionem.

Secunda opinio tenet *potentias, & paſſiones procedere ab anima* 92
per veram, & realem actionem diſtinctam à generatione compoſiti, vel creatione animæ, quamuis non per tranſmutationem. Ita Suarius 1. tom. meta. diſp. 18. ſect. 3. n. 4. & 5. & omnes ferè recentiores, & videtur mihi non ſolùm probabilior, ſed vera. Vt autem eam probemus, præſupponere oportet illud, in quo conueniunt authores oppoſitæ, & conſtat ex præcedente quæſtione, videlicet ſubiectum potentiarum, ſiue ſit anima in rationalibus, ſiue compoſitum in ſenſitiuis, & vegetatiuis concurrere ad productionem earum per veram efficientiam, quod expreſſè docuit D. Thom. 1. part. quæſtione 77. articulo 6. his verbis. *Subiectum in quantùm eſt in potentia, eſt ſuſceptiuum formæ accidentalis, in*

quantùm

quantum autem est in actu est eius productiuum. Et paulò inferiùs applicans distinctionem hanc ad subiectum potentiarum ita ait. *Manifestum est, quod omnes potentiæ animæ siue subiectum earum sit anima sola, siue compositum fluunt ab essentia animæ sicut à principio.*

Hoc igitur præsupposito, probatur primò, quod per veram, ac distinctam actionem hoc modo. Anima, vel compositum
93 respectu potentiarum habet veram efficientiam: ergò veram causalitatem efficientem, sed causalitas causæ efficientis est actio: ergò concurrit subiectum ad productionem passionis per veram actionem, & non per eandem, per quam producitur ipsum à generante (vt Bañes asserit) ergò per distinctam; quare per actionem distinctam à generatione, vel creatione procedet. Minorem sic probo. Vera creatio, & vera eductio formæ de potentia materiæ sunt actiones distinctæ realiter, quia creatio nullum potest subiectum præsupponere, eductio verò ex propria natura, & ratione præsupponit subiectum, & circa illud versatur, sed productio animæ rationalis est vera creatio, emanatio verò intellectus, & volũtatis ab ea est vera eductio vtriusque de potentia eiusdem animæ: ergò sunt actiones distinctæ realiter; quare non potest anima concurrere per veram efficientiam ad productionem, vel emanationem potentiarum: nisi concurrat per veram actionem realiter distinctam à creatione, per quam fit ipsa à Deo. Minorem sic probo, eductio formæ de potentia materiæ, aut subiecti est dependentia eiusdem formæ
94 à subiecto in esse, & fieri, sed intellectus, & voluntas dependent in esse, & fieri ab anima; in esse quidem, quia non possunt esse sine illa naturaliter; in fieri verò quia non possunt naturaliter fieri nisi dependenter ab ea tanquam à subiecto, & causa materiali: ergò de potentia eius educuntur. Et eodem modo probatur fieri potentias corporeas per actionẽ distinctam realiter à generatione: cùm hæc sit productio substantiæ, emanatio verò potentiarum eductio earum de potentia eiusdem substantiæ.

Secundò probatur, quia actio non est aliud, quàm actualis dependentia effectus ab agente, sed productio rei, & emanatio proprietatis ab essentia eius sunt plures dependentiæ actuales ab agente realiter distinctæ: ergò plures actiones distinctæ realiter. Minorem sic probo, duæ entitates reales quarum vna non est pars, neque modus alterius, sed ex æquo distinguuntur, non possunt eadem reali dependentia dependere ab agente: ergò neque fieri ab eo eadem actione. Probatur antecedens, quia cùm
95 dependentia effectus ab agente non sit aliud, quam accipere entitatem ab eo, necesse est acceptionem entitatis distinctæ esse distinctam dependentiam, & ideò distinctam actionem: ergò non

non possunt dependere ab agente eadem dependentia, sed diuersa, & proinde nec fieri eadem actione, sed multis. Probatur tandem euidenti exemplo aquæ calidæ reducentis se in pristinam frigiditatem, ex cuius reductione ita arguo: frigiditas amissa emanat naturaliter nunc ab aqua per distinctam actionem, à productione prima eiusdem aquæ: ergo per distinctam actionem emanauit, dum facta fuit aqua, euidēs est cōsequentia, quia non tollit distinctionem vnius actionis ab alia simultas temporis, vel instantis, in quo fiunt: cum constet plures actiones eodem tempore, vel instanti fieri posse. Sed antecedens probo, quia euidens est, hoc tempore dependere frigiditatem actu ab agente: cum prius non dependeret; quia non erat, sed actualis dependentia ab agente est actio, ergo hoc tempore datur actio, quæ priùs non erat, est igitur actio noua, & ideò realiter distincta ab actione antiqua: per quam producta fuit aqua iam non existens, & pari ratione distinctæ sunt actiones, per quas producuntur subiectum, & passio, vel potentia emanās ab eo, licet non sint distinctæ mutationes, quia sola actio, per quam producitur subiectum, potest esse mutatio, actio verò per quam producitur potentia, nec est mutatio, nec esse potest: cum 96
non præsupponat subiectum, sed in eodem instāti ipsum consequatur, imò hac duplici de causa non solet appellari actio, videlicet quia non est mutatio subiecti, sed simplex dependētia ab eo simul, & agente, à quo idem subiectum producitur, & quia per naturalem quādam resultantiam sequitur ex actione, per quam producitur subiectum, atque etiam ab eodem agente, & in eodem instāti temporis naturalis resultantia vocatur. Et proptereà acutè satis D.Thom. loco proximè citato asseruit emanationem proprietatum, vel potentiarum à subiecto non esse per aliquam transmutationem; quibus verbis non negauit actionem, quam concessit eo ipso quod docuit esse per veram efficientiam, sed solùm negauit actionem, quæ est transmutatio subiecti. Vnde non solùm censeo non esse contra D.Thom. asserere, quod potentiæ, & passiones emanant à subiecto per veram actionem distinctam ab ea per quam producitur idem subiectum, sed procul dubio ex mente eius. Et ex his constat sensus verborum eius, quæ pro opposita sententia citauimus.

Ad argumentum verò alterius opinionis concessa maiori, 97
neganda est minor, quod inter subiectum, & passionem, vel potentiam ab eo procedentem, non mediet actio.

Et ad primam probationem eius distinguendum est consequens, quod substantia agat per se immediatè, & non per accidentia; nam hac actione non dependente ab extrinseco, & naturaliter emanante ab ea, per quā producitur idem subiectum

bene potest agere per se ipsam, præsertim cùm non agat tanquam præcipuum agēs, vt in aliis actionibus, sed tanquam virtus, aut instrumentum generantis, nam sicut per se immediatè est virtutis eius ad producendas passiones, & non per superadditum accidens, ita per se immediatè concurrere potest, ac debet: ad alias verò actiones alio modo se habet: cùm sit præcipuum agens, & ideò non potest nisi per accidentia concurrere.

Ad secundum concedendum est talem actionem esse alterationem, non propriam, quæ fit inter qualitates contrarias; sed impropriam, cùm nō ita fiat, nec sit mutatio, sed simplex quæ-
98 dam actio. Quod autem dicitur alterationem non posse fieri in instanti, vniuersaliter loquendo falsum est, vt ostendit illuminatio, quæ per se fit in instanti, & est alteratio quædā licet non propria, sicut nec est propria alteratio emanatio passionis: cùm non versetur inter contraria: benè ergo potest in instanti fieri.

Ad vltimam probationem neganda est maior, quod actio præsupponat necessariò causam efficientem, se atque effectu tempore priorem. Quia sol in eodem instanti in quo factus fuit, illuminauit mundum, & etiam est euidens illuminationem esse veram, & realem actionem. Ex hac autem nostra sententia intelligitur, tot esse distinguendas actiones, quot sunt potentiæ, vel passiones procedentes à subiecto, nam cum sint entitates distinctæ realiter à subiecto, & inter se repugnat dependere ab agente eadem dependentia reali, & consequenter eadem actione: tot verò actiones ponere, quot sunt potentiæ, aut passiones procedentes, non est eas multiplicare sine necessitate, imò compellente necessaria ratione.

QVÆSTIO VII.

An vna potentia, vel passio emanet efficienter ab alia.

99 VT faciliùs intelligatur quæstio, & breuiùs ad difficultatem eius perueniamus, adnotandum est ex D. Tho. 1. p. q. 77. art. 4. & 7. quod licet anima sit vna, plures potentiæ naturaliter emanant ab ea, sicut riuuli plures ab eodem fonte, & cum opera naturæ confusa non sint, sed ordinata per se, plures istæ potentiæ suo ordine emanant ab eadē anima, vna prius, & posterius altera, imò & inter se ordinatæ sunt, ita vt quælibet aliquo modo per se, ac per suos actus cum aliis ordinetur. Diuer-
100 sos autem ordines earum excogitabiles ad quatuor reducere possumus claritatis gratia, ad quos facilè referuntur cæteri. Primus ordo perfectionis est: secundus causæ finalis: tertius durationis, aut temporis: posterior causalitatis efficientis.

Et in primis quod attinet ad ordinem perfectionis, certum est sic ordinari, vt spirituales sint priores, videlicet intellectus,

& vo

& voluntas. Secundum locum tenent ſenſitiuæ : Infimum verò vegetatiuæ. Cuius ratio deſumitur ex tribus, videlicet ex perfectiori modo eſſendi, ex perfectiori modo operandi, ſeu tendendi in obiectum, atque etiam ex perfectiori obiecto. Quæ omnia abſque dubio concurrunt in eis eodem ordine: nam potentiæ rationales habent eſſe ſpirituale, & ideò longè perfectius cæteris omnibus ex propria ratione corporeis. Perfectius quoque tendunt in obiectũ per actus etiam ſpirituales, & ideò minus limitatos, & per quos vniuerſaliori, ac perfectiori modo attingit obiectum. Maior etiam obiecti perfectio manifeſta eſt: cum cæteræ potentiæ tanquam corporeæ, & per corporeum organum operantes ad certum, ac limitatum obiectum entis corporei, ac ſenſibilis ſolùm poſſint ſe extendere : vt viſus ad ſolos colores, & lucem. Eadem autem tria concurrunt in potentiis ſenſitiuis, prius quàm in cæteris, & ideò ſecundũ locum perfectionis eis conceditur. Quod ex eo ſolùm euidenter colligitur, quia cognoſcitiuæ ſunt, vel cognitionẽ ſequuntur, cum tamen vegetatiuæ naturali modo ſine cognitione operentur eodem modo, ac operantur potentiæ inferiores non vitales; quare neceſſe eſt perfectiores illas eſſe; & propterea vegetatiuas infimum locum perfectionis tenere.

Et ex ordine perfectionis colligitur ordo finalis cauſæ, nam imperfectiores ordinantur ad perfectiores tanquam media ad
finem, cuius gratia à natura ſunt conſtitutæ, & ideò idem or- 101
do, quem ſecundum perfectionem tenent, tribuitur eis in ratione medij, & finis. Manifeſtum eſt enim vegetatiuas ordinari ad ſenſitiuas, vt per proprias operationes diſponant organa ſenſuum producendo illa ad debitum temperamentum, & augmentum, & producendo ſpiritus vitales, imò & animales quibus mediis operantur. Potentiæ verò ſenſitiuæ ordinantur ad intellectiuas ſubminiſtrando eis ſpecies, ſine quibus pro ſtatu ſaltem animæ in corpore non poſſunt operari. Ipſæ autem potentiæ intellectiuæ ordinantur ad ſenſitiuas eas dirigendo in ſuis operationibus, & tam iſtæ, quàm illæ ordinantur ad compoſitum tanquam ad communem omnium finem, cuius gratia à natura ſunt inſtitutæ, & ideò compoſitum ſe habet quaſi domus quædam, vel familia, aut ciuitas benè cõſtituta, in qua inferiores perſonæ ordinantur, vt ſuperioribus deſeruiant, ſuperiores verò vt inferioribus imperent, eóſque dirigant in ſuis miniſteriis, & operationibus.

Quantum ad rectum denique ordinem durationis ſpectat: potentiæ omnes eiuſdem compoſiti, nullum ordinem tẽporis inter ſe habent, nec aliqua eſt prior alia, vel aliis, ſed ſimul ſunt omnes, quia in eodem inſtanti temporis, in quo generatur vi-

102 uens: emanant omnes potentiæ ad ipsum pertinentes, & in eodẽ instanti habent esse: quãuis in suis operationibus, quædam priùs aliis operentur, vt vegetatiuæ priùs quã sensitiuę, & vegetatiuæ: ac sensitiuæ priùs quã rationales, vt experiẽtia notũ est.

Solùm restat ordo naturæ ac dependentiæ secundum genus causæ efficientis, & de hoc solo ordine procedit quæstio; nam quod prædicti tres reperiãtur inter potentias modo iam ex-
103 plicato, certum est apud omnes. Dubitamus itaque, an potentiæ, vel passiones per se immediatè emanent ab anima, vt vegetatiuæ, sensitiuæ, atque intellectiuæ, atque etiam singulæ species horum generum, & similiter omnes passiones à subiecto, vt in homine capacitas disciplinæ, admiratio, & risibilitas, vel non omnes per se immediatè, sed quædam mediis aliis, vt illæ, quæ videntur necessariò præsupponere alias in subiecto, vel actus earum, vt voluntas emanet ab anima medio intellectu, sicque de cæteris, eo quidem modo vt sicut prima producitur à generante medio subiecto efficiẽter concurrente, ita secunda procedat ab eodem subiecto media prima etiam effectiuè concurrente, & sic tertia media secunda, vel nullum concursum efficientem habeat vna circa emanationem alterius, sed essentia immediatum circa emanationem omnium.

Et prima opinio affirmat eodem modo emanare efficienter secundam potentiam à prima, ac emanat prima à subiecto, vt voluntas ab intellectu, sicque de cæteris. Ita videtur sentire D.
104 Thom. 1. p. q. 77. art. 7. vbi secundum ordinem efficientis docet vnam potentiam emanare ab anima media alia, probátque hac ratione in his, quæ secundum ordinem naturalem procedunt ab vno, sicut illud vnum est causa omnium, ita quod est ei propinquius est quodam modo causa eorum, quæ sunt magis remota, sed potentiæ oriuntur ab anima, quæ ideò comparatur ad illas sicut principium actiuum æquiuocum, atque etiam finale, & consequenter tãquam quid perfectiùs ad imperfectiora: ergo inter potentias, perfectiores sunt propinquiores eidem animæ, & ideò comparantur ad imperfectiores per modum finis, & agentis: vnde sequitur has esse effectus illarum, & ex consequenti illis mediis tanquam efficientibus emanare ab anima. Secundò probari potest ex passionibus, quarum vnã demonstramus à priori per alteram de subiecto, vt risibilitatem per admirationem, & hanc per capacitatem disciplinæ, ergo vna se habet ad alteram, vt causa, qua media, atque effectiuè concurrente procedit à subiecto.

105 Nostra tamen sententia est, quod si strictè, ac propriè loquendum sit de emanatione secundum ordinem efficiẽtiæ, omnes potentiæ, omnésque passiones per se immediatè emanant

à subiecto, & nulla mediante alia effectiuè concurrente. Ita tenent omnes ferè recentiores (nam ex antiquis nullam ferè reperio, qui dubium hoc in particulari attingat.) Probatur primò, quia si vna potentia emanat effectiuè ab altera, vel perfectiores emanabunt mediis imperfectioribus, vel ex opposito imperfectiores mediis perfectioribus, sed vtrunque est impossibile: ergo talis ordo emanationis secundum efficientiam impossibilis est. Probatur minor, quia causa efficiens æquiuoca est perfectior suo effectu: ergo repugnat perfectiores emanare ab anima mediis imperfectioribus effectiuè concurrentibus, nam iam daretur causa perfectior effectu. Quod sic vrgeri potest, si ita emanaret, euidenter sequeretur imperfectiores potentias, & passiones propinquiores esse subiecto, quàm perfectiones, quod manifestam continet repugnãtiam, quia cum subiectum sit quasi fons, à quo emanant omnes, & ideò omnium perfectissimum, non potest, non esse perfectius, quòd magis ei appropinquat, & proximus ab eo emanat. Quod verò non emanent imperfectiores mediis perfectioribus effectiuè concurrentibus sic probo. Imperfectiores sunt priores ordine generationis, & temporis, vt docet expresse D. Thom. in eodem articulo 7. atque etiam art. 4. eiusdem quæstionis, quia natura procedit ab imperfectioribus, sed quæ sunt generatione priora, sunt priora secundum esse existentiæ, quia quod priùs generatur, priùs existit: ergo priùs habent esse imperfectiores potentiæ, quàm perfectiores, & proinde non possunt illis mediis effectiuè concurrentibus produci, quia quod posterius habet esse, non potest esse efficiens causa eius, quod prius fit, ac prius habet esse. Secundò, quia si non omnes potentiæ emanant per se immediatè ab anima, sed quædam mediis aliis, sequitur nec dependere omnes immediatè ab anima in suis operationibus, sed quasdam mediis aliis. Probatur consequentia, quia ideò dependent ab anima in suis operationibus, quia sunt virtutes eius ad operandum ordinatæ, sed non sunt omnes virtutes eius proximæ, sed mediis aliis, sicut nec immediatè omnes, sed quædam mediis aliis ab ea emanant, ergo nec dependent omnes immediatè ab anima, nec possunt operari sine dependentia ab his, quibus mediis emanant. 106

Consequens autem secundum vtramque partem est falsum: secundum priorem quidem, quia quælibet potentia vitalis est virtus animę ad eliciendã operationem vitalem, sed sola anima est principium totius vitæ; ergo ab ea dependet omnis potẽtia vitalis immediatè: non ergo media alia. Quod verò imperfectiores potentiæ non necessariò dependeãt in suis operationibus à potentiis perfectioribus; manifestum est, quia nec po-

tentiæ vegetatiuæ dependent à sensitiuis:cum reperiantur sine
107 illis in plantis,nec sensitiuæ ab intellectiuis : cùm reperiantur sine illis in brutis: imò in eodē homine possunt sensus operari sine dependentia ab intellectu,& volũtate:inter sensus quoque non reperitur talis dependentia,quia nec visus ab auditu , nec iste ab olfactu,aut gustu,imò neque vllus sensus externus operatur cũ dependentia ab internis : ergo benè probatur à posteriori,quod neque in suo esse talem dependentiã habebit,& proptereà non emanabunt potētię istæ imperfectiores à perfectioribus , vel ab anima eisdem mediis effectiuè concurrentibus.

108 Hæc autem nostra sententia non est vllo modo contra mentem D. Thom. quia licet verba eius primo aspectu videantur contraria,si diligentiùs expendantur, contraria non sunt; non enim asserit D.Tho. perfectiores potentias esse principia effectiua imperfectiorum , sed quodammodo esse causam earum, per modum principij effectiui ; similitudinem igitur tantùm effectiuæ emanationis voluit eis cōcedere, non veram emanationem effectiuam vnius ab altera. Quod ex duobus, quæ asserit ibidem , planè colligitur ; nam primò asserit sensum esse quandam participationem deficientem intellectus, & ideò secundum naturalem originem quodammodo esse ab intellectu. Secundò quod asserit,est imperfectiores potētias esse principia susceptiua,seu subiecta perfectiorum,vt sensus respectu intellectus,quia cum recipere sit quid imperfectum , omne imperfectum respectu perfectioris habet modum receptiui;neutrum verò horum potest veram causalitatem efficientem significare, sed solam similitudinem,vt verba ipsa ostendunt : imò nec secundum potest significare veram causalitatem materialem,sed solam similitudinem,quia sensus non potest esse subiectum,cui inhæreat intellectus.

109 Quod vt meliùs intelligatur adnotare oportet,quòd cùm ab eadem anima prouenia͞nt omnes gradus essendi compositi,tam vniuersales,quàm particulares,ita se habēt inter sese,vt gradus vniuersalior sit quasi materia, ac potentia respectu inferioris, quia habet rationem imperfecti,& contrahibilis , seu determinabilis per illum,eo modo quo materia determinabilis est per formã:gradus verò inferior se habet vt forma , quia contrahit, ac determinat superiorem;vnde fit , quòd sicut inter materiam, & formam datur mutua ratio prioris,& posterioris in diuerso genere causæ;ita inter prædictos gradus ratione nostra distinctos:vt in homine gradus substãtię,corporis,viuentis,sensitiui, & rationalis,ita se habēt , vt superiores habeanr rationem materiæ,ac potentiæ respectu inferiorum, & inferiores rationem formæ,quia illi habent rationem perfectibilis,& determinabilis;

lis; isti verò rationem perficientis, ac determinantis; & ideò
vniuersaliores concipiuntur tanquam priores in genere causæ 110
materialis, posteriores verò tanquam priores in genere causæ
formalis,& quia forma habet rationem actus,atque perfecti,&
efficiens causat,in quantum est actus, sic enim habet rationem
perfecti, propterea gradus inferiores habent modum, & simili-
tudinem principij actiui, nam & ipsa forma principiũ actiuum
est respectu operationum, & simili modo se habent potentiæ:
nam illæ quæ consequuntur gradus essendi, vniuersaliores di-
cuntur, etiam priores in genere causæ materialis respectu po-
tentiarum:quæ sequuntur gradus inferiores,vt potentiæ vege-
tatiuæ, quæ sequuntur gradum,viuentis, dicuntur priores sen-
sitiuis in hoc genere causæ,atque etiam sensitiuæ,quæ sequun-
tur gradum animalis respectu rationalium,quæ sequuntur gra-
dum rationalitatis,& ex opposito potentiæ consequentes gra-
dum inferiorem, sunt priores in genere causæ formalis, & ha-
bent similitudinem principij actiui respectu earum, quæ con-
sequuntur gradus superiores, vt sensitiuæ respectu vegetatiua- 111
rum, & rationales respectu harum, & illarum,& consequenter
dicuntur istæ emanare ab illis per modum principij actiui,
sed esse quasi subiecta earum, non tamen esse vera principia
effectiua,nec vera subiecta, sed similitudinem vtriusque habe-
re: Et hæc doctrina continet germanum sensum Diu. Thom.
vt legenti articulum citatũ constabit, & ostendit nostrã sen-
tentiam de vera efficientia loquentem non esse contra men-
tem eius, sed valde ei consentaneam.

Et ex his solutum est argumentum Diui Thomæ, vel cer-
tè explicatus sensus eius, quia non intendebat probare pro-
priam efficientiam, sed quandam similitudinem eius, quæ
sufficiebat,vt intelligeretur ordo emanationis potentiarum ab
anima.

Ad secundum concedendum est antecedens, quod vna passio
demonstretur per alteram à priori,sed neganda est consequen-
tia, quod tanquam per causam efficientem. Nam in primis
demonstratur tanquam per causam finalem, quia priores, ac
perfectiores sunt fines posteriorum, atque imperfectiorum.
Præterea cum perfectiora, vt talia, sint natura priora imper-
fectioribus, vt docet Aristoteles in Postprædicamen. cap. de
priori, quodammodo sequitur, perfectiores potentias posse
à priori demonstrare imperfectiores: quod habent etiam ex
eo, quod ratione suæ perfectionis propinquiores sunt essen-
tiæ, licet tanquam ab efficiente æquè immediatè omnes ema-
nent.

APPENDIX
DVBIVM.
De subiecto potentiarum vitalium.

TRiplex Genus causæ docuit D.Thom.exercere subiectum respectu passionum,vel potentiarum 1.p.q.77. art.6.ad 2. finalis, efficientis,& materialis:& finalis quidem,quia potentiæ
112 sunt propter animam, videlicet vt per operationes per eas elicitas se perficiat.Genus verò efficiẽtis causæ exercere animam, & quoduis aliud subiectum ostendimus in emanatione passionum,& potentiarum. Nunc verò explicandum restat genus causæ materialis.

Pro eius verò explicatione adnotare oportet,potentias vitales duplices esse, quædam sunt organicæ, illæ quidem,quæ per organũ corporeum operantur,vt sensus,& istæ sunt corporeæ, & in subiecto corporeo inhærentes, nempe in aliqua parte determinata corporis , quæ vocatur organica, vt visus in oculis. Aliæ sunt potentiæ , quæ non operantur per organum corporeum, nec proinde in eo recipiuntur, & tales sunt rationales, quarum subiectum proximum & adæquatum est anima rationalis.Ex quibus sequitur potẽtias organicas corrumpi in morte cuiuslibet viuẽtis,quia corrumpitur organum, quod est proprium subiectum earum : potentias verò immediatè inhærentes animæ , atque in ea sola , quales sunt rationales, destructo
113 composito permanere, sicut permanet anima ipsa. Ita loquendum est de subiecto potentiarum , & permanentia , vel corruptione earum corrupto composito.Sed qui eas nõ distinguunt realiter ab anima,sed sola ratione formali,vt Scotus,& sectatores eius,concedere tenentur permanere in anima separata omnes potentias sensitiuas,& vegetatiuas,& expresse id concedit Scotus loco nuper citato. Quo autem pacto sic permanentes non operentur,difficile explicare possunt;nam licet dicant ideò non operari,quia non permanent organa, quæ necessaria sunt ad receptionem specierum ; Hoc non satisfacit, quia cum immediatè sint in anima, tanquam in subiecto,vel potius realiter sint anima ipsa,non videntur operari organa per illas,sed anima immediatè, sicut nos dicimus de potentiis rationalibus,intellectu,& voluntate eo ipso, quod tenemus proximè inhærere animæ tanquã proprio subiecto;nam eo ipso sequitur non esse in organo corporeo immediatè, & ideò non operari per illud, sed animam immediatè per ipsas , & propterea separata à corpore per eas operari sine vlla indigentia organorum. Ex quo apparet falsum esse fundamentum videlicet, quod identificen-

tur

tur cum anima. Testimonia verò, atque rationes, quas affert idem Scotus in 2. dist. 17. q. 3. ad probandum omnes potentias sensitiuas, & vegetatiuas permanere in anima separata nullius momenti sunt, nec vllam penitus difficultatem continent, & ideò consulto eas omitto.

QVÆSTIO VIII.

An vnitas, ac distinctio specifica potentiarum vitalium desumenda sit ab actibus, & obiectis earum.

DVplicem causam potentiarum vitalium ex professo discussimus in præcedentibus, efficientem, videlicet, & materialem. Sed quia perfecta notitia cuiuslibet rei dependet ex quatuor generibus causarum, agendum restat de causa formali, atque finali, nam & si potentiæ, quia accidentia sunt, non componãtur ex materia, & forma, vt ex partibus intrinsecis, nihilominus ab aliquo debent speciem sumere, quod sit quasi forma, & finis earum, de quo quærit titulus quæstionis, an sit actus, vel obiectum, aut vterque simul. 114

Et circa hanc quæstionem fuit prima opinio Scoti in 2. dist. 16. quæst. vnic. asserentis, quod quamuis à posteriori cognoscamus nos vnitatem, & distinctionem specificam potentiarum per actus, quos eliciunt circa obiecta propria, intrinsecam tamen speciem non ab his extrinsecis desumunt, sed ex propriis, atque absolutis, intrinsecisque differentiis, sicut æs aliæ. Ita etiam sentiunt Philopon. Apolin. & Paul. Venet. 2. lib. de anima ad text. 33. Tienens. ad text. 29. Iandunus q. 7. & alij. Probant, quia potentiæ sunt entitates absolutæ; ergo habent essentiales differentias absolutas: per quas species earum constituuntur, & distinguuntur, non ergo per ordinem, vel respectum ad actus, & obiecta, cùm tam actus quàm obiecta sint eis extrinseca.

Secundò probari potest hoc modo: dari possunt potẽtiæ specie distinctæ habentes actus, & obiecta eiusdem speciei; ergo non potest sumi distinctio specifica earum ab actibus, & obiectis. Antecedens probo, quia potentiæ visiuæ hominis, & leonis distinguuntur specie: cum oriantur ab animabus, & animalibus specie diuersis, sed vtraque versatur circa idem obiectum visibile, & ideò visiones vtriusque eiusdem speciei sunt; ergo potentiæ speciei diuersæ habent actus, & obiecta eiusdem speciei. Probatur tandem, quia eadem potentia habet actus, & obiecta diuersa; ergo nec vnitas, nec distinctio earum potest sumi ex vnitate, vel distinctione actuum, vel obiectorum. Probatur antecedens, quia in intellectu diuersi actus sunt principiorum, & scientiæ, opinionis, & fidei, non solùm materiali ratione, sed formalissima: cum distinguantur per diuersa media assentiendi, 115

quæ sunt immediata veritas principiorum, demonstratio, ac probabilis ratio, & testimonium. Et vrgeri potest, quia actus sunt posteriores potentiis, cum sint effectus earum; ergo non potest potentia ab eis speciem capere. Probatur consequentia, quia non solùm actus, sed respectus ad illos præsupponunt potentiam in sua specie constitutam.

Secunda opinio affirmat *potentias tam vitales, quam eis inferiores sumere vnitatem, ac distinctionem specificam ex actibus, & obiectis.* Ita D. Thom. expressè 1. p. q. 77. art. 3. quem sequuntur sui omnes, Caiet. & Bañez ibidem. Ferr. 2. lib. de anima qu. 9. & omnes interpretes Arist. tam recentiores quàm antiqui ad textum 33. huius libri, præsertim Alex. Aphrodis. Ægidius, & Nim-
116 phus, estque communis, & vera. Probatur testimonio Arist. c. 4. huius lib. text. 33. vbi acturus de potentiis animæ vegetatiuæ asserit, primò sibi agendum esse de actibus, & obiectis earum, quia non possunt, nisi per hæc extrinseca definiri; ergo sentit habere intrinsecũ ordinem ad illa. Probatur consequentia, quia non potest explicari per definitionem essentia potentiarum, nisi positis in ea actibus & obiectis; ergo ordo, seu habitudo ad illa essentialis est potentiis, à qua proinde desument vnitatem, ac distinctionem specificam. Et si dicas solùm sentire Arist. per actus, & obiecta cognosci, ac definiri quo ad nos. Probatur hoc esse falsum, & verbis eiusdem Aristotelis contrarium, quibus asserit ad inuestigandam, vel tradendam cognitionem scientificam potentiarum, priùs esse assignandas definitiones earum, quas assignare impossibile est, nisi cognitis priùs actibus, atque obiectis earum tanquam prioribus: sed cognitio scientifica innititur veræ definitioni explicãti naturam rei, ergo hanc sentit Aristoteles non posse tradi, nisi per actus, & obiecta potentiarũ, & ex consequenti essentialem esse potentiis ordinem ad illa.

Probatur deinde ratione, quia potẽtiæ sunt quasi instrumenta animæ naturaliter ordinata ad tales actus eliciendos circa talia obiecta; ita vt pro diuersis actibus, & obiectis diuersæ sint
117 à natura tributæ potentiæ viuentibus, atque etiam inferioribus substantiis; ergo ex sua natura, atque ratione intrinseca ordinantur ad actus, & obiecta, & pro illorum diuersitate diuersa sunt. Probatur consequentia ex instrumentis artium: nam diuersæ artes, diuersa postulant instrumenta, & hæc diuersa sunt inter sese, quia diuersis actibus deseruire apta sunt, vt patet de instrumentis fabri ferrarij, & pictoris, intrinseca igitur est habitudo instrumentorum cuiuslibet artis ad vsum, atque exercitium illius artis, & consequenter ad actus, & obiectum eius, & per diuersam hanc habitudinem distinguuntur specie. Pari ergo ratione de instrumentis naturalibus, qualia sunt

sunt potentiæ, fatendum est talia esse à natura instituta pro talibus actibus circa talia obiecta elicienda, & consequenter 118 essentialem eis esse habitudinem ad illa, & per habitudinem diuersam distingui specie. Secundò, ordo, seu habitudo ad proprium finem, cuius gratia res constituta est, pertinet ad essentiam eius, vt si de homine loquamur, essentialis est ei capacitas beatitudinis in operatione consistentis: sed operatio circa tale obiectum est finis, cuius gratia constituta est à natura potentia; ergo habitudo ad illam est ei essentialis. Minorem probo, quia potentiæ datæ sunt animæ gratia operationum, nēpe vt per illas eliciat operationes circa obiecta (ad alterum enim finem eis non indigebat) intendit igitur natura per potentias operationes circa obiecta; quare istæ erunt proprius finis, in quem sua natura ordinantur.

Hæc autem sententia non est sic intelligenda, vt ab actibus, 119 & obiectis sumatur vnitas, & distinctio potentiarum, quasi actus ipsi, vel obiecta sint de essentia earum: nam cum actus, & obiectum sint res aliæ, non solùm distinctę à potentiis: sed alterius prædicamenti, non possunt essentiales eis esse, sed prorsus sunt eis extrinsecæ. Sed habitudo, seu respectus ad actus, & obiecta intrinsecus, atque essentialis est potentiis, & in propriis differentiis essentialibus earum importatus. Potentiæ itaque qualitates absolutæ sunt in secunda specie qualitatis collocatæ, non tamen ita sunt absolutæ, quin includant intrinsecum respectum ad actus, & obiecta in propriis differentiis: eiusmodi autem respectus non sunt relationes prædicamenti ad aliquid: sed cùm sint de essentia absolutorum, ad speciem, & prædicamenta eorum pertinent.

Sed adhuc est adnotandum secundò ex D. Thom. 1. parte, q. 77. artic. 3. duplicem esse potentiam, actiuam, & passiuam: actiua est illa, quæ sine passione, aut receptione præcedente operatur, vt nutritiua, & generatiua. Passiua verò potentia non dicitur talis in hac parte, quia solùm sit ad patiendum, vel recipiendum, hæc enim purè passiua est, & non vitalis, vt potentia materiæ ad recipiendam formam: sed passiua vocatur, quia actionem eius præcedit passio, non quidem propria (quam corruptiuā vocant) sed pro sola receptione etiam perfectiua subiecti, & talis est omnis potentia cognoscitiua, siue sensitiua, 120 vel intellectiua sit. Vtraque autem potentia respicit actum, & obiectum diuerso tamen modo: nam potentia actiua respicit illud tanquam finem, vel terminum per eam productum, vel etiam tanquam materiam circa quam operatur, quo pacto asserit Aristoteles, cap. 4. huius libri alimentum esse obiectum potentiæ nutritiuæ, quæ etiam habet pro obiecto per modum finis,

finis, aut termini producti partialem substantiam viuentem. Potentia verò passiua potius respicit obiectum tanquã principium motiuũ, seu effectiuum ad operandum. Vtraque igitur suo modo habet intrinsecã habitudinem, seu respectum ad actum, & obiectum: sed actum respicit proximè, & quasi remotè obiectum: vtrũque verò per se, & essentialiter, & ideò per ordinem ad vtrumque sumit vnitatem, & distinctionem specificam.

Ad primum argumentum oppositæ sententiæ distinguenda
121 est maior, quod potentiæ sint entitates absolutæ: nam si velit omnino esse absolutas sicut substantia; ita vt nullum prorsus respectum transcendentalem, aut secundum dici in sua essentia importent, falsa est: si verò intelligatur esse accidentia, aut entitates absolutas: ita vt non sint relatiua prædicamenti ad aliquid, nihil præter relationem essentialiter importantia, verum est: sed nihil probat contra nostram sententiam, quia licet sint entitates prædicamenti absoluti, imperfectæ quidem, & quarum essentia per quosdã respectus intrinsecos ad actus, & obiecta completur.

Tertium argumentum priusquàm secundum soluẽdum est, cui hac distinctione sit satis, actus alicuius potentiæ duplices sunt adæquati, atque inadæquati, actus adæquatus est vltra quem non se extendit potentia: sed ad illum tantùm, hoc est, nõ ad alterum diuersæ rationis: sed omnes, quos habere potest eiusdem sunt rationis specificæ, vt generatio hominis censetur actus adæquatus potentiæ generatiuæ eius, quia licet plures possit habere actus generandi, omnes sunt eiusdem rationis specificæ, sicut homines ipsi, quos potest generare: actus verò inadæquatus est vltra quem potest se extendere potentia, hoc est, ad alterum diuersæ speciei, & dicuntur inadæquati, quia
122 nullus per se adæquatur potentiæ: & tales sunt, quos potest habere intellectus, nempe principiorum, & scientiæ, fidei, & opinionis, nullus enim horum per se adæquatur potentiæ: sed vltra eum potest se extẽdere ad alterum diuersæ rationis specificæ. Dum ergo dicimus potentiam sumere speciem ab actu, de adæquato intelligimus, non de inadæquato; adæquatum verò constituere censentur inadæquati omnes secundũ vniuersalissimã rationem adæquatam potentiæ in qua conueniunt considerati, & hæc ratio sumitur ex modo, quo eliciũtur à potentia sub tali ratione immutationis ab obiecto, vt inferiùs explicabitur. Aliud verò quod additur, videlicet actus esse posteriores potentiis tanquam effectus earum, distinguendum est: nam in genere efficiẽtis causæ verum est, falsum verò in genere causæ finalis, quia in eum finem concessa est potentia subiecto: vt per eam eliciat tales actus, per quos se perficiat, quare actus est finis

nis potentiæ:& cùm cauſa finalis ſit prior efficiente,ac cæteris, priores ſunt actus potentiis:ideò,per ordinem ad illos ſpeciem accipiunt.

APPENDIX
DVBIVM.

An potentia viſiua hominis, & leonis diſtinguantur ſpecie.

SEcundum argumentum dubium illud tangit,an potentia viſiua hominis,& leonis ſint diuerſæ ſpeciei,vel eiuſdem.Cui reſpondet Caiet.2.lib.de anim.cap.10.in principio,& 1.p.q.77. artic.1.vbi eum ſequitur Bañez in ſolutione ad 1.dubio 2.quod iſtæ potentiæ poſſunt dupliciter conſiderari , videlicet vt proprietates diuerſarum ſpecierum,& hoc modo ſunt diuerſæ ſpeciei,aut in ordine ad actum,& obiectum viſibile,quo pacto ait eſſe eiuſdem ſpeciei. Hæc tamen ſententia probatur falſa, primo,quia ſpecies potentiarum,vt potentiæ ſunt,ſumitur ab acti- 123
bus,& obiectis,ad quos per ſe ordinātur:ergò ſi hoc modo ſunt eiuſdem ſpeciei,vt conceditur,repugnat diſtingui ſpecie in ordine ad principia.Quia etiam in ordine ad principia ſunt potentiæ ab eis emanantes pro talibus actibus eliciendis circa talia obiecta : ergo ſi vt potentiæ ſunt eiuſdem ſpeciei, non poſſunt in ordine ad principia diſtingui ſpecie. Secundò , entitas potentiæ non habet aliud , quàm eſſe inſtrumentum naturale animæ in ordine ad finem operandi circa obiectum , & huius rei gratia emanat ab anima ; ergo vnicam habet ſpeciem ex ordine ad actum, & obiectum deſumptam, & non aliam ex emanatione à tali principio:cùm ex emanatione ab eo,nihil aliud habeat quàm eſſe inſtrumentum vitale ad talem actum, & obiectum ordinatum. Apertè ergò falſum eſt,& ſine fundamento aliam ſpeciem ei tribuere ex emanatione à principio ; quare ſi in ordine ad actum , & obiectum ſunt eiuſdem ſpeciei viſus hominis, & leonis , non poſſunt ex alia conſideratione diſtingui ſpecie.Et tandem,quia ex emanatione à diuerſo principio, non benè colligitur diſtinctio ſpecifica earum, cùm non emanent ab eo,vt diuerſo ſpecie:ſed vt idem genere; nam potentia viſiua hominis non emanat ab anima rationali , vt rationalis eſt,vel ab homine,vt eſt homo:ſed ab anima,vt ſenſitiua; & ab homine ſecundum naturam ſenſitiuam:ſed anima rationalis,vt ſenſitiua non diſtinguitur ab anima leonis, etiam vt ſenſitiua, nec homo,& leo,vt ſunt animalia : ſed ſub tali gradu tam animæ,quàm compoſita ſunt eiuſdē rationis genericæ;ergò principium à quo emanant, vt tale eiuſdem rationis eſt;quare falſum eſt,quod emanent à diuerſo principio, & quod ex ordine ad diuerſum principium,à quo emanant,diſtinguantur ſpecie.

Ad

Ad primum argumentum negandum est antecedens, quod dari possint potentię specie distinctę, quæ versentur circa idem obiectum formale,& habeant actus eiusdem speciei,& cum hęc habeant potentia visiua hominis,& leonis,falsum est,quod vllo modo distinguantur specie.

QVÆSTIO IX.

Quonam modo assignari debeat cuique potentia actus adæquatus, propriúmque obiectum,per quod distinguatur specie ab alia.

124 Ex definitis quæstione præcedente solum in communi constat à quónam vnitas, & distinctio specifica potentiarum desumenda sit,non verò in particulari:quænam potentia sit distincta specie ab alia.Ideò explicare oportet,quonam modo assignandus sit cuique potentiæ proprius actus adæquatus, propriúmque obiectum:per quæ specie distincta ab aliis intelligatur,hoc enim valdè difficile est,& ideò specialem quæstionem postulat.Et priusquam diuersa autorum placita afferamus, excludi debet modus quidam dicendi Ianduni vbi suprà asserentis, pro distinctione reali obiectorum circa quæ versantur potentiæ specie,distinguendas esse.Vnde ait tot distingui potentias visiuas,quot sunt colores diuersi,& sic de cæteris.Quod satis apertè falsum esse constat in potentiis spiritualibus,nempe intellectu, & voluntate, quas nemo multiplicat,& tamen versantur circa innumeras penè entitates diuersas,pro quarum diuersitate si multiplicandæ forent iuxta regulam huius autoris, innumeros penè oporteret intellectus,innumerásque voluntates in singulis hominibus ponere.

125 Hoc igitur modo dicendi excluso,aliam regulam ponit Tolet.pro distinctione singularum potentiarũ,quæst.8.huius libri sic inquiẽs.Quotiescumque dubitamus de aliquibus actibus,an pertineant ad eandem potentiam, vel diuersæ sint pro singulis potentiæ distinguendæ,considerandum est,an eo ipso, quod ab aliquo eorum impeditur subiectum, propter læsionem organi, vel aliud impedimentum eo ipso priuetur cæteris, vel non:sed etiam si ab illo vno eliciendo impediatur: nihilominus possit cæteros elicere. Et si modo priori res se habeat ad eandem potentiam,iudicandum est pertinere omnes,& per rationem omnibus communem,tanquam sibi adæquatam distingui specie à cæteris potentiis. Si verò modo posteriori,ad diuersas potentias pertinebunt.Hanc tamen regulam nec omninò certam,nec firmam iudico,propter duo.Primum est,quia inter obiecta eiusdem potentiæ constat quædam esse excellentiora,ac perfectiora aliis,vt lux inter obiecta visus,& inter colores albedo, & ex

alia

alia parte ratione sensibilis communis, cui adiungitur necessariò proprium, vt percipi possit, contingit quædam esse minutiora, quædam etiam magis proportionata debilitati, aut imperfectioni potentiæ, vt côtingit in intellectu, respectu cuius quędam sunt veritates vniuersaliores, & quasi omnibus peruiæ, quas ideò rudes etiam homines facilè percipiunt, ob quas causas aliquando contingit potentiam visiuam, aut intellectiuam non posse percipere quædam visibilia, aut intelligibilia: cùm tamen possit alia, & nihilominus ad easdem potentias iudicantur pertinere omnia; fallit ergò regula assignata. Prætereà in potentijs subordinatis videtur manifestum, quia eo ipso, quod aliquis priuatur actibus sentiendi, necesse est priuari actibus intelligendi: cùm nihil possit intelligere anima infotmans corpus, 126 nisi medijs sensibus, & eo ipso, quo priuatur, vel impeditur ab actibus externorum sensuum, necesse est priuari actibus sensuum internorum. Et tandem eo ipso, quod priuatur, vel impeditur ab actibus intellectus, necesse est priuari actibus voluntatis, & tamen constat intellectum, & voluntatem, sensus, & intellectum, atque etiam sensus exrernos, & internos esse distinctas potentias; ergò regula assignata non est sufficiens ad cognoscendam distinctionem potentiarum.

Nostra sententia duo asserit primum, ***ad desumendam vnitatem, ac distinctionem specificam potentiarum præsupponendam esse distinctionem genericam superius explicatam ex diuerso modo operandi, aut tendendi in obiectum.*** Videlicet ex determinatione ad vnum sine cognitione, qui modus si à principio vitæ, quod est anima, non procedat, constituit genus potentiarum vitalibus inferiorum, si verò à principio vitæ, constituit infimum genus potentiarum vitalium. Modus verò operandi cum cognitione sensitiua constituit secundum genus potētiarum sensitiuarum, & modus intellectiuæ cognitionis cōstituit tertium, modus verò operandi per modum attractionis ab obiecto per cognitionem propositio, constituit quartum potentiarum appetitiuarum. Et tandem modus operandi in ordine ad locum supposita cognitione, & appetitu; constituit genus potentiæ motiuæ secundum locum, in viuentibus quidem corporeis, nam de spiritibus alia erit fortè ratio. Hæc distinctio generica potentiarum secum affert, vel simul probat distinctionem realem earum, quia non est possibile, in creaturis præsertim corporeis adeò limitatis ex sua inferiori conditione eādem substantiam per vnum, atque idem instrumentum reale modos adeò diuersos operandi exercere, sed pro singulis singula postulat instrumenta, seu potentias distinctas, vt ex instrumentis artis probauimus.

Secundum quod asserimus est ***potentias distingui specie sub eodem***

dem genere pr obiecta formalia diuersa, hoc est secundum specialem modum mouendi, aut immutandi potentiam desumpta. Hæc est enim vltima ratio formalis obiecti sub qua potentia versatur circa illud,& ideò per actum, qui versatur circa obiectum di-
128 uersum,hoc est,diuerso modo immutans potentiam, distingui debent potentiæ specie. Itaque idem modus immutandi, seu mouendi potentiam constituit obiectum sub vna, & eadem ratione formali obiectiua adæquata postulans vnam, & eandem potentiam circa illud operantem: vnde fit,vt omnia obiecta, quibus conuenit talis ratio motiua potentiæ,pertineant ad eãdem potentiam,quantumcunque diuersa sint specie,vel genere secundum proprias naturas. Nam secundum eas accepta materialia obiecta censentur,nec ad potentiam pertinent,nisi vt sub tali ratione motiua,aut immutatiua accipiuntur,quæ si vna, & eadem sit, omnia illa obiecta quantumlibet diuersa secundum proprias naturas, vt sub ea contenta censentur eiusdem rationis,& proprerea possunt, ac debent ad eandem potentiam per-
129 tinere. Hanc autem rationem motiuam, aut immutatiuam potentiæ priùs explico.Deinde probabo per illam esse distinguendas potentias.Explicatur autem in sensibus, & intellectu hoc modo,ratio immutatiua obiecti visibilis est,quod aptum sit tali modo vniri potentiæ visiuæ ad eliciendam simul cum ea visionem, videlicet per aliquam extrinsecam illuminationem sui ipsius aut medij,per aliquod medium extrinsecum,& cum alijs conditionibus huic sensui propriis, ex quibus intelligitur specialis modus,quo visibile aptum est immutare visum, diuersus à modo,quo sonus immutat auditum,& alia obiecta immutant alios sensus,qui in intellectu non est minùs manifestus. Nam intellectus animæ in corpore existentis aptus est immutari ab obiecto per phantasmata, & ideo quæcũque obiecta materialia conueniunt sub hac ratione formali immutandi intellectum,& propterea ad eandem potentiam intellectiuam pertinere debent. Hæc autem ratio formalis obiectiua immutandi potentiam in primis eò est vniuersalior, & plura, ac magis diuersa obiecta materialia comprehendit, quo perfectior est potentia, hoc est,minùs materialis, quia materialitas limitat potentiam.
130 Deinde quælibet particularis ratio immutatiua vna est vnitate speciei atomæ,vt oportet ad constitutionem vnius potentiæ specificæ,& sub illa conueniunt omnia obiecta, conuenientia etiam atomę speciei,quamuis contingat secundum proprias naturas esse genere;aut specie diuersa,quia talis conuenientia obiectiua, quasi ratio extrinseca eorum est;& ideò non tollit diuersitatem intrinsecam naturarum.

Ab hac igitur ratione formali obiectiua,aut immutatiua potentiæ,

tentiæ,& ab actu,qui circa illā versatur desumenda est distinctio specifica potentiatum.Quod sic probo;potentia specificatur ab actu,& obiecto,vt probauimus, non ab obiecto materiali:cùm euidenter constet eandem potentiam versari circa plura,atque diuersa obiecta materialia,ergo ab obiecto formali,& actu, qui circa illud versatur , sed ratio formalis obiectiua est ratio immutandi potentiam : ergo ab ea sumitur species,& per diuersas rationes immutandi distinguentur specie potentiæ, & ex consequenti per actus,qui circa illas versantur.Minorem probo,quia cætera per se patent , obiectum comparatur ad potentiam passiuam , tanquam principium motiuum aut immutatiuum eius (vt quæstione præcedente ostendimus distinguentes potētias actiuas,& passiuas) ergo ratio formalis obiectiua est ratio mouendi , aut immutandi potentiam : & diuersa ratio immutandi est diuersa ratio formalis obiectiua , & adæquata quidem:cùm comprehendat omnia,quæ possunt immutare talem potentiam,& ab ea percipi. Secundò,quia potentia sumit speciem ab actu formali,& adæquato,tanquam ab aliquo priori se:cùm sit finis eius, & actus est talis speciei ratione obiecti prioris eodem actu,atque potētia,vt docuit expresse Aristot.cap.4.huius libri in principio : ergo de primo ad vltimum species potentiæ sumitur ab obiecto , in quantùm tribuit speciem formalem, & adæquatam actui:vt quid priùs eodem actu, & potentia , sed totum hoc habet obiectum vt immutatiuum, aut motiuum eiusdem potentiæ:ergo ab eo vt tali sumit potētia speciem , & ex diuerso obiecto , vt immutatiuo distinctionem specificam.Probatur minor,quia tale obiectum,tali modo immutans potentiam est principium determinans ipsam ad actum talis speciei,& priùs vtroque videlicet actu, & potentia: cùm sit finis eorum,vt per se est manifestum. 131

Ex quibus infero non esse necessarium ad distinguēdas specie potentias priùs, vel aliunde probare distinctionem realem earum , vt recentiores quidam docent,seu si rectè probetur distincto specifica ex actu,& obiecto formali iuxta mentem Aristotelis,& D.Thomæ, (generica etiam distinctione præsupposita) vt probata à nobis est per diuersam rationem motiuam, seu immutatiuam potentiæ , simul probatur efficaciter distinctio realis. Itaque concedimus non posse assignari singulis potentiis proprios actus adæquatos, propriáque obiecta formalia adæquata, à quibus sumatur distinctio specifica earum,nisi distinguantur realiter eædem potentiæ , & ideò nec poterit probari distinctio specifica,nisi probetur realis,quia eo ipso quòd idem realiter sint,quantumcunque assignentur diuersi actus,& obiecta formalia , facilè negari potest distinctio specifica po- 132

tentiarum, si dicatur actus illos inadæquatos esse, illáque obiecta formaliter diuersa etiam inadæquata, ab actibus verò, & obiectis inadæquatis, quia quasi partiales sunt, non potest distinctio specifica sumi; vnde eadem potentia plures actus inadæquatos elicere potest circa plura, ac diuersa obiecta formalia inadæquata. Negamus verò hanc distinctionē realem prius esse probandam, vel alio medio proprio distincto, aut præsupposito, sed si rectè assignetur distinctio actuum & obiectorum potentiis eiusdem generis, eo ipso probari vtrúmque, videlicet distinctionem specificam, & realem. Et ratio, quæ me mouet ad
133 id asserendum, in primis est, quia si non probaretur vtrumque ex debita assignatione actus, & formalis obiecti, insufficiēs esset doctrina Aristotelis asserentis potentias distingui specie per diuersos actus, diuersáque obiecta nulla prorsus mentione facta distinctionis realis. Quod si non sufficit distinctio specifica actus, & obiecti, nisi probata priùs distinctione reali insufficienter assignasset modum eas distinguendi. Moueor secūdò, quia præsupposita distinctione generica, aut vnitate, ex eo-
134 dem, vel diuerso modo operandi de sumenda, & assignata obiectorum diuersitate sub diuersa ratione motiua, aut immutatiua potentiarum, ac diuersitate actuum sub diuersis rationibus motiuis tendentium in ipsa, efficaciter satis probatur distinctio realis potentiarum simul cum specifica, ita vt locum non habeat subterfugium illud de diuersis actibus, & obiectis inadæquatis, quia specialis ratio immutatiua ex se est adæquata speciali potentiæ, & ex se eam postulat, & ex se includit realē distinctionem, quod non solùm ostenditur in potētiis vniuersalioribus intellectus, & voluntatis, sed etiam efficaciter. In externis sensibus inter se comparatis, quia eo ipso, quod obiectū visibile diuerso modo mouet, aut immutat visum, postulat pro tali modo speciali immutandi potentiam in tali órgano, talibus dispositionibus affecto, nimirum luce, transparētia, & aliis, & ideò longè diuersum ab organo auditus, quod organum sic diuersum ab eodem organo visus, & aliorum sensuum postulat diuersus modus immutandi soni, vel audibilis, & pariter probatur in obiectis aliorum sensuum externorum, & internorum. Diuersitas autem organorum realem distinctionem potentiarum in eis residentium euidenter includit: ergo nulla est necessitas probandi priùs realem distinctionem, vt fiat assignatio actus, & obiecti adæquati cuiuslibet potentiæ, per quod distinguatur specie ab alia, sed sic probata distinctio specifica eam necessariò includit.

CAPVT IV.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Necessarium autem est eum, qui de his perscrutationem facturus est, &c.

Breuis expositio textus.

EGit capite præcedente Aristoteles de potentiis vitalibus in communi, in præsenti verò incipit agere de eisdem potentiis in speciali: & quia anima vegetatiua communior cæteris est, vt potest omnibus viuentibus conueniens, consequenter potentiæ eius sunt communiores, & ideò nobis notiores & propterea priùs de his agendum esse docet, quàm de sensitiuis, & intellectiuis. Intentum itaque huius capitis est de potentiis animæ vegetatiuæ disserere. 1

Diuiditur autem in tres partes. In prima propositis his, de quibus acturus est, docet vegetatiuam animam, potentias eius, actúsque earundem potentiarum communes esse omnibus viuentibus. In secundo asserit, & probat animam vegetatiuam, & consequenter cæteras triplex genus causæ exercere in corpore, formalis, finalis, atque efficientis, reprehendítque Empedoclē, Democritum, & Leucippum, quod causam augmentationis, & nutritionis viuentium non benè assignauerint. Et tandem disserit de alimento tanquam de proprio obiecto nutritiuæ potentiæ. Principio igitur probat, quod potentiæ animæ vegetatiuæ communes sint omni viuenti; quia anima ipsa vegetatiua omnibus conuenit, vt duo eius officia euidenter ostendunt, nēpe nutrire, & sibi simile generare, quod naturalissimum opus viuentium esse docet, non quidem omnium, sed perfectorum, in quibus tres conditiones concurrere debent, per quas ab imperfectis, (quibus nō conuenit generare sibi simile) distinguuntur. Prima, quod perfectæ ætatis sint, defectu cuius, dum viuere incipiunt, non generant. Secunda, vt non sint mutila, sed competentibus membris prædita, nec vllo naturali vitio impedita. Tertia vt non sint sponte genita, hoc est, ex sola putri materia, & non ex semine; nam ex his, quæ primo modo fiunt, plura reperiuntur facultate generandi sibi similia destituta, vt de vermibus constat. His igitur, quibus tres istæ conditiones competunt, naturalissimum opus est generare sibi simile (inquit Aristoteles) quia per talem generationem consequuntur perpetuitatem quandam, in qua diuinæ naturæ ex propria sua ratione æternæ assimilantur, licet enim non possint esse perpetua in indiuiduo, quia natura corruptibiles sunt, efficiunt saltem propriam speciem perpetuam per continuatam generationem sibi 2 3

ſimilis,per quam indiuidua, quæ quotidie pereunt,reparantur, & ita ſalua ſemper manet ſpecies in his,vel aliis indiuiduis.

4 Docet deinde Ariſtot.in 2.par.capitis vegetatiuam animam, & pariter cæteras triplex genus cauſæ exercere in eadem generatione,formale quidem,cùm ſit forma generantis , & geniti,à qua habent eſſe ſpecificum; eſt etiam finis generationis proximus,nam propter animam introducendam per generationem præparat natura, atque diſponit materiam,tãtâque organorum varietate ornat,vt per ea poſſit proprias operationes exercere: Et tandem eſt cauſa efficiens, quia omnes operationes viuentis propriæ procedunt ab eadem anima vegetatiua tanquã à principio efficiẽte intrinſeco, quas ad duas reducit,nempe generare,& alimento vti ad nutriẽdum, & augẽdum viuens genitum.

Ex quibus conſtare ait,quam fuerint reprehẽſione digni antiquiores Philoſophi nõ benè aſſignantes cauſam nutritionis, & augmenti viuentium.Atque in primis Empedocles, qui aiebat cauſam augmenti plantarum eſſe elementa, eo quidem ordine,vt inferior pars earum,nempe radices à terra ipſa cui adhærent , augeantur,rami verò tãquam ſuperior earum pars ab igne ſurſum tendẽte,atque degẽte. In quibus duo errores continentur;prior in eo,quod inferiorem, & ſuperiorem locum in plantis non rectè aſſignabat,quia radices non tenent inferiorẽ locũ (vt dicebat) ſed ſuperiorem,vt conſtat ex animalibus;nam cum per radices alimentum plãtæ capiunt, ſicut per os animalia,radices plantæ correſpondent ori animalis, ſed os animalis

5 eſt ſuperior pars eius;ergo radices in planta pars quoque ſuperior erũt.Error poſterior eſt , quod cauſam augmenti viuentiũ eſſe elemẽta aſſerebat,quod ſic probatur falſum; quodlibet elementum naturalem habet inclinationem ad propriũ locum,& elementa contraria ad loca contraria ; ergo non poſſunt in viuente conſiſtere niſi ab aliquo contineantur, ac vnita detineãtur,alioqui in priora loca tendent , & per tendentiam ſeparabuntur,& per ſeparationẽ viuens ipſum deſtruent,illud autem, à quo continentur, nobilius eſt , & proinde ei debet augmentum tribui,& nõ elementis, hoc verò abſque dubio eſt anima, quæ vnita corpori mixto per informationem , elementa ipſa, quibus conſtat,dicitur continere. Deinde reprehendit Leucippum,& Democritum , qui nutritionem viuentium tribuebant igni,vt cauſæ eius,ex eo , quod inter elementa omnia maximè nutriri,& augeri videatur , & ideò eſſe cauſam augmenti aliorum omniũ,quia quod eſt maximè tale in genere aliquo,cauſa eſt aliorum omniũ eiuſdem generis. Quod probat eſſe falſum, tum quia augmentum ignis non habet certum terminum , ſed in infinitum abire poteſt,augmentum verò viuentium ex pro-

pria

prią eorū perfectione certum postulat terminum, quia membra corporis viuentis determinatæ magnitudinis esse debēt, vt per ea opera vitæ exercere anima possit: nā tam magna esse possent, vt non possent ab ea moueri. Tum etiam, quia determinatio magnitudinis per augmentum acquirendæ non debet materiæ tribui, sed formæ; hoc est, animæ tanquam nobiliori: ad materiam verò corporis pertinere ignem notū est, cum ex eo, & aliis elementis tanquam ex materia fiat mixtum. Explicata 6
ratione vegetatiuæ animæ asserit Arist. explicare oportere potentiam vegetandi ei propriam ex proprio obiecto eius, quod est alimentum. Et propterea in extrema parte capitis agit de alimento, cuius naturam dubio quodam proposito, ac soluto declarat. Est autem dubium, an alimentum simile sit rei nutriendæ, nempe viuenti, aut dissimile, atque contrarium: & quosdam tenere ait, simile esse oportere, quia si contrarium sit, non nutriet, sed destruet potius corpus viuens, quia vnum contrarium alterum destruit. Alios verò opposito asserere dissimile potius, atque contrarium esse oportere, quia nihil propriè patitur, nisi à suo contrario, sed constat alimentum pati à viuente, à quo decoquitur, & ideò immutatur, imò tandem corrumpitur; ergo contrarium ei debet esse alimentum. Hac tamen distinctione veritatem esse explicandam docet, vt in principio nutritionis antequam alimentum digeratur, & in substantiam aliti cōuertatur, dissimile, & contrarium esse oporteat: sed in fine dum iam est decoctum, atque conuersum omninò simile: cum eandem formam, nempe animam suscipiat. Et ita vtramque sententiam in concordiam redigi posse, si de 7
alimento diuersis temporibus considerato intelligantur.

Sed vt ratio eiusdem alimenti clariùs pateat, tribus modis considerari posse affirmat; primò vt substantia est, & hoc modo consideratum est obiectum nutritionis, non enim potest nutriri viuens, nisi ex aliqua substantia: cùm continua deperditio substantiæ ex actione caloris naturalis non possit nisi per conuersionem substantialem alimenti, per quam alia substantia acquiratur, reparari. Secundò consideratur, vt quantum, & sic est obiectum augmentationis, nam augmētum per acquisitionem maioris magnitudinis fieri debet. Tertiò sumitur tanquam quid superfluum ex nutritione, & augmento, & ita pertinet ad generationem, quia ex superfluo alimento fit semen, quod materia generationis est. Ex quibus colligit definitionem potentiæ nutritiuæ, atque etiam vegetatiuæ animæ. Et potentia nu- 8
tritiua (inquit) est: ***Virtus animæ vegetatiua, per quam viuens in quantum viuens se conseruat.*** Præter nutritiuam verò potentiam tria asserit concurrere ad nutritionem, nempe animam vegeta-

tiuam,tanquam principium efficiens eius, principale quidem, quod media potentia nutritiua,tanquam instrumento nutritionem efficit. Alimentum tanquam obiectum,aut materia, circa quam agit anima,vt per conuersionem eius nutriat corpus. Et corpus ipsum tanquam id quod nutritur. Animam autem vegetatiuam perfecti viuentis sic definit: *Est principium generandi*
9 *tale,quale ipsa habet.* Principium quidem principale, quod per potētiam generatiuam, tanquam per instrumentum efficit generationem.Hac similitudine tandem naturam nutritionis declarat,sicut enim (inquit) natura duobus gubernat nauē,manu, & gubernaculo, ex quibus eadem manus mouetur ab eodem nauta, sed mouet gubernaculum,hoc verò non mouet iam aliquid aliud,quod sit instrumētum, sed proximè nauem;ita anima duobus vtitur ad nutritionem perficiendam,nempe calore, & alimento, & calore quidem, quasi eum mouendo, & calor ipse mouet,aut alterat alimentum, idem verò alimentum nihil aliud mouet,quod sit intermedium ad mouendum aliud.

TRACTATVS DE POTENTIIS ANIMÆ VEGETATIVÆ ET actibus eius.

Hucusque egit Aristoteles de potentiis animæ in genere;iam verò incipit agere de eisdem in specie, & primò de potentiis animæ vegetatiuæ,quia vniuersaliores sunt,& cunctis viuentibus communes: nos igitur Aristotelicum sequentes ordinem, tractatum de eisdem instituimus,& ideò quærimus primò de nutritiua potētia eius.

QVÆSTIO I.

An potentia nutritiua consistat in temperamento primarum qualitatum, aut in solo calore naturali, vel alia sit qualitas superior, ac nobilior primis, & temperamento earum.

10 ET in quæstione hac tanquam certum præsupponendum est, necessarias omninò esse primas qualitates, aut temperamentum earum ad nutritionem, & cætera officia vegetatiuæ animæ exercenda, ad quæ eleuantur ab eadem anima vegetatiua tanquam instrumenta, vt docet expresè Aristoteles 2. libro de generatione animalium, cap.4.præsertim circa medium, & Diu.Thom.1.parte, quæstione 78.artic.1.Et probatur primò ratione vniuersali, quia viuēs est corpus mixtum: ergo indiget quatuor primis qualitatibus ad sui generationem,

rationem, conseruationem, & operationes. Secundò ratione speciali, quia nutritio est conuersio alimenti in substantiam aliti, quam conuersionem necessariò præcedere debent plures aliæ actiones per quas disponitur idem alimentum, quas notum est exercere animam mediis primis qualitatibus. Ad dispositiones etiam eiusdem alimenti, vt in substantiã conuertatur, 11
cum primis pertinet temperamẽtum viuenti proprium, & connaturale, quod præsupponi debet ad introductionem animæ in materia; ergò vt fiat nutritio necessarius est concursus quatuor primarum qualitatum. Ex quo infero falsam esse, vel certè diminutam, sententiam Galeni lib. 3. de causis simptomatum, cap. 30. Auicennæ fen. 1. 1. par. doctrina 6. c. 31. atque etiam Valesij 5. lib. controuers. medica. cap. 11. qui totam efficientiam instrumentalem soli calori tribuunt. Licet enim præcipuus sit calor in concursu dispositiuo, atque etiam instrumẽtali, & propterea Aristoteles sæpe ei tribuat concoctionem alimenti, cæterásque actiones, per quas disponitur, omnes tamen quatuor qualitates concurrere docet loco citato, & pluribus aliis.

Hoc supposito, difficultas quæstionis in hoc est posita, an præter temperamentum primarum qualitatum, aut præter calorem præcipuè concurrentem ad disponendum alimentum, ponenda sit alia qualitas nobilior, ac superior, quæ sit potentia nutritiua, vel calor ipse, aut temperamentum sit nutritiua potentia.

Et prima opinio tenet potentiam nutritiuam non esse aliam qualitatem distinctam à calore naturali, sed calorem ipsum, vel temperamentum esse potentiam nutritiuam, à qua tanquam ab instrumento animæ vegetatiuæ fit conuersio alimenti in substantiam aliti, quam vocamus nutritionem. Ita Comment. 4. metaph. cap. 2. Zima Theoremate 73. & cum his recentiores quidam non vulgaris autoritatis. Præsupponit autem hæc sententia calorem naturalem viuentis, non esse distinctum specie à calore elementari, nec proinde in eodem viuente esse distinctum numero ab eo, sed eundem, quod licet non sit certum, sed in opinione positum, est tamen probabilius, & doctrinæ Aristotelis magis consentaneum, sed medicis relinquendum, à quibus ex proprio instituto disputatur.

Hoc præsupposito, probant primò testimoniis Aristotel. calori naturali tribuentis concoctionem alimenti, ita habetur in 12
fine huius capitis textu 50. his verbis: *Omne autem alimentum necessarium est concoqui posse, operatur autem concoctionem calidum, vnde omne animatum habet calorem.* Imò augmentationem ipsam ei tribuit, & ex consequenti nutritionem, in lib. de sensu, & sensibilibus, cap. 4. post medium, his etiam verbis: ***Calidum enim augmentat, & struit nutrimentum.*** Et 3º lib. de

part. anim. cap. 6. circa finem. *Calor enim est, quod vim obtinet augendi.* Sed constat non posse ei tribui tanquam præcipuæ causæ: nam hæc est anima; ergo tanquam virtuti, ac potentiæ eius. Probant deinde ratione primò, quia temperamentum primarum qualitatum est sufficiens dispositio ad introductionem cuiuslibet formæ mixti: sed anima est quædam forma mixti; ergo introductionem eius sufficit temperamentum connaturale viuenti. Vlteriùs nutritio est introductio vegetatiuæ
13 animæ in materia alimenti; ergo sufficienter, atque vltimò erit disposita per tale temperamentum, ad quod producendum sufficiunt primæ qualitates. Vnde sequitur esse etiam sufficientem virtutem animæ ad nutritionem: Probatur consequentia, quia vltimam dispositionem consequitur naturaliter forma: ergo quod potest producere vltimam dispositionem, & eo modo, quo potest, debet ei tribui introductio formæ, quare non est necessaria alia qualitas pro nutritiua potentiua. Secundò, ad vnam, eandémque operationē sufficit cum præcipua causa vnicum instrumentum, duo verò, aut plura superuacanea sunt: sed nutritio vnica est operatio animæ vegetatiuæ; ergo ad eam præstandam sufficiet vnicum eiusdem animæ instrumentum: sed hoc est calor naturalis, vel temperamentum, ergo sufficiet cum anima ad talem operationem; & ita erit potentia, seu vir-
14 tus nutritiua eius. Probatur minor, quia ei tribuit Aristoteles locis citatis vim nutriendi, & augendi, non vt causæ principali: nam hæc est anima; ergo vt instrumento. Tertiò, calor naturalis sufficiens instrumentum animæ est ad omnes operationes præcedentes conuersionem substantialem alimenti, & quas conuersio ipsa naturaliter sequitur; ergo sufficiens instrumentum ad conuersionem ipsam, quæ est nutritio. Maiorem probo, quia omnes actiones proximè prærequisitæ ad conuersionem alimenti comprehenduntur in eo, quod est alimentum concoquere ac præparare: sed ad vtrumque docet Aristoteles in eisdem citatis locis vim habere calorem naturalem; ergo sufficiens instrumentum est pro omnibus, atque adeo pro nutritione; & ita erit potentia nutritiua.

15 Secunda opinio asserit *calorem naturalem, vel temperamentum non esse potentiam nutritiuam: sed aliam qualitatem superiorem, ac nobiliorem, qua calore, aut temperamento vtitur ad disponendum alimentum, & conuertendum in substantiam aliti, nutritionémque efficiendam.* Ita expresse Aristoteles 2. libr. de generatione animalium capit. 4. ante medium, his verbis. *Quemadmodum quæ ab arte efficiuntur per instrumenta efficiuntur, sed verius dixerim per motum eorum, qui artis operatio est in alio: sic à facultate, siue virtute animæ vegetalis agitur, vt siue in animalibus*

libus ipsis, & plantis postea ex alimento vis eadem efficit incrementum vtendo caliditate, & frigiditate quasi instrumento. Quod 16
etiam docuit in fine huius capitis similitudine gubernatoris nauis vtens, qui duobus, inquit, instrumentis vtitur, vno quidem, quod mouetur ab eo, & simul mouet aliud instrumentum, & hoc est manus mota à nauta, & mouens ipsa temonem, alio verò quod mouetur quidem, non tamen mouet aliud instrumentum, sed immediatè nauem, vt temo, ita anima vtitur duobus instrumentis ad nutritioné, vno quidem modo à se, & mouente simul aliud, & hæc est potentia nutritiua mota ab anima: cùm sit virtus eius, sed mouens ipsa calorem tanquam aliud instrumentum sibi subordinatum, quod non mouet iam aliud instrumentum, sed aliméтum immediatè alterando, ac disponendo illud. Ita etiam D. Thom. in 2. dist. 18. q. 2. art. 3. & 1. p. q. 78. art. 2. ad 1. & quæst. 218. art. 1. ad 3. Albertus Magnus 2. libr. de anima, tractat. 2. cap. 6. Philop. & Themist. cap. præsenti. Apolin. 2. de anima, quæst. 2. Ferrar. 2. contra gentes, cap. 73. Vigue. in institutionibus Theolog. c. 10. §. 2. Tolet. 2. lib. de anima quæst. 10. multique ex recentioribus, & videtur mihi non solùm probabilior, sed vera.

Probatur primò, quia potentiæ vitales oriuntur naturaliter 17
ab essentia animæ, sicut propriæ passiones ab essentia cuiuscunque alterius subiecti; ergo sunt eiusdem ordinis vitalis cum anima, ita vt sicut anima est primum principium formale vitæ, & radicale vitalium operationum, sic potentiæ sint principia formalia earundem operationum vitalium, sed anima est altioris ordinis respectu aliarum formarum naturalium, sicut vita altioris est ordinis, respectu naturalis esse rerum non viuentium: ergo potentiæ vitales eam consequentes altioris ordinis esse debent respectu potentiarum, seu virtutum naturalium rerum non viuentium. Vlteriùs calor naturalis, vel temperamentum sunt virtutes inferiores consequentes inferiores substantias, nempe elementa, & mixta ex eis composita; ergo non possunt esse potentiæ vitales emanantes à principio vitæ, & propterea cum potentia nutritiua sit vitalis, non potest esse calor naturalis, vel temperamentum, sed qualitas 18
alia superioris ordinis esse debet, vt sit eiusdem ordinis vitalis cum anima. Et vim huius argumenti sic vrgeo, & declaro simul, ars quælibet petit instrumenta sibi proportionata ad exequendas operationes sibi proprias, & artes diuersæ diuersa quoque instrumenta pro diuersis operationibus, ad quas ordinantur, & si ars vna altior sit altera, postulat altiora instrumenta pro altioribus, ad quas ordinatur, quas exercere non potest per instrumenta artis inferioris. Sed sicut ars ope-

ratur per instrumenta sibi propria; ita forma substantialis per proprias virtutes, & potentias naturales sibi concessas à natura: altior igitur forma qualis est anima, altiora certe postulat instrumenta, aut virtutes sibi proprias pro operationibus sibi propriis altioris ordinis præstandis, quare non potest eas exercere per virtutes inferiorum formarum tanquam per proprias, quales sunt primæ qualitates, vel temperamentum earum, de quibus proinde efficaciter probatur non posse esse potentias vitales animæ.

19 Probatur tandem, quia euidens est potentiā nutritiuam hominis distingui specie à potentia nutritiua equi, aut leonis, & multò euidentiùs potentiam nutritiuā hominis, leonis, & plantæ distingui inter se specie, quemadmodum est euidens potentiam generatiuam horum trium viuentium distingui inter se specie: & ratio vtriusque est, quia potentia generatiua plantæ producit plantam integram, & nutritiua partem eius, nec potest generare animal, aut illud nutrire, & multo minùs potentia generatiua leonis potest generare hominē, aut nutritiua eiusdem nutrire hominē: sed calor naturalis, aut temperamentum qualitatum non distinguuntur specie in planta, leone, & homine, præsertim apud patronos oppositæ sentētiæ, vt in principio quæstionis admonuimus; ergo non est potentia nutritiua.

20 Vt autem hæc veritas meliùs intelligatur, adnotare oportet, quod licèt nutritio solùm consistat essentialiter in vnica actione substantiali, videlicet in conuersione substantiali alimenti, plures alias prærequirit actiones accidentales (& fortè inter eas aliquam substantialem) quæ sunt transmutationes alimenti, per quas paulatim disponitur ad conuersionem substantialem, eas verò enumerauimus 1. lib. de generatione, cap. 5. & propterea non iudicamus in præsentia repetendas. Sed vt hoc verbo includantur plures, dicimus per eas peruenire alimentum ad formam sanguinis: quem vocauit Aristoteles vltimum alimentum animalis, vel ad aliquid ei proportionatum: conuerso autem alimento in sanguinem, adhuc ei supersunt transmutationes aliæ, per quas simile efficitur carni, ossibus, neruis, cæterisque partibus animalis, in quas conuerti debet, & istæ sunt quasi organizationes eius: nam vt aptum fit recipere animam, oportet aliquo etiam modo fieri organicum corpus,

21 quia anima actus est talis corporis. Ad hæc igitur officia tam diuersa, & transmutandum tot modis alimentum, ad illúdque organizandum, ac perfectè disponendum, sicut necessaria sunt tot vasa, in quibus recipiatur, hoc est, tot partes corporis diuersæ figuræ, capacitatis, ac dispositionis; ita sunt necessaria diuersa instrumenta, aut virtutes, vt attractiua alimenti, retentiua,

tentiua, concoctiua, discretiua, aut separatiua inutilium partium, expulsiua earum, ac distributiua vtilium partium eiusdem alimenti, per omnes partes corporis, quamuis non omnes istæ virtutes sint distinctæ realiter; inter has verò numerantur primæ qualitates, aut temperamentum earum, & his omnibus vtitur potentia vitalis, & præsertim calore ad plures, ac diuersas functiones magis accommodato: sed tam calor ipse, quàm aliæ qualitates primæ ad eas concurrere possunt virtute eiusdem potentiæ vitalis: cuius sunt proxima instrumenta, quod constat, cùm idem calor, idémque temperamentũ corporis viuentis iuxta probabiliorem sententiam non distinguantur specie à calore, & temperamento inferiorum corporum, in quibus 22 euidens est hos effectus non habere, imò nec habere posse; habent igitur eos in viuente per coniunctionem cum potentia vitali ordinis superioris, & nobilioris, à qua eleuantur: vt possint hæc omnia præstare: imò ad eandem conuersionẽ substantialem, seu nutritionẽ, quæ proprius actus eius est cum ea concurrere. Ex quibus in primis patet iam sensus testimoniorum Aristotelis, qui calori naturali, vel temperamento tribuit concoctionẽ, ac dispositionem alimenti, imò & nutritionem, & augmentum, non tanquam potentiæ vitalis; sed tanquam instrumentis eius, quibus ad tales functiones præstandas vtitur.

23 Ad primum argumentum neganda est maior, quod temperamentum sit sufficiens dispositio ad introductionem cuiuslibet formæ mixti: nam licet sufficiens sit ad introducendam formam mixti inferioris ordinis, non tamen superioris, qualis est anima postulans præter primas qualitates, aut temperamentum, earum organizationem, aliásque altiores dispositiones, quas temperamentum non potest præstare virtute propria: sed vt eleuatum à virtute, seu potentia superiori vitali eidem animæ proportionata, & ab ea emanante. Possumúsque exemplum afferre in prima generatione eiusdem viuentis ex semine, ad quam licet sit necessarium temperamentem primarum qualitatum pro dispositione materiæ, non est tamen sufficiens dispositio ad introductionem animæ, quia non potest organizare materiam, nec superiores alias, ac proximiores, & omninò necessarias dispositiones inducere, sine quibus introduci non potest, & propterea semini tribuit anima perfectiorem aliam virtutem, qua vtitur generatiua potentia ad organizandum, ac perfectè disponendum corpus pro receptione animæ, quam virtutem iuuat suo modo temperamentum, ab ea eleuatum ad id præstandum. Vnde sequitur, quod cum nutritio sit 24 generatio quædam partialis eiusdem viuentis, non sit temperamentum sufficiens dispositio pro introductione animæ in materia

materia alimenti, ſicut ſufficiens non eſt ad eandem introducendam in materia ſeminis: ſed neceſſaria ſit perfectior alia qualitas, ad organizandam materiam perfectéque diſponendam, cui temperamentum deſeruiat tanquam inſtrumentum.

Ad ſecundum, negandum eſt antecedens, quod ad vnam operationem ſemper ſufficiat vnum inſtrumentum: nam plures ſunt, quas non poteſt præcipua virtus per ſe præſtare, niſi aliis virtutibus ſe imperfectioribus adiuuetur, vt in operibus artis, non poteſt præſtare ars,nec per artem homo, quemlibet effectum per vnicum inſtrumentum: ſed pluribus indiget, ſubordinatis tamen præcipuæ virtuti: ita ergo ſe res habet in
25 operationibus animæ. Nam ad intellectionem non ſufficit potentia vitalis intellectus: ſed prærequiritur ſpecies intelligibilis, atque etiam intellectus agens, & phantaſma, à quibus producitur, cæterum quia ſubordinata ſunt, habent rationem vnius inſtrumenti completi, atque perfecti potens operationem vitalem elicere. Ita ergo cenſendum eſt nutritiuam potentiam non ſufficere ad opus nutritionis præſtandum, niſi ſibi coniungantur minores, atque inferiores virtutes,quæ per talem coniunctionem cum ea poſſunt attingere idem opus vitale nutritionis: ſed quia ei tanquam præcipuæ, ac vitali virtuti emananti ab anima ſubordinantur, pro eodem completo, ac ſufficienti inſtrumento animæ computantur ad eandem operationem vitalem eliciendam.

Ad tertium negandum eſt antecedens, quod calor naturalis, vel temperamentum ſit ſufficiens inſtrumentum ad opus nu-
26 tritionis præſtandum: ſed præter illud requiruntur plura alia, nempe virtutes illæ à nobis enumeratæ iuuantes ad diſponendum alimentum, & præter illas virtutes alia perfectior, per quam organizatur ſuo modo alimentum, & fit aptum ad recipiendam animam, & inſuper potentia ipſa nutritiua, à qua tanquam à præcipua virtute animæ fit conuerſio eiuſdem alimenti in ſubſtantiam aliti, quæ conuerſio eſt nutritio ipſa. Nec Ariſtoteles tribuit calori, vel temperamento concoctionem, ac diſpoſitionem alimenti tanquam ſufficienti, aut totali inſtrumento,& multò minùs nutritionem ipſam, & augmentum: ſed tanquam neceſſariò, & coadiuuanti ad hæc omnia; ita vt ex eo, & aliis virtutibus enumeratis,ac potentiæ nutritiuæ ſubordinatis fiat vnum integrum, atque completum inſtrumentum animæ reſpectu talis operationis, & effectus eius.

QVÆS

QVÆSTIO II.

An nutritiua, augmentatiua, & generatiua sint tres potentiæ vitales realiter distinctæ vegetatiuæ animæ, vel vna tantùm tria habens officia diuersa.

PRima opinio distinguit realiter, & essentialiter has tres potentias, quam videtur expressè tenere D. Thom. 1. par. q. 78. art. 2. & quæst. 79. art. 7. & 2. lib. contra gentes. cap. 89. & tenent expressè Albert. Magn. 2. lib. de anima, ca. 6. & 2. part. Summæ q. de anima vegetabili, art. 2. Ægidius quodlib. 3. quæst. 12. Caiet. ad cap. 4. huius libri, & ibidem Ferrar. cum Aquario, Bañez. 1. li. de generatione, cap. 5. & 1. pat. quæst. 78. art. 2. quæst. 7. Fernel. 5. lib. Physiologiæ. cap. 3. Thienen. ad tex. 10. huius libri, Iandunus quæst. 13. eiusdem, & refertur pro eadem Galen. lib. de naturalibus facultatibus, cap. 7. 27

Probatur quantùm ad distinctionem potentiæ generatiuæ à nutritiua, & augmentatiua testimonio Aristotelis cap. præsenti, vbi duo attribuit officia valdè diuersa animæ vegetatiuæ, videlicet generare, & alimento vti. Sed vtrumque præstat per potentias, vel virtutes: cum ergò adeò diuersa sint, non potest per eandem virtutem vtrumque præstare: sed alimento vtitur per nutritiuam, & augmentatiuam, & sibi simile generat per generatiuam: ergò erit hæc diuersa ab aliis ex mente Aristotelis: Deinde ratione primo, quia realis, & simultanea separatio duorum euidenter probat distinctionem realem eorum: sed potentia generatiua actu separatur à nutritiua, & augmentatiua; ergo distinguitur ab eis realiter. Minorem probo primo, quia nutritiua, & augmentatiua reperiuntur in multis animalibus imperfectis sine generatiua, imo in eodem animali, & homine, vt constat experientia. Deinde in eodem animali, in quo omnes istæ potentiæ reperiuntur, habent subiecta realiter distincta, quia nutritiua, & augmentatiua sunt dispersæ per omnes partes corporis, generatiua verò solùm residet in parte determinata. Secundo, ex diuerso modo operandi, per quem superius probauimus distingui non solùm specie: sed genere potentias: nam potentia generatiua operatur priùs producendo semen, & per semen decisum organizando materiam; & membra corporis efformando: nutritiua verò, & augmentatiua modo alio diuerso per attractionem, & concoctionem alimenti, substantialémque conuersionem eius in corpus viuens secundum omnes partes: ergò repugnat esse eandem facultatem vegetatiuæ animæ. Et ex hoc colligitur tertium argumentum hoc modo, quoties aliqua potentia habet actum aliquem, quem non potest habere 28

bere

bere alia, distinguitur realiter ab ea: sed generatiua habet aliquem actum, quem non possunt attingere nutritiua, & augmentatiua: ergò distinguitur ab eis realiter. Minorem sic probo, generatiua habet vim formandi integra, atque perfecta membra corporis, vt caput, cor, brachia, & pedes, quam non habet nutritiua: nam si abscindatur ab animali brachium, non potest eius virtute iterum formari, aut restitui, imò nec vniri corpori.

30 Probatur deinde quantum ad distinctionem nutritiuæ, & augmentatiuæ inter sese duplici alio argumento. Primò, quia potentiæ distinguuntur specie per actus, & obiecta adæquata: sed nutritiua, & augmentatiua habent actus, & obiecta diuersa: ergò distinguuntur specie. Minor probatur primo ex Aristotele capite præsenti, & 1. lib. de generatione cap. 5. quibus locis, asserit alimentum, vt est potentia substantia viuens, esse obiectum, circa quod versatur virtus nutritiua: sed vt quantum, est obiectum virtutis augmentatiuæ, de actibus verò diuersis euidentius est: nam actus proprius nutritiuæ potentiæ est conuersio alimenti in substantiam aliti, & mutatio substantialis materiæ eiusdem alimenti à propria forma ad animam, quam per conuersionem recipit, & ideò est generatio substãtialis partia-
31 lis, augmentatio verò mutatio accidentalis est; imò propriè motus, & realiter distinctus ab eadem nutritione, vt probauimus, 1. lib. de generatione, cap. 5. Secundò probatur ex reali separatione harum potentiarum, etiam in eodem viuente, in quo potentia nutritiua durat toto tempore vitæ, augmentatiua verò solùm vsque ad statum, & tunc cessat prorsus actus eius, & proinde extinguitur ipsamet potentia.

32 Secunda opinio solum distinguit generatiuam à nutritiua & augmentatiua, has verò duas posteriores non diuersas potentias esse censet: sed eandem habentem diuersa nomina, & officia. Ita tenent præter citatos pro opinione præcedente Apollin. 2. li. de anima, quæst. 9. Iauellus, q. 18. & ex recentioribus non pauci: qui identitatem nutritiuæ, & augmentatiuæ ex eo probant, quia vtraque versatur circa idem alimentum, & licet diuersos actus habeant, subordinatos tamen, & quorum vnus consequitur alterũ naturaliter & sine noua difficultate, quemadmodum termini ad quos per se ordinantur, nam quantitas partialis, vel vnio eius cum quantitate viuentis, quæ est terminus augmentationis: naturaliter sequitur partialem substantiam productam per nutritionem: ergò neque ad hos actus, neque ad terminos eorum requiritur duplex potentia, vel virtus, sed vna sufficit, quemadmodum ad generationem primam, ac totalem substantiæ, & productionem quantitatis consequentis sufficit

sufficit vna virtus generatiua. Distinctionem vero generatiuæ à nutritiua eisdem rationibus primæ opinionis efficaciter probari censent.

Tertia opinio asserit nutritiuam,augmentatiuam,& generatiuam esse eandem potentiam realem animæ vegetatiuæ habentem tria hæc officia,videlicet nutrire & augere corpus, atque etiam generare sibi simile, & iuxta hæc officia diuersa,diuersis nominibus significari,nempe generatiuæ,& nutritiuæ,& augmentatiuæ.Ita Themisti.2.libro de anima, capite 4. Titelman.libr.8.suæ philosophiæ cap.8.Durand.in 1. dist. 3.2.part. quæst.2.Valesius lib.2.controuersar.medic.capit. 19. & 20. vbi asserit sententiam hanc non esse vulgarem, sed solis viris Doctioribus proponendam. Eam etiam sequuntur iam ex recentioribus multi,& nobis videtur sequenda;propter duo,primum, quia est expressa Aristotelis tribus præsertim locis,videlicet 2. libr.de generat.animalium,cap.4. ante medium, vbi postquam dixerat eandem facultatem vegetalis animæ generare sibi simile,& augere,magis id explicans ita ait: *Sic etiam principio constituit id,quod natura efficitur, eadem enim materia est ex qua augetur,& ex qua constituitur primum, itaque facultas quoque agens eadem, qua in principio est,sed maior:quod si hæc vegetalis animæ est, eademque generatiua quoque est.* Quasi dicat facultatem animæ vegetatiuæ,per quam nutrit,auget,& sibi simile generat, se habere sicut puerum,& virum, nam in principio quasi parua est, non se extendens ad omnes actus sibi proprios,sed ad nutriendum, & augendum proprium corpus, sed tandem fit maior se extendens ad producendum, vel generandum aliud simile, sed eadem est semper,hoc est,in vtroque statu perfecto, & imperfecto,sicut idem est homo in statu pueritiæ, ac virili. Secundus locus est capite præsenti textu 54. vbi sic de hac potentia loquitur. *Vegetatiua enim anima, & aliis est,& prima, & maximè communis potentia est anima,cuius sunt opera generare, & alimento vti.* Et adhuc expressiùs textu 42. eiusdem capitis his verbis. *Quoniam autem eadem potentia animæ est vegetatiua, & generatiua de alimento necessarium est determinare primum, separatur enim ab aliis potentiis opere hoc.* Nihil certè expressiùs dici potuit. Quod videntes authores oppositæ sententiæ, glossas quasdam huius expressi textus quæsierunt; futiles absque dubio, & sine vllo fundamento. Et in primis Caiet. vbi supra, ait eandem potentiam esse vegetatiuam, & generatiuam dixisse Aristotelem, quia vegetatiuam non pro nutritiua accepit, sed prout communis est nutritiuæ,augmentatiuæ, ac generatiuæ,& tanquam genus ad illas comparatur, & quia genus non ponit in numerum cum specie, non enim dicimus duo esse, animal, & hominem:

33 34 35

hominem: ideò vegetatiua; quæ genus est ad omnes tres, non ponit in numerum cum omnibus, neque cum qualibet per se, & ideò verè dici potuit, eandem esse potentiam vegetatiuam, & generatiuam. Hic tamē sensus ineptam comparationem, & locutionem efficit, & indignam prorsus, quæ nō solùm Aristoteli, sed vel mediocri philosopho tribuatur. Est enim, ac si diceret, sensum, & visum eandem esse potentiam sensitiuam, vel animal, & hominē nō esse diuersa animalia, sed idem. Quas prorsus ineptas esse comparationes, & locutiones, quis non videat? Quare alij videntes apertè dixisse eandem potentiā animæ esse nutritiuam cum generatiua, asserunt non de idētitate reali, aut specifica, sed de identitate subiecti locutū fuisse, & ita sensum eius esse, quod idem sint subiecto: cū sint in eodē viuente. Hæc tamen expositio non minus friuola est, quia eodem modo posset dicere Aristoteles omnes sensus, tam internos, quam externos, imò omnes potentias sensitiuas, cognoscitiuas, & appetitiuas esse eandem: cùm constet esse in eodem subiecto. Præterea Aristoteles ipse in eodem capite reddit rationem propter
36 quam sint eadem potentia, quia habent idem obiectum, videlicet alimentum: ergò repugnat verba eius intelligi de identitate subiecti. Alij tandem putant, quod dum Aristoteles asserit eandem esse potentiam non de identitate reali, nec specifica intelligit, sed de identitate materiæ circa quam versantur, nam omnes versantur circa alimentum. Sed profectò in hoc sensu dici poterit ignem, vel aërem, vel quodlibet aliud alimentum habere eandem potentiam, aut virtutem agendi: cum circa eandem materiam agere possint, & sæpe agant. Ex quibus patet omnes hos authores fugam potius simulare, quàm rem explicare, quare euidens est Aristotelem pro eadem potentia animæ eas posuisse.

37 Vt autem secundum, propter quod teneo hanc sententiam ostendam: reiiciendam censeo prius rationem in fauorem eius à quibusdam assignatam, videlicet plures, ac diuersos actus nutritionis, augmentationis, & generationis ab eadem potentia, vel virtute elici posse, & ideò non esse pro illis multiplicanda, quia subordinati sunt, ac se præsupponunt, & plures actus subordinati non postulant plures potentias. Hæc tamen ratio insufficiens est, quia actus sensuum externorum, & actus etiam sensuum, & intellectus magis subordinati sunt, seque præsupponunt ordine naturæ, & nihilominus postulant potentias diuersas, ergò licet nutritio, & augmentatio, & generatio sint actus subordinati, & ordine naturæ se præsupponentes, possunt distinctas potentias postulare. Hoc igitur fundamēto refutato,

Secundum,

Secundum, propter quod hanc sententiam, vt probabiliorem teneo, est, quia potentiæ, vel virtutes ad operãdum non multiplicantur, nisi vbi vna non est sufficiens pro multis actibus, sed maior, ac noua requiritur ex eo, quod nouus actus postulet nouam virtutem, aut propter se, aut propter nouum modum operandi ad illum necessariò requisitum. Sed eadem virtus nutritiua sufficiens est omni ex parte pro nutritione, augmento, & generatione. Ita vt tres isti actus non postulent maiorem virtutem, & ideò nec distinctam propter se, nec propter modum operandi diuersum, per quem fieri debeant: ergo non sunt pro eis multiplicandæ plures virtutes, vel potentiæ. Minorem sic probo, productionem partialis substãtiæ sequitur naturali necessitate productio quantitatis, quæ etiam eodem modo producitur, hoc est, per eandem conuersionem alimenti, & absque noua difficultate: ergo non postulat maiorem virtutem, nec proinde distinctam à potentia illa, quæ est sufficiens ad producendum substantiam partialem: quamuis per distinctam mutationem, vel motum, quia partialis quantitas res est distincta à partiali substantia, quam consequitur, ideò sicut in generatione totali producitur per distinctam actionem, vt de passionibus probaui, sed per eandem virtutem, eodem modo in nutritione viuentis postulat actionem distinctam, per quam producatur, ab eadem tamen potentia nutritiua: Respectu cuius actus sunt inadæquati nutritio, & augmentatio, & ideò potentiam non multiplicant. 38

Vt autem probetur eadem minor de generatione, suppono id, quod quæstione sequenti probabitur euidenter, nempe potentiam generatiuam non esse virtutem illam in semine deciso residentem, per quam organizatur, ac disponitur materia seminis pro anima introducenda, & composito generando, sed virtutem factiuam seminis ex superfluo alimenti. Quo supposito ita arguo; eadem virtus nutritiua potens est ex eodem alimento pro quibusdam partibus corporis nutriendis efficere sanguinem, pro aliis nempe ossibus medullam, & in mammillis pro nutriendo fœtu iam genito, lac (siue lac differat specie à sanguine, siue non, nemo enim pro eo conficiendo ex sanguine distinctam virtutem à nutritiua posuit) ergo eadem virtus nutritiua poterit ex eodem sanguine conficere in alia parte corporis determinata semen pro generãdo eodem fœtu. Probatur consequentia, quia nulla ratio afferri potest, per quam probetur distinctam virtutem requiri ad efficiẽdum ex eodem sanguine lac, quàm semen, non est ergo multiplicanda alia virtus pro hoc effectu, sed virtus factiua seminis est generatiua, vt suppono; ergo eadem virtus nutritiua est generatiua habens 39

hos tres actus inadæquatos: circa idem alimentum,& per eundem modum operandi circa illud, videlicet nutrire , & augere proprium corpus,& generare nouum ei simile , sicut habet nutrire , & augere proprium , alimentúmque producere pro nutriendo alio de nouo genito.

40 Quod tandem probatur ratione eiusdem Aristotelis , quia sicut potentiæ passiuæ specificantur ex modo, quo immutantur ab obiecto , ita potentiæ actiuæ ex modo , quo versantur circa obiectum per proprium modum operandi circa illud , quod idem est,ac ex termino adæquato,quem per se producunt , sed nutritiua , & generatiua versantur circa idem obiectum eodem modo operando circa illud , & producunt eundem terminum: ergo sunt eiusdem speciei. Probatur minor,quia versantur circa alimentum operando circa illud eodem modo, videlicet disponendo , & transmutando illud diuersis transmutationibus ordinatis ad conuersionem eius substantialem in corpus viuẽs eiusdem speciei;ergo habent idem obiectum, eundémque modum operandi circa illud,& præterea producunt terminũ eiusdem speciei ; nam nutritiua producit partialem substantiã,generatiua totalẽ eiusdem speciei , illa per generationẽ totalem, hæc per generationem partialem,ergo sunt eiusdem speciei.

41 Ad testimonium Aristotelis pro prima opinione concedendum est , quod duo illa officia tribuat Animæ vegetatiuæ , & quod ea præstet per aliquam potentiam, sed negandum , quod per distinctas,quia neutrum eorum,neque vtrumque simul excedit virtutẽ eiusdẽ potentiæ nutritiuæ,quin potius cum circa idem obiectum,nempe alimentum versentur,nec diuersum postulent modum operandi, ab eadem potentia fieri possunt.

42 Ad primum argumentum concessa maiori , quod ex separatione duorum probetur distinctio realis eorum, negãda est minor,quod potẽtia generatiua separetur à nutritiua,& quod dicitur nutritiuam,& augmẽtatiuam reperiri in omnibus viuentibus,non tamen generatiuam negandum est ; quia in his omnibus non generantibus non deficit omninò potentia , sed debilis est ; vel deficiente dispositione aliqua ad talem actum requisita,actu generandi priuatur. Potentia enim nutritiua non statim , vel à principio potest in actum generationis prorũpere,quousque robusta sit,& propterea pueri non generant vsque ad robustam ætatem,vt capite præsenti insinuauit Aristoteles, & adhuc in robusta ætate deficit ei aliqua conditio, vel dispositio ex parte seminis, cui conueniens calor deficit , aliquando etiam deficit aliqua pars corporis, in qua semẽ recipi debet, & propterea non producitur:quemadmodum si mammillæ in fœminis deficiant,non generabitur lac , sed non propter hos defectus

fectus censetur deficere potẽtia generatiua. Et ex his intelligitur nunquam separari generatiuam à nutritiua: quamuis actus separentur, sed nec separantur subiecto, quia licet potentia nutritiua solùm in parte determinata semen producat, ex quo habet rationem potentiæ generatiuæ, quia medio semine præstat actum generationis, eadem tamen est per omnes partes corporis dispersa, & in ordine ad illas diuersos etiam actus, & effectus præstare potens inadæquatos tamen, & modo simili idem habet adæquatum subiectum. Quamuis diuersa partialia, vel inadæquata, ex quibus non potest colligi distinctio eius.

Ad secundum negandum est, quod diuersum modum operandi habeant nutritiua, & generatiua, nam attractio, & concoctio per diuersa instrumenta eius fiunt, sed ad eundem finem conuersionis substantialis alimenti ordinantur, conuersio autem substantialis alimenti eiusdem speciei inuenitur in nutritione, & generatione, licet pluribus, vel paucioribus transmutationibus mediis facta. Nam eiusdem speciei sunt partialis substantia, in quam conuertitur per nutritionem, & totalis, in quam conuertitur per generationem, licet hæc posterior conuersio quandam aliam transmutationem postulet, quia sanguis immediatè conuertitur in partialem substantiam per nutritionem, non tamen immediatè in substantiam totalem genitam, sed priùs in semen, quæ conuersio fortè non est substantialis, sed accidentalis, sicut nec conuersio eiusdẽ sanguinis in lac, vt superiùs ostendimus; & communis ferè medicorum sententia tenet. Ex peculiaribus verò accidentibus habet semen mirabilem illam virtutem organizandi corpus, & attingendi introductionem animæ, quæ conuersio substantialis est eiusdem seminis in viuens integrum, & simul generatio eius, sed hæc omnia virtuti potius nutritiuæ attribui debent, à qua eandem virtutem accipit, & quæ medio eodem semine, vt instrumento sibi proprio, licet separato generationem attingit, vt primum, ac præcipuum instrumentum animæ, & ratione huius attingentiæ virtus, vel potentia generatiua vocatur. 43 44

Ad tertium distinguenda est maior, quod quando vna potentia habet aliquem actum, quem non potest habere alia, distinguuntur realiter, & specie. Nam si proueniat ex defectu intrinseco potentiæ, non posse attingere talem actum verũ est, si verò ex alia ratione, vel defectu extrinseco, non est necessarium, & hoc modo contingit in proposito, quia virtutem nutritiuam non posse membra integra proprij corporis abscissa iterum formare, sicut format ad generandum, non prouenit ex defectu proprio, sed ex diuersa dispositione materiæ, quia materia seminis tenera est, ac disposita ad talem formationem membri ex 45

ea, quam teneritudinem non habet eadem materia brachij iam formati, & abscissi. Vnde aliquando contingit in pueris aliqua membra abscissa restitui virtute facultatis nutritiuæ, & passim in plantis, in quibus abscissi rami pullulare consueuerunt. Vel certè, vt Galenus docet in lib. de semine c.17. virtus delineans, seu formans membra in generatione prolis efficacior est, quàm in prole genita, & propterea non potest membra integra postea restituere, aut de nouo formare, sicut potuit in principio generationis.

46 Ad primum argumentum eorum, quibus probare contendebat eadem opinio, nutritiuam, & augmẽtatiuam distingui specie, concessa maiori, quod potentiæ distinguantur specie per actus, & obiecta adæquata, neganda est minor, quod virtutes istæ habeant obiecta adæquata diuersa. Ad illud verò quod additur ex Aristot. alimentum secundum rationem substantialem esse obiectum nutritiuæ, & vt quantum, esse obiectum augmentatiuæ, concedẽdum est, sed dicendum neutram rationem eius per se sumptam esse obiectiuam adæquatam alicuius virtutis, aut potentiæ, sed quælibet censetur inadæquata, quia non postulat maiorẽ virtutem conuersio eius, vt quanti, quam vt substantiæ, sed eo ipso, quod per nutritiuam conuertitur substantialiter, naturali necessitate censetur conuersum, vt quãtum in quantitatem viuentis de nouo productam per naturalem consecutionem, & ideò sine indigentia alterius virtutis, vel potentiæ. Proptereà verò dixit idem Arist. officia huius potentiæ esse
47 generare, & alimento vti, quasi distinguens vsum alimenti ab actu generationis, quia nutritio, & augmentatio fiunt per immediatam conuersionem alimenti in substantiam aliti, & ideò vtraque comprehenditur sub alimenti vsu, generatio verò nõ fit per immediatam conuersionem alimenti in substãtiam, neque in substantiam aliti, sed media transmutatione in semen, quamuis fortè accidentali, & non per cõuersionem in substantiam aliti, sed geniti, sicut nutritio pueri ex lacte non est conuersio alimenti in substantiã eiusdem viuentis, nempe matris, sed alterius de nouo geniti. De actibus verò, nẽpe nutritione,
48 & augmentatione negandum est, quod sint adæquati diuersarum potentiarum, sed inadæquati sunt eiusdem: cùm nõ postulet vterque simul maiorem virtutem, quàm sola nutritio.

Ad secũdum negandum est, quod potentia nutritiua, & augmentatiua separentur in eodem viuẽte, quia licet verũ sit nutritiuam durare toto tempore vitæ, etiã est verum durare augmentatiuam, cuius proprius actus est productio nouæ quantitatis; quod verò maiorem producat, accidentale est actui eius ex maiori perfectione, vel robore eiusdem potentiæ, quòd habet

bet vſque ad ſtatum. Vnde licet hæc ratio accidentalis ei deficiat poſt ſtatum, non cenſetur deficere potentia, ſed ſolùm eſt verum, quod non ſit ita robuſta, ac erat in prima ætate, ſed infirma iam, vel debilis: ſicut non cenſetur deficere potentia viſiua in ſene ex eo, quod non poſſit minora viſibilia conſpicere, 49
ſed debiliorem habere ſtatum propter debilius organum. Tandem D. Thom. explicari poteſt in eo ſenſu, vt has virtutes, ſeu potentias diſtinguat, ſolùm ratione diuerſorum actuum, ita vt licet eadem ſit, plures tamen actus ordinatos habens, ita ſe habet, ac ſi multiplex eſſet, quia ſecundum vnum actum ſe ipſam præſupponit, vt elicientem alterum, eo modo quo vna præſupponeret alterã, ſi plures virtutes, aut potentiæ forent. Quamuis verba eius in oppoſitam ſententiam valde videantur inclinare.

QVÆSTIO III.

Quodnam ſit ſubiectum nutritiuæ ac generatiuæ potentiæ.

DE ſubiecto nutritiuæ potentiæ certũ eſt in doctrina Ariſt, 50
ab omnibus recepta, quòd ſit in partib. corporis ab anima informatis. Quod hoc diſcurſu probari poteſt: Certum eſt augmentationem viuentis fieri ſecundum omnes partes, vt 1. lib. de generatione, c. 5. text. 33. docet Ariſt. ita, vt quælibet pars viuens nutriatur, & augeatur, ſed quælibet pars viuẽs habet in ſe animam vegetatiuam, quæ radix eſt nutritiuæ potentiæ, neceſſe eſt ergo nutritiuam potentiam eſſe in quacumque parte viuente, & ideò non eſſe in parte aliqua determinata tanquam in ſubiecto, ſed in toto corpore viuente, & ſingulis partibus eius. Quod rurſus probari poteſt ex natura eiuſdem nutritionis, quæ operatio vitalis eſt, vitalis verò operatio à principio intrinſeco, atque coniuncto eidem viuenti procedere debet, ſed quælibet pars viuentis nutritur: ergo in qualibet parte exercet 51
anima operationem vitalem nutritionis, quod impoſſibile erit, niſi habet in ſe principium intrinſecum eius, quod non ſolùm eſt anima, ſed potentia ipſa vitalis nutritiua; quare neceſſe eſt in toto viuente, & ſingulis eius partibus reperiri tanquam in ſubiecto per eam operante, Vlterius, quemadmodum de anima diuiſibili diximus ſuperiùs habere diuerſas partes integrantes, alias quidem perfectiores aliis ſecũdum diuerſas differentias indiuiduales partiales, per quas conſtituuntur partes organicæ corporis magis, & minùs perfectæ ſecundum partiales differentias indiuiduales. Pari ratione dicendum eſt de poten- 52
tia nutritiua, quia vitalis eſt naturaliter emanans ab eſſentia eiuſdem animæ, atque etiam diuiſibilis, & corporea eaſdem partes integrantes habere in diuerſis partibus corporis, magis, ac minùs perfectas ratione differentiarum indiuidualiũ. Cuius

ratio est, quia partes in quibus residet magis, & minùs perfectæ sunt; ergo sua natura postulant modum nutrimenti perfectiorem, atque etiam perfectiorem partem substantiæ, per quam nutriantur, & consequenter perfectiorem potentiam nutritiuam partialem, à qua producatur, quia perfectior effectus eo modo quo perfectiór est, perfectiorem causam postulat. Eiusmodi ergo partes nutritiuæ potentiæ per inferiores virtutes, quas habent in partibus corporis residentes, vltimum alimentum, (quod est sanguis) per venas, & poros delatum attrahunt, disponunt, & præparant iuxta exigentiam eorundem partium, vt pars residens in ossibus conuertit alimẽtum sibi assignatum in medullam, & hanc tandem in naturam ossium; in partibus verò carnis existens, eundem sanguinem conuertit in carnem, in mammillam verò sanguinem attractum cõuertit in Lac, pro
53 fœtu iam in lucem edito nutriendo, & in alia parte corporis residens superfluum sanguinem attractum conuertit in semen pro generatione alterius viuentis.

Ex quibus infero, falsò quosdam multiplicasse diuersas potentias nutritiuas secundum speciem in diuersis partibus corporis pro his effectibus diuersis præstandis, hac ratione ducti, quia cum sint specie diuersi, diuersas causas secũdum speciem postulant, & ab eadem potentia secundum speciem procedere
54 non possunt. Falsam nihilominus esse hanc sententiam affirmo, quia falsum est, quod effectus isti distinguantur specie; nam sicut partes corporis quantũlibet diuersæ figuræ, diuersi temperamenti, ad diuersarum qualitatum, non distinguuntur specie, vt caro, os, & nerui. Ita effectus, quos producit potentia nutritiua ad nutriendas diuersas partes corporis, non possunt differre specie, quia partes substantiæ productæ, ad easdẽ partes nutriendas eiusdem speciei sunt cũ eis, vt pars carnis producta adueniens per nutritionem eiusdem speciei est cũ parte carnis, cui adiungitur, & similiter pars ossis, & pariter de cæteris. Vnde sequitur potentiam nutritiuam in diuersis partibus corporis non habere effectus specie diuersos, sed nec alimentum in diuersis partibus transmutatum specie diuersum est, vt sanguis, medulla, lac, & semen, sed eiusdem, diuersum verò accidentaliter iuxta probabiliorem sententiam medicorum, & philosophorum.

De subiecto potentiæ generatiuæ.

55 VT subiectum potentiæ generatiuæ inueniamus, necesse est quàm breuissimè disputare de forma substãtiali seminis (nam copiosa de hac re disputatio medicis est relinquẽda) an sit anima, vel alia forma inferior, sicut de sanguine probauimus in præcedentibus. Nam ex hoc dependet, an possit esse subiectum potentiæ generatiuæ, vt quibusdam placuit, vel aliud

aliud sit subiectum eiusdem potentiæ quærendum præter semen, & quodnam illud sit. In qua re illud tanquam certum inter opinantes præsuppono, quod superiùs insinuaui, nempe semen animalis fieri ex sanguine superfluo, non ita vt superflui nomine intelligatur impurus sanguis, aut excrementosus, sed potius depuratus, non tamen necessarius ad proprij corporis nutritionem, & ideò quasi reseruatus à natura pro generatione. Ita expresse Aristotel. 1. lib. de generat. anim. cap. 17. & 18. & cum eo plures philosophi, ac præcipui Theologi, D.Thom. 1. part. quæst. 119. art. 2. Albert. Magn. in lib. de animal. tract. 5. & 6. Soranus Ephesius in Isagoge cap. 16. Scotus in 2. dist. 20. quæst. 2. Dur. distinct. 30. quæst. 3. Maior. dist. 13. quæst. 6. Basolius dist. 33. quæst. vnica art. 3. Abulen. in cap. 12. Exod. quæst. 24. ita etiam Medici plures cum Galeno lib. 2. de semine cap. 4. quod etiam tenuit Pythag. vt testatur Plutarchus lib. 5. de placitis Philosophorum capit. 3. Et huius ratio satis congrua assignatur, quia viuens quodcumque se, & suam speciem quantum potest; intendit conseruare, ad propriam igitur conseruationem conuertit alimentum, nempe sanguinem in propriam substantiam, ad conseruationem verò speciei partem quandam eiusdem alimenti quasi reseruat, ex qua semen efficit: cui communicat virtutem disponendi, & organizandi materiam pro introductione alterius animæ. 56

De semine igitur ita facto inquirimus, an informetur anima, & viuat, vel non, sed formam habeat anima inferiorem, vt de sanguine, & humoribus superiùs docuimus. 57

Et prima opinio asserit informari anima, & viuere. Ita Galenus in lib. de marasmo cap. 5. Paramatus in lib. de semine, Zima 2. lib. de anima ad textum 43. Vallesius lib. 2. controuers. cap. 9. quod tenuit etiam Plato in Timæo, & Themistius 2. libr. de anima, textu 6. & ex recentioribus nonnulli. Quod probant testimonio Aristotelis 2. lib. de generat. animalium cap. 3. in principio, vbi semen animalium viuere his verbis docet. *Quippe cum nihilominus semina, & conceptus animalium viuant, quam stirpes, & aliquando prolifica sint.* Deinde ratione primò; quia arborum fructus sunt earum semina, ex quibus terræ mandatis pullulat arbor alia similis in specie, & tamen viuere constat: cum nutriantur, & augeantur: dum in arbore permanent. Et par erit ratio de semine animalium in eis permanente. Secundò, quia repugnat in aliquo esse potentiam vitalem, per quam eliciat vitalem operationem, nisi in eo sit anima, & viuat, nam potentia vitalis naturaliter coniuncta est animę & operatio vitalis non potest procedere, nisi à viuente: sed in semine est potentia generatiua vitalis, per quam organizat corpus: eique 58

vnit animam, & principium generationis eſt, de qua nemo dubitat eſſe operationem vitalem: ergo nec dubitari debet, quin viuat ſemen, & informetur anima.

Secunda opinio negat *vllum ſemen ſub forma, & ſpecie ſeminis viuere, vel informari anima, ſed aliam habere formam anima inferiorem.* Hæc eſt expreſſa ſententia Ariſtot. 2. lib. de anima cap. 1. text. 10. vbi hæc habet verba, *Non eſt autem, quod abiicit animam potentia exiſtens, vt viuat: ſed quod habet, ſemen autem & fructus potentia huiuſmodi corpus eſt.* Et 2. lib de generat. animal. cap. 3. non longè à fine: cùm propoſuiſſet dubium, an ſemen animam habeat, néene: reſpondet habere quidem in potentia. Quare ſentit non viuere actu, quia nihil actu viuit, niſi actu habeat
59 animam. Et ita ſentiunt D. Thom. par. quæſt. 119. art. vltimo, & expreſſiùs 2. lib. contra gent. cap. 89. Scot. in 4. diſtinct. 44. qu. 1. Albert. Magn. 2. part. Summæ de homine. Fernelius lib. 7. ſuæ Phyſiologiæ, cap. 13. Iandun. 7. Metaphyſic. quæſt. 19. Concil. differ. 48. Thom. Garb. lib. 1. tractatu 7. quæſt. 5. & nobis videtur non ſolùm probabilior, ſed vera. Probatur primò, quia nōn eſt corpus organicùm; ergo non informatur anima, quæ actus eſt organici corporis. Secundò, quia nec nutritur, nec augetur, per intuſſumptionem, vt viuentia: ſed ſolùm per iuxtapoſitionem, vt ſanguis, & cætera, quæ nec viuunt, nec informan-
60 tur anima. Quod autem quidam reſpondent; quodammodo eſſe organicum, & heterogeneum, quia habet partes quaſdam craſſiores, & terreſtriores, alias verò ſubtiliores, & aëreas, friuolum eſt, quia hoc ipſum reperitur in corporibus homogeneis, vt in vino, & aliis mixtis non viuentibus, quare non eſt ſufficiens, vt dicatur eſſe corpus organicum, vel heterogeneum, vt oportet ad habendam vitam, vel ànimam.

Probatur tandem, quia ſemen animalium non eſt continuatum cum corpore eorum: cum ſit liquidum, licet ſanguine craſſius: ſed continetur in eo tanquam aqua in vaſe, vt de ſanguine docuit Ariſtoteles: ergo naturaliter repugnat informari eadem anima, ac totum corpus.

Teſtimonium verò Ariſtotelis per alia longè expreſſiora à nobis adducta explicandum eſt, in quibus ex profeſſo, ac per-
61 ſpicuis verbis docet ſemen animatum eſſe, ac viuens, non actu: ſed potentia, cum in proximo ſit ad recipiendam animam; ita ergo intelligit Ariſtoteles ſemina animalium, atque ſtirpium animata eſſe, & viuere, non actu: ſed potentia; nam ſi actu viuerent, non poſſent ex eis generari viuentia eiuſdem ſpeciei, vt docuit D. Thom. in poſteriori loco citato.

Ad primum argumentum de fructibus arborum reſpondeo, dupliciter ſumi poſſe; primò ſub ratione fructuum actu coniuncto

iunctorum, cum arbore tanquam partium eius actualium; & ita viuere censentur, & habere animam: cum propriè nutriantur, & augeantur. Aliò modo tanquam semina ab arbore separata, & hoc modo, nec habent animam, nec viuunt, cùm nullam habeant operationem vitalem.

Circa solutionem secundi argumenti recentiores quidam 62
tenentes semen viuere; id explicant hac distinctione. Semen duplex est, vnum actu coniunctum cum animali, aliud iam decisum, ac separatum ab eo pro generatione; & primùm informatur ab eadem anima totius: postremum verò, cum non sit continuum, non potest ab eadem informari, si sit animalium perfectorum, quorum anima, aut indiuisibilis est, & ideò non potest per aliquam sui partem, etiam diuisam illud informare, nec tota ipsa anima propter discontinuationem: sed in decisione ipsa, ac separatione accipit quandam aliam animam vegetatiuam, quam natura ei tribuit, ordinans ipsum ad generationem, non enim posset generatione deseruire, nisi animatum, quia non posset habere virtutem organizandi, atque formandi corpus, quæ vitalis est, nisi informaretur anima. Si verò semen sit animalium imperfectorum, vel plantarum, potest etiam decisum informari anima, quæ cùm sit diuisibilis, potest permanere in partibus separatis. Et hoc supposito asserunt potentiam generatiuam esse in vtroque semine tanquam in pro- 63
prio subiecto. Et isti quidem acutè satis philosophantur: sed in primis ex falso principio præsupposito, quod semen viuat: deinde gratis omninò, & sine necessitate dicunt semen acquirere in decisione nouam animam: cum non sit necessarium ad generationem, ad quam sine anima, & sine potentia vitali concurrere posse mox ostendemus. Imò nec sit naturaliter possibile talem nouam animam in decisione accipere, quia si semen in animali perfecto existens informatur anima sensitiua, aut rationali, & eam amittit per decisionem; ergo non potest naturaliter accipere aliam animam inferiorem. Probatur consequentia, quia non potest animam illam amittere, nisi per veram, & realem corruptionem, vera autem, & realis corruptio 64
non potest terminari ad corpus viuens: sed ad cadauer; ergo nec potest naturaliter animæ sensitiuæ succedere immediatè vegetatiua in eadem materia: sed cadauer, quo succedente non datur virtus in tota natura, quæ possit immediatè restituere cadauer ad vitam.

Recentiores tandem isti non videntur sibi constare: nam ex vna parte generatiuam potentiam non distinguunt à nutritiua cum Aristotele. Ex altera verò eas collocant in diuersis subiectis: cum nutritiua sit in animali, & partibus eius, quæ nutriun-

tur, & augentur propriè, & generatiuam ponant in semine, in quo non datur potentia nutritiua: cùm nec nutriatur, nec augeatur propriè, vt probaui; in diuersis verò subiectis repugnat esse idem numero accidens, vt per se est manifestum.

Alij verò potentiam generatiuam non in semine collocant tanquam in subiecto: sed in viuente ipso, existimantes esse potius virtutem factiuam seminis, dicunt tamen non esse in parte aliqua determinata corporis tanquam in subiecto: sed per totum corpus, & omnibus partibus dispersam; & ita in
65 omnibus partibus semen fieri, & ab omnibus attrahi, dum pro exercitio generationis deciditur. Siç sentit Hippocrates in lib. de genitura, & in lib. de locis, & Albertus Magnus 2. libr. de anima, tract. 2. cap. 7. Probant, quia ex semine, & per virtutem seminalem generatur fœtus similis generanti secundum omnia membra: ergo necesse est, quodlibet membrum aliquid proprium conferre, vt tot membra similia singulis membris generantis producantur per generationem: nam si in vna tantùm parte determinata formaretur semen, & ab ea solùm decideretur, non esset maior ratio ob quam vnum, quàm alterum membrum ex eo fieret, vt cor, quàm caput, imò omnia membra formarentur similia illi parti. Quod posset confirmari à signo, quia ex nimia seminis emissione debilitatur totum corpus, & omnes eius partes, signum igitur est, quod ex omnibus trahatur semen decisum.

66 Oppositam nihilominus sententiam, *quod non fiat semen in omnibus partibus corporis, nec ex omnibus trahatur, & proinde, quod potentia generatiua* (si virtus factiua seminis est) *non sit dispersa per totum corpus, & omnes eius partes: sed solùm in parte quadam determinata*, tenet Aristot. 1. lib. de generat. animal. cap. 17. & 18. Galen. in lib. de semine, & Fernel. lib. 7. Phisiol. cap. 2. Paral. in lib. de semine, & multi alij ex medicis, quos citat Vales. 1. lib. controu. med. & hæc est vera. Quæ probatur satis efficaciter ex semine arborum, & aliorum fructuum in parte determinata formatorum, & existentium, atque ex quibuscumque aliis succis, vel humoribus corporis, vt ex atrabili, sanguine, & lacte in parte quadam determinata productis; ita ergo censendum est de semine. Deinde quia fundamentum oppositæ sententiæ planè est insufficiens, quia nec diuersitatem partium, vel organorũ corporis similium in genito, & ge-
67 nerante efficit materia seminis: sed virtus deriuata in eo ab anima, per quam formantur organa, ac partes corporis; quare cùm in determinata parte sit anima, in ea potest fieri totum semen accipiens ab ea virtutem formandi similia organa his quæ sunt in generante. Et certè si in omnibus partibus deberet formari semen

femen propter fimilitudinem in omnibus membris, fequitur euidenter, quod fi generanti deficeret aliquod membrum, non poffet generare fœtum integrum: fed neceffariò membro illo orbatum, quod patet effe falfum. Debilitas verò ex nimia feminis effufione caufata in toto corpore ex eo prouenit, quod pars illa, in qua fit femen, & ex qua deciditur, fugit à vicinioribus fanguinem, & iftæ ab aliis, & ita debilitantur omnes.

Noftra igitur fententia circa fubiectum potentiæ generatiuæ duo afferit. Primum *nec effe in femine coniuncto, nec in deciso* contra priorem fcientiam: Quod euidenter fequitur ex eo, quod neutrum viuat, vel informetur anima, nam potentia generatiua vitalis eft, ficut actus ipfe generandi fibi fimile: fed potentia vitalis naturaliter & neceffario debet effe coniuncta cum fuo principio, à quo emanat, népe anima: ergo repugnat naturaliter, quod potentia generatiua fit in fubiecto non viuente, aut in quo non eft anima: fed probatum eft nullum femen viuere; ergo repugnabit effe in eo tanquam in fubiecto.

Secundò afferit *potentiam generatiuam folùm effe in ea parte viuentis in aqua femen fit tanquam in fubiecto* contra pofteriorem. Quod vt intelligatur in memoria reuocandum eft illud, 68 quod fuperiùs docuimus, videlicet nutritiuam potentiam habere diuerfas partes in diuerfis partibus viuentis corporis, & quafdam quidem perfectiores aliis ex differentia indiuiduali partiali, & confequenter effectus diuerfos. Quos omnes operando circa alimentum per diuerfas virtutes inferiores, quibus pro inftrumentis vtitur præftat; ita vt ex eodem fanguine efficiat medullam in offibus, & partem offis per conuerfionem fubftantialem eiufdem medullæ. In partibus verò carnis efficiat carnem, & in mammillis præter nutrimentum earum, ex eodem fanguine efficiat lac pro nutrimento fœtus; in alia verò parte corporis efficiat femen, cui tribuit virtutem organizandi materiam, & attingendi introductionem animæ in ea.

Quæ virtus feminalis (quantumuis mirabilis (vitalis non 69 eft: fed inferior potentia vitalis generatiua, & inftrumentum eius, feparatum quidem, quo medio hæc præftat. Et ideò hæc omnia animæ, vt principio, formali, & incompleto: fed in hoc genere præcipuo tribuuntur, viuenti verò per illam, vt principio completo, & potentiæ nutritiuæ fecundum illam partem, per quam producit femen ex fanguine mediis inftrumentis inferioribus, & à qua habet rationem potentiæ generatiuæ tanquam præcipuo inftrumento vitali coniuncto animæ tanquam vitali potentiæ eius. Et ecce tibi fubiectum potentiæ generatiuæ effe determinatam partem corporis, in qua refidet tanquam pars quædam integralis nutritiuæ pôtentiæ inter præcipuas numeranda.

Vnum in

Vnum in calce huius quæstionis animaduertendum iudico,
quod apud authores quosdam reperio, videlicet semen, vt ge-
70 nerationi deseruiat, priùs conuerti in sanguinem. Quod non
videtur mihi necessarium; imò nec verum, aut naturaliter pos-
sibile; nam cùm semen factum sit ex depurato sanguine non
potest iterùm in sanguinem conuerti; imò nec possibile est,
quod iam decisum sub forma seminis conuertatur in sangui-
nem, quia dum fit ex sanguine: accipit seminalem virtutem,
quam sub forma sanguinis non habebat: ergo non potest con-
uerti rursus in sanguinem, quin eam amittat, ea verò amissa
non poterit naturaliter organizare corpus, nec efformare
membra, nec generationem attingere.

QVÆSTIO IV.

Quidnam sit generatio viuentium propria, & in quo sensu vocata sit ab Aristotele naturalissimum opus viuentis.

71 VT explicemus, quid generatio sit, quod est primum in
titulo quæstionis contentum, duplex acceptio generatio-
nis distinguenda est: communis, atque impropria; & specialis, ac
propria; & generationis quidem modo priori acceptæ duplex
definitio colligitur ex doctrina Aristotelis, prior ex 5. libro
Physic. cap. 1. text. 7. quæ talis est. *Generatio est mutatio à non
esse simpliciter ad esse simpliciter.* Posterior verò ex 1. lib. de gen.
cap. 4. text. 23. ita habens. *Generatio est mutatio huius totius in hoc
totum nullo sensibili remanente eodem, vt subiecto.* Et duæ istæ
definitiones eadem sunt, & solùm differunt in eo, quod poste-
rior explicatior est.

Generatio verò specialiter, & propriè sumpta in solis viuen-
tibus reperitur, cuius definitionem integram non inuenio
apud Aristotelem, eam tamen ex diuersis, quæ de illa docet plu-
ribus suæ doctrinæ locis, præsertim 7. lib. Metaph. cap. 8. text.
28. 8. lib. Ethicor. cap. 12. sect. 4. prob. quæst. 14. atque etiam
in lib. de gener. anim. & de historia anim. collegit, atque com-
posuit D. Thom. 1. part. quæst. 27. art. 2. & recepit ab eo schola
Theologorum, quæ sic habet. *Generatio est origo viuentis à vi-
uente coniuncto secundum similitudinem eiusdem naturæ specificæ.*
72 Hoc autem modo explicanda est, vt per primam particulam,
nempe, *origo viuentis à viuente*, significetur processio, seu ema-
natio vnius viuētis ab altero tanquam à principio effectiuo, &
ideò excludatur cōmunis, atque impropria generatio superiùs
explicata, quæ licet dicat processionem vnius substantiæ ab
altera. Dicit præterea imperfecta generatio, transmutationem
de non esse substantiæ ad esse substantiæ, quam nō dicit eadem
particula

particula posterioris definitionis; nam origo vnius viuentis ab altero communis est rei transeunti de non esse ad esse, atque ei, quæ semper habuit esse. Quare in hac particula nihil imperfectionis importatur: cùm tamen in prioribus definitionibus importetur intrinseca imperfectio rei genitæ incipientis habere esse post non esse, & ex consequenti ipsiusmet generationis, per quam accipit esse post non esse. Per secundam verò particulam videlicet, *coniuncto*, explicatiùs distinguitur generatio viuentium. Nam generationem viuentis esse à principio coniuncto denotat, quod aliquid de substantia propria generantis 73
communicetur rei genitæ, & ita contingit in hac generatione propria, in qua vnum viuens producit aliud, non ex alia extrinseca substantia, cuius materiam disponat pro introductione formæ suæ speciei, sed aliquid propriæ substantiæ exhibens, cui virtutem communicat disponendi, & orgnizandi materiam, & vniendi ei formam, & id quidem in generatione viuentium, atque imperfectorum contingit, non tamen necessarium est ad propriam generationem viuentis, sed quod ei communicet generans propriã substantiam absque his imperfectionibus, abundè satis sufficiet; imò perfectissima erit, generatio verò nõ viuentium non fit ex propria generantis substantia, quia nihil proprium exhibet generans, ex quo genitum fiat, sed extraneam materiam disponens, & ex ea similem formam educens, aut ei vniens compositum dicitur generare. Vltima particula definitionis est: *Secundum similitudinem naturæ specificæ* per quam 74
(inquit D. Thom.) excluditur productio vermium ex animali, vel homine, quia non procedunt secundum similitudinem eiusdem naturæ specificæ: capilli verò, & vngues geniti non sunt, etiam si informentur anima, & procedant in similitudinem naturæ, quia generatio est origo vnius viuentis ab alio, capilli verò, & vngues non sunt aliud viuens distinctum, sed partes eiusdem viuentis, quæ vel in eo producuntur à principio generationis, vel virtute nutritiuæ potentiæ posteà fiunt ex alimento. Itaque generationem esse originem viuentis à viuente coniuncto in similitudinem naturæ specificæ significat planè, quod 75
procedens sit viuens completum realiter distinctum à viuente, à quo procedit, & non sit eius pars. Alioqui nutritio eiusdem viuentis esset completa generatio. Per eandem particulam, *Secundum similitudinem naturæ specificæ*, excluduntur etiam omnes generationes æquiuocæ, etiam rerum viuentium, & ostenditur solum conuenire definitionem generationibus vniuocis, & has solùm esse propriè generationes.

Ex definitione sic explicata colligo primò, rem propriè genitam so

nitam solum dici eam; cui ex propria ratione generationis cõuenit esse similem generanti in atoma specie, & non aliunde, aut ex alio capite, nam si generatio viuentium ex propria, atque essentiali definitione debet terminari ad rem similem in
76 natura specifica, sequitur rem genitam ex propria ratione generationis, & non aliunde similem esse debere in specie principio generanti, vel si aliunde talem habuerit similitudinem, & non ex ratione suæ productionis, talem eius productionem nõ esse generationem, quia non est per se productiua rei similis in specie principio generanti, nec rem productam genitam esse. Secundò colligo generationem muli ex equo, & asina, & cæteras omnes generationes æquiuocas non comprehendi hac definitione, quia per illas non consequitur natura finem primariò intentum nec tales dicuntur naturalissima viuentis opera, nec efficiunt propriè, & per se simile, sed improprium, & per accidens: quare impropriissimam rationem generationis habent, veluti generationes non viuentium. Et ideò prima mulier producta à Deo ex costa viri, nec fuit genita, nec productio illa fuit generatio, quia licet processerit similis viro in atoma specie, non ex vi talis productionis, quia sicut ex costa viri facta est à Deo mulier: potuit fieri vir alius, imò, & leo, vel equus, & solùm facta est mulier potius, quàm res alia ex diuina voluntate, sic vel alio modo disponente materiam, vt postularet introductionem animæ rationalis mulieris, potius quam viri, & potius, quàm alterius animæ, aut formæ, productio verò de se erat indifferens ad quamlibet substantiam corpoream producendam, & ideò generatio propria viuentis esse non potuit.

Colligatur tertiò, quod si detur productio aliqua, vel pro-
77 cessio vnius viuentis ab alio adeò perfecta, vt ex propria sua ratione, quod per eam producitur, procedat simile producenti, non solum in specie, sed in eadem numero natura ei communicata, talis processio non solùm erit vera; & propria generatio, sed perfectissima, cui perfectissima conueniet definitio tradita. Et talis est processio Verbi diuini à Patre æterno. Quæ cũ sit intellectualis, & intellectus operetur per modũ similitudinis, & asimilationis producẽs terminũ, qui sit similis principio intelligẽti, vt intelligẽs est, & cũ in hac eadẽ ratione intellectualis processionis sit infinitè perfecta, habet pro termino rẽ propriissimè ac perfectissimè similem, non solùm in natura specifica, sed indiuiduali, nempe Verbum diuinum eiusdem naturæ cum Patre ex ratione eiusdem productionis, & ideò productio ipsa est propriissimè generatio, & Verbum diuinum perfectè genitum; nam quod in eadem definitione ponatur similitudo in eadem specie, non tollit, quin si maior sit possibilis, quo maior sit, eo

sit gebe

sit generatio perfectior. Vnde sensus illius particulæ est (vt ostendimus) quòd sit origo viuentis à viuente coniuncto secundum propriam similitudinem, quæ vt minimum debet esse in specie atoma, nam generica iam est impropria, & cum euidens sit perfectiorem esse, aut summam similitudinem, si sit in 78
eadem numero natura, perfectiorem habebit rationem generationis ea, per quam procedit hoc modo simile. Processioni verò Spiritus Sancti non conuenit definitio generationis, quia cum sit per voluntatem, non habet modum similitudinis, aut assimilationis, sed potius modum inclinationis in bonum, nec ideò procedens ea ratione talis processionis procedit simile, sed quasi actualis inclinatio, vel actualis amor per actum voluntatis productum, qui etiam est amor, nihilominus cum talis processio sit diuina, & quidquid in Deo est, sit ipsa diuina substãtia, amor ita procedens Deus est, & ideo similis principio spiranti, videlicet patri, & filio, non quidem ratione suæ processionis, sed ex eo, quod intra Deum ipsum procedit, & ideò non est Deus genitus, sed Deus spiratus, hæc verò Theologis sunt relinquenda.

Posterior quæstionis pars.

SEd restat in posteriori parte eiusdem quæstion. explicanda vniuersalis illa propositio Aristot. c. præsenti text. 34. contenta, nempe. *Naturalissimum opus viuentis, est generare sibi simile.* 79
Circa cuius sensum certum est, quod generatio sibi similis sit opus naturale viuentis: cum sit operatio vitalis eius, & per potentiam generatiuam sibi naturalem elicita. Difficultas ergo solùm esse potest, quare dicatur naturalissimum opus viuentis: nam vt hoc sit verum, non satis est, quod opus sit naturale, sed quod magis sit naturale, quàm cætera, vel quod nullum dari possit ita naturale: Et mihi videtur etiam in primis certum comparationem hanc solùm fieri ab Aristotele inter opera viuentis, vt viuens est, & ideo solùm inter opera, quæ ex gradu vitæ omnibus communi procedunt. Eiusmodi autem tria tantùm sunt, nempe nutritio, augmentatio, & generatio sibi similis; ergo inter has tres operationes tantùm constituit Aristoteles comparationem dicens, quod licet naturales sint viuenti omnes, magis tamen naturalis est generatio, quàm nutritio, & augmentatio, & de veritate huius comparationis sic expositæ difficultas esse potest.

Circa quam omissis multis aliis expositionibus, duas tantùm proponam, quæ mihi placent. Prior est omnium ferè interpretum huius loci, quod generatio sit opus magis naturalis cæteris 80
ex proprio fine, cuius gratia à natura intenditur, qui est bonum speciei consistens in perpetua conseruatione eius, ideo enim

data est

data est viuenti potentia generatiua à natura, vt per eam producat aliud, vel alia indiuidua, vt cùm non possit per se ipsum (quia corruptibile est) conseruare perpetuò speciem, eam efficiat perpetuam in aliis: finis verò nutritionis est conseruatio indiuidui, quia per eam quodlibet indiuiduum intendit se cõseruare in proprio esse indiuiduali, sed commune bonum speciei perfectius est, & quasi diuinius bono particulari cuiuslibet indiuidui, & ideò magis, ac prius intentum à natura, quæ propter conseruationem speciei intendit conseruationem indiuidui: quod verò magis, ac prius est intentum à natura, dicitur, & est magis naturale; meritò ergò Aristoteles inter opera animæ
81 vegetatiuæ naturalissimum vocauit generationem. Nec probat aliquid contra hunc sensum, quod de nutritione obiiciunt recentiores quidam, videlicet non solùm ordinari ad bonum, & conseruationem indiuidui, sed etiam ad bonum, & conseruationem speciei, quia propterea natura nutrit, ac fouet indiuiduum, vt in eo conseruet speciem. Nam hunc finem conseruandi speciem non intendit per se primò, atque immediatè nutritio, sed quasi secundariò, aut ex consequenti, & per se primò conseruationem indiuidui. Generatio verò sibi similis nullo modo respicit bonum indiuidui, sed per se primò, & solùm, bonum speciei, & propterea semper est verum, quod sit naturalius nutritione, & omnium operum viuentis, vt viuens est, naturalissimum, vt asseruit Aristoteles, qui hanc doctrinam elegãter scripsit cap. præsenti text. 35. hisce verbis. *Quoniam igitur cõmunicare non possunt ipso semper, & diuino continuatione, propterea quod nihil contingit corruptibilium idem, & vnum numero permanere, secundum quod potest participare vnum quodque, sic communicat, hoc quidem magis, illud verò minus, & permanet non ipsum, sed quale ipsum, numero quidem non vnum, specie autem vnum.* De nutritiũa verò, & opere eius loquens textu 47. eiusdem capitis ita ait, *Quare huiusmodi anima principium potentia est talis, vt conseruet habens ipsam secundum quod est huiusmodi.*

Præter hanc expositionem communem, ita à nobis explica-
82 tam, particularem aliam excogitauimus, illud tanquam certum fundamentum præsupponentem, quod naturalissimum sit bono perfecto se diffundere, atque communicare aliis, quantùm potest, ita vt bonum non communicatum, vel saltem non potens se communicare quasi sterile, atque imperfectum meritò censeatur, iuxta illud, quod de se ipso per accommodationem Deus ipse protulit Isai. 66. *Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam dicit dominus? si ego, qui generationem cæteris tribuo sterilis ero.* Sed certum quoque est viuens non posse communicare aliis maximum bonum vitæ, nisi per generationem, quia per

quia per nutritionẽ non se cõmunicat aliis, sed propriam tantùm vitã in se conseruat;ergo generatio, per quã viuẽs diffundit bonum vitæ communicans illud cæteris, perfectissimum opus naturale est omnium,quæ potest habere anima vegetatiua, & ideò naturalissimum,& iure tale vocatum ab Aristotele.

CAPVT V.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Determinatis autem his dicamus communiter de omni sensu.

Breuis expositio textus.

EXplicatis his, quæ ad potentiam animæ vegetatiuæ pertinent, gradum facit Aristoteles ad explicandas potentias animæ sensitiuæ;primò quidem in communi, deinde in particulari. Vt autem naturam earum in communi ostendat, duo intendit docere ac probare capite præsenti.Primum quod sensus sit potentia passiua. Postremum, quod excitetur,ac reducatur ad actum à suo obiecto:propterea in duas partes, diuidendum est,nam in priori ostendit illud, in posteriori hoc. 1

Ad explicationem igitur primi accedens, asserit potentias vegetatiuas esse actiuas, hoc est tales, quarum proprium officium sit agere circa suum obiectum, non pati ab illo: vt officium nutritiuæ potentiæ est agere circa alimentum, tanquam circa obiectum proprium, vt illud conuertat in substantiam aliti,& ideò potentia actiua dicitur:Sensus verò omnes passiuæ potius potentiæ sunt. Quod probat ex duobus;primò ex actu earum,deinde ex obiecto.Ex actu quidem,quia tunc sentire dicuntur,quando alterantur,sed alterari est pati; ergo tunc sentiunt, quando patiuntur,quare sentire erit pati, vel certè cum passione fiet. Ex quo tandem sequitur sensum esse potentiam passiuam. Maiorem illam probat,quod sensatio fiat per alterationem,& motum sensitiuæ potentiæ, quia vt sensus sentiat,aliter se habere debet,quàm priùs,dum non sentiebat, aliter autem se habet per receptionem alicuius, videlicet speciei, aut proprij actus sẽtiẽdi,vel vtriusque,sed recipere est alterari,& consequenter pati;ergo potentia cum quadam passione operatur,quod est esse passiuam.(An verò patiatur à simili, vel dissimili,iam se explicuisse docet in lib.de generatione, vbi docuit id quod patitur in principio esse dissimile agenti,sed in fine simile,& ita potentia sensitiua in principio hoc est,antequã patiatur ab obiecto recipiendo similitudinem eius, dissimilis est ei,sed per receptionem eiusdem speciei fit similis, quia habet 2

iam in se similitudinem obiecti ipsam aliquo modo repræsentantem, ratione cuius quasi ipsummet obiectum in se habere censetur, & ex hoc facta est ei similis.) Probat secundò ex obiecto, per modum dubij proponens, quare sensus nō sentiat seipsum, vel ea sensibilia, quæ in se, vel apud se habet, nō enim videt se oculus. Et respōdet, ideò sensum non sentire seipsū, quia ex propria natura habet, ꝙ ab alio debeat immutari, vt sentiat, & hoc est, esse potentiā passiuā, quia si actiua foret, nō indigeret immutatione ab alio ad operandū, vt patet in omnibus potentiis actiuis tali immutatione non indigētibus ad operandū.

3 In posteriori parte capitis, explicaturus, à quonam potentia sensitiua excitetur, vel ad actum reducatur, duo præsupponit, primum duobus modis dici aliquid potens sentire, videlicet secundum potentiam remotam, & proximam; quemadmodum potens scire, nam habens habitum scientiæ, dum nihil per eum contemplatur, dicitur potens scire potentia proxima, quia nihil ei ad sciendum actu deficit, nisi applicatio ad opus, quam statim habere potest, aut, cùm voluerit, nisi aliquod adsit impedimentum extrinsecum infirmitatis, vel somni, aut quippiam aliud. Qui verò solam habet potentiam intellectiuam sine habitu scientiæ, vt puer, dicitur sciens in potentia remota, quia proxima caret, quæ habetur per habitum. Et qui hoc tantummodo dicitur sciens in potentia, non erit sciens actus, nisi præcedente alteratione, ac passione, hoc est, receptione habitus, per quem perueniet ad actum, quæcunque enim receptio qualitatis, vel habitus, alteratio quædam, ac passio vocatur. Sciens verò in potencia proxima peruenire potest ad actum scientiæ, sine præuia alteratione, hoc est, sine receptione habitus, per quem

4 iam censetur esse in proxima potētia. Pariter ergo potens sentire dupliciter dicitur, aut secundum potentiam proximam, aut secundum remotam tantùm; secundùm proximam quidem, si potentiam sensitiuam habeat, & ideò quodcunque animal hoc modo dicitur sentire potens: potens verò sentire in potētia remota erit illud, quod nec potentiam sensitiuam habet, sed in proxima dispositione censetur esse, vt eam habere possit, quo pacto semen organizatum pro introductione animæ sensitiuæ dicitur sentire potens secundum potentiam remotam. Itaque idem est in ordine sentiendi habens potentiam, ac in ordine sciendi habens potentiam cum habitu, & etiam nondum habens potentiam sensitiuam, sed proximè habere potens, idem est in ordine sentiendi, ac in ordine sciendi habens intellectum sine habitu.

Secundum præsuppositum est distinctio passionis propriè sumptæ ab impropria; & passionem propriè tantùm sumi ait

pio

pro receptione alicuius discõuenientis, ac disponentis ad corruptionem, & talis passio est quæcũque receptio actiuæ qualitatis habentis contrarium in eodem subiecto; nam per talem receptionem ad corruptionem disponitur subiectum. Passio verò impropria dicitur receptio quæcunque etiam rei perficientis. Quando ergo dicitur sensus potentia passiua, quia non operatur, nisi immutetur ab obiecto, per receptionem speciei ab eo impressæ, non de passione propria, sed de sola impropria intelligitur, quia recepta species non disponit sensum ad corruptionem, sed potius eum perficit. 5

His suppositis explicat iam, quid sit illud, quod potentiam sensitiuam reducit ad actum hac distinctione. Potens sentire secundum potentiam remotam reducitur ad actum eiusdem potentiæ à generante, vt semen proximè dispositum pro receptione animæ sensitiuæ, simul cũ eadem anima recipit à generante potentiam sensitiuam: per quam dicitur sensitiuum actu, aut in proxima potentia. Sensitiuum verò in potẽtia proxima, quale est habens potentiam sentiendi nondum applicatam ad actum, reducitur ad actualem sensationem ab obiecto sensibili, quemadmodum intellectiuum in potentia proxima, quale est, habens intellectum cum habitu reducitur ad actum intelligẽdi ab obiecto intelligibili. Differunt tamen obiectum sensus, & intellectus (inquit Aristoteles) quia obiectum sensus est singulare existens extra intellectum, intellectus verò vniuersale non existens extra intellectum, sed intra ipsum, quia vt intellectus 6
intelligat, opus est speciem obiecti intra se habere, per quã in memoria reseruatam, atque repræsentantem obiectum, dicitur obiectum ipsum intra se habere, non quidem in esse reali, vel materiali, sed in esse intelligibili, in quantũ per speciem repræsentatur, per hanc verò potest semper ipsum intelligere, licet non sit in natura rerum. Sensus verò cum sit potentia materialis, materialia solùm, ac sensibilia sentire potest, & ideò solùm singularia extra se existentia, quæ proinde non potest cognoscere, nisi actu existãt, & per se excitent sensum, & sensationem eius terminẽt; loquitur enim Arist. de sensibus externis, in quibus vera sunt hæc. Ex quo aliud discrimen colligit inter potentias ipsas sensitiuas, & intellectum, nam per intellectum cum volumus operamur, aut intelligimus, siue obiectum præsens sit per se extra, vel non, quia intra eũdem intellectum adest per speciem repræsentatum. Quod planè intelligendum est 7
postquam semel illud percipimus media specie, nam ad primam perceptionem eius, etiam requiritur aliquo modo obiectum extra intellectum, quod non semper adest. Sed non sentimus cum volumus, quia deficit sæpe obiectũ per se ipsum præ-

ſens, quod omninò requiritur ad ſenſationem ſenſuum externorum.non ſolùm primam,ſed quamlibet aliam.

CAPVT VI.
TEXTVS ARISTOTELIS.

Dicendum autem ſecundum vnumquemque ſenſum, & de ſenſibilibus primo.

Breuis expoſitio textus.

8 Capite præcedenti docuit Ariſtoteles ſenſum eſſe potentiam paſſiuam, patíque ab obiecto, à quo reducitur ad actum ſentiendi. Intentum verò huius capitis eſt communem rationem obiecti ſenſibilis,à quo patitur,nobis oſtendere. Diuiditur autem in duas partes;in priori diuidit ſenſibile duplici diuiſione.In poſteriori verò comparat membra vtriuſque diuiſionis inter ſe, vt ex comparatione magis eluceſcat ratio om-
9 nium. Senſibile igitur in commune diuidit Ariſt.priori diuiſione in ſenſibile per ſe,& per accidēs;ſenſibile per ſe eſt,quod per ſe,hoc eſt,ratione ſui,& non alterius immutat ſenſum, vt color per ſe immutat viſum,& ſonus auditum; rationem verò ſenſibilis per accidens poſt modum explicat. Poſterior diuiſio eſt quaſi ſubdiuiſio alterius membri prioris, nempe ſenſibilis per ſe,quod duplex eſſe ait, commune, & proprium; ſenſibile proprium tribus deſcribit modis, primò: *Quod vnius tantum ſenſus obiectum eſt, & ab eo ſolo percipitur non ab alio*, vt ſonus à ſolo auditu.Deinde *Circa quod non erat ſenſus*, vt circa calorem, vel lucem non errat viſus. Tertiò etiam illud deſcribit in calce capitis,dicens eſſe: *Id cui temperamentum proprij organi proportionatur*,vel vt alij exponunt,ad quod talis ſenſus per ſe primò ordinatur,vt ad viſibile viſus. Senſibile commune eſt, *Quod à pluribus ſenſibus percipitur*, vt motus à viſu,& auditu. Quinque autem eſſe docet ſenſibilia communia,videlicet, figura,magnitudo,ſeu quantitas,numerus,motus,& quies.Senſibile per accidens illud eſſe aſſerit.*Quod non immutat ſenſum,nec ab eo patitur ſenſus per ſe*, ſed vtrūque habet ratione alicuius ſenſibilis per ſe ei coniuncti,vt ſubſtātia non immutat ſenſum per ſe,nec ab ea ſenſus patitur,ſed ratione coloris,vel alterius accidentis per ſe ſenſibilis;vnde non dicimus videre Petrum,aut Ioannem, quia tales homines ſunt, ſed quia talem habent colorem per ſe viſibilem ratione cuius videntur.

10 In poſteriori tandem parte comparat primo ſenſibile proprium,& commune ex vna parte cum ſenſibili per accidens ex altera, aſſeritque hoc differre,quod commune, & proprium agunt per ſe,hoc eſt, ratione ſui in ſenſum. Senſibile verò per accidens,

accidens,non ratione sui agit in sensum,sed solum ratione alterius,cui coniungitur.Comparat secundò sensibile proprium, & commune inter se in eo, quod licet sensibilis per se vtrique conueniat,proprius tamen, atque perfectius conuenit sensibili proprio,quàm communi, quia temperamentum organi cuiusque sensus magis est proportionatum proprio sensibili eiusdem sensus,quam communi.

TRACTATVS DE OBIECTIS SENSIBILIBVS, ET MODO, QVO IMmutant sensus per species intentionales, ac de natura earundem specierum.

QVÆSTIO I.

An sensus sit potentia passiua.

PRimum,quod Aristot.docuit cap.5. fuit,quod sensus sit potẽtia passiua,& hoc est etiam primum,quod in controuersiam vocamus. 11

Et prima opinio ponit in quolibet organo sensus duplicem potentiam sensitiuam, passiuam vnam,quæ immutatur ab obiecto per receptionem speciei ab eo, & ideò officium eius solùm est recipere speciem obiecti, & actiuam alteram ad eliciendum actum sensationis præsupposita receptione speciei. Ita Apollinaris 2. lib.de anima,q.13.& Iand. q.16.Probāt testimonio Arist.3.lib. de anima,c.de intellectu agente;vbi duplicem posuit virtutem, aut potentiam necessariam ad intelligendum, vnam quidem actiuam quæ vocatur intellectus agens,& aliam passiuam,quæ vocatur intellectus possibilis;ergo censet duplicem aliam eiusdem proportionatam esse necessariam ad sentiendum.Probatur consequentia, quia eodem modo loquitur de potentia sensitiua,& intellectiua,& eodem modo fiunt intellectio, & sensatio per receptionem,& actionem.Probant deinde ratione, quia in 12
quolibet genere debet correspondere cuicunque potentiæ passiuæ alia actiua,à qua reducatur in actum, quia repugnat eandem potentiam esse simul actiuam,& passiuam,sed ad sentiendũ requiritur receptio simul,& actio;ergo potentiæ recipienti, vel patienti correspõdere debet potentia agẽs,& ita duplex erit necessariò ponẽda in organo cuiuslibet sẽsus,actiua,& passiua.

Hæc tamen sententia contraria est doctrinæ Arist. & rationi.Probatur primũ ex capite præsenti, vbi cũ docuisset sensum esse potentiā passiuā, addidit reduci ad actum à virtute actiua 13

externa, nempe ab obiecto, & nō ab alia virtute interna, quę sit potentia sensitiua agens, neque vsquā alibi talem sensum agētem posuit. Imò in 3. lib. vbi præter intellectū possibilem posuit agentem, nō posuit illum ad intelligendum, sed ad solam productionem speciei intelligibilis per quā fieret possibilis in actu primo ad intelligendū, sed sensum fieri in actu primo ad sentiendū docuit per immutationem, & actionem obiecti externi in ipsum, & non per virtutem internam, aut sensum internum; ergo nō censuit esse necessarium, nec ideò in doctrina eius potest poni. Probatur etiā ratione nō esse ponendum; sensus agēs non est necessarius ad productionē speciei sensibilis, quia hæc producitur sufficiētet ab externo sensibili eidem potentiæ sensitiuæ proportionato, sed nec ad recipiendā speciem ab eo productā requiritur alia potētia distincta ab actiua eliciente sensationē, sed hæc sufficit pro vtroque officio recipiendi speciem ab obiecto, & eliciēdi sensationem; ergo frustra additur sensus agens, & ideò nō est vllo modo admittēdus. Probatur minor ex intellectu possibili sufficiente ad eadem duo officia, etiam apud aduersarios, nam eadem est potentia intellectiua recipiens speciem obiecti ei impressam ab intellectu agēte, & phantasmate, & eliciens actum intelligendi; ergo eadem potentia sensitiua erit sufficiēs ad recipiendam speciem ab obiecto externo, & ad eliciendam sensationem, quare nō est necessarium multiplicare aliam. Et ex hoc deprehenditur deceptio huius sententiæ in eo consistens, quod non est necessaria alia potentia animæ ad producendam speciem sensibilem, per quam vniatur obiectum sensui, sed obiectum externum sufficit, cùm sit ei proportionatū: in parte verò intellectiua requiritur potentia actiua ad producendam speciē intelligibilem in intellectu cognoscente, qui passiua potētia est, quia obiectum materiale externum non est proportionatū eidem intellectui cognoscenti, & ideò non potest per se imprimere ei speciē sui, nisi eleuetur ab alia virtute spirituali actiua. Et ex his exposita est mens Aristot. ponentis
14 duplicem virtutē ad intelligendum, & ad sentiendū vnam tantùm, atque etiam solutum argumentum eiusdem sententiæ. Nā potentiæ passiuæ debet correspondere actiua ei proportionata, à qua reducatur in actum, & ita correspondet sensui, vt est potentia passiua, alia actiua, sed extrinseca, nempe obiectū cuius virtute producitur species, & immutatur sensus, quia satis proportionata est eidē sensui, quare nō requiritur actiua intrinseca, sicut in intellectu, cui non datur extrinseca proportionata.

Secunda opinio solum ponit vnam potentiam sensitiuam in quocunque organo, & hāc dicit esse purè passiuam, ita vt nihil efficiat ad sensationem, sed solùm præstet concursum passiuum recipien

recipiendo speciem, nihilominus sentire dicatur, quia sensatio
non cõsistit in actione aliqua, sed solùm in receptione speciei,
siue in vnione eius cum potentia sensitiua. Sed receptionem
speciei dupliciter distinguũt: prior distinctio est, posse sumi in
ratione accidentis, vel vt est virtus obiecti repræsentans illud,
& receptio speciei vt accidentis non est sensatio, sed vt virtutis
obiecti. Sed adhuc hoc modo sumpta distinguitur posteriori
distinctione in receptionem quasi materialem, vt quando re-
cipitur in potentia non attendente, vel aduertente, ac recipere- 15
tur in aëre, & hoc modo receptio speciei non est sensatio, quia
ad sensationem requiritur aduertentia ex parte potẽtiæ; si verò
cum aduertentia potẽtiæ recipiatur: sola ipsa receptio, vel vnio
speciei cum potentia aduertẽte erit sensatio. Dum ergò dicunt
receptionem speciei, vel vnionem eius cum potẽtia esse sensa-
tionem, non de vnione speciei, vt accidentis loquuntur, sed vt
virtutis eiusdem obiecti ipsum repræsentãtis, & cum aduerten-
tia eiusdẽ potentiæ receptæ. Ita sentiunt Ægidius quæst. 1. de
cognitione Angelorum. Nimphus in libello de sensu agente.
Thiennens. 2. lib. de anima comm. 61. Venetus in Summ. de ani-
ma c. 10. Caiet. c. 5. huius libri. Probatur testimoniis Aristot. qui
tria asserit de potentia sensitiua, & sensatione: primum, c. 5. hu-
ius libri per totum, quod sensus est potẽtia passiua, & reducitur
in actum ab externo efficiente, nempe obiecto. Ex hoc autem 16
sequitur sensationẽ effectiuè à solo externo principio proce-
dere, sensum verò pati tantùm ab eo, & ideò sensationem in so-
la receptione speciei ab obiecto consistere, quæ quidem ab eo-
dem obiecto procedit effectiuè. Secundum, quod asserit textu
59. eiusdẽ capitis est, principia effectiua sensationis extra sen-
sum esse. Et tandem in 3. lib. text. 140. ait, eundem esse actum
sensibilis, & sensitiui, vel sensus, & hũc in sensu, non in sensibili
esse, sicut idem motus sunt actio, & passio, & vtraq; in passo re-
cipitur, hæc sunt verba Aristotelis; *sicut enim actio, & passio in* 17
*patiente est, sed non in agente, sic & ipsius sensibilis actus in ipso sen-
sitiuo existit*, quibus planè docet ad sensationem solùm concur-
rere sensum recipiendo actionem sensibilis, quæ prout in sensu
recepta sensatio dicitur. Probatur etiam ratione, quia sentire
nihil aliud est, quàm percipere obiectum sensibile, sed eo ipso,
quod potentia recipit speciem cum aduertentia; dicitur perci-
pere obiectum sensibile; ergo eo ipso dicetur sentire absque
vlla alia actione.

Hæc tamen sententia in primis est contra doctrinam Aristo-
telis, qui duo docet de sensationibus, videlicet esse operationes
vitales, dum animam ca. 2. huius libri definit dicens, esse princi-
pium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, docens

hos omnes esse actus vitales, quos exercet anima per potentias vitales, sed receptio speciei in potentia non est actio eiusdem potentiæ, sed obiecti, vt fatetur eadem sententia: potentiæ verò solùm est passio, respectu verò obiecti cuius est actio, vitalis esse non potest, cùm non sit ab eo tanquã à principio vitæ; ergo
18 non est actio vitalis. Secundò asserit esse actiones immanentes 9. l. Metaphys. c. 4. text. 16. ergo non possunt consistere in receptione speciei ab obiecto, quam sub ratione actionis patet esse transeuntem? cùm procedat ab obiecto, & transeat ad potentiam, in qua recipitur.

Deinde est etiam contra rationem; primò quia experientia constat recepta specie in oculo sæpe non fieri visionem, vt in dormiẽte, aut vigilante, sed distracto ad alia; ergo non consistit in sola vnione speciei cum potentia. Nec soluit argumentum, quod dicunt non recipi in his casibus cum aduertentia, aut conatu potentiæ, & ideò non dari sensationem, quia conatus, vel aduertentia nõ est intelligibilis sine aliqua actiuitate, vel actione potentiæ, nam per solam receptionem alicuius in se non dicitur recipiens conari, neque aduertere; ergo sensatio prçter receptionem speciei in potẽtia dicit actionem eiusdem potentiæ
19 habentis speciem. Secundò probatur ex intellectione, & sensatione internorum sensuum, quibus omninò assimilantur sensationes externæ, vt visio, sed intellectio, & sensatio interna non potest in sola receptione speciei consistere: sed præter illam dicit actionem eiusdem potentiæ informatæ specie; ergo idem habere debet externa sensatio. Minorem probo, quia sensus internus discernit iudicio quodam imperfecto sensatum per visum, non esse sensatum per auditum, atque etiam suo modo externi sensus de suis obiectis iudicant: iudicium verò (quoduis illud sit) aut discretio non potest fieri per solam receptionem speciei, sed actiuitatem potentiæ postulat; ergo sicut intellectio: ita quæcunque sensatio interna, vel externa, præter vnionem speciei cum potentia actionem eiusdem potentiæ important, in qua præcipuè consistunt.

20 Tertia opinio etiam asserit sensum esse potentiam purè passiuam: sed alia via procedit, non enim in sola receptione speciei sensationem consistere intelligit: sed in actione quidem, non quam eliciat effectiuè potentia: sed anima media specie recepta: potentiam verò nihil aliud præstare præter passiuum concursum ad speciem recipiendam requisitum, eo ferè modo, quo aqua per calorem receptum ab igne calefacit, nullum tamen concursum actiuum ad calefactionem præstat: sed à solo calore in ea existente effectiuè procedit calefactio. Ita Albertus Magnus 2. par. Summæ de homine, tractatu de sen-

sibus

sibus animæ. Et ad hanc ferè reduci potest sententia illa, quæ 21
asserit potentiam sensitiuam nihil præstare ad sensationem præter receptionem speciei, neque speciem ipsam efficere sensationem: sed quasi obiectiuè excitare animam veluti consopitam, à qua sola sic excitata procudit effectiuè sensatio. Ita enim senserunt Plotinus Æneade 4. lib. 6. Simplic. 2. lib. de anima, textu 51. & 52. & vtraque sententia potest probari hoc argumento. Sensatio est vnica, atque simplex actio; ergo ab vnico, ac simplici principio debet procedere: sed anima, potentia, & specie sunt res distinctæ; ergo non potest ex omnibus, nec ex duobus effici vnum principium eius: sed ab vno eorũ debet procedere, & cum non procedat à nuda potentia ex se indeterminata, necessariò dicendum est, à sola specie procedere effectiuè, vt Albertus docet, vel à sola anima, vt docent alij.

22
Vtraque hæc sententia denegat omninò potentiis sensitiuis effectiuum concursum ad sensationes, & eas efficit purè passiuas, & ideò vtraque probatur falsa. Primò ex doctrina Aristotelis in libro de Somnio, & Vigilia, cap. 1. vbi docet expressè sensationem non esse animæ solius, neque corporis: sed coniuncti, hoc est, organi compositi ex anima, potentia vitali, & corpore, falsum est ergo eam tribuere soli animæ, vel soli speciei; imo etiam animæ per speciem, & potentiam vitalem omnino ab eius efficientia excludere. Quod probo duplici argumento; primo, quia potentiæ concessæ sunt animæ à natura: vt per eas tanquam per instrumenta operetur, sicut cæteris rebus inferioribus concessit inferiores potentias ad suas operationes inferioris ordinis tanquam per naturalia instrumenta præstandas. Sed instrumenta cõcurrunt effectiuè ad operationes; ergo falsum est excludere potentias ab omni concursu effectiuo, & eas purè passiuas efficere. Secundo, quia si puræ passiuæ forent, euidenter sequeretur perfectiores esse potentias animæ vegetatiuæ, quàm sensitiuæ. Probatur consequentia, quia nobilius est agere, quàm pati: sed potentiæ vegetatiuæ sunt actiuæ, & purè actiuæ; ergo nobiliores erunt potentiis sensitiuis purè passiuis. 23

Argumentum vero, pro eisdem sententiis factum, nihil probat, quia falsum est simplex esse debere principium effectiuum cuiuslibet operationis, imo propter rerum imperfectionem sæpe requiritur vnio duorum ad agendum, vt patet in multis trahentibus nauim, ac similibus. Quare nihil repugnat, quod ex potentia vitali, & specie in ea recepta fiat vnum integrum principium sensationis, quo medio eliciatur ab anima.

Vera sententia, & tenenda est, *quod sensus si quidem potentia passiua: non tamen purè passiua, sicut materia prima; sed ex parte*

passiua, & ex parte actiua, quæ sic explicanda. est In sensatione tria reperiuntur, primum est obiectum vniri potentiæ per speciem sui, quam ei imprimit, per quam sufficienter constituitur potentia in actu primo ad operandum, & simul determinatur ad operandum circa tale obiectum. Secundum, potentiam ipsam actuatam per speciem receptam in se ab obiecto elicere sensationem tanquam principium effectiuum eius. Postremum eandem potentiam recipere actum à se elicitum. Itaque tria hæc præstat potentia sensitiua, non enim verum est, quod plures ex Græcis interpretibus cap. præsenti sentiunt, obiectum imprimere speciem in nudum organum, & non in potentiam. Sed quod Latini ferè omnes sentiunt, videlicet in organum quidem potentiæ informatum; ita vt sicut potentia est forma eiusdem organi, per quam operatur; ita etiam sit ratio recipiendi speciem.

25 Quod colligitur ex his, quæ docuit Aristoteles cap. præsenti asserens potentiam sensitiuam passiuam esse, & immutati ab obiecto, & per hanc immutationem quasi excitari ad operandum: immutatio verò non potest alio modo fieri, quàm per receptionem speciei eiusdem obiecti; sentit ergo speciem in eadem potentia recipi, & non in nudo organo, alioqui nō esset potentia passiua, quia nihil in se recipiens, non pateretur. Supposito verò, quod potentia ipsa speciem in se recipiat, per eam quoque operabitur, & proprium actum in se etiam recipiet, quia actio immanens (qualis est sensatio) in eodem principio à quo elicitur, effectiuè; tanquam in subiecto recipitur. Hanc sententiā sic explicatam tenent Philop. 2. lib. de anima, cap. 12. Alexand. 1. lib. de anima, cap. de intellectu practico, & speculatiuo. D. Thom. 1. p. quæst. 56. art. 1. & q. 79. art. 3. Scotus in 1. dist. 3. quæst. 7. & 2. lib. de anima, qu. 1. art. 3. Gregor. & Capreol. ibidem, quæst. 2. Ferrar. 2. contra gentes, cap. 82. Sotus in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 7. Tolet. 2. lib. de anima, quæst. 12. Conimb. cap. 6. q. 1. art. 2. & omnes ferè recentiores. Et videtur mihi non solùm probabilis: sed vera, & in doctrina Aristotelis certa, vt ostendunt testimonia aduersus alias opiniones adducta.

26 Quod autem Aristot. in hoc 5. cap. docet sensum esse potentiam passiuam, & lib. 3. cap. 4. text. 2. idem prorsus de intellectu, vbi etiam asserit intelligere esse quoddam pati, non est vllo modo contrarium huic sententiæ, quin potius ex eius explicatione à nobis tradita constat germanus sensus vtriusque testimonij: nam ex tribus illis, quæ in sensatione reperiuntur, primum, & vltimum passiones potentiæ sunt, vna quidem antecedens actum sensationis, nempe receptio speciei ab obiecto, & altera consequens eundem actum, videlicet receptio eiusdem actus immanentis in eadem potentia: vnde sic

sic potentia sensitiua est actiua, vt actus eius, in quo sensatio consistit, non fiat sine duplici passione antecedente, & consequente; & ita est passiua ratione vtriusque passionis, vt etiam sit actiua ratione proprij actus, imò præcipua ratio eius est elicere actum vitalem sensationis, nihilominus passiua vocatur ab Aristotele ad distinctionem potentiarum vegetatiuæ animæ, quæ purè actiuæ sunt, & nullo modo passiuæ.

QVÆSTIO II.

An principium effectiuum sensationis sit sola potentia sensitiua, vel simul etiam cum ea species ab obiecto impressa.

QVæstione præcedenti definitum est, potentiam sensitiuam informatam specie ab obiecto sibi impressa elicere actum sensationis. An verò ad eundem actum sola potentia concurrat effectiuè, vel etiam species cum ea, satis difficile est, & propterea propria quæstione disputandum. Circa quam: Prima opinio tenet speciem non cõcurrere effectiuè ad actum sensationis: sed solã potentiam, quamuis non possit effectiuum concursum præstare, nisi disponatur prius per receptionẽ speciei, quæ ideò solùm concurrit disponendo potentiam, & eam obiectiuè mouendo, atque excitando ad actum loco obiecti, cuius virtus est. Ita Henric. quodlib. 4. qu. 7. Toletus vbi suprà conc. 2. Qui eam probat primò, quia sentire est propria operatio animæ; ergo debet procedere à principio animato media potentia eiusdem animæ: sed species est inanimatũ quid, & accidens extrinsecum, & quasi mortuum productum in potentia ab alio accidenti etiam mortuo, vt species visibilis à calore; ergo non potest esse principium vitalis operationis animæ. 27

Secunda opinio communis est, & vera, *quod species concurrat effectiuè simul cum potentia ad sensationem, ita vt ex vtraque fiat vnum totale principium compositum ex duplici quasi partiali.* Ita D. Thom. 1. par. quæst. 56. art. 1. & 1. 2. quæst. 51. art. 5. Scotus in 1. dist. 3. quæst. 7. §. 1. *Ad quæstionem respondeo, & dico,* & omnes illi, quos citauimus pro nostra sententia, quæst. præcedente, quod potentia concurrat effectiuè ad sensationem, præter vnum Toletum. Et colligitur in primis ex verbis D. Aug. lib. 9. de Trinit. cap. vlt. *Ab vtroque enim paritur notitia à cognoscente, & cognito,* absque dubio tanquam ab efficientibus, sicut partus, vel generatio prolis, cum procedat à specie impressa potentiæ, tanquam à virtute quasi seminali eiusdem obiecti, à quo ei imprimitur, non enim agit obiectum sensibile per se ipsum cum potentia: sed eam immutando per speciem, ergo effectiuum concursum, quem præstat ad sensationem, non per se, sed per speciem 28

ciem præstat: quare necesse est speciem effectiuè concurrere cum potentia tanquam virtutem obiecti.

29 Probatur deinde ratione, quia potentia sensitiua ex se non est sufficienter constituta in actu primo ad operandum: cum ex se sit indifferens ad quamlibet operationem sui ordinis eliciendam,& ad nullã in particulari determinata, determinatur vero ab obiecto media specie sibi impressa eiusdem obiecti; ergo sicut per speciem terminatur: ita per eam constituitur sufficienter in actu primo, quia non potest operari,nisi determinatam operationem,sicut nec elicit operationem in communi, sed talem,determinatur vero per specië, tanquam per formam sibi inhærentem; ergo species est forma potentiæ determinans, atque complens potentiam, vt sit principium completum, ac determinatum ad eliciendam operationem: sed forma agentis est principium formale effectiuum operationis; ergo species concurrit effectiuè cum potentia ad sensationem: benè igitur concludit D.Thom.1.p.q.56.art.1.agens de concursu speciei ad sensationem his verbis: *Sicut enim calor est principium formale calefactionis in igne, ita species rei visæ est principium formale visionis in oculo.*

30 Vt autem hæc nostra sententia intelligatur meliùs,explicare oportet quonam modo procedat actus sentiendi à potentia simul,& specie, nẽpe tanquã ab agentibus totalibus subordinatis,vel partialibus. In qua re certum mihi videtur, quod non procedat ab eis tanquam à duobus agentibus totalibus sufficiẽtibus,& adæquatis, quia nec sola potentia potest elicere actum vitalẽ sensationis,nisi determinetur, & compleatur per speciẽ, nec species potest per se elicere operationem vitalem, quæ ex sua ratione debet procedere à principio vitali,& proinde intrinseco,quia vita à principio intrinseco prouenit,& consequenter vitalis operatio:vnde necesse est,quod à neutra procedat sensatio tanquã à principio totali,& adæquato:sed tanquã à partiali, & inadæquato;ita vt ex vtraque cõpleatur vnũ totale,& adæquatum principiũ effectiuum eius. Sed principia partialia alicuius

31 operationis,vel effectus dupliciter se habere possunt,vel modo imperfectissimo: ita vt singula per singulas operationes partiales operentur, & ex multis operationibus partialiabus eorum componatur vna operatio totalis, per quam sit etiã totus effectus,qui etiã correspõdeat illis quasi per partes,& hoc modo se habẽt plures portantes pondus: singuli enim per suas actiones partiales distinctas concurrunt, & singulis correspondet pars portationis eiusdem. Hunc autẽ modum se habendi causarum partialium imperfectissimũ voco, quia non per se:sed quasi per accidens cõiunguntur nullum habentes ordinem, aut subordinationem

nationē per se. Alio modo minus imperfectio se habere possunt, si per se sint subordinatæ, & vna se habeat ad alteram tanquam actus, vel potentia, quæ per eum determinetur, ac perficiatur in ordine ad operationem; & ita vt non per plures actiones partiales concurrant: sed ita ab vtraque procedat tota ipsa actio, vt singulis non correspondeat pars eius, vel partialis actio, nec actio ab vtroque elicita sit composita ex multis actionibus partialibus: sed actio ipsa in hoc genere simplex sit, hoc est, non composita ex multis actionibus partialibus agentium: & pari ratione nec terminus actionis, vel effectus correspondeat eis per partes: sed singulis totus, quamuis tam actio, quam effectus cuilibet eorum secundum propriam ac distinctam rationem formalem, vel prædicatum correspondeat, videlicet potentiæ ratione vitalitatis, speciei vero ratione determinationis ad tale obiectum. Et hoc posteriori modo se habent potentia, & species in ordine ad operationem vitalem sensationis, non modo priori. Quod probo, quia nec soli potentiæ, nec soli speciei possunt correspondere omnia prædicata essentialia eius, 32
etiam secundum rationem incompletam, & partialem, nam licet potentiæ correspondeat ratio vitalitatis, non potest ei correspondere ratio specifica, quia sine specie non est determinata etiam modo incompleto ad partialem operationem circa obiectum, aut obiectum tale, sed omnem prorsus determinationē ab eadē specie accipit: speciei verò nō potest vllo modo correspondere ratio vitalitatis: cùm sit virtus obiecti extrinseci.

Et ex hoc colligitur modus incompletus, & partialis, quo duo hæc agentia per modum vnius ex vtroque compositi eliciunt eandem operationem. Ita quidem subordinata per se in 33
ordine ad illam, vt sensus sit quasi vniuersalis causa, quia indeterminatus de se ad plures actus, species verò quasi particularis eum determinans, sed eo ipso, quod singulis non potest correspondere secundum omnia sua prædicata, non potest modo completo, ac totali singulis attribui, sed incompleto, & partiali. Quòd verò dicimus potentiam, & speciem se habere vt actum, & potentiam in ordine & operationem, non debet sic intelligi, vt censeatur potentia passiuè concurrere ad operationem, sed comparatur ad speciem vt potentia, quia licet ex se actiuitatem habeat, non tamen completam, nec determinatam, sed completur & determinatur per speciem tanquam per virtutem obiecti, & per eam tanquam per formam, quam in se recipit constituitur in actu primo completo, & sufficiente ad eliciendam operationem.

Et ex his facile soluitur argum. alterius opinionis; concedimus namque sensationem esse propriam operationem animæ

sensitiuæ 34

sensitiuæ, & debere procedere à principio animato operante per potentiam vitalem.Et tandem concedimus, speciem, nec animatum esse, nec vitale. Ex quibus non sequitur non posse esse principium effectiuum talis operationis, quia nec anima sentit,nec animatum potest se solo,aut per solam suam potentiam vitalem elicere sensationem, nisi fiat potentia similis obiecto, ab eóque determinetur, & tali similitudine effectiuè cum ea cōcurrente vice obiecti,elicit operationem. Cùm enim potentiæ sensitiuæ sint passiuæ,operari nequeunt, nisi ab obiecto prius perficiantur, & quasi fœcundentur per speciem, & hinc est, quòd nec possunt partum propriæ operationis in lucem edere,nisi coadiuuante,& cooperante cum eis obiecto per propriam virtutem eis impressam.

APPENDIX

DVBIVM.

An species sit causa principalis sensationis,vel solùm instrumentalis,atque etiam potentia.

35 PRæsupposito, quod tam species, quàm potentia sint partiales causæ effectiuæ sensationis constituentes vnam totalē,merito dubitamus,an sint causæ partiales præcipuæ, vel solum instrumentales. Et videntur principales causæ,& non instrumentales:primò, quia potentia informata specie est causa principalis sensationis:ergo partiales causæ,ex quibus constat, nempe potentia secundum se, & species secundum se erunt principales partiales: Antecedens probatur, quia sensatio aliquam causam habere debet proximam,& principalem,hæc nō potest esse alia, quàm potentia informata specie;ergò erit causa principalis. Minorem probo, præter potentiam sola anima potest esse causa principalis sensationis,sed anima non est causa proxima, sed remota, quæ per suas potentias operatur tanquam per proximas;ergò istæ simul cum specie obiecti principales,& proximæ sunt.Secundò,causa principalis est illa,cuius virtutem, & perfectionem non excedit operatio, vel effectus; sed in ea continetur, vt calor productus non excedit virtutem caloris producentis, & ideò dicitur causa principalis eius, sed actus vilitatis sensationis non excedit virtutem potentiæ vitalis informatæ specie obiecti; ergò causa principalis eius, & non instrumentalis censenda est.Minorem probo,quia potentia vitalis specificatur ab actu vitali, vt sibi proportionato, in quem à natura ordinata est; ergò non excedit virtutem eius. Hanc partem tenent recentiores quidam quantum ad potentiam asserentes causam principalem partialem esse, & non instrumenta

strumentalem : & quantùm ad speciem referunt pro eadem Scotum in 1. dist. 3. quæ. 7. etiam asserentem esse causam principalem partialem, quamuis ipsi talem causalitatem principalem speciei denegent, & instrumentalem tantùm esse sentiant. Sed Scotum immeritò pro hac parte referunt, quia quæ. illa 7. nihil de hac re loquitur : quæstione autem sequenti, in qua quærit, vtra earum principalius concurrat ad sensationem, potentia, vel species, nihil aliud asserere inuenietur, quàm quod principalius concurrat potentia, & ideo nec pro vna, nec pro altera parte citari debet Scotus. 36

Nostra verò sententia asserit neutram esse causam sensationis principalem, sed vtramq; instrumentalem partialem, quod verò ex eis simul sumptis resultat, nempe potentia specie informata, instrumentalis totalis, atque proxima, principalis verò intellectionis quidem est anima simul cum obiecto, ita vt ex vtroque vna causa totalis integra, atque completa constituatur: sensationis verò animal per illampartem, quam vocamus organum potentiæ simul cum obiecto, ita vt ex vtroque integra atque cōpleta coalescat: duo enim hæc per suas virtutes tanquam per instrumenta partialia vniuntur, & efficiunt vnum completum principium sensationis. Probatur primò ex modo concurrendi potentiæ, & speciei, nam modus operandi causæ principalis, & instrumentalis hoc distinguuntur, quod principalis causa operatur per virtutem propriam, & nō vt virtus alterius, instrumentum verò præcisè in quantum virtus alterius est, sed tam potentia, quàm species operantur, non virtute propria, sed in quantum sunt virtutes alterius, potentia quidem animæ cuius virtute, vt principij totius vitæ, ac vitalis operationis(& proximi quidem) potest eandem operationem elicere, species verò obiecti, quod in ordine ad talem operationem eliciendam eam sibi substituit, vt vnita potentiæ vices eius gerat; ergò instrumentum vtraque est, & vt tale concurrit ad operationem. Secundò, quia sicut anima principaliter, & proximè est actus primus, & forma corporis, ita principaliter, & proximè est principium effectiuum operationum, quæ proximè, ac præcipuè procedunt ab esse rei, sed hæc immediatio non tollitur per concursum potentiarum: ergò solùm potentiæ concurrunt tanquā instrumenta, nam si tāquā præcipuæ causæ concurrerēt, tolleretur prorsus, & anima solū esset remotū principiū operādi: quod patet esse falsum. Probatur minor, quia anima est vnicū principiū totius vitæ, ergò proximū, non solū vitæ substantialis, sed etiā operationum, quæ habent esse vitale ab eodem vnico principio vitæ, à quo solo participatur omnis ratio vitalis, sicut ratio 37

cut ratio vitæ, restat igitur potentias solùm esse vitalia eius instrumenta operationum.

38 Ad primum argumentum pro opposita parte, concessa maiori neganda est minor, quod anima non sit causa principalis, & proxima sensationis, non enim verum est, quod per suas potentias operetur, tanquam per causas proximas, sed tanquam per instrumenta: cum præcisè, vt virtutes eiusdem animæ eliciant operationes.

Ad secundum distinguenda est maior, quod causa principalis ea sit, cuius virtutem non excedit effectus, nam dupliciter id contingere potest: primo quidem, ita vt virtus, atque perfectio causæ, quam effectus non excedit, sit ei propria, & non sit
39 virtus alterius, & vt talis operetur: nam si propria sit, præcipua causa erit, si verò sit virtus alterius, & vt talis operetur, potius erit instrumentum: esse autem virtutem alterius, & vt talem operari non consistit in eo solùm, quod ab eo procedat, vel accipiatur, nam plura sunt, quæ ab alio procedunt, & virtutem operandi accipiunt ab eo, sicut accipiunt esse, & tamen non sunt instrumenta eius, sed tanquam propriæ causæ eliciunt suas operationes, & producunt proprios effectus, vt patet in igne producto ab alio igne. Sed sic se habere debet, vt nihil aliud habeat, quàm esse virtutem alterius naturæ eius debitam, & solùm in eum finem concessam, vt per illam exerceat operationes sibi proprias, & tunc licet operatio non excedat talem virtutem, aut perfectionem eius, nô est verum, quod sit causa principalis eius, sed potius est instrumentum: per quod illud idem cuius virtus est, & à quo emanat, operatur, & hoc modo se habent potentiæ vitales respectu operationum ab eis procedentium, quæ quidem perfectionem earum non excedunt; non tamen; vt eis propriam, sed vt virtutem alterius in eum dumtaxat finem ei concessam à natura, vt per eam eliciat proprias operationes, quod est esse proprium, ac naturale instrumentum eius, idque euidenter constat in cæteris omnibus potentiis animæ, atque etiam rerum naturalium inferiorum, & distinctio prædicta præ oculis habenda est pro multarum similium quæstionum solutione.

QVÆSTIO III.

An dentur species, per quas obiecta sensibilia immutent sensum.

40 IN duabus præcedentibus quæstionibus plura de speciebus tetigimus: quasi præsupponentes dari, & ad sensationem eliciédam necessarias esse. In præsenti verò quærimus, an dentur, & necessariæ sint.

Et prima

Et prima opinio, vel negat omninò tales species dari, aut ab obiectis produci, vel licet dari admittat in medio, vel in organis sensuum, negat tamen produci in potentiis, aut per receptionem earum immutari easdem potentias ab obiectis, imò negat esse necessarias, tanquam aliquid effectiuum sensationis simul cum potentia. Et dari quidem negauerunt omninò Plotinus æneade 4. lib. 5. vbi id etiã tribuit Platoni, Caluinus lib. 7. de decretis. Hippoc. cap. 6. Seneca libro 2. naturalium quæstionum cap. 5. produci verò in potentiis, & consequenter concurrere effectiuè cum eis, negauerunt Henric. quodlib. 5. quæ. 14. Ocham in 2. q. 17. & 18. Gab. in 1. dis. 8. q. 2. Gregor. in 1. dist. 8. q. 1. & in 2. dist. 7. q. 3. Durand. in 2. dist. 3. q. 6. Vales. 2. lib. controu. medicarum cap. 29. Et speciatim in visu negauit esse necessarias ad videndum, Thomas Garbius in Summa lib. 1. tract. 5. q. 63. asserens hanc sententiam se defendisse in Bononiensi Academia. Et hi omnes sufficere aiunt ad eliciendam effectiuè sensationem solam potentiam: dummodo obiectum præsens sit. Toletus verò secutus Simplicium, & Philop. 2. lib. de anim. ca. 5. solùm concessit in nudo organo produci, negans effectiuè concurrere ad sensationem, ibidem q. 34.

Probat Durandus non dari, primò quia si species essent necessariæ ad sensationem, maximè vt rationes cognoscendi obiectum, sed non sunt rationes cognoscendi; ergo nec sunt necessariæ. Probatur minor, quia ratio cognoscendi aliud prius ipsa debet cognosci, alioqui non potest ducere potentiam in cognitionem alterius, quia nihil potest cognosci per incognitum, sed nullus vnquam cognouit species per sensus externos, ergo non sunt necessariæ ad eorum sensationes, & ideò nec ad sensationes internorum, vel ad intellectionem. Et confirmat Durãdus exemplo imaginis, quàm necesse est priùs cognoscere, vt per eam cognoscamus rem repræsentatam. Secundò probatur, quia si necessaria foret species maximè propter similitudinem, vel assimilationem potentiæ cum obiecto, sed hanc assimilationem non potest efficere, ergo nec poterit deseruire sensationi. Probatur minor, quia species nõ potest esse similitudo obiecti, nec ipsum repræsentare, cùm sit alterius naturæ ab eo. 41

Communis tamen sententia scholæ est, dari species impressas ab obiectis, non solùm in medio, vel in nudo organo, sed in ipsismet potentiis: cum quibus effectiuè concurrunt ad eliciendos actus sensationis, quàm nõ solùm probabiliorem censemus, sed veram, & ex doctrina Aristotelis efficaciter deductam. Eam tenent in primis Sancti Patres, August. lib. 10. confess. cap. 10. & ca. 15. lib. 12. super Genes. ca. 10. & lib. 11. de Trinitat. c. 4. Ansel. in monol. cap. 36. Damasc. 2. lib. fidei ortho. cap. 42

20. D. Thom. 3. lib. contra gentes, cap. 49. & 1. p. quæst. 55. artic. 1. & 3. Deinde Scholastici maioris momenti. Alens. 2. p. summæ quæst. 22. Albert. Magn. 2. p. Summæ de homine, tract. 4. q. 14. & de quatuor coæuis, quæst. 5. cæteri verò in 2. dist. 3. D. Bonau. art. 4. q. 1. Scotus q. 10. & 11. Ricard. q. 5. Argent. q. 2. art. 4. Marsil. in 1. qu. 7. Ægidius quodlib. 1. qu. 11. Heru. quodlib. 5. q. 6. Et quod Plato eas posuerit saltem in visu, vt simul cum radiis ab oculo ad obiectum emissis visionem eliciat testatur Chalcidius super Timæum, vbi idem Plato docere videtur. Et concursum quidem effectiuum earum cum potentiis ad sensationem (præsupposito, quod dentur) probauimus, quæst. præcedenti. Ex quo
43 euidenter sequitur, non solùm medio, nec solùm nudo organo, sed ipsismet potentiis imprimi, quia nisi in eis sint: repugnat cum eis effectiuè concurrere. Nunc igitur solùm est nobis probandum, quod dentur, & necessariæ sint ad sentiendum. Quod ex triplici capite probo, nimirum testimoniis Aristotelis, experientia, & ratione.

Primum testimonium Aristotelis habetur in lib. de memoria, & remin. sum. 2. non longè à fine, vbi cum quæsisset, qua ratione rei absentis per memoriam sensitiuam recordemur. Respondet memorationem fieri per phātasmata earum, quas priùs vidimus, vel alio sensu percipimus in memoria reseruata (quas constat species obiectorum esse:) verba Aristotelis hęc sunt: *Qui ecstasim patiebantur phantasmata dicebant, vt facta & qui meminissent, hoc autem fit cum aliquis non imaginem, tanquam imaginem considerat.* Ex quibus constat pro certo intelligere Aristot. quod species obiectorum dentur, imò & custodiantur in sensu interno. De externis verò nō minùs efficaciter probatur ex 2. lib. de anima, text. 21. vbi sensum vniuersaliter acceptum, his ver-
44 bis definit. *Sensus est id, quod est susceptiuum formarum sine materia.* Et exemplum definitionis assignat dicens: *Vt cera annuli, sine ferro, & auro recipit signum, accipit autem aureum, aut æreum signum, sed non in quantum aurum, aut æs; similiter autem, & sensus vniuscuiusque ab habente odorem, aut saporem, aut sonum patitur.* Quo exemplo sensibus externis acutè satis accommodato clarissimè docet, quod sicut sigillum aureum imprimit sui similitudinem in cera, non impresso auro, ita coloratum, vel quodlibet aliud sensibile obiectum imprimit sui similitudinem in potentia sensitiua, non impresso colore ipso, vel sapore, aut sono, & has similitudines obiectorum sensibilium impressas potentiis ab ipsis vocat formas sine materia, vt patet etiam textu 134. huius lib. vbi sic ait: *Vnumquodque enim sensoriorum susceptiuum est sensibilis sine materia, vnde, & abeuntibus sensibilibus insunt sensus, & imaginationes in ipsis sensoriis.* Quia non habent illud

lud esse naturale obiectorum, sed aliud magis diminutum, communis verò schola vocat eas species.

Secundum caput ab experientiis sumitur: & prima sit interni sensus, qua vtitur Aristoteles in primo loco citato. Nam 45
experientia constat, notitiam hominis semel visi, iam verò absentis, in memoria sensitiua permanere, sed hoc esset impossibile, nisi aliqua eius similitudo permaneret in memoria, quæ internus sensus est; ergo negari non possunt species. Minorem probo, quia obiectum non est præsens per se; ergo nec mouet sensum per se, nec terminat per se sensationem; quare non potest sentiri, nisi per aliquid à se relictum, aut reseruatũ in memoria sit præsens, & per præsentiam suæ virtutis moueat sensum, & per aliam virtutem per sensationem productam, sensationem eius terminet, non est igitur hæc neganda. Secũda experientia sit in visu, vtpotè notiori sensu. Nam oculus nõ po- 46
test se videre, neque vnus homo hominem alium à tergo existentem, & tamen experimur oculum vnius se videre in pupilla oculi alterius è regione positi, quod non est intelligibile, nisi ex eo, quod oculus vnius producit aliquam similitudinem propriam in oculo alterius, quæ per reflexionem producit aliam in oculo eiusdem, & ita conformatur oculus propria specie, & se videt. Posito etiam è regione speculo videmus hominem, vel aliud corpus à tergo positum. Et quod mirabilius apparet, si duo specula è regione ponantur, quodlibet apparet, ac videtur in altero. Horum autem nulla potest dari causa, nisi quod homo à tergo positus producit speciem sui vsque ad speculum, in quo eadem species producta reflectitur, & per reflexionem aliam similem imprimit oculo alterius, qui à tergo illum habet, & per eam videtur, ac si à tergo speculi, & è regione videntis existeret, & quodlibet speculum multiplicat speciem sui vsque ad aliud, & illæ per reflexionem alias. Et tandem experientia constat per inspicilia concaua, quosdam acutiùs videre, quàm per plana, cuius nulla ratio reddi potest, nisi quia in centro illorum magis vniuntur species obiecti, & efficaciores redduntur in repræsentando, quia vnica virtus fortior fit se ipsa dispersa.

Vltimum caput rationibus constat; quare prima est, cognitio fit per assimilationem potentiæ cum obiecto, vt docuit expressè Aristoteles, capit. 5. huius libri, & conuincitur ex modo operandi potentiæ cognoscitiuæ per modum attrahendi ad se obiectum: cùm potentia appetitiua operetur per modum inclinationis in illud. Sed nec est possibile potentiam attrahere, vel coniungere sibi obiectum per se ipsum, cùm sit disiunctum ab ea, nec ei assimilari: cum secundum se sit valdè dissimile, 47

nisi per aliquam sui similitudinem in eadem potentia productam ei vniatur, & intra eam dicatur quasi se recipere; sibique similem reddere; negari ergo non potest, quod talis detur si-
48 militudo, nisi negetur sensationem esse possibilem. Secundò, potentia sensitiua ex se est indifferens ad plures actus; ergo nō potest hunc potius, quàm alterum elicere, & ex consequenti nullum, nisi determinetur ab obiecto: sed non potest obiectum per se ipsum determinare potentiam: vt contendunt negantes species, ergo necessariò tenentur concedere, quod per aliquam similitudinem sui ei impressam eam determinet, & ideò hæc erit necessariò admittenda. Minorem probant efficaciter experientiæ omnes adductæ; nam obiectum absens non potest per se determinare memoratiuum sensum ad sui cognitionem potius, quàm alterius. Sed neque obiectum à tergo existens potest per se determinare visum ad sui potiùs, quàm alterius visionem; cùm non censeatur ei præsens, sed eodem modo se habens, ac si absens foret.

49 Ad primum Durandi, concessa maiori, quod species sit necessaria ad sensationem, tanquam ratio cognoscendi obiectum, neganda est minor, quod non possit esse ratio cognoscendi obiectum, nisi cognoscatur ipsa à sensu; nam duplex est ratio cognoscendi aliud, vna intrinseca ipsius obiecti, ratione cuius à tali potentia cognoscibile est; alia extrinseca, quasi medium extrinsecum est cognoscendi obiectum. Et hæc adhuc est duplex, vna habens eundem modum essendi cum obiecto, in cuius cognitionem ducit, & hanc vocant instrumentale signum, per quod repræsentatur, atque cognoscitur, & talis est imago externa habens eundem modum essendi cum prototypo, aut re, quam repræsentat. Altera non habens eundem modum essendi, sed magis diminutum, obiectum quadam saltem ratione imperfecta repræsentans, & simul se tenens ex parte potentiæ tāquam forma eius, per quam determinatur ad operandum, & hoc modo se habet species. Et de ratione formali intrinseca obiecti certum est, semper, & necessariò percipi à potentia, non enim potest videri paries, quin videatur albedo, à qua habet rationem visibilis. Certum quoque est, rationem cognoscē-
50 di extrinsecam habentem eundem modum essendi cum obiecto, semper, & necessariò percipi à potentia, non enim potest videri res, quam imago repræsentat, quin imago ipsa videatur, quia habet eundem modum essendi naturalem, ac materialem, atque sensibilem cum eo, species verò longè diuersum: nam modus essendi obiecti visibilis naturalis est, ac materialis: modus essendi speciei, intentionalis, ac diminutus, vt quæstione sequenti dicetur. Et propterea Aristoteles locis nuper citatis vocauit

vocauit species formas sine materia, hoc est, non habentes eundem modum naturalem, ac materialem essendi cum obiecto; non ergo habet species proportionem cum visu tanquam obiectum eius, sed solùm tanquam forma intentionalis aliquo modo repræsentans obiectum, & vniens ipsum cum eodem visu. Quare falsum est, quod debeat ab eadem potentia sensitiua cognosci: cum non habeat esse sensibile sicut obiectum, atque etiam sicut imago externa: sed esse diminutum, & intentionale, non perceptibile per sensum.

QVÆSTIO IV.

An species sint eiusdem naturæ cum obiecto.

PEtit titulus quæstionis, quæ sit natura harum specierum, per quas obiecta sensibilia immutant sensus, & ab eis sentiuntur.

Et prima opinio affirmat, non solùm esse eiusdem generis cùm vtraque sit qualitas, sed eiusdem atomæ speciei, sicut vna albedo cum alia: quam tenet Durand. in 2. dist. 3. q. 6. nu. 17. & in 4. dist. 49. quæst. 1. nu. 13. & Vales. 2. lib. controu. medicarum, cap. 18. Probat primò, quia species sensibilis est imago obiecti ipsum repræsentans solùm secundum accidentia sensibilia, vt secundum colorem, quantitatem, & figuram, ergo est eiusdem speciei cum eo. Probatur consequentia, quia euidens est imaginem esse aliquo modo similem obiecto, alioqui non posset illud repræsentare, similitudo verò propria fundatur in conuenientia vniuoca extremorum, vt 7. lib. phys. probauimus: ergo habet eandem naturam specificam cum eo. Secundò, quia vel species habet naturam corpoream, & materialem, vel incorpoream, & spiritualem, non spiritualem, cum inhæreat subiecto materiali, nempe potentiæ sensitiuæ, & organo eius. Habet igitur esse corporeum, & materiale, & consequenter sensibile sicut obiectum, quare erit eiusdem speciei cum illo, cùm sit secundum se ei similis. § 1

Secunda opinio asserit *diuersæ naturæ esse speciem sensibilem ab obiecto.* Ita D. Tho. de sensu, & sensibilibus lect. vltima, 7. meta. lect. 6. & quæst. 8. de veritate, art. 11. ad 3. his verbis, *Dicendum, quod inter cognoscens, & cognitum non exigitur similitudo, quæ est secundum conuenientiam in natura: sed secundum repræsentationem tantùm, constat enim quod forma lapidis in anima est longè alterius naturæ à lapide in materia.* Ita etiam Albert. Mag. 2. lib. de anima, tractat. 4. cap. 11. Tolet. quæst. 33. & 34. Molina 1. part. quæst. 12. artic. 9. & Fonseca 2. Metaphys. cap. 2. quæst. 2. sect. 5. in fine, quod etiam sensit Comm. com. 27. imò & D. Aug. 7. lib. super Genes. cap. 2. & videtur nobis probabilior. Probatur testi- § 2

monio Arist. 2. lib. de anima, textu 114. vbi receptionem qualitatis naturalis in subiecto vocat passionem cum materia, receptionem verò speciei in potentia, passionem sine materia, & textu 121. easdem species vocat formas sine materia: cùm tamen obiectum sit omninò materiale. Ex quibus efficaciter colligitur sentire, quod longè diuersæ naturæ sint ab obiecto. Pro-
53 batur deinde ratione primò, quia si species, & obiectum essent eiusdem naturæ, sequeretur species obiectorum contrariorum vt albi, & nigri esse cõtrarias, sicut obiecta ipsa contraria sunt: sed non sunt contrariæ, ergo nec eiusdem naturæ. Minorẽ probo, quia contraria non possunt simul produci in eodem subiecto, quia productionem vnius sequitur naturaliter expulsio alterius: sed species albi, & nigri in quacunque intensione producuntur simul ab albo, & nigro in eadem parte aëris, vt adnotauit benè D. Thom. 7. Metaph. lectio 6. ergo non sunt contrariæ, nec proinde eiusdem naturæ cum obiectis. Secundò, quia in sensu interno permanent species sensibilium externorum, vt soni, odoris, & saporis; ergo si sunt eiusdem naturæ cum obiectis, permanebit verus sonus, verus sapor, ac verus odor in eodem sensu interno, quod planè absurdum est.

54 Ad primum pro opposita sententia, concesso antecedente, quod species solùm repræsentet per se obiectum secũdum accidentia sensibilia, neganda est consequentia, quod sit eiusdem speciei. Et cum dicitur speciem esse similem obiecto: distinguendum est cum D. Thom. cuius verba retulimus: nam secundum repræsentationem, verum est: sed secundum esse, apertè falsum, quia vt statim ostendemus, longè diuersum modum essendi habet species ab obiecto. Quod interim probo ex speciebus intelligibilibus Angelorum, quæ non solùm accidentia obiectorum repræsentant, sed magis per se substantiam, & tamen constar ipsas esse accidentia: cùm inhæreant in intellectu eiusdem Angeli; ergo nõ requiritur similitudo inter speciem, & obiectum secundum esse: sed solùm debet ei assimilari species secundum repræsentationem.

Ad secundum respondeo, species sensibiles habere esse corporeum, & non spirituale: sed non corporeum naturale: sed à naturali valdè degenerans; & ideò vocatur intentionale, & reuera est esse quoddam diminutum, & respectu esse naturalis obiecti longè inferiùs; & propterea non est sensibile, quamuis sit medium, vt sentiatur obiectum: itaque esse speciei est proportionatum ad vniendum obiectum potentiæ, non tamen vt sentiatur tanquam obiectum.

***

QVÆ

QVAESTIO V.

An species sint perfectiores obiectu repraesentatis.

SVpposito, quod species sensibiles non sint eiusdem naturae cum obiectis per eas repraesentatis, sed diuersae; Occurrit quaestio quinta, an comparatae secundum entitatem cum obiectis perfectiores sint, vel imperfectiores eisdem obiectis. 55

Et prima opinio absolutè docet perfectiorem esse speciem sensibilem quocunque obiecto à se repraesentato. Ita Ferrar. 1. lib. contra gentes, cap. 65. §. ad primum. Et potest probari, quia Aristoteles in hoc 2. lib. text. 121. & 124. species impressas externorum sensuum, quas constat esse imperfectissimas omnium, vocat formas sine materia; ergo censet esse immateriales, perfectiores ergo sunt obiectis materialibus repraesentatis. Et D. Thom. affirmat esse minùs materiales, quàm obiecta, q. 5. de potentia art. 8. imò spirituales eas vocat 1. p. q. 78. artic. 3. idem ergo sentit.

Nostra tamen sententia duo asserit. Primum *quascunque species externorum sensuum imperfectiores esse obiectu per eas repraesentatis.* Haec est communis ferè sententia recentiorum, quam tradidit D. Aug. epist. 56. Et quam hoc discursu ex praecedentibus quaestionibus elicito sic probo. Species istae producũtur ab obiecto tanquam à praecipua causa: vt ostẽdimus, quia non est excogitabilis altera particularis. Nec in hac parte sine fundamẽto, vel necessitate recurrendum est ad vniuersales, vel occultas. Deinde producũtur ab eo tanquam à causa aequiuoca, cùm sint diuersae naturae, & speciei: ergo sunt imperfectiores obiecto. Probatur euidenter consequentia, quia omnis causa aequiuoca ex propria natura est perfectior suo effectu. Secundò, quia species istae non habẽt esse physicum, aut naturale sicut obiectum, sed intentionale, & propterea non denominant subiectum, cui inhaerent: ergo habent esse inferioris ordinis comparatae cum obiectis, & consequenter sunt imperfectiores. 56

Vt autem haec veritas intelligatur meliùs; & modos loquendi Aristotelis, ac D. Thomae explicemus, adnotare oportet species istas intentionales sic vocatas, quia cognitionibus (quae intentiones, hoc est, quasi attentiones animae ad cognoscenda obiecta vocantur) deseruiunt id peculiare habere, quod licet ab obiectis procedant tanquam à principiis efficientibus praecipuísque causis, indifferenter procedunt à qualitatibus actiuis physica actiuitate, & actione, & etiam ab his, quae nullam actiuitatem physicam, seu naturalem habent, non enim sunt qualitates actiuae physica actiuitate albedo, nigredo, raritas, densitas, & similes, quia nunquam producunt, imò nec pro- 57

ducere posse censetur alias sibi similes, nec dissimiles,& nihilominus producunt effectiuè species intentionales in sensibus, atque etiam in medio. Et ex hoc efficaciter satis colligitur primò, modus agendi imperfectissimus, quem habent obiecta ad productionem specierum (qui non vocatur physicus, aut naturalis: sed intentionalis, sicut ipsæ species)longè inferior modo agendi physico & naturali, qui solùm reperitur in
58 qualitatibus naturalibus omnium perfectissimis, quales sunt primæ, ex quarum permixtione procedunt cæteræ omnes: modus verò agendi intentionalis omnibus ferè secundis, quantumlibet imperfectissimis communis est, & proptereà iure vocatur imperfectissimus. Secundò colligitur effectum per talem modum agendi productum, qui est species intentionalis longè imperfectiorem esse effectu producto per modum agendi physicum, & naturalem, à quo degenerat: cùm modus procedendi à sua causa, imò & causa ipsa vt talis imperfectior sit. Et ideò iure posse vocari esse intentionale diminutum respectu naturalis:quod in suo ordine,& gradu integrum, perfectum, & quasi completum est.Et ex hoc colligitur tertio confirmatio satis efficax nostræ sententiæ, quod species istæ sint imperfectiores suis obiectis; cum obiecta habeant esse natura-
59 le; species verò solùm esse intentionale ab eo degenerans, & ideò diminutum ac magis imperfectum. Et ex hac imperfectione prouenit, quod species istæ non denominãt subiectum, in quo recipiuntur,cùm tamen omnes formæ accidentales realem denominationem ei tribuant.

Vltimò colligitur sensus, quem Aristoteles, & D.Thom.tenuerunt: dum species vocarunt formas sine materia,vel dixerunt esse immateriales, aut spirituales. Non enim ignorarunt, quin potius expressè docuerũt procedere ab obiectis sensibilibus,& corporeis, atque etiã in subiectis sensibilibus, & corporeis,qualia sunt organa sensuũ,& aër,vel aqua recipi:non ergò potuerũt sentire,quod accidentia forent incorporea,aut immaterialia,vel spiritualia, cum euidentiùs nossent spiritualia, vel incorporea accidentia recipi non posse in subiectis materialibus extensis, atque corporeis propter manifestã improportionem.In hoc ergo sẽsu dixerũt esse incorporeas,aut spirituales, vel formas sine materia, quia in gradu essendi materiali, & corporeo diminutæ sunt, & sicut degenerant ab esse naturali materiali,quod intra latitudinem esse corporei perfectum est; ita dicuntur minùs habere de materia, & minùs de corpore, hoc est,diminutum,atque infimum esse corporeum,& materiale,& ideò nec habent esse sensibile sicut obiecta sensuum.

QVÆS

QVÆSTIO VI.

An species sint formales similitudines obiectorum.

CErtè constat ex præcedentibus speciem esse similitudinem obiecti: sed quærimus nunc, an sit formalis similitudo eius ipsum repræsentans per modum imaginis, vel solùm quadam ratione virtuali, quia virtus, & quasi semen eiusdem obiecti sit; & ita sicut semen est principium effectiuum generationis, vt instrumentum viventis absque alia ratione formalis similitudinis: sic species sit principium effectiuum sensationis tanquam semen, ac virtus obiecti absque ratione formalis similitudinis imaginis. 60

Et prima opinio *solùm tribuit speciei hoc postremum negans ei rationem formalis similitudinis repræsentantis obiectum per modum imaginis*. Ita sentit maior recentiorum pars, à quibus solis disputatur præsens quæstio. Quorum potissimum argumentum, hoc est, repræsentatio formalis obiecti solùm potest esse duplex, aut realis naturalis, qualis est in imagine externa, aut realis intentionalis, qualis tribui solet speciei expressæ à sensu productæ: sed nullo ex his modis potest species impressa ab 61
obiecto ipsum repræsentare; ergo non est similitudo formalis eiusdem obiecti. Minorem probant, quia naturalis similitudo imaginis fundatur in vnitate eius cum obiecto; primò, & per se repræsentato, & præterea non ducit in cognitionem eiusdem obiecti, nisi prius ipsa cognoscatur, constat vtrumque in imagine externa. Sed species intentionalis neutrum habet, quia nec est eiusdem naturæ cum obiecto per se primò repræsentato, nec ducit in cognitionem eius priùs cognita, vt in præcedentibus ostendimus; ergo non est similitudo formalis naturalis obiecti. Quod verò nec sit similitudo formalis intentionalis, probant, quia formalis similitudo intentionalis obiecti informans potentiam, & repræsentans ei obiectum reddit ipsam formaliter cognoscentem. Sed hoc non præstat species impressa, alioquin neque expressa, neque cognitio ipsa foret necessaria: sed eo ipso, quod potentia informaretur specie 62
impressa, absque alio quocumque cognosceret obiectum, quod patet esse falsum: ergo falsum est, quod species impressa sit similitudo formalis obiecti. Quod vrgeri potest, ac declarari simul: nam tunc potentia cognoscit actu obiectum, quando facta est ei actu, & formaliter similis, quia cognitio cōsistit in actuali assimilatione eius cum obiecto: sed si impressa species est similitudo formalis obiecti, eo ipso, quod actu inhæret potētiæ eam informans, constituet eam actu, & formaliter similem obiecto: ergo constituet eam formaliter cognoscentem. Et si respondeas

non sufficere similitudinem quamcunque ad cognitionem, sed perfectam requiri, quam non constituit, nisi species expressa, quia hæc sola est perfecta similitudo eius, impressa verò imperfecta, quia quasi habitualis: cùm per modum permanentis sit in potentia, sola verò expressa est actualis, & ideò modum actus habens transit cum ipsa cognitione. Hoc non soluit arg. quia in eo ipso, quod species impressa ponitur formalis similitudo obiecti, actu informans potentiam, est similitudo formalis actualis: ergo constituit potentiam actu, & formaliter similem obiecto. Quod est esse perfectè similem, quia formalis, & actualis similitudo obiecti perfecta est, & nihil aliud habet species expressa.

63 Secunda opinio tenet, quod species sit similitudo obiecti per modum imaginis ipsum repræsentantis. Sic videtur sentire Aristoteles 2. lib. de anima textu 21. & in lib. de Memoria, & Reminisc. cap. 1. quibus locis eodẽ modo imprimere ait obiecta proprias similitudines in potẽtiis sicut sigillantes annulis imprimunt eorundem sigillorum figuras, & imagines obiectorum vocat species intentionales: sentit igitur ea repræsentare per modum formalium similitudinum. Et eodem modo loquitur D.Thom. pluribus aliis suæ doctrinæ locis vocás speciem similitudinem obiecti vnientem ipsum cum potentia, præsertim 1. p.q.12.art.2.2. contra gentes, cap.98.& lib.3.c.49. ita etiam loquuntur plures interpretes Aristotelis, eisdem locis citatis. Probatur autem ex eo, quod Arist. docet cap.5. huius lib. text. 62. videlicet, quod sicut corpus physicum per physicam, ac propriam alterationem contrarij in principio alterationis patitur à dissimili: sed in fine factum est perfectè simile, vt patet de eo, quod patitur ab igne calefaciente; ita sensus patitur à sensibili passione, non propria: sed intentionali: & ideò in principio, hoc

64 est, antequam imprimat illi speciem à dissimili patitur, quia visus, & color dissimiles sunt: sed in fine per passionem ipsam, quæ est receptio speciei, factus est idem sensus perfectè similis eidem obiecto, verba Aristotelis hæc sunt. *Sensitiuum autem potentia est tale, quale iam actu sensibile, sicut dictum est, patitur igitur non simile existens, passum autem assimilatum est, & est quale illud* Ex quibus efficax videtur desumi argumẽtum hoc modo: potentia antequam recipiat speciem ab obiecto dissimilis est eidem obiecto, & per receptionem fit ei similis, & qualis est obiectum ipsum. Quod est esse perfectè similem secundum esse intentionale: ergo species, est similitudo intentionalis obiecti, alioqui non redderet potentiam ei similem, & est forma eiusdem potentiæ determinans eam ad actum sentiendi obiectum; ergo est similitudo formalis eius. Secundò, euidens est speciem

speciem esse virtutem obiecti impressam potentiæ ab illo; vel ergo est virtus eius per modum formalis similitudinis ipsum repræsentantis, vel tantùm per modum effectus intentionalis ab eo præcedentis,& ordinati, vt sit principium sensationis,eo 65
ferè modo,quo semen est virtus animalis ab eo decisa,& naturaliter ordinata ad generationem naturalem viuentis (non est enim alius modus excogitabilis:)si primum dederis, habeo intentum; si solùm habet secundum,non potest esse principium effectiuum sensationis;ergo falsa est prior sententia. Probatur minor, quia cognitio sensitiua fit per modum assimilationis; sed species non potest efficere assimilationem potentiæ cum obiecto, si solùm sit virtus, vel semen eiusdem obiecti per modum effectus; & non per modum formalis imaginis; ergo necessarium est illi concedendum hoc postremum.Minorem probo,quia effectus causæ æquiuocæ, cùm sit alterius naturæ ab ea,non procedit ei similis: vt patet de calore producto à sole; sed species procedit ab obiecto tanquam à causa æquiuoca, & ideò est extraneæ naturæ ab eo, vt probauimus: ergo non potest habere modum assimilationis potentiæ cum obiecto. Et si respondeas speciem impressam non assimilare potentiam obiecto formaliter:sed effectiuè, & quasi virtualiter,tanquã principium productiuum cognitionis. Contra hoc arguo,quia repugnat produci terminum similem, imò nec actionem procedere per modũ assimilationis, nisi à principio producẽti simili: 66
sed species impressa per se non est similitudo formalis obiecti: sed virtûs eius tanquam causæ æquiuocæ;ergo non potest assimilare potentiam obiecto,nec esse principium sensationis per modum assimilationis ei proprium.

Nihilominus prior sententia plausibilior est, & cùm non sit minùs probabilis,quàm posterior, libentiùs eam amplectimur.

Et ad testimonia quæ pro se affert posterior,Respondeo Aristotelem,& D.Thom. per quandam analogiam, ac similitudinem loqui de impressione speciei ab obiecto in potentiam, dum eam explicant per impressionem materialem sigilli, vt meliùs naturam eius explicent, non quod veram imaginem; aut similitudinem formalem imprimere intelligant: sed vir- 67
tualem duntaxat,qua media obiectum vnitur potentiæ, vt expressam,ac formalem sui similitudinem exprimat, quæ inhærens eidem potentiæ sit formalis eius notitia, seu cognitio. Et sic per eam à potentia cognoscatur, & eodem modo debet intelligi, quod idem Aristoteles docet nempe potentiam in principio pati ab obiecto passione intentionali, atque impropria,tanquam ab omnino dissimili: sed recepta iam specie fieri similem quadam ratione virtuali, quasi per semen eius ab eo susceptum, vt tandem fiat perfectè, ac formaliter ei similis

68 per productionem speciei expressæ, quæ est, quasi conceptus
formalis, expressaque similitudo, atque etiam imago eiusdem
obiecti. Et sic soluitur primum argumentum ex eodem testi-
monio Aristotelis desumptum.

Ad secundum respondeo, speciem esse virtutem obiecti im-
pressam potentiæ ab eo quasi seminalem: & ideò non per mo-
dum formalis similitudinis; sed per modum effectus, non
communis: sed specialis, quo medio idem obiectum, cum po-
tentia exprimit propriam, ac formalem sui similitudinem, eo
ferè modo, quo viuens medio semine à se deciso producit effe-
ctum sibi propriè, ac formaliter similem. Quòd verò additur
speciem procedere ab obiecto, tanquam à causa æquiuoca, con-
69 cedendum est, & consequenter esse extraneæ naturæ respectu
eiusdem obiecti, quia alterius speciei, sicut decisum semen
alterius est naturæ à viuente, à quo decisum est: sed eadem
species est virtus obiecti, qua media exprimit perfectam sui
similitudinem, sicut viuens medio semine. Per talem igitur
virtutem impressam fit potentia similis obiecto virtuali quo-
dam, atque imperfecto modo, similis tamen futura modo
perfecto.

QVÆSTIO VII.

Quonam modo fiat vnum ex potentia, & specie in ordine ad sensationem.

VT ad difficultatem quæstionis citò perueniamus, duo
sunt statuenda. Primum est *species sensibiles non esse paruu-
las quasdam substantias, vel corpuscula subtilia, falsò quidam di-
xerunt*, quos refert, & reiicit Scaliger exercitatione 128. & hac
70 ratione probatur falsum: quia species istæ procedunt ab ob-
iecto per se sensibili, tanquam à causa præcipua, vt superiùs
ostendimus, sed obiectum per se sensibile non est substantia,
sed accidens. Repugnat verò substantiam produci ab acciden-
ti tanquam à causa principali; ergo impossibile est, quod spe-
cies sensibiles sint substantiæ, vel corpora subtilia. Et certè si
corpora forent quantumlibet subtilia, non possent plura recipi
in eadem parte medij, atque sensorij (vt recipi constat) sine
penetratione naturaliter impossibili; necesse est ergo fateri,
quod accidentia sint, ita vt possint recipi in potentia, & orga-
no, eique inhærere, & ita cum ea concurrere tanquam vnum
principium operationis.

71 Secundò statuo, *accidentia hac educi potentia subiecti, in quo
recipiuntur, potentia videlicet, ac sensorio, seu organo in quo residet
potentia, atque etiam medio nempe aëre, vel aqua, de quorum poten-
tia educi assero per actionem eiusdem obiecti sua virtute immu-*

tare potentis intentionaliter eadem subiecta per productionem harum specierum, vt per eas tanquam per propria virtutes concurrat cum potentia ad sensationem. Contra Soncinatam 7. meta. quæst. 8. & alios id negantes: Probatur autem duplici argumento efficaci; primò quia educi aliquid de potentia materiæ, vel subiecti est dependere ab eo in esse, & fieri, sed species istæ dependent in esse, & fieri à subiecto, in quo recipiuntur: ergò educuntur de potentia eius. Minorem sic probo, species non possunt esse extra subiectum, vel separatæ ab eo; cùm sint accidentia realia: ergò dependent ab eo in esse, sed fieri alicuius ordinatur ad esse; ergo sic se habet ad fieri sicut ad esse; quare si dependent à subiecto in esse, necesse est dependeant in fieri: & proinde ex eius potentia educantur. Secundò, si species non educuntur de potentia subiecti: ergò creantur, sed creari ab obiectis (à quibus producuntur tanquam à præcipuis causis) repugnat: ergò necesse est admittere, quod educantur de potentia subiecti. Probatur prior consequentia, quia creatio est productio rei ex nihilo, hoc est, ex nullo præsupposito subiecto concurrente ad productionem in suo genere materialis causæ, vt omnes exponunt, sed si species non educuntur de potentia subiecti, non fient ex aliquo præsupposito subiecto concurrente materialiter ad productionem earum: ergò fient ex nullo præsupposito subiecto, & ideò creantur. 72

His præsuppositis, atque probatis constat species recipi in potentia tanquam formas accidentales in subiecto. Ex quo inferunt recentiores quidam ex specie, & potentia non fieri magis vnum quàm ex accidenti, & subiecto quocumque, vt ex albedine, & corpore, & ideò vnum tantum accidentale, vel vnum per accidens. Quod probant, quia species sunt accidentia: ergò non possunt vniri subiecto, nisi vnione accidentali, sed ex quibuscumque vnitis vnione accidentali non potest resultare nisi vnum accidentale: ergò non resultat ex potentia, & specie, nisi vnum accidentale. Et ex hoc dicunt colligi falsum esse dictum illud Commentatoris sæpe in schola vsurpatum, *Ex potentia, & obiecto fit magis vnum, quàm ex materia, & forma.* Quamuis à Caiet. 1. p. q. 14. art. 1. & ab aliis Thomistis defendatur 3. lib. de anima, text. 5. nam ex materia, & forma fit vnum per se substantiale: ex potentia verò, & specie non nisi vnum accidentale: ergò non magis vnum, sed minùs vnum.

Huic tamen quæstioni sub distinctione respondendum est: 73 nam species sensibilis duplicem considerationem habet, priorem quidem in ordine ad subiectum quatenus accidens, quoddam intentionale est, posteriorem vero in ordine ad obiectum, quod repræsentat, in quãtum similitudo eius est. Quam distinctionem

ctionem posuit Aristoteles in lib.de Memoria, & Reminiscentia ca.1. Si igitur consideretur species modo priori non potest cum potentia efficere, nisi vnum accidentale, quod quasi tertiũ est ab vtraque distinctum, si verò consideretur modo posteriori sub ratione qua repræsentat potentiæ obiectum, quasi obiectum ipsum esse censetur, non quidem in esse rei, sed in esse repræsentati, & hoc modo sic vnitur potentiæ, vt non efficiatur ex vtraque aliquid tertium: sed ipsamet potentia quodam mo-
74 do fiat obiectum, nam habens in se similitudinem eius, quodammodo dicitur habere ipsum in se, cum repræsentatum habeat, & sub eadem ratione dicitur esse ipsummet obiectum, sicut species ipsa vocatur obiectum, vt repræsentatum. Et sic obiectum dicitur esse intra intellectum, vel sensum per suam similitudinem, ratione cuius intellectus ipse, vel sensus in actu primo, fit res ipsa intelligibilis secundum esse intentionale repræsentatum. Ita docet expressè D. Thom. multis suæ doctrinæ locis ex mente Aristotel. præsertim. 2. lib. contra gent. capit. 98. non longè à fine his verbis, *Intellectus in actu est intellectum in actu secundum doctrinam Aristotelis.* Et in hoc sensu verum dixit Comment. quod ex intellectu, & intelligibili fit magis vnum, quàm ex materia, & forma, nam neque materia fit forma, nec forma fit materia, sed ex vtraque fit tertium à qualibet realiter distinctum; ex sensu verò, & sensibili, aut ex intellectu, & intelligibili ita fit vnum, vt sensus ipse quodam modo fiat ipsummet sensibile, & intellectus fiat intelligibile, non quidem in esse rei, sed in esse intelligibili, aut intentionali, hoc est, secun-
75 dum modum repræsentationis intentionalis expositum & in ordine quidem ad operationem sensitiuam aut intellectiuam, cuius sensus factus sensibile ipsum, aut intellectus intelligibile, vnum principium per se est sensationis. Immeritò ergò à recentioribus hic sensus reiicitur solùm considerantibus vnionem speciei cum potentia secundum entitates earum, & ideò quasi materialiter, quo pacto vnum tantùm accidentale ex his fieri posse dicendum est, consideratis verò in esse sensibili, & intentionali repræsentatiuo, aut repræsentato magis vnum fit, quã ex materia, & forma, quia non fit ex duobus tertiũ, sed vnũ potius dicitur fieri aliud, videlicet sensus sensibile, aut intellectus intelligibile, & hoc tantùm probat argument. eorũm.

QVÆSTIO VIII.

An speciebus sensibilibus præter diuisibilitatem, aut extensionem, quam habent à subiecto sit eis concedenda alia in ordine ad obiectum.

NIhil de diuisibilitate specierum reperietur apud antiquiores, sed à solis recentioribus disputari cœpit. Vnum

vero præsupponit titulus quæstionis, & quærit alterum, præsupponit quidem species sensibiles receptas in potentia, aut in medio tanquam in subiecto, esse extensas ac diuisibiles ad extensionem superficiei eiusdem subiecti, qua media recipiuntur 76
in eo, sicut cætera omnia accidentia corporea. Quod probatur primo; quia repugnat accidens corporeum receptum in subiecto media quantitate non coëxtendi eidem subiecto: cùm inter accidens, & subiectum naturalis proportio dari debeat. Tot igitur partes habere debet accidens, quod habet superficies subiecti. Sed species sensibilis est accidens reale, & corporeum receptum in corporeo subiecto: ergò coëxtenditur superficiei eius, & tot, quot ea habebit partes. Secundò, quia repugnat ab agente diuisibili, vt tali procedere effectum indiuisibilem, sed species procedit ab obiecto diuisibili, vt tali, ergò procedit diuisibilis, & habens partes sicut agens ipsum. Et hinc sequitur falsum esse, & sine fundamēto excogitatum à quibusdam, quod species sint indiuisibiles, & ita tota species recipiatur in toto subiecto, & tota etiam in qualibet eius parte, aut indiuisibili, quod renuisse aiunt Venetum 2. lib. de anima ad textum 127. & Pisanum in sua perspectiua parte 5. Hanc vero diuisibilitatem specierum possumus vocare extensiuam, atque subiectiuam, cū ex ordine ad subiectū, atque extensionem eius illam habeat.

Qua præsupposita quærit titulus quæstionis, an præter hanc diuisibilitatem extensionis subiectiuam aliam diuisibilitatem 77
extēsionis habeat species in ordine ad obiectium, quæ ideo appelletur extensio obiectiua. Et ratio dubitandi est, quia sicut subiectum in quo recipitur: habet partes extensionis, ita obiectum, quod repræsentat: ergo sicut coextenditur subiecto, ita vt quælibet pars speciei sit in parte subiecti, & non tota in aliqua eius parte, videtur necessarium, quod coëxtendatur etiam obiecto in modo repræsentandi illud, & cum obiectum sit diuisibile, & extensum, species ipsa modo diuisibili illud repræsentabit, ita vt tota repræsentat totum, & pars partem, & consequenter indiuisibilia speciei indiuisibilia eiusdem obiectis & ita sicut tribuitur speciei extensio subiectiua ex ordine ad subiectum extensum: pari ratione tribuenda ei sit extensio obiectiua in ordine ad obiectum extensum.

Nihilominus prior sententia concedens speciei intensionem subiectiuam, denegat illi obiectiuam asserens modo indiuisibili ipsum repræsentare, ita vt sicut tota ipsa species repræsentat totū obiectum, & omnes eius partes, sic pars quælibet speciei repræsentet totū obiectum, & omnes eius partes. Sic Cardinalis Toletus 2. libro de anima, quæstion. 34. & alij ex recentioribus. Probat exemplo luminis in medio producti ab aliquo 78
luminoso

luminoſo, quod ita ſe habet ad productionem eius, vt omnes eius partes coniungantur per modum vnius agentis, ſicut omnes partes ignis ad producendum calorem in ligno. Vnde ſequitur totum ipſum lumen productum,& quamlibet eius partem dependere à toto luminoſo,& qualibet eius parte, & non hæc pars ab illa parte,quod eſt modo indiuiſibili dependere ab

79 eo, pari ergo ratione totum obiectum, & omnes eius partes coniunguntur per modum vnius agentis ad producendam ſpeciem in eodem medio, vel potentia:ergo ſicut tota ſpecies dependet à toto obiecto, ita quælibet etiam pars à toto, & non vna pars ab alia,ſed eodem modo repræſentat ſpecies obiectũ: ac dependet ab illo:ergo tota repræſentabit totum,& quælibet etiam pars totum,& non pars partem, quod eſt modo indiuiſibili,atque in extenſo ipſum repreſentare. Vnde etiam ſequitur nullam eſſe ei tribuendam extenſionem obiectiuam.

Secundo probari poteſt experientia:nam videmus plura obiecta minutiſſima, quorum quodlibet per ſe ſeparatum videri non poteſt,coniunctum cum aliis videri,imo cùm nullum poſſet videri ſeparatum ab aliis,ſi coniungantur, videri poterunt omnia,& ſingula, vt plura grana tritici, vel plura oua,quæ ad tantam diſtantiam non viderentur per ſe ſeparata, videri poſſunt coniuncta,non ſolùm omnia,ſed etiam ſingula, quod non poteſt aliunde prouenire,niſi quia mutuo ſe iuuant ad productionem ſpeciei, & quaſi per modum vnius agentis perfectioris coniuncta:perfectiorem ſpeciem, & quaſi magis extenſam

80 producunt,per quam videri poſſunt omnia,& ſingula, cum tamen ſingula ſeparata non poſſent, niſi imperfectas producere ſpecies, per quas non poſſent ad tantam diſtantiam videri. Ad talem autem ſpeciem perfectiorem non ſe habent ſicut partes eiuſdem totalis obiecti, ſed ita vt à qualibet dependeat tota ſpecies,cùm per modum vnius agentis eam producant, & conſequenter modo indiuiſibili, atque inextenſo repræſententur per eam tota ipſa ſpecie repræſentante omnia, & ſingula, & qualibet parte eiuſdem ſpeciei omnia etiam, & ſingula,multo ergo meliùs hoc verum erit de partibus obiecti continuis,ſi de diſcontinuis oſtendit experientia eſſe neceſſarium:cum continuæ partes magis ſint vnitæ,quare nulla poteſt tribui extenſio obiectiua ſpeciei.

Secunda opinio recentiorum probabilior eſt tribuens ſpeciebus extenſionem obiectiuam, ita vt modo diuiſibili obiectum repræſentent,tota quidem ipſa ſpecies totum,& pars partem eius duntaxat,non totum.Probatur primo,quia ſi in præſentia alicuius augeatur obiectum aliquod, nouamque extenſionem acquirat ſucceſſiuè per addictionem partium quantitatis,&

tis,& albedinis. Tunc inquiro,an sicut additur ei noua pars,ita addatur noua pars speciei præexistenti : per quam prius videbatur , ita vt per nouam partem speciei additam repræsentetur noua pars addita obiecto,vel nihil addatur speciei, sed præexistens sine additione repræsentet obiectum cum noua illa parte ei superaddita, ex eo quod incipit dependere tota cum omnibus suis partibus, non solùm ab obiecto præexistenti,à quo dependebat prius, sed etiam à superueniente parte præexistentibus vnita per modum vnius agentis ad conseruandam totam præexistētem speciem cum omnibus suis partibus,quæ dependentia sufficit , vt per eam repræsentetur non solùm antiquum 81
obiectum,sed etiam superueniens pars;sed hoc secundum non potest esse verum;ergo primum est necessarium , quia non est excogitabilis alius modus repræsentandi in specie,quare concedenda erit speciei extensio obiectiua. Minorem sic probo, species est virtualis imago , ac similitudo obiecti : ergo solùm potest repræsentare obiectum,à quo procedit,sed non procedit ab illa parte obiecti de nouo producta : ergo impossibile est eã repræsentare , aut per eam videri. Antecedens prioris consequentiæ iam supra probaui,sed eandem consequentiam probo; nam cætera per se patent; quia species accipit esse ab obiecto, à quo producitur ,.& non ab alio , à quo postea conseruatur (etiam si posset ab vno produci , & ab alio conseruari , quod statim constabit falsum) ergo accipit ab illo esse repræsentatiuum, quod habet, & non ab alio. Probatur euidenter consequentia,quia esse repræsentatiuum pertinet intrinsecè ad eandem entitatem , atque ad idem esse speciei acceptū ab obiecto producēte;quare sicut ab hoc solùm accipit esse, & non ab alio postea conseruante , ita ab eo solo accipit repræsentationem, vnde sequitur hoc solùm, & non aliud posse repræsentare , & ideò nisi noua addatur pars speciei præexistēti,impossibile est, quod partem de nouo additam obiecto repræsentet : quod si pars noua ei addatur , diuisibilis erit in modo repræsentandi obiectum. Sed probo secundò , quod præexistens species non possit conseruari à nouo, ac distincto obiecto,vel parte obiecti superueniente,& proinde quod non possit ab ea dependere , & ratione dependentiæ eam repræsentare, vt asserit opposita sententia,sed à solo Deo producente illam,quia imago , vt imago, 82
solùm habet correspondentiam naturalem cum obiecto repræsentato, cùm relatio repræsentationis in naturali esse speciei, vt repræsentatiuo fundetur, vel illud sequatur : sed impossibile est repræsentare speciem aliud obiectum,à quo non accipit esse repræsentatiuum,vt probaui:ergo impossibile est esse repræsentatiuum speciei referri , vel ordinari ad aliud , & ex conse-

quenti impoſſibile erit conſeruari ab alio: cùm conſeruatio naturalem fundet ordinationem.

Et ſi aliquis vellet pro oppoſita ſententia reſpondere his argumentis, quod dum obiectum præſens potentiæ extenditur ſucceſſiuè, non additur ſpeciei præexiſtenti pars aliqua repræſentans partem etiam ſuperadditam obiecto, nec ab ea repræſentatur pars ſuperaddita, ſed noua ſpecies producitur repræſentans ipſum cum ſuperaddita parte, & cæteris omnibus modo indiuiſibili. Ex hac ſolutione ſequitur euidenter ſpecies totales, & completas actu infinitas ſucceſſiuè producendas eſſe, atque etiam alias actu infinitas corrumpendas in extenſione ſucceſſiua obiecti. Probatur conſequentia, quia cùm extenſio obiecti ſucceſſiua fiat per partes proportionales, quæ ſunt actu infinitæ, & per additionem cuiuſlibet corrumpenda ſit tota ſpecies, & producenda alia: ſequitur actu infinitas eſſe corrum-
83 pendas, & totidem de nouo producendas, quod videtur maximum inconueniens in entitatibus abſolutis, atque completis (quales ſunt ſpecies) concedere, ſi alia via poſſit benè explicari repræſentatio ſpeciei (vt reuera poteſt) tribuendo illi obiectiuam extentionem: ergo non eſt vllo modo admittenda repræſentatio ſpeciei indiuiſibilis, ſed extenſio obiectiua ei tribuenda eſt.

Quam in primis oportet intelligere, vt eadē ſit entitas realis ſpeciei habēs diuerſos reſpectus ad ſubiectum, & obiectum, quia ſicut eo ipſo, quod producitur in ſubiecto diuiſibili: habet partes extenſionis ſubiectiuæ; eo etiam ipſo, quod producitur ab obiecto extenſo: habet in repræſentando partes extenſionis obiectiuæ. Deinde tria ſunt neceſſariò præſupponenda, in quibus fundatur extenſio obiectiua ſpecierum.

Primum eſt, quod quælibet pars organi, aut ſubiecti, in quo producitur ſpecies, immutari poteſt à toto obiecto, & ab om-
84 nibus partibus eius. Vnde ſequitur ſic produci ſpeciem ab obiecto in toto ſubiecto, & qualibet eius parte, vt ab ea parte poſſit percipi totum ipſum obiectum, & quælibet eius pars; quare neceſſe eſt vt in toto ſubiecto, & qualibet eius parte tot reperiantur partes obiectiuæ extenſionis ſpecierum, quot ſunt partes eiuſdem obiecti, in ordine ad quod eadem extenſio obiectiua accipitur, alioqui nōn poſſet percipi ex qualibet parte parte ſubiecti totum obiectum, & omnes partes eius, quod repugnat experientiæ.

Eiuſmodi autem partes obiectiuæ extenſionis ſuis indiuiſibilibus vniuntur, & continuantur, quemadmodum partes intenſionis ſubiectiuæ, quia quælibet res continua iuxta proprium modum eſſendi debet habere propria indiuiſibilia, quibus

bus partes eius copuletur, vt ex eis fiat vnum continuum in tali modo essendi, sicut de partibus intensionis, & extensionis qualitatum naturalium docuimus 6. libro physicorum, & 1. lib. de generatione, cap. 4.

Et hinc sequitur secundum necessariò præsupponendum, videlicet, quamlibet partem eiusdem extensionis obiectiuæ specierum, & quodlibet indiuisibile, quo continuantur extensum esse per totum subiectum, & tot habere partes extensionis subiectiuæ, quot sunt partes eiusdem subiecti, quemadmodum eisdem locis citatis ostendimus, totam intensionem, qualitatis naturalis, & omnes eius gradus: vel partes atque etiam indiuisibilia extensa esse per totum subiectũ, & ideò tot habere partes extensionis quodlibet indiuisibile intensionis, quot sunt partes subiecti, imò tot, quot habet integra ipsa qualitas intensa, & omnes partes intensionis eius, quia cùm qualitas ipsa sit extensa per totum subiectum, consequenter extensa est etiam per totum quælibet pars intensionis eius, & cum partes istæ intensionis sint continuatæ per indiuisibilia intensionis, non minùs necessarium est, quodlibet horum indiuisibilium extensum esse per omnes partes subiecti, quàm totam qualitatem intensam, & quamlibet eius partem, & tot habere partes extensionis quodlibet indiuisibile eiusdem intensionis, ac totam qualitatem intensam, & quamlibet partem intensionis eius. Et tandem sequitur non minùs posse percipi totum obiectum, & omnes partes eius per quodcumque indiuisibile extẽsionis subiectiuæ speciei, ac percipi possunt per omnes, & singulas partes eius; & ideò per totam extensionem subiectiuam specierum, alioqui non possent percipi à qualibet parte potentiæ, vel organi, quod contradicit experientiæ: nam videmus per quamlibet partem oculi videri totum obiectum, & omnes eius partes, quod non esset possibile, nisi per minimam partem extensionis subiectiuæ speciei posset percipi: cùm nihil percipiat potentia, nisi informata specie, eodem igitur modo sequitur, per quodlibet indiuisibile eiusdem subiectiuæ extensionis percipi totum obiectum, & omnes eius partes: cùm non minùs sit extensum per totum organum, quàm partes. Quæ etiam satis efficaciter confirmantur ex his, quæ eisdem locis citatis dicta sunt de indiuisibilibus intensionis, & extensionis qualitatum naturalium. 85 86

Sed vt hæc duo vera sint, & necessaria (vt absque dubio sunt) necessarium est etiam tertium, nempe, quod in qualibet parte medij, atque etiã organi producantur omnes, & singulæ partes extẽsionis obiecti partes specierum, per quas in qualibet parte organi repræsententur omnes, & singulæ, alioqui extensio sub-

iectiua, iam explicata non habebit sufficiens fundamentum veritatis, quia cum pars quælibet speciei non possit repræsentare,
87 nisi determinatam partem obiecti, à qua procedit, si in singulis partibus medij, & organi non producãtur partes specierum repræsentantes omnes, & singulas partes obiecti, non poterit ratione obiectiuæ extensionis per quamlibet minimam partem, & per quodlibet indiuisibile speciei repræsentari, ac percipi totum obiectum, & singulæ eius partes in singulis partibus organi, vt consideranti erit manifestum.

Quibus sic expositis ad primum argumentum oppositæ sententiæ concedendum est totum antecedẽs, quod quælibet pars luminis procedit à toto luminoso, cuius partes vniũtur ad producendum illud per modum vnius agentis: sed neganda est paritas rationis, quæ infertur de partibus speciei, quod quælibet
88 procedat à toto obiecto. Et ratio disparitatis consistit in diuersitate luminis, & speciei, nam species repræsentat obiectũ quasi per modũ imaginis, & proptereà non sic procedit tota à toto obiecto, quin quælibet etiã pars à toto etiam procedat, sed ita per singulas partes producat singulas partes eiusdem speciei, & sic quælibet sicut est determinata, atque distincta ab alia, determinatam quoque partem obiecti repræsentet, atque distinctam à quacumque alia, nec vna alteram repræsentare possit.

Quod in obiecto heterogeneæ figuræ probat experientia, cuius pars speciei repræsentans figuram capitis, nequit repræsentare figuram manus, cum sit longè diuersa, sicque de cæteris. Et eadem certè ratio, (licet non adeò manifesta) est de
89 specie figuræ homogeneæ, quia modus imprimendi speciem quem habet obiectum sigillo, aut imagini similis, ex sua propria ratione determinatam repræsentationem, & determinatam rem repræsentatam postulat. Negandum igitur est, quod partes obiecti vniantur ad producendam speciem per modum vnius agentis intentionalis, sicut vniuntur in agentibus naturalibus, in quibus non reperitur modus aliquis imaginis, nam in illis non agunt partes distinctis actionibus partialibus, & ideò nec tribuitur effectus eis quasi per partes, sed modo indiuisibili, ita vt totus toti, & singulis etiam partibus totus, licet modo inadæquato, aut tanquam agenti inadæquato. Partes verò obiecti sic vniuntur per modum vnius agentis, vt quælibet operetur per virtutẽ propriam tanquam distinctam à virtute alterius, imò à virtute totius, quare per proprias actiones partiales, quamuis vnitas ad constituendum vnam totalẽ concurrunt, & totus ipse effectus tribuitur eis per partes, quamuis ex partibus singularum efficiatur vnus totalis. Quod hoc exẽplo explicari potest, dum homo aliquis imprimit speciem suæ
figuræ

figuræ oculo, manifestum est, partem speciei repræsentantem brachium non repræsentare caput, quare nec à capite procedere, sed à solo brachio, quia neque caput habet virtutem intentionalem imprimendi similitudinem brachij, neque brachium similitudinem capitis: cum diuersæ sint figuræ; quare necesse est per virtutes distinctas, vt distinctas operari, & consequenter per distinctas actiones partiales, quibus distinctæ partes effectus correspondeant, quamuis ex virtutibus singularum, & ex partialibus earum actionibus componatur vna virtus, & vna actio totalis, atque etiam ex partialibus effectibus eis correspondentibus vnus totalis effectus, hoc enim necessaria conditio est vnius agentis diuisibilis. 90

Pro solutione secundi argumenti, tanquam certum est præsupponendum, quod sicut plura corpuscula eiusdem rationis, aut coloris, vt plura grana tritici coniuncta videri possunt: cùm tamen quodlibet separatum ab aliis non posset videri in eadem distantia, ita etiam verum est de pluribus diuersæ rationis, aut coloris, quod facile experiri possumus. Vnde sequitur non id prouenire ex eo, quod se iuuent ad producendas perfectiores species, quàm separata producerent. Probatur consequentia, quia quæ diuersi coloris sunt, non possunt se iuuare: cùm repugnet obiectum album iuuare, vel concurrere ad productionem speciei repræsentantis obiectum nigrum, vt per se est manifestum, & tamen non minùs certò constat corpuscula diuersi coloris simul sumpta videri, & distinctè videri in ea distãtia, ad quam videri non posset quodlibet separatum ab aliis, vel certè non distinctè; ergo hoc non prouenit ex concursu vnius cum altero ad productionem speciei. 91

Quod alia potest experientia confirmari, nam contingit idemmet paruum corpus à tanta distantia videri ab vno homine, & non ab altero, quod constat non prouenire ex defectu speciei: cùm eodem modo eam producat respectu vtriusque; imò si ex defectu speciei proueniret, à neutro videretur, prouenit ergo absque dubio ex perfectiori, aut imperfectiori potentia, aut organo, quia potentia quælibet, vel organum eius iuxta mensuram propriæ perfectionis petit perfectiorem, vel imperfectiorem speciem secundum intensionem, & extensionem ad operandum: ita vt cum improportionata specie omninò non possit operari, vel certè non ita benè, vel non ad tantam distantiam secundum maiorem, vel minorem improportionem: quod ergo contingit parua corpuscula inter se separata non posse videri ad tantam distantiam, videri autem non solùm omnia, sed etiam singula ad eandem distantiam, si sint coniuncta: defectui potentiæ tribuendum est, atque etiam patuita- 92

ti cuiuslibet per se sumpti; ratione cuius improportionatum est potentiæ,& imperfectam producit speciem, per quam videri nō potest ab ea,quæ improportio ex parte vtriusque proueniens,suppletur per coniunctionem eorum,quia licet quodlibet coniunctum aliis non producat perfectiorem speciem, quàm produceret separatum, nec maioris extensionis, omnia tamen coniuncta produeunt simul plures species eiusdem extensionis;& ita multitudo supplet defectum singularum,& visus immutatur,multò fortiùs ab omnibus simul, quàm à qualibet separata, & ideò operari potest circa singula: quia simul operatur circa omnia; cùm tamen circa singula separata non posset, & id quidem contingit absque concursu vnius obiecti, cum alio ad productionem speciei, ex eo solùm quod simul operantur omnia, simúlque immutant potentiam, & simultanea illa immutatio omnium æquiualet maiori,aut fortiori immutationi singulorum potentiæ proportionatæ in tali distantia,illa etiam omnia corpora parua, quamuis per proprias species,propriásque immutationes potentiam immutent, & per singulas visiones percipiantur ab ea, quasi inadæquata censentur respectu vnius, & eiusdem obiecti æqualis magnitudini omnium, quod per vnicam immutationem, & visionem vnicam adæquatam videre posset potentia in eadem distantia, & ex his constat solutum esse argumentum.

QVÆSTIO IX.

An species impressa ab obiecto diuisibili secundum intensionem sit etiam diuisibilis secundum intensionem.

93 PArs negatiua,quod species impressa nullam habeat diuisibilitatem intensionis,videtur probari primò, quia dupliciter potest intelligi, quod species impressa ab obiecto sit diuisibilis secundum intensionem; primò ex eo, quod plures gradus intensionis obiecti repræsentat: secundò quia eosdem repræsentat magis, & minus perfectè. Vterque autem modus videtur impossibilis;ergo impossibile est,quod species sit diuisibilis secundum intensionem. Euidens est consequentia,quia non supersunt alij modi, quibus diuisibilis possit excogitari species secundum intensionem, præter hos duos. Sed probatur antecedens, quia plura in primis dantur obiecta sensibilia, in quibus nulla datur latitudo intensionis, vt de multis sensibilibus communibus, nempe magnitudine, numero, & figura constat; ergo ab his non potest produci species diuisibilis secundum diuersos gradus intensionis obiecti,quos repræsentat:

sed

sed nec repræsentans eundem gradum, vel entitatem eiusdem obiecti magis, aut minùs perfectè, quia cum obiectum careat gradibus intensionis, non operatur perfectiùs, aut minùs perfectè intensiuè: sed eodem modo semper, quia per eandem entitatem omninò in se immutatam; ergo non producit speciem se repræsentantem secundum maiorem, vel minorem perfectionem; nec proinde diuisibilem secundum intensionem adhuc hoc modo.

Secundò probatur in obiectis sensibilibus habentibus plures gradus intensionis, quia omnes isti gradus constituunt eandem numero qualitatem tantæ intensionis, & consequenter tantæ virtutis ad agendum, vt octo gradus albedinis, vel caloris constituunt vnam numero albedinem, aut vnum numero calorem intensionis, vt octo, & virtutis, vt octo ad agendum; ergo omnes isti gradus vniuntur ad agendum, & per modum vnius agentis operantur. Vnde sequitur effectum à tali agente productum dependere à toto ipso agente sic intenso, & à qualibet parte, vel gradu intensionis eius: sed species, quam producit est effectus adæquatus totius intensionis; ergo dependet à tota ipsa intensione, & qualibet eius parte, vel gradu, & proinde repræsentabit totam, & quamlibet partem modo indiuisibili secundum intensionem. Probatur hoc vltimum, quia species repræsentat obiectum, à quo procedit secundum modum procedendi ab illo, erit igitur indiuisibilis secundum intensionem. Nec locum habet solutio tradita quæstione præcedente, quod in effectibus naturalibus verum hoc sit, non in intentionalibus, qualis est species, quæ cùm sit quasi imago obiecti, non potest quælibet pars eius repræsentare aliam partem obiecti, præter illam à qua procedit, & multò minus totum ipsum obiectum, & ideò per partes, & modo diuisibili debet repræsentare. Nam diuersa longè ratio est de intensione, & extensione obiecti, extensio enim diuersas partes entitatis eius dicit, nec in vna reperitur, in eadem subiecti parte: sed necessariò in diuersis; & ideò quælibet potest agere per propriam virtutem distinctam ab alia ad productionem speciei, & propterea modo diuisibili, secundum extensionem debet procedere ab omnibus, & singulis, & propterea modo diuisibili eas repræsentare. Tota autem intensio obiecti, & omnes eius gradus reperiuntur in eadem parte subiecti, & in eadem parte extensionis, vel entitatis obiecti, quia intensio formæ est perfectio eius circa eandem partem: ergo non potest operari obiectum, vel pars eius; quin operetur secundum omnes gradus intensionis, quos habet, nec proinde producere speciem, quin ab omnibus simul, & necessariò dependeat, omnes-

94

95

que,& ſingulos ſimul,& neceſſariò repræſentet, quod eſt modo indiuiſibili obiectum intenſum, & omnes gradus intenſionis eius præſentare. Et ita tenent nonnulli ex recentioribus. Nam antiquiores interpretes Ariſtotelis hanc diuiſibilitatem intenſiuam ſpecierum non attingunt, ſicut nec extenſiuam.

96 Nihilominus probabiliorem iudico ſententiam oppoſitam, *tribuentem his ſpeciebus modum diuiſibilitatis intenſiuæ naturæ obiecti proportionatum, quam maior recentiorum pars ſequitur.* Eam verò his duabus aſſertionibus explico.

Prior eſt, ſpecies impreſſa diuiſibilis eſt ſecundum intenſionem in ordine ad plures gradus intenſionis obiecti, quos modo diuiſibili, & per partes repræſentat, ita vt nec vna pars intenſionis eius repræſentat totam intenſionem obiecti, neque aliam partem intenſionis eius, ſed quælibet pars ſuam partem determinatam intenſionis, & non aliam. Hanc aſſertionem ſic priùs declaro, & deinde eam probabo. Eadem numero albedo extenſa per totam manum, & ſingulas partes eius, perfici poteſt in tota ipſa manu,& ſingulis eius partibus per additionem noui gradus,vſque ad octo, & gradus iſti, qui ei adduntur,vocãtur partes intenſionis eius, & ad ſimilitudinem huius intenſionis intelligi debet intenſio ſpeciei repræſentantis eandem albedinem, vt ſi excogitemus per quandam alterationem continuam intendi albedinem. Et in principio huius intenſionis ſucceſſiuæ produxiſſe in medio,
97 vel potentiam quandam ſpeciem repræſentantem ipſam ſecundum partum illam intenſionem quam tunc habet, procedente vero intenſione, ſicut additur eidem albedini in eadem manu, & in eiſdem partibus eius exiſtenti alter gradus eductus de nouo ex potentia ſubiecti; ita ſuo modo additur ſpeciei priùs productæ ab ea in medio, vel organo alter gradus, vel pars tanto perfectior in repræſentando, quantò intenſior,ac perfectior facta eſt albedo repræſentata, à qua producitur, & de potentia eiuſdem organi, aut medij educitur, & ſic intenditur ſpecies iuxta intenſionem obiecti;ita vt ſicut in fine totius intenſionis vna, & eadem numero albedo exiſtens in eodem ſubiecto, aut in eadem parte eius habet octo gradus intenſionis in eſſendo, quorum quilibet eſt diuiſibilis in infinitum per
98 partes proportionales intenſionis; ita eadem numero ſpecies in principio producta ſub intenſione repræſentatiua imperfecta habeat octo gradus intenſionis, aut perfectionis intenſiuæ in repræſentando obiectum, quorum quilibet eſt diuiſibilis in infinitum per partes proportionales intenſionis correſpondentes infinitis partibus proportionalibus intenſionis eiuſdem obiecti, quas repræſentant. Et rurſus quemadmodum omnes gradus intenſionis obiecti, & omnes partes eorum vniuntur,

vniuntur, & continuantur propriis indiuisibilibus intensionis, sic suo modo gradus intensionis speciei, & partes eorum illos repræsentantes vniuntur, & continuantur indiuisibilibus sibi proportionatis repræsentantibus eadem indiuisibilia, quibus continuantur gradus, & partes intensionis obiecti, & iste est modus indiuisibilitatis intensiuæ, quam tribuit hæc prior assertio nostra speciebus sensibilibus.

Quam sic probo primò, quia obiectum extensum producens speciem sui communicat ei extensionem, quam habet; ita vt sicut totum obiectum producit totam speciem, & propterea totum ab ea, tanquam à similitudine repræsentatur, 99
sic singulæ partes extensionis eius concurrunt per proprias entitates distinctas ad productionem eiusdem speciei, quæ cùm eiusdem rei, à qua producitur quasi imago sit, & non alterius, sequitur quamlibet speciei partem solùm esse repræsentatiuam determinatæ partis obiecti, à qua producitur, & non alterius: quod in figura heterogenei corporis ostendimus; sed obiectum non minùs est diuisibile secundum partes graduales intensionis, quàm secundum partes extensionis, vt de albedine constat; ergo sequitur producere speciem sui secundum eandem intensionem; ita vt quælibet pars secundum maiorem, vel minorem intensionem, quam habet concurrat ad producendam partem speciei eiusdem intensionis, & non alterius, & consequenter pars illa speciei eandem partem sic intensam, & non alteram, neque totum ipsum obiectum intensum repræsentet, quod est modo diuisibili ipsum, & partes eius repræsentare, & suas partes intensionis habere. Quod efficaciter potest ostendi in obiecto habente partes magis, & minùs intensas, vt si albedo intensior sit in facie, quàm in manu, vt sæpe contingit, sequitur producere perfectiorem partem speciei in medio, aut in oculo. Probatur consequentia, quia cùm 100
producat eam secundùm perfectionem, quam habet, & in facie habeat maiorem, absque dubio producet partem speciei maioris perfectionis intensiuæ: nam eò est perfectior species, quò perfectius obiectum repræsentat. Tunc ergo negari non potest primò, quod species albedinis à toto homine producta habeat partes magis, ac minùs perfectas secundum intensionem, quæ repræsentent partes eius magis, & minùs intensas in eadem albedine. Ex quo efficaciter satis infertur speciem esse diuisibilem secundum partes intensionis.

Secundò negari non potest eandem speciem habere modum repræsentandi diuisibilem secundum intensionem, quia in eo consistit modus diuisibilis secundum intensionem, quòd est nullam partem repræsentare totum obiectum sic intensum.

neque aliam partem intensionis eius: sed vnam tantùm determinatam; ex hoc enim sequitur necessariò, nec vnam partem speciei depēdere à toto obiecto, nec ab aliis partibus: sed quamlibet à parte distincta, eámque duntaxat repræsentare: sed pars speciei procedens ab albedine existente in facie, non potest procedere ab albedine existente in manu; cum sint diuersæ intensionis, ac perfectionis; ergo modo diuisibili secundum intensionem repræsentant tota ipsa species, & sin-
301 gulæ partes eius. Secundò probatur, quia si obiectum præsens potentiæ intendatur successiuè, vel speciei præexistenti à qua repræsentabatur prius additur noua pars intensionis, per quam ipsum magis intensum repræsentet, vel non: sed alia species perfectior de nouo producitur: à qua cum maiori illa intensione repræsentatur, & si primum concesseris habetur intentum, quod species habeat partes intensionis, quarum quælibet repræsentet partem intensionis obiecti determinatam, & non aliam, quod est esse diuisibilem secundum intensionem: si verò corrumpi dixeris, & produci nouam, sequitur corrumpi actu infinitas totales, atque completas, & alias etiam actu infinitas produci de nouo. Probatur consequentia, quia successiua intensio obiecti habet partes proportionales actu infinitas; & ad nouam productionem cuiuslibet sequitur productio nouæ speciei totalis, atque cōpletæ repræsentantis totum obiectum cum noua intensione: cùm de nouo debeat repræsentari pars illa proportionalis intensionis obiecti de nouo producta, nec possit repræsentari per speciem præexistentem, si nulla pars intensionis ei additur, admittere autem productionem specierum completarum actu infinitarum satis magnum incommodum est nullo modo admittendum, si repræsentatio obiecti de nouo intensi alio modo probabili saluari potest eo non admisso, (vt reuera potest) concessa diuisibilitate speciei secundum intensionem: hæc igi-
302 tur concedenda est. Et si dixeris in tali intensione successiua obiecti, nec produci nouam partem speciei, nec nouam speciem: sed nouam illam intensionem obiecti per speciem præexistentem repræsentari, absque vlla additione partis, quia eo ipso quod noua intensio obiecti producitur, incipit dependere species præexistens ab ea, sicut à toto ipso obiecto, & omnibus partibus eadem ratione, ac noua intensio caloris inciperet dependere à toto igne, & omnibus partibus eius, & consequenter poterit repræsentari per eandem speciem, quia species totum illud à quo dependet in suo esse, repræsentat. Probatur efficaciter hoc esse impossibile, quia cùm species sit quasi naturalis imago obiecti modo iam explicato; repugnat aliquid

repræsentare, à quo non non sit producta, quia à quo non accipit esse, nec potest accipere repræsentationem, in qua consistit eius esse, nec proinde ab ea poterit repræsentari, quare apertè falsum est, quod præxistens species possit dependere à noua parte intensionis obiecti producta, etiam in conseruari, quia species nec in esse, nec in conuersari potest dependere, nisi ab obiecto quod repræsentat, & à quo producitur, & hoc habet ex propria ratione, ac natura intentionalis similitudinis.

Assertio posterior, *non solùm species habet diuisibilitatem intensionis, ex eo, quod plures gradus, aut graduales partes obiecti repræsentat, sed etiam ex eo, quod eosdem, vel eundem potest magis, & minùs perfectè repræsentare, atque etiam obiectum nullam habens intensionem.* Hæc etiam priùs declaranda est, deinde probanda. Eam verò declarat experientia, quia videmus idem obiectum prorsus in se immutatum, magis, & minùs perfectè repræsentari per speciem à se productam ratione medij, vel organi melius dispositi, & per eam perfectiùs videri ab eadem potentia eodem modo disposita; vbi autem magis, & minùs datur, necesse est dari intensionē, & hoc est, eam habere speciem in modo repræsentādi obiectū, & esse diuisibilem secundū intensionem. 103

Quam diuisibilitatem sic probo esse concedendam speciei, si ponatur obiectum alicuius intensionis in loco ita distanti à potentia, vt imperfectè, aut confusè videatur, & tunc incipiat potētia moueri, & accedere ad ipsum, quo propinquior fit, perfectius, hoc est, distinctius, atque clariùs illud videt, secundum eundem, vel eosdem gradus intensionis, ita vt possit eosdē gradus obiecti, vel obiectum ipsum nullam habens intensionem repræsentare species secundum vnum gradum perfectionis, & secundum duos, & tres, ac plures; ergo perfectius sibi repræsentantur iidem gradus per speciem, quam priùs repræsentabantur, & si propinquior fiat, perfectius ei repræsentabuntur, habet igitur species præter diuisibilitatem intensionis respectu graduum intensionis obiecti, in quantùm potest pauciores, atque etiam plures repræsentare, aliam distinctam respectu eorundem, vel eiusdem: in quantum potest eos repræsentare magis, ac minùs perfectè & consequenter secundum maiorem, & minorem intensionem. Et quod diuisibilitates istæ sint distinctæ in specie, possumus probare ex reali separatione earum in obiecto nullam intensionem habente hoc modo. Eadem figura, vel magnitudo obiecti videtur imperfectius, magisque confusè, quo plus distat à potentia, & quo magis ad eam accedit, videtur clarius, atque distinctius; ergo magis, & minùs perfectè repræsentatur per speciem, non quidem diuersam de nouo productam, quia cum distantia habeat partes infinitas percurrendas 104 105

per

per infinitas partes motus eiusdem obiecti accedẽtis in potentiam, vel potentiæ accedentis ad obiectum, sequeretur species actu infinitas produci de nouo, & alias actu infinitas corrumpi; quod nullo modo admittendum est; ergo per eandem numero speciem, quam magis, & minùs perfectè repræsentare idem obiectum impossibile est, sine aliqua additione partis, vel gradus intensionis, quia quo perfectiùs repræsentat, eo est perfectior in suo esse, perfici vero in suo esse sine additione alicuius nouæ entitatis repugnat, sicut repugnat qualitatibus naturalibus, vt probauimus 1. lib. de generatione, cap. 4. necesse est ergo eidem speciei concedere gradus intensionis in modo repræsentandi idem obiectum, & omnino immutatum, & secundum eos aliam diuisibilitatẽ intensiuam, præter eam, quam habere probauimus in priori assertione.

106 Sed posset aliquis huic argumento respondere concedendo, quod magis, & minùs perfectè videatur idem obiectum in se immutatum, quo magis accedit ad potentiam, vel potentia ad ipsum, quia nullo modo negari hoc potest, sed negando, quod ex hoc infertur, videlicet id contingere ex eo quod magis & minùs perfectè repræsentetur per speciem, quia benè potest magis & minùs perfectè videri, etiam si secundum eandem perfectionem repræsentetur ex parte speciei propter maiorem, aut minorem distantiam à potentia; nam approximatio obiecti est conditio necessaria, vt percipiatur à potentia, & ideo sola maior, vel minor distantia potest esse sufficiens causa, vt magis, aut minùs perfectè, vel distinctè percipiatur. Vnde sequitur posse magis, & minùs distinctè, aut clarè percipi immutata omnino speciei; quod sic probo: obiectum omnino immutatum percipitur magis, & minùs distinctè propter maiorem, vel minorem distantiam à potentia, vt docet experientia; ergo immutata omnino specie, poterit magis, & minùs clarè percipi propter solam maiorem, vel minorem distantiam.

107 Probatur consequentia, quia quo propinquior est potentia respectu obiecti, eo perfectius operatur circa illud cæteris paribus ex parte aliorum, vel cæteris omnino immutatis, sicut propter maiorem, vel minorem approximationem aliis omnibus omnino immutatis perfectius operatur quodcũque agens naturale. Et ratio vtriusque est modus operãdi cuiuslibet agentis naturalis limitatæ virtutis, quod fortius operatur in passum, vel circa obiectum proximum, quam remotum, quare non probat argumentum intensionem speciei, vel diuisibilitatem secundum illam.

108 Hæc tamen solutio aliquam habet apparentiam veritatis, sed nec potest esse vera, nec argumento satisfacere, quia ratio ipsa,

ipsa, in qua fundatur, probat, non posse prouenire visionem magis, & minùs perfectam eiusdem obiecti, magis, vel minùs distantis, nisi à specie magis, aut minùs clarè; atque distinctè ipsum repræsentante: Quod sic probo; agens naturale fortiùs agit in passum sibi proximum, quàm in remotum; ergò perfectiorem ei imprimit effectum, sed obiectum agit naturaliter in medium, atque etiam in organum, & potentiam imprimendo illis speciem; ergò quò minùs distat ab eis, perfectiorem producit speciem, hoc est, clariùs, atque distinctiùs se repræsentantem, & si successiuè propinquius fiat per maiorem accessum ad potentiam, vel potentiæ ad ipsum, intensiorem producet speciem, quemadmodum naturale agens intensiorem qualitatem producet, quò magis appropinquat ad passum. Vnde sequitur non posse videri perfectiùs à potentia propter solam minorem distantiam, sed per se primò videri perfectiùs, propter intensiorem speciem, quam à minori distantia producit, ad cuius productionem euidens est iuuare minorem distantiam, aut maiorem approximationem, tanquam condictionem necessarium. Quare falsum est, & omninò negandum, quod in argumento assumitur, nempe clariùs, atque distinctiùs videri obiectum appropinquans ad potentiam propter solam minorem distantiam cæteris paribus ex parte speciei, imò præcipua causa perfectioris visionis est intensior species, quam obiectum à minori distantia producit.

Quod sic vrgeo, perfectior operatio non potest procedere, nisi ex perfectiori principio, ac perfectiori concursu eius, sed species cum potentia est principium sensationis; ergò repugnat perfectiorem sensationem procedere, nisi à perfectiori specie, vel eadem perfectiùs concurrente, quod patet non esse possibile ab eadem distantia. Itaque eodem argumento, quo probatur potentiam perfectiùs operari circa obiectum magis sibi approximatum, conuincitur planè obiectum magis approximatum potentiæ perfectiùs operari circa illam, & intensiorem sui speciem ei imprimere, & cùm prius sit obiectum imprimere potentiæ speciem sui, quàm operari potentiam circa illud, & species impressa sit principium operationis cum potentia, à posteriori probatur ex perfectiori visione eiusdem obiecti à minori distantia maior perfectio intensiua speciei, & consequenter diuisibilitas intensiua eius, & ita ex solutione obiectionis propositæ fortius confirmatur assertio nostra. Duas itaque diuisibilitates secundum intensionem concedimus his speciebus, vel duos modos diuisibilitatis intensiuæ per duas assertiones nostras: prior diuisibilitas est ratione plurium graduum; vel gradualium partium intensionis obiecti, quas potest re

test repræsentare; posterior ratione maioris, vel minoris perfectionis secũdum quam potest repræsentare eundem, vel eosdem gradus intensionis obiecti, vel certè eandẽ eius entitatem nullam intensionem in se habentẽ, sed solùm respectu speciei.

110 Ad primum argumentum pro negatiua parte propositum, neganda est minor, quod impossibilis sit vterque ille modus diuisibilitatis intensiuæ. Et cum impugnatur posterior ex eo, quod plura sunt obiecta nullam intensionem in se habentia, distinguendum est de intensione obiectiua. Nam duplex est; formalis vna, & virtualis altera: formalis est, quam habent qualitates ipsæ, quæ sunt obiecta sensuum per additionem graduum. Virtualis verò est perfectio essentialis, aut entitatiua, quam habet in se obiectum ex propria natura quantumlibet indiuisibili, in quantum magis, aut minùs clarè ac distinctè potest percipi à potentia, quæ versatur circa illud, quæ (nisi ego fallor) etiam in diuina essentia in se simplicissima necessariò ponenda est: cùm possit magis, & minùs clarè ac distinctè videri à beatis, quorum beatitudo essentialis magis, & minùs perfecta est ratione huius intensionis: virtualis quidem in obiecto, formalis verò in actu intellectus illud videntis. Et ex ea intelligitur ratio à priori, propter quam non potest comprehendi diuina essentia ab aliquo intellectu creato, quia intensio illa virtualis obiectiua est actu infinita, sicut entitas eius infinitè perfecta est in se: ergo non potest secundum totã videri ab intellectu creato, & proinde nec ab eo cõprehendi, cũ cõ-

111 prehensio sit cognitio obiecti, quantũ cognoscibile est. Et hæc distinctio intensionis obiectiuæ sic est applicanda ad obiecta sensibilia, vt aliquando formalis sit in eis, nempe in omnibus, quæ sunt qualitates intẽsibiles, & remissibiles, aliquando verò virtualis, vt in eisdem in quantum secundum eandem intensionem adhuc possunt clariùs, ac distinctiùs videri, atque repræsentari per speciem, atque etiam in his, quæ non suscipiunt intensionem, & remissionem, vt in quantitate, & figura, in quantum entitas earum magis, & minùs clarè, ac distinctè potest repræsentari per speciem iuxta perfectionem eius, & sic repræsentata magis, ac minus clarè, ac distinctè percipi in potentia. Itaque obiecta quædam habent vtramque, ea videlicet quæ habent in propria entitate latitudinem intensionis, & remissionis: alia verò virtualem tantùm, si latitudine intensionis propriæ entitatis careant, vtraque tamẽ intensio obiectiua causat formalem intensionem in specie expressa, & cognitione, per quam percipitur obiectum, quia species ipsa in se, atque etiam cognitio formaliter repræsentant obiectum secundum maiorem vel minorem claritatem, ac distinctionem, & ideò maior

perfectio,

perfectio, vel minor repraesentandi, in qua consistit intensio earum: necessariò debet esse formalis: cùm non detur in imagine repraesentatio virtualis, sed repraesentatio ipsa sit perfectio formalis eius. Negandum igitur est, quod species non habeat semper diuisibilitatem intensiuam formalem, siue obiectum, à quo producitur, & quod repraesentat, formalem habeat, aut virtualem tantùm: nam vnam, aut alteram habere omninò necessarium est, & quaelibet sufficit ad producendam speciem, & cognitionem magis, aut minùs intensam formaliter, vt expositum est. 112

Ad secundum neganda est maior, quod omnes gradus intensionis totius obiecti, & cuiuslibet partis eius sic vniātur per modum vnius agentis, vt per eandem actionem simplicem operentur ad producendam speciem, sicut vniuntur omnes gradus eiusdem obiecti in ratione qualitatis naturalis intensae ad producendam aliam qualitatem naturalem intensam eiusdem speciei. Quia cùm species sit velut imago obiecti, ipsum repraesentans (modo superiùs explicato) & ex se ordinata ad productionem speciei expressae, quae vera, ac formalis imago est, quaelibet pars intensiua speciei est quasi imago alicuius determinatae partis intensionis obiecti, & non alterius, sicut de partibus extensionis eiusdem speciei probauimus.

QVAESTIO X.

An omnes species sensibiles, quae multiplicantur in medio, atque in potentia, producantur immediatè ab obiecto, vel quaedam mediis aliis.

CIrca hanc quaestionem tres sunt opiniones, duae extremae, & altera media. 113

Prima opinio extrema negat vllam speciem producere alteram, sed omnes asserit produci ab obiecto immediatè, & per se, tam in medio, quàm in potentia. Hanc tenet in visione luminis Scotus in 2. dist. 16. quaest. vnica asserens lumen productum à sole in medio esse speciem intentionalem, per quam videtur, nec tamen producere aliud sibi simile, imò nec esse vllo modo actiuum pro tali productione, sed quoduis lumen, aut partem eius immediatè produci à sole. Et cum eadem ratio esse videatur de caloribus, atque speciebus ab eis productis, vniuersaliter videtur sentire, nullam speciem producere alteram, vel actiuè cōcurrere cum obiecto ad productionem eius. 114

Cum Scoto sentiunt sectatores eius, & ex recentioribus nonnulli. Probatur primò, quia omnes dependent per se immediatè ab obiecto in conseruari, & nulla earum ab altera: ergò etiam in esse, & fieri. Euidens est consequentia, quia haec accidentia

dentia intentionalia, ab eodem producente dependent in esse & fieri,& conseruari.Sed probatur antecedens,quia permanente obiecto præsente, potest perire vna species permanentibus aliis,vt species producta in medio non pereunte specie producta in organo,ergò non dependebat ab ea in conseruari.

Secundò,species repræsentat rem à qua procedit, & sicut ab ea accipit esse,sic accipit repræsentationem:sed omnes species repræsentant per se immediatè obiectum, & nulla repræsentat aliam:ergò nulla procedit ab alia,sed omnes immediatè ab obiecto.
115 Probatur minor,quia illud repræsentat species, quod per eam cognoscitur, sed per nullam cognoscitur altera; sed per omnes obiectum,& nihil aliud; ergò omnes repræsentant solum obiectum, & nulla repræsentat alteram. Probatur tandem duabus experientiis,prima,quia constat obiectum existens extra cubiculum non videri à quocunque angulo eiusdem cubiculi,sed videretur necessariò,si species productæ immediatè ab obiecto producerent alias, ergò non est hoc vllo modo admittendum. Probatur minor, nam si species producta ab obiecto produceret alteram, eodem modo eam produceret, ac producta est ipsa ab obiecto, sed obiectum producit species versus omnem partem medij, aut versus omnem differentiam loci, cùm ab omni parte medij videatur, aut videri possit, ergò etiam vna species multiplicaret aliam versus omnem partem medij, aut versus omnem differentiam loci, quare in toto aëre cubiculi, & non solùm in medio eius;producta verò specie in toto cubiculo videri posset obiectum ex quocunque
116 angulo eius, quia statim ac species peruenit ad potentiam, sequitur necessariò visio obiecti per illam: cum principium sensationis sufficiens sit potentia informata specie. Secunda experientia est: quia experimur obiectum ingentis magnitudinis non videri totum ex angusto loco, vt turris magna ex parte aliqua interiori cubiculi, non videtur tota, sed tantum pars eius, quæ per fenestram mouere potest visum, & actum eius terminare,sed si vna species producat aliam, sequitur necessariò totam videri, ergò talis productio vnius speciei ab alia experientia aduersatur. Minorem sic probo,in qualibet parte medij,producit turris,& omnes eius partes speciem, per quam tota potest videri ex quacunque parte eiusdem medij:si ergò species hæc producta in medio multiplicat aliam in potentia: ergò producet eam in oculo existentis in cubiculo à regione turris,& ideò informabitur specie totius turris,& eliciet visionem totius turris cõtra manifestam experientiam.

117 Secunda opinio extrema, non solùm concedit produci species aliquas ab aliis, sed ab eis solis, quia absque vlla dependentia ab

dentia ab obiecto eas producunt. Itaque obiectum ad certam quandam distantiam multiplicat species, & hæ, vel earum partes per se immediatè producunt alias in potentiam sine vllo concursu obiecti, Ita Albertus Magnus 2. lib. de anima, tractatu 3. quem recentiores quidam sequuntur. Probatur primò, ex fine, in quem producuntur species ab obiecto, videlicet, vt per ipsas perueniat ad potentiam, & ei coniungatur, constat autem dum maximè distat obiectum à potentia, non posse per se immediatè producere in eam speciem, sed solùm in medio sibi proximiori; quare nec potest coniungi potentiæ per species immediatè à se productas, vt igitur ei coniungatur necesse est concedere: quod species istæ productæ ab obiecto possint alias producere in potentiam, atque in partes medij propinquiores, & sine vlla dependentia ab obiecto. Minorem sic probo, species istæ sunt separatæ ab obiecto: cùm sint ab eo productæ in medio, & non in se ipso, dum ergo producunt alias in potentiam, vel producunt eas tanquam instrumenta eiusdem obiecti; & hoc non, quia species productæ non sunt perfectiores ipsis, sed æqualis perfectionis, aut minoris: ergo non concurrunt ad productionem earum tanquam instrumenta, sed tanquam præcipua causa, sed eo ipso, quod concurrunt, vt præcipua causa, non potest esse cum dependentia ab obiecto, nec potest obiectum immediatè concurrere, sed solùm vt causa remota: ergo ita tenendum est, quod species istæ sine dependentia ab obiecto producant alias. Probatur minor, quia præcipua causa alicuius effectus solùm potest agere cum dependentia à causis vniuersalibus, & non ab aliqua causa particulari, nam si à particulari dependet, neque ipsa, neque alia particularis, à qua dependet, erunt totales causæ, sed partiales: cùm duæ causæ particulares, & totales non possint simul concurrere ad eundem effectum, quia subordinari non possunt, nam subordinatio solùm reperitur inter particulares ex vna parte, & vniuersales ex altera. Constat autem species, & obiectum non esse partiales causas alterius speciei, quia quælibet habet sufficientẽ virtutem producendi illam: ergo vna species producit alteram sine dependentia ab obiecto. 118

119 Tertia opinio est media duo asserens contra duas extremas propositas; Primum est, *quod species producta ab obiecto in medio possint quidem multiplicare alias, vel certè nouas partes in medio, atque in potentia. Postremum, quod eas producant cum actuali dependentia ab obiecto, à quo ipsa producta sunt, & sine illa non possint.* Ita Palatius 2. lib. de anima, cap. 12. fol. 193. referens pro se Ioannem Assianum, ita etiam recentiores multi, & videtur nobis probabilior. Quam primò colligimus ex D. Thom. quæst. 16

de veritate, artic. 1. ad 1. vbi afferit, quod dum lapis videtur in speculo per reflexionem, species eius producitur in oculo, non immediatè ab ipso lapide, sed à speculo, hoc est, à specie eiusdē lapidis producta ab eodem lapide, & reflexa in speculo, quare sentit speciem productam ab obiecto producere aliam per reflexionem in potētia, per quam videtur, & virtute quidem obiecti, quia reflexio speciei fit virtute eiusdem obiecti.

Probatur autem primum, quod species producta in medio ab obiecto producat alteram, aut partem eius in potentia euidenti experientia obiecti à tergo positi, & visi in speculo per reflexionem, non enim potest videri per speciem immediatè pro-
120 ductam ab obiecto: cum nec sit in situ, vel distātia, à qua possit eam in oculo videntis producere; ergo per speciem productam ab eo in speculo, ratione cuius idemmet obiectum apparet in eodem speculo ab ea repræsentatum, sed non potest videri, nisi per aliam productam in oculo, quam cùm non possit obiectum per se producere, necesse est eam producat media eadem specie in speculo reflexa, & ita vna species producit alteram.

Probatur secundum, quod non possit vna species producere aliam effectiuè, nisi cū actuali dependentia ab obiecto, ex duobus; ex priori quidem, quia species producta ab obiecto est virtus eius, quam sibi substituit ad immutandam potentiam, & concurrendi cum ea ad sensationem; ergo quidquid agit in tali ordine, operatur tanquam virtus, atque instrumentum eiusdem obiecti, & proinde dependenter ab illo. Ex posteriori verò probatur, quia species producta ab obiecto in medio non dependet quomodocunque in conseruari ab eo, sed ex continuata emanatione; ergo ex eadem continua emanatione ab obiecto dependebit agere eius ad producendam aliam speciem.

121 Ad primum argu. primæ opinionis distinguenda est maior, quod secundæ qualitates non sint actiuæ; nam de actiuitate naturali, verum est; de intentionali verò falsum; hæc autem actiuitas intentionalis non solùm ipsis qualitatibus naturalibus concedenda est, sed speciebus intentionalibus ab eis productis tanquam virtutibus earum, quarum actiuitate mediā immutant potentias, & cum eis concurrunt ad sensationes. Ad confirmationem negandum est antecedens, quod omnes dependeant per se immediatè ab obiecto, & nulla ab alia, quia sicut vna producitur ab altera cū actuali dependentia ab obiecto, ita dependet in conseruari ab ea, vel certè ab eodem obiecto per eam. Quare negandum est, quod permanere possit naturaliter species producta ab altera pereunte producente, quia sicut producitur ab obiecto per illā, ita etiam per eandem conseruatur.

Ad secundum distinguenda est maior, quod species repræ-

sentet

sentet illud à quo procedit: nam solùm est vera de eo, à quo procedit tanquam à præcipua causa, & cuius virtus est, quæ cùm omnes habeant respectu solius obiecti, & non respectu alterius, fit vt solius obiecti sint similitudines, sicut solius obiecti sunt virtutes.

Ad primam experientiam, quam affert vltimum argumentum, concessa maiori, quod obiectum extra cubiculum existens non videatur ex quocunque angulo eius, neganda est minor, quod videatur, si species producta in medio multiplicet alteram, quia nō multiplicat eam, nisi eo modo, quo obiectum, à quo procedit, obiectum autem visus sicut non videtur per lineam transuersalem, sed solùm per lineam rectam, vt docet experientia, ita non multiplicat species per lineas transuersales, sed solùm lineas rectas, quamuis versus omnes differentias loci, & ita species producta in medio hoc tantummodo potest producere alteram, ex quo non sequitur, quod producat eam in angulis cubiculi, nec proinde, quod ab eis possit videri obiectum.

Ad experientiam de turri negandum est, quod videatur tota ab existente in cubiculo. Negandum quoque est, quod species à turre producta in medio producat aliam repræsentantem totam ipsam turrim in oculo eius, sed solùm producit speciem repræsentantem partes eius, quæ per lineam rectam percipi possunt ab existēti in cubiculo. Cuius ea est ratio, quia species producta ab obiecto non potest producere aliam, nisi cum actuali dependentia ab eo, & iuxta modum, quo potest obiectum cum ea concurrere. Constat verò obiectum non posse concurrere, nisi per lineam rectam, quia iste est modus eius immutandi potentiam, sicut est etiam modus operandi eiusdem potentiæ. Vnde fit, quod licèt species producta in medio à turre totam ipsam turrem repræsentet ratione extensionis obiectiuæ, non tamen possit producere aliam in tali oculo repræsentantem integram turrim, sed solùm secundum eas partes eius, quæ per lineam rectam possunt immutare oculum existentēm in cubiculo, quia solùm secundum illas potest turris concurrere cum eadem specie ad immutandum oculum, limitatur ergo virtus, atque concursus talis speciei ad producendum aliam in oculo ab obiecto, quod solum potest secundum quas partes ad talem speciem producendam concurrere; quare non videbitur integra turris, sed solùm secundum alias partes, vt docet experientia. 123

Ad primum secundæ opinionis concessa maiori, neganda est minor, quod possit vna species producere aliam, sine dependē actuali ab eodem obiecto, & cum additur speciem produ- 124

ctam ab obiecto in medio esse separatam ab eo: distinguẽdum est, nam si nomine separationis intelligatur distinctio realis ab illo, atque existentia in subiecto ab eodem discontinuo, verum est, si verò separatio neget actualem, & quasi continuam emanationem ab eo, sicut luminis à sole, falsum erit. Itaque eidem obiecto coniuncta est: cùm sit ab eo producta, actúque conseruetur ab eodem, & ita quidem, vt inter speciem ipsam in aëre productam, atque obiectum nihil sit medium: quod satis est, vt ad producendum nouam aliam speciem, aut nouam partem in potentia coniungi possint per modum vnius agẽtis, sicut calor productus ab igne in aërem, & ignis ipse coniungũtur, ad producendum calorem in aquam. Quo supposito dum quærit argumentum, an species medij producat aliam tanquam instrumentum obiecti vel tanquam præcipua causa. Respondeo non vt præcipuam causam, sed vt instrumentum, quia præcisè tanquam virtus obiecti à se substituta.

125 Sed vnum est discrimen in hac parte obseruãdum inter modum, quo luminosum multiplicat lumen per medium, & obiectum species; nam licet vtrumque per lineam rectam operetur, lumen verò cum maiori diffusione per idem medium propter maiorem perfectionem agendi, ideò potest ad altera declinare effectus eius, non solùm in actione directa, sed etiam in reflexione: Obiectum verò solùm multiplicat speciem per lineam rectam, tam in actione directa, quàm in reflexa, quia modus agendi intentionalis imperfectior est, & ideò magis limitatus; quare multiplicatio specierum, nec ad latera, nec ad cubiculum declinat, sicut diffusio luminis: & hinc procedit quod non possit videri obiectum ex cubiculo, vel angulis eius; quia non producuntur ibi species sicut lumen.

QVÆSTIO XI.

Quid, & quotuplex sit commune sensibile, & quo pacto immutet sensum.

Prior quæstionis pars.

126 IN duas partes placet quæstionem diuidere; in quarum priori duo explicanda erunt; nempe quid per commune sensibile intelligamus, & quotuplex sit commune sensibile; in posteriori verò modum quo commune sensibile moueat sensum discutiemus.

Circa primum, non est intelligendũ nomine sensibilis communis aliquis cõceptus communis abstractus à particularibus sensibilibus, quia nec ratio ista cõmunis à sensu potest percipi, nec ab ea immutari, & ideò nec ad ipsum aliquo modo pertinere,

tinere; nam sensus singularia tantùm sensibilia percipere possunt: quare per communia sensibilia singularia absque dubio intelliguntur. Sed nec intelligitur per sensibile commune illud singulare sensibile, quod percipitur à solo sensu communi interno, vt asseruit Apollinaris 2.lib.de anima, c.8. nam experientia constat sensibilia communia, quæ ab Aristotele, & omnibus pro talibus numerātur à sensibus externis percipi, vt magnitudinem, figuram, & motum. Nec etiam dicuntur talia, quia non possunt percipi à sensibus externis sine cōcursu eiusdē sensus communis interni, vt Perspectiui quidam voluerūt, quos citat Toletus 2.lib.de anima, q.15. quia sensus externi non indigent operatione sensus communis interni ad exercendas proprias. Nec tandē significatur nomine sensibilis communis illud tantum, quod ab omnibus externis percipitur, vt placuit Themistio cap.6. huius libri, & videtur esse mens Aristotelis ibidem text.63. & 64. vbi distinguens propria sensibilia à communibus asserit illa esse propria, quæ ab vno tantùm sensu percipiūtur, cōmunia verò quæ ab omnibus. Nam certum est non omnia sensibilia communia percipi ab omni sensu externo, quia per olfactū non percipimus figuram rei. Vnde Aristoteles ipse eodem loco se explicuit probās motum esse sensibile commune, quia per visum, & per tactū percipitur. Ex quo deducimus, quid sit per sensibile commune intelligendum: videlicet illud, quod pluribus sensibus percipi potest, & iste est cōmunis ferè sensus expositorum in eodem 6.cap. Ideò autem omnibus sensibus esse commune asseruit Aristoteles, quia omnia ferè sensibilia communia ab omnibus sensibus percipi possunt. 127

Circa numerum verò communium sensibilium adnotare oportet, plura, vel pauciora numerari, prout magis, vel minùs vniuersaliter numerantur. Ideò Perspectiuos speciales rationes eorum considerantes 19. enumerasse refert Buelio lib.3. in principio, & Aristoteles ipse aliis locis quædam alia enumerasse constat, præter illa quæ recensuit ca.6. huius libri; vt Vnitatem 3.lib.de anima; textu 32. & in lib.de sensu, & sensibili, cap.4. obtusum, Acutum, Asperum, & Lene. Congruentius tamen fuit quinque solùm enumerare tanquam vniuersaliora capita, sub quibus comprehenduntur omnia, & ad quæ reducūtur facilè. Vt ita sub breuiori numero comprehensa memoria retineri possint. Hæc autem sunt, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo. Et ad numerum quidem reducuntur, discretio, & vnitas, quia & numerus discretionem importat, & principium eius vnitas est. Obtusum verò, & acutum, asperum, & lene, curuum, & rectum ad figuram, distantia, & situs ad magnitudinem. Singularis est igitur, & falsa sententia Ga- 128

leni 3.lib.de cognoscendis pulsibus, quam sequutus est Vega, lib.1.de arte medendi, ca.5. motum, & quietem à numero communium sensibilium reiiciens, quia motus, inquit Galenus, non est per sensum cognoscibilis, sed solùm per intellectum, & proinde neque quies, vltra hoc habens, quod in negatione, vel priuatione consistat, de qua etiam videtur certum non cognosci per sensus. Singularem nihilominus esse affirmo sententiam hanc, quia omnes interpretes Aristotelis cap.6. huius libri motum, & quietem inter sensibilia communia cum eo enumerant. Falsam verò, quia experientiæ contrariam, qua con-
129 stat motum percipi per visum, & tactum, vt docuit idem Aristoteles in eodem capite, & consequenter quietem, quæ nō sumitur pro ratione formali priuationis, aut negationis in hac parte, sed pro stabilitate, vel consistentia rei, in qua fundatur negatio, aut priuatio motus: quare falsum est, quod per solum intellectum, & non per sensum percipiantur. Ad motum tandem reducitur tempus, vel sub eo comprehenditur, quia licet sensu percipiatur, & per se, vt docet Aristotel.4.lib.physicor. cap.11.textu 98.non secundum rationem formalem temporis,
130 sed solùm vt consequitur motum, eique coniunctum est, & hæc de significatione, & numero sensibilium communiū. Quæ sic explicari debent, vt per numerum, nec ratio formalis discretionis intelligatur, nec ordo numerabilitatis, nam nec sensus numerat, nec rationem formalem discretionis percipit, sed materialiter omninò accipitur, vt est commune sensibile pro multitudine rerum sensibilium discontinuata. Sed nec figura pro formali ratione qualitatis, quam nec sensus percipit, sed pro materiali terminatione quantitatis, vt corporibus naturalibus inhærente, nec motus sumitur, prout dicit rationem formalem viæ, aut fieri termini, sed pro sola ratione materiali, consistente in variatione situs, & loci, aut localis præsentiæ; quies verò pro consistentia, seu permanentia rei sensibilis in eodem situ, vel loco.

DVBIVM.

Quidnam per Magnitudinem intelligatur.

131 CVm Magnitudo idem sit, quod extensio partium, ratione cuius proprium sensibile dicitur tantum vel maius, aut tantæ, vel maioris extensionis, hoc modo distinguunt extensionem recentiores quidam. Quædam est intrinseca, atque propria cuiuslibet rei, vel accidentis corporei, quam non accipit à quantitate; sed à se habet, consistit autem in hoc, quod est habere proprias partes integrātes suæ entitatis propriis etiam indiuisibilibus copulatas, & distinctis partibus spatij correspondenpondentes

spondentes, licet non coextensas eidem spatio, nec partes eius occupantes, ratione cuius extensionis vna entitas dicitur maior, vel minor altera, vel æqualis, si plures, vel maiores, aut æquales habeat partes aliquotas: & cum totum hoc habeat à se, & non à quantitate, possitque illud habere separata à quantitate, sequitur per se posse sentiri sine quantitate, saltem, vt commune sensibile: cum habeat intrinsecam extensionem, quæ est sensibile commune. Præter hanc vero extensionem dicūt aliam accipere à quantitate, hanc tamen non intelligi nomine communis sensibilis: sed propriam tantùm. Sed hanc sententiam non recipiunt antiquiores, imò neque vllus ex interpretibus Aristotelis inuenitur, qui nomine magnitudinis hac in parte non intelligat veram quantitatem, aut veram extensionem prædicamenti quantitatis, quam si aliquo modo non habeat sensibile proprium, non posse sentiri docent cap. 6. huius libri, atque etiam Diuus Thomas verbis superiùs citati se sentire testatur, nec minus expresè id asserit Scotus in 4. distinct. 12. quæst. 3. Et potest sic efficaciter probari primò; quia si magnitudo, vt est commune sensibile, significat propriam illam extensionem in eo solùm consistentem, quod res habeat partes integrantes propriæ entitatis copulatas propriis indiuisibilibus, in quas diuisibilis sit, licet nullam accipiat extensionem à quantitate; sequitur substantiam ex propria natura, & intrinseca extensione esse per se sensibilem, sicut cætera sensibilia communia, vt recentiores isti concedunt.

Hoc autem expresè contrarium est doctrinæ Aristotelis asserentis substantiam non esse vllo modo per se sensibilem, hoc est, nec tanquam proprium; nec tanquam commune sensibile: sed omninò per accidens ad finem 6. capitis, text. 65. his verbis. *Secundum accidens autem dicitur sensibile, vt si album sit Diaris filius, secundum accidens enim hos sentit, quoniam accidit albo hoc, quod sentit, quapropter nihil patitur secundum quod huiusmodi est à sensibili.* Secundò probatur, quia si proprium sensibile per illam intensionem (quam propriam vocant) sentiri potest sine vlla extensione quantitatiua, quam accipiat à vera quantitate, euidenter sequitur albedinem, & quoduis aliud sensibile proprium per suam intrinsecam extensionem modificatam sentiri, & non modificatam per quantitatem. Et ex consequenti naturaliter posse sentiri etiam separatam à quantitate. Et ex hoc sequitur albedinem corporis Christi, vt in Eucharistia existentis naturaliter videri posse, & consequenter Christum ibi existentem cōtra communem sententiam Scholasticorum. Probatur consequentia: nam albedo est sensibile proprium. Et habet extensionem sibi propriam, & ratione

eiusdem extensionis est sensibile commune, quamuis nullam ibi accipiat extensionem localem à quantitate, quod non tollit ab ea rationem proprij, neque communis sensibilis, quia talis extensio localis obiecti non requiritur apud recentiores istos ad sensationem; ergo nec tollit, quin sentiri possit naturaliter. Probatur consequentia, quia etiam si separaretur à quantitate, posset videri naturaliter, vt fatentur: cùm tamen nullam haberet extensionem localem; ergo etiam si eam non habeat in Eucharistia: naturaliter sentiri poterit.

Argumentum hoc solùm posset effugere, qui negaret Christum in Eucharistia habere propria accidentia, quæ habet in cœlo, & quæ naturaliter conuenit corpori eius, quantitatem videlicet, & qualitates, vt asseruit Durand. in 4. distinct. 10. quæst. 2. Sed ex hoc multa sequuntur incommoda, vt probauit Pater Suarius in 3. part. D. Thom. tom. 3. disput. 51. sect. 2. Propterea hæc sententia recentiorum tribuens accidentibus proprias extensiones distinctas ab extensione quantitatis fal-
133 sa censenda est, & quæ vocabulo extensionis abutitur. Non enim consistit vera, ac propria extensio in eo, quod est habere partem extra partem secundum entitatem: sed secundum modum, quo res coextendi potest spatio, illúdque replere, aut occupare; ita vt quælibet pars petat coextendi distinctæ parti spatij, eamque occupare, & aliam excludere ab ea, quod est esse cum quacumque alia impenetrabilem. Quam extensionem patet non habere vllas partes entitatiuas ex se: sed solas partes quantitatis prædicamentalis, à quibus eam recipiunt partes integrantes substantiæ, & aliorum accidentium, & sine illa non tam extensæ dicuntur, quàm entitatiuæ distinctæ, & aptæ, vt per quantitatem extendantur, quare abusus vocabuli extensionis est, nimísque impropria locutio quamcunque multitudinem partium entitatiuarum extensionem vocare. Hæc igitur extensio quantitatiua, quæ sola vera est, & propria, necessaria conditio est cuilibet agenti corporeo ad agendum in extrinsecum, vel illud immutandum: & cum sensibilia communia per se sint immutatiua sensuum nec debet, nec potest vlla alia extensio præter hanc commune sensibile vocari, & hæc de priori parte quæstionis.

Posterior quæstionis pars.

His de significatione, & numero sensibilium communium ita expositis discutiendum restat, quonam modo immutent sensum, vel ab eo percipiantur, videlicet per speciem, aut sine illa, & si per speciem, an per distinctam à specie, per quam immutat, atque percipitur sensibile proprium, vel per eandem.

Et prima opinio asserit aut sine vlla specie percipi à sensu, vel omnino per speciem proprij sensibilis ab hoc solo impressam, & nullo modo ab eisdem communibus sensibilibus. Ita Ferrar. 2. lib. de anima, quæst. 11. Caiet. & Palacius ibid. cap. 6. Fonseca 2. lib. Metaphys. cap. 2. quæst. 2. sectione 5. Sed hæc sententia falsa est, quantum ad vtrumque. Et quantum ad primum quidem probo esse falsum testimonio Aristotelis, & ratione, Aristoteles enim ad finem 6. capitis definiens sensibile per accidens asserit nihil pati ab eo sensum, neque aliquid in sensum agere: sed ex eo solùm percipi, quia accidit sensibili per se. Ex quo ita arguo, sensibile commune est sensibile per se; ergo per se immutat sensum, & nō per accidens, & sensus per se ab eo patitur: sed non immutatur sensus à sensibili, neque hoc agit in sensum, nisi per impressionem speciei; ergo contra sensum Aristotelis est dicere, quod sensibile commune sentiatur sine vlla specie. Quod verò sit contra rationem sic probo. Perfectiorem rationem sensibilis habet proprium, quàm commune: sed proprium non potest percipi à sensu, nisi ei vniatur per suam speciem, qua media concurrat cum eo ad sensationem; ergo multò minùs poterit percipi sensibile commune à sensu, nisi ei vniatur, vt sic possit esse cum principio sensationis; sed constat non posse per se, hoc est, sine specie vniri, quia nec potest proprium, licet sit perfectius: ergo impossibile est, quod sentiatur, & non per vllam speciem. Quod verò non possit percipi per speciem omninò alienam, quam ipsum nullo modo producat, videlicet per speciem sensibilis proprij, sic probo. Non potest obiectum vniri potentiæ per speciem, nisi ab ea repræsentetur: sed non potest secundum communem ordinem rerum species sensibilis repræsentare obiectum, à quo non procedat aliquo modo; ergo nec est posibile, quod commune sensibile vniatur potentiæ per speciē proprij nullo modo procedentem ab eo, vt asserit eadem sententia. 134 135

Secunda opinio per extremum opponitur præcedenti, asserens sensibile proprium imprimere sensui propriam speciem se repræsentantem, atque distinctam à specie proprij sensibilis, & per illam percipi. Ita Scotus in 4. dist. 12. quæst. 3. Gandau. 2. lib. de anima, quæst. 17. Ægidius in eodem lib. ad textum 65. dub. 2. & Iandun. quæst. 18. Probatur primò, quia sensibile proprium, & commune per se mouent sensum; ergo imprimunt ei propriam speciem, non vnam, & eandem; ergo distinctas, quare percipietur commune per speciem propriam, sicut percipitur proprium. Probatur minor, quia sensibile proprium, & commune non solùm specie: sed genere differunt, vt albedo, & quantitas; ergo non possunt repræsentari per eandem speciem, quia 136

rerum adeò diuersarum non potest dari eadem imago; necesse est ergo per diuersas repræsentari sensui. Secundò, quia cõtingit sensibile proprium videri per propriam speciem, & variari commune, cum quo simul videbatur, vt si videatur album sub figura triangulari, & hæc fiat posteà quadrangularis; tunc ergo inquiro, an mutata sit species, per quam videbatur priùs idem album, vel non: si mutatam esse dixeris in alteram: cùm solum sit mutatum commune sensibile, sequitur propriam speciem imprimere, & illam esse corruptam: nam cum ex parte proprij nihil sit mutatum, nec potest noua eius species esse producta: sed per antiquam permanentem, atque immutatam videri, si verò eadem perseuerat species proprij variato communi, sequitur hoc nihil imprimere sensui, & ideò vel omninò sine specie videri, aut per speciem proprij, quam nullo modo producit, quod esset incidere in præcedentem opinionem refutatam. Probatur tandem, quia sensibile commune percipitur à sensu sine proprio: ergo per distinctam speciem, quia omninò
137 sine specie percipi repugnat. Probatur antecedens in eo, qui manu tangeret cœlum, quod sine sensatione tactus non posset fieri: sed cœlum nullum habet sensibile proprium pertinens ad sensum tactus, quia caret omni qualitate tangibili ratione suæ incorruptibilitatis: ergo solùm sentiretur magnitudo eius, quæ est commune sensibile, & consequenter commune sine proprio, quod videtur etiam contingere, dum à longè videtur turris nullo in ea viso colore: sed solùm magnitudine.

Tertia opinio quasi media est inter primam, & secundam, asseritque *sensibile proprium per speciem videri, quam aliquo modo producit contra primam, non tamen per distinctam à specie sensibilis proprij, sed per eandem à se modificatam contra secundam,* & hæc est ferè communis, & vera, quam tenet D. Thom. 2. lib. de anima lect. 13. 1. part. quæst. 17. artic. 2. & quæst. 78. art. 3. ad 2. & ibidem Bañez, Philop. Tienensis, & Paulus Venetus, cap. 11. huius libri, Toletus quæst. 14. Ferrar. cap. 6. & omnes ferè recentiores. Quam in primis oportet explicare, & deinde probare. Explicatur autem hoc modo, sensibilia propria non percipiuntur à sensibus separata à subiectis sensibilibus: sed in
138 eis, non enim videtur albedo abstracta: sed in concreto: in concreto verò naturaliter, & necessariò sunt coniuncta cum sensibilibus communibus, & ab eis determinantur ad talem modum essendi, & cum ex determinabili, ac determinante fiat aliquid vnum, sequitur quod sensibile proprium, & commune ex natura rei percipiantur à sensu per modum vnius obiecti; sed eo modo, quo percipiuntur, immutant sensum; ergò per modum vnius eum immutant: & immutatio fit per productionem

speciei;

speciei; ergò per modum vnius imprimunt ei speciem,& consequenter vnam speciem repræsentantem vtrumque sub ratione vnius,& non plures : nam si plures imprimerent,vt plura ac distincta immutarent , & non vt vnum. Per modum autem vnius coniungi dicimus ad immutandum sensum , & producendam in eo speciem proprium,& commune sensibile , non quidem per accidens:sed per modum vnius per se, quia in ordine sensibili per se modificatur , ac determinatur proprium per commune , licet in ratione entis non constituant , nisi vnum per accidens. Quod hoc exemplo fiet manifestum , visus non 139
videt albedinem separatam à subiecto : sed in eo existentem,in quo talis, aut tanta extensio reperitur,talis etiam figura videtur etiam cum motu,vel in eodem loco consistens , hæc autem sunt communia sensibilia, quibus per se coniuncta,atque modificata percipiuntur propria naturaliter ; & ideò per modum vnius per se,atque per vnam speciem per se modificatam.Vnde fit speciem , per quam percipitur sensibile proprium , duo habere,videlicet entitatem,& modum, & ratione entitatis repræsentat proprium sensibile : ratione verò modi repræsentat commune ; & ideò vtrumque concurrit ad productionem eius per modum vnius, & singulis correspondet species ipsa secundum eam rationem , qua concurrit ad productionem eius, proprio quidē correspondet secundum entitatem, cōmuni verò secundum determinationē, & modum. Et eodem modo correspondet eis sensatio ipsa,cuius simul cū potētia principiū sunt.

Ad probandam verò hanc sententiam sic explicatam præ- 140
supponēdum est,quod licet vtrumque sensibile tam proprium, quàm commune sit sensibile per se,proprium tamen per se primò, & ideò tanquam primarium obiectum sensus ; commune verò eius ratione , hoc est,tanquam aliquid eius , vt tanquam extensio,figura, aut motus eius. Et ideò tanquam determinatiuum,vel modificatiuum, nam quantitas , vel figura non possunt per visum percipi , nisi ratione coloris, vel lucis:sensibile igitur commune , quasi per se secundò percipitur. Hoc igitur supposito sic arguo;sensibilia communia non sunt obiecta primaria sensuum , & consequenter nec separata à propriis sunt immutatiua eorum , sed vt aliquid eorum sunt, naturaliter eis coniuncta immutant ; ergò non possunt imprimere speciē sui in sensu,nisi præsupposita immutatione proprij , sed nec propria possunt immutare nisi determinata , & quasi modificata à communibus, quia agens debet esse determinatum in singulari existenti. Vnde sequitur neutrum posse immutare sensum,nec producere in eo speciem saltem naturaliter,nisi vt vnitum alteri,quare per modū vnius principij immutare possunt,& non alio

alio modo, & proinde per vnam tantùm actionem, sed ab vno principio per vnam tantùm actionem non potest procedere nisi vnus effectus;ergo nec possunt plures,ac distinctas species imprimere, sed vnicam secundum diuersas rationes vtrisque correspondentes modo iam exposito.

141 Secundò probatur, quia nec sunt necessariæ plures species, sed per vnam percipi possunt: cum percipiantur per modum vnius sensibilis determinati. Nec sit intelligibilis modus; quo vniri posſint tanquam principium vnius,eiusdémque sensationis: si plures, ac distinctæ ab vtroque producantur.

142 Ad primum argumentum secundæ opinionis cõcessa maiori, neganda est minor,quod sensibile commune,& proprium non producant vnam,& eandem speciē. Et cum dicitur esse diuersa, non solùm specie,sed genere distinguendum est, & in esse rei concedendum,sed in esse sensibilis negandum.Hoc enim modo sumpta per se communicant in eadem ratione obiectiua immutandi eandem potentiam sensitiuam, à qua vtrumque percipitur sub ratione vnius, atque eiusdem obiecti,quia commune est quasi modus proprij, & determinatiuum eius, cum quo constituit vnũ per se immutatiuum potentiæ, ac productiuum vnius,atque eiusdem speciei, à qua sub tali ratione, & conuenientia potest vtrumque repræsentari.

Illud verò, quod in secundo argumento quæritur, an variato sensibili communi,& permanente inuariato proprio, pereat species,à qua repræsentabatur vtrumque. Distinguendum est, nam secundum entitatem, non perit, sed integra perseuerat, quia secundum eam non procedebat nec tribuebatur communi sensibili, sed proprio; perit verò secundum modum,ratione cuius tribuebatur, & procedebat à sensibili communi,illudque repræsentabat.

143 Et quod pro incommodo inferri potest ex hac solutione, videlicet infinitos modos speciei perire posse, & alios infinitos de nouo produci,concedendum est,quia sicut sensibile proprium, quod mouetur, acquirit,& amittit infinitas præsentias locales, atque etiam infinitas partes motus,non mirum est, si pro earum acquisitione,ac deperditione infinitos modos eas repræsentandi acquirat,ac deperdat species, nec debet reputari incommodum, cùm tam præsentias,quàm modos, quibus repræsentantur sint entia incompleta.

Circa solutionem vltimi argumenti, Caietanus cap.6.huius

144 libri, concedit sensibile commune posse percipi à sensu sine proprio. Nihilominus ex doctrina à nobis nuper tradita probatur efficaciter hanc sententiam esse falsam, quia repugnat secundarium obiectum percipi à potentia, sine primario, sed

sensibile

sensibile proprium est primarium obiectum sensus; commune verò non nisi secundarium tanquam aliquid eius : ergo non potest sine illo percipi. Secùdò, commune sensibile solùm pertinet ad sensum, in quantùm determinat, ac modificat proprium: & ideò nec species ratione suæ entitatis ipsum repræsentat, sed ratione modi, per quam determinatur, sed modus non est vllo modo separabilis à re, quam modificat; ergò nec potest species representare commune, sensibile separatum à proprio, & consequenter sine illo nequit à potentia percipi.

Ad argumentum igitur, præsupposito quod cœlum nullam habeat qualitatem tangibilem, (quod valdè probabile est) negamus, quod posset per tactum sentiri quantitas eius, quemadmodum, nec posset videri, nisi haberet lucem, manus verò illum tangens impediretur, ne posset vlterius progredi à quantitate eiusdem cœli ratione suæ impenetrabilitatis, propter quam non admittit naturaliter aliam in eodem loco, & tunc si manus ipsa tangens cœlũ conaretur progredi, causaretur compressio aliqua in brachio, & ratione compressionis dolor sine aliqua impressione qualitatis à cœlo, vel sine distemperie, quia sola compressio partium, sicut sola diuisio sufficiens causa doloris est, nullam igitur sensationem tactus causaret cœlum, vel quantitatis eius, quare nec probatur hoc exemplo, quod commune sensibile possit sine proprio percipi à sensu.

QVÆSTIO XII.

An sensibile proprium indiuisibili modo existens possit per sensum percipi saltem per potentiam Dei absolutam.

Asseruimus quæstione præcedente nullum sensibile proprium percipi posse sine extensione aliqua quantitatiua, aut sine locali præsentia, quæ communia sensibilia sunt. Quærimus modo, an ita sit necessaria extensio hæc communis sensibilis ad percipienda propria, vt si per miraculum ea caruerint, & indiuisibilem modum habuerint, possint percipi à sensu naturaliter, vel saltem per potentiam Dei absolutam, possumusque exemplum designare in corpore Christi existentis in Eucharistia, & nullam habentis extensionem localem, sed modum potius indiuisibilem, & ita totum in tota hostia contineri, atque etiam in qualibet parte totum, an videlicet sub eo modo indiuisibili possit oculis corporeis videri color eius, atque etiam quantitatis, & consequenter Christus ipse, sicut modo videtur à nobis Petrus. 144

Et prima opinio affirmat proprium sensibile nullam habens magnitudinem, aut extensionem quantitatiuam, vel locatiuam præsentiam, sed modum indiuisibilem, non solùm naturaliter videri 145

videri posse,sed de facto videri, nisi impediatur visio eius, & ideò corpus Christi,vt in Eucharistia existens ratione proprij coloris quantumlibet modum indiuisibilem habentis videri posse naturaliter:& nisi propter meritum fidei per miraculum occultaretur, de facto videretur ab omnibus intuentibus hostiā consecratam. Ita Ocham in 4.dist.10.q.5.art 2.Maior. qu.5.& probabilem censet Gabriel.lect. 45. in can. Missæ lit. P. Probat Ocham,quia corpus Christi ratione sui coloris est visibile, & licet non habeat præsentiam circumscriptiuam,est tamen præsens speciebus sacramentalibus; ergò habet virtutem imprimendi speciem sui in oculo, sicut potest alias actiones exercere circa medium,vel aliud extrinsecum corpus; nihil ergò obstare potest: quin naturaliter videatur, nisi aliquod extrinsecum impedimentum.

146 Hæc tamen sententia tanquam singularis,& falsa reiicienda est;nam cæteri omnes Scholastici,quos statim citabimus,in eo conueniunt,quod corpus Christi vt indiuisibiliter existens sub speciebus sacramentalibus non sit naturaliter visibile, vel sensibile per quemuis alium sensum. Quod verò sit falsa probant omnes,quia vt videatur Christus,vt ibi existens, immutare debet visum imprimendo ei speciem,& diuisibilem quidem,quia in subiecto diuisibili,nempe in oculo produci, atque inhærere debet,sed secundum modum indiuisibilem, quem habet, non potest producere effectum diuisibilem: ergò nec potest immutare sensum,nec ab eo percipi.Secundò,quia corpus Christi,vt sic existens modo inextēso non respicit vllo modo extrinseca corpora,circa quæ possit agere, vel à quibus possit pati: vnde

147 nec percuti potest,vel lædi ab aliquo extrinseco, neque extrinsecum lædere,vel quoquo modo in ipsum agere,quia agere, & pati approximationem corporum tanquam conditionem necessariam postulat:ergò nec potest imprimere speciem sui sēsui:vt ab eo percipiatur, nec sensum ipsum aliquo modo respicere,vt corpoream eius, atque extensam actionem terminet: quia impressio speciei realis actio vnius corporis in alterum est,quamuis intentionalis.

Propterea secunda opinio negat naturaliter videri posse proprium sensibile sub modo indiuisibili existens, nec proinde corpus Christi,vt est in Eucharistia, bene tamen per potentiam Dei absolutam. Ita videtur sentire D. Thom. in 4. dist. 10.quæst.vnica.art.4.quæst. 1. præsertim ad 2. vbi loquens de oculo glorificati corporis, ait non implicare contradictionem & 1. part. quæst. 76. art. 7. ad 2.affirmat oculum Christi existentis in Eucharistia videre se ipsum, quamuis non videat modum,quem in ea habet. Ita etiam Alexand. Alens. 4. part.q. 10. memb.

1 c. memb. 7. artic. 3. §. 8. versiculo, *Consequenter quæritur*, addens 148
pium esse credere Beatam Virginem oculis suis vidisse Christum prout in Eucharistia existentem, quod speciali priuilegio ei fuit concessum, atque etiam Sotus in 4. distinct. 1 o. quæst. 1. artic. 7. & habetur in Summa Victoriæ, Eucharistia num. 61. Et pro eadem sententia citantur Bonau. & Vualdens. sed immeritò, quia non id asserunt. Citatur tandem Scotus, qui oppositam potius sententiam quodammodo tenet, vt statim ostendemus; Eam tamen sequuntur nonnulli ex recentioribus.

Et quantum ad priorem eius partem, quod non possit videri naturaliter, efficaciter probata est duobus illis argumentis, quibus præcedentem impugnauimus. Solùm igitur restat probanda quantum ad posteriorem, quod per potentiam Dei absolutam non repugnet.

Quod probant primo hoc discursu: color existens in corpore Christi est sensibile proprium, & eiusdem rationis, & naturæ cum colore aliorum corporum; ergò est per se visibile, & 149
accommodatum visui, vt videri ab eo possit. Solùm potest obstare, vt videatur defectus sensibilis communis, nempe extensionis localis, aut præsentiæ quantitatiuæ, quam in Sacramento non habet, aut modus indiuisibilis, quem loco eius habet, sed hæc non obstant, quin videri possit: ergo non repugnat videri.

Minorem probant, de defectu localis præsentiæ; quia præsentia localis est ratio formalis vbicationis, vel ipsummet vbi, quod acquirunt corpora per motum localem, sed eiusmodi vbi non est obiectum sensus, sed solùm potest percipi ab intellectu: tum quia importat respectum ad spatium, quem non potest sensus percipere, tum etiam, quia non est certum, quod sit aliquid intrinsecum in ipso mobili, quod ideò per sensum possit percipi, sed plures asserunt esse solam denominationem extrinsecam, quam habet corpus à loco se circunscribente, si autem esset commune sensibile certissimum foret, ergò non est necessaria talis præsentia, vt videatur, sed sine illa videri poterit ratione specierum, quibus præsens est: & si moueatur ad motum illarum, poterit etiam videri, vt in naui mota constat, cuius motum ab aliquo cubiculo non percipimus, nisi per aquam & corpus aliud interiectum.

Quod verò modus indiuisibilis, quem Christus habet in Eucharistia non obstet, vt videatur, dupliciter probant: primo, quia indiuisibilitas non est modus positiuus, sed sola negatio extensionis, negatio verò non est perceptibilis per sensus: ergò vt sentiatur obiectum indiuisibili modo existens, non est necessarium, quod indiuisibilitas ipsa sentiatur. Probatur antecedens, quia rem indiuisibiliter existere, hoc est, totam in 150

tam in toto,& totam in qualibet parte , benè poteſt per ſolam
negationem extenſionis intelligi:ergò non eſt ponendus mo-
dus poſitiuus , cum non ſint poſitiuæ entitates multiplicandæ,
ſine vrgenti neceſſitate. Et eſto concedatur modum indiuiſi-
bilitatis , quem Chriſtus habet in Euchariſtia eſſe poſitiuum,
non ſequitur , quod ſit imperceptibilis per ſenſum , quia non
eſſet ſupernaturalis ſecundum ſubſtantiam,vel entitatem:cùm
reperiatur in ſubſtantia naturali,ſed ſolùm ex parte efficientis
aut ex modo, quo efficitur , ſicut viſus reſtitutus ex eo natura-
lis eſt ſecundum ſubſtantiam,& ideò naturaliter videri poteſt
etiam ſi ex modo , quo reſtituitur ab efficienti ſit ſupernatura-
lis.Imò etiam ſi talis modus indiuiſibilis ſupernaturalis eſſet,
videri poſſet,quia ſi daretur color ſupernaturalis abſque dubio
foret ſenſibile proprium,non minùs quàm naturalis:ergò poſ-
ſet per ſenſum percipi,& conſequenter poterit videri præſen-
tia indiuiſibilis , etiam ſi concedatur ſupernaturalis ſecundum
151 entitatem.Et conſequenter Chriſtus ipſe, vt eam habet. Secun-
dò probant , quia licet ſenſibile commune non poſſit vllo mo-
do percipi à ſenſu ſine proprio , non tamen repugnat percipi
proprium ſine communi:ergò nec repugnabit percipi ſub mo-
do indiuiſibili. Probatur antecedens , quia commune ſenſibile
non eſt ratio ſentiendi proprium : ergò proprium non depen-
det à communi, quantum ad ſui ſenſationem dependentia eſ-
ſentiali , quemadmodum nec à ſubiecto , ſed ſolùm dependet
ſecundum modum naturalem , quia naturalis modus eſſendi
eius eſt inhærere in ſubiecto media quantitate; ergo ſicut non
repugnat,quod ſeparetur color à ſubiecto,atque etiam à quãti-
152 tate , figura , & aliis communibus ſenſibilibus : non repugna-
bit , quod ſeparatus ab eis videatur , ſeparatus vero ab eis ha-
beret modum indiuiſibilem : ergo ſub tali modo poteſt perci-
pi à ſenſu , quamuis non naturaliter : benè tamen per poten-
tiam Dei abſolutam.Cuius exemplum ſumere poſſumus in ac-
cidentibus Euchariſtiæ , quæ ſicut ſeparauit Deus à ſubſtantia
panis , poſſet ſeparare etiam inter ſe,ita vt quantitas ſola exi-
ſteret ſeparata ab omnibus qualitatibus, & quælibet harum ſe-
parata ab aliis : cùm ſit certum diſtingui realiter à quantitate,
& inter ſeſe.Tũc ergo poſſet ſentiri color per viſum, quia nul-
la apparet implicatio contradictionis , & tamen haberet mo-
dum indiuiſibilem;cùm eſſet ſeparatus à quantitate.

Probatur tandem , quia color per ſe primò eſt viſibilis : er-
go vt videatur,non dependet per ſe à modo diuiſibili , vel in-
diuiſibili , cum quolibet ergo videri , aut ſine vtroque non di-
cit intrinſecam repugnantiam, quare poterit cum modo indi-
uiſibili videri per potentiam Dei abſolutam. Probatur prior

conſe

consequentia: quia visibilitas coloris non dependet ab his modis: cum sit ei intrinseca. Et vrgeri potest argum. hoc modo, duo solùm requiruntur per se, & sufficiunt ad sensationem, videlicet potentia, & obiectum ei vnitum per se, vel per suam similitudinem, sed non implicat contradictionem, quod Deus imprimat speciem visui talis coloris indiuisibiliter existentis: cùm sit per se repræsentabilis per speciem: ergo nec potest implicare contradictionem, quod vt sic existens videatur. 153

Tertia opinio negat omnino, quod proprium sensibile sub modo indiuisibili existens videri possit, non solùm naturaliter, sed per potentiam Dei absolutam, & ideò affirmat implicare contradictionem, quod Christus prout in Eucharistia existens videatur, aut sentiatur alio sensu. Ita Ricar. in 4. dist. 10. arti. 5. q. 2. Palu. & Capr. q. vlt. Hisp. q. 1. artic. 3. ad 6. contra quintam conclusionem, Suar. in 3. p. D. Tho. to. 3. disp. 53. section. 4. fundamenta huius sententiæ mox proferenda sunt.

Vltima opinio videtur media inter secundam, & tertiam, quia visionem sensibilis proprij sub modo indiuisibili existentis, aut corporis Christi in Eucharistia, duobus modis sumi posse docet; primò quidem secundum considerationem absolutam: secundò cum reduplicatione, vt sub tali modo indiuisibili existentis; & vt modo priori videatur, necessarium non est videri talem modum indiuisibilem, & ideò per potentiam Dei absolutam videri potest: sed modo posteriori implicat contradictionem videri, quia modus indiuisibilis, nō est visibilis: nec proinde propriū sensibile, vt sub eo existens. Ita expressè Scot. in 4. d. 10. q. 9. §. *Ad quæstionem dico.* Probat primum; quia visio est forma absoluta potentiæ visiuæ; ergo fieri potest sine vllo respectu ad modum præsentialitatis obiecti diuisibilem, vel indiuisibilem: quare non repugnat videri proprium sensibile, vel corpus Christi in Eucharistia, etiam si non habeat diuisibilem præsentiam, atque etiam si non videatur modus indiuisibilis, quem habet, sed ita vt corpus ipsum videatur neutro horum modorum viso. 154

Probat verò secundum, quia si videatur proprium sensibile, vt sub modo indiuisibili existēs, sequeretur, quod prout est tali modo, causaret primò in potentia visionem sui: & etiam eam primò terminaret, sed hoc implicat contradictionem: quia causare primò visionem sui, & eam primò terminare requirit necessario in obiecto primo causante, & primò terminãte debitam dispositionem, hoc est, debitam approximationem, & debitam distantiā à potentia, sed tale sensibile prout sic existens, vel corpus Christi, prout est in Eucharistia, nec potest debito modo ab ea distare, quia vt habens talem modum essendi non 155

est in loco, & ideò nec potest esse approximatum, vel distans ab alio corpore: ergo si sub tali modo essendi reduplicatiuè accipiatur, non est vllo modo visibile, aut sensu perceptibile.

Nostra sententia duabus continetur assertionibus. Prior est, *neque proprium aliquod sensibile, prout habet modum indiuisibilem, aut inextensum, neque corpus Christi, prout est in Eucharistia, vllo modo videri potest per sensum etiam de potentia Dei absoluta.* Sensus huius assertionis est, implicare contradictionem, quod videatur modus indiuisibilis corporis Christi, aut cuiuslibet alterius corporis eum habens, & ideò implicare contradictionem, quod videatur, vt sub tali modo indiuisibili existens. Hæc est contra secundam opinionem, & eam tenent omnes authores
156 citati pro tertia, atque etiam Scotus verbis expressis. Est etiam expressa apud D. Thom. 3. p. q. 76. art. 7. in corpore vbi ita ait: *Et ideò propriè loquendo corpus Christi secundum modum essendi, quem habet in hoc Sacramento, neque sensu, neque imaginatione perceptibile est, sed solo intellectu, qui dicitur oculus spiritualis.* Et in solutione ad secundum, *Oculus corporalis Christi videt seipsum sub Sacramento existentem, non tamen potest videre ipsum modum essendi, quo est sub Sacramento, quod pertinet ad solum intellectum.*

Et probatur efficaci ratione hoc modo: non potest videri sensibile secundum modum indiuisibilem, nisi viso modo ipso indiuisibili, quem habet, neque Christus prout est in Eucharistia, nisi viso modo, quem ibi habet; sed talis modus indiuisibilis non est vllo modo sensibilis: ergo neque Christus in quantum illum habet vllo modo sentiri potest. Maior expressa est in verbis D. Tho. citatis, & etiam est per se euidens; quia euidés est non posse videri corpus, vt album, nisi visa albedine, & etiam
157 est euidens non posse videri corpus, vt habens figuram, nisi visa figura; ergo euidens est non posse videri sensibile proprium secundum modum indiuisibilem, neque Christum, vt habentem talem modũ indiuisibilem in Eucharistia, nisi viso modo indiuisibili. Minorẽ verò, nempe contradictionem implicare, quod videatur talis modus indiuisibilis; probo hoc discursu. Sensibile diuisũ est ab Arist. c. 6. huius libri adæquata diuisione, in sensibile proprium, commune, & per accidens, sed modus essendi indiuisibiliter nullum horum est; ergo non pertinet ad sensus, nec vllo modo sentiri potest. Euidens est consequentia, quia nulla potentia potest versari circa illud, quod est extra rationem sui obiecti; ergo sensus versari nõ potest circa id, quod non est vllo modo sensibile. Sed probatur minor de sensu visus in speciali, cuius propriũ obiectũ solùm est color, & lux, sed modus indiuisibiliter essendi non est color, neque lux: ergo nõ est propriũ sensibile visus. Quare apertè falsũ est, quod asserit secunda opinio,

nio, videlicet modũ essendi indiuisibiliter (etiã si positiuus cõcedatur) non esse supernaturalem secundum entitatem, sed naturalem, & solùm ex modo, quo producitur ab efficiẽte supernaturalem, vt oculus restitutus cæco, quod apertè falsum voco, quia si esset naturalis secundũ entitatem, cõnaturalis foret colori, sicut visus restitutus cæco, sed non est ei cõnaturalis, quin potius opponitur modo eius cõnaturali; nam cũ dolore ex propria essentia, & natura sit accidẽs corporeum aptum inhærere subiecto media quantitate: sua natura postulat modum essendi diuisibiliter: ergo non potest esse ei connaturalis; quare necesse est esse supernaturalem secundum substantiam. Et ex hoc etiam efficaciter colligitur non esse vllo modo sensibilem, nec videri posse. Quòd enim excogitari posset visibilem foro colorem supernaturalem, cui modus iste connaturalis esse posset, fundamento caret, quia sicut communis ferè omnium sententia tenet, non posse vlla ratione dari supernaturalem substantiam creatam, quia ex propria essentia est ordinis naturalis, eodem modo non potest dari corporeum accidens supernaturale secundum substantiam, vel entitatem: quia ex intrinseca suà ratione naturale est accidens, sicut nec dabilis est quantitas supernaturalis: quia media inhærere aptũ esset, si daretur. Hinc ergo cõstat talem modum indiuisibiliter essendi non esse proprium sensibile visus. Quod verò non sit commune, euidentius est, cum nullum sit ex quinque enumeratis ab Aristotele, capir. 6. ad quæ reducuntur omnia. De sensibili verò per accidens non est minùs euidens, quia sensibile per accidens, vt locis citatis docuerunt Aristoteles, & D. Thom. & docent omnes, comparatur ad commune, & proprium tanquam subiectum eorum, cuius formæ sunt, & ideò perceptis per se formis dicitur per accidens percipi subiectum, licèt nullam habeat rationem sensibilis ex propria natura, sed constat hunc modum non posse sic comparari ad sensibilia propria, & communia; ergo nec potest esse sensibile per accidens. Quod verò dicitur ab his, qui defendunt secundam opinionem, videlicet modum indiuisibiliter existendi non esse entitatem positiuam, sed solam negationem extensionis, & ideò non esse sensibilem, quia negationes non sentiuntur; quare vt videatur proprium sensibile secundum talem modum, vel Christus in Eucharistia, vt ibi existens non esse necessarium videri modum. In primis est falsum, quia modus iste indiuisibilis (vt docuit D. Tho. loco citato) similis est modo essendi substantiæ sua natura indiuisibili, ac positiuo iuxta omnium sententiam, quia magna perfectio substantiæ est: ergo positiuus esse debet modus indiuisibilis communicatus sensibili proprio, vel corpori Chri-

bilis, quemadmodum nec potest repræsentari modo diuisibili, quin repræsentetur modus ipse extensus, ac diuisibilis; & ideò nec videri per eam sic repræsentantem, quin videatur modus indiuisibilis, de quo probauimus iam non esse vllo modo visibilem. Et eadem ratione probatur non posse repræsentari modo diuisibili; quia nec talem modum habet obiectum repræsentatum: sed oppositum, nec posset videri, nisi viso modo diuisibili, si diuisibiliter repræsentaretur. Secundò probatur argum. Theologico, quia corpus Christi, vt in Eucharistia existens, est organicum, & vt organicum continetur sub specie panis per se, hoc est, ex vi verborum: ergo non potest videri, nisi organicum videatur: sed non potest videri corpus organicum, nisi videatur figura eius, quæ est cõmune sensibile, ergo repugnat videri sine sensibili communi. Minorem probo, quia corpus organicum dicit corpus heterogeneum habens partes organicas diuersæ rationis, sed partes organicæ diuersæ rationis sunt diuersæ figuræ: ergo non potest videri organicum corpus, nisi visa figura. Probatur tertiò, quia organum sensus, imò & sensus ipse habet esse extensum, ac diuisibile: ergo nõ est capax speciei indiuisibilis: siue ergo recipiat speciem sibi ab obiecto impressam, vel immediatè adeò diuisibilis debet esse, atque extensa, imò, & modo diuisibili repræsentare, ita vt quælibet pars determinata eius repræsentet partem obiecti determinatam, vt superiùs probauimus, & non aliam, neque totum obiectum, sed modus iste repræsentandi est diuisibilis: ergo implicat contradictionem repręsentare obiectum, nisi sub modo diuisibili existens, quia inter speciem repræsentantem, & obiectum repræsentatum intrinseca proportio requiritur, non solùm in esse rei, sed in esse sensibilis repræsentati: quare obiectum sensibile sub modo indiuisibili non est repræsentabile per speciem sensibilem vllo modo, nec sentiri potest per eam. 163

Probatur tandẽ, quod non possit videri sine specie supplente Deo concursum speciei: quia visio est forma diuisibilis inhærens subiecto diuisibili, nempe visui, & per eam producitur omninò necessariò species expressa diuisibilis, non solùm in modo essendi, sed in modo repræsentandi: ergo concursus, quo Deus suppleret vicem speciei impressæ, diuisibilis esse deberet eisdem modis, cùm sit eadem ipsa visio, vt à Deo proueniens; quare non posset per eam videri obiectum, nisi modum diuisibilem habens, sicut probatum est non posse videri per speciem à se impressam. 164

Ad argument. igitur Ochami concedendum est antecedens, quod corpus Christi secundum se sit visibile per suum colorẽ, cæterum vt videatur postulat pro conditione intrinseca mo-

lem dependentiam à communi, vt sentiatur, distinguendum 166
est: nam tanquam à ratione suæ sensibilitatis nō dependet, benè tamen tanquam à conditione intrinseca, quæ dependentia ad essentialem reduci potest, quare non potest vllo modo suppleri. Et tandem assero, quod licet non probetur euidenter implicare contradictionem, quod proprium sensibile videatur sine communi, vt Christus in Eucharistiâ, probatur tamen efficaciter intra latitudinem probabilitatis; ita vt non benè possit argumentis satis fieri, nisi negando aliqua ab omnibus ferè in schola recepta, atque etiam alia valde proxima principiis veræ philosophiæ, aut Metaphysicæ, vt facilè potest constare ex discursu totius quæstionis. Et hoc satis est, vt teneamus implicare contradictionem, in quo nulla fit iniuria diuinæ omnipotētiæ.

Quod verò attinet ad D. Thom. satis expressa est eius sententia in vltimo loco, in quo diuerso modo loquitur ac in aliis, in quibus sub dubio id reliquisse videtur, quod videatur corpus Christi in Eucharistia. Re tamen meliùs considerata in 167
Summa firmiter asseruit nō posse vllo modo videri, & huic testimonio tanquam extremæ eius sententiæ standum est. Quod verò in solutione ad secundum asseruit oculum Christi videre se ipsum in Eucharistia existentem, ex duobus aliis, quæ in eadem solutione addit, facilè explicatur; primum est, quod neque oculus Christi videat modum, quem habet in Eucharistia, qui nullo modo visibilis est. Postremum, quod non est eadem ratio de alio oculo glorioso, ac de oculo Christi; nam alter oculus nō est in Eucharistia sicut oculus Christi. Ex primo enim euidenter sequitur sentire D. Tho. quod neque oculus Christi videt se secundum modum, quem habet in Eucharistia, quia repugnat videre se, vt ibi existentem: si non videatur modus, quo ibi existit. Quo supposito ex secūdo intelligitur, quem sensum te- 168
nuerit, dum asseruit oculum Christi in Eucharistia existentem videre seipsum, videlicet ratione identitatis numericæ eiusdem Christi; & eiusdem eius oculi in cœlo, & in Eucharistia existentis. Ratione cuius verum simpliciter est quod oculus Christi videt seipsum in Eucharistia existentē: cum videat seipsum extra Eucharistiam, non enim requiritur ad veritatem huius: *Oculus Christi videt seipsum in Eucharistia existentem*, quod vt in Eucharistia existens habeat visionem sui: sed sufficit, quod alicubi eā habeat: nam cum idem numero sit oculus eius extra, & intra Eucharistiam existens, sufficit vtcumque, & vbicumque se videre, vt dicatur se videre in Eucharistia existentē. Quemadmodum sola identitas numerica eiusdem oculi sufficit, vt verum sit affirmare de eo, Oculus Christi in cœlo existens habet modum indiuisibilem, nec requiritur, vt eum habeat secun-

dum modum, quem habet in cœlo. Et possumus exemplum afferre in corpore existente simul Compluti, & Romæ per potentiam Dei absolutā, quod sufficeret Romæ calefieri ab igne, licet non calefieret Compluti, vt verum foret de eo affirmare, *Petrus existens Compluti calefit ab igne*, vt autem significaret D. Thom. hunc se tenere sensum, adiecit hæc verba. *Nec tamen est simile de alio oculo glorioso: quia etiam oculus Christi est sub Sacramento, in quo non conformatur ei alius oculus gloriosus*, quasi dicat ideò non esse verū, quod alius oculus gloriosus videat oculum Christi in Eucharistia existentis, sicut verū est de oculo Christi, quod se videat in Eucharistia existentem. Quia numerica identitas non conuenit alteri oculo glorioso ab eo distincto.

QVÆSTIO XIII.

An præter speciem impressam sit necessaria præsentia obiecti ad sensationem externam.

169 Sensus quæstionis est, an præter speciem sui, quam obiectum imprimit potentiæ, per quam concurrit ad sensationem cum potentia tanquam principium eius, necessariò requiratur actualis existentia, ac præsentia eiusdem, vt per se terminet eandem sensationem; vel sufficiat esse ei præsens per eandem speciem ad terminandum, & ideo in absentia, vel iam non existens percipi possit à sensu.

Et prima opinio tenet, præsentiam obiecti ita esse necessariam, vt nisi præsens per se ipsum sit, non possit per vllum sensum externum percipi, etiam per potentiam Dei absolutam. Ita Gabr. in 2. dist. 3. q. 2. concl. 2. quem recentiores aliqui sequuntur. Probatur testimonio Arist. 2. lib. de anima, text. 6. vbi propria obiecta sensus, & intellectus his verbis distinguit. *Singularium quidem secundum actum sensus, scientia autem vniuersalium, hæc autem in ipsa quodammodo sunt anima, vnde intelligere in ipso est, cum vult, sentire autem non est in ipso, necessarium est enim esse sensibile.* Ex quibus ita arguo, nulla potentia potest versari circa

170 illud, quod intra latitudinem sui obiecti non continetur, etiam per potentiam Dei absolutam, vt visus non versatur circa sonum: sed proprium obiectum sensus est res singularis actu existens ex mente, & verbis Aristotelis: ergo nullo modo operari potest circa sensibile non existens, & consequenter nec circa absens: nam ita se habet absens ad effectum sensationis, ac si non esset in rerum natura. Quod etiam D. August. sensisse videtur, vt probant verba sequentia ex 11. lib. Confess. cap. 19. desumpta. *Quoquo modo se itaque habeat arcana præsentia futurorum: videri nisi quod est, non potest.* Probatur deinde ratione; primo ex fine, in quem dati sunt sensus isti à natura animalibus,

qui

qui absque dubio non est alius, quàm vt per eos, regere se possint circa sensibilia præsentia; nam pro absentibus, aut præteritis, etiam iam non existentibus dati sunt eis sensus interni, & ex hoc fine desumitur modus, quo immutantur omnes à suis obiectis, videlicet per speciem in eis productam, qua repræsentantur. Et ex vtroque sequitur sensationem externam adeò necessariò postulare præsentiam obiecti sensibilis, circa quod versatur, vt non possit etiam supernaturaliter versari circa obiectum absens, vel actu non existens, quia nec potest, nisi per se præsens immutare potentiam, 171

Secundò, quia si sensibile potest in absentia, vel actu non existens percipi à sensu; ergo poterit sonus non existens audiri, cœlum ab homine in terra degente tangi, atque etiam mel gustari, & consequenter nutrire corpus, quæ quidem portentosa in primis videntur; & deinde apertè falsa, quia omnes sensationes externæ sunt intuitiuæ notitiæ, de ratione autem intuitiuæ notitiæ est, quod tendat ad obiectum per se præsens, alioqui si absens sit, non dicetur intueri ipsum: ergo impossibile omninò censendum est externum sensum percipere posse sensibilia, nisi actu præsentia.

Secunda opinio huic ex diametro opposita asserit actualem sensibilium præsentiam nullo modo esse necessariam: sed percipi posse à sensibus obiecta absentia, aut non existentia per suis speciem, non solùm supernaturaliter: sed etiam naturaliter, & sæpe contingere, quod ita percipiantur. Ita Buridanus 2. lib. de anima, q. 21. & 22. quem sequuntur recentiores quidam non vulgaris authoritatis. Probantque egregiis in primis testimoniis eiusdem Arist. ac D. August. Aristoteles enim in lib. de insomniis cap. 2. iuxta antiquam translationem id expressè asserit hisce verbis. *Manifestum autem, id est, cum continenter aliquid sentimus: nam licet sensum transferamus, ea nihilominus comitatur passio, vt de sole ad vmbram, contingit enim nihil tunc cernere ob motiunculam à lumine adhuc in oculis restantem.* Et vniuersaliter de omni sensu externo, ac de omni sensibili docuerat in principio eiusdem capitis in hæc verba: *Sensibilia enim secundum singulum sensorium in nobis efficiunt sensum, & quæ fit ab eis passio, non solùm inest in sensoriis, dum sensus agunt, sed, & dum abierunt.* Et D. Aug. 11. lib. de Trin. cap. 2. non minùs expressè id docet sic loquens: *Nam insertarum fenestrarum cancelli, si eos forte intuebamur, sæpe in illis apparuere coloribus, vt manifestum sit hanc affectionem nostro sensui ex ea re, quæ videbatur impressam attenderimus quaque luminaria, & inde oculos clauserimus, quasi versantur in conspectu.* Probant deinde ratione simili, quia dum proiectus lapis sursum mouetur, imprimitur ei impulsus quidam

172

173

aliquandiu durans:qui tandem se ipso, ac sine contrario paulatim languescit,ac deficit: ita ergo res se habebit in specie impressa à sensibili præsenti, vt post sensationem factam absente iam obiecto languescere incipiat,& tandem deficiat, non enim probari potest plus dependere speciem ab obiecto,quàm à proiiciente impulsum:permanebit ergo visio aliquantulum in absentia obiecti:cùm permaneat species, quæ cum potentia, & tanquam virtus eiusdem obiecti sufficiens principium sensationis est, quare non erit necessaria semper obiecti præsentia
174 ad sensationem, etiam naturaliter.

Vltima sententia quasi media est inter duas priores,& asserit duo. Primum, *naturaliter quidem non posse percipi à sensu externo obiectum absens, vel non existens: sed præsentiam eius naturaliter esse necessariam,vt sentiatur.* Secundum, *per potentiam Dei absolutam percipi posse à sensu sine præsentia reali, & sine existentia actuali, per speciem sui conseruatam à Deo in sensu, aut de nouo ab eo productam, per quam dicitur præsens in esse cognito, vel obiectiuo.* Ita Molina 1.p.quæst.55.art.2.disp.2.memb.5. Suarius tomo 3. in 3.part.D.Thom.dis.53.sect.4.& disp.55.sect.2.& est iam fere communis inter recentiores. Et colligitur euidenter ex doctrina D.Thom.3. part.q.76.art.8. vbi docet aliquando in Eucharistia miraculosè videri Christum sub specie pueri,aliquando sub specie iuuenis, aliquando etiam videri carnem eius,vt etiam sanguinem, in cuius testimonium perseuerat vsque in hodiernum diem miraculum illud continuatum in oppido Scalabitano in regno Lusitaniæ bis in anno expositum, vt ab omnibus videatur, his modis apparente, aut viso Christo, & carne,& sanguine eius. In his vero apparitionibus miraculosis
175 ait D. Thom. nunquam videri verum corpus Christi, aut veram eius carnem,aut sanguinem:sed repræsentari hæc in oculis videntium, per species eis impressas à Deo, ac si verè ibi essent, eo ferè modo, quo Christus Dominus sub peregrini specie à duobus discipulis visus est.Sentit ergo in his apparitionibus apparere res ibi non existentes, vel non præsentes per species productas in potentia:sed absque mendacio,quia tales apparitiones ostenduntur, & fiunt in confirmationem veritatis fidei,& non ad decipiendos homines. Pro hac etiam sententia possunt referri omnes, qui cum D. Thom. eodem modo loquuntur de his apparitionibus, vt Scotus in 4. distinct. 10. quæst.1. Ledesma 1.part.4.quæst.14.art. vltim. Anton.3. part. Theolog.tit.13. cap.14. Victoria in relatione de Eucharistia, num.82.& Sot.in 4.distinct.10. quæst.1.art.8. hæc vltima sententia videtur mihi probabilior,

Ad cuius veritatẽ ostendendam duo sunt à nobis probanda: Primum,

Primum, quod sensus externi non possint naturaliter operari, nisi circa res per se ipsas præsentes; quod probo expresso in primis testimonio Arist. 2. lib. de anima, text. 60. in fauorem primæ opinionis relato, quo testatur Aristot. intellectum operari posse quotiescunque voluntas eum applicauerit, quia habet intra se obiecta vniuersalia, circa quæ operatur repræsentata per species conseruatas in memoria; sensus verò cùm operetur solùm circa singularia sensibilia actu existentia extra se, non 176 potest operari, nisi eisdem sensibilibus actu existentibus. Probatur deinde ratione, primò, quia obiectum non potest concurrere ad sensationem per se: cum nec sit præsens potentiæ, nec ei proportionatum, concurrit igitur per speciem, quam in sensu producit, per quam consequitur præsentiam, & proportionem, sed species dependet ab eo, tanquam à causa naturali, non solùm in esse, & fieri, sed etiam in cõseruari; ergo non potest permanere in potentia eo absente, vel non existente, & ex consequenti, nec poterit fieri sine illo sensatio naturaliter. Et si respondeas non posse diu durare, nec omnino permanere absente obiecto, nisi vehementer fuerit ab eo immutata potentia, vel ipsa intenso quodam conatu in eum priùs intenderit, & tunc non nisi paruo tempore, & ita vt non tam sensatio præterita permanere dicatur secundum eam perfectionem, quam habuit priùs, quàm secundum quasdam reliquias eius. Probo hoc esse falsum duplici argumento: primò, quia dependentia effectus sua causa naturali in conseruari non minùs est naturalis, quàm dependentia in esse, & fieri; ergo sicut semper dependet eodem modo in esse, & fieri, ita etiam in conseruari, sed euidens est 177 eodem modo, & semper dependere effectum à sua causa naturali in esse, & fieri, siue sit intensior, vel remissior, siue paruo, vel magno tempore, ita vt nec per minimum tempus possit esse, vel fieri naturaliter, nisi cum actuali dependentia ab ea: ergo eodem modo dependebit in conseruari semper, siue remissior sit, vel intensior, siue paruo, vel magno tempore, ita vt nec per minimum tempus possit conseruari, sine actuali dependentia ab ea, & consequenter, sine actuali eius præsentia, vel existentia. Et certè si semel conceditur posse conseruari, sine actuali dependentia à causa paruo tempore, euidenter sequitur posse etiam diu conseruari: nam si aliquo tempore sine illa conseruatur, ergo actualis dependentia ab ea non est necessaria ad sui conseruationẽ: quare sine illa poterit quocumque tempore conseruari, & multo melius secundum esse intensum, aut perfectum, quàm secundum esse remissum, aut imperfectum, quia quo debilius est, plus dependet à sua causa. Et vrgeri potest euidenti experientia in lumine, & quocunque alio effectu dependente

aliquandiu durans: qui tandem se ipso, ac sine contrario paulatim languescit, ac deficit: ita ergo res se habebit in specie impressa à sensibili præsenti, vt post sensationem factam absente iam obiecto languescere incipiat, & tandem deficiat, non enim probari potest plus dependere speciem ab obiecto, quàm à proiiciente impulsum: permanebit ergò visio aliquantulum in absentia obiecti: cùm permaneat species, quæ cum potentia, & tanquam virtus eiusdem obiecti sufficiens principium sensationis est, quare non erit necessaria semper obiecti præsentia
174 ad sensationem, etiam naturaliter.

Vltima sententia quasi media est inter duas priores, & asserit duo. Primum, *naturaliter quidem non posse percipi à sensu externo obiectum absens, vel non existens: sed præsentiam eius naturaliter esse necessariam, vt sentiatur.* Secundum, *per potentiam Dei absolutam percipi posse à sensu sine præsentia reali, & sine existentia actuali, per speciem sui conseruatam à Deo in sensu, aut de nouo ab eo productam, per quam dicitur præsens in esse cognito, vel obiectiuo.* Ita Molina 1.p.quæst.55.art.2.disp.2.memb.5. Suarius tomo 3. in 3.part.D.Thom.dis.53.sect.4.& disp.55.sect.2.& est iam fere communis inter recentiores. Et colligitur euidenter ex doctrina D.Thom.3. part.q.76.art.8. vbi docet aliquando in Eucharistia miraculosè videri Christum sub specie pueri, aliquando sub specie iuuenis, aliquando etiam videri carnem eius, vt etiam sanguinem, in cuius testimonium perseuerat vsque in hodiernum diem miraculum illud continuatum in oppido Scalabitano in regno Lusitaniæ bis in anno expositum, vt ab omnibus videatur, his modis apparente, aut viso Christo, & carne, & sanguine eius. In his vero apparitionibus miraculosis
175 ait D. Thom. nunquam videri verum corpus Christi, aut veram eius carnem, aut sanguinem: sed repræsentari hæc in oculis videntium, per species eis impressas à Deo, ac si verè ibi essent, eo ferè modo, quo Christus Dominus sub peregrini specie à duobus discipulis visus est. Sentir ergo in his apparitionibus apparere res ibi non existentes, vel non præsentes per species productas in potentia: sed absque mendacio, quia tales apparitiones ostenduntur, & fiunt in confirmationem veritatis fidei, & non ad decipiendos homines. Pro hac etiam sententia possunt referri omnes, qui cum D. Thom. eodem modo loquuntur de his apparitionibus, vt Scotus in 4. distinct. 10. quæst.1. Ledesma 1.part.4.quæst.14.art. vltim. Anton.3. part. Theolog.tit.13. cap.14. Victoria in relatione de Eucharistia, num.82.& Sot.in 4.distinct.10. quæst.1.art.8. hæc vltima sententia videtur mihi probabilior,

Ad cuius veritatē ostendendam duo sunt à nobis probanda; Primum,

Primum, quod sensus externi non possint naturaliter operari, nisi circa res per se ipsas præsentes; quod probo expresso in primis testimonio Arist. 2. lib. de anima, text. 60. in fauorem primæ opinionis relato, quo testatur Aristot. intellectum operari posse quotiescunque voluntas eum applicauerit, quia habet intra se obiecta vniuersalia, circa quæ operatur repræsentata per species conseruatas in memoria; sensus verò cùm operetur solùm circa singularia sensibilia actu existentia extra se, non potest operari, nisi eisdem sensibilibus actu existentibus. Probatur deinde ratione, primò, quia obiectum non potest concurrere ad sensationem per se: cum nec sit præsens potentiæ, nec ei proportionatum, concurrit igitur per speciem, quam in sensu producit, per quam consequitur præsentiam, & proportionem, sed species dependet ab eo, tanquam à causa naturali, non solùm in esse, & fieri, sed etiam in cōseruati; ergo non potest permanere in potentia eo absente, vel non existente, & ex consequenti, nec poterit fieri sine illo sensatio naturaliter. Et si respondeas non posse diu durare, nec omnino permanere absente obiecto, nisi vehementer fuerit ab eo immutata potentia, vel ipsa intenso quodam conatu in eum priùs intenderit, & tunc non nisi paruo tempore, & ita vt non tam sensatio præterita permanere dicatur secundum eam perfectionem, quam habuit priùs, quàm secundum quasdam reliquias eius. Probo hoc esse falsum duplici argumento: primò, quia dependentia effectus sua causa naturali in conseruari non minùs est naturalis, quàm dependentia in esse, & fieri; ergo sicut semper dependet eodem modo in esse, & fieri, ita etiam in conseruari, sed euidens est eodem modo, & semper dependere effectum à sua causa naturali in esse, & fieri, siue sit intensior, vel remissior, siue paruo, vel magno tempore, ita vt nec per minimum tempus possit esse, vel fieri naturaliter, nisi cum actuali dependentia ab ea: ergo eodem modo dependebit in conseruari semper, siue remissior sit, vel intensior, siue paruo, vel magno tempore, ita vt nec per minimum tempus possit conseruari, sine actuali dependentia ab ea, & consequenter, sine actuali eius præsentia, vel existentia. Et certè si semel conceditur posse conseruari, sine actuali dependentia à causa paruo tempore, euidenter sequitur posse etiam diu conseruari: nam si aliquo tempore sine illa conseruatur, ergo actualis dependentia ab ea non est necessaria ad sui conseruationē: quare sine illa poterit quocumque tempore conseruari, & multo melius secundum esse intensum, aut perfectum, quàm secundum esse remissum, aut imperfectum, quia quo debilius est, plus dependet à sua causa. Et vrgeri potest euidenti experientia in lumine, & quocunque alio effectu dependente

dente à sua causa in conseruari;quod nec remissum, nec paruo tempore,imò neque vllo alio modo potest, sine actuali dependentia naturaliter conseruari;ergò vel negandum est,quod species dependeat naturaliter in conseruari ab actuali præsentia obiecti contra manifestam experientiam, & rationem, vel ne-
178 gandum quod possit vllo modo,vel vllo tempore, quamuis minimo conseruari,sine actuali eius præsentia,vel sine illa percipi à sensu,vel sensationem eius durare. Probatur tandem falsitas huius sententiæ,quia si abeunte sensibili perseuerat eadem eius visio:ergò videtur per eam in eodem situ,& in eadem distantia, sed dum priùs videbatur,erat extra oculum,& in tali distantia ab illo;ergò in eadem dispositione videri debet,sed non potest clausis oculis videri aliquid extra illos propter impedimentum appositum,imò nec apud defensores primæ opinionis extra videtur, sed intra oculos, quod manifestam continet repugnantiam; ergò naturaliter est impossibile, quod clausis oculis permaneat eadem species,eadem visio,& eiusdem obiecti,ac anteà.

179 Probatur iam secundum,quod per potentiam Dei absolutam possit videri obiectum absens, vel non existens contra secundam opinionem. Primo,quia si id non foret possibile, maximè quia species obiecti producta in potentia non solùm habet naturalem dependentiã ab eodem obiecto in conseruari : sed omnino intrinsecam,hoc autem est falsum; ergo nulla potest assignari ratio talis repugnãtiæ. Probatur minor, quia lumen productum in medio dependet in conseruari à luminoso, à quo producitur: & nihilominus potest conseruari à Deo extincto, luminoso,& vniuersaliter loquendo,omnem effectum purè efficienter productum à causa secunda, potest conseruare per se prima,sicut potest producere, sed species non dependet ab obiecto plusquam efficienter,sicut à luminoso lumen:ergo potest Deus supplere efficientiam obiecti, à quo conseruabatur. Secundo,quia Deus potest ex se solo producere speciẽ cuiuscumque obiecti, & in quacumque potentia, quæ versatur circa illud: cum constet eas produxisse in intellectu Angeli à principio; atque etiam cùm infinita virtus eius eminenter contineat obiectum quodcumque,atque etiam virtutem eius obiectiuam, ac productiuam specierum.Et eadem ratione potest speciem à se productam sine obiecto conseruare, sine illo in eadem potentia:sed ex potentia, & specie tanquam virtute obiecti constituitur vnum principium sufficiens sensationis,quia per speciem determinatur potentia,& constituitur sufficienter in actu primo ad operandum circa tale obiectum : ergo poterit elicere actum,sine præsentia obiecti,vel actuali existentia eius.

Sed respondent obiectum duobus modis concurrere ad sensationem, videlicet tanquam comprincipium eius media specie impressa in potentia, atque etiam terminando eandem sensationem, per se quidem praesens, quia sensationes externae sunt quasi notitiae quaedam intuitiuae, quibus intrinsecum est terminari ad rē praesentem: vnde licet possit Deus supplere priorem concursum obiecti per speciem à se productam in potentia, non tamen posteriorem. Haec tamen ratio solùm habet apparentiam, non tamen probat repugnantiam, quam intendit: nam licet sensationes quasi intuitiuae sint notitiae, non est tamen necessarium ad rationem intuitiuae notitiae, quod terminetur ad rem secundum esse reale praesentem, sed satis est terminari ad eam, vt habentem esse praesens repraesentatum potentiae, quod habet per speciem expressam tanquam per rationem intrinsecam terminantem à qua repraesentatur obiectum vt actu, & expresse cognitum, quo pacto terminus est quasi intrinsecus eiusdem cognitionis. Non est igitur necessarium, quod haec ratio causae formalis extrinsecae suppleatur à Deo per aliquem concursum, quia non est necessarium, quod eam exerceat obiectum per propriam praesentiam realem, sed potest per praesentiam quasi extrinsecam, quam habet in specie expressa eiusdem cognitionis eam terminare, supposito quod 182
species ipsa expressa proxima, atque intrinseca ratio terminādi est eiusdem sensationis, sicut potest esse per sensibile, quod habet repraesentatum in specie impressa esse principium eius.

Ad testimonium Aristotelis pro prima opinione adductum respondeo, ita existimasse Aristotelem, non posse sensus externos operari circa sensibilia absentia, vel non existentia, quia solùm cognouit ordinem naturalem rerum, iuxta quem verissimum id est; per potentiam verò supernaturalem non cognitam ab eo, aliter fieri potest, vt probauimus. Ad argumentum verò ex testimonio deductū concessa maiori, distinguenda est minor, quod obiectum adaequatum externi sensus sit res singu- 183
laris actu existens, vel actu praesens, nam secundum naturalem modum operandi visus ita est, quia circa illam tantùm operari potest, absolutè verò falsum; sed adaequatum obiectum externi sensus est singulare sensibile externum, realiter praesens, vel repraesentatum praesens per speciem. Testimonium verò Diui Augustin. eodem modo intelligendum est de potestate naturali sensus, supernaturaliter verò conseruata specie obiecti, etiam in absentia eius operari potest.

Ad primum argumentum concesso antecedente, quod in cū finem sint sensus à natura concessi animalibus, neganda est consequentia, quod non possint supernaturaliter operari, nisi

circa

sensibilibus aliquantulum. Ex quibus licet re vera nulla resultet visio, resultat tamen in imaginatione deceptio quædam, per quam indicat permanere actum visionis circa eadem obiecta: imaginantur enim se adhuc videre illa, eo ferè modo, quo contingit dormientibus, aut infirmis propter nonnullas impressiones receptas ab obiectis, quarum ratione imaginantur se videre, vel audire illa. Et hunc sensum tenuerunt absque dubio D. August. & Aristotel. quamuis loquentes simul de externis, atque internis sensibus obscurè loquantur, ita vt facilè sit quædã eorum verba de internis intelligenda externis tribuere, & ita decipi, sed cõsiderata natura, & modo operandi vtriusque sensus, prædicto modo intelligenda sunt.

Sed obiiciunt recentiores non posse de imaginatione intelligi prædicta testimonia, quia in potestate voluntatis est imaginationem diuertere à quocumque obiecto, efficereque vt ab actu circa illud cesset; ergò si ad imaginationem pertineret opus illud, & non ad visum, posset homo, cum vellet à tali actu sensationis cessare; sed docet experientia oppositum, nempe quod pro paruo illo tempore non est in potestate eius cessare: ergò non est imaginationi tribuendus talis actus, sed sensui externo, qui voluntati non subditur. Ego verò respondeo falsum esse, & contra euidentem experientiam, quod opus imaginationis semper sit in potestate voluntatis: imò sæpe constat ita vehementer rapi imaginationem, vt non possit detineri, vel prohiberi à suo actu, nec sit in potestate hominis eam aliò diuertere, aut efficere, quod cesset ab operando, circa vehemens sensibile, & ita censendum est in casu nostro, quod pro paruo illo tempore, non est in potestate voluntatis imaginationem sic vehementer excitatam cohibere. 187

Ad argumentum eiusdem sententiæ ex similitudine impulsus desumptum respondeo, impulsum non dependere à proiiciente, à quo imprimitur in conseruari, & ideò potest permanere in absentia eius: sed species dependet ab obiecto in cõseruari, & ideò, nec pro paruo tẽpore potest eo absẽte permanere.

QVÆSTIO XII.

An possit sensus elicere sensationem circa obiectum absens, vel non existens etiam sine specie eius per potentiam Dei absolutam.

DVbium hoc solùm habet locum inter eos, qui nobiscum tenent, per potentiam Dei absolutã posse operari sensus 188
abeuntibus sensibilibus, vel actu nõ existẽtibus. Quo supposito, meritò

tellectus, & phantasiæ, nam intellectus fertur in rem tam absentem, quàm præsentem, tam singularem, quàm vniuersalem, 190
phantasia etiam in rem præsentem, & absentem, sed singularẽ tantùm. At externi sensus tanquam in infimo gradu potentiarũ cognoscitiuarum existentes tendunt in solam rem singularem, & præsentem, vel exhibitam in specie, vt præsentem.

Alij verò sine limitatione tenent tam sensum, quàm intellectum creatum ad cognitionem cuiuslibet obiecti creati singularis, vel vniuersalis indigere præsentia obiecti per se, vel per speciem, & ita implicare contradictionem, quod potentia nuda omni specie obiecti possit in absentia, eiusdem obiecti elicere cognitionem. Ad hoc autem probandum præsupponunt, tanquam certissimum fundamentum, quod ad naturam, & essentiam cuiuscumque cognitionis omninò necessariò requiritur quod potentia cognoscitiua, vt sit principium cognitionis, fiat
similis obiecto à se cognoscendo, vt docent Aristoteles 3. lib. 191
de anima, textu 36. & 37. & D. Thom. 1. part. quæst. 12. art. 2. & q. 14. art. etiam 2.

Hoc fundamento præsupposito probatur hæc sententia: primò, quia concursus obiectiuus ad sensationem, vel intellectionem non est efficientis quomodocumque, sed efficientia obiectiuæ in eo consistente, quod obiectum, vt actu sensibile, vel intelligibile à potentia per talem sensationem, vel intellectionem ei sic vniatur, vt sit comprincipium eiusdem sensationis, vel intellectionis cum eadem potentia, sed repugnat potẽtiam ita fieri similem obiecto per solum concursum diuinum, quia similitudo debet fieri per formam inhærẽtem, auxilium autem, vel concursus diuinus non est forma inhærens, sed extrinsecũ quid: ergo per eum non fit potentia similis obiecto, nec poterit esse sufficiens principium operandi circa illud. Et vrgeri potest argumentum hoc modo. Actus sentiendi, vel intelligendi est expressa similitudo obiecti, vt tale obiectum est, & producit
speciem expressam, quæ est expressa, ac formalis, atque perfecta similitudo eiusdem: ergo procedit à principio simili eidem obiecto, vt tale obiectum est, sed per solum concursum diuinum non fit nuda potentia similis obiecto, vt probauimus: ergo nec potest elicere sensationem, vel intellectionem sine specie, per quam, vt formam inhærentem similis fiat. 192

Nihilominus priorem sententiam probabiliorem iudicamus, quia non probatur per argumenta posterioris repugnantia, vel implicatio contradictionis in eo reperiri, quod Deus suppleat concursum obiecti, ac speciei, ita vt cùm eo possit potentia elicere sensationem, vel intellectionem. Et in primis ferè expressa est apud D. Thom. vt ostendunt verba eius pro ca-

dem opinione citata. Sed probatur ratione, quia concursus obiecti per se, aut per speciem quantumcumque obiectiuus, non est intrinsecus: cùm sit efficiens, & non vitalis, non est enim excogitabilis concursus causæ efficientis intrinsecus, vel à quo essentialiter dependeat actus vitalis, præter vitalem animæ, aut potentiæ, & propterea de his solùm probari potest, quod non possint suppleri à Deo: his igitur adhibitis poterit Deus supplere quemuis aliũ concursum efficientis causæ, etiam obiectiuum, nam obiectiuus concursus solùm determinat efficientiam eius, circa quod versatur operatio vitalis, nihil verò intrinsecum addit respectu eius: ergo ratio obiectiui concursus non tollit, quin possit suppleri à Deo: cum sit efficientis extrinseci, etiam vt obiectiuus concursus est, & possit benè intelligi, quòd operatio vitalis versetur circa obiectum sine concursu eius effectiuo; sine quo produci potest à potentia species expressa eius supplente Deo concursum obiectiuum, & tunc terminabit idem obiectum operationem vitalem per speciem expressam repræsentatum à Deo cum potentia productam, per quam dicetur esse eidem potentiæ præsens, imò intra ipsam in esse repræsentato, eique vnitum, vt actu intellectum, quamuis nõ fuerit vnitum, vt actu intelligibile, quia vnio hæc purè efficientis extrinseci est, & ideò non repugnat, quin à Deo suppleatur.

193 Vnio verò per speciem expressam suppleri non potest, quia formalis ratio cognitionis consistit in actuali inhæsione speciei expressæ cum potentia, & hæc eadem actualis inhæsio speciei expressæ est vnio intentionalis obiecti, vt actu intellecti cum potentia, quia ab eadem specie repræsentatur expressè, & ideò per eam vnitur perfectissimo modo potentiæ.

Ad primum igitur argumentum sententiæ oppositæ distinguenda est maior, quòd potentia ad eliciendam sensationem debeat esse similis obiecto, nam de similitudine, & identitate virtuali verum est; de formali verò falsum, quia vt sit principium sensationis, vel intellectionis sufficit virtualis similitudo, per quam consequitur formalem producta specie expressa, per quam fit actu, & formaliter similis, sicut fit actu, & formaliter cognoscens, nam per impressam tantùm fit cognoscẽs, vt principium, & potens elicere cognitionem, hoc est, habens virtutem cognoscẽdi. Et hanc virtualem similitudinem, quam acquirit per speciem impressam, cùm sit purè efficiens, & non vitalis, potest ei tribui à solo Deo præstante per se concursum, quem præstaret species. Quod verò talis concursus sit obiectiuus: nihil refert, cum sit efficiens, & non vitalis, sed extrinsecus, vt probat ratio nostræ sententiæ.

Ad secundum concessa maiori in sensu prædicto, neganda

est

est minor; quod per concursum diuinum non fiat potentia virtualiter similis obiecto, quia esse ei similem virtualiter non est aliud, quàm esse potentem producere expressam, & formalem similitudinem eiusdem obiecti, quod habet per concursum diuinum, per quem etiam determinatur ad operandum circa tale obiectum. Terminatur verò operatio eius ab specie expressa tanquam à termino intrinseco, à quo suppletur extrinseca terminatio obiecti non necessaria, nisi secundum naturalem modum operandi potentiæ. Itaque virtualis similitudo, cùm non sit, nisi virtus ad operandum, non est necessariò constituenda per intrinsecam formam inhærentem potentiæ, sed per auxilium diuinum, quamuis extrinsecum constitui potest.

QVÆSTIO XV.

An sensus errare possit circa proprium sensibile.

QVæstionem hanc excitauit definitio sensibilis proprij assignata ab Aristotele capit. huius libri hisce verbis, *Dico autē proprium quidem, quo l non contingit alio sensu sentiri, & circa quod non contingit decipi.* Ex qua definitione sequi videtur nunquam contingere, quod sensus aliquis erret circa sensibile sibi proprium, vt visus circa colorem, vel auditus circa sonū; quod cùm multis experientiis videatur constare oppositum, meritò vocatur in quæstionem, an sensus circa proprium sensibile errare possit: quæ non est intelligenda de errore, aut falsitate formali (quam compositam vocare solent) nam hæc solùm reperitur in formali iudicio intellectus, qui iudicare simpliciter potest, & vnum attribuere alteri, vel remouere ab eo per modū compositionis, aut diuisionis, quam perfectionē iudicandi non attingunt sensus. Sed intelligitur de errore apprehensionis (si propriè error vocari potest) per quem potentia non apprehendit rem, sicut est in se: sed aliter, & sua apprehensione occasionem errandi tribuit intellectui, vt dum visus apprehendit solem sub parua quantitate: cùm magnam in se habeat. 195

Et in primis circa vniuersalem sensum quæstionis, an errare possint sensus, vel non; fuit opinio Epicureorum asserentium, numquā omninò errare sensus, cuius meminit Tullius in quæstionibus Academicis, & D. August. lib. 8. de ciuitate, capit. 7. & quam videtur magna ex parte sequi Tertullianus in suo lib. de anima, capit. de quinque sensibus. Et probari potest primò, quia sensus omnis apprehendit rem sicut ei repræsentatur per speciem, sed species producitur ab obiecto, & est naturalis imago eius; ergo non potest illud repręsentare aliter, quàm est: & consequenter non potest decipi. 196

Secundò, quia si admittatur error in sensibus, sequitur cui-

denter admittendum esse in nostris scientiis, imò in principiis earum, & quod maius absurdũ est, in fide diuina. Probatur consequentia, quia intellectus noster pro hoc statu, nec notitiam principiorum, nec alicuius scientificæ conclusionis (præsertim philosophicæ procedentis semper ab effectibus ad causas) nec aliquem assensum diuinæ fidei assequi potest, nisi mediis operationibus sensuum; quare si in his admittitur error: necessariò redundabit in fide, in scientiis, atque principiis, & ideò nihil erit certum.

Secunda opinio fuit ex diametro opposita, quæ frequenter adeò errare sensus asseruit, vt nulla sit penitus eis adhibenda fides. Ita senserunt ex Academicis Philosophis nonnulli, aduersus quos libros quosdam scripsit D. August. qui habetur in primo tomo operum eius. Probari autem potest multis experientiis: nam visus decipitur frequenter, vt circa magnitudinem solis. Et his, qui ictérica laborant infirmitate, alba omnia pallida videntur: infirmi etiam amara sentiunt omnia, quare nulla potest certa fides eis concedi.

197 Tertia opinio videtur medium tenere inter hæc extrema duo asserens. Primum est, circa propria sensibilia raró decipi sensus. Secũdum, circa sensibilia cõmunia plus deceptionis admittere. Hæc est expressa sententia Arist. 2. lib. de anima, text. 101. cuius hæc sunt verba. *ensus circa proprium quidem est verus, aut quàm paucissimum habens falsum, secundò autem eius cui accidunt hæc, & hic iam contingit, vt falsum sit* Sed diuersis modis exponitur à diuersis interpretibus. Et prima expositio est Alberti Magni, 2. lib. de anima, tract. 3. cap. 5. & Apollinar. ibid. q. 13. asserentium sensum non posse errare circa proprium sensibile. Probant, quia licet obiectum aliquando appareat aliter, quàm est, nunquam tamen apparet sensui aliter, ac sibi repræsentatur per speciem, imò repugnat aliter apparere: sed iudicans de illo secundum quod sibi repræsentatur, falli non potest: cùm repræsentatio sit naturalis; ergo nec possibile erit errare sensum circa proprium sensibile, nec videtur in quonã error eius possit consistere. Hæc tamen expositio, nec vera esse potest, nec satisfacit difficultati. Primò, quia eadem ratione probatur sensum non posse falli circa sensibile commune, quod constat esse falsum, cùm illud semper cognoscat, vt sibi repræsentatur per speciem ab eo productam, vel modificatam, & repræsentatio sit naturalis. Secundò, quia error consistit in eo, quod aliter cognoscatur obiectum, ac est in se: sed sæpe hoc accidit, vt probant omnes illæ experientiæ pro secunda sententia allatæ, ergo decipitur sensus circa proprium sensibile.

198 Secunda expositio est Simplicij, atque Themistij 2. lib. de anima,

anima,cap.12.quam videtur sequi D.Thom.ibidem lect.13.& alij; & asserit sententiam Aristotelis cum triplici conditione intellectam esse veram. Prima conditio est,quod organum potentiæ sit bene dispositum:nam defectu huius conditionis decipitur infirmus iudicans amara esse,quæ dulcia sunt. Secunda conditio est,quod medium etiam sit benè dispositum, defectu cuius rubea apparet manus, vel facies,si per intermedium vitrum rubeum videatur. Tertia conditio est debitæ distantiæ; nam si nimia intercedat inter obiectum, & potentiam, decipi solet circa illud iudicans esse alterius coloris: cùm sit in se album.Sed nec expositio hæc satisfacere potest,quia cum his tribus conditionibus sicut non potest errare sensus circa proprium sensibile, sic etiam nec circa commune, quare non erit verum discrimen positum ab Aristotele.

Propterea Toletus quæst.13. huius libri alio modo exponendum esse Aristotelem docet; & expositio eius consistit in tribus. Nam primò asserit sensum circa rationem cōmunem proprij sensibilis non posse errare, vt circa rationem coloris, non enim potest visus iudicare coloratum esse, quod nullum colorem habet. Ita docet etiam D.Thom. 1.p.q.85.art.6. & rationem eius talem assignat; quia repugnat potentiam versari circa aliquid, quod non contineatur intra latitudinem sui obiecti proprij, vt auditus non potest audire,nisi sonum; sed si sensus erraret circa rationem communem proprij sensibilis: versaretur circa aliquid, quod extra obiectum eius est: ergo repugnat errare circa propriū sensibile sub ratione communi sumptum. 199
Secundò asserit circa sensibilia propria in particulari errare posse,vt circa album,vel nigrū,vt talia sunt, accipiens tanquam nigrum, quod in se est album. Asserit tertio circa applicationem proprij sensibilis ad tale subiectum, vel ad talem locum errare posse sensum, sicut errat applicando rubeum colorē manui,quam medio rubeo vitro rubeam percipit. Sed nec expositio hæc videtur sufficiens, quia eisdem modis verum est errare posse sensum,vel non errare circa sensibile commune: ergo nunquam erit verum discrimen positum ab Aristotele inter vtrumque.Probatur antecedens,quia circa particularia sensibilia communia,vt circa motum,aut circa quietem constat errare sensum percipiēs corpus,vt in quiete,quod reuera mouetur. Et similiter in applicatione sensibilis communis ad tale subiectum,vel locum:cùm constet aliquando applicare paruam extensionem rei habenti magnam, vel ad tantum locum,aut spatium extendi,quod ad maius,vel minus extensum est. Et tandem circa rationem vniuersalem sensibilis communis,non potest falli sensus, sicut nec circa rationem communem sensibilis 200

proprij,quia sicut nihil potest visus percipere,quod non sit visibile;ita nihil visibile potest percipere,quod non sit modificatum per commune sensibile,æqua igitur est vtriusque ratio sic sumpta in ordine ad deceptionem sensuum.

201 Omnes istę expositiones,& singulæ earũ plura cõtinent mẽti Arist.atque etiã veritati cõsona:sed nulla earũ vtramque plenè attingit.Duabus ergo assertionibus propositæ quæst.respõdeo.

Prima talis est: *Sensus externi per se loquendo non possunt falli circa sensibilia propria,siue in communi,siue in particulari considerata:sed solùm per accidens.* Circa communia verò etiam per se falli possunt,& multo magis circa sensibilia per accidens. Hanc reperio apud D.Tho.1.p.q.17.art.2.in corpore : eam autem sic probo quantum ad priorem eius partem de sensibilibus propriis , sensus respiciunt per se primò adæquatas rationes propriorum sensibilium,tanquam propria, & adæquata obiecta , à quibus speciem accipiunt:ergo habẽt naturalem, atque intrinsecam proportionem cum eisdem sensibus,& sensus cum ipsis; quare ex hac parte repugnat operationem sensuum deficere à perfectione sibi debita : sed quæcumque deceptio, vel error est maxima imperfectio sensitiuæ operationis ; ergo repugnat ex parte proprij sensibilis prouenire,& consequenter,quod per se circa illud decipiatur. Et ex hoc infero per accidens continge-

202 re quemlibet errorem sensus circa proprium sensibile;nempe ex defectu alicuius conditionis , seu accidentis , vel extrinseci ad eam requisiti : & cum medium sit conditio requisita ad sentiendum,ex defectu , aut indispositione eius per accidens decipitur sensus circa proprium sensibile,vt experimur in visu,qui turbato medio circa colores decipitur. Deinde quia bona dispositio organi , in quo residet potentia sensitiua,requiritur ad bonam operationem eius : decipi etiam solet sensus ob aduersam dispositionem organi, vt experiuntur infirmi,quibus cibi omnes amari videntur. Et tandem, quia debita approximatio obiecti requiritur ad eandem operationem eliciendam , quemadmodum ad operationem cuiuslibet agentis approximatio passi circa quod operatum est , & ideò ex defectu debitæ approximationis errare etiam solet sensus longè ab eo distante obiecto,& existimare album esse nigrum.

203 Posterior verò pars , quod per se errare possint sensus circa sensibile commune , & faciliùs multò circa sensibile per accidens , probatur ; quia commune sensibile non pertinet per se primò ad sensum,nec conuenit ei ratio obiectiua sensus , nisi ratione proprij,in quantum modus eius est , vnde sequitur nec ab eo speciem sumere sensum:sed à proprio tantùm, nec habere essentialem proportionem cum eo. Et hinc est etiam, quòd error circa commune sensibile non tangit entitatem , vel sub-

stantiam sensationis: sed quandam modificationem eius, qua variata eadem manet sensatio secundum substantialia, vt quod Solem apprehendat visus sub pedali magnitudine, aut eum apprehenderet sub tota, quam habet, non lædit, aut variat visionem eius, nisi sola accidentali ratione: & propterea per se dicitur errare posse sensum circa illud: non tamen circa sensibile proprium, quod essentialiter respicit sensus. Sensibile verò per accidens non mouet sensum: sed solùm percipitur, quia sensibilium per se subiectum est, non ergo mirum si frequentius circa illud errare contingat sensum.

Secunda assertio, *sensus secundum communem modum operandi, quem habent, raro decipiuntur circa sensibilia propria, etiam secundum speciales rationes considerata: circa communia verè frequenter, & multò magis circa sensibilia per accidens.* Hæc est absque dubio expressa sententia Aristotelis, & iste eius sensus; ita vt nec loquatur de solis sensibilibus propriis secundum vniuersalem rationem eorum tantùm: sed etiam secundum speciales, nec loquatur cum limitatione illarum trium conditionum quas posuit secunda expositio: sed secundum communem modum operandi, quem habent sensus sublata quacumque conditione. Probatur primùm ex verbis eius, quæ habentur 2. lib. de anima textu 161. vbi ita ait: *Sensus propriorum quidem est verus, aut quàm paucissimum habet falsum.* & paucis interpositis, *quod enim album sit, non est falsus*, & paulò inferiùs. *Dico autem, vt motus, & magnitudo, quæ accidunt sensibilibus: circa quæ maximè iam est decipi secundum sensum*: euidens est ergo eum loqui de sensibilibus tam propriis, quàm communibus in particulari. 204

Quod verò non loquatur cum illis limitationibus: sed vt operari solent sensus probatur primò, ex vltimis verbis relatis, quibus asserit maximè decipi sensum circa communia sensibilia, quod non potest esse verum, si cum illis limitationibus intelligatur, cum quibus cõstat vix, aut nunquam decipi. Imo nec verum esset, quod plus deceptionis haberet circa communia, quàm circa propria: nam seruatis illis conditionibus, ita rarò circa communia, quàm circa propria erat, vt consideranti est manifestum. Et tandem quod secundum communem modum operandi rarò decipiatur circa propria, & frequenter circa sensibilia communia, & per accidens, docet euidens experientia in omnibus sensibus, quam negare nemo potest. Et probatur ex prima assertione, ex qua talis ratio deduci potest: sensus non possunt per se errare circa sensibilia propria; sed solùm per accidens, circa cõmunia verò non solùm per accidens: sed etiam per se, vt probatum est in tertia assertione; ergo frequẽtiùs errare possunt circa communia, quàm circa propria. Probatur 205

consequentia,quia,quod est per se,frequentiùs cōtingit,quàm quod solùm est per accidens.

206 Sed contra vtramque assertionem hanc ita potest quispiam obiicere,si circa propriū sensibile non potest per se errare sensus,sed solùm per accidens ex defectu alicuius conditionis,vel accidentis extrinseci. Circa commune verò etiam per se errare potest,sequitur quod posito sensibili proprio in debita distantia,organo , ac medio benè dispositis nullo modo errare possit circa illud.Et ex opposito adhuc his positis poterit errare circa commune,& vtrumque videtur falsum ; primum quidem,quia existente iride in debita distantia , atque etiam collo columbæ percipit lucem pro colore;ergo fallitur circa proprium ; circa commune verò non videtur,qua ratione possit falli.Respondeo non falli circa propriū,quia si duo illa sint debitè approximata iuxta cōmunem modum operandi sensuum non iudicabit sensus colorem in eis esse:sed lucem, quāuis valdè similem colori secundum apparentiam,vel certè,si id iudicet rarò illud iudicabit.Circa commune verò frequenter adhuc errare posse ostendunt motus, & quies.

207 Ex his colligitur falsas esse duas illas sententias extremas in principio quæstionis propositas. Et prior quidem Epicureorum, quod nunquam sensus errant , euidentibus experientiis omnibus manifestis ostenditur falsa : nam gustus infirmi dulciores cibos sentit amaros.

Posterior etiam Academicorum,quod semper errent sensus, & ideò nulla sit eis adhibenda fides , quia sapientibus , & insipientibus notū est sæpissimè sensus percipere res, vt in se sunt, sed veritas cognitionis consistit in conformitate cum re cognita : ergo sæpissimè vera est cognitio externorum sensuum. Probatur etiam ex vtraque philosophia naturali , & morali, quarum principia, & conclusiones aliquam habent certitudinem,experientiæ sensuum innirenti, quod foret impossibile, si semper sensus errarent. Et tandem quia veritas diuinæ fidei habetur etiam mediis sensibus, iuxta illud Christi Ioannis vltimo : *Quia vidisti me Thoma,credidisti.*Et illud etiam Pauli:***Fides ex auditu,auditus autem per verbum Christi*** Et rursus : ***Quomodo credent in eum quem non audierunt ? &c.*** ergo non semper errant sensus, quia si semper errarent,nihil certum in fide per cognitionem assequi posset intellectus.

208 Ad primum igitur, & tertium argumentum sententiæ prioris respondeo, satis esse, quod sensus, nec per se vnquam decipiantur circa propria sensibilia,nec etiā per accidens frequenter:sed vt plurimum res apprehendant,sicut in se sunt,vt media eorum notitia possit intellectus certam , vt plurimum cognitionem

tionem naturalium, & moralium effectuum consequi: nam materia harum scientiarum, & modus abstrahendi ab illa, non semper postulat maiorem certitudinem. Nec tollitur certitudo hæc ex eo, quod per accidens decipiantur sensus, quia non innituntur singularibus sensationibus, vel experientiis: sed vniuersali experimento ex multis singularibus experientiis repetitis collecto, vt docuit Arist. 2. lib. Posteriorum, cap. vlt. vniuersale verò experimentum fallax esse non potest. Veritas verò diuinæ fidei eisdem experimentis, vt conditionibus iuuatur, eis tamen non innititur, tanquam rationi credendi, vel assentiendi veritatibus fidei, sed testimonio infallibili primæ veritatis reuelantis credenda omnia; quare licet decipiatur aliquando sensus, non propterea poterit esse falsa fides.

Ad secundum argumentum eiusdem sententiæ respondebitur quæstione sequente.

Ad argumentum secundæ opinionis ab experientiis desumptum, respõdeo solum ex eis sequi, quod sensus decipiatur sępe circa communia sensibilia, & frequentiùs circa sensibilia per accidens, circa propria vero nec semper; nec sæpè, sed raro: vt plurimùm verò ea cognoscunt sicut in se sunt; quare non sequitur nullam esse eis adhibendam fidem.

QVÆSTIO XVI.

An dum sensus errant, operantur per speciem veri sensibilis, ac si non errarent, vel per aliam diuersæ rationis.

Secundum argumentum postulat quæstionem aliam satis difficilem, & à nemine hucusque agitatam, videlicet, an, dum sensus errat videns apparentem colorem, qui verè lux est, & non color, videat illum per speciem veri coloris, aut per speciem lucis, & ita eiusdem rationis sit talis visio, ac si videret sine errore lucem, vel diuersæ rationis. 209

Et videtur, quod per speciem veri coloris eum videat; primò, quia in tali visione errat: & ideò aliter sibi apparet obiectum, ac in se est: sed non potest ei aliter ac est, apparere, nisi aliter, ac est, repræsentetur ei per speciem, ergo quod ei apparet, repræsentatur sibi per speciem, quia quod ei apparet, id sentit, sed nihil sentire potest nisi media specie; ergo quod ei apparet, nempe color repræsentatur ei per speciem: sed color non potest repræsentari per speciem lucis, cum differat specie à luce; ergo repræsentatur ei per speciem coloris; quare non potest esse talis visio eiusdem rationis, ac si non errans videret lucem. Secundò quia si colorem apparentem videret per speciem lucis, non erraret in tali visione, vt supponimus: probatur apertè, quia speciem lucis non potest ei repræsentari, nisi 210

vera lux, nec videri nisi vera lux, ergo repræsentatio, atque etiã visio essent conformes obiecto,& consequenter nulla esset deceptio, quod cùm sit falsum: necesse est concedere, quod non per speciem lucis, sed coloris videatur. Ideò hanc partem probabilem esse docet noster Fonseca 1. lib. metaph. c. 2. q. 3. sect. 8.

111 Opposita nihilominus sententia tenenda est, *quod in his deceptionibus fiat sensatio per speciem obiecti, vt in se existentis, ita vt dum oculus videt lucem in iride apparentem sibi colorem rubeum, vel alterius speciei, non per speciem coloris, sed eiusdem lucis ea videat, & proinde visione eiusdem rationis cum ea, per quam sine deceptione videretur idem obiectum.* Quod sic probo; colorem illum apparentem, qui verè lux est, videt oculus per speciem, non coloris; ergo lucis. Euidens est consequentia, quia cum obiectum sit vera lux, & appareat color, non potest dari alia species, per quam videatur, nisi lucis, vel coloris. Sed probatur minor, quod non videatur per speciem coloris primò, quia species producitur naturaliter ab obiecto existente in rerum natura: cùm euidens sit obiectum non existens, non posse producere speciem sui, sed ibi non est color existens, à quo producatur; ergo non potest produci, nisi à luce, nec potest aliud quàm lucem repræsentare. Secundò probatur, quia si lux, quæ videtur in iride sub apparentia coloris propè esset, produceret absque dubio speciem sui in oculo, per quam videretur tanquam vera lux; ergo procul existens producit eandem speciem sui in eodem oculo, quamuis imperfectam: quia omne agens naturale magis,& minùs approximatum semper producit effectum eiusdem rationis, magis, aut minùs perfectum, sed lux est naturale agens respectu speciei: ergo à maiori distãtia producet speciem eiusdem rationis, ac produceret à minori; longè tamen imperfectiorem, minúsque distinctè se repræsentantem, per quam fiet visio eius, licet sub apparentia coloris.

Circa solutionem verò argumentorum consistit maxima difficultas præsentis quæstionis posita in assignanda vera causa vniuersali, ac sufficiendi erroris cuiuslibet sensus, tam circa sensibilia propria, quàm circa communia, atque explicando modo, quo talis sensatio erronea fiat,& per quam speciem.

112 Et prima opinio asserit, quod dum sensus errat propter organi indispositionem, sensationem elicit per speciem veri sensibilis, in eo autem errat: quod sensibile verum applicat subiecto, cui non conuenit, vt dum infirmus amara sentit omnia, elicit sensationem veræ amaritudinis, & per speciem eandem amaritudinem repræsentantem,& ex hac parte non accidit error, sed ex applicatione veræ amaritudinis ad alienum subiectum, in quo reuera non est, nempe ad cibum verè dulcem.

Quo

Quo auté modo fiat, vt cibus dulcis imprimat sensui speciem amaritudinis; inde euenire docent, quod sensorium infirmi est affectum humore bilioso, & eius ratione amaritudine, quam imprimit cibo dulci, eum inficiens, cibus autem dulcis eo humore infectus veré amarus fit, & ideò habet vim imprimendi speciem veræ amaritudinis, per quam sentitur amarus. Et si dicas talem sensationem non posse esse falsam; quia id quod sentitur amarum per speciem veræ amaritudinis, veré est amarum; ergo sentitur sicut est, & proinde vera sensatione. Respondent adhuc esse sensationem falsam, quia cum cibus non sit veré amarus, nisi secundum quid, hoc est, secundum eam partem, secundum quam afficirur humore bilioso, gustus tamen iudicat eum amarum simpliciter, & ideò aliter de eo iudicat, ac est in se, quod est falsò iudicare. Hæc tamen sententia nec in gustu 213
potest esse vera, nec in aliis sensibus. Ostendo primum; quia gustus non iudicat, imò nec potest iudicare de obiecto, nisi per speciem quam ei imprimit, & ideò nec potest iudicare cibum secundum omnes partes esse veré amarum, quia non imprimit ei speciem veræ amaritudinis, nisi secundum priores partes infectas humore illo, non secundum alias: vnde sequitur nec elicere falsam sensationem: Probatur consequentia, quia de parte illa infecta, quam tantùm cognoscit per speciem veræ amaritudinis, non est falsum esse amaram, sicut sentitur: de cæteris verò non infectis, non potest ferre iudicium: cùm non recipiat ab eis speciem: ergo nullo modo verum est, quod in tali sensatione erret, vel falsum habeat iudicium. Secundò quia vel sensorium infirmi infecit cibum producendo in eo veram amari- 214
tudinem, vel solùm ei applicando aliquam substantiam, in qua vera amaritudo cum humore illo bilioso inhæret, vt saliuam, vel quid aliud, per quam euidens est non posse penetrare omnes eius partes, & ideò nec eas inficere, sed superficiales tãtùm: quare nec omnes poterunt imprimere eidem sensorio speciem veræ amaritudinis, aut per eam sentiri, sed imprimént speciem propriæ dulcedinis, & per eam sentientur; quare non sentientur amaræ, quod patet esse experientiæ contrarium: si verò dicatur veram amaritudinem producere in toto sensorio infecto.

Probatur falsum esse ex duobus: ex priori quidem, quia sapor est secunda qualitas, sicut albedo, & cæteri colores, & ideò non est productiua sui similis per alterationem, sed solùm speciei intentionalis; ergo falsum est, quod producat aliam amaritudinem in cibo: & iam, quod eam produceret, necesse foret per realem alterationem eam producere expellendo dulcedinem contrariam ab eodem cibo, sed alteratio inter contraria est successiua; ergo non potest dari in primo instanti, quo cibus tangit

tangit ſenſorium, ſed immediatè poſt; datur verò in eodem
inſtanti productio ſpeciei intentionalis eiuſdem cibi in eodem
ſenſorio:cùm ſit inſtantanea; ergo prius imprimet cibus ſpe-
ciem propriæ dulcedinis per eam, quàm in ſe recipiat veram
amaritudinem per alterationem;quare priùs ſentietur per ſpe-
ciem dulcedinis, quàm veræ ámaritudinis: falſum igitur eſt,
quod per ſpeciem veræ amaritudinis fiat ſemper ſenſatio cibi
215 ab infirmo.Quod euidentius adhuc conuinci poteſt,quia ſi to-
tum cibum per amaritudinem ei impreſſam inficeret,& ideò in
toto ſentiret veram amaritudinem, nunquam ſenſus infirmi
deciperetur: cùm ſemper amarum ſentiret id, quod re vera
amarum eſt, vt ab eo ſenſatum.

Sed,quod modus iſte, nec ſit vniuerſaliter verus in aliis ſen-
ſibus, nec poſſit per eum explicari deceptio eorum, probatur
(niſi ego fallor) euidenti ratione; quia dum viſus propter ean-
dem indiſpoſitionem organi decipitur, obiectum verè album
tanquam pallidum iudicans,vt contingit his qui laborant icte-
rica infirmitate (quam Hiſpani vocamus *Tiricia*) impoſſibile
eſt talem ſenſationem falſam, fieri per ſpeciem veri palloris:
cum nullum ſit obiectum verè pallidum,à quo imprimatur;nec
poſſit ab obiecto albo imprimi, vnde nec poteſt eo modo ex-
216 plicari falſitas talis ſenſationis.

Noſtra igitur ſententia vniuerſalis eſt; *quod dum ſenſus deci-
piuntur, ſiue circa communia ſenſibilia, ſiue circa propria, non
ſit ſenſatio per ſpeciem apparentis ſenſibilis, ſed veri, aliter tamen
apparentis, ac in ſe eſt, atque etiam aliter ac per ſpeciem repræ-
ſentatur & in hoc conſiſtit deceptio.* Gratia exempli, dum omnia
apparent pallida viſui icterico,non videt ea per ſpeciem pallo-
ris,ſed albedinis,vel alterius coloris, quem intuetur, & à quo
ſpeciem recipit, propter indiſpoſitionem tamen organi, id
quod verè album eſt,& cuius ſpeciem habet, & per quam ope-
ratur circa illud, apparet ſibi pallidum. Itaque obiectum,
quod ſentitur, album eſt: & per ſpeciem albedinis ſenſorio
impreſſam ſentitur, & operatio ipſa verè eſt ſenſatio albedi-
nis, ſed ſenſui ſic indiſpoſito apparet ſub ratione palloris, &
ideò falsò iudicanti(eo modo, quo iudicare poteſt) eſſe pallo-
rem,& in hoc iudicio apparenti conſiſtit falſitas, quia iudicat
ſenſus de obiecto, aliter ac in ſe eſt, applicans ei pallorem,
quem non habet, & tota cauſa falſi iudicij eſt indiſpoſitio
organi, quæ facit, vt vera albedo per ſpeciem propriam re-
præſentata ſenſui indiſpoſito, appareat ei, ac ſi eſſet pallor;
217 & ratio huius apparentiæ eſt, quia ſenſus ſic diſpoſitus,vel ad
magnam diſtantiam recipiens ſpeciem, vel per turbatum me-
dium, adeò imperfectam, vel adeò imperfectè eam recipit, vt

per

per eam non distinguat lucem à colore, vel dulcedinem ab amaritudine, sed vna pro altera recipiat; eamque applicet subiecto eam non habenti, sed potius oppositam. Nec ad hanc deceptionem est necessaria species obiecti apparentis, imò nec possibilis naturaliter: cùm non existat, vel non sit præsens, & eo ipso, quod daretur in sensu, non posset per illam falsam elicere sensationem, quia per illam non iudicaret album esse pallidum, in quo consistit falsitas, sed verum sentire pallidum cuius speciem habet, & per quã ipsam percipit esse pallidum, quod verissimum est. Et modus iste explicandi deceptionem in sensu similis est modo, quo intellectus decipitur. Nam per species veri hominis, ac veri lapidis iudicat hominem esse lapidem, & in tali iudicio decipitur attribuens, vel applicans 218 homini verum significatum lapidis, quod ei non cohæret, eo quod ei apparet conuenire, & apparentia hæc est tota ratio deceptionis; quod verò intellectus efficit per iudicium verum, atque perfectum, sensus efficit per imperfectum, & quasi inchoatum, aut virtuale, quod non est difficile intelligere.

Et ex hac doctrina facilè soluuntur argumenta pro opposita parte. Nam ad primum concedendum est, quod dum sensus errat, aliter ei appareat obiectum ac in se est, sed negandum, quod repræsentetur ei per speciem aliter, ac in se est, non enim apparet sensui aliter ac in se est propter indebitam repræsentationem speciei, sed ratione alicuius extrinseci, videlicet maximæ distantiæ, aut indispositionis organi, vel medij, in quibus species eius recipitur: nam, licet species repræsentet obiectum, vt est in se, sed recepta in organo indisposito non potest causare cum potentia sensationem, nisi cum illa imperfectione apparentiæ obiecti diuersi.

Ad secundum negandum est antecedens, quantum ad illam partem, quod si videatur lux apparens color per speciem lucis, non possit visus errare circa illam, quia licet per speciem 219 repræsentetur, imperfectè tamen, quia ad maximam distantiam producta est, atque etiam propter maximam distantiam non potest visus per illam distinguere lucem à colore, sed potius iudicat esse colorem. Et vniuersaliter loquendo maxima distantia, vel indispositio organi, aut medij sufficiens causa est, vt sensus non distinguat inter diuersa obiecta, aut opposita; sed vnum pro alio accipiat, hoc est, sub apparentia eius, & ideò aliter ac in se est. Quod verò de gustu infirmi afferebat illa sententia veram amaritudinem sentire, falsum est, quia licet humor biliosus aliqua ex parte cibum inficiat, non impri- 220 mit ei veram amaritudinem, quam non habet, sed infectio illa solùm inducit in quibusdam partibus eius dispositionem impedien-

pedientem rectam sensationem naturalis dulcedinis. Vnde nec facit, quod partes illæ cibi infectæ producant speciem veræ amaritudinis, sed solùm, quod per speciem dulcedinis impressam, non valeat sensus dulcedinem repræsentatam percipere, nec eam ab amaritudine distinguere, sed tanquam veram amaritudinem eam apprehendere, & ita falsam habere apprehensionem.

CAPVT VII.

De visu, visibilibus, ac medio, perspicuo, ac lumine.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Cuius igitur est visus, hoc est visibile, visibile autem est, & color, &c

Breuis expositio textus.

1 POst tractatum de sensibus in communi, ac modo operandi eorum, incipit iam Aristoteles agere de eisdem in particulari, & incipit à visu, tanquam à perfectissimo omnium: quod ex tribus probari potest, videlicet ex perfectiori organo, quod pro perfectiori absque dubio potentia natura ipsa cōstituit, & maiorem eius perfectionem ostendit oculorum compositio omnibus manifesta. Ex perfectiori etiam obiecto, sub quo lux comprehenditur, quæ est omnium qualitatum naturalium perfectissima, & perfectissimis corporibus, atque incorruptibilibus conueniens, nempe cœlestibus sub eodem obiecto visus eius ratione comprehensis. Et tandem ex modo operandi perfectissimo, & valde simili intellectuali, quæ omnia ex eiusdem capitis expositionibus constabunt. Intentum igitur Aristotelis in capite isto est explicare naturam potentiæ visiuæ. Diuisio autem bimembris, nam in priori parte de obiecto eiusdem potentiæ, & eorum quæ sub se comprehendit, differit, in posteriori verò quodnam, & quale sit medium videndi explicat.

2 Principio igitur adæquatum obiectum visus esse ait visibile, hoc est, quod videri potest, sub quo non solùm omnes colores, sed lucem, & quæuis alia lucem, vel splendorem participantia comprehenduntur, vt putrefacta quædam ligna, quorundam piscium squamæ, & id genus alia. Vt autem singulorum visibilium naturam explicet, agit in primis de colore, quem tali definitione explicat, color est, *Motius perspicui in actu*, quid autem perspicuum sit, his verbis explicat, vt definitio coloris innotescat: *Perspicuum autem dico quod est quidem visibile, non autem secundum se visibile, vt simpliciter dicam, sed per externum colorem*, vt aër, inquit, & aqua. Nomine autem externi coloris lumen intelligit quia in ordine ad visum cum colore communicat, nec

cat, nec

cat, nec aliter potest intelligi color in eadem explicatione, quia neque aër, neque aqua calorem alienum suscipiunt, & tamen perspicua esse docet; ergò per externum colorem lumen intelligit ab extrinseco eis prouenìens. Quod etiam probatur efficaciter, quia definiens statim lumen, inquit esse: *actum perspicui, vt perspicuum est*, fit autem actu visibile per lumen; ergò dum dicit perspicuum esse visibile per externum colorem: lumen potius nomine externi coloris intelligit, non verum colorem. Quòd satis apertè insinuauit statim post definitionem luminis declaratã, his verbis: *Lumẽ autẽ, vt color est perspicui, &c.*

Deinde, quia in explicatione perspicui colorem pro lumine posuit, & idem lumen est præcipuũ visibile, definit lumen hoc modo: *Lumen est actus perspicui, vt perspicuum est*, ac si diceret albedinem esse actum albi, vt album est, sicut enim albedo constituit corpus actu, & formaliter album, ita lumen constituit corpus, in quo recipitur perspicuum, hoc est, illustratum, aut splendens. Dixit verò lumen esse actum perspicui, vt perspicuum est; quia duplex est perspicuum, actu, vel potentia: perspicuum potentia dicitur omne corpus capax lucis, etiam si illam non habeat: actu verò perspicuum non est, nisi sit luce perfusum, seu illustratum, vt perspicuum in potentia est aër tenebrosus, perspicuum actu, dum illuminatus est. 3

Ex quibus colligit falsam esse sententiam Empedoclis, & aliorum asserentium lumen esse corpus. Quod probat triplici argumento: primò, quia cum euidens experientia nos doceat lumen peruadere totum aërem, hoc est, per omnem dimensionem eius se diffundere, si lumen esset corpus, euidenter sequeretur se penetrare cum corpore diaphano, in quo recipitur, penetratio autem corporum naturaliter est impossibilis. Secundò quia tenebræ opponuntur lumini, tanquam priuatio eius, sed oppositio priuatiua est inter priuationem, & habitum, seu formam circa idem subiectum; ergò lumen forma quædam est. Falsum igitur est, quod sit corpus, nam corpus substantia est, & non forma in corpore alio recepta. Et tandem, quia si lumen esset corpus, localiter moueretur, dum se diffundit per mediũ, sed motus localis: cùm sit ex propria natura successiuus necessariò fit in tempore: ergò illuminatio totius medij à sole facta per se, & necessariò fieret successiuè, & in tempore contra euidentem experientiam, quia videmus luminosum in medio spatio positum in momento ipsum illuminare, & etiam contra rationem, quia lumen contrario caret, & propterea non potest per se produci in tempore. Nec satisfacit (inquit) huic argumento Empedocles asserens, breuissimo quidem tempore, & ideò imperceptibili per sensum lumen percurrere totum medium, & 4 5

dium, & ideò videri in instanti diffundi. Quia licet breue spatium fortè posset imperceptibili tempore percurrere, sed magnum adeò, quale est interuallum ab Oriente in Occidentem, repugnat pertransire, nisi in mora temporis sensu perceptibili, quare non posset nos latere successio talis motus. Præter colorem verò, & lumen quædam alia esse ait visibilia per se, vt fungos, cornu, capita quædam piscium, squamas, & oculos cati. Et hæc quidem non sunt visibilia sicut color, qui non potest videri sine aduentitio, aut externo lumine, quo illuminetur medium, sed per se, hoc est, non per extrinsecum lumen necessariò in medio præsuppositum videri possunt: quod patet experientia: cùm in tenebris videantur. Vnde falsam esse ait Democriti sententiam asserentem medium corpus inter obiectum, & potentiam quantumlibet diaphanum impedimento nobis esse ad videndum, quare, inquit, si interuallum inter cœlum, & terram existens vacuum foret, longè meliùs videremus, ita vt vel formicam in cœlo existentem possemus distinctè visu percipere. Falsam verò probat esse hãc sententiam, quia non potest fieri visio nisi immutato oculo ab obiecto, sed non potest immutari ab eo, nisi species transeant per medium, quia sensibili supra sensum posito non fit sensatio: ergò non posset per vacuum fieri visio, & hæc est sentẽtia totius capitis.

TRACTATVS DE NATVRA, ET RATIONE VISIuæ potentiæ, ac de organo, vel sensorio eius, colore, & lumine, ac cæteris ad actum, & obiectum eius pertinentibus.

QVÆSTIO I.

An color sit qualitas diuersa à lumine, & quæ sit propria ratio eius.

DE natura, & diuersitate colorum libellum quẽdam composuit Aristoteles inter opera eius relatũ post Metaphysicam, quãuis Theophrasto potius, vel alteri eius expositori antiquo tribuẽdũ omninò esse censeant

censeant nonnulli ob aliquam styli diuersitatem. De eisdem etiam disserit (quamuis obscurè satis, vt solet) in lib. de sensu, & sensibilibus, cap. 3. per totum, Vbi refert primam opinionem Pythagoreorum asserentium colorem esse ipsammet extremā superficiem cuiuslibet corporis. Quod hoc argumento probāt; color ex propria natura diuisibilis est, sed sola quātitas est per se diuisibilis; ergo color quantitas esse debet, & non est corpus, nec linea, vt per se patet: ergo superficies, non quæcunque, sed extima, vel extrema corporis, nam hæc sola visibilis est.

Secunda opinio non distinguit colorem à lumine, sed asserit 8
lumen ipsum, prout receptū in corpore opaco, præsertim mixto colorem esse: iuxta diuersitatē verò dispositionum eiusdem corporis, diuerso modo apparet, & vt apparēs tanquam disgregatiuum visus vocatur albedo, apparens verò sub aliis formis induit nomina aliarum specierum coloris. Itaque absente lumine nullus est color in corporibus, neque albedo, nec nigredo; sed eo adueniente fiunt omnes, hoc vel illo modo diuersi, iuxta diuersum modum, quo lumen ipsum recipitur in corporibus opacis. Ita sensit Plato in Timæo, ita etiam omnes ferè Arabes, Auempace, vt citat Comment. 2. lib. de anima, comment. 65. Auicenna 6. lib. naturalium, part. 3. capite 2. vbi citat Alpharab. Alphrodis. lib. 2. naturalium quæstionum, quæstio. 1. capit. 2. & eadem videtur fuisse sententia Alberti Magni, in libro de sensu, & sensibili tractatu 2. capit. 1. vbi existimauit colorem duo importare: vnum quidem tanquam materiam, nempe qua- 9
litatem secundam ortam ex mixtione primarum, aliud verò vt formam, nempe lumen, vnde extincto lumine per absentiam luminosi (inquit) non permanere colores formaliter, & ita colorem formaliter sumptum idem esse cum lumine. Imò etiam D. Thom. 2. lib. de anima lectione 14. ad finem, vbi sic loquitur de colore, ***color nihil aliud est, quàm lux quadam quodammodo obscurata ex admixtione corporis opaci.*** Probatur hæc sententia primo ex definitione perspicui tradita ab Aristotele capite præsenti textu 68. his verbis: perspicuum autem dico ***quod est visibile per externum colorem***, sed constat esse visibile per lumen ex ipsomet Aristotele statim definiēte lumē ***quod sit actus eiusdem perspicui, vt perspicuum est***: ergo putauit Aristoteles idem esse colorem, & lumen: Probatur consequentia, nam alioqui non 10
posset definitio perspicui omnibus perspicuis conuenire, cum plura eorum nullum alterum colorem externum habeant præter lumen, vt aër, aqua, cœlum, & id genus alia. Prior verò definitio coloris hoc etiam loco assignata, ita ait, color est: ***Motiuus perspicui in actu***, sed hæc definitio conuenit lumini; ergo nō distinguitur ab eo color. Minorem sic probo; lumen solis videtur

per aërem illuminatū, quod constat esse perspicuum actu: ergo producit speciē sui in eo, sed hoc est eum mouere, quia nō alio modo eum mouet color, nisi producendo in eo speciem sui transeuntem ad oculum, vt per eam videatur; ergo lumen est motiuum perspicui in actu, & proinde non distinguitur à colore. Et tandem ex posteriori definitione coloris tradita in libro de sensu, & sensibili, cap. 3. sic inquiens, color quippe erit,
11 *Perspicui in corpore determinato extremitas* Ex qua sic arguo, corpus terminatum, seu determinatum est corpus opacū, in quod terminatur visio: nam corpus purè diaphanum, vt aërem videre non possumus, nisi in aliud corpus opacum terminetur visio: ergo color iuxta hanc definitionem est extremitas huius perspicui dēsi, vel opaci terminantis, seu determinantis visionem, sed constat hoc perspicuum esse tale per lumen in extremitate eius, hoc est, in superficie extrema receptum, per quam vt sic illuminata videtur, ergo color erit extremitas eiusdem perspicui sic illuminati, & proinde erit lumen ipsum ratione cuius illuminatur, & visibile est idem corpus.

Probatur deinde ratione, primò, quia lumen facit colores omnes actu visibiles; cùm ipsi solùm sint visibiles in potentia: ergo est actus, & forma eorum, & consequēter colores ipsi formaliter sumpti erunt idem, quod lumen. Euidens est consequentia, & antecedens expressum apud Aristotelem 3. lib. de anima, text. 18. his verbis: *Quodam enim modo & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.* Quod etiam cecinisse videtur
12 Poëta 6. lib. Æneidos, dicens: *Rebus nox abstulit atra colorem*, atque etiam Ecclesia in quodam Hymno: *Rebúsque iam color redit, vultu nitentis sideris.* Secundò, quia eiusdem prorsus rationis sunt colores, qui videntur in iride, atque etiam in collo columbæ, cum his, qui videntur in cæteris corporibus, vt docet experientia visus, sed de illis constat esse lumen in nube, vel alio corpore refractum: ergo, & cæteri colores lumen erunt.

Secunda opinio *distinguit duplicem colorem, verum, & apparentem; & hunc non esse distinctum à lumine censet, illum verò specie distingui.* Ita omnes fere interpretes Aristotelis in commētariis huius capitis. Et est communis, & vera, sed primo declaranda est, deinde probanda; Declaratur autem hoc modo. Veri
13 colores sunt secundæ qualitates resultantes ex permixtione primarum, atque adeò ex certo temperamento mixti, vt docet Aristot. in lib. de coloribus, cap. 1. 2. & 3. atque etiam in lib. de sensu, & sensibili, cap. 3. & hinc est, quod cum temperamentum mixtorū causa intrinseca sit, & ferè semper stabilis verus ipse color ab intrinseca causa proueniat, & ferè semper sit qualitas permanens, apparens verò ab extrinseca causa prouenit, à qua depen

dependet, etiam in conseruari, & ex eius motu, vel mutatione,
atque ex facili variatione alterius extrinseci facilè variatur,
ex sola enim reflexione radiorum lucis causatur, quæ refra-
ctio cum dependeat ex situ, & dispositione corporis opaci, cir-
ca quod fit, atque etiam ex præsentia corporis luminosi, & hæc
facilè mutentur, atque etiam luminosum facilè moueatur, ita
etiam apparentes colores non solùm facilè mutentur, sed fa-
cilè dispareant. Non tamen dicuntur, apparentes, quia non ha-
bent veram entitatem, sed quia cùm vera entitas eorum sit
lumen ipsum, habent tamen apparentiam colorum, & diuerso-
rum colorum, ex diuersa reflexione lucis. Vnde experimur ex 14
tali modo reflexionis lucis in corpore opaco apparere in eo
colorem album, ex alio verò rubeum & ex alio viridem, & ex
remissione eiusdem lucis refractæ apparere nigrum colorem.
Itaque dicimus hos colores apparentes esse lumen ipsum di-
uerso modo refractum in corpore opaco; quare non distinguũ-
tur inter se specie, à veris verò coloribus specie distinguun-
tur, non ita vt color sit genus ad veros colores, & apparentes,
quia non habent vniuocam conuenientiam cum eis, sed ana-
logicam tantùm; nam licet veram habeant entitatem lucis, so-
lam tamen similitudinem, & apparentiam colorum, & ideò di-
cuntur colores per attributionem ad veros colores: & propte-
reà non distinguuntur specie ab eis sub genere immediato co-
loris, sed sub alio superiori qualitatis, in quo conueniunt veri
colores cum lumine.

Nostra igitur sententia sic explicata, Probatur testimonio
Arist. qui cap. præsenti diuersis definitionibus definit, vtrum-
que: nam colorem esse ait: *Motiuum perspicui in actu*; lumen ve- 15
rò, *actum eiusdem perspicui*; ergo color præsupponit lumen in
subiecto, per quod idem subiectum fiat perspicuum actu, &
ipsum mouere possit producendo in eo speciem propriam, Gra-
tia exempli, aër secundum se est perspicuum in potentia, quem
proinde non potest mouere color producendo in eo speciem,
nisi priùs fiat perspicuum actu; fit verò perspicuum actu per
lumẽ in se receptum; ergo color ex propria ratione præsuppo-
nit lumen in subiecto; quare necesse est, quod sit qualitas rea-
liter, atque essentialiter distincta ab eo, Et si dicas lumen etiam
esse motiuum perspicui in actu, quia si aër aliquantulum sit
illuminatus, moueri potest ab aliquo luminoso per productio-
nem specierum, & ita videri per tale medium. Respondeo res
distinguendas esse ex his, quæ eis conueniunt per se, non 16
ex his, quæ conueniunt per accidens, color igitur per se ha-
bet mouere perspicuum actu, nec potest illud actu perspicuum
constituere: lumen verò per se illud constituit perspicuum in

actu;quare per se habent rationes distinctas. Vnde per se color quicumque intensus, vel etiam remissus præsupponit lumen in subiecto, lumen verò non præsupponit per se colorem, neque etiam aliud lumen, sed per solùm præsupponit perspicuum in potentia, & illud constituit in actu formali; quare non habet per se, quod sit motiuum perspicui in actu, sed quod illud constituat in actu. Contingit verò per accidens, quod factum iam perspicuum actu per lumen remissum, moueatur ab intensiori, quod non tollit distinctionem eius à coloro ex rationibus per se, ac propriis per definitiones explicatis desumendam. Capite etiam de Qualitate in prædicamẽtis, docet expresse Aristoteles, colores esse passibiles qualitates tertiæ speciei habẽtes contrarium, & 7. lib. Physicor. terminare per se motum alterationis, constat autem lumen non terminare motum per se, quia contrario caret, & ideò per se producitur in instanti, veri autem colores per se successiuè; ergo diuersa qualitas est color à lumine ex mente Aristotelis.

17 Probatur deinde ratione, quia lumen contrario caret, & solùm habet oppositionem priuatiuam cum tenebris, conuenit etiam incorruptibilibus corporibus, & perfectissima omnium qualitas est habens virtutem producendi colorem, & omnes ferè primas qualitates elementorum; veri autem colores contrarij sunt, vt albedo, & nigredo: quibus nihil horum conuenit;ergo realiter, atque essentialiter distinguuntur à lumine. Secundò colores distinguuntur specie inter sese, vt albedo, & nigredo, & permanent absente, vel extincta luce; absurdum est enim dicere veros omnes colores extingui abscedente sole, aut quouis alio luminoso, & eisdem aduenientibus de nouo produci, sed lumina omnia sunt eiusdem speciei, & dependent in conseruari à præsentia luminosi, eóque absente extinguuntur prorsus in medio;ergo dubitari non potest, quod præter lumen dentur veri colores, qui sint qualitates realiter, & specie distinctæ ab eis.

18 Vt respondeamus argumentis oppositæ sententiæ exponendæ in primis sunt tres illæ definitiones perspicui, & coloris Aristotelis, vt intelligatur nihil continere contra nostrã sententiam. Prima est definitio perspicui, quod asserit esse visibile per externum colorem, nomine autem coloris lumen intelligit, vt explicui, atque probaui in expositione textus; quare ex hoc non sequitur colorem esse lumen, nisi per quandam similitudinem, quia sicut corpus coloratum dicitur visibile per colorem superuenientem accidentaliter, sic perspicuum dicitur visibile per lumen ei ab externo luminoso proueniens accidentaliter, colorem ergo sumit Aristoteles in hac parte sub

commu

communissima ratione ad verum colorem, & lumen, non sub
propria, nec definit omne perspicuum: cùm constet perspicua
quædam esse visibilia per internam lucem vt ignem,& semper
esse talia actu,sed ea tantùm,quæ non semper in actu sunt:sed
aliquando in potentia, & hæc fiunt in actu per lumen exter-
num.Expositio secundæ definitionis,quæ est prima coloris,ex
doctrina nuper tradita constat: atque ex ea realis, atque essen-
tialis distinctio caloris à lumine. Illud tamẽ adnoto,quod per- 19
spicuum in hac definitione nõ sumitur vniuersaliter pro quo-
cumque:sed solùm pro diaphano, aut transparente, quod po-
test esse medium visionis: nam multa sunt perspicua, quæ ob
densitatem medium videndi esse non possunt, de quibus cer-
tum est,non posse à colore moueri.Quare in duabus definitio-
nibus coloris, & in definitione luminis tribus modis sumit A-
ristoteles perspicuum,magis, & minùs vniuersaliter,in defini-
tione quidem luminis pro quocumque,quia cuiuscumque po-
test esse actus;nam quodcumque est capax luminis:in prædicta
verò definitione coloris,pro eo tantùm,quod medium videndi 20
esse potest: & in posteriori definitione eiusdem coloris mox
explicanda solùm pro perspicuo per se terminato, vt dicemus,
& nisi diuersi isti modi accipiendi perspicuum distinguantur,
impossibile erit has definitiones intelligere. Præter has verò
tres acceptiones perspicui adhuc secundum aliam distinctam
definit illud Aristoteles,vt nuper in eius definitione adnotaui-
mus,quod etiam si non aduertatur, non erit intelligibilis illa
eius definitio. Nec vitio tribui debet Aristoteli,quod diuersis
acceptionibus perspicui vtatur, quia necessarium fuit ad na-
turam luminis, & coloris, atque etiam ipsiusmet perspicui
commodè explicandam.

Altera denique definitio coloris obscurissima est;quare licet 21
in eius expositione desudauerint recentiores interpretes, ne-
scio an sensum eius,mentémque Aristotelis attigerit. Germa-
num igitur sensum Aristotelis eruere, nisi ex contextu capitis
impossibile est, quod semel, & iterum attentè percurrens, si-
múlque egregiam commentationem D. Thom.hoc modo de-
clarandam esse censeo.Eo in primis tanquam certo fundamen-
to præsupposito, quod in definitione hac non sumit colorem
Aristoteles, prout est secunda qualitas ex mixtione primarum
orta: sed in quantùm rationem visibilis habet, quamuis prio-
rem illam rationem tanquam fundamentum posterioris, à quo
oritur,ibidem quoque explicet.

Hoc supposito duplicia corpora distinguit,quædam quidem
interminata,quæ sicut ex se non habent terminum suæ exten-
sionis,vel difficile eum habent, nisi alieno terminentur, vt pa-

ret de aëre, igne, & aqua, ita nec habent determinatam partem, vel terminum in ordine ad visum, per quem videantur: sed vel secundum totam profunditatem penetrari possunt per visum, vel certè secundum magnam partem eius, & adhuc indeterminatam, cuius non est à nobis assignabilis terminus, vel extre-
23 mum, & si omninò careant termino, vel extremo, per quod videantur, vt aër, & ignis elementaris, videri non possunt, nisi per aliquod corpus opacum terminetur visio eorum, si verò magna tantùm ex parte extremo per quod videantur, careant, non indigent corpore opaco pro termino extrinseco suæ visionis: sed sufficit sibi naturalis densitas, quam habent ad eam terminandam, quia eius ratione visus non potest omnem eorum profunditatem peruadere, aut penetrare, & talia sunt corpora magna ex parte transparentia, non tamen omninò ob densitatem, vt vitrum, christallum, & lapides quidam, atque etiam stellæ, & id genus alia. Alia sunt corpora, quæ sicut propriis extremis suæ extensionis materialiter terminantur, sic etiam in ordine ad visum per propria extrema ex se determinata videri possunt, hoc est, per superficiem extremam; nam licet in profunditate etiam visibilitatem habeant: non possunt per eam videri nimia eorum densitate, & opacitate impediente, & quasi eam suffocante, & talia sunt corpora nimis densa, & omnino opaca, hoc est, nulla ferè ex parte transparentia.

24 Secundò adnotat D. Tho, perspicuitatem (quæ non est aliud quàm capacitas lucis) diuersos habere gradus in corporibus; & ideò diuersis modis sumi ab Aristotele iuxta illos diuersis locis; primus, ac perfectissimus gradus tribuitur corporibus omninò diaphanis, aut transparentibus, & inter hæc primum locum perfectionis obtinent corpora cœlestia; deinde ignis, & aër, multo verò inferiorem aqua ob densitatem, his verò succedunt corpora illa magna ex parte transparentia, vt vitrum, cristallum & tandem corpora omnino opaca, qualia sunt mixta omnia ex elementis composita, quæ ex ea parte, qua participant perspicuis elementis, nempe igne, aëre, & aqua, aliquam perspicuitatem habent, maiorem, vel minorem, secundum quod plus habent de his elementis, & minùs terrestria sunt.

25 Ex his patet iam sensus definitionis: qui talis est, color est extremitas perspicui non cuiuscumque: sed per se terminati in ordine ad visum, vt excludantur diaphana non per se terminata in ordine ad visum: sed per extrinsecum corpus opacum, atque etiam vt excludatur lumen, quod ex propria ratione non respicit extremitatem corporis determinatam: sed indifferenter quodcumque perspicuum, & quamlibet eius dimensionem, ac dimensionis partem tanquam actum formalem eius:

eius: hoc est, constituendo illud acta, & formaliter perspicuum; & ideò definitur, quod sit: *actus perspicui, vt perspicuum est.* Itaque lumen, & color adhuc in ordine ad extremitatem perspicui valdè differunt per diuersum modum eam recipiendi: nam licet vterque sit in ea, lumen quidem constituendo eam actu, & formaliter perspicuam, sicut constituit perspicuum totum corpus diaphanũ,&quamlibet eius partem,nullam verò efficiendo terminatam, per quam videatur totum; quare non est in extremitate tanquã in per se terminante visionem, quod constat habere colorem, & in hoc consistere rationem eius,vt per hanc definitionem explicatur,& in qua non accipitur perspicuum prout cõmune quid ad perfectè, & imperfectè perspicuum,qualia sunt diaphanũ,& opacum, & multò minùs pro perspicuo perfecto, quale est solum corpus diaphanum:sed pro imperfecto tãtùm, nempe pro opaco habente aliquam participationem perspicuitatis ex propria permixtione elementorum, qua constat, & ad hanc rationem perspicui imperfecti determinatur, per vltimam particulam, nempe corporis per se terminati. Et ita exposita definitione constat per eam optimè explicatam esse ab Aristotele naturam coloris, vt ordinatur ad visum, & à lumine, ac cæteris distingui. Cuius sensus talis est, color est: *Extremum perspicui per se terminati in ordine ad visionem.* Definitur autem per extremum perspicui tanquam per subiectum loco generis positum, quod per aliam particulam, per se terminati, determinatur ad imperfectissimum perspicuum,& distinguitur à lumine,& cæteris. 26

27 Ad 1. argum. respondeo, negando vtramque partem antecedentis,nempe, quod lumen cõstituat colores actu visibiles tanquam forma eorum; constat enim ex verbis expressis huius capitis eos habere in se causam visibilitatis;& ideò esse per se visibiles, vt omnes ferè interpretes docent. An verò lumen tanquam conditio necessaria ex parte ipsorum compleat hanc rationem visibilitatis, vel solùm sit necessarium ex parte medij: inferiùs explicabitur, atque etiam comparatio eiusdem luminis cum intellectu agente constituta ab Arist. in 3. lib. Sensus vero vtriusque testimonij in eodem argumento adducti est, noctem quidem colores abstulisse, vel diem eos restituisse in ordine ad actum videndi, in quantum extincta luce aufertur conditio requisita,vt videantur, nempe dispositio medij,& species eorundem colorum in eo existentes,sine quibus videri non possunt,& per lumen diei restituuntur.

Vltimum argumentum solutum est ex doctrina tradita. Et ad formam eius neganda est maior, quod idem sint colores veri, & apparentes in ordine ad visum: nam licet in communi

ratione visibilis conueniat, distinguuntur tamen in propriis naturis per definitiones explicatis ab Aristotele, & in multis aliis à nobis adductis.

QVÆSTIO II.

An lumen sit qualitas naturalis, & physica, vel intentionalis tantùm.

28 QVamplura lucis encomia afferre possemus, quibus disputatio de natura eius illustrior fieret: sed breuitatis studio ea omittimus, præsertim cum à Conimbricensibus nostris, non minùs copiosè, quàm eruditè tradantur 2. lib. de cœlo, & mundo, cap. 3. quæst. 5. art. 2. Vt autem ad propositam quæstionem veniamus, præsupponendum est iuxta communem sententiam perspectiuorum, quam affert, & approbat D. Thom. quæst. 9. de veritat. art. 1. ad 7. & 2. lib. de anima, lect. 14. atque etiam Albert. Magn. quem citat, & sequitur Toletus 2. lib. de anima, qu. 18. lucem, & lumen non distingui essentialiter: sed ex eo solùm, quod eademmet qualitas, vt est in corpore luminoso: à quo emanat, vocatur lux: sed vt producta est ab eodem luminoso in alio corpore diaphano, aut perspicuo, vocatur lumen. Quo supposito circa eius naturam non eodem modo sentiunt omnes. Et in primis corpus esse dixerunt Empedocles, & ex Academicis philosophis plures; imò & D. August. 2. lib. de libero arbitrio asserit lumen primum locum tenere inter corpora, & Theod. in quæst. super Genes. q. 7. lucem ait esse substantiam per se cohærentem, eandémque sententiã tenuit Damasc. 2. lib. orthod. fidei, c. 7. Quorum fundamentum videtur fuisse, reflexio
29 radiorum, & mirabilis effectus eius. Experimur namque radios lucis refrangi in speculo, aut alio denso, ac terso corpore, & per coniunctionem eorumdem radiorum aërem intercipi, & quasi partes eius comminui, & in ignem conuerti: sed constat refractionem corporibus tantùm cõuenire, & corpus à solo corpore alterari, aut comminui posse: ergo ex vtroque probatur radios lucis, & consequenter lucem ipsam esse corpus.

Hanc tamen sententiam duplici ratione euidenti refutauit Aristoteles cap. præsenti. Prima, quia cùm lumen peruadat totam profunditatem corporis diaphani, si lumen esset corpus, duo corpora essent in eodem loco, & ideò se penetrarent. Secundò, quia motus localis fieret in instanti: nam cùm lumen careat contrario: euidens est illuminationem fieri per se in instanti, & ideò lumen extendi in instanti: sed extensionem luminis per medium comitatur motus localis: ergo iste fieret in instanti, quod repugnat.

30 Secunda sententia asserit lucem esse formam substantialem corpo

corporum lucidorum, quam tenuerunt nonnulli, quos citant D. Thom. 1. part. quæst. 67. art. 3. & Ægidius 2. lib. exam. cap. 11. probarísque potest primo, quia caret contrario, omne autem accidens sensibile contrarium habet: ergo potius censenda est substantialis forma, cui conuenit carere contrario. Secundo, quia nullus effectus accidentalis formæ dependet ab ea in conseruari, vt euidenti inductione constare potest: sed experientia docet lumen productum in medio dependere in sua conseruatione à luminoso, à quo producitur: & quo abeunte extinguitur; ergo non est accidentalis forma: sed substantialis. Sed hæc etiam sententia euidenter falsa probatur; quia substantia non est per se sensibilis, vt superiùs docuit Aristoteles: sed solùm per accidens; sed constat lumen esse per se 31 sensibile: ergo non est forma substantialis corporum lucidorum. Secundò, quia si esset forma substantialis informaret materiam eorum: ergo duæ formæ substantiales informarent simul eandem materiam. Probatur consequentia, quia præter lumen habent corpora diaphana, vt aër, & ignis proprias formas substantiales, quas constat retinere in tenebris extincto prorsus lumine. Et tandem, quia experientia docet lumen intendi, atque remitti, intensio autem, & remissio pugnat cum naturâ substantialis formæ.

Ad has duas sententias reduci possunt duæ aliæ; nam quidam tenuerunt lumen productam esse ipsammet substantiam solis, quam per medium diffundit, & cum substantia solis sit corporea, consequenter dicunt lumen esse corpus. Quod præter inconuenientia illa deducta ex prima sententia id asserente, quæ non minùs euidenter ex hac sequuntur, vt consideranti patebit. Duplici alia ratione probatur falsa, priori quidem, quia euidens experientia docet absente sole lumen hoc in medio productum extingui, quod non est intelligibile, nisi per anihilationem: cum neque aliquid eius permaneat actu, vel in potentia materiæ, & si dicas ad motum solis retrocedere, & tandem se 32 reducere ad illum, & ideo non corrumpi. Probatur falsum, quia si hoc ita esset, nihil aliud foret illuminatio, quàm extensio substantiæ solis ad maiorē locum, & retractio ad eundem, quod non est excogitabile fieri sine rarefactione, & condensatione, nec sine motu locali recto, quæ non possunt naturaliter ei cōuenire. Posterior ratio est, quia cùm talis diffusio propriæ substantiæ sit continua, & ea, quæ diffunditur extinguatur, consumpta iam foret tota substantia solis.

Alij vero existimarunt lumen esse speciem ignis, quód videtur idem esse, ac dicere formam esse substantialem; Ita Proclus 33 in commentariis super Timæum Platonis cap. 3. & videtur id

ſentire Ariſtoteles, vt teſtatur D.Thom.1.part.quæſt.67.art.2. ad 2.Sed probatur falſum, quia ſiue per ſpeciem ignis intelligatur ignis compoſitus ex materia, & forma, ſiue ſola forma ignis, eadem omninò inconuenientia allata contra duas illas priores ſententias ſequuntur.

His igitur refutatis ſententiis cæteri omnes authores tenent lumen,nec eſſe corpus,nec ſubſtantialem formam, neque omninò ſubſtantiam,ſed affirmant eſſe formam quandam realem accidentalem, tam in corpore luminoſo, quàm in corporibus ab eo illuminatis. Ita vt in ſole, vel igne ſit qualitas quædam propria, & quaſi innata, in aëre verò ab extrinſeco producta. Hoc verò non ab omnibus intelligitur eodem modo: ſed quidam aſſerunt lumen eſſe qualitatẽ intentionalem,hoc eſt,non habentem eſſe naturale in ſubiecto, ſed intentionale,ſicut ſpecies coloris in aëre, eſt enim lumen lux producta à ſole in
34 aëre, vt per eam videatur. Ita Scotus in 2.diſt.13.quæſt.vnica. Ægidius ibidem,atque etiam 2.lib.de anima,ad textum 76.dub. 2,& 3.Thienenſis ad text.71. Burid. quæſt.17. eiuſdem lib. & Aſſian. in quæſtionibus perſpectiuis. Huius autem ſententiæ meminit D. Thom. eamque refutauit 1.part. qu.76.art.3.Probatur verò falſa primò,quia qualitates intentionales:cum non habeant eſſe naturale, ſed diminutum, non poſſunt producere effectus naturales, nec ſentiri,aut videri, conſtat vtrumque in ſpeciebus intentionalibus aliorum obiectorum: ſed euidens experiẽtia docet lumen productum in medio calefacere aërem ipſum,& cætera corporea in eo exiſtentia: ergo non habet eſſe
35 intentionale. Et ſi dicatur habere vtrumque modum eſſendi, probatur euidenter eſſe falſum, quia inferioris, & ſuperioris ordinis ſunt modus eſſendi naturalis,& intentionalis valdéque diuerſi: ergo repugnat eidem rei conuenire. Et vrgeri ſic poteſt: lux,& lumen ſolùm differunt ex communi ſententia perſpectiuorum,ſicut calor exiſtens in igne,& calor,quem producit in medio,ſed conſtat hos calores eſſe eiuſdem ſpeciei; ergo ſic ſe habebunt lux ſolis,& lumẽ medij:quare ſi illa eſt accidens
36 naturale,& intentionale, pari ratione hoc. Et tandem, quia ſi lumen in toto medio productum eſſet ſpecies intentionalis, repræſentaret ſolem,aut eius lucem,vel vtrumque in ea magnitudine, ſitu, & figura, quam habet ſicut ſpecies cuiuſcumque alterius obiecti,à quo procedit,repræſentat illud.Vnde ſequitur, quod ex quacumque parte medij, & ab oculo ſub quacumque diſpoſitione,vel ſitu exiſtente,quãuis non è regione eius poſito, non ſolùm videri poſſet,ſed neceſſariò videretur,quod contradicit experientiæ. Probatur conſequentia, quia oculus habens ſpeciem obiecti,etiam à tergo exiſtentis,neceſſariò illud videt

Commu

Communis igitur,& vera sententia est, *lumen esse qualitatem realem, physicam, naturalem, & non intentionalem.* Ita Alexand. Simp. Albert. Magn.& alij interpretes Aristotelis cap. præsenti, atque etiam D.Thom.1.part.quæst.67.art.7.& quæstion.10.de Veritate art.8.ad 10.& alij Scholastici in 2.dist.13. quam efficaciter satis probant argumenta: quibus omnes præcedentes refutauimus. Huius autem veritatis signum est, quod acciden- 37
tia intentionalia propter diminutum esse, quod habent, non denominant subiectum, vt patet de speciebus intentionalibus omnium sensuum, sed quodcunque corpus capax lucis denominatur lucidum ab ea; ergo non est qualitas intentionalis, sed physica & naturalis.

Ad argumentum primæ sententiæ respondeo, reflexionem radiorum non esse materialem, quæ per motum localem lucis fiat, non enim transit vnum accidens ab vno subiecto in alterum, sed per quandam similitudinem dicitur radij reflecti, non quidem ita vt iidem retrocedant per motum localem, quia hoc est contra ratione accidentis, sed per extensionem, ita vt noui 38
producantur versus anteriores partes medij, vel saltem nouæ partes radiorum. Et ex hoc intelligitur, quod quamuis materialis reflexio corporibus tantum conuenire possit, metaphorica ex eius similitudine desumpta possit conuenire accidenti corporeo, quare non probatur lumen esse corpus ex reflexione radiorum, sed solùm esse qualitatem corpoream. Nec verum est radios solares producere ignem in partibus aëris, in quibus concurrunt, vel vniuntur, per attritionem, vel comminutionem earundem partium, sed quia vniti maiorem vim habent ad calefaciendum eandem partem aëris, in qua vniuntur, & ideò intensiorem calorem in ea producunt, & consequenter intensiorem siccitatem; quibus simul cum raritate naturali disposita facilè conuertitur in ignem.

Et Sancti Patres hac distinctione explicandi sunt. Lumen 39
dupliciter sumitur, aut pro qualitate, quæ est accidens luminosi corporis, aut pro corpore ipso luminoso, à quo qualitas hæc emanat, & cui propria est, & corpora hæc perfectiora sunt aliis in suo ordine, vt patet de sole, & igne. Patres verò locuti sunt de luce posteriori modo, non priori, & ideò eam dixerunt esse corpus, & huius sensum eos tenuisse colligitur ex contextu eorundem locorum. Et eundem tenuit Aristoteles, vel si lumen ipsum aliquando adducit in exemplum tanquam corpus, non ex propria sententia, sed illorum Philosophorum, qui corpus esse dicebant: tale exemplum affert, nam aliquãdo vtitur exemplis ex aliorum sententia, quia meliùs per illa res declaratur, quibus & nos cum multis aliis authoribus vti solemus. Theo-

doretus

doretus verò per ſubſtantiam per ſe cohærentem veram entitatem realem lucis intellexit, quamuis accidentalem, ſicut in communi modo loquendi vocare ſolemus entitatem realem coloris eius ſubſtantiam.

Ad primum argumentum ſecundæ ſententiæ negandum eſt antecedens, quod omne accidens ſenſibile habeat contrarium;
40 nam licet verum hoc ſit de accidentibus mixtorum corporum, quæ ex contrariis componuntur, & ideo ex eorum temperamento oriuntur qualitates ſecundæ etiam contrariæ, non tamen de accidentibus ſuperioris ordinis, quæ incorruptibilibus corporibus præcipuè conueniunt, à quibus longè abeſt contrarietas qualitatum, præcipuè actiuarum,ex quarum permixtione oriuntur cætera cōtraria, & talis eſt lux tanquam ex præcipuo fonte à ſole orta;quare non probatur eſſe formam ſubſtantialem ex eo, quod careat contrario; ſed ſolum quod ſit qualitas longè perfectior his,inter quas reperitur contrarietas.

Et ex hoc etiam ſoluitur ſecundum argumentum: nam falſa eſt vniuerſalis illa propoſitio in argument. aſſumpta, quod nullus effectus aliarum qualitatum ſenſibilium dependeat in conſeruari ab eis, vt oſtendunt ſpecies intentionales. Hæc enim maxima dependentia aliquando ex imperfectione effectus prouenit,vt in intentionalibus,aliquando ex maxima perfectione eius, vt in luce, aliquando etiam ex maxima perfectione ſuæ cauſæ,vt in Deo cernimus, à luce verò dependet in conſeruari,non ſolùm effectus intentionalis,qualis eſt ſpecies, ſed etiam realis vniuocus, qualis eſt lumen, quod argumento eſt eximiæ perfectionis eius.

QVÆSTIO III.

An lumen videatur per ſe ſine ſpecię intentionali, vel per ſpeciem à ſe productam ſicut videntur colores.

41 PRobauimus in præcedenti tractatu neceſſarias eſſe ſpecies intentionales in ſenſibus, vt per eas externa ſenſibilia vniantur potentiis, ſimulque cum eis conſtituant integrum principium ſenſationis. Et hoc ideo, quia cum nimis materialia ſint obiecta, non poſſunt per ſe vniri potentiis. De luce verò,cum ſit qualitas omnium perfectiſſima,& ex conſequente longè immaterialior cæteris, ſpecialis eſt difficultas, an per ſemetipſam vniatur potentiæ viſiuæ, vel non minùs quàm cæteræ indigeant ſpecie intentionali, per quam vniatur,& ab eadem potentia viſiua percipiatur. Et hoc eſt, quod titulus quæſtionis ſciſcitatur.

Circa quam prima opinio affirmat lumen per ſe ipſum videri, & non per ſpeciem, quia cùm ſit perfectiſſima qualitas, ita

ita est realis,& naturalis,vt cōtineant etiam perfectionem qualitatum intentionalium, nempe specierum , & ideò vocari potest naturalis simul,& intentionalis , sed perfectissimo modo, quia non habēt esse intentionale diminutum , atque imperfectum,sicut habent species,sed perfectissimum,& quasi per eminentiam , ratione cuius per se immediatè , ac sine specie vniri potest potentiæ , tanquam obiectum actu visibile , vt tale per se eidem potentiæ præsens , & per se immediatè videri , imò non potest naturaliter producere speciem sui , quia vt minimum esset superflua. Ita Caiet. quem sequuntur plures. Et videtur expressa sententia D.Thom.1.part.quæst. 56. artic. 3. in corpore his verbis. *Considerandum est, quod aliquid tripliciter cognoscitur, vno modo per præsentiam suæ essentiæ in cognoscente , sicut si lux videatur in oculo , & sic dictum est , quod Angelus intelligit se ipsum , alio modo per præsentiam suæ similitudinis in potentia cognoscitiua,sicut lapis videtur ab oculo, per hoc,quod similitudo eius resultat in oculo.* Quibus duo asserit expressè;primum , quod lux videtur ab oculo per se ipsam immediatè præsentem oculo , sicut essentia Angeli intelligitur per se ipsam immediatè prçsētem intellectui proprio. Secundū , quod alio modo videtur lux ab oculo,ac lapis,nā hic præsens fit oculo per speciem sui productam in eo:lux verò per suam essentiam præsens est oculo,& ideò per eā videtur, & neutrū potest esse verū, si lux videatur per speciē,nam nec videretur, sicut intelligitur essentia Angeli,nec alio modo,ac videtur,lapis præsens oculo per speciē sui, & idē docet,quæ.8.de Veritate ar.3.ad 17.& quç.10.ar.8.ad 10. 42

Sed ratione probatur primò , nam species ideò necessaria est ad videndum colores,quia non possunt esse per se præsētes oculo,nec ideò per se ei vniri,vt obiecta actu visibilia , sed lumen est præsens per se potentiæ,cum sit diffusum per medium vsque ad potentiam ipsam, imò & organum ipsum illuminet, sicut parietem simul ac medium,vsque ad ipsum, & est actu,ac perfectissimo modo visibile:ergò nihil ei deficit , vt per se immediatè videatur,nec indiget specie ad sui visionem. Et si fortè dicatur , quod licet hæc habeat , nihilominus specie indiget, quia vniuersaliter loquendo sensibile supra sensum positum impedit sensationem sui. Contra hoc est maxima perfectio luminis,quod sicut per medium diffusum , & inter potentiam, & obiectum positum non impedit sensationem aliorum obiectorum magis distantium ; sicut impediunt colores,ita quamuis ponatur iuxta sensorium,imò supra illud,non impediet visionem propriam , nec aliorum. Et vrgeo argumentum , quia ipsummet sensorium visus maxima ex parte diaphanum est,& lumen in se habet,à quo non solū non impediūtur sensationes, 43 44

sed nul

ſed nulla poſſet fieri ſine illo,impedirent tamen colores;ergò lumen per ſe immediatè, inhærere poteſt organo, & eſſe præſens potentiæ, quare nullo modo erit neceſſaria ſpecies.

Secundò,quia ſi lumen eſſet qualitas purè naturalis, & non ſimul intentionalis, ſequeretur duo accidentia purè naturalia ſolo numero diuerſa ſimul eſſe in eodem ſubiecto, quod à nemine admittitur. Probatur conſequentia, quia ſi inter duo luminoſa ſe reſpicientia ponatur corpus ſolidum, vel opacum, reſultant duæ vmbræ:ergò producunt duo lumina numero diſtincta. Probatur conſequentia,quia vmbra non eſt aliud,quàm
45 priuatio luminis,vel remiſſum lumen, duæ autem priuationes inferunt duas formas oppoſitas;quare etiam ſi nullum eſſet tale corpus inter medium, quod lumina producerent in eiſdem partibus medij,& ita darentur duo talia accidentia ſolo numero diſtincta in eodem ſubiecto, quod à nemine ferè admittitur;propterea concedendum eſt lumen eſſe qualitatem naturalem ſimul,& intentionalem,& ita non indigebit ſpecie, vt videatur,ſed per ſe immediatè videri poteſt.

Noſtra tamen ſententia eſt oppoſita,*quod ſicut colores non videtur per ſe immediatè, ſed per ſpeciem ſui productam in medio,atque etiam in potentia, ſic etiam lumen, vel lux quæcumque non videtur niſi per ſpeciem ſui,quam producit in medio, atque in potentia: vnde non eſt qualitas vllo modo intentionalis, ſed pure naturalis.* Ita expreſsè D.Thom.quæſt.10.de Veritate artic. 8.in ſolutione ad 10.arg.ex his,quæ propoſuit in 2. loco in hæc verba:*Ipſa enim lux, quæ eſt in ſole, non videtur à nobis, niſi per ſimilitudinem eius in viſu noſtro exiſtentem.* Ita etiam Alexand. Simp. Alber. Toletus,cæteriqúe omnes interpretes capite præſenti, & ideò communis eſt iam in ſchola.

Quam ſic probo; primò de luce diſtante ab oculo hoc modo non poteſt obiectum cõcurrere cum potentia ad operationem vitalem, niſi ei coniungatur per ſe, vel per ſui ſimilitudinem
46 productam in potentia, ſed lumen diſtans ab oculo non poteſt ei vniri per ſe;cùm ſit per ſe ſeparatum ab eo,ergò neceſſe eſt, quod propriam ſpeciem producat in eodem oculo, per quam vniatur potentiæ,& videatur ab ea,ſicut colores. Et ſi dicas per lumẽ,quod eſt in ipſo oculo,vel prope ipſum videri lumen extra exiſtens.Probatur hoc eſſe falſum primò,quia omnes partes luminis ſunt eiuſdem rationis: ergò neutra repræſentat alteram,nec per illam videri poteſt.

Secundò,quia ſi lumen quod eſt in oculo, vel prope ipſum, repræſentaret aliud diſtans ab oculo, & ideò per illud videretur, ſequeretur ſemper,& in quacumque poſitione, vel ſitu videri,etiam ſi eſſet à tergo videntis, imò etiam ſi valde diſtaret

ret à potentia, vel omninò extingueretur, quod patet esse falsum. Probatur consequentia, quia potētia informata specie obiecti est sufficiens principium sensationis, vt superius ostēdimus. Secundò probatur de lumine in oculo existente, quia experientia docet, idem lumen pupillæ, quod sine reflexione non videtur à proprio oculo, videri per reflexionē in speculo è regione posito: ergo non videtur per se, sed per speciem. Probatur 47
consequentia, quia si per se videretur, sine reflexione videretur. Et prætereà, quia hæc fuit potissima ratio superiùs tradita ad probandam necessitatem specierum: ergo hæc eadem conuincit videri lumen per speciem in eadem reflexione.

Probatur tandem, quia euidens experientia ostendit, nullum prorsus videri obiectum, siue sit lumen, vel color, nisi aliquali medio interiecto inter ipsum, & potētiam; ergo nullum potest per se immediatè videri, nec necessario per speciem. Probatur consequentia, quia eo ipso, quod aliquale intercedat medium, non potest obiectum vniri per se potentiæ: cùm sit per se separatum ab ea: ergo nec potest per se immediatè concurrere cum ea ad visionem, sed vtrumque debet præstare per speciem.

Ad testimonium D. Thom. respondeo, illis verbis non affirmare, quod lumen existens in oculo videatur per suam essentiam, & non per speciem, sed sub conditione loquitur, inquiēs, 48
quod si lux videretur in oculo, videretur per præsentiam suæ essentiæ immediatè, & non per speciem, & quod ita intelligitur essentia Angeli, & conditionalis illa vera est, sed cùm nihil affirmet, non deducitur ex hoc testimonio D. Thom. sentire, quod lumen per se immediatè, & non per speciem videatur. In aliis verò duobus testimoniis videtur clariùs dicere, quod vno modo videtur res per essentiam suam, sicut quando essentia visibilis coniungitur visui, sicut oculus videt lucem, sed eundem planè sensum conditionalem tenet, quem expressit posteà in loco primæ partis iam exposito, nam eisdem ferè verbis, & ad idem propositum allatis loquitur, ad quod nihil referebar, quod lumen videatur per speciem, vel sine illa, nam idem argumentum desumitur, si ex conditione supposita videretur per se: ac si de facto videatur. Per posteriorem igitur locum primæ partis explicantur benè hæc priora tanquam per præcipuum, & vltimum, atque etiam alia, si quæ sunt, in quibus eodem modo loquatur D. Thom. verba autem nostri testimonij non so- 39
lùm sunt absoluta, sed clara, atque perspicua, per quæ fatetur lumen videri per speciem, quibus omnino standum est.

Ad primum argumentum concessā maiori neganda est minor, quod lumen sit per se præsens potentiæ, ex eo quod per totum medium sit diffusum vsque ad potentiam, nam lumen illud,

illud, quod attingit organum, sicut non videtur, vt experientia docet, quia sine aliquo medio inter ipsum, & potentiam interiecto videri non potest; ita nec potest per se vniri potentiæ, vt cum ea concurrat ad sui visionem, quia eo ipso, quod medium intercedat, per se separatum est à potentia, & ideò non potest nisi per speciem sui eidem vniri, quantumcũque sit per se visibile. De lumine verò in pupilla eiusdem oculi existente, iam probauimus videri nō posse per se, nec per speciem. Aliud verò
50 quod additur de perfectione luminis, ratione cuius positum inter potentiam, & alia sensibilia non impedit visionem eorum, concedendum est: sed negandum, quod ex eo infertur, esse qualitatem intẽtionalem, & ideò sine specie videri per se immediatè, quia non impedire visionem aliorum habet ex maxima perfectione qualitatis naturalis, nō ex ratione intentionali, & ideò, nec videri sine specie potest, vt probauimus. Quod tandem lumen pupillæ, vel sensorij non videatur, non procedit ex vniuersali illa causa, quod sensibile positum supra sensum impediat sensationem: nam hoc forte non est vniuersaliter verum: vt inferius ostendetur: sed prouenit ex ratione speciali huius sensus, euidenti experiẽtia comprobata, qui operari nō pôt, nisi medio aliquo interiecto inter ipsũ, & obiectũ.

Ad secundum neganda est consequentia, videlicet duo accidentia purè naturalia, & solo numero diuersa dari in eodem subiecto, quia nec casus argumenti id probat: nam licet duæ causentur vmbræ propter opacum corpus inter duo illa lumi-
51 nosa positum, non tamen duo lumina numero distincta, quia vmbra non est priuatio luminis: cùm videamus in ea existẽtes obiecta, etiam intra ipsam posita, sed est remissio luminis in ea parte medij quæ non tollit continuationem luminis ab vtroque luminoso producti, & consequenter, nec identitatem numericam eius, quia vnum continuum, & vnum numero idem sunt. Negandum igitur est, quod luminosa illa sic se respicientia producant duo lumina numero distincta, siue opacum corpus inter vtrumque intercedat, siue non.

QVÆSTIO IV.

An lumen sit in solo diaphano, tanquam in subiecto, vel etiam in corpore opaco.

52 DE hac re parum, aut nihil reperietur apud antiquos authores. A recentioribus verò breuiter attingitur, &

Prima opinio eorum negat omninò in corpore opaco recipi lumen, sed solùm hæc illuminari quadam ratione extrinseca à lumine existente in parte medij attingente superficiem eorum, vt paries v.g. non recipit in se lumen, nec illuminatur formaliter à

ter à lumine sibi inhærente, sed extrinseca ratione à lumine existente in aëre eundem parietem attingente, quod lumen formaliter illuminat aërem, & ex formali illuminatione aëris resultat extrinseca parietis.

Probatur testimonio Aristotelis, & ratione. Nam Aristoteles capite præsenti definit lumen, quod sit actus perspicui, vt perspicuum est, sed perspicuum idem est ad diaphanum secundum communem expositionem interpretum: ergo sensus definitionis erit lumen esse actum diaphani, vt diaphanum est, per quod euidens est definiri tãquam per proprium subiectum; vnde sequitur nullum corpus præter diaphanum esse susceptiuum luminis, sed corpus opacum non est diaphanum vt cõstat de pariete: ergo non est susceptiuum luminis. Quod etiam probat ratio, quia si corpus opacum recipit in se lumen, vel illud recipit in sola superficie extrema, vel etiam in profunditate, sed vtrumque est impossibile; ergo impossibile quoque erit, quod in se recipiat lumen. Minorem sic probo, quia lumen est accidens corporeum; ergo sua natura aptum inhærere corpori, vt corpus est, sed non est corpus ratione superficiei, sed ratione profunditatis, quã terminat superficies (imò solùm habet superficies in corpore, quod terminet profunditatem eius) ergo non potest inhærere corpori ratione solius superficiei, sed necesse est inhærere ei etiam secundum profunditatem. 53

Quod verò non possit in profunditate opaci corporis recipi, probatur quia si in partibus profunditatis recipitur, nõ est maior ratio ob quam in his, quàm in illis recipiatur: cùm omnes sint eiusdem rationis, & idem impedimentũ densitatis habeãt, quare vel in omnibus recipietur, vel in nulla: sed in tota profunditate recipi impossibile est, & à nemine excogitatum, quia iam lumen peruaderet, & quasi penetraret totum corpus opacum secundum omnes dimensiones, ac omnes partes earum, sicut peruadit diaphanum, totúmque illuminaret, sicut totum aërem illuminat, quod planè absurdum est. Et ideò omnino negandum, quod in corpore opaco recipiatur lumen per informationem. Quod videtur sentire D. Thom. in lib. de sensu, & sensato, lectio. 6. docens corpora nimis opaca, qualia sunt valde terrestria, non esse lucis capacia. 54

Secunda opinio concedit corporibus opacis aliquam capacitatem luminis, per quam non solùm extrinseca ratione, sed formaliter illuminantur. Sed diuerso modo à diuersis intelligitur. 55

Nam quidam solùm secundum extimam, vel extremam superficiem posse recipere lumen concedunt, & ideò non illuminari secundum profunditatem, quod videtur sentire D. Thom.

in 2.d.14.art.3.ad 10.& illud confirmare ex D.Dionysio.Verba D.Thom.sunt; *Dicendum, quod sicut dicit Dionysius in 4.capite de diuinis nominibus lumen solis recipitur in diuersis corporibus diuersimodè secundum diuersam capacitatem eorum: & ideò aliqua sunt, quæ illuminãtur in superficie tantùm, vt corpora opaca, aliqua etiam sunt quæ illuminantur in profundo sicut diaphana.*

Alij verò *etiam secundum profunditatem illuminari volunt, non quidem secundum omnes eius partes, sed solùm secundum quasdam eidem superficiei externæ proximiores.* Ita Caiet.cap.præsenti, Toletus quæst.17.huius libri ad primum, & iam ferè communis inter recentiores, videtúrque nobis, vt probabilior sequenda. Duo igitur probanda sunt, vt maiorem eius probabilitatem ostendamus; Primũ est, quod lumẽ recipiatur in corpore opaco.

56 Secundum, quod non in sola eius superficie extrema, sed etiam in partibus profunditatis ei proximioribus. Primũ probatur ex definitione luminis ab Arist. tradita: *Lumen est actus perspicui, vt perspicuum est*, ex qua ita arguo: proprium subiectum luminis est perspicuum, vt perspicuũ est: ergo corpus in tantum est susceptiuum luminis, in quantum est perspicuum; & quo plùs habet de perspicuitate, eò magis est capax luminis: sed corpora opaca habent aliquid perspicuitatis; ergo habent aliquam capacitatem recipiendi lumen, & ideò necesse est fateri, quod in eis recipiatur. Minorem probo ex definitione coloris assignata ab Aristot.lib.de sensu, & sensibili, cap.3, & quæst.1. huius tractatus à nobis elucidata. *Color est extremitas perspicui in corpore determinato* In qua per corpus determinatum nõ intelligit diaphanum, alioqui lumen esset color: cùm sit in extremitate eius, sed intelligit corpus opacum, quod per se habet partem determinatam, per quam visionem terminat, & vocat illud perspicuum, in cuius extremitate asserit esse colorem: ergo capax lucis absque dubio esse censet. Probatur deinde ratione, quia corpus opacũ præcipuè differt à diaphano ratione densitatis trãsparentiæ oppositæ: ergo omne corpus habens densitatem opacũ est, & quò densius, magis opacũ, quia magis oppositum diaphano, sed euidens est plura corpora densa, atque opaca esse

57 lucis capacia, & formaliter recipere in se lumen, vt patet de speculo, Christallo, Luna, & Stellis: ergo negari non potest, quod corpus opacũ sit capax luminis, & ex consequenti corpora alia magis opaca erunt quoque lucis capacia, minùs tamen, quia quò plus densitatis habent, eò minùs de perspicuitate, & ideò minorem lucem recipere poterunt. Sicut constat de aliis qualitatibus, quæ magis, vel minùs perfectè recipiũtur in subiectis secundum maiorem, vel minorem capacitatem eorum. Et tandem, quia constat reflexionem luminis fieri in corpore opaco,

opaco, hoc est dẽso, ac terso, vt in speculo, aut in pariete albo, sicut fit etiã in aqua: sed nõ potest intelligi, quod reflexio fiat in corpore, nisi sit capax luminis, & verè, ac formaliter illuminetur; ergo lumen recipitur in corpore opaco. Probatur secundum, quod non recipiatur in sola superficie, quia lumen ex propria natura est accidens corporeum: ergo aptum inhærere corpori secundum trinam dimensionem longitudinis, latitudinis, & profunditatis, pugnat igitur cum natura eius, quod in sola superficie inhæreat.

Secundò, quia si lumen inhæret in sola superficie corporis opaci, sequitur dari extensionem latitudinis qualitatis corporeæ separatam à partibus profunditatis extensionis eiusdem, quod est idem, ac dari superficiem separatam à corpore. Probatur consequentia, quia lumen, quod informat aërẽ contingentem parietem illuminatũ, secundum omnes dimensiones eiusdem aëris extensum est: ergo vel idemmet informat superficiẽ parietis, vel aliud distinctũ: sed idem esse non potest, quia idem accidẽs numero non potest inhærere in duobus subiectis discontinuis, est ergo aliud, si igitur non est extensum, nisi in superficie parietis, & nõ in profunditate, ergo datur accidens extensum secundum solam latitudinem, sine profunditate, quod est dari quasi superficiem extensionis qualitatis separatam ab extensione profunditatis: hoc est, accidens longum, & latum, & non profundum, & hoc non est minùs impossibile, quàm dari corpus latũ, sine profunditate: nisi quod hoc est per essentiam, & illud per participationem, sed æqualiter repugnat vnum, ac alterum comparatum cum natura corporis, & corporei accidentis, vt consideranti facilè constat. 58

Pro solutione primi argumẽti adnotare oportet perspicuum in definitione luminis, non sumi pro omni corpore pellucido, sed solũ pro eo, quòd lucere potest lumine externo ab alio susceptο, vt in eius definitione dicitur; sic autem sumptum plures gradus habet, vt superiùs ostẽdimus; & in primo gradu eius est corpus diaphanum, vel omninò trãsparens, quod perfectissimè recipit lumen ab alio, hoc est, secundum omnes dimensiones, & omnes earũ partes, & id quidem perfectissimo modo, vt patet de aëre, atque etiam de corpore cœlesti, quo medio solẽ, & omnes Stellas videmus, hoc autem impossibile foret, nisi esset perfectè diaphanum. In secundo gradu collocantur corpora illa magna ex parte diaphana, sed non omninò propter naturalem densitatem, ratione cuius inter opaca numerantur, vt patet de Christallo, Luna, & Stellis. In tertio gradu perspicuitatis sũt densiora, ac imperfectiora corpora, quorũ extremitatem colorem appellauit Aristoteles: & quò eiusmodi corpora densiora, 59

ac magis terrestria sunt, eo sunt minùs perspicua. Hanc distin-
ctionem desumpsi ex D.Thom.lib.de sensu, & sensibili lectio-
60 ne 6.ex qua deducitur Aristotelē in definitione luminis sum-
psisse perspicuū prout quid commune ad hos tres gradus, quia
secundum omnes sunt corpora lucis capacia ab externo susci-
piēdæ, vt ita dicantur visibilia per externum colorem, hoc est,
per lumen ab externo susceptum, quia per colorem externū in
definitione perspicui lumen intelligere Aristot.docui, & pro-
baui: ergo & lumen potest esse actus eorum, vt perspicua sunt.
Vel si pro solo diaphano sampsit perspicuum, voluit certè per
subiectū perfectissimum susceptiuum luminis ab externo illu-
minante illud definire: ita tamen vt omnibus possit accom-
modari iuxta gradum perspicuitatis cuiuscumque. Quare non
benè infertur ex definitione Aristotelis, solùm corpus diapha-
num, vel transparens esse subiectum luminis ab extrinseco re-
61 cepti, licet hoc solum sit subiectum perfectissimum, & propte-
reà non pugnat cum definitione, quod etiam corpora opaca
iuxta gradum suæ perspicuitatis sint luminis receptiua.

Ad secundum argumentum respondeo, lumen recipi in cor-
pore opaco, non secūdùm solam superficiem: sed etiam secun-
dum partes profunditatis. Et quod dicitur omnes partes pro-
funditatis esse eiusdem rationis, etiam est concedendum, ne-
gandum tamen, quod infertur, videlicet omnes illuminari, vel
nullam: sed proximiores quidem illuminātur, non remotiores.
Et ratio huius duplex est, vniuersalis vna; quia virtus luminosi
est finita: & ideò non potest nisi limitatam extensionem for-
mæ efficere, etiam si forma, quam extendit, careat contrario, &
per diaphanū extendatur, vt patet de luminosis particularibus.
Altera ratio particularis est, quia cùm corpus nimis opacū ni-
miam densitatem habeat, & perspicuitatis parùm, non præbet
facilem transitū lumini; & ideò non potest peruadere, nisi pro-
ximiores partes profunditatis, & id quidem imperfectè ob ca-
pacitatem, & dispositionem subiecti imperfectissimā, iuuat et-
iam, quod cum pori eiusdem corporis sint aliqualis dispositio
ad suscipiendum lumen in partibus profunditatis, & pori non
recta via; sed obliqua procedant, & passim contrahantur, & ali-
quādo occludātur, difficilis etiam efficitur via, & transitus eius-
dē luminis per easdem partes profundas ex hac parte. Et hinc
est quod non possit, nisi in proximiorib. recipi, & remissiùs mul-
tò, atque imperfectiùs, quā in superficie. Sensus autem verborū
D.Tho. non est, quod lumen inhæreat in sola superficie, vt in
diuisibili, atque condistincta à profunditate, eámque terminā-
te: sed nomine superficiei partes etiam profunditatis superfi-
ciei proximas, quas superficiales vocare solemus, intellexit.

QVÆ

QVÆSTIO V.

An lumen sit necessarium ex parte medij ad videndum quodcumque obiectum visibile.

VT difficultatem quæstionis aperiamus, tanquam certum, 62
atque euidenti experientia comprobatum præsupponi debet potentiam visiuam non posse naturaliter operari circa vllum obiectum visibile, nisi medium aliquod intercedat inter vtrumque. Quod vt ostenderet Aristoteles de colore, definiuit eum dicens, *esse motiuum perspicui in actu*, hoc est, medij inter ipsum, & potentiam interiacentis, quasi dixerit non posse immutare potentiam, nisi immutando priùs medium, & eadem prorsus ratio est de lumine, vt ostendimus. Supposita igitur necessitate medij, meritò inquirimus, an necessariò debeat esse illuminatum, vt possit per illud fieri qualibet visio.

Et priùs quàm probabiles sententias referamus: reiicienda est singularis quædam, & planè falsa, non solùm vniuersaliter negans necessitatem luminis ex parte medij: sed affirmans penitus impedire visionem. Quam tenuit Andreas Cisalpinus quodlib. 5. quæ. 7. & verum esse posset, si solum vellet aliquando impedire: nam adeò intensum potest esse lumen in medio, vt vel colores, vel minora quædam luminosa offuscata non appareant, nec videri possint, vt constat de Luna, & Stellis, quæ in præsentia Solis, non videntur propter medium nimis illuminatum, atque etiam ex oppposito propter medium remissè illuminatum non videntur colores. Quod etiam constat in quibus- 63
dam corporibus noctu lucentibus, quorum colores ob paruam illuminationem medij, tunc non apparent: sed medio magis illuminato diu videntur. Ex quibus intelligitur lumen ex parte medij contemperatum esse debere, ac proportionatum naturæ, & qualitati obiectorum, vt visionem iuuet, & non impediat. Vniuersaliter verò asserere, quod impediat semper & nũquam iuuet, euidenti experientiæ repugnat: cùm experiamur omnes idem obiectum, & in eadem distãtia videri à nobis, aut meliùs videri per medium magis illuminatum: cùm priùs, vel non videretur, vel minùs benè per medium obscurum, vel remissiori lumine illustratum. Hac igitur exclusa sententia duas alias extremas, atque probabiles reperio.

Prima affirmat ad quamlibet visionem, non solùm coloris: sed etiam luminis necessarium esse medium illuminatum; ita vt per medium omninò tenebrosum, nullum prorsus obiectum videri possit. Ita videntur tenere Comment. 2. lib. de anima, 64
comment. 67. D. Thom. lect. 14. atque etiam Auicen. lib. naturalium quæstionum, p. 3. ca. 3. & expresè Ferra. q. 13. huius lib.

Sonc.lib.Metaph.quæſt.9. Tolet.q.17.huius lib. Hi enim omnes aſſerunt,quæcumque lucida,quæ noctu videntur inperfectè ſaltem illuminare medium, ſufficientérque,vt videri poſſint.Et probatur, quia color vt definit Ariſtot.cap.præſenti, eſt motiuus perſpicui in actu:ergo actu illuminati; ſed mouet illud per impreſſionem ſpeciei : ergo impreſſio ſpeciei coloris neceſſario præſupponit medium illuminatum; ita vt tenebroſum non ſit ſubiectum capax illius : ſed lumen videtur etiam per ſpeciem productam ab eo in medium : ergo præſupponit medium illuminatum. Probatur conſequentia,quia ſicut non eſt capax ſpeciei coloris,niſi illuminatum, pari ratione nō eſt
65 capax ſpeciei eiuſdem luminis; quare non poteſt lumen producere ſpeciem ſui in medio, niſi illuminatū præſupponatur, & conſequenter, nec videri per illud, niſi illuminatum; ideò neceſſarium erit lumen ex parte medij ad videndum lumen ipſum,& quoduis aliud obiectum viſibile.

Secundò,quia ſiue color ſit,qui videtur, ſiue lumen,impoſſibile eſt videri,quin medium aliquo modo illuminet : ergo nec poteſt viſio vlla fieri,niſi per illuminatum medium. Antecedēs probo, quia de colore docuit expreſsè Ariſt.cap.præſenti non poſſe videri ſine lumine; ergo ſentit neceſſariò eſſe requiſitū, vel ex parte medij,vel obiecti:& ſi primum concedatur, habetur intentum; atque etiam ſi poſtremum, quia ſi color,qui videtur neceſſario debet eſſe illuminatus; idem lumen, à quo illuminatur,illuminabit medium, ſaltem ſecūdum partes ei proximas,quod neceſſarium planè eſt, vt poſſit medium immutare,& per illud videri.Si verò ſit lumē, quod videtur,multò magis neceſſariū erit illuminare aliqua ſaltem ex parte idem me-
66 dium;& ita efficietur neceſſarium,quod nulla viſio fieri poſſit, niſi per medium aliquo modo illuminatum.

Secunda opinio extrema tenet,nec ad viſionem coloris, nec ad viſionem luminis eſſe neceſſariū lumen ex parte medij; ſed vtrumque videri poſſe per mediū omninò tenebroſum. Ita recentiores quidam putantes ſe eam probare efficaciter, hoc arg. ab experientia deducto, contingit hominem in loco obſcuro exiſtentem videre colorem illuminatum à tali loco valdè diſtantem;imò & corpus lucidum,vt qui intra puteum valde obſcurum latet, videre ſolet ſtellas cœli : ergo conuincitur ad ſimiles viſiones non eſſe requiſitum lumen ex parte medij. Et ſi dicatur primo, non requiri lumen ex parte totius medij; ſed ſolùm ex parte proximiori eidem obiecto, vt circa illam ſpeciem producat,& ab ea in potentiam multiplicetur, & ita obiectum videatur,ſic vrgent : Quodcumque agens naturale fortiùs operatur in partes ſibi proximas, quàm in remotiores eodem

dem modo dispositas: sed species producta ab obiecto in partibus propinquioribus illuminatis potest multiplicare aliam in partibus remotioribus non illuminatis: ergo multò meliùs poterit obiectum producere speciem in eisdem partibus propinquioribus, etiam si non sint illuminatæ, quia species producta ab obiecto in partibus propinquioribus illuminatis multiplicat aliam in remotioribus nō illuminatis virtute obiecti, à quo processit: ergo principaliùs procedit secūda species ab obiecto, quam à prima specie: tunc ergo argum. manet in suo robore. Probatur euidenter consequentia, quia si obiectum media specie à se producta, potest producere aliam in partibus remotioribus non illuminatis, multò meliùs potuit per se immediatè producere priorem speciem, in partibus propinquioribus, etiam non illuminatis: sed obiectum in casu argumenti potest producere speciem in partibus remotioribus non illuminatis: ergo multò meliùs poterit eam producere in proximioribus etiam nō illuminatis; quare absque illuminatione alicuius partis medij poterit speciem producere in eo, & per ipsum in potentia. 67 68

Alij verò respondent in omni loco quantumuis tenebroso, ex quo videtur obiectum, esse aliquid luminis, ratione cuius (licet imperfectè) dicitur medium illuminatum: sed hoc esse falsum probant, quia videmus luminosa quædam noctu videri, & eò meliùs videri, quò medium est magis obscurum: ergo non requiritur ad visionem eorum, quod sit illuminatum. Præterea, quia si color illuminatus extra obscurum locum existens potest producere speciem in loco illo tenebroso, atque etiam in potentia visiua in eodem loco existente, quia aliquantulum est illuminatum, non minùs poterit eam producere, si ponatur intra eundem locum tenebrosum parum illuminatum. Probatur consequentia; quia quò agens magis est passo approximatum meliùs potest operari circa illud, videretur ergò etiam in loco tenebroso positus, quod est contra experientiam.

Nostra sententia modum ponit inter hæc extrema, & ideo duo asserit. Primum est *ad videndum lumen non esse necessarium, quod medium sit illuminatum: sed per medium omninò tenebrosum videri posse; & ideò lumen non esse necessarium ex parte medij ad videndum aliud lumen contra primam op nionem.* Hæc est expressa sententia Arist. in lib. de sensu, & sensibili, c. 2. vbi asserit, corpora quædam esse splendida, quæ in tenebris videntur, vt sunt vermiculi, quos Hispanicè vocamus, *luciernigas*, atque etiam fungi, oculi cati, & capita quædam piscium, sentit ergò ad vidēda hæc non esse necessariū medium illuminati. Sed respondent non illuminari medium ab aliquo luminoso extrinseco, & ideò docet Arist. videri in tenebris, nihilominus non videri omninò, sine 69

aliquo paruo lumine ab eis producto in medio, quod cum minimum sit, non tollit, quin medium dicatur simpliciter tenebrosum, & solùm secundum quid illuminatum. Hæc tamen solutio expresè contraria est eidem Arist. ibidem docenti splendentia hæc fulgere quidem in tenebris: sed lumen non facere: ergo falsum est dicere, quod vllo modo illuminent medium: nam quæcumque parua illuminatio medij est productio luminis in eo. Verba autem Aristotelis hæc sunt. *Læuia enim in tenebris nata sunt fulgere, non tamen lumen facere.* In quorum expositione D. Thom. tribuit causam huius fulgoris dicens eum habere eiusmodi corporea, quia polita, & tersa sunt, fatetúrque
70 nullum lumen producere in medio his verbis; *Quamuis in se aliqualiter fulgeant huiusmodi corpora, non tamen habent tantum de fulgore, quod de se possint facere medium lucidum in actu.* Probatur deinde experientia: nam corpora lucida non solùm videntur in tenebris: sed quò magis obscurum est, ac tenebrosum medium, videntur meliùs, vt de igne, & Stellis est manifestum: ergo non est necessarium lumen ad visionem eorum.

Secundum, quod asserit nostrâ sententia est, *lumen esse necessarium ad videndum colorem contra secundam sententiam.* Hoc non solùm colligitur ex verbis Aristotelis: sed continetur expressè in eis, ita vt nullam prorsus explicationem patiantur. Colorem enim his verbis definit cap. præsenti textu 67. *Omnis enim color motiuus est eius, quod est secundum actum, perspicui, & hoc est, ipsius natura. Vnde non est visibilis sine lumine: sed omnis cuiusque color in lumine visibilis.* Loquitur autem de lumine medij in his omnibus, vt ipsamet verba, & eorum contextus ostendunt; ergo expressa est eius sententia, quod sit necessarium ex parte medij ad videndum colorem, quod non minùs expressis hisce verbis docuit textu 73. eiusdem capitis: *Id quidem, quod in lumine, hoc*
71 *enim erat ipsi colorem esse, motiuum esse secundum actum perspicui, actus autem perspicui lumen est.* Quibus tale constituit argumentum; omnis color est motiuus perspicui in actu: sed actus perspicui est lumen: ergo omnis color est motiuus perspicui illuminati, ex quo euidenter sequitur vniuersalis negatiua, videlicet nullum colorem posse videri nisi per medium illuminatum, & ex consequenti, nec sine lumine ex parte medij.

Ratio autem à priori ad id probandum ex natura luminis, & coloris desumenda est. Nam lumen longè perfectior qualitas est colore, non solùm secundum suam naturam: sed etiam secundum rationem visibilitatis eam consequentis; ergo sicut habet ex maiori hac perfectione constituere actu perspicuum per
72 realem, & naturalem illuminationem; & ideò solùm præsupponit perspicuum in potentia tanquam subiectum, pari ratione habet

habet mouere posse intentionaliter idemmet perspicuum in potentia, quod est propriam speciem ei imprimere posse sine vlla præcedenti illuminatione. Color verò longè imperfectior est,& multò magis materialis, & ex eadem imperfectione, & materialitate habet, vt non possit naturaliter immutare medium,sed neque intentionaliter,nisi dispositum per illuminationem; quare verum est vtrumque à nobis assertum,nempe ad visionem luminis non esse necessarium medium illuminatum,sed per tenebrosum videri posse, esse tamen omninò necessarium ex parte medij ad videndum colorem,ita vt non possit in tenebris videri. Quod verò D. Thom. asseruit medium illuminari saltem imperfectè à lucidis,quæ noctu videntur, de quibusdam perfectioribus intelligi debet, quæ non solùm fulgent,sed lumen efficiunt. De aliis verè non potentibus lumen efficere, ipsemet D.Thom. docuit expresè in postremo loco à nobis citato non efficere perspicuum actu: quia non valent lumen in eo producere. 73

Ad primum argumentum prioris sententiæ oppositæ concedenda sunt omnia, quæ in maiori, & minori assumuntur de specie coloris necessariò præsupponẽte illuminatum medium, in quo recipiatur, sed neganda de specie luminis; imò potius sicut lumen ipsum solùm præsupponit pro subiecto,in quo recipiatur perspicuum in potentia, sic etiam species eius. Et discrimen hoc fundatur in eiusdem luminis perfectione,vt ostendimus. Quod exemplo eiusdem aëris,vel aquæ fit manifestum: nam color perfectior est frigore, & frigus perfectior humiditate,& tamen non postulat perfectius subiectum,sed in eodem prorsus recipiuntur; perfectius tamen efficiunt,quia idem corpus perfectius esse habent per calorem;quàm per frigiditatem, & perfectius per hanc, quàm per humiditatem, & par est ratio de albedine, & nigredine. 74

Ad secundum negandum est antecedens,quod nullum possit videri obiectum,siue sit lumen,vel color illuminatus,quod non illuminet medium; nam de multis noctu fulgentibus ostendimus videri omninò in tenebris, & nullo modo illuminare medium, quia licet splendentia sint, non tamen efficientia luminis,& ideò nec illuminatiua medij.

Ad argumentum secundæ opinionis concedendum est colorem illuminatum videri ex obscuro loco, non tamen omninò tenebroso, sed aliquantulum illuminato lumine, quo illustratur idem color; sufficit enim aliquantulum illuminari, vt possit idem obiectum producere aliqualem speciem sui, licet imperfectam in eo, & ea media in oculo. Quod verò infertur, videri posse eũdem colorem illuminatũ extra obscurum locum

existens, si intra eundem obscurum locum ponatur, concedendum est, sed negandum, quod hoc sit contra experientiam; nemo enim expertus est aliquando in simili casu non videri. Et quod tandem de lumine affertur, posse videri in tenebris, concedendum est, sed negandum de colore propter discrimen adductum.

QVÆSTIO VI.

An lumen non solùm sit necessarium ad videndum colorem ex parte medij, sed etiam ex parte obiecti, nempe ipsiusmet coloris.

Quæstio hæc longè difficilior est præcedente; & de sola visione coloris procedit, an dum videtur color lumine per totum medium vsque ad parietem (in quo color ipse residet) diffuso, non solùm lumen ipsum concurrat necessariò illuminando medium, sed etiam ex parte eiusdem coloris coadiuuando, vel disponendo ipsum, aut aliquo modo cum eo con-
75 currendo ad sui visionem, vel non habeat talem concursum cum obiecto, nec sit necessarius ex parte eius.

Et prima opinio affirmat necessarium esse concursum luminis ex parte obiecti ad visionem. Ita videtur sentire D.Thom. pluribus suæ doctrinæ locis, præsertim in 1. dist. 45. art.2.ad 1.& dist.48. art.2.& in 2.dist. 20. quæst.2. art.2.ad 2.1. contra gent.cap. 67.1.2. quæst.8.art.3.ad 2.vbi idem videntur sentire Conradus,& Medina; & tandem 22.quæst.1.art.3.Hanc tenent Palatios, Petrus Martinez, Sebast. Perez, Conimb. & plures alij recentiores cap. præsenti. Probant testimonio Aristotelis in lib.de sensu,& sensibili cap. 3. vbi definit colorem: ***Quod sit extremitas perspicui in corpore determinato***, vel ergo definit colorem secundum propriam naturam; & hoc non; quia hoc modo non solùm est in extremitate corporis, sed etiam in profundo eius: vel definit colorem,vt visibilem, sed dicit esse extremitatem perspicui: ergo illuminati.Probatur consequentia, quia corpus capax lucis perspicuum non est in tenebris existens,nisi luce ipsa perfundatur,idem ergo est dicere, quod sit
76 extremitas perspicui, & quod sit extremitas illuminati, vnde sequitur colorem,vt visibilem,& proinde,vt obiectum visus lumen includere ex mente Aristotelis, & ideò ex parte obiecti necessarium esse ad visionem coloris.

Probant deinde multis experientiis: Prima,quia ex loco obscuro videatur color illuminatus, sed ex loco eiusdem coloris illuminati non videtur color alius in eodem obscuro loco positus. Quare discrimen hoc ex parte solius obiecti illuminati, vel non illuminati prouenit; ergo lumen tenet se ex parte coloris, tanquam necessarius ad eum videndum. Secunda experientia

xientia est, quia quò magis illuminatus est color, etiam si medium eodem modo se habeat, meliùs videtur. Tertia, si maior sit illuminatio medij, quàm obiecti, offuscatur obiectum, ita vt penitus non videatur, vt patet in quibusdam splendoribus, quæ noctu videntur splendoris ratione, sed latet color eorum, quousque sole illucescente illustretur magis, & tunc apparet, & videtur lumine eorum obimperfectionem offuscato.

Probant tandem ratione, quia non est naturaliter possibile, quod illuminetur totum medium, quin illuminetur simul color existens in superficie corporis opaci: ergo nec potest videri color, nisi illuminatus: quare frustrà negatur necessitas luminis ex parte eius. Antecedens probatur, quia non potest illuminari totum diaphanum, vsque ad parietem, quin vltima superficies eius illuminetur, alioqui daretur extensio luminis naturaliter, sine vllo termino, sed non potest illuminari vltima superficies diaphani, quin illuminetur vltima superficies parietis ei contigua, imo cum ea penetrata: ergo illuminato medio necesse est colorem illuminari, quare non poterit nisi illuminatus videri, & sic erit necessarium lmen ex parte obiecti. 77

Hæc tamen sententia non defenditur eodem modo ab omnibus; sed quinque modis valde diuersis. Primum tenuit Auempace, vt testatur Commenta. 2. libr. de anima, comment. 67. 78
atque etiam Auicen. lib. 6. naturalium, part. 3. capit. 1. asserentium, non dari colores in corporibus absente lumine, sed per illuminationem produci ab eo, & per absentiam corrumpi, quia re vera non sunt aliud à lumine ipso in variis corporibus recepto.

Secundum modum tenet maior pars eorum, quos citauimus, præsertim Albertus Magnus in Summa de homine, quæstione de substantia coloris fol. 95. asserunt verò lumen concurrere ex parte obiecti, tanquam formam coloris, vt visibilis, quia tribuit ei visibilitatem hoc modo, vt ipse solùm sit visibilis in potentia, per lumen verò constituatur visibilis actu, & ita adæquatum, & totale obiectum cuiuslibet visionis coloris coalescat ex materiali, quod est color, & ex formali, quod est lumen. Sic etiam videtur sentire D. Thom. locis citatis, & cum eo Conrad. Medina, Palatios, Petrus Martines, Sebastian. Perez, & alij: fauet autem huic viæ comparatio illa constituta ab Aristotele 3. libro de anima, textu 18. inter intellectum agentem, & lumen, his verbis: ***Quodam enim modo, & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.*** 79

Tertius modus defendi eandem sententiam asserit lumen non concurrere ex parte coloris efficiendo illud visibile formaliter,

maliter, & ideò nec tanquam rationem formalem videndi colorem, ſed ſolùm tanquam aliquid cum quo color habet neceſſariam connexionem non ſecundum propriam naturam,ſed in ordine ad viſionem,ita vt non poſſit videri,niſi cum eo coniunctus, nec niſi eo viſo; eo ferè modo, quo ſenſibile proprium habet neceſſariam connexionem cum communi, vt idem color cum extenſione, vel figura, quia non poteſt videri niſi ex-
80 tenſus,vel figuratus, ſic etiam non poteſt videri niſi illuminatus. Vnde dicunt, quod ſicut ſenſibile proprium, & commune videntur per eandem ſpeciem totalem modificatam, ſiue per proprias partiales vnitas inter ſe quaſi rem, & modum, & ideò quaſi integrantes vnam; pari ratione lumen,& color videntur per eandem ſpeciem totalem,ſiue per proprias ſpecies partiales vnitas inter ſe, & integrantes vnam ſpeciem totalem. Ita ſentiunt ex recentioribus nonnulli.

Quartus modus non tribuit lumini reſpectu coloris efficientiam aliquam in ordine ad viſionem,ſed colorem cenſet ſe ſolo producere ſpeciem ſui in medio illuminato, atque etiam in potentia, vt tamen eam producat, quaſi pro diſpoſitione poſtulat, quod lumine perfundatur, ea ferè ratione, qua poſtulat eandem illuminationem in medio, vt poſſit ei imprimere ſpeciem. Et hæc neceſſitas luminis ex parte coloris, tanquam diſpoſitionis videtur inſinuata illo verbo Chriſti in Euãgelio: *Omne quod maniſ. ſtatur, lumen eſt*, quaſi dicat omne, quod manifeſtatur, medio lumine fit manifeſtum. Et hæc via ſoluit omnia, quæ Ariſtoteles de colore docet, atque etiam ab omni-
81 bus difficultatibus,quæ aduerſus alias obiiciuntur,expedit ſe,vt mox videbimus; diſtinguitque ſemper ſpeciem coloris ab ſpecie luminis, atque etiam viſionis vtriuſque,ſed ponit neceſſariam eſſe ſimultatem ſpeciei, & viſionis,luminis cum ſpecie,ac viſione coloris tanquam vniuerſalis diſpoſitionis requiſitæ ad videndum quæcunque, vt videri poſſet color. Dicemus verò ſtatim quantum probabilitatis habeat.

Vltimus modus aſſerit lumen requiri ex parte coloris, non vt ſit forma eius tribuens ei viſibilitatem, neque vt concurrat cum eo ad producendam eandem ſpeciem, per quam repræſentetur vtrumque, ad modum, quo ſenſibile commune concurrit cum proprio, neque vt diſpoſitionem ſine efficientia, ſed vt concurrat cum colore, tanquam partialis cauſa ad producendam ſpeciem eiuſdem coloris, ſimul etiam producendo ſpeciem ſui, per quam videatur. Docet itaque hæc ſententia ex colore,& lumine,tanquam ex duplici cauſa partiali coaleſcere vnam cauſam totalem ſpeciei coloris, totalem quidem efficientem, ſed non totalem obiectiuam, quia ſolus color eſt

cauſa

causa obiectiua suæ speciei, sed non potest solus præstare totam efficientiam requisitam ad productionem eius nisi adiuuetur per causalitatem partialem luminis. Et hinc est, quod cum 82
species solum repræsentet obiectum sub ratione obiecti, species coloris quamuis à colore simul, & lumine producta, tanquàm à duplici causa partiali efficiente, nihilominus solùm repræsentet colorem, quia ab eo solùm procedit tanquam ab obiecto efficiente, à lumine verò tanquam à puro efficiente, hoc est, non obiectiuo. Quod quidam explicant exemplo intellectus agentis, quod quasi vniuersalis causa omnium specierum intelligibilium simul cum obiecto, aut phantasmate concurrit, & ideo tanquam omninò necessarium ad quamlibet intellectionem rei materialis, nec per vllam repræsentatur species eius: sic lumen concurrit cum omnibus coloribus ad producẽdas proprias species, quasi vniuersalis causa partialis, & ideò non repræsentata per easdem species, ita enim Aristotel. comparauit intellectum agentem cum lumine: & ita dixit fieri ab eo colores actu visibiles. 3. lib. de anima, textu 18. Et fundamẽtum huius viæ asserunt esse, quia per eam facilè intelligitur, & defenditur necessitas luminis ad visionem coloris, nec potest alio modo commodè defendi. Cui addunt in ipsa etiam natura 83
coloris, & luminis fundari; nam lumen est perfectissimum visibilium, & lõgè diuersæ rationis ab aliis, & propterea posse per se solùm, atque independenter ab aliis immutare medium, atque potentiam: colores verò tanquam imperfecta visibilia nõ posse sine dependentia ab illo, & ideò habet se ad visionem eorum, quasi vniuersalis causa concurrens cum omnibus.

Vltima sententia negat omninò lumen requiri ex parte obiecti, sed illuminato medio posse absque aliquo concursu efficienti, vel dispositiuo luminis videri colorem. Ita Comm. 2. lib. de anima comm. 67. Thienensis, & Iandunus ibidem quæst. 19. Ferrara 2. lib. de anima quæst. 14. & ibidem Aquarius, Toletus 2. libr. de anima, quæst. 17. affirmans esse communem sentẽtiam, & propriam, atque expressam D. Thom. pro qua etiam citantur Ægidius, & Sonci. Præcipuum fundamentum huius sententiæ desumitur ex definitione coloris tradita ab Aristotele cap. præsenti, hisce verbis: *Color est motiuus perspicui in actu*, cui addit Aristoteles, hoc esse naturam eius, idest, à natura eius emanare, vt exponunt omnes interpretes nullo excepto, sed mouere 84
perspicuum in actu est producere in eo speciem sui; non enim habet aliam actionem color circa perspicuum, nec habere potest: ergò ex sua definitione, & naturali proprietate habet posse producere speciem sui in medio, atque adeò in potentia, non ergò à lumine externo. Sed huic argument. respondere conantur

conantur recentiores diuersis modis etiam diuersis exponẽtes prædictam definitionem, & verba Aristotelis. Et primò fatentur negari non posse, quin Aristoteles senserit colorem esse per se visibilem, quia per se ipsum terminat visionem, sed non intellexisse, quod sit per se sufficienter visibilis, ita vt nullo indigeat, quantum est ex parte sua, vt videatur: indiget enim lumine, à quo adiuuetur, vt possit producere speciem sui, & videri.
85 Quod verò expositio hæc non satisfaciat, probo, quia si color per se ipsum est motiuus perspicui in actu: ergo non per lumen, quia lumen etiam in ordine ad visum sit à se distinctum, repugnat quod conueniat ei per se, quod conuenit ratione luminis, sed esse per se motiuum perspicui est esse productiuum speciei in eo, per quam illud mouet: ergo per se habet virtutem mouendi visum, & concurrendi cum eo ad visionem; quare ex parte sua non indiget lumine vt videatur. Quod verò visibilitas coloris sit virtus sufficiens producendi speciem in medio illuminato; probatur: quia color est sensibile proprium talis speciei: ergo ex se habet sufficientẽ proportionem obiectiuam cum potentia, vt ab ea sentiatur: sed ex sola potentia, & obiecto completur sufficiens principium sensationis: ergo color sufficiens principium obiectiuum sensationis est, & proinde poterit simul cum potentia absque adminiculo alterius ex parte sua requisiti efficere sui visionem. Affirmans ergò Aristoteles, quod color sit per se visibilis, euidenter docere voluit, quod nec lumine, neque aliquo alio indigeat ex parte sua vt videatur. Et multò minùs satisfacit expositio aliorum asserentium sentire quidem Aristotelem, quod color sit per se visibilis, non tamen actu visibilis, sed potentia. Quia colorem asseruit Aristoteles per se, & ex propria natura esse motiuum perspicui in actu, sed mouere ipsum est per productionem speciei propriæ, per quam euidens est fieri actu visibile: ergo sentit planè Aristoteles esse visibile actu, quia non alia ratione lumen est visibile, nisi quia potest producere speciem sui in potentia, & hoc est esse visibile actu.

86 Germanum igitur sensum huius definitionis, quem euidenter tenuit Aristoteles, vt perspicua verba eius ostendũt. Attulit D. Thom. 3. lib. de anima, textu 18. (explicans comparationem illam ibidem constitutam ab Aristotele inter intellectum agentem, & lumen) hisce verbis: *Vnde dicit, quod est habitus, vt lumen, quod quodammodo facit colores existentes in potentia esse actu colores, & dicit (quodammodo) quia superiùs ostensum est, quod color secundum se ipsum est visibilis, hoc autem solùmodo facit lumen ipsum esse actu colorem, in quantum facit diaphanum esse in actu, vt moueri possit à colore, & sic color videatur, &c.* Hanc igitur sententiam, vt Aristot.

vt Aristot.& D.Thom.propriam,ac probabiliorem teneo.

Quæ cum sufficienter sit testimoniis vtriusque probata,probanda nunc est, primò ex refutatione aliarum,deinde positiua 87
ac propria ratione. Prima igitur via Auicennæ , & aliorum, quod colores non sint aliud,quàm lumen ipsum , vt in diuersis corporibus receptum sufficienter fuit à nobis superiùs impugnata,atque expugnata: Secunda verò via , quod lumen sit forma coloris,non secundum suam naturam consideratì,sed in ordine ad visum , expresè contraria est doctrinæ Aristotelis , vt probant testimonia citata.Ex quibus sic arguo,color.est per se, atque ex propria natura visibilis , atque etiam per se motiuus perspicui in actu,ergo vtrumque habet à se formaliter. Probatur consequentia,quia quæ prædicantur de aliquo per se , formaliter de eo prædicantur , & ideò formaliter ei conueniunt: ergò non fit per se visibile à lumine , tanquam à forma. Quod verò sit contraria rationi,probo, quia color distinguitur specie à lumine,vt modo probauimus contra primam sententiam,sed vna species non potest esse forma alterius:ergo lumen non potest esse forma coloris. Et si dicatur non esse formam eius secundum suam naturam considerari,sed in ordine ad visum , & 88
adhuc hoc modo non intrinseca,sed extrinseca.Contra hoc est, quod proprietas sequitur essentiam,& emanat ab ea:ergo si repugnat vnam speciem esse quomodocunque formam alterius per propriam naturam,vel essentiam:repugnabit quoque ratione proprietatis , sed visibilitas est proprietas luminis , atque etiam coloris : ergo repugnat,quod per visibilitatem lumen sit forma coloris,non minùs quàm ratione naturæ,vel essentiæ.

Deinde probatur falsum,quia quædam sunt colorata,quæ simul habent exiguum lumen,ratione cuius noctu videntur, sed non eorum colores , quos tamen videmus diu, ergo lumen adhuc in ratione visibilis non est forma coloris; Probatur consequentia,quia si forma esset, sicut parua illa lux noctu videtur, videretur etiam color in eodem subiecto cum ea existens , à qua fieret formaliter visibilis,visa enim forma,non potest non videri res per eam constituta.Secundò quia si lumen est forma coloris , & per eandem speciem indiuisibilem repræsentatur,sequitur,quod si alter eorũ successiuè intentatur,color quidem per se,lumen verò saltem per accidens , corrumpatur species illa , quia repugnat rem alio modo se habentẽ eodẽ modo repræsentari,& repugnat etiam eandem indiuisibilem speciem repræsentare r[illegible] diuerso modo se habentes, corrupta verò illa specie producenda erit altera totalis , atque completa , & cum intensio procedat per infinitas partes proportionales, corrumpentur species totales,atque completæ actu infinitæ , & totidẽ producen

producentur de nouo, quod non potest admitti.

90 Tertium modũ asserentem lumen concurrere ex parte coloris ad visionem per modum vnius obiecti cum eo, & ita vt per eandem speciem vtrumque repræsentetur, vel per singulas quasi partiales, & vnitas ad concurrendum cum potentia: sic impugno. Lumen, & color sunt sensibilia propria specie distincta: ergò quodlibet est per se primò representabile per propriam speciem distinctam ab alio; quare repugnat, quod per eandem repræsententur. Probatur consequentia, quia impossibile est eandem speciem esse similitudinem duorum specie distinctorum. Nec est simile exemplum de sensibili proprio, & cõmuni, quia sensibile cõmune non est per se primo repræsentabile per speciem: sed quasi secundariò, in quantum est modus proprij: color vero, & lumen sunt per se primò repræsentabilia sicut sensibilia; quare non possunt per eandem speciem repręsentari: cùm ex alia parte sint specie diuersa: & eadem ratione non possunt per modum vnius coniungi ad producendam eandem speciem, & ex cõsequenti nec videri per eandem visionẽ, sed necessariò per diuersas. Quod vero nec possint repræsentari per distinctas species partiales vnitas ad eandem sensationem, probatur, quia color est per se, ex propria natura visibilis, & visibile completum: cùm habeat completã naturam, & speciem independentẽ à quocunque alio visibili: ergo per speciem cõpletam repræsentabilem, & ideò non per partialem. Secundò, quia si color, & lumen essent partialia visibilia: se haberent, tanquam materia, & forma: nam alio modo vniri tanquam partes ipsæ, vel species eorum repugnat, lumen ergo esset forma coloris quod iam impugnauimus. Et tandem si per diuersas species partiales concurrerent, per diuersas visiones partiales viderentur, & cuilibet correspõnderet pars eiusdem visionis totalis, & non tota ipsa visio, quod non est intelligibile.

91 Vltimum deinde modũ priùs impugnare placet, quàm quartum, de cuius probabilitate quid sentiam statim explicabo. Duo igitur præsupponit hæc vltima via: & duo alia asserit.

Primum præsuppositum eius est non posse colorem, & lumẽ repræsentari per eandem speciem, nec videri per eandem visionem. Secundum præsuppositum, vtrumque esse per se visibile, vt expressè docet Aristoteles, & tenent ferè omnes, sed diuerso modo, quia lumen est primum, ac perfectissimum visibile, colores verò imperfecta tantùm visibilia, & quasi per participationem eius.

Et ex hoc colligit primum assertum, videlicet non posse colores mutare medium, & potentiam per productionem speciei, nisi dependenter à lumine necessariò cum eis concurrente

non

non quidem tanquam forma eorum, quia alioqui non essent per se visibiles contra secundum præsuppositum, sed tanquam partiali causa integrante cum eis, ac potētia vnum principium totale visionis, nō sui, sed eiusdem coloris: cùm ex primo præsupposito, non possint per eādem speciem repræsentari, nec per eandem visionem videri. Secundò asserit hunc concursum partialem luminis cum colore non esse obiectiuum, alioqui concurrerent per modum vnius obiecti ad producendam speciem coloris, & ideo necessario deberēt repræsentari per illam, quia quidquid producit speciem, tanquam causa obiectiua non potest non repræsentari per eam, efficiunt ergo color, & lumen vnam causam totalem speciei, totalem quidem efficientem, non totalem obiectiuam, sed coalescentem ex partiali obiectiua, & partiali purè efficiente, posse autem lumen pręstare concursum purè efficientem ait, quia quasi vniuersalis causa est concurrens cum omnibus coloribus.

Et duo quidem ab hac via præsupposita vera sunt, sed duo asserta planè falsa. Quod probatum erit, si ostēdamus impossibile esse, quod lumen concurrat cum colore ad producendam speciem, nisi concursu obiectiuo, & ideò necessariò debere repræsentari per eandem speciem coloris. Ostenditur autem primò, quia color ex primo præsupposito est per se visibilis: ergo habet à se propriam visibilitatem, & non à lumine. Vel ergo per hanc visibilitatem est sufficiens causa obiectiua speciei, vel insufficiens ac diminuta: si primū dederis, euidēter ex eo infero posse solum colorem sine cōcursu effectiuo luminis producere speciem sui in medio, & potentia, per quā videatur. Probatur consequentia, quia causa obiectiua sensationis est etiam efficiens, atque sufficiens ad producendā speciem, & per eam simul cum potentia sensationem: ergò sufficiēs causa obiectiua erit etiam sufficiens in genere efficientis: quare si non indiget lumine, vt causa obiectiua, non potest indigere illo vt efficiente. Si verò dicas visibilitatem coloris esse diminutam, aut imperfectam, & ideò nō esse sufficientem causam obiectiuam speciei, sequitur hunc defectū causalitatis obiectiuæ suppleri à lumine, sed non potest suppleri, nisi per concursum obiectiuū: ergo falsum est, quod non præbeat obiectiuū concursum, sed purè efficientem. Minorem probo, quia species est virtus solius obiecti, quā sibi substituit ad concurrendum cum potentia ad sensationem; ita vt ex potentia, & specie cōstituatur vnum principiū sufficiens sensationis: ergo solum obiectum sub ratione obiecti producit speciem, quare solus color sine concursu luminis producit speciem. Probatur consequentia, quia illud solum habet rationem obiecti, à quo solo producitur species, sicut illud solum per eā 92

repræſentatur:nullus ergo concurſus obiectiuus deficit colori,
qui ſuppleri debeat, vel poſſit per lumen;quare commentitius
39 eſt concurſus iſte luminis ex parte obiecti cum colore. Quod
ex aliis ſenſibus efficaciter probatur;quia nullum datur in eis
proprium ſenſibile, quod per ſolum concurſum obiectiuum,
non poſſit producere ſpeciem in potentia, & per eam concur-
rere ad ſenſationem, abſque alia cauſa efficiente ipſum coad-
iuuante, præter primam:ergò non minùs erit ſufficiens color
abſque concurſu efficienti luminis ad producendam ſpeciem
ſui impotentia, & cum ea viſionem.

Quod ſic vrgeo,& probo talem concurſum luminis cum co-
lore nō poſſe eſſe vniuerſalem,vt aſſerit hæc ſententia,ſed ne-
ceſſariò particularem, quia vniuerſalis concurſus non poteſt
eſſe partialis,vt per ſe eſt manifeſtum, ſed concurſus luminis
cum colore conceditur ab hac via partialis, ergò non poteſt
eſſe vniuerſalis, vel ſi vniuerſalis vocatur, propterea quod ad
quamlibet viſionem concurrit neceſſariò lumen: friuolum
profectò eſt propterea ipſum vocare cauſam vniuerſalē viſio-
nis coloris,atque etiam concurſum eius vniuerſalem:nam ſpe-
cies obiecti concurrit ad omnes ſenſationes, atque etiam po-
tentia ſenſitiua,& tamen nemo vmquā dixit ſpeciem eſſe cau-
ſam vniuerſalem. Et de concurſu eius euidenter conſtat non
eſſe vniuerſalem, ſed particularem, quia hæc ſpecies ad hanc
ſolam viſionem particularem concurrit,& ideò tanquam cau-
94 ſa particularis, quamuis aliæ ſpecies concurrant ad ſingulas
ſenſationes alias particulares,quod patet ſufficiens non eſſe,vt
aliqua earum ſit, vel dicatur cauſa vniuerſalis,nec eius cōcur-
ſus ſit vniuerſalis: ſi verò particularis, & partialis eſt, eo ipſo
non eſt neceſſarius, quia cum ſolus color ſit totalis cauſa ob-
iectiua producendi ſpeciem, eo ipſo eſt totalis cauſa efficiens
eius, quia ſpecies à ſolo obiecto producitur obiectiuè, ſicut
ipſum ſolum repræſentat; ergo ab eo ſolo producitur efficien-
ter,quia nulla cauſa efficiens præter obiectiuam; & vniuerſa-
les concurrit, nec concurrere poteſt ad ſenſationem,vt proba-
uimus.Probatur tandem (niſi ego fallor euidenter)quia lumen
concurrit cum colore ad producendam ſpeciem tanquam cau-
ſa partialis;ergo concurrit obiectiuè, & concurſu obiectiuo, &
proinde vt conſtituens cum eo vnum totale obiectū per ean-
dem ſpeciem coloris repræſentatum. Probatur primo conſe-
quentia hoc modo, lumen eſt obiectum viſus ſub ratione vi-
ſibilis, ſicut etiam color; ſed lumen concurrit cum colore ad
productionem ſpeciei ſub ratione viſibilis,ac per viſibilitatem,
quam habet; ergo concurrit tanquam obiectum viſus, & ideo
concurſu obiectiuo.Secundo eam probo,quia lumen concurrit
cum

cùm colore, tanquam perfectissimũ visibile habẽs visibilitatem independentem ab aliis, & à qua dependet cætera visibilia, & propterea potest supplere defectum visibilitatis eorum; ergo concurrit per visibilitatem, & ideo tanquam obiectum visus perfectissimũ, & consequenter cõcursu planè obiectiuo. Quod 96
hoc modo vrgeo; color, & lumen vt sunt qualitates absolutæ talis naturæ nullam habent inter se connexionem; ergo neque hoc modo color indiget lumine, neque lumen est necessarium colori; quare solùm possunt eam habere, vt visibilia sunt, & non alio modo. Vnde si lumen necessario debet cum colore concurrere, talem concursum non præstabit secundum rationem qualitatis: sed secundum rationem visibilis: sed vt visibile est obiectum visus: ergo per concursum obiectiuum debet necessario concurrere, & non alio modo.

Restat iudicium ferre de secunda via asserente lumen requiri ex parte coloris, non ad adiuuandum colorem concursu obiectiuo, nec efficiente: sed solùm tanquam dispositio necessaria; aut quasi dispositiua conditio, vt possit producere speciem sui, eo ferè modo, quo concurrit ex parte medij ipsum disponendo, vt possit recipere speciem coloris, in quo solùm potest esse discrimen, quod ex parte medij est quasi dispositio mate- 97
rialis subiecti ad recipiendum, ex parte verò coloris, non subiecti: sed agentis, vt possit virtus eius prodire in actum intentionalem producendi speciem, quia benè potest intelligi, quod virtus actiua ex se sufficiens ad agendum, postulet certam dispositionem in subiecto, vt possit in actum exire, sine qua non poterit, & exemplo nobis esse potest potentia visiua, aut quælibet alia sensitiua postulans necessario tales dispositiones in organo, vt possit per illud propriam exercere operationem; ita vt ex defectu alicuius non possit exire in actum, & similiter potentia motiua, quod experimur passim.

De hac igitur sententia censeo probabilem esse, & inter omnes vias, quibus defendi potest, colorem esse necessarium ex parte obiecti esse à difficultatibus magis expeditam, & absque dubio probabiliorem, & faciliorem; & habet pro se argumenta illa, quibus communi ratione probatum est lumen esse necessarium ex parte coloris, cuius necessitatem ad dispositiuam reducit, quia non videtur alia via commodè defendi posse.

Sed vt ad nostram sententiam reuertamur, hoc breui argumento ex prædictis omnibus eliciendo probanda est, color est per se visibilis, vt ex definitione eius constat; ergo sua sola virtute potest producere propriam speciem in medio illuminato, per quam videatur absque aliquo concursu luminis, non solùm obiectiuo, atque effectiuo: sed dispositiuo. Consequentia satis 98

efficaciter probata est ex impugnatione aliarum opinionum, quantum ad effectiuum concursum luminis, quantum ad dispositiuum verò efficaciter satis conuincitur ex eo, quod nulla potest adduci ratio alicuius momenti ad probãdam talem necessitatem, quæ proinde ponenda non est, quia nihil est ponendum tanquam necessariò requisitum ad visionem ex parte obiecti præter illa, quæ ponuntur necessaria ad alias sensationes sine vrgenti ratione id probante.

99 Restat soluere argumenta pro secunda opinione proposita ad probandam necessitatem luminis ex parte obiecti. Et ad definitionem Aristotelis respondeo; hæc distinctio, perspicuum, quod significat corpus capax lucis, dupliciter sumitur, pro perspicuo actu, quod est tale per lumen; & pro perspicuo in potentia: & hoc modo sumitur in illa alia definitione coloris, quod sit: *Extremitas perspicui in corpore determinato*, quod est sufficiens subiectum coloris, ita vt etiam si actu non sit illuminatum, nihilominus color eius erit per se visibilis, poteritque in medio illuminato imprimere speciem sui absque alio concursu effectiuo luminis, vt probauimus; non est ergo sensus definitionis, quod color sit extremitas perspicui, id est, illuminati, sed solùm, vt lucis capacis, quod habet paries in tenebris, & ideò eius extremitas tunc est verus color per se visibilis. Quod verò additur iuxta hanc sententiam non magis esse colorem in extremitate perspicui, quàm in profundo, negandum est, quia in extremitate existens, potest mouere perspicuum constitutum in actu per lumen, vt aërem illuminatum, quod non potest existens in partibus profunditatis: nam latitudo profunditatis corporis ratione opacitatis hoc planè impedit: & hæc fuit ratio ob quam per extremitatem perspicui definiuit colorem Aristoteles in ordine ad visum consideratum, quia medium videndi diaphanum esse oportet.

100 Ad primam experientiam concedimus colorem valdè illuminatum videri ex obscuro loco, quia lumine eius illuminatur aliquantulum totum medium, vsque ad obiectum, quo eodem lumine plus illuminato medio iuxta colorem extra existentem offuscatur color in eodem loco obscuro existens, & apparere non potest. & ideò non videtur.

Ad secundam verò respondeo, quod si totum medium sit illuminatum vsque ad superficiem parietis, apparebit color, & videri poterit per speciem, quam statim producet in medium.

Ad tertiam negandum est, quod magis videatur color, quo magis fuerit illuminatus medio eodem modo se habente, nam eo ipso, quod magis sit illuminatus, etiam erit magis illuminatum medium, & si non esset, non videretur magis, quia visibilitas

bilitas obiecti quantum ad proprium actum omninò proportionatur dispositioni medij, cum debeat fieri per speciem de potentia eius eductam, & in eo tanquam in subiecto proportionato recipi. Vnde eadem experientia docet pro ratione illuminationis medij attemperatæ, videri magis, aut minùs obiectum, quomodocumque se habeat circa illud lumen.

Ad vltimam verò concedendum est corpora exiguæ lucis diu non videri propter maximam illuminationem medij ab intensiori luminoso factam, & videri in tenebris, quia non indigent illuminatione medij. Verum est etiam colorem eorum non videri noctu: sed diu, quia requirit illuminationem medij, & per illuminationem diu existentem non offuscatur. 101

Ad rationem verò de illuminatione coloris necessaria illuminato toto medio, concedendum, id est, sed neganda est consequentia, quod ideò sit necessarius cõcursus eius ex parte coloris, quem licet perfundat lumen simul cum medio, nullum tamen concursum ex parte eiusdem coloris præstat ad productionem speciei, aut visionem eius: sed propriam tantùm producit speciem distinctam à specie coloris, per quam videtur distincta visione.

Comparatio tandem adducta pro secunda via, quam constituit Aristoteles inter intellectum agentem; & lumen, iam fuit ex mente D. Thom. explicata pro nostra sententia. Cætera verò, quæ afferuntur à recentioribus pro vltima via, ex nostris argumentis, quibus eam refutauimus soluta sunt.

102 Pro sensu autem D. Thom. circa quæstionem hanc, adnotauit benè Bañez, 1. p. quæst. 79. art. 3. in fine, & ex parte Ferrar. 1. lib. contra gentes, cap. 76. in principio. D. Thom. diuersis illis locis citatis, vtramque sententiam, vt probabilem acceptare, vt patet ex 1. part. quæst. 79. art. 3. ad 2. & modo vna, modo altera vti, prout magis ei fauet ad explicandam Theologicam doctrinam, quam eisdem locis tradit: nam ad intentum hoc nihil referebat, quod probabilior sit vna, vel altera. Quare ex his omnibus locis non licet colligere, quid de hac re senserit. At vbi commentatorem Aristotelis agebat, vt loco à nobis citato, propriam mentem explicare oportebat, eámque esse docuit expressè, quod lumen non sit necessarium ex parte coloris: sed solùm ad illuminandum medium.

QVÆSTIO VII.

An visio fiat per extramissionem alicuius à potentia visiua, vel per receptionem speciei ab obiecto.

Circa modum, quo fit vel procedit visio à potentia visiua, celebris fuit in schola opinio Platonis in Timæo, & in 103

Theteto asserentis fieri per emissioné alicuius à potentia ipsa extra se in obiectum;quod etiam sequuti sunt Stoici cum Empedocle, Gale.7.libro de placitis Hippocratis,& Platonis ad finem,lib.10.de vsu partium, & lib.1.prognost.sent.19. Seneca 1.natural.quæst.Aphrodis.1.lib.problematum,quæst.75.Euclydes in libello de perfectiua. Ptolomæus in catoptico, Chalcidius in commentariis super Timæum, Alchindus in lib.de aspectibus, Lactantius in lib. de opificio Dei,cap.8. & quamuis ab aliis alio modo explicetur sensus Platonis,hi tamen omnes, & cum eis Plutarch.lib.4. de placitis philosophorum, cap.13.
104 & Gregorius Nissæn.lib.4. de viribus animæ, cap.2.hunc sensum tenuisse docent, vt potentia visiua nullam ab obiecto speciem recipiat:sed ex se emittat radios quosdam lucis (quos visorios appellant spiritus,Galenus verò fulgorum, aut splendorem egredientem ab oculo) per medium vsque ad obiectum, quod attingunt, & suo contactu visibile efficiunt,iidem verò spiritus,postquam obiectum contigerunt, ad oculos reuertuntur quasi alterati, aut infecti ab eodem visibili ab eis alterato, aut infecto,& cùm primum attingunt pupillam fit visio.

Et in primis videtur in eadem sententia fuisse Aristoteles, 2.lib.de Cœlo,& Mundo,text.49.asserens nihil referre siue dicamus,quod visus moueatur ad visibile,vel hoc ad visum, & 3. lib.Meteor.Summa, 2.c.3.concedit visum egredi à potentia, & potentia reflecti ad ipsum, & ibidem affirmat hominem quendam fuisse,qui continuò præ oculis ferebat simulachrum, seu idolum proprium,quod semper intuebatur, quod non videtur possibile, si per speciem fiat visio intra potentiam, & oculum recepta:sed ex eo solùm,quod extra eam fiat in medio. Præterea 5.lib. de generatione animalium,cap.2. sic de visione quo-
105 rundam hominum loquitur : *Qui intus in concauo oculos positos habent, longè aspicere possunt, quoniam motus in vastum non dissipatur, sed recto tramite meat.* Quibus verbis sentire videtur, visionem fieri per motum alicuius emissi ab oculo, quem motum ait non dissipari:sed firmiter tendere in obiectum. Atque etiam D.August.lib.6.Musicæ, vbi asserit radios visuales productos vsque ad rem visam vegetari ab anima viuentis. Probatur autem experientia fascinantium,qui obiectum, quod aspiciunt reali alteratione, & qualitate afficiunt, per quam vehementer lædere solent,& aliquando occidere, & nos quoque experimur in tenebris emicare ab oculis nostris eiusmodi radios, aut pruritus,vel splendorem:ergò horum visio per extramissionem alicuius à potentia emissi in obiectum fit.

106 Probatur deinde ratione ; primò quia idem obiectum à longè visum apparet minus;quàm si è propinquo videatur : ergò non

non percipitur per speciem : sed per aliquid à potentia emissum. Probatur consequentia, quia species ad quamcumque distantiam repræsentat naturaliter obiectum, & omnes partes secundum eandem magnitudinem, quam habent ; ergo impossibile est per eam visum interdum maius, interdum verò minùs apperere : censebitur verò possibile , si per emissionem radiorum videatur, qiua radij minores euadunt ad maiorem distantiam: cùm virtus potentiæ à qua emittuntur finita sit, & consequenter minorem habebit effectum ad distantiam maiorem, sicut cætera agentia naturalia. Secundò , quia potentia visiua non solùm percipit obiectum: sed distantiam eius ab oculo: sed distantia non potest cognosci per speciem, sicut nec potest per eam repræsentari; cùm non sit sensibile per se, nec per accidens; poterit verò cognosci si per extramissionem radiorum fiat visio , qui totum medium vsque ad obiectum percurrentes inde ad potentiam regrediantur , & suo motu quasi distantiam metientes, eam manifestam efficiant potentiæ.

Secunda opinio quasi media asserit vtroque modo visionem fieri, videlicet per emisionẽ alicuius ab obiecto in potentiam, atque etiam à potentia in obiectum : ita tamen vt priùs obiectum emittat à se speciem in potentiam ; potentia verò recepta in se specie emittat à se spiritum visorium videndi facultate præditum; quo spiritu attingente obiectum fit visio, non in oculo, sed in medio, vbi spiritus attingit obiectum , in qua attingentia consistit visio. Ita Valesf. 2. lib. controuersiarum medicarum, cap. 18. eisdem verò rationibus, & experientiis potest probari hæc sententia, ac probata est præcedens. 107

Hæc tamen sententia contradicit principiis veræ philosophiæ, quod sic probo, aut spiritus ille visorius, seu splendor, vel radius, qui egreditur ab oculo, & tendit in obiectum ; permanet extra eundem locum , vel reuertitur ad illum sine aliquo ci superaddito, vel onustus aliquo alio, sed nullo ex his modis se habere potest , ergo commentitia est & falsa talis emisio eius à potentia pro efficienda visione. Probatur minor , quia si extra oculum manet, fieret visio in aëre, vel in obiecto, & non in oculo, & ideò nec esset actio vitalis , neque immanens, nec videret homo propriè loquendo, sed aër, vel obiectum. Hæc verò veræ philosophiæ aduersantur, & euidenti experientiæ. Quod vero vacui, aut nudi reuertantur spiritus ad oculum , aut etiam onusti , fundamento prorsus rationis caret , quia nulla datur virtus in obiecto , vel in medio , à qua compellantur regredi: cùm vtrumque sit corpus infimi ordinis, hoc est, vita carens, & quasi emortuum; quare absque vllo fundamento fingitur, quod per talem emisionem , & regressionem spiritus fiat visio. Se- 108 109

cundò, quia vel illud, quod egreditur à potentia est substantia, vel accidens, sed neutrum esse potest; ergo commentitia est talis egressio. Minorem probo primò, quod non sit substantia; quia nec à tam paruo corpore, ac est oculus totus, emitti posset, nec ad tantam distantiam. Secundò, quia non posset visio in instanti fieri, vt experiētia docet cum substantia illa egrediens corporea esse deberet: vnde nec ad obiectum peruenire posset, nisi per motum localem, quod cōstat non posse in instanti fieri. Tertio, quia corpus illud, nec cœlos posset, imò nec visum penetrare, vt fieret visio: & stante magno vento huc, atque illuc defferretur corpusculum illud, ita vt non posset visio in directum fieri ab eo, quod contradicit experientiæ. Quod verò non sit accidens, non minùs euidenter probatur; quia omne accidens est in subiecto per realem inhæsionem dependentem ab ipso subiecto, & ideò ita fixam, atque stabilem, quæ variari non potest per transitum eiusdem accidentis ad aliud subiectum qui naturaliter proinde repugnat, quare talis visio naturaliter impossibilis est.

110 Propterea oppositam sententiam, quod visio non fiat per emissionem alicuius à potentia, sed potius per emissionem speciei ab obiecto in ipsam, & receptionem eius intra eandem potentiā, qua receptione media idem obiectum vnitur potentiæ, & à potentia, & obiecto sic vnitis per modum vnius principij elicitur visio propria. Est Aristotelis expressa in hoc 2. lib. de anima, capit. 7. textu 67. & 74. cap. 12. textu 121. lib. 3. capit. 1. 2. & 3. & in lib. de sensu, & sensibili, c. 2. quam semper sequuta

111 est tota Peripatetica schola. Et probatur efficaciter: nam species emittuntur ab obiectis ita necessariæ ad visionem, vt in multis casibus conuincatur, non posse nisi per illas visionem fieri, vt patet in reflexione facta in speculo, per quam euidens experientia probat videri obiectum à tergo videntis positum, quod per solam emissionem visorij spiritus, vel visualis radij fieri repugnat: cùm non sit possibile spiritum quasi recto tramite egressum ab oculo, & eodem modo ad illum reuersum obiectum in ea dispositione existens tangere. Vnitur verò per speciem ab eodem obiecto egressam, & reflexam in speculo, per reflexionemque producentem alteram in eadem potentia, & ita fit absque vlla difficultate visio; ergo absque fundamento excogitatur fieri per extramissionem visorij spiritus tot difficultatibus implicatam.

112 Ad argumenta oppositæ sententiæ respondeo Aristotelem, ac Diuum Augustinum, ex sententia Platonis loqui, vt de Diu. Augustin. docet D. Thomas, in quæstio. de spiritualibus creaturis, art. 9. ad 12. parum enim referebat ad institutum illorum locorum,

locorum, quod vno, vel alio modo fieret visio, & fortè meliùs explicabatur iuxta sententiam Platonis, & propterea illa potius, quàm propria vtuntur, reseruantes propriam suis locis tradendam. Exemplum verò illud ab Aristotele de homine proprium simulachrum semper præ oculis ferente in quæstionem vltimam huius capitis commodiùs explicandum remittimus. Sensus autem alterius loci est, eos, qui reconditos habent oculos, longiùs, & acutius videre, quàm qui prominentes habent, quia in reconditis oculis meliùs vniuntur species, quod experimur per fistulam aspicientes. Et ratio Aristotelis optima est, quia motus in vastum non dissipatur, sed recto tramite procedit, motus quidem qui fit ab obiecto in potentiam per emissionem specierum, vt ibidem docet Aristoteles, non à potentia in obiectum, vt docuit Plato. Quamuis alia posset reddi ratio 113
eiusdem effectus, quia prominentiores oculi nimia luce perfunduntur, qui magna ex parte offuscátur, & ideò imperfectiùs, & ad minorem distantiam aspicere possunt, oculi verò reconditi lucem magis temperatam suscipiunt, à qua non impediuntur, sed potius adiuuantur, cuius signum est, quod cùm versùs solem inspicimus, solemus manum supra oculos extendere, ne nimia luce impediantur.

Exemplum verò fascinantium difficultate caret, quia nociua illa qualitas ab eorum oculis egressa, nihil ad visionem confert.

Fulgor verò ille, qui noctu egreditur ab oculis clausis deriuatur planè ab aliqua parte oculi luminosa, vel ab aliquo spiritur vitali quasi incenso, sed remissus adeò est, vt nihil ad visionem alterius obiecti conferat; sed per aliquam reflexionem speciei in parte densiori eiusdem oculi facta videatur ipse.

Aliud verò de perceptione distantiæ, verum est, sed falsum, quod distantia ratione extensionis, non sit commune sensibile, quod percepto medio sentiatur: & quia obiecta à maiori di- 114
stantia imperfectiorem producunt speciem, & imperfectiùs mouentem potentiam, fit, vt appareant partes, & consequenter totum minorem habere extensionem, quàm reuera habent.

Opinio verò Valesij tria continet, non solùm doctrinæ Aristotelis, sed communi sensui scholæ contraria. Primum, quod visio non sit operatio vitalas, secundum, quod non sit actio immanens, sed transiens, cùm non possit recipi in potentia, sed in medio, vel obiecto vbi fit, permanere debeat.

Tertium, oculum non videre, imò nec hominem, sed aërem, vel obiectum, in quo sit visio. Quæ omnia falsa sunt, & ideo sententia ipsa, tanquam falsa est reiicienda.

QVÆSTIO VIII.

An oculus sit sensorium visus, & in qua eius parte resideat potentia visiua, & fiat visio, & an vna sit potentia visiua in vno animali, vel dupl x.

TRia proponit titulus quæstionis; duo priora pertinent ad sensorium huius potētiæ, aut proprium, atque proximum subiectum eius: postremū verò ad vnitatem. Vt autem explicari possint omnia, breuiter agendū est de structura, & compositione oculi, qua exposita longè faciliùs explicabuntur cætera.

115 Vt autem structura, & compositio oculi explicetur, adnotandum est ex obseruatione anotomica, atque etiam ex Aristot. 2. lib. de histor. animalium, cap. 9. & lib. 4. cap. 8. 5. de gen. animal. cap. 1. & lib. 2. de partibus animal. cap. 1. ex Galeno 8. lib. de vsu partium, cap. 6. & lib. 1 o. cap. quod oculi structura quinque constat tunicis, tribus humoribus, & septem musculis, licet hæc omnia non attingantur ab omnibus his autoribus; sed præcipua, quæ, vt distinguamus, & explicemus; Supponendum est illud omnibus peruium, videlicet oculum habere quasi globi figuram ex se aptissimam, & accommodatissimam, vt possit ex omni parte, & versus omnem partem inspicere.

In centro igitur, & quasi medio oculi residet humor quidam pellucidus, atque crystallo valde similis, & ideo *Chrystallinus* appellatus, quamuis aliquantulum mollis sit, habetque figuram similem lupino, vel lenticulæ. Hunc humorem circundat te-
116 nuissima quædam tunica *Specularis*, siue *Aranea* nuncupata, quia & speculi valde similis est, quia, & nitet, & splendet, atque etiam aranearum telæ ob tenuitatem similis est; & propterea vtramque denominationem habet. Deinde humor crystallinus quasi immersus est alteri humori, qui vocatur *Vitreus*, quia vitri liquefacti, atque splendentis persimilis, sic verò huic humori immersus est crystallinus, vt media eius pars supereemineat, ac si globus ligneus in aquam immergeretur. Et quod valde mirandum est: cum humor iste crystallinus diaphanus sit, ac pellucidus ad modum speculi, non possint in eo reflecti species, per quas posset quisque in oculo alterius se videre, sicut nec in speculo, nisi habeat opacum corpus à tergo constitutum, propterea nigrorem quendam eidem humori crystallino à tergo adiunxit, vt quasi pro speculo nobis esse posset, & verum de eo foret vulgatum illud sæpè vsurpatum, quod sicut speculum est oculus artis, ita oculus ipse speculum est naturæ. Humorem ve-
117 rò virtutem circundat secunda tunica *Retina* nuncupata, quia venulis multis, & quasi arteriis intexta, modum quendam retis habet, & ad eam partem desinit, qua crystallinus humor

eminere

eminere incipit super vitreum, vtrumque autem humorem prædictum ambit tertia tunica, quam *Vueam* vocant, quia similis est vuæ follieulo, à quo pendulum detraxeris, propter foramen in eo relictum. Hæc verò tunica non est omninò diaphana, sed affecta colore aliquo subobscuro, & propterea non debuit omni ex parte contegere pupillam, sed ex anteriori patte parentem relinquere, ne visio impediretur, nec eodem colore efficitur tunica vuea, in quibuscunque oculis, sed diuerso, ex euaus diuersitate diuersis nominibus vocantur oculi diuersorum, nempe, cæsij, nigri, virides, aut alterius coloris, vt docet Aristoteles 1. libro de historia animalium, cap. 10. nihilominus vocari solet eadem tunica, *nigrum oculi* Hanc tertiam tunicam, sequitur tertius quoque humor, qui *Aqueus*, vel *Albugineus* dicitur similis albo oui, à quo humore aqueo humectatur pupilla ne exsiccata ab intrinseco destruatur temperamentum oculi, & potentia ipsa pereat. Et hunc humorem sequitur quarta tunica, quam *Corneam* vocant, quia valdè similis est laminæ corneæ, sed splendida, ac diaphana totum ambiens oculum. Itaque aqueus humor, quasi inter has duas tunicas vueam, & corneam residet. Et tandem sequitur quia tunica *Alba* quodam prædita foramine, sicut vuea, per quod pupilla conspiciatur: ad eandemque transmitti possunt species. Et tunica hæc vltima foris est & *adhærens* etiam vocari solet, quia integrum oculum quasi firmat, & in propria sede consistere facit, deriuatúrque tunica caluariam ambiente, ex quo alio nomine vocatur pericranium, estque calidior cæteris, vt suo calore prædictos oculi humores foueat ne congerentur, & destruatur organum, & appellari eadem solet album oculi. 118

Totus vero hic oculi globus quasi ligatus est septem musculis, qui non sunt aliud, quàm ligamenta quædam facilè mobilia, quibus oculus sustinetur, & in varias partes hinc inde moueri facilè potest, hoc est, sursum, deorsum, in partem dexteram & sinistram, & reliquas.

Ad eandem quoque oculorum structuram (quamuis extrinseca quadam ratione) concurrunt duo nerui originem trahentes à cerebro, & ad oculos vsque protracti, vnus quidem per partem dexteram, alter verò per partem sinistram, sed protracti, vt postquam tantisper à cerebro distant inter se coniugantur, & rursus priusquam oculos pertingant, separentur, vocantur verò eiusmodi nerui *optici*, seu *visorij*, quia, & per eos tendunt species ab externis sensibus vsque ad internos, & spiritus animales deriuantur à cerebro, vsque ad oculos, vt his mediis possint, idem oculi suam visionem elicere, quàm 119

sine

ſine eis minimè poſſent, ambiuntúrque duplici tunica, intimiori quidem tenui, externa vero dura, ex quibus ortum habent duæ aliæ tunicæ vuea, & cornea. Vnde ex his duobus neruis adeo dependet bonus ſtatus potentiæ viſiuæ, vt ſi forte diſconuenientem aliquam patiantur alterationem, ex hoc ſolùm quaſi haberetur:& operationes eius maxima ex parte debilitentur, & aliquando omnino impediantur.

120 Situs denique corporis, in quo natura collocauit oculos, ac viſiuam potentiam, accommodatiſsimus eſt pro operationibus ab eis exercendis, videlicet in parte capitis anteriori, vt quaſi in ſpecula conſtituti omnia inſpicere,& omnibus partibus corporis proſpicere poſsint, & huius rei gratia oportuit palpebris, atque etiam ciliis, ac ſuperciliis, ab eadem natura protegi aduerſus externas iniurias, vt exponit Ariſtoteles primo libro de hiſtoria animalium, cap. 9. & hæc de primo, hoc eſt de oculorum ſtructura dixiſſe ſufficiat.

121 Quibus prælibatis ſequitur diſputandum, in quanam parte reſideat potentia viſiua,tanquam in proprio ſubiecto, vel organo,in quo viſio fiat.

Et prima opinio tenet in coniunctione illa duorum neruorum opticorum reſidere,& ibidem viſionem fieri. Ita Auicenna 6.naturalium,part. 3.cap.8.& alij.Cuius vnicum fundamentum eſt, quia vnica eſt potentia viſiua in vno, & eodem animali; ergo vnicum debet eſſe organum eius:nam ex vnitate ſubiecti ſumitur vnitas numerica accidentis; ſed oculi ſunt duo ac omnino diſtincti: ergo ſi in eis ponatur potentia viſiua, non erit vna, ſed duplex; quare neceſſe eſt eam ponere in vno ſubiecto: quale eſt coniunctio neruorum.

122 Secunda opinio eſt oppoſita, potentiam viſiuam in oculis tanquam in proprio ſubiecto, vel ſenſorio collocans:quam cæteri omnes interpretes Ariſtotelis, tenent, & ideo communis eſt (quamuis Albertus Magnus,quaſi medius incedere videatur dicens quantum ad initium eſſe in oculo,quantum ad progreſſum in neruo, quantum ad perfectionem verò in ſenſu interiori:),quam ſic omnes intelligunt, vt ſenſorium viſus,in quo reſidet potentia, & fit viſio, ſit oculus, non tamen ſit in toto oculo,ſed in parte quadam determinata eius, quæ ab omnibus vocatur pupilla, quod hoc diſcurſu efficaciter ſatis probari poteſt.

123 Nam tota ſtructura oculi ordinatur ad recipiendam, & conſeruandam potentiam viſiuam, eo ferè modo quo ſtructura annuli ordinatur ab arte,ad includendam in eo gemmam pretioſam; ergo ſicut pretioſior pars totius annuli, & quaſi centrum eius eſt illa,in qua gemma ipſa proximè recipienda eſt,ſic pars illa oculi,in qua proximè recipienda eſt pretioſa gemma, nempe

nempe potentia visiua, perfectior, atque pretiosior pars oculi debet esse, sed pupillam esse perfectiorem, ac pretiosiorem partem oculi, plurisque æstimandam colligitur planè ex verbis Scripturæ Sacræ Psalm. 16. *Custodi me, vt pupillam oculi.* Et Zachar. *Qui enim tetigerit vos: tangit pupillam oculi mei:* ergò hæc pars oculi pro organo haberi debet, in quo potentia visiua collocanda est. Sed quænam pars potius, quàm aliæ pupillæ nomine intelligatur, non est inter omnes certum; sed quidam humorem vitreum; quidam tunicam retinam; alij aranеam intelligunt; quos omnes refert Toletus quæst. 17. huius lib. ipse vero Toletus duo asserit; primum pupillæ nomine nullum posse humorem intelligi, nec proinde in humore vllo collocandam esse potentiam, tanquam in sensorio; in quo visio fiat. Quod probat, quia neque vllus humor potest habere vitam sensitiuã, nec omninò sentire, ergò nec potest esse subiectum sensitiuæ potentiæ, vel organum eius. Asserit secundò, pupillam in qua residet hæc potentia esse tunicam araneam, quod probat ex duobus; ex priori quidem, quia læsio quæcunque in ea facta visionem impedit; imò & aufert: ergò signum est in ea residere potentiam. Ex posteriori verò, quia ad hanc dirigitur quodcũque obiectum videndum recto tramite, rectáque oppositione.

Nostra sententia duo asserit: Primum est, *quod organum huius potentiæ, nec neruus esse potest, nec neruorum coniunctio, sed omninò ponenda est in oculo.* Hoc est contra primam sententiam Auicennæ, & aliorum. Postremum, *quod organum huius potentiæ, quod pupillæ nomine intelligi debet, nec vlla ex quinque tunicis superiùs enumeratis est, nec vllus ex cæteris humoribus, sed solus crystalinus.* Hoc est contra Toletum, & alios opinantes. Quod tenet expresse Aristoteles, lib. 1. de histor. animalium, cap. 9. hisce verbis: *Humor oculi interior, quo videmus, pupilla est, quod eam ambit: nigrum dicitur Quod postremo nigrum circundat, candidum, siue albugo.* atque etiam libro de sensu, & sensibili, cap. 2. & lib. 5. de gener. animal. cap. 1. ita etiam Galenus lib. 8. de vsu partium, ca. 6. & lib. 1. capit. 10. quod sequuntur etiam insigniores Medici, vt Vega in Galen. de locis affectis, lib. 4. cap. 1. Valles. lib. 2. controuer. medic. cap. 8. & alij; & est iam communis sententia recentiorum omnium. 124

Circa quam illud obiter adnoto, recentiores quosdam humorem crystalinum cum vitreo confundere, & pro eodem numerandum esse censere, ex eo solùm quod Aristoteles locis citatis nullam mentionem fecerit humoris vitrei, sed crystalini dumtaxat. Hæc tamen ratio friuola est, quia Aristoteles non omnia, quæ ad structuram oculi pertinent expresse tetigit, & ideò non sequitur quod non sint distinguenda, nisi quæ ipse, vt 125

distincta

distincta nominauit. Standum igitur est Galeno, qui in posteriori loco citato vtrumque humorem distinguit, docens crystallinum proximè nutriri ex vitreo, vitreum verò ex sanguine in venulis tunicæ reticularis praeparato. Et ita sentiunt omnes ferè recentiores solum humorem crystalinũ, & non vitreũ pupillam vocãtes, &. in eo solo collocantes potentiam visiuam.

126 Probatur ergo iam primum assertum nostrum, quod coniunctio neruorium non sit sensorium visus, quia experientia anatomicæ artis constat aliquando hos neruos non coniungi, sed à cerebro vsque ad oculos diuisos semper procedere, vt testatur se vidisse Vesalius libro 4. de fabrica corporis humani, cap. 4. falsum est ergò, quod in eorum coniunctione ponenda sit potentia visiua. Secundò, eadem experientia docet, quod altero oculo clauso, alter acutiùs videt, idque adnotauit Aristoteles, & rationem eius tradidit section. 31. proble. quæst. 4. quia virtus animæ applicanda per duplicem potentiam applicatur per vnam, & ideò perfectiorem habet effectum: cum quo stare non potest, quod visio fiat in neruis, vel eorum coniunctione, sed necesse est fateri, quod fiat in oculis, quia nisi in oculis fieret, nulla posset reddi ratio eiusdem experientiæ, imò nec experientia ipsa vera esse posset.

127 Probatur deinde postremum assertum, quod solus humor crystallinus sit pupilla, & proprium sensorium visus, quia in eo maximè, ac præcipuè concurrunt conditiones requisitæ ad organum visus: in primis enim hæc pars oculi maximè splendida est, conspicua, atque diaphana, habétque à tergo opacum alium humorem eo modo quo speculo à tergo adiunctum est plumbeum, vel stanneum bitumen, vt possit in eo fieri specierum reflexio, & propterea iure vocatur humor iste quasi specu-
128 lum, in quo per reflexionem specierum videt se homo à regione positus. Est etiam in cẽtro oculi, atque etiam in medio aliarum omnium partium collocatus, ita vt omnes videantur ordinatæ à natura ad eum ornandum, tuendum, & conseruandum, omnibúsque quasi septus, atque munitus videatur. Ex quibus facilè potest colligi esse partem oculi omnium perfectissimam; sed certum est in parte eius perfectissima esse collocandam potentiam, ad quam recipiendam, & actus eius exercendum ordinatur à natura tota structura oculi: ergò in hac parte potius quàm in cæteris (meritò suæ perfectionis pupilla vocata) residere debet potentia visiua, & per eam exercere visionem.

129 Ad argumentum igitur primæ opinionis concedendum est, duplicem esse potentiam visiuam in singulis animalibus, non solùm realiter, sed numero distinctam, quia cum organum eius sit pupilla (vt probauimus) & hæc sit duplex, quia non continua

continuatur vna cum altera, duplex est etiam potentia visiua, quia distinctio numerica accidentium efficaciter probatur ex distinctione subiectorum. Hanc verò potentiam multiplicare, non solùm non est inconueniens, sed fuit omninò necessarium duplicem ponere, sicut etiam duplicem potentiam auditiuam, propter duo. Primum est perfectio, atque necessitas harum potentiarum ad cæteras operationes vitæ exercendas, atque 130
etiam ad opera intellectus, quod per se est manifestum. Postremum, quia cum sint in parte, aut situ valdè eminentiori corporis collocatæ, externorum corporum iniuriis patent; propterea quasi duplicare oportuit has duas potentias, vt vna saltem permanere possit, si corrumpatur altera. Et si fortè duplicatur olfactus, non tam propter necessitatem sui actus, quàm propter alios vsus organorum factum est, vt suo loco dicetur.

Ad primum Toleti negandum est antecedens, quòd nullus 131
humor possit habere vitam sensitiuam, nam licet verum hoc sit de sanguine, & cæteris humoribus fluidis, qui non continuantur cum partibus solidis, & ideò non possunt ab eadem anima informari, falsum tamen de pupilla, quæ non est humor fluidus sed quasi congelatus, sicut crystallus est quasi congelata aqua, & ideò valde similis est partibus solidis, cum quibus continuatur. Benè ergo potest informari anima, & accipere ab ea vitam sensitiuam, esseque organum sensitiuæ potentiæ. Quod verò visus ex læsione tunicæ araneæ lędatur, non probat esse organum eius, quia non solùm potentia læditur ex læsione organi, sed eorum à quibus dependet conseruatio eius; constat verò pupillam dependere ab his, à quibus circumscribitur in propria conseruatione, quia temperamentum eius per coniunctionem cum eis conseruatur. Præcipuè verò atque directè læditur potentia visiua ex sola læsione pupillæ, ad quam recto tramite diriguntur obiecta videnda, potius quàm ad tunicam aranean.

QVÆSTIO VLTIMA.

An quod per reflexionem videtur in speculo, sit species, vel imago obiecti, aut obiectum ipsum, vel vtrumque.

IN quibuscunque corporibus politis, ac pellucidis experimur 132
reflexionem fieri, & per eam videri corpora è regione eorũ posita, etiam si à tergo videntis sint, ex quo oritur dubium an illud, quod videtur in corpore, in quo fit reflexio, vt in speculo, sit species intentionalis obiecti, vel obiectum ipsum.

Et prima opinio affirmat vtrum videri, nempe obiectum, atque speciem, vel simulacrum eius. Ita D. Tho. q. 8. de Veritate, art. 5. & 1. p. q. 58. art. 3. quibus locis asserit lapidẽ & imaginem eius simul videri in speculo, quem sequuntur Capreolus in 1. d. 35. q. 2.

d.35.q.2.artic.1.in ſolutionibus argum. contra ſecundam concluſionem.Caiet.1.p.q.56. art. 3. comment.in lib. de ſenſu, & ſenſa.cap.1.Scotus in 2.13.q.1.Cœlius lib.15.cap.1.Ioan.Gan-
133 dau.in lib.de ſenſu,& ſenſib.quæſt.9.Tim.3.lib.meteo.quæſt.4. Probatur teſtimonio Ariſtot.3.lib.meteo. cap. 4. vbi refert hominem quendam propriam imaginem in aëre reflexam ante oculos per totam vitam detuliſſe,quod non foret poſſibile, niſi id quod videtur in reflexione præter obiectũ,eſſet etiam ipſius imago. Probatur deinde ratione, quia id quod videtur per reflexionem in ſpeculo, minoris longè magnitudinis eſt, quàm obiectum ipſum.Situs quoque ac diſpoſitio,in quibus videtur, longè diuerſi ſunt ab his,quos obiectum habet, nam magis diſtans ab oculo videtur,quàm ſit ſecundum ſe.Imò,& aliquando ſuprema pars obiecti apparet infima & è conuerſo. Et aliquan-
134 do in quibuſdam ſpeculis tali modo compoſitis plura appareãt obiecta:cum ſolum extet vnum. Ex quibus euidenter ſequi videtur, vel non videri obiectum,vel non videri ipſum tantùm, ſed etiam ſimulacrum eius ratione cuius his modis diuerſis apparere poteſt:nam ſi ipſum dumtaxat videretur, eodem modo appareret ſemper.Probatur tandem,quia ſi obiectum videretur & non ſimulacrum eius,in ea diſtantia videretur, in qua ſit reflexio ſpeciei,ſed conſtat videri in alia longè diuerſa, nam reflexio ſpeciei fit in ſuperficie ſpeculi:obiectũ verò videtur in profundo eiuſdem ſpeculi,imò aliquando diſtans ab eò ex poſteriori parte,quod non videtur poſſibile,niſi ratione ſimulacri ſimul cum eo viſi.

Secunda opinio *negat omninò videri per reflexionem ſpeciem*
135 *vel ſimulacrum obiecti, ſed obiectum dumtaxat videri cenſet* Ita Ricard.in 4.d.11.q.1.ad 6.principale.Palatius in 2.d.3. diſp. 5. Apollinar.1.lib.de anim.q.17.Tolet.q. vltim. & omnes ferè recentiores,& eſt cõmunis omnium ferè Perſpectiuorum,vt cõſtat ex Ciruelo lib.2.Perſpectiuæ.c.2.concl.13.& Vitellione li. 5.nec eſt probabilior tãtùm,ſed vera.Quam probo primò, quia obiectum viſus,ex omnium conſenſu ſolùm comprehendit lucem,& colores,ſed ſpecies intentionalis obiecti non eſt lumen, neque color,ſed quædam alia diminuta qualitas ſpecie diſtincta:ergo non pertinet ab obiectum,quod videtur,quare nec videri poteſt. Probatur minor de veris coloribus; quia colores ſunt ſecundæ qualitates,& ideo non actiuæ phyſica ac naturali actione ad producendum alias habentes eſſe naturale,& phyſicum,quod ſolùm conuenit primis qualitatibus: ergo colores obiecti non poſſunt producere alios per reflexionem in ſpeculo,ita vt tanquam ſimulacrum eorum aut eiuſdem obiecti videantur:& multo minùs poteſt dici, eſſe colorem apparentem illud,

illud, quod videtur in speculo, quia colores apparentes verum 136
lumen sunt, verum autem lumen non potest produci à colore: cùm sit longè perfectius illo; quare ex hoc etiam conuincitur simulacrum illud, vel species apparens non esse lumē; quod videatur. Præterea colores apparentes non sunt permanentes, sed mox euanescūt, præsente etiam luminoso, à quo causantur: sed colores visi in speculo permanent, quandiu præsens est obiectum; veri ergo sunt, & non apparentes.

Secundò probatur, quia species obiecti producitur in specu- 137
lo, & ab eo fit reflexio ad oculum, nec in toto speculo, sed in parte eius (quantumlibet paruum sit) ergo species producta in speculo, nō potest esse maioris magnitudinis, quàm sit magnitudo illius partis speculi, in qua producitur, quia accidens sumit extensionem quantitatiuam à subiecto: ergo non potest habere maiorē extensionem, quàm sit extensio, aut magnitudo subiecti. Sed experientia patet habere multo maiorem, quia in minima parte speculi videtur magnum obiectum: ergo non est intelligibile, quod simulacrum obiecti videatur. Et tandem quia si videretur simulacrum, cùm non habeat esse naturale, sed intentionale, viderentur species intentionales, & nunquam fuisset dubitatum, an dentur in natura rerum.

Nec sanctus Thomas tenet oppositam sententiam, quia illis 138
locis non agit de sensationibus, sed de modo intelligendi Angelorum sine discursu, qui eadem cognitione cognoscūt principium, & conclusionem in eo contentam. Ad hunc autem modum cognoscendi explicandum vtitur exemplo visionis reflexæ iuxta illam sententiam asserētem, visum simul per eam cognoscere obiectum, & eius simulacrum, quod valde simile, & accommodatum est ad id intelligendum. Sed ex hoc non benè colligitur, quod D. Thom. teneat sententiam illam, nam (vt superiùs ostendimus) sæpe solet Sanctus Doctor exemplis ex aliorum sententia vti ad explicandas difficultates Theologicas, quas ex professo discutit. Testimonium verò Aristotelis superiùs à nobis expositum est. Nam, vel ab oculis Antiphe- 139
rontis ophthalmia laborantibus crassius aliquis humor fortè diffluere solebat, à quo proximus aër densabatur, & in aëre sic densato reflectebatur species propria à se emissa, & per talem reflexionem se videbat semper: vel certè non visu externo, sed per internam imaginationem læsam se videre semper falsò apprehendebat. Nam de eodem homine testatur Aristoteles in lib. de memoria, & reminiscentia, cap. 1. simulacra omnia, quæ phantasia concipiebat tanquam verè facta, aut gesta narrasse. Et Galen. lib. 3. de locis affect. c. 6. docet, propter cerebrum humore melancholico affectum sibi persuasisse quosdam plura obie-

cta ante oculos versari, séque ea videre, quæ tamen interiùs solummodo conficta erant.

Ad primum argum. ex illis experientiis deductum respondeo alio modo se habere obiectum in multiplicanda specie directa, & reflexa; nam directam per se ipsum producit, sine alio corpore medio: reflexám verò non nisi medio speculo, in quo fit reflectio, & iuxta conditiones reflexionis iudicandum est tam de specie producta in oculo, quàm de visione obiecti. Species igitur reflexa non repræsentat obiectum in ea distantia ac situ, in qua est: quia non mouetur visus immediatè ab ea, sed media reflexione in speculo facta, & cum in alio loco, aliáque distantia, & situ sit speculum, in eadem repræsentatur obiectũ,
141 & sub minori magnitudine, iuxta naturam reflexionis factæ in corpore minori, alteriusque dispositionis, cæteræque varietates in repræsentatione obiecti contingentes ab eadem etiam causa prouieniunt, adiũcta varia dispositione, & compositione speculorum, & ipsiusmet videntis, vt eadem experientia notum est.

142 Ad secundùm respondet Tolet. vbi supra, quod cum in productione speciei reflexæ interueniat distãtia obiecti ab speculo, & speculi ab oculo: necesse est eandem speciem repræsentare obiectum cum vtraque distantia, ita tamen vt ex recta, & reflexa fiat vna quasi duplicata, & propterea, inquit, repræsentatur obiectum, quasi vltra speculum esset. Ego verò non credo repræsentari obiectum, tantum distans à speculo, quantum verè ab eo distabat, quia licet in profundo eius repræsentetur, & vltra illud, non tamen separatum, sed prope idem speculum positum, vt visu iudicamus omnes.

143 Vnde nec verum puto, quod cum tota distantia recta, & reflexa quasi vnam componentibus repræsentari debeat. Sed repræsentari in profundo speculi, & vltra illud potius, quam in superficie extima, propter naturam reflexionis, quæ sicut est motus oppositus directo, per quem obiectum producit speciem sui in speculo, ita repræsentat ipsum modo quasi opposito, hoc est, versa facie ad oculum: cum per speciem directam ab eo in speculum procedentem repræsentaretur, versa facie ad speculum. Et ita contingit in repræsentatione distantiæ; nam per speciem directam repræsentatur citra speculum, & quasi ante illud, sicut reuera est, & ideò per speciem reflexam vltra speculum, & quasi post ipsum, prope ipsum tamen speculum positum, cum ab eo reflectatur species, & hæc de sensu visus dicta sufficiant.

CA

CAPVT VIII.
De auditu, sono, ac medio, de ipsa echô, atque etiam de voce.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Nunc autem primum de sono, & auditu determinemus.

Breuis expositio textus.

EXplicata in primo loco sensitiua potentia omnium perfectissima, nempe visiua, pergit Aristoteles explicare auditum, qui secundũ locum perfectionis post visum obtinet, quia minùs est materialis, quàm cæteri sensus, vt ex modo operandi purè intentionali; & ideo perfectiori in genere cognitionis intelligi potest. Intentum igitur huius capitis est explanare naturam auditiuæ potentiæ. Diuisio autem eius quadrimembris: nam in prima parte insinuata diuisione soni in rectum, & reflexum (qui vocatur echo) exponit modum, quo directus sonus efficiatur, & à quibus causis. In secunda agit de sono reflexo. In tertia de organo, in quo residet hæc potentia. Et tandem de diuersis sonis præsertim de perfectissimo, qui est vox. 1

In prima igitur parte, vt explicet naturam soni, diuidit eum in sonum actu, & sonum potentia, quæ diuisio sonorum potius corporum est: nam quædam sunt, quæ sonora quidem vocantur, quia effectiua soni sunt, quamuis actu eum non efficiant; & ideò dicuntur sonora in potentia, quod est esse sonatiua. Alia sunt, quæ non solùm valent sonum edere: sed cũ actu efficiunt, vt sonatiua corpora, dum actu se collidunt, aut percutiunt. Supposita autem distinctione soni in rectum, atque reflexum docet, quonam modo rectus fiat, asserens tria ad productionem eius requiri corpora, duo quidem, quæ se percutiant, & medium per quod se percutiant. Quod sic probat, sonus resultat ex percussione: sed vnũ, & idem corpus, non se percutit: ergo percussio duo postulat quasi extrema corpora: sed percussio non potest fieri, nisi medio motu locali, quia non se percutiunt corpora, quamdiu permanet vtrumque immotum, nec motus localis potest in vacuo fieri; sed in pleno: ergo tria requiruntur necessario corpora, vt efficiatur sonus. Qualia verò esse oporteat eiusmodi corpora, statim exponit, & priùs quidem, qualia esse debeant duo corpora se percutientia his conditionibus: nam oportet (inquit) dura esse, alioquin non poterunt medium corpus diuidere, & ideò nec sonus causabitur ex mutua eorum percussione; propterea mollia corpora sonũ non faciunt, etiam si se percutiant, vt si lana percutiat lanam. Se-

cundum requiritur, vt leuia sint, hoc est, vt aliquas superficierũ partes planas habeāt, & ideò quasi perpolitas, non super eminentes: si enim talia sint, integram ac maximam medij corporis partem simul percutient, & cum maxima resistentia eius, & ex
5 tali percussione sonus efficietur; si verò supereminentes partes habeant, medium potius in minutissimas partes secabunt paulatímque, ac sine vlla ferè resistentia dilabetur, & sonum non efficiet. Tertia conditio est, quod alterum saltem eorum sit cōcauum: nam ita fiet, vt medium corpus percussum ab altero non facilè dilabatur: sed partes potius eiusdem concaui corporis percussi ab altero, & ipsum frequenter percutiat; & ita efficiatur sonus, vt patet in tinnitu permanente post sonum campanæ, quem Hispani vocant, (*retintin*) Vltima cōditio est, quod velox sit percussio corporum, alioqui si tarda sit, locus dabitur medio corpori, vt sensim, & sine sono dilabatur. Duæ autē istæ conditiones extremæ non requiruntur simpliciter ad productionem soni, quia aliquis potest sine illis fieri: sed solùm, vt perfectus efficiatur, & hæc de sono directo.

6 De reflexo verò (qui vocatur echo) statim in 2. parte, docet ita fieri, vt sonus directus ex percussione corporum medio aëre factus, feratur cum ipso aëre, ad aliquam distātiam, in qua occurrere ei solet corpus solidum prohibens vlteriorem dilatationem eius, quare retrocedere eum cogit, cum aëre, in quo ferebatur versus audientem, à quo rursus auditur. Quod egregiè
7 explicat exemplo lapidis in aquam proiecti, qui suo ictu circulum quendam spargit in aqua sibi proxima, & iste circulus maiorem alium, & secūdus tertium se maiorem, quousque occurrit litus, vel saxum impediēs vlteriorem multiplicationem circulorum, & vim aquæ cogens, vt per minores circulos reuertatur. Ex quibus colligit benè locutos fuisse antiquos Philosophos asserētes in vacuo fieri sonum, per vacuum intelligentes aërem, non tamen non facientes præcipuam causam soni: sed medium tantùm, quo causatur sonus à corporibus se collidentibus, tāquam à præcipuis causis, quod verum est; sic autem intelligendum, vt continuus esse debeat aër, vsque ad auditum, alioqui si interrumpatur, non poterit sonus per eum fieri, vel certè non poterit audiri, quia non poterunt species eius vsque ad auditum peruenire, de quo inferiùs dicetur.

Explicat deinde in 3. parte capitis modum, quo fiat auditio, aitque ita fieri, videlicet vt aër externus intercedens inter corpora sonantia, & auditum continuus esse debeat cum aëre interno intra aures consistente, & sub quadam tunica (quæ vocatur miringa) comprehenso; ita tamen, vt aliqua ex parte con-
8 tingatur ab externo aëre. Hunc ergo externum aërem continuatum

auatum vſque ad auditum mouent corpora ſonantia per eum producendo ſonum,vel multiplicando ſpecies eius, quouſque pertingant internum aërem,& in eo recipiätur, poſt receptionem verò fiat auditio. Hoc autem eſſe diſcrimen inter internum.& externum aërem docet,vt iſte facilè diſſipetur,vel fluat: internus verò nec diſſipetur,nec fluat, ſed in eodem ſemper loco perſeueret. Quod vſque adeò verum eſſe putauerunt qui- 9
dam ex antiquioribus Philoſophis,vt dixerint auditionem fieri poſſe, etiam ſi aër externus non eſſet: ſed medium omninò vacuum,quia ſufficit (inquiunt) internus aër, quem quidem adeò neceſſarium eſſe exiſtimat Ariſtoteles, vt ſi aliquo motu moueri contingat, vt dum auris quodam veluti bombo perſonat inſtar cornu,minimè audiamus, imò etiam ſi alia de cauſa aër ipſe malè ſit affectus,vel membrana qua continetur.

Sed dubitat Ariſtoteles, an ſuppoſito, quod ex percuſſione 10
duorum corporum reſultat ſonus, vtrumque eorum ſit præcipua cauſa eius,vel alterum tantùm,nempe percutiens, vel percuſſum,& ideò vtrumque ſonatiuum dicatur, vel alterum tantùm.Et reſpondet vtrumque eſſe cauſam ſoni, & vtrumque ſonatiuum vocari diuerſa ratione:nam ſonus non fit,niſi violenter pertingatur medium ab extremis ſe collidentibus, ac tangentibus, vt autem per violentum contactum eorum pertingatur medium,neceſſariò requiritur concurſus vtriuſque, vnius quidem percutientis,ac mouentis medium corpus, alterius verò, vt percuſſi, & reſiſtentis eidem medio, prohibentiſque ne paulatim diſſipetur,ac dilabatur: ſed cum magna violentia perfringatur ab vtroque ſe tangente, & collidente:& ecce quo pacto vtrũque corpus ſonans ſuo modo concurrit ad violentam perfractionem, ac diuiſionem medij (quam proximè ſequitur ſonus) & conſequenter ad eum producendum; ita vt ex vtroque vna cauſa totalis,& proxima integretur.

In extrema tandem parte capitis agit de ſpeciebus; ac diffe- 11
rẽtiis ſonorum, quos in primis diſtinguit in acutos,& graues, cognoſcuntur verò per ſonatiua corpora:nam ſicut acutum, & obtuſum in ordine ad tactum ſe habent;item ſonatiua corpora acutum, & grauem ſonum efficientia in ordine ad auditũ;ſicut enim acutum in ordine ad tactum dicitur corpus, quod breui tempore magnam corporis ſeſſionem efficit, & obtuſum quod non niſi magno tempore efficit paruam. Ita acutum eſt illud quod breui tempore auditum acriter mouet; graue verò, quod mouet parùm:& ob id tardum dicitur,non quod tardum,& velox ſint idem,quod graue,& acutum:ſed quia cauſa ſunt, vt ſonus grauis, & acutus, vel ſonatiua corpora ſic moueant auditum.Sonus omnium perfectiſſimus eſt vox, quam propria do-

finitione explicare contendit, dicens esse sonum animalis: nam sola animalia propriam vocem emittunt; tibia verò, aliáq; instrumenta solùm per analogiam. Nam carent distinctione syllabarum, quæ est potissima ratio vocis, & propterea solùm dicitur vox per similitudinem. Nec tamen sonus cuiuslibet ani-
12 malis vox est, nisi eius, qui sanguinem, ac respirationem habet, & cum verú sit ea sola animalia respirare, quæ pulmonem habent: *Erit vox sonus animalis factus ab aëre à pulmone per respirationem ad guttur vsque emisso, cum intentione aliquid significandi.*

Quam definitionem, vt explicemus, adnotare oportet cum eodem Aristot. animalia respirantia quandam habere viam à pulmone, vsque ad os productã, quæ vocatur guttur, per quam pulmo iuxta cor calidissimum residens, & ipse quidem ex proprio temperamento calidus valdè existens, externum aërem, ac frigidũ attrahit, & calidum à se expellit, sicque se simul, & cor
13 refrigerare potest. Extrema verò pars huius viæ versus os in suprema parte colli posita *gurgulio* vocatur, in quo detinetur semper aër, & aër in hac parte detentus percutitur ab aëre emisso à pulmone per respirationem, & ex hac percussione fit sonus ille, qui vocatur vox; fitque à cũctis animalibus respirationem habentibus: sed à solo homine dearticulatur, lingua, dentibus, & palato cæterísque instrumentis ad dearticulationem cõcur-
14 rentibus; quæ vt applicantur ab appetitu per imaginationem moto, aliam perfectionem eidem voci dearticulatæ tribuunt, quia ex hoc ordinari potest ad significandum, non solùm ea quæ per imaginationem apprehenduntur, & affectus appetitus: sed conceptus mentis, & affectus voluntatis: & hoc explicatur per vltimam particulam eiusdem definitionis: *Cum intentione aliquid significandi*, hoc est, affectum aliquem, vel conceptum, vt distinguatur vox à cæteris sonis eisdem instrumentis factis, vt à tussi, & reliquis. Ex quibus duo colligit. Primum est, aërem attractum, & emissum per respirationem duo habere officia, vnum quidem ad vitam necessarium: videlicet refrigerationem pulmonis, & cordis sine qua peribit citò animal, aliud nõ quidem necessarium ad vitam: sed valdè accommodatum, in quantum per illam vocem explicato modo formamus; & loquimur
15 nostros conceptus, atque effectus aliis significantes. Colligit secundò pisces non edere vocem, quia gutture, ac respiratione carent, sonus verò, quem cuiusdam fluuij pisces edunt branchiis, aut ore, cauda, alióve instrumento causatus, licet appareat vox, non est tamen vera: sed solam similitudinem vocis habet, quia instrumentis veræ vocis accommodatis non fit.

TRA

TRACTATVS DE POTENTIA AVDITIVA ET ACTIBVS eius, ac sono recto, atque reflexo.

QVÆSTIO I.

An sonus sit motus ipse percussionis, vel medij resilientis, vel qualitas à motu distincta permanens, vel successiua.

Prior quæstionis pars.

De natura soni duo quærit titulus quæstionis: Primum, an sit motus ipse corporum à quibus fit, vel qualitas per talem motum producta. Postremum an dato quod sit qualitas, successiua sit, vel permanens.

Vt autem intelligatur primum, adnotare oportet, duplicem 16 motum concurrere ad sonum, vnus est corporum se collidentium; alter corporis medij per eorum collisionem resilientis, vt aëris exempli gratia, quo medio se percutiunt corpora sonantia. Et de motu priori nemo ferè vnquam dubitauit, quod sonus non sit: sed de posteriori.

Fuit prima sententia affirmans esse sonum, pro qua Tolet. q.19. huius libri citat Themistium, & cæteros expositores Græcos, & ipsemet docet non esse improbabilem. Probatur vero testimonio Arist. cap. præsenti tex. 85. sonum his verbis definientis: *Est enim sonus motus eius, quod potest moueri hoc modo, quo resultantia à leuibus cum aliquis percusserit.* Deinde ratione, quia 17 omnis qualitas denominat subiectũ, in quo est, ipsum determinando, & qualificãdo: sed sonus nullũ subiectũ denominat; ergo non est qualitas, Minorem sic probo, quia vel denominaret corpora sonantia, vel aërem mediũ, vel auditũ, non est enim excogitabile aliud, quod tanquã subiectũ denominet: sed nullũ horũ denominat: ergo non est qualitas: sed motus aëris resilientis denominans aërem ipsum motũ. Minor satis est per se manifesta. quia nulli horũ aliquam denominationẽ formalem à sono, tanquam à forma quispiam tribuit: sed corpora se percutiẽtia extrinsecè tantùm denominãtur ab eo sonantia, tanquã ab effectu, & ideo denominatione causæ; auditus verò nunquã fortè recipit in se realem sonũ, neque motus resilientis aëris formaliter sonans dicitur: sed solùm, vt effectus corporum sonantiũ vocari potest sonus, quod est esse ipsummet sonum ab eis productum. Secundò sonus neque est prima, neque secunda qualitas, cùm nec sit aliqua ex quatuor, nec ex earum permixtione resultet. 18 Imò nec si esset qualitas, posset per motum localem produci,

qui ad vbi potius quàm ad qualitatem terminatur.

Opinio poſterior communis eſt, *quod ſonus non ſit motus aëris reſilientis, ſed qualitas realiter ab eo diſtincta, & per motum cauſata à corporibus ſonantibus*, & ita tenendum eſt. Ita Auicenna, lib. 6. naturalium, parte 2. cap. 5. Albert. Magn. in Summa de homine parte 2. quæſt. 1. D. Thom. lect. 16. huius lib. cum cæteris interpretibus cap. præſenti, Toletus quæſt. 19. Bannez 1. p. q. 78.
19 art. 3. dub. de auditu, & reliqui iuniores. Et colligitur planè ex doctrina Ariſtotelis cap. 6. huius lib. vbi diſtinguit ſenſibilia propria à communibus in eo, quod communia à multis ſenſibus percipi poſſunt, propria verò ab vno tantùm, vt color à viſu, & ſonus ab auditu. Deinde inter communia ſenſibilia enumerat motum. Ex vtroque verò ita arguo. Sonus eſt ſenſibile proprium; ergo ab vno tantùm ſenſu percipi poteſt: motus verò eſt ſenſibile commune: ergo à multis ſenſibus perceptibilis, ſed repugnat idem obiectum ſenſibile, ab vno tantùm ſenſu percipi poſſe, & etiam à multis: ergo repugnat ſonum à ſolo auditu perceptibilem, eſſe motum.

20 Probatur etiam ratione primò; quia motus, & ſonus habent diuerſa accidentia, aut proprietates, dicitur enim ſonus grauis, & acutus, quæ accidentia, ac denominationes non conueniunt, motui; nam motus ſolùm dicitur tardus, & velox, non grauis, & acutus; ergo non ſunt idem. Secundò, quia entitas illa, quæ poteſt eſſe naturaliter ſine alia, diſtincta debet eſſe realiter ab illa, ſed experimur ſonum campanæ permanere tranſacto motu corporum ſonantium, atque etiam aëris reſilientis: ergo ſonus res diſtincta eſt ab omnibus his motibus. Tertiò; quia omnia ſenſibilia propria, quia per ſe cauſant paſſionem in ſenſu, collocantur in tertia ſpecie qualitatis, vt docet expreſsè Ari-
21 ſtoteles in eo prædicamento; ſed motus nullum habet per ſe prædicamentum, quia incompletum quid eſt. Et ideò reiicitur ab Ariſtotele ad Poſtprædicamenta, vt patet ibidem cap. de motu: ergo diſtinguntur eſſentialiter; quare non poteſt ſonus in motu reſilientis aëris conſiſtere, ſed qualitas eſſe debet diſtincta eſſentialiter à motu.

Ad teſtimonium Ariſtotelis reſpondeo ex integro contextu literæ conſtare, quod explicuerit illis verbis ſonum per cauſam, non ita vt motus ipſe medij corporis ſit præcipua cauſa
22 ſoni, quod ipſe etiam Ariſtoteles docuit ibidem, inquiës, aërem, & aquam media eſſe per quæ ſonus efficitur, ſed non eſſe authores ſoni, hoc eſt præcipuas cauſas, ſed corpora ſonantia, quare nihil refert, quod motus ſit imperfectior ſono ad hoc, vt ſit qualitas ab eo diſtincta, ac per eum producta à præcipua cauſa perfectiori.

Ad

Ad argument.verò respondetur, sonum esse in corpore medio resiliente, vt in aëre, quem ideò non denominat,quia non est qualitas omninò permanens,sed citò transiens,sicut impulsus in lapide,aut rubor in facie causatus ex verecundia.

Aliud verò, quod dicitur, sonum non esse primam, nec secundam qualitatem, concedendum est, quia diuisio illa qualitatis in primam, & secundam, non est adæquata comprehendens omnes qualitates, vt in 2.lib. de generatione docuimus. non enim comprehendit lucem,neque impulsum.Et quod tandem additur non produci sonum per motum localem, distinguendum est.Nam per se,& tanquam proprius terminus verum est,sed quasi ex consequenti,& per accidens eo ferè modo,quo idem motus localis producit sæpe calorem.Per se verò producitur sonus per alterationem propriam consequentem,aut comitantem motum localem, quæ alteratio licet proprio, atque speciali nomine careat, vocari potest sonatio,id est productio soni tanquam termini per se intenti per illam. 23

Posterior quæstionis pars.

PRæsupposito iam primo, quod sonus sit qualitas distincta à motu aëris resilientis,sequitur secundum, an sit qualitas successiua nullam habens partem permanentem.

Et prima opinio tenet successiuam esse sicut motum, ita vt nullam habeat permanentiam. Ita Palatius,ad text.8.huius lib. Fons.5.meta.ca.10.q.1.sect.3. à quo non longè abest Tol.q.19. huius lib.q.3.nec etiam Conimb.qui hoc solo distinguunt successionem soni,à successione motus: quod hæc conuenit motui per se,illa verò conuenit sono per accidens: quare videntur sentire sonum in successione consistere, licet conueniat ei ratione motus. Sed probatur ex definitione Aristotel. qua dicit sonum esse, *ictum,vel motum corporis*, quæ definitio causalis ad minùs est hunc sensum continens, *sonus habet esse per motum, & cum motu*: ergo repugnat fieri, aut esse nisi cum motu, & existente motu, vt asseruit etiam D.Thom.lect.16.huius lib.& verum esse non potest,nisi habeat esse successiuam sicut motus, Probatur deinde ratione,quia sonus in fieri,& esse sese accommodat motui, sed motus nullam habet permanentem partem, sed omnes successiuas, ergo nec sonus. Probatur consequentia, quia si aliquam habet permanentem,verum erit,quod sit,quando non est motus, quia in tali permanentia non est motus; imò non dependebit in esse, & conseruari à motu; quare non repugnat naturæ eius diu conseruari sine motu;nam postquam semel sine eo conseruatur semper conseruari potest. Secundo, si aliquo tempore sine motu permanet, sequitur audiri tunc à potentia existente intra sphæram actiuitatis eius,sed tunc non 24

25 poſſunt auditi ſonantia corpora, quia non mouentur, nec ſe percutiunt, nec ſonum efficiunt, audietur ergo ſonus non auditis corporibus ſonantibus, quod patet eſſe impoſſibile. Imò ſequeretur eundem ſonum non ſemel tantùm, ſed iterum, ac plures audiri auditione recta contra experientiam. Probatur conſequentia, quia auditio fit in inſtanti, ſi in inſtanti fit ſonus, & poſt illud inſtans permanet, ergo audietur iterum, quia obiectum exiſtens intra ſphæram actiuitatis potentiæ naturaliter emittit ſpeciem ſui ad potentiam, per quam percipi poteſt, & cum infinita ſint inſtantia in tempore, quo durat ſonus, pluries imò infinities audiri poterit.

Secunda opinio *negat ſonum eſſe qualitatem omninò ſucceſſiuam ſicut motum, ſed aliquam tribuit ei permanentiam, & ita quaſi mediam eſſe aſſerit inter entia purè ſucceſſiua, & purè permanentia.* Hæc eſt iam ferè communis inter recentiores, & videtur mihi non ſolùm probabilior, ſed vera. Quam ſic declaro & confirmo, ſi inceptionem, & deſitionem ſoni conſideremus, inueniemus ex vtraque habere quandam ſucceſſionem: ex inceptione quidem, quia non poteſt fieri, nec incipere eſſe, niſi cum motu corporum ſe percutientium, & aëris reſilientis, ſed motus eſt ſucceſſiuus, ergo aliquam habet ſucceſſionem ſonus, quantum ad ſuum fieri. Quantum ad deſitionem quoque non poteſt negari ei ſucceſſio: cùm experientia auditus nobis conſtet ſonum paulatim, ac ſucceſſiuè lan-
26 guеſcere, quouſque tandem omninò euaneſcit. Permanentia verò eius, duplici experientia probatur; prior eſt, quia euidenter nobis conſtat eundem numero ſonum à multis audiri ſucceſſiuè; primò quidem ab his, qui ſunt intra ſphæram actiuitatis eius; deinde verò ab aliis, qui vel ipſi per motum proximiores fiunt, & eam ingrediuntur; ergo euidens eſt toto illo tempore durare, & ideò aliquam habere permanentiam. Poſteriorem experientiam habemus omnes in voce reflexa, quæ vocatur Echo, nam conſtat priùs audiri vocem directam, poſtmodum verò reflexam: conſtat etiam per moram illam temporis inter vnam, & alteram auditionem intercedentem neceſſariò permanere ſonum, ſiue fiat echo per reflexionem eiuſdem, vel ſpecierum; nam ſpecies ab eo dependent in conſeruari: ergo euidenter probatur, per eandem moram temporis eundem numero ſonum durare.

Verumtamen, vt meliùs ſucceſſio, ac permanentia ſoni intelligatur, & argument. oppoſita commodiùs ſoluantur, adnotare oportet, ita fieri à corporibus ſonantibus, ſiue ſe collidentibus, vel inter ſe ſeparatis, aut diuiſis, vt medio motu reſilientiæ medij corporis, vt aëris, vel alicuius alterius fiat, &

in

in corpore ipso medio resistente, tanquam in subiecto recipiatur. Resilientia verò medij corporis quasi fuga eius violenta est ab ipsismet corporibus, quasi illud à se repellentibus causata. Causatur verò medio impulsu, ei impresso ab eisdem, sed per se fit per alterationem propriam distinctam ab eodem motu locali resilientis corporis, à quo causatur, eo ferè modo, quo causatur calefactio corporum medio motu locali eorum, 27
& per eam calor. Sed hoc puto esse discriminis inter calorem productum per motum localem, & sonum, quod calor productus dependet quidem in fieri à motu locali non tamen in conseruari: cùm videamus eo transacto permanere calorem. Sonus verò non solùm in fieri dependet à motu resilientis corporis, sed etiam in conseruari, quamuis à motu corporum sonantium in conseruari non dependeat, sed eo transacto permaneat, quia non causatur immediatè ab eis medio tali motu, sed medio motu resilientiæ medij corporis. Ab hoc igitur assero dependere in conseruari, & tandiu durare sonum, quamdiu motus aliquis aëris durat, & non amplius, sed quia non fit per ipsum, tanquam proprius terminus eius, sed per propriam alterationem, quam sonationem propriè vocare possumus, cùm sit per se, ac proxima productio soni, ideo non est successiua qualitas, sicut successiuus est motus, sed aliqualem habet permanentiam, vt probauimus; quamuis dependentem à motu, non quidem tantam, quantam habet color per motum localem productus, sed longè minorem, quia debilioris est conditionis, & naturæ. Et eo quidem paruo tempore, quo permanet, conser- 28
uatur medio motu ab vniuersalibus causis, vel etiam ab eisdem corporibus sonantibus, cuius virtus esse videtur motus, per quē possunt concurrere ad eum conseruandum, sicut ad producendum, quamuis diuerso modo immediationis virtutis, aut suppositi. Vt varias opiniones comprehendamus.

Ex quibus ad testimonium Aristotelis respondeo, verum esse, quod sonus per motum; & cum motu fiat, sed dupliciter hoc debet intelligi; quia duplex motus in productione soni interuenit; vel certè triplex; nam duplici in primis locali motu medio fit, prior est corporum sonantium se collidentium, vel separantium; posterior verò motus est corporis medij resilientis, proximè concurrentis, nam ille quasi remotè concurrit. Tertius verò, & proprius, quem per se terminat sonus est alteratio, & cui speciem confert. Et licet tres isti motus omnino sint successiui nullam habentes permanentem partem, non sic est successiuus sonus, sed licet ab hac successione dependeat, esse tamen eius aliqualem habet permanentiam, vt probaui- 29
mus, sicut calor productus per motum localem dependet ex eius

eius successione, & nihilominus ea transacta permanet, quia quamuis sonus causetur medio motu, alterius est naturæ ab eo, cùm sit qualitas, & non sit fieri, aut via ad terminum, sicut est motus. Quod verò infertur posse conseruari sonum sine motu, negandum est, nam cessante omnino motu aëris, cessat quoque sonus, & paulatim cum motu ipso languescit.

Ad aliud verò, quod obiicitur non audiri corpora sonantia, quia dum auditur sonus, iam non mouentur. Respondeo hac distinctione, non enim audiuntur in se, & per se, quia nihil potest audiri, nisi sit sonus, vel sonum aliquo modo participet; au-
30 diuntur verò in suo effectu, quem causant, ita vt cum sonus audiatur, tanquam productus per motum collisionis eorum, ipsamet corpora, atque eorum collisio audiri dicantur; alio verò modo audiri non possunt.

Illud verò, quod tandem dicitur semel, & iterum audiri eundem numero sonum rectum, etiam est distinguendum; nam à diuersis successiuè ingredientibus sphæram eius, per motum ipsorum, vel eiusdem soni, semel, & iterum auditur; non tamen ab eisdem, sed toto tempore, quo permanent intra sphæram eius, eadem auditione continuata, & non interrupta audiuntur, non multis per discontinuationem distinctis.

QVÆSTIO II.

An necessarius sit ad productionem soni concursus trium corporum, & omnia sint causa efficiens eius.

Prior quæstionis pars.

31 DVo petit titulus quæstionis. Primum, an ad efficiendum sonum necessario requirantur tria corpora; duo extrema se collidentia, & medium. Postremum; an omnia hæc sint causa effectiua eiusdem soni, & vtrumque erit eodem ordine sigillatim disputandum. Et circa primum duæ versantur opiniones inter recentiores, quamuis non videantur oppositæ.

Prior tenet omnino requiri tria corpora, & hæc videtur expressa sententia Aristotelis capit. præsenti, textu 78. vbi ita ait, *Fit autem secundum actum sonus, semper alicuius ad aliquid, & in aliquo, percussio enim est quæ facit.* Et probatur ratione, quia duobus modis fieri potest sonus vel violenta percussione, vel violenta diuisione, sed vtraque postulat necessario tria corpora, ergo & productio soni non potest minùs, quàm per tria corpora
32 fieri. Maior certissima est. Minorem verò sic probo. Percussio fit per contractum, & diuisio per separationem diuersarum partium eiusdem corporis, sed contactus non datur minus, quàm inter

inter duo corpora contingua: separatio verò efficit partes eiusdem corporis corpora diuersa, cùm eo ipso, quod separantur, quælibet fiat integrum corpus distinctũ ab alio, ergo tam violenta percussio, quàm violenta diuisio postulant duo extrema corpora; & neutra potest, nisi per medium corpus fieri, non solùm quia motus localis est, qui per vacuum non potest naturaliter fieri, sed etiam in ordine ad sonum, quia si in vacuo fieret percussio vel diuisio, nullus efficeretur sonus: ergo ad productionẽ soni tria corpora necessariò requirũtur, vt docuit Arist.

Secunda opinio negat necessitatem trium corporum ad productionem soni, sed duo sufficere affirmat. Aristotelem verò sic explicat, vt tria requiri voluerit, non quidem ad productionem soni simpliciter, sed ad perfectam, vel quod idem est, ad perfectum sonum. Probatur multis exemplis: nã si aërem virga percutias sonum efficies, ad quem solùm concurrunt duo corpora videlicet virga percutiẽs, & percussus aër, sine alio medio corpore. Et ex sola percussione aëris ad arteriam vocalem fit sonus absque vllo medio: nam aër qui medius esse potest, potius est percutiens, & arteria ipsa percussa ab eo immediatè. Solus denique aër percutiens aquam, vel aliud corpus sonum efficit sine corpore medio. Et tandem per diuisionem solidi corporis vt panni, vel papyri fit sonus, vbi nec dantur extrema corpora se percutientia, nec medium, quo se percutiant: ergò sine fundamento dictum videtur, quòd tria requirantur corpora ad productionem soni; extrema se percutientia, & medium. 33

Ego verò media quadam via in hac re incedendum arbitror, per quam duæ istæ extremæ sententiæ sic possunt conciliari, vt solo nomine differre videantur, & germanus sensus verborum Aristotelis constabit. 34

Dicendum ergo *tria corpora distincta realiter semper, & necessariò requiri, ad quemlibet sonum producendum, sed non semper discontinua.* Quod probant expressa verba Aristotelis, & ratio à nobis facta pro priori sententia, quia neque per contactum, nec per separationem, nec in aëre, & aqua, aut in aëre, & alio corpore, neque in gutture potest sonus aliquis aut vox fieri, nisi duæ partes aëris, vel aquę distinctæ realiter (quamuis non discontinuæ) se percutiant: vel vna earum percutiat corpus aliud media altera. Quod in omnibus exemplis pro opinione posteriori adductis euidenti experientia constat. Et ita conciliari poterunt extremæ illæ sententiæ, ita vt prior affirmet omninò necessariò requiri concursum trium corporum realiter distinctorum, sed non semper realiter discontinuorum, quod plane verissimum est. Posterior verò solùm negat, quod semper sint necessaria tria corpora discontinua, quòd non est minus verũ, 35

& com

& communi modo loquendi consenraneum; nam solùm vocantur tria corpora illa,quæ discontinua sunt;partes verò eiusdē,licet distinguantur realiter,non dicuntur tria corpora, quia sola corpora realiter discreta,aut discōtinua efficiūt numerum.

Aristoteles verò illis verbis vniuersaliter locutus per tria corpora solùm intellexit realiter distincta, non realiter, dis-
36 continua,nam quantum pertinet ad efficiendum sonum,diuersæ partes eiusdem corporis æquiualent planè corporibus discontinuis,cùm eundem præstent effectum soni,ac si essent discontinua corpora; quare in ordine ad sonum efficiendum propriissimè vocantur tria corpora diuersa:videlicet extrema cum medio.Et ita patet solutio ad argumenr. posterioris sententiæ, & germanus sensus verborum Aristotelis.

Posterior quæstionis pars.

SEd restat disputandum, an, & quomodo hæc tria corpora concurrentia ad sonum iuxta modum expositum sint efficiens causa eius.

Et prima opinio asserit corpora sonantia se percutientia nō esse proximam causam soni sed impulsum, quem per motum, quo se percutiunt,imprimunt aëri intermedio, à quo impulsu procedit motus resilientiæ ipsiusmet aëris, & medio isto motu, tanquam conditione necessariò requisita procedit ab eo-
37 dem impulsu sonus,eo ferè modo,quo idem impulsus est proxima causa motus lapidis sursum proiecti: proijciens verò, à quo impulsus imprimitur,solùm est causa remota, cui nihilominus idem motus proiecti attribuitur; quia impulsus à quo proximè fit, ab eo imprimitur. Sic igitur sonus proximè fit ab impulsu eidem aëri impresso à corporibus se percutientibus medio motu, vt conditione, & remotè ab eisdem corporibus, quibus nihilominus sonus attribuitur, quia ab eis imprimitur impulsus, per quem fit. Et hoc modò aiunt debere intelligi Aristotelem, quotiescumque asserit capit.præsenti corpora sonantia se percutientia esse causam effectiuam soni. Probant hoc argumentum:sonus proximè sequitur ex resilientia intermedij corporis, sed resilientia est motus quo idem medium percussum resilire cogitur: ergò ista erit proxima causa soni, quæ fuerit proxima causa motus resilientiæ, sed proxima causa huius motus est impulsus eidem medio impressus à corporibus sonantibus se percutientibus: ergò erit etiam causa proxima soni,sonantia verò corpora erunt remota tantum. Secun-
38 dò probatur,quia Aristotelestextu 85.huius capitis asserit sonū esse motum resilientiæ,quo mouetur medium percussum à corporibus sonantibus, quod ad minùs debet causaliter intelligi, vt sit

vt sit verum, sicut docent omnes ferè interpretes: ergo per talem motum fit sonus, sed causa eiusdem motus est impulsus impressus eidem aëri: ergo impulsus est proxima causa soni.

In hac re tanquam certum præsuppono nullam dari causam per se particularem soni, sed præter vniuersalem, aut primam, à qua fit per se, solùm dari causam particularem per accidens, quemadmodum caloris producti per motum localem nulla datur causa particularis per se, sed solùm per accidens. Probatur hoc, quia causa per se est illa, ex cuius influxu per se sequitur effectus, sed nulla datur causa particularis per se influens in productionem soni: ergò nec dabitur particularis causa per se eius. Minorem probo, quia sonantia corpora ferè semper mo- 39
uentur per impulsum ab extrinseco impressum, per quem solùm intenditur per se præsentia localis per motum adquirenda; & pari ratione, si aliquando mouentur naturaliter, per accidens sequitur resilientia medij, aut diuisio eius, & ex consequẽti, per accidens sequitur sonus: ergo nulla datur particularis causa per se eius. Dum ergo causam efficientem particularem eius quærimus, de sola causa per accidens particulari, & proxima potest quæstio procedere. Et hanc dicit sententia proposita esse impulsum, per quem mouetur medium motu resilientiæ: sonantia verò corpora remotam tantùm.

Ego verò probabilius existimo, ***quod causa per accidens proxima, & principalis soni sint corpora sonantia, vt se collidentia, vel vt violenter diuisa, resilientiam verò medij, & consequenter impulsum eis impressum, quo medio mouentur tali motu, solùm esse medium, vel instrumentum, quo efficiunt sonum.*** Hanc puto esse sententiam Aristotelis, & omnium interpretum eius. Et de Aristotele 40
quidem patet ex principio huius capitis, vbi corpora sonantia vocat ea, quæ virtutem seu potentiam habent efficiendi sonum per mutuam collisionem, nulla facta mentione medij, aut impulsus ei impressi; ergo hæc sola, vt se collidentia causa soni sunt, & non impulsus medio impressus.

Et textu 79. docet expressè corpus medium resiliens non esse præcipuam causam soni, sed sonantia corpora se percutientia hisce verbis, ***Non est autem soni dominus aer, neque aqua, sed oportet solidorum percussionem fieri ad inuicem.*** Ex quibus, verbum illud (dominus) de causa præcipua soni exponunt omnes interpretes (nullo excepto) quam negat esse medium motum à corporibus sonantibus, & consequenter neque impulsum ei impressum, per quem mouetur, aut resilire cogitur.

Sed ratione probatur primò, quia duo concurrunt ad sonum; nempe corpora se collidentia, & medium resiliens, sed medium resiliens, per motum resilientiæ non est causa soni, sed medium

tantùm,

tantùm,quo ſonantia corpora cauſant ſonum, quare nec inter cauſas numeratur ab Ariſtotele:ergò cauſa vnica principalis,& proxima ſunt corpora ſonantia medio motu reſilientiæ ab eis facto,eum producentia. Probatur minor exemplo caloris, qui ſic producitur medio motu locali; ac ſonus medio motu reſilientiæ,ſed conſtat nõ eſſe cauſam præcipuam coloris, ſed corpus motum:& motus ipſe tantùm eſt medium, quo eum producunt,ergo motus reſilientis aëris non eſt cauſa præcipua ſoni,ſed medium tantùm, quo eum producunt ſonantia corpora, vt præcipua cauſa, nec motus poteſt habere vllam actiuitatem ad cauſandum ſonum. Secundò,quia impulſus,vt alibi docui,&
41 probaui;ſolùm concurrunt ad motum, tanquam virtus corporum ſonantium impreſſa aëri, ſibique ſubſtituta ad ipſum mouendum,ſed quidquid agit præcisè,vt virtus alterius,quam ſibi ſubſtituit ad talem effectum producendum,concurrit,vt inſtrumentum,quia ex eo præcisè:quod virtus eius eſt concurrit, & non ex propria: ergo impulſus non poteſt eſſe præcipua cauſa motus reſilientiæ,quare etiam ſi gratis concederetur,hunc motum efficere ſonum,non efficeretur ab eo, vel ab impulſu, tanquam à præcipua cauſa,ſed tanquam ab inſtrumento.Et ita cenſeo impulſum ſolùm efficere ſonum medio motu, tanquam inſtrumentum corporum ſonantium.

Ad argumentum reſpondeo diſtinguendo minorem, quod impulſus ſit cauſa efficiens motus reſilientiæ,nam de præcipua cauſa negandum eſt,de inſtrumentali concedendum.

QVÆSTIO III.

An ſonus ſit in corporibus ſonantibus,vel in ſolo medio.

Prior pars quæſtionis.

42 EX præcedentibus conſtat tria corpora neceſſariò requiri ad productionem ſoni; nempe duo ſe collidentia, & medium,per quod ſe collidunt: quæ non ſemper requiruntur diſcontinua:ſed ſufficit eſſe partes diuerſas eiuſdem corporis continui, vt cum aër,& aqua ſe percutiunt ſonúmque efficiunt,vna pars aëris, vel aquæ habet rationem percutientis, & altera rationem medij. Quo ſuppoſito duo quærit titulus quæſtionis. Primum, in quonam horum trium corporum recipiatur ſonus tanquam in ſubiecto,in extremis ſe percutientibus, vel in ſolo medio? Poſtremum,an medium quod eſt ſubiectum ſoni,ſit ſolus aër, vel etiam aqua, & conſequenter quodcumque aliud corpus habens conditiones ſimiles.

Et circa primum tenet prima opinio, ſonum non ſolùm recipi tanquam in ſubiecto corpore medio: ſed etiam in extremis ſe

mis se collidentibus,quæ sonatiua , vel sonantia vocantur , & hæc asserit recipere in se sonum quantumcumque sint solida, 43
densa,ac dura.Ita Venetus, quem citat Palatius cap.præsenti ad text.85. Vega 1.lib. de arte medendi fol.144. quam nonnullos ex antiquioribus interpretibus Aristot. tenuisse testatur Apollinarius,q.21.huius lib.ita denique recentiores quidam.

Probant primò ratione,& experientia:Ratione quidem,quia sonus,& impulsus, eiusdem conditionis sunt:sed quodcunque corpus quantumlibet solidum,densum , ac durum est capax impulsus:ergo erit etiam capax soni.

Secundò,quia dum sonus fit per violentã perfractionem ac 44
diuisionẽ solidi corporis,vt panni serici,aut papyri, nõ videtur negari posse,quod in partibus eorũ diuisis recipiatur sonus : ergo nec potest negari,quod dum fit per collisionẽ recipiatur in corporibus se collidentibus.Experientia etiã probãt, quia post factum sonum remanet tinnitus cymbali,qui sonus quidã languescens est,& statim cessat, si cymbalũ manu apprehendatur: ergo euidens signum est in cymbalo tanquam in subiecto recipi. Nam si in solo aëre intercepto foret,nihil ad cessationem eius efficeret apprehensio cymbali. Et præterea sonus auditur, etiã si fiat intra vas omninò clausum,quod non posset fieri,nisi sonus in partibus eius solidis reciperetur , & eas penetraret. Quod enim dicitur recipi in aëre existente in poris eius,nihil valet,quia non minùs audiretur si fieret intra vas non habens poros.Et præterea,quia quos habet,nec via recta protracti sunt, nec continui,vt per eos possit sonus deferri.

Secunda opinio negat sonum recipi in corporibus sonantibus tanquam in subiecto,sed in solo medio recipi affirmat. Ita 45
omnes ferè interpretes Arist.tam antiqui,quàm recẽtiores capite præsenti commentar.Auicenna,Simplicius , Albertus Magnus,D.Thom. Caietan.Bañez, Toletus, quæst.20.huius libri, Themistius cap.16.sui libri de anima,& Conimbr.quæst.2.huius cap.art.2.& cum his cæteri. Et hæc videtur nobis non solùm probabilior, sed in doctrina Aristot.necessaria. Probatur hoc secundum ex duobus,quæ de sono docet Aristo.ca.præsenti;Primum quidem text.78.vbi loquens de modo, quo à tribus corporibus producatur sonus:ita ait: *Fit autem secundum actum sonus semper alicuius ad aliquid, & in aliquo.percussio enim est,quæ facit,&c.* sentit ergo duo corpora se percutientia producere effectiuè sonum in medio,tanquam in proprio subiecto,non ergo in se ipsis.Probatur consequentia , quia si in medio producunt: ergo per actionem transeuntem, sed actio transiens non 46
permanet in agente;sed transit ad passum,& consequenter terminus per eam productus,quia in eodem subiecto cum ea recipi-

pi debet: ergo nec actio per quam sonus producitur, nec sonus ipse potest recipi in corporibus sonātibus. Quod text. 82. confirmat definiens sonatiuū corpus, quod sit, *motiuum vnius aëris continuitate, vsque ad auditum*. mouet autem aërem per productionem soni in eo, & hoc est, esse sonatiuum actu: ergo in solo medio, tanquam in subiecto recipitur sonus: alioqui si in corporibus etiam sonātibus reciperetur, non benè esset definitum sonatiuum corpus per motionem aëris. Et textu 88. vocem ait, *esse sonum animalis*, sed vox est particularis quidā, & perfectissimus sonus factus à corporibus sonantibus sicut cæteri, & ta-
47 men non recipitur in eis, vt in arteria, lingua, palato, ac cæteris, sed in solo aëre: ergo neque alius quilibet sonus. Probatur consequentia quia omnes eodem modo fiunt, ac de potentia eiusdem subiecti educi debent: sentit ergo Aristoteles nullum prorsus recipi in corporibus sonantibus, sed omnes in solo medio. Quod verò probabilius hoc sit, ostendo primò; quia euidenti experientia constat sonum à longè factum non statim audiri: tametsi statim videatur percussio facta, vel aliquis effectus eius, vt patet in fulmine, & tonitruo; nam priùs illud videmus, quā audiamus hoc. Cuius nulla potest ratio conueniens assignari, nisi quia maiorem habet sphæram actiuitatis obiectum visus, quàm auditus; & ideò non diffundit sonus species ad tantam distantiam, ac propterea non auditur, quousque appropinquet ad nos appropinquante aëre, in quo defertur: vnde sequitur in solo medio recipi, & non in corporibus sonantibus, quæ cum non moueantur eodem modo: non possunt deferre sonum, nec
48 sonus in eis receptus potest audiri.

Et vrgeri potest hæc ratio, supposita cōmuni sententia, quam sequuntur etiam recentiores isti circa modum, quo fit auditio: videlicet sonum deferri aliquantulum per aërem secundū esse reale, & ab ea distantia ad quam defertur vsque ad auditum, multiplicare suas species, & per eas audiri. Quod nō potest esse verum, si sonus recipiatur in corporibus sonantibus. Probatur apertè, quia sonus realis non defertur per medium, nisi moto per spatium aëre in quo est: sed corpora sonantia non mouentur per spatium: sed in suis locis permanent: ergo non recipitur sonus in eis. Et si dicatur sonum receptum in corporibus sonantibus non audiri ex eo, quod per medium se diffundat secundum esse reale: sed solùm secundum esse intentionale, ita vt per species à se multiplicatas perueniat vsque ad auditum.

Obiicio aliam experientiam satis notam: nam sæpe experi-
49 mur omnes, quod flante in contrarium vento non auditur sonus existens intra sphæram auditus, quod non potest esse verum, si per solas species intentionales se diffundat: nam diffusionem

ſionem harum impedire non poteſt flatus aëris contrarius:ſed eo non obſtante ſemper eas multiplicat ſonus vſque ad auditum intra propriam ſphæram contentum, & ideò non poſſet impediri auditio eius,impeditur verò,quia aër in quo defertur realis ſonus, vſque ad aliquam diſtantiam ſtante vento mouetur in contrarium,& cum eo ſonus, & ita ab auditu elongatur, vt extra propriam eius ſphæram ſit, & non poſſit vſque ad il- 50
lum multiplicare ſpecies,quas abſque dubio poſſet,niſi contrarius ventus obſtaret:quare nec poteſt audiri, niſi auditus ipſe ad illum appropinquet.

Vt autem quàm ſit probabilis noſtra ſententia percipiatur meliùs,& arg.commodiùs ſolui poſſint: adnotãdum eſt diſcrimen maximum inter impulſum ex vna parte, & ſonum ex altera:nam licèt in multis aſſimilentur,valdè diuerſi ſunt in modo, quo producuntur, ex quo colligitur valdè diuerſa ſubiecta poſtulare, vterque quidem producitur medio motu locali: ſed valdè diuerſo, quia impulſus per ſeparationem corporis, cui imprimitur à proiiciente,à quo ſeparatur, vt dum lapis ſurſum proiicitur:imprimitur ei impulſus medio motu,quo ſeparatur à proiiciente. Quare impreſſio impulſus fit per immediatam actionem proiicientis in corpus proiectum: quæ actio eſt motus localis ſeparationis ipſius ab eodem proiiciente,& ideò ſolùm poſtulat per ſe duo corpora,nempe proiiciens,& proiectũ, medium verò ſolùm propter communem rationem motus, & 51
actionis tranſeuntis: quæ non poteſt naturaliter in vacuo fieri,vnde ſuppoſito quod motus,vel actio tranſiens poſſet fieri in vacuo, abſque dubio poſſet quis lapidem ſurſum proiicere per impreſſionem impulſus, ſicut poteſt modo: ſonus verò non fit per immediatam actionem vnius corporis in aliud: ſed media perfractione medij corporis. Itaque licet fiat per motum, quo duo corpora ſe percutiunt,atque collidunt,non tamen eſt ſufficiens talis motus colliſionis,niſi per eundem motum compellatur reſilire medium inter vtrumque corpus:à quibus violenter ſe collidentibus, violenter etiam reſilire cogitur ſecundum ſuas partes;quam reſilientiam ab eis cauſatam, proximè ſequitur ſonus, corpora igitur ſe percutientia non cauſant ſonum ex eo,quod vnum agit in aliud; ita vt hoc ſit agens, illud verò patiens: cùm conſtet vtrumque eſſe agens, vt docuit expreſsè Ariſtot.text.85.huius capitis,hiſce verbis. *Vtrum autem ſonat id quod verberat an id quod verberatur,an & vtrumque modo autẽ al-*
tero. Et docet euidens experientia: nam ſæpe videmus corpora 52
ſonantia actu mota in contrariũ ſe collidere,& ſonum cauſare. Ex quibus ſequitur primò ſonũ ex proprio modo ſuæ productionis fieri circa medium, & ex potentia eius educi ac in eo

tanquam in proprio subiecto recipi:impulsus verò semper imprimitur vni extremo ab altero. Vnde licèt imprimatur etiam impulsus aëri à corporibus sonantibus, diuersa ratione se habet ac respectu soni, videlicet vt alterum extremum, in quod tanquam in passum per se agunt corpora sonantia.

Secundò sequitur non repugnare, quod sonus recipiatur in corporibus sonantibus,ex eo solùm,quod solida,densa,ac dura sint:sed primaria repugnantia est modus ipse productionis soni, ex quo prouenit, vt nec ex potentia ipsorum educi possit, quia neutrum concurrit ad illum tanquam passum : sed vtrum-
53 que tanquam agens in tertium,vt in passum, & quidem per actionem transeuntem, quæ simul cum suo termino recipi nequit in agente:sed in passo, respectu igitur sonationis, & soni vtrumque agens est,& neutrum se habet,vt passum respectu alterius:sed quasi per modum vnius agentis totalis.

Et ex his tandem intelligitur impulsum accommodatiùs postulare pro subiecto corpus solidum,quàm fluidum ; quia illud faciliùs potest proiiciens à se separare per motũ localem,quàm hoc. Sonus verò omninò postulat corpus fluidum, & quod facilè possit inter duo corpora se collidentia resilire, extrudi,atque disrumpi.Et ex tota hac doctrina abundè satis solutum est primum argumentum quantum ad comparationem soni cum impulsu.

54 Ad secundum negandum est antecedens,quod sonus productus per violentem diuisionem aëris à solidis corporibus recipiatur in partibus eorum solidis ; in poris verò earum ratione aëris,quo pleni sunt,recipitur quidem,quia aër in eis existens non habet rationem corporis sonantis : sed ad medium potius pertinet, & quasi pars eius est, suóque modo mouetur motu resilientiæ,ratione cuius capax soni est, & eius ratione magna ex parte, permanet tinnitus cessante iam sono cymbali,& manibus compresso eodem cymbalo quiescit idem aër, & tinnitus idem paulatim languescit.

Posterior quæstionis pars.

An medium in quo fit sonus tanquam in subiecto, sit solus aër, vel etiam aqua,ac cætera corpora fluida,& quæ facilè resilire possunt

55 OStenso iam in priori parte quæstionis sonum solùm recipi in corpore medio,tanquam in subiecto sequitur disputandum in posteriori parte, quale debeat esse corpus medium, in quo recipiendus sit sonus, videlicet an solus aër, vel etiam aqua cum cæteris corporibus fluidis ei similibus.

Et prima opinio tenet solum aërem esse medium, per quod

sonantia

sonantia corpora possunt se collidere ad productionem soni, & ideò in solo aëre recipi sonum tanquam in subiecto, non in aqua, nec in cæteris. Ita Comm. loco nuper citato. Albert. Magn. tract. 3. huius libri, cap. 18. Ægidius comm. 7. eiusdem capitis, & pro eadem citatur D. Thom. in commentariis huius capitis: sed immeritò, quia lectione 16. ad text. 79. expressis verbis asserit, etiam in aqua fieri, & recipi sonum, quamuis non ita perfectè sicut in aëre. Probatur hæc opinio testimonio Aristot. in hoc 2. lib. cap. 7. ad finem. Vbi media singulis assignans sensibus, de medio auditus, in quo recipitur sonus, his verbis loquitur: *Medium autem sono quidem aër est, odori autem innominatum est, communis enim quadam passio est in aëre, & aqua.* Quibus cū pro medio odoris aërem, & aquam posuerit, pro medio soni solum aërem designauit, sensit igitur aquam non esse medium, quia si medium esse intelligeret, sicut pro odore designauit vtrumque, sic designaret vtrumque pro sono. Probatur deinde ratione, quia ad productionem soni requiritur, quod corpus medium confestim, & quasi vno ictu extrudatur, atque disrumpatur, alioqui si sensim extruditur, sonum non efficit: sed densitas aquæ, & maxima eius fluxibilitas impedit, quin ita extrudi possit, atque disrumpi vno ictu, & ideò sensim elabitur: ergo ineptum omninò medium est ad productionem soni, & receptionem eius. 56

Secunda opinio expressa est ab Aristot. cap. præsenti, text. 79. hisce verbis: *Amplius auditur in aëre, & in aqua, sed minùs*, quibus duo asserit: Primum *in vtroque elemento auditionem fieri*: Postremum *minùs benè in aqua.* Et ita sentiunt cum Aristotele cæteri omnes interpretes, tam recentiores, quàm antiqui, præter citatos pro sentētia opposita Auicen. Them. Simpl. D. Tho. & cæteri cā. præsenti, atque etiam Scaliger exercita. 297. & videtur nobis hoc non solùm probabilius: sed omninò verum. Et quod ad verba Arist. attinet, asserunt recentiores quidam iuxta ipsum, deferri quidem sonum genitum in aëre per aquam per species intentionales, quia licet nec in ea generetur, nec per eam se diffundat realiter, benè tamen per suas species, quas per aquā multiplicat, & per has audiunt pisces sonos extra aquam factos: sed in aqua factos nunquam. 57

Sed obiicio in primis illis eundē Arist. 4. li. de historia, anim. cap. 9. vbi de piscibus expresse asserit sonos edere sub aquis: ergo non solùm putat aquam esse subiectum deferens sonum: sed medium, in quo producitur. Verba Aristot. hæc sunt: *Pisces vocis quidē expertes sunt: quippe qui neque pulmonem, neque arteriam, aut guttur obtineant: sed sonos quosdam stridorésque mouent, quia vocales esse existimantur. Vt lipæ, & chromis, ab his enim quasi grunitus qui-* 58

dã emittitur. Et de ranis paulò inferiùs, sic loquitur: *Et quidẽ genus illud vlulatus, quam ololyginem nominandi mares intra aquas reddunt, vt citant ad coitũ fœminas.* Et paucis interpositis, *reddũt rana, suã illam maxilla inferioris labro demisso pari libra cum aqua modicè recepta in fauces superioréque intincta.* Et si rursus dicatur cum Alb. Mag. vbi supra, adhuc non sequi ex hoc Arist. sentire, quod in aqua producatur sonus: sed in quibusdã partibus aëris aquam subintrantibus: cuius signũ esse ait, quod cũ soni isti sub
59 aquis editi audiuntur, statim supra easdẽ aquas apparent bullæ quædam ascendentes, quæ non nisi medio aëre fieri possunt.

Hoc apertè falsum est, & contra mentem Aristotelis, qui per collusionem aquæ docet ranas sonos edere; falsum verò, quia experientia constat pisces quocumque tempore sonum edere, audiuntur enim motus eorum sub aquis: ergo si in aëre, & non in aqua fit talis sonus, sequitur plurimum aëris degere sub aquis, & continenter quidem, quia non potest vbicumque sunt pisces sonus generari nisi semper, & in cunctis locis eorum reperiatur aër, & in singulis locis non parum, quia magna aëris pars requiritur ad tam magnos sonos edendos. Consequens au-
60 tem apertè falsum est, & naturæ elementorum cõtrarium, quæ non patitur sub grauioribus leuia degere corpora, præsertim in magna quantitate, ac semper, & vbique: ergo efficaciter conuincitur sonum non solùm in aqua deferri, vt fiat auditio: sed in aqua planè generari, tanquam in medio, & ideò in ea recipi, tanquam in subiecto. Quod alia experiẽtia non minùs euidenti conuincitur: nam sæpe audimus lapillos sub aquis impetu motos, ac se percutientes sonum edere. Nec credibile est, quin si quispiam sub aquis cymbalum percutiat, sonum aliquem edat, licet imperfectum.

Probatur tandẽ ratione ex modo, quo generatur sonus iuxta Aristotelem, & omnes, videlicet per collisionem corporum sonantium circa medium, & extrusionem, ac disruptionem eius: sed aqua in profundo, vbi nullus est aër, confestim, & vno ictu violenter potest disrumpi lapide, aut baculo, violentérque resilire: ergo & sonus generari. Verum quidem est, quod non est medium; ita accommodatum aqua, ac aër pro generatione soni, & propterea imperfectus sonus dumtaxat in ea fieri potest, vt asserit nostra sententia.

61 Testimonium verò Aristotelis pro contraria sententia adductum, per alia à nobis citata explicandum est, in quibus magis ex professo de natura medio, ac subiecto soni agebat singula explicans, ita vt in eo non tradiderit medium soni secundum totum ambitum, vel extensionem, quam habet: sed solum primarium, & accommodatissimum, per quod fit perfectissimus

mus sonus, in nostris verò testimoniis, vbi ex professo naturam soni, & modum productionis eius discutiebat, necesse fuit alia corpora (præter potissimum) circa quæ potest sonus (licet imperfectus) produci, declarare; nempe aquā, sub qua certissimum est intelligere Aristotelem cætera corpora liquida, ac fluida, de quibus eodem modo constat resilire, & disrumpi posse, atque aquam ipsam, & propterea esse medium soni saltem imperfectum, vt vinum, acetum, lac, & similia. 62

Argument. verò eiusdem sententiæ difficultate caret: nam facilè negatur antecedens, videlicet non posse corpora se collidere per aquam, & hanc confestim extrudere, atque disrumpere, sonúmque causare; quāuis non tam citò, nec tam celeri motu propter densitatem eius.

Sed restat hoc loco inquirendum breue dubium, an sicut aër, & aqua, cæteraque corpora eis similia sunt medium soni, eiusque subiecta, in quibus recipitur, sic etiam sint corpora sonantia, ex quorum collisione possit fieri sonus circa medium. Videtur enim quod non, quia non conuenit eis definitio sonatiui corporis assignata ab Aristotel. text. 82. huius capitis hisce verbis: *Sonatiuum est, quod motiuum est vnius aëris continuitate vsque ad auditum.* Ex quibus infero aërem non esse sonatiuum, sed aliud corpus à se distinctum, quod eum mouere potest; & multo minùs aquam, nec eis conueniunt conditiones corporis sonantis positæ ab Aristotele capit. præsenti, non enim sunt solida, nec dura corpora; quare non videtur per contactum, vel percussionem eorum posse causari sonum. Et ita videtur sentire D. Thom. lectione 16. huius lib. vbi ita ait: *Manifestum est, quod neque aër, neque aqua habent proprium sonum, sed necessarium est ad soni generationē in aëre, vel aqua quod aliqua corpora firma, vel solida, & dura percutiant se inuicem, & percutiant aërem*, atque etiam Philoponus, Albert. Magn. & Ægidius locis nuper citatis. 63

Oppositum verò tenent alij, vt Auicenna 6. naturalium part. 2. cap. 6. Simplic. atque Themistius, & Scaliger locis nuper citatis, & videtur mihi probabilius, & tenendum; quia dum nubes disrumpitur à fulmine, quod non est aliud, quàm ignita exhalatio, generatur sonus, & tamen nullum ibi interuenit corpus solidum, nec durum; ergo non requiritur semper tale corpus ad productionem soni. Præterea tempestate maris ingruente fit magnus sonus, absque interuentu alterius corporis ab aëre, & aqua distincti; ergo duo hæc elementa, non solùm sunt medium in generatione soni, sed sæpe etiam sonantia, vel sonatiua corpora. Et tandem aëre violenter emisso per fistulam fit sonus; ergo dantur ibi corpus percutiens, & percussum; cum alterum 64

tantùm solidum sit; quare necesse est fateri aërem percussum esse, vel percutientem, quod est esse sonatiuum corpus.

Nec tamen existimo oppositas esse has duas sententias; sed hac distinctione ad concordiam redigi, quia si de sono perfecto, modoque perfecto edito sermo sit, neque aër, neque aquæ imò neque vllum corpus fluidum, aut liquidum potest sonatiuum corpus esse. Si verò de quolibet sono etiam imperfecto, & quocunque modo producto loquamur, nullum ferè corpus solidum, vel liquidum, durum, vel molle, aut cuiuscunque alte-
65 rius conditionis esse potest, quod non possit aliquem edere sonum, & aliquo etiam modo sonatiuum vocari. Aristoteles verò sonatiuum corpus perfectum solùm definiuit, & in ordine ad perfectum sonum, perfectóque modo edendum, & eius dumtaxat conditiones tradidit, vt benè adnotauit Themistius, capit. præsenti dicens Aristotelem non tam sonantia definisse corpora, quàm benè sonantia; & in priori sensu negauit prior sententia aërem, & aquam esse corpora sonantia, non in posteriori, in quo loquitur sententia posterior, hoc autem modo sonatiua esse corpora conuincunt eius argumenta, sicut argumenta sententiæ prioris probant non esse sonatiua, ita vt perfectum edere possint sonum, vel modo perfecto, quare neque hæc, neque illa soluere oportebit.

QVÆSTIO IV.

An sonus realis perueniat vsque ad auditum, vel solùm species intentionales eius.

66 PLures sunt de hac re sententiæ, quas claritatis, ac breuitatis gratia possumus ad tres reducere.

Prima affirmat necessarium esse, vt audiatur sonus, quod secundum esse reale, & naturale perueniat vsque ad organum auditus. Ita Auicenna l.6. naturalium, cap. de auditu. Albert. Magn. in Summa de homine, tractatu etiam de auditu, Alexand. cap. præsenti, Simpl. ibidem in quadam digressiuncula contra Alexand. Ægidius ad text. 84. & ex recentioribus nonnulli. Non tamen intelligitur ab his omnibus eodem modo, sed valde diuerso. Nam Auicenna eundem numero sonum productum in parte aëris attrita, aut disrupta à corporibus sonatibus deferri putat ab eadem parte discurrente per medium aërem, vsque ad organum auditus, eo ferè modo quo sagitta pergit per medium aërem vsque ad scopum. Simpl. verò putat moueri totũ aërem continuum, vsque ad auditum mota illa parte percussa in qua fit sonus, quia non potest moueri vna pars continui corporis, quin totum ipsum corpus moueatur, vt pars ligni, quin moueatur totum lignum; vnde sicut in parte illa percussa causatur sonus

sonus per motum, ita eo ipso producitur in toto aëre vsque ad auditum. Alexander verò asserit sonum vsque ad auditum produci, non eadem percussione, sed diuersis, ita vt prima pars percussa à corporibus sonātibus percutiat alteram sibi proximam, 67
& per hanc percussionem fieri in ea sonum, & hæc alteram & ita multiplicari vsque ad organum, eo ferè modo, quo proiecto lapide in aquam multiplicantur circuli. Præter hos autem tres modos explicandi hanc sententiam extat quartus, quo eam sic intelligunt recentiores quidam, vt dicant sonum non produci in aqua, nec recipi in ea secūdum esse reale, sed solùm per suas species, per quas fit auditio eius in eadem aqua, ex opposito verò non posse in aëre producere suas species, nec per eas audiri, & cum audiri constet, dicunt necessarium esse, vt multiplicetur sonus ipse realis per totum aërem vsque ad auditum.

Probatur verò auditionem fieri perueniente sono reali vsque 68
ad auditum, quod vniuersaliter asserit hæc sententia, testimoniis Aristotelis, & ratione. Primum testimonium desumo ex cap. præsenti, textu 82. vbi sonatiuum corpus hoc modo definit. Sonatiuum igitur est: *Quod motiuum est vnius aëris continuatione vsque ad auditum.* Ex qua definitione sic arguo: sonatiuum corpus mouet aërem continuum vsque ad auditum; ergo vel illud mouet motu locali, hoc est, continua agitatione, vel motu alterationis alterando illud; si continua agitatione, producet absque dubio per eam sonum; cùm sonus causetur per agitationem aëris à corpore sonante collidente se cum alio, si verò alterando illud, non potest alia specie alterationis illud mouere, nisi sonatione, hoc est, productione soni in eo, quia sonatiuum, vt sonatiuum, non potest nisi productione soni alterare corpus, sicut calefactiuum, vt tale non potest alterare nisi producendo calorem. Et si dicas non mouere continuū aerem 69
motu physico, sed intentionali per multiplicationem specierum vsque ad auditum, vt per eas auditio fiat. Contra hoc est, quod solum obiectum sensus potest mouere medium tali motu intentionali, sicut color mouet visum; sed sonatiuum non est sonus, sed valde ab eo distinctum tanquam causa ab effectu; ergo non potest mouere continuum aërem hoc motu, sed naturali, & reali per productionem soni realis in eo, cuius est propria causa, lib. etiam de sensu, & sensib. cap. 7. proposito dubio an sensibilia priùs moueant medium quàm sensum (loquitur autem de his sensibus tantùm, qui medium habent externum, vt benè adnotauit ibidem D. Thomas) respondet visibile simul mouere medium, & potentiam, duos verò alios, nempe 70
auditum, & olfactum, priùs mouere medium, quàm sensum; & rationem discriminis reddit, quia sonus, & odor non solum

medio motu medij, ſed per multos motus eius producuntur in eo,& per eoſdem perueniũt ad guſtum,& auditum,& cùm motus neceſſariò fiat ſucceſſiuè,atque in tempore,neceſſe eſt priùs ſonum fieri in medio, quàm perueniat ad potentiam; hoc autẽm non poteſt eſſe verùm, niſi realiter perueniat, quia ſi per ſolas ſpecies intentionales, cum iſtæ fiant in inſtanti non habentes contrarium,ſequitur ſimul ac ſonus factus eſt,multiplicare ſuas ſpecies vſque ad auditum, ſimúlque audiri, & ideò non priùs, ſed ſimul ſonum mouere medium,& potentiam.De
71 viſu verò notum eſt non peruenire colorem ad medium ſecundum eſſe naturale, ſed ſolùm per lumen,vel ſpecies,& tam iſtæ, quàm illud producuntur in inſtanti, & propterea non poteſt viſibile mouere priùs mediũ,quàm potentiã, ſed ſimul vtrumque: verba Ariſtotelis hæc ſunt: *An circa ſonum quidem,& odorem hoc accidere rationabile, quemadmodum enim aër, & aqua continua quidem, partibiles autem amborum motus.* Et quibuſdam interpoſitis ſic proſequitur: *De lumine autem alia eſt ratio,per id enim quod eſt eſſe aliquid, lumen eſt, ſed non motus aliquis, omnino autem, nec ſimiliter in alteratione ſe habet & latione, lationes namque rationabiliter medium priùs attingunt. Videtur autem ſonus cuiuſpiam, quod fertur eſſe motus, quacunque verò alterantur, non ampliùs ſimiliter, contingit enim ſimul totum alterari, & non dimidium prius, velut aquam ſimul omnem congelari.*
72 Proponit deinde aliud dubium, an dum plures ſunt intra ſphæram ſoni tintinabulo facti, ſimul omnes audiant eundem ſonum,vel non niſi diſtinctum. Videtur enim non poſſe omnes eundem audire: cùm non poſſit idem ſonus ad aures omniũm peruenire. Cui reſpondet, non omnes audire eundem numero ſonum,ſed eundem tantùm ſpecie, quia ſonus primò factus à tintinabulo,qui vnus numero eſt, non peruenit ad omnes, ſed alij multiplicantur vſque ad auditum,& ita ſonus,qui proximè ad auditum perueniunt,diuerſi numero ſunt, ſicut & potentiæ ad quas proueniunt. Ecce verba eius: *Videtur autem quibuſdam eſſe dubitatio, & de his, impoſſibile enim dicunt quidam alium alij idem audire, aut videre, & odorari,non enim poſſibile eſſe multos,& ſeorſum exiſtens audire, & odorari, quod enim vnum ſeorſum idem*
73 *à ſeipſo eſſet*, hoc eſt dubium. Sequitur ſolutio eius. *An mouens primum vt tintinabulum,vel thus,vel ignem, idem,& vnum numero ſentiunt omnes,id autem quod iam proprium alterum numero, ſpecie autem idem, quare ſimul multi vident, & odorantur, & audiunt.* Ex vtroque autem teſtimonio duo colligo. Primum quod auditio non fiat per ſpecies intentionales ex mente Ariſtot. ſed per ſonum realem peruenientem ad auditum. Probatur apertè,quia ſi per ſpecies fieret, omnes audientes eundem numero ſonum,

sonum, primò productum audirent, quia omnes species, quas in auribus omnium produceret, ipsummet, & non alterũ numero distinctum repræsentarent, vt per se est manifestum in visu, ac cæteris sensibus; idem enim numero color videtur à multis per diuersas species ab eo productas in oculis singulorum. Sed asserit Aristoteles, non omnes simul audientis tintinabulũ eundem numero sonum audire: sed numero diuersos, quia quãuis sonus primò factus sit vnus, & idem numero qui tamen proximè ad 74 aures diuersorum perueniunt, numero diuersi sunt: ergo sentit planè primùm sonũ per alios sonos reales diuersos multiplicatos per mediũ vsque ad potentiam audiri à multis, & non per species. Postremum, quod colligo est, non solùm esse necessariũ, vt audiatur sonus, quod perueniat secundũ esse reale vsque ad auditũ, vt asserit prædicta opinio, sed multiplicari per multas, ac diuersas percussiones, quasi per modum circulorũ factas in aëre iuxta vltimam expositionem Alexandri.

Sed probatur iam non posse sonum in aëre producere spe- 75 cies, nec per eas audiri, sed omnino necessarium esse, vt audiatur, quod perueniat secundum esse reale, vsque ad aures, duplici ratione. Prior est, quia species intentionalis carens contrario in instanti deberet produci per totum medium vsque ad auditum; ergo eo ipso quod factus est sonus absque vlla mora audietur, quod est contra euidentem experientiam, nam facta percussione arboris in sylua, aut pertracta nube à fulmine, & vtrobique facto sono, nõ statim fit auditio eius, sed post aliquãtulum temporis, ergo non fit per species intentionales.

Secundò, si sonus auditur in aëre per species, & non per rea- 76 lem multiplicationem vsque ad auditum, sequitur quemlibet sonum rectum bis audiri. Probatur consequentia, quia sonus realis defertur per aërem percussum, & commotum à corporibus sonantibus vsque ad aliquam distantiam, vel vsque ad illam multiplicatur (vt asserunt opiniones huic contrariæ) sed in principio sui esse producit speciẽ vsque ad auditum in instanti (vt probatum est,) ergo si delatus per motum, vel multiplicatus vsque ad illam distantiam adhuc durat, producet nouas species, per quas transacta iam prima auditione in instanti facta, iterũ audiatur, imò pluribus; & infinitis auditionibus: cùm infinita dentur instantia, atque infinitæ partes in tẽpore illo, quo defertur, vel multiplicatur secundum esse reale, & in quolibet instanti distincto ab alio, possit fieri auditio, atque distincta auditio.

Hæc tamen sententia secundum se sumpta falsa est, atque 77 etiam iuxta omnes modos, quibus explicatur, vel intelligitur ab omnibus autoribus citatis. Vtrumque verò constabit si probemus

bemus impossibile esse, & nullo modo necessarium ad auditionem, quod sonus realis perueniat vsque ad auditum. Hanc probo efficaciter impugnando singulos modos, quibus talis multiplicatio soni, vsque ad auditum excogitatur fieri; & primò, quod eadem numero pars aëris percussa, in qua fit sonus, perueniat vsque ad auditum, & idem numero sonus in ea factus, probatur falsum, quia aliquando percussio parua est, & minimis quibusdam instrumentis facta, vt constat de voce humana, & tamen auditur ad magnam distantiam, & à multis intra illam contentis; repugnat verò per tam paruam percussionem tantùm ei imprimi impulsum, vt possit ad tantam distantiam moueri.

78 Prætereà esto moueri possit: cum motus localis per tam paruam percussionem factus licet velox sit; tempus consumat, & notabile quidem, ac sensu perceptibile, sequeretur nō statim ac fit vox audiri ab eis posse, sed auditionem differri per tempus sensu perceptibile contra experientiam, propterea hic modus defendendi illam sententiam omninò improbabilis mihi videtur. Probatur deinde falsum quod sonus realis perueniat vsque ad auditum per productionem alterius sibi similis, primò quia non est intelligibile, quod sonus aliquis producatur in medio sine percussione, ac motu eiusdem medij, sicut non est possibile, quod producatur impulsus sine motu proiicientis, vel proiecti, aut vtriusque; tunc ergo vel producitur sonus realis vs-

79 que ad auditum vnica percussione proximæ partis aëris, qua mota mouetur totus aër vsque ad auditum, vt dicebat Simplicius, vel multis percussionibus quasi in circulo factis, eo modo, quo per motum lapidis in aqua mouentur partes aquæ per modum circuli, & vtrumque manifestè impossibile est, quia tam parua percussio aëris in ore facta, non potest vim obtinere mouendi tam magnum aërem. Est etiam contra experientiam cum immoto omnino, atque quieto aëre qui circa nos est, audiamus sonū à longè factum, imò, & factum propè, quod possibile nō esset, si totus aër moueretur, perciperemus enim absque dubio, vel tactu talem motū. Prætereà cum motus totius aëris

80 per partem illam, aut per multas percussiones factas moram temporis & non paruam inducat, sequitur non statim ac vox formatur in ore, audiri à cunctis circunstantibus, sed post moram temporis sensu perceptibilem, cōtra euidentem experientiam. Et quod plus est, & euidentiùs ostendit falsitatē oppositæ sententiæ; simul auditur ab his qui propè, & ab his, qui longè sunt, quod repugnaret, si per vnum, vel plures motus aëris multiplicaretur sonus vsque ad auditū, quia prius tempore mouerentur partes proximiores aëris, quàm remotæ & priùs, in illis, quā in his sonus produceretur, & priùs à proximiorib. audiretur.

Probatur

Probatur tandem quia si sonus fiat extra locum aliquem vndequaque clausum, auditur in eo,& sic fiat in eo, vt intra æneum vas magnæ profunditatis, omni etiam ex parte clausum auditur extra, & tamen non potest sonus realis produci in duro, ac denso corpore (vt probauimus supra) & ideò nec penetrare tale corpus;ergo falsum est quod semper sonus realis, vsque ad auditum perueniat, aut peruenire possit. Sed respondent iuniores produci sonum in poris eiusdem vasis, per agitationem aëris in eis inclusi.Et ita posse penetrare totũ corpus.Hæc tamen solutio friuola ostenditur ex duobus:ex priori quidem,quia licet poros admittamus in his corporibus, pauci 81 admodum, & nimis angusti sunt,in quibus proinde nihil ferè aëris reperitur, esset verò necessaria magna aëris copia intus existens,atque egrediens, vt per vtriusque percussionem fieret tam magnus sonus ac est ille, qui foris auditur, si magnum sit vas.Ex posteriori verò quia licet dentur tales pori non sunt ordinati,nec recta via tendentes,sed passim interrupti per densiores partes à quibus vndique circundati sunt, qua ratione per varios anfractus tendere necesse est:& ita redditur impossibilis productio realis soni per eos penetrantis totum ipsum corpus.

Secunda opinio negat quidem peruenire sonum realem vsque ad auditum, sed asserit sonum ad aliqualem distantiam multiplicati, ita vt à sono primo producto producatur alter vsque ad illam distantiam, & ab ea vsque ad auditum species multiplicet,per quas audiatur. Ita videtur sentire D. Thom. in 2.dist.2.quæst.2.artic.2.ad 5.vterque Caietan.cap.præsenti,Conimb.ibidem,quæst. 2. artic. 2. & plures alij.Ad illam verò distantiam multiplicari existimant per varias motiones,& agitationes aëris in circulo factas, eo ferè modo, quo in aqua fiunt iniecto lapide.Probant hoc solo argumento,quia primus sonus 82 fit per commotionem, & agitationem aëris, sed agitatio hæc non statim cessat,sed aliquantulum extenditur per aërem:ergo nec cessat statim productio soni, sed sicut pars aëris agitata, in qua primò producitur sonus,agitat aliam sibi proximã, quousque impulsus eis impressus extinguitur,ita post sonum primò productum producitur alter vsque ad eam distantiam, ad quam potest impulsus mouere,& agitare aerem.

Sed vt melius hæc sententia intelligatur adnotare oportet dupliciter exagitari posse, quod sonus multiplicetur, vel per virturem actiuam eius, ita vt sonus primò productus à corporibus sonantibus sua virtute producat alterum, sicut calor vnus productus ab igne in ferro producit alterum in manu, vel non per virtutem eius, nec eo actiuè concurrente, sed per agitationem aeris sequentis, ita vt aer, in quo producitur primus sonus

sonus per impulsum ei impressum à corporibus sonantibus resiliens imprimat suo motu impulsum aeri sequenti, à quo agitetur, & nouus sonus producatur. Videntur autē autores omnes huius sententiæ intelligere, quod multiplicatio soni ad certā distantiā fiat, non per virtutem actiuā soni prioris, sed per vlteriorem agitationē aëris ab eo factam, quia nihil de virtute actiua soni insinuāt, sed ex sola aëris agitatione id probare cōtendūt.

83 Nostra tamen sententia duabus assertionibus explicatur. Prior est, *à principio, quo fit sonus, multiplicat speciem sui per aërem, vsque ad auditum, & per has species auditio fit semper, quare nulla prorsus multiplicatio soni realis vno, vel alio modo excogitata à prædictis opinantibus necessaria est ad auditionem, sed valde superflua, atque impertinens.* Probatur primò ratione vniuersali aduersus vtramque sententiam, & omnes modos defendendi primam, quia sonus est proprium sensibile sicut color; sed propria sensibilia habent virtutem producendi proprias species intentionales in medio, & potentia: ergo hanc habet sonus, sicut probauimus, cap. præcedente eam habere colorem: tunc vltra agens approximatum passo, & non impeditum naturaliter, & necessariò producit in eo effectum propriæ virtutis, sed sonus statim ac fit est approximatus aëri: qui est passum benè dispositum, & non impeditum ad recipiendas species intentionales soni: ergò producit eas, & illæ alias vsque ad auditum, & ita fiet auditio sine multiplicatione soni realis, quia potētia informata specie sufficiens est principiū sensationis. Quod sic vrgeo, euidenti experientia piscatorū constat pisces audire voces in aëre emissas, &

84 hoc fieri sine vlla cōmotione aquæ, imò in summa quiete eius meliùs audire, & propterea ad profūdiores partes aquę se recipere; ergò talis auditio nō fit per realē productionē soni in aqua, sed per solas species intentionales per eā multiplicatas: pari ergo ratione auditur sufficiēter in aëre sine vlla alteratione naturali eius simultanea, vel comitāte, quæ sit productio realis soni.

Secundò probatur argum. ad hominem satis efficaci aduersus

85 secundam opinionem admittentem sonum à certa illa distātia (ad quam vsque multiplicatur realiter & naturaliter) producere speciem sui in medio, & potentia per quam solam auditur sufficienter. Hoc inquam supposito, sic arguo: non minùs potest sonus à principio suæ productionis multiplicare speciem sui in medio, & potentia, quā post realem multiplicationem ad illam distantiā: cùm per eam nec naturam mutauerit, nec maioris, sed minoris fortè virtutis factus sit: ergo à principio eas multiplicat, & per eas solas audiri potest. Probatur euidēter, quia per eas solas auditur ab illa distantia apud autores huius sententiæ. Ex quibus infero, quàm sit falsus, & sine fundamento vltimus modus ex

dus explicandi priorem opinionē negās in aqua produci posse sonum realem, sed audiri sonum in aëre factum per species intentionales, & negans quoque ex opposito, quod in aëre possint produci species intentionales soni, & concedens produci sonum realem, vsque ad auditum, certum est enim aërem omnibus esse medium accommodatum ad auditionem, & magis accommodatum, quàm aquam, vt expressis verbis asseruit Aristoteles cap. præsenti; si igitur est medium accommodatum ad productionē soni realis; ergo erit etiam ad productionem specierum; quare ex hac parte non repugnabit in eo produci, sed nec repugnat ex parte eiusdē soni, qui cùm sit sensibile per se, & proprium, non minus, quàm color, & cætera obiecta aliorum sensuum, necesse est ei concedere virtutem eas producendi, atque etiam, quod verè eas producat. Præterea si est medium magis accommodatum ad auditionem, quàm aqua, & in hac possunt produci species soni, sine fundamento negatur, quod non possint produci in aëre. 86

Assertio posterior, nec multiplicatur sonus realis vsque ad auditum, neque ad certam distantiam, neque vllo alio modo, sed sonus primò productus defertur ad aliquam distantiam per aërem commotum, & resilientem, maiorem quidem aut minorem secundum maiorem, vel minorem resilientiam aëris, in quo defertur, ita tamen vt à principio producat species, & per eas audiatur tam in aqua, quàm in aëre. Hæc est etiam contra vtramque opinionem, & modos omnes explicandi primam, eamque simul cum priori tenet Toletus, q. 21. huius lib. & videtur etiam tenere noster Molina 1. part. quæst. 65. art. 2 disp. 1. non longè à fine, & cùm his maior recentiorum pars. Et probat efficaciter argumentis factis contra easdem opiniones, & modos eas defendendi. 87

Testimonium Aristotelis difficile satis apparet, nisi contextus illius loci paulò attentiùs consideretur, in quo Aristoteles hoc solùm intendit, quod obiecta auditus, & olfactus non possint mouere potentiam, quin priùs moueant medium motione reali, & naturali, quia sonus in eo producitur secundum esse reale per motum collisionis eorum, & ideò necesse est priùs alterari aërem per productionē soni realis, & receptionem eius, quàm moueat in potentia, odor verò non mouet olfactum, nisi per effusionem odoriferę exalationis per medium. Prioritas verò hæc mouendi medium realis est in vtroque sensu, & sensibili, sed non necessario est temporis, vel durationis, sed naturæ saltem, quia priùs natura est sonum fieri, & esse, atque in aëre recipi secundum esse naturale, quàm mouere sensum siue eum moueat secundū esse naturale, siue solùm secundùm esse intentionale, 88

tionale,& pariter de odore debet intelligi, ergo Arist. asserens hæc duo obiecta priùs mouere medium, quàm potentiam, de reali,& naturali motione loquitur; prioritatem verò vniuersaliter accipit prout communis est ad prioritatem naturæ,& temporis neutrã determinans,sed determinandam relinquens iuxta
89 diuersas sententias de modo,quo fit auditio, quas in fine huius tractatus explicabimus. Visibile verò nõ priùs mouet medium, quàm potentiam,quia non mouet ipsum motu physico, aut naturali;cum nec fiat in aëre per motũ, vel agitationem eius, nec se diffundat per eum,sed solũ moueat ipsum,& potentiam motione intentionali,per productionem specierũ, quæ simul tempore,& natura fieri solent in aëre,& potentia visiua iuxta communem omnium sententiam. Aliud verò quod Aristoteles asserit in eodem testimonio,videlicet omnes quidem audire primũ sonũ eundem numero, licet ille qui immediatè peruenit ad singulos,sit numero diuersus,sępe accidit iuxta nostrã sententiam, nam licet sonus, & vox primò producta eadẽ numero sit, diuiditur tamen se diffundens per diuersas partes medij, & versus diuersas differentias loci,& sic diuisa defertur in diuersis partibus aëris, vsque ad aliquam distantiã à qua multiplicat species: vnde cũ ratione diuisionis diuersa numero fiat,verũ est diuersũ numero sonũ à multis audiri intra sphæram actiuitatis auditus, quãuis per species audiatur,non tamẽ ab omnibus, quia plures etiã sunt,qui versus eandem differentiã loci existentes eundem numero sonũ,& vocẽ audiũt, quare non bene colligitur ex eo, quod Arist. docet non omnes proximè audire eundem numero sonũ,quod sentiat ipse semper, & necessariò peruenire sonum, vsque ad auditum secundum esse reale, & naturale, & doctrinam huius solutionis tenet Ferrar. 2. lib. de anima. quæst. 15.

Pro solutione primi argumenti in memoriam in primis reuocare oportet illud, quod superiùs dicere cœpimus de modo quo producitur sonus, videlicet medio motu locali resilientiæ, quo medio corpus, vt aër percussus à corporibus sonantibus & quasi fugiens ab eis mouetur per impulsum,quem dum vehementer se collidunt aut separantur per diuisionem, ei im-
90 primunt. Per talem enim motũ (quem resilientiæ vocant) causatur sonus, & propterea licet contrario careat, successiuè fit, quemadmodũ lumen contrario carens successiuè nihilominus producitur à Sole in aëre, quia medio motu locali, per quem approximatur eidẽ aëri producitur:vnde sequitur,quod sicut lumen successiuè producit species in oculo,& successiuè ab eo videtur,pari ratione sonus producitur successiuè,quia medio motu locali,& ideò successiuè producit species in medio,& potentia:hoc tamẽ est discrimen,quod lumen non postulat successiuè
produci

produci:sed in instanti:sed quia accidit luminosum appropinquare per motum, per accidens producitur lumen successiuè, & successiuè videntur:sonus verò naturaliter postulat produci successiuè, non propter latitudinem contrarietatis, quam habeat:sed quia ex propria natura petit produci medio motu resilientiæ essentialiter successiuo;ideò semper producit species in tempore, & etiam auditur in tempore. Cuius ea est ratio quia modus operandi sequitur modum essendi:sed sonus habet semper modum essendi successiuum;ergo eundem modum habet operandi,ac mouendi medium,& potentiam. Vnde si in instanti produceretur sicut aliquando producitur lumen in instanti multiplicaret species,& in instanti audiretur,sicut in instanti ea producit lumen,& in instanti videtur:nam productio specierum cùm sit intentionalis actio contrario carens, quasi per se petit in instanti fieri,& quasi per accidens successiuè, & in tempore. 91

Secundò notandum est, quodlibet agens corporeum limitatam habere sphæram,intra quam potest operari, & non extra illam & iuxta maiorem, vel minorem virtutem operandi maiorem, vel minorem habet sphæram. Constat verò obiectum visibile perfectius esse sono,sicut & sẽsus ipse visus perfectior auditu est,vnde maiorem habet sphæram actiuitatis, & ad maiorem distantiam potest mouere visum, quàm sonus auditum. Et ex vtroque hoc notabili sequitur duplici de causa contingere posse,quod ab eadẽ distantia prius videatur lumen, quàm audiatur sonus,ex priori quidem si lumen non fiat successiuè: sed in instanti,vt postulat natura eius: cum tamen sonus semper postulet fieri in tempore. Ex posteriori verò,quia licet vtrumque fiat in tempore,vt contingit in fulmine, & tonitruo, maiorem longè sphæram actiuitatis habet lumen,quàm sonus: ideò quamuis vterque multiplicet species in tempore, citiùs tamen lumen ad eandem distantiam. Et hinc prouenit, quod licet sint in eadem distantia, priùs videtur lumẽ,quàm audiatur sonus, etiam à visu, & auditu existentibus intra sphæram actiuitatis cuiusque. Priùs autem videri aio lucem, quàm audiatur sonus,quia dum videtur hoc, nondum auditur iste: sed postmodum, tum quia videns fortè nõ erat intra sphæram soni,erat tamen intra sphæram luminis,tũ etiam, quia licet intra sphæram vtriusque foret, citiùs operatur lumen, præsupposito,quod vterque operetur successiuè, propter maiorẽ perfectionem, maiorémque virtutem actiuam, non solùm respectu actionis naturalis:sed etiam intentionalis;post modum verò audiri incipit sonus,audiri verò incipit, dum iam sphæram auditus attingit propinquior ei factus per motum aëris resi-

92 lientis, in quo defertur. Et eodem modo se res habet in sono per ictum securis circa lignum causatum.

Et ex his constat solutum esse primum argumentum, quia licet verum sit sonum statim ac incipit esse, multiplicare species: sed quia incipit esse in tẽpore, successiuè eas multiplicat, quare non potest audiri tam citò, ac videtur lux ob rationes assignatas: licet ergo statim ac incipit esse, producat speciem, non ad tantam distantiam ac visibile; ideò sæpe non auditur à vidente lucem: sed necessariò spectandum est ad auditionem, quod per motum localem aëris, in quo defertur, ad auditum appropinquet, & minorem eius sphæram attingat.

Ad secũdum concesso antecedente neganda est consequentia, quod bis audiatur idem numero sonus auditione directa ab eodem auditu existente intra sphæram eius, non enim incipit in instanti: sed successiuè, & in tempore, & per motum resilientis aëris defertur: & aliquo tempore durat, sed falsum est, quod intertumpatur, vel cesset auditio, per quam audiebatur, & post aliquod tempus iterum audiatur: sed solùm sequitur toto illo tempore continuo audiri vna auditione continuata.

QVÆSTIO V.

Quidnam sit vox, & quid echo, vel reflexus sonus, & quonam modo fiant.

93 PRimum, quod postulat titulus quæstionis est explicatio naturæ vocis, quam tradere cœpimus in expositione textus, & nunc perficiemus adnotantes naturam duas statuisse vias ab ore animalis, per interiores partes pectoris procedentes, quarum vna pergit vsque ad ventriculum, seu stomachum, & vocatur *gula*, quia per eam emittitur cibus in ore præparatus ad eundem ventriculum; & via hæc habet ex parte oris extrema cauitatem grandem, quam vocamus *fauces*, & est orificium illud gulæ satis magnum, quo deglutimus. Altera via tendit ad pulmonem, & durior est, ossi potius, quàm carni similis, nec recta: sed obliqua habens circulares quosdã anfractus, nec æquales habens partes: sed quasdam supereminentes, & ideò asperitatem in ea causantes: & propterea vocatur *arteria aspera*, atque etiam *guttur*. Deseruit autem non ad transmittendum cibum, aut potum: sed respirationi, quia per eam pulmo attrahit
94 aërem pro temperando maximo calore cordis. Est enim *pulmo*, vt docet Aristot. 3. lib. de part. animal. cap. 3. spongiosa quædam substantia; & quasi folles cordis, & ideò valdè accommodatus pro aëre recipiendo, atque expellẽdo: procedúntque ab eo duæ aliæ viæ tendentes in ipsum cor, vna per quam transmittit aërem in cor, & remittitur ab eodem corde, & hæc dicitur *arteria venosa*,

venosa, quia vnicam habet tunicam sicut venæ sanguinis: per alteram viam desumit sibi pulmo ipse proprium alimentum à corde, & dicitur *vena arteriosa*, quia duplicem habet tunicam, sicut arteriæ sanguinis. Pulmo igitur virtute animæ in se existentis habet facultatem attrahẽdi ad se externum aërem, eundémque à se emittendi per asperam arteriam ad efformandam vocem, quæ ideò *arteria* etiam *vocalis* nuncupatur, & cum sit angusta via, aër per eam emissus magna vi percutit aërem retentum in magna illa cauitate, quam pro extremo habet circa 95
os,& vocatur *larinx*, siue gurgulio,& per hanc collisionem aëris attracti,atque emissi per respirationem, aërisque retenti fit sonus,qui aliis instrumentis in ore residentibus quasi distinctus, expolitus,ac dearticulatus fit vox,&·in quantum ab anima cum imaginatione aliqua mouente appetitum, à quo prædicta omnia instrumenta applicantur ad eiusdem soni, ac vocis formationem procedit affectum animæ significat, & ad significandos conceptus intellectus, & his mediis res conceptas naturalem habet aptitudinem & actualem significationem earum consequitur media impositione hominum. Ex quibus intelligi potest definitio vocis insinuata ab Aristot. in fine huius capitis, quam his verbis ad formam definitionis reduci posse dicebamus in expositione textus. *Vox est sonus animalis factus per collusionem aeris à pulmone attracti, atque emissi per respirationem cum aere in gurgulione, vel laringe retento, & cum quadam imaginatione*, quam definitionem, vt intelligamus, tria hæc distinguere atque ordinare oportet,videlicet,*sonum, vocem, & sermonem*: nam 96
se habent tanquam superius, & inferius, quia sonus superior est,vtpote communis omnibus corporibus,quæ possunt se percutere,vox verò solis animalibus conuenit,& ideò inferior est sono, & propterea in definitione dicitur vocem esse sonum, non quemcumque:sed animalis. & quia non quibuscumque animalibus conuenit vocem edere, licet possint sonum efficere,nisi habentibus pulmonem, arteriam vocalem,& cætera instrumenta,quibus mediis formatur vox:ideò adduntur cæteræ particulæ in definitione, per quas distinguitur vox à cæteris sonis tanquam perfectum quid ab imperfecto, & quia ex eo, quod cum imaginatione mouente appetitum ad applicationẽ instrumentorum formatur,consequitur significationem alicuius affectus naturalis, necesse fuit addere, quod cum imaginatione fiat. Sed adhuc vox communis iisdem animalibus deter- 97
minatur per dearticulationem ad sermonem, quia peculiaribus instrumentis ab appetitu per imaginationem moto applicatis exposita, atque distincta in syllabas apta fit ad significandum, non solùm naturales affectus quod habent brutorum vo-

ces:sed conceptus intellectus, & res alias, quas per conceptus intelligimus:sed neque has,neque illos actus significant voces, nisi ex hominum impositione. Ex actuali verò significatione conuenit illi vltima perfectio, nempe sermonis: nam sermo vox humana est,hoc est,dearticulata, & ad significandum res, & conceptus imposita,qua vtuntur homines in communi conuictu ad sensa mentis, & res per ea concepta aliis significanda.

Quonam modo fiat reflexio soni,qui vocatur echo.

Echo idem significat,ac sonus reflexus, reflexio autem soni explicatur ab Aristot. in textu per reflexionem pilæ ad parietem protectæ, quia sicut pila per impulsum ei impressum à proiiciente mouetur motu recto,quamdiu non occurrit ei corpus obsistens,vel impediens, tali verò occurrẽte corpore,videlicet pariete,statim ac illud cõtingit,per eundem impulsũ, quo ferebatur,retrocedit,aut retrorsum redit, & retrocessio ista vo-
98 catur reflexio,aut reflexionis motus. Quod patet etiã in radiis solaribus recta via per aërẽ extensis, qui si corpus opacũ reperiant,à quo vlterior transitus rectus impediatur, retrorsum reuertuntur,& eam partem aëris,in qua coincidũt cum recta illuminatione à se facta,intensiùs illuminãt,motus ergo iste retrocessionis vocatur reflexio luminis, & lumen ipsum,vel radij reuertentes appellatur lumen reflexum,vel reflexi radij. Ita ergo intelligendum est de sono, qui siue diffundatur per totum medium secundũ esse naturale, aut reale,siue solùm secundum esse intentionale per speciem, procedit diffusio vna vel alia recta via,quousque occurrat corpus aliquod eam impediens, & tunc aër via recta tendẽs,atque in eo sonus, vel eius species in eo delata, eodem quo ferebatur impulsu, retrocedit vsque ad sphæram auditus, & iterum auditur, & sonus iste, vel species eius retrocedens vocatur echo. De quo quærimus quonam modo fiat. Et quamuis plures sint de hac re sententiæ, ad duas tamen extremas reducere possumus omnes claritatis gratia.

99 Et prior tenet echo fieri per reflexionem soni realis in corpore obsistente; & reuersionem eius vsque ad auditũ,vel certè vsque ad aliquã partem medij, ex qua speciem sui producat in organo. Ita videtur sẽtire Plato in Phedro asserẽs echo esse sonũ,qui à solidis, & concauis corporibus reflectitur instar amoris. Ita expresse Auicenna lib.6.natural.cap.de auditu,Simplic. Alex.Philop.cap.præsenti, & idem videtur sentire D.Tho.Alb. Magn.tractat.3.cap.19.Palatius, & alij ex interpretibus huius capitis. Et cum eis recentiores quidam:sed ferè omnes diuisi sunt in modo particulari loquendi:nã Auicenna putat eundem numero sonum primò productum in parte aëris deferri in ea vsque

vsque ad locum reflexionis, & percusso corpore obsistente reuerti cum ea vsque ad auditum;& ita echo esse eundem numero sonum realem euntem per motum directum, & redeuntem ad auditum per reflexũ. Simplicius verò reflexionem fieri censet ex eo, quod commota parte aëris proxima corpori obsistẽti iterum commouetur totus aër in contrarium, hoc est, versus auditum,& multiplicatur sonus vsque ad illum, iterúmque auditur. Quare videtur sentire echo esse quidem realem sonum, 100
non eũdem numero cum eo, qui primò productus est:sed eundem specie. Alex. verò alia ratione sonum reuerti putat. Ita vt vltima pars aëris quæ sonum deferebat, percutiat corpus obsistẽs, & hæc eadem retrocedens aliam sibi proximam percutiat mouens eam in contrarium, simúlque imprimens ei sonum,& hæc aliam,& sic vsque ad auditum, vt iterum audiatur sonus, non idem numero:sed specie. Alij verò, quos citat Iandunus 2. lib. de anim. quæst. 13. sic multiplicari sonum vsque ad corpus obsistens credũt, vt ex eius percussione producatur alter, & reuertatur vsque ad auditum, non idem secundum numerum, nec secundum speciem: sed specie distinctum à priori, quia prior productus fuit à viuente: imò ab homine, cum esset vox eius, posterior verò producitur à nõ viuente. Alioqui tandem ex his, 101
qui solùm multiplicari sonum per medium existimant vsque ad aliquam distantiam, adhuc putant pertingere vsque ad corpus obsistens,& ab eo aliquantulum reflecti secundum esse reale,& ab ea distãtia peruenire vsque ad auditum solum per species intentionales. Et ita echo non esse eundem numero sonum, qui primò fuit auditus: sed numero distinctum,& auditione quidem recta audiri secũdum esse reale, reflexa verò solùm per species intentionales, omnes itaque sententiæ istæ conueniunt in eo, quod echo fiat per reflexionem soni realis, quamuis diuersis viis incedant circa modum, quo realiter peruenit vsque ad corpus obsistens, & ad auditum vsque reuertitur; ideò per eadem sententia numeramus omnes.

Probatur testimonio Aristot. cap. præsenti, vbi reflexionem 102
soni docet fieri sicut reflexionem pilæ ad parietem allisæ: sed constat motum reflexionis pilæ, non minùs esse realem,& naturalem, quàm directũ; ergo etiam reflexio soni, realis,& naturalis erit ex mẽte Aristotel. qui expressiùs id videtur asseruisse sect. 11. prob. q. 13. vbi postquã quæstionem proposuerat; quare vox prolata sæpe amittat formam, & nihilominus eam iterum per reflexionem audiamus, quod est fieri echo: hisce verbis respondet. ***An quod refractio est, non perfractio, sic enim cum totum permanet, tum partes ab eo duæ vniformes proficiscuntur, quippe cum per similem angulum refractio existere soleat***: itaque vox resonandi si-

milis primæ efficitur, quibus expressè videtur dicere per reflexionem produci nouam vocem realem, & naturalem priori similem, quæ resonare dicitur, & iterum audiri, quod est asserere echo fieri per reflexionem realis soni, & non solius speciei, & hoc idem assertum videtur, Sapientiæ decimo septimo, illis verbis: *Resonans de altissimis montibus echo*, resonare enim sicut sonare, non conuenit speciebus intentionalibus, sed sono reali, ac naturali.

103 Sed probatur ratione primò, quia euidenti experientia con-
stat sonum directum, & reflexum non audiri simul, sed vnum
post aliū, ita vt inter auditionem vtriusque aliquantulum, in-
tercedat tempus, sed si per solas species intentionales fieret re-
flexio, simul omninò fieret vtraque auditio; ergo nō fit per so-
las species, sed per realē soni retrocessionem. Probatur minor,
quia species intentionales producuntur in instanti; ergo simul
ac sonus auditur, directa auditione multiplicat species vsque
ad corpus obsistens, & istæ simul reuertuntur vsque ad audi-
104 tum, & iterum fit auditio. Et vrgeo argument. hoc modo, inter
auditionem directam, & reflexam mediat tempus; in hoc igi-
tur medio tempore inquiro, vbinam sit sonus directè auditus,
& si dicas esse in aëre, statim infero iterum, atque iterum audi-
ri ante reflexionem; si verò dicas nullibi esse, euidentiùs infe-
ro, nec posse producere species, per quas fiat reflexio, quia quod
non est, agere non potest, , etiam si immediatè priùs extiterit,
imò nec possunt eodem tempore permanere species iam pro-
ductæ ab eo, dum erat, vt per eas fiat reflexio, quia species de-
pendent in conseruari ab existentia obiecti; ita vt eo extincto
statim euanescant.

Secūdò, quia si reflexio soni fit per solas species, eodem modo fiet, ac visio reflexa alicuius rei in speculo, sed non potest hoc modo fieri; ergo non fit per species. Minorem probo, quia per visionem reflexam in speculo videtur res in profundo speculi, & quasi vltra illud, sed in echo non sentitur sonus in profundo corporis obsistentis, vel vltra illud, sed in ipsomet: ergo non sentitur per speciem, sed realis ipse sonus, qui in ipso corpore reflectitur est, quod auditur.

Secunda opinio asserit *echo non fieri per reflexionem soni rea-
lis, sed solùm per reflexionem specierum intentionalium in corpore
obsistente, ita vt cum aëre deferantur, & aer permotus reperiat cor-
pus obsistens, atque impediens proprium motum, quasi allisus ad ta-
le corpus, resilit in oppositam partem, mouetúrque easdem species
105 deferens versus auditum, & species sic delata, cum primum perue-
niunt ad sphæram auditus, qui eundem sonum directa auditione po-
tentia audiuit, producunt aliam speciem per quam iterum auditur,
& reflexa*

& reflexa auditio ita facta, vel sonus vt sic auditus per reflexionem vocatur echo. Ita sentiunt Buridan. 3. lib. de anima, quæst. 12. Apolina. quæst. 24. noster Molina 1. part. quæst. 58. art. 2. disp. 1. Toletus 2. lib. de anima, quæst. 22. & recentiores permulti, ita vt iam sit ferè communis inter eos, nobisque videtur probabilior. Quam probamus eisdem rationibus, quibus probatum est quæstione præcedente sonum non multiplicari per medium secundum esse reale, nec peruenire vsque ad auditum, 106 sed per solas species intentionales audiri. Si enim sonus non multiplicatur, nec per se potest vsque ad auditum vt plurimum peruenire, nec poterit reflecti, sed sicut recta auditione auditur per species intentionales; ita etiam auditione reflexa. Vt plurimum verò assero non posse reuerti sonum realem, quia aliquando ad tam paruam distantiam contingit fieri reflexionem (quia contingit propè inueniri corpus concauum obsistens) vt sonus primò productus in aëre deferatur vsque ad locum reflexionis, & cum aëre ipso reflectatur, sed addo non esse talem reflexionē soni realis adhuc in casu isto necessariā, vt fiat echo, nec etiam audiri sonum ipsum reflexum per se, nec per se ad auditum peruenire, sed per speciem intentionalem, quæ sufficienter reflecti potest in corpore concauo, ita vt per eam, vel per aliam ab ea multiplicatam fiat auditio reflexa absque reflexione soni realis.

Ex his infero, quod dum fit echo, idem numero sonus, & eadem numero vox primò audita, iterum auditur, & non sonus, vel vox numero à prima distincta, quia cum vtraque auditio, recta, atque reflexa fiat per species primò productas ab eadem numero, voce, & per reflectionem multiplicatas reuertentes vsque ad auditum, necesse est eandem numero vocem repræsentare; & consequenter eandem numero vocem audiri, licet per distinctas species repræsentatam.

Vt autem sententia nostra intelligatur meliùs, & opposita 107 argumenta faciliùs solui possint, adnotandum est sonum realem, post primam sui productionem deferri in aëre resiliente, & quandiu non recedit à sphæra auditus, quasi continuata, vel conseruata auditione, atque directa auditur, recedente verò ab eius sphæra cessat auditio eius, sed contingit species à se diffusas per medium, & in aëre delatas inuenire corpus solidum, & concauum (tale enim esse debet illud in quo fiat reflexio) à quo impeditur aër, ne vlteriùs progrediatur, & sic impeditus reflectitur versus auditum, & in eo species, quæ cū primū perueniunt ad sphæram auditus, iterū auditur sonus & sonus per species reflexus, & iterū auditus vocatur echo, & ecce tēpore illo intercedente inter auditionem rectam, & reflexā sonus tēdit

per medium delatus in aëre, quousque accedit magis ad locum reflexionis, & recedit ab sphęra auditus, & ita non auditur tempore illo, quousque species, quas producit motus in aëre pertingentes corpus concauum reflectuntur in aëre reflexo, & peruenientes ad sphæram auditus iterum per eas auditur sonus.

108 Ex quibus non erit difficile argumenta opposita soluere, & primum testimonium Aristotelis parùm momenti habet, quia similitudo reflexionis pilæ non tenet in omnibus, sed in eo, quod propter impedimentum, & resistentiam obsistentis corporis, tam pila, quàm aër, in quo sonus defertur eodem impulsu, quo feruntur, retrocedunt, & mouentur versus impellentem, & ad hoc tantùm explicandum vtitur Aristoteles similitudine pilæ. In cæteris verò diuersus est reflexionis modus, vt potest facilè constare ex reflexione soni à nobis exposita.

Secundum testimonium longè difficilius est, sed exponi adhuc potest iuxta sensum nostræ sententiæ; nam species, quæ reflectitur in corpore concauo aliam multiplicat versus sphæram auditus repræsentantem eandem vocem; & ideò verum est quod per reflexionem efficiatur vox priori similis, hoc est, iterata similitudo eius; tantundem namque valet, & efficit species in ordine ad auditionem, ac vox ipsa naturalis; & cùm sit similitudo eius, vocari potest vox alia ei similis. Cætera verò, quæ

109 dicuntur in eodem testimonio de diuisione vocis per refractionem; & de modo perueniendi ad visum per suos angulos, benè etiam possunt referri ad species intentionales vt consideranti patebit. Et pari ratione verba sapiētis; nā resonare dicitur sonus in montibus, quia ab illis reflectitur vsque ad sphærā auditus, vt iterum audiatur, siue reflectatur per se, vel per suas species.

Ad primum argumentum negandum est antecedens; quod sonus fiat in instanti; nam quamuis contrario per se careat, consequitur tamen ex propria natura motum localem resilientiæ, & eo medio fit; & propterea in tempore fit, atque etiam in tempore auditur. Sicut lumen medij à sole illuminati fit successiuè, quia sol illuminat per motum, & ita multiplicat in tempore species, atque etiam videtur in tempore, sed etiam si concedatur antecedens, vt maiorem locum difficultati argum. tribuamus, neganda est consequentia, quod simul sint auditio recta, & reflexa; vel quod simul audiantur directus sonus, & echo, quia licet species intentionales producantur in instanti, deferuntur tamen in aëre resiliente successiuè, vnde successiuè perueniunt ad locum reflexionis, & successiuè etiam reuertun-

110 tur vsque ad sphæram auditus; & ideò non statim per eas audiri potest sonus auditione reflexa; nec ideò simul, ac auditur auditione directa, sed necesse est tempus aliquod (licet breuissimum)

mum) inter vtramque auditionem intercedat. Et dum vrgetur argum. inquirendo, vbinam ſit ſonus in illo intermedio tempore. Reſpondeo eſſe in aëre, & cum infertur, iterum, atque iterum audiri auditione directa; neganda eſt conſequentia, quia dum intra ſphæram auditus continetur, auditur quidem, non alia auditione directa, ſed eadem continuata, vel conſeruata, dum verò iam ab ſphæra receſſit, & ad locum reflexionis appropinquauit, neque auditur auditione directa, quia non eſt intra ſphærã auditus; neque reflexa, quia ſpecies eius, quæ reflectuntur, & per reflexionem multiplicantur, in eodemque aëre reflexo deferuntur, nondũ peruenerunt ad ſphæram auditus, & ideò nondum potuit per eas audiri ſonus, nec per alias ab eis multiplicatas, quia dum obiectum, vel eius ſpecies non ſunt intra ſphæram potentiæ, non poſſunt eam immutare.

Ad ſecundum reſpondeo, quod licet vtraque ſenſatio reflexa, 111
nempe viſio, & auditio fiat per ſpecies intentionales, diuerſa tamen ratione; nam reflexio ſoni fit per reflexionem aëris, qui ſtatim in ſuperficie obſiſtentis corporis cõcaui reſiſtentiã reperit, & ideò ſtatim ab illa reflectitur, & cũ eo ſpecies ſoni; quare nõ poteſt ſonus in profundo eiuſdem cõcaui corporis, vel vltra ipſum repræſentari, ſed in ipſomet, quod in obiecto viſibili, aut ſpecie eius non reperitur, & propterea non mirum eſt, ſi alio modo repræſentetur obiectum per ſpeciem reflexam eius, ac repræſentatur ſonus, quamuis dum ſpecies viſibilis reflectitur in corpore minùs terſo, imò & in ſpeculo minùs puro, repræſentet etiam obiectum non in profundo ſpeculi, ſed in extima ſuperficie eius.

Et ſi quærat aliquis, an ſpecies poſſint recipi in corpore ſolido; etiam ſecundũ partes denſas eius; nam in poris certũ videtur poſſe recipi propter aërem in eis degentẽ, ex vtroque ſequitur, non poſſe ſpecies reflecti, ſed in corpore ipſo concauo inhærere; quare nec per reflexionem ſpecierum poterit echo fieri.

Huic reſpondent recentiores quidam ex his, qui noſtram ſententiam de modo reflexionis ſequuntur, concedendo, quod ſpecies ſoni poſſint recipi in corpore ſolido, ac duro, etiam ſecundum partes denſas, ſed difficiliùs, atque imperfectiùs longè 112
in eis recipiuntur, & propterea neceſſe eſt cum ipſo aëre citò reſiliente magna ex parte reſilire; non ergo omnes ſpecies ſoni hærent in corpore concauo, licet aliquæ hærere poſſint; præſertim in partibus poroſis eius, in quibus non recipiuntur, cum tanta difficultate; quare adhuc datur locus reflexioni per ſpecies reuertentes faciendæ.

Ego verò alio modo reſpondeo, ſpecies per ſe non reflecti, ſed ratione aëris reſilientis, aër verò per impulſum delatus, &

impeditus hærere non potest, sed necessariò retrocedit, quare necessariò etiam retrocedunt cum eo species, quia non possunt transire ad corpus concauum; cùm non possit naturaliter idem accidens numero transire de vno subiecto ad aliud. Negandum igitur est, quod in concauo ipso corpore hæreant, quamuis fortè in puncto reflexionis producant alias, in eodem concauo corpore hærentes, quod constat nihil ad reflexionem per eas faciendam referre.

QVÆSTIO VI.

Quodnam sit organum, seu subiectum proprium auditiuæ potentiæ.

113 SOlùm restat circa sensum auditus explicandum, quænam pars animalis sit organum huius potentiæ, in quo tanquam in proprio subiecto resideat. Et quamuis quædam animalia sint quæ auditum habent in medio corporis intra anfractus quosdam à natura collocatum, vt testatur Arist. 4. lib. de hist. animalium, cap. 8. & 2. lib. de partibus animal. c. 12. & alia etiam sint, quæ cum audire sit certum, incertum tamen per quamnam partem tanquam per organum huius potentiæ audiant. Non est tamen minùs certum omnia fermè animalia, quæ potentia auditiua gaudent, situm habere in ea parte temporum extrema, quæ auribus contegitur; nam sicut natura pilos superciliorum supra oculos statuit, in quibus residet potentia visiua, vt eam ab iniuriis externorum quantum possibile est defendant; ita statuit aures, quibus circundata, & quasi vallata, atque munita sit pars illa, in qua tanquam in organo ac subiecto constituitur potentia audiendi, quo melius possit conseruari: & propterea aures ipsas, nec nimis molles fecit, ne nimis facile contundi possent, nec nimis duras, ne facilè constringerentur, sed mediam naturam tenentes, cartilaginosas quidem, hoc est ex partibus carnis, atque etiam osseis compositam. Et aures istæ habent internam viam anfractibus quasi cochlearibus, atque obliquitatibus plenam, quasi in modum labyrinthi, ne fortè sonus in rapido delatus aëre, suo impetu cõcutiens sensum eum lædat. Nec solùm obliqua est, & anfractuosa via hæc, sed angustissima, ne fortè aqua, vel quid aliud externum per eam ingrediatur, à quo temperamentum sensorij lædatur, vt insinuauit Aristot. cap. præsenti textu 83. Et tandem in hac eadem via collocauit natura humorem quendam densum, atque viscosum, vt si fortè bestiolæ ingredi attentauerint, hæreant in via, & facilè
114 capiantur, & his de causis *foramen* hoc *cæcum* vocari solet, quasi per ipsum aditus non pateat ad internas partes auditus, sed quamuis angustissimum sit, desinit tamen versus cerebrum in cauitatem quandam, & amplitudinem quasi orbicularem, cuius

medietatem operit pellicula quædam, siue membrana, quam *tympanum* auditus, atque etiam *myringam* vocant: nam similitudinem tympani cuiusdam habet. Sustentatur autem membrana hæc tribus ossiculis, quorum vnum similitudinem *incudis* habet veluti duobus innixi pedibus, alterum quasi figuram *malleoli*, & tertium similitudinem *stapedæ*. Membrana etiam hæc affixa est neruo cuidam à cerebro descendenti, per quam, & spiritus animales necessarij ad sensationem eliciendam deriuantur, & species sensatæ sonorum ad sensum communem internum transmittuntur. Intra medietatem illius cauitatis versus 115
cerebrum, in quam desinit cæcum foramen, residet substantia quædam subtilissima eodem tympano circundata, & quasi versus externam partem autium vallata: quam ob nimiam subtilitatem aërem vocant, sicut subtilissimum sanguinem vocamus spiritum. Itaque non est verus aër, sed aëri similis, & quia ab ipsa hominis formatione collocatus est ibi à natura, & ibi semper, & immobilis permanet, vocatur aër innatus, atque immobilis, imò propter rationem statim tradendam vocatur à multis vitalis aër. His explicatur modo saltem imperfecto fabrica auditus, & simul aperitur via ad intelligendum varias autorum sententias de organo eius.

Themistius igitur cap. præsenti ad textum 83. organum auditus asserit esse spiritum animalem deriuatum à cerebro in has internas partes aurium, ad quem per innatum aërem perueniunt species soni, & efficitur auditio. Sed hæc sententia fal- 116
sa probatur, quia spiritus siue vitales sint operationibus animæ vegetatiuæ deseruientes, siue animales deseruientes operationibus animæ sensitiuæ, non sunt aliud, quàm purissimus quidam, ac tenuissimus sanguis aëri persimilis; sed de sanguine probatum est nec viuere, nec informari anima; ergo talis spiritus non viuit, nec informatur anima, nec proinde potentiæ vitalis capax esse potest.

Alij verò organum huius potētiæ dicunt esse neruum illum à cerebro descendentem, cui diximus affixum esse tympanum. Ita Auicenna, quem sequitur Albert. Magn. tractatu de auditu, quæst. 1. pro qua etiam sententia citatur à quibusdam Galen. lib. 1. de causis symptona. cap. 13. sed immerito: cùm pro organo huius potentiæ expresse ponat innatum aërem. Refertur etiam Nissenus lib. 4. de viribus animæ, cap. 6.

Vesalius verò lib. 1. de humani corporis fabrica, cap. 8. asserit organum auditus esse ossicula illa, cui affixum esse tympanum diximus, cuius rationem reddit, quia sicut malleus incudem pulsans producit sonum, ita vnum ex his ossiculis mallei figuram habens, per ingressum externi aëris quasi agitatur, &
se collidit

117 se collidit cum membrana, seu tympano, & hac agitatione incurrit in ossiculū aliud habens similitudinem incudis, ipsumque percutiens sonum edit, ex quo facto tanquam à signo colligit in his ossiculis edentibus sonum residere potentiam auditiuam tanquā in organo, potius quàm in alia parte. Hoc tamen fundamentum satis incertum est, & ad probandum ossicula illa esse organū auditus satis friuolum, & nullius momenti. Incertum esse assero, quia nec ratione, nec experientia probari potest talis motus, per quem vnum eorum incurrat in alterum, & sonum efficiat. Sed quam sit friuolum existimare, quod talis sonus (etiam si daretur) conduceret ad auditionem soni externi, vt ex hoc putari posset in eisdem corporibus residere potentiam auditiuam, probatur; quia quilibet sonus in ea parte editus impedit auditionem soni externi; & esto, non impediret, nihil certè iuuare potest ad audiendos alios sonos: ergo futilis ratio
118 ex hoc potest colligi ad probandum ibi residere auditum. Propterea Toletus quæst. 21. huius libri tympanum docet esse organum huius potentiæ, quod vero simile videtur; quia cum primum sonus externus, vel species eius tympanum attingit, videtur necessarium fieri auditionem, quia non potest vlteriùs pertransire eam penetrando.

Nihilominus vltima sententia ponit auditiuam potentiam in substantia illa subtilissima, aëri simili, tympano contecta. Ita expresè Aristot. 2. lib. de partibus animalium cap. 10. hisce
119 verbis. *Auditum etiam nonnulla animalia situm in capite habent debita ratione, quod enim inane vocatur, plenum aëris est, sensorium autem audiendi aërem esse fatemur* Et cap. præsenti text. 83. de eadem aërea substantia hæc verba scribit. *Hic autem in auribus adificatus est, ad hoc vt immobilis sit, quatenus certè sentias omnes differentias motus, propter hac autem, & in aqua audimus, quoniam non ingreditur ad ipsum connaturalem aerem, cum autem hoc accidit, non audit, neque si membrana laboret, sicut vtcúmque super pupillam est pellis laborat.* Quibus expresè sentit, quod sicut pupilla est organum visus; ita naturalis iste aër est organum auditus. Idem quoque expresè in lib. de sensu, & sensibili c. 2. ita etiam Galen. lib. 8. de vsu partium cap. 6. in hæc verba. *Alteratur non à quouis sensibili omne sensorium, sed splendidum quidem, ac lucidum à coloribus, aereum à sonis, vaporosum ab odoribus, & vt in summa dicam simile simili notum est, ac familiare.* Quibus hanc rationem satis congruentem, ac probabilem insinuat. Sensoriū cuiuslibet sensus debet esse congruum receptaculum specierum eius, per quas sensatio fiat à potentia in eo residente. Sed aër maximè, ac primò est receptiuus soni, & specierum eius: ergo aëri simile debet esse organum auditiuæ potentiæ, vt congruentissimum

sit re

ſit receptaculum earum, & eſt talis ſubtiliſſima illa ſubſtantia.

Secundā rationem congruentiæ inſinuauit Ariſtoteles verbis citatis, quia ſicut de pupilla dicebamus potiſſimā partem ocu- 120
li eſſe, & magis ſeptam, & quaſi muris vallatam à natura, vt melius in ea conſeruetur potentia viſiua. Ita aërea hæc ſubſtantia cæteris partibus contecta eſt, & quaſi eas pro muris habet, quod certè maximum indicium eſt, quod in ea conſtituerit natura auditiuam potentiam, quantum fieri poteſt conſeruandam tanquàm valde neceſſariam ad comparandas ſcientias, rerumque omnium notitiam.

Sed objiciet aliquis nullam partem corporis poſſe eſſe organum potentiæ vitalis, quæ non informetur anima, ſed aër non eſt capax animæ, cum non poſſit cum cæteris partibus corporis continuari, nec proinde ab ea informari: ergo neque ſubſtātia aërea capax erit animæ, & conſequenter, nec potentiæ vitalis eius. Reſpondetur tamen hanc ſubſtantiam non eſſe aërem, 121
ſed quid ab eo diuerſum, quamuis propter ſubtilitatem ſimilem, nec tantam ſubtilitatem habet ac ſpiritus, ſed aliquantulum craſſior eſt, vnde nec mobilis ſicut ſpiritus, ſed immobilis facta eſt à natura, & cum cæteris partibus corporis continuata quod ſufficit vt capax ſit animæ, & ab ea informetur, & conſequenter potentiæ vitalis.

Vt autem explicemus illud, quod pro Toleto opponebamus, videlicet nec ſonum realem, nec ſpeciem eius poſſe membranā penetrare, vt ad aëream ſubſtantiam tanquam ad organum perueniat, adnotare oportet auditionem ſic fieri, vt cum primum ſonus attingit tympanum, producat ſpeciem ſui in ſubſtantia illa aërea incluſa, quod præſertim neceſſarium eſt apud Ariſtotelem aſſerentem, quod in cæteris ſaltem ſenſibus præter tactum, ſenſibile ſupra organum poſitum non ſentitur, ſi enim, hoc æerum eſt, non poterit in eadem ſubſtantia incluſa recipi ſonus realis, vt ſentiatur, ſed per ſpeciem ita productam debet eam immutare, quod multò faciliùs intelligitur iuxta noſtram ſententiam; nam cum primum ſpecies ſoni attingit tympanum, poteſt aliam ſimilem in eadē illa ſubſtantia multiplicare. Quod 122
non impedit tympanum, quia ſubtiliſſima quædam pellicula eſt, per quam poteſt ſonus realis alterum ſibi ſimilem producere in eadem ſubſtantia aërea (ſi productiuus ponatur) vel ſaltem illuc vſque deferatur, vel quod veroſimilius, ac facilius eſt ſpecies in aëre, illuc vſque delata poteſt producere aliam in organo, & per eam fiet auditio.

CAPVT IX.

De olfactu, olfactibilis, & medio.

TEXTVS ARISTOTELIS.

De odore autem, & olfactibili minus facile determinabile est dictis, &c.

Breuis expositio textus.

POst tractatum de visu, & auditu tertium locum concedit Aristotel. sensui olfactus, propter maiorem similitudinem, quam habet cum eis, in eo saltem, quod per medium externum aëris, & aquæ immutatur ab obiecto, quo carent gustus, & tactus. Intentum igitur huius capitis est naturam olfactus exponere. Quod præstat Aristot. tribus, hoc ordine ad eum spectantibus expositis, videlicet natura odoris, atq; speciebus eius, medio per quod ab eo immutatur, & organo in quo tanquã in po prio subiecto residet, & ita trimembris est diuisio totius capitis.

Sed priùs quàm naturam huius sensus explicandam aggrediatur, difficultatem eius proponit in eo positam, quod sensus iste in nobis imperfectissimus sit, cùm constet nos non percipere minora, vel remissiora adorabilia, sed intensiora tantum sicut
123 animalia illa quæ duros, ac supereminentes habent oculos dicimus, imperfectiorem habere visum, quia non vident nisi maiora visibilia, quare difficile quoque nobis est per experientiam cognoscere naturam odoris, & specierum eius; ex quibus cùm dependeat maximè notitia eiusdem potentiæ, difficile est eam cognoscere. Sed cum magnã similitudinẽ habeant odores cum saporibus, vsque adeò, vt eisdem ferè significentur nominibus, dicuntur enim odores quidam dulces; alij verò amari, odoratum videtur natura concessisse animalibus, propter gustum, per sapores igitur cognoscendi sunt à nobis odores, & olfactus per gustum, quam viam parasse nobis videtur eadem natura excellentissimum gustum (præter cætera animalia) nobis concedens, quod etiam probat ex sensu tactus, nam gustus, quasi quidam tactus gustabilium est: ergo meliorem tactum habens habebit meliorem gustum, sed cætera animalia bonitate tactus excedimus, ergo etiam bonitate gustus. Minorem sic probat, bonitas tactus indicium maximum prudentiæ, atque ingenij est, quia arguit optimum temperamentum corporis, à quo maximè dependent operationes internorum sensuum, atque intellectus. Vnde eos, qui carne molles sunt, ingenio præstare iudicamus;
124 duriores verò hebetiores dicimus. Sed constat hominẽ prudẽtia excellere cætera animalia, ergo excedit ea sẽsu tactus, & gustus.

Species igitur odoris explicat per analogiam ad sapores dicens, quod sicut dantur duæ species contrariæ saporis extremæ

sub qu

ſub quibus continentur medij, vt dulces, & amari, acres, & pingues; ita dantur extremi odores, ſub quibus continentur medij eiſdem nominibus ſignificati; non quidem ita vt ſemper reperiantur in eiſdem ſubiectis; nam aliquando id quod habet odorem dulcem, non habet dulcem ſaporem, ſed amarum: ſed quia ſicut ſe habent extremi ſapores ad guſtum; ita extremi odores ad odoratum. Addit tamen quod per odoratum non ſolùm percipimus odorabile, ſed etiã inodorabile, ſeu odore carens. Sed tribus modis ait dici aliquid inodorabile. Primò, quia omninò caret odore. Secundò, quia debiliſſimum, aut valde remiſſum habet, ita vt vix ſentiri poſſit. Et tertiò, quia peſſimum habet ac nociuum.

Agit in ſecunda parte capitis de medio odoratus, aſſerítque non ſolum aërem, ſed etiam aquam eſſe, & quia de ſola aqua 125
dubitari poſſet, probat euidenti experientia, quia animalia in aquis degentia, vt piſces ad cibos accurrunt, quod poſſibile non eſſet, niſi odore attraherentur. Vnde infert, quod vniuerſaliter omnia ferè animalia, tam aquatilia, quàm terreſtria, tam ſanguine prædita, quàm exanguia, tam pulmonem habentia, & ideò reſpirantia, quàm quæ eo carent, & conſequenter reſpiratione, ſenſu odoratus prædicta ſũt, ſed diuerſa, inquit, ratione odorantur illa, quæ pulmonem habent, & quæ eo carent; nam illa ſpirando, hoc eſt, ſpiritum, aut aërem attrahendo, hæc verò abſque inſpiratione. Sed ex hoc diſcrimine in modo percipiendi odorem ait dubium quoddam oriri, nempe an odoratus ſit eiuſdem ſpeciei in vtriſque, & omninò in quibuſcunque animalibus, vel diuerſæ. Et reſpondet eſſe eiuſdem ſpeciei in omnibus. Probatque ex eodem obiecto, quod eſt odor reſpectu omnium. Nam tam benè, quàm malè olentia, tam per 126
inſpirationem, quàm ſine illa habent odorem pro obiecto, ſed vnitas ſpecifica potentiæ ſumitur ex vnitate obiecti: ergo eadem eſt potentia ſpecifica olfaciendi in omnibus. Et rationem dubitandi de modo odorandi diuerſo cum inſpiratione, & ſine illa ſoluit, quia diſcrimen hoc non ſe tenet ex parte potentiæ, ſed ex aliquo extrinſeco prouenit; hoc ſigno probandum, quia animalia reſpirantia organum olfactus coopertum habent, & ideò non odorantur niſi per inſpirationem, quæ viam odoribus aperiat perueniendi ad organum, qua inſpiratione non indigent cætera, quorum organum patet. Et ex hoc prouenit diſcrimen aliud; nimirum, quod ſub aquis vbi aër non eſt inſpirationi deſeruiens, non odorantur illa, ſed benè hæc, quia impedimento illo per inſpirationem tollendo carent; hoc verò diſcrimen non ſe tenet ex parte obiecti, ſed ex parte alicuius extrinſeci, & propterea ſpeciem olfactus non variat in eis.

Vt tan

Vt tandem quale esse debeat organum huius potentiæ exponat, vno verbo naturam odoris indicat dicēs, quod sicut sapores humiditate abundant, ita odores abundant siccitate; vnde
127 cum organum potētiæ debeat esse aliquo modo simile obiecto, talis temperamenti esse debet, vt siccitas in eo prædominetur.

TRACTATVS DE SENSV OLFACTVS, ET ODORE eius obiecto.

QVÆSTIO I.

Quidnam odor sit, quomodo gignatur, & in quo sit subiecto.

1 Irca naturam odoris fuit sententia Heracliti, quam citat Aristoteles in lib. de sensu, & sensibili cap. 5. asserentis esse vaporem quendam, aut fumosam exhalationem quam res odoriferæ spirant; quam videntur sequi Plato in Timæo, Galenus in lib. de instrumento olfactus, Auicenna lib. natural. par. 2. c. de odore, Theophrastus lib. 6. de causis plantarum cap. 5. D. Damasc. 2. lib. orthodoxæ fidei cap. 18. Alfab. quem citat Venetus capit. præsenti ad textum 97. Probatur testimonio Aristotelis, sect. 13. problem. quæst. 5. ita quærentis. *Odor verò fumosa euaporatio est, quam ob causam res male olida grauiùs olent, cum calent, quàm cum frigent.* Respondet, *an quod natura odoris vapor quidem, & exhalatio est, quæ calore existunt.*

Probatur deinde ratione, quia odores cerebrum temperant, atque etiam lædunt vsque adeò, vt Arist. in lib. de sensu, & sensib. cap. 5. dixerit in hunc finem productos esse à natura: nempe ad cerebrum temperandum, ac refrigerandum. Et quod amplius est nutrimento corporis deseruiunt, vt Galen. 2. aphoris. docere videtur, distinguit enim duplices partes in animali, quasdam solidas, quas cibo nutriri ait; tenues verò alias, & quasi aëreas, quales sunt spiritus vitales, & animales, quas affirmat aëre attracto, & odore nutriri. Sed nec temperare cerebrum, nec nutrire corpus possunt, nisi substantiæ sint, quia effectus isti à sola substantia, & non à nudis accidentibus præstari possunt: ergo odores sunt subtilis illa substantia, quam res odoriferæ spirant, videlicet fumosa euaporatio, aut exhalatio. Hæc tamen sen-
2 tentia falsa est, quam vt talem refutauit Aristo. in libro de sensu, & sensibili c. 5. & iuxta principia eius sustineri non potest, quia c. 6. huius lib. docuit substantiam non esse per se sensibilem: sed constat odorem sentiri per se, ergo non est subtilis illa, aut vaporosa substantia. Sed ratione probatur, quia obiecta sensuum externorum, quæ passionem in sensibus causant, sunt

sunt qualitates passibiles tertiæ speciei, vt docet Aristot. cap. de qualitate in prædicamentis, sed odor causat passionem in sensu olfactus, sicut colores in visu, & sonus in auditu: ergo erit passibilis qualitas, & non substantia, & consequenter, nec fumosa euaporatio, aut exhalatio, quas constat esse substantias.

Nostra igitur sententia duo asserit. Primum est, *quod odor sit qualitas quædam per se sensibilis à sensu odoratus.* Secundum, *quod sit secunda qualitas causata ex certa permixtione primarum, seu ex temperamento rei odoriferæ*: quare in solis mixtis corporibus, & non in puris elementis reperitur. Vtrumque sine dubio tenet Aristoteles libro de sensu, & sensibil. cap. 6. cum sententiã Heracliti ex professo recipiat, atque etiam capit. præsenti, in cuius fine sic definit odorem: *Est autem odor sicci, sicut sapor humidi.* Siccum verò, & humidum de qualitatibus solis, vel earum ratione de subiecto dici possunt. Vtrumque etiam tenent Albert. Magn. 2. part. summæ de homine, titulo de olfactu, quæst. 5. & lib. 2. de anima, tract. 3. cap. 25. D. Thom. Alex. Aphrodis. & cæteri antiquiores lib. de sensu, & sensib. cap. 5. Iandu. 2. lib. de anima, q. 27. Toletus quæst. 25. Conimb. cap. præsenti, q. 1. art. 2. vbi etiam recentiores vniuersi. Et primum quidem probatum est aduersus priorem sententiam; quare solùm restat explicare secundum. 4

De generatione igitur odoris agit Aristoteles non solùm, c. præsenti, & per duas sectiones integras 12. & 13. problem. sed copiosiùs in lib. de sensu, & sensib. c. 5. quibus locis odorem ait resultare in mixtis corporibus odoriferis ex temperamẽto primarum qualitatum, in quo siccum comprehendit humidum, hoc est, ipsum superat. Vnde quamuis quatuor primis qualitatibus res odorifera constet, in eo tamen gradu, ac dispositione, vt ex his præcipua dispositio materiæ eius sint humiditas, & siccitas tali modo permixtæ, vt siccitas vincat humiditatem, & absolutè sit superior, ac prædominans, causa autem efficiens à 5 qua tali modo attemperantur, est externus calor, à quo sic humidum resoluitur, diluitur, & quasi attenuatur, vt ab humido comprehendatur, ac superetur, vnde efficiens causa odoris est calor externus, materialis verò humidum, & siccum in ea proportione, vt siccum comprehendat humidum.

Hæc autem ita se habere manifestis experiẽtiis comprobari potest. Et in primis, quod odor sit secunda qualitas distincta à quatuor primis, & ex earum permixtione procedens; probatur experientia elementorum omnium, in quibus nullus est prorsus odor, vt docuit expressè Aristot. lib. de sensu, & sensib. cap. 5. esset verò si odor foret qualitas prima: ergo cum non sit in eis, sequitur esse secunda ex permixtione primarum causa-

6 tam in solis corporibus mixtis. Quod verò elementa odore careant, intelligimus, si pura sint, & nullam permixtionem alterius corporis habeant. Nam dum terra post nimiam siccitatem madefacta redolet, per mixtionem humiditatis aquæ id habet, non ex ratione elementari. Quod verò ex tali temperamento, in quo siccum comprehendat humidum, sequatur odor, colligitur planè ex eo, quod res odoriferæ dum calefiunt, magis redolent calore excitante, & augente siccum, magisque decoquente humidum, efficientéque vt magis à sicco comprehendatur. Vniuersaliter etiam verum est easdem res plus redolere verno tempore, quam hyemali propter caloris abundantiam. Imò plures ex eis, cum incenduntur suauiorem lõgè odorem spirant. Et tandem quod aliquid humiditatis permixtæ necessarium sit, constat eadem experientia: nam eisdem rebus odoriferis, quas vt redoleant, incendimus, humiditatis aliquid permiscemus, & si hæc, & alia nimis terreantur, vel vehementi
7 consummantur incendio, parum, vel nihil odoris ex se emittũt, vt constat etiam in cineribus ligni odorati. Ex quibus colligere possumus definitionem odoris intentam, quæ talis erit: *Odor est qualitas secunda ex certo temperamento primarum, in quo siccum comprehendit humidum resultans, ac per se mouens sensum odoratus.*

Sed aduersus doctrinam traditam de generatione odoris ex tali temperamento, in quo siccum comprehendat humidum. Sic obiici potest, odor, & sopor opposita sequuntur tẽperamenta primarum qualitatum: ergo repugnat esse simul in eodem subiecto. Probatur consequentia, quia repugnat naturaliter idẽ subiectum opposita temperamenta habere, vt per se est mani-
8 festum. Consequens autem pugnat cum euidenti experientia, quia videmus poma, succos, & plura alia simul cum sapore suauissimo, non minùs suauissimum spirare odorem. Imo nullum ferè corpus designari potest odoriferum, quod non habeat bonum, vel malum odorem, neque sapidum odorem non habens.

9 Respondet Toletus, & Conimbricenses cum eo, pluresque alij ex recentioribus, corpora odorifera diuersas partes habere, & in quibusdam siccum comprehendere humidum, in aliis verò humidum potius comprehendere siccum, odorem igitur spirant partes priores; sapor verò reperitur in posterioribus, & ideò non sunt odor, & sapor in eadem parte subiecti: sed in diuersis, quod nullam continet repugnantiam; licet opposita sequantur temperamenta; quia idem corpus secundum diuersas partes habere potest temperamenta illo modo opposita.

Sed aduersus hanc solutionem obiici potest: Primò, quod licet possibile sit idem corpus heterogeneum habere partes op-
10 positi temperamenti, & in his vera possit esse solutio: sed in homo

homogeneis non videtur vniuersaliter vera: nam cum habeant partes eiusdem rationis,& omninò similes, non videtur posse in eis dari tanta diuersitas,imò tanta oppositio temperamenti, nec etiam videtur negari posse, quod eadem pars vini habens eundem saporem habeat etiam eundem odorem: nam si nō habet eundem, nullum prorsus habebit: cùm non videatur posse habere diuersum. Quod verò nullum habeat, non videtur intelligibile. Secundò obiicio, quod etiam in eisdem partibus homogenei, vel heterogenei corporis vtraque qualitas reperitur simul: nam eædem partes corporis suauissimum odorem spirantes,pessimum habent saporem, qui etiam si pessimus sit, nihilominus oppositum temperamentum postulat, in quo humidum comprehendat siccum:ergo adhuc probatur odorem,& saporem simul reperiri in eadem parte subiecti, & consequenter opposita temperamenta; & ideò solutio eadem id negans falsa est.

11 Alio igitur modo respondent recentiores quidam, quibus propter primum argumentum non placet prædicta solutio, asseruntque non esse intelligendum, quod sapor quicumque sequatur humidum comprehendens siccum, & odor quicumque siccum superans humidum de quocumque sapore, & odore:sed de excellentissimis,cæteri verò sapores, qui non ita excellunt, benè possunt sequi ex sicco superante humidum, vnde solùm repugnat, quod suauissimus sapor sit simul in eodem subiecto cum suauissimo odore, non tamen cum alio minùs perfecto,& pariter odor simul cum sapore. Sed hæc etiam solutio non est minùs difficilis,quàm prima; quia experimur non solos odores suauissimos sequi siccum comprehendens humidum:sed etiam medioeres,& pariter de saporibus. Patet hoc in vino, & aliis humidis medioeriter sapidis, atque etiam in floribus mediocriter odoriferis,necnon in speciebus aromaticis, vt de thure, & aliis patet,quæ licèt non sint suauissimi odoris,nihilominus magis redolent, quò magis incalescunt, & vniuersaliter loquendo experientiæ omnes superiùs adductæ,vel non probant odorem sequi siccum comprehendens humidum,vel si probant de excellentissimo, eodem modo probant de medioeri, quare falsum supponit solutio hæc.

12 Et mihi videtur priori standum esse, quam vt explicemus, adnotare oportet res omnes in quibus simul esse possunt sapor, & odor,vel partes esse rerum viuentium, vel fructus,aut ex his, vel illis procedere,& cum viuentia habeant partes diuersi temperamenti, pariter fructus eorum, & quæ ex his procedunt. Quare in his partibus, in quibus humidum superat siccū saporem habent,in aliis verò in quibus siccū superat humidum ha-

bent odorem,neque vnquam in eadem parte reperitur vtraque qualitas,neque temperamenta opposita,quæ sequuntur.Si verò aliquando in aliis rebus præter has reperiātur simul,quod raro, vel nũquam accidit,tales erunt, quæ possint etiã habere partes diuersi,atque oppositi temperamenti,vt si in terra cui admiscetur pluuia,aliquid saporis sit simul cũ odore aliquo, quem pro paruo illo tempore spirare solet,locum habebit diuersitas temperamenti secũdum diuersum modum, quo permiscentur partes: ita vt in quibusdam comprehendatur siccum ab humido propter maiorem aquæ admixtionem, & in his partibus reperiatur solus sapor,in aliis verò siccũ comprehendat humidum propter minorem aquæ admixtionem, & in eisdem reperiatur solus odor.Et ex his soluitur facilè vtrumque argumentum.

13 Primum quidem,quia res istæ in quibus simul sunt sapor,& odor,ita sunt homogeneæ,vt ex heterogeneis procedant: quare permanet in eis conditio heterogeneorum, quantum ad partes diuersi,atque oppositi temperamenti, licet non tanta,ac in eisdem à quibus procedunt,si quæ verò sunt ex his non procedentibus, ex elementis tali modo permixtis fiunt, vt possint etiam habere partes diuerso modo temperatas, vt expositũ est.

Et eodem modo soluitur secundum:nam de vino,floribus,ac cæteris,quæ in eo opponuntur, constat ex heterogeneis proce-
14 dere,& propterea secundum diuersas partes diuersa, atque opposita temperamenta habere,& iuxta ea simul saporem,& odorem. Huic solutioni addo raro inueniri in eodem corpore suauissimum saporem cum odore etiam suauissimo.

Ad testimonium Aristotelis pro prima sententia respondeo Aristotelem,non tenuisse sensum formalem: sed causalem materialis causæ, quare idem fuit apud ipsum dicere odorem esse fumosam exhalationem, ac si diceret ei esse coniunctam,tanquam subiecto cui inhæret.

Ad argumentum verò negandum in primis est odorem nutrire,quod negauit expresse Aristoteles lib. de sensu, & sensib. cap. 5.Quod verò de gente quadam refertur solis odoribus ne vllo cibo viuere,fabulosum censendũ est. Confortatio verò cerebri non semper habet, nec id omnibus odoribus con-
15 uenit: sed quibusdam, hunc verò effectum habent coniuncti cum fumosa exhalatione (quæ substantia est) in qua tanquam in subiecto deferuntur, cuius etiam ratione nutrire dicuntur spiritus, qui cum sint aërea quædam substantia ex aërea etiam substantia,cui inest tale accidens, nutriri debent.

QVÆ

QVÆSTIO II.

An sensorium olfactus immutetur ab odore realiter, vel solùm intentionaliter.

PRiùs quàm ad quæstionem veniamus, præsupponendum est medium huius sensus, per quod immutatur ab obiecto, esse aërem, & aquã, vt docuit, & probauit expresse Aristoteles cap. præsenti, text. 97. & lib. 4. de historia anim. cap. 8. cui consentiunt in primis omnes interpretes, atque etiam Theophrastus lib. 6. de causis plantarum, cap. 1. Alber. Magn. 2. par. Summæ de homine tract. de olfactu, Them. 2. lib. de anima, cap. 34. suæ paraph. Garb. in Summ. quæst. 69. Fernel. lib. 6. physiologiæ, cap. 10. & cæteri omnes. Nec obstat ex parte aquæ, quod pisces in 16
ea degentes respiratione careant, sine qua olfactio non potest fieri, quia non omnia animalia respirando olfaciunt, nisi ea tantùm, quæ organum olfactus absconditum, vel coopertũ habent, ideóque ad illud reperiẽdum respiratione, seu inspiratione indigent, & propterea sine illa olfacere non possunt, vt cap. præsenti docuit Aristoteles. Aquatilia verò, atque etiam ex terrestribus plura patens habent organum; quare non indigent operatione respirandi præuia, vel comitante ad olfaciendum. Malè igitur Plinius lib. 9. naturalis historiæ, cap. 7. affirmans aquatilia omnia respirare, asseruit, aërem sub aquis degere, quo respirare, atque olfacere possint; imò & odorem ipsum nihil aliud esse voluit, quàm infectum aërem. Vtrumque autem falsum est, quia naturalis ordo vniuersi non patitur elementum aëris sua natura leue, sub graui corpore quale est aqua degere: sed eo ipso, quod ob extrinsecam causam contingit aliquas aëris particulas sub aquis ingredi, naturali vi expelluntur. Nec 17
verum esse potest, quod odor sit infectus aër, cum in corporibus solidis odor existat, & ab eis in aërem per exhalationem transmittatur, vt quæst. sequenti ostendemus.

Medio igitur huius sensus præsupposito, atque exposito, quærit titulus quæstionis, quonam modo per illud immutetur sensus iste ab odore. Videlicet multiplicato per ipsum secundum esse reale vsque ad organum, vel solùm secundum esse intentionale.

Et prima opinio tenet odorem non immutare olfactum, nisi calor solis agens circa odorifera corpora per humidi resolutionem, & attenuationem extrahat exhalationem siccam, quæ est substantia quædam subtilissima, aëri, aut fumo similis; & propterea vocatur exhalatio, quia exhalationes quasi aëreæ 18
naturæ sunt, ab aliis verò fumosa euaporatio, quia vaporibus calore solis ab aqua extractis persimilis est, in qua exhalatione

odor ipse, tanquam in proprio, & proximo subiecto deferatur, vsque ad organum, vnde per totum medium secundum esse reale hoc modo deferri affirmat, & eodem prorsus immutare organum. Ita Auicenna 6. naturalium part. 2. cap. de olfactu, Albert. Magn. 2. lib. de anima, cap. 3. vbi pro eadem sententia citat Platonem. Probari potest duplici ratione ex duplici alia experientia deducta. Prior est, quia experimur in rebus pessimi, ac vehementissimi odoris simul ac eas sentit olfactus organum lædere; imò & cerebrum, quem effectum non potest odor causare per solas species intentionales: cùm realis, & naturalis sit; imò nec solus ipse etiam secundum esse reale: cùm sit accidēs, nisi in aliqua substantia deferatur: ergo necesse est concedere, quod vsque ad organum perueniat in exhalatione delatus, &

19 ita totum medium afficiat, & sensum immutet. Posterior ratio ex alia experientia deducitur; nam experimur vento in contrarium flante olfactionem sæpe impediri, atque etiā aliquando adhuc iam extracta exhalatione odorifera retardari, ita vt non statim sentiatur odor, sed post aliquod tempus: sed neutrum foret possibile, si per solas species intentionales immutaret medium, & organum, quia nec istæ possunt à tali causa impediri, nec productio earum retardari, cùm (nullum habentes contrarium) in instanti fiant.

20 Hæc tamen sententia falsa est, & Aristoteli contraria. Probo vtrumque duplici testimonio Aristot. Primum habetur, sectio. 12. problem. quæst. 10. vbi hoc argumento impugnat Heraclitum asserentem odorem esse exhalationem emissam à re odorabili. Quia si odor esset talis exhalatio, semper diminueretur, & breui consumeretur eadem res odorabilis per continuam emissionem propriæ substantiæ, quod constat esse contra experientiam; nam licet aliquantulum diminuantur plures, & consumantur tandem, diu tamen redolentes durant, & plures neque diminuuntur, neque consumuntur, etiam si semper redoleant: odor igitur non est exhalatio. Ecce argument. hoc non minùs efficaciter probat contra Auicennam, quia continuæ emissioni exhalationis innititur, quam concedit ipse, licèt non dicat cum Heraclito odorem esse ipsam exhalationē. Vltimus locus Aristotelis est cap. præsenti, vbi docet, & probat medium olfactus esse aërem, & aquam, ex quo ita arguo; si odor defertur in exhalatione vsque ad organum, cum exhalatio sit substantia, neque ipsa, neque odor in ea delatus afficiet aërem, vel aquam, sed omninò independenter ab eis differetur: cùm sit substantia ab eis distincta; quare sine vllo medio externo odor afficiet organū, & ideò falsum erit, quod ab Aristotele, & omnibus asseritur olfactum habere pro medio externo aërem, & aquam.

Secunda

Secunda opinio ex diametro huic opposita negat odorem 21 secundum esse reale mouere vllo modo medium, vel organum, sed solùm per species intentionales sicut color, qui nullo modo à se ipso egrediens mouet vtrumque per species; ita ergo odorem asserit nec per se, nec per exhalationem ad medium, vel organum peruenire, sed per solam speciem immutare intentionaliter vtrumque. Ita Comm. 2. lib. de anima, comm. 97. impugnans Auicennam duplici argument. priori quidem, quia à multis refertur de olfactione vulturum ad maximam, & ferè incredibilem distantiam fieri, oportebit ergo tot, vel tam magnas exhalationes emitti, vt non sufficiat substantia rei odorabilis, sed statim consumatur. Posteriori verò, quia si per exhalationem deferretur odor, exhalatio illa cùm sit corporea 22 substantia, se penetraret cum aëre, & aqua.

Tertia sententia quasi media inter duas prædictas extremas asserit odorem immutare medium secundum esse reale vsque ad aliquam distantiam, ab illa verò solùm per species intentionales medium, & organũ. Sed in modo immutandi medium realiter vsque ad illam distantiam diuerso modo sentiunt.

Nam quidam per exhalationem, aut fumosum vaporem id præstare censent, & non per multiplicationem odoris, ita vt vnus odor producat alterum in medio. Sic loquuntur D. Thom. lect. 20. huius lib. atque etiam in 2. dist. 2. quæst. 2. art. 2. ad 5. Philoponus cap. præsenti. Apollina. quæst. 26. huius lib. Iandu. quæst. 24. & in lib. de sensu, & sensibili, quæst. 27. Contacen. lib. 5. de elementis. Marcell. in suo lib. 3. de anima, cap. 27. & vterque Caietat. hoc loco. Ferrar. quæst. 27. huius lib. Conciliator diff. 155. & maior recentiorum pars.

Alij verò absque emissione exhalationis id præstare existi- 23 mant per multiplicationem realem, ita vt vnus odor producat alterum vsque ad certam distantiã medij; à qua reliquam partem medij vsque ad organum, atque etiam ipsummet organum solùm per species intentionales immutet: ita Alexand. in lib. de sens. & sensibil. cap. de odor. Amon. & Boëtius cap. 2. antepraedicam. Garbius in summa quæst. 69. quod etiam defendunt tanquam probabile Conimb. nostri 2. lib. de anima cap. 9. quæst. 3. art. 1. probantque testimonio Aristotel. cap. 12. huius lib. text. 127. vbi ita ait. *Vt aër oles enim, vt passus aliquid, quid igitur est odorare præter pati aliquid aut odorare sentire est, aër autem passus, mox sensibilis fit.* Et probari etiam potest ratione sic; quia parum aquæ odoriferæ infusum in vas plenum aqua elementari reddit totam aquam benè olentem; quod non potest fieri, nisi per productionem odoris sibi similis in tota aqua ab odore existente in parua illa portione. Secundò, quia aër contingens rosas,

vel aliam rem odoriferam ſuauiter olet; ergo quia recipit in ſe realem odorem ab ea in ſe productum.

24 Quid autem in tanta ſententiarum varietate nos de hac re ſentiamus,his aſſertionibus ſit manifeſtum. Prima aſſertio ſit, *odor nec medium, nec aliquam partem eius, nec organum immutat per multiplicationem realem, nec talis multiplicatio neceſſaria eſt ad ſenſationem odoris.* Ad hanc probandam præſuppono cõmunem illam ſententiam Ariſtotelis, & omnium in principio huius quæſtionis præſuppoſitam, & probatam,quod medium odoratus ſint äër,& aqua, ex quo ita arguo. Odor conſiſtit in ſicco ſuperante humidum,cui temperamento oppoſita ſunt elementum aëris,& aquæ: cum vtrumque ſit valde humidum,& aqua nimis frigida; ergo non poteſt in eis produci realis odor. Probatur conſequentia,quia ſi produceretur; ergo per eductionem eius de potentia eorum, ſed repugnat,quod de potentia eorum

25 educentur; ergo repugnabit,quod multiplicetur in eis. Minorem ſic probo: non poteſt educi de potentia alicuius ſubiecti accidens, niſi in potentia eius contineatur, ſed odor non continetur in potentia horum elementorum; ergo nec poteſt educi de potentia eorum. Probatur minor, quia odor ex propria natura eſt accidens corporis mixti præſupponens temperamentum eius, vt ex Ariſtotele oſtendimus ſuperiùs; quare nec in eius potentia continetur; nec de ea educi poteſt, ſicut nec de potentia corporis cœleſtis, quod ſi aliquando in terra, vel aqua producitur aliquis odor, præſupponit abſque dubio aliqualem permixtionem, ratione cuius de potentia eius educi poteſt; repugnat verò de potentia elementari eius educi, vel ei, vt puto elemento conuenire.

Secundò quia odor eſt ſecunda qualitas naturalis ſicut color, ſed ſecundæ qualitates non ſunt actiuæ, ad producendum

26 ſibi ſimiles, vt patet de eiſdem coloribus; ergo nec odor erit actiua qualitas; ita vt poſſit,ſuper phyſicam productionem ſibi ſimilis multiplicari in medio. Addidimus in noſtra aſſertione, non eſſe talem multiplicationem phyſicam odoris in medio neceſſariam ad ſenſationem eius,quia ſine illa poteſt ſufficienter ſentiri per ſpecies intentionales à principio productas,ſicut ſentitur per eas ab illa diſtantia ad quam multiplicantur iuxta eandem ſententiam.

Secuda aſſertio *non ſemper defertur odor per medium in exhalatione etiam ad aliquam diſtantiam, nec ſemper id eſt neceſſarium ad olfaciendum, licèt aliquando deferatur & neceſſarium ſit, ſed nunc adhuc non ſit olfactio per exhalationem ipſam immutantem organum.* Præſupponit aſſertio hæc olfactionem non ſemper fieri per exhalationem peruenientem vſque ad organum,quod proba

probatum à nobis est efficaciter cõtra Auicennam. Asserit verò primò, non semper odorem deferri in exhalatione; sed aliquando. Quod declaratione potius, quàm probatione indiget; declaratur verò hoc modo. Odorabilia sunt in duplici differentia; quędam in quibus, vel ob nimiũ humidum, vel ob siccum terrestre non benè comprehendente humidum, imperfecti sunt odores, ita vt quædam nullum prorsus odorem emittat; perficiuntur verò calore resoluente humidũ, vel deputante siccum, eumque perfectè cum humido permiscente; & per talem resolutionẽ, extrahitur exhalatio ab eis, in qua odor emittitur. Alia verò sunt odorabilium, quæ à principio generãtur perfectiora, quia materia in qua fiunt perfectior est, sic eo à permixtione terrea libero; perfecteque comprehendente, aut superãte humidum; quare non indigent noua resolutione caloris per quam exhalatio aliqua ab his extrahatur deferens odorem, sed sine illa perfectè odoratum mouent. Et huius signum euidens est; quòd semper redolent sine vlla diminutione, aut consumptione; imò neque vnquam marcescunt. 27

Secundum quod continet nostra assertio est, ***quod dum adhuc defertur odor per exhalationem, vsque ad aliquam partem medij, imò etiam vsque ad organum, si prope sit, non mouet ipsa olfactum, ita vt per immutationem naturalem eius fiat olfactio, sed fit per species intentionales, quas odor in ea delatus producit in sensorio.*** 28 Hoc probo primò ex Arist. cap. pręsenti, vbi expressè docet sensum olfactus habere medium externum, nempe aërem, & aquam, quod non esset verum si exhalatio per se coniungeretur organo; & illud per se moueret, tunc enim nihil externum esset medium inter exhalationem ipsam, & organum. Deinde ratione; quia sensibile debet coniungi immediatè, sensui per se, vel per suam speciem, sed odor in exhalatione delatus non potest per eam coniungi immediatè sensui, nisi producat in eo speciem sui: ergo per solam exhalationem etiam vsque ad organum in casu peruenientem non potest sentiri odor. Probatur minor, quia exhalatio non est odor ipse, sed corpus distinctum ab odore; ergo exhalatione attingente organum mediat corpus inter ipsum, & odorem, & consequenter inter sensum, & eius obiectum; non ergo coniunguntur immediatè, nec possunt sensationem elicere, nisi coniungantur per speciem eiusdem odoris in organo 29 productam, & per se immediatè inhærentem potentiæ. Ex quibus duo infero; primum, quod dum adhuc exhalatio datur deferens odorem, non concurrit per se ad sensationem olfactus, sed hæc solùm fit per se ab odore per speciem intentionalem mouentem sensum. Probatur, quia si aliquo modo posset per se naturaliter immutare medium, & potentiam vel id posset per

se ipsam, vel per odorem, sed vtrumque est impossibile: ergo impossibile est exhalationem cócurrere per se ad sensationem. Probatur minor, quia exhalatio est substantia, sed substantia non est per se sensibilis, ergo nō est per se immutatiua sensus, nec medij, nec producit odorem, quia odor non potest alium sibi similem producere in medio, vt superiùs probauimus: ergo neque vllo modo potest per se concurrere ad sensationem olfactus. Infero secundò sensationem odoris semper, & necessariò per se fieri per immutationem intentionalem medij, & organi, & ab odore ipso, & non ab exhalatione per se, quod ex
30 priori illato est manifestũ: Vnde sequitur quod per se loquendo operatio huius sensus solùm fit per immutationem intentionalem, & nunquam per naturalem, immutatio verò intentionalis à principio extractæ exhalationis fit, quia à principio verum est, ac necessarium odorem in exhalatione existentem esse per se sensibilem nullum habens contrarium in productione specierum: ergo necessarium est eas à principio producere, & à principio fieri sensationem intra sphæram actiuitatis eius per immutationem intentionalem medij, & organi.

31 Ad 1. argu. pro Auicenna, concessa experientia illa vehementissimi odoris lædentis sensum dicimus læsionem nō procedere ab odore, nec exhalatione, sed ab alia qualitate actiua, vel organi simul cum odore etiam delata ab eadem exhalatione, itaque à corpore odorabili extrahitur exhalatio odorifera, non solo odore affecta, sed aliis qualitatibus eiusdem odorabilis corporis
32 & actiuis quidem, atque conuenientibus, vel nociuis. Quarum ratione odor infectus iudicatur, & per quas exhalatio ipsa in organum, vel cerebrum agit, & vnum vel alterum, aut vtrumque lædit: & eodem modo censendum est de suauissimis odoribus in eisdem exhalationibus delatis, quæ cerebrum confortant, & quasi demulcent ratione alicuius qualitatis actiuæ, valdéque conuenientis simul cum odore ipso delatæ. Hanc solutionem indicauit D. Thom. 1. part. q. 78. art. 3. asserens organum olfactus non alterari realiter, nisi per accidens, hoc est, ab adiuncta qualitate actiua secum in exhalatione delata.

Ad secundum concedimus etiam aliquando impediri olfactionem flante in contrarium vento, quia ventus ipse secum fert exhalationem simul, & species ab odore in ea delato productas, & ita secum exhalationem defert vt eam extrahat à sphæra actiuitatis olfactus; quare licet species semper multiplicet odor intra suam sphæram, non tamen intra sphæram olfactus, & propterea non sentitur.

Ad testimonium Aristotelis respondeo intelligi de passione
33 intentionali, non naturali; nam eodem modo docet Aristotel.

cap. 6.

cap. 6. huius lib. de omnibus sensibus esse potentias passiuas, quod de sola passione intentionali verum esse potest, de qua intelligitur absque dubio ab Aristotele; eodem igitur modo intelligi possunt hæc, ita vt benè olere dicatur aër, quia habet in se speciem intentionalem, sicut in hoc testimonio asserit aërem pati à colore, & benè olere tanquam aliquid passum, & ita intelligi debet experientia posterioris argumenti.

Ad experientiam verò prioris dicimus totam illam aquam redolere, quia permiscetur ei portio rei odorabilis, à qua producuntur species intentionales, & non alio modo.

QVÆSTIO III.

Quidnam sit organum olfactus, & in quo potentia tanquam in proprio subiecto resideat.

VT quæstionem, ac difficultatem eius intelligamus, adnotare oportet ex vsu anathomicæ artis à cerebro deriuari duos quasi canales, vsque ad ossa foraminosa narium, quæ sunt prope concauitates oculorum, & canales isti in extremitatibus efficiunt quasi duas carunculas ad modum extremitatis mammillæ, & propterea *processus mammillarum* vocari solent, per quos cerebrum transmittit excrementa in nasum, & respirationis vsu ascendunt fumi vsque ad cerebrum, & per eosdem canales descendunt rami neruorum vsque ad nasum, quos alij membranam narium appellant, quia narium nomine canales isti intelliguntur, quos nasus operit. Illas verò carunculas (quas mammillas vocant) voluerunt nonnulli operiri tunicis quibusdam, quas appellasse aiunt Aristotel. *opercula olfactus.* cap. præsenti, text. 100. & in lib. de sensu, & sensib. cap. 5. sed quia vsus anatomicæ artis eas non reperit, medici irrident Aristot. Verumtamen nunquam Aristoteles talem tunicam pro operculo posuit: vt benè Tolet. quæst. 26. huius lib. & Conimb. cap. præsenti, quæst. 4. art. 3. adnotarunt, sed operculi nomine intellexisse carnem quandam spongiosam, atque porosam, quæ cernitur ante mammillas, & dilatatur, atque extenditur per respirationem, usque pori aperiuntur, per aëris verò detentionem constringitur, & quasi clauditur & propterea satis propriè vocari potest operculum mammillarũ, & olfactus, si in eis resideat, tanquam in organo, quod verba Aristotelis non obscurè indicat, ita enim habent text. 100. huius cap. *Odoratiuum sensorium aliis quidem sine operculo est, sicut oculus, aliis verò aërem recipientibus habet cooperimentum, quod respirãtibus discooperitur dilatatis venis, & meatibus.* Et ecce distinctionem omnium partium, in quibus aut in cerebro ipso à quo deriuantur, residere potest potentia odorandi, & hoc inquirit titulus quæstionis.

Et

36 Et prima opinio negat in aliqua harum partium residere, sed in ventriculis, vel finibus anterioribus cerebri, à quo deriuantur. Hanc existimant plures esse sententiam Galen. 8. lib. de vsu partium, cap. 6. atque etiam in lib. de olfactu. vt Valesius 2. lib. controuers. med. cap. 24. quamuis Toletus eum referat pro alia. Probatur primò, quia cerebrum percipit odores, cum ex eorum perceptione confortetur, aut læditur: ergo continet in se organum odoratus. Secundò, quia si in his receptaculis anterioribus cerebri, esset sensus iste, non esset nobis necessaria respiratio ad olfaciendum, sed sine illa possemus contra euidentem experientiam: ergo necessariò fatendum est in eis esse. Antecedens probatur, quia respiratio est attractio, atque ascensio aëris, sed si in superiori parte non esset organum, non esset necessarium aërem ascendere: ergo nec esset necessaria respiratio, sed sine illa sentiremus odorem.

37 Sed hæc sententia falsa probatur testimonio Aristol. in lib. de sensu, & sensib. cap. 2. vbi de organo olfactus sic loquitur, *Quapropter, & circa cerebrum loco odoratus proprium sensorium est. potentia enim calida frigidi materia est.* Sentit igitur in loco cerebri inferiori consistere, cuius rationem satis congruam insinuat, nempe quia organum olfactus, simile temperamentum postulat ei, quod materia odoris est; nempe calidum, & siccum comprehendens humidum, sed cerebrum habet omninò oppositum: cùm frigidissimum, atque humidissimum sit: ergo non potest esse organum olfactus.

Secunda opinio ponit sensum odoratus in ramis neruorum deriuatis à cerebro, vsque ad nasum, quos alij vocant nasi mem-
38 branam. Ita Comm. 2. collectan. cap. 17. probat testimonio Aristotelis lib. 1. de historia animal. cap. 11. vbi docet expressè olfactum, per nares administrati: ergo sentit intra ipsas, vel in aliqua parte earũ interna residere. Deinde ratione primò, quia olfactus non potest residere in cerebro, qui expers sensus est, vt docet Arist. 2. lib. de partibus animal. cap. 10. & consentit Gal. 3. lib. de causis symptom. vocãs cerebrum organum non sentiens, & processus mammillares sunt eiusdem substantiæ cum cerebro: ergo in neutra harum partium est, quare solùm restat esse in neruis. Secundò, quia si processus mammillarum, vt multi tenent esset organum, sequeretur posse à nobis sentiri odorem eorum, quæ intra nos sunt, per foramen, quod à palato tendit in caruncula; quod nunquam aliquis expertus est.

Sed neque hæc sententia placet primò, quia cum nerui isti, seu membrana expansi sint vsque ad extremas partes internas nasi, sequeretur odores percipi à nobis vsque vlla inspiratione contra experientiam. Probatur consequentia, quia statim species odo

cies odorum incurrerent in organum absque vlla attractione aëris,& fieret sensatio. Secundò, quia omnes experimur in parte aliqua secretiori magis, quàm externa sentire odores, ergo non debet poni organum sensus in his neruis adeò patentibus,& externis. 39

Tertia sententia affirmat olfactum esse in interiori parte nasi, atque etiam in tota respirationis via ad ipsa vsque interna viscera. Ita Valesius loco nuper citato existimans se Platonem sequi in dialogo de natura. Hæc tamen sententia magis est à veritate aliena, quàm duæ præcedentes. Quia si ita esset, fieret olfactio non solùm in partibus cerebro vicinis, sed in intimis visceribus, quod patet esse cõtra experientiã, & valde absurdũ. 40

Vltima igitur sententia est, *processus mammillares esse organum, in quo olfactus residet.* Hæc est communis,& longè probabilior, nam eam sequuntur Philopon. capit præsenti. Albert. Magn. 2. parte Summæ de homine, tractatu de olfactu, vbi pro ea citat Algaz. D. Gregor. Nicenus lib. 4. de viribus animæ cap. 5. Fernel. in lib. de partibus corporis humani cap. 9. Garbi. quæstion. 59. Conci. diff. 55. pro qua etiam referunt Auicennam fen. 3. can. 1. Toletus quæstion. 27. huius libri, Conim. cap. præsenti quæsti. 4. articul. 2. & omnes ferè recentiores, estque satis probata ex refutatione aliarum.

Ideò ad primum argumentum primæ opinionis negandum est antecedens, quod cerebrum sentiat odores, sed confortatur, 41 aut læditur ab exhalatione ipsum tangente, in qua odor defertur, non tamen ratione odoris, sed alterius qualitatis actiuæ, atque etiam nociuæ, aut conuenientis simul cum odore delatæ, quare non probatur organum olfactus esse in cerebro.

Ad secundum negandum est etiam antecedens, quod si organum non esset in cerebro, non esset necessaria respiratio ad olfaciendum, & cum dicitur, respirationem esse attractionem aëris sursum; Respondeo primò non esse hoc necessarium, imò potest per respirationem attrahi aër versus quamcumque differentiam loci, prout oportunum fuerit, vel necessarium. Deinde dici potest secundò satis esse, quod propè cerebrum sit organum, vt sursum aër attrahi dicatur per respirationem.

At testimonium Aristotelis, quod pro se affert secunda opinio. Respondeo per nares administrari olfactum tanquam per 42 medium, seu viam, qua species odoris organum perueniunt in parte magis interna residens, quemadmodum etiam dici potest administrari per aërem, vel aquam; cum tamen certum sit in eis non esse organum.

Ad primum argumentum respondeo processus mammillares coniunctos esse cũ cerebro, & ideò similes ex parte substã-

tiæ eius, nihilominus diuersum habent temperamẽtum à cerebro, quia non sunt adeò frigidi, nec adeo humidi, sed magis temperati, meliúsque permixtas habent qualitates has cum calore, & siccitate eis contrariis, ideò conueniens subiectum odoratus esse possunt.

Ad secundum respondeo, non sentiri internum odorem stomachi, sed neque oris, aut ciborum, qui in ore versantur, quia cum non sentiamus, nisi inspirantes, & aërem ab ore per inspirationem non nisi via recta per fauces ad pulmonem attrahamus, non habet locum odoratio per foramen illuc facienda.

43 Et si quæras, quid de hac re senserit Aristoteles. Respondeo nihil certum haberi apud ipsum circa determinatam partẽ, in qua sit sensus iste sicut de aliis organis sensuum reperitur, sed fortè dubius de hac re ipse fuit: vel propriam sententiam non omnino explicuit: sed diuersis locis videtur fauere diuersis.

QVÆSTIO IIII.

An olfactus hominis infectior sit, quàm aliorum animalium.

VIdetur perfectiorẽ esse sensum olfactus in homine, quàm in feris propter hæc argumenta, Primum, quia perfectior est anima sensitiua hominis, à qua oritur, sicut cæterę potentię, quàm anima sensitiua ferarum. Secundò, quia organum huius potentiæ perfectius habet, vtpote magis liberum à conditionibus obiecti, cum habeat illud magis humidum, ac frigidum propter vicinitatem cerebri, & odor sequatur ex temperamento, in quo prædominatur siccum: ergo perfectiorem quoque habebit potentiam in eo residentem: Probatur consequentia, quia quò organum eius magis est liberum à conditionibus obiecti, plures differentias eiusdem obiecti percipere potest: ergo perfectior est. Quod vrgeri potest ex eo, quod olfactus hominis
44 percipit suauissimos florum odores, quos constat feras non percipere: ergo percipit plures differentias proprij obiecti, & quò plures differentias eius percipit, perfectius percipit obiectum ipsum. Et ideo perfectior potentia erit.

Oppositam verò sententiam, *quod imperfectior sit sensus iste in hominibus, quàm in multis feris.* tenet expressè Aristoteles cap. præsenti, & cum eo omnes interpretes nullo excepto. Sic enim loquitur in huius capitis initio: *Sensum hunc non habemus certũ, sed peiorem multis animalibus, prauè enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium sine molesto, & iocundo tanquam non existente certo sensorio. Rationabile autem est sic, & qua duros oculos habent, colores sentire, & non manifestas esse ipsis differentias colorum, nisi terribili re, & non terribili, sic autem, & odores hominum genus.*

Eandem

Eandemque sententiam expressit in lib. de sensu, & sensibili, c.4.
Sed hac distinctione explicanda priùs est, & deinde probanda. Dupliciter potest considerari perfectio huius potentiæ, vel ex parte essentialis differentiæ, quæ sumitur ex ordine ad odorem, tanquam ad proprium obiectum, atque etiam ex modo attingendi illud, aut ex rationibus accidentalibus, & si modo priori consideretur, nō potest esse perfectior in homine, quàm in animalibus, quia idem prorsus obiectum respicit in vtrisque, quod etiam eodem modo respiciunt, atque attingunt omnia: ergo non potest esse essentialiter perfectior in homine, quàm in cæteris animalibus. Ex aliis verò accidentibus statim attingendis minorem longè perfectionem habet in homine 45 quàm in multis animalibus. Et iuxta hanc distinctionem explicanda est, atque intelligenda sententia Aristot. communis & vera. Quæ secundum priorem partem efficaciter satis probata est ex ordine ad idem obiectum, & ex eodem modo illud attingendi, ex quibus essentialis perfectio potentiarum desumitur. Probatur verò quantum ad posteriorem, duplici ratione insinuata ab Aristot. in eisdem verbis relatis. Ait enim primò quod sicut animalia duros habentia oculos non percipiunt omnes differentias colorum; ita homines non percipiunt omnes differenrias odoris. Quod etiam sensit Plato in Timæo, & post ipsum Teophrastus lib. 6. de caussis plantarum, cap. 5. & Theophilus cap. præsenti. Et probatur euidenti experientia: nā canes per olfactum sentiunt leporum, auium, & aliorum ani- 46 malium vestigia, & dominos etiam absentes odoratione perquirunt, & inter homines alios agnoscunt, & plures aliæ feræ odoratione insectantur alias, easque præsentiūt, & fugiunt, vel prosequuntur, quos odores euidens est non pertingere olfactum nostrum: ergo euidens est plures odorum differētias percipere, & ad maximam quidem distantiam, vt eadem experiētia docet, præsertim in vulture, quare necesse est fateri, quod perfectiorem olfactum sortiantur perfectione accidentali.

Secundò asseruit Aristoteles eiusmodi olfactus imperfectionem in homine ex imperfectione, atque imbecillitate organi prouenire, quod cum iuxta cerebrum situm sit, plus ab eo humiditatis, ac frigiditatis participat, quàm naturæ olfactus, & operationi eius conueniret, cuius ratione minùs stabile, ac firmum est, & odorum species minùs firmas, minúsque distin- 47 ctas percipit, & quæ remissiùs multo ipsum, ac potentiam afficiunt, ideo minùs distinctam cognitionē obiecti elicit potentiā, paucioraque cognoscit obiecta, & ad minorem distantiam.

Ad primum argumentum concessa maiori, distinguenda est minor, quod anima sensitiua perfectior sit in homine, quàm in bru

in brutis, nam considerata sub conceptu generico formæ sensitiuæ falsum est. Et cum eam sic consideratam sequantur potẽtiæ sensitiuæ, sequitur eiusdem perfectionis essentialis esse in homine, & feris, sicut gradus sentiendi secundum rationem genericam eiusdem perfectionis in omnibus est: quod verò ad perfectionem accidentalem pertinet, singulis specierum animalium contulit natura sensitiuas potentias perfectiores, vel minùs perfectas, vt congruebat bono eorum statui, & conseruationi vitæ, & quia odorum sensus parum, vel nihil deseruiebat ad bonum statum rationalis animæ in corpore, vel ad operationes eius, ideò minùs perfectum contulit ei hunc sensum natura vsque adeò, vt non pauci sint homines, qui opera-
48 tione eius omninò destituti sint, quod ex organi indispositione prouenire arbitror. Congruebat verò maximè statui animalium, & conseruationi eorum, vt perfectior olfactus eis concederetur, quia sensûs alimẽti vocari in eis potest, sicut in nobis sensus tactus, per olfactum namque præcipuè alimentum sibi cõueniens agnoscũt, & à disconueniẽti, & nociuo distinguũt.

Ad secundum neganda est maior, quod organum olfactus sit perfectius in homine, nec verum est, quod temperamentum organi debeat esse omninò dissimile obiecto eiusdem sensus, vt cap. de tactu declarabitur. Si enim nullam similitudinem cum eo habeat, non erit conueniens receptiuum specierum eius.
49 Hoc autem est certum, quod organum olfactus in nobis ex vicinitate cerebri nimis humidum, ac frigidum est, & ideò nimis imperfectum comparatum ad odorem temperamentum oppositum postulantem, vt ostendimus.

Ad tertium neganda est minor, quod olfactus hominis plures differentias odoris percipiat, cuius oppositum probauimus.

CAPVT X.

De gustu, & gustabili.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Gustabile autem est tangibile quoddam, & hæc est causa cur non sit sensibile per medium extraneum.

Breuis expositio textus.

1 INtentum Aristot. in isto capite est explicare naturam quarti sensus externi, qui dicitur, gustus, quem nobilitate vult præcedere tactũ propter minorem aliquam rationem materialitatis. De quo explicat quatuor; quid sit gustabile, aut sapor, quem pro obiecto habet, species eius, medium, & organum, ideò quadrimembris est diuisio totius capitis.

Vt igitur obiecti naturam explicet, asserit gustabile esse quod

quoddam tangibile. Quod probat duplici argum. 1. gustus non fit per medium externum: sicut visus, sed sine medio sentire, est per contactum; ergo nequit gustari sapor, nisi per contactum, quare gustabile quoddam tangibile est. Secundò sapor non percipitur à gustu, nisi media humiditate, quam pro materia habet sapor ipse: sed humiditas non sentitur, nisi per tactum: cum sit qualitas tangibilis; ergo gustabile quoddam tangibile est. Sed aduersus priorem rationem arguit hoc modo.
Aliquando existentes in aqua percipimus cibos à longè in ea 2
iniectos, vt si quis vnam partem aquæ attingat, & in alia parte eius distantiori infundatur mel, sentiet illud, & non nisi per intermediam aquam; ergo falsò supponit ratio hæc, quod gustus non habeat medium externum. Respõdet non sentiri mel in casu, nisi quia dulciorem efficit aquam: ita vt illa, quæ tangitur gustu, dulcis sit participationem mellis habens, & ecce mel ipsum sine medio gustatur. Arguit contra posteriorem rationem, sic dantur gustabilia sine humiditate, vt sal, & saccarum; ergo falsum supponit, quod gustabile non percipiatur nisi percepta humiditate. Respondet gustabile habere humiditatem actu, vel potentia, quæ potentia ad actum reducitur per saliuam, qua afficitur, priusquam gustetur, & ideò verum est non percipi vllum gustabile, nisi percepta humiditate, & his in commune saltem explicuit obiectum gustus. Sed vt explicet illud in particulari, asserit ad gustum, non solùm pertinere gustabile: sed etiam oppositum, nempè ingustabile: sed tripliciter ait dici aliquid ingustabile. Primò, quia adeò minimum saporem habet, vt gustari non possit. Secundò, quia saporem habet adeò vehementem, & nociuum, vt vix gustari possit. Et tertiò 3
quia paruum habet saporem. Sed, inquit, ingustabile primo modo dupliciter dici, aut per puram negationem saporis, quia nullum prorsus habet, & tale dicitur ingustabile, sicut Angelus inuisibilis. Secundò dicitur ingustabile priuatiuè, quia licet non habeat saporem perceptibilem, habere tamen potest sicut tenebrosus aër potest habere lumen. Dum ergo dicitur ingustabile oppositum gustabili pertinere ad gustum, de hoc posteriori ingustabili debet intelligi, non de priori purè negatiuo.
Addit tamen non solùm gustabile, & ingustabile pertinere ad 4
gustum: sed etiam potabile, & impotabile; dicitur autem potabile, quia aliquid saporis participat. Agit in tertia parte de sensorio gustus, inquiens esse humidum, non actu: sed potentia, quod de humido saporifero intelligit, hoc est, habente saporem admixtum, hoc enim modo non potest organum habere in se humidum actu: sed potentia tantùm, non verò de humido elementari: nam humiditas elementaris etiam actualis benè

poreſt eſſe in organo, imò neceſſaria eſt ei: ſed permixtam ſapori non debet habere actu: ſed ſolùm potentia. Vnde quamdiu lingua infirmi amaris humoribus eſt affecta, non percipit vllum alium ſaporem: ſed amara omnia iudicat.

5 Explicat tandem ſpecies ſaporis dicens duos eſſe extremos ſapores, qui ſimpliciores ſunt, vt dulcis, & amarus; ſicut album, & nigrum inter colores; ſimpliciores autem eos vocat, quia iuxta illos ſunt duo alij extremi, nempe iuxta dulcem, pinguis, & iuxta amarum, falſus: ſed nõ ſunt iam ita ſimplices. Alij ſunt ſapores medij inter hos extremos, vt acer, auſterus, acerbus, & acidus; ita omnes ſpecies ſaporum ſunt octo, ad quas reducuntur omnes ſapores. Ex tota hac doctrina colligitur definitio huius ſenſus, & obiecti eius. Nam guſtabile, aut ſapor eſt qualitas realis immutatiua guſtus, & guſtus eſt potentia, ſeu facultas perceptiua guſtabilis, vel ſaporis.

TRACTATVS DE SENSV GVSTVS, DE SAPORIBVS, DE MODO quo immutatur ab eis, & diſtinctione eius à ſenſu tactus.

QVÆSTIO I.

Quid ſapor ſit, quot, & quæ ſpecies eius, & quonam modo immutent guſtum.

6 SAPOR vt colligitur ex Ariſtotele, lib. de ſenſu, & ſenſib. cap. 4. *Eſt ſecunda qualitas reſultans ex tali permixtione primarum, in qua humidum comprehendit, vel ſuperat ſiccũ, immutatiua guſtus.* Per priores particulas, vſque ad vltimam diſtinguitur à primis qualitatibus elementorũ pertinentibus ad obiectum tactus; & ita ſe habet reſpectu illarum, vt quaſi pro materia, aut ſubiecto permixtionem earum præſupponat, vel certè corpus mixtum ex eis compoſitum, in quo ita prædominatur humiditas, vt ſiccitatem comprehẽdat, vel ſuperet. Non tamen quamlibet humiditatem, & ſiccitatem conſequitur; ſed ſiccitatem terream, & humiditatem aqueam: nam licet non ſint diuerſæ ſpeciei ſiccitas terræ, & ignis; nec humiditas aquæ, & aëris, ſic tamen accidentali modo differunt, vt ſiccitas terrea, & humiditas aquea denſiorem materiam præſupponant, & permanentiores ſint in ea, & ideò ad immutandum organũ guſtus magis idoneæ, ſiccitas verò ignis, & humiditas aëris ſubtilioris materiæ ſunt, & non ita permanentes: ſed citò potius euaneſcunt, & propterea non ſunt apta materia ſaporis, nec idoneæ ad immutandum organum guſtus, talẽ igitur

7 permixtionem illarum ſequitur ſapor, & non iſtarum. Per vltimam

timam verò particulam distinguitur sapor à cæteris secundis qualitatibus, præsertim ab his, quæ sunt obiecta aliorum sensuum. Sed ex tota definitione colligitur saporem esse accidens mixti corporis, & ideò non conuenire elementis suam puritatem retinentibus: nam ratione alicuius extrinsecæ admixtionis aliqualem possunt saporem contrahere.

Circa species verò saporis dissentiunt antiqui in duobus; videlicet in numero earũ, & modo, quo inter se ordinentur: nam circa numerum: Plin. lib. 15. naturalis hist. ca. 27. tredecim enumerauit, videlicet dulcem, suauẽ, pinguem, amarum, austerũ, qui 8
est stipticus, acrem, acutum, acerbum, qui est ponticus, acidum, salsum, & tres alias, quas mirabilis naturæ appellauit, quia plures continere videntur sapores proprios, vel alienos, videlicet saporem vini, saporem etiam lactis continentem pinguẽ tanquam proprium, dulcem, alienum. Et tandem sapidis aquis suũ peculiarem tribuit saporem. Aristoteles verò ad finẽ præsentis capitis octo species saporum numerauit, videlicet dulce, amarum, pingue, salsum, acre, austerum, acerbum, & acidum. Sed in lib. de de sensu, & sensib. ad septem eas reuocauit, quia pingue reduxit ad dulce, salsum verò ad amarum. Sed si ita numerandæ sunt, non septem: sed sex tantùm numerabuntur, quia si ab octo demas duo, nempe pingue, & salsum, quæ in dulci, & amaro imbibuntur, solùm restabunt sex, & ita esset profectò, nisi in vtroque loco citato per incuriã fuisset prætermissus acutus, vt benè adnotauit Tolet. q. 29. huius lib. quod meritò supplendũ af- 9
seruit, vt ita constare sibi possit Aristot. nouem species ponens: sed eas ad septem reuocans. Galenus verò aliam videtur speciem addidisse, nempe insipidum, quale est in albugine oui.

Communis tamen omnium interpretum consensus Aristotelicum numerum sequitur, cui assentiẽdum est. Quamuis parum momenti habeat, maiorem numerum ponere omnes distinguendo, vel minorem, quasdam sub aliis numerando, vel ad eas referendo ratione similitudinis.

Sed in modo ordinandi has species sub vna prima contrarietate duorum extremorum simplicium maximè distantium in tali genere dissentit planè Arist. à Platone, & Galenus ab Aristotele. Nam Plato in Timæo, & Galen. loco citato, quos Conciliator sequitur differ. 145. primam contrarietatẽ, sub qua collocantur reliquæ species saporum, non constituunt ex dulci, & amaro; sed ex acerbo, & acuto. Aristoteles verò cap. præsenti, & lib. de sensu, & sensibili, c. 5. primam contrarietatem saporũ, sub quibus continentur reliquæ, quasi secundariæ, constituit ex dulci, & amaro. Sed grauissimi isti Philosophi contrarij in hac parte non sunt: sed diuerso modo locuti ex diuersá considera-

10 tione saporis. Nam Galenus tanquam peritissimus medicus naturam eius ex ordine ad temperamenta corporum diuersa, ex quibus oriũtur, species eius considerauit, quæ absque dubio accidentalis ratio earum est: cùm contingat eandẽ speciem saporis in diuersis corporibus repertã, diuersa, atque omninò opposita temperamenta eorum sequi, vt amaritudo in apio reperta sequitur temperamentũ eius, in quo prędominatur calor. In radice verò peponis sequitur temperamentum oppositum, in quo prædominatur frigus. Et præterea sapor, & odor sequũtur temperamenta primarum qualitatum opposita: nam odor sequitur temperamentũ, in quo siccum comprehendit, vel superat humidum, sapor verò oppositũ, in quo humidum comprehendit, vel superat siccũ. Et tamen cõstat non esse qualitates contrarias, licet sint diuersæ: ergo ex ordine ad talia temperamẽta, non potest tanquam ab essentiali, nec ideo tanquam ex infallibili regula sumi prima contrarietas saporum, nec ordinatio aliarum specierũ sub ea. Propterea Arist. ex essentialibus saporis eã desumpsit, & ideò infallibilẽ regulã tradidit, quam absque dubio admitterẽt Galenus, & alij. Essentialis verò ratio saporis, ex qua primã contrarietatem desumpsit Aristo. est saporẽ esse qualitatem talis naturæ, vt possit immutare gustũ; nam ex hac ratione constituitur in specie passibilis qualitatis, vt docet idem Arist. in eo prædicamẽto. Prima verò extrema immutatiua gustus sunt sapor dulcis, & amarus, quia ille modo perfectissimo eum immutat, iste verò pessimo, reliquæ verò species magis, & minùs perfectè, aut modo magis, aut minùs inepto, prout magis, & minùs accedunt, vel recedunt ad illas, & hæc regula sumendi primam cõtrarietatem specierum saporis, & ordinandi

11 omnes species sub ea, nunquã fallit, & propterea illam sequuntur omnes interpretes Aristot. præsertim D. Thom. de sensu, & sensibili, lect. 11. Comment. cap. præsenti, ad text. 105. & 5. collectan. cap. 27. Garb. in Summ. tract. 5. quæst. 71. Conta. in lib. de elem. Iauel. 2. lib. de anima, quæst. 46. & ita sentiendum est, & hæc de duobus in titulo quæst. propositis.

Sed restat vltimum, ac magis difficile, quomodo sapor immutet gustum, videlicet se coniungendo cum eo, vel sensorio eius, secundum esse reale, & physicum, vel solùm secundum esse intentionale per species proprias, vel vtroque modo.

12 Et primã opinio asserit gustum immutari à sapore secundum esse reale, & naturale. Ita Vales. 2. lib. controuers. med. cap. penult. Probatur testimonio Aristot. cap. præsenti textu 101. & 102. vbi duo asserit, primum quod sensus gustus, cum sit quidam tactus, non habet medium externum, ex quo infero mouere sensum sine medio, & ideò per se immediatè attingendo organum,

organum,& potentiam,& non per speciem.

Ex quo idem colligitur, quia humiditas cùm sit qualitas tãgibilis, sine medio mouet organum,& ideò secundũ esse reale, & naturale,non secundum esse intentionale , & consequenter sapor per illam mouens. Secundum nihil posse causare sensationem in gustu , nisi eum per humiditatem moueat. Quod 13
sentit planè D.Thom.1.part. quæst.78.art.3. sic inquiens : ***Ex parte autem organi est immutatio naturalis tactu & gustu ; nam & manus tangens calida calefit , & lingua humectatur per humiditatem saporum.*** Probatur deinde ratione ; quia vbi obiectum est per se præsens, & proportionatum potentiæ , per se illam mouet,& ideò specie intentionali non indiget,per quam præsens, & proportionatum fiat,ac moueat, sed ita se res habet in sapore respectu gustus;ergo non indigebit specie:sed per se immediatè mouebit sensum,& sentietur. Minorem sic probo ; sapor tangit per se,& sine medio organum, sicut tãgit humiditas,per quam mouet ipsum;ergo per se ipsum fit ei præsens. Probatur consequentia, quia contactus fit per immediatam præsentiam vnius ad alterum , & ea se tangunt , vt docuit Aristotel. 5. lib. phys.quorum vltima sunt simul. Est etiam per se proportionatus gustui in esse gustabili : cùm sit per suam naturam realem actu gustabilis.

Secunda opinio tenet saporem mouere gustum,& sentiri ab eo,non per se ipsum immediatè , sed per speciem sui productã in organo,& potentia.Ita expresè D.Thom. 1.p.quæst.78.art. 3.in corpore,& ad 4. vbi organum gustus dupliciter immutari dicit dum sentit , immutatione naturali ab humiditate gustabilis,& immutatione spirituali,siue intentionali à sapore eius, & cum D. Thom. sentiunt omnes ferè interpretes huius cap. 14
præsertim recentiores,& videtur nobis expressa ab Aristotele, & longè probabilior.Aristoteles enim ca.12.huius lib.in principio sic loquitur de sensibus: ***Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere,quod sensus est id , quod est susceptiuum formarum sine materia,vt cera annuli sine ferro,& auro recipit signũ,*** quæ verba de speciebus intentionalibus intelligunt omnes interpretes,eáque ad particulares sensus,visus, odoratus , & gustus applicat (paucis interpositis) sic inquiens: ***Similiter autem,& sensus vniuscuiusque ab habente odorem,aut saporem , aut sonum patitur,&c*** Sẽtit igitur Aristoteles,gustum immutari à sapore per 15
species intentionales,sicut visum,& auditum,& non secundum esse naturale.

Vt autem ratione probent hanc sententiam recentiores quidam,videntur supponere,quod sapor nõ possit esse præsens per se organo huius potentiæ,quia cùm sit neruus quidam linguæ

quadam ſpongioſa, ac nimis poroſa carne contectus, habet potentia guſtandi hanc carnem pro medio, non quidem externo, ſed interno, nam ſolùm negauit Ariſtoteles habere mediũ externum. Quo ſuppoſito ita arguunt: ſapor non poteſt per ſe ipſum tangere organum huius potentiæ: ergo nec potentiam in organo exiſtentem, nec etiam per alium ſaporem ſibi ſimilem in ea productum, quia ſapor non eſt actiua qualitas, ſicut neque odor, vt cap. præcedente probauimus: ergo nec poteſt ei coniungi per ſe, nec per ſui ſimilem in eſſe reali; quare neceſſe
16 eſt, quod ei coniungatur, & præſens fiat per ſui ſimilitudinem intentionalem productam in hac media carne, atque etiam in potentia ipſa. Hoc tamen argumentum vnum videbitur præſupponere incertum, & fortaſsè falſum, videlicet quod ſapor ſolùm poſſit tangere ſecundum eſſe reale carnem illam ſpongioſam, quæ eſt medium internum guſtus; non tamen organum eiuſdem potentiæ ſub ea exiſtens, videlicet neruum in quo reſidet potentia. Quod ſi eſſet certum, vel ab aduerſariis conceſſum, probaret quidem efficaciter intentum. Veriſimile tamen eſt alimentum, in quo defertur ſapor, ſaltem ſecundum ſubtiliores partes per meatus, ac poros illius ſpongioſæ carnis pertráſire vſque ad neruum, eúmque tangere per ſe, & conſequenter ſaporem in eo delatum, ſatiſque erit, vt ſapor in his partibus ſubtilibus delatus ſentiatur, vt verum ſit, quod ſapor ſecundum eſſe naturale moueat guſtum: Imò vt guſtus ſuam habeat operationem ſine ſpeciebus intentionalibus, non eſt enim neceſſarium, vt ſapor omnium partium alimenti deguſtetur, vt totum ipſum alimentum aſſumptum nutrire poſſit corpus, ſed
17 ſufficit ſecundum aliquas partes deguſtari; quare non probabitur per ſpecies intentionales mouere guſtum.

Vt igitur efficaciter impugnetur, admittendum eſt aduerſus noſtram ſententiam ſaporem ſecundũ eſſe reale, non ſolùm ad mediam illam carnem ſpongioſam tegentem organũ peruenire, ſed vſque ad organum. Quo admiſſo adhuc poteſt efficaciter probari, quod ſapor non per ſe, ſed per ſpecies intentionales moueat organum, atque potentiam, & ſentiatur hoc modo.

Vt obiectum concurrat cum potentia ad operationem vitalem, debet eſſe ei intimè præſens ſecundum motum talis potẽtiæ, vt ſi ſit intellectiua debet eſſe ei intimè præſens, non ſolùm in eſſe reali, ſed in eſſe intelligibili, ſi verò ſit ſenſitiua in
18 eſſe ſenſibili, & ſi ſit talis potentia ſenſitiua in eſſe obiectiuo eius, vt ſapor eius, debet eſſe intimè præſens potẽtiæ guſtus in eſſe guſtabili. Et ratio à priori huius intimæ præſentiæ neceſſario requiſitæ eſt perfectio operationis vitalis procedentis à principio intrinſeco, ex qua planè colligitur potentiam, & ob-

iectum

iectum, ex quibus fit integrum principium vitalis operationis, priùs debere effici vnum intrinsecum principium, quàm eliciant operationem, non possunt autem fieri vnum principium intrinsecum ante operationem per solum contactum, qui sufficeret, quidem ad rationem alterius operationis inferioris; & non vitalis, vt ad calefaciendum, cuius ex eo solùm vnum principium esse dicuntur, quia simul concurrunt ad agendum circa passum extrinsecam, non tamen sufficit, vt sint vnum principium vitalis operationis, quæ non est actio circa passum extrinsecum, sed interna, ac propria eiusdem potentiæ in se, & circa se (vt sic loquamur) in eaque permanens; ergo necessariò ad eam requiritur, vt fiant vnum per internam, seu intimam 19
præsentiam obiecti ad potentiam, quæ intima præsentia non est excogitabilis, nisi obiectum ante operationē intra eandem potentiam sit secundum esse obiectiuum, sed constat non posse saporem esse intra potentiam gustus per se inhærens illi, nec per alterum saporem sui similem in ea productum, ergo solùm per speciem intentionalem ei inhærentem. Quod sic declaro simul, & confirmo, nam duo solùm possunt sine specie intentionali per se intelligi, quia per se sunt intra ipsam potentiam secundum esse intelligibile. Primum est diuina essentia non solùm respectu diuini intellectus, sed etiam respectu intellectus Deum clarè videntis, quia cùm sit infinita, atque immensa, per se est intimè præsens cuicunque creaturæ, & per se potest fieri præsens in esse intelligibili cuicunque intellectui creato, cum per se sit intra ipsum, & quia hanc intimam præsentiam in esse intelligibili potest habere per suam infinitatem, & immensitatem, per quam est intra intellectum, & potest ei vniri in ordine ad visionem sui, repugnat quod eam habeat per aliquam creaturam, & hæc est præcipua ratio, ob quam repugnat dari speciem impressam diuinæ essentiæ, per quam videatur à beatis. Postremum est, Angelus ad se intelligendum, quia ratione 20
identitatis dicitur esse intra proprium intellectum, quem intra se habet tanquam virtutem intelligendi, & ideò non indiget specie, vt se intelligat, sed per se vnitur cum suo intellectu, & per se efficit cũ eo vnum principium intrinsecum intellectionis. Cætera verò omnia specie indigent, vt intelligantur, etiam si simul sint cum re intelligente per præsentiam, vel se penetrent cum ea. Et hinc est, quod licet duo Angeli sint in eodem loco, vel vnus sit intra alterum per illapsum, (eo modo, quo excogitetur possibile per diuinam potentiam) neuter potest alterum intelligere sine specie, quia nulla harum est intima præsentia in esse intelligibili, qualis requiritur ad constituendum vnum principium intrinsecum vitalis operationis, sed realis

tantum extrinseca(& vt ita loquamur)quasi materialis in ordine ad intellectionem: intima enim præsentia in esse intelligibili quasi intentionalis est, quam non habet per se res vna respectu alterius nisi sit infinita, atque immensa, nam infinitudo, & immensitas omnem modum præsentiæ possibilem inclu-
21 dunt. Creatura verò limitatum esse habens solùm potest habere respectu alterius extrinsecam, & quasi materialem præsentiam, at respectu sui etiam intentionale, non ratione immensitatis, sed ratione identitatis, quia nullus potest excogitari modus præsentiæ quo res non dicatur esse sibimet præsens iuxta modum essendi quem habet ex propria perfectione essentiali. Ex quibus efficaciter colligitur saporē non esse intimè præsentem per se potētiæ gustus in esse gustabili, vt requiritur ad constituendum cum ea vnum principium sensationis sui, quantumcunque tangat per se organū, imò etiam si alimentum se penetraret cum eo, & idem sapor cum potentia, quia per contactum, vel penetrationem nō dicitur esse intra potenriam, sed solùm esse simul loco cum ea; adhuc ergo remanet extra illam secundum proprium esse gustabilis, & propterea specie indiget, per quam constituatur sub tali esse intenrionali, & ita vniatur ei constituens cum ea, vnum principium intrinsecum sensationis.

22 Et ex eadem doctrina intelligitur nihil probare testimonio Aristotelis, & D. Thom. aduersus nostram sententiam, quia licet alimentum tangat organum, & humiditate eum afficiat, hoc non est eum afficere vt gustabile, sed solùm vt tangibile, quia non afficit illud per saporem in eo productum, sed per humiditatem non pertinentem per se ad gustum, sed ad tactum: quare nec potest gustum secundum propriam rationem gustus mouere, vel afficere, nisi per speciem intentionalem, vt probauimus.

Ad argumentum verò neganda est minor, quod sapor sit intimè præsens gustui per seipsum; quia non est per se intra ipsum vt probauimus. Vnde quamuis concedatur præsens loco, imò quamuis concederetur penetratus cum organo, & potentia, extrinseca prorsus est, veráque præsentia, & quasi materialis, non intima, nec secundum esse gustabilis: quare non sufficit vt ita vniatur potentiæ constituens cum ea vnum principium intrinsecum sensationis, quam proinde vnionem non potest habere secundum esse naturale, sed solùm per speciem intentionalem sui productam in eadem potentia.

QVÆS

QVÆSTIO II.

Quod ſit organum, ac medium guſtus.

DVo petit titulus quæſtionis, videlicet quænam ſit illa pars corporis, in qua reſidet potentia guſtandi: hæc enim vocatur eius organum, atque etiam quodnam ſit medium per quod ſapor, vel ſpecies eius ad eandem potentiam peruenit. Vt autem vtrumque explicemus, adnotare oportet à cerebro vſque ad linguam deriuari duos neruos, qui per mediam linguam pergentes minores alios, aut quaſi ramuſculos ad vtramque partem linguæ, imò ad palatum vſque ſpargunt; hos neruos tegit caro quædam rara, ſpongio, atque porosa meatibus plena, vt per eam poſſint ſapores, vel earum ſpecies facilè ad neruos peruenire. Per hos igitur neruos, ac ramuſculos eorum tanquam per organum extenſam eſſe potentiam guſtandi docet Ariſtotel. 1. lib. de hiſtoria animal. cap. 11. & 2. lib. de partibus animal. cap. 12. qui conſentiunt omnes tam philoſophi, quàm Medici, Galen. libro de vſu partium capit. 2. Veſali. lib. 2. de fabrica capit. 19. Auicenna lib. 12. de animalibus capit. 12. Valeſ. 2. lib. controuerſ. medic. capit. 24. Plinius libr. 11. naturalis hiſtoriæ capit. 35. Lactan. lib. de opificio Dei cap. 10. Comment. 1. collectan. cap. 3. Albert. Magn. in 2. parte Summæ de homine quæſt. 2. de guſtu citans Gregor. Nyſſen. Toletus, Conimb. & cæteri omnes interpretes huius capitis, & ex ſanctis Patribus D. Auguſt. lib. 2. de verbis Domini. D. Damaſc. 2. lib. de fide cap. 18. D. Nemeſ. in libr. de natura hominis cap. 9. qui eandem potentiam ad palatum quoque extendunt, & meritò, nam & ramuſculi neruorum ad ipſum quoque aliqua ex parte extenduntur. Vnde cæteri omnes in hoc etiam conſentiunt. Imò Ariſtoteles ipſe 4. lib. de partibus animalium cap. 11. etiam ad gulam eam extendit hiſce verbis. ***Eſculentorum enim voluptas in deſcendendo contingit. Dum enim deglutimus pinguia ſentimus & ſalſa & dulcia, & reliqua generis eiuſdem & omniũ ferè condimentorum, eſculentorumque in deuorando gula tactione ſuauitas exiſtit & gratia.*** Sed in quanam parte linguæ præcipuè vigeat ſenſus iſte? 23 24

Reſpondeo cum Ariſtotele, 1. lib. de hiſtoria animal. cap. 11. & omnibus ferè interpretibus huius loci, ***hunc ſenſum magis vigere in cuſpide linguæ, & ita tenendum eſt***, quia experientia, & ratione comprobari poteſt: experientia quidem; nam lapſos cibos ad linguæ radicem ob cuſpidem eius retrahimus vt perfectiùs ſaporem eorũ percipiamus. Ratione verò quia ea pars linguæ mollior eſt, & nerui quoque (licet minores) abſque dubio molliores, ac propterea ad percipiendos ſapores magis idonei. 25

Vnum tantùm adnotare oportet, quod Ariſtotel. in libr. de 26

sensu,& sensib.cap.2.& 2.lib.de partibus animal.cap.10.posuit organo omnium sensuum,& præcipuè gustus,& tactus in corde,sed in eo apud ipsum intelligi debet tanquam in principio, ac radice,non tanquam in proprio,proximóque subiecto,quod organum vocamus, & ideò organa singulorum his quinque atque etiam aliis locis citatis distinxit, & in diuersis partibus corporis collocauit.

Et ex his constat, quodnam sit medium gustus, nam medio quidem externo caret,quod in tribus prioribus sensibus est aër, & aqua, & hoc solùm asseruit Aristoteles, quo non obscurè significauit habere medium internum: nam si hoc etiam careret,absolutè proferret non habere medium, habet igitur internum, nempe spongiosam illam, atque porosam carnem, qua tegitur,& per quam sapores, vel eorum species ad eum perueniunt, & ita sentiunt omnes citati autores.

QVÆSTIO III.

An sensus gustus distinguatur à sensu tactus.

27 PRima opinio negat gustum distingui à sensu tactus. Ita Venetus cap. præsenti, & videtur cum eo sentire Ægidius in expositione textus 103. ejusdem capitis. Ponit itaque hæc sententia sensum tactus esse dispersum per totum corpus, sed in lingua habere specialem quendam actum circa cibo,gustando sapores eorum, qui actus non est aliud, quàm tali modo eos tangere, vt per talem contactum percipiatur sapor eorum, Hunc verò actum specialem habet in parte illa corporis determinata, & non in reliquis propter speciales dispositiones in ea sola existentes; & non in aliis.Et huius exemplum habetur in anima, quæ licèt sit vna specie, & numero in toto corpore, habet tamen diuersas potentias, & operationes in quibusdam, & non in aliis,vt in oculis potentiam visiuam & actum viden-
28 di. Ita ergo idem sensus tactus secundum speciem, & numerum reperitur in toto corpore, & partibus eius, sed non eodem modo, nec ita perfectè operatur in omnibus, sed iuxta dispositiones earum, quare in lingua perfectiores habente dispositiones, perfectiorem habet actum, quo tangendo cibum simul percipit saporem eius,& ex hoc actu perfectissimo sensus tactus denominatur gustus.Itaque quo ad essentialia negat hæc sententia distingui gustum à tactu, sed solùm ponit diuersum ab eo per quandam connotationem talium dispositionum in organo, & talis perfectionis accidentalis in operatione. Fundatur verò in quibusdam testimoniis Aristotelis: nam duo protulit de sensu gustus cap.præsenti, nempe, quod sit tactus

quidam, loquitur autem formaliter, & nõ materialiter tantùm, quia distinctio, aut identitas formalis potentiarum ex obiecto sumitur ab eodem Aristotele: sed in obiecto conuenire docet: cum affirmet non posse gustum percipere vllum saporem, nisi percepta humiditate, de qua cõstat esse qualitatem tangibilem, ergo sensit habere idem obiectum, quod expresse protulit dicens: *Gustabile esse quoddam tangibile*, & ideò esse eandem potentiam essentialem; quare formalis est prædicta locutio eius. Videlicet, *Gustus est quidam tactus.*

29 Secunda opinio communis & vera est omnium interpretum Aristotelis, qui cum eo tenent *gustum, & tactum esse duos sensus specie distinctos, non minùs quàm tres alios, quamuis in quibusdam assimilentur.* Et de Aristotele certissimum est cap. sequenti, & 3. lib. de anima capit. 1. Et 3. libr. de histor. animal. capit. 8. quibus locis expressis, ac propriis nominibus enumerat hos duos sensus tanquam distinctos sicut cæteros tres, asserens quinque enumerari externos sensus, interpretes verò omnes cap. præsenti, & sequenti expresse id sentiunt, ita vt nemo vnquam de hoc dubitauerit; quamquam similitudines oppositæ pro alia sententia aliqualem apparentiam identitatis indicent.

30 Et primam rationem pro hac sententia, contra illam desumo ex his verbis Aristotelis cap. sequenti textu 112. *Omnia enim tangibilia sentit secundum eandem partem, & saporem, si igitur, & alia caro sentiret saporem, videretur vnus, & idem sensus, gustus, & tactus, nunc autem duo propter quod non conuertitur.* Quibus asserit organa horum sensuum ita se habere, vt lingua sit adæquatum gustus, quia in illa & nulla alia parte corporis residet, sed inadæquatum tactus, quia non solùm in lingua reperitur, sed in cæteris partibus corporis: ex quo ita arguo. Potentiæ sensitiuæ specie distinctæ postulant distincta organa prout congruunt modis earum operandi distinctis, sed gustus, & tactus, habent distincta organa, cum organum tactus sit in toto corpore, & singulis partibus eius, gustus verò in sola lingua: ergo sunt distinctæ potentiæ. Nec soluitur arg. dum dicitur idem esse organum tactus per totum corpus dispersum habens tamen in diuersis partibus dispositiones diuersas, quia perfectiùs exercet propriam operationem per vnam partem, quàm per alteram, & ideò perfectiores in ea parte dispositiones postulat, vt linguam per quam sic quædam tangit, vt non solùm 31
humiditatem eorum, sed saporem etiam percipiat, ex quo non debet lingua censeri organũ distinctum à cæteris partibus, nec distinctæ potentiæ, sed solùm distincta pars, atque perfectior totius adæquati organi, in quo residet tactus. Nam adhuc lingua potest habere suam operationem tactus sine operatione

gustus,

gustus, vt si quispiam aquam purè elementarem bibat nullum saporem habentem, sentiet per tactum humiditatem, & frigiditatem eius, nullam habens sensationem saporis, nec gustus: ergo adhuc in parte illa, in qua concurrunt sensatio tangendi, & gustandi, sunt separabiles, atque distinctæ: ergo potētię istæ distinctæ sunt, siquidem vna operatur nō operante alia. Secundò, quia diuersa obiecta habentia diuersum modum immutandi distin-
32 guunt diuersas potētias (vt superiùs ostendimus) & ideò potentiæ distinguuntur per obiecta diuerso modo immutātia, sed euidens est diuerso modo immutare saporē à primis qualitatibus tangibilibus, quæ sunt obiecta tactus: ergo distinguit potentiam gustandi à potētia tangendi. Probatur minor, quia sapor immutat potentiam gustus secundum distinctam proportionem, ac immutant qualitates tangibiles, de quibus euidens est immutare linguam, in qua est gustus, nullam efficientes sensationem gustus, & efficientes sensationem tactus: ergo distinguunt tactum à gustu.

33 Pro solutione argum. distingui debet triplex acceptio tactus, communissima quidem, prout tantùm dicit simultatē corporum per extrema indiuisibilia, quo pacto definitur ab Aristot. 5. lib. physicorum asserente corpora illa tangere, quorum vltima sunt simul. Secunda est magis propria pro contactu potentiæ vitalis necessariò ad percipiendum obiectum propriū, in qua quidem conuenit gustus cum tactu. Tertia strictissima est pro contactu potentiæ vitalis solas qualitates tangibiles, vt tales percipientis, & hæc est sensus tactus distinctus à gustu. Et iuxta easdem acceptiones sumi potest tangibile, vt consideranti patet.

Qua distinctione præsupposita ad formam argumenti negandum est antecedens, quod gustus, & tactus conueniant in
34 organo, & obiecto, sed in vtroque planè distingui efficaciter probatum est. Quod verò neuter indigeat medio externo, nihil refert ad identitatem eorum; sicut nec refert, quod tres alij sensus indigeant eodem medio externo, vt non censeantur distincti. Quod verò asseruit Arist. gustum esse quendam tactum, & gustabile quoddam tangibile iuxta secundam acceptionem tactus, & tangibilis intelligitur. Et cum quæritur, an sint propositiones per se, vel solùm per accidens, sicut hæc, ***album est dulce***. Respondeo esse per se, quia saltem necessitate, ac perseitate naturali præsupponit gustus tactum, & gustabile tangibile, quod nō habent album, & dulce. Sed ex hoc non probatur, quod tactus in tertia acceptione, ac propriissima pro sensu solum percipiēte qualitates tangibiles prædicetur de gustu, sed talis prædicatio sic enuntiata, ***sensus gustus est sensus tactus*** falsa est, ac disputata, sicut hæc ***sensus visus est sensus tactus.***

CAPVT.

CAPVT XI.

De tactu, tangibilibus, ac medio.

TEXTVS ARISTOTELIS.

De tangibili autem, & tactu eadem ratio, &c.

Breuis expoſitio textus.

VLtimo loco ſenſum tactus proponit Ariſtoteles explican-
dum, quia materialior eſt cæteris, & ideò imperfectior. 35
Eius verò doctrinam quaſi promiſcuam, & minùs ordinatam
tradit, & propterea vt meliùs intelligi poſſit, eam ordine tan-
tiſper inuerſo explicabimus. Totũ igitur caput quatuor cõtinet
dubia, & eorum ſolutiones; & ideo in quatuor partes poſſumus
illud diuidere ita vt in ſingulis ſingula proponat, & ſoluat dubia.

Primum dubium proponit circa vnitatem, vel pluralitatem
tactus, videlicet, an ſit vnus, vel plures ſenſus; & primò conten-
dit probare, quod non ſit vnus, ſed multiplex tactus, hoc argum.
vnus ſenſus vnius eſt contrarietatis, vt vnus viſus albi, & nigri,
ſed tactus verſatur circa plures contrarietates; nempe calidi, &
frigidi, humidi, & ſicci: ergo multiplex erit. Et ſi reſpondeatur,
ait quemuis alium ſenſum circa plures contrarietates verſari,
nec tamen ideo eſſe plures. Reſpõdet verſari quidem circa plu-
res, ſed omnes conuenire ſub vna ratione communi, à qua vni-
tatem capit ſenſus; talis verò ratio communis non datur in 36
tactu, ſub qua conueniant omnes contrarietates, circa quas
verſatur, & ideò non poſſe habere vnitatem. Sed decepti puta-
mus vnum eſſe: cum multiplex ſit, & cauſam deceptionis eſſe
affirmat medium, quod nobis eſt naturaliter coniunctum,
nempe caro, quæ cùm eadem ſit in omnibus partibus, per quas
tangimus, videtur nobis eundem eſſe tactum in omnibus: ſed
hoc non obſtante diſtinctus eſt, quia etiam ſi connaturalis,
nobíſque coniunctus foret aër, ſicut modo eſt caro; diſtincti
forent viſus, auditus, & olfactus, per eum tanquam per idem
medium operantes, & ſolùm ex noſtra deceptione prouenire
perſuaſio, quod eſſent vnus: ergò etiam ſi eadem ſit caro nobis
connaturalis, diſtincti ſunt tactus in nobis, licet decepti iudi- 37.
cemus eſſe eundem. Quod probat etiam exemplo guſtus qui
ſimul reperitur in eadem lingua cum tactu, ſed quia tactus ex-
tenditur ad cæteras partes corporis, diſtinctus iudicatur ſenſus
ab eo, ſed ſi guſtus etiam ad omnes extenderetur, decepti puta-
remus eundem eſſe ſenſum, guſtum, & tactum; cùm tamen ad-
huc eos diſtinguere: diuerſitas obiectorum, nempe guſtabilis,
& tangibilis: ſufficit ergo diuerſitas obiectiua, quam faciunt
diuerſæ contrarietates qualitatum tangibilium, vt diſtincti ſint
ſenſus

sensus tactus, quamuis in toto ipso corpore reperiatur vterque.
38 In secunda proponit aliud dubium, an sit aliquod medium
externum in tactu, sicut in visu, & auditu, vel internum tan-
tùm: & probat dari præsupponens tria. Primum, quod omne
corpus habet profunditatem. Secundum quod duo corpora non
se tangunt, si aliquod tertium sit inter ea medium, vt si inter
manum, & lapidem sit medius aër. Tertium omne humidum,
vel humectatum esse corpus. Quibus suppositis sic arguit; si
vnum corpus tangatur ab alio in aqua, humectatur ab illa: ergo
mediat inter corpus. Quare licet se tangere videantur, non se
tangunt. Et multò minus si tangant se in aëre; nam semper erit
medius aër, licet ob subtilitatem non percipiatur: & dubium
hoc insolutum videtur relinquere.
Tertium dubium est, an sensationes omnium quinque sen-
39 suũ similes sint in eo, quod per medium externũ fiant omnes.
Cui respondet omnes quidem per medium externũ fieri, quam-
uis diuersa ratione, discrimẽ ait in duobus esse positum; in prio-
ri quidem, quia tres priores sensus, nempe visus, auditus, & ol-
factus percipiunt obiectum per medium externum maximum.
Gustus verò, & tactus per medium externum breue; & propte-
reà decipimur existimantes non habere medium externum il-
lud non percipientes, cùm tamen in cæteris ob magnitudinem
percipiatur. Secundum discrimen est, quod obiecta trium prio-
rum sensuum, priùs immutant medium, quàm potentiam: quare
medium priùs patitur ab obiecto, quàm agat in potentiam; in
tactu verò simul patitur potentia ab obiecto, & medio, & huius
exemplum assignat in eo, qui habet clypeum capiti superposi-
tum, & percutitur ab alio: tunc enim non priùs patitur mediũ,
quàm potentia: sed simul patitur potentia ab vtroque, nempe
ab obiecto, & medio, videlicet à manu, & clypeo.
Vltimum dubium secundo loco propositum ab Aristotele,
40 sed in vltima parte capitis solutum est, an caro ista exte-
rior sit organum, seu sensorium tactus, vel aliquid sub ea la-
tens, vt neruus, vel quid simile. Cui respondet carnem non esse
sensorium: sed medium, sicut aër, vel aqua est medium visus,
vel auditus, licet non sit externum discontinuatum ab orga-
no, sicut aër à visu, quod probat hoc argumento: Sensibile po-
situm supra sensorium non sentitur; vt in visu: si color supra
oculum ponatur, non videbitur: sed tangibili posito supra car-
nem sentitur; ergò caro non est sensorium tactus. Minor pro-
batur experientia aëris, & aquæ: nam statim ac approximata
41 sunt carni, sentiuntur, quare aliquid sub carne latens, senso-
rium est, caro verò, non nisi medium.
Obiectum verò huius sensus sunt quatuor primæ qualitates
elemen

elementorum, vt calor, frigus, humor, & siccitas; istæ enim dicuntur qualitates tangibiles, & quædam aliæ, quæ sequuntur permixtionem earum, vt durum, molle, asperum, lene, &c. Sensorium verò, seu organum eius erit pars illa corporis, quæ est in potentia ad has qualitates percipiendas, in potentia ait esse debere, & non in actu; quia sensorium quantum fieri potest debet esse denudatum à qualitatibus obiecti, ita vt eis non sit actuatum, quia si actu eas habeat, non poterit eas percipere: cum intus existens prohibeat extraneum. Ex quibus colligit quod cùm sensorium tactus non possit omninò denudari à qualitatibus tangibilibus quæ sunt obiecta eius, quia (cum mixtum sit) eis constare debet, prouida natura, sic res disposuit, vt eis constaret ad temperiem reductis, vt licet non possit eas recipere, vel sentire in gradu remissiori, in quo illas habet, sentiat saltem gradus intentiores earum. Gratia exempli, si 42
sensorium tactus habet calorem vt duo, non poterit sentire obiectum calidum tantùm vt duo, benè tamen quodcumque aliud intensius: cuius non percipiet totam latitudinem caloris quam habet: sed eum, vel eos gradus dumtaxat, in quo excedit calorem sensorij, nempe totam intensionem vltra duos gradus. Docet tandem ad obiectum tactus, non solùm pertinere tangibile: sed etiam intangibile: sed illud per actum positiuum percipi sensu, hoc verò solum per negationem: sed intangibile ait dupliciter dici, vel quia vehementes, ac nociuas tactui qualitates habet, aut quia habet adeò remissas, vt percipi à sensu non possit.

TRACTATVS DE SENSV TACTVS, VNITATE EIVS, SENSORIO, medio, ac modo, quo immutatur ab obiecto.

QVÆSTIO I.

Quodnam sit organum tactus.

CIRCA organum huius sensus illud necessariò præmittendum censui, quod Aristoteles diuersis suæ doctrinæ 1
locis contraria omninò docere videtur. Nam in lib. de sensu, & sensib. cap. 2. in lib. de iuuen. & senectute, cap. etiam 2. & 2. lib. de partibus anim. cap. 10. organum gustus, & tactus in corde collocat. Primo autem lib. de anima, textu 79. negat expressè vllum sensum esse in ossibus, & neruis, cæterisque partibus corporis nimis terrestribus. Et 1. lib de historia animal. cap. 4. & 2
lib. 2. de partibus animal. cap. 1. & 5. expressè docet non solùm neruos, aliásque internas partes corporis esse sensorium tactus: sed etiam carnem. At cap. præsenti sub carne latere organum tactus

tactus docet, carnem verò medium quidem esse internum, non sensorium, sicut respectu sensus gustandi. Ex quibus occasionẽ sumpserunt interpretes eius diuerso modo opinandi, qui iuxta hos tres modos loquendi in tres classes diuisi sunt.

Ad primam pertinent Themistius in sua paraphrasi, cap. 39. & 40. & Simplicius 2. lib. de anima ad textum 116. qui propter priora testimonia affirmant tactum sedem habere in corde tanquam in proprio subiecto, & organo.

Alij verò in neruis, qui carne obteguntur, carnem verò esse medium tactus internum, vt Aristoteles, cap. præsenti sentire videtur; & ita sentiunt Com. 2. lib. de anima, comm. 16. Galen. 1. lib. de vsu partium, cap. 16. & 18. lib. 5. cap. 9. & lib. 12. cap. 2. atque etiam lib. 2. de temper. Fernel. in lib. de facultate animæ, cap. 6. Vesal. lib. 6. cap. 17. Albert. Mag. 2. lib. de anima tract. 3. cap. 31. & 34. Concil. diff. 42. atque etiam Ægidius cap. præsenti ad textum 108. dub. 2. Iandu. quæst. 29. Scotus quæst. 29.
3 idem videtur sentire D. Thom. lect. 22. huius lib. Probatur duplici argum. eiusdem Arist. cap. præsenti. Primò, quia sensibili posito supra organum non fit sensatio, vt patet in cæteris sensibus: sed posito tangibili quocumque supra carnem statim illud sentimus; ergo caro non est organum tactus: sed medium, per quod nerui, & cæteræ partes sub carne latentes sentiunt. Secundò; quia si caro esset sensorium, maximè, quia statim approximato ad illam sensibili, sequitur sensatio: sed hæc ratio id non probat; ergo non est ponenda caro pro organo. Minorem sic probat, si digito superponamus subtilissimam quandam pelliculam, & ei admoueamus tangibile aliquod, non minùs sequetur statim sensatio eius; quam si proximè circa carnem poneretur, & tamen ex hoc non sequitur, quod pellicula illa sit sensorium, sed medium dumtaxat internum: ergo nec probatur, quod caro sit sensorium: sed medium internum.

Tertia opinio opposita est: nam tenet *non solùm neruos, &*
4 *alias partes internas carne obtectas esse organum tactus: sed carnem ipsam, imò & pelliculã eius, quæ statim sentit sensibile sibi approximatum.* Ita Comment. in lib. de sensu, & sensib. cap. 2. & lib. 2. Collectaneorum, cap. 8. & 13. quibus locis præcedentem sententiam, quam alio loco tenuerat retractauit. Alexand. 2. lib. de anima, cap. de contactu. Philop ibidem ad textum 116. Auicenna 6. natural. part. 2. cap. 3. Fernel. lib. 5. physiolo. cap. 3. Simon Portius lib. de dolore, cap. 10. Toletus, quæst. 3. huius lib. Conimb. quæst. 1. huius cap. art. 1. & omnes recentiores inter-
5 pretes. Ita vt iam sit ferè communis in schola, quam D. Thom. tenet expresse opusc. 43. c. 3. vbi carnẽ affirmat simul esse organum, & mediũ diuersa ratione. Hæc igitur tertia opinio videtur nobis

nobis probabilior, in hoc tamen sensu accepta, quod sensorium tactus sic est caro, vt etiam nerui, & reliquæ partes internæ.

Probatur primò, experientia, de neruis quidem quia in eis sentitur dolor ex intemperie primarum qualitatum, excisione, aut diuisione, sentiunt quoque dolorem, si pungantur: sed dolor non potest dari sine sensatione tactus, alioqui daretur in ligno, vel lapide, ergò sensatio tactus exercetur per neruos tanquam per organum, vel instrumẽtum tactionis. Quod verò à quibusdam excogitatur neruos sentire dolorem solùm per coniunctionem cum carne, friuolum est, cùm non sit minùs euidens, quòd etiam si carne omninò nudentur, sentient dolorem. Euidens quoque experientia docet, plus doloris sentiri in carne 6
neruosa, hoc est, neruis inserta, vel coniuncta, quàm in quauis alia, vt experimur, atque fatemur omnes: sed hoc non esset possibile, nisi nerui essent per se doloris capaces; ergò non potest hoc eis denegari. De carne verò probatur quoque euidenti experientia: nam si approximentur ei calida, vel frigida, sentit ipsa, imò, & cutis, quæ est quasi principium eius, atque etiam si pungatur, vel diuidatur, sentit dolorem, aut etiam voluptatem, si ei applicentur tangibilia sibi ex proprio temperamento conuenientia, ergò residet in ea sensus tactus. Nec sentit caro ratione neruorum, quibus coniungitur (vt quidam sine fundamento asserunt) sed ratione sui, quia in multis partibus corporis datur caro distans à neruis, cùm sit diuisibilis; & si ibidem pungatur, vel diuidatur sentietur dolor. Et tandem aliæ 7
sunt partes corporis, de quibus ex vsu anatomicæ artis duo constant euidenter. Primum quod neruis careant, vt pulmo, & cor. Secundum, quòd dolorem sentiant si pungantur, aut diuidantur, ergo falsum est, quod solùm per neruos, vel coniunctionem cum eis fiat in carne sensatio tactus.

Ad primum argumentum neganda est illa propositio vniuersalis, quod sensibili posito supra sensorium non fiat sensa- 8
tio: nam licet in visu sit vera propter maximam perfectionem eius, & fortè etiam in auditu, in cæteris verò præsertim in tactu vera esse non potest, quia natura eius postulat, vt obiectum per se contingat organum, idem enim significat vocabulum tactus, quod contactus: constat verò illa se tangere apud Aristot. 5. lib. physic. quorum vltima sunt simul.

Ad secundum distinguenda est vniuersalis illa propositio, videlicet si caro esset sensorium, maximè quia applicato ad eam 9
sensibili, statim sensatio sequitur, non enim propterea organum est caro, quia statim sequatur sensatio: sed quia statim in ea fit, vt probatum est. Applicato verò tangibili ad pelliculam carni superpositam fit quidem statim sensatio, non tamen in

ea,sicut fit in cute,& carne: sed in his eadem pellicula media: sed adhuc non necessariò requisita tanquam medium: sed per accidens omninò,quia eodem modo,imò longè meliùs fiet sensatio in cute,& carne sine illa.

30 Ad Aristotelem verò dicendum sentio,in prioribus testimoniis, in quibus tactum posuit in carne expressiùs fuisse loquutum,& per modum definientis, vel determinantis: capite verò præsenti per modum dubitantis;ideò in vtramque partem proposuit argumenta,nec videtur vnam potius,quàm alteram partem determinare: quare priori, & absolutæ determinationi standum est:dum verò in corde esse affirmat gustum,& tactum, & aliquando vniuersaliter omnes sensus,non de organo eorum formali,& proximo,in quo resident,& per quod proximè operantur intelligit: sed sensus eius est, quod primam sedem, & quasi radicem habeant,ab eóque originem ducant, quemadmodum alij sentiunt à cerebro originem ducere, quamuis respectu solius sensus tactus pars etiam sit formalis organi eius; sicut reliquæ partes corporis, per quas sensus iste dispersus est; quare nec testimonia illa vllo modo contraria sunt aliis, in quibus organum gustus,& tactus ponit Aristoteles ipse in carne,vel in neruis.

31 Sed circa neruos (quibus in 1.lib.de anima, text.79. videtur omnem vim sentiendi denegare propter speciale temperamentum eorum, in quo prædominatur terra,& propterea terrestres nimis ac inepti videntur ad sensationum opera,)duo sunt consideranda. Primum non esse ita terrestres,& siccos ac ossa, nec etiam ita duros,vt experientia est satis manifestum:sed temperamentum magis humidum participare, quamuis sicco prædominante. Præterea satis probabile esse carne nutriri, cui non solùm magis sunt coniuncti,quàm ossa: sed quasi ei permixti in multis partibus corporis; nec videntur habere sicut ossa proprium alimentum per determinatas vias eis subministratum. Aliud etiam considerari debet circa illos, quod benè Tolet.adnotauit; videlicet quod etsi ex temperamento innato, aut sibi proprio terrestres sint, & ideò sicciores, ac frigidiores: sed ex temperamento influxo, hoc est, ex participatione spirituum,& carne calefiunt, & humectantur; & ideò aptiores fiunt ad sensationes, possuntque organum tactus fieri,licet non possint id habere ossa.Vnde non negauit neruis omninò sensum Aristot. loco citato: sed solùm sensum perfectum, idque considerato tantùm temperamento eorum naturali; perficiuntur verò per temperamentum influxum.Et vtriusque rationem cap.præsenti non obscurè significauit esse organum tactus,& euidenti experientia probatum est eos sentire.

Ossa

Ossa verò ficciora, ac frigidiora sunt propter maiorem participationem terræ, nec iuuantur temperamento influxo; & proptereà omninò videtur eis denegare sensum. Vnde nec alicubi significat eum habere, quamuis aliis videatur quodlibet temperamentum sufficere ad operationem tactus, & ideò aliqualem habere tactum nimis imperfectum, & eodem modo esse organum eius, Aristotelémque solùm eis denegare sensum perfectum; ego verò primum tanquam probabilius magisque de mente Arist. teneo, quod sequuntur medici ferè omnes. 12

QVÆSTIO II.

An sensus tactus habeat medium externum, vel saltem internum.

DVplex medium distinguit titulus quæstionis, internum, & externum; internum est pars eiusdem rei sentientis sibi vnita, & secum continuata, vt caro, qua contegitur neruus linguæ, dicitur medium internum gustus. Medium verò externum est corpus aliud distinctum à sentiente vt aër, vel aqua respectu visus, vel auditus: qua distinctione præsupposita, quærit, an sicut visus habet medium externum, ita etiam tactus illud habeat, vel saltem sicut gustus habet internum, ita & tactus. 13

Et prima opinio affirmat tactum per se, & ideo semper indigere medio externo ad sentiendum. Ita Gom. 2. lib. de anima; com. 115. quem videntur sequi Ægidius ad text. 113. eiusdem lib. & Iandu, q. 28. Probatur testimonio Aristotelis, cap. præsenti, textu 113. vbi docet expressè non posse corpora dura se tangere in aqua, vel in aëre, quin aqua ipsa, vel aër sit medius, aqua necessariò humectari debent, & ideò mediam inter se, habere humiditatem, & consequenter aërem, vel aquam, in quibus est; ergo nullum tangibile potest tangere sine medio externo sensorium tactus. Textu verò 114. vniuersaliter docet 14 tam dura, quàm mollia sentiri à nobis per medium externum sicut visibile, & audibile, sed hoc solùm esse discriminis, quod sensus illi priores sentiunt propria obiecta à longe, & ideò per medium magnum, tactus verò non sentit tangibile, nisi propè sit positum, & ideò per paruum mediũ, & ferè imperceptibile; & proptereà decipiuntur facilè multi iudicantes tactum sine medio externo sentire. Quibus ita contingit, ac nobis contingeret, si digito superposita subtilissima pellicula, & tangibili super eam iudicaremus illum sentiri à tactu sine medio externo, quia talem pelliculam mediam ob nimiã subtilitatem non percipimus; deciperemur namque falsum ferentes iudiciũ. Ita ergo decipimur circa tactum quorũcunque corporũ putãtes absque vllo medio externo fieri, quia [illegible] paruum sit ac subtilissimum

35 illud non percipientes iudicamus non esse. Probat verò ratione communi; quia si corpora sint dura, non possunt immediatè tangi, quia habent quasdam partes supereminentes aliis, inter quas & sensoriũ tactus necessariò debet esse aliud corpus medium vt aër, vel aqua: si verò sint mollia, vt liquida, nempe aër & aqua, possent immediatè contingere organum, sed ex alia parte sunt cõnaturalia loca eius, sed certum est quod locus naturalis non agit in locatum, alioqui illud conaretur destruere, quod tamen potius conseruat; quare non possunt agere per se immediatè in sensorium, nec illud immutare.

Secunda opinio distinguit tãgibilia solida, ac dura, & mollia, aut liquida, vt aquam, & aërem, & ad sentiendum illa semper tactum postulate medium externum affirmat, quasi per accidens, propter eorum inæqualitatem. Ad sentiendum verò liquida non indigere medio externo, sed sine illo posse ea sentire, sed neque hæc, neque illa sentire posse, sine medio interno,
36 quod est caro. Hanc sententiam quantum ad necessitatem medij interni videntur mihi tenere omnes illi authores, qui quæstione præcedente negarunt carnem esse sensorium tactus, simul enim dixerunt esse medium internum, quia sine medio interno existimant non posse tactum quicquam sentire. Videtur autem hæc sententia quantum ad medium internum pertinet expressa Aristotelis, c. præsenti text. 116. vbi sic loquitur. *Quare & manifestum est, quod intus sit tangibilis sensorium, sic enim vtique accidet, quod quidem in aliis, apposita enim supra sensorium non sentiunt, super carnem autem apposita sentit; quare medium tactus caro.* Indicat verò rationem hanc; nullus sensus potest sentire suum obiectum supra organum positum, vt de visu patet, & auditu; ergo neque tactus poterit sentire tangibile positum supra organum, sed constat experientia illud sentire positum supra carnem; ergo caro non est organum, sed medium, & internum quidem: cùm sit pars animalis sentientis cum eo continuata. Et hac eadem ratione vtuntur iidem autores ad
37 probandum hanc partem huius opinionis; nam prior alia de medio externo non indiget ratione alia præter dispositionem ipsorum corporum tangibilium; nam æquales habentia partes tangere possunt organum sine medio, vt aër, & aqua, habentia verò inæquales non possunt.

Nostra sententia tribus assertionibus continetur. Prima sit, *per se loquendo non habet tactus medium externum, neque internum, sed sine vtroque potest dura, & mollia, solida, & liquida tangere, ac sentire.* Ita Tol. q. 30. & 31. huius libri, Conimb. quæst. 3. huius
38 cap. art. 3. & quotquot tenent carnem esse sensorium tactus. Atque etiam omnes ferè recentiores. Et probatur primò, non requiri

quiri medium externum ad tangenda corpora solidâ; ac dura, quia corpora hæc non se tangunt in puncto, nec in alio indiuisibili; nam solùm hoc potest esse verum de corpore sphærico tangente perfectè planum, aut de corporibus perfectè planis, cætera verò omnia plures partes planas habẽt, per quas possunt se tangere, vt euidens experientia ostendit in lapidibus, lignis, & aliis, sed ad rationem contactus requiritur, quod per eam partem, per quam fit, nihil sit medium inter corpora se tangentia, quia vltima eorum simul esse debent, vt docuit Arist. 5. lib. physic. & ipsamet corpora debent esse contigua, ergo corpora dura, & solida sine vllo corpore medio possunt se tãgere, & consequenter ex hac parte poterunt sentiri per tactum, sine vllo medio externo. Probatur deinde, quod mollia, vel liquida possint tangi sine medio externo; nam corpus solidum potest circunscribi ab aqua, & aëre, dum circunscriptum est aqua in profundo eius, nullum corpus medium esse potest inter vltimã superficiem aquæ, & vltimam superficiem eiusdem corporis solidi, præter aliam aquam, cùm in profundo aquæ, nec aër sit, nec aliud corpus, quod medium esse possit: ergo tangit corpus illud aquam sine vllo medio externo sine quo sentietur. 19

Probatur tandem, quod sine medio etiam interno per se loquendo sentiamus. Ex dictis, & probatis in quæstione præcedenti, videlicet cutem, & carnem esse sensorium tactus. Ex quo ita arguo: corpora solida, & dura, atque etiam liquida, in quibus constat esse qualitates tangibiles, tangunt sine vllo medio externo, vel interno cutem, & carnẽ, in quibus residet tactus tanquam in organo: ergo causant censationem tactus, quare nullum medium internũ, vel externum postulat per se sensus iste.

20 Secunda assertio, *per accidens contingit tactum habere medium externum, & hoc non semper, sed aliquando.* Probatur hæc corporibus duris, quæ licet aliqua ex parte possint se tangere sine medio externo: plures habẽt partes inæquales, quarum aliæ supereminent aliis, ideò non potest per has partes sine medio aëre, vel aqua vnum tangere aliud, & consequenter nec potest tangi sine medio externo ab organo tactus. Quod verò hoc non sit per se, sed per accidens, Probatur, quia non prouenit ex parte sensorij, sed ex sola inæqualitate tangibilis per accidens se habente ad sensationem.

Assertio vltima, sensus tactus per accidens, & quasi materialiter etiam habent medium internum, quæ sic declarãda simul, & probanda est. Qualitates tangibiles primò mouent partes externas animalis, internas verò sub eis degentes nõ mouent, nisi mouendo eas, à quibus teguntur: ergò istæ quasi medium sunt, per quod mouetur aliæ. Gratia exempli, tangibilia omnia prius

mouent cutem, & carnem, quas vocamus partes animalis ex-
21 ternas, & his mediis mouent neruos, & alias partes ab eis contectas. Ex quo habetur, quod cutis, & caro sint media ad mouendum alias. Quamuis sensoria quoque sint & verè sentiant; non minùs, quàm partes aliæ, quorum respectu media vocari possunt solùm per accidens, & quasi ratione materiali, in quantum simul ac ipse sentiunt, quasi pro vehiculo deseruiunt aliis deferendo eis eadem tangibilia, vel species eorum.

Quod hac etiam ratione efficaciter ostendi potest; nam si nerui denudentur omninò à carne, & applicetur eis aliquod tangibile, absque dubio sentient: cùm in se habeant potentiam, quæ mouetur à proprio obiecto sibi approximato, & tamen sine medio interno hoc fit: ergo medium internum non est per se necessarium ad sensationem tactus.

22 Ad illa testimonia Aristotelis à Commentatore opposita, in quibus agit de medio externo tactus, Respondeo, nihil de hac re determinare, sed per modum dubitantis loqui obiiciendo ad vtramque partem; ideò non potest ex verbis eius desumi argument. ad probandum hanc, vel illam esse eius mentem. Quemadmodum de medio interno dubitanter etiam loqui videtur, dum ait carnem non esse sensorium, sed medium: cùm tamen aliis in locis superiùs à nobis citatis expressis verbis decernat carnem esse sensorium tactus. Et exemplum illud de pellicula digito superposita ostendit Aristotelē non sentire, quod tactus per se habeat medium externum, sed per accidens, & non semper: cùm sensatio illa tactus media pellicula facta posset fieri sine illa, vel alio medio externo, vt per se est, & existit, quia si cutis, & caro sentiunt frigiditatem, eis applicatam per mediam pelliculam, meliùs eam sentient applicata sine medio.

23 Ad rationem verò eius respondeo, falsum omninò esse antecedens, quod corpora dura non possint in aqua, vel aëre immediatè se tangere; nam licet non possint omni ex parte, sed aliqua & aliquibus deesse, euidens est, & à nobis efficaciter probatum. Et quod Aristoteles in contrarium videtur asserere per modum dubitantis, & non decernentis accipiendum est, vt modus loquendi eius ostendit. Et magis falsum est, quod corpus circunscribens & alterum tanquam locum eius, non possit in ipsum agere, & his patet expositum esse testimonium Aristotelis oppositum pro secunda sententia, & solutam rationem ex eo deductam.

Argumentum verò, quo eadem opinio vtitur contra primam ad probandum quod tactus non habeat medium externum per se, sed per accidens, nec semper, sed aliquando, non est à nobis soluendum, cùm sit potius in fauorem secundæ assertionis nostræ.

QVÆS

QVÆSTIO III.

An qualitates tangibiles immutent tactum secundum esse reale, vel per species intentionales, aut necessariò vtroque modo.

Prima opinio negat omninò species intentionales in tactu, & solùm immutari existimat ad obiecto immutatione reali, & naturali, & per hanc sentiri ab eo; nam & qualitates tangibiles duplices sunt, actiuæ quædam, quæ similes alias in passo producunt, quales sunt primæ qualitates elementorum. Aliæ sunt non actiuæ vt secundæ, quæ ex earum permixtione fiunt, vt durities, mollities, & similes. Et actiuas quidam sentiri docet per alias similes in organo productas, vt calor ignis per calorem, quem producit in manu, ita quidem, vt vterque sentiatur, sed extra existens per productum à se in organo, cæteras verò non actiuas per immediatam coniunctionem, & cõtiguitatem cum eodem organo absque alia sibi simili producta in eo, atque etiam specie intentionali. Ita sentiunt Toletus 3. lib. de anima q. 2. & Valesſ. 2. lib. controu. med. cap. penul. Probatur primò, quia vnio obiecti cum potentia per speciem intentionalem, sufficit, vt per eam concurrat cum potentia ad sui sensationem; sed perfectiùs vnitur tactui calor existens in igne ei approximato per aliũ calorem sibi similẽ productũ in organo, cũ iste sit longè perfectior specie: ergò sentietur per illum: quare non erit necessaria species. Secũdò quia aliquod animal si poneretur diuina virtute propè solem ei contiguum, absque dubio calefieret à sole, & calorem sentiret, non quidem in sole existentem, quia sol, nullum habet calorẽ formalem: ergò sentiret calorem in se productũ à sole, & nõ per speciẽ, quia species producitur ad vniendum obiectum cum potentia, sed calor ille per se est ei vnitus, & vnione longè perfectiori: ergò superflua saltem erit species, quod sufficit vt sit naturaliter impossibilis, & sensatio tactus fiat per solam immutationem naturalem sine intẽtionali. Et vrgeo arg. in eodẽ casu, quia animali illo tãgenti solem posset Deus suspendere quodcũque productionẽ speciei intentionalis, quæ fingi potest, & conseruando idẽ animal iuxta solem concurrere cum eodem sole concursu sibi naturaliter debito ad calefaciendum corpus illud medio lumine, sicut modò nos calefacit; tum ergò, vel animal illud sentiret calorem, vel non dicere quod non sentiret, absurdum est, quia non potest negari, quin molestiam, atque dolorem ei inferet, qui sine sensatione tactus dari non possunt: ergò necessariò admittendum est, quod in eo casu haberet sensationem tactus sine speciе, quare frustra confinguntur species intentionales in tactu.

24 25 26 27

De qualitatibus verò non actiuis eodem ferè modo probatur, quia per se sunt contiguæ organo: ergò possunt cum eo concurrere ad sensationem & ei vniri per modum vnius agentis ad eliciendam sensationem, sicut quælibet alia agentia naturalia per solum contactum possunt vniri per modum vnius agentis ad operandum, ac producendum proprios effectus: quare non erit necessaria species. Probatur tandem, quia si sensatio tactus fieret per speciem intentionalem, sequeretur non solùm sentiri gradus intēsionis obiecti superantes eos quos organum in se habet, sed etiam inferiores, aduersus Aristotelem expresè tenentem oppositum cap. præsenti. Sed probatur consequentia, quia obiectum naturaliter producit species intentionales: ergò agit secundum totam suam virtutem, & secundum omnes gradus intensionis, quare necessariò dicendum est producere species omnium graduum, & consequenter sentiri omnes, vel dari speciem in potentia productam, & non fieri sensationem, quod patet esse impossibile.

28 Secunda opinio affirmat vtramque immutationem naturalem, & intentionalem per species esse necessariam ad sensationem tactus. Ita sentiunt omnes ferè recentiores. Hanc autem immutationem naturalem sic videntur intelligere, vt per realem, & naturalem actionem agere obiectum in sensorium necessarium sit ad species in eo producendas, & quia secundæ qualitates tangibiles nō sūt actiuę, excogitarūt plures necessariā esse quendā cōfricationem, vel quid simile, vt sētiri possint.

29 Nostra sententia his assertionibus continetur. Prima sit, *ad sensationem tactus necessaria est immutatio per species intentionales ita vt sola naturalis, vel solus immediatus contactus obiecti non sufficiat ad sensationem.* Hanc tenet expresè D. Thom. 1. part. quæ. 78. artic. 3. his verbis. *Ad operationem sensus requiritur immutatio spiritualis per quam intentio formæ sensibilis fiat in organo sensus, alioqui si sola immutatio naturalis sufficeret ad sentiendum, omnia corpora naturalia sentirent, dum alterantur.* Probatur expresso testimonio Aristo. 2. lib. de anima, ca. 12. text. 121 vbi sic ait. *Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere quod sēsus est id quod est susceptiuum formarum sine materia, vt cera annuli sine ferro, & auro recipit signum. Similiter autem, & sensus vniuscuiusque, &c.* & expressius text. 123. & 124. *& propter quid plantæ non sentiunt, cum habeant quandam partem animalem, & patiantur à tangibili,*
30 *etenim expressius frigescunt, & calescunt, causa enim est non habere medietatem, neque huiusmodi principium, vt possint recipere formas sensibilium, sed pati cum materia.* Probatur 1. ratione illa satis efficaci, qua hoc idem probauimus cap. præcedente de sensu gustus, quod non possit percipere obiectum per solum contactum realem,

realem, & naturalem: sed necessaria sit ei species: est enim quãtum ad hoc eadem prorsus ratio de gustu & tactu. Sed probatur alia ratione deducta ex duobus aliis principiis Arist. 6. c. huius lib. expressis. Primum est, quod omnis sensus sit potentia passiua, & patiatur ab obiecto, non passione propria, sed perfectiua, hoc est intentionali. Secundum est, quod potentia priusquam sentiat sit dissimilis obiecto, sed fiat similis ad eliciẽdam sensationem simul cum eodem obiecto. Ex quibus ita arguo, potentia non patitur ab obiecto per solum contactum naturalem, quia nihil per hoc recipit, nec etiam per receptionẽ qualitatis naturalis in organo patitur passione impropria, sed sæpe proprijssima, & corruptiua, sicut patitur lignum ab igne, ergò nec verum est esse potentiam passiuam, nisi recipiat speciẽ intentionalẽ ab obiecto: tactus igitur eam debet recipere. Sed nec sit similis obiecto per solum contactum naturalem eius, quia similitudo vnitus cum alio necessariò debet fieri per aliquam formã informantem: sed nec fit similis per receptionem qualitatis in organo, quia hæc est similitudo in esse materiali, & naturali, quam habet lignum per calorem: similitudo verò, quam habere debet potentia cum obiecto, vt sit principium sensationis simul cum eo, debet esse in ratione principij sentiendi, & ideò in esse sensitiui, & cognoscitiui: cũ sentire sit cognoscere, obiectum: esse autem cognoscitiuum, est esse intentionale, vt per se patet: ergò debet fieri similis obiecto in esse intentionali, quod non potest habere, nisi per formam intentionalem, quę est species obiecti, per quam debet necessariò immutari ab obiecto tangibili, vt sit principium sensationis, eámque eliciat. 31

32 Secundò probatur in particulari, quod nõ possit sentiri qualitas tãgibilis externa per aliam similem internam existentem, vel productam in organo, nam hoc est, quod videntur intendere autores primæ opinionis, quia si per illã sentiretur sine specie, sequeretur solùm posse sentiri secundum eosdem gradus intensionis, quos habet calor organi, & non secundum exuperãtes: quare tactus nunquam sentiret excessus qualitatum tangibilium contra Aristotelem, & omnes ferè interpretes, & contra experientiam. Probatur consequentia, quia calor organi nõ potest concurrere ad sensationem qualitatis, quam habet.

33 Secunda assertio, *præter immutationem intentionalem necessariò requiritur ad sensationem tactus immutatio aliqua naturalis, ita vt sine illa, nec intentionalis sufficiat, nec fieri possit naturaliter ab obiecto tangibili, nec proinde sensatio.* Hanc etiam expressam reperio apud D. Thom. in eodem artic. ad 4. his verbis distinguitur gustus à tactu, nam tactus immutatur naturali immutatione, & non solùm spirituali quantum ad organum suum secundum

qualitatem, quæ ei propriè obiicitur: gustus autem organum non immutatur de necessitate naturali, immutatione secundum qualitatem, quæ ei propriè obiicitur, vt scilicet lingua fiat dulcis: vel amara, sed secundum præambulam qualitatem, in qua fundatur sapor, scilicet secundum humorem.

34 Et ratio insinuata à D. Thom. eisdem verbis efficaciter eam probat: quia sensus externi distinguūtur per diuersas rationes, quibus nati sunt immutari ab obiecto, sed specialis ratio per se immutatiua tactus à suo obiecto proprio, per quam distinguitur specie à cæteris sensibus, est per immutationem naturalem simul, atque intentionalem, qui nulli alteri sensui potest conuenire, vt facilè potest inductione probari: ergò nō potest suum obiectum percipere sine reali, ac naturali contactu simul cum intentionali. Quod hoc modo declarari potest, & corroborari simul, quia vt obiectū cuiuslibet sensus producat in eo speciem sui, per quam ab eo sentiatur, postulat conuenientem approximationem ad illū, maiorem, vel minorē iuxta naturam obiecti, & sensus; ac modū, quo ab eo immuratur, vt de visu, ac cæteris patet, sed cōueniens approximatio, quam sensus tactus, & operatio eius, (quę tactio vocari potest) postulāt ad immutationem intentionalem, est naturalis immutatio eiusdem obiecti: ergò hæc est præcisè necessaria, vt obiectum tangibile propriā speciem producat in organo, ita vt sicut visibile non potest producere speciem in visu, nisi disiunctum sit, ab eo, & mediū aliquod intercedat inter illud, potentiam, sic ex opposito obiectum tangibile non potest producere speciem sui in tactu, nisi immeditum ei sit, & reali contactu eum contingat.

35 Secundò probatur, quia tactus quilibet naturalium corporum, solùm distinguitur à vitali in eo, quod naturalis solam cōiunctionem immediatam corporum naturalium dicit. Vitalis verò addit perceptionem, seu notitiam eius, à principio intrinseco vitalis potentiæ elicita. Conuenit ergò iste cum illo in ratione naturali, & materiali coniunctionis naturalis corporum, quæ fit per realem, & naturalem contactum, & per obiecti tangibilis perceptionem à potentia vitali distinguitur; hæc igitur non potest fieri sine naturali, ac reali contactu obiecti tangibilis cum organo.

Assertio vltima, *hæc immutatio naturalis per se requisita ad operationem tactus simul cum intentionali, non est alteratio natu-*
36 *ralis organi, sed realis contactus obiecti tangibilis.* Quam priùs sic declaro: dum calidum, vel frigidum immutat tactum, duo sunt in hac immutatione, videlicet, realis, & naturalis contactus vtriusque, & realis ac naturalis alteratio eiusdem organi, quæ sequitur eundem contactum, & non est aliud

quàm

quàm realis calefactio, per quam realiter calefit ab eodem calido. Naturalis itaque contactus calidi necessarius est, vt producat speciem in organo, & fiat sensatio: non verò calefactio, sed hæc sequitur post factam sensationem, quæ quidem in instanti, quo tangitur organum fit: calefactio verò non nisi tempore sequenti. Naturalem igitur contactum necessariũ esse dicimus ad producendam speciem, & eliciendam sensationem; non verò alterationem naturalem post factam sensationem subsecutam.

Sic autem explicatam assertionem probo primò; quia quod 37
est per se necessarium ad aliquam operationem, ita se habet ad illam, vt sine eo exerceri, vel fieri non possit: sed sine naturali alteratione organi fieri potest operatio tactus: ergò non est per se necessaria ad illam, sed per accidens ei coniuncta. Probatur minor in qualitatibus tangibilibus, non actiuis, quales sunt asperum, lene, durum, molle, & plures aliæ, quæ sine vlla alteratione reali organi sentiuntur per tactum: & si dicas non per se requiri alterationem naturalem organi ad tactum sub ratione eius vniuersali, sed sub particulari qualitatum actiuarum, quæ nec possunt producere speciem sui, nec sentiri à tactu, nisi
media alteratione naturali. Contra hoc est, quod non sunt ef- 38
ficatioris, aut maioris virtutis in ordine ad operationem tactus qualitates secundæ non actiuæ, quàm primæ & actiuæ: sed longè minoris, & constat per solùm contactum naturalem organi, sine naturali alteratione eius producere speciem sui, & sentiri per tactũ: ergo multò meliùs qualitates actiuæ idem poterunt, atque efficient per solum contactum naturalem: quare licet sequatur naturaliter alteratio, non erit per se requisita ad sensationem earum. Secundò probatur, quia tangibile, sicut visibile in instanti producit species intentionales, & ideò in instanti fit sensatio tactus: sed alteratio organi fit successiuè, & in tempore, cum sit motus: ergo sequitur post sensationẽ iam factam: quare non potest esse necessaria ad illam, vt hoc exemplo fit manifestum, si calidum approximetur organo tactus per motum, verum est in vltimo instanti terminatiuo motus peruenisse ad immediatam præsentiam cum eo; ita vt verum quoque sit dicere: nunc primò calidum est cõtiguum organo, illúdque tangit: ergo verum etiam erit; nunc primò imprimere ei speciem sui, quia agens approximatum passo, & carens contrario in instanti producit effectum: ergò etiam erit verum in eodem instanti fieri sensationem tactus, quia potentia informata specie obiecti sibi approximati in instanti elicit sensationem.

Nunc verò soluenda sunt argum. primæ opinionis, & ad ma-
iorem, & minorem primò respondeo; ideò sufficere vnionem 39
obiecti cum potentia per speciem, quia cùm sit imago intentionalis

tionalis eiusdem obiecti, duo præstat potentiæ, vnit enim eam cũ eodẽ obiecto non quomodocumque, sed in esse subiecto, & intentionali; & prætereà redit eam similẽ obiecto in eodem esse intentionali; quæ duo omninò necessariò requiruntur & sensationem; postremum quidem, vt ex vtroque fiat vnũ agens completũ in esse intentionali ad eliciendam sensationẽ; primũ verò, vt hoc vnum ex vtroque factum possit esse principium speciei expressæ perfectæ, & in actu secũdo similis obiecto, quod non potest præstare principiũ, nisi sit simile eidẽ obiecto in actu primo; atque in esse intentionali, & sensibilis; quod non potest præstare calor naturalis productus, vel existens in organo: cum non habeat esse intentionale, nec possit proinde principium sensationis esse, quæ cum sit cognitio vel notitia obiecti, intentionalis actio est & non naturalis sicut calefactio.

40 Ad secundum arg. & confirmationem eius, simul respondeo admittendo casum de homine iuxta solem aut ei contiguè posito, quem etiam admitto calefieri à sole; sed nego, quod calorem in sole existentem, aut in se productum sentiret. Admitto etiam quod Deus suspenderet productionẽ specierum quocunque calore ibi existente; quo amisso adhuc nego hominẽ illum sentire dolorem. Et rationẽ huius esse assero, quia nullus dolor sentiri potest, sine sensatione tactus, quam homo ille non posset habere exclusis speciebus intentionalibus, quia nõ posset sine illis vniri ei calor in esse sensibili, aut cognoscibili, vel in-

41 tentionali, & ideò non posset potentia elicere sensationem. Vniretur verò organo calor in casu illo vnione naturali, sed vnio naturalis per inhærentiam non solùm non sufficit ad sensationem, sed nihil prorsus ad eam confert: cum constet non minùs sensationẽ sine ea, quàm cum ea fieri posse per vnionem intentionalem obiecti cum potentia, quam in tactu cõcedimus fieri non posse, sine reali, & naturali contactu obiecti, & organi, bene tamen sine alteratione naturali eiusdem organi.

In casu igitur argumenti, & confirmationis combureretur homo ille calore solis, sed talem combustionem non sentiret sine specie, sed ita se haberet, ac si esset lignum vel lapis, quæ naturali prorsus alteratione cõburerentur, & corrumperentur.

Vltimum argum. postulat sequentem quæst. ex cuius resolutione constabit solutio eius.

Sed restat argum. difficile à nobis excogitatum in fauorem oppositæ sententiæ, quia quo magis alteratur organum, magis aut melius sentitur actione intentionali; ergo perfectiorem

42 producit speciẽ in organo, vel iam productam intendit. Vnde sequitur necessariam omninò esse calefactionẽ intensiorem, ad sensatiorem: ergo calefactio erit necessaria ad sensationem

Probatũ

Probatur consequentia; quia sicut se habet intensior calefactio ad intensiorem sensationẽ, ita calefactio simpliciter ad sensationem, simpliciter etiam acceptam. Antecedens verò videtur per se euidens; quia quò intentior est calefactio, eo causat maiorem dolorem in organo: sed dolor fit media sensatione: ergo causatur etiam melior, aut perfectior sensatio. Respondeo negando antecedens, quod perfectior fiat sensatio crescente alteratione naturali secundum intensionem, aut perfectiorem speciem producere calorẽ in organo. Quia diuerso modo se habet calor in obiecto tangibili in ordine ad calefactionem organi, & in ordiñe ad productionem speciei intentionalis in ea, & per eam, simul cum potẽtia eliciendam sensationem. Nam respectu calefactionis contrarium habet in organo, nempe frigus, quod non potest simul vel in momento expellere, sed successiuè, & in tempore; & ideo calefactio successiuè, & in tempore fit. Ad producendam verò speciem intentionalem contrario caret, quia intentionalia non habent contrarium, ideò à principio alterationis non producit tantum calorem, quem potest producere in organo, sed producit speciem secundum totam perfectionem, quam potest, & eodem modo fit sensatio secundum totam perfectionem, & tam producta species quàm sensatio fiunt in instanti non minus in qualitatibus actiuis, quàm in non actiuis; falsum igitur est, quod crescẽte calefactione perfectior fiat sẽsatio eiusdem obiecti calidi. Dolor verò maior propter solam maiorem calefactionem sentitur, quia maiorem causat distemperiem organi intensior.

QVÆSTIO IV.

An tactus solùm sentiat excellentias, vel exuperantias obiecti tangibilis, aut gradus etiam æquales, vel inferiores.

PRo certo præsupponit Aristoteles cap. præsenti potentiam denudatam esse oportere à natura, vel qualitate obiecti: nam si illam habeat in organo non sentiret obiectum eadem qualitate affectum, vt si lingua sapore aliquo amaro, vel etiam dulci affecta sit, cætera omnia obiecta videbuntur ei amara vel dulcia: quare saporem naturalem, quem habent, non poterit sentire, & ideò cum organum tactus mixtum sit, & ideò non posuit denudari omninò qualitatibus tangibilibus elementorũ prouisum esse à natura, vt tempetatas eas haberet, vt ita posset sentire easdem qualitates in obiectis tangibilibus existentes in eo saltem gradu quo excedũt intẽsionem earũ quas habet organum. Quo supposito quærit titulus quæstionis, an verum hoc sit, quod tactus solùm sentiat qualitates tãgibiles obiectorum 43

obiectorum in gradu superãte intensionem, quam habet in organo, vel etiam in gradu æquali, & inferiori: ita vt habeat calorẽ vt duo, & si approximetur calidũ, vt quatuor, solùm sentiat tertium, & quartum gradum eius, vel primum, & secundum.

44 Quæstio hæc sic explicata parum difficultatis habet, saltem quantum ad qualitates actiuas, apud eos qui opinantur tactum non immutari ab obiecto per species intentionales, seu solùm per alterationem realem, & productionem qualitatis sibi similis in organo. Nam cùm agens naturale non possit agere in passum sibi omninò simile vt 1. lib. de gener. ostendimus, nec poterit obiectum tangibile immutare organum tactus per naturalem alterationem nisi in eo gradu intensionis, in quo illud excedit: in cæteris namque inferioribus omninò ei simile erit, Præcipuè igitur locum habet quæstio apud omnes qui nobiscum tenent tactum non solùm naturaliter immutari à tangibili, sed etiam immutatione intentionali per species. Quo supposito probatur 1. non solos gradus in quibus obiectum excedit intensionem organi, sed æquales, & inferiores percipere, quia obiectum tangibile producit naturaliter speciẽ sui in potentia: ergo producit eam secundum totam virtutem intensionis, quam habet: quare repræsentabit omnes gradus intensionis eius, sed potentia informata tali specie elicit naturaliter sensationem obiecti, quod repræsentat, & à quo producitur: ergo sentiet per eam omnes gradus intensionis obiecti, quod repræsentat, & non solùm eos, in quibus superat qualitatem existentem in organo. Secundò quia ideò agens naturale non potest agere nisi secũdum gradus intensionis, quibus excedit passum, quia non potest agere in omninò simile, & per gradus inferiores omninò similia sunt, quos ideò non potest passum recipere, nec ad eos recipiendos est in potentia. Sed hæc ratio non tollit, quin possit recipere speciem repræsentantem omnes gradus, quia species non constituit potentiam similem obiecto in esse naturali: sed in esse intentionali; ergò quod habeat hos, vel illos gradus intensionis qualitatis naturalis, non tollit, quin possit recipere speciem eorumdem: cum diuersi generis & modi essendi sint: recipiet ergò speciem omnium graduum, & per illam eliciet sensationem eorum, vel si non recipit speciem, nisi superiorum graduum, sequitur dari speciem repræsentantem gradus superiores sine inferioribus, quod patet esse falsum, quia sicut non possunt separari ab eis coniuncti; ita nec dabilis est species sensibilis repręsentans eos sine aliis. Probatur tandem, quia si inferiores gradus obiecti non possunt sentiri per speciem: cùm multò minus possint recipi in organo secundum esse naturale: impedientibus his, quos præhabet organum

ganum ex proprio temperamento, sequitur tales gradus non esse qualitatem tangibilem. Probatur consequentia, quia repugnat omninò sentiri à potentia, quæ ex se postulat temperamentum organi eos continens.

Propter hæc argum. (valde difficilia,) tenent recentiores quidam tactum non excessum tantùm, vel solos gradus exuperantes sentire: sed inferiores omnes.

Secunda opinio concedit æquales, atque inferiores gradus obiecti, quibus non excedit intensionem organi, verè esse sensibiles, & ex parte sua sentiri posse: sed tactum solùm sentire excedentes, vel exuperantes. Ita expresse Aristoteles capite præsenti textu 118. his verbis. *Sentire enim pati quoddam est, quare faciens quale ipsum actu, huiusmodi illud facit, cum sit potentia. Vnde simile calidum, & frigidum, aut durum, & molle non sentimus: sed exuperantias, tanquam sensu velut medietate quadam existente eius, qui in sensibilibus contrarietatis,* Quibus talem rationem indicat. Potentia debet esse denudata à natura obiecti, alioquin non poterit pati ab illo, nec proinde sentire, quia sentire quoddam pati est, & passum carere debet forma agentis, & potentiam habere ad eam recipiendam: sed sensorium tactus, quia mixtum esse debet, non potest esse omnino denudatum à primis qualitatibus tangibilibus, ex quibus componuntur omnia corpora mixta. Necessarium ergò fuit, quod temperamentum organi tactus, licet carere non potuerit omninò qualitatibus tangibilibus, ad mediocritatem saltem earum quantùm fieri posset reduceretur, vt sic plures differentias tangibilium qualitatum percipere posset. Ex quibus sequitur qualitates tangibiles solùm in eo gradu posse percipere, in quo exceditur ab eis temperamentum sui organi, quòd est solum posse exuperantias, vel excessus percipere. Quod tenent cum Aristotele omnes eius interpretes tam recentiores, quàm antiqui. 47 48

Hæc autem communis sententia tribus viis defenditur, & probatur à diuersis recentioribus. Prima asserit, qualitatem tangibilem non producere speciem in sensorio tactus, nisi simul alterando alteratione naturali; ita vt iuxta modum alterationis naturalis producatur species. Vnde cùm alteratio sit successiua, in tempore producitur species, & successiuè etiam fit sensatio, & cum qualitas actiua non possit producere eosdem gradus caloris, quos subiectum habet, quia agens naturale non potest agere in passum omninò simile; ita nec potest producere speciem eorumdem graduum, & cum sine specie non possit sensatio fieri, nec potest tactus sentire inferiores gradus obiecti, quos apud se habet: sed superiores dumtaxat, quos exuperantias vocauit Aristoteles. Sed modus iste has difficultates 49

ficultates patitur.Prima, quia qualitates tangibiles non actiuæ non indigent alteratione naturali organi ad producendas in eo species:sed per solum contactum eiusdem organi eas producunt;ac sentiuntur : ergò sufficiet qualitatibus actiuis solus contactus naturalis organi, ad producendas species. Probatur consequentia,quia non est minoris virtutis & efficaciæ contactus earum,quàm aliarum:sed maioris.Quod verò huic respondent eam esse naturam,& conditionem actiuarum,vt non producant speciem in organo, nisi media alteratione eius naturali, gratis omninò,& sine vllo fundamento asseritur: cùm nulla ratio huius discriminis assignetur,nec assignari possit.

50 Secunda difficultas, & maxima quidem est, quia qualitates tangibiles non actiuæ,vt asperum,& lene,durum, & molle non sentiuntur,nisi secundum excessus intensionis sicut qualitates actiuæ : & tamen nec producunt species, nec sentiuntur simul cum alteratione naturali organi : & vtrumque docet eadem experientia euidens, ergò ratio alterationis naturalis ad probandum,quod in qualitatibus actiuis excellentiæ tantùm,vel exuperantiæ sentiantur,friuola est,& nullius momenti.

51 Vltima difficultas ab experientia desumitur,exprimitur enim statim ac aër calidus manum,vel faciem contingit sentire nos calorem, & vehementem, & tamen non esse productum tam citò in facie, vel manu nimis intensum, nec potuisse produci, cum alteratio vehemens non possit statim fieri:sed per moram temporis subsequentis contactum, ergò sentitur calor sensatione vitali, atque intentionali,sine vllo respectu per se requisito ad alterationem naturalem. Propterea hæc via difficilè potest sustineri.

52 Secunda igitur via non est multum diuersa à priori,quia licet non ponat necessitatem alterationis naturalis ad hoc,vt obiectum tangibile producat speciem in organo omnium graduum suæ intensionis, etiam inferiorum respectu intensionis, quam in eodem organo habet,sed sine dependentia ab illa produci concedat : ponit tamen necessariam dependentiam quantùm ad vsum speciei productæ,ita vt non possit ea vti potẽtia, nisi ad percipiendos gradus naturalis qualitatis, quos per alterationem naturalem recipit ab eodem obiecto, vt agente naturali:& quia non potest agens naturale producere in organo, nisi eos gradus intensionis,in quibus excedit calorem eiusdem organi,& non remissiores, ita nec potest sensus per talem speciem repræsentantem omnes, percipere, nisi eos,in quibus exceditur ab eodem obiecto.Hanc viam sequuntur Conimb. cap. præsenti,quæst.3.art.3.

53 Sed non patitur hæc via minores difficultates,quàm præcedens:

dens: nam licet non ponat necessariam esse alterationem naturalem organi ad producendã speciem, ponit tamen aliud longè difficilius, videlicet, quod necessaria sit, vt potẽtia iam actuata per speciem eliciat sensationem: quod falsum esse sic ostendo: potentia informata specie sufficienter constituta est in actu primo ad sensationem eliciendam; ergò non indiget alteratione reali, vt eam eliciat. Probatur consequentia, quia impossibile est potentiam informatam specie obiecti, & obiecto posito in debita distantia respectu eius, eadémque potentia attendente, non sequi sensationem: sed hæc omnia concurrunt, etiam si non detur alteratio naturalis organi ab eodem obiecto, vt per se constat; ergò non potest non sequi sensatio, & ideò sine dependentia ab alteratione naturali fieri. Nec soluitur argum. dum dicitur impeditam esse potentiam ad eliciendam sensationem ex defectu alterationis naturalis organi, quæ est quasi conditio, sine qua non, quia sine tali alteratione sequitur sensatio qualitatis tangibilis non actiuæ; ergò non est necessaria ad sensationem. Et si iterum dicatur non esse necessariam ad sensationem: sed ad sensationem talem; nempe qualitatis actiuæ: gratis profectò, & absque vllo rationis fundamento dicitur, & solum ad effugiendam difficultatem excogitatum est, quia nulla potest assignari congrua ratio huius necessitatis in qualitate actiua, potius quàm in nõ actiua. Et rursus si remissa qualitas non potens alterare organum potest sine alteratione per solum contactum producere speciem sui in organo; quare hæc species ab ea producta non sufficiet ad eliciendam sensationem cum potentia: cum non sit minoris virtutis, & efficaciæ, quàm species producta à qualitate non actiua eiusdem remissionis. 54

Alia igitur via ab vtraque diuersa incedendum est hac assertione explicanda: ***obiectum tangibile siue sit actiua qualitas, vel nõ actiua, in instanti, in quo tangit organum non expectata, nec requisita alteratione naturali eiusdem organi producit speciem in eo, & sentitur per tactum solùm secundum gradus excedentes intensionem organi, non secundum æquales, vel inferiores vllo modo.*** Tria continet assertio hæc. 55

Primum, quod tam qualitas tangibilis actiua, quàm non actiua producat speciem sui in organo tactus, non expectata, nec vllo modo requisita alteratione naturali organi, quod efficaciter probauimus in vltima assertione præcedentis quæst.

Secundum quod continet, est, quod speciem producat in instanti, & in eodem instanti fiat sensatio eius. Quod probatur hoc modo, contactus duorum corporum fit in instanti: sed contactus naturalis sine alteratione naturali organi sufficit ad

productionem speciei,atque etiam ad eliciendam sensationem tactus ; ergò vtraque fit in eodem instanti , in quo obiectum tangibile organum tangit. Maiorem probo , quia contactus duorum corporum fit per acquisitionem vltimæ , atque imme-
56 diatæ præsentiæ , quam vnum acquirit iuxta aliud , per quam dicuntur contigua , & vltima eorum esse simul : sed vltima, & immediata præsentia vnius corporis iuxta aliud acquiritur in instanti , ergò contactus in instanti fit. Probatur minor , quia vltima illa præsentia est adæquata corpori , & est primum esse mobilis in termino ad quem,& primum non esse motus ; ergò in instanti acquiritur.Omnia hęc sunt manifesta ex libris physicorum. Sed probatur minor , quia qualitates tangibiles non actiuæ producũt speciem in organo per solum contactum naturalem,non expectata alteratione naturali;& ideò in instanti, in quo etiam sentiuntur ; ergò multò meliùs eam producent qualitates actiuæ in instanti non expectata alteratione , quia non sunt minoris virtutis, & efficaciæ , quàm non actiuæ : sed maioris. Dicere autem quod actiuæ, quia actiuæ sunt,indigent alteratione naturali , tanquam conditione ad producendam speciem, fundamento rationis caret,vt probauimus.

Vltimũ , quod continet assertio nostra est,quod omnis qualitas tangibilis actiua, vel non actiua solùm producit speciẽ in tactu secundũ gradus superiores, in quibus excedit intensionẽ, quam habet in organo,& non secundum æquales, aut inferiores,& solùm secundum illos sentitur per tactũ,non secundum hos. Quod ratione alicuius momenti probare valde difficile omnibus visum est.Probatur autem primò euidenti experiẽtia, qua vnusquisque nostrum experitur,nec inferiores gradus,nec æquales sentire in quocumque tangibili sibi applicato:sed eos tantũ,in quibus excedit intentionem organi , siue in qualitatibus actiuis, siue in non actiuis, quia sicut non sentit calorem, vt vnũ in aqua habens in organo calorẽ,vt quatuor;ita per partem habentem duritiẽ, vt quatuor nõ sentit duritiem vt vnum
58 in obiecto.Quare apertè falsum est, quod à quibusdã recentioribus dicitur veram esse in qualitatibus actiuis sẽtẽtiam Aristotelis, & communẽ, quod tactus solùm sentiat exuperantias, seu excellentias,non tamen in non actiuis:cùm experientia æqualiter probet in omnibus. Sed probatur efficaciter in omnibus argument.ducere ad impossibile eo præsupposito tanquam certo, & in quo conueniunt omnes , quod ad sensationẽ tactus non requiritur obiectum tangibile esse actu diuisum , aut discontinuum ab organo:sed sufficere,quod sit in subiecto distincto realiter ab organo,licet cõtinuo cum eo,quod in visu constat vidente partes continuatas cum oculo ; atque etiã in tactu

vna

vna pars sentit per tactũ excessum caloris, aut frigiditatis existentis in parte sibi proxima atque cõtinua. Hoc igitur præsupposito sic arguo, si tactus sentiret quoscumque gradus inferiores, vel æquales in obiecto sequitur sentire omnes, quos apud se habet ex proprio temperamento, vel quouis alio modo, & cum semper illos habeat præsentes, esse in continua, atque perpetua sensatione eorum contra euidentem experientiam, quia nemo talem sensationem continuam internæ qualitatis expertus est in se. Sed consequentiam probo; quia quælibet pars corporis potest sentire calorem exuperantem existentem in alia parte sibi continua: ergò potest sentire æqualem, & minorem. Probatur euidenter consequentia, supposito, quod tactus non sentiat solos gradus excellentes: sed æquales, & quoscũque minores, vt tenet opposita sententia: & cum semper habeant omnes partes corporis calorem aliquem, aut frigiditatem ex proprio temperamento, quęlibet producet speciē sui caloris in partem aliam sibi proximam, eámque cõseruabit præsens, & pariter alia sibi proxima in ea: & sic erit corpus in perpetua sensatione reciproca omnium partium contra euidentem experientiam. Probatur tandem ratione satis cõgrua ex natura tactus & gustus elicita; quia sensus isti apti sunt immutati ab obiecti immutatione intentionali medio contactu naturali, ergò satis congruum est, quod in modo immutandi intentionali se accõmodent obiecta horum sensuum modo immutandi naturali, quo constat solùm immutare secundum excessus, vel exuperantias, & non secundum gradus æquales, vel inferiores.

Ad primum argument. oppositæ sententiæ concessa maiori, 59
quod obiectum tangibile producit naturaliter species intentionales, distinguenda est minor, quod producat eas secundum totam virtutem intensionis, quam habet. Nam ex parte sua productiuus est speciei secundum totam virtutem intensionis, sed propter incapacitatem subiecti non potentis recipere nisi speciem superiorum graduum, per quos exceditur ab obiecto, solùm producit speciem eorum.

Ad secundum concessa maiori, in eo posita, negãda est minor, quod agens intentionale possit agere in passum sibi omninò simile. Et cùm dicitur similitudinem naturalem non tollere potentiã ad recipiendam speciem eorundem graduum: negandum quoque est, quia in modo agendi intẽtionali ex propria natura se accommodat modo agendi naturali, vt probauimus.

Ad tertium concesso antecedente, quod non possint sentiri gradus inferiores obiecti impedientibus aliis eiusdem intensionis, quos habet organum, neganda est consequentia, quod tales gradus non sint sensibiles; & ideò nec esse qualitates tan- 60

gibiles. Nam cùm sint eiusdem speciei cum superioribus, & eandem habeant proportionem cum sensu tactus, per se essentialiter sunt tangibiles, propter temperamentum verò organi alias similes habentis sentiri non possunt, hoc verò accidentale est eis,& non tollit essentialem proportionem; quam cum potentia secundum rationem essentialem considerata habent.

61 Quod possumus probare euidenti exemplo; nam si demus tactum vnius hominnis ad mediocritatem primarum qualitatum esse naturaliter temperatum, ita vt quatuor gradus caloris, & totidem frigiditatis habeat, sicque de cæteris duabus, quamdiu permanet in eodem temperamento, non potest sentiri frigiditatem, vt quatuor alicuius obiecti tangibilis, sed demus ab hoc temperamento morbo aliquo, aut accidenti alio mutari, ita vt remittatur ei frigiditas vsque ad duos gradus (quod sæpè contingit) & tunc euidens est sentire posse tertium, & quartum gradum, quos priùs non poterat; ergo licet tunc non possent sentiri, erant nihilominus per se tangibiles, & habebant proportionem essentialem cum sensu, & quod non poterant sentiri ex accidenti proueniebat.

QVÆSTIO V.

An per tactum sentiatur qualitas tangibilis producta vel existens in organo, aut ea, quæ est in obiecto, vel vtraque.

62 CErta res est in vtroque reperiri calorem, nempe in organo ex ratione sui temperamenti, atque etiam in obiecto tangibili, si calidum sit, quod sentitur; quærit ergo titulus quæstionis, an per sensationem tactus sentiatur semper vterque, vel alter tantùm, videlicet existens in obiecto, aut in organo.

Et prima opinio tenet tactum sentire calorem in se productum ab obiecto tangibili externo vt ab igne, & per eum sentire etiam eundem calorem in igne existentem; & ita sentiri vtrumque. Ita planè videntur tenere Toletus 3. lib. de anima q.2. & Valesius 2. lib. controuer. med. cap. penultimo; asserunt enim sensationem tactus non fieri per species intentionales, sed per qualitatem realem in organo productã sentiri qualitatem externi tangibilis, à qua procedit. Probatur primò, quia

63 qualitas producta in sensorio non est minùs sensibilis, quàm quæ est in igne approximato, & est intimius vnita potentiæ: cùm inhæreat eidem sensorio, in quo inhæret sensus ipse, ergo nõ minùs, sed magis vel perfectiùs sentietur, quàm calor ignis, de quo non est dubitandum, quin sentiatur; nec est aliud per quod sentiri possit præter calorem à se productum in organo: nam quod sensorio inhæreat, non potest impedire sensationem eius, sed potius iuuare. Secundò, si iuxta solem ponatur animal,

calefiet,

calefiet ab illo,sentiétque calorem per tactum;imò,& dolorem ex distemperie causarum, sed non sentiet calorem existentem in sole, in quo nullus est; ergo calorem in se productum: cum non sit alter, quem sentire possit; neque à quo causetur sensibilis dolor: quare necesse est fateri, quod calor existens in organo sentiatur. Et vrgeri potest argument. quia febricitantes sentiunt ardorem febris,cuius calor est in ipsomet corpore sentiente; ergo experientia probatur sensorium tactus calorem in se existentem sentire.

Secunda opinio asserit *non posse organum tactus sentire qualitatem tangibilem in se existentem, sed solam eam, quæ est in obiecto tangibili externo.* Hæc est communis, & vera sententia interpretum huius cap. qui omnes tanquam certum præsupponunt tactum non sentire calorem in se existentem,sed solum externum; non per internum,sed per species ab eo productas in organo. Et probatur primò, quia euidens est qualitates tangibiles non actiuas inhærere eidem organo,& euidens quoque experientia docet à nemine sentiri mollitudinem, vel duritiem proprij organi, ergo neque qualitas actiua organi sentitur, nec per eam externa obiecti. Probatur consequentia, quia non est minùs sensibilis per tactum vna, quàm altera, nec minùs ei præsens,nec minùs bene ei vnita, ergò si sensationem actiuæ qualitatis non impedit, quod organo inhæreat, nec impediet sensationem non actiuæ.

Probatur secundò, quia si calorem organi sentiret tactus: 64
cùm semper in eo permaneat, imò cum eo cæteras qualitates primas pertinentes ad temperamẽtum eiusdem organi,in continua, atque perpetua sensatione tactus essemus circa omnes quatuor primas qualitates,quod patet esse cõtra experientiam, nemo enim tales sensationes experitur. Et si dicas sentire omnes qualitates temperamenti proprij organi. Sed tales sensationes propter paruitatem, & consuetudinem non percipere, aut non discernere,contra hoc est, quod non sunt paruæ: cum temperamentum organi mediocrem saltem intensionem omnium qualitatum includat, nempe tres, vel quatuor gradus ex singulis qualitatibus,sensatio verò horum graduum non potest esse imperceptibilis.

Ad primũ argument. oppositæ sententiæ concedenda est prima pars antecedentis, quod qualitas organi non sit minùs sensibilis,quàm externa obiecti tangibilis, sed ab eodem tactu existente in eo sentiri non potest,propter rationes allatas. Et cum 65
dicitur intimius esse vnitam potentiæ,quàm qualitatem externi tangibilis, distinguendum est, nam in esse naturali verum est, sed in esse intentionali falsum, quo pacto debet vniri, vt

ſentiatur; nam vnio naturalis per inhæſionem, nec eſt ſufficiens ad ſenſationem: nec iuuat, vt ſentiatur obiectum. Imò multis modis impedit, vt probauimus. Quod verò non poſſit vniri in eſſe intentionali à poſteriori efficaciter probatum eſt, atque etiam à priori ratione ſatis congrua.

66 Ad ſecundum de homine iuxta ſolem poſito concedimus recipere calorem à ſole, ſed negamus talem calorem ſentiri per tactum, niſi fortè in vna parte intenſior, quàm in alia reciperetur; tunc enim calor intenſior vnius partis poſſet ſentiri ab alia, in qua eſſet remiſſior per ſpeciem intentionalem in ea productam; ſi verò in omnibus partibus æqualis produceretur calor, nullo modo ſentiretur per tactum, nec poſſet dolorem cauſare, vt ſuperius probauimus, ſed ſine dolore poſſet hominē corrumpere, ſicut lignum, vel lapidem. Nec febricitantes ſentiũt calorē proprij organi; ſed caro, vel neruus in quibus reſidet tactus, ſentiunt ardorē ſanguinis, vel inflammationē alterius humoris, vel certè alterius partis, in qua viget febrilis calor.

QVÆSTIO VI.

An ſenſus tactus ſit vnus ſecundum ſpeciem, ſicut cæteri ſenſus, vel multiplex.

67 TActus verſatur in primis circa qualitates primas elementorum ſummè contrarias, nec ſolùm circa vnam primam contrarietatem calidi, & frigidi, ſed circa duas primas, nempe humidi etiam, & ſicci, & cum vtraque contrarietas ſit prima, & ſit ſumma, neutra videtur poſſe reduci ad alteram, nec poſſunt ſub vna ratione obiectiua ſuperiori vtramque comprehendente contineri, ſicut cōtrarietates obiectorum aliorum ſenſuum. Vnde nec videntur poſſe ab eadem potentia ſenſitiua percipi, ſed ſicut duæ ſunt primæ, ac ſummæ contrarietates primo diuerſæ ita poſtulare duos ſenſus tactus ſpecie diſtinctos, à quibus percipiantur.

68 Diſcurſus iſte coēgit Ariſtotelem cap. præſenti diſtinguere duos ſenſus tactus ſecundum ſpeciem in ſingulis partibus animalis huius ſenſus capaces; vnũ pro vna prima, ac perfectiſſima contrarietate caloris, & frigoris, ad quem videtur reduxiſſe ſecundas qualitates tangibiles, quæ maiorem eiuſdem contrarietatis participationem habent: alterum verò pro contrarietate alia humiditatis, & ſiccitatis, ad quem videtur etiam reducere alias ſecundas qualitates, quæ ſequuntur temperamentum, in quo altera earum, vel vtraque prædominatur. Et hæc eſt prima opinio circa vnitatem tactus, quam ſequuntur cum Ariſtot. D. Thom. ſection. 22. huius libri, vterque Caiet. atque Ægidius cap. præſenti ad textum 108. Iand. qu. 27. Apolin. quæſt. 40. hujus lib.

Alij

Alij verò non solùm pro duabus primis contrarietatibus 69
duos tactus multiplicare videntur, sed pro aliis etiam contrarietatibus qualitatum secundarum tangibilium videntur tactus alios distinguere, ita vt tot sint potentiæ specie distinctæ, quot sunt contrarietates primæ, vel secundæ, circa quas versantur, sic Themistius in suo lib. 2. de anima, cap. 39. Auicenna verò lib. 6. natur. part. 2. cap. de tactu, & cum eo Albert. Magn. tractatu 3. huius libri præter tactus pro singulis contrarietatibus videtur multiplicare duos alios, vnum pro dolore & pro titillatione alterum. Comment. 2. collectan. cap. 13. addit alterum pro fame, & siti in stomacho. Cardan. tandem lib. 13. de subtilitate. quatuor tactus distinguit; vnum prò quatuor primis qualitatibus: alterum pro grauitate, & leuitate: tertium pro dolore, & voluptate: & quartum pro titillatione. Et omnes istæ opiniones 70
pro eadem numerari possunt tactus multiplicante, licet quædam plures, aliæ pauciores multiplicēt. Et ratio horū omnium eadem est; quia dolor, voluptas, fames, & sitis sunt speciales qualitates perceptibiles per tactum: imò speciales actus eiusdem sensus, quos non habet in omnibus partibus corporis, sed in quibusdam determinatis, vt in ventriculo, aut in parte, quæ diuiditur ab alia, vel per alterationem recedit à proprio temperamento; ergo pro his qualitatibus, & actibus non sufficit tactus generalis dispersus, per totum corpus, sed speciales, ac distincti multiplicari debent, quia qualitates ipsæ valde diuersæ sunt à cæteris tangibilibus, cum quibus non videntur posse conuenire in vna aliqua ratione communi, & adæquata, & multo minùs actus ipsi adeo à cæteris eiusdem sensus diuersi.

Secunda opinio est opposita *negans omninò, quod tactus specie distincti multiplicari debeant, sed quemadmodum cæteri quatuor sensus non multiplicantur secundum speciem, sed vnus visus pro cunctis visibilibus ponitur, sicque de cæteris, ita vnus omnino tactus ponendus est pro omnibus qualitatibus tangibilibus, ac pro contrarietatibus omnibus in eis distinctis, siue sint primarum, vel secundarum qualitatum.* Ita antiquiores interpretes Aristotel. Alexand. Simplic. & Philop. ad textum 108. huius capitis, quos sequitur Fernel. lib. 5. suæ physiologiæ, capit. 7. & omnes recentiores, & in eam inclinat D. Thom. 1. part. quæst. 76. artic. 3. ad 3. & 4. Et videtur mihi probabilior, & tenenda. Probatur ratione insinuata à D. Thom. nam vt ipsemet docet in eodem articulo, & nos superius docuimus, & probauimus agentes de distinctione potentiarum in generali, obiecta distinguunt potentias in quantum diuersis modis eas immutant, ex quo Aristotel. cap. de gustu probauit, quod etiam si gustus esset in omnibus partibus corporis, sicut tactus, nihilominus esset poten-

tia distincta ab eo, quia diuerso modo immutatur à gustabili, ac tactus à tangibili, & omnia illa obiecta quæ habent eundem modum, vel rationem immutandi pertinent ad eandem potentiam, vt omnes colores ad visum, sed omnes qualitates tangibiles cuiuscunque sint contrarietatis habent eundem modum, & rationem immutandi tactum: ergo pertinent ad eandem potentiam tactiuam: quare non possunt multiplicari plures tactus. Minorem probo, quia modus immutandi tactum, vt D. Thom. asserit in eodem articulo est quòd qualitas tangibilis per contactum naturalem contingat organum, & medio contactu producit in eo speciem intentionalem se repræsentantem, per quam ei vniatur, sed vtraque contrarietas primarum qualitatum, & omnes etiam secundæ immutant hoc modo tactum, vt in præcedentibus ostendimus, etiam ex mente Aristotel. ergò conueniunt in eadem ratione formali immutandi: quare eundem tactum secundum speciem constituunt. Huc accedit nullam rationem vrgere nos ad multiplicandas plures potentias actiuas: vt patebit ex solutione argument. ergò non sunt vllo modo multiplicandæ.

72

73 Sed ad argument. Aristotelis neganda est maior: quod vnus sensus sit vnius contrarietatis, sed circa tot potest versari, quot in vna, eadémque ratione immutatiua conuenire possunt, & cum vtraque contrarietas primarum qualitatum, & omnes secundæ conueniant in eadem ratione, & modo immutandi tactum (vt probauimus) ad vnum tactum pertinere debent, nec pro diuersis multiplicandi sunt plures, quia contrarietates ad obiectum materiale tactus pertinent, non ad formale, & ideò plures non sunt causa sufficiens distinguendi plures tactus secundum speciem, sicut nec in aliis sensibus pro sufficientibus habentur. Quod verò sint primæ contrarietates, vel summæ: ratio est etiam materialis, & propterea insufficiens ad distinguendum potentias specie.

74 Argumentum verò commune, quo vtuntur cæteri opinantes, duo opponit; primum de dolore, & voluptate, quæ cùm sint opposita ad eandem potentiam pertinere debent. Quod ergo de dolore dicitur, secundum proportionem accipiendum est de voluptate. Circa dolorem igitur plura hac in parte congerunt interpretes Aristotelis, & diuersis modis eum ad tactum pertinere aiunt, nescio an omnes veræ Philosophiæ naturali, & morali consentanei sint. Eis verò relictis D. Thomam sequor 1.2.quæst. 35. articul. 1. vbi de passionibus appetitus disserens, egregiè rationem doloris explicat, ad quem tria concurrunt. Primum est diuisio, aut solutio continui, hoc est alicuius partis animalis, vel distemperies eiusdem partis. Nam

licet

licet variæ sint sętentiæ inter Philosophos,& medicos,an sola diuisio,aut solutio continui sit causa doloris,vel etiam distemperies alicuius partis sine diuisione,ita vt quælibet harũ per se, & independenter ab alia sufficiens sit, & quasi in solidum dolorẽ causet,vel diuisio continui sit sola,& vnica causa,ita vt sine illa nullus dolor causari possit.Longè tamen probabilius est 75
vtramque in solidum sine alia esse sufficientem causam doloris.Vt Gal.docuit 12.metho.c.7.his verbis: *Naturalis notitia nos docet,vitium corporis, ex quo sit doliturum, aut continuitatis solutionem oportere, aut alterationem aliquam.* Vnum igitur, vel aliud est, quod primò includit dolor. Secundò est cognitio sensitiua eius sine qua citra dubium est nullum posse dolorem causari, alioqui in corporibus inanimatis daretur dolor: cùm detur solutio cõtinui,vel alteratio,seu distemperies.Vltimum est actus 76
appetitus,qui solutionem cõtinui,vel distemperiem,vt disconuenientem,aut nociuam naturæ animalis refugit, sicut in delectatione appetit aliquid tanquã conueniens eidem naturæ sensitiuæ.Et quia sensus externi nihil apprehendũt,vel cognoscũt tanquam conueniens, vel nociuum,sed ad internum sensum id pertinet,vt ad æstimatiuam, vel alterum,propterea duplex cognitio sensitiua externa,& interna necessariò debet ad dolorem concurrere; prior quidem sensus tactus per quam simpliciter apprehenditur obiectum tangibile, vt tangibile est; posterior interni sensus, per quam iudicatur, vt disconueniens.& vt tale appetitui proponitur, & ideò vt refugiẽdum. Ex his igitur tribus,primum quasi materiale est in dolore: nempe solutio continui, vel distemperies. Secundum ex parte sensationis tactus 77
materiale est etiam,sed iam ad formale accedit ex parte cognitionis sensitiuæ internæ, per quam proponitur appetitui obiectum materiale, sed sub ratione disconuenientis, & ideò quasi conditio formalis est doloris: in actu verò appetitus,qui quasi nolitio talis obiecti disconuenientis est formalis ratio doloris consistit (ait D. Thom.) Et omnia hæc quasi opposito modo concurrunt ad delectationem, quæ etiam consistit formaliter in actu appetitus, qui vocatur prosecutio obiecti sensibilis sub ratione boni, & cõuenientis naturæ sensitiuæ propositi eidem appetitui, & simpliciter apprehensi per sensationem tactus. Ex 78
quibus ad argumentum negandum est,dolorem formaliter esse sensationem tactus, sed hanc solùm ad illum concurrere, tanquam conditionem quasi materialem, nec nouam, aut distinctam esse, sed eiusdem rationis, & obiecti: cùm versetur circa primas, vel secundas qualitates eodem modo immutantes. Vnde sequitur propter dolorem non esse tactum multiplicandum,& pari ratione de delectatione,& titillatione sentiendum

est,in quibus sicut in dolore nihil distinctũ à sensatione qualitatum tangibilium vt talium includitur. Quare nec pro eis distinctus tactus multiplicari debet.

79 Ad aliud argum.à nobis additum in fauorem harum opinionum negandum in primis est de dolore, quod in determinata parte corporis causetur,& non in omnibus:nullam enim rationem video,ob quam solutio continui,aut distemperies in quibuscunque partibus corporis sensui capacibus causari nõ possit, & ex consequenti dolor,sed de voluptate aliqua,ac titillatione id non nego; sed negandum omninò censeo; quod propterea debeat tactus multiplicari pro eisdẽ actibus, quia sensatio tactus in eis reperta eandem rationem formalem habet ex eadem ratione immutãdi obiecti desumpta.Ratio verò propter quam in determinata tantùm parte corporis fiunt,est,quia in ea cum primis magis viget sensus tactus.Deinde quia in eadem plures

80 arteriarum concurrunt fines,multa etiam spirituum atque materiæ prurientis copia,quæ non cõcurrunt in cæteris partibus, & propterea tales actus in eis potius exercentur, qui quidem formaliter ad appetitum pertinent,vt de dolore diximus;ad tactum verò solùm in quantum qualitates tangibiles, vel motus includunt,quæ obiecta eius propria,vel communia sunt,& sub eadem ratione formali tactum immutant, ac in cæteris partibus corporis;quare non multiplicant tactus.

De gustu verò iam diximus non distingui à tactu, quia in determinata tantùm parte corporis exercetur,sed quia diuerso modo immutatur à gustabili, ac tactus à tangibili superiùs à nobis explicata,& inferiùs magis explicanda. Ita etiam dicendum est de voluptate.Et hæc eadem doctrina applicari debet ad famem,& sitim,ad quas materialiter tantùm cõcurrit sensatio tactus circa primas qualitates tangibiles exercita, & per actus eiusdem speciei cum cæteris qui circa eas versantur; quare pro his non debet multiplicari tactus.Nec ad nos pertinet agere de fame,& siti, sed medicis reliquenda est explicatio earum.

CAPVT XII.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere,&c.

Breuis expositio textus.

81 POstquam Aristoteles naturas, & rationes omniũ quinque sensuum externorũ explicuit,communia quędam omnibus tradit c.præsenti,& hoc est intẽtum eius;diuiditur verò in tres partes; in quarum prima duo asserit habere communia, eáque exponit.

exponit. Secundò ex eorum expositione duo problemata soluit. Et in 3. dubium quoddam proponit ac diluit. Duo igitur asserit esse cõmunia omnibus quinque externis sensibus. Primum quod suscipiunt formas sine materia, vt visus colorem sine subiecto, in quo est, vt sine pariete. Sicut (inquit) cera suscipit figuram sigilli, non solùm sine materia, id est, sine ferro, & auro, in quo est, sed etiam sine materialitate illa, quam habet figura eius in auro, & ferro; nam hac etiam caret in cera, in qua solùm habet figuram repræsentantem, sine illa materialitate artificiali, quam habet in auro, vel ferro. Et propterea dicuntur sensus receptiui formarum sine materia, hoc est specierũ, aut similitudinum earundem qualitatũ sensibilium sine subiecto, ac sine modo illo essendi naturali, & materiali, quẽ habent qualitates ipsæ naturales in suis subiectis. Et iste est sensus huius loci, vt benè adnotauit D. Thom. ita vt sine illo nõ possit intelligi. Secundum 82
quod omnibus conuenit est, quod in subiectis materialibus recipiantur, quæ subiecta eorum sensoria vocantur, aut organa, quæ tamen duplicia sunt; quædam quidem quasi communia, aut mediata vocari possunt, alia particularia, ac proxima, quæ vocantur prima sensoria: gratia exempli; pars illa heterogenea, per quam potentia visiua exercet actum videndi; nempe oculus, est quasi commune, & mediatum sensorium eius, sed proprium, atque immediatum est pars illa eiusdem oculi, in qua proximè residet potentia, nempe pupilla, cuius ratione dicitur esse in oculo. Et hoc sensorium primum, inquit Aristoteles 2. lib. de partibus animal. cap. 1. semper est pars similaris, & homogenea, vt pupilla, neruus, miringua, &c. quamuis sensorium secundarium in quo continetur heterogenea sit. Potentia autem, & sensorium ait esse idem subiecto, sed distingui ex natura rei. Esse autem idem subiecto non sic intelligit, vt vtrumque inhæreat in quodam tertio tanquam in subiecto, sicut albedo, & dulcedo in eodem lacte; sed ita vt vnum sit in altero tanquam in subiecto, nempe potentia in organo: nam hoc substantia illa accidens eius est.

Ex his soluit in secunda parte capitis duo problemata. Primum est, quare vehementia sensibilia, vt intensissima lux lædit visum. Et respondet, quia sensorium consistit in certo quodam temperamento, & quasi harmonia primarum, ac secundarum qualitatum ad certum gradum intensionis attemperatarum: hæc autem temperies, & harmonia turbatur, & alteratur per vehementem, atque insolitam commotionem sensibilis, & ex hac eius turbatione, & alteratione læditur potentia, & aliquando extinguitur, quia maximè dependet ab eo tanquam à subiecto proprio, ac naturali in esse, & conseruari. 83

Secundum

84 Secundum problema est, quare plantæ non sentiant: cum animam habeant,& patiantur à sensibilibus qualitatibus: nam calefiunt,& infrigidantur.Et respondet, qui carent his sensoriis prædicto modo attemperatis necessariò requisitis pro subiectis propriis ac proportionatis earumdem potentiarum. Occasione huius solutionis proponit dubium in vltima parte, an sicut plantæ(etiam si non sentiant)patiuntur à qualitatibus eas recipientes; sic aliæ res non sentientes pati possint ab obiectis aliorum sensuum,vt à colore,sono,& aliis,& quod pati possint probat 1. quia ab obiectis potentiarum sensitiuarum solùm possunt immutari potentiæ eædem, quia relatiua sunt potentia,& obiectum:cùm ergò potentiis careant,pati aut immutari ab obiectis earum non possunt. Secundò, quia anima sensitiua carent,& ideò sensitiua non sunt quare à sensibilibus,vt talibus pati nequeunt.Et tandem experientia, quia videmus non producere hæc obiecta in eisdem rebus sibi similes effectus, vt albedo non producit aliam albedinem in ligno.

85 Respondet dubio proposito obiecta prædictorum sensuum non agere in quæcumque corpora insensibilia:sed ferè semper in solidis diaphanis, & in his non producere permanentes effectus: sed citò transeuntes, & se habentes tanquam viam ad sensationes, non enim mouent aërem, vel aquam, neque aliquid in eis producunt,nisi per modũ viæ,hoc est, vt eo tanquã medio immutent potentiam ad sui sensationem, patiuntur ergò ab eis corpora diaphana,& tamen non sentiunt:sed vt media ad sensationem.Ex quo inferre possumus euidẽs esse, quod sensatio non cõsistat in sola passione,& receptione ab obiecto, sed præcipuè in actione vitali, quamuis passio ab obiecto omninò necessario præsupponatur, & hæc est sententia totius capitis.

QVÆSTIO VNICA.

Quo modo sensus lædatur ab excellenti sensibili.

86 PRæsupponit titulus quæstionis tanquam certum,quod sensus lædatur à vehemente sensibili, vt Aristot.& omnes eius interpretes docent, & euidens experientia confirmat:nam experimur lucem solis oculos ex directo inspicientes offuscare, & si in tali visione perseuerent, lædere.Sed circa modum, quo sensus lædatur, non est leuis difficultas. In primis enim nihil læditur, vel corrumpitur, nisi à contrario, vt docet expressè idem Aristoteles in lib.de longitudine,& breuitate vitæ cap.1. sed sensus carent contrario: ergo minimè lædi, vel corrumpi possunt. Secundò quia potentia sumit speciem ab obiecto, & consequenter essentialem perfectionem, ergò nata est ab eo perfici.

perfici. Vnde sequitur, quo perfectius, aut excellētius est obiectum, magis perficere potentiam. Et ex hoc nullo modo eam 87 lædere, aut destruere posse. Et tandem quia obiectum mouet potentiam per species intentionales: sed de speciebus euidens est nō posse lædere sensum, in quo recipiuntur, sed potius perficere, & quò intensiores, aut excellentiores fuerint, magis perficere, cum sint accidentia intentionalia, & naturales similitudines eius, nec vllam possint habere naturalem actionem per quam solùm potest lædi vel corrumpi vnum corpus ab altero: ergò excellens sensibile nō potest lædere, vel destruere sensum.

Prius quàm diuersas autorum sententias circa hanc rem pro- 88 ponamus, distinguere oportet duplicem modum excogitabilem, quo sensus possit lædi, vel destrui ab excellenti sensibili. Prior est per se, in quantum sensibile est, sensúmque immutat per species intentionales, ita vt perfectiorem, aut intensiorem speciem in eo producat quàm natura eius postulet: nam certum est requiri proportionem inter potentiam, & speciem, quæ virtus eiusdem obiecti est. Secundus modus lædendi potentiam excogitari potest in obiecto, non per se, vel quatenus obiectum est talis potentiæ, eámque inmutat, sed per accidens ratione alicuius adiuncti, vt in luce possumus considerare, quod quatenus visibilis est, non possit visum lædere, sed perficere, at qua ratione est causatiua caloris, possit organum lædere naturalem eius temperiem alterando, & consequenter potentiam à temperie naturali eius maximè dependenti.

Qua distinctione præsupposita, prima opinio affirmat sen- 89 sum lædi, aut corrumpi posse ab excellenti sensibili per se, & formaliter vt sensibili, quia species intentionales adeò excellentes, aut intensas, eidémque sensui improportionatas potest in eo producere, à quibus offendatur, lædatur, aut etiam corrumpatur, vt patet de intensissima luce, vel albedine comparata cum aliqua potentia visiua infirmiori, ac debiliori, quæ ab speciebus perfectissimis, atque intensissimis ab ea productis non potest non offendi, vel lædi. Ita Caietan. 3. lib. de anima ad textum 123. & 124. & Toletus quæstion. 4. probat Toletus testimonio Aristotelis section. 32. probl. quæst. 44. vbi ait viridem colorem confortare, ac delectare visum; quod patet non præstare, nisi per speciem intentionalem: cùm non agat in eum producendo alterum colorem sibi similem. Probat deinde ratione 1. quia albedo disgregat visum, & nigredo congregat, & isti sunt effectus reales lædentes, aut confortantes potentias, quos patet non efficere, nisi per species intentionales, quæ cùm sint accidentia realia, poterunt eos producere in potentias; quare obiectum per se, & sub ratione obiecti lædit potentiam,

quia

quia species est virtus obiecti, quam sibi substituit ad immutandam potentiã in eamque agendum: sed excellens obiectum propter naturalem improportionẽ, quam habet cum potentia inferiori, non potest eam non offendere: ergo eodem modo offendetur, ac lædetur à virtute eius, quæ est species: nam eundem effectum producit agens per se, & per suam virtutem.

90 Secunda opinio tria asserit. Primum est *obiecta sensuum per se sumpta, id est, vt obiecta sensuum sunt, non possunt vllo modo lædere sensus, neque organa eorũ.* Secundum, *obiecta quidẽ sub ratione agentium naturalium, per naturales qualitates lædere possunt sensus, & aliquando eos destruere.* Tertium, *sensus non possunt per se, & immediatè lædi, vel destrui ab obiectis, etiam vt agentibus naturalibus consideratis: sed solùm per accidens, & quasi mediatè, & indirectè ex læsione organi, à quo tanquam à subiecto dependent in esse, & conseruari.* Hæc sententia cõmunis est omnium interpretum huius loci, præter Caiet. & Tolet. & nobis videtur longè probabilior. Sed priùs declaranda sunt tria hæc, deinde sigillatim probanda.

91 Pro declaratione igitur adnotare oportet duo habere obiectum cuiuscumque sensus; primum est esse immutatiuum sensus iuxta modũ eius, & quia sensus omnes apti sunt immutari ab obiectis modo intẽtionali per species, hinc est quod obiecta sensuum sub ratione præcisa obiectorum non sunt agentia naturalia, à quibus naturales effectus procedãt, sed intentionalia: nam potentias solùm respiciũt, vt cognoscibilia ab eis, esse natem cognoscibile est esse intentionale, quia cognitio, intentio, vel attẽtio propriè vocatur. Habent præterea aliud, nempe agere per qualitates naturales sicut cætera agentia naturalia, atque effectus naturales producere per se, vel aliquo alio modo, vt

92 lux præter esse obiectiuũ, quod habet, & immutare visum modo intentionali potest, habet etiã producere calorẽ, quem sua virtute, aut eminentia continet, vnde & aërem, & sensorium visus calefacere potest. Et ratione primi asserimus non posse sensus lædere; posse tamen ratione secundi, non quidẽ directè, & per se agendo in potentiam: sed indirectè, & quasi per accidẽs, agendo quidem per se immediatè in organum, à quo tanquam à proprio subiecto dependet potentia, & quo læso dicitur ipsa lædi.

Nunc verò probanda sunt tria illa testimonio Aristotelis,

93 qui capite præsenti textu 123. non dixit excellentia sensibilia lædere, vel corrumpere sensum: sed sensorium, quia suo motu fortiori, aut intensiori lædunt; vel corrumpunt naturale temperamẽtum eius, sed ratione cuius conueniens subiectum erat sensitiuæ potentiæ; & ideò eo corrupto corrumpitur potentia, quæ cum sit accidens, non potest destructo subiecto conseruari. Ex quo efficaciter colligo tria à nobis asserta: Primum

quidem

quidem, quia temperamentum organi constat qualitatibus naturalibus, quod ideò corrumpitur, vel læditur, quia per intensiorem alterationem plus iusto incenditur aliqua qualitas, cuius intensio dissoluit temperiem innatam, vt patet de intensione caloris nimia, ratione cuius proportio aliarum qualitatum naturaliter requisita tollitur. Sed constat, actionem hanc alterantem naturaliter organum non procedere ab obiecto sub ratione obiecti, quia non est intentionalis: sed naturalis, ergò nec obiectum sub ratione obiecti lædit, vel corrumpit organum ex mente Aristotelis: sed vt agens naturale, quod est secundum assertum nostrum.

Nec etiam alteratio hæc directè, & per se versatur circa potentiam: sed circa sensorium, & ideò hoc est, quod per se immediatè læditur, vel corrumpitur; potentia igitur non per se immediatè: sed quasi per accidens ratione subiecti: nam corruptio accidentis ad corruptionem subiecti per accidens vocatur, non per se. Et hoc est tertium assertum nostrum in eisdem verbis Aristotelis planè contentum. 94

Sed probatur iam primum assertum duplici ratione: prima, quia species intentionalis quantumlibet intensa, aut perfecta habet esse diminutum, & longè imperfectius esse naturali: ergo non potest producere effectum naturalem in organo, quia res inferioris ordinis non potest sua virtute producere effectũ ordinis superioris: sed temperies organi non læditur, neque destruitur, nisi per alterationem naturalem, cum constet qualitatibus naturalibus ad mediocritatem redactis, & non intentionalibus: ergò nec ab intentionali, neque ab obiecto sub ratione obiectiua, atque intentionali, lædi, vel corrumpi potest.

Secundò, cognitio quæcumque est perfectio potẽtiæ, & quo intensior, vel perfectior, magis eam perficit: sed species nihil aliud habet, quàm esse comprincipium cum eadem potentia, & quò perfectior est, nata est esse comprincipium perfectius: ergo repugnat lædere, vel destruere potentiam, etiam si sit intensissima, & his efficaciter etiam probatum est secundum assertum nostrum, nempe obiecta sensuum non vt obiecta: sed vt agentia naturalia lædere ac destruere sensum, quia solùm, vt naturalia agentia, & non intentionalia possunt alterare sensum, alteratione naturali, vt lux non in quantum visibilis: sed ex perfectione qualitatis naturalis, per quam continet virtute calorem, & eum potest producere in oculo, potest visum lædere. 95

Probatur tandem vltimum assertum, quod adhuc ab obiectis, vt naturalibus agentibus non possit per se immediatè, aut directè lædi, vel destrui potentia ipsa: sed solùm per accidens, & quasi remotè, quia nullum accidens læditur per se immediatè 96

diatè nisi à contrario:sed potentia vitalis qualis est sensus omnis, caret omninò contrario, vt per se patet: ergò non potest lædi, vel destrui per se immediatè ab obiecto, etiam secundum esse naturale sumpto: sed solùm per accidens, læso,vel destructo per se immediatè organo tanquam subiecto eius.

Ad testimonium Aristotelis pro opposita sententia concedimus viridem colorem oblectare visum: sed negamus talem oblectationẽ causare per species intentionales:sed ratione alicuius qualitatis naturalis,nẽpe frigiditatis,vel humiditatis ab
eodẽ viridi emissæ simul cum specie,quæ cùm sit tẽperamento
97 oculorum consentanea,potentiam visiuam obiectare dicitur.

Ad primum argumentum concedenda est maior,quod albedo intensa visum disgreget, cùmque offendat,ac lædat:sed neganda est minor, quod hũc effectum efficiat per species intentionales: sed potius ex eo, quod propter maximam participationem lucis,quã habet albedo, maior fit reflexio lucis in corpore nimis albo,quàm alio colore affecto, & à luce vehementiùs reflexa,& nimis intensa in medio per eandem reflexionem nimium calorem in oculo producente disgregatur,ac dissolui-
98 tur temperamentum oculi,læditúrque potentia. Quod verò in eodem argument.dicitur species esse accidentia realia, concedimus, & cum ex eo colligitur perfectiores producere effectus reales in organo:distinguendum putamus:nam reales naturales non possunt,cum habeant inferiorem modum essendi respectu eorum:sed benè reales intentionales, & cùm non lædatur potentia ab intentionalibus: sed potius perficiatur, à solis verò naturalibus lædi possit (vt probauimus) fit vt non possit per species intentionales lædi ab obiectis.

99 Ad secundum distinguenda est maior,quòd species sit virtus obiecti,est enim virtus intentionalis; ideò potest quidem per eam effectus intentionales operari,nullum tamen naturalem,& cùm non possit lædi, vel destrui sensorium, nisi per effectum naturalem,ratione cuius dissoluatur naturale temperamentum eius,hinc est,quòd non possit lædi,vel destrui ab excellenti obiecto.An verò lædi sit aliquid entitatis eius destrui, vel infirmam reddi. Respondeo, quod potentia corrumpitur per accidens ad corruptionem organi, quia ad desitionem eius desinit esse tota eius entitas, sicut cætera accidentia ad corruptionem
100 subiectorum.Lędi verò,non esse aliquid entitatis eius corrumpi;sed solùm est, quod cùm integra permaneat secundum totam entitatem læso organo impeditur à propria operatione;ita vt vel non possit eam exercere,vel ægrè, aut cum difficultate,ac modo imperfecto. Et hæc de hoc secundo libro breuiter adnotasse sufficiat.

COMMENTARIORVM IN TERTIVM LIBRVM ARISTOTELIS Stagiritæ Philoſophorum Principis de Anima.

BREVE PROOEMIVM.

HVIVS tertij libri initium non omnes eodem modo deſumunt: ſed Arabes à quarto capite, in quo Ariſtoteles incipit agere de intellectu, putantes tria priora, in quibus doctrinam de potentiis ſenſitiuis perficit ad librum ſecundum pertinere: quorum partitionem ſequuntur Comm. Albert. Magn, Ægidius, & Caietanus. Græca verò exemplaria (quæ maioris ſunt authoritatis) à capite ipſo, in quo de numero exteriorum ſenſuum diſſerit Ariſtoteles, inchoari volunt, & hanc diſtributionem ſequuntur Boëtius, & Argiropilus in ſuis tranſlationibus. Et omnes ferè antiquiores interpretes Ariſtotelis hoc loco. Simplicius Philoponus, Themiſtius, D. Thom. Theophilus & plures alij, quam vt maioris authoritatis amplectimur. Ei ideò capite hoc initium præbet noſtris Commentariis in tertium librũ. Quem in quatuor partes diuidere placet. In prima quæ velut præambulum eſt eiuſdem libri, agit Ariſtoteles de numero externorum ſenſuum. Quorum naturam & rationem ſigillatim explicuit in 2. lib. deinde exponit ſenſus internos (vtrumque enim horum præambulum eſt apprimè neceſſarium ad explicandam naturam intellectus, & operationis eius) quod præſtat in tertia parte. Et tandem agit de principio motus animalium. 1

CAPVT I.

TEXTVS ARISTOT.

Quod autem non ſit ſenſus alius præter quinque.

Breuis expoſitio textus.

INtentum huius primi capitis eſt, tradere numerum externorum ſenſuum.[a] Diuiditur autem in duas partes: in priori probat quinque tãtùm eſſe externos ſenſus: in poſteriori verò dubium quoddam proponit, & ſoluit. Probat igitur externos ſenſus non eſſe plures, quàm quinque, triplici ratione: ſed ad formandum primam prolixam ſatis, oportebit ordinem Ariſtot. aliquantulum inuertere. Et ita hoc diſcurſu comprehẽdi debet: Si alius ſenſus præter quinque enumeratos daretur,

vel esset eiusdem speciei cum eis, vel cum aliquo eorum, aut diuersæ:sed nec eiusdem, nec diuersæ; ergo non dabitur alius,
2 neque huic numero alter deerit. Probatur minor quantùm ad primam partem, quod non desit aliquis alius sensus eiusdem rationis cum his, quia si talis deesset;ideò foret, quia quilibet eorum non perciperet omnia sensibilia contenta sub proprio obiecto,pro quibus percipiendis oporteret ponere sensum aliũ eiusdem speciei: sed quilibet horum quinque sensuum percipere potest sensibilia omnia eiusdem rationis formalis obiectiuæ; ergo non est necessarium multiplicari alterum. Probat hanc minorem inductione discurrente per omnes sensus: nam visus visibilia omnia percipit, nempe lucem & omnes colores; & pariter cæteri sensus.Secũdam verò partem eiusdẽ minoris, quod non deficiat alter sensus diuersæ speciei ab his, probat hoc modo. Si daretur sensus alter diuersæ speciei ab his quinque; ergo daretur aliud sensorium etiam specie distinctum à sensoriis horum sensuum; daretur etiam medium diuersum specie, per quod sensus ipse propria sensibilia perciperet: sed non datur medium specie distinctum: ergo neque aliud sensoriũ,neque alius sensus. Maiorẽ huius vltimi syllogismi probat ex necessaria proportione inter mediũ & sensorium in eo posita,quod medium debet habere rationem aliquam similem, vel cognatam sensorio,& omnia obiecta,quæ possunt in medio recipi sub tali ratione conuenientiæ,possunt quoque percipi per tale sensorium,& à tali sensu in eo existente. Minorem verò, quod non detur aliud medium præter media horum quinque sensuum,probat; quia vel esset intrinsecum, vel extrinsecum, & de intrinseco,euidens est dari non posse, quia mediũ intrinsecum solùm possunt habere gustus, & tactus, & quæcunque sentiri possunt per medium internum, non possunt aliis sensi-
4 bus præter gustum,& tactũ sentiri; quare nec alia media interna,nec alia sensoria eis correspondẽtia,nec alij sensus operantes per medium internum excogitari possunt,præter gustum,& tactum,qui modo sunt, de quibus certum est tangibilia omnia & gustabilia percipere.Quod verò non detur aliud medium extrinsecum,præter aërem,& aquã,probat,quia media deseruiunt ad deferenda obiecta, vel species eorum; sed aër, & aqua non possunt deseruire, nisi ad deferenda obiecta, vel species horum trium sensuum,videlicet visus, auditus, & olfactus; & obiecta omnia quæ per hæc deferri possunt;percipiuntur ab eisdem tribus sensibus,quia cùm eis tãtum possunt habere cognationem, seu proportionem requisitam inter medium,sensorium & sensum:ergò non datur aliud medium. Probatur minor, quia medium & organum eandem quoque proportionem, & similitudinem

dinem habent, vt qualitas medij propotionati cum organo
prædominari debeat in temperamento naturali eiuſdem organi,
ſed quatuor tantùm ſunt elementa, quæ media extrinſeca
eſſe poſſunt, ex quibus ſolus aër, & aqua poſſunt prædominari
in ſenſoriis, quia valde accommodata ſunt propter humiditatem
ad recipiendum; ignis verò ob maximam actiuitatem præ- 5
dominari non poteſt; nam potius deſiccabit omnia, quæ per
eum traiicienda ſunt. Terra verò ob denſitatem ſimul cum
ſumma ſiccitate inepta eſt etiam ad recipiendum, & ideò non
poteſt prædominari in ſenſoriis, niſi forte in tactu, de quo modò
non agimus, cùm medio externo careat: ergo ſequitur non
poſſe dari alia media externa, præter aërem, & aquam, & ex
conſequenti, nec alia ſenſoria præter ea, in quibus reſident prædicti
tres ſenſus, nempe viſus, auditus, & olfactus, à quibus ſentiri
poſſunt omnia ſenſibilia per aquam, & aërem deferenda, &
ideò, nec plures, quàm quinque iſti ſenſus ab omnibus poſitis.
Et hanc rationem confirmat, quia perfectis animalibus, hoc eſt, 6
non orbatis debiti ſunt omnes ſenſus; ſed plura ſunt perfecta
animalia in quibus non dantur, niſi quinque ſenſus numerati:
ergò non ſunt plures.

Secunda ratio ad idem probandum, eſt, quia ſi daretur alius 7
ſenſus, maximè ad percipienda communia ſenſibilia (nam pro
ſenſibilibus propriis probatum eſt dari non poſſe) ſed nec datur
pro his, quia omne ſenſibile commune ſentitur per ſe à multis
ſenſibus, ergo nullum ſenſibile commune poteſt eſſe proprium
alicuius ſenſus, repugnat igitur dari pro ſolis ſẽſibilibus communis
particularis ſenſus, quo percipiantur. Probat tandem,
quia ſi communia ſenſibilia ab vno alio ſenſu diſtincto ab his
per ſe ſentirentur: ergo ab aliquo ex his ſentirentur per accidens,
vt à viſu, ex eo ſolùm; quod coniunguntur in eodem ſubiecto
cum albedine, quamuis nullo modo viſum moueant, ſed
ſenſibilia communia non ſentiuntur per accidens vllo ex his
modis ab aliquo ex quinque ſenſibus: cùm eo per ſe immutent,
quia ſunt ſenſibilia per ſe: ergo non poteſt pro eis dari diſtin- 8
ctus ſenſus. In poſtrema tandem parte capitis proponit dubium,
quanam de cauſa producti ſint à natura plures ſenſus externi,
& non vnus tantùm pro omnibus ſenſibilibus. Et reſpondet,
quia ſi vnus tantum ſenſus daretur pro omnibus, confunderentur
ſenſibilia communia cum propriis, omnia enim ad
vnum ſenſum pertinerent, & nullum ad plures, & omnia promiſcuè
perciperentur ab vno illo ſenſu, quare ex hac parte non
poſſent diſtingui.

QVÆSTIO I.

An probari possit euidenti ratione quinque tantùm esse sensus externos.

9 NOn quærit titulus quæstionis, an tantum sunt quinque sensus, vt quæsiuit Aristoteles capite præsenti; sed hunc numerum eorum præsupponit ex communi sententia Philosophorum omnium, Scholasticorum & Sanctorum Patrum; ita vt nemo sit, qui vllum addat, vel detrahat ab eo, quem Philosophi cum primis Aristotele antiquiores posuerunt, vt testatur author operis de secretiore sapientia secundum Ægyptios, & docet Plato in Teæteto. Aristoteles cap. præsenti, & cum eo vniuersi interpretes, tam recentiores, quàm antiqui, Scholastici cum D. Thom. 1. part. quæst. 78. art. 3. & denique Sancti Patres. Ambros. in cap. 18. Apocal. August. lib. 2. de gen. ad literam. cap. 5. & libr. de quantitate animæ cap. 23. Hieron. in Psalm. 141. Gregor. Homil. 17. in Ezech. D. Damas. 2. lib. fidei c. 18. D. Greg. Nissæn. oratio. 6. in Cant. & plures alij, cum reliquis sacri textus
10 expositoribus super parabolam Euangelicam, de quinque talentis, quæ habetur Matthæi 28. hoc igitur numero præsupposito quærimus, an detur ratio, non solùm probabilis, sed euidens qua probetur, non dari plures, quàm quinque.

Omissis verò aliis rationibus, quæ afferuntur ad probandum non dari plures sensus externos, quàm quinque paucis referam eas, quas Aristoteles & D. Thom. afferunt, & Aristoteles quidem id probauit in textu, vt vidimus ex organorum numero, quæ tantùm sunt quinque & non plura, quia non sunt plura media, præter illa, quæ aliquam habent cognationem, & simi-
11 litudinem, aut proportionem cum eisdem quinque organis. Sed D. Thom. 1. part. quæst. 78. art. 3. discursu alio longè diuerso id ostendit ex diuersis modis, quibus sensitiuæ potētiæ immutantur ab obiectis; nam ex hoc vidimus, & probauimus superiùs distingui specie potentias: & cùm modi isti sint quinque, nec alter præter eos reperiatur, concludit D. Thomas, quinque tantùm esse sensus externos, & nō plures. Vtrumque autem discursum ab Aristotele, & D. Thom. traditum demonstratiuum nonnulli reputāt, & ideò euidenter probare, quod nō dentur plures sensus præter hos quinque.

Ego verò tria in hac re assero. Primum est *non esse impossibiles*
12 *plures alios sensus præter hos quinque, sed fieri posse à Deo.* Probatur primò, quia non conuincitur implicare contradictionem produci à Deo alias qualitates valdè diuersæ naturæ ab his, & ideò habentes diuersum modum immutandi sensum sub his quinque non comprehensum: ergò nec repugnabit plures

plures sensus præter hos quinque dari. Secundò, quia non videtur repugnare,quod producantur sensus alij à quibus percipiantur occultæ quædam qualitates corporeæ,vt virtus magnetis. Virtus etiam illius piscis detinentis nauim, virtus piperis, & vini ,aliorúmque mixtorum corporum , quas sentiri posse non repugnat:cùm sint corporeæ,& constat non sentiri per hos quinque sensus. Prætereà non repugnat dari alia corpora præter aërem, & aquam, imò valde ab eis diuersa,quæ possint esse 13
media externa aliorum sensuum ; quare dari etiam poterunt alia sensoria valdè diuersa ab his, cùm quibus longè diuersam similitudinem, & proportionem habeant ab ea , quam habent media hæc aëris,& aquæ cum his sensoriis;ex quibus si aliquid valet discursus Aristotelicus : benè probatur dari posse alios sensus præter hos quinque.

Secundum assertum nostrum est , *eósdem discursus , quibus vtuntur Aristoles , & D. Thom.* (vero similiores , absque dubio cæteris omnibus ab aliis excogitatis) *non esse demonstrationes , sed solùm argumenta probabilia , nec dubito quin solùm , vt probabiles ab eis afferantur.* Probatur hoc , quia quædam vi- 14
dentur præsupponere incerta , & alia assumere non probata. Nam discursus Aristotelis supponit in primis organa esse necessariò multiplicanda pro multiplicatione sensuum , quod constat esse incertum , & fortè falsum apud ipsum ; nam capite de tactu docuit expressè , quod etiam si gustus dispersus foret per omnes partes corporis , in quibus reperitur tactus: adhuc esset sensus distinctus ab eo , ex quo euidenter colligitur non esse necessariò multiplicanda organa pro multiplicatione sensuum : cum non sequatur distinctos non fore eos qui eundem haberent organum : infirmus igitur est ex hac parte discursus Aristotelicus. Assumit præterea aliam propositionem,nec per se euidentem,nec per se probabilem,nec à se probatam , videlicet media externa aëris , & aquæ non habere cognationem, aut proportionem , nisi cum tribus sensibus,visu, auditu,& olfactu,& ideò non deseruire aliis, quod patet incertum esse, & à nemine exploratum.

Et tandem assumit alteram magis incertam , nempe non 15
dari plura sensoria,quia aër,& aqua non possunt prædominari, nisi in his sensoriis , hanc verò incertam voco , quia præsupponit tandem necessarium prædominari debere humiditatem in sensoriis, eò quod sit qualitas ad recipiendum accommodatissima. Quod in primis ostendo falsum apud eundem Aristotelem, qui in cap.de gustu docuit saporem præsuppone- 16
re temperamentum , in quo siccum comprehendat humidum: vnde colligo , quod si organum tanquam subiectum proprium

sensus debet obiecto eiusdẽ sensus proportionari, necessarium esse simile temperamentum habere, in quo siccum comprehendat humidum, eique prædominetur. Præterea non videtur ab Aristotele probatum, quod humiditas debeat prædominari in quocunque organo, sed satis erit in gradu æquali reperiri cum aliis, vt sit organum accommodatum ad recipiendum, quod patet in tactu præsupponente informari hac perfectione aliquando organum temperatum ad pondus, quod non probatur dari posse in quibusdam aliis sensibus.

17 Discursus etiam D. Thom. (licet probabilior mihi videatur Aristotelico) quædam tamen continet incerta, & non probata: quale est illud, videlicet sub modo immutandi potentiam, intentionaliter tantùm non dari, nisi sensum visus: quæ est enim ratio propter quam non detur alter, vel plures, qui solo modo intentionali immutentur, sicut dantur plures, qui immutantur modis naturalibus diuersis apud D. Thom. nempe gustum, & tactum. Supponitur præterea sub modo immutationis naturalis ex parte obiecti necessaria non dari nisi auditum, & potest quispiam dicere, quod detur alter sensus ab eo diuersus postulans immutationem naturalem ex parte obiecti, longè alio diuerso modo, ac postulat auditus, & ita constituet alium sensum diuersum ab auditu.

18 Assero tandem *alia via ab experientia petita, posse euidenter probari, quod non dantur plures sensus.* Probatur autem hoc modo; experientia constat nos non cognoscere plures actus sentiendi, præter eos, quos quinque isti sensus eliciunt, & si darentur, euidens est aliquando, vel ab aliquo exploratos, aut cognitos fuisse; sed distinctos specifica sensuum sumitur ex distinctione specifica actuum: ergo efficaciter sequitur, non dari alios sensus specie distinctos ab his. Et si de tactu dubitatum

19 est an sit vnus, vel plures specie distincti, nihil referr, quia de numero horum sensuum, vt sunt à nobis cogniti: loquimur inquirentes, an præter eos, quos cognoscimus, & sub quinario numero comprehendimus (etiam si sint plures tactus) dentur alij sensus specie distincti: nam de distinctione numerica euidenter probatur non dari alios sensus ab his distinctos, quia per vnum possunt percipi sensibilia omnia eiusdem rationis non minùs, quàm per multos, ergo superuacanei sunt multi. Quod tandem probat efficaciter vltima ratio Aristotelis, quia euidens est hominem esse animal perfectum, & plura ex brutis; ergò euidens est nullum ei deesse sensum, & constat experientia ex actibus, & obiectis non habere alium specie distinctum ab his quinque; ergò nec dantur alij.

QVÆS

QVÆSTIO II.

An omnes sensus externi perfectiores sint in homine, quàm in cæteris hominibus.

DVplicem potest sensum habere proposita quæstio; prio- 20
rem quidem de perfectione specifica essentiali, nempe, an
omnes sensus externi maiorē habeant perfectionē essentialem,
aut specificam in homine, quàm in cæteris animalibus: poste-
riorem, an maiorem saltem accidentalem, vel indiuidualem.

Et quantum ad sensum priorem, superiùs statutum est à no-
bis, atque probatum non differre specie sensus externos in ho-
mine, & in brutis. Ex quo euidenter infertur non habere maio-
rem perfectionem essentialem in homine, quàm in cæteris ani-
malibus: sed æqualem: nam cum sint eiusdem speciei atomæ,
eiusdem erunt perfectionis essentialis. Quo supposito de hac 21
maiori perfectione non procedit quæstio, sed solùm de maiori
perfectione accidentali, aut indiuiduali.

De qua prima opinio tenet omnes sensus externos hominis
perfectiores esse sensibus cæterorum omnium animalium. Ita
videtur sentire Toletus 2. lib. de anima quæst. 24. & cum eo re-
centiores quidam. Qui primo probant, quia anima sensitiua
cuiuslibet hominis perfectior est ex indiuiduali differētia ani-
ma sensitiua aliorum animalium propter identitatem cum ra-
tionali, & insuper propter naturale temperamentum perfectius
in hominibus, quàm in quibuscunque brutis, ex quo infertur 22
maior perfectio organorum omnium: & ideò maior perfectio
potentiarum, sed omnes sensus externi cuiuscunque hominis
secundum rationes indiuiduales accepti sequuntur rationem
indiuidualem eiusdem animæ sensitiuæ, & rationalis; ergò ne-
cesse est maiorem perfectionem indiuidualem habere omnes.
Probant secundò inductione per omnes sensus discurrentes;
nam gustus, & tactus perfectiores sunt, tum propter perfe-
ctius temperamentum organi, tum etiam, quia vterque suo
modo est sensus alimenti ac nutritionis: alimentum verò, &
nutritio maiorem habent perfectionem in homine, quia ordi-
nantur per se ad productionem perfectioris substantiæ nempe 23
humanæ; & vtraque hæc ratio suo modo probat de olfactu ad
eandem nutritionem ordinato, quia per eum cognoscimus
meliora alimenta, & magis eidem nutritioni accommodata:
& per eum adquirimus phantasmata ordinata ad intellectio-
nem, quod non habet in brutis. Et eadem ratione probatur vi-
sum, & auditum perfectiores esse in hominibus, quia vterque
ordinatur ad comparandas scientias.

In hac re duo mihi videntur certa apud Aristotelem. Pri- 24

sensus debet obiecto eiusdē sensus proportionari, necessarium est. simile temperamentum habere, in quo siccum comprehendat humidum, eique prædominetur. Præterea non videtur ab Aristotele probatum, quod humiditas debeat prædominari in quocunque organo, sed satis erit in gradu æquali reperiri cum aliis, vt sit organum accommodatum ad recipiendum, quod patet in tactu præsupponente informari hac perfectione aliquando organum temperatum ad pondus, quod non probatur dari posse in quibusdam aliis sensibus.

17 Discursus etiam D. Thom. (licet probabilior mihi videatur Aristotelico) quædam tamen continet incerta, & non probata: quale est illud, videlicet sub modo immutandi potentiam, intentionaliter tantùm non dari, nisi sensum visus: quæ est enim ratio propter quam non detur alter, vel plures, qui solo modo intentionali immutentur, sicut dantur plures, qui immutantur modis naturalibus diuersis apud D. Thom. nempe gustum, & tactum. Supponitur prætereà sub modo immutationis naturalis ex parte obiecti necessaria non dari nisi auditum, & potest quispiam dicere, quod detur alter sensus ab eo diuersus postulans immutationem naturalem ex parte obiecti, longè alio diuerso modo, ac postulat auditus, & ita constituet alium sensum diuersum ab auditu.

18 Assero tandem *alia via ab experientia petita, posse euidenter probari, quod non dantur plures sensus.* Probatur autem hoc modo; experientia constat nos non cognoscere plures actus sentiendi, præter eos, quos quinque isti sensus eliciunt, & si darentur, euidens est aliquando, vel ab aliquo exploratos, aut cognitos fuisse; sed distinctos specifica sensuum sumitur ex distinctione specifica actuum: ergo efficaciter sequitur, non dari

19 alios sensus specie distinctos ab his. Et si de tactu dubitatum est an sit vnus, vel plures specie distincti, nihil refert, quia de numero horum sensuum, vt sunt à nobis cogniti: loquimur inquirentes, an præter eos, quos cognoscimus, & sub quinario numero comprehendimus (etiam si sint plures tactus) dentur alij sensus specie distincti: nam de distinctione numerica euidenter probatur non dari alios sensus ab his distinctos, quia per vnum possunt percipi sensibilia omnia eiusdem rationis non minùs, quàm per multos, ergo superuacanei sunt multi. Quod tandem probat efficaciter vltima ratio Aristotelis, quia euidens est hominem esse animal perfectum, & plura ex brutis; ergò euidens est nullum ei deesse sensum, & constat experientia ex actibus, & obiectis non habere alium specie distinctum ab his quinque; ergò nec dantur alij.

QVÆS

QVÆSTIO II.

An omnes sensus externi perfectiores sint in homine, quàm in cæteris hominibus.

DVplicem potest sensum habere proposita quæstio; prio- 20
rem quidem de perfectione specifica essentiali, nempe, an
omnes sensus externi maiorē habeant perfectionē essentialem,
aut specificam in homine, quàm in cæteris animalibus: poste-
riorem, an maiorem saltem accidentalem, vel indiuidualem.

Et quantum ad sensum priorem, superiùs statutum est à no-
bis, atque probatum non differre specie sensus externos in ho-
mine, & in brutis. Ex quo euidenter infertur non habere maio-
rem perfectionem essentialem in homine, quàm in cæteris ani-
malibus: sed æqualem: nam cum sint eiusdem speciei atomæ,
eiusdem erunt perfectionis essentialis. Quo supposito de hac 21
maiori perfectione non procedit quæstio, sed solùm de maiori
perfectione accidentali, aut indiuiduali.

De qua prima opinio tenet omnes sensus externos hominis
perfectiores esse sensibus cæterorum omnium animalium. Ita
videtur sentire Toletus 2. lib. de anima quæst. 24. & cum eo re-
centiores quidam. Qui primo probant, quia anima sensitiua
cuiuslibet hominis perfectior est ex indiuiduali differētia ani-
ma sensitiua aliorum animalium propter identitatem cum ra-
tionali, & insuper propter naturale temperamentum perfectius
in hominibus, quàm in quibuscunque brutis, ex quo infertur 22
maior perfectio organorum omnium: & ideò maior perfectio
potentiarum, sed omnes sensus externi cuiuscunque hominis
secundum rationes indiuiduales accepti sequuntur rationem
indiuidualem eiusdem animæ sensitiuæ, & rationalis; ergò ne-
cesse est maiorem perfectionem indiuidualem habere omnes.
Probant secundò inductione per omnes sensus discurrentes;
nam gustus, & tactus perfectiores sunt, tum propter perfe-
ctius temperamentum organi, tum etiam, quia vterque suo
modo est sensus alimenti ac nutritionis: alimentum verò, &
nutritio maiorem habent perfectionem in homine, quia ordi-
nantur per se ad productionem perfectioris substantiæ nempe 23
humanæ; & vtraque hæc ratio suo modo probat de olfactu ad
eandem nutritionem ordinato, quia per eum cognoscimus
meliora alimenta, & magis eidem nutritioni accommodata:
& per eum adquirimus phantasmata ordinata ad intellectio-
nem, quod non habet in brutis. Et eadem ratione probatur vi-
sum, & auditum perfectiores esse in hominibus, quia vterque
ordinatur ad comparandas scientias.

In hac re duo mihi videntur certa apud Aristotelem. Pri- 24

mum *quod homo tactu, & gustu, simpliciter superet cætera animalia omnia.* Secundum, *quod olfactu, etiam simpliciter superetur à multis*; quia plures odorum differentias cognoscunt, & clariùs, atque distinctiùs naturã odoris. Vtrumque reperio expressum apud ipsum: primum quidem cap. 9. huius lib. textu. 94. vbi ita ait: *Certiorem habemus gustum, propterea quod ipse quidam tactus est. Hunc autem habet sensum homo certissimum, in aliis autem superatur ab animalibus multis. Secundum autem tactum multò quam cætera excellentius percipit, vnde, & prudentissimum animalium est.* Postremum verò asserit textu 92. eiusdem capitis his verbis: *Non enim sit manifestum est, quale quid sit odor, vt sonus, aut lumen, aut color. Causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorem multis animalibus: prauè enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium, sine molesto, aut iucundo.* Et textu 93. *Rationabile autem est sic, & quæ duros oculos habent colores sentire, & non manifestas ipsis esse differentias odorum, nisi terribile, & non terribile, sic autem, & odores hominum genus.* Nec locum habet hæc in parte solutio recentiorum, de excessu quãtum ad percipiendum obiectum à maiori distantia, vel in minori magnitudine, & non quantum ad meliorem, aut magis distinctam cognitionem obiecti; cum expressè asserat quantum ad meliorem, & clariorem notitiam obiecti, nempe odoris superari hominẽ ab animalibus; & in alio testimonio sic dicat superari ab animalibus in cæteris sensibus præter gustum, & tactum, sicut ea superat in his duobus, ea verò superare ait, quia excellentius percipit obiectum, ergò in cæteris sensibus superari sentit, quia meliùs obiecta aliorum sensuum percipiunt multa ex cæteris animalibus. Expressè etiam id tenet D. Thom. 2. lib. de anima lect. 19. vbi exponens verba Aristotelis à nobis adducta ita ait. *Sensum gustus habet homo certiorem, quàm alia animalia, quia gustus est tactus quidam: tactum autem habet certissimum aliis animalibus licet in aliis sensibus deficiat à quibusdam animalibus. Sunt enim quadam animalia, quæ meliùs vident, audiunt, & olfaciunt, quàm homo, sed homo secundum tactum multum differt in certitudine cognitionis ab aliis animalibus.* Ita quoque sentiunt Conimb. 3. lib. de anima, ca. 1. quæst. vnica art. 2. & hoc videtur mihi probabilius.

De aliis verò duobus sensibus, videlicet visus, & auditus eodem modo sentiendum arbitror, quod perfectiores simpliciter reperiantur in quibusdam animalibus, quàm in homine. hoc est, non solùm, quia ad maiorem distantiam videant, & audiant, & minutiora sensibilia percipiant ad eandem, sed quia plures differentias visibilium, & audibilium cognoscunt, & meliùs naturam eorundem obiectorum, quàm homo. Quod expressis verbis citatis docuerunt Aristoteles, & D. Thom.

Sed

Sed ratione probandum est vtrumque hoc modo, sensus externi valde diuersi sunt cōsiderata ratione propria cuiusque,& 17
modo operandi valdè diuerso, quamuis non omnia æquè sint diuersa,sed quædam magis,quædam minùs: ergo requirunt organa diuersa,diuersísque modis temperata:quædam quidem,in quibus prędominetur humidum,vt visus,& auditus,alia in quibus prædominetur siccum,vt olfactus: & alia tandem temperamentum postulant,in quò nulla qualitas prima prędominetur, sed æquale sit ad pondus, si perfectum esse habeat,vt tactus atque etiam suo modo gustus. Hoc autem temperamentum spe- 18
cialiter reperiri in specie humana,licet nō in omnibus indiuiduis eius, sed in perfectissimè temperatis,probauimus 2.lib. de generat.& ideò in hominibus reperiri perfectissimum sensum tactus,qui tale postulat temperamentum:Sed sensus tactus dispersus est per totū corpus, & in omnibus sensoriis aliorū sensuum reperitur, quibus temperamentū æquale ad pondus, non est accommodatum,nec ad organa eorum:ergo licet homo perfectè temperatus habeat perfectè temperata organa, tactus, & gustus, sensoria verò aliorū sensuum non habebit ita accōmodata,& consequenter,nec cæteros sensus ita bonos ad benè percipiēdam naturam suorum obiectorum, atque eorum differentias,sicut habent multa animalia ita benè temperata,ac homo: quare satis probabile est, quod Aristoteles,& D. Tho. asserunt hominē excedere animalia bonitate gustus,& tactus, sed superari à multis eorū bonitate visus,auditus, & olfactus. Et proba- 19
tur secundò, nam qui percipit obiectum à maiori distantia, & in minori magnitudine,plurésque differentias eius, clariùs,atque distinctiùs illud idem percipit, sed aliqua animalia visu percipiunt obiecta minora, & ad maiorem distantiam, quàm homo,plurésque differentias eius, vt euidenti experientia constat, & in sensu olfactus probauimus: ergò obiectum eiusdem magnitudinis, & ab eadem distantia perfectiùs percipient, quàm idem homo,hoc est,clariùs,atque distinctiùs.

Pro solutione primi argumenti oppositæ sententiæ adnota- 30
re oportet, quòd differentia indiuidualis animæ sensitiuæ cuiuslibet hominis dupliciter sumi potest realiter quidē,in quantùm eadem est realiter cū differentia indiuiduali huius hominis:vel formaliter, in quantum est differentia huius hominis, vt est hoc animal:nam sicut Petrus potest considerari,vt est hic homo immediatè sub homine, ita potest considerari,vt est hoc animal immediatè sub animali : & differentia indiuidualis eius, licet realiter sit eadem, potest tamen considerari, vt est differentia huius hominis,vt sic,& huius animalis vt sic. Et eò est perfectior sub priori, quàm sub posteriori consideratione,

31 quò perfectior est hic homo, quàm hoc animal. Vnde fit, quod
sicut externi sensus, & organa eorum sequuntur naturam sen-
sitiuam, vt sic, & non rationalem: ita determinati isti sensus, &
determinata hæc organa, eorúmque temperamentum sequun-
tur hanc naturam sensitiuam, vt est hæc natura sensitiua: non
vt est hæc natura rationalis. Habet autem, quod sit hæc natura
sensitiua ex hac quidẽ anima, quæ realiter est rationalis, non vt
est hæc anima rationalis, sed vt est hæc anima sensitiua; ex quo
non conuenit ei habere omnes sensus perfectiores ex differen-
32 tia indiuiduali. Nihilominus, quia hæc natura sensitiua realiter
est coniuncta cum rationali, & ex tali coniunctione prouenit,
quod sit perfectissima sub proprio genere animalis, & quod ho-
mo sit animal omnium perfectissimum, ideò debetur ei corpus
perfectissimè temperatum in aliquibus saltem indiuiduis, quia
non est possibile æqualiter perfectum reperiri in omnibus na-
turaliter loquendo debetur etiam homini, vt perfectissimo ani-
mali talis perfectio sensuum, quæ perfectioni naturæ rationa-
lis, & operationum eius cõgruit; inter omnes autem sensus vni-
uersalis est tactus, & quasi cæterorum omnium fundamentum
(quamuis imperfectior omnibus sit) dispersus est enim per to-
tum corpus, & in cæterorum sensuum organis residet, vnde fit:
vt illud ex quo primo, atque simpliciter dicitur aliquid sensi-
33 tiuum sit sensus tactus. Et ideo maior, vel minor perfectio hu-
ius sensus arguit maiorem, vel minorem perfectionem indiui-
dualem simpliciter naturæ sensitiuæ, nec solùm sensitiuæ, sed
etiam rationalis, quia maior perfectio tactus arguit perfectio-
rem complexionem corporis, perfectiúsque temperamentum;
ad meliorem autem complexionem, & temperamentum cor-
poris, sequitur nobilior anima, nobiliórque intellectus, quia
omnis anima est proportionata suo corpori.

34 Ex quibus intelligitur, solùm homini deberi perfectiorem
tactum, & consequenter perfectiorem gustum, quia perfectior
tactus per se conuenit perfectiori animali, & per se congruit
perfectioni naturæ rationalis, & operationum eius, perfectio
verò aliorum sensuum, quæ cum perfectione tactus cohærere
potest, iuxta temperamentum, quod singuli in propriis organis
postulant. Hãc doctrinam desumpsi ex Aristotele 2. lib. de ani-
ma, cap. 9. textu 93. & 94. & ex D. Thoma, in commentariis
eiusdem loci. Ex qua infero non solum non esse verum, sed
nec naturaliter possibile, quod homo superet cætera omnia
animalia in perfectione omnium quinque sensuum externo-
rum, vt contendit opposita sententia, quia eo ipso, quod tactu
superet omnia, & consequenter gustu, non est possibile habere
35 omnes alios sensus in tanta perfectione; cum constet organa

eorum

eorum longè diuersum temperamentum postulare, vel longè diuersum habere propter alias causas naturales concurrentes.

Et ex his facilè soluitur argumentum; neganda est enim maior, quod ex propria differentia indiuiduali naturæ sensitiuæ formaliter sumpta debeantur homini perfectiores sensus, sed solùm debentur ei ex coniunctione indiuidualis differentiæ naturæ sensitiuæ cum indiuiduali naturæ rationalis. Propter cuius operationes, tanquam propter potissimum finem dati sunt homini sensus à natura: & cum tactus sit potissimus sensus, ex cuius perfectione potissimum sequuntur, perfectiores operationes intellectus ideò perfectior tactus cũ primis ei debetur, cum quo incompassibilis est, maxima perfectio aliorum.

Quod verò dicitur perfectum temperamentum deberi homini, concedimus, sed ex eo non solùm non sequitur perfectiores habere omnes sensus, sed potius oppositũ; nam licet perfectum temperamentum inferat perfectissimum tactum, & consequenter gustum: cæteri verò non possunt esse omninò perfecti cum perfecto temperamento totius corporis: cum longè diuersum postulent. 36

Ad secundum concedendum est tactum, & gustum perfectiores esse in homine propter perfectius temperamentum, atque etiam quia tactus sensus est alimenti, maximéque iuuatur à gustu in ordine ad nutritionem: sed negandum est de cæteris, quia olfactus parum, vel nihil ad nutritionem conducit in homine. Parum etiã vel nihil ad scientias conducit. De visu verò, 37
& auditu negare non possumus, quod ad comparandas scientia iuuent, sed non proptereà maximam perfectionem habere debent in homine, quia cum perfecto temperamento totius corporis non est naturaliter possibile, vt probauimus, & pro scientiis comparandis imperfecti nobis sufficiunt, & per hæc testimonia prædictum interpretamur.

QVÆSTIO III.

An sensibile positum supra sensum sentiatur.

VT intelligatur titulus quæstionis, adnotare oportet dupliciter intelligi posse, quod sensibile supra sensum ponatur; videlicet ita vt inhæreat organo, sicut calor existens in organo tactus pertinens ad naturalem temperiem eius: vel non inhæreat, sed contiguum eidem organo sit. Ita vt nullum sit medium inter vtrumque, vt si calidum extra organum tactus existens ipsum tangat, & de sensibili inhærente organo non procedit quæstio: cùm dictum sit superius à nobis atque probatum sentiri non posse. Solùm ergo procedit de sensibili contiguo, vnde idem est quærere, an sensus sentire possint obiecta 38

iecta supra organum posita, ac si quæratur, an possint ea sentire sine medio vel medium necessariò requirant.

39 Et prima opinio tenet sensus omnes per se, & ex propria natura medium requirere internum, vel externum; & ideò sensibile contiguum organo nullum sensum sentire posse. Ita Albert. Magn. 2. part. Summæ de homine, quæst. de tactu. Comment. D. Thom. Ægidius, vterque Caiet. 2. lib. de anima, cap. de tactu. Iand. 2. lib. de anima, quæst. 21. Iauel. quæst. 50. Apollin. quæst. 34. Fetra. quæst. 19. Probant testimonio Aristotelis, & ratione: nam Aristoteles 2. lib. de anima, cap. 7. textu 75. de omnibus sensibus in particulari expressè docet non posse sentire obiectum supra organum positum, quod commune esse omnibus sensibus asserit expressè cap. 9. textu 98. & cap. vlt. 2. lib. probauit quinque esse sensus externos, & non plures, quia

40 si plures forent, plura etiam media ponenda essent: nam plura organa cōsequuntur plura media, quod non esset verum; si sensus omnes medium ex propria natura non postularent. Ratione verò probant, quia organum sensus longè minùs est materiale, quàm obiectum; ergò species producta immediatè ab obiecto materialior etiam lōgè erit eodem organo, quod proptereà non erit capax eius, ergò necessariò postulant medium, quod minùs sit materiale, quàm obiectum, in quo species etiam minùs materiales producantur, & à qua adhuc sub minori possit materialitate produci alia in potentia, magisque ei proportionata.

Secunda opinio ex diametro opposita negat vllum sensum per se postulare medium: sed posse omnes per se loquendo sentire sua obiecta sensoriis contigua. Visum tantùm circa solum colorem medio indigere, non quidem per se. Sed quia cùm non possit, nisi illuminatus videri, si contiguus ponatur oculo illuminato non poterit: sed obscurus ipse permanebit, & pupillam obscurabit. Et ita videri non poterit. Ita sentiunt ex recentioribus nonnulli cap. præsenti.

41 Tertia opinio medium iam ponere incipit inter hæc extrema asserens nullum sensum, præter visum medio per se indigere: visum verò ad quodcunque obiectum sentiendum medium per se postulare. Quam tenet maior recentiorum interpretum pars tribus illis capitibus citatis, & à qua non multùm distat Toletus 3. lib. de anima, cap. 10. quæst. 2. solùm addit visum circa solos colores medium postulare, lumen verò sine medio posse videri. Quod probat duplici experientia: nam clausis oculis contingit nos aliquem splendorem videre, qui non est aliud, quàm lumen in humore albugineo inhærens; & pupillam tangens. Noctu etiā contingit aliquem fricare oculos & lumen internum videre, quod sensorio contiguum est.

Vltima

Vltima sententia de solo gustu, & tactu tenet medio non indigere: sed sentire sua obiecta organis contigua, aut supra ea posita: cæteros verò tres sensus medium per se habere. Ita Alexand.2.lib.de anim.cap.de gustu,& de tactu.

His præsuppositis nostra sententia tribus assertionibus explicatur. Prima sit, *probabilius mihi est, tactum, gustum, & olfactum per se non habere medium externum, neque internū, per accidens verò omnes habere internum, & olfactum etiam externum.* Secunda assertio, *de auditu, & visu probabilius iudico, quod per se habeat medium externum.* Assertio vltima, *omnes isti sensus videntur habere medium internum, non tamen per se: sed per accidens.*

Hæc autem sigillatim probanda sunt: Et de tactu quidem probatum à nobis est cap. de tactu, non solùm neruum: sed etiam carnem esse sensorium, & probabilius hoc esse in doctrina Aristotelis. De gustu verò probatur primò, quia tactus quidam est, vt docuit expresse Aristoteles: eisdem igitur legibus, ac tactus ipse subiicitur in proprio modo operandi per medium, vel sine illo. 42

Secundò probatur, quia partes liquidæ, ac subtiliores cibi saliuæ permixtæ facilè possunt per partes porosas linguæ pertransire vsque ad neruum. Tunc ergo sic arguo; sapor pertingens neruum habet ex se virtutem producendi speciem sui: sed sensorium, atqoe etiam sensus in eo residens sunt subiectum capax speciei; ergo producet eam, & recipietur ab eis, & ita fiet sine medio externo sensatio. Neque sufficiet dicere, contiguum saporem non posse producere speciem, quia non potest producere speciem in sensorio, nisi producendo eam in medio. Quia nisi aliqua ratio huius afferatur, manifesta petitio principij est: cum de hoc sit controuersia, an possit immutare sensum sine medio, & pro ratione afferatur, quod non possit. Alia est ergò tradenda ratio ad id probandum, alioquin argumentum conuincet.

Probatur deinde de olfactu hoc modo; exhalationes odoriferæ ad nares vsque peruenientes attingunt per se processus mammillares, qui sunt organum olfactus, vt constat experientia, & fortè vsque ad cerebrum perueniunt: ergo per se immediatè attingunt organum, eique contiguæ possunt per odorem in se existentem producere in eo speciem multò melius quàm dum erant ab eodem separatæ; quia maior approximatio agentis ex se non potest impedire: sed iuuare potius actionem eius, nisi aliunde probetur oppositum; ergo exhalatio contigua organo immutabit per se olfactum producendo speciem sui in eo, & ita sequetur sensatio. 43

De auditu verò assero medio indigere externo; quod probo ex qua

44 ex qualitate, siue conditione soni qui non videtur posse tangere sensorium per se, quin illud moueat localiter, & consequenter, quin illud turbet, & per turbationem ipsam impediat sensationem, quæ in quiete fieri omninò postulat. Et propterea natura tympano cicumdedit, & vndique clausit substantiam illam aëream, in qua auditiuam potentiam collocauit, ne turbaretur & offenderetur ab aliquo corpore extrinseco eam contingente, & huius rei gratia arbitror nunquam sonum contingere organum huius potentiæ. Strepitus verò qui aliquando excitari videtur in auditu infirmorũ, non fit, vel excitatur intra tympanum, nec ideò in organo ipso: sed in cauitate aliqua propè tympanum existente. Sed neque dum sonus propè auditum producitur, vel magnus est vsque ad auditum perueniens, idem organum pertingit: sed vsque ad auditum peruenire dicitur, quia vsque ad tympanum peruenit, nec vlterius producere potest: sed illo medio producit speciem in organo.

45 De visu tandem satis euidenti probatur experientia, quod non possit sentire colorẽ organo contiguum, ex quo satis efficaciter colligitur, nec posse colorem ipsum immediatum oculo speciem sui ei imprimere: nam si posset, difficile saluari potest, quod obiecto præsente, & potentia informata specie eius, & non læsa, neque impedita ab aliqua extrinseco, non sequatur sensatio. De luce verò non caret difficultate, quia cùm sit contigua organo, vt modo in aëre existens, & ex se sit productiua speciei, non videtur aliquid obstare posse, quin eam producat, & per eam sensationem sui causet. Probatur tamen non posse, quia si obiectum aliquod, etiam lucidum, nimis sit oculo approximatum, minùs benè videtur, & quò plus mouetur versus oculum, videtur longè imperfectius; quare si vsque ad contactum pupillæ perueniat, euidens ferè est non posse videri: & consequenter nec posse speciem sui immediatè imprimere. Vnde verò simile satis mihi apparet, quod quemadmodum qualitas tangibilis, quantumcunque perfecta non potest imprimere speciem sui in organo, nisi ipsum contingendo

46 contactu naturali, nec ab eo sentiri. Ita ex opposito nullum obiectum potest mouere visum, nec imprimere ei speciem, & ab eo videri: nisi sit disiunctum ab eo, ita vt medium aliquod inter ipsum, & organũ intercedat. Quod rursus probo, quia potentia visiua residet in pupilla, & non in cæteris partibus oculi, & tamen non potest eas videre, nec se ipsam, nec possunt speciem in ea producere. Cuius nulla potest alia ratio cõueniens assignari, nisi, quia visus postulat medium externum, sine quo non potest vllum obiectum percipere, neque speciem ab eo recipere.

47 Vltima assertio de medio interno per accidens requisito, inductione

inductione satis manifesta probari potest: nam tactus & gustus habent carnem, atque etiam suo modo olfactus; auditus verò tympanum, & visus aliquem fortè transparentem humorem, vel pelliculam, vt ex his, quæ de structura oculi diximus, cap. 7. facilè intelligi potest.

Ad testimonia Aristotelis pro prima opinione opposita respondeo varium fuisse, quantum ad medium gustus, & tactus, & magis in eam partem inclinasse, quod medio per se careant, quia expressis verbis asseruit carnem esse sensorium tactus. Nihilominus, quia per medium internum fit sæpè sensatio eorum, vniuersaliter loquendo medium internum in his sensibus posuit; atque etiam in olfactu, quia maiori ex parte per medium fit, quamuis etiam sine eo aliquando fieri possit; de visu, & auditu cōceditaus medio externo indigere. Satis est autem quod omnes sensus aliquo modo operentur per medium internum, vel externum, vt probabili argumento deduceret Aristoteles 48 non plures sensus esse, quàm quinque: quia si alius adderetur, eo ipso aliud oporteret ponere medium, præter hæc, quæ modò sunt, quod patet non dari. Ad argum. verò eiusdem sententiæ respondeo, quamlibet speciem productam in medio satis esse proportionatam organo, & potentiæ ad eliciendam sensationem, quia habet esse magis diminutum, quam organum, quod patet, quia per eam sentiret medium, si esset organum.

Ad vtramque experientiam Toleti, vno verbo respondeo, 49 quod etiam si in illis casibus splendor aliquis videatur, non est lumen in pupilla inhærens, vel ei contiguum: sed in medio licet paruo, vel minimo existens.

CAPVT II.
TEXTVS ARISTOTELIS.

Quoniam autem sentimus, quod videmus, & audimus, necesse est aut visu sentire, quod videt, aut alio, &c.

Breuis expositio textus.

INtentum huius capitis est ostendere, quod præter quinque 1 sensus externos ponendus sit internus quidam, quo cognoscantur sensationes eorum, & quo discernatur inter eas, atque obiecta diuersa eorundē sensuum, & propterea vocatur sensus communis. Diuiditur autem in duas partes, in priori proponit dubium quoddam disputans in fauorem vtriusque partis, ipsumque soluit. In posteriori verò ex solutione colligit ponendum esse præter quinque externos sensus, internum alterum, & communem, qui versetur circa sensationes, & obiecta eorum.

Dubium

2 Dubium igitur quod proponit est, an eodem sensu, quo sentimus, eandem nostram sensationem percipiamus, vel alio; vt dum videmus, visu eodem percipiamus eandem nostram visionem, vel non eodem; sed sensu altero, & in fauorem affirmatiuæ partis arguit. Primò, quia codẽ sensu quo percipitur visio, percipitur color, circa quem versatur, quia repugnat illam sine hoc percipere; si ergò alio sensu percipimus visionem, & non eodem, quo videmus colorem: ergò illo eodẽ sensu percipimus etiam colorem: & ita idem obiectum à duobus sensibus diuersis
3 percipietur, quod patet esse impossibile. Secundò, si alter sensus ab eo, quo percipitur obiectum, percipit sensationem, vel ille idem sensus percipit sensationem suam, vel alter, si dicas non percipi ab eo: sed ab alio, de hoc erit eadem quæstio; & ita vel in infinitum procedetur, vel tandem perueniendum erit ad sensum aliquem percipientem aliquam sensationem. Quod si tali sensui conceditur, debebit etiam concedi cuicumque sensui externo; cum non sit potior ratio de illo, quàm de his; & quicumque sensus externus percipit propriam sensationem.

Pro negatiua etiam parte ita arguit. Visu sentire est videre: sed visus non videt, nisi colorem, vel coloratum: ergò nec visu sentitur, nisi coloratum: at visio coloris, nec est color, nec co-
4 lorata: ergo non potest per visum sentiri, aut cognosci. Huic autem argumento ait dupliciter posse responderi. Primò distinguendo maiorem, quod visu sentire sit videre. Nam videre duo potest significare, & visu percipere; & visu discernere. Et hæc valde diuersa sunt; nam visu discernimus aliquid; quod non videmus, nempe tenebras, & ita visu possumus discernere visionem; sed non videre illam. Secundò respondet negando minorem; quod visio non sit colorata, nam cùm fiat per speciem coloris, quæ in sensu interno reseruatur, quodam modo colorata dicitur, quia à calore initium sumit per speciem impressam eius; & in eundem colorem per expressam repræsen-
5 tatum terminatur. Respondet iam proposito dubio asserens sensum externum non operari, nisi moueatur ab obiecto, sed visio non mouet visum, quia non agit in visum, nec omninò sensatio in sensum externum: ergo non potest sentire, vel percipere suam sensationem.

Vt autem ex solutione data colligat præcipuum intentum totius capitis; Adnotat tria habere omnes sensus externos. Primum quod quilibet habet suum sensibile tanquam obiectum sibi proprium. Secundum quod quisque sensus est facultas seu
6 potentia residens in proprio sensorio. Tertium, quod omnes, & singuli sensus cognoscunt differentias proprij obiecti, casque discernunt, vt visus album, & nigrum.

Ex

Ex his probat dari alium sensum, præter quinque externos, hoc argum. Notum est nos discernere sensibilia aliorum sensuum, vt album à dulci:ergò per aliquem sensum id præstamus, sed eiusmodi sunt differentiæ sensibilium, vt patet:ergò ad sensum pertinet eas discernere: Vlteriùs has differentias non percipit aliquis sensus externus, ergo præter illos datur alter sensus, qui eas percipiat. Antecedens probat, quia si ab aliquo sensu externo perciperentur, maximè à tactu, qui est communis omnibus animalibus, sed à tactu nō percipiuntur:ergo à nullo. 7
Minorem probat, quia si tactus perciperet has differentias, tangendo eas perciperet:sed album, & dulce non possunt tangendo percipi:ergo neque à tactu percipi. Et si quispiam diceret percipi à pluribus sensibus externis simul, Probat hoc esse impossibile; quia impossibile est discernere inter album, & dulce, nisi discernens vtrumque cognoscat. Vnde qui inter illa discernit, vnus debet esse, à quo vtrumque cognoscatur; nam multi quorum singuli singula cognoscant, non possunt vtrumque discernere, quia neuter cognoscit vtrumque, sed vnus vnum, & alter aliud, necesse est ergo præter hos quinque sensus externos dari alium internum, qui vtrumque extremum cognoscat, & ita inter vtrumque discernat. 8
Et si obiiciatur iam simul talem sensum contraria percipere; respondet, quod cum respectu externorum sensuum sit vniuersalis, potest contraria eorum obiecta simul percipere; nā se habet ad sensus externos, sicut punctum in medio circuli respectu linearum, quæ ab eo in circunferentiam ducuntur, quod quidem in se vnum est; plura verò in quantum plures ab eo ducuntur lineæ, quas omnes terminat, & quatum omnium principiū est, & ita simul est principium, & finis omnium diuersa ratione; ita ergo se habet communis iste sensus respectu obiecti, & actus omnium externorum; & ita potest omnia percipere: licet diuersa sint, aut contraria inter se. Hoc loco disputant nonnulli quæstionem propositam ab Aristot. an sensus externus cognoscat propriam sensationem. Sed quia eadem ferè difficultas est de sensu interno, & externo; imò maior de illo, quàm de hoc, in 3. cap. remittendum censemus, vbi de vtroque sensu simul discutietur.

CAPVT III.

TEXTVS ARISTOT.

Quoniam autem duabus differentiis definiunt maximè animam, & c.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristotelis in hoc 3. cap. est explicare naturam sensus interni, qui imaginatio, seu phantasia vocatur, cuius

cognitio non parum iuuat ad cognoscendum intellectum, de quo acturus est cap. sequenti. Diuiditur autem caput in tres partes. In prima reiicit antiquos Philosophos, sensum & intellectum confundentes: In secunda probat imaginationem non esse sensum, neque intellectum; In tertia verò docet quid sit. Loquitur autem Aristoteles de sensu, intellectu, & imaginatione non tam pro potentiis, quàm pro eorum actibus, quia cum ex eis accipienda sit natura, & ratio eorum, per eósque à nobis cognoscantur, quidquid de distinctione actuum constitutum fuerit, probatum censebitur de distinctione potentiarum.

10 Principio igitur asserit Aristotel. Empedoclem, & Homerum nonnulla dixisse de intellectu, ex quibus colligi videtur eum non distinxisse à sensu. Hunc autem errorem ex alio eiusdem Empedoclis ortum habuisse asserit, quem in secundo lib. refutauit, nempe animam esse corpoream, & propterea omnes eius potentias esse organicas; quare intellectus organo erit alligatus, sicut sensus, à quibus proinde distinctus non erit.

Probat ergò intellectum distingui à sensu primò, quia sensus conuenit omnibus animalibus, intellectu verò quibusdam tantùm, nempe hominibus: ergò distinguuntur. Secundò, quia intellectus sæpè fallitur circa proprium obiectum; sensus verò circa proprium sensibile ferè semper verus est: ergò non possunt esse idem.

11 Deinde vt probet imaginationem, vel phantasiam, nec esse intellectum, nec sensum, præsupponit distingui ab opinione, quod sic explicat; phantasia sic se habet, vt non fiat sine sensu, sed eum sequatur; opinio verò sequitur intellectum, sed præsupponit phantasiam, vnde sic videtur se habere phantasia ad sensum; sicut opinio ad intellectum; quod ex eo videtur intelligi, quod in rebus sensibilibus dum aliquid sentimus, asserimus ita esse, sed dum aliquid per phantasiam percipimus, non dicimus ita esse: sed ita nobis apparere: & modo simili, dum aliquid intelligimus, dicimus ita esse, sed dum aliquid opinamur, non dicimus ita esse, sed sic nobis videri: ergò sicut se habet opinio ad intellectum, sic se habet phantasia ad sensum, & videtur medium quoddam esse inter sensum, & intellectum.

12 Quo explicato probat phantasiam non esse opinionem. Primò, quia phantasiari, vel imaginari semper est in nostra potestate; opinari verò non, quia opinio dicit existimationem, vel assensum alicuius veritatis, quod habere non possumus, sine aliqua ratione; imaginamur verò quæcũmque volumus absque vllo fundamento rationis, sed pro libito ea fingendo, vt constat experiẽtia in his, quæ per signa, vel repræsentationes confingũt

ea,

ea, quæ sibi euenire desiderant. 2. quia opinionem sequitur passio aliqua in appetitu, timoris videlicet, spei, vel gaudij, quæ non sequitur imaginationem: ergo distinguuntur. Antecedens 13
probat, quia licet imaginatione fingamus nobis terribilia, nisi existimemus euentura esse, vel imminere nobis, non mouetur ab eis appetitus, quia solùm proponuntur ei per simplicem quandam apprehensionem, non per iudicium conuenientiæ, vel disconuenientiæ, vnde nec timentur à nobis, nisi accedat existimatio siue opinio de euentu eorum. In brutis verò mouetur appetitus à bono, vel malo sensibili per iudicium quoddam imperfectum æstimatiuæ simile opinioni.

Probat deinde phantasiam non esse sensum, nec intellectum, 14
nec opinionem: & quod non sit sensus, quia si phantasia sensus est, aut est sensus prout in potentia ad sentiendum, vel prout actu sentiens non prout in potentia, quia sensus in potentia semper est in animali, sed phantasia, vel imaginatio non semper conuenit animali, quia non semper aliquid ei apparet, circa quod phantasmata formet: ergò non est sensus in potentia.
Quod verò non sit sensus in actu, probat. Primò, quia sensus 15
in actu conuenit omnibus animalibus: sed non omnibus conuenit phãtasia, saltem, perfecta, vt apibus, & formicis. Secundò, sensus semper ferè verus est circa propriũ sensibile: sed phantasia vel imaginatio sæpe est falsa. Tertiò sensatio certa est: ita vt non dubitemus de eo, quod sensu percipimus, sed imaginatio sæpius est à dubiis. Et tandẽ, quia cessante omninò operatione omnium externorũ sensuum non cessat imaginatio à sua operatione, vt patet in dormientibus: ergo distincta est à sensu.

Probat deinde quod imaginatio non sit intellectus hoc argument. Intellectus tres habet actus præcipuos, videlicet assensum principiorum, qui etiam vocatur intellectus, assensum conclusionum per demonstrationẽ, assensum per syllogismum probabilem, qui opinio vocatur: sed imaginatio nihil horum est, ergo non est intellectus. Probatur minor, quod non sit intellectus, nec scientia, quia assensus isti semper sunt veri: imaginatio verò sæpe falsa. Quod verò non sit opinio iterum pro- 16
bat, quia opinionem sequitur fides, hoc est, assensus alterius partis, qui vocari potest credulitas eius: sed imaginatio nôn facit fidem: ergo non est opinio. Minorem probat, quia imaginatio brutis conuenit aliquo modo, quibus non conuenit fides, ex his colligit imaginationẽ non esse vtrumque, videlicet intellectum, & sensum, quia si non est vnum, neque alterum per se sumptum, vt probatur, nec potest esse vtrumque simul.

Secunda ratio præsupponit, quod si imaginatio sit sensus 17
simul, & opinio, ita se habebit, vt sit actus eiusdem subiecti, &

circa idem obiectum, ita vt verum sit ac necessarium eundem hominem simul sentire eandem rem,& per assensum opinionis circa eam versari. Quo supposito ita arguit;circa id quod imaginamur discordant sensus,& opinio, ergo non cohærent, nec verum esse potest, quod imaginatio sit vterque simul. Probatur minor: nam imaginamur solem esse minorem terra, & circa hanc imaginationem sensus iudicat ita esse; opinio verò ab Astrologis accepta iudicat esse maiorem: ergo impossibile est immanationem esse simul opinionem, & sensum.

18 Hucusque ostendit Arist.quid nō sit phantasia,vel imaginatio. In vltima tandem parte capitis docet,quid sit:quod vt præstet præsupponit quatuor tanquam certa.Primum possibile esse quod aliquod motum ab alio possit mouere alterum,vt baculus motus à manu potest mouere lapidem.Secundum quod imaginatio est motio quædā,& passio;nam cùm sit cognitio, necesse est fieri per motionem, seu immutationē potentiæ ab obiecto, vt patet de cognitionibus externorum sensuum. Tertium imaginationem non versari,nisi circa sensata ab externis sensibus, quamuis ex eis possit componere aliud non sensatum, ab eis vt ex auro,& monte per visum cognitis cōponit montem aureum, quem nunquam vidit. Vltimum, quod obiecta sensata seu cognita per sensus externos possunt mouere aliam potentiam, & ab ea percipi,quod patet cum percipiantur ab intellectu.

19 Ex his colligit talem definitionem imaginationis: imaginatio seu phantasia est *Motus factus à sensu in actu*; cum enim non percipiamus per imaginationem, nisi sensata ab externis sensibus, fit vt imaginatio moueatur ab eis actu sentientibus, hoc est,ab obiectis actu sensatis per ipsos:sensus igitur definitionis est: *Imaginationem esse sensationem internam causatam ex motione sensibilis actu sensati per sensum externū.* Et hic est actus proprius eius,ipsa verò potentia sic definiri potest,Imaginatio est. *Sensitiua potentia apta moueri ab obiecto sensato per externos sensus.*
20 Datam verò ait esse animalibus à natura,vt per eam dirigantur in suis operationibus; sed conuenire cum externis sensibus, & differre ab eis,conuenit quidem in eo, quod sicut decipiuntur ipsi circa sensibilia communia,& per accidens,& ideo veri sunt aliquando,atque etiam falsi,ita etiam imaginatio,cùm versetur circa obiecta sensata ab eis. Hoc autem debet intelligi de simplici operatione imaginationis, non de composita, per quam vnum cum altero componit,nam hæc semper, aut ferè semper
21 est falsa, vt superiùs docuit Aristoteles. Et tandem concludit dicens, imaginationē accepisse nomen phantasiæ à sensu visus tanquam à principaliori inter externos, qui sine lumine non operatur,& ideò quasi à lumine,& statu etymologia phantasiæ accipitur,vt ex verbo Græco constat.

TRACTATVS DE NATVRA; MODO OPERANDI, ET NVMERO internorum ſenſuum.

QVÆSTIO I.
Quotuplex ſit ſenſus internus.

SEptem officia, vel actus, ſeu ſenſationes internas in nobis eſſe experientia didicimus. Primum eſt, quod ſenſationes omnium externorum ſenſuum percipimus diſcernentes inter omnia obiecta eorum. Quod 22
præſtamus iudicantes ſenſatum per viſum non eſſe ſenſatum per auditum, paritérque de cæteris; & facultas ſenſitiua interna hoc præſtans vocatur ſenſus communis; dicitur autem *Senſus communis* non ex eo, quod ſola ſenſibilia communia percipiat; vt viſus eſt aſſerere Albert. Magn. in Summa de homine, tract.2. quæſt.2.& author Opuſculi 43. inter opuſcula D.Thom. relati: nec etiam dicitur cōmunis communitate prædicationis, eò quod de ſingulis ſenſibus externis prædicetur, vt benè adnotauit D.Thom.1. part. quæſt.78.art.4. ad primum: Sed quia omnibus externis ſenſibus præſidet, ſenſationes eorum, atque etiam ſenſata ab eis obiecta percipiens, & inter ea vnum ab altero diſcernens, & quia veluti radix & fons eſt, à quo deriuantur. Secundus actus, aut officium eſt, 23
quod non ſolùm ſenſibilia ab externis ſenſibus percepta percipimus, dum præſentia ſunt, & ab eis ſentiuntur, ſed etiam in abſentia eorum, & dum non cognoſcuntur per externos ſenſus, ſed cognita fuere, vt in dormientibus conſtat; atque etiam in vigilantibus, qui circa illa phantaſiantur non operante aliquo ſenſu externo, & facultas per quā id præſtamus vocatur *Phantaſia*, de qua agit Ariſtoteles cap. præſenti. Sed officium hoc aut interna ſenſatio ſolùm verſatur circa ſimplicia obiecta ab externis ſenſata; vltra quam experimur in nobis actum alium, ſeu internam ſenſationem, per quam ex duobus ſimplicibus ſenſatis per ſenſus externos componimus tertium: Vt ex monte, & auro aureum montem, & quædam alia ſimilia; & virtus ita 24
componendi vocatur *imaginatio*, vt idemmet Ariſtoteles cap. præſenti docet. Quartum verò officium eſt percipere externa ſenſata ſub noua quadam ratione conuenientis, aut diſconuenientis non ſenſata ab externis ſenſibus; & virtus hæc interna appellatur *Æſtimatiua*, à qua proximè mouetur appetitus ſenſitiuus ad fugiendum obiectum tanquam diſconueniens; vt

dum ouis apprehendit lupum tanquam sibi disconuenientem,
& inimicum, & fugit. Et hæc etiam virtus solùm se extendit
25 ad præsentia. Præterquam datur alia, seu officium aliud co-
gnoscendi sensibilia, prout iam à nobis sensata fuere,& virtus
ita cognoscens sola præterita sensata vocatur *Memoria sensiti-
ua*. Et hæc quidem quinque officia non solùm in homine, sed
in cæteris animalibus reperiuntur. Dantur verò duo alia ho-
mini propria,quæ comitantur intellectum circa sensibilia dis-
currentem, & ideò perfectiora. Vnum est operatio circa sensi-
bilia particularia eodem modo, & ordine quo operatur intel-
lectus circa eadem, aut circa vniuersalia ab eis abstracta: ita
vt obiectum huius actus idem sit, vel necessariam habeat con-
26 nexionem cum obiecto intellectus, vnde hæc virtus sensitiua
quandam habet participationem discursus ab intellectu, cuius
discursum comitatur, & proprio nomine dicitur *cogitatiua*,sed
circa sola præsentia sensibilia versatur. Vnde cum intellectus
non solùm circa sensibilia præsentia discurrat, sed etiam circa
præterita iam sensata ab externis sensibus,necessarium fuit tri-
buere homini virtutem sensitiuam internam comitantem in-
tellectum circa præteritas sensationes externorum sensuum,&
sensibilia, vt iam per eas sensata, non quidem modo simplici,
vt de memoria diximus circa præterita versari, sed cum qua-
dam quasi indagatione vnius ex altero, quodamque discursu
imperfecto,& hæc vocatur *Reminiscentia*.

27 Certum itaque est, & euidenti experientia comprobatum
dari septem hæc officia, vel actus septem internæ sensationis:
non tamen est certum, an à multis potentiis sensitiuis inter-
nis eliciantur: sed hoc postulat titulus quæstionis, videlicet
quótnam sint distinguendæ potentiæ sensitiuæ internæ pro
eis præstandis.

Et prima opinio quatuor potentias pro omnibus distinguit,
nempe sensum communem,phantasiam, æstimatiuam, & me-
moriam. Ita vt cogitatiua in homine eadem sit potentia, ac
æstimatiua in cæteris animalibus, sed in homine perfectior,
quia cum quadam collatione, ac discursu circa singularia sen-
sibilia operatur sequens intellectum, in cæteris verò animali-
28 bus per simplicem quendam instinctum: Reminiscentia quo-
que eadem sit cum memoria sensitiua, sed perfectior in homi-
ne, quia non operatur quomodocunque circa præterita sen-
sata conseruando species eorum,sed per quandam collationem
quasi discurrẽdo ab vno ad alterum;& propterea vocatur remi-
niscentia; in animalibus verò per simplicem tantùm recor-
dationem præteritorum, absque tali collatione, aut discursu:
& tandem imaginationem, & phantasiam non distingui,
quia

quia componere vnum sensibile cum alio non videtur reperiri in brutis, sed in solo homine, in quo perfectior phantasia reperitur, & ideò sufficiens ad talem compositionem efficiendam. His igitur tribus sublatis per reductionem ad alias, solùm restant quatuor, videlicet sensus communis, imaginatio, seu phãtasia, æstimatiua, & memoria, & has quatuor dumtaxat distinctas ponit hæc sententia, quam sequuntur Comment. 3. lib. de anima comment. 6. Diuus Thomas 1. par. quæstione 78. articul. 4. Caietan. Bañez, & alij ibidem. 29

Quod verò quatuor istæ potẽtiæ necessariò sint distinguendæ, probat Diu. Thom. 1. ex distinctione actuum hoc modo, Quotiescunque ita actus sunt distincti, vt non possint ab eodem principio proximo prouenire, plura sunt pro eis distinguenda; sed repugnat quatuor officia quæ tribuuntur his potentiis à paucioribus, vel ab eodem principio præstari: ergo quatuor sunt pro eis distinguenda. Et ideò quatuor potentiæ. Minorem probat, quia maior ac distincta virtus requiritur ad operandum circa absentia, quàm solùm circa præsentia: cum necessarium ad hoc sit, non solùm recipere, sed conseruare species receptas, sed sensus communis solùm potest operari circa præsentia sensata ab externis, & nullam speciem conseruare: ergo præter ipsum requiritur alia potentia in animali distincta ad operandum circa absentia, quæ vocatur phantasia, seu imaginatio, & quasi thesaurus est, in quo conseruantur species rerum absentium. Nam animalia non solùm circa præsentia operantur, sed absentia quærunt, & ad ea inuenienda mouentur, vt euidens experientia docet. Prætereà animalia mouentur ad quærenda obiecta sensibilia propter delectationem, sed ad quærenda sibi conuenientia ad conseruationem vitæ, & fugienda illa, quæ sibi nocere possunt. Sicut ouis ad fugiendum lupum sibi inimicum: ergo indigent potentia sensitiua interna, quæ versetur circa obiectum sensibile sub ratione conuenientis, aut nociui, quod non potest præstare per species productas in se ab externis sensatis, quæ vocantur species sensatæ, sed per alias sua virtute productas earum rerum, quas per sensus externos nunquam cognouit, quas insensatas vocant. Ad producendum verò has species, & operandum per illas à se productas, maior, ac distincta virtus [illegible] potentia requiritur, quàm ad operandum per species productas in se ab aliis sensibus, sed constat sensum communem, & phantasiam solùm operari per species sensatas, hoc est productas in se à sensibus, & non per species insensatas, quas sibi ipsi producant: ergo æstimatiua quæ has sibi producit, & per easdem operatur, distincta potentia debet esse ab eis. Probatur consequentia, 30 31 32

quia per diuersum modum operãdi sufficienter distinguuntur potentiæ: cùm repugnet eandem potẽtiam habere diuersos modos operandi. Et tandem sicut requiritur virtus, ac potentia
33 distincta ad recipiendum species sensatas, & eas retinendum operandúmque per vtrasque circa præsentia, & absentia, & ideò distinguuntur sensus communis, & phantasia, ita requiritur distincta virtus ad conseruandas species insensatas, & operãdum per illas circa sensibilia absentia sub ratione conuenientis, aut nociui, quàm ad eas tantùm eliciendas, & operandum per illas circa res non sensatas præsentes, quia conseruare, & recipere distinctæ virtutis est; præter tres igitur potentias numeratas necessariò debet distingui memoria, quæ sit quasi thesaurus, in quo conseruantur species insensatæ, & per eas operatur circa absentia. Et ita numerabuntur quatuor.

34 Secunda ratio D. Thom. quilibet sensus postulat organum temperatum iuxta naturam sui actus, vnde si actus diuersi sint, postulant organa diuerso modo temperata, & in eodẽ esse non possunt tanquam in subiecto, quod euidens est in sensibus externis; nam visus postulat diuersum organum, diuersóque modo temperatum ab auditu, propter diuersitatem sui actus, sed potentiæ conseruatiuæ specierum postulant organũ diuerso modo temperatum ab his, quæ solùm recipiunt: ergò necessariò debent poni distinctæ ab eis. Minorem probat, quia ad recipiẽdum requiritur temperamentum, in quo prædominetur humiditas: cùm constet corpus humidum facilè recipere impressiones ab aliis; siccum verò difficilè, & ex opposito, siccum meliùs retinere atque conseruare receptas, quàm humidum, à quo facilè delentur impressæ, sicut imprimuntur ei facilè.

35 Aliæ verò opiniones aut multiplicant aliam, præter quatuor prædictas, vel auferunt vnam, aut plures ex eis; & ideò,

Secunda sententia pro qua refert D. Thom. vbi suprà Auicennam lib. 6. naturalium part. 4. capit. 2. quinque ponit distinguens præter prædictas quatuor imaginationem à phantasia, & cæteris, hac solà ratione; quia maior, ac distincta virtus requiritur ad componendum ex diuersis rebus sensatis tertiam,
36 quàm ad apprehendendum singulas: cùm illa sit excellentior operatio: ergo imaginatio habens virtutem componendi ex speciebus montis, & auri, tertiam montis aurei, distincta debet esse à phantasia apprehendente singulas per se. Ita etiam cum Auicenna sentiunt Albert. Mag. 2. lib. de anima tracta. 4. capit. 7. & lib. 3. tracta. 1. & in Summa de homine tracta. de imaginatione. Algazelus in libello de anima, tract. 4. cap. 4. & Iand. qu. 37. eiusdem lib.

37 Tertia opinio non distinguit phantasiam, & imaginationem inter

inter se, neque à sensu communi, sed eundem sensum communem sufficere arbitratur pro officiis earum; quare solùm ponit sensum communem, æstimatiuam, & memoriam. Ita Galen. in libr. de differentiis Symptomatum, cap. 3. quem refert, explicat, ac sequatur Vales. lib. 2. controuer. med. cap. 22. & 23. idem etiam videntur sentire D. Damasc. 2. lib. fidei, cap. 17. & Gregor. Nissen. lib. 4. de viribus animæ, cap. 6. & 7. Toletus verò eundem numerum ternarium alia via defendit, non distinguens phantasiam, & imaginationem, ab æstimatiua, sed eandem potentiam pro tribus actibus earum sufficere putans, quam tamen à sensu communi distingui docet, & ex his duabus cum memoria ternarium componit. Et huius sententiæ vnicum est fundamen- 38
tum ex vsu anatomicæ artis desumptum. Ex quo constat tres sinus, vel cellulas in cerebro reperiri, vnum quidem in parte posteriori (quam occiput vocant) & eiusmodi sinus cerebellum appellatur, in quo memoriam residere aiunt, & duos alios in duobus aliis anterioribus eiusdem capitis, in quibus collocant duos alios sensus: sed Tolet. & alij, quatuor sinus dari censent, quia in medio capitis extat aliud, in quo imaginatiuam collocant, & sensum communem in duabus anterioribus, duos ei tribuentes, sicut visui duos oculos.

Quarta opinio non distinguit æstimatiuam, & memoriam à 39
phantasia, sed huic soli tribuit officia earum, & ideò solùm ponit duas potentias, nempe sensum communem, & phantasiam. Ita Fonseca. 5. lib. metaphys. cap. 28. quæst. 7. sectio. 4. & putat esse sententiam Aristotelis, qui cap. 2. huius lib. textu 155. & 156. distinguit phantasiam à sensu, & intellectu, nomine sensus communem intelligens: ergò hos saltem distinctos ponit; cæteros verò non videtur distinguere. Eandem sequuntur Conimbric. capit. 3. huius libri quæstion. 1. articul. 3. Quam probant, primò, quia diuerso modo immutantur sensus communis & phantasia: nam ille immediatè à sensibus externis, hæc verò immediatè à sensu communi, ab externis verò remotè. Secundò, sensus communis præsentia tantùm, & sensata ab externis percipit, phantasia verò etiam absentia, & insensata: ergò potentiæ sunt distinctæ.

Vltima sententia *vnicum tantùm ponit sensum internum pro* 40
illis omnibus officiis, vel actibus, & iste est sensus communis, qui secundum diuersos illos actus, & officia diuersis nominibus appellatur, videlicet phantasia, imaginationis, æstimatiua, memoria, & reminiscentia. Pro hac sententia nullus ex antiquioribus citari potest, sed eam tenent ex recentioribus multi: nobis verò omnes istæ sententiæ probabiles videntur, sed ex omnibus duæ videntur probabiliores, videlicet prima, quæ est D. Thom. & hæc

vltima recentiorum, quam sequimur, quia pluribus placet, & plausibilior facta est.

41 Probatur ergò primò, quod phantasia, & imaginatio non sint potentiæ distinctæ, vt tenent omnes aliæ sententiæ contra secundum, testimonio Aristotelis, qui cap. præsenti tanquam de vna potentia diuersis nominibus significata loquitur. Imaginationi tribuens proprium actum phantasiæ, vt hæc verba ostendunt ex textu 155. *Si igitur imaginatio est secundum quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus, &c.* Constat enim phantasma esse actum, seu speciẽ expressam phantasiæ: ergò sentit has potentias non distingui inter se, sed eandem esse diuersis omnibus significatam, quod ad finem capitis confirmat docens, (iuxta omnium interpretum sensum) imaginationem desumpsisse nomen phantasiæ à lumine spectante ad visum.

42 Probatur deinde ratione; quia si imaginatio est potentia distincta à phantasia, maximè, quia apprehendit simplicia, illa verò ex simplicibus componit tertium, vt phantasia apprehendit montem, & aurum, imaginatio componit ex vtroque montem aureum: sed hæc ratio non probat distinctionem; quin potius probat eandem esse potentiam: ergò non debent distingui. Minorem sic probo; impossibile est imaginationem componere tertium ex duobus simplicibus, quin simplicia ipsa apprehendat, seu cognoscat priùs per proprias species, sicut intellectus non potest componere propositionem ex terminis simplicibus, quin priùs eosdem cognoscat per species simplices: ergò impossibile est dari sensum componentem, quin simplicia ipsa apprehendat. Vnde sequitur imaginationem vtrumque præstare; & ideò non posse distingui à phantasia, nisi solo nomine.

43 Probatur secundò, quod imaginatio, aut phantasia non sit potentia distincta à sensu communi testimonio Aristot. in lib. de memoria, & reminisc ca. 1. prope finem, vbi docet phantasma esse passionem, seu affectionẽ sensus communis his verbis: *Phātasma communis sensus passio est:* ex quibus sic arguo, phantasma pertinet ad sensum communem tanquā passio eius, aut affectio, & constat esse speciem phantasiæ: ergo sentit Aristoteles eandem esse potentiam communẽ sensum, & phantasiam.

44 Prætereà definitio phantasiæ assignata ab Aristotele cap. præsenti videlicet: *Motus factus à sensu in actu,* cōuenit planè sensui communi: ergò eadem potentia sunt apud Aristotelem. Antecedens probo, quia communis sensus operatur per impressionem factam à sensu externo actu operante, & non alio modo, cum solùm simplicia, atque presentia actu sensata cognoscere, aut discernere sit propria eius operatio, vt per se est manifestum: ergò hæc motus factus à sensu in actu, & ei conuenit prædicta definitio.

Probatus

Probatur etiam ratione, quia phantasiam distinguunt à sensu communi ex eo, quod phantasia cognoscit sensibilia absentia, sensus verò communis præsentia; sed impossibile est phantasiam non cognoscere sensibilia præsentia: ergo impossibile est, quod non conueniat ei operatio sensus communis, & ex consequenti, quod sit potentia distincta ab eo. Probatur minor ex eadem definitione phantasiæ, quod sit, *Motus factus à sensu in actu*, ex qua euidenter sequitur quod necessariò moueatur à sensibili præsenti, circa quod operantur sensus externi, atque etiam communis: ergò necesse est recipere speciem à sensibili præsenti sensato, atque adeò illud præsens cognoscere, quod est habere operationem sensus communis. Et vrgeo argumentum hoc modo, impossibile est naturaliter vllam potentiam sensitiuam operari, nisi motam ab obiecto per impressionem speciei, sed obiectum sensibile non potest mouere sensum, nisi præsens, quia non potest, nisi in passum præsens operari, sicut cætera agentia naturalia: ergo phantasia non potest operari circa absentia, nisi moueatur à præsentibus sensatis, & consequenter, nisi ea cognoscat; quare necesse est propriam operationem sensus communis habere. Ex quo intelligitur nullam potentiam esse ponendam ad operandum circa sola sensibilia absentia, sed quæcunque talis ponatur necessariò habere virtutem operandi circa præsentia; quare non potest distingui duplex potentia ad operandum circa præsentia, & absentia sensata ab externis sensibus, & consequenter non potest sensus communis distingui à phantasia. Et si dixeris phantasiam operari circa præsentia: sed longè diuersa ratione, ac sensus communis, quia per species longè diuersas: nam sensus communis operatur omninò dependenter ab obiecto præsenti, & sensatione actuali sensus externi: cum non possit operari circa obiectum absens: phantasia verò non operatur per species dependentes ab obiecto, eo ipso, quod potest circa absentia operari, nec etiam dependet ab actuali sensatione sensus externi; imò nec mouetur ab eo immediatè: sed à sensu communi, qui immediatè mouetur à sensu externo, & hæc est alia differentia, propter quam distingui debent. Probo hæc omnia esse falsa incipiendo ab hoc vltimo: nam si phantasia non mouetur immediatè ab externis sensibus, ergo non conuenit illi definitio tradita ab Aristotele cap. præsenti: *Quod sit motus factus à sensu in actu*: nomine enim sensus in actu externum intelligit ibidem Arist. expresè, & omnes eius interpretes; ergo falsum est, quod non moueatur immediatè ab externis sensibus. Falsum est etiam; quod immediatè non dependeat ab eorum operationibus in recipiendo species:

49 species:nam si eas recipit ab eisdem octo operantibus; non potest non recipere eas dependenter ab eorum operationibus, & immediatè quidem cùm sit motus factus ab eisdem actu operantibus. Sed ratione probatur, quia vel phantasia recipit species in instanti, in quo operatur sensus externi, siue ab eis, siue à sensu communi, vel intercedit tempus, si in eodem instanti; ergò operatur per eas etiam in eodem instanti, quia potentia cum specie sufficiens, ac naturale principium operationis est: vnde sequitur operari circa præsentia, & nō solùm circa absentia, atque etiam operari dependenter ab obiecto præsenti, & per species etiam dependentes ab eo. Et tandem discernere posse circa sensibilia præsentia diuersorum sensuum, quod est actus proprius sensus communis; & ideò esse eandem potentiam, cum eo, à quo proinde moueri repugnat, & necessarium est; quod à sensibus externis immediatè moueatur: sed in quantum conseruare etiam potest easdem species receptas ab externis, & per illas operari circa absentia sensata est phantasia: de qua non est verum, quod operetur per species diuersas ab eis, per quas operatur sensus communis, quia species non sunt diuersæ ex eo, quod præsentia, & absentia repræsentant; nec etiam ex eo, quod ab obiecto præsente dependeant, vel non, ex hoc enim non habent diuersum modum repræsentandi: sed idem obiectum, & eodem modo repræsentat, propter virtutem tamen potentiæ eas conseruantis, non dependent in conseruari ab obiecto: sed à sola potentia.

50 Ex dictis sequitur memoriam non esse potentiam distinctam ab æstimatiua, quia ita se habet ad illam sicut phantasia ad sensum communem, & hac sola ratione ab ea distinguitur, quia æstimatiua versatur circa insensata sensibilia præsētia, memoria verò circa illa eadem, vt absentia: sed probatum est hanc rationem non esse sufficientem ad distinguendas tales potentias operantes circa sensibilia sensata; ergo nec erit sufficiens ad distinguendas alias duas omninò eis similes operantes circa insensata. Et quod dici posset in vtrisque potentiam conseruantem species distingui debere à non conseruante, etiam est

51 insufficiens, quia nec pro sola conseruatione ponitur potentia: sed propter operationem, nec etiam possibilis est potentia conseruans species, & operans circa absentia; quæ non operetur circa præsentia (vt probauimus) quare ea quæ pro absentibus ponitur, & memoria vocatur, quia species conseruat, sufficit ad operandum circa præsentia, & ideò frustrà multiplicabitur alia: sed eadem erit vtraque habens duo officia, vel actus inadæquatos circa absentia, & præsentia; Quod ex memoria intel-

52 lectiua corroborari potest, quæ etiam si species conseruet, & circa

circa absentia operetur, non est potentia distincta ab intellectu circa præsentia solùm operante vt talia, nec species conseruante, etiam in doctrina D. Thomæ, vt inferius constabit.

Probatur tandem, quod æstimatiua, & memoria, quæ eadem potentia sunt, non distinguantur à sensu communi, phantasia, & imaginatione, de quibus probatum est etiam esse vnam eandémque potentiam: primò ex Aristotele 3. libr. de anima, textu 56. expressè asserente appetitum sensitiuum immediatè moueri ab imaginatione, & ex hoc probat, quod cùm in animalibus imperfectis sit appetitus sensitiuus, quia dolent, & tristantur, necessariò sit eis concedenda imperfecta quædam imaginatio. Ex quo sic arguo; appetitus non mouetur, nisi à pro- 53
ponente sibi obiectum sub ratione boni, aut conuenientis, seu nociui: ergò sentit Aristoteles imaginationem præponere appetitui obiectum sub ratione boni, seu conuenientis, aut nociui; sed hoc est proprium officium, & actus æstimatiuæ, vt omnes opinantes; imò & omnes interpretes cum Aristotele fatentur; ergò apud ipsum distingui non potest æstimatiua, nec proinde memoria ab imaginatione, & consequenter, neque à phantasia, & sensu communi.

Sed ratione probatur, quia potissima, imò & vnica ratio di- 54
stinguendi has potentias est, quia æstimatiua, & memoria vtuntur speciebus insensatis, vel certè circa obiecta non sensata sensibus externis versantur, communis autem sensus, & phantasia solùm circa sensata: sed hæc ratio est insufficiens; ergò distingui non debent. Probatur minor, quia repugnat potentiam vti speciebus insensatis, vel insensata percipere, nisi præsuppositis speciebus, atque obiectis sensatis, alioqui non mouebitur ab obiecto. Probatur cõsequentia, quia non potest naturaliter moueri vllus sensus internus ab obiecto, nisi mediis sensibus externis, cum hæc sit ei vnica, ac naturalis via, per 55
quam immutari debet ab obiecto externo; ergo necessarium est speciebus sensatis vti ad eliciendas insensatas, vel quouis alio modo operandum circa obiecta insensata. Ex quibus efficaciter colligitur, æstimatiuam, & memoriam circa vtraque obiecta versari, videlicet circa sensata, & insensata, & ideò non esse distinctas potentias à cæteris, sed eandem cum eis: Quod hac experientia vrgeri potest impossibile est ouem lupum fugere tanquam inimicum, nisi eum per visum, vel auditum, aliúmve externum sensum ex aliquo accidenti sensibili agnoscat; ergò impossibile est, quod inimicitiam, vel disconuenientiam eius à sensibus externis non sensatam percipiat, nisi percepto priùs per eandem æstimatiuam aliquo sensato ab externo sensu; quare nõ potest circa insensata versari, quin simul circa

circa sensata versetur; ergo ex propria natura versatur circa vtraque, & non erit necessarium aliam potentiam distinguere, quæ circa sensata operetur, vel eandem æstimatiuam ab ea.

Ex quibus probatum manet vnicam esse potentiam sensiti-
56 uam internã pro omnibus officiis, & actibus, qui respectu eius inadæquati sunt & à singulis singula nomina accepit: nam vt sensata omnia ab externis sẽsibus percipit, & inter ea discernit vnum ab altero, sensus communis vocatur, & in quantum non solùm præsentia: sed reseruatis eorum speciebus, vt absentia cognoscit vocatur phantasia. In quantum verò nõ solùm ab-
57 sentia simplicia percipit: sed vnum quodam modo, ex duobus componit imaginatio dicitur: & in quantum non solùm sensata ab externis: sed aliquo modo rationem conuenientis, vel nociui non sensatam ab eis, appellatur æstimatiua, atque etiam vt circa hæc iam præterita reseruatis eorum speciebus dicitur memoria, & tandem in homine, vt rationem discurrentem comitatur, & cum quadam collatione, ac imperfecto discursu circa singularia sensibilia versatur, appellatur cogitatiua, & si sint
58 iam præterita, reminiscentia: Nec mirum est eandem potentiam sensitiuam internam, & in suo genere sensibilium perfectissimam hæc omnia officia præstare posse: cum videamus eandem potentiam intellectiuam circa intelligibilia omnia versari, siue vniuersalia sint vel singularia, siue simplicia, vel composita ex eisdem simplicibus ab eodem intellectu, aut etiam sub ratione conuenientis, & disconuenientis, & tandem siue sint præsentia, vel iam præterita reseruatis apud se eorum speciebus. Et ex diuersis actibus, & officiis, quæ circa omnia hæc exercet, diuersa nomina sortitur: nam intellectus simplex, & componens, speculatiuus etiam, & practicus, memoria quoque, ac reminiscentia vocatur.

59 Ad primum argum. primæ opininis concessa maiori, quod plura sint ponenda principia pro diuersis actibus, qui non possunt ab eodem procedere, neganda est minor, quod quatuor illa officia, vel actus qui numerantur, non possint ab eodem principio prouenire. Et dum dicitur maiorem, ac distinctam virtutem requiri ad operandum circa absentia, quam circa sola præsentia, distinguendum est: nam si pro maiori, ac distincta virtute intelligatur perfectiorẽ, ac distinctam virtutem esse eam, quæ circa vtraque operari potest, quàm esset ea, quæ solùm posset operari circa sola præsentia, verum est: sed nec potest dari naturaliter virtus sensitiua operatiua circa sola absentia, nec circa sola præsentia, vt probauimus.

60 Ad secundum de temperamento organorum; Respondeo non posse dari potentiam sensitiuam internam conseruatiuam

specierum,

specierum, quæ non sit etiam receptiua (vt probauimus;) quaro non possunt distingui per diuersa organa, aut diuerso modo temperata ad recipiendum, & retinendum. Habere autem organum cum prædominio siccitatis pro conseruatione, & simul cum prædominio humiditatis pro receptione repugnat: sed nec in cerebro datur naturaliter pars nimis sicca: sed omnes sunt magis humidæ, & ita oportebat esse temperatum organum ad recipiendas species, quod primò necessarium est: sed ita temperatum est, vt non multum excedat humiditas, quod sufficit vt etiam possit conseruare species facilè receptas.

Ad argumentum tertiæ opinionis, de quatuor illis cellulis, vel sinibus in cerebro repertis, respondeo, quod etiam si dentur, non potest ex eis probari multitudo potentiarum internarum, quia valdè incertum est pro quibusnam officiis in eis exercendis constituantur à natura. Et Galenus medicorum Princeps 8. libr. de vsu partium, cap. 6. eos concedens sentit pro aliis officiis longè diuersis à sensibus internis recipiendis, & sensationibus eliciendis: nam in eo sinu qui est in parte posteriori (quam cerebellum vocant) vigere inquit vim animalem; ibique operari. Sinum verò in medio existentem esse quasi transitum spirituum animalium. In duobus verò anterioribus elaborari, inquit, spiritus animales ad sentiendum necessarios, & aliis possunt officiis deseruire, nobis quidem (vt pote internis) omnino occultis, quod sufficit, vt ex eis infirmum satis deducatur argumentum ad probandum multiplicari sensus internos. 61

Ad testimonium Aristotelis, quod affert vltima sententia, negandum est, quod per sensum, à quo distinguit phantasiam, intelligat communem; absque dubio intelligit sensum externum, prout comprehendit quinque, & quibus simul, & ab intellectu conatur distinguere phantasiam, vt contextus eiusdem loci planè ostendit, & D. Thom. cum cæteris expositoribus in Commentariis docet. 62

Ad vtrumque verò argumentum eiusdem sententiæ concedenda sunt, quæ assumunt. Sed negandum, quod diuerso modo immutentur, ab obiecto: nam licet phantasia possit circa absentia, & insensata versari, non tamen nisi mediis speciebus sensatis, quas primò habet, & per quas primò operatur, atque etiam per quas immutatur, & non per insensatas, quas media immutatione per sensatas, & media operatione per illas, tantùm elicit, eadem est ergo ratio formalis immutandi ab obiecto, quamuis à diuersis sensibus fiat: nam quod ab externis proximè, vel remotè, eam non variat: nam licet diuersæ sint 63

species

ſpecies pro diuerſitate cauſarum, & potentiarum: ſed eundem modum repræſentandi res ſenſatas, præſentes habent: & eo ipſo, quod per ſpecies rei præſentis, atque ſenſatæ operatur phantaſia, neceſſe eſt, quod diſcernere poſſit inter ſenſibilia omnium ſenſuum externorum, à quibus proceſſerunt, quod eſt officium proprium ſenſus comminis. Vnde ſequitur non eſſe diſtinguendam ab eo, quia licet vltra hoc poſſit ſpeciebus inſenſatis vti: ſed eo ipſo, quod poteſt officium eius præſtare,
64 non poteſt pro eo diſtingui alia potentia. Quemadmodum imaginatio poteſt per ſpecies inſenſatas operari, quod non poteſt phantaſia: ſed quia imaginatio poteſt præſtare, quod præſtat phantaſia per ſpecies ſenſatas, & vlterius inſenſatis vtitur, non ſufficit hoc ad eas diſtinguẽdas, etiam iuxta primam opinionem diſtinguentem quatuor ſenſus internos, quæ eo ipſo, quod imaginatio poteſt quidquid phantaſia, licet poſſit aliis ſpeciebus vti, pro eadem potentia cum phantaſia, eam reputat.

Sed ſuperſunt duo alia teſtimonia Ariſtotelis, quibus videtur multiplicare ſenſus internos: Primum habetur 2. libr. de anima, textu 138. vbi ſic ait: *Ab euntibus ſenſibilibus manent*
65 *ſenſus, & imaginationes in ipſis ſenſoriis.* Sentit igitur plura eſſe ſenſoria imaginationis, & aliorum internorum ſenſuum, & conſequenter plures ſenſus, quia vnus, & idem non poteſt in multis ſenſoriis reſidere. Poſtremum verò reperitur in libello de inſomniis cap. 1. his verbis: *Eſt quidem idem ſenſitiuo imaginatiuum, eſſe autem ſenſitiuo, & imaginatiuo aliud, &c.* quibus ſenſum internum videtur ab imaginatione eſſentialiter diſtinguere, quamuis concedat eſſe in eodem ſubiecto, hoc eſt, in animali, & ideò duos ad minus ſenſus internos ponere. Neutrum tamen probat aliquid aduerſus noſtram ſententiam. Nam in primo loquitur planè Ariſtoteles de ſenſibus externis, & non
66 de internis, vt ex contextu literæ fit manifeſtum. Et ita exponitur à D. Thom. qui acutè ſatis verbum, *imaginationes*, pro apparitionibus quibuſdam factis in externis ſenſibus abeuntibus ſenſibilibus præcipuis, & præcipuè in ſenſu viſus exponit; quod profectò neceſſarium fuit, quia de imaginatione pro ſenſu interno extra propoſitum loqueretur Ariſtotel. In alio verò teſtimonio de imaginatione, vel phantaſia pro ſenſu interno loquitur, ſed non comparat eam cum alio ſenſu interno, ſed cum tota parte ſenſitiua, vt contextus ipſe oſtendit, & D. Thom. in eius expoſitione docet.

QVÆSTIO

QVÆSTIO II.

An distinguendi sint plures sensus interni distinctione specifica, & essentiali.

QVæstio hæc solùm procedit præsupposita opinione, quã sequimur, quod solùm datur vna potẽtia realis sensitiua interna, cui conueniunt omnes illi actus, & officia omnia, & iuxta singula diuersa nomina,aut denominationes sortitur.Petit verò, an saltem ratione horum actuum diuersorum distingui debeant specie plures potentiæ, quamuis eadem sint realiter,possibilis est enim distinctio specifica cum identitate reali, vt multis exemplis omnibus manifestis constat. 67

Et fortè non desunt, qui hanc partem sequantur, & plures potencias sensitiua formaliter,& essentialiter distinguant concèdentes candem esse realiter; Quæ probari potest testimonio Aristotel.in lib, de insomniis, & imaginibus. cap.1. vbi ita ait: *Formandorum visorum facultatem eandem esse, & sensitiuam, quamuis essentia discrepent.* Nomine autem visorum phantasmata intelligit, & per facultatem ea formandi phantasiam,iuxta communem interpretum expositionem,per facultatem verò sensitiuam communem sensum: asserit autem differre formaliter,& essentialiter: ergò distinguit specie plures potentias sensitiuas internas. Probatur etiam ratione, quia potentiæ distinguuntur specie per actus specie distinctos, sed actus iam enumerati distinguuntur ratione formali, & specifica per diuersa obiecta, circa quæ versantur, aut saltem per diuersas rationes formales,quibus versantur circa eadem;ergò distinguunt essentialiter potentias. Secundò, definitio phantasiæ est, quod sit: *Motus factus à sensu in actu*,quæ non conuenit sensui communi, æstimatiuæ,& memoriæ, vel actibus earum, alioqui vitiosa foret; cùm conueniat aliis actibus diuersis,& consequenter diuersis potentiis; ergo soli phantasiæ: quare diuersa erit hæc à sensu communi, & aliis, & ratione quidem specifica cum distinguatur per definitionem explicantem essentiam.

Nostra tamen sententia est *supposita identitate reali harum potentiarum, non posse distingui formaliter, & essentialiter ratione diuersorum actuum, sed sicut est vna realiter, ita esse vnam formaliter, essentialiter, & secundum speciem atomam.* Quam sic probo; Potentiæ non distinguũtur specie per actus inadæquatos & inadæquata obiecta (etiam specie distincta secundum se)quæ cõueniunt in vna ratione actus,& obiecti communi omnibus, & adæquata eidem potentiæ: vt in intellectu, voluntate, & aliis manifestum est, sed supposita identitate reali potentiæ sensitiuæ internæ omnes illi actus, & eorum obiecta cum ea compa- 68

rata sunt inadæquata,& conueniunt in vna ratione communi, & adæquata; ergò non possunt distinguere diuersas potentias
69 secundum speciem:sed ad eandem potentiam specificam pertinere debent.Probatur minor,quia actus sentiendi sensibile externum cõmunis est actui sentiendi sensibilia præsentia,& præterita,sensata,& insensata,& insuper est adæquata ratio respectu eiusdẽ realis potentiæ,ergo constituit eam sub vnitate speciei atomæ, Probo esse adæquatã, quia ratio conuertibilis cum aliquo est ei adæquata; nam adæquatum quasi æquale est, sed constat rationem illam vniuersalem actus, & obiecti conuerti cum tali potentia;cùm versetur circa omnia sub ea contenta,& circa nihil aliud versari possit;ergò adæquata censenda est.
70 Ad testimonium Arist.ex lib.de insomniis,Respondeo loqui de rationibus particularibus sub quibus eadem potentia realis interna versatur circa præsentia,vt talia: & circa absentia, vt absentia;& ratione illius dicitur sensus communis; ratione verò huius imaginatio, vel phantasia, & has duas rationes essentialiter esse diuersas docet,si inter sese comparentur: cæterum quia inadæquata sunt, sub alia ratione superiori communi, & adæquata continentur, non valent potentias distinguere essentialiter;sed ad eandem pertinere necesse est;quemadmodum in potentia intellectiua diuersæ rationes formales sunt præterita vt talia,& præsentia,vt talia intelligere,scire etiam,& opinari, & ab illa dicitur intellectus,ab hac memoria,ab illa intellectus scientificus,ab hac opinatiuus. Et nihilominus nõ distinguunt
71 diuersas potentias intellectiuas, etiam formaliter, quia inadæquatæ sunt,& sub eadem ratione communi,& adæquata eidem potentiæ continentur. Cuius ea est ratio à priori, quia potentiæ ex solis actibus,& obiectis adæquatis habent vnitatem specificam, & distinctionem,ex inadæquatis verò solùm distingui possunt quadam ratione accidentali.
72 Ad primum argumentum distinguenda est maior, quod potentiæ distinguantur specie per actus,& obiecta; nam per adæquatos, verum est, per inadæquatos verò falsum; quo autem modo inadæquati sint omnes isti actus sentiendi interni respectu eiusdem potentiæ realis,explicuimus,atque probauimus.

Definitionem phantasiæ,à qua sumitur secundum argumentum, sic explicat Philoponus cap. præsenti, quòd sit motus factus à sensu interno in actu, qui est communis, & mouere potest phantasiam; quare non conuenit eadem definitio sensui communi,qui solùm potest moueri ab externis, & non ab ali-
73 quo interno: cum ex internis sit primus. Hæc tamen solutio in primis expresè contraria est verbis Aristotelis statim post definitionem subiunctis,quibus de solis externis sensibus propriam

priam definitionem intelligit, & sensum eius esse docet, quod phantasia sit motus factus à sensu externo in actu, vnde statim assignauit differentiam inter externos sensus, & phantasiam, quæ ab eis mouetur. Deinde est contra rationem, vt superius probauimus, phantasia conuenit cum sensu communi in eo, quod à sensatis præsentibus eodem modo, ac per easdem species mouetur; ergò non potest ab eo moueri, quia potentia mouens aliam diuerso principio cognoscendi vti debet, alioqui non distinguetur ab illa. Respondemus igitur illa verba: *Motus factus à sensu in actu*, non esse integram definitionem phantasiæ, sed quasi genus eius, in quo conuenit cum 74 cæteris sensationibus internis, sensus communis, æstimatiuæ, & aliis: omnes enim causantur proximè à sensibus externis actu operantibus. Statim verò post prædicta verba addit Aristoteles alia, per quæ completur definitio phantasiæ, videlicet, *quod habens motum illum præsentia, & absentia cognoscere potest, veram ac falsam cognitionem habere:* in quibus distinguitur ab aliis sensationibus internis, sensus communis, æstimatiuæ, & aliis: sed vt textum exponentes admonuimus, de imaginatione, seu phantasia loquitur Aristoteles pro actu, ex quo cognoscimus potentiam. Integra igitur definitio phantasiæ, vt potentiæ talis erit, Phantasia, seu imaginatio est: 75 *Potentia interna, quæ mota à sensibus externis actu operantibus versatur circa sensibilia actu ab eis sensata, præsentia, & absentia, cuius cognitio aliquando vera est, & sæpe falsa*; per quam definitionem quidam actus determinatus eius explicatur, distinctus quidem ab aliis, quos habet circa sensibilia solùm præsentia, vt est sensus communis, & circa eadem præsentia sub ratione conuenientis, aut nociui, vt est æstimatiua, & circa absentia, vt est memoria: concedimus ergo his sensationibus non conuenire definitionem phantasiæ, sed proprias habere, atque distinctas, per quas formaliter distinguuntur, sed distinctione inadæquata respectu eiusdem potentiæ realis, à qua procedunt omnes; quare non possunt potentias adhuc formaliter, & essentialiter distinguere, vt probatum est.

QVÆSTIO III.

An sensus internus cognoscat sensationes externorum.

IAm incipimus agere de obiecto sensus interni quærentes, an 76 ad ipsum pertineant sensationes externorum. Et licet plures referantur de hac re opiniones; sed omnes possunt reduci ad duas.

Prior negat sensum internum percipere sensationes externorum, sed sensibilia dumtaxat, circa quę versantur, vt colorem,

& non viſionem eius. Sed dari particularem quandam potentiam per quam percipiantur, quam Plutarchus vt refert Philoponus ſtatim citandus vocabat opinatiuam, Philoponus verò ipſe cognitionem ſenſationum externorum, non alicui virtuti ſenſitiuæ tribuendam eſſe cenſet, ſed peculiarem pro eis percipiendis dari animæ rationali propriam, & ideò nec ſenſitiuam neque organicam, & ſiue ab hac, vel illa cognoſcantur,
77 ſentit hæc opinio à ſolo homine, & non à brutis cognoſci. Hanc ſententiam præter Plutarchum ſequitur Simpli. 3. lib. de anima cap. 3. Niphus in collectaneis. Nemeſ. de natura hominis cap. 2. & 7. Probatur 1. ſpecies expreſſa ſenſus externi, & ſenſatio per quam fit non poteſt imprimere ſpeciem ſui in ſenſu interno, ſed ſolius obiecti, cuius eſt ſimilitudo, ſicut ſpecies producta in aëre ab obiecto non producit ſimilitudinem ſui in potentia, ſed obiecti: ergo non poteſt ab eo ſentiri.

78 Secundò ſi viſio imprimeret ſpeciem ſui in ſenſu interno: ergo diſtinctam à ſpecie coloris viſi, quia valde diuerſa ab eo eſt, & res diuerſæ diuerſas ſimilitudines imprimere debent, poterit ergo percipi à ſenſu interno viſio coloris non percepto eodem colore viſo, atque etiam color viſus non percepta viſione, quia id quod percipitur per diſtinctam ſpeciem ab alio ſine illo percipi poteſt, cùm ſpecies cuiuſque rei ſit ſufficiens principium cognitionis eius ſimul cum potentia, ſed vtrumque eſt falſum, quia cùm viſio dicat intrinſecũ ordinem ad obiectum, atque etiam obiectum viſum ad viſionem, neutrum poteſt ſine altero cognoſci à ſẽſu. Deinde ſequeretur ita perfectè cognoſci per ſenſum internũ ſenſationẽ externi, ad obiectum eius, cùm ita per propriam ac diſtinctam ſpeciẽ cognoſcatur, conſequens autem contra experientiã eſt, quia nunquam ferè cognoſcimus diſtinctè ſenſationem, ſed ſolum obiectum ſenſibile.

Secunda opinio *tenet neceſſarium eſſe, quod ſenſus internus co-*
79 *gnoſcat non ſolùm obiecta externorum, ſed etiam ſenſationes, per quas ea percipiunt, vt colorem, & viſionem eius, ſonum, & auditionem.* Ita expreſsè D.Thom. 1. part. quæſt. 78. art. 4. ad 2. & quæſt. 87. art. 3. ad 3. & 2. contra gent. cap. 60. Scotus in 4. d. 45. quæſt. 3. atque etiam recentiores vniuerſi, præſertim Toletus, 3. lib. de anima quæſt. 3. & nobis videtur non ſolùm probabilior, ſed vera. Probatur expreſſo teſtimonio Ariſtotelis cap. 1. huius lib. vbi agens de cognitione ſenſationum externorum docet, & probat non cognoſci à propriis ſenſibus, ſed à ſenſu communi. Probatur etiam experientia; nam omnes experimur recordari nos, quod aliquid viderimus. Nec poteſt hoc ſoli intellectui tribui, ſed etiam ſenſui interno, quia ſimul & ſemel, ac videmus, vel
80 audimus obiectum aliquod, recordamur nos illud idem iterum vidiſſe,

vidisse, vel audiuisse : ergo per eandem potentiam percipimus vtrumque, sed constat nos percipere obiectum per memoriam sensitiuam : ergò per eandem percipimus sensationem eius iam habitam. Ratione verò; quia bruta pertimescunt quædam loca, in quibus fuere percussa, & redeunt ad alia, in quibus cibum, vel potum inuenere : ergo recordantur doloris perpessi, ac delectationis perceptæ, quos mediis operationibus externorum sensuum percepisse constat : ergo illorum operationum recordantur. Secundò, perfecta animalia habent sensum communem; ergo discernunt per eum inter sensibilia externorum sensuum, vt actu ab eis sensata, quia non alia ratione ab eis moueretur, sed repugnat discernere inter illa, vt actu sensata ab eis, nisi vt talia cognoscantur, & repugnat, vt talia cognosci, nisi cognitis sensationib. ergo negari nō potest, quin eas cognoscat. 81 82

Sed explicare oportet, per quam speciem cognoscantur, propriam quidem, ac distinctam à specie, per quam cognoscunt obiectum, vel per eandem speciem obiecti. Toletus vbi supra, & Bañez 1. parte quæstion. 78. art. 3. dubio 10. per eandem speciem cognosci arbitratur à sensu interno obiectum externi actu sensatum, & sensationem eius. Sed quonam modo possibile sit, res adeò diuersas repræsentari per eandem speciem, non explicant. Dicendum igitur est per eandem absque dubio speciem repræsentari, atque cognosci, eò ferè modo, quo superiùs diximus per eandem speciem repræsentari, atque cognosci 83
à sensu externo proprium sensibile, atque commune, ita quidem vt proprium eam imprimat sensui, commune verò eam determinet, ac modificet producendo in ea modum quendam, per quem repræsentetur. Itaque sicut proprium sensibile, & commune vniuntur per modum vnius obiecti determinati, ac modificati in ordine ad sensationem, quia color extensus vnum obiectum visus est, ita vniuntur ad productionem vnius, 84
eiusdémque speciei determinatæ, aut modificatæ, quolibet eorum concurrente iuxta propriam naturam, videlicet sensibili proprio ad entitatem speciei; commune verò ad modum, & ita per modum vnius percipiuntur à sensu. Sic intelligi debet obiectum sensatum ab externo sensu, & sensationem eius se habere ad producendam speciem in sensu interno; nam sicut obiectum non potest percipi secundum se ab eo, nisi vt actu sensatum à sensu externo; ita nec potest secundum se imprimere ei propriam speciem, sed vt actu sensatum : per sensatio- 85
nem igitur determinatur, & quasi modificatur, & vt sic determinatum, & nō alio modo potest eum immutare, & imprimere ei propriā speciem. Vnde sequitur, quod sicut obiectum vt sensatum, vnum quid est à sensu interno perceptum, & non duo,

ita idem obiectum ſimul cum propria ſenſatione, non vt plura obiecta, ſed per modum vnius percipiuntur ab eo. Et ex conſequenti non vt plura obiecta, ſed per modum vnius eundem ſenſum immutant; immutatio verò eſt productio ſpeciei: ergo ...ntur ad eam producendam,& per modum vnius obiecti determinati,ac modificati eam imprimunt: ita vt ab obiecto im-
86 primatur ſecundum entitatem, à ſenſatione verò ſecundum modum, per quem determinatur, ac modificatur. Vtrumque igitur repræſentat per modum vnius,obiectum quidem per entitatem,& ſenſationem per modum.Et hinc eſt,quod ſicut non poteſt percipi à ſenſu externo proprium ſenſibile ſine communi, neque commune ſine proprio:ita non poſſit percipi à ſenſu interno obiectum ſenſus externi ſine ſenſatione, nec iſta ſine obiecto ſenſato.

Ad primum argumentum negandum eſt antecedens,& cum
87 dicitur ipſa met ſpeciem expreſſam eſſe ſimilitudinē formalem obiecti.Reſpondeo eſſe quidem,ſed non tantùm id habere, ſed etiam quod comparata ad ſenſum internum ſit obiectum cognoſcibile ab ipſo. Itaque duo habet ſenſatio externa, ſeu ſpecies expreſſa eius; primum, quod comparetur cum obiecto, cuius eſt formalis ſimilitudo.Secundum,quod comparetur cum potentia interna, cuius eſt immutatiua, & in priori comparatione non eſt,quod cognoſcitur,ſed quo aliud, vel in quo aliud expreſsè cognoſcitur à ſenſu externo; in poſteriori verò eſt,
88 quod cognoſcitur,vel cognoſci poteſt ſimul cum obiecto,quod repræſentat tanquam ſenſatum. Et ideò imprimit ſpeciem ſenſu interno, ad quem comparatur tanquam modus eiuſdem obiecti, & cum ex re,& modo fiat vnum modificatum, producitur à ſenſatione externa vna tantùm ſpecies modificata repræſentans vtrumque per modum vnius. Hæc autem nō habet ſpecies impreſſa, quia ſolùm eſt virtus obiecti nō ſenſibilis per potentiam,ſed quæ non ſolùm eſt ratio ſentiendi obiectum,priùs per ſenſum externum,quàm cum interno comparetur, vel comparari poſſit; quare nec poteſt producta in aëre imprimere aliam ſpeciem ſui in eodem ſenſu, ſed ſolius obiecti.

89 Ad ſecundum neganda eſt prima conſequentia, quod ſenſatio imprimat ſpeciem diſtinctam ab obiecto ſenſato, ſed eandem modificatam: nam ita eſt ab eo diuerſa ſicut modus à re, quam modificat in ordine ad ſenſum internum, quem immutare poteſt, nec ſequitur vt ſenſatio eidem inhæreat: ſed ſufficit, vt adhæreat ei quadam ratione extrinſeca per repræſentationem, ex hoc enim poteſt vniri ad agendum circa extrinſecum,nempe circa ſenſum,ita vt per modum vnius cognoſcatur ab eo vtrumque ſimul, & vtrumque tanquam quod cognoſcitur, ſicut

tur,ſicut cognoſcuntur ſimul ſenſibile proprium,& commune, & vtrumque tanquam , quod cognoſcitur. Quod verò non ita 90
perfectè cognoſcatur ſenſatio , ſed aliquando confusè tantùm, ex defectu aduertentiæ ipſius potentiæ prouenit , quæ ab obiecto tanquam à principaliori ſenſibili fortiùs mouetur, & quaſi rapitur. Ideò minus ad modum , quàm ad ſenſationem ipſam attẽdit.Quod patet in ſenſatione externa,per quam perfectiùs, atque diſtinctiùs cognoſcitur proprium ſenſibile , quàm commune, quamuis per eandem ſpeciem repræſentetur vtrumque, & per eandem cognitionem percipiatur.

QVÆSTIO IV.

An ſenſus internus cognoſcat propriam ſenſationem.

PRiuſquam diuerſas ſententias referamus , hæc diſtinctio præmittenda eſt circa modum cognoſcendi propriũ actum, videlicet per alium actum diſtinctum ab eo , quo cognoſcitur obiectum,qui reflexus vocatur;cum ſit cognitio cognitionis vt obiecti,vel per eũdem actum directum , ita vt eodem ipſo actu, quo ſẽſus cognoſcit obiectum ſenſatum ab externo,cognoſcat ſe cognoſcere illud.

91 Hoc ſuppoſito,licet titulus quæſtionis de ſolo ſenſu interno quærat,intelligitur tamen quæſtio,etiam de externis,quia licet maior ſit de interno in hac re difficultas,propter maiorem perfectionem eius,iidem ferè ſunt modi opinandi de omnibus , & rationes ſingularum opinionum,quæ de externis,ac de internis procedunt eædem : propterea breuitatis ſtudio placuit quæſtionem ſimul de omnibus agitare.

Et tenet prima ſententia ſenſum ſentire propriam ſenſationem tanquam obiectum,quod, & ideò per aliam cognitionem, diſtinctam ab ea,qua cognoſcit obiectum, quam meritò poſſumus attribuere Simplicio , quem citat Toletus 3.lib. de anima, q.3.id concedenti ſenſibus externis,non omnibus,ſed humanis propter coniunctionem cum intellectu. Probatur teſtimonio 92
Ariſtotelis in lib. de memoria & reminiſc.cap.2.ferè per totum, vbi loquens de ſenſu communi, & memoria,vel de actibus eorum volẽs eos diſtinguere,aſſerit vtrumque verſari circa phantaſma,quòd duo habet,videlicet quòd ſit res quædam inhęrens potentię, & quod ſit imago alterius iam viſi, aut ſenſati,ſicut imago depicta in pariete habet , quod ſit res quædam , nempe homo pictus, &quod ſit imago veri hominis iam cogniti. Et ſenſus communis verſatur circa illud, vt rem quandam:memoria verò vt imaginem obiecti iam ſenſati , ſeu cogniti , ſentit igitur Ariſtoteles ſenſum internum cognoſcere phantaſma,ſed

phantasma est terminus sensationis: ergo non potest cognosci quin cognoscatur sensatio ipsa.

Probatur etiam ratione, quia intellectus cognoscit actum phantasiæ, vt quod: ergò eodem modo debet illum cognoscere phantasia. Probatur consequentia, quia nihil potest cognoscere intellectus, nisi circa illud idem operetur phantasia propter intrinsecam dependentiam intellectus operantis in
93 corpore à sensu. Secundò probatur efficaciter argum. ad hominem præsupposita sententia, quam sequimur de vnitate sensus interni hoc modo: experientia nobis constat, quod per memoriam recordemur præteritæ imaginationis à nobis habitæ, aut etiam præteriti actus sensus communis, quo cognoscimus colorem aliquando visum, sed duo isti actus sunt eiusdem sensus interni apud nos: ergo vnus iste sensus internus cognoscit actum proprium per alterum ab eo distinctum, & reflexum quidem: cùm sit cognitio alterius cognitionis.

94 Sed hæc sententia duobus modis declaratur à recentioribus, quia dupliciter cognosci potest proprius actus à potentia, vel secundum se, hoc est, non coniunctus cum obiecto cognito, vel vt ipsi coniunctus, & quasi ipsum modificans: sicut supra diximus sensum internum cognoscere sensationem externi, quod sine reflexione fit: cùm non sit cognitio cognitionis, vt obiecti, sed vt modificantis obiectum, & ideò secundum quid.

Secunda opinio negat internũ sensum cognoscere propriam sensationem per alium actum distinctum, sed concedit ei, quod eam cognoscat per eũdem actum directum, quod cognoscit obiectum, quod de visu, & aliis externis sensibus tenuerũt Ægid. & Venet. c. præsenti, & cum eis recentiores alij. Qui etiam id ex consequenti tenent de sensibus internis, vt pote perfectiori-
95 bus. Et videtur eandem sequi D. Thom. 3. lib. de anima, c. 2. & 1 2. q. 1 1 2. art. 5. ad 2. nam in 1. loco concedit duplicem operationem sensibus etiam externis, nempe apprehensionem, & iudicium, & per iudicium ait quasi indirectè cognoscere apprehensionem. In secundo verò asserit assensum fidei, & scientiæ simul reddere certum intellectum de obiecto: ac de se ipso. Quod non videtur posse negari internis sensibus; nã de externis etiã
96 id tenent Ægid. & Venet. cap. 2. huius libr. & Ferrar. 2. contra gent. cap. 66. quamuis in quodam sensu particulari ab hoc authore explicetur. Modum verò quo sensus internus cognoscit propriam sensationem, sic explicant recentiores isti, vt non cognoscatur ab eo tanquam obiectum, & ideò nec per speciem, quia non potest ita cognosci eodem actu directo, nisi distincto, atque reflexo. Sed immediatè per se ipsam, & quasi per experientiam; nam cùm immediatè per se ipsam, & non per speciem inhæ

inhæreat potentiæ,per eandem inhærentiā quasi experientiam sui causat in eadē potentia,& hoc est ab ea cognosci actu directo.Sed probatur hac ratione; nā species expressa sensus interni repræsentat obiectum vt actu, & expressè cognitū cognitione ipsa, ergo non potest vt tale cognosci, quin cognoscatur ipsa cognitio,quasi illud modificans, & tribuens esse actu cognitū.

Tertia opinio negat sensum externum, vel internum vllo 97
modo cognoscere propriam sensationem, hoc est, neque alio actu distincto ab eo, per quem cognoscit obiectum, neque eodem.Et de sensu externo id tenet expresè Aristot. cap.2.huius lib. Vbi cùm proposuisset dubiū an sensus externus cognoscat propriam sensationem. Respondet non cognoscere,ex qua solutione colligit necessariò ponendum esse sensum communem internum ad eam cognoscendam,quia euidēti experientia nobis constat cognitione sensitiua cognoscere nos, quod videamus, & audiamus,& per cæteros sensus sentiamus, quod non posset colligi, si sensus quisque externus suā cognosceret sensationem.Quod sequuntur etiam omnes ferè interpretes, præsertim Albert.Magnus lib.de anima,tract.4.cap.7. Iauel. q. 56. Iand.q.33.Apollin.q.37. Tien.ad text. 138.eiusdem lib.Tolet. 98
3.de anima,q.3. Capreo.in 3.dist.44.q.1.art.3.& plures alij. Et tandem D.Tho.1.p.q.78.art.4. ad 2. his verbis. *Cum aliquis videt se videre hoc non potest fieri per sensum proprium, qui non cognoscit, nisi formam sensibilis à quo immutantur: in qua immutatione perficitur visio coloris, ex qua sequitur alia immutatio in sensu communi, qui visionem percipit.* Atque etiam D. August.2.lib. de libero arbitr.cap.4.in principio,vbi sic ait: *Non etiam bestia moueret se, vel appetendo aliquid, vel fugiendo, nisi se sentiri cognosceret, quod non vtique aliquo eorum ex quinque sensit.* De sensu verò interno idem tenent D.Thom.2.contra gent.cap.66.& ibid. Ferrat.& 1.part.quæst.78.art.4.ad 2. & ibid. Caiet. & tandem,quæst.78.art.3.ad 3.& Scotus in 4.dist.45.quæst. 3.§. circa istam quæstionem. Et probatur de vtroque sensu simul, 1. ratione D. Thom. in vltimo loco quæ sic habet. Sensus ex propria natura cognoscit per immutationem organi corporei ab obiecto extra se existente, & propterea vocatur potentia passiua, & passione quidem transeunte: ergò non potest à se, vel à proprio organo,vel ab his, quæ in eo sunt immutari, nec proinde ea cognoscere; vt probatur in omnibus sensibus externis: sed sensatio recipitur in ipsomet organo cuiuslibet sensus etiam interni: ergo non potest ab eo percipi. Et vrgeri potest hæc ratio, quia quilibet sensus est materialis, & extensus, & residet in organo extenso, & materiali: ergo nihil potest percipere sine extensione; quare si percipit propriam sensationem

ergò percipit extensionem eius, imò & organum à quo extenditur; quia eo ipso quod sentimus accidens, sentire debemus subiectum per ipsum, vt patet de colore,& colorato:sed contra experientiam est,quod hæc sentiamus: ergò nec sentimus propriam sensationem internam.

99 Sed dices probare hæc quod non potest sensus internus sentire propriam sensationem tanquam obiectum, quod, & alio actu,non tamen, quod non possit eam sentire tanquam actum proprium,& nō per alium actum, sed per se ipsam.Contra hoc tamen est, quod nihil potest percipi à potentia cōtra proprium modum immutationis naturalis,sed modus proprius sentiendi est per immutationem rei materialis,& naturalis extra existentis;vnde constat nullum sensum posse percipere,neque actu directo,neque reflexo se ipsum,neque proprium organum,nisi,vt obiectum extra repræsentatum: ergo neque vllo modo potest percipere per se immediatè sensationem propriam intra se existentem,etiam eodem actu directo.

100 Secundò probatur, quia si propriam sensationem sentiret actu directo, quia immediatè ei inhæret,& ideò per actualem inhærentiam quasi experientiam sui facit, sequitur eadem ratione sentire speciem expressam per eundem actum productam; cùm sit actualis notitia eiusdem obiecti, & immediatè inhæreat potentiæ; & ideò experientiam sui efficiat, si eam facit cognitio. Consequens autem falsum est, quia si species expressa sentiretur, euidens esset dari: constat verò sub dubio adhuc esse,& negari à multis; ergo non cognoscitur ab eodem sensu.

101 Testimonium Aristotelis pro prima opinione oppositum satis difficile est,quia non potest intelligi de memoria intellectiua, vt à quibusdam recentioribus explicatur, cum manifestum sit ex verbis, atque contextu eius differentiam constituere inter actum sensus communis, & memoriæ sensitiuæ. Quo supposito à pluribus aliis exponitur,de memoria sensitiua:quorum expositiones propterea non refero, quia non possunt ver-
102 bis quadrare. Sensum igitur Aristotelis esse arbitror, quod eodem phantasmate vtantur sensus communis & memoria, siue distinctæ sint potentiæ, siue eadem diuersos actus inadæquatos habens: sensus quidem communis vtitur eo tanquam re sibi impressa à sensato præsenti, memoria verò tanquam imago rei iam cognitæ apud se reseruata. Itaque non intelligit Aristoteles, quod sensus interni per hos diuersos actus percipiant phantasma tanquam obiectum, quod; nam hoc planè impossibile est,& doctrinæ eius contrarium. Sed quod vtantur eo, vt principio diuersorum actuum secundum diuersas ratio

nes

nes,quas habet. Ex quo nihil probatur contra nostram sententiam, quia potentia sensitiua non cognoscit principium suæ operationis,vt per se patet.

Pro solutione arg. vnum est adnotandum , quod intellectui, & suo modo voluntati conceditur, quod per actus reflexos versentur circa actus proprios propter duplicem perfectionem maximam vtriusque potentiæ , videlicet propter immaterialitatem propriam, & vniuersalitatem obiectorum. Nam intellectus habet pro obiecto vniuersalissimum ens,sub quo tam ipse, quàm proprij actus , & omnia quæ apud se habet comprehenduntur , & voluntas vniuersalissimum bonum , sub quo ipsamet cum propriis actibus,& habitibus cõtinetur, quare necesse est vtramque potentiam se ipsam , & proprios actus posse cognoscere tanquam obiecta , non minus cognoscibilia per se, quàm res alias ; & ideò propria,atque reflexa cognitione:nam & immaterialitas ipsa confert potestatem ad quamlibet reflexionem,sensus verò caret vtraque perfectione , quia obiectum habet limitatum ad id tantùm , quod potẽst immutare potentiam sensitiuam , & materialem ; ac per species sensibiles, sub quo constat non comprehendi species , neque actus proprios, quia tale esse sensibile immutatiuo carent , & longè inferius, magisque diminutum habent,quod intentionale vocatur;quare nec proprias species , nec proprias operationes potest cognoscere,nec vllum actum reflexum habere , quia materialitas impedit omninò reflexionem ; cum reflecti suprà se , & suprà proprios actus arguat perfectissimum modum operandi , & ideò à materialitate alienum.

Ad primum argumentum eiusdem sententiæ respondeo, 104
quod cum actus proprius non sit sensatus vllo modo per sensus externos , nec potest per phantasiam percipi tanquam obiectum:nam obiectum nullo modo cognoscitur per species sẽsatas,nec potest vllo modo per insensatas cognosci , vt mox ostendetur.Vnde sequitur,nec posse ab intellectu cognosci talem actum per propriam speciem,quia non potest intellectus per propriam speciem cognoscere , nisi id quo per propriam speciem à sensu percipitur,vt inferiùs ostendetur.Percipit igitur actum phantasiæ per species aliarum rerum similium per species proprias sensatarum;& ideò solùm sequitur quod circa has debeat simul operari phantasia,& has cognoscere , & non actum proprium.

Ad secundum concedimus,quod sicut supposita distinctione 105
internorum sensuum,& subordinatione eorum,perfectior, seu superior potest cognoscere operationẽ inferioris absque propria reflexione , sine qua etiam cognoscit sensus internus sensa

sensationem externi, eodem modo præsupposito, quod sit vnus tantùm habens plures, ac diuersas operationes maioris perfectionis, potest per superiorem operationem cognoscere inferiorem se habentem tanquam obiectum à quo immutatur ad eliciendum actum superiorem, quod non est supra proprium actum reflecti: nam proprius actus, qui est obiectum reflexæ cognitionis, ille idem debet esse, qui circa obiectum elicitur, & non alius ei necessariò præsuppositus tanquam obiectum, nec præcisus quidem, aut seiunctus ab obiecto per eum cognito: sed solum tanquam modus eius.

106 Modus autem ille, quo potentiam cognoscere proprium actum affirmat secunda opinio, videlicet non tanquam obiectum: sed in quantum per immediatam inhærentiam in potentia experientiam sui causar in ea, impossibilis est, quia pugnat cum modo inferiori, & materiali operandi cuiuslibet sensus, natus solum moueri à sensibili extra se existenti vel extra se repræsentato, vt probauimus. Negandum est igitur, quod sensatio per immediatam inhæsionem in potentia causet in ea notitiam, vel cognitionem experimentalem sui, sed solius obiecti, imò sui nullam potest experientiam causare, quia potentia adeò materialis, & quæ non nisi modo materiali immutari nata est, non potest, nisi ab obiecto extra se existenti immutari, non ergò à cognitione ipsa intra se existente, sicut neque à seipsa, neque proprio organo, nec ab speciebus, quas apud se habet immutari potest, nec aliquid eorum etiam actu directo

107 cognoscere. Quidquid autem ex his attribuitur intellectui, propter immaterialitatem, & perfectionem maximam ei potest conuenire; vnde ea quæ D. Thom. loco illo citato in argumento concedit intellectui, negat sensibus in alio loco primæ partis à nobis citato pro nostra sententia, probatque non posse eis conuenire.

Ad argum. verò negandum est, quod non possit cognosci obiectum actu, & expresse repræsentatum, quin cognoscatur cognitio ipsa, per quam cognoscitur, quin obiectum non habet esse actu cognitum per talem cognitionem tanquam principium eius: sed tanquam terminus; quare nec requiritur, nec potest cognosci sensatio ipsa, quamuis cognoscatur obiectum per speciem actu, & expressè repræsentatum: nam expressè, & actu repræsentari per speciem expressam ex parte ipsius speciei se tenet, & propterea non cognoscitur eadem cognitione modus ipse actualis, & expressæ repræsentationis, neque re-

108 præsentatur per speciem. Sed est modus ipsius speciei: non enim sequitur, species expressa repræsentat actu, & expressè obiectum, & obiectum sic repræsentatum cognoscitur: ergo cognosci

cognoscitur repræsentatio ipsa, & ex consequenti neque cognitio.

Et si obiiciatur, quodvoluntas eo ipso, quod aliquid liberè vult; vult etiam se velle, quod est eodem actu directo velle suum actum. Distinguendum est antecedens: nam formaliter & expressè falsum est, cum nihil possit hoc modo velle voluntas, nisi ei proponatur ab intellectu; constat autem proprium actum non proponi vllo modo ei ab intellectu, quoties proponitur aliquod obiectum, quia neque tunc cognoscitur vllo modo ab intellectu: sed dicitur, quod voluntas semper ac vult, velit se velle quadam ratione virtuali, & interpretatiua, quam per hoc explicamus, quod si proprius actus ei proponeretur simul cum obiecto proposito, quod vult, cum vellet. Constat verò hoc non posse conuenire sensibus externis. Nec internis, quibus repugnat proponi proprium actum tanquam obiectum sentiendum.

Ex resolutione harum duarum quæstionum facilè potest colligi, quodnam sit adæquatum obiectum sensus interni, per quod ab omni alia potentia cognoscitiua distinguatur. Est enim sensibile, vt sic in toto suo ambitu acceptum, quo pacto comprehendit sub se non solum sensibilia externorum sensuum: sed etiam sensationes eorum, & ex consequenti eadem omnia sensibilia, non solum prout percipi ab eis possunt: sed etiam prout percepta aut sensata ab eisdem, & tandem quamlibet sensationem internam alteri inferiorem, & consequenter obiectum eius, prout per eam sensatum. Itaque sicut intellectus habet pro obiecto adæquato vniuersalissimum ens; ita sensus internus vniuersalissimum sensibile. Cuius rationem, vt per eam distinguatur à cæteris potentiis cognoscitiuis hoc exemplo explicamus. In colore vel luce, & pariter in quouis alio obiecto sensus externi, triplicem rationem considerato possumus: videlicet, visibilis, sensibilis, & intelligibilis: & sub ratione visibilis pertinet per se ad visum, sub ratione sensibilis sensati à sensu externo, aut etiam ab interno inferiori, seu per operationem inferiorem, ad sensum internum; sub ratione verò intelligibilis ad intellectum. Et ita distinguitur internus à sensibus externis, & intellectu per rationem obiectiuam quasi mediam inter vtramque. Quod non est sic accipiendum, vt talis ratio sensati explicata sit formalis obiectiua eiusdem interni sensus, vt recentiores quidam voluerunt, alioqui actus æstimatiuæ, qui versatur circa rationem conuenientis non sensatam per sensus externos, nec per alium actum sensus interni, non habebit obiectum contentum intra adæquatam sensus interni; quare non erit actus interni sensus, quod patet esse falsum:

109 110 111

falsum: solùm ergo et conditio obiecti hoc modo intelligenda, vt obiectum adæquatum interni sensus sit sensibile, sensatum quidem à sensu externo, aut dependenti aliquo modo à sensatione eius, vt ita comprehendatur obiectum æstimatiuæ, atque phantasiæ componentis tertium ex duobus sensatis à sensu externo, eo modo quo dicemus infra obiectum intellectus pro hoc statu esse ens aliquo modo dependens à sensu, vel phantasmate per quam dependentiam limitatur, & coarctatur ens, & pariter coarctatur per dependentiam à sensu externo tanquam per conditionem vniuersale sensibile, vt sit obiectum interni sensus.

QVÆSTIO V.

An sensus internus verum, & proprium iudicium habeat de obiecto, vel solam apprehensionem.

112 POst discussionem obiecti interni sensus, sequitur disputatio de actu eius, an solùm sit apprehensio obiecti, vel etiam iudicium.

Quod vt melius intelligamus diuersæ sunt explicandæ acceptiones iudicij, ex quibus duas afferunt D. August. 8. lib. de Ciuit. Dei, cap. 7. & lib. 11. cap. 27. Gregor. Nissen. 4. lib. de homine, cap. 4. Nemes. de natura hominis, cap. 8. & Galen. libr. 5. de placitis, cap. 2. & lib. 7. cap. 16. Prior vniuersalissima est, & ideò impropriissima pro quacumque cognitione rei, etiam simplici: nam eo ipso quod potentia cognoscit obiectum, vt sibi repræsentatum per speciem, dicitur aliquo modo iudicium ferre

113 de illo. Posterior quasi per extremum propriissima est, dicítque non solam cognitionem quamcumque: sed collationem vnius cum alio, qua cognita affirmat, vel negat vnum esse aliud: vnde iudicium hoc in sola compositione reperitur, & veritatem ac falsitatem compositam continet formaliter. Præter has duas acceptiones videtur mihi addenda tertia quasi media inter vtrãque, quia priusquam prior importat, & non pertingit perfectionem posterioris, éstque cognitio non vnius rei simplicis tantùm: sed duarum cognoscendo naturam vtriusque, & quod vna non est altera, non tamen conferendo vnam cum altera, neque cognoscendo proportionem, vel disproportionem inter eas existentem, nec ideò affirmando, vel negando, quod vna sit

114 altera. Quod facit visus cognoscendo albedinẽ, & nigredinem, & eo ipso discernendo inter vtramque, & consequenter aliquo modo iudicando, quod vna non sit altera.

Et de iudicio in prima, & tertia acceptione sumpto certum est dari in sensu interno: tum quia, & in externis datur: tum etiam, quia sensus commmunis versatur circa obiecta externorum

rum sensuum discernendo inter illa: & ideo aliquo modo iudicando, quod obiectum vnius non sit obiectum alterius, neque ad eum pertineat. Quæstio igitur ad iudicium propriè sumptum in secunda acceptione reducitur, an sensui interno conueniat secundum aliquem eius actum; procedit autem quæstio de omni sensu, etiam brutorum.

Et prima opinio concedit sensui interno solius hominis verum, ac proprium iudicium per compositionem, & diuisionem, & ex consequenti verum discursum circa singularia sensibilia, non ex perfectione sensitiua, vt sic, quia etiam conueniret sensui interno brutorum: sed ex coniunctione ad partem rationalem, à qua deriuatur in sensum internum per actum cogitatiuæ potestas componendi, & diuidendi, & vtendi syllogismo quodam ad inferendum vnum ex altero. Ita D. Thom. 1. part. q. 78. art. 4. ad 5. & 22. quæst. 47. art. 3. & ibid. Caiet. Greg. in 1. disp. 3. quæst. 1. art. 1. Gabr. quæst. 1. prologi art. 2. Alens. 2. part. quæst. 67. membr. 1. Marsil. in 2. quæst. 16. art. 1. Capreol. in 2. dist. 35. quæst. 2. Soncin. 10. lib. Metaph. quęst. 26. Ferrar. q. 9. huius lib. & Auerr. comment. 62. Auicen. lib. 6. natur. par. 4. cap. 2. æquè etiam Bañez dub. 2. Sotus, & plures alij interpretes Arist. lib. 2. Posterio. cap. vlt. atque etiam in prologo Metaph. Niphus disput. 7. Antonius Andræas quæst. 5. Iauellus quæ 6. Iandun. 3. lib. de anima, quæst. 37. 115

Quod etiam concessere sensui interno brutorũ antiqui Philosophi tribuẽtes brutis verum discursum, & ratiocinationem, vt Pithagoras, & Anaxagoras, quos refert Plutarchus, lib. 5. de placitis Philos. cap. 2. imò, & Plutarchus ipse videtur ita sensisse in dialogo qui inscribitur (quod brutis ratio insit) & tandem Lauren. Valla, in libello quem scripsit in Dialect. cap. 9. Et probatur; nam Iob. 11. dicitur: *Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis saporem?* Et capit. 12. *Auris enim verba probat & guttur escas.* Et tandem Prouerb. 6. *Vade ad formicam ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, &c.* Concedit ergò formicæ sapientiam, quæ sine iudicio non habetur. Aristot. etiam apibus, & formicis concedit prudentiam, 1. Metaphys. cap. 1. & sensum internum hominis vocat rationem particularem, 6. lib. Ethic. cap. 11. & 3. lib. de anima intellectum passiuum propter iudicium, ac discursum, vt latè prosequitur lib. 8. & 9. de histor. animal. cap. 6. atque etiam Plin. lib. 9. naturalis historiæ, cap. 3. & Albert. Magn 8. lib. de animalibus, à principio. 116 117

Ratione verò sic probo; quia verum iudicium reperitur in collatione extremorum, & attributione vnius ad alterum per compositionem & diuisionem, sed hæc omnia præstat sensus internus per diuersos actus: nam per actum imaginatiuæ compo- 118

ponit

ponit ex duobus tertium, vt ex monte, & auro montem aureum, & per actum æstimatiuæ confert vnum alteri iudicans esse ei conueniens, aut nociuum; ergò verũ ac proprium actum
119 iudicandi habet. Secundò, quia nihil potest intellectus noster pro hoc statu cognoscere nisi dependenter à phantasmate: ergo non potest ferre iudicium, nec discurrere deducendo vnum ex altero, quin phantasia eum comitetur iudicando, ac discurrẽdo circa singularia illa, à quibus intellectus vniuersales rationes abstrahit, & circa quæ discurrit; ergò ex consortio saltem intellectus deriuatur ad actus interni sensus iudicium, ac discursus.

120 Vera tamen sententia, *nec verum, ac proprium iudicium, nec verum discursum, & ratiocinationem concedit vlli sensui interno: imò nec toti naturæ sensitiuæ, etiam in homine, sed improprium dumtaxat iuxta primam, & tertiam acceptionem: nam proprium in solo intellectu reperitur.* Sic Toletus 3. libr. de anima, cap. 3. quæst. 3. conclus. 2. & omnes ferè recentiores interpretes, & absque dubio est sententia D. Thomæ. 1. 2. quæst. 1. art. 1. & 2. & quæst. 13. artic. etiam 1. & 2. & ex principiis Aristotelis efficaciter colli-
121 gitur. Sed eam in primis probo hoc discursu ex doctrina eiusdem D. Thomæ eisdem locis citatis elicito, quibus hoc modo probat soli homini conuenire propter finem propriè agere; vt aliquis se moueat, ac dirigat in finem, necesse est cognoscat media, & finem, atque etiam proportionem, quam habet medium cum fine, & conferat vnum cum altero, sed solus homo per intellectum cognoscit proportionem, quam habet medium cum fine, & confert vnum cum altero, brutum verò per sensum internum cognoscit quidem rem, quæ est finis, & quæ est medium, quam proponit appetitui sensitiuo, & iste naturaliter, & non liberè mouetur ab eis, & naturaliter mouetur brutũ ipsum
122 ab eo ad assumendum medium, & consequendum per illud finem, sed non cognoscit proportionem, quam habet medium cum fine, neque confert vnum alteri, quia cognitio proportionis, & collatio vtriusque excedunt virtutem sensitiuam, & ad solum intellectum pertinere possunt; ergo non se mouent, nec dirigunt in finem, sed mouentur naturali instinctu, qui est naturalis ipsa inclinatio appetitus in bonum sensibile, quam dedit eis author naturæ eorum, & illa media mouet ac dirigit ea in finem. Et ex hoc colligit Diuus Thomas, electionem non conuenire brutis, quia præsupponit iudicium, & sententiam de conuenientia vnius medij præ alio in ordine ad consecutionem finis, quam solus intellectus ferre potest. Ex eisdem verò ita arguo, formale iudicium, ac discursus præsupponunt non quamcunque cognitionem extremorum, sed proportionis eorum cum collatione formali vnius cum altero; proportio verò eum

cum sit relatio inter extrema, vel eam importet, non est sensibilis, nec eam aliquando cognouit vllus sensus, sed solus intellectus; & ex consequenti collatio extremorum cognitionem eius præsupponens non potest ad sensum pertinere, sed ad intellectum, & consequenter, nec iudicium ac discursus. Et hæc 123
ratio non minùs efficaciter conuincit de sensu interno hominis, quàm bruti. Quod sic probo; ideò verum ac proprium iudicium, seu sententia, ac discursus non conceditur sensui interno brutorum, quia superat conditionem, cuiuscunque obiecti sensibilis: & nulla potentia potest vagari extra rationem sui obiecti: sed sensus internus hominis habet idem obiectum sensibile, ac sensus bruti; ergo etiam ex coniunctione ad intellectum, non potest operatio eius extra illud vagari, vel ad obiectum non sensibile, sed intelligibile se extendere; qualis est formalis proportio, formalisque collatio extremorum inclusa in formali iudicio, aut ei necessariò præsupposita; quare non minùs est ei denegandum, quàm sensui brutorum.

Secundò quia si sensus bruti, vel hominis per coniunctio- 124
nem cum intellectu habet verum, ac proprium iudicium, sequitur posse cognoscere proportionem inter subiectum, & prædicatum, & iuxta eam vnum attribuere alteri, vel negare de illo; sed in tali iudicio reperitur formalis veritas, aut falsitas, ergo hæc dabitur in operationibus sensuum: contra expressam sententiam Aristotelis, eam in sola operatione perfectissima intellectus ponentis. 6. lib. metaphys. textu vltimo, & 1. lib. de interpretatione cap. 1. & cum eo omnes interpretes. Et tandem posse 125
sensum internum cognoscere proportionem inter duas compositiones, vel affirmationes, atque etiam inter compositionem, & diuisionem, seu affirmationem, & negationem, & componere vnam cum altera, quod est syllogizare, & ratiocinare, & ideò bruta habebunt vsum rationis, & homo secundum partem sensitiuam, & ex consequenti libertatem; & capacitatem virtutis, & vitij, meriti, & peccati, quæ planè absurda sunt.

Vt autem clariùs constet hæc veritas, & testimonia ac ratio- 126
nes soluantur, adnotare oportet, quod sicut rebus naturalibus cognitione carentibus dedit author naturæ inclinationes naturales, quibus mediis ducerentur in suos fines determinatos ab eóque præfixos per proprias operationes ab eisdem inclinationibus procedentibus: sic dedit rebus sensitiuis inclinationem naturalem appetitus in bona sensibilia determinata, & conuenientia suæ naturæ, atque etiam sensus internos, & externos, qui per proprias, & naturales operationes eadem bona sensibi- 127
lia eidem appetitui proponerent, & per talem propositionem ordinatissimè mouerentur in suos fines, nō quidem ex iudicio,

ac discursu proprio, sed per instinctum naturæ, ordinatæ, atque directæ in finem per media ab authore naturæ, in quo perfectissimum iudicium, perfectissima sapientia, ac prouidentia præsupponitur, à qua procedit tota eorum ordinatio, ac directio in suis operationibus, potius quàm in eisdem inueniatur, nisi tanquam in effectibus diuinæ sapientiæ ea, & per easdem operationes dirigentis, & ordinantis.

118 Et in hoc sensu docuit sacer textus formicam suo modo operandi ostendere nobis sapientiam; imò docere nos prudenter, ac sapienter operari, vel certè Deum (in quo potius sapientia, & prudentia reperitur) per illam.

Duo verò alia testimonia de iudicio, quem sensus habere possunt iuxta primam, & vltimam acceptionem intelliguntur, non de iudicio formali, ac proprio soli intellectui concesso, & eundem sensum tenuit Aristoteles prudentiam concedens formicis, & apibus, & cogitatiuam nostram vocans rationem particularem, non quod ratione sit prædita, sed quod in suis operationibus circa singularia rationem discurrentem sequatur, eisque deseruiat.

119 Ad primum argumentum concessa maiori neganda est minor, quod omnia illa præstet sensus internus per diuersos actus; nam per actum imaginatiuæ coniungit quidem duo phantasmata simplicia, vt montis, & auri, non tamen cognita proportione, vel facta collatione inter illa, nec per modum attributionis vnius ad alterum; & ideò nõ per iudicium verum, ac proprium, sed solùm per materialem quandam coniunctionem, & compositionem. Nec propriè iudicat per opus æstimatiuæ, quia solùm apprehendit conuenientiam, vel disconuenientiam obiecti materialiter, non formaliter, hoc est solùm apprehendit rem sensibilem conuenientem suæ naturæ, non tamen cognoscit conuenientiam ipsam, aut proportionem, nec rem apprehensam cum eadem natura propria, aut cum appetitu confert: quia conuenientia, proportio, & collatio cùm in relatione consistant, non sunt obiecta sensibilia, sed solùm intelligibilia: sine cognitione verò earum constare non potest formale, & proprium iudicium.

130 Ad secundum concedendum est, non posse intellectum in corpore operari, nec discurrere circa rationes vniuersales rerum nisi operante sensu circa singularia earum, & ideò materialiter discurrente per diuersa singularia, non tamen formali, ac proprio discursu, quia iste ex se dicit non solùm cognitionem plurium rerum habentium inter se connexionem, sed cognitionem ipsiusmet connexionis, videlicet causæ, & effectus, aut effectus, & causæ, & sensus quidem cognoscere potest plura singularia

singularia, & à cognitione vnius transire ad alterius cognitionem comitando intellectum; sed connexionem ipsam,& ordinem consecutionis intercedentem inter ea solus intellectus potest cognoscere,non sensus,& consequenter solus ille verum potest habere discursum,iste verò materialem dumtaxat,atque impropriissimum.

QVÆSTIO VI.

An sensus internus cognoscat proprium obiectum, vt præsens, atque etiam, vt præteritum, & futurum.

HOc solùm restabat inquirendum,breuitérque agitandum circa obiectum interni sensus, nempe an cognoscat per proprios actus obiecta, vt præsentia, præterita, aut futura. Et rationem dubitandi præbuit Aristoteles, in lib. de memoria, & reminisc. capit. 1. & 2. nam in 1. capit. non longè à fine memoriam vocat sensum temporis, & tempus cognoscere docet statim his verbis: *Semper enim cum agit memoria, sicut & priùs diximus, quod vidit hoc, aut audiuit, aut didicit, simul sentit, quia prius, prius autem, & posterius in tempore sunt.* Præterea in eodem capite ante medium distinguens actum memoriæ ab actu sensus communis ita ait: *Est enim præsentis quidem sensus, futuri verò spes, facti autem memoria, vnde post tempus memoria omnis.* Ex quibus planè colligitur sensum internum cognoscere proprium obiectum sub differentia præsentis, præteriti, ac futuri temporis, alioqui non possunt actus eius causare in appetitu desiderium,& spem, de quibus constat versari circa bonum futurum. Præterea, nec possent distingui actus sensus communis, & memoriæ: cùm solùm differre asserat, quia ille versatur circa obiectum, vt præsens, hoc verò, vt futurum. Quod docuit expressiùs vocans memoriam sensum temporis, hoc namque verum esse non posset; nisi cognosceret obiectum sub tali differentia temporis. 131 132

Nihilominus nostra sententia est, *sensum internum, nec per actum memoriæ, aut reminiscentiæ, nec per quemlibet alium cognoscere obiectum sub ratione formali præsentis, aut præteriti, vel futuri, sed solùm materialiter, in quantum verum est cognoscere obiectum sensibile sub conditione præsentis, hoc est, actu eum mouentis, aut sub conditione iam cogniti per speciem reseruatam in memoria, ex illo enim dicitur cognoscere, vt præsens, quia obiectum sensibile non mouet actu sensum, nisi præsens loco, ac in præsenti tempore.* Ex hoc verò quod illud iam cognouit, & reuera non est præsens, sed absens, dicitur illud cognoscere, vt præteritum. Quod sic probo, sensus non potest per vllum actum percipere rationem formalem temporis; ergo neque obiectum sensibile sub formali 133

conditione temporis. Euidens est consequentia. Et antecedens probatur, quia formalis ratio temporis dicit ordinem prioris, & posterioris in partibus motus, dicit etiam formalem rationem durationis; neutrum verò sensibile est, quia nec sensus vllum ordinem vnius rei ad alteram percipere potest, nec etiam
134 formalis ratio durationis sensibilis est. Et certè si tempus posset cognosci per sensus, nō esset tam incerta, tam lubrica ratio eius, vixque perceptibilis ab intellectu, sed euidenti experientia sensuum explorata à nobis foret. Ex perceptione autem motus, quem tanquam cōmune sensibile percipit sensus, solùm habetur quod percipiat materialiter tempus, & ideò materialiter etiam tempus, præsens, & præteritum, vt lib. 2. cap. 6. docuimus, atque probauimus, quod non est aliud, quàm percipere sensibile, vt per se actum mouens, quod non potest, nisi sit præsens, & in differentia temporis præsentis, vel iam sensatum, & absens, quod non potest habere, nisi transacto tempore, & ideò
135 in differentia temporis præteriti. Et secundum hanc rationem materialem, non solùm percipit tempus præsens, & præteritum, sed vt præsens, & præteritum, & sensibilia vt præsentia, vt percipit sensus communis, atque etiam præterita, vt præterita, vt percipit memoria: & in hoc sensu asserit Aristoteles memoriam esse sensum tēporis, & percipere obiectum transacto tempore, vel etiam vt præteritum, hoc est, vt iam sensatum, in quo etiam distinxit memoriam à sensu cōmuni, qui solum percipit obiectum, vt per se, & actu mouens. Nunquam tamen docuit, quod rationem temporis perciperēt, nec obiecta prout præsentia, aut præterita formaliter: & ecce explicata testimonia Aristotelis, & solutum primum argumentum ex eis deductum.

136 Quod verò additur appetitum moueri motu desiderij ad quærenda sensibilia futura, quod desiderium vocauit Aristoteles spem, nō probat sensum cognoscere futura vt futura formaliter, sed ad summum materialiter, sicut præterita, & præsentia, quod sufficit, vt ab obiecto sub ratione conuenientis moueatur appetitus motu prosecutionis, vel fugæ, vt dum canis vestigia leporis sibi præsentia primò percipit, vel ouis vestigia lupi, vel ab odore aliquo mouetur ad inueniendum, vel fugiendum eiusmodi animalia, quamuis nunquam anteà ea cognouerit, nec eorum vestigia, vel signa aliqua viderit, quæ non intelligo moueri ad inquirendum, vel fugiendum eadem animalia in particulari, sed fortè sub ratione alicuius rei singularis sibi conuenientis, aut nociuæ, in quam naturali instinctu æstimatiuæ ductus appetitus fertur motu prosecutionis, vel fugæ.

137 Et ex eadem doctrina constat, in quo sensu intelligatur, quod Aristoteles de memoria asseruit, quod sit sensus temporis; solum

lum enim vult esse sensibilis, vt iam à se sensati, quod cùm non possit esse sensatum, nisi in præterito tempore, materialiter dicitur ipsum cognoscere, & ideò sensum temporis vocari.

QVÆSTIO VII.

Quodnam sit subiectum sensus interni.

PRimum de subiecto interni sensus discutiendum est in quanam parte animalis resideat tanquam in proprio organo. Circa quod diuisa est Philosophorum, & medicorum schola; nam Aristoteles multis suæ doctrinæ locis expressis verbis docuisse videtur sensum communem, & consequenter alios sensus internos (si plures sint) in corde collocandos esse tanquam in proprio subiecto, vel organo: imò tanquam in fonte, ac radice totius virtutis sensitiuæ, præsertim internæ, ita enim loquitur 2.lib.de gener.anim. cap.4. & lib.5.cap.3.lib.3. de partib.anim. cap.3. & 4.de iuuent. & senect.cap.1. & 2. de somno, & vigil.cap.2.eum sequuntur Comm.2. libr. de partibus anim. cap.7.& in collect.lib.2.cap.11.Auicenna fen.1.doctrina 6.cap. 10.& Apolli. 2.lib. de anima qu.27. Iandun. de somno & vigil. quæst. 9. præsupponit verò Aristotel. cor esse omnium venarum, arteriarum, ac neruorum principium.Item omnium spirituum, non solùm vitalium, sed animalium officinam & cum species externorum sensuum mediis spiritibus animalibus per neruos deducantur vsque ad sensum internum, in eo esse sedem, & organum eius. 138

Probat Aristot. hoc argum. cerebrum non potest esse organum sensus communis; ergo in corde collocari debet. Euidens est consequentia, quia non potest collocari in alia parte, præter has (nàm quod aliqui in spiritibus animalibus esse dicunt, quorum sententiam videntur sequi Nemes. in lib. de natura hominis capit. 6. & D. Damascen.2. lib. fidei capit. 19. & 20. non consonat veræ Philosophiæ: cùm nec spiritus viuant, vt alibi probauimus; & ideò nec sint sensus capaces, & præterea instabiles sunt, & quasi in continuò motu, organum verò sensus in determinato situ permanere debet.) Antecedēs verò multis modis probat, quia cerebrum discontinuum est à cæteris partibus corporis; ideò virtus sensitiua, si in eo ponatur, non poterit eis communicari. Et tandem frigidissimum est, nimisque humidum, ideóque ineptum ad conseruandas species; propter hæc igitur non potest esse organum interni sensus; ex alia verò parte, cor situm habet in centro corporis, à quo tota virtus animæ deriuatur in cæteras partes. Deinde pars præcipua est, quæ primò viuit, & mouetur; ergo totius vitæ, & motus naturalis, ac sensitiui principium esse debet. Prætereà 139

appetitus est in eo, vt ostendunt passiones iræ, amoris, & odij, quæ sunt actus eius fiunt in corde; ergò in eo est sensus internus, à quo proximè mouetur; nam si foret in cerebro adeò à corde remoto, non posset mouere appetitum, quia mouens & motum debent esse simul, & tandem cor est principium neruorum omnium, ac spirituum, vt præsuppositum est.

140 Secundam opinionem statuit Galenus, primam sedem sensitiuæ virtutis non in corde, sed in cerebro collocans. Ita docet lib. 8. de vsu partium cap. 3. & 4. atque etiam lib. 7. de decretis, quem sequuntur D. Thom. 3. part. quæst. 8. articul. 1. & 6. & quæst. 66. articul. 7. ad 3. Albert. Mag. 1. lib. de anima tractat. 4. cap. 11. Toletus 3. lib. de anima, quæst. 5. Conimbr. quæst. 1. huius libri, articul. 4. Et est iam communis inter recentiores, nobisque probabilior videtur. Quam vt probet Galenus, præsupponit, cerebrum esse radicem neruorum, non cor, & ideò principium sensus, qui per neruos administratur, quod probat his experientiis. Primò, quia ex vsu anatomicæ artis constat neruos à cerebro deriuari, in eóque coniungi; cor verò non attingere. Secundò, quia nerui, quò propinquiores sunt cerebro, eò apparēt grossiores, & maiores, quod argumento est initium ab eo sumere: nam hoc eodem argumento
141 probat. Ar. venas, & arterias deriuari à corde, quia iuxta illud latiores, ac maiores conspiciuntur. Tertiò, si neruus ligetur medius, experientia constat partem eius versus cerebrum tendentem moueri, atque sentire, partem verò versus cor nec moueri, nec sentire; signum igitur est à cerebro, & non à corde emanare. Et tandem læsio capitis impedit, aut tollit sensum, & motum illæso prorsus corde: ergò non hoc, sed illud est organum sensus interni: experimur etiam ex vehementi, aut diuturna attentione ad sentiendum adhibita lædi caput, aut lassari, nō cor, & lęsa phantasia applicari capiti medicamenta, non cordi. Experimur quoque rerum imagines, atque phantasmata, & consequenter somnia in capite fieri. Vnde Danielis 2. dictum est Regi Nabuchodonosor: *Somnium tuum, & visiones capitis tui huiusmodi sunt, &c.* Et situs ipse cerebri, cui propinquiores sunt externi sensus, accommodatior est organo interni sensus, qui ab eis moueri debet; Sed in quanam parte cerebri residead sensus internus, non est certum, sed qui plures ponunt, ad cellulas illas, vel sinus, aut ventriculos cerebri confugiunt, & in singulis singulos collocant.

142 Duo tamen videntur mihi in hac re certa: primum est, *quod sensus internus, siue vnus sit, vel multiplex proprium organum, vel organa habere debet distincta ab organis externorū sensuum.* Quod probo, quia distincta potētia realis est ab eis, à quibus mouetur, & quo

& quorum sensationes percipit, & per distinctas species operatur, impressas quidem ab obiectis, vt sensatis per eos, & ideò distinctum organum postulat. Secundò, illud videtur mihi certum, *quod qui plures sensus internos ponunt, non possunt ex cellulis certò colligere determinata organa singulorum*: quia vt superiùs ostendimus, non est certum, in quos vsus factæ sint à natura, videlicet vt sensuum organa sint, vel in alios.

Sed nec de organo sensus communis certum est in quanam parte cerebri situm sit. Sed quidam in medulla cerebri, aut in eius membranulis, quæ meninges vocantur, esse affirmant. Alij vero in duabus illis concauitatibus, quæ cernuntur in parte cerebri anteriori supra concauitates oculorum, singulæ quidem versus singulas, ad quas cellulas videntur confluere nerui omnes descendentes ad organa externorum sensuum; atque in eis coniungi. Alij verò sub his concauitatibus collocant organum huius sensus. Et tandem alij tertiam aliam concauitatem inferiorem eisdem aiunt cerni, ex vsu anatomicæ artis, ad quam dicunt neruos externorũ sensuum concurrere, & in ea collocãdum esse sensum communem putant. Sed cum nihil horum sit certum; & duæ illæ concauitates oculis superiores euidétiores sinr, licet non sit certum in eis residere organum huius sensus. 143 144

Verisimilius tamen videtur ratione situs, & concursus neruorum inferiorum in eis esse collocandum organum sensus communis, & iuxta nostram sententiam nõ ponentem sensus alios internos ab eo distinctos non sunt nobis inuestiganda alia organa, sed hoc vnum sufficere arbitramur, in quo vnicus sensus internus collocetur.

Et ad primum argumentum Aristotel. respondeo falsum esse 145 quod cerebrum non sit continuum cæteris partibus corporis, sed (vt superiùs adnotauimus) continuatur per neruum eiusdem naturæ cum eo. Deinde negamus, quod in cerebro non sit motus, nec sensus; nam licet in quibusdam partibus eius imperfectus valde, & quasi obtusus sit, perfectior est in aliis, quod ex dolore eiusdem cerebri ostendi potest. Ad sensum verò non requiritur sanguis, vt nerui, & cartilagines ostendunt.

Quod verò de situ cordis affert, ac de dignitate eiusdem, ex 146 qua habet, vt sit totius vitæ, & motus principium, multò minùs probat, quod in eo sit sensus internus; imò potius cum motus naturalis, & sensitiuus sint adeò diuersi, diuersas longè partes corporis postulant, & diuerso modo temperatas; imò in diuerso collocatas situ. Nam motus vitæ naturalis calore, tanquam instrumento præcipuè perfici debet. Et propterea originem eius calidissimam esse oportet, quia in ea debet fieri, vel saltem depurari sanguis, atque etiam spiritus omnes quasi per

147 venas,& arterias volitantes. Motus verò sensitiuus originem magis temperatam postulat, in qua ijdem spiritus vitales attemperentur & animales fiant, hoc est, ad motum sensationis animali proprium iuuandum tanquam instrumenta accommodati. Situs verò cordis longè distat ab externis sensibus,sed cerebrum proximius est,& propterea magis accommodatum pro sede interni sensus:Frigiditas verò eius nec negatur,nec impedimento esse potest, vt si radix virtutis sensitiuæ, quin potius cum spiritus generentur, & procedant à corde, calidissimi, & ideò facilè mobiles, necessarium fuit, vt frigiditati cerebri temperarentur, & consequenter redderentur minus faciles ad motum; & ideò aptiores ad recipiendas species sensibiles ab externis sensibus, & hoc medio transmittendas ad sensum internum;nam constat quietum aërem aptiorem esse ad recipiendas species ab obiectis & transmittēdas ad organa externorum

148 sensuum. Quod verò appetitus sensitiuus sit in corde & à sensu interno moueatur, non probat in eodem corde esse debere vtramque potentiam, sed licet in distinctis, imò distantibus partibus resideant, sufficit, quod in eadem anima radicentur per naturalem subordinationem vnius cum altera, & quod per concursum eiusdem animæ cum vtraque operentur, vt cognoscitiua possit mouere appetitiuam per propositionem obiecti.

Et quod tandem obiici posset ex illo Matthæi 9. *De corde exeunt cogitationes*, quæ sunt actus interni sensus, qui cogitatiua vocatur, & cum dicantur exire de corde, videtur in eo residere potentia.Difficultate caret: cùm de cogitationibus potius intellectus proponentis voluntati obiecta vitiorum intelligatur, vt contextus verborum planè docet.

QVÆSTIO VIII.
An omnibus animalibus concedendi sint omnes sensus interni.

149 NOn desunt, qui animalibus imperfectissimis, vt Conchiliis omninò denegent sensum internum, quia cum non habeant externos præter gustum, & tactum, non videtur in quem vsum possit eis aliquis sensus internus cōcedi. Alij verò, vt Toletus q. 8. huius lib.quendam sensum imperfectissimum eis concedit,quem vocat imaginationem indeterminatam, atque confusam,quæ non percipit aliud conueniens, vel disconueniens,nisi in ordine ad gustum,& tactum,& hoc solùm præsens,non absens,& ideò non est distinctus internus iste sensus à gustu,& tactu,nec habet determinatum organum, sed dispersus est per totum corpus, sicut gustus, & tactus.

150 Sed nostra sentētia duo asserit his duabus opinionibus contraria

traria. Primum est, *nullum animal dari omni sensu interno destitutum, sed aliquem esse omnibus, etiam imperfectissimis concedendum.* Hoc est contra priorem opinionem, & ab omnibus ferè interpretibus capit. præsenti concessum. Quod puto expressum in primis esse apud Aristotelem 3. libr. de anima, capit. 11. text. 56. vbi animalibus imperfectissimis concedit imaginationem. Sed id probo duplici ratione: primò quia negari non potest his animalibus, quod duas illas sensationes externas, gustus, & tactus eis concessas cognoscant, discernendo inter vtramque, atque etiam inter obiecta vtriusque modo saltem imperfecto; sed hæc sunt officia sensus interni, quem communem vocamus: ergò sensus iste debet saltem eis concedi. Secundò, non potest animalibus etiam imperfectissimis denegari aliqualis appetitus sensitiuus: cùm euidens sit appetere sibi conuenientia ad conseruationem propriæ naturæ, delectationem dolorémque sentire, quia si pungantur, se contrahunt: sed hæc pertinent ad appetitum sensitiuum tanquam proprij actus: ergò non est eis omninò denegandus. Vlteriùs appetitus sensitiuus non potest immutari proximè ab externis sensibus, qui nihil de conuenienti, vel nociuo percipiunt; ergò necessariò est in his animalibus ponendus aliquis sensus internus, à quo sub tali ratione proponatur obiectum.

Sed quisnam sensus sit iste internus, vel an sit vnus tantùm, 151 aut plures? Respondeo duos esse necessariò eis concedendos apud eos, qui plures sensus internos multiplicant: nempe sensum communem, atque æstimatiuam, vel apud nos vnum cum duplici actu distincto. Quod probant duæ rationes prædictæ.

Secundum quod asserimus est *sensum internum quantumuis imperfectum vnum, vel plures his animalibus concessos distinctos esse realiter, atque etiam specie à gustu, & tactu eorum, siue proprium organum, ac distinctum habeant (quod verius puto) siue dispersi sint per totum corpus cum gustu, & tactu.* Hoc est contra posteriorem sententiam Toleti. Quod ex duobus probatur euidenter, videlicet ex diuerso modo, quo immutantur ab obiectis externi, atque interni sensus: nam illi ab externo obiecto secundum se, iste verò non nisi ab obiecto, vt sensato per externum sensum. Vnde illi percipiunt sensationes istorum. Ex quo procedit modus operandi valde diuersus, per quem etiam distinguuntur realiter, atque essentialiter potentiæ.

Præter hos autem duos sensus internos, non videntur im- 152 perfectissima hæc animalia habere alios, non enim habent memoriam, vt docet expressè Aristoteles, 1. lib. Metaphysic. cap. 1. longè à principio his verbis. *Natura itaque animalia sensum habentia fiunt, à sensu verò quibusdam eorum non innascitur*

memoria, quibusdam verò innascitur. Et probat ratio, quia nõ mouentur, nec ad eadem loca, vel similia redire possunt, ad id enim memoria deseruit, cuius nulla signa aliquando præbent.

153 De aliis verò perfectioribus animalibus decernere oportet, an præter sensum communem, & æstimatiuam sint eis concedendi cæteri sensus interni, aut actus eorum, & præsertim imaginatio, seu phantasia. Et Aristot. quidem omnibus eam videtur concedere 3. lib. de anima, cap. 11. textu 56. atque etiam 1. lib. Metaph. cap. 1. nuper citato. Vbi postquam de animalibus quæ prudentia quadam prædita sunt, & ab homine plura addiscunt locutus fuerat, de aliis imperfectioribus ita ait: *Cætera verò imaginationibus, ac memoria viuunt.* Capite verò præsenti denegat expressè formicis, & apibus imaginationem. Propterea interpretes eius cap. præsenti multa congerunt variisque vtuntur expositionibus ad hæc loca conciliãda. Sed (nisi ego fallor) ex verbis eorum colligitur nòn habere sensus oppositos: sed ex eis potius constare, quid de hac re senserit Aristoteles.

Et in primis tanquam certum præsupponere debemus apud Aristotelem pro eadẽ potentia, seu virtute sumi imaginatiuam, & æstimatiuam. Probatur euidenter ex 1. loco, vbi ex eo quod perfectissima animalia habẽt aliqualem appetitum sensitiuum ad appetendum sibi conuenientia, & fugiendum nociua, colligit necessariò esse eis concedendam imaginationem aliquam, per quam appetitui proponatur aliquid tanquam conueniens, vel nociuum: sed hoc modo proponere obiectum, est actus proprius æstimatiuæ: ergò sentit hanc esse eis concedendam.

154 Quo supposito ex verbis eiusdem loci, & aliorum ego elicio diuersos gradus imaginatiuę virtutis in animalibus; ita vt quædam sit imperfectissima, & infima, quæ solùm versatur circa sensata per gustum, & tactum & conuenientiam, vel disconuenientiam eorum in ordine ad appetitum. Secundus gradus est perfectior coniunctus cum memoria, & quasi recordatio, vel reminiscentia vocatur; quare ad plura alia se extendit. Tertius verò magisque perfectus efficit animalia disciplinæ capacia. Et primum gradũ tetigit Aristoteles tribuitque imperfectissimis animalibus in 1. loco hisce verbis. *Considerandum autem, & de imperfectis quid est mouens, quibus sensus solùm inest tactus, vtrum contingat imaginationem inesse his, aut non, & concupiscentiam, videtur enim dolor, & voluptas inesse, si autem hæc, & concupiscentiam inesse necesse est, imaginatio autem quomodo vtique inerit? an sicut mouetur indeterminatè. Et hæc insunt quidem, indeterminatè autem insunt.* Ecce imperfectissimam imaginationem indeterminatam, & quasi confusam vocat, eámque imperfectissimis anima

animalibus non habentibus alios sensus externos præter gustum,& tactum tribuit. Secundum verò,& tertium gradum in- 155
dicauit in 2. loco distinguens duo genera animalium perfectioris sensus, ex quibus quædam ait prudentia prædita esse: sed nō esse disciplinæ capacia,hoc est,nihil ab homine discere posse,vt apes; & id quidem quia carent sensu auditus,vnde fit imperfectiorem magisque limitatam imaginationem habere, quia ad sensata auditus non se extendit,& imaginatio ad sensata huius sensus non se extendens imperfectior est; quare nec doceri possunt ab homine, quia auditus sensus disciplinæ est; canes verò,equi,psitaci,& alia perfectiores imaginationes habent se extendentes ad sensata auditus,nempe ad sonos,& voces, quibus mediis addiscere possunt ab homine, & ideò disciplinæ capacia vocantur.

Ex his iam patet, quidnam de hac re senserit Aristoteles: 156
nam imaginationem secundum totum ambitum perfectionis omnibus animalibus concedit: ita vt infimis imperfectissimam tantùm,& quasi indeterminatam, seu confusam tribuat; vt in primo testimonio:aliis verò perfectioribus,quibus deest sensus auditus, vt formicis, & apibus, concedit secundum gradum imaginationis, determinatæ quidem ac distinctæ: sed adhuc in hoc genere imperfectæ,& ideò denegat eis tertium gradum perfectiorem:quem solùm concedit animalibus sensu perfecto auditus præditis, ac disciplinæ capacibus. Et ecce tibi sensus horum testimoniorum,non solùm inter sese non repugnantes: sed valdè consentaneos.

Et si quæsieris, an imaginationes horum trium graduum 157
differant specie in diuersis animalibus, quibus conceduntur, vel solùm accidentaliter.Respondeo non esse certum, an hoc vel illo modo differant: sed probabilius mihi videtur specie differre. Primò,quia differunt ex parte obiecti: nam in animalibus imperfectissimis habet obiectum magis contractum, & minùs vniuersale, in aliis verò perfectioribus: sed disciplinæ incapacibus magis vniuersale, quàm in imperfectissimis, & in postremis vniuersalius, quàm in vtrisque; maior verò,aut minor extensio obiecti, licet materialis videatur, arguit tamen in potentia perfectiorem modum ipsum attingendi; & ideò specificam differentiam. Secundò, quia gradus isti perfectioris imaginationis, vel minùs perfectæ non sequuntur rationem genericam horum animalium:sed specificas,aut differentiales; quare necessarium videtur specie differre.

QVÆS

immediatè ab obiecto extra existente, sicut producuntur species sensus externi: cùm non possit agere tale obiectum per se in sensum internum propter impedimentum corporis, nec producuntur media specie impressa, aut expressa sensus externi: ergò à sensu agente, quia non superest alius modus, quo produci possint. Probatur minor, quod non media specie impressa: nam si hac media produceretur, cum sit agens naturale, necessariò eam produceret eo ipso, quod ipsa in sensu externo produceretur, sed constat sequi in sensu externo, vt in visu, & non sequi visionē: nec proinde speciem in sensu interno: ergo non producitur ab ea, imò nec potest produci, quia species sensus externi imperfectior est & quasi ordinis inferioris respectu speciei interni sensus; non ergò potest eam producere, quia ageret vltra propriam perfectionem. Sed nec potest pro- 162
duci media specie expressa, quia sensatio tactus, gratia exempli fit in toto corpore: ergò fit in pede, valde distante ab organo sensus interni, tunc ergo, vel species impressa tactus producit impressam in sensu interno diffundendo illam per medium, sicut obiectū externi sensus diffundit species per aërem, à quibus producuntur aliæ in potentia, vel immediatè agendo in sensum; neutrum est possibile: ergo non producitur hoc modo species. Probatur minor, quia agens naturale non agit in extremū, nisi per medium; ergò species expressa sensus externi non agit in sensum internum, nisi agendo in medium; necesse est ergò diffundere speciem per medium, & cum per totum medium sparsus sit sensus tactus, nō sentietur obiectum à sensu interno, quin sentiatur per tactum intermediis partibus existentem, quod contradicit experientiæ.

Hæc tamen sententia singularis est, & contra communem 163
consensum Philosophorum omnium confingit sensum agentem. Imò sine vlla necessitate, quia obiectum sensibile proportionatum est cuicumque sensui; quare non indiget sensu agente ipsum eleuante ad producendam speciem sui in sensu interno, sed sine eo potest eam producere; obiecta verò nostri intellectus, præsertim corporea pro statu præsenti, non sunt ei proportionata: cùm sit ipse spiritualis, & propterea nō possunt eum immutare, nec ab eo percipi; quare necessaria omninò est virtus aliqua spiritualis, quæ possit producere spiritualem speciem intellectu repræsentantem ei obiectum materiale, quam percipi ipsum possit.

Propterea secunda opinio asserit speciem impressam sensus interni produci à sensu externo determinato ad talem productionē per solam præsentiam sensationis externæ, per quam percipit idem obiectum, non tamen ea vllo modo concurrente ad

te ad

te ad productionem eius, nisi tanquam conditione. Ita sentiunt recentiores quidam. Sed hæc etiam sententia videtur mi-
164 hi falsa; primò quia si sensatio externi sensus non concurrit cum eo ad productionem speciei impressæ interni sensus, sine fundamento dicitur non posse eundem sensum eam producere, nisi ad præsentiam eius. Probatur consequentia, quia præsentia visionis non est approximatio visus ad organum sensus interni, quod est passum: nec est intelligibilis alia ratio côditionis secluso penitus concursu eiusdem visionis cum potentia: ergò sine fundamento fingitur, quod ad præsentiam eius producatur. Præterea; vel potentia concurrit propria virtute, vel tanquam virtus obiecti: sed neutro modo; ergò nec poterit ab ea produci species. Minorem probo, quia potentia cum sit longè perfectior obiecto, non potest esse virtus eius, nec vt talis concurrere, sed nec virtute propria, quia imperfectior est sensu interno: ergò non potest propria virtute in illum agere. Secundò, quia in omnibus potentiis cognoscitiuis verum est, & ab omnibus receptum dictum illud D. Augustin. *Ab obiecto, & potentia paritur notitia, vel cognitio*, sed si hæc sententia vera sit, non potest obiectum vllum præstare concursum ad internam sensationem cum non præstet illum per sensationem externam; & multò minùs per potentiam, quam constat non esse virtutem eius: ergò nullo modo procedet ab eo species sensus interni, nec sensatio eius.

165 His omnibus exclusis *nihil aliud videtur excogitari posse, à quo producantur species impressa interni sensus, nisi ab obiecto sensus externi vt cognito per eum.* Ita vt cognitio ipsa, atque species expressa per eam producta illud perfectè repræsentantes sint virtus eius, à qua imprimantur species eiusdem obiecti cogniti in sensu interno. Nam cum sensatio atque species expressa sensus externi sint actus vitalis eius, expressèque repræsentet obiectum, perfectiores sunt speciebus impressis interni sensus, quæ nec vitales sunt nec obiectum cum tanta perfectione repræsentant. Ita Fonsec. noster 1. lib. Met. cap. 2. quæst. 3. sect. 8. atque etiam Molin. 1. part. quæst. 1. art. 2. disp. 4. quod insinuauit planè D. Thom. 1. p. quæst. 78. art. 4. ad 2. asserens sensus externos ita esse cum internis ordinatos, vt ex immutatione sensus externi facta ab obiecto, per quam illud percipit, sequatur alia immutatio in sensu communi, per quam percipit eandem sensationem sensus externi, & proinde obiectum per eam
166 sensatum, & repræsentatum. Ab eadem ergò sensatione, aut obiecto per eam sensato immutatur sensus internus tanquam ab obiecto sibi proprio ex mente D. Thomæ: constat autem immutationem sensus ab obiecto fieri per productionem speciei im

ciei impressæ; hæc igitur producitur ab obiecto, vt sensato ab externo sensu tanquam à causa efficiente. Hanc sententiam sequuntur iam omnes ferè recentiores, & videtur nobis probabilior, efficacitérque ex refutatione aliarum corroborata.

Et ad primum argument. oppositæ dicimus sensationem externi sensus, & speciem eius expressam diffundere speciem per medium, & speciem in medio productam multiplicare aliam in potentia interna: medium autem in quo producitur species impressa sensus interni ab expressa externi sunt spiritus animales valdè similes aëri externo, qui per concauitates internas corporis diffusi sunt, vt species in se recipientes quasi deferant, & ab his speciebus in eis receptis multiplicentur aliæ in potentia, vnde deficientibus his spiritibus, vel impeditis viis, per quas transire, ac moueri possint, cessant operationes internorum sensuum. 167
Et cum dicitur per has species diffusas in medio percipi debere obiectum à sensu tactus diffuso etiam per totum corpus, neganda est consequentia, quia spiritus, per quos diffunduntur, non informantur anima, nec organa alicuius sensus esse possunt, & licet esse possent, species tamen non sunt proportionatæ sensui tactus, sed alterius conditionis; quare non possunt per eas elicere sensationem tactus.

QVÆSTIO X.

An sensus interni solùm operentur per species sensatas, vel etiam per insensatas.

VT titulum quæstionis explicemus, adnotare oportet duplices species distingui in solis sensibus internis, qui cum 168
apti sint operari per species receptas ab externis, vel inferioribus, species, quas ab eis recipiunt, vocantur sensatæ, quia repræsentant eis obiectum sensatū per alium sensum, si verò excogitemus speciē aliquam nō receptam in eis ab alio sensu, & ideò nec repræsentantē obiectum iam sensatum, per quā operentur, talis species dicetur insensata. Quærit igitur titulus quęstionis, an omnes sensus interni, (si plures sint) vel (si vnus tantùm) in omni suo actu operetur per species sensatas, vel aliqui sint sensus, seu aliquę sensationes, quas eliciant per species insensatas, hoc est, nō receptas ab alio sensu; neque repræsentantes obiecta vt ab eo sensata. Vt dum ouis percipit lupum vt sibi inimicum per æstimatiuam, & fugit, cognoscat inimicitiam eius per speciem eiusdem lupi, quam recepit à sensu externo, aut communi, quæ ideò sensata vocatur, vel per aliam non receptam ab eo; nec ideò repræsentantem eandem inimicitiam sensatam.

Et

169 Et prima opinio negat æstimatiuam percipere obiectum vt conueniens, vel nociuum per alias species insensatas, sed per easdem receptas à sensu communi, quæ sensatæ vocantur. Ita recentiores non pauci: & probant, quia, nec tales species insensatæ sunt necessariæ, nec naturaliter possibiles. Et necessariæ quidem non sunt, quia sufficit ouem videre lupum per speciem sensatam, vt statim naturali instinctu eum fugiat. Sed nō sunt possibiles naturaliter, quia non est à quo producantur, non enim ab obiecto, vt sensato per sensum externum, nec per communem, quia sensus isti non cognoscunt obiectum vt conueniens: ergò nec possunt producere speciem ipsum repræsentantem sub ratione conuenientis. Imò si ab eo producerentur, sensatæ forent non insensatæ, sed nec potest produci ab eadem æstimatiua, quia sensus quicunque solùm habet virtutem cognoscendi obiectum ab eo immutatus: ergò per speciem sibi ab eo impressam, quia immutatio potentiæ ab obiecto fit per impressionem speciei ab eo, vt per se est manifestum in cæteris sensibus; nulla igitur potentia habet virtutem imprimendi sibi speciem obiecti, per quam ipsum cognoscat.

170 Secundò quia si æstimatiua operatur per species insensatas, maximè vt cognoscat aliquid non sensatam per sensus externos, atque communem. Sed hoc non potest esse aliud, nisi ratio cōuenientis, & boni, aut disconuenientis, & mali, aut idemmet obiectum sensatum sub hac noua ratione conuenientis non sensata, sed hoc est impossibile: ergo non potest speciebus insensatis vti; Minorem probo, quia ratio conuenientis, aut disconuenientis non est cognoscibilis per vllum sensum; ergo nec potest cognosci per species insensatas ab eo. Antecedens probatur, quia conuenientia boni sensibilis cum natura sensitiua, atque etiam disconuenientia consistit in proportione, seu relatione eiusdem boni cum eadem natura: nam ideò conueniens est ei, & bonum eius, quia sibi proportionatum, & ideò disconueniens, quia improportionatum, sed constat relationem, vel proportionem non esse cognoscibilem per sensum, quem ideò superiùs probauimus, non posse habere formale iudicium, quia non potest cognoscere conuenientiam vnius extremi cùm alio, & ideò nec attribuere vnum alteri: ergo eadem ratione non potest cognoscere conuenientiam rei sensibilis cum sensibili natura; nec etiam speciebus insensatis vti ad illam cognoscendam.

171 Secunda opinio asserit *æstimatiuam non solùm recipere species sensatas à sensu communi, vel phantasia, per quas res etiam sensatas ab eo cognoscat, sed insensatis vti ad cognoscendas easdem res sensatas, sub noua ratione conuenientis, aut disconuenientis non sensata, & has*

& has species insensatas reseruari in memoria, vt per eas possit easdem res iterum cognoscere. Hæc est expressa D. Thom. 1. par. quæst. 78. art. 4. vbi sic ait. ***Ad apprehendendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua, ad conseruandum autem eas vis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionum.*** Et Caietan. ibidem, & quæstion. vnica de anima. articul. 3. Toletus, Martinez, Perez, Iauell. 3. lib. de anima cap. 3. Titel. lib. 10. suæ phil. estque communis & vera. Quam 1. 172
hoc discursu efficaciter probo; appetitus sensitiuus tendit in rem sensibilem sub ratione conuenientis naturæ sensitiuæ, eámque sub ratione boni delectabilis appetit, & rem disconuenientem eidem naturæ sub ratione mali, aut nociui refugit: ergò ratio formalis obiectiua est conuenientia, aut bonitas sensibilis, sed cùm sit cæca potentia non potest ferri in aliquid incognitum: nec sub ratione formali obiectiua incognita: ergò necesse est: quod obiectum sensibile sub ratione formali conuenientis, & boni, aut disconuenientis, & mali proponatur ei à potētia sensitiua eam cognoscente; constat verò æstimatiuam versari circa obiectum sensibile conueniens: ergò necesse est cognoscat illud sub formali ratione conuenientis, vt sic repræsentatum appetitui possit sub eadem ratione illud appetere, vel sub ratione disconuenientis: vt possit illud refugere. Con- 173
stat denique non cognosci rationem conuenientis, & boni à sensibus externis, nec à sensu communi: ergò nec potest cognosci ab æstimatiua per species sensatas ei impressas ab ipsis, sed necessariò per nouas alias non sensatas. Et vrgeri potest argument. hoc modo: idemmet appetitus rationalis, qui est voluntas, & sensitiuus conueniunt in eo, quod vterque versatur circa bonum sub ratione boni, ex eo verò distinguuntur, quia voluntas versatur circa bonum vt apprehensum per rationem: & ideò vocatur appetitus rationalis; sensitiuus verò versatur circa bonum, vt cognitum per sensum; & ideò appellatur sensitiuus: ergo sicut non potest voluntas ferri in bonum sub ratione vniuersali boni, quin sub tali ratione formali obiectiua apprehendatur ab intellectu, & proponatur ei; pari ratione non potest appetitus sensitiuus versari circa bonum sensibile sub ratione boni delectabilis nisi sub eadem cognoscatur per æstimatiuam, & ei repræsentetur. Et si fortè dixeris 174
satis esse, quod cognoscatur ab æstimatiua bonum ipsum sensibile materialiter, hoc est, pro reipsa conuenienti, vt in eam tendat appetitus, & non requiri, vt cognoscatur ratio ipsa formalis conuenientiæ aut boni. Probatur esse falsum, quia ratio formalis boni, & conuenientis est obiectum formale appetitus; ergo non potest in ipsum tendere sub tali ratione for-

Rr

mali incognita, alioqui tenderet in incognitum formaliter, & ex consequenti posset multò melius voluntas ferri in bonum sub ratione boni, quin hæc ratio formalis boni cognosceretur ab intellectu, quod est euidenter falsum.

175 Ad primum argument. oppositæ sententiæ negandum est, quod species insensatæ non sint necessariæ ad operationem æstimatiuæ: & cum dicitur statim ac ouis videt lupum naturali instinctu eum refugere, distinguendum est, quia vel per naturalem instinctum intelligitur operatio aliqua naturalis eiusdem ouis, vel nulla; nullam operationem intelligi, planè falsum est, quia si antequam illum videret; non refugiebat, & eo viso statim refugit; per aliquam operationem illum refugit; alioqui ante quam illum videret, refugeret: sed hæc operatio non est sola visio; nam per solam visionem non est maior ratio fugiendi lupum, quàm agnum: ergo absque dubio naturali instinctu lupum refugere, & agnum prosequi est naturalis ipsa æstimatio, quæ proprius actus est æstimatiuæ, & est notitia rei vt conuenientis, aut nociui, quam sequitur naturaliter prosecutio, vel fuga, & hanc naturalem æstimationem vocat instinctum naturæ D.Thom. in 3.d.26. qu.1. artic. 1. ad 4. his verbis. *Animalia cognoscunt rationem conuenientis, & nociui non per inquisitionem rationis sicut homo, sed per instinctum naturæ, qui dicitur æstimatio.* Quod verò additur non esse possibile, negandum

176 est, quia eo ipso quod appetitus non potest ferri in obiectum formale sibi proprium non cognitum ab aliquo sensu, necesse est cognosci, vt tale ab æstimatiua, à qua natus est proximè moueri, & ideò necesse est cognosci vt tale ab hac potentia, & cùm non possit vt tale cognosci per solas species sensatas (vt probaui) necesse est per insensatas cognosci, & ideò non solùm esse possibiles, sed necessarias, sed à quanam producantur causa dicetur qu. sequenti.

177 Ad 2. neganda est minor, quod conuenientia, vel disconuenientia rei sensibilis cum natura ipsa sensibili, in qua consistit ratio boni, aut mali, non sit cognoscibilis per sensum. Et dum dicitur, consistere in relatione, & propositione ad appetitum, negandum est, quia ratio boni siue in integritate, siue in appetibilitate posita sit, absoluta est, quamuis non possit à nobis explicari nisi per respectum ad appetitum, vel appetitus ad ipsã, quemadmodũ de ratione scibilis docuit Aristoteles in prædicamento ad aliquid, quod sit absoluta, ac prior scientia quam tamen non possumus explicare, nisi per respectum ad scientiam in ea non inclusum. Vnde sequitur conuenientiam formalem rei sensibilis cum appetitu, vel natura sensibili cognosci posse ab æstimatiua non cognita relatione, quam non includit, licet

non

non possit sine ea explicari. De conuenientia verò, aut inden- 178
titate duorum extremorum inter quæ versatur formale iudicium per attributionem vnius ad alterum, diuersa est ratio, quia vel in relatione consistit, vel eam saltem includit; identitas enim duorum, vel similitudo relatio quædam est, quam sensus non potest cognoscere, & ideò nec vnum attribuere alteri per iudicium.

QVÆSTIO VLTIMA.

A quanam causa producatur species insensata æstimatiuæ, & quonam modo.

PRima opinio asserit species insensatas, quibus æstimatiua 179
vtitur produci immediatè à Deo. Sed in modo, quo ab eo producuntur dissentiunt opinantes. Nam quidam eorum, vt Salas noster refert in 1.tom.comm. super 1.2.D.Thom.tract.1. dispu. 4.n.72. putant infundi à principio generationis animalium æstimatiuæ has species insensatas, quibus fauet D.Thom. quæst.18.de Veritate, art.7.ad 7.hisce verbis. *Animalia bruta in sui principio accipiunt naturalem æstimationem ad cognoscendum nociuum, & conueniens, quia ad hoc ex propria exquisitione peruenire non possunt, homo autem ad hæc, & multa alia potest per rationis inquisitionem peruenire, vnde non oportuit quod omnis scientia naturaliter insit.* Loquitur autem non de sola potentia, sed de actu, cuius principium est species: nam potentiam intellectiuam etiam accipit homo principio: constat verò non esse aliud, à quo species à principio possint accipere, præter Deum, ergò tenet D.Thom. eas à Deo accipere. Alij verò, non à prin- 180
cipio, sed ad præsentiam obiectorum, vel specierum sensatarum quas ab inferiori sensu recipiunt, ita vt in eodem puncto, quo circa conuenientia, vel disconuenientia obiecta operari oportet, eis imprimantur à Deo immediatè, vel mediis eisdem speciebus sensatis, immediatè quidem, hoc est, à solo Deo dum operari oportet circa obiecta conuenientia, vel nociua, nullo modo percepta per sensus externos, mediis verò speciebus sensatis; dum circa conuenientiam, obiectorum sensatorum operantur, sed tunc concurrente Deo specialiter, & tales species sensatas modificante, atque eleuante, ratione cuius eleuationis & modificationis possint repræsentare conuenientiam, vel disconuenientiam, non perceptam ab vllo alio sensu. Ita Viguerius in Institutionibus cap. 1. §. vers. 9. & 10. quem idem Pater Salas omnino sequitur.

Probatur primò, quia æstimatiua non potest habere speciem 181
conuenientiæ, nisi eam accipiat ab eadem conuenientia, vel re vt conuenienti tanquam ab obiecto: sed obiectum non potest

imprimere per se immediatè speciem in sensu interno, nisi mediis externis, à quibus sentiatur; constat verò externos sensus nihil posse de côuenientia obiecti percipere; imò neque vllum internum, præter æstimatiuam: ergo nec potest ab obiecto recipere æstimatiua tales species; neque ab alio sensu externo, vel interno: sed nec potest ipsa eas sibi imprimere, quia nullam potest operationem habere, sicut nec cæteri sensus, nisi præcedente specie obiecti, cum qua sit principium eius; quare repugnat saltem naturaliter eam sibi imprimere, vel in se producere: ergo necesse est ad Deum recurrere, qui eas eidem potentiæ imprimat, sicut in cæteris effectibus, quæ non possunt habere aliam causam, recurrimus semper ad Deum.

182 Secundò probat, quia sæpe contingit animalia appetere obiecta sensibilia sibi conuenientia, vel disconuenientia fugere, nunquam à se percepta per alios sensus, vt animalia quædam herbam purgatiuam quærunt, dum ægrotant, quam tamen nunquam viderunt, nec alio sensu perceperunt: ergo non possunt ab obiectis sensatis, vel speciebus eorum species insensatas recipere ea repræsentantes sub ratione côuenientis, aut nociui: sed sub tali ratione ea quærũt: ergo sub eadem ea cognoscunt, quia ad quærenda omninò incognita moueri non possunt. Quare necesse est à Deo accipere species eorundem obiectorum vt conuenientium.

183 Hæc tamen sententia secundum vtrumque modum eam defendendi valde mihi displicet propter duo. Primum quidem, quia potentiæ sensitiuæ ex propria natura immutantur ab obiectis: ergo ex propria natura habent ab eisdem obiectis recipere species, quibus in ordine ad proprios actus perficiantur. Quare non est naturaliter possibile, quod à Deo immediatè infundantur, vel imprimãtur eis species, sed æstimatiua est sensitiua potentia: ergo apta est perfici in ordine ad propriũ actum ab obiecto per se, vel per suam speciẽ, & non à Deo immediatè eam infundenti, sicut nec alteri potẽtiæ sensitiuæ, aut intellictiuæ, infundũtur species in ordine ad obiecta naturalia; sine à fundamẽto ergo ponitur, quod à solo Deo perficiatur, siue principio, siue posteà ad præsentiã obiectorũ, & ex eo solùm quod ignoratur modus, quo possit eas à se, vel ab alio sensu accipere. Secundò, quia omnes potẽtiæ sensitiuæ subordinatæ sunt: ita vt superiores, ac perfectiores accipiant species obiectorum ab inferioribus, vt internæ ab externis, & internæ inferiores à superioribus (si distinctæ sunt) ergo æstimatiua iuxta naturalẽ ordinẽ debet species recipere suo modo ab inferioribus, & non à solo Deo.

184 Secunda opinio tenet æstimatiuam perfectiorum animalium operari quidem per species insensatas, cásque ex sensatis elicere, sed

te, sed modum quo eas eliciat, non explicat; æstimatiuam verò animalium imperfectorum non elicere tales species, nec eis vti, fugere tamen eadem animalia nociua, & appetere conuenientia instinctu naturæ; qui non est aliud in eis, quàm modus quidam obscurioris iudicij comparatione eius, quod perfectiores belluæ formare consueuerunt. Ita Conimb. cap. 3. huius lib. q. 1. art. 5. Sed non minùs displicet hæc sententia, quàm præcedens. Primò, quia euidens est apud Aristotel. & omnes animalia imperfecta, imperfectum quoque habere appetitum: cùm constet sentire dolorē, séque contrahere, si pungantur, sed etiam est euidens appetitum imperfectum versari circa cōuenientia, ac disconuenientia sensibilia modo imperfecto, sicut est euidens appetitum perfectum sub eadem ratione versari perfectè.
185 Deinde euidens est etiam quemlibet appetitum moueri ab obiecto sensibili sibi repræsentato, aut proposito sub ratione conuenientis, aut nociui: ergo non est minùs euidens, quod æstimatiua brutorum imperfecta moueatur ab obiecto sensibili sub ratione conuenientis aliquo modo cognito: cum constet non posse ab incognito moueri. Quare necesse est ponere in æstimatiua eorum animalium imperfectam saltem cognitionem obiecti, vt conuenientis, aut disconuenientis, quam rationem constat non posse repræsentari etiam imperfectè per species sensatas: ergo necesse est repræsentari per species insensatas, & ideò non possunt æstimatiuæ imperfectorum animalium denegari, quia iudicium illud imperfectum (quod vocant instinctum naturæ) cùm sit circa obiecta, vt conuenientia, vel nociua, habere non possunt, nisi media specie, non quidem sensata, quia conuenientia non est percepta ab aliquo sensu interno, vel externo: ergo insensata, quam proinde malè his animalibus denegat hæc sententia.

186 Nostra igitur sententia asserit *species insensatas produci ab eadem æstimatiua mediis sensatis, quas recipit à sensu communi, vel phantasia.* Modum autem, quo id fiat, colligi debet, ex doctrina D. Thom. 1. part. quæstion. 78. articul. 4. ad 2. & 4. vbi tanquam fundamentum huius rei præsupponit, quod in eodem obiecto cognito ab inferiori, & superiori potentia, plura cognoscit superior, quàm inferior, siue in ordine intellectiuo, siue sensitiuo, & exemplum assignat: primò, in sensu, & intellectu, atque etiam in diuersis sensibus. In intellectu quidem qui licet nihil cognoscat, nisi acceptum per sensus, & dependenter ab eis, sed in eadem re cognita per sensum plura ipse cognoscit, quàm sensus, vt colorem cognoscit visus solùm in ratione visibilis; intellectus verò cognoscit esse visibilem, esse secundam qualitatem, esse qualitatem passibilem tertiæ speciei,

pluráque alia; non solùm, quam cognoscat visus,sed quicunque sensus internus. Deinde in diuersis sensibus; nam cum visus solum cognoscat colorem, vt visibilem, sensus communis
187 cognoscit eum, non solùm vt visibilem, sed vt visum, atque etiam vt diuersæ naturæ à sono, à tangibili, & gustabili. Et efficax ratio huius fundamenti est, quia perfectior potentia altior est, vniuersalior, habensque proinde obiectum, ac rationem formalem eius vniuersaliorem plura sub se comprehendentem. Et ex consequenti maioris virtutis ad cognoscendum. Et ad propositum nostrum descendens D.Thom. æstimatiuam virtutem ait (cùm sit altior potentia à cæteris sensibus) vniuersalius obiectum habere,quia nō solùm cognoscit in eadem re rationem sensibilis proprij, & communis, sicut sensus externi, nec solùm rationem sensati, & diuersæ naturæ,à quocumque alio sensato, vt sensus communis, sed rationem conuenientis, & nociui præsupponentem alias, & addentem supra eas aliquid, quod à nullo alio sensu percipi potest; nam rationem conuenientis,& nociui nullus alius sensus potest percipe-
188 re.Quod hoc exemplo declarari potest;videt ouis colorem,figuram,magnitudinem,& motum lupi,& hæc eadem percipit sensus communis, sed non habet virtutem deducendi ex eis notitiam disconuenientiæ: æstimatiua verò cum sit altior potentia eadem accidentia perfectiùs cognoscit: nempe in quantum ducunt in notitiam aliarum proprietatum, vel accidentium sensibilium, per quæ sibi aduersatur, & ideò potest cognitionem, seu expressam notitiam elicere eiusdem lupi, vt sibi disconuenientis, & hac media in se producere speciem
189 aliam eiusdem lupi,vt nociui in memoria reseruandam. Quod perfectiori modo præstat intellectus: nam dum phantasia cognoscit Petrum per accidentia eius, intellectus agens media specie expressa phantasiæ (quam phantasma vocant) producit in intellectu possibili speciem impressam intelligibilem eorundem accidentium, per quam intellectus possibilis elicit cognitionem, aut speciem expressam aliarum proprietatum, quas non repræsentat sibi species impressa, nisi quadam ratione virtuali, in quantum accidentia illa, quæ per se repræsentabat, signa erant, vel indicia aliorum, & hæc repræsentatio virtualis, quam habebat etiam phantasmata, non erat sufficiens, vt phantasia accidentia illa cognosceret, vel speciem expressam eorum deduceret proper imperfectionem propriam; sufficit verò vt intellectus tanquam altioris virtutis eam deducat. Et eadem similitudine intelligendum est speciem
190 sensus communis, & eam, quam imprimit ipse æstimatiuæ solùm repræsentare, primò, & per se colorem, figuram, magnitudinem,

tudinem, & motum lupi, sed quasi secundario, & virtualiter proprietatem, aut accidens per quod nociuus, ac disconueniens est oui, cuius accidentis signa, aut indicia sunt illa priora. Hæc 191
verò virtualis repræsentatio non sufficit, vt possit cognosci ab inferiori sensu propter eius imperfectionem, sufficit verò, vt possit cognosci ab altiori, atque eminentiori, qualis est æstimatiua. Quod docuit expressè D.Thom. vbi supra ad 4. nam cum proposuisset argum. hoc modo. *intellectus nihil potest cognoscere, nisi quod accipit à sensu: ergò neque æstimatiua, quæ plus dependet à sensibus, quàm intellectus, poterit cognoscere, nisi ea quæ ab inferioribus sensibus accipit: sed sensus inferior nõ cognoscit, nisi sensata ab externis sensibus: ergò nec æstimatiua potest nisi eadem cognoscere, & ideò nullam rationem insensatam, nec vlla specie insensata vti.* His verbis respondet, *Ad 4. dicendum, quod licet intellectus operatio oriatur à sensu, tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest, & similiter æstimatiua, licet inferiori modo.* Et cum non sit excogitabilis alius modus, quo 192
possit plura cognoscere, nisi eliciendo speciem insensatam alterius rationis in eodem obiecto sensato contentam, quam quidem non formaliter repræsentabat sensata species, sed quasi ex consequenti, aut ratione virtuali, & non sufficienti, vt eliceretur species eius ab inferiori potentia, sufficiente verò, vt eliciatur à superiori excellentioris virtutis, ideò potest æstimatiua in formata specie impressa sensata, elicere ex ea expressam talis rationis non sensare, & per hanc expressam imprimere sibi aliam repræsentantem eandem rationem reseruandam in memoria pro futuris vsibus, aut operationibus circa eandem rationem, vel obiectum.

Testimonium verò eiusdem D.Thomæ pro prima opinione 193
propositum difficultate prorsus caret: nam intentum illius argum. quod verbis relatis soluit, erat probare, quod pueri in statu innocentiæ ab ipsa natiuitate haberent scientiam, & vsum eius, & consequenter vsum rationis, & ad id probandum assumpsit actum æstimatiuæ, quem animalia habent à principio sui ortus. Respondet verò actualem æstimationem habere animalia à principio, quia non possunt alia via sibi conuenienti eam acquirere, & nociua fugere: homo verò potest acquirere scientiam per vsum intellectus, non sic vero accipere actualem æstimationem à principio animalia, intelligit D.Tho. vt talis actus, vel species insensata infundatur eis immediatè à Deo, sed mediis speciebus sensatis insensatas eliciendo modo iam exposito de quo eo loci nihil asserit, nec negat.

Ad primum argum. secundæ opinionis neganda est minor, 194
quod non detur causa particularis, à qua producantur species:

datur enim potentia ipsa simul cum speciebus sensatis, à qua produci potest. Et cum dicitur inferiorem potentiam per speciem sensatam; non posse cognoscere conuenientiam obiecti, quia nec representatur per talem speciem, concedendum est, quod non possit, quia inferior, atque imperfectior est: de repræsensatione verò conuenientiæ per speciem sensatam distinguendum; nam primò, & per se non repræsentatur, sed quasi secundariò, & ex consequenti, aut ratione virtuali, in quantum illa accidentia per se repræsentata indicia sunt, & quasi naturalia signa aliorum, per quæ lupus infensus, & inimicus est oui, hæc autem imperfecta repræsentatio disconuenientiæ per speciem sensatam non est sufficiens, vt à sensu inferiori cognoscatur: sufficit tamen vt cognoscatur à potentia superiori, qualis est æstimatiua.

195 Ad secundum negandum est antecedens, quod animalia quærant alia nullo modo à se cognita per aliquem sensum externum, hoc est, ipsamet, vel aliquem effectũ eorum, per quem ea sub ratione tantùm communi, aut confusa conuenientis apprehendunt, & quærunt, aut disconuenientis, & fugiunt.

196 Sed restat explicandum, an, & quomodo phantasia vtatur speciebus insensatis, in quo minor est difficultas, quia omnes ferè admittunt posse ex duobus simplicibus sensatis à sensu communi tertium quoddam componere, vt ex speciebus montis, & auri montem aureum. Sed an id efficiat tertiam quandam speciem simplicem repræsentantem montem aureum ex duabus simplicibus montis, & auri eliciendo, vel non nisi per vnam compositam ex eisdem simplicibus in ea permanentibus, non est apud omnes certum; sed quidam modo priori id præstare intelligunt; alij verò modo posteriori.

197 Mihi verò ita videtur explicandum, vt phantasia duabus illis speciebus simplicibus ei impressis à sensu communi per modum vnius, & tanquam vno principio partiali sensationis vtatur, per quam sensationem producit speciem expressam simplicem repræsentantem, non quidem montem, & aurum, sed montem aureum habentem etiam modum vnius rei repræsentatæ, media autem tali sensatione, aut specie expressa imprimit sibi aliam eiusdem montis aurei, quam apud se reseruat pro eodem obiecto iterum à se percipiendo.

CAPVT

CAPVT IV.

TEXTVS ARISTOTELIS.

De parte autem animæ, qua cognoscat anima, & sapit, &c.

Breuis expositio textus.

EXplicata iam natura, & ratione totius sensitiuæ partis, 1
videlicet externis, atque internis sensibus, ex quibus plena, atque perfecta notitia animæ sensitiuæ constat: sermonem transfert Aristoteles ad animam rationalem, cuius notitiam modo simili ex potentiis, seu facultatibus eius inuestigare intendit. Incipit verò ab intellectu cognoscente (quem possibilem vocat) tanquam à prima eius potentia, quam explicare intendit in hoc primo ca. in duas partes diuiso, in priori docet, quid sit potentia ipsa, & quomodo distinguatur à cæteris, quo etiam modo operetur, vel in actum reducatur; in posteriori verò tria, aut quatuor proponit, ac soluit dubia, ex quorum solutione magis vtrumque innotescit. Naturam intellectiuæ potētiæ per 2
similitudinem ad sensum iam explicatum intelligendam esse ait, vt sicut sentire est quoddam pati pro passione perfectiua, & impropria, quæ per receptionem formarum intētionalium fit, sic intelligere, quod est proprius actus intellectus. Ex quo tria colligit; primum, quod intellectus non sit capax passionis propriè dictæ. Secundò ex propria natura aptum esse ad recipiendas obiectorum formas, seu species. Postremum nullam ex hisce rerum speciebus ex se, vel à se habere, receptiuum tamen esse omnium, ita vt quemadmodum materia prima in genere naturæ est pura potentia nullam ex se habens formam 3
naturalem, potens tamen recipere omnes, sic intellectus in genere intelligibili pura potentia sit, nullam habens ex se intelligibilem formam, potens tamen omnes in se recipere, & in his cum sensu conuenire docet, sed differre ab eo in duobus; in priori quidem, quia non est potentia organica, ideò nec corporea, vel corpori permixta, sicut sensus, quia si intellectus aliquid corporeum foret, non posset omnia corporea percipere; quemadmodum si gustus aliquo sapere naturaliter afficeretur, non posset cæteros sapores percipere, vt experientia ostendit, & ex hoc efficitur, quod sicut actu nullum corpus est, ita est omnia corpora in potentia, quia omnium similitudines recipere potest, vt per eas percipiat omnia: non tamen eas habet à principio, vt deceptus Plato posuit. Posterius in quó differt à sensu est, quod sensus ab excellenti sensibili læditur ex

parte organi, vt superiùs ostẽdimus. Intellectus verò non læditur à perfectissimo intelligibili, quin potius perficitur ipsũ intelligẽs, quia nõ est in organo corporeo ratione cuius lædatur.

4 Quo autem modo operetur intellectus, vel in actu fiat, hac distinctione explicat; dupliciter potest intellectus exire de pura illa potentia, quam à principio, & ex se habet. Primò per receptionem speciei, vel similitudinis obiecti: nam species actus quidam est eius, per quem determinatur ad hoc, vel illud obiectum percipiendum, cum ex se sit in potentia quadam æquè indifferenti ad percipiendum omnia, & actus iste vocatur primus, & adhuc imperfectus; in actu autem quasi secundo, atque perfecto fit per vsum speciei, qui est perceptio actualis eiusdem obiecti.

5 Proponit tandem, & soluit in posteriori parte capitis tria, vel quatuor dubia, quorum primum pertinet ad obiectum intellectus, videlicet an per eandem animæ potentiam, seu facultatem percipiamus rem vniuersalem, & singularem, vel per diuersas, & loquitur de vniuersali, & singulari in rebus materialibus; nam de immaterialibus non est dubium, quin à solo intellectu percipiatur vtrumque. Vt autem respondeat, distinguit singulare ab vniuersali, quia singulare, inquit, dicit hanc materiam cum his conditionibus, & accidentibus, per quæ determinatur ad hanc formam recipiendam, vt hæc caro includit hanc magnitudinem, & hoc temperamentum primarum qualitatum, sed vniuersale abstrahit ab hac materia, & his conditionibus, seu accidentibus, & solùm dicit naturam, vel essentiam, seu essentialia prædicata, vt caro in communi solùm essentiam & naturam, vel esse carnis.

6 Quo supposito respondet per diuersas potẽtias non cognoscere vniuersale, & singulare: nam per sensus singularia materialia tantùm cognoscimus, non vniuersale: sed cognitio huius pertinet ad intellectum. In horum autem cognitione, ait, se habere animam sicut lineam rectam, & reflexam, cuius sensum explicabimus in controuersiis.

7 Dubium secundum est, circa id quod in principio docuerat de intellectu, quod sit potentia passiua apta recipere rerum omnium formas; dubitat ergò, quonam modo verum hoc esse possit; cùm nihil pati possit ad alio, nisi ratio materiæ, quæ principium totius passionis, & receptionis est. Et respondet distinguens duplicem passionem; propriam, atque impropriam, quas agentes de sensibus in 2. lib. explicuimus, propriam igitur per naturalem alterationem factam, & inter qualitates contrarias se expellentes concedit non fieri, nisi in rebus materialibus: impropriam verò, ac perfectiuam in immaterialibus lo-

cum

eum habere, & de hac intelligi ait, quod intellectus sit potentia passiua, non de illa.

Proponit tertium dubium, an intellectus ipse sit intelligibilis, hoc est, an possit se intelligere, sicut intelligit alia; & videtur (inquit) quod non: quia vel est intelligibilis in quantum est intellectus, & tunc omne quod intelligitur, esset intellectus. 8
Si verò non sit intelligibilis in quantum intellectus, erit intelligibilis per quid aliud sibi superadditum, ex quo, & ratione intellectus propria erit compositus, contra propriam naturam, quæ simplicissima est. Respondet intellectum esse per se intelligibilem, quia immaterialis est, immaterialia verò dicuntur per se intelligibilia, quia per se sunt proportionatá eidem intellectui sua natura immateriali; & ideò per propriam speciem 9
possunt vniri intellectui: nam materialia improportionata sunt eidem intellectui; quare non possunt ab eo per se percipi, nisi priùs fiant quodammodo immaterialia per speciem intelligibilem productam ab intellectu agente. Ad argumentum verò responderi posset intellectum esse intelligibilem, vt entitatem immaterialem; quare solùm sequitur, quod omne immateriale sit per se intelligibile, quod verissimum est.

Sed dubitat tandem, quare intellectus non semper actu se intelligit, si per se intelligibilis est. Cui nihil respondet: sed solùm asserit rationem huius inuestigandam esse. Hæc autem fortè erit satis congrua, quia intellectus dum est in corpore, non intelligit per se immaterialia: sed per species corporum à sensibus receptas, & quia non semper versantur sensus circa res corporeas intellectui similes, nec potest semper ab eis recipere speciem, per quam se intelligat, nec semper potest recepta vti, & cùm non semper circa has operentur sensus, nec potest semper se intelligere intellectus. Concludit tandem sententiam capitis dicens: Res purè materiales non esse actu intelligibiles: sed potentia tantùm; & ideò non posse eis conuenire potentiam intellectiuam. 10

CAPVT V.

De intellectu agente.

TEXTVS ARISTOT.

Quoniam autem in omni natura est aliquid, hoc quidem materialia cuicunque generi.

Breuis expositio textus.

Explicato intellectu possiblli, quasi continuato sermone agit de intellectu agente; caput autem licet admodum 11
breue

breue diuiditur in tres partes. In quarum prima afferit,& probat in anima rationali, præter intellectum possibilem ponendum esse agentem. In secunda enumerat tres conditiones eius, in quibus conuenit cum intellectu possibili;& quartam,in qua ab eo distinguitur, & in tertia agit de intellectu in actu, & enumerat proprietates totius intellectiuæ partis ,explicatque vno verbo,an intellectus separatus operetur.

12 Afferit igitur necessariò ponendum esse intellectum agentem,tanquam virtutem,aut potentiam animæ rationalis, probátque hac ratione.In omni re,quæ non semper est in actu,sed aliquando in actu,& aliquando in potentia,necesse est ponere aliquid,per quod sit in potentia ad omnem actum sui generis, & aliud,per quod, vel à quo reducatur in talem actum,alioqui nunquam erit in actu : sed semper in potentia ; sed anima rationalis,nec est semper in actu intelligendi,nec semper in sola potentia : sed aliquando intelligit actu,& aliquando solum est in potentia ad intelligendum ; ergo præter intellectum possibilem,per quem solum est in potentia ad intelligendum, indiget agente aliquo , à quo reducatur in actum per productionem formarum intelligibilium,& receptionem earum,& agens hoc est alia potentia , ad quam non pertinet cognoscere obiecta , nec accipere species : sed eas producere in intellectu cognoscente,quæ vocatur possibilis,vt ita intellectus agẽs sit omnia agere in genere intelligibili,sicut possibilis est omnia pati, vel omnia fieri.

13 Enumerat deinde quatuor conditiones , seu proprietates intellectus agentis : primam , quod sit separabilis à subiecto,siue organo corporeo , quia non est potentia organica. Secundò quod sit impassibilis. Tertiò, quod sit immixtus,id est,nõ compositus ex naturis corporis , neque actus alicuius organi corporei. Quartam,quod secundum suam substantiam,vel entitatem est in actu , possibilis verò secundum propriam entitatem potius est in potentia , sit autem in actu per receptionem specierum.

14 Quòd verò omnes istæ conditiones ei conueniant , probat hoc argumento ; agens nobilius est patiente in eodem ordine essendi : sed intellectus agens comparatur ad possibilem in ordine intelligibili;ergò sub ratione agẽtis nobilior est illo. Tres autem priores conditiones conueniunt intellectui possibili;ergò potiori ratione cõueniunt agenti,& ex ratione agentis conuenit ei quarta , quia agens nobilius est passo ex eo,quod est in actu,& passum in potentia,actus verò nobilior est potentia.

15 In extrema parte capitis agit de intellectu in actu,cuius tres sũt cõditiones:prima quod intellectus in actu(quẽ sciẽtiam vocat idem

cat) idem sit cũ re intellecta, vel scita, seu cognita : non quidem in esse rei : sed in esse repræsentatiuo, in quantum repræsentatur sibi obiectum per speciem receptam ab intellectu agente. Secunda conditio est, quod licet intellectus, seu scientia in potentia sit prior tempore scientia in actu in eodem homine, quia quilibet homo aliquo tempore scientia caret, & solùm est in potentia ad illam: sed vniuersaliter loquendo prior est intellectus, seu scientia in actu tempore, & natura, tum quia potentia non reducitur in actum, nisi per aliquod, quod iam est in actu, 16
tum etiam, quia scientia ipsa actualis à nemine comparatur, neque aliquis fit actu sciens de sciente in potentia, nisi ex alia cognitione actuali in se præcedēte, vt docuit ipse 1. lib. Poster. c. 1. Postrema conditio intellectus in actu est, quod sēper sit in actu, intellectus verò possibilis aliquando in actu, & aliquando in potentia. Et ex his conditionibus, quæ per quandam congruentiam applicantur intellectui agenti; insinuat Aristoteles qualis sit, & quanta sit perfectio eius : nam est intellectus semper in actu, etiam si non semper operetur.

Ex dictis colligit tres conditiones totius partis intellectiuæ : primam, quod sit aliquid separatum, hoc est, quod nihil eius sit actus organi corporei, vel ei alligatum, secundò quòd sit incorruptibilis. Et tertia, quod sit perpetua, hoc est, permanens corrupta corpore. Explicat tandem vno verbo, quonã modo se habeat intellectus in animæ separata ad intelligendum, videtúrque asserere, quod non intelligat, quia corrumpitur (inquit) intellectus passiuus, sine quo non potest intelligere; per intellectum verò passiuum cogitatiuam, aut phantasiam intelligit, quæ cùm sit potentia sensitiua, & in organo corporeo, corruptibilis est, & in separatione animæ rationalis à corpore necessariò corrumpi debet. 17

TRACTATVS DE NATVRA, ET RATIONE ATQVE officio intellectus agentis.

QVÆSTIO I.

An detur intellectus agens.

NOMINE intellectus agentis significatur apud omnes facultas quædam spiritualis animæ rationalis, non quidem cognoscitiua, nec ordinata ad cognoscendum : sed productiua speciei intelligibilis spiritualis, per quam repræsentetur intellectui cognoscenti

materiale obiectum, sicque repræsentatum fiat ei præsens & proportionatum, & possit illud cognoscere. De qua quærimus, an sit, hoc est, an verè detur in anima.

18 Et prior sententia negat dari. Quam tenuerunt quidam, quos retulit Alb. Magn. in Summa de homine, q. de intellectu agente, atque etiam Isaac Narbonensis, vt testatur Mirandul. in suis conclusionibus, & tenuit posteà Durand. in 1. dist. 3. 2. par. dist. quæst. 5. Quam probat 1. quia si intellectus agens necessarius est, vel vt agat in phantasma, vel in intellectum possibilem ad producendam speciem intelligibilem; sed ad neutrum ho-
19 rum requiritur: ergò admitti non debet. Minorem probat, quia intellectus agens non potest agere circa phantasmata, nisi aliquid eis imprimendo, vel auferendo, aut ab eis abstrahendo: sed hæc omnia repugnant, quia neque Angelus potest formam aliquam corporibus imprimere, quantò minus intellectus agens aliquid corporeis phantasmatibus imprimere poterit, & eadem ratione nihil ab eis auferre potest, sicut nec Angeli à corporibus. Sed nec potest aliquid ab eis abstrahere; nam vel abstractio hæc erit eductio speciei intelligibilis de potentia eorum; quæ non minus repugnat: nam cum species intelligibilis spiritualis sit, nec potest in potentia corporei
20 phantasmatis contineri, nec in eo recipi, vel tandem abstrahere potest aliquid à phantasmatibus producendo speciem repræsentantem naturam rei materialis, sine conditionibus individualibus materialibus, quod non est minùs impossibile; quia cùm sit phantasmati intrinsecum repræsentare naturam materialem, & singularem, repugnat, quod ab eo possit abstrahi talis species.

Quod verò non sit necessarius ad agendum in intellectum possibilem pro speciei productione, probat, quia vel ex se solo ageret, vel simul cum phantasmate; & vtrumque repugnat; primum quidem, quia si solus ageret; cum agat ex necessitate naturæ, semper ageret, produceretque semper speciem intelligibilem, per quam semper, & ab initio introductionis animæ in corpus intelligeret intelllectus possibilis, quod patet esse falsum. Secundò verò, quia eodem modo posset poni sensus agens, qui simul cum obiecto ageret in sensum passiuum, vel sentientem, quod ab omnibus reiicitur.

Secundò, quia res materialis non est minùs intelligibilis actu ex propria natura, cùm sit ens actu, quàm obiectum sensus actu sensibile: ergò non minùs poterit imprimere speciem sui intellectui possibili, quàm obiectum sensibile sensui: quare sicut non admittitur sensus agens, sic non debet admitti intellectus agens.

Posterior

Posterior sententia ponit tanquam necessarium in anima 21 intellectum agentem. Et est propria Aristotel. cap. 5. huius lib. D.Thom. 1. part. quæst. 54. art. 4. & quæst. 79. art. 3. 2. lib. contra gentes cap. 79. de Veritate qu. 10. art. 6. & qu. de anima artic. 4. ita etiam Scotus in 1. d. 3. quæst. 8. ad primum, & omnes sectatores eius: imò cæteri etiam Scholastici in 1. d. 3. & omnes interpretes Aristotelis.

Vt autem eam efficaciter probemus, duo sunt præsupponenda tanquam certa in schola. Primum est: Quemcunque intellectum creatum speciebus indigere ad percipiendum quæcunque alia obiecta creata, & propterea fatentur omnes de Angelis per species eis inditas adeo omnia alia à se intelligere, & consequenter de anima nostra speciebus indigere in statu quocunque ad intelligendum. Cuius ratio à priori est, quia quælibet substantia creata habet limitatam essentiam, limitatam 22 perfectionem, & virtutem nullo modo continentem res alias à se, & si intellectualis sit, limitatum intellectum; quare non potest in se nec per propriam essentiam res alias à se intelligere: ergò indiget speciebus earum, per quas sibi repræsententur, & præsentes fiant in esse intelligibilis actu, & intelligantur. Probatur etiam à posteriori illis experientiis, quibus probauimus in 2. libro dari species sensibiles, esseque omninò necessarias ad sentiendum contra Durand. æquè enim probant dari species intelligibiles, esséque nobis necessarias ad intelligendum. Secundum præsuppositum est animam nostram in instanti, quo creatur à Deo, & infunditur corpori nullam habere speciem alicuius rei, sed vt Aristoteles docuit esse sicut tabulam rasam, in qua nihil depictum est, & intellectum eius esse quidem in 23 ordine intelligibilium potentia omnia intelligibilia, actu verò nullum. Cuius ratio à priori est, quia anima est substantia incompleta, & partialis apta consequi perfectionem in modo essendi per vnionem cum corpore, & consequẽter in modo operandi intellectuali sibi proprio, vnde sequitur per corporis ministerium omnium rerum species acquirere debere; ad quarum acquisitionem dati sunt corpori à natura sensus omnes interni, & externi; Angelus verò completa substantia est non respiciens corpus, ideò nec aptus est perfici in suo esse, nec in suo modo intelligendi per corpus; quare nec per eum acquirit species, sed in principio suę creationis eas accepit à Deo immediatè per infusionem. Quare errauit Plato in Mænone putans cum quibusdam aliis antiquioribus philosophis animas creari à Deo ante corpora speciebus rerum omnium plenas, per quas corporibus iam infusæ paulatim, & quasi per reminiscentiam quandam eas intelligerent. Ex his duobus principiis efficax argument.

gument. deſumitur ad probandam neceſſitatem intellectus a-
gentis hoc modo: Ad quamlibet cognitionem ſenſitiuam, vel
24 intellectiuam neceſſariò requiritur, quod obiectum in ratione
ſenſibilis, vel intelligibilis fiat præſens, & proportionatum po-
tentiæ, vt ſic ei vnita eliciat operationem, per quam ipſum co-
gnoſcat: ſed obiecta præſertim materialia, licet per ſenſus co-
gnita, & per phantaſma repræſentata ſunt extra intellectum,
& ei vt potẽ ſpirituali improportionata, & propter eandem im-
proportionem non poſſunt per ſe eum immutare imprimendo
ei propriam ſpeciem, ſicut obiecta ſenſibilia immutant ſenſus
imprimendo eis proprias ſpecies; nam res corporea cùm ſit in-
ferioris ordinis, nec poteſt propria virtute agere in ſpiritualem
25 (qualis eſt intellectus,) nec ſpeciem ſpiritualem ei imprimere,
quam cum apud ſe non habeat, neceſſaria eſt ſuperior quædam
virtus, à qua producatur in intellectu poſſibili ſpecies eiuſdem
obiecti, per quam poſſit ab eo intelligi: & hæc virtus appella-
tur intellectus agens.

Ad 1. argument. Durand. reſpondeo intellectum agentem producere ſpeciem in intellectu poſſibili, non quidem agendo in phantaſmata, ſed in eundem intellectum, de cuius potentia educit eandem ſpeciem.

Et cùm rurſus quærit, an ſolus agat in intellectum poſſibilem, vel ſimul cum phantaſmate; Dicimus ſimul cum phantaſmate vt inſtrumento agere. Sed negamus, quòd poſſit poni ſenſus agens, quia cum obiectum ſenſibile ſecundum ſe ſit proportionatum ſenſui, non indiget ſenſu agente, ſed per ſe poteſt eum immutare, ſpeciémque imprimere: obiectum verò materiale non eſt proportionatum intellectui pro hoc ſtatu, quo eſt in corpore, nec eſt actu intelligibile ab eo, ſed ſolùm in potentia; ideò non poteſt ei imprimere ſpeciem ſui, nec ab eo intelligi, niſi adſit alia virtus ſuperior ſpiritualis, à qua producatur, & ſic ſoluitur ſecundum argumentum eius.

QVÆSTIO II.

Quodnam ſit proprium officium intellectus agentis ad quod exercendum reputatur neceſſarius.

VT officium intellectus agentis proprium commodius explicemus, hoc ordine procedendum eſſe arbitror, vt priùs quæ ſunt ei denegáda officia oſtendamus, vt ex eo conſtet, quæ ſint ei concedenda.

Et in primis intellectum agentem non intelligere formali-
26 ter, communis eſt ſententia ferè omnium interpretum Ariſto.
cap. 5. huius lib. quam expreſſit D. Thom. in 3. d 13. qu. 1. art. 1.
atque etiam Henrici, quodlib. 8. qu. 12. & colligitur planè ex 4.
& 5.

& 5. cap. huius lib. nam cum in 4. docuisset expressè intelligere esse quoddam pati, sicut sentire, & propterea intellectum cognoscentẽ esse potentiam passiuam. In 5. asseruit expressè, præter intellectum cognoscentem, qui est omnia fieri, vel omnia pati, dari in anima intellectum: qui si omnia faceret, ex quibus sequitur Arist. planè sentire, quod officium proprium intellectus agentis non sit intelligere. Quod hac ratione efficaciter 27
probatur, quia pro vno, & eodem actu formaliter eliciendo vna tantùm facultas ponenda est, & plures erunt superfluæ, sed intellectus possibilis formaliter intelligit: ergò agens nõ intelligit formaliter. Quare singularis est, & falsa sententia Ianduni cap. 5. huius lib. q. 23. asserentis intellectum etiam agentem intelligere. Quod sic explicat, vt producat intellectionem non in se; quare nec ipse eam recipit, sed intellectum possibilem eã recipientem, & non efficientem. Sed falsitatis conuincitur; primò, quia actio intelligendi immanens est; ergò in eodem principio, à quo actiuè elicitur, debet recipi: falsò igitur ponit author iste, quod ab vno principio actiuè eliciatur, & in alio recipiatur; quia hoc est esse actionem transeuntem. Secundò, quia si hoc modo se habent ad actum intelligendi intellectus agẽs, & possibilis, sequitur neutrũ intelligere formaliter. Probatur 28
consequentia, quia cum actio intelligendi sit vitalis, necesse est, quod potentia formaliter intelligẽs sit principium actiuũ, & intrinsecum eius, illámque in se recipiat: nam si solùm eam producit in alia potentia, non erit per eam intelligens formaliter, & si solùm eam recipiat ab alio, nec eam eliciat; non erit principium eius effectiuum intrinsecum, & vitale: ergò non erit actio vitalis eius.

An intellectus agens illuminet phantasmata.

SVpposito igitur quod intellectus agens non habeat officiũ 29
intelligendi, sed præuium, aut prærequisitum ad intellectionem, meritò dubitamus, an eiusmodi operatio eius intellectioni præuia versetur circa phantasmata, & sit quasi illustratio eorum. Et ratio dubitandi sumitur ex Aristotele cap. 5. huius lib. text. 18. vbi ait intellectum agentem se habere ad intelligibilia sicut lumen externum se habet ad colores, quos sua illustratione efficit actu visibiles: cùm ex se solùm sint visibiles in potentia; ergò sentit Aristot. proprium officium intellectus agentis esse illustrare phantasmata tanquam spirituale lumen, qua illustratione obiecta materialia, & solùm intelligibilia in potentia fiunt quodammodo spiritualia, & actu intelligibilia.

Propter hoc tenet prima opinio intellectum agentẽ habere

actionem realem in phantaſmata, per quam eis imprimit qualitatem quandam realem lumini externo ſimilem, & per eam ſic illuſtrata quaſi habilia fieri (vt ſic loquamur) ad agendum in
30 intellectum poſſibilem, & imprimendum ei ſpeciem intelligibilem obiectorũ ab eiſdem repræſentatorum, & hãc illuſtrationem phantaſmatum eſſe primum officium intellectus agentis. Et fauet huic ſententiæ D.Tho.2. lib.contra gentes capit. 77. hiſce verbis. *Eſt igitur in anima intellectiua virtus actiua in phantaſmata, faciens ea intelligibilia actu & hæc potentia animæ vocatur*
31 *intellectus agens.* Et eam probabilem reputat Tolet.qu.13. huius lib.conſe. 6. Sed ratione probatur; quia non poteſt intellectus agens illuſtrare phantaſmata vllo modo, niſi per realem actionem illuſtrationis: ſed talis actio non poteſt eſſe in intellectũ poſſibilem, quia ex actione circa eum nihil intrinſecum poteſt prouenire phantaſmatibus. Nec etiam poteſt eſſe talis actio illuſtrationis circa medium; quia nullum datur inter intellectum agentem, & phantaſmata: ergò neceſſe eſt fateri, quod circa eadem phantaſmata ſit imprimens eis ſpirituale lumen, per quod formaliter illuſtrata dicantur.

Sed hæc ſententia falſitatis conuincitur hoc argum. agens ſpirituale creatum non poteſt qualitatem, vel formam realem imprimere corporibus, vt communis ſententia totius ſcholæ tenet id denegans Angelis; ſed intellectus agens eſt ſpiritualis, & phantaſmata ſunt corporea: ergò repugnat talem quali-
32 tatem eis imprimere. Secundò, quia vel talis qualitas eſſet corporea, vel ſpiritualis: & hanc repugnat recipi in ſubiecto corporeo propter manifeſtam improportionem; illa verò non poteſt facere phantaſmata proportionatã intellectui poſſibili: cùm conſtet adhuc illa recepta corporea permanere, ac materialia, & ideò adhuc ei improportionata: ergò aut impoſſibile eſt, quod eis imprimatur talis qualitas, aut nullius effectus eſſe poteſt, & ideo ſuperuacanea omninò.

Neque aliquid valet quod Toletus affert de anima rationali ſpirituali, & recepta in materia per informationem, quia longè diuerſa eſt ratio de accidenti recipiendo in altero, quale eſt lumen ſpirituale recipiendum in phantaſmatibus corporeis, quia nullum accidens poteſt recipi in alio accidenti, aut ſubiecto corporeo, niſi media quantitate, ſed lumen ſpirituale, cum ſit indiuiſibile, non poteſt extendi in ſubiecto per quantitatem: ergò nec in eo recipi.

33 Propterea ſecunda opinio ponit intellectum agentem illuſtrare phantaſmata, non quidem illuſtratione formali, aliquam formam eis imprimendo, ſed obiectiua tantùm, & quaſi extrinſeca, & ideò abſque aliqua actione reali circa ipſa, vel circa

aliud

aliud, sed per solam assistentiam. Nam eodem modo lumen existens in aëre dicitur illustrare colorem in pariete inhærentem, sine vlla actione circa ipsum, ac sine productione alicuius formæ, vel qualitatis, sed per solam extrinsecam assistentiam. Ita videtur sentire Henri. quodlib. 6. quæst. 12. & 13. asserens phantasmata illustrata, sine vlla specie intelligibili, per quam repræsentetur obiectum posse per se immediatè immutare intellectum possibilem. Sed Caietan. id tenet exprese, docens tamen necessariam esse speciem intelligibilem, sed per illustrationem phantasmatum fieri, vt in eis repræsentetur natura vniuersalis, sine conditionibus indiuiduantibus, sicut per illustrationem, quia illustratur pomum à lumine, fit, vt appareat in eo visui color non apparente odore, ita sentit 1. p. quæst. 85. art. 1.

34 Hæc tamen sententia duo asserit valdè difficilia. Primum quod intellectus agens per suam assistenriam illustret phantasmata. Hoc enim falsum esse ostenditur, 1. quia intellectus agens est potentia actiua animæ ordinata ex se ad operandum: sed potentia actiua nullum præstat effectũ ante operationem, nec omninò, nisi media operatione, vt euidente deductione constat in cæteris omnibus potentiis: quarum nulla præstat vllum effectum per solam assistentiam: ergo falsum est, quod intellectus agens per solam assistentiã illuminet phantasmata.

Secundum, quod asserit est, per solam assistentiam efficere in phantasmatibus illustratis, quod repræsentent naturam vniuersalem, sine conditionibus. Hoc verò non solum probatur falsum, sed impossibile. Falsum quidẽ, quia phãtasmata adhuc illustrata permanent intra ordinem specierum sensibilium, & materialium. Sed repugnat species sensibiles, & materiales repræsentare naturam vniuersalem, sine conditionibns singularitatis: ergò falsum est, quod eam repræsentent. Et vrgeo argumento, quia sic repræsentare naturam, sine conditionibus est aliquid reale nouum in phantasmatibus, quod ante illustrationem non habebant, ergò productum est in eis per illustrationem, sed effectus realis non producitur per solam assistentiam causæ, sed per realem actionem eius: ergò impossibile est, id habere de nouo phantasmata per solam assistentiam intellectus agentis, sine reali actione, vt ponit Caietan. & eisdem rationibus probatur falsa sententia Henr. Quibus addo contra ipsum, repugnare prorsus, quòd intellectus possibilis operetur, nisi mediis speciebus sibi proportionatis, sed phantasmata sic illustrata sunt adhuc corporea: ergò improportionata intellectui spirituali, nisi per speciem spiritualem repræsententur ipsa, vel obiectũm per ea repræsentatum. Præterea cum materialia sint, & extra intellectum possibilem, non 35

potest vniri ei materiale obiectum, quod repræsentant, nec fieri ei intimè præsens, & proportionatum, quod præcisè necessarium est, vt intelligatur ab eo. Similitudo verò, quam affert Caietan. de colore pomi apparente visui sine odore, valde dissimilis est, quia quod sic appareat, non prouenit à lumine, nec effectus eius est, sed à natura ipsa coloris, apparentis quidem visui non apparente ei odore, quia solus color, & non odor pertinet ad visum, in quantum ipse, & non odor visui potest apparere: in proposito verò tam vniuersale, quàm singulare
36 pertinent ad intellectum, & ideò non potest apparere vnum sine alio: cùm prius appareret cum eo coniunctum absque mutatione reali phantasmatum, quam non potest efficere intellectus agens per solam assistentiam.

Tertia igitur opinio asserit intellectum agentem, nec per actionem in ipsa illustrare phantasmata, nec per solam assistentiam, sed solùm ex eo, quod phantasia hominis per coniunctionem cum intellectu habet perfectiora phantasmata, & ideò efficaciora, & quæ simul cum intellectu agente possunt imprimere speciem obiectorum, quæ repræsentant in intellectu possibili. Ita Ferrar. 2. l. de anima c. 4. & Capr. in 2. d. 3. q. 2. art. 3. hoc tamen quamuis verum sit, nihil ad præsentem quæstionem facit, quia nullum actum, nullum effectum, nullum officium intellectus agentis explicat. Imò nihil asserit, quod iure vocari possit illustratio phantasmatum.

Nostra igitur sententia duo asserit. *Primum est, intellectum agentem vnicam habere actionem intellectioni prauiam, & hanc non circa phantasmata, sed circa intellectum possibilem, qua est productio speciei intelligibilis spiritualis in eo, ac de eius potentia educta, per quam repræsentatur ei obiectum materiale repræsentatum in phan-*
37 *tasmate, fitque eidem intellectui intimè præsens, & proportionatum, vt possit intelligi, & per eandem speciem reducitur idem intellectus de pura potentia in genere intelligibili ad actum primum, atque proximum intelligendi, nec alia actio intellectus agentis necessaria est; imò nec possibilis naturaliter.* Asserit secundò *per eandem actionem circa intellectum possibilem illustrari phantasmata ab eo;* & hunc sensum tenuisse Arist. ac D. Thom. dum de illustratione phantasmatum ab intellectu agente locuti sunt. Ita noster Fons. 5.
38 lib. Met. cap. 28. quæst. 8. Conim. 3. lib. de anima, cap. 5. quæst. 1. art. 1. & magna ex parte Toletus: éstque iam communis fere inter recentiores.

Et primum quidem assertum, quod vnica actio intellectus agentis sit circa intellectum possibilem, per quam producat in eo speciem intelligibilem. Probatur, quia nullam potest habere circa phantasmata, vt ostendimus, & aliquam habere est omnino

ninò necessarium: nec restat aliud præter intellectum possibilem: circa quod agere possit. Et quod hæc actio circa illum sit productio speciei, probatur efficaciter ex necessitate specierum ad intelligendum, sicut ad sentiendum inferius ostendenda, quas cum non habeat à principio, debet eas recipere ab intellectu agente.

Quod verò nulla alia sit ei tribuenda actio, probatur; nam 39
si aliqua, vel hæc foret circa intellectum possibilem, vel circa phantasmata, sed circa neutrum horum: ergo non potest habere aliam. Probatur minor, quia actio intellectus agentis circa possibilem, præter productionem specierum solum potest esse illuminatio earundem specierum intelligibilium à se productarum, quam videtur excogitasse Toletus quæst. 13. huius lib. concl. 6. vel productio intellectionis, sed hæc est à nobis iam refutata, & illa non est necessaria, sed impossibilis: ergo solum potest ei tribui productio speciei. Minorem probo, quia illustratio alicuius rei eo tendit, vt res illa (si sit obscura) manifestetur, & appareat, sed species intelligibiles productæ in intellectu possibili, clarè, & distinctè repræsentãt res intelligibiles, eo modo, quo repræsẽtabiles sunt per species impressas, nec sunt capaces talis repræsentationis: ergo nec necessaria est, nec naturaliter possibilis talis illustratio specierũ. Quod verò nul- 40
lam possit habere actionem intellectus agens circa phantasmata, probatum est à nobis iam contra primam opinionem.

Probatur tandem vltimum assertum nostrum, quod per productionẽ speciei intelligibilis in intellectu possibili illustrentur phantasmata, quia illustrari phantasmata metaphorica locutio est desumpta ex vera, ac materiali illustratione eorum, quæ sunt in aëre tenebroso, vt colores, & ex eo dicuntur illustrari, quia illuminato aëre apparere incipiunt visui & ab eo percipi; sed producta specie in intellectu possibili, per quam re- 41
præsentantur eædem res, quas repræsentant phantasmata, incipiunt apparere intellectui, & ab eo cognosci, cum prius nec ei apparerent, nec ab eo cognoscerentur, sed se haberent in ordine ad intellectum, sicut colores existentes in obscuro loco se habent ad visum: ergo per productionem speciei dicuntur ipsæ illustrari, & consequenter phantasmata, à quibus repræsentantur, per quandam metaphoricam locutionem. Qua vsus est Arist. c. 5. huius libri comparans intellectum agentem, & operationem eius cum lumine, & illuminatione eius materiali, vt verba eius ostendunt; atque etiam D. Thom. vbicunque de hac 42
re loquitur, vt actionem intellectus agentis circa possibilem explicarent. Ex quo intelligitur actionem intellectus agentis per quam producit species intelligibiles, simul esse circa intel-

lectum possibilem & circa phantasmata: diuersata tamen ratione, nam circa intellectum dicitur esse tanquam circa subiectum, de cuius potentia educitur species, & in quo eadem actio cum specie, recipitur. Circa phantasmata verò non tanquam circa sub-
43 iectum, sed tanquam circa obiectum extrinseca ratione illuminatum, in quantum obiectum repræsentatum in phantasmate soli phantasiæ, repræsentatur de nouo intellectui in eadem specie intelligibili producta in eo ab intellectu agente. Et in hoc sensu asserit D. Thomas actionem intellectus agentis versari circa phantasmata, non in priori, in quo constat præuiam esse intellectioni talem illustrationem eorundem phantasmatum.

Ad argumentum verò eiusdem sententiæ concedendum est, quod intellectus agens non possit illuminare phantasmata, nisi per actionem; negandum verò, quod talis actio non possit esse circa intellectum possibilem, & cum dicitur per actionem circa intellectum possibilem nihil prouenire posse phan-
44 tasmatibus, distinguendum est; quia nihil intrinsecum eis prouenire potest, sed benè aliquid extrinsecum, nempe fieri actu intelligibilia obiecta in eis repræsentata: cùm prius solum essent intelligibilia in potentia; atque etiam abstrahi à phantasmatibus, in quantum altiori, ac eleuatiori modo repræsentantur per species spirituales, & immateriales.

QVÆSTIO III.

An & quo modo concurrat phantasma cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis.

VT meliùs intelligatur quæstio, illud præsupponere oportet tanquam in hac re certum, necessariò requiri præsentiam phantasmatis, vt possit intellectus agens producere speciem obiecti intelligendi in intellectu possibili, quod experientia patet: quia in omnibus potentiis cognoscitiuis constat non produci speciem, nisi præsente obiecto: ergo nec in intellectu produci potest, obiectum autem intelligibile non est præ-
45 sens, nisi vt repræsentatum per phantasma: ergo necessaria est præsentia phantasmatis, vt determinetur intellectus agens ad producendam speciem talis obiecti; nam ex se indeterminatus est, nec determinari potest, nisi ab obiecto præsente per phantasma. Sed an phãtasma præsens adiuuet intellectum agentem, vel cum eo concurrat ad producendam speciem, & quonam modo, in hoc est posita difficultas quæstionis.

Circa quam prima opinio asserit phantasma concurrere cum intellectu agente ad productionem speciei tanquam causam partialẽ, ita vt ex vtroque resultet vna totalis eiusdem effectus. Ita videtur sentire Scotus in 1. dist. 3. quæst. 8. ad 1. & quamuis Toletus

Toletus putet velle Scotum asserere quòd solùm sit causa instrumentalis: sed contextus verborum Scoti partialem causam potius quàm instrumentalem denotat. Et probari potest, quia obiectum est causa efficiens speciei per virtutem obiectiuam, quam habet: ergo non potest concurrere tanquam instrumentum, quia hoc nō agit per virtutem propriā: sed per eleuationē ab agente principali; quare, phantasma repræsentans obiectum intelligibile, concurret cum intellectu agente ad productionem speciei, non vt instrumentum, sed vt partialis causa.

Secunda opinio ex diametro opposita negat omninò, quod phantasma vllum concursum effectiuum prçstet ad productionem speciei intelligibilis, hoc est, nec partialem, nec instrumentalem: sed solùm se habere putat tanquam materiam determinantem intellectum agentem, qui cum ex se sit indifferens ad producendam speciem cuiuscumque obiecti, per præsentiam phantasmatis determinatur ad producendam speciem eiusdem obiecti per phantasma repræsentanti, & non alteram, eo ferè modo, quo concurrit exemplar externum ad productionem effectus artificialis, vt dum artifex assumit sibi imaginem aliquam quasi pro exemplari determinante actionem eius, non quidem per effectiuum concursum, (quem certum est non præstare) sed solùm per suam præsentiam præbendo determinatam materiam. Ita sentiunt ex recentioribus nonnulli. Probatur testimonio D. August. 12. super Genes. ad literam in fine cap. 15. & in principio 16. his verbis loquentis. *Nec sanè putandum est facere aliquod corpus in spiritu tanquam spiritus corpori facienti materiæ vice subdatur. Omni enim modo præstantior est, qui facit ea re, de qua aliquid facit, neque vllo modo spiritu præstantius est corpus, imò perspicuo modo spiritus corpore, &c.* Quæ si benè expendantur, probare videntur ex mente D. August. nullam posse causalitatem efficientem tribui phantasmati ad productionem speciei. Nam in primis asserit non posse spiritum vice materiæ subdi corpori circa se aliquid facienti: sed si phantasma concurrit effectiuè cum intellectu agente, siue vt causa partialis, siue vt instrumentum, verum est agere in intellectum possibilem, & hunc ei subdi vice materiæ; cum sit subiectum actionis eius, atque effectus producti, videlicet speciei intelligibilis; & hoc reputat impossibile D. August. Ergò ex mente eius nulla causalitas efficiens potest tribui phantasmati: nam ex quacumque etiam sequitur idem phantasma præstantius esse intellectu. Quod patet esse falsum.

46

47

48

Probatur deinde ratione primò, quia res inferior non potest naturaliter agere in rem superiorem, neque corpus in spiritum, etiam vt instrumentum; quod adeo verum est, ac necessa- 49

rium, vt ex Scholasticis non pauci putent, nec de potentia absoluta Dei fieri id posse, & ideò maxima premuntur difficultate omnes in explicando modo, quo dæmones, & animæ torqueantur igne inferni, quod non foret adeò difficile explicatu, si posset ignis tanquam instrumentum Dei agere in spiritum, sed phantasma quamuis illustratum, vel eleuatum ab intellectu agente, corporeum est; ergo non potest vllo modo agere in intellectum possibilem ad producendam speciem intelligi-
50 bilem. Secundò, quia instrumentum præsertim apud D. Thom. debet habere præuiam aliquam operationem ex propria virtute circa passum, per quam disponatur, vt possit eleuari à principali agente, alioqui si nihil proprium habeat, non dicetur agere ipsum, sed solùm agens præcipuum, vt si serra propria virtute non secaret, eleuari non posset ab artifice ad producendam cum eo effectum artis, sed constat phantasma, etiam illuminatum nihil agere posse propria virtute circa intellectum possibilem: cùm iste sit spiritualis, & illud corporeum: ergo nec poterit vllam habere causalitatem, etiam instrumentalem, ad producendam speciem.

51 Tertia opinio asserit *ad productionem speciei intelligibilis concurrere intellectum agentem vt præcipuam causam; phantasma verò vt instrumentum.* Ita Diuus Thom. 3. par. quæst. 9. artic. 4. ad 2. sed expressiùs id docet quæst. 10. de Veritate, artic. 6. ad 7. hisce verbis: *In receptione, qua intellectus possibilis species rerum accipit à phantasmatibus, se habent phantasmata, vt agens instrumentale, & secundarium, intellectus verò agens, vt agens principale, & primum, & ideò actionis effectus relinquitur in intellectu possibili secundum conditionem alterius tantùm, & ideò intellectus possibilis recipit formas vt intelligibiles actu ex virtute intellectus agentis, sed vt simili-*
52 *tudines determinatarum rerum ex cognitione phantasmatum.* Capreol. in 2. dist. 3. quæst. 2. ad argum. Durand. contra 8. conclus. Caietan. 1. par. quæst. 55. articul. 2. ad 2. & quæst. 79. articul. 3. Ferrar. 2. lib. contra gentes, cap. 77. Soncin. 7. lib. Metaphys. quæstio. 12. & 14. Iauel. 3. lib. de anima, tractat. de intellectu agente, quæst. 3. Bañez 1. par. quæst. 79. articul. 3. dub. 4. & omnes ferè recentiores: & videtur nobis probabilior: quamuis difficile sit rationem aliquam efficacem eius reddere.

Duo igitur à nobis probanda sunt, primum, quod aliquo modo concurrat effectiuè phantasma ad productionem speciei intelligibilis, & non solùm tanquam materia, aut in genere causæ materialis. Hoc enim est, quod secunda opinio negat, & in quo conueniunt, prima, & tertia. Secundò probandum nobis est, quod talis causalitas efficiens phantasmatis instrumentaria tantùm sit, & non principalis, etiam partialis, vt asserit

asserit prima opinio; & primum quidem difficile est efficaciter probare, sed egregiam rationem eius insinuauit Diuus Thomas (si verba eius citata expendantur) sic formandam, species intelligibilis producta ab intellectu agente duo habet, & quod spiritualis sit, & quod sit similitudo talis rei determinatæ: ergò secundum vtramque rationem debet ei assignari efficiens causa, sed intellectus agens, qui absque dubio causa efficiens est eiusdem speciei secũdum rationem priorem, non potest eam producere secundum posteriorem, nisi effectiuè concurrente phantasmate; ergò non potest ei denegari aliqua efficientia. Probatur minor, quia à solo intellectu agente, & conuersu eius non potest habere species determinatam repræsentationem; imò nec potest esse repræsentatiua obiecti: quia intellectus agens ex se nullam habet similitudinem cum obiecto: ergò nec potest solus producere similitudinem eius, quæ est species; necesse est ergò tribuere aliquam efficientiam phantasmati coniuncto cum intellectu agente, vt ita species secundum vtramque rationem possit ab eo simul cum phantasmate operante effectiuè procedere. Et si dixeris sufficienter determinari intellectum agentem per solam præsentiam 54 phantasmatis præbentis ei determinatam materiam pro determinata specie producenda, etiam si nullam efficientiam præstet ad productionem eius: sed materialiter tantùm concurrat, quemadmodum imago ad cuius similitudinem altera depingitur. Probo non posse hoc modo se habere phantasma, 55 quia nulla causa realis determinatur per solam præsentiam alterius rei ad productionem talis effectus, vt euidenti inductione constat; ita vt nullus dari possit casus talis determinationis: sed vt minimum ad eam requiritur subiectum, vel materia sub determinatis dispositionibus talem formam potius, quàm aliam petentibus; ergò non sufficit præsentia phantasmatis ad determinandum intellectum agentem ex se omninò indifferentem, quia nec potest se habere tanquam subiectum, vel materia tali modo dispositum: cum constet non posse intellectum agentem circa illud agere, vt circa subiectum. Nec tandem potest se habere phantasma, tanquam causa exemplaris: quia exemplar solum potest reperiri in agentibus per cognitionem, qualis non est intellectus agens: quare nec potest se habere phantasma ad illum tanquam imago, ex qua veluti depingat alteram. Quod verò à quibusdam recentioribus ex- 56 cogitatur, nempe phantasma per solam sympathiam determinare intellectum agentem absque concursu aliquo efficiente. Insufficiens est, quia cum sit determinatio obiectiua in ordine ad productionem similitudinis eiusdem obiecti, & species

p oducta sit virtus eiusdem obiecti, vt talis concurrens ad intellectionem,nõ est intelligibile, quod absque efficientia eiusdem obiecti,seu phantasmatis naturaliter producatur. Alioqui etiam posset dici, quod per solam sympathiam determinatur sensus interior ab specie expressa inferioris absque vlla efficientia; quod patet esse falsum; denegari ergò non potest phantasmati efficientia aliqua ad productionem speciei.

57 Sed quod efficientia hæc non sit partialis causæ, etiã minùs principalis, vt asserit Scotus:sed solius instrumenti; probatur, quia hoc est apertum discrimen inter partialem causam, & instrumẽtum,quod illa attingit effectum propria virtute, & non per solam motionem alterius causæ: instrumentum verò non potest propria virtute effectum attingere: sed tanquam virtus alterius,vel per solam eleuationem eius:sed phantasma nõ potest propria virtute agere circa intellectum possibilem, nec attingere speciem intelligibilem: cùm vtrumque sit spirituale, phantasma verò quomodocumque acceptum materiale, & corporeum,ergò repugnat ei concursus partialis causæ efficientis.

58 Ad argumentum pro Scot. distinguendum est antecedens, quod obiectum sit causa efficiens speciei per virtutem obiectiuam, quam habet: nam speciei proportionatæ propriæ virtuti, & in potentia etiam sibi proportionata, verum est, & experientia probatum in obiectis sensibilibus: sed speciei superioris ordinis, & in potentia etiam altioris ordinis producendæ,planè falsum; & ita se res habet in phantasmate repræsentante obiectum materiale, cuius virtus obiectiua inferioris ordinis est respectu speciei intelligibilis, atque etiam intellectus, in quo producenda est, cùm materiale, & corporeum sit phantasma :intellectus verò,& species spirituales, & incorporeæ,& propterea nec phantasma, aut obiectum ab eo repræsentatum propria virtnte possunt immutare intellectum, nec producere in eo speciem. Etsi dicatur effectum cuiuslibet causæ procedere similem virtuti propriæ eius, per quam operatur, & non instrumento: sed species intelligibilis procedit similia phantasmati, & obiecto ab eo repræsentato: cùm illud idem repræsentet:ergò erit causa eius per virtutem propriam,& non instrumentum, quia effectus non assimilatur instrumento non

59 agenti per virtutem propriam. Respondeo phantasmata,seu obiectum ab eo repræsentatum duo habere; nempe rationem obiectiuam: sed improportionatam, & ratione prioris non est instrumentum :sed ratione posterioris,quia propter improportionem non potest agere, nisi eleuetur; imò propter eam eleuatur,quia si haberet proportionem, præcipua, ac totalis causa foret speciei, & nullo modo indigeret intellectu agente ad illam

illam producendam; propter rationem igitur obiectiuam assimilatur ei species intelligibilis, & propter improportionem habet rationem instrumenti, cui non posset assimilari species, nisi adesset obiectiua ratio. Ad formam igitur argumenti dum dicitur, effectum non assimilari instrumento, distinguo; sub ratione instrumenti concedo: nam alioqui cuicumque instrumento assimilaretur: nego tamen, quod non assimilatur ei vt instrumento tali, nempe obiectiuo, quod quidem propter improportionem habet rationem instrumenti, non propter rationem obiectiuam.

Testimonium D. August. in fauorem secundæ opinionis 60
propositum intelligitur de causalitate propriæ virtutis, qualis est in causa principali totali, vel partiali; non de instrumentaria, quam non habet instrumentum ex propria virtute: sed ex virtute causæ principalis, quæ cùm sit eiusdem ordinis cum subiecto, circa quod agit, & cum effectu, quem circa illam producit, non dicitur agere in rem superiorẽ, nec producere effectum se superiorem, vt si ad propositum accommodetur. Phantasma non agit in intellectum possibilem, nec producit in eo speciem intelligibilem propria virtute corporea, & materiali, & ideò nec vt materiale, & corporeum est: sed vt eleuatum ab intellectu agente spirituali, & immateriali; quare licet secundum se sumptum sit inferioris ordinis, non vt tale agit: sed vt aliquo modo attingit ordinem superiorem, hoc igitur modo non negat D. Augustinus agere posse: sed priori, vt contextus verborum ostendit.

Ad primum argumentum eiusdem sententiæ negandum est 61
antecedens, quod corpus non possit agere in spiritum, etiam vt instrumentum: nam valdè probabile est Sacramenta producere gratiam in anima, vt instrumenta Physica eleuata à Deo. Nec in eo posita est præcipua difficultas pœnæ dæmonum, an possit ignis vt instrumẽtum Dei actione Physica in eos agere: sed potius in modo, quo per talem actionem ignis, vel per alligationem in eo, aut quouis alio possit eis grauis adeò inferiori pœna; quare ex hoc non potest probari, quod phantasma non posit agere in intellectum posibilem virtute agentis. Sed licet admitteretur corpus nullo modo posse agere in spiritum, non probaretur, quod phantasma non posit agere in intellectum: nam ipse, & anima, non sunt purè spirituales, sicut Angeli: sed sic anima spiritualis est, vt sit vera forma corporis, sic intellectiua, vt simul sit vegetatiua, & sensitiua; sic spiritualis, vt per informationem corporis perficiatur in proprio esse, atque etiam in modo intelligendi sibi connaturali. Vnde fit, vt sic intellectus eius habeat sibi naturaliter subordinatas potentias sensitiuas,

sensitiuas, vt mediis operationibus earum perficiatur in eodem modo intelligendi: & hinc est, quod phantasma hominis propter radicationem in eadem anima cum vtroque intellectu, & propter naturalem subordinationem, & sympathiam aptum sit eleuari ab eodem intellectu agente ad producendam speciem in intellectu possibili eiusdem obiecti materialis à se repræsentati.

62 Ad secundum resp. ex his, quæ in 7. lib. Physic. adnotaui de instrumentis, necessarium quidē esse, quod instrumentum aliquid proprium habeat, ratione cuius possit eleuari ab agēte præcipuo, eique correspondeat aliqua ratio in effectu producto ab vtroque; quamuis non sit necessarium, quod habeat ex propriis operationem distinctam ab actione agentis præcipui; habet igitur ex propriis phantasma esse expressam similitudinem obiecti naturaliter subordinatam intellectui, & quæ posset imprimere speciem obiecti à se repræsentati potentia sibi proportionata, ex quo aptum est, vt eleuetur ad imprimendam speciem eiusdem obiecti in intellectu, ex quo etiam correspondere potest ei in specie intelligibili ratio similitudinis talis obiecti, quamuis non possit ex popria virtute distinctam habere operationem ab intellectu agente circa possibilem: solùm eandem operationem cum eo, eleuatum ab eo exercere, quod ad rationem instrumenti sufficere putandum est.

QVÆSTIO IV.

An intellectus agens, & possibilis sint potentiæ animæ realiter distinctæ.

63 PRæsupponit titulus quæstionis, quod intellectus agens sit potentia, seu virtus animæ, per quam materialia obiecta intelligibilia solùm in potentia ab intellectu possibili fiunt actu intelligibilia per speciem intelligibilem spiritualem productam in eo ab eodem intellectu agente simul cum phantasmate: & hanc potentiam animæ spiritualem esse, & immaterialem, sicut anima ipsa, in qua est. Nec esse corpori, aut alicui parti, vel organo eius permixtam, quod est non esse organicam, sicut visum, & alios sensus: sed immediatè inhærere animæ, & ideò separabilem esse corpore cum eadem anima, quæ omnia docuit expressè, atque probauit Aristoteles cap. 5. huius libri, & D. Thom. efficaciter etiam probauit 2. lib. contra gentes, cap. 78. & 1. par. quæst. 79. art. 4.

64 Vnde sequitur primò errasse in principiis veræ philosophiæ omnes, qui intellectum agentem amittentes illum non intra animam: sed extra, ac separatam ab ea posuerunt. Et in primis Plato 6. lib. de Republic. qui videtur sensisse intellectum agentem esse lumen diuini intellectus mentes nostras irradians, ac eis

eis imprimens intelligibiles ſpecies, per quas materialia obie-
cta fiant actu intellibilia.Deinde errauit Auicenna 9. lib. Me-
taphyſ.cap.4.& in lib.narural.cap. 5. qui intellectum agentem
poſuit ſubſtantiam quidem creatam extra animam, vt An-
gelum, vel quid ſimile, à quo nobis imprimantur earun-
dem rerum ſpecies. Quod etiam tenuere cum eo Auemp. in 65
epiſt: de lumine, & Auerr.in lib.de beatitudine animæ, cap. 5.
& tam iſti, quàm Plato conſequenter putauerunt vnum eſſe
intellectum agentem in omnibus hominibus: nam ſi ſepara-
ratus eſt ab anima,non eſt cur multiplicetur : ſed vnus cum ſit
poterit omnibus hominibus ſpecies imprimere. Secundò ſe-
quitur erraſſe etiam alios (licet minùs) qui cùm ponerent in-
tellectum agentem intra animam, dixerunt eſſe habitum prin-
cipiorum,per quem cognoſcimus prima principia. Et vocatur
ab Ariſtotele intellectus principiorum, 6. lib. Ethic. cap. 6.
& 11.& cap.5.huius librj, vocat eum habitum,vel artem.Hanc
ſententiam referunt Alb.in Summa de homine,cap.3. & Diuus
Bonauent.in 2.diſtinct.14.artic.2.quæſt.4. Et tandem errarunt
alij, qui putarunt eſſe lumen quoddam deriuatum in animas
noſtras ab aliqua ſubſtantia ſuperiori creata,& habere modum
qualitatis tertiæ ſpeciei, quam ſententiam refert idem Albert.
Magn. 2.lib. de anima,tract.2.cap.8. Probatur autem vtroſque 66
erraſſe, quia habitus principiorum præſupponit notitiam ter-
minorum; ergò intellectum agentem, à quo producuntur ſpe-
cies eorum, quare repugnat intellectum agentem eſſe habi-
tum:& cum intellectus agens ſit virtus naturalis animæ proxi-
mè ordinata ad agendum, non poteſt eſſe qualitas tertiæ ſpe-
ciei:ſed primæ,quæ eſt naturalis potentia.

Hac igitur veritate præſuppoſita, ac probata aduerſus hos
omnes philoſophos, quod intellectus agens ſit potentia ani-
mæ,præſuppoſito etiam alio quod ſuperius oſtendimus, vide-
licet non eſſe potentiam cognoſcitiuam, aut intellectiuam,
quærimus an ſit eadem cum intellectu poſsibili,ſeu cognoſcen-
te, vel diſtincta realiter.

Et prima opinio negat eſſe potentias realiter diſtinctas : ſed 67
eandem eſſe putat prædicta officia diuerſa habentem,à quibus
diuerſa nomina intellectus agentis,& poſsibili accipit, quam
probabilem reputant Tolet. quæſt. 14. huius libri. Conimbr.
cap.5.quæſt.1.art.2.Suarius tom.1.in 3.part. D.Thom.diſp.30.
ſect. 2.ad finem : ſequuntur verò Maior in 2. diſtinction. 16.
quæſtio.vnica. Abulenſ.in cap.23.Exodi.qu. 70. Niphus lib.1.
de intellectu, tract. 4. cap.21. & ex recentioribus non pauci.
Quorum præter rationes alias, hoc videtur potiſſimum fun-
damentum, quod non ſunt multiplicandæ entitates reales
præter

(præsertim si sint potentiæ ad operandum) sine ratione conuincente, sed non datur ratio cõuincens ad distinguendas has potentias, vt constabit ex discursu quæstionis; ergò non debent poni distinctæ potentiæ intellectus agens, & possibilis.

68 Sed ratione probant primò, quia si intellectus agens distincta potentia est à possibili: sequitur hæc aperta contradictio, quod sit potentia vitalis, & non vitalis, vitalis quidem, quia sequitur naturaliter animam, quæ est principium vitæ; cum ea conuertitur, & cum ea separatur à corpore: quod verò vitalis non sit, probatur, quia non est principium actu vitalis, nam solùm est principium producẽdi speciem intelligibilem, quam productionẽ fatetur opposita sententia non esse actũ vitalẽ: & probatur apertè, quia productio speciei sensibilis impressæ non est actus vitalis: cùm fiat à solo obiecto non viuente: ergò nec

69 productio speciei intelligibilis. Probãt secundò, quia si intellectus agens ponatur distincta potentia à possibili sequitur hanc potentiam ociosam esse in anima, & omninò inutilem in statu separationis à corpore, quia nullum prorsus actum in eo statu habere potest; cum nulla sit ibi productio specierum ex phantasmatibus, hoc autem magnum incommodum est.

70 Secunda opinio *ponit intellectum agentem esse potentiam animæ realiter distinctam ab intellectu possibili ita* D. Thomas expressè. 1. p. qu. 79. artic. 7. his verbis. *Diuersificatur tamen potentia intellectus agentis, & intellectus possibilis, quia respectu eiusdem obiecti aliud principium oportet esse potentiam actiuam: quæ facit obiectum esse in actu, & aliud potentiam passiuam, quæ mouetur ab obiecto in actu existente, &c.* Et paucis interpositis. *Sic igitur nulla alia differentia potentiarum in intellectu esse potest, nisi possibilis, & agentis.* Et artic. 10. eiusdem quæstionis vbi sic ait: *Intellectus agens: & possibilis sunt diuersæ potentiæ, sicut & in omnibus alia est potentia actiua, & alia passiua*, Ita Caietan. & Bannez, artic. 3. eiusdem quæstionis dubio 1. Ferrar. 2. lib. contr. gent. cap. 77. & 78. estque communis in schola D. Thom. quam Scotus etiam sequitur in 1. distinct. 3. qu. 8. ad primum. Albert. Magn. in Summa de homine, tract. de intellectu agente, quæst. 6. & ex recentioribus Toletus, Conimb. locis citatis, & noster Valentia, 1. part. disput. 6. qu. 5. puncto 2. ad finem: qui omnes sentiunt esse propriam Aristotel. quia vbicunque de intellectu agente, & possibili loquitur, tanquam de diuersis potentiis loquitur, præsertim in principio huius capitis, text. 18. vbi sic ait: *Est quidam talis intellectus, qui omnia fit, quidam verò, qui omnia facit.* Et tex. 19. *Et hic intellectus separabilis est, & immixtus, & impassibilis, substantia actu existens, semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia.* Et videtur nobis probabilior; non solum

solùm propter tantorum virorum authoritatem, sed ob efficaciora argumenta.

Primum colligimus ex verbis D.Thom.in primo loco; nam 71
potentiæ distinguuntur ex diuerso modo operandi circa sua obiecta, non enim possunt diuersi modi operandi comprehendi ab eadem potentia, vnde hac potissimum ratione probamus intellectum esse potentiam realiter distinctam à voluntate, quia diuersos habent modos operandi; nam intellectus tanquam potentia cognoscitiua, & ideò passiua operatur attrahendo ad se obiectum, sibique coniungendo:voluntas verò po- 72
tius operatur per modum inclinationis, ac tendentiæ in obiectum præsupposita cognitione intellectus, & quia isti modi operandi diuersi, quorũ vnus præsupponit naturaliter alterum, non possunt per eandem virtutem exerceri, distingunt diuersas: sed intellectus agens, & possibilis habent diuersos modos operandi;quorum vnus præsupponit naturaliter alterum; ergò sunt potẽtiæ realiter distinctæ. Minorem probo, quia proprius modus operãdi cuiuslibet potentię cognoscitiuæ, & consequenter passiuæ est per attractionem obiecti ad se, sibique illud cõiungendo: modus verò operandi intellectus agentis, tanquam potentiæ actiuæ, nec est per attractionem obiecti ad se, neque illud sibi coniungendo:sed potius producẽdo illud, nempe speciem intelligibilem, quæ est proprium eius obiectum, ad quod producendum per se ordinatur, & hanc productionem præsupponit naturaliter modus operandi per cognitionem;ergo habẽt distinctos modos operandi;quorum vnus præsupponit naturaliter alterum. Nec potest dici quod modi isti operandi diuersi, 73
sint inadæquati, & ideò possint conuenire eidem potentiæ, sicut modi operandi internorum sensuum, pro quibus vnam tantùm potentiam ponimus. Quia operationes, vel modi operandi inadæquati debent conuenire in vna aliqua ratione communi, adæquata quidem tali potentiæ, sub qua comprehendãtur omnes, tanquam inadæquati, vt in eisdem internis sensibus contingit; nam omnes modi operandi, & omnes operationes internæ conueniunt in ratione communi adæquata cognoscendi obiectum sensibile, sub qua comprehenduntur omnes tanquam inadæquatæ: sed modus operandi intellectus agentis, & possibilis, & operationes eorum, non possunt habere rationem communem, quæ sit adæquata eidem potentiæ, & sub qua comprehendantur propriæ, tanquam inadæquatæ; ergo nec possunt esse inadæquatæ. Minorem probo, quia neque conueniunt in modo operandi per attractionem obiecti ad se, nec operationes in ratione cognitionis obiecti. Ex quo aliud argu- 74
mentum desumo satis efficax, quia nulla potentia cognoscitiua inuenitur,

inuenitur, quæ possit habere actum, qui non sit cognitio, nec appetitiua, quæ non sit appetitio, vt in sensibus, voluntate, & appetitu constat, sed intellectus possibilis est potentia cognoscitiua; ergò nullum potest habere actum, qui non sit cognitio; sed constat productionem speciei non esse cognitionem; ergò nec potest esse actus intellectus possibilis, sed alterius potentiæ ab eo distinctæ, quæ est intellectus agens.

75 Probatur tandem, quia ad productionem speciei intelligibilis concurrit phantasma cum intellectu agente tanquam instrumentum eius, sed eadem est actio realis instrumenti, & principalis causæ: ergò eadem est actio realis phantasmatis, & intellectus agentis circa intellectum possibilem, sed actio phantasmatis circa intellectum possibilem est transiens: cùm non maneat apud se, sed transeat ad intellectum possibilem, tanquam ad subiectum, in quo recipitur: ergo repugnat hanc eandem actionem esse ab intellectu possibili realiter, tanquam à principio actiuo, sed ab alia potentia, quia nihil potest agere in se ipsum actione transeunte, sed immanente, nec possibile est eandem actionem realem simul esse immanentem, & transeuntem.

76 Fundamentum oppositæ sententiæ conditionatum est, quod non sint entitates, vel potentiæ multiplicandæ sine vrgenti ratione: vrgens verò ratio non debet esse demonstratiua, sed satis est intra latitudinem probabilitatis esse efficacem. Et in hac parte extant rationes pro distinctione reali intellectus agentis à possibili satis probabiles, & in hoc genere vrgentes, atque efficaces à nobis allatæ, extat etiam authoritas totius fermæ Scholæ, quæ abundè satis sufficiunt, vt nostra potius sententia, quàm opposita amplectanda sit. De sensibus verò internis, qui obiici possent, diuersam esse rationem, probauit prima ratio nostra, & efficaciores longè rationes attulimus pro eorum vnitate, quàm afferantur pro identitate intellectus agentis, & possibilis.

77 Primum argumentum si aliquid probat, æquè procedit contra sententiam oppositam, ac contra nostram; nam ex eorum sententia sequitur eandem operationem esse vitalem, & non vitalem, quod sic probo: operatio per quam intellectus possibilis imprimit sibi species, procedit à potentia consequente naturam animæ rationalis, quæ est principium vitæ, ergo est vitalis; nam hæc videtur esse definitio vitalis operationis, ex alia verò parte probatur, quod non sit vitalis, quia terminus eius, qui est species, produci potest ab agente extrinseco, & in sensibus à solo obiecto non viuente producitur. Dicendum igitur est, intellectum agentem non esse potentiam

potentiam vitalem, sed inferiorem vitalibus, vt ex modo agendi eius, simili modo agendi potentiarum inferiorum, vt caloris, aut luminis satis est manifestum, & ideò nec productio speciei ab eo vitalis est operatio, sed solùm habet esse præuiam, atque ex se ordinatam ad vitalem operationem. Nec satis est, quod intellectus agens procedat ab anima, quæ est principium vitæ, quia non procedit ab ea, vt à principio vitæ, sed secundum rationem inferiorem formæ substantialis eo ferè modo quo procedit ab eadem anima, tanquam à substancia spirituali proprietas substandi accidentibus spiritualibus, vel alia similis. Imò eo modo quo tenentur dicere authores oppositæ sententiæ productionem speciei procedere ab intellectu possibili, non vt à potentia vitali, sed secundum rationem inferiorem potentiæ non vitalis.

Ad secundum neganda est consequentia, quod intellectus agens in statu separationis animæ à corpore ociosus sit, vel superfluus, quia licet pro tempore illo careat propriâ operatione, habiturus est eam post reunionem eiusdem animæ perpetuò in corpore permansuræ. Quemadmodum ergo non iudicatur inutilis, vel ociosus in statu separationis appetitus naturalis animæ ad informandum corpus, quamuis pro toto illo tempore non informet, sed satis esse existimatur, vt ociosus non sit, quod suo tempore informatura sit, & informauerit: ita non potest ociosus iudicari intellectus agens in statu separationis, licet in eo non operetur, sed satis est operaturum esse, dum anima reüniatur corpori. Imo etiam, si nunquam foret ampliùs operaturus, ociosus non esset, sed satis esse iudicaretur, quod aliquando operatus fuerit, & pro toto sequenti tempore, aut etiam pro tota æternitate ad ornatum, & integritatem animæ rationis quantum ad omnes suas virtutes permaneret. Quod exemplo potentiæ vegetatiuæ ostenditur in corporibus beatorum permanentis, quamuis nullam operationem sit habitura in tota æternitate, nam in illo statu, nec nutriuntur corpora, nec vllâ fit conuersio alimenti, quam constat esse propriũ actum huius potentiæ, & nihilominus nec ociosa iudicatur, quia iam habuit proprium actum, & ad integritatem corporis viuentis, quoad omnes suas potentias, quas accipit ab anima necessarium iudicatur permanere. 78 79

APPENDIX

DVBIVM.

Vter ſit altero perfectior intellectus agens, vel poſſibilis.

PRæſuppoſito, quod ſint diſtinctæ potentiæ, quærimus, vtra ſit nobilior altera.

Et videtur nobiliorem eſſe intellectum agentem, quia Ariſtoteles id expreſsè docet, & probat; c. 5. huius libri textu 19. his verbis. *Semper enim honorabilius eſt agens patiente, & princi-*
80 *pium materia.* Nomine autem agentis, atque principij agentem intellectum deſignat, & nomine patientis, & materiæ intellectum poſſibilem; ergò ſentit illum eſſe nobiliorem. Quod docuit etiam D. Thomas 2. diſt. 20. qu. 2. art. 2. ad 2. inquiens intellectum agentem altiorem potentiam eſſe, quàm poſſibilem.

Dubium hoc hac diſtinctione ſoluendum eſt: Intellectus poſſibilis potentia paſſiua vocatur, non quod purè paſſiua ſit, vel ſolum habeat pati, ſeu recipere; nam ſi hoc ſolùm haberet, omnium potentiarum eſſet imperfectiſſima, ſed paſſiua ideò dicitur, quia cognoſcitiua eſt, & in ordine potentiarum intellectiuarum infima, quia ex ſe non habet vllam formam intelligibilem, per quam poſſit proprium actum cognitionis exercere, nec petit ex propria natura, vt ei infundatur, ſed vt ab obiecto media aliqua actiua virtute eam recipiat eductam ex propria potentia, quod eſt ſub genere intellectiuæ potentiæ im-
81 perfectiſſimum. Habet igitur perfectionem intellectiuæ potentiæ (quæ abſque dubio maxima eſt) ſed cum prædicta imperfectione ſibi ab intrinſeco annexa. Ideò dupliciter conſiderari poteſt, vel ſecundũ proprium actum vitalem intelligendi, quem tanquam actiuum, atque intrinſecum principium elicit, vel ſecundum paſſionem, & receptionem ſpeciei intelligibilis præuiam, ac neceſſariam ad intelligendum.

Et iuxta has duas conſiderationes dicendum eſt, quod ſi fiat comparatio intellectus poſſibilis cum agente ſecundum priorem (quæ abſoluta eſt,) longè perfectior eſt illo, ſicut potentia vitalis, & actus cognitionis perfectiores ſunt non vitalibus: Si verò comparentur ſecundum conſiderationem poſteriorem (quæ ſolùm vocatur ſecundum quid) perfectior eſt intellectus agens, quia in quolibet genere perfectius eſt agens paſſo. Ariſtoteles igitur, & D. Thom. ſolùm loquuntur iuxta hanc poſteriorem conſiderationem; non iuxta priorem, & eodem modo procedit argumentum; quare nihil probat aduerſus ſolutionem dubij traditam.

TRA

TRACTATVS DE NATVRA, ACTV ET OBIECTO intellectus possibilis.

QVÆSTIO I.

An sit, & quid intellectus possibilis.

QVidam putantes animam rationalem non informare corpus, sed ei assistere ad intelligendum, sicut nauta assistit naui ad motum, consequenter posuerunt intellectum possibilem separatum à corpore cum ipsa anima, plenúmque speciebus à principio: per quas intelligens anima ipsa communicat intellectionem corpori, sicut nauta communicat motum naui. Ita quidem vt pro singulis, ac distinctis hominibus dentur singuli, ac distincti intellectus eis assistentes. Ita videtur sensisse Plato, & eum secutus Plut. vt testatur Phil. cap.4. huius lib. 82

Alij verò putauerunt intellectum possibilem pertinere ad substantiam animæ rationalis, quæ ex possibili, & agenti tanquam ex duplici parte substantiali composita est: ex possibili quidem, vt materia, & ex agente, vt forma; vnumque in omnibus hominibus singulis assistentem ad intelligendum; eam verò semper intelligere, quia non intelligit per species, sed ex eo solum, quod lumen intellectus agentis communicatur possibili, homines verò successu temporis intelligere, quia licet à principio suæ generationis eis assistat anima, & intellectus, sed non communicatur eis à principio lumen intellectus agentis, sed procedente tempore, & quò plus vel minus eis communicatur, plus etiam vel minus intelligunt. Ita sentiunt Themist. in suo 2. lib. de anima, à cap. 13. Ita etiam Theophrastus, vt testatur Auerr. 3. lib. de anima comm. 5. & ab hac sententia hoc solum differt idem Auerr. quia vtrumque intellectum ponẽs in anima, non eos ponit tanquã partes componentes, sed tanquã virtutes eius. Et hi omnes negant omninò intellectum esse potentiã organicam, sed extra organicas eum omninò collocant in anima. 83 84

Sed alij, organicam potentiam illam efficiunt in mixtione elementorum resultantem cum anima ipsa, & ideò vtrumque corruptibilem, ac mortalem. Ita sentiũt Auemp. & Albumazar, quos citat Auerr. vbi supra. Et Alex. ca.4. huius lib. Sed diuersis incedunt viis: nam isti putant intellectum possibilem esse virtutem animæ organicam recipientem influxum ab intellectu agente separato, qui est Deus, & per talem influxum recipere etiam ab eo species, per eásque intelligere. Illi verò influxum 85

intellectus agentis separati concedentes, negant quod ab eo recipiat species, sed putant intellectum esse virtutem imaginatiuam singulorum hominū habentem propria phantasmata à se formata mediis externis sensibus, eiusmodi autem phantasmata imaginatiuæ virtutis per influxum intellectus agentis illustrari, & per talem illustrationem relucere in eis naturam vniuersalem, sine conditionibus singularitatis: cùm ante illustrationem repræsentarentur cum eis; & ita imaginationem ipsam per species proprias, seu phantasmata sic illustrata intelligere, & non per alias ab intellectu agente receptas.

86 Vera tamen sententia Aristotelis cap. 4. huius lib. duo asserit. Primum, *quod intellectus possibilis, seu cognoscitiuus rerum sit potentia animæ rationalis ei inhærens, & propriam naturam eius consequens, eique concessa ad intelligendum res omnes.* Secundum, *non esse potentiam organicam, sicut sensitiuam, nec immediatè inhærere corpori, vel alteri parti eius, sed animæ, & media anima esse in toto corpore, & in singulis partibus eius, & ita animam esse, quæ immediatè per ipsum intelligit, & communicata anima corpori per informationem, communicari ei intellectum, & operationem eius; ita vt verum sit hominem intelligere per animam, & intellectum.* Ita sentiunt cum Aristotele cæteri omnes interpretes, tam recentiores, quàm antiqui, in eodem capit. 4. ita etiam Scholastici cum Diuo Thoma 1. part. quæst. 79. art. 1. & 2. & Scoto in 1. distinct. 3. Et probatur hoc argumento, sicut

87 sentire conuenit homini ratione naturæ sensitiuæ sibi essentiali, atque intrinsecæ, ita intelligere, & velle conueniunt homini per naturam rationalem: cùm notum sit ei soli, & non brutis conuenire; sed sensus per quos elicit sensationes non possunt esse extra ipsum nec virtutes ab eo separatæ: ergo nec intellectus, & voluntas, per quas virtutes elicit intellectiones, & volitiones possunt esse ab eo separatæ, aut extra ipsum; sed necesse est intra ipsum hominem esse, præsertim cùm anima cuius virtutes, & potentiæ sunt, sit vera forma informans corpus, & constituens eum eo hominem. Probatur minor, quia

88 sensationes, & intellectiones sunt vitales operationes hominis, vt sensitiui, & intellectiui, sed operationes vitales debēt procedere à principio intrinseco efficiente: ergo sensus & intellectus qui sunt potentię, à quibus procedunt, debēt esse intra ipsum, & non extra, falsum est ergo extra hominem intellectum ponere.

89 Secundum quod asserit vera sententia, est intellectum possibilem non esse potentiam organicam immediatè inhærentem corpori, vel alicui parti eius: sed immediatè esse in anima tanquam in subiecto, & media anima esse in corpore, & singulis eius partibus; Probatur primò, ex modo operandi, quia virtus organica

organica ita alligatur corporeo organo, vt nihil possit præter sensibilia ac singularia accidentia percipere, nec reflecti supra proprium actum, vt eum cognoscat: quæ omnia euidenti experientia sunt omnibus nota; sed intellectus non sola singularia cognoscit, sed vniuersalia, nec solùm sensibilia, & corporea, sed incorporea, reflectiturque supra proprium actum, & illum cognoscit, quæ omnia non minùs euidenter ostendit experientia: ergo euidenter falsum est, quod intellectus sit potentia organica, vt plures ex eisdem philosophis sentiunt.

Secundò quia euidens experientia docet omnem virtutem organicam lædi à vehementi sensibili, & debilitari debilitato corpore. Et eadem experientia docet intellectum non lædi ab excellenti intelligibili, sed quò perfectius est, magis ab eo perficitur, & quò magis debilitatur corpus, eò intellectus perfectiùs intelligit, vnde prudentiores videntur esse seniores: ergo intellectus possibilis non est potentia organica. 90

QVÆSTIO II.

An necessariò sint ponendæ species intelligibiles in nostro intellectu ad intelligendum.

SVfficeret in 2. lib. disputasse de speciebus sensibilibus, probasseque necessarias omninò esse ad sentiendum, vt putaremus nō esse minùs necessarias intellectui nostro ad intelligendum. Nisi adessent plures etiam ex his, qui eas in sensu admittentes, negauerint in intellectu dari, sed posse immediatè moueri à phātasmatibus, & per illa intelligere singularia omnia in eis repræsentata, & consequenter vniuersalia. Ita ex antiquioribus interpretibus Aristotelis Themistius in suo 3. libr. de anima cap. 20. Theophrastus, & Auemp. ad 4. cap. huius libri; ex Theologis verò Henri. quodlib. 4. q. 4. 5. & 8. & quodlibet. 5. q. 4. Durand. in 2. d. 3. quæst. 6. Bachon, q. 2. prolog. Goffri. quodlib. 9. q. 10. & Gab. in 2. d. 3. q. 2. quamuis author iste ad cognitionem intuitiuam dumtaxat necessarias non esse arbitretur, benè tamen ad abstractiuam. Probari potest hæc sententia exemplo internorum, atque externorum sensuum; nam propter solam subordinationem naturalem possunt interni cognoscere obiecta proximè eis repræsentata per actus externorum. Et appetitus fertur in suum obiectum ei repræsentatum per sensum, atque etiam voluntas in bonum repræsentatum sibi per intellectum: ergo poterit intellectus ipse ferri in obiecta sibi repræsentata per phantasmata, præsertim illustrata, in quibus naturæ vniuersales relucent, & quæ sunt actus, vel species expressæ phantasiæ sibi subordinatæ absque aliis speciebus. Secundò quia si intellectus intelligit per species: ergo semper, & necessariò erit in 91 92

actuali intellectione contra euidentem experientiam. Probatur consequentia, quia eas quas semel accipit, sẽper apud se retinet in memoria, ergò semper intelligit per eas, quia sola potentia, cũ specie obiecti sufficiens, principiũ intellectionis est.

93 Communis tamen, & vera sententia Scholæ, *tenet necessaria ponendas esse species obiectorum in intellectu possibili, per quas obiecta omnia possit percipere, nec sufficere phantasmata ad intelligendum.* Ita Alensis 2. p. q. 24. memb. 2. & 3. & q. 26. num. 2. & cæteri omnes Scholastici in 2. d. 3. Alb. Magn. art. 15. D. Bonau. art. 2. qu. 1. Richa. art. 3. qu. 2. Scotus q. 6. D. Tho. 1. p. q. 55. art. 1. ac tandem omnes interpretes Arist. præter citatos pro opposita sententia, c. 4. & 5. huius lib. Colligitur verò ex his, quæ de intellectu possibili docet Aristotel. cap. 4. & 5. videlicet actu nullum esse intelligibile, sed potentia omnia, fieri autem omnia actu per intellectum agentem, qui est omnia facere, quæ non possunt esse vera, nisi ratione specierum in eo productarum, per quas ei vniuntur obiecta, & dicitur ipse singula fieri in esse intelligibili, in quantum sibi repræsentantur per species; nam per se extra sunt, & ab eo separata.

94 Probatur deinde ratione primò, quia ab obiecto, & potentia pariter notitia, vt ex D. August. superiùs attulimus: ergò ex vtroque fit vna causa totalis, & completa eius; quare necesse est obiectum vniri intellectui ad talem concursum præstandum cum eo, sed constat non posse ei vniri per se, cùm sit extra ipsum, & ab eo separatum: ergò necesse est, quod per aliquam virtutem propriam vniatur, & hanc virtutem vocamus speciem intelligibilem. Hæc igitur necessaria est ad intelligendum. Ex quo efficaciter sequitur non esse minùs necessarias in intellectu nostro, quia si obiecta sensibilia proportionata sensibus non possunt cum eis concurrere ad sensationes, nisi eis vnita per species, à fortiori eadem obiecta sensibilia, & corporea omnia intellectui improportionata non poterut percipi ab eo, nec cum eo concurrere ad intellectionem, nisi proportionata fiant, & vniantur ei per species.

95 Et hęc argumẽta planè ostendunt non posse phantasma repræsentans obiectum concurrere per se cum intellectu ad notitiam eius eliciendam, cùm non sit ei proportionatũ, nec intimè præsens; sed extra ipsum, nec ideò posse per se ei vniri; nec eum reducere de potentia in actum, nisi media specie intelligibili spirituali, per quã fiat obiectum, quod repræsentat proportionatum eidem intellectui, & actu intelligibile ab eo, sitque intra ipsum, & intimè ei præsens; & ideò falsum esse fundamentum oppositæ sententiæ.

96 Exemplum verò de sensibus internis, & externis nihil valet; nam sensus internus non operatur per speciem, vel sensatio-

nem

nem externi, sed necesse est, quod his mediis producatur species alia in sensu interno ei proportionata, per quam fiat in actu primo potens elicere sensationem. Ita ergò licet phantasia sit potentia subordinata intellectui possibili, non sufficit species, vel sensatio eius ad reducendum actum intellectum possibilem, quia inferioris ordinis est, & omninò improportionata; cùm sit materialis, & corporea: sed requiritur necessariò species alia superior spiritualis proportionata intellectui, ad quam producẽdam ponitur intellectus agens eleuans phantasma, vt secum concurrere possit ad eam producendam. Voluntas verò, & appetitus non sunt potentiæ cognoscitiuæ, sed appetitiuæ, & ideò non operantur attrahendo ad se obiectum sibique vniendo, sed per modum inclinationis, ac tendentiæ in ipsum, vt est in se; quare nec sunt potentiæ passiuæ, nec indigēt specie per quam reducantur in actum, sed sufficit eis per speciem expressam potentiæ cognoscitiuæ repræsentari obiectum extra ipsas, vt in ipsum tendere possint.

Secundum argum. facilè soluit Auicenna lib. 6. natur. p. 6. cap. 6. admittens quidem species in intellectu, asserens verò statim intellectione facta transire, sicut species visibiles statim desinunt visione facta. Cuius ratio est, quia quidquid recipitur in intellectu, recipitur intelligibiliter: ergò transacta intellectione desinit, nec permanere potest. Hæc tamen sententia tanquam apertè falsa reiicitur à D. Thom. 2. lib. contra gentes, cap. 74. & 1. par. quæst. 79. art. 3. quia si in parte sensitiua conseruantur species ad sentiendum obiecta iam sensata, & pro eis conseruandis ponitur memoria, potiori iure debet poni in parte intellectiua, vt conseruentur; falsum est igitur, quod statim facta intellectione transeat: sed euidenti experientia probatur permanere in memoria intellectiua: cùm experiamur nos recordari præteritorum conceptuum rerum, quas iam semel cognouimus. Recipiuntur ergò in intellectu species intelligibiliter, hoc est, ad modum ipsius intellectus: sed non vt res intellectæ; imò potius vt formæ quasi habituales, & ideò non transeunt: sed permanent. Nec tamen semper intelligimus: sed indiget intellectus excitati à phantasmate, vt actu intelligat, de quo dicemus inferiùs. 97 98

QVÆSTIO III.

An species intelligibiles, quæ producuntur ab intellectu agente in intellectu possibili sint repræsentatiuæ rerum singularium, vel vniuersalium.

PRæsupposita necessitate specierum, iam incipimus agere de obiectis, quæ per eas intelligit intellectus. Et primò 99

occurrit disputandum de singularibus sensibilibus, atque cor-
poreis, an ea intelligat per species proprias ea repræsentantes
receptas ab intellectu agente, vel solùm recipiat ab eo species
vniuersalium, per quas consequenter, aut indirectè percipiat
singularia. Præsupponit autem titulus quæstionis tãquam cer-
tum, quod per cognitionem intellectiuam cognoscimus sin-
100 gularia sensibilia, & non solùm per sensus. Quod euidenti ra-
tione ab experientia deducta probatur: nam experimur omnes
nos intellectu cognoscere vniuersalia, quæ per sensum cogno-
sci non possunt, eáque definire, & distinguere à singularibus,
atque etiam vnum ab altero, vt genus à specie; sed impossibi-
le est per sensum hæc præstari, nec per intellectum, quin sin-
gularia sensibilia, ac determinata cognoscat: ergo euidens est
ea cognoscere per se, & non solùm per sensum. Minorem sic
probo; vniuersale non est cognoscibile, nisi cognitis inferio-
ribus, ad quæ intrinsecum dicit ordinem; cùm sit vnum in
multis ex propria definitione. Et si sit vniuersale specificum, vt
101 homo, vel equus, habet indiuidua pro inferioribus, vt Petrum,
& Ioannem; hunc, & illum equum: ergo repugnat cognosci
speciem, nisi cognitis indiuiduis, per quæ definitur, & ad quæ
dicit intrinsecum ordinem; euidens igitur est intellectum sin-
gularia cognoscere; intellectus etiam efficit propositiones de
subiecto singulari, vt hanc, Petrus est homo, & similes: ergo
coniungit extrema, quod non posset, nisi cognoscendo vtrum-
que. Nec posset corrigere sensum circa magnitudinem solis,
nisi eum cognoscendo. Et tandem cum sit potentia superior
sensitiuis, necesse est cognoscat, quidquid possunt ipsæ cogno-
scere, & hæc sunt singularia. Ex quibus sequitur euidenter fal-
102 sam esse sententiam Philop. & Alexand. cap. 4. & 5. huius lib.
Themist. in suo 3. lib. de anim. cap. 20. & Auerr. 3. lib. de anima
comm. 9. qui omnes negant intellectum per se cognoscere sin-
gularia, & solùm ea cognoscere per sensus sibi subordinatos.
Præsupposito igitur tanquam certo, quod intellectus sua co-
gnitione intelligat singularia materialia, quærit titulus quæ-
stionis, an per speciem propriam, quam sibi imprimat intelle-
ctus agens ea cognoscat, vel per speciem vniuersalis.

Et prima opinio tenet non dari speciem impressam repræ-
103 sentantem singulare materiale, nec per talem speciẽ propriam
ea cognoscere intellectum. Et ideò nec directè; sed per quan-
dam reflexionem. Ita D. Thom. expressè 1. p. quæst. 86. art. 1. &
ibidem Caiet. atque etiam 2. lib. contra gentes, cap. 100. & ibid.
Ferra. Capre. in 1. dist. 25. quæst. 2. argum. contra 2. concl.
Argen. in 4. dist. 50. art. 3. & cæteri Thomistæ nemine discre-
pante, & nouissimè eam sequuntur noster Ponsec. 2. lib. Me-
taph.

taph. cap.2.quæst. 3. sect. 5.& Conimbr. 1. lib.Phys. cap. 2. q. 4.art. 3. Probatur testimoniis Aristotelis, qui 2. lib. de anima, cap. 5. hoc discrimen constituit inter sensum & intellectum, quod sensus est singulariũ,intellectus verò vniuersaliũ; quare sentit intellectum non cognoscere singularia per se,& directè. Quod asserit etiam in hoc 3. lib. textu 10. his verbis: *Sensitiuo igitur calidum,& frigidum iudicat, & quorum ratio quædam ipsa caro, alio autem separabili, aut circumflexa se habet ad se ipsam cum extensa fuerit, carni esse discernit.* Quibus (licet obscuris) 104
duo asserit:primum,quod intellectus cognoscit hanc carnẽ singularem constantẽ tali temperamẽto calidi,& frigidi, aliisque qualitatibus in certo gradu,atque etiã cognoscit esse,seu essentiam carnis,quæ est quidditas eius abstrahens à conditionibus singularibus, & hoc est, cognoscere carnem in vniuersali. Postremũ,quod in cognitione vtriusque se habet sicut linea recta, hoc est, extensa secundum directam longitudinem, & rursus supra se reflexa, aut retorta. Et illo modo (recto quidem)vniuersale cognoscere intellectum, hoc verò modo, scilicet supra se reflexo, aut retorto cognoscere singulare.

Probatur deinde ratione: primò,quia intellectus est immaterialis: ergò ex proprio modo cognoscendi abstrahit à materialitate singulari tanquam à ratione sensui proportionata,sibi verò improportionata.Vnde intellectus agens producens species intelligibiles dicitur eas abstrahere, & consequenter naturas repræsentatas ab eisdem conditionibus singularibus, ac materialibus: sed sic abstrahere intellectum agentem est producere species repræsentantes naturas non repræsentatis conditionibus singularibus, & materialibus: ergò cognoscere eas intellectum possibilem abstrahendo ab eisdem conditionibus est cognoscere easdem in vniuersali; quare primò, per se, atque directè sola vniuersalia cognoscit; singularia verò indirectè tantùm,& per reflexionem.Secundò probat Fonseca, quia 106
intellectus noster medius est inter sensum,& intellectum Angelicum, perfectior quidem illo: sed imperfectior hoc; ergò species intelligibiles nostri intellectus medias quoque esse oportet inter sensibiles.& Angelicas: sed species sensibiles repræsentant sola singularia,& species Angelorum naturam vniuersalem, & omnia, vel plura singularia eius: ergò species nostri intellectus solùm repræsentant naturam vniuersalem, & non singularia,quare non poterit hæc: sed illam tantùm per eas cognoscere directè, & singulare per reflexionem.

Eiusmodi autem reflexio, per quam hæc sententia asserit 107
singularia materialia cognosci ab intellectu (in quo consistit maxima difficultas eius) tribus modis explicatur à diuersis.

Primò quidem à Caiet. vbi supra hoc modo, intellectus co-
gnoscens primo & per naturam vniuersalem videt non posse
per se consistere: sed necessariò esse debere in singularibus, &
ex hoc quasi per consequentiam, vel argumentum deuenit in
notitiam singularium, & ideò asserit intellectum argutiuè ea
cognoscere: sed fatetur Caiet. per hunc modum eam cognos-
cendi nullum singulare determinatum cognoscere, quia non
potest tale argumentum ducere ab vniuersali ad aliquod de-
terminatum singulare, potius quàm ad aliud; ideò ad nullum
determinatum: sed solùm ad singulare vagè sumptum; quare
hoc modo dumtaxat posse illud cognoscere. Secundo modo
108 sic explicatur ab aliis, intellectus cognoscens vniuersale refle-
ctitur supra suum actum, quem videt factũ per speciem ortam
à phantasmate, & ita cognoscit phantasma, & ex consequenti
naturam singularem per ipsum repræsentatam. Tertio modo
id explicat Fonsecam, & eum secuti Conimb. vbi supra, & asse-
runt quod species rei vniuersalis non repræsentat determina-
tè hoc, vel illud singulare: sed confusè, & quasi indeterminatè
omnia, & intellectus per eam informatus non potest hoc po-
tius determinatum singulare, quàm illud cognoscere, & ideò
109 nullum prorsus determinatum. Determinatur verò à phantas-
mate huius determinati singularis cum eodem intellectu con-
currere ad cognitionem talis singularis potius, quàm alterius,
quia sicut phantasma potest actiuè concurrere cum intellectu
agente actionem eius determinando; ita potest concurrere
actiuè cum possibili terminando cognitionem eius, eámque
determinando ad hoc singulare, quod repræsentat cognoscen-
dum potius, quàm ad aliud. Et meritò quidem determinari
posse à phantasmate intellectum possibilem aiunt propter co-
gnationem, aut similitudinem, quam habet species intelligibi-
lis cum phantasmate, à quo producta est, & quæ naturam vni-
uersalem repræsentat existentem in singulari eodem per idem
phantasma repræsentato. Et hunc modum cognoscendi singu-
laria videtur tradere D.Tho.1.part.quæst. 86.artic. 1. asserens
non posse intellectum cognoscere naturam vniuersalem per
propriam eius speciem, nisi conuertendo se ad phantasmata, &
per hanc conuersionem, quæ est quasi reflexio quædam dicitur
cognoscere singulare.
110 Secunda opinio tenet intellectum nostrum per se, & directè,
& ideò per propriam speciem cognoscere singulare materia-
le, & ita species, quas producit intellectus agens in possibili
per se, ac directè repræsentare singularia materialia. Ita Scotus
in 4.distinct. 45. quæst. 3. Richard. in 2.distinct. 24. quæst. 4.
Gregor.in 1.dist.3.quæst.1.artic. 2. Ocham.quæst. 5. Burlæus,
Mars

Mas.& Thienen. 1. lib. Phisic. Apollin. 3. lib. de anima, quæst. 12. Toletus ibidem; Valen. vbi sup. disput. 6. quæst. 7. puncto 1. con. 2. ita etiam sentit Durand. in 2. distinct. 8. quæst. 7. & est iam commmnis ferè inter recentiores. Probant primò, quia si aliquid obstaret vt per se, & directè cognosceretur ab intellectu nostro singulare materiale, & species ipsum per se ac distinctè repræsentans produceretur ab intellectu agente, esset singularitas, vel materialitas, vel vtraque simul: sed nihil horum obstat: ergo per se, & directè, ac per propriam speciem cognoscitur. Probatur minor, quia singulare materiale cognoscitur ab Angelo per se, & directè, atque etiam ab anima separata; & repræsentatur per se per species eorum: ergo nec impedit singularitas, nec materialitas, & de materialitate conuincitur non impedire, quia vniuersale naturæ materialis, vt homo in communi, vel equus materiale est, & cum sua materialitate repræsentatur per speciem, & intelligitur per se ab intellectu, ergo non impediet materialitas rei singularis, quin per se repræsentetur, & per se intelligatur. 111

Secunda ratio; quidquid potest cognoscere potentia cognoscitiua inferior per se, & directè, potest etiam superior: nam cùm hoc perfectionis sit, non potest in potentia inferiori reperiri, quin reperiatur etiam in superiori: sed sensus qui sunt inferiores potentiæ respectu intellectus, cognoscunt per se, & directè singulare materiale, ipsúmque repræsentant per se, & distinctè species sensibiles: ergo multò meliùs poterit per se, & directè cognosci ab intellectu, & repræsentari per species intelligibiles. Quibus non solùm euidens fit singularia cognosci ab intellectu: sed esse quæ primò se offerant ei cognoscenda, quàm vniuersalia: nam hæc non cognoscit intellectus, nisi à singularibus ea abstrahat; quare singularia non solum per se, & directè: sed priusquam vniuersalia. Ideò falsum planè esse, quod per reflexionem ex cognitione vniuersalis cognoscantur. 112

Ex his duabus opinionibus prior videtur mihi valdè probabilis propter solam authoritatem Diui Thomæ: posterior verò efficacioribus rationibus probatur, & quibus vix potest satisfieri, & ideò ab omnibus ferè hoc tempore defenditur, longéque plausibilior est. Et propterea eam defendere statui, & his assertionibus explicare eam, ac modum simul, quo cognoscatur singulare materiale. 113

Prima est, *intellectus agens per se, & directè producit in intellectum possibilem speciem repræsentantem distinctè singulare materiali determinatum.* Hanc probo ex his, quæ superius etiam ex mente Diui Thomæ definita sunt à nobis, & probatur hoc modo, intellectus possibilis est pura potentia in ordine ad formas

formas intelligibiles nullam habens in ſe, reducitur verò in
actum ab intellectu agente circa ipſum operante medio phan-
taſmate tanquam inſtrumento, à quo actio eius determina-
tur, vt ſpeciem talis obiecti, potius quàm alterius producat:
cum ex ſe ſit indifferens ad producendam ſpeciem cuiuſlibet:
ſed phantaſmata repræſentat naturam materialem contractam
per conditiones materiales indiuiduales, determinatas: ergò
vt eam ſic repræſentans concurrit cum intellectu agente & de-
114 terminat actionem eius: vt producat ſpeciem obiecti à ſe re-
præſentati, potius quam alterius; vnde ſequitur per talem
actionem ſic determinatam per ſe produci ſpeciem intelligi-
bilem intellectu in poſſibili repræſentantem illud idem ſingu-
lare materiale, vt tale per phantaſma repræſentatum.

Secunda aſſertio *naturaliter eſt impoſſibile, quod intellectus a-
gens producat ſpeciem repræſentantem naturam vniuerſalem, ſed
ſemper, & neceſſariò producit ſpeciem repræſentantem ſingulare:*
Probatur primò, quia non poteſt intellectus agens producere
ſpeciem in intellectu poſſibili, niſi ſecundum exigētiam phan-
115 taſmatis, & obiecti per ipſum repræſentati, à quibus modifi-
catur, ac determinatur actio eius, ſed phantaſma non repræ-
ſentat naturam vniuerſalem, ſed ſingularem, ac determina-
tam per tales conditiones materiales: ergò naturaliter eſt im-
poſſibile, quod concurrat cum intellectu agente ad produ-
ctionem ſpeciei repræſentantis naturam vniuerſalem; conſtat
autem nullam ſpeciem poſſe producere intellectum agentem,
niſi concurrente cum eo phantaſmate, & modificante actio-
nem eius: ergò naturaliter eſt impoſſibile quod intellectus
agens producat ſpeciem rei vniuerſalis. Et argum. hoc eodem
modo probat, ſi dicatur phantaſma concurrere tanquam in-
ſtrumentum, ſiue, vt partialem cauſam, vel vt materiam, ſi-
ue tanquam exemplar, vel quouis alio modo, vt conſideranti
116 eſt manifeſtum. Secundò, quia intellectus agens, & phantaſma
ſunt agentia naturalia; ergò operantur ex determinatione ad
vnum, & ex conſequenti ſemper eodem modo, ſed phantaſma
concurrit in quantum repræſentat obiectum; ergò ſemper, &
neceſſariò concurrit ſecundum quod repræſentat ipſum obie-
ctum, ſed quodcunque repræſentat rem ſingularem materia-
lem, & nullum rem vniuerſalem; ergò ſemper producitur ſpe-
cies rei ſingularis, & nunquam rei vniuerſalis. Probatur conſe-
quentia, quia ſpecies intelligibilis procedit ſimilis obiecto re-
præſentato per phantaſma, quia concurſus eius ſemper eſt ob-
iectiuus, & ideò tale obiectum, & non aliud debet neceſſariò
repræſentare ſpecies producta, quale repræſentatur phantaſma-
te obiectiuè concurrente.

Tertia

Tertia assertio *per primam cognitionem cuiuscumque obiecti nunquam cognoscitur vniuersale, sed semper singulare; & ideò primò cognitum ab intellectu nostro non est vniuersale, sed singulare.* Hæc sequitur ex præcedenti, quia prima cognitio cuiuslibet rei fit per speciem productam ab intellectu agente, & phantasmate eam in singulari determinato repræsentante, sed non potest produci ab intellectu agente, & phantasmate species repræsentans naturam vniuersalem, sed singularem tantùm, vt in præcedente conclusione assertum est atque probatum; ergò vera est hæc tertia assertio, quod prima cognitio cuiuscunque obiecti non potest esse eius vt vniuersalis, sed vt singularis. 117

Ex his autem tribus assertionibus tria alia infero. Primum, *non esse verum, quod singulare materiale cognoscatur à nostro intellectu cognitione reflexa, & non directa.* Quod efficaciter etiam probari potest ex refutatione illorum trium modorum quos retulimus, quibus talis reflexio explicatur à diuersis. Et primum à Caietan. excogitatum constat esse falsum, quia ex eo sequitur (id, quod Caietan. ipse concedit) nullum singulare determinatum cognoscere intellectum, sed vagum dumtaxat contra euidentem experientiam, quia species repræsentans vniuersale, & vniuersale ipsum repræsentatum non potest esse ratio cognoscendi vnum potius; quàm aliud: imò nullum secundum rationem determinatam, cum nullum repræsentetur in specie. 118

Quod verò secundus sit falsus, ita probo dum dicitur intellectum cognoscentem naturam vniuersalem reflecti suprà talem cognitionem, quam videt factam per speciem eductam ex phantasmate, inquiro, quonam modo cognoscat talem speciem eductam esse ex phantasmate, videlicet, cognito phantasmate, vel non cognito: hoc secundum repugnat ex terminis; cognosci verò phantasmata iuxta eandem sententiam non est possibile: cùm fateatur non posse repræsentari per vllam speciem intelligibilem, quia est singulare materiale, & sine specie cognosci repugnet. 119

Nec habet minorem difficultatem tertius modus reflexionis per conuersionem ad phantasma, Primò quia vel talis conuersio est cognitio phantasmatis, vel rei singularis materialis per ipsum repræsentatæ, & cum vtrumque sit singulare materiale, quæritur per quam speciem impressam, vel expressam cognoscatur; & nullam talem designare poterunt: cum teneant singulare materiale per nullam speciem repræsentari posse. 120

Secundò infero, *falsum esse quod à quibusdam recentioribus dicitur, videlicet per eandem speciem expressam ab intellectu agente repræsen-*

repræsentari vniuersale, & singulare. Quod ex nostris tenent Valentia vbi supra,& Conimb.3.lib.de anima, cap.5. quæst. 6. art.1. addentes, etiam phantasma repræsentare naturam vniuersalem, & singularem simul. Et probare videtur Valentia,
121 quia intellectus agens dicitur abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus; ergò repræsentant naturam abstractam à conditionibus singularitatis, quod est repræsentare illam in vniuersali:neque obstat inquit,quod simul repræsentetur cum eisdem conditionibus, & ideò vt singularis : nam hoc habet ex modo,quo repręsentatur per phantasma, illud verò ex virtute intellectus agentis.Quod probari etiam posset ex speciebus Angelorũ,& animę separatę,per quas vniuersalis natura,& singularia eius simul repræsẽtãtur. Nihilominus falsũ esse vtrumque assero;& probo primò quod phantasma nõ repræsentet vllo modo naturam vniuersalem,sed singularem dumtaxat, quia phantasma est species sensibilis, sed species sensibilis non repræsentat obiectum,nisi vt sensibile,& non est sensibile, nisi in singulari, quia nullus sensus potest percipere vniuersale;ergò
122 non repręsentatur,nisi in singulati. Secundò quia si phantasma repræsentaret naturam vniuersalem,& singularem simul : cum sit species expressa phantasię,sequeretur phantasiam vtrumque etiam percipere,quod patet esse falsum.Secũdò probatur, quod neque species impressa ab intellectu agente repræsẽtet vtrumque, quia phantasma determinat obiectiuè quãlibet actionem intellectus agentis,& nullum est aliud, à quo obiectiuè determinetur,vnde sequitur,quod sicut habet species, quod sit spiritualis à solo intellectu agente,ita habet, quod repræsentet tale obiectũ à solo phantasmate;ergò impossibile est producere speciem alio modo repræsentantem obiectum, ac repræsentatur per ipsum phantasma,sed per phantasma repræsentatur solum, vt contractum cum his conditionibus singularitatis : ergo hoc tantum modo,& nõ alio potest repræsentari in specie producta per actionem intellectus agentis.

123 Nec argumenta in contrarium aliquid probant; nam virtute intellectus agentis hoc solum fieri potest, vt species intelligibilis producatur spiritualis, & in subiecto spirituali : quod verò repræsentet vniuersale, aut singulare, non ex virtute eius habet,sed solum ex phãtasmate, quia hoc pertinet ad modificationem obiectiuam à phantasmate faciendam. Quod verò dicitur intellectũ agentem abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus,non est verum,si sic intelligatur, quod producit species repræsentantes naturam vniuersalem, sed in hoc tantum sensu, quod producit speciem abstractam à materia, & modo materiali, eleuatiori modo quo idem met singulare repræsentatur per phantasma.

De

De speciebus verò Angelorum, & animæ separatæ diuersa est ratio, quia illæ à superiori causa producuntur, nempe à Deo, & vt congruum naturæ superiori, vel habenti statum eius, & propterea vniuersaliores esse debent: species verò nostri intellectus producuntur limitatæ à phantasmate secundum repræsentationem: & ideò solum possunt repræsentare singulare ab eo repræsentatum.

Tertiò infero *falsum esse, quod à quibusdam aliis dicitur, videlicet per actionem intellectus agentis circa phantasmata præuiam productioni speciei intelligibilis, vel per eandem, quæ est productio eiusdem speciei fieri, vt natura vniuersalis reluceat in eisdem phantasmatibus, & ideò possint concurrere cum intellectu agente ad producendum speciem vniuersalis.* Falsum verò hoc esse assero: & sic probo, naturam vniuersalem relucere in phantasmate non potest esse aliud, quàm repræsentari ab eo; nam si non repræsentatur, nec verum est in eo apparere, aut relucere; aut conspici: sed repræsentari in phantasmate repugnat: cum sit species sensibilis, repræsentans naturam contractam per singularitatem; nam sic est perceptibilis per sensus; & non sine tali conditione: ergò repugnabit etiam in eo relucere, quantumcunque illustrato ab intellectu agente, quia per talem illustrationem nihil reale intrinsecum ei prouenire potest, & ex consequenti, nec noua repræsentatio, nec nouus modus repræsentandi obiectum, vterque enim aliquid reale intrinsecum est in repræsentante. 124

Quonam modo cognoscatur vniuersale ab intellectu nostro.

SVpposito, quod non detur species intelligibilis producta ab intellectu agente repræsentans naturam vniuersalem, explicare oportet, quonammodo cognoscatur vniuersale à nostro intellectu; nam cognosci sine specie, per quam repræsentetur impossibile est. Cui respondeo cognosci per similitudinem, aut conuenientiam singularium hoc modo, productis speciebus singularium ab intellectu agente, cognoscit per eas intellectus possibilis primò, & per se, atq; directè singularia ipsa. Deinde considerat in eis naturam in qua conueniunt non consideratis differentiis indiuidualibus, per quas differunt, elicitque cognitionem, atque speciem expressam vniuersalis, & hæc est vera, & propria abstractio, vt explicui in quæstionibus vniuersalibus Dialecticæ; nam abstrahere vnum ab alio non est aliud, quàm cum potentia abstrahens possit vtrumque cognoscere, vnum cognoscere non cognito alio, ex quibus illud dicitur abstrahere ab altero, quod cognitionem alterius præsupposuit. Et propterea dicitur intellectus abstrahere potius vniuersale 125 126

ſale à ſingularibus,quam ſingularia ab vniuerſali,quia cùm natura vniuerſalis exiſtat in ſingularibus,cognitio eius cognitionem ſingularium præſupponit, quod autem ita fiat abſtractio, probatur ex vulgato illo in Schola Dialecticorum inculcato, quod ſcriptum nobis reliquit Ariſt. 1. phyſ.tex. 18. *Abſtrahentium non eſt mendacium*, quaſi dicat abſtractionem eſſe ſimplicem cognitionem abſque vlla affirmatione, aut negatione, & ideò ſine vero,& falſo in eo ſolùm conſiſtens, quod vnum cognoſcatur non cognito alio; cum vtrumque poſſit cognoſci à
127 potentia. Media autem cognitione; atque ſpecie expreſſa repræſentante naturam vniuerſalem imprimere ſibi poteſt intellectus poſſibilis aliam ſpeciem intelligibilem repræſentantem naturam vniuerſalem,quam ſibi reſeruat, in quantum eſt memoria pro vſu futuro; nempè, vt quoties ſe obtulerit occaſio, poſſit eandem naturam vniuerſalem iterum cognoſcere ſine noua cognitione ſingularium. Quam virtutem formandi ſibi vnam ſpeciem ex aliis præconceptis tribuit D. Thom. non ſolùm intellectui, ſed etiam imaginationi,& cum eo ſentiunt fe-
128 rè omnes: & conſtat nobis experientia primam cognitionem vniuerſalis longè difficiliorem eſſe cognitione ſingularium; quare non mirum eſt,ſi hæc primò directè,ac facilè fiat;illa verò ſaltem dum primò fit, poſt cognitionem ſingularium fiat & quaſi indirectè,& per quandam reflexionem,& diſcurſum ex illa colligatur.

129 Teſtimonium verò Ariſtot. quod pro oppoſita ſententia affertur, ſatis obſcurum eſt,& ideò intentum, & contextum eius expendere oportet,vt germanum ſenſum eius eliciamus. In eo enim textu quærebat Ariſtoteles (vt verba oſtendunt) an per eandem potentiam ſenſitiuam, qua cognoſcimus ſingularia ſenſibilia, cognoſcamus naturam vniuerſalem in eo exiſtentem, vel per diuerſam.Et reſpondet per aliam quidem, aut ſeparabilem, hoc eſt; diſtinctam realiter ab ea, vel ſaltem habentem ſe ad ipſam atque cum extenſa fuerit linea flexa, hoc eſt diſtinctam eſſe ratione: ſicut diſtinguitur ratione linea flexa à ſe ipſa cum extenſa fuerit, eadem eſt enim linea realiter, quæ modo flexa eſt; deinde verò extenditur, recta fit. Senſus itaque illorum verborum rectæ, ac reflexæ lineæ non ad cognitionem vniuerſalis, & ſingularis refertur, ſed ad diſtinctionem potentiarum,per quas vnum, & alterum cognoſcitur,
130 quam realem eſſe, vel rationis non determinat illis verbis, ſed in futurum decernendum relinquit. Nihil ergò de modo cognoſcendi vniuerſale, & ſingulare diſputat eo loci Ariſtot. & propterea nihil aduerſus noſtram ſententiã colligi ex eo poteſt

Ad primum argument. conceſſa antecedente, quod intelle

ctu

ctus ſit immaterialis, diſtinguendum eſt conſequens, quod in modo cognoſcendi abſtrahat à materialitate;nō ex parte ipſius cognitionis,& principij eius, quod eſt ſpecies impreſſa, atque etiã ex parte termini,qui eſt ſpecies expreſſa verum eſt, ſed ex parte obiecti cognoſcendi neceſſarium non eſt, alioqui nullus omninò intellectus poſſet ſingulare materiale cognoſcere,quod
patet eſſe falſum. Nihil ergò impedit ſingularitas,nec materia- 131
litas rei ſingularis repræſentatæ per phantaſma,quin poſſit per ſe, directè,ac primò intelligi ab intellectu noſtro,quia licet ſit improportionatum, & ſolùm intelligibile in potentia ſecundum ſe, per ſpeciem tamẽ intelligibilem propriam productam ab intellectu agente ſit quodammodo immateriale, atque ſpirituale,& actu intelligibile,ſufficientérque proportionatum,vt per ſe,& directè intelligatur, nec poteſt habere maiorem proportionem vniuerſale: cum etiam ſit materiale, & corporeum ſecundum ſe,& hæc ſufficit iuxta oppoſitam ſententiam vt per ſe ſit intelligibile,& primò,atque directè intelligatur.

Ad ſecundum reſpondetur intellectum noſtrum medium 132
quodammodo eſſe inter ſenſum, & Angelorum intellectum, & ideò ſpeciem eius medium aliquo modo tenere inter ſpecies vtriuſque,non quidem in repræſentando vnum,vel plura,ſed in modo cognoſcendi, & repræſentandi; nam licet vnam tantùm rem vniuerſalem, vel ſingularem repræſentet ſpecies noſtri intellectus, longè tamen perfectiori modo, ac ſpecies ſenſibilis rem ſingularem, ſed nec ita perfectè, ac ſpecies Angeli repræſentat eandem rem ſingularem.

QVÆSTIO IV.

An ſubſtantia materialis, & accidentia eius non per ſe ſenſibilia cognoſcantur ab intellectu noſtro pro hoc ſtatu per ſpeciem propriam, & ideò directè, ac per ſe.

PRima opinio tenet dari ſpeciem propriam ſubſtantiæ, & 133
omnium accidentium eius,etiam temporis, ac relationum; per quam per ſe cognoſcitur conceptu proprio, non ſolùm ab intellectu, ſed etiam à phantaſia; quare non ſolùm dantur ſpecies intelligibiles horum omnium propriæ, ſed etiam propria phantaſmata, à quibus producuntur in intellectu poſſibili, & per eas cognoſcit primò ſubſtantiam; deinde accidentia. Ita ſentiunt Soncin.7.met.quæſt. 14. Iauel. quæſt. 3. & ex noſtris Fonſeca 2.met.cap.1.quæſt.2.ſect.6.& 5. metaphyſic. capit.28. quæſt.4.ſectio.4.& Conimb.3.lib.de anima cap.5. quæſt.5. art. 1.concl.2.& 3. pro qua etiam referũt Diuum Thomam de Veritate, quæſtione 10.articulo quinto, 2. libro Poſt.textu 27.& opuſculo 29.Auerro.2.lib.de anima comm.63. Ferra. lib.3.q.3.

Apollin.q.12.Abulen.super ca.25.Matthæi, q.608.Caiet.3.p.q. 76.artic.7. Probatur testimonio Aristot.7.Metaphys.text.4.vbi
134 docet expressè substantiam priorem esse cognitione accidentibus,sicut prior est secundum entitatem: cum intelligibilitas sit propria passio entitatis : ergò sentit priùs cognosci ab intellectu,quàm accidentia,quod non potest esse verum,nisi per propriam speciem cognoscatur. Probatur etiam ratione ; primò quia phantasia,aut æstimatiua habet virtutem eliciendi ex accidentibus sensatis per sensus externos speciem aliorum non sensatorum : ergò à fortiori habebit virtutem eliciendi speciem substantiæ,quamuis non sit sensata per externos sensus. Probatur consequentia , quia accidentia omnia sensibilia à sensibus externis habent fundamentum in substantia, & vt ei inhærentia percipiuntur ab eis:ergò poterit phantasia tãquam superior virtus elicere ex speciebus sensatis insensatam eius,& hæc poterit imprimere speciem intelligibilem eiusdem substantiæ in intellectu possibili virtute agentis. Secundò quia phantasmata concurrit tanquam instrumentum cum intellectu agente ad producendam speciem : ergò etiam si sola accidentia repræsentaret , posset imprimere speciem substantiæ. Probatur consequentia,quia accidens secundum proprium esse per modum instrumenti potest concurrere ad productionem ipsiusmet substantiæ:ergò potiori ratione accidens vt sensatum,vel eius species poterit tanquam instrumentum animæ producere speciem substantiæ,& aliorum accidentium.

135 Secunda opinio nonnihil differt à prima , asserit enim primam cognitionem nostri intellectus , nec esse distinctam substantiæ,nec accidentis, sed totius coniuncti , seu aggregati ex substantia, & accidenti. Et ideò speciem primò productam ab intellectu agente , & phantasmate totum illud coniunctum repræsentare per modum substantiæ, quia repræsentat illud per modum per se existentis,vt album, cognito verò coniuncto ab intellectu prima cognitione simplici per modum vnius,separat substantiam ab accidenti per discursum,& intelligit vtrumque seorsum ab alio,non quidem substantiam prius necessariò, nec accidens, sed indifferẽter potest intelligere vnum prius altero, & per alterum,vt accidentia per substãtiam,& substantiam per accidentia;ita tamen vt neque conceptus substantiæ sit absolutus,neque accidentis,sed vterque connotatiuus, quia nec intelligimus accidens,nisi in substantia,& cum ordine ad illam,nec substantiam,nisi in ordine ad accidentia; quare conceptus substantiæ semper accidentia connotat. Ita Tolet.3.lib.de anima.
136 q.6.qui pro hac sententia refert Apollinarem.Probat primò experientia , quia quisque in se experitur non percipere animal,

nisi

nisi vt substantiam se mouentem, neque hominem, nisi vt habentem principium discurrendi, pariterque de cæteris, sed conceptus isti non sunt absoluti, sed connotatiui, vt per se patet: ergo nec aliquem conceptum substantiæ absolutũ habemus, sed connotatiuos omnes. Probat secundò ratione, quia intellectus dependet in sua cognitione à phantasmate: ergo quidquid intelligitur, habet ordinem ad phantasma, & cum tali ordine intelligitur: sed phantasma repræsentat accidentia: ergo necesse est quamlibet substantiam intelligere cum ordine ad accidentia, & consequenter non conceptu absoluto, sed connotante accidentia. Et potest sic vrgeri ratio, res omnes intelligimus, sicut sunt à parte rei, sed à parte rei quælibet substantia corporea naturaliter est coniuncta alicui accidenti, & quodlibet accidens est in aliqua substantia, ita vt ex vtroque fiat vnum coniunctum seu aggregatum: ergo aggregatum concipimus, & ideo conceptu connotatiuo, non absoluto.

Vltima opinio vtrique opposita est, negans omninò, quod 137 detur species propria substantiæ, aut totius coniuncti ex substantia, & accidente, sed ab intellectu agente produci speciem propriam solius accidentis per se sensibilis, & hoc tantùm intelligi prima cognitione, ex quo ita cognito peruenit intellectus per discursum ad cognitionem substantiæ, & accidentium insensibilium per se. Ita Scotus in 1. dist. 3. q. 1. & 3. & dist. 8. q. 2. Ricard. in 2. dist. 24. q. 3. art. 3. Herue. quodlib. 3. q. 12. Tignosius 1. lib. de anima, ad textum 11. Iandu. ibidem q. 10. Valles. in lib. de sacra philos. cap. 74. pag. 478. & est iam ferè communis inter recentiores, & videtur nobis probabilior. Quam his assertionibus explicamus.

Assertio prima, *substantia nullo modo repræsentatur per phantasma, nec per aliquam speciem sensibilem impressam, vel expressam, nec per eam potest percipi ab vllo sensu.* Hæc est contra primam opinionem, & ad eam probandam duo præsuppono in doctrina Aristotelis certa, & ab omnibus admissa, primum est, quod substantia nõ est per se sensibilis, sed per accidens. Secundum, sensibile per accidens esse id, quod coniungitur per accidens, ei quod est per se sensibile, vt substantia Petri dicitur sensibilis per accidens, quia per accidens coniungitur albedini per se sensibili; vtrumque docet expressè Aristotel. 2. lib. de anima, capit. 7. Ex his autem duobus sic arguo: sensibile per accidens nullam habet in se rationem sensibilis, sed solùm dicitur sensibile, quia coniungitur per accidens habenti illam: ergo illam habet in se rationem, per quam possit mouere sensum, & ex eo solùm mouere dicitur, quia sensibile per se (ei cõiunctum per accidens) mouet sensum, sed sensibile mouet sensum 138

per speciem, quam ei imprimit se repræsentantem: ergo si non habet in se rationem, per quã moueat, sequitur nec habere in se ratione aliquam, per quã repræsentetur per speciem: nulla ergo talis species dari potest, quæ sit propria sensibilis per accidens, à qua repræsentetur: ex quo efficaciter sequitur non posse dari speciẽ sensibilem impressam, vel expressam in sensu aliquo interno, vel externo, aut etiam phantasma, per quã repræsentetur substantia, vel accidentia eius per accidens tantùm sensibilia.

139 Secunda assertio, *intellectus agens non potest imprimere intellectui possibili propriam speciem substantiæ eam repræsentantem.* Hæc est etiam contra primam opinionem: & probatur hac ratione; intellectus agens nullam potest imprimere speciem, nisi determinetur per phantasma vt repræsentans obiectum: ergò nullius obiecti potest speciem producere, nisi eius quod repræsentatur per phantasma, sed substantia, nec repræsentatur, nec est repræsentabilis per phantasma: cùm nullam habeat in se sensibilitatem, ratione cuius repræsentetur per speciem sensibilem: ergo nec potest intellectus agens simul cum phantasmate imprimere intellectui possibili speciem propriam substantiæ, nec accidentium eius non sensibilium.

140 Assertio 3. *non potest dari phantasma repræsentans totum coniunctum, vel aggregatum ex substantia, & accidenti per se sensibili, nec proinde potest produci ab intellectu agente species intelligibilis repræsentans intellectui idem coniunctum.* Hæc est contra secundam opinionẽ, & in primis sequitur ex 2. & 3. nostra assertione: Sed probatur etiam, quia vel repræsentari simul cum alio est repræsentari vtrumque, vel illud tãtùm, quod in se sensibile est; aliud verò quòd non est sensibile, solùm dici repræsentatum per accidens; quia eidem coniunctum est: sed vtrumque est impossibile; primum quidem, quia substantia nullam habet in se sensibilitatem, ratione cuius repræsentetur: ergo repugnat, quod repræsentetur simul cum alio, ita vt repræsentetur vtrumque. Postremum verò, quia ex eo solùm quod substantia coniungatur sensibili per se, nulla potest aduenire ei sensibilitas, per quam repræsentetur per speciem: ergo ex hoc non potest esse verum, quod repræsentetur vtrumque per phantasma, & consequenter nec per speciem intelligibilem medio phantasmate productam ab intellectu agente.

141 Et ex his tribus assertionibus tria inferuntur. Primum, qu[od] substantia non potest primò cognosci ab intellectu, sed pri[us] eius cognitio assequenda est ex cognitione alicuius proprie[ta]tis eius per se sensibilis aduersus primam sententiam. Secu[ndum] infertur nõ esse primum cognitum ab intellectu coniunctu[m] vel aggregatum ex substantia, & accidenti per se sensibili, quod etiam

etiam fit ex probatis manifestum: nam si non est coniunctum illud præsentabile per phantasma, nec proinde producibilis species intelligibilis eius ab intellectu agente, repugnat esse primum cognitum ab intellectu possibili.

Infertur tandem, veram esse nostram sententiam; nam sicut 142
solùm dantur propria phantasmata accidentium per se sensibilium, sic solùm producuntur ab intellectu agente species intelligibiles eorum, & ita hæc sola sunt per se, & primo, & cognita ab eo; substantia verò, & accidentia insensibilia non per se, nec per speciem propriā, sed solùm post cognitionem & ex cognitione eorum. Sed explicare oportet, quonam modo cognoscatur substantia, si non datur species propria eius producta ab intellectu agente. Cui respondeo, eodem modo cognosci per species accidentium per se sensibilium, sicut diximus suprà cognosci vniuersale ex cognitione singularis sensibilis eius, nam habita notitia huius, & illius singularis cognoscit intellectus similitudinem inter ea non considerata tunc differentia per cōditiones indiuiduantes; & hæc est abstractio vniuersalis à singularibus: cum quibus deinde confert, aut comparat eandem naturam sic abstractam, & efficit eam formaliter vniuersalē per relationem vniuersalitatis resultantem ex tali comparatione. Ad similitudinē igitur huius cognitionis intelligi debet cognitio substantiæ corporeæ ex accidentibus, quibus cognitis per species proprias intelligit non esse per se, sed apta inhærere alicui à qua sustententur, & ita elicit ex speciebus accidentiū conceptum substantiæ, & modo simili cognoscit accidentia, non per se sensibilia.

Sed vt intelligamus, an conceptus iste substantiæ sit ei pro- 143
prius, & quonam modo, adnotare oportet conceptum proprium alicuius duplicem esse: nam vel ita est proprius, vt entitatē, aut essentiam eius per se, & proximè, & adæquatæ repræsentet, quo pacto cōceptus quem format vnus Angelus de propria substantia, vel de substantia alterius, vocatur proprius. Alio modo proprius dicitur conceptus, qui repræsentat rationē aliquam cum aliquo cōuertibilem, & propterea talis conceptus proprius vocatur, licet rem talem per se immediatè non repræsentet; & hoc modo vocatur proprius cōceptus Dei, quem format Angelus ex propria, vel alterius natura, de quo certum est non repræsentare adæquatè, & proximè entitatem aut essentiam infinitam Dei, sed non est minùs certum Deo soli conuenire & cum eo conuerti, & ideò dicitur proprius non modo priori, sed posteriori. Et iuxta hanc distinctionem dicimus intellectum nostrum pro 144
hoc statu quasi discurrendo ex propria cognitione accidentium per species proprias formare proprium conceptum substantiæ per alienas species; non quidem eam proximè, & adæquatè re-

præſentantem, ſed conuertibilem,atque ei ſoli conuenientem. Sicut nos ex corporeis creaturis per modum ſimilitudinis, aut diſſimilitudinis per modum attributionis, aut negationis formamus proprium conceptum Dei,& Angelorum. Vnde intelligimus non repugnare,quod plurium rerũ,quas non cognoſcimus per ſpecies proprias, formemus proprios conceptus hoc poſteriori modo, non priori qui cõceptus vocantur etiam ſpecies expreſſæ propriæ earum,quibus mediis exiſtimamus,quod intellectus ipſe poſſibilis ibi imprimat ſpecies, quas reſeruat in memoria pro vſu futuro,nempe vt facilè poſſit,& ſine nouo diſcurſu eaſdem res iterum,& ſæpius cognoſcere,ſed tales ſpecies impreſſæ non ſunt propriæ modo priori, ſed poſteriori, ſicut conceptus ipſi,quibus mediis imprimuntur.

145 Ad teſtimonium Ariſtotelis, quod opponit prima opinio, admitto ſubſtantiam ex propria natura eſſe notiorem accidentibus; quo ad nos verò,qui nihil pro hoc ſtatu percipimus,niſi mediis ſenſibus,notiora ſunt accidentia, quæ ſolùm cognoſci poſſunt per ſpeciem propriam:quamuis ab alio quocunque intellectu non cognoſcente hoc modo,ſed res ipſas vt ſunt in ſe, non ſolùm per ſpeciem propriam, ſed prius, quàm accidentia cognoſcantur.

146 Ad primum argumentum diſtinguendum eſt antecedens, quod phantaſia, vel æſtimatiua habeat virtutem eliciendi ſpeciem accidentium non ſenſatorum ex ſpeciebus ſenſatis, nam accidentium per ſe ſenſibilium,licet per inferiores ſenſus non ſenſatorum habet quidem;non tamen alicuius nullo modo ſenſibilis per ſe,quia repugnat hoc repræſentari per ſpeciem ſenſibilem vllius ſenſus, vt probauimus, & cum ſubſtantia nullam habeat in ſe rationem ſenſibilitatis, ratione cuius poſſit repræſentari per ſpeciem ſenſibilem: repugnat vllum ſenſum, etiam ex ſenſatis à ſenſu inferiori elicere ſpeciem eius.Et cum eadem ſubſtantia non ſit per ſe ſenſibilis ab vllo ſenſu, nec proinde repræſentabilis per vllam ſpeciem ſenſibilem ſenſatam,vel inſenſatam, nec poteſt elici à phãtaſia proprium phantaſma eius per quod ſentiatur, & ita non poteſt intellectus agens producere ſpeciem intelligibilem propriam eiuſdem ſubſtantiæ in intellectu poſſibili,quia nullius rei ſpeciem producere poteſt, niſi determinetur obiectiuè à phantaſmate eam repræſentante.

147 Ad aliud verò,quod additur de inſtrumento, dicimus, quod ſicut non quodcunque accidens poteſt concurrere tanquam inſtrumentum ſubſtantiæ,ſed illud tantum,quod eſt virtus eius. Ita nec poteſt quodcunque phantaſma concurrere, vt inſtrumentum cum intellectu agente ad producendam ſpeciem intelli-

telli

telligibilem alicuius rei, nisi illud solùm, à quo repræsentatur, & cùm non repræsentetur substantia per vllum phantasma, non potest produci ab intellectu agente species eius: nec sufficit, quod repræsentetur accidens eius, quia licet virtus eius sit ad naturales actiones eum ea eliciendas, sed respectu huius concursus obiectiui cum intellectu agente non concurrit obiectum, nisi vt per se repræsentatum per phantasma, & cum non repræsentetur substantia per phantasma, nec sufficit repræsentari accidens eius, neque ad talem concursum potest aliquid concurrere per aliud, sed necesse est, quod per se ipsum repræsentatum concurrat, vt species producta similis ei euadat ipsum repræsentans.

Quod verò intellectus possibilis ex vno repræsentato per speciem impressam elicit conceptum alterius, ideò habet, quia potentia cognoscitiua, ac discursiua est. Intellectus verò agens cùm non sit potentia cognoscitiua, nec discursiua, sed purè naturalis, & ex se indeterminata, determinabilis verò per phantasma, non potest cum vno phantasmate producere speciem alterius rei, nisi eius tantùm, quod per se repræsentatur per idem phantasma, qui ab illo solùm potest obiectiuè determinari, & non ab alio, etiam si sit causa, vel effectus eius. 148

Ad primum argumentum secundæ opinionis negandum est, quod detur species producta ab intellectu agente repræsentans illud coniunctum ex substantia, & accidenti: negandum est etiam, quod conceptus omnes, quos de substantia formamus sint connotatiui, sed quia omnes formantur in sua origine ex speciebus accidentium, propterea primi accidentia connotant, post verò intellectus suo discursu alios elicit absolutos, vt cum concipimus definitionem hominis, nempe *Animal rationale*, absolutos conceptus eius formamus absque vllo ordine ad accidentia. Ad argumentum verò concedimus quemlibet conceptum substantiæ mediis phantasmatibus accidentium formari; & ideò primi, quia immediatè ab eis dependent quodam modo possunt ex hoc connotatiui appellari. Cæteri verò, quos per discursum format intellectus nō nisi remotam quandam dependentiam habent, & ideò non formalem, nec essentialem, & propterea absoluti esse possunt modo exposito. Et quod tandem additur intellectum percipere res, vt se habent à parte rei, distinguendum est; nam ita, vt se habent, eas intelligit, quia am eisdem prædicatis eis conuenientibus: sed in modo eas ercipiendi, sensus sequitur; & ideò solum eas potest intelligere, vt per sensus perceptas, & quia substantia non est per se ensibilis, nec per species repræsentabilis, quamuis à parte rei sit coniuncta cū accidentibus, non percipit eam coniunctam: 149 150

sed sola eius accidentia potest percipere per species proprias; eam verò, non nisi per speciem accidentium, & ideò quodam modo ab eis diuisum. Non quod diuisam esse à parte rei iudicet: sed quòd non sit perceptibilis simul cum accidentibus, licet ex hoc non diuidatur ab eis diuisione, aut separatione reali.

QVÆSTIO V.

Quonam modo cognoscantur ab intellectu pro hoc statu substantia separata, vt Deus & Angeli.

151 VNum præsupponit titulus quæstionis tanquam certum, & alterum quærit tanquam dubium. Præsupponit quidem intellectum nostrum pro hoc statu aliquo modo substantias separatas, atque spirituales cognoscere, vt Deum & Angelos. Quod euidens est in doctrina Aristot. nam vt cætera eius testimonia omittamus, id expressè docet 1. lib. de partibus anim. cap. 5. non longè à principio hisce verbis. *Res namque illas superiores tametsi leuiter attingere possumus, tamen ob eius cognoscendi generis excellentiam, amplius oblectamur, quam cùm hæc nobis coniuncta omnia tenemus.* Et huius ratio est manifesta, quia sub obiecto intellectus nostri (quod secundum se est vniuersalissimum ens secundum totum suum ambitum) continentur: ergo aliquando modo tanquam ab eo cognoscibiles. Et euidens experientia docet, quod saltem per effectus corporeos, ac sensibiles à nobis cognoscantur. Sed quonam modo per corporea cognoscãtur spiritualia in dubium reuocat titulus quæstionis.

152 Circa quam prima opinio recentiorum tenet nullam dari speciem propriam, nec proprium conceptum rei spiritualis in nostro intellectu: sed idolum tantùm rei materialis, quod à nobis eius loco substituitur, & ad cuius similitudinem excogitat intellectus se habere Angelum in spiritualibus, eo modo quidem quo imago depicta substituitur pro re, quam repræ-
153 sentat. Probatur experiẽtia: nam cum volumus intelligere Angelum, iuuenem quendam pulcherrimum depingimus, quem loco eius nobis substituimus intelligẽtes pulcherrimum adeò, seu perfectum esse Angelum in ordine rerum spiritualium: ac nobis videtur iuuenis ille depictus in rebus corporeis: ergò nullam aliam speciem, vel conceptum proprium Angeli formamus: sed per solam similitudinem eius dipictam cognoscimus. Probatur etiam ratione; quia solùm ea potest intellectus noster per se intelligere, quæ percipiuntur per sensus: sed per sensus solùm possumus percipere res corporeas; ergò solùm possumus habere species, ac formare conceptus rerum corporearum, ad quarum similitudinem percipiamus spiritualia, horum verò, neque propriam speciem, neque conceptum.

Secunda

Secunda opinio per extremũ oppositum affirmat intellectum 154
nostrum per hoc statu intelligere res spirituales per species intelligibiles proprias earum productas ab intellectu agente, eo quidem modo, vt priùs intellectus possibilis cognoscat vltra eas dari alias superioris, ac excellentioris ordinis habentes esse quodam modo ei oppositum carens imperfectionibus materialibus, & corporeis, quo discursu,atque cognitione præsuppositis virtutem habet intellectus agens (cùm sit spiritualis) producendi speciem spiritualem eas repræsentantem. Ita sentiunt, & explicant recentiores alij. Probant primò, quia præ- 155
suppofita determinatione sensus externi producitur per sensum internum species quædam noua, atque insensata repræsentans rationem vniuersalem, ac superiorem, quam non attingit sensus externus, vt rationem conuenientis, aut disconuenientis : ergò supposito discursu intellectus determinato circa eadem accidentia sensibilia, & phantasmata eorum, à quibus determinatur intellectus agens, poterit producere speciem intelligibilem rei spiritualis, per quam directè, & per se eam percipiat intellectus possibilis, quia nulla potest afferri ratio alicuius momenti, qua probetur id repugnare. Secundò 156
quia intellectus animæ separatæ intelligit Angelos per proprias species eorum sibi infusas à Deo, vt in tractatu de anima separata ostendetur : ergò potest eosdem intelligere per species proprias eorum adquisitas per virtutem intellectus agentis, & phantasmatum. Probatur consequentia : nam si talem cognitionem habere non potest in corpore: ergò imperfectior erit status animæ in corpore,quam extra illud, cum perfectiorem habeat operationem, ex qua perfectior modus essendi euidenter colligitur.

Tertia opinio communis est *negans intellectui pro statu cor-* 157
poris omnem cognitionem substantiarum separatarum per proprias species intelligibiles, à quibus per se immediatè repræsententur contra secundam sententiam, *& ei concedens, quod per alienas species rerum corporearum proprios conceptus earum formet, & non solùm idolum rei corporea* contra primam. Ita expressè D. Thom. 3. lib.contra gentes, cap.45.& ibidem,Ferr.& 1. part. quæst. 88. artic. 1. & 2. & ibidem Caiet. Bañ. ac cæteri eius interpretes. Scotus in 1. distinct. 3. quæst. 2. §. *Quinto dico, quid ista quæ cognoscuntur de Deo cognoscuntur per speciem creaturarum.* Et cum his omnes ferè recentiores. Et videtur mihi non solùm probabilior,sed vera.Quæ primò explicanda à nobis est, deinde probanda. Explicatur autem hoc modo. Duabus viis, aut 158
modis potest intellectus pro hoc statu peruenire ad cognitionem rerum spiritualium per corporeas ; prior vocatur nega-

rionis,aut remotionis,quam ponit D.Thom.1.p.q.88.art. 2. ad
2. remouendo, aut negando à re corporea omnes imperfectiones. Vt si intellectus directè,& per se cognoscat albedinem per speciem propriam productam ab intellectu agente, & ex cognitione eius discurrendo intelligat esse formam, vel actum inhærentem subiecto corporeo, quod maximæ imperfectionis est, qua carent spirituales substantiæ, quas ideò intelligit esse actus completos per se subsistentes non corporeos, nec materiales: sed spirituales,vt sunt Angeli,in quibus adhuc intelligit dependentiam ab alio in suo esse, quod cognoscit non habere à se:sed ab alio, atque etiam limitationem ad certum genus, & speciem,'& ex consequenti compositionem ex esse, & essentia, atque etiam ex substantia, & accidentibus spiritualibus, quæ sunt potentiæ,& actus, remouens igitur hæc à substantia spirituali format conceptum cuiusdam substantiæ simplicissimæ his omnibus carenti,quæ purus actus sit à nullo dependens, & ideò non habens esse limitatum:sed infinitum,& talem substantiam
160 spiritualem intelligit esse Deum. Alia via est positionis, seu attributionis, quā posuit Scotus vbi supra, in qua procedit intellectus attribuendo substantiæ spirituali quidquid perfectionis cognoscit in rebus corporeis: sed sine imperfectione; imò cùm maiori perfectione; ita vt ex pluribus positiuis, ac perfectis eliciat conceptum perfectiorem absque imperfectione, quem Deo attribuit,& isti sunt cōceptus proprij,quos de Deo & Angeli format intellectus, non quidem proprij, hoc est, per propriam speciem rei formati nec repræsentātes per se immediatè entitatem,vel substantiā eorum,& ideò nec quidditatiui, quamuis sint conceptus prædicatorum præsentium ad quidditatem eorum,& cum eis conuertibiles, quia eis solis conueniunt;quare meritò vocātur proprij, quamuis per species alie-
160 nas formati. Et ecce apertam deceptionem primæ opinionis, quæ solùm putat alienū conceptum dumtaxat formare intellectum eis aliquo modo similem,vt pulcherrimi iuuenis, & non proprium, qui eis solis conueniat. Colligitur etiam deceptio secundæ opinionis concedentis intellectui quidditatiuum con-
161 ceptum per speciem propriam earum formatum. Quod formare non posse efficaciter probari potest.Primò à priori hoc modo,quantumcumque discurrat intellectus circa accidentia sensibilia,impossibile est acquirere propriam speciem harum substantiarum: nam virtus & operatio intellectus agentis ad producendam quamcumque speciem intelligibilem ex communi omnium sententia determinatur, ac modificatur per phantasme obiectiuo modo concurrens cum eo; ergò impossibile est
162 intelle

intellectum agentem producere speciem, nisi illius obiecti; quod per phantasma repræsentatur. Probatur consequentia, quia ex se indifferens ad producendum speciem repræsentantem quamlibet rem,& non potest determinari, nisi ab aliquo tribuente ei obiectum determinatum, cuius speciem potius, quàm alterius producat: sed constat per phantasmata, nec repræsentari spiritualia obiecta: sed sola corporea cùm sit species sensibilis,ergo non potest ab intellectu agente produci species spiritualia repræsentans: sed rem dumtaxat sensibilem; quare nec poterit spiritualia cognoscere per proprias species, nec conceptus earum quidditatiuos formare.

Quod verò dicitur non posse intellectum agentem ex se producere talem speciem,nisi præcedente illo discursu intellectus possibilis, friuolum est, & ideò non tollit efficacitatem argum. quia quantumcumque discurrat intellectus circa sensibilia,nihil potest per talem discursum ponere in phantasmatibus,nec mouere,vel eleuare illa ad repræsentandũ rem aliam altiorem,nec altiori modo, ab eadem re sensibili, quam ex se repræsentant, quia impossibile est hoc fieri sine mutatione intrinseca eorum,quam non potest vllo modo efficere intellectus agens nec possibilis,vt superius probauimus. 163

Secundò probatur à posteriori & quasi ab inconuenienti, 164
quia si cognoscimus substantias spirituales per proprias species, sequitur euidens nobis esse, quod præter Deum dentur substantiæ purè spirituales,completæ & omni prorsus corpore carentes,quod patet esse falsum,quia multi de hoc dubitarunt. Probatur consequentia, quia quod per propriam speciem cognoscimus,licet imperfectè illud cognoscamus, repræsentatur nobis per propriam entitatem: ergo per illam immediatè cognoscitur à nobis,quod est euidenter cognosci. Sequitur etiam naturaliter dari speciem propriam ipsius Dei eum quidditatiuè repræsentantem,& sicut est in se, per quam erit à nobis euidenter,& quidditatiuè cognoscibilis naturaliter. Contra communem sententiam totius Scholæ,& Sanctorum Patrum,atque etiam contra euidentem experiētiam: experimur enim omnes, nunquam nos cognoscere diuinam essentiam, aut aliquod attributum Dei, vt in ipso est: sed solùm per quandam similitudinem creaturarum.Idémque de Angelis,& anima nostra inferioribus notum est.

Ad experientiam primæ opinionis respondeo, iuuari quidem intellectum iuuene illo pulcherrimo depicto ad intelliendum Angelum, in quantum ex pulchritudine eius,& aliis per discursum format proprium conceptum Angeli seclusis adhuc imperfectionibus eiusdem simulachri. 165

Vnde

Vnde ad argum. eiusdem sententiæ distinguendum est antecedens, quod solùm ea possit intellectus noster pro hoc statu intelligere, quæ percipiuntur per sensus: nam per se & directè, verum est, indirectè verò, & per discursum potest etiam proprium conceptum rerum spiritualiũ formare modis explicatis.

166 Ad primum verò secundæ opinionis concedendum est, quod potentia sensitiua superior possit rationes alias in obiecto sensato ab inferiori sensu percipere per species insensatas, quas sibi producit repræsentatas: sed hoc ideò potest, quia rationes istæ insensatæ sensibiles à se sũt, sibíque proportionatæ, quauis respectu inferioris sensus improportionatæ. Et quia potentia cognoscitiua formare potest speciem expressam obiectei sibi proportionati, ea media potest in se producere impressam, etiã insensatam, qua pro vsu futuro sibi reseruat in memoria. Vtraque autem hæc ratio cessat in intellectu agente respectu substantiarum separatarum, quæ omninò sunt ei improportionatæ: cum per phantasmata non repræsententur, imò & intellectui possibili pro hoc statu improportionatæ sunt: cum nihil per se immediatè possit percipere, nisi à sensibus perceptũ, constat autem spirituales substantias nõesse per sensus perceptibiles; quare neque agens intellectus potest speciẽ producere per se immediatè eas repræsentantem. Deinde intellectus agens non est potentia cognoscitiua sicut sensus externus: sed naturalis atque inferioris ordinis, & ideò solum potest producere speciẽ impressam secundum determinationẽ phantasmatis, hoc est, eius tantum obiecti, quod per phantasma repræsentatur.

167 Ad secundũ dicimus negari non posse, quod intellectio animæ separatæ respectu substantiarũ spiritualium perfectior sit ea per quã in corpore easdẽ percipit, & ex hac etiã parte status ille perfectior. An verò, & quomodo maior hæc perfectio compensetur per informationem corporis; ita vt omnibus pensatis absolutè sit perfectior status animæ in corpore statu separationis: mox explicabitur à nobis in tractatu de anima separata.

QVÆSTIO VI.

Quonam modo anima pro hoc statu seipsam cognoscat.

168 PRæsupponit titulus quæstionis tanquam certum, quod anima pro statu præsenti se ipsam aliquo modo cognoscat: quod satis est cuique per se manifestum: & in sacris literis plura de anima ipsa habentur, atque etiam hæc pars philosophiæ, quam elucidamus, eã habet pro parte principaliori sui subiecti, ac de potentiis, seu proprietatibus eis copiosè disserit. Modum verò, quo se cognoscat, in dubium reuocat.

169 Prima opinio asserit animam se cognoscere per propriam substan-

substantiam, quæ ei loco speciei intelligibilis deseruit, sicut de Angelo docet D. Thom. 1. p. qu. 56. art. 1. & cum eo ferè omnes Scholastici; & ideò absque vlla specie vel re materiali cognita. Ita Henrr. quodlib. 4. quæst. 7. Gregor. in 1. d. 3. qu. 2. quam vt probabilem defendit noster Valentia 1. p. disput. 6. q. 7. puncto 2. & videtur expressa à D. Aug. 9. lib. de Trinitate c. 3. hisce verbis. *Mens ergo ipsa, sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit, sic corporearum rerum per semetipsam: ergo & semetipsam per se ipsam nouit, quoniam est incorporea.* Et ratione probatur, quia anima non est minùs intimè præsens, & proportionata per se ipsam intellectui proprio, quàm Angelus respectu proprij intellectus: ergò non indiget phantasmate, neque vlla cognitione rei materialis ad cognoscendum se ipsam, imò neque vlla specie sui. Probatur consequentia, quia phantasmate, aut cognitione rerum materialium indiget intellectus 179
noster pro hoc statu ad cognoscendas substantias separatàs, quia cùm corpore prorsus careant & ipse sit in corpore, improportionatæ censentur: & ideò non potest eas per se immediatè cognoscere, sed mediis corporeis rebus sensibus corporeis perceptis, sed licet anima sit spiritualis, est tamen forma corporis, & in corpore ipso, sicut intellectus; ergò erit anima per se ipsam omni ex parte proportionata intellectui proprio in corpore existenti, & cum sit ei intimè præsens, erit etiam per se ipsam intelligibilis ab eo absque phantasmate, vel cognitione alicuius rei materialis: & etiam absque vlla specie sui: cũ per se ipsam exercere possit omnia officia speciei, longè meliùs, quàm species ipsa, quæ ideò superflua censeretur. Quod ex eadem anima separata vrgeri potest se intelligente per se immediatè, sine specie; ergò cum non sit minus sibi intimè præsens, quam est extra corpus, per se ipsam, & sine specie intelligitur.

Secunda opinio tenet intellectũ pro hoc statu cognoscere 171
animam propriam sicut cæteras substantias spirituales separatas per propriam speciem eius productam ab intellectu agente, non quidem ex aliquo phantasmate eam repræsentante, sed ita vt præsupposita determinatione sensuum operantium circa effectus sensibiles & supposito discursu intellectus possibilis per quem ex actibus, & operationibus vitalibus cognoscat dari quasdam alias formas excellentioris ordinis supra formas rerum inanimatarum, producat idem intellectus agens sua virtute speciem intelligibilem repræsentantem formam excellẽlentioris ordinis supra formas rerum inanimatarum, & habentem operationes vitales, non solùm corporeas, sed spirituales, qualis est anima rationalis. Et fundamentum huius opinionis 172
est, quod intellectus agẽs est virtus spiritualis superior, & quasi

vniuer

vniuersalis ad producendum speciem cuiuslibet rei quamtum-
libet excellentioris, excitatus à sensibus operantibus, circa
sensibilia quæcumque,& ab intellectu possibili discurrente cir-
ca effectus sensibiles aliarum rerum inferiorum potest produ-
cere speciem intelligibilem propriam eius,& ideò speciem ani-
mæ sicut aliarum rerum spiritualium, per quam cognoscit eam
intellectus cognitione quidditatiua. Ita sentiunt recentiores
quidã interpretes Aristotelis superius citati pro modo intelli-
gendi substantiam corpoream diuinam, & Angelicam per pro-
prias species hac etiam ratione productas, quia nulla in hoc
inuenitur repugnantia, nec ratio alicuius momenti eam pro-
bans, cùm ex alia parte pertineat ad dignitatem, & excellen-
tiam intellectus agentis productio talis speciei, & ad excel-
lentiam intellectus possibilis talis cognitio per eam, non sunt
eis deneganda.

173 Tertia opinio *duo negat, & vnum affirmat, primum quod ne-
gat est, animam se cognoscere per se ipsam immediate, sicut angelus
se cognoscit contra primam opinionem. Secundò negat se cognoscere
per propriam speciem, à qua per se immediatè repræsentetur. Et tan-
dem affirmat, quod per aliud se cognoscat, videlicet cognoscendo
proprium actum, vel etiam per species rerum materialium eo modo,*
174 *quo cognoscere diximus substantias separatas.* Ita Dinus Thomas
quæstion. 10. de Veritate, articul. 8. & 1. part. quæstion. 87. art.
1. & ibidem Caietan. & Bannes. Ferrar. 3. contra gentes capit.
46. & cæteri Thomistæ, Ægidius quodlibet. 1. quæst. 3. & quod-
lib. 2. quæstion. 23. & est etiam communis ferè inter recentio-
res, nobisque videtur probabilior, & magis consentanea do-
175 ctrinæ Aristotelis. Probatur hoc vltimum contra primam opi-
nionem ex capit. 4. huius libr. textu 8. vbi loquens Aristoteles
de intellectu constituto in actu primo ad intelligendam per
species; asserit expressè, tunc posse non solum alia à se, sed
etiam se ipsum intelligere: ergo sentit planè nec alia, nec se
ipsum posse intelligere antequam species recipiat, sed esse in
pura potentia respectu cuiuscunque intellectionis, tam alio-
rum obiectorum, quàm sui ipsius, ita vt nullam prorsus ha-
beat, ex quo planè deducitur non se intelligere per se ipsum
immediate, & sine specie, vt asserit prima opinio. Verba Ari-
stotelis hæc sunt: *Cum autem singula factus est, vt sciens dici-
tur, qui secundum actum: hoc autem accidit: cum potest operari
per se ipsum: est quidem & tunc potentia quodammodo, non tamen
similiter, vt erat antequam addisceret, aut inueniret. Et ipse autem
se ipsum tunc potest intelligere.*

Vt autem probemus tandem sententiam nostram aduersus
176 vtramque oppositam, vnum opportet adnotare; videlicet ani-
mam

mam nostram duo habere;vnum quod sit forma physica informans corpus, etiam vt rationalis, sub qua consideratione euidens est pertinere ad statum, & ordinem physicum, materialem,atque sensibilem: alioqui non posset per se, & tanquam obiectum proprium pertinere ad hanc partem naturalis philosophiæ. Habet præterea aliud nempe extra corpus esse, quod est habere modum essendi similem substantiis separatis & consequenter modum operandi:ita vt sicut illæ operantur per species infusas à Deo, sine vlla dependentia à sensibus; pari ratione anima separata. Et quemadmodum in his duobus statibus habet diuersum modum intelligendi actiuè, ita habet diuersum modum intelligibilitatis passiuæ, quia modus intelligibilitatis cuiuscunque rei, sequitur modum essendi eius. Vnde 177
fit, quod extra corpus existens sicut habet modum intelligendi similem modo intelligendi Angelorum, ita habet modum intelligibilitatis passiuæ similem modo intelligibilitatis eorum; quare sicut Angeli sunt actu intelligibiles, & ideò cùm sint sibi intimè præsentes, non indigent specie, per quam intelligantur à proprio intellectu, sed intelliguntur per se ipsos immediatè, sic anima in statu separationis est per se ipsam actu intelligibilis, sibique vt in tali statu existenti intimè præsens, & propterea non indiget specie, vt vniatur proprio intellectui modo intelligibili, sed per se ipsam ei vnitur, & per se ipsam intelligitur, & non per speciem. Sed in statu in- 178
formandi corpus exercet officium formæ corporeæ, vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis; quamuis entitas eius sit spiritualis,& sicut habet modum essendi formæ corporeæ, habet modum operandi eiusdem; ita vt in quantum vegetatiua, & sensitiua habeat potentias organicas per quas exercet actus corporeos, atque sensibiles; imò modum intelligendi quodam modo corporeum habet, quia licet intellectus adhuc in corpore non sit organica potentia,nec dependeat à corpore tanquam ab organo, dependet tamen à sensibus tanquam administrantibus sibi obiectum, sine quorum ministerio non potest naturaliter illud intelligere; & sicut habet modum essendi & operandi, ac intelligendi, ita corporeum, pari ratione habet modũ intelligibilitatis passiuæ corporeũ,& sensibilem, sed res corporei 179
ac sensibilis ordinis non possunt percipi ab intellectu pro statu corporis,nisi mediis sensibus hoc est nisi per sensus percipiantur, & phantasmata eorum possint concurrere cum intellectu agente ad producendam speciem in intellectu possibili,per quã intelligãtur:ergò neque anima prout informans corpus potest alio modo intelligi à proprio intellectu, sed constat non esse per se sensibilem cum sit entitas immaterialis, sed solùm per suos

suos actus, aut effectus sensibiles; ergò nec est per se intelligibilis, sed per species eorum.

180 Ex quibus sic probatur nostra sententia, & refutantur aliæ: modus intelligibilitatis cuiuslibet rei sequitur modum essendi eius, sed anima prout informans corpus habet modum essendi corporeum, & ens corporeum ex se non est actu intelligibile, sed solum in potentia, fit autem actu intelligibile per speciem productam ab intellectu agente medio phantasmate proprio à quo repræsentatur, & nullo alio modo: ergò anima vt informãs corpus non est actu intelligibilis, sed solum in potentia; quare debet fieri actu intelligibilis per speciem. Vnde sequitur non posse per se immediatè ac sine specie intelligi contra primam
181 opinionem. Vlteriùs non habet proprium phantasma, à quo determinetur obiectiuè intellectus agens ad producendam speciem sui per se immediatè eam repræsentatam: ergò non potest intelligi per speciem propriam contra secundam opinionem. Restat igitur solùm posse fieri actu intelligibilem, in quantum per species proprias suorum effectuum, vel per proprium actum intelligendi, quem habet in corpore, eam potest intellectus discurrendo percipere, vt asserit nostra sententia.

182 Testimonium D. Aug. pro prima opinione oppositum, difficilem habet expositionem, & absque dubio videtur inclinare in primam sententiam, quod anima se cognoscat per semetipsam, & non per speciem, nec per discursum ex notitia rerum sensibilium, nec per proprium actum, vt asserimus, sed adhuc si verba eius expendamus, non videbitur contra mentem eius expositio D. Thom. qu. illa 87. art. 1. ad primum in eo consistens, quod D. August. comparat notitiam rerum spiritualium, quam consequitur anima per se ipsam notitiæ rerum corporearum, quam consequitur per sensus; nam ex comparatione hac colli-
183 git se cognoscere animam per se ipsam, quia est incorporea, vt autem comparatio illa recta sit, non est necessarium, quod anima se cognoscat per se ipsam, hoc est, sine medio, (in hoc enim consistit tota difficultas verborum Augustini) sed licet se cognoscat per proprium actum cuius principium est, benè potest ex notitia sui sic habita colligere notitiam aliarum spiritualium eo modo, quo colligit per sensu notitiam rerum corporearum. Cognoscere autem se per se ipsam non necessariò tollit medium suæ cognitionis esse actum proprium, sed cum eiusdem actus ipsa sit principium actuale, cognoscens se ipsam vt actu existentem per actualem existentiam sui actus, qui actuale principium eius est, ex consequenti dicitur se cognoscere per se ipsam, & hunc sensum tenuit Diuus Augustinus.

184 Ad argum. eiusdem sententiæ distinguendum est primum antecedenti

antecedens, quod anima non minùs sit proportionata intellectui proprio, quàm essentia Angeli proprio etiam intellectui; nam secundum statum separationis à corpore, verum est, & propterea in eo statu se cognoscit per se ipsam, sicut Angelus. Falsum verò secundum statum informandi corpus, ex quo potius pertinet ad ordinem rerum corporearum ac sensibilium: & propterea hoc modo considerata non est actu intelligibilis, sed potentia tantùm, sicut cæteræ res corporeæ: quare nec per se intelligi potest, sed sicut res aliæ sensibiles per species, quas cum non possit habere proprias: cùm nec habeat propria phantasmata; solum potest intelligi per species alienas.

Fundamentum verò secundæ opinionis, quod intellectus 185
agens sit virtus vniuersalis ad producendum species omnium rerum, planè falsum est, quia potius ex propria natura limitatur per phantasma obiectiuè determinans actionem eius; quare solùm potest producere species earum rerum, quæ per phantasmata repræsentantur, & ideò non speciem animæ.

QVÆSTIO VII.

Quonam modo cognoscat intellectus se, & suos actus, habitus, atque species, necnon voluntatem, & eius actus, & habitus.

PRæsupponitur tanquam certum, quod intellectus hæc omnia aliquo modo cognoscit. Quod his verbis certissimum esse docuit D. August. 10. lib. de Trinitate, cap. 10. *Viuere se, & meminisse, & intelligere, & velle, & cogitare, & scire, & iudicare quis dubitet.* Et post Augustinum D. Thom. 1. par. q. 87. artic. 3. & cum eo omnes. Quod quisque apud se satis euidenter experitur, & propterea nulla indiget probatione.

Sed hoc supposito modum quærimus, quo hæc ab intellectu pro hoc statu cognoscantur.

Et prima opinio tenet, quod sicut anima se cognoscit per se
ipsam, sine vlla specie, ita hæc omnia, quia intra ipsam sunt. Ita 186
sentiunt omnes illi, quos in præcedenti quæstione citauimus pro prima opinione. Quorum fundamentum est etiam idem, nempe hæc omnia esse actu intelligibilia ex se, & intimè præsentia intellectui; quare nulla specie indigent, vt intelligantur. Et de intellectu ipso, speciebus, & intellectione per se putant manifestum; sed de voluntate, & actibus, & habitibus eius eodem modo sentiendum esse docent, quia vt D. Thom. asserit 1. par. q. 87. artic. 3. & 4. Voluntas non est aliud, quàm inclinatio
intelligibilis per modũ principij, & actus eius inclinatio intel- 187
ligibilis actualis: sed inclinatio intelligibilis est in intelligente; & ideò verè vtraque inclinatio intra intellectũ esse dicitur.

Quod probat in solutione ad primum, quia licet intellectus, & voluntas sint diuersæ potentiæ, & ex hac parte quælibet videatur esse extra aliam,& quæ in vna sunt,respectu alterius videantur extranea, cæterum quia in eadem anima tanquam in subiecto radicātur,& actus vtriusque habet necessariam dependentiam ab alia,& ab actu eius:propterea voluntas ipsa,& quæcunque in ea sunt,dicuntur quodam modo esse in intellectu,& ideò intimè ei præsentia; vnde per se intelligi ab eo possunt.

188 Secunda opinio negat sine specie intelligi, concedit tamen proprias species eorum produci ab intellectu agente præsuppositis duobus,nempe exercitio sensuum circa quæcunque sensibilia, & discursu intellectus circa potentias sensitiuas, species earum,& actus,atque etiam circa appetitū sensitiuum,& actus eius;quo discursu colligit quasdam alias potentias,actus,& species altioris ordinis dari,& his duobus quasi excitari intellectū agentem docet,vt sua virtute vniuersali ad producēdas species quarumlibet rerum,producat proprias cuiuscunque horum,per quas intelligatur.Ita sentiunt recentiores illi quæst. præcedente citati, ac refutati.

189 Tertia opinio est aliorum recentiorum, qui diuerso modo loquuntur de intellectu,& voluntate,ac speciebus, & habitibus, & de actibus vtriusque potentiæ;nā de illis asserunt, neque per se ipsa,neque per proprias species cognosci;sed per alienas rerum sensibilium. De actibus verò intellectus voluntatis affirmant per species proprias,quas ipsi per se, & immediatè imprimunt intellectui cognosci ab eo. Et hoc vltimum probant hoc discursu;vel actus isti cognoscuntur ab intellectu per alienas species rerū sensibilium,aut per species proprias productas ab intellectu agente;vel tandem sine speciebus:sed nullo ex his modis possunt cognosci: ergo cognoscuntur per species proprias,quas ipsi immediatè per se imprimūt intellectui,quia non

190 superest alius modus quo possint cognosci. Antecedens probatur;& primò quod non cognoscantur per alienas species rerum sensibilium,quia licet quidditas,& essentia horum actuum possit cognosci per discursum ex sensibilibus, sicut cognoscitur anima ipsa,existentia verò eorum in anima,hoc est quando sint in ea, quando eliciantur ab ipsis potentiis, vel quod idem est actus ipsi in indiuiduo, non possunt ex sensibilibus cognosci, quia nulla datur res sensibilis,& sæpe nullus datur effectus sensibilis eorum,per quem cognoscere possimus, quando sint, vel non sint in intellectu, vel in volnntate;nam licet quando aliqua actio externa, vel motus corporis, aut alicuius partis eius resultat ex actu intellectus, vel voluntatis, vt ex intellectione loquutio externa, & ex actu voluntatis motus progressiuè, vel

aliqu-

aliqua excitatio appetitus sensitiui, aut quid simile, possemus fortè dicere, quod per species eorum cognoscantur: sed cùm sæpè cõtingat eosdem actus existere in eisdem potentiis ab eisque elici, nullo motu, vel actu externo, aut excitatione appetitu causata, nulla restat via eos cognoscendi per alienas species rerum sensibilium; quare necessariò dicendum erit esse à nobis 191
prorsus incognitos. Vnde sequitur concedendum quoque esse, quod dentur sæpe in nobis actus voluntatis perfecti, ac plenè deliberati nobis prorsus ignoti, imò naturaliter incognoscibiles. Et tandem sæpè hominem grauiter peccare, quin possit peccatum suum cognoscere, & consequẽter, quin possit de illo conteri: quod non solum videtur falsum, sed periculosum in fide; nam talia peccata videbuntur omninò irremissibilia, quia nisi cognoscantur, non poterunt deleri per contritionem, vel attritionem simul cum Sacramento, aut vllo alio medio. Probant deinde, quod non cognoscantur per speciem productam ab intellectu agente, quia hæc non potest produci, nisi medio phantasmate eos repræsentante; constat verò nullum posse dari phantasma eorũ, cùm nõ sint per sensibiles ab vllo sensu, sed incorporei prorsus, atque per se insensibiles. Et tãdem quod cognoscantur per speciem propriã, probant ex sensationibus: nam 192
sensatio sensus externi simul cum obiecto per eam sensato producit speciem propriam in sensu interno, quamuis non sit ab eodem sensu externo cognita, quia obiectum eius est cognoscibile ab eodem sensu internò: ergò intellectio, & volitio, qui sunt actus proprij harũ potentiarum: quamuis non sint cognitæ per sensus, producent speciẽ propriã in intellectu, à quo obiecta earum cognoscuntur, & per talẽ speciẽ cognoscentur ab eo. Et quod nõ cognoscãtur per se immediatè sine specie, ostẽdunt ex eo, quod non solùm percipimus hos actus, dũ præsẽtes 193
sunt, sed iam præteritos: nam per memoriam recordamur nos eos aliquando habuisse præsentes, sed iam præteriti non possunt per se immediatè percipi, quia quod non est, non potest per se mouere potentiam ad sui perceptionem, ergò necesse est concedere, quod speciem produxerint, per quam præsentes percepti sint ab intellectu, & eam reliquerint in memoria asseruatam pro futuro actu recordationis, vel contra experientiam negare, quod eorum recordemur per actum memoriæ.

Vltima opinio *tam de intellectu, & speciebus eius, quàm de voluntate, & actibus, & habitibus vtriusque potentiæ negat vtrumque, & quod eos intelligat per se immediatè, sine specie, atque etiam quod eos intelligat per species proprias eorum, siuè productas ab intellectu agente, siue ab eis immediatè: Et solum admittit, quod eas cognoscat per species alienas rerum sensibilium.* Ita D. Thom. 194

expressè 1.part. quæst.87.art.3.in corpore, & ad primum. Ita etiam Caietan. ibidem, & Bañez dub. vnico, in solutione confirmationis primi argum.Ferrar.1.contra gent.cap.53.& Tolerus 3.lib.de anima,qu.11. Conimb.cap.8.eiusdem lib.q.5.art.2. & plures alij: videturque nobis probabilior,& sequenda.

195 Sed circa hos authores adnotare oportet,Bañez excipere species intelligibiles, quas asserit cognoscere intellectũ sub ratione specierum per seipsas, & non per alias species,vt D.Thom. docet q.10.de Veritate,art.9.ad 10. sed probat,quia ipsamet species,quæ per se ipsam repræsentat quidditatem rei,repræsentat se ipsam intellectui, quantum necesse est, vt possit cognosci per actum reflexum: ergo non est ponenda alia species, per quam cognoscatur. Nec tamen propter hoc intellectus cognoscit aliquid sine ordine ad quidditatem materialem, quia ipsamet species est quidditatis materialis species, vnde censetur quidditas materialis. Et prætereà quia si species non cognosceretur per se ipsam, deberet cognosci per aliam speciem,& hæc per aliam; & ita daretur processus in infinitum,qui nullo modo admitti debet.

196 Conimb. verò excipiunt solos actus voluntatis in fine eiusdem articuli,inrer quos,& actus intellectus hoc esse discrimen asserunt, quod actus intellectus cum ab eo eliciatur, non possunt directa cognirione ab eo percipi,sed reflexa opus est,reflexam verò habere non potest, nisi per speciem, quam cum non possit per se producere, nec potest per propriam speciem cognosci,sed per alienam rerum sensibilium. Actus autem voluntatis cum sint alterius potentiæ, & simul sint per se intelligibiliter præsentes intellectui, vt asseruit D. Thom. loco citato in principio huius quæstionis, possunt percipi ab eo directa cognitione,ac per se,& non per species alienas retũ materialium.

Nos verò iuxta vltimam sententiam asserimus prædicta om-
197 nia nullo excepto per alienas species rerum materialium,& ad similitudinem earum, & non per proprias, nec per se ipsa sine specie cognosci ab intellectu pro hoc statu.Hanc probo,primò hac ratione desumpta, ex D. Thom.1. part. quæst.87. art.3. ad primum. Quia obiectum adæquatum nostri intellectus pro hoc statu est ens, & verum, non in toto suo ambitu, sed consideratum in rebus materialibus, ac sensibilibus: ergo solùm potest sensibilia percipere per se,spiritualia verò solũ in quantum per hæc eadem sensibilia ei innotescere possunt, quod est solùm per species, ac similitudinem eorum ea percipere: sed constat prædicta omnia secundum propriam entitatem spiritualia esse: ergo non possunt per se ipsa, vel per species propria percipi ab intellectu (vt de cæteris spiritualibus ostendimus.

dimus) sed solùm per species rerum sensibilium,& ad similitudinem eorum. Probatur antecedens, quia anima pro hoc statu est actualis forma corporis: ergo sicut perficitur in suo esse communicando illud corpori, ita nata est perfici in suo modo operandi per ministerium corporis;corpus verò non exhibet ei ministerium ad intelligendum:nisi per sensus: ergo solùm potest per se intelligere sensibilia, spiritualia verò (qualia sunt prædicta omnia) non per se, & ideò nec per species proprias, sed solùm per species sensibilium, & similitudinem eorum. Quod probat etiam efficaciter experientia ipsa:nam experimur 198 omnes intellectum, & voluntatem, habitus, species & actus vtriusque potentiæ secundum quidditates, & essentias difficilè admodum à nobis cognosci, & post longum discursum,& studiosam inquisitionem,vt asserit D.Thom. art.2. eiusdem quæstionis,quod non esset verum, si per se immediatè, ac sine specie cognoscerentur, aut per species proprias ab eis immediatè productas, quin potius semper, & à principio esset intellectus in actuali cognitione eorum:cùm nullum posset habere impedimentum, nec phantasmatibus,vel operationibus sensuum indigeret ad ea cognoscenda, quod eidē experientiæ contradicit. Hanc sententiam sic probatā recipiunt omnes citati pro tertia 199 opinione,atque etiam plures ex citatis pro prima,& secunda.

Sed restat eandem nostram sententiam specialiùs probare contra eos,qui vnum,vel alterum excipiunt,quod per se immediatè,ac sine specie cognosci affirmant.Et primò quia si species intelligibiles per se ipsas sine aliis perciperentur ab intellectu, euidenter cognoscerentur:ergo non posset dubitari de existentia earum in intellectu, aduersus prædictam experiētiam. Probatur euidenter consequentia, quia quod per se ipsum cognoscit intellectus,per se ipsum intuetur, quod est euidenter illud cognoscere: nam intuitio euidentem notitiam importat. Con- 200 sequens autem falsum est: cùm constet plures dubitasse, & hucusq; adhuc de speciebus sensibilibus solùm à posteriori probatum esse per extrinsecam experientiam: ergo apertè falsum est, quod actus isti spirituales per se cognoscantur ab intellectu.Nec D.Thom.oppositum sentit, vbi eum citat Bañez, quin potius docere videtur nostram sententiam. Nam verba eius hæc sunt. *Intellectus cognoscit speciem intelligibilem, non per essentiam suam, neque per aliquam speciem, sed cognoscendo obiectum, cuius est species per quandam reflexionem.* Constat verò obiectum repræsentantem per speciem esse sensibile,ex cuius cognitione reflexa cognoscitur species:ergo sentit D.Thom.non cognosci speciem per se ipsam(vt affirmat Bañez) sed per cognitionem rei sensibilis.

201 De actibus verò voluntatis aduersus Conimbr. qui eos excipiunt à communi modo cognoscendi cætera spiritualia, atque etiam de actibus intellectus aduersus primam, & secundam opinionem, in primis probo, quod non possint cognosci immediatè per se ipsos, ac sine specie, quia actus isti secundum proprias entitates sunt spirituales: ergò improportionati respectu modi intelligendi, quem habet anima in corpore in quo nihil potest per se intelligere, nisi ministerio corporis, & sensuum eius; & ideò nihil nisi corporeũ, vel per speciem corporis.

202 Quòd verò nec per species productas ab intellectu agente ex superioribus constat, quia intellectus agens nullam potest speciem producere, nisi determinatus per concursum obiectiuum phantasmatis, sed actus isti non possunt per phantasma repræsẽtari; cum sint entitates spirituales: ergo nec potest intellectus agens producere species eorum, per quas cognoscantur.

203 Quod vero nec per species quas ipsi per se immediatè imprimant intellectui, sic probo; vel actus isti sunt actu intelligibiles, vel potẽtia tantum: Si dicatur primum: statim infero non indigere speciè, sed per se ipsos intelligi probatur consequẽtia, quia si sunt per se actu intelligibiles; cum sint etiam vt tales præsentes intellectui, sequitur per se etiam ab eo, ac sine specie intelligi: Si verò solùm sunt intelligibiles in potentia, sequitur non posse per se immediatè imprimere speciem: sed per virtutem intellectus agentis, quod probatum est impossibile.

204 Probatur tandem de actibus voluntatis, quod nec per se immediatè, nec per proprias species, quas ipsi imprimant intellectui, possint ab eo intelligi, quia euidenti experientia constat omnibus, & singulis hominibus sæpe ignorare an habuerint deliberatum, sed liberum consensum circa obiecta aliqua, vnde plures traduntur regulæ à Theologis in tractatu de conscientia ad curandos scrupulos, & conscientias timoratas sedandas; ergò sæpe homines incerti sunt de existentia actuum liberorum in voluntate propria, quod euidens signum videtur esse eos nec per se ipsos immediatè, nec per species proprias cognoscere, quia si ita eos cognoscerent certa, & euidens foret eorum cognitio; quare dubij esse non possent de existentia eorum.

205 Huic argum. posset responderi, posse quidem eosdem actus per se ipsos, vel per speciem propriam causare euidentem notitiam sui in intellectu, sed eam non causare, quia requiritur aduertentia ipsius intellectus, & quia sæpe homines non aduertunt, ideò non certò eos cognoscunt, sed dubitant de existentia eorum in voluntate. Sed nec hæc solutio vera est, nec satisfacit argumento; quia si actus ipsi per se immediatè percipiuntur,

plurtur, vel per speciem, quam per se immediatè imprimunt, nihil potest esse, quod aduertentiam intellectus impediat, quia cum cognitio eorum, nec ex phantasmatibus, neque omnino à sensibus dependeat, sed eo ipso, quod voluntas tendit in obiectum, ipsamet eius tendentia, quæ est actus eius imprimat speciem sui in intellectu, nullum est aliud obiectum, à quo impediatur intellectus ipse, quin informatus speciem eiusdem actus, ipsum percipiat, præsertim cùm nulla prorsus reflexio sit necessaria ad eum percipiendum, nec discursus aliquis, sed cùm sit actus alterius potentiæ ab intellectu, per actum directum, ac simplicem, & absque mora temporis ab eo percipiatur.

Vt autem nostram sententiam explicemus, & argum. opposita soluamus, duo sunt adnotanda ex doctrina D. Thom. 1. part. quæst. 57. art. 2. 3. & 4. Primum est dupliciter esse præsentes intellectui voluntatem habitum eius, & proprium actum; imò, & intellectum ipsum cum suis speciebus, habitibus, & actibus; primò, secundum propriam rationem, qua concurrunt ad actum tanquam principia eius, vel qua sunt actus ab eisdem potentiis producti, quam præsentiam habent per se ipsos, & non per speciem propriam, vel alienam, quia per proprias entitates sunt principia actus, vel actus ipsi ab eo eliciti, & non per species. Et hanc præsentiam explicuit D. Thom. art. 4. eiusdem quæstionis dicẽs voluntatem esse in intellectu, vel ei præsens intelligibiliter, & actum eius tanquam principiatum in suo principio: cùm intellectus sit quodammodo principium actus voluntatis. Alia est præsentia obiectiua, quam res habet respectu potentiæ, à qua cognoscibile est, & in quantum actu ab ea cognoscibilis, & hoc modo solùm est præsens intellectui nostro pro hoc statu obiectum materiale repræsentatum per speciem in eo receptã; spiritualia verò nõ sunt ei secundum se pręsentia, sed solùm per extrinseca, hoc est ratione materialium obiectorum, per quorum species, & similitudinem cognoscibilia sunt; quare nec voluntas est per se præsens intellectui præsentia obiectiua, nec actus, vel habitus eius, neque species intelligibiles, nec actus eiusdem intellectus; imò nec intellectus ipse sibi. Et quia plures recentiores hanc distinctionem pręsentiæ apud D. Thom. expressam non considerarunt, non solùm contra mẽtem eius locuti sunt de cognitione horum; sed etiam contra expressa verba eiusdem loci, ex quibus planè intelligitur D. Thom. sentire, quod nihil horum per se immediatè, nec per speciem propriam cognosci possit ab intellectu: sed solùm per alienam speciem, ac similitudinem rerum materialium.

206

207

208

Secundò adnotare oportet hæc omnia cognosci ab intelle- 209

ctu per cognitionem reflexam obiecti materialis directè cogniti ab eo hoc modo, aut discursus, si intellectus cognoscat hominem, statim reflecti potest supra eundē hominem, vt à se cognitum, & cognoscens eum vt à se cognitum, colligit se habere apud se notitiam, vel cognitionem eius, & cum cognoscat notitiam propriam esse actum vitalem ab obiecto, & potentia tanquam ab vno completo principio eliciendum; colligit notitiam proprij intellectus, & speciei eiusdem obiecti cogni-
210 ti. Actus vero voluntatis ex aliquo signo externo, aut ex motu aliquo corporis, aut alicuius partis eius, vel ex commotione appetitus sensitiui ab eo causata, quod si nihil horum procedat ab eo solùm potest per actum reflexum cognoscere illud obiectum fuisse à se propositum voluntati, hoc vel illo modo, hoc est, intensa, aut vehementi propositione, vel remissa, ex quo per quasdam coniecturas colligere poterit modum, quo voluntas erga illud affecta fuerit, hoc est, an attracta, vel allicita ab eo, & ideò an per actum liberum ei consenserit, vel non: sed certò cognoscere talem actum liberum fuisse in voluntate, aut non fuisse non poterit.

211 Argum. primæ opinionis sumitur ex verbis D. Thom. asserentis actus intellectus, & voluntatis esse intra intellectum intelligibiliter. Cui respondeo tantùm significare (vt ibidem explicat D.Thom. esse intra intellectum, tanquam aliquid contentum intra ambitum, vel latitudinem sui obiecti: ex quo solùm inferri potest, quod sit vtcumque intelligibile siue potentia, siue actu, quod sufficiebat ad intentum illius articuli, in
212 quo solùm in communi quæsiuit D. Thom. an intellectus cognoscat actus voluntatis, nihil curando de modo quo cognoscantur, de quo nec verbum loquitur in toto articulo, quin potius ipse se explicans dixit actus voluntatis esse intelligibiliter in intelligente sicut in primo principio, & in proprio subiecto, quod cōstat habere siue sint actu intelligibiles, siue solùm potentia, & siue per se immediatè intelligantur, siue per speciem propriam, siue per solas species alienas rerum materialium.

213 Fundamentum secundæ opinionis iam fuit à nobis superiùs explicatum, & efficaciter satis refutatum. Nunc verò soluenda sunt argum. illorum, qui de vna, vel altera re spirituali tenent, quod per se immediatè, atque directè cognoscatur. Et argum. quibus probauit Bañez de sola specie intelligibili, quod per se ipsam cognoscatur directè, sic soluuntur. Primum quidem negando antecedens, quod species obiecti sicut repræsentat ipsum intellectui, sic etiam repræsentet seipsam: nam cum ipsa debeat cognosci tanquam obiectum, & reflexa cognitione, debet esse obiectum per se proportionatum intellectui, quod patet esse falsum,

falsum cùm non percipiatur per sensus, & solum obiecta sensata proportionata sint ei, vt probauimus. Quod verò asserit sufficere, quod sit species obiecti materialis, vt materialis ipsa dicatur, etiam est falsum: cùm debeat cognosci tanquam obiectum, quod; & sumpta, vt quod, sit spiritualis, & nullo modo sensibilis.

Ad secundum negamus dari processum in infinitum ex eo, quod vna species debeat cognosci per aliam, quia non cognoscitur per aliam sibi propriam: sed per discursum ex similitudine rei materialis.

Ad primum argum. eorum, qui excipiebant actum voluntatis, concedendum est, quod infert, videlicet sæpè contingere, quod actus voluntatis deliberatus, vel consensus liber eius in obiectum aliquod sit in voluntate, & non certò cognoscatur ab intellectu, neque ab homine illum habente, atque etiam commisisse hominum mortale peccatum, & dubitare an illud commiserit, vel non; imò ignorare, quod illud commiserit. Quod verò tale peccatum sit irremissibile, vel non possit homo veniam eius consequi, negamus. Quin potius existimo necessarium esse, & ex sacris literis efficaciter probari. Nam si homo cognoscit, vel sibi constant omnes actus peccati, etiam purè interni, quomodo potest esse verum illud Psal. 18. *Delicta quis intelliget? ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo,* 214
quibus regius Psaltes à Deo petit veniam delictorum sibi occultorum, censet igitur plura hominem peccata interna perpetrare, quæ vel certò non cognoscit, vel simpliciter ignorat se ea cõmisisse: quod quisque in se experitur; idque prouenit ex maxima difficultate cognoscendi pro hoc statu actus nostræ voluntatis; quia non possunt, nisi ex sensibilibus cognosci, & iste modus cognoscendi multis implicatur difficultatibus, ac proptereà necesse est plures dari in voluntate, qui vel non cognoscuntur ab intellectu, vel non certa, & euidenti cognitione. Et tandem falsum est, quod eiusmodi peccata purè interna, quorum existentia in voluntate nobis fuit ignota, irremissibilia sint: nam remittuntur per actum contritionis extra Sacramentum Pœnitentiæ: sed cum voto eius, vel per Sacramentum 215
ipsum in quo directè absoluitur homo à peccatis confessis, indirectè verò ab oblitis, aut ignoratis inculpabiliter.

Ad secundum concedendum est antecedens de sensatione sensus externi, quod producat speciem sui in sensu interno: sed neganda consequentia, quod actus intellectus, & voluntatis per se immediatè producant speciem sui in intellectu; & ratio discriminis (egregia satis) est quia sensatio sensus externi est obiectum proportionatum respectu sensus interni, actus verò in-

tellectus,& voluntatis non sunt proportionati in ratione obiecti respectu eiusdem intellectus pro hoc statu; quare non possunt imprimere speciem sui in intellectu,nec per eam cognosci : sed solùm per species rerum materialium : Cætera argum.
216 eiusdem opinionis non procedunt cõtra nostram sententiam.

Solùm restat explicandum quonam modo intelligantur actus internorum,atque externorum sensuum atque etiam actus appetitus.Et de sensibus ipsis tam externis,quàm internis constat per species organorum,in quibus resident, intelligi de actibus verò externorum per actus internorum , vel phantasmata , à quibus repræsentantur. De eisdem verò actibus internorum dicimus cognosci per speciem obiectorum,quę phantasmata ipsa repræsentant : cum ea repræsentent, vt sensata, & vt sic imprimant speciem eorum in intellectu possibili simul cum agente; imò eodem modo cognoscuntur phantasmata ipsa:cum imprimant speciem obiectorum,vt per ea repræsentatorum.

217 De actibus verò appetitus, dicimus intelligi per speciem obiecti,circa quod versantur; sensatum quidem per æstimatiuam præsupposita sensatione sensus externi,atque cõmunis,quamuis non repræsentent rationem ab eis sensatam : sed à sola ipsa ęstimatiua percipiente conuenientiam obiecti,speciémque expressam eius formante,per quam repræsentatur expresse eadem conuenientia, & consequenter actus ipse eam exprimens , qui simul cum obiecto sic sensato cõcurrere potest cum intellectu agente ad producendam speciem eiusdem obiecti, vt sic sensati,& eiusdem sensationis. Ita vt quasi per modum vnius ab ea repræsententur.

APPENDIX

DVBIVM.

Quodnam sit obiectum adæquatum nostri intellectus pro hoc statu.

218 PRæsupponit dubiũ hoc dupliciter sumi posse intellectum nostrum ; videlicet secundum se, aut prout est in corpore: & si secundum se accipiatur , eadem est quæstio de illo , ac de intellectu Angelorum; imò ac de intellectu diuino ; nam idem est obiectum adæquatum omnium , licet in modo illud attingendi valdè differant.Si verò sumatur noster intellectus, prout est in corpore , diuerso modo loquendum est de illo quantum ad obiectum adæquatum.

Vt autem ei vtroque modo sumpto proprium obiectum assignemus, distinguendũ est primò obiectum adæquatum in motiuum,& terminatiuum,motiuum est,quod mouet intellectum ad sui

ad sui perceptionem: terminatiuum, quod actum eius terminat, etiam si eum non moueat: sed ad similitudinem eius, quod mouet, percipiatur. Secundò distinguendum est obiectum, tam motiuum, quam terminatiuum, in per se, & per accidens, siue (quod idem est) in directum, aut proportionatum, & in indirectum, atque improportionatum. Obiectum per se intelle- 219
ctus dicitur illud, quod per propriam speciem ipsum per se immediatè repræsentantem, aut per se immediatè sine specie percipitur (vt omnes opiniones comprehendamus) obiectum verò per accidens sine indirectũ, quod nec per se immediatè, nec per propriã speciem impressam, vel expressam ipsum repræsentantem percipitur: sed per similitudinem aliorum, vt spiritualia.

His suppositis dicendum est primò; *adæquatum obiectum vniuersalissimum intellectus nostri, siue secundum, se accipiatur, siue pro statu corporis comprehendens quidquid aliquo modo perceptibile est ab eo, siue per se, vel per accidens, siue per speciem propriam, vel alienam, aut alio quocumque modo esse ens vniuersalissimum in toto suo ambitu, hoc est, prout comprehendit entitatem increatam, atque creatam, naturalem, & supernaturalem, substantialem, & accidentalem,* 220
positiuam, & negatiuã, realem tandem, & rationis. Ab hoc nullum fermè dissentientem reperio: nam licet dissentiant nonnulli in modo, quo percipiuntur ab intellectu secundum se accepto particularia entia, omnes tamen sentiunt hæc omnia percipi posse vno vel alio modo, non solùm ab intellectu nostro secundum se: sed etiam pro statu corporis, vt ex præcedentibus quæstionibus manifestum est; ergo obiectum adæquatum vniuersalissimum prout comprehendit directum, ac per se, indirectum & per accidens, est vniuersalissimum quoque ens comprehendens quodcumque aliquo modo cognoscibile.

Secundò dicendum est, *obiectum adæquatum per se pro statu* 221
corporis, hoc est, siue per se motiuum, vel per se terminatiuum esse ens per se sensibile, & nihil aliud, & cùm ens per se sensibile solùm sit illud, quod per se percipi potest ab aliquo sensu interno, vel externo, & hoc solùm comprehendat accidentia aliquo modo per se sensibilia, erit adæquatum eius obiectum per se accidens aliquo modo per se sensibile. Colligitur planè hoc ex præcedentibus quæstionibus agitatis circa modum, quo percipiuntur ab intellectu pro hoc statu particularia entia. Nam in primis ostendimus 222
Deum, & Angelos non per se ipsos, nec per species proprias percipi ab eo: sed nec animam ipsam, nec intellectum, & voluntatem eius, nec species, habitus, & actus vtriusque; imò nec substantiam corpoream; ergo nihil horum pertinet ad obiectum per se eius; imò nec accidentia etiam corporea non per se sensibilia: sed tantùm per accipens: præter hæc autem omnia tantùm

tantùm superſunt accidentia aliquo modo per ſe ſenſibilia:ergò accidens per ſe ſenſibile,& nihil aliud, eſt obiectum per ſe adæquatum eius, tam motiuum, quàm terminatiuum.Nam licet ſubſtantiæ corporeæ,& rerum ſpiritualium formemus proprios conceptus, hoc eſt, illis ſolis, & non aliis conuenientes cum eiſque conuertibiles,non tamen eas per ſe repreſentan-
223 tes,ſed illa tantùm prædicata eis propria ex ſimilitudine rerum per ſe ſenſibilium per diſcurſum collecta; quare non dicuntur obiecta per ſe, & directè terminatiua intellectus.

TRACTATVS DE ACTV INTELLECTVS poſſibilis.

QVÆSTIO I.

Quidnam ſit ſpeculari phantaſmata, & an ſit neceſſarium in omni prorſus intellectione pro ſtatu præſenti.

Xplicatis his, quæ pertinent ad obiectum intellectus poſſibilis, agendum eſt de actu eius. Circa quem primò quærimus, an pro ſtatu præſente intelligere poſſit,ſine ſpeculatione phantaſmatum, aut ſine conuerſione ad illa.

Vt autem neceſſitatem huius conuerſionis,aut ſpeculationis diſcutere poſſimus,explicare oportet,quidnam ſit, vel quid per eam intelligatur. Duobus autem locis loquitur de ea Ariſtoteles; prior habetur tex. 30. huius lib. vbi ita ait. *Nunquam ſine*
224 *phantaſmate intelligit anima.* Poſterior tex. 39. vbi hæc expreſſa habet verba, *Qui non ſentit aliquid nec addiſcet, nec intelliget. Et cum ſpeculetur, neceſſe eſt ſimul phantaſma aliquod ſpeculari.* Quibus verbis manifeſtum in primis eſt,vt benè adnotauit Ferrar. quæſt. 15. huius lib. & Banez 1. part. quæſt. 84. artic. 7. dub. 3. ad 2. aſſerere Ariſtotelem, quod dum intelligit homo, neceſſe ſit aliquod ſpeculari phantaſma;non tamen quod per eundem intellectum illud,ſpeculetur aut cognoſcat, ſed per imaginationem ſeu phantaſiam, quia intellectus non poteſt aliquam operationem habere circa phantaſma, neque illa vel obiecta in eis repræſentata immediatè per ſe cognoſcere propter manifeſtam improportionem, vt ſuperius probauimus contra Henricum:quare ſenſum eius eſſe affirmant, quod neceſſe ſit intelligente intellectu ſimul verſari phātaſiam circa aliquod phantaſma, & tūc dicetur ipſe etiam intellectus circa phātaſma verſari,vel illud ſpeculari non per operationē propriam,ſed phantaſiæ,quæ per operationem, ſeu imperium eiuſdem intellectus mouetur

mouetur ad formandum phantaſma. Hæc tamen explicatio 225
inſufficiens eſt, quia antequam intellectus habeat ſpeciem
alicuius rei, & eam intelligat, operatur phantaſia circa illam,
vt medio phantaſmate,quod eſt ſpecies expreſſa eius producat
intellectus agens in poſſibili ſpeciem eiuſdem rei, per quam
intelligat; per talem ergò intellectionem primam rei non po-
teſt moueri ab intellectu,aut excitari phantaſia ad operandum
circa talem rem nec ex imperio intellectus operari circa il-
lam,ſimul cum intellectu; quare in tali intellectione non di-
cetur intellectus ſpeculari phantaſma, ſi ſpeculari ea non ſit
aliud, quàm ex imperio intellectus ſimul moueri ad phanta-
ſiam ſicut circa idem obiectum, quod intellectus intelligit.Et
prætereà experientia docet ſæpe excitari intellectum à phan-
taſia ad operandum circa obiectum cuius habet iam ſpeciem,
ergo euidens eſt non moueri ab eo ad operandum circa illud,
ſed ipſam ſua operatione præuenire operationem intellectus:
quare in ea non dicetur ſpeculari phantaſma; cum non mo-
ueatur phantaſia ex eius imperio ad operandum circa illud ob-
iectum, circa quod intellectus ipſe operatur: non enim poteſt
per imperium eam mouere, niſi media cognitione eiuſdem
obiecti. Senſus igitur Ariſtotelicæ propoſitionis eſt. Neceſſa-
rium eſſe, quod operante intellectu circa aliquod obiectum ſi-
mul operetur phantaſia circa illud, vel alterum ſimile, vel ali-
quo modo ad illud pertinens,ſiue moueatur ab intellectu, ſiue 226
à ſuo proprio obiecto, vel à quocunque alio: hoc enim non
tetigit Ariſtoteles,ſed ſolùm docere voluit operationem phan-
taſiæ neceſſariò comitari operationem intellectus pro hoc ſta-
tu,& per ſpeculationem phantaſmatis,vel conuerſionem ad il-
lud,nihil aliud ſignificare voluiſſe. Et ita ſentiunt omnes ferè
recentiores interpretes.

Sed an eiuſmodi ſpeculatio phantaſmatis, vel conuerſio ad
illud ita explicata ſemper, & in intellectione quacunque ne-
ceſſaria ſit, vel in quibuſdam tantùm, non eſt apud omnes
certum.

Sed prima opinio tenet intellectum pro hoc ſtatu non ha-
bere in ſua operatione neceſſariam connexionem cum opera-
tione phantaſiæ, vel alterius ſenſus, ſed ſine illis intelligere
poſſe,vel ſubſtantias ſeparatas, vt affirmat Albert. Mag.3. lib. 227
de anima, titulo 2. cap. 19. vel etiam quoties non vtitur ſpe-
ciebus mediis phantaſmatibus ab intellectu agente acceptis,
ſed per ſuos proprios actus productis, vt aſſerit Venetus ad
textum 39. huius lib. vel tandem dum verſatur in altiſſima at-
que quieta contemplatione Dei & Angelorum, vt Phil. 2.lib.
de anima cap.14.& lib. 3. text. 30. Thienen. ad textum 39.

atque

atque etiam Toletus qu. 21. Probatur testimoniis Aristotelis, qui 3. lib. de anima textu 8. docet expresse, quod postquam intellectus noster acquisiuit species intelligibiles, non indiget alio motore ad intelligendum, sed potest, cum voluerit per eas intelligere. Quod docuit etiam 8. lib. Physic. text. 32.

Sed ratione probatur primò, quia non potest intellectus maiorem dependentiam habere ab operatione phantasiæ; quàm sensus internus ab operatione externi, quia isti sunt subordinati intra idem genus sensitiui, phantasia verò etiam si subordinetur intellectui, non certè in eodem genere: sed in diuer-
228 so, vt patet. Sed sensus internus receptis semel speciebus ab operatione externi potest eisdem vti nullo sensu externo operante, & ideò sine dependentia ab operatione eorum exercere propriam: ergo poterit etiam intellectus receptis speciebus per operationem phantasiæ, & intellectus agentis, eis intelligendo eadem obiecta vti, etiam non operante iam phantasia,
229 & proinde sine conuersione ad phantasmata. Secundò quia intellectus ipse per intellectionem quam elicit media specie ab intellectu agente, & phantasmate recepta, producit aliam speciem impressam eiusdem obiecti in se, quam reseruat in memoria pro eodem obiecto iterum, & sæpe intelligendo, sed talis species non dependet iam ab intellectu agente: ergo neque à phantasmate, & consequenter neque vsus eius. Minorem probo, quia non est producta ab eis, nisi tanquam à causa remota; constat verò effectum non dependere à causis remotis: ergo potest intellectus vti illa specie intelligendo per eam, sine dependentia à phantasmate. Quod tandem probatur experientia; nam homines diuinorum contemplationi dediti experiuntur se diuina contemplari per intellectum, sine strepitu cuiuscunque sensationis, vel imaginationis, vt testatur D. Thom. in opusc. de sept. itineribus æter. d. 4. art. 3. secutus Richard. de Sancto Victore in lib. de Beniamin c. 5. in 1. gradu contemplationis, & præsertim verum hoc est, in raptu, in quo suspenduntur omnes, & anima totum suum conatum, ac virtutem soli intellectui, & voluntati applicat: ergo necesse est
230 fateri, quod intellectus pro hoc statu aliquam possit habere operationem, sine actuali dependentia, vel speculatione phantasmatis, aut conuersionis ad illud, præsertim circa diuina, & spiritualia, quorum nullum datur phantasma speculandum.

Secunda opinio *affirmat necessariam omninò esse operationem phantasiæ circa obiectum, quod cognoscit intellectus, vel circa alaud simile, aut aliquomodo ad illud pertinens; ita vt sine illa nullam prorsus operationem naturaliter habere possit pro hoc statu, quantumlibet per eam spiritualia, ac diuina intelligat, aut contempl*

templa

templetur. Hæc est communis, & probabilior sententia, quam 131 tenet D. Thom. lect. 13. huius lib. 1. part quæst. 84. artic. 7.& ibidem Caietan. dub. 5. & Bannes dub. 3. 2. cont. gent. cap.72. & 159 libr.4. cap.11.& ibidem Ferra. Scotus in 4.dist. 45.qu.2.& in 1.d.3.qu.3. Capr.ibidem.d.35.qu. 5. Themistius lib.de memoria, & reminisc. cap.7. & 8. & maior recentiorum pars. Sed eam efficaciter probare ex natura ipsarum potentiarum, aut (quod aiunt) à priori, non solùm difficile est,sed fortè impossibile; eam verò à posteriori probat D. Thom.1.p.qu. 84. artic. 7. hac ratione ab euidenti experientia deducta læsa phantasia humore aliquo vel etiam somno impedita,seu ligata læditur vsus rationis,& impeditur intellectus, ne possit vllam operationem exercere,siue sit circa res corporeas, vel spirituales,ac diuinas,siue sit altissima earum contemplatio,vel quæuis alia; ergò dependet intellectus pro hoc statu in qualibet sua operatione ab operatione phantasiæ; quare sine illa nullam potest exercere operationem. Probatur consequentia, quia si non foret tam vniuersalis dependentia, posset læsa phantasia aliquam saltem operationem habere per species,quas habet reseruatas in memoria, sicut potest phantasia per tales species operari nullo sensu externo operante;& ideò efficaciter colligimus non habere tantam dependentiam ab operatione externorum sensuum.

Sed vnde procedat omnimoda hæc dependentia, non est facilè explicare. Scotus enim vbi supra putat non esse naturalem animæ informanti corpus,sed quasi in pœnam peccati originalis ei fuisse datum tam infimum, ac imperfectum modum intelligendi phantasmati alligatum. Quod hoc breui discursu probari videtur. Talis modus intelligendi non est naturalis animæ ratione sui, nec ratione vnionis cum corpore: ergò ab extrinseco ei datum fuisse credendum est,& quidem in pœnam peccati, cum maximè pœnalis, quasi ignominiæ plenus videatur. Probatur antecedens, quia si foret animæ naturalis ratione sui, in quolibet statu ei conueniret, sed constat ei non conuenire in statu separationis à corpore;cum non habeat tunc 133 apud se phantasmata,ad quæ conuertantur:ergò non est ei naturalis ratione sui; sed nec ratione vnionis ad corpus, alioqui eum necessariò haberet in quolibet statu vnionis ad corpus: sed constat in corpore glorificato non necessariò intelligere cum dependentia ab operatione phantasiæ, sed sine illa posse: ergò talis modus intelligendi absque dubio est pœna animæ, potius quàm natura. Sed hic modus dicendi probabilitate caret, quia subordinatio potentiarum sensitiuarum respectu intellectus, & dependentia eiusdem intellectus ab operatione

earum,

earum,naturalis est, sicut naturale est animæ esse formam corruptibilis corporis; quo medio sicut perficitur in suo esse, ex eo,quod illud communicat corpori, ita perficitur medio corpore,ac sensibus eius in suo modo operandi, quem eidem corpori communicat, vnde cum peccatum nec modum essendi naturalem destruxerit,nec mutauerit,non potest esse verum,quod talis modus intelligendi per conuersionem ad phantasmata ex peccato originali prouenerit,tanquam pœna eius.Propterea D. Thom.3.part.quæst.94.art.2. egregiè docuit, quod primus homo in statu innocentiæ eundem modum naturalem intelli-
234 gendi habuit per conuersionem ad phantasmata. Quod considerans Scotus, vidénsque insufficientem esse prædictam causam, aliam assignauit dicens,talem dependentiam in modo intelligendi prouenire ex naturali ordine potentiarum animæ pro hoc statu,quem ordinem confirmant experientiæ assignatæ.Et ita sentiunt cum Scoto quidam alij.

235 Quam causam veram esse arbitror, remotam tamen, & insufficientem,& quæ certò quodam modo principium petere videtur. Nam subordinationem naturalem inter potentias sensitiuas internas,& externas nouimus,sed tantam dependentiam, vt non possit interna vllam habere operationem,nisi actu operante externa,nemo posuit: cùm euidenter constet phantasiam in somnis operari, quando euidens est etiam nullum operari sensum externum.Naturalis igitur subordinatio non est causa sufficiens, nec proxima, vt intellectus cum tanta dependentia ab actuali operatione phātasiæ operetur. Et præterea rationem eiusdem dependentiæ quærimus,ob quam tanta sit, quare principium petere videtur, qui eam pro causa sufficiente assignat: proximior ergò ac sufficiens designari debet.

Quam ex D.Thom.loco proximè citato,atque etiam ex 3. p.q.11. art. 2. colligendam esse arbitror, quibus locis duos status distinguit animæ informantis corpus, naturalem quidem, & supernaturalem, naturalem vocat eum, quem habet anima à prima informatione corporis corruptibilis, quod respicit tanquam proprium,ac naturale receptiuum.Supernaturalem verò, quem non habet ex propria natura,sed ex gratia, non qualiber; sed consummatæ beatitudinis,& hunc statum habebunt animæ
236 beatorum in corporibus gloriosis, non in hac vita. Hoc autem discriminis esse inter vtrumque statum, quod in naturali sic anima informat corpus, vt omninò ei sese accommodet, & quasi ei obligata, & quodammodo subiecta, ac dependens ab eo sit: Nec enim habere potest operationes naturales sensuum, nec motum exercere in eo, nisi dependenter ab eius dispositione, non enim potest ipsum quando vult,& versus omnes differentias

rentias loci mouere, nec tanta velocitate, quanta vellet, nec 237
etiam operationes ſenſuum exercere, nec vigilare dum libet, ſed impedimentis eius quaſi premitur, atque compellitur ab operatione ceſſare, & hoc eſt ei ſubiici, & ab eo dependere in modo informandi, & operandi, & pari ratione dependet in modo intelligendi, ita vt non poſſit vllam operationem intellectus exercere, niſi operante phantaſia circa idem obiectum, aut ei ſimile, vel ad ipſum aliquo modo pertinens, etiam ſi
ſpeciem eius apud ſe habeat, vt probauimus. In ſtatu verò ſu- 238
pernaturalis beatitudinis ex gloria animæ prouenit informatio corporis cũ pleno dominio eius, & in corpus ipſum redundat, vt plenè, atque perfectè ſubiiciatur animæ in ſuis operationibus, à quibus iam non neceſſariò dependet anima, ſed poteſt operari in corpore, ſine illa obligatione, & ſubiectione.

Ex quibus deducitur rationem dependentiæ intellectus in ſua operatione à phantaſia actu operante eſſe imperfectum modum informandi corpus corruptibile, cui ſeſe accommodat anima in modo operandi, & intelligendi, qui totam illam dependentiam ab operatione phantaſiæ poſtulat. In ſtatu verò beatitudinis informabit corpus, ſine tali ſubiectione, & accommodatione, imò cum pleno dominio. Et propterea quam-
uis poſſit vti phantaſmatibus in ſua intellectione, liberum ſibi 239
erit, ſine illis intelligere, & ſine vlla prorſus dependentia ab eis operabitur.

Et ex hoc patet ſolutio ad argumentum pro modo dicendi Scoti: nam intelligere cum dependentia à phantaſmate conuenit animæ, non ratione ſui, nec ratione vnionis ad corpus vt ſic; ſed ratione ſtatus, ac talis modi imperfecti informandi corpus, & ideò non eſt neceſſarium ei conuenire in quocunque ſtatu.

Ad primum argu. primæ opinionis neganda eſt maior, quod 240
non poſſit intellectus maiorem habere dependentiam ab operatione phantaſiæ, quàm ſenſus internus ab operatione externorum. Nam eadem experientia, quæ docet poſſe ſenſum internum operari per ſpecies iam receptas nullo ſenſu externo actu operante, docet ex oppoſito nõ poſſe intellectum operari etiam per ſpecies iam receptas, ſine actuali operatione phantaſiæ, vt oſtendimus; eadem igitur experientia cognoſcimus maiorem habere dependentiam.

Ad ſecundum concedimus intellectum ſibi aliquando imprimere ſpecies, quas admittimus non dependere in eſſe, nec in fieri, & conſeruari ab operatione phantaſiæ, ſed negamus quod non dependeant quantum ad vſum; nam licet non ſint immediatè productæ ab intellectu agente, & phantaſmate, talis eſt

modus operandi intellectus per illas, vt ab operatione phantasiæ dependeat, non minùs quã dum operatur per eas, quas immediatè accipit: itaque dependentia non tam ex parte speciei desumitur, quàm ex modo operandi intellectus pro hoc statu, siue per speciem proximè, vel remotè accepta à phantasmatib.

841 Ad vltimum de altissima contemplatione negamus, quod intellectus, dum in ea versatur, non dependeat ab operatione phantasiæ, sed ita se res habet tunc, quasi vt tota virtus finita animæ se diffundat per vnam potentiam, & nihil fermè ei relinquatur effundendum per alteram: vnde intensissimè operante intellectu remississimè operatur phantasia, ita vt operatio eius nec impediat intellectum, nec sentiatur. Quod sic declaro. Operatio cuiuslibet potentiæ cognoscitiuæ requirit attentionem, quæ est quasi applicatio eiusdem potentiæ ad percipiendum obiectum. Et quò maior est attentio, eò est intensior

842 operatio; virtus autem animæ attentionem præstantis finita est, & ideò quò plus attendit per vnam potentiam, minùs potest attendere per alias, in altissima autem contemplatione totam ferè virtutem attendendi applicat anima per intellectum, & ideò nihil ferè virtutis relinquitur ad attendendũ per phantasiam: remississima verò attentio remississimã producit operationem, & imperceptibilem, vt propterea viri illi doctissimi, & contemplationi dediti, dixerint nullam tunc dari operationem phantasiæ, quia imperceptibilis est. Quod verò obiectum contemplationis spirituale sit, nihil refert: cùm non intelligatur per propriam speciem, sed per similitudinem rei sensibilis, cu-

843 ius datur phantasmata. De raptu verò respondet benè D. Thom. 2.2.q.175. suspendi diuina virtute supernaturali actualem conuersionem ad phantasmata, sed hoc non tollere naturalem dependentiam, quam apta est habere anima, & re vera habeat ab operatione phantasiæ in omni sua intellectione naturali pro statu præsente.

QVÆSTIO II.

An intelligere consistat in actione aliqua intellectus, vel in sola receptione speciei impressa ab obiecto, aut in sola receptione actus intelligendi.

QVamuis de sola intellectione quærat titulus quæstionis, de quocunque actu potentiæ cognoscitiuæ, vt de sensationibus externis, atque internis intelligitur quæstio, quia eadem est quantùm ad hoc ratio de omnibus, idem est autem quærere an intelligere, vel sentire consistat in sola receptione

844 speciei impressæ, aut actus intelligendi, ac si quæratur, an intellectus, & sensus sint potentiæ purè passiuæ, vel etiam actiuæ.

Prima

Prima igitur opinio tenet intellectum passiuè tantùm se habere in intellectione, quæ sententia duabus viis defenditur aduersis: nam quidam id asserunt, quia putant intellectionem in sola receptione speciei intelligibilis consistere, quod sensisse videntur Gotfridus quodlib. 8. vt testatur Scotus in 1. d. 3. qu. 7. Ægid. quæst. 1. de cognitione Angelorum, Venetus 1. lib. de anima ad textum 60. & in Summa de anima lib. 2. tractat. 4. cap. 10. Niphus in libello de sensu agente contra Iandun. Et 245
pro eadem sententia citat Toletus vtrumque Caietan. libr. de anima cap. 5. & Capreolus in 4. dist. 15. quæst. 2. Ioannem de Ripa. Sed authores isti distinguunt duplicem receptionem speciei, vel duplicem vnionem eius cum potentia: quasi materialem, quam appellant mortuam, quæ quidem fit sine attentione, seu conatu potentiæ, qualis est receptio speciei in visu dormientis apertis oculis, aut in intellectu distracto circa alia obiecta, & in tali receptione, vel vnione aiunt non consistere sensationem, vel intellectionem, sed in ea quæ fit cum potentia attendente, & quasi conatum adhibente, quam receptionem viuam, seu vitalem appellant, & hanc esse intellectionem, aut sensationem dicunt, quia eo ipso, quod po- 246
tentia attendens speciẽ obiecti in se recipit secluso alio quocunque, vel nullo alio subsecuto intelligere censetur. Alij verò passiuè tantùm se habere intellectum ad intellectionem existimant; non quia in sola receptione speciei consistat, sed quia licet sit actus aliquis, non tamen elicitus ab eodem intellectu possibili, sed à phantasmate, vel intellectu agente tanquã à causa eius effectiua, & receptus ab intellectu possibili, 247
& ideò conueniunt cum authoribus citatis in eo, quod intellectus possibilis purè passiuè se habeat ad intellectionem, & potentia purè passiua sit. Ita Almay. in 3. d. 3. q. 1. art. 2. Duran. in 4. d. 49 q. 2. Ocham. in 1. q. 2. & in 4. q. 13. Gabr. in 8. d. 1. q. 2. & Aliacens. ibidem. Et prior modus defendendi hanc sententiam videtur expressus ab Aristotele 3. libr. de anima, capit. 2. vbi vniuersaliter docet eundem prorsus esse actum realem sensus, & obiecti circa ipsum, sicut idem actus mobilis sunt actio, & passio, licet sint ratione diuersi, verba Arist. sunt. *Vnus quidem est actus sensibilis, & sensitiui, esse autem alterum.* Sed cõstat actum sensibilis, in sensum esse impressionem speciei in eodem sensu receptæ: ergò idẽ est actus sensus, vel sensatio apud Arist. & non 248
alter consequens receptionẽ speciei, & ideò sensum esse potentiam purè passiuam, & consequenter intellectum: cum eadem sit ratio de vtroque quantũ ad hoc. Et ratione probatur, quia tunc intellectus dicitur intelligere, quando factus est similis obiecto, eique intimè vnitus modo intentionali per intimam ac

formalem ſimilitudinem eius, ſed totum hoc habet per ſolam receptionem vitalem ſpeciei intelligibilis iam explicatam: ergo in ſola ea intellectio conſiſtet. Probatur minor, quia ſpecies intelligibilis eſt formalis ſimilitudo obiecti, & intimè vnita intellectui per receptionem: ergo cõſtituit eum formaliter ſimilem eidem obiecto in eſſe intentionali repræſentans ei obiectum. Poſterior modus defendendi eandem ſententiam probatur, quia ſi intellectus recipiens in ſe intellectionem effectiuè eam eliceret, ſequeretur coincidere materialem cauſam, & efficientem, hoc eſt, intellectum ſimul vtramque cauſalitatẽ exercere reſpectu eiuſdem intellectionis, quod eſt impoſſibile.

249 Communis tamen, & vera ſententia duo aſſerit. Primum *ad intellectionem, ſenſationem, & quamlibet cognitionem noſtram præſuppoſitam eſſe ſpeciem obiecti, & receptionem eius in potentia, per quam conſtituatur ſufficiens principium operationis.* Poſtremum *in tali receptione ſpeciei adhuc non conſiſtere intellectionem, vel ſenſationem, ſed omninò neceſſarium eſſe effectiuum concurſum vitalem eiuſdem potentiæ informatæ ſpecie, ſiue per veram, & realem actionem, aut ſine illa.* Ita Philop. 2. lib. de anima textu 121. Alex. 1. lib. de anima cap. 12. & cap. de intellectu practico, & ſpeculatiuo. Comm. 1. lib. de anima, comm. 149. Galen. 7. lib. de placitis cap. 4. Gregor. Niſ. lib. de viribus animæ cap. 1. & 4. Nemeſ. lib. de natura hominis cap. 4. D. Thom. 1. p. qu. 27. art. 1. & ibidem Caiet. & Canarienſis, & Bãnez, atque etiam Zumel 1. p. q. 37. art. 1. dub. 4. Capreo. in 4. d. 49. qu. 4. Ferra. 7, cont. gent. cap. 53. & omnes recentiores nullo excepto.

250 Probatur primò ex tribus principiis Ariſtotelis per ſe manifeſtis, quæ habentur 2. libr. de anima cap. 2. Primum eſt duobus differre animata ab inanimatis, 1. per vitam quam eis tribuit anima tanquam vera forma. 2. per vitales operationes, quarum principium effectiuum intrinſecum eſt anima. Secundum principium eſt diuerſos eſſe gradus vitæ, quos diuerſæ animæ tribuunt corpori, vt gradus vegetandi, & ſentiendi, quemlibet autem gradum vitæ ſequitur vitalis potentia, per quam vitalem quoque operationem efficit anima, vt gradum vegetandi ſequitur potentia nutritiua, per quam efficit nutritionem, & ſic de cæteris vltimum principium eſt viuentia omnia ſe mouere, hoc eſt, principium effectiuum intrinſecum proprij motus, aut propriæ operationis vitalis iuxta proprium gradum vitæ habere intra ſe, vt vegetatiuam principium intrinſecum nutritionis, ſenſitiuam ſenſationis, & intellectiuam intellectionis.

251 Ex quibus ſic eſt formandum argum. anima intellectiua tribuit homini gradum vitæ rationalis, & iuxta illum operationem vitalem intelligendi, ſed viuens iuxta proprium gradum vitæ ſe mouet,

se mouet, hoc est principium habet effectiuum intrinsecum proprij motus, seu propriæ operationis vitalis: ergo intellectiuum, aut rationale habet in se principium effectiuum intrinsecum operationis vitalis intelligendi, sicut vegetatiuum habet principium effectiuum intrinsecum nutritionis, & hoc principium intelligendi est anima, & non materia, quæ nullius est actiuitatis: ergo anima rationalis in homine est principium effectiuum intelligendi per intellectum, qui est propria potentia vitalis consequens gradum vitæ rationalis; quare falsum est, quod sola passio, vel receptio speciei in intellectu sit intelligere; sed præter hanc requiritur planè aliqua efficientia, vel effectiuus concursus animæ, per intellectum. Secundò 252
probatur falsitas eiusdem sententiæ arg. ad hominem hoc modo, euidens est, & ab eadem sententia concessum, quod non quælibet receptio speciei est intellectio, sed vitalis, hoc est cum attentione, aut conatu eiusdem intellectus, sed non est intelligibile, quod attentio, seu conatus potentiæ ad intelligendum non sit efficientia aliqua eiusdem intellectus, sicut non est intelligibile, quod intellectus conetur, vel attendat, quin efficiat, vel effectiuum concursum præstet, vt per se est manifestum: ergo manifestum quoque erit, quod non sola receptio speciei sit intellectio, sed vltra illam requiratur efficientia eiusdem intellectus.

Testimonium Arist. egregiè explicatur à D. Thom. in Commentariis eiusdem, cuius sensum esse docet, eandem esse actionem sensibilis, & sensitiui circa potentiam identitate subiecti, circa quod fit, & in quo recipitur, quia idem est sensus, vel intellectus recipiens in se actionem obiecti sensibilis, vel intelligibilis, quæ est impressio speciei: atque etiam actionem propriam efficienter à se elicitam, quæ est sensatio, vel intellectio, 253
sicut idem est subiectum, in quo recipiuntur actio, & passio, & in hoc tantùm tenet similitudo actionis, & passionis, quia in hoc tantùm sensu deseruiebat instituto eiusdem loci, in quo non intendebat Aristoteles similitudinem identitatis realis, quæ nihil referre poterat; quare nec probatur ex hoc testimonio eandem esse actionem realem impressionem speciei ab obiecto cum sensatione, vel intellectione, licet idem sint realiter actio, & passio, quæ reperiuntur in eadem mutatione, vel motu, sed solùm, quod sunt idem identitate subiecti: cum qua euidens est stare posse non minùs distinctionem realem, quàm realem entitatem, vt consideranti patet.

Ad primum argum. eiusdem modi distinguenda est maior, 254
quod tunc dicitur intellectus intelligere, quando factus est similis obiecto: nam de similitudine expressa, atque perfecta, ve-

rum est, quam non habet per speciem impressam : sed imperfectam tantùm, quia species impressa (vt superiùs vidimus) non est formalis similitudo obiecti, sed virtualis tantùm : cum solùm sit quasi semen eius, & (vt sic loquamur) similitudo efficiens, quia productiua cum potentia formalis, expressæ, atque perfectæ similitudinis eiusdem obiecti, quæ informans potentiam intellectio vocatur.

255 Ad argum. verò secundi modi respondeo primò, in pura materia, qualis est prima, non posse coincidere causam efficientem, & materialem, quia prima materia nullam potest actiuitatem habere, in materia verò non pura, quale est subiectum quodcumque recipiens accidentia, non repugnat concurrere; ita vt eadem sit efficiens causa accidentis per virtutem actiuam, quam habet, & materialis, in quantum recipit in se idem accidens. Et ita se res habet in quibuscumque operationibus vitalibus, atque immanentibus. Secundò respondeo adhuc in eis non omninò coincidere hæc duo genera causarum : nam causa efficiens intellectionis, ac sensationis non est nuda potentia: sed informata specie. Materialis verò nuda ipsa potentia, quia ad recipiendũ non indiget specie: sed immediatè per se eam recipit; potentia verò specie informata realiter distinguitur à se ipsa nuda, & ideo diuersæ sunt res, materia, & efficiens.

Ex dictis in quæstione hac colligitur intellectum, & quamlibet aliam potentiam cognoscitiuam comparari posse, vel cum obiecto motiuo eius, vel cum actu à se elicito, & si cum obiecto comparetur, est potẽtia passiua, si cum actu est potentia
256 actiua, atque etiam passiua diuersa ratione, quia & illum elicit tanquam effectiuum principiũ, & illum in se recipit tanquam passiuum, & propterea sub vtroque genere potentiarũ videlicet actiuarum, & passiuarũ collocatur diuersa ratione considerata.

QVÆSTIO III.

An intellectio consistat formaliter in vera & reali actione intellectus, verum, & realem terminum habente, vel saltem eam necessariò præsupponat.

SVpposito ex præcedenti quæstione, quod intellectio ita consistit in receptione speciei, vt præter illam requirit quid aliud efficientiæ eiusdem potentiæ, quærimus quidnam hoc sit, hoc est, an sit actio aliqua realis, & physica habens terminum, qui per eam producatur: quæstio autem non de sola intellectione : sed de quacumque alia cognitione sensitiua procedit.

257 Et prima opinio tenet intellectionem, vel sensationem præter receptionem speciei, quam præsupponit esse actionem realem immanentem, hoc est, in eodem intellectu, à quo elicitur manens,

manens, nullum tamen terminum per eam produci: sed per se immediatè terminari ad obiectum, & ita quod in reali ipsa actione posita sit formalis ratio intellectionis. Ita Aureolus apud Capreol. in 1. d. 2. pro qua etiã referunt nonnulli Scotum: sed immeritò, quia vt inferiùs patebit, oppositum omninò sentit. Probatur testimonio Aristot. 9. lib. Metaphys. tex. 16. & 1. Ethicor. cap. 1. quibus locis hoc discrimen ponit inter actiones immanētes, & transeuntes, quod per has aliquis terminus producitur, qui effectus sit agentis, vt calor per calefactionem, per immanentes verò nihil præter ipsas, quod discrimen respiciens D. Thom. 1. lib. contra gentes, cap. 90. definit actionem immanentem dicens eam esse, per quam nihil præter ipsam producitur: sed intellectio, & quæcumque cognitio est actio immanēs, cùm in eodem agente à quo elicitur, maneat, vt intellectio in intellectu, & sensatio in sensu; ergò ex mente Aristotelis, & D. Thom. nullum producit terminum: sed ad obiectum per se immediatè terminatur. Probatur deinde ratione, quia in his actionibus solùm posset desiderari terminus, vt per ipsum coniungeretur obiectum cum potentia, & ab vtroque tanquam ab vno principio eliceretur actio: sed pro tali coniunctione ponitur species intelligibilis; ergò non est necessaria alia species producta tanquam terminus. Probatur consequentia, quia terminare intellectionem non est agere cum potentia: sed sola denominatio extrinseca in obiecto; per quam dicitur actu intellectum: ergò non petit nouam aliam vnionem eiusdem obiecti cum potentia: sed extra intellectum existens potest eam terminare, sicut dici actu intellectum. 258

Secunda opinio distinguit actionem immanentem in intuitiuam, quæ versatur circa obiectum per se præsens, & proportionatum, quales sunt sensationes externæ; & in aliam, quæ versatur circa obiectum absens, vel improportionatum, quod solùm sit præsens, & proportionatum per speciem intelligibilem, quales sunt multę intellectiones: Et per illas negat produci terminum, vel speciem expressam, per has verò produci censet. Ita Caiet. 1. par. quæst. 27. art. 1. Capreo. in 1. dist. 27. quæst. 2. Ferrar. 1. lib. contra gent. cap. 53. Canariens. 1. par. quæst. 27. disput. 3. prope finem, & disput. 5. ad 3. & 1. par. quæst. 37. art. 1. dub. an beati videntes Deum forment verbum, ad 3. & videtur esse D. Thom. quodlib. 5. art. 9. ad 2. vbi ait sensum externum non formare aliquam formam rei sensibilis, quia eius operatio perficitur per solam immutationem ab obiecto externo. Et idem asseruit, 1. p. quæst. 88. art. 2. ad 3. Probatur primò, quia vbi obiectum est per se immediatè præsens, & proportionatum, non indiget specie impressa, per quam vniatur potentiæ in ratione 259 160

intelligibilis: sed per immediatè ei vnitur, & sine specie: ergò etiam per se immediatè terminabit eandem intellectionem, quæ ideò non indigebit termino, vel specie expressa à qua terminetur. Probatur consequentia, quia sicut tale obiectum per se immediatè est præsens in ratione actus intelligibilis: ita etiã in ratione actus intellecti, qua ratione terminat intellectio-
261 nem. Secundò, quia si per quamlibet intellectionem produceretur species expressa, aut verbum mentis: ergò de ratione eius esset habere terminum productum: sed euidens est, quod in Deo sit intellectio perfectissima, ergò euidens foret produci diuinum Verbum, quod tamen absurdum est: cum sola fide constet, & nulla possit naturali ratione probari.

Tertia opinio quodammodo opposita est his duabus, quia istæ ponunt in omnibus, vel pluribus cognitionibus actionem realem, sine termino; & hæc ponit terminum sine actione: nam asserit verbum mentis in intellectione, & speciem expressam in sensatione esse qualitates, & formales, atque expressas simi-
262 litudines obiectorum non productas per aliquam actionem; sed per se immediatè, hoc est, sine vlla actione emanare, seu fluere, ac dependere à potentia informata specie intelligibili, quemadmodũ de actione vera, & reali cõcedimus per se immediatè dependere ab agente, & non per aliam actionem, & sicut sic dependere essentiale est actioni: ita est essentiale verbo, vel speciei expressæ, & eiusmodi qualitatem informantem intellectum dicunt esse formaliter intellectionem, vnde non solùm negant, quod intellectio sit formaliter vera, & realis actio intellectus, sed quod eam præsupponat, & solùm esse actionem grammaticalem, quia per verba actionem denotantia significatur. Et hoc aiunt voluisse significare Aristotelem, dum dixit locis citatis pro prima sententia, actiones immanentes non habere terminum, quia non sunt veræ actiones: sed qualitates,
263 quamuis per modum actionis significentur. Ita sentiunt recentiores nonnulli, qui pro hac sua sententia citant omnes illos authores, qui vniuersaliter docent actiones immanentes non esse veras actiones prædicamentales; sed qualitates, vt D. Tho. opusc. 48. cap. 1. Caiet. 2. lib. de anima, cap. 5. Ferrar. 2. lib. contra gent. cap. 9. Sonci. 5. Metaph. quæst. 36. Iaucl. 9. Metaphys. quæst. 7. & ex Sanctis Patribus August. 9. lib. de Trinit. cap. 7. Et pluribus aliis locis, vbi asserit cognitionem esse imaginem rei cognitæ, quam constat esse verbum, Damasc. 1. lib. fidei, cap. 18. & Ansel. in monolo. cap. 32. qui eodem modo videntur loqui.

264 Sed ratione probant primò ex illo principio D. Thom. 1. p. q. 105. art. 2. videlicet erroneum esse negare, Deum posse facere per se ipsum omnes determinatos effectus, qui fiunt per causam

sam secundam quamcumque, ex quo inferunt, quod si verbum, vel species expressa sit ab intellectu per veram actionem, poterit Deus per se ipsum, sine concursu intellectus illud producere, & in lapide ponere, quod est falsum, quia operatio vitalis non potest fieri, nisi à principio intrinseco vitæ: si verò dicamus per se immediatè fluere ac dependere, nihil tale sequitur, vt consideranti patet.

Secundò, quia verbum mentis, aut species expressa ex propria natura, & essentia, & secluso quocumque respectu accidentali ad superadditam actionem includit dependentiam à vita, seu principio vitali, sicut creatura à creatore: sed hæc depẽdet per se, & essentialiter, sine media actione; ergò, & verbum, seu species expressa à principio vitali. Probatur consequentia. Primò, quia actus vitalis per se, & non per aliud pendet à vita. Secundò, quia ex propria ratione ita coniungitur cum principio vitali, vt prorsus sit ab eo inseparabilis; ergò habet se ad illud 265
tanquam modus ad rem; sed modus dependet essentialiter à re; & ideò per se, & non per actionem; ergò verbum vel species expressa, qui est actus vitalis essentialiter dependet à principio vitali, qui est intellectus & non media actione. Et vrgeri potest argum. hoc modo; actio non requiritur, vt formalis cognitio, neque vt fieri cognitionis, neque vt dispositio ad cognitionem; ergò nullo modo, sed species expressa, sine illa sufficit, & ideò sine illa procedit per se immediatè ab intellectu. Probatur antecedens, quia potentia per cognitionem formaliter fit similis obiecto, vt Aristot. sæpè docet: sed vera actio non potest con- 266
stituere intellectum formaliter similem obiecto: ergò nec requiri tanquam formalis cognitio. Minorem probo, quia per solam qualitatem inter accidentia fit aliquid propriè, & formaliter simile alteri: sed constat veram actionem non esse qualitatem, sed prædicamentum constituere valdè diuersum: ergò non potest efficere intellectum formaliter similem obiecto. Quod verò non requiratur vera actio ad cognitionem tanquam fieri eius, probatur; quia actio debet ordinari ad verbum, vt fieri eius: sed cognitio fit per verbum; ergò actio non potest esse fieri cognitionis. Et quod tandem non concurrat actio, vt dispositio ad cognitionem, clarius est, quia nunquam actio disponit ad terminum: sed in termino actionis fit cognitio: ergò actio non disponit ad cognitionem.

Vltima sententia *affirmat in qualibet cognitione, tam sensitiua, quàm intellectiua interuenire actionem verã, & realem, atque etiã terminũ per eam productum, quod in intellectione vocatur verbum; & in sensatione species expressa.* Ita Scotus in 1. d. 2. q. vlt. dist. 7. 267
q. vnic. & d. 27. q. 2. Durand. ibid. dist. 27. q. 7. num. 26. Gabr. ead.

dist. Gregor. in 2. dist. 7. q. 3. art. 1. Palud. ibid. quæst. 3. Sotus in 4. d. 49. q. 2. & 3. lib. Phys. q. 1. concl. 5. Bañez 1. p. q. 2. art. 2. concl. 5. & noster Molina 1. p. q. 27. art. 1. d. 8. & videtur mihi probabilior, & tenenda. Sed differunt opiniones istæ in explicando, in quonam intellectio, seu cognitio formaliter consistat: nam prima opinio in sua illa actione, vera quidem: sed non producente terminum consistere docet, illámque formalem cognitionem esse, cum quibus quantum ad intellectiones intuitiuas, videtur conuenire opinio secunda, cùm nihil aliud ponat, in quo possit intellectio formaliter consistere, præter actionem veram, & realem non producentem terminum: sed Canariensis cum quibusdam aliis expositoribus D. Tho. asserit in actione ipsa, vt producente verbum consistere formaliter intellectionem. Caiet. vero, & plures alij, quos inferius citabimus in solo termino, vel qualitate producta informante intellectum, & hoc idem sentit 3. & 4. opinio, vt statim ostendemus.

268 Nostra verò sententia duabus assertionibus explicatur. Prima assertio sit, *in cognitione quacunque creata: siue sit intellectio hominis, vel Angeli, per quam seipsum intelligit, siue sit viatoris, aut beati clarè videntis Deum, atque etiam in quocunque actu voluntatis, & appetitus, vel sensatio interior, aut exterior, datur vera, & realis actio de prædicamento actionis, atque etiam verbum, vel species expressa, aut alius terminus iuxta naturam eius pertinens ad prædicamentum qualitatis, non quidem immediatè fluens, ac dependens ab intellectu, sed per realem actionem productus.*

269 Probatur primò ex Sanctis Patribus, Augustino libro illo 9. de Trinitate cap. 7. vbi sic ait: *Conceptam rerum veracem notitiam, tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus:* duo igitur in nostra intellectione ponit, nempe verbum, atque internam generationem, & proinde veram actionē, quia generatio cuiusque rei vera actio aut productio est. Et Anselm. in Monol. cap. 31. ex cogitatione asserit imaginem nasci, quod est verbum procedere per cogitationem, vt actio simul deno-

270 tetur, & terminus: Et tandem D. Thom. 1. par. quæst. 27. artic. 1. ita loquitur. *Quicunque intelligit ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua prouenіens, & ex eius notitia procedens.* Duo planè distinguens. Videlicet conceptionem rei intellectæ, quæ verbum est, vel species expressa, seu conceptus mentis, atque etiam conceptionem, quæ vera est actio, per quam procedit.

Sed ratione probatur, & primò dari terminum, & non solam actionem, quia cognitio quæcunque, vt docet sæpe Aristoteles,

271 fit per assimilationem potentiæ cum obiecto: nam potentia ex se dissimilis est obiecto, fit autem ei similis per cognitionē, ergo

ergò cognitio est formalis similitudo eius, à qua potentia ipsa cognoscens fit ei similis, sed vera actio etiam immanens non est similitudo, quia sola qualitas facit propriè, & formaliter simile inter accidentia, non actio, quæ aliud prædicamentum diuersum constituit, ergò actio non est intellectio, sed nec species impressa, licet sit qualitas, quia hæc non constituit potentiam actu cognoscentem, sed solùm cognitionis principium; necesse est igitur præter speciem impressam, & actionem ponere terminum, per quem potentia fiat actu similis, actuque cognoscens, & hic est verbum vel species expressa. Secundò, quia actio (si vera est) duo habet intrinseca, nempe, quod sit dependẽtia alicuius ab agente, & fieri eius, quod per ipsã depẽdet, & proptereà dicitur causalitas agentis; ergò impossibile est dari veram actionem etiam immanentem, quin detur aliquid per ipsam factum, vel productum, atque dependens, quod vocamus terminum eius. Et vrgeri potest argum. ex principiis Aristot. 272
docentis operationes vitales esse actiones immanentes. 9. lib. Metaph. c. 5. tex. 16. & esse veras actiones collocandas in prædicamento cap. de actione in prædicamentis; quare necesse est habere aliquem terminum per eas productum: cum vera actio sit dependentia alicuius ab agente, & fieri eiusdem. Quod verò in intellectione non detur species expressa aut verbum sine actione; Probatur primò, quia non potest esse magis intima emanatio verbi aut speciei expressæ ab intellectu nostro, quàm sit emanatio Verbi Diuini à Patre per intellectum: sed Verbum Diuinum procedit per emanationem ab eo distinctam, quæ est intellectio Patris, vel dictio, & non per se immediatè: ergò ver- 273
bum nostrum non potest procedere ab intellectu nostro, nisi per emanationem, quæ sit vera productio, & consequenter vera actio, qua media, & non per se immediatè, aut essentialiter dependebit ab intellectu, quod adeò necessariũ est, vt D. Thom. 1. par. qu. 27. artic. 1. & cæteri Scholastici suis locis, ex actionibus intellectus, & voluntatis nostræ explicauerint, & probabiliter ostenderint dari in diuinis duas processiones veras, & reales intellectus, & voluntatis, quæ sint productiones Verbi diuini, & Spiritus sancti; ergo ex communi consensu eorum est, quod in intellectione nostra vera, & realis actio interueniat, alioqui non erit vnde manu ducatur intellectus noster ad intelligendas diuinas processiones personarum, quin potius si immediatè dependet verbum nostrum, & non per productionem, posset quis existimare ita etiam procedere Diuinum verbum. Secundò quia vel dependet per se immediatè verbum ab 274
intellectu, sine actione media, quia est entitas modalis, vel quia est actus vitalis, vel quia est inseparabilis ab intellectu, ita vt sine

sine dependentia, & concursu eius fieri omninò repugnet: sed nulla ex his causis potest habere fundamentum, ergo neque opinio ipsa, quæ tollit actionem. Probatur minor, quia verbum est species expressa, & ideò perfectissima qualitas, ergò non est modus, quia modus imperfectissima entitas esse debet. Et licet modus foret, non sequeretur per se immediatè dependere, quia præsentia est modus, & producitur per actionem mediam in motu locali inclusi. Nec esse actum vitalem tollit, quin per veram actionem producatur: cùm constet actualem amorem esse actum vitalem voluntatis, & produci per actionem.
275 Et quod tandem non possit separari ab intellectu, nec produci, sine concursu eius, non probat, quod sine productione media emanet ab eo, quia inseparabilitas non arguit immediatam, aut essentialem dependentiam in modo producendi: cùm constet modo plures inseparabiles esse, & tamen per actionem mediam dependere. Probatur tandem, quia euidens est intellectum nihil posse intelligere, sine actuali attentione, sed actualis attentio, vel est actio intellectus, vel non est intelligibilis sine actione; ergò falsum est, quòd nulla interueniat in ea actio, sed sola qualitas, vel solus terminus sine actione.
276 Secunda assertio, *intellectio vel cognitio formaliter non consistit in vera, & reali actione, sed in qualitate, hoc est, in specie expressa, aut verbo actu informante intellectum*. Hanc inuenio expressam apud D. Thom. 1. part. quæst. 34. artic. 1. ad 3. hisce verbis: *Intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ*, quibus hoc discrimen ponit inter intelligere ex vna parte, & dicere ex altera, quod dicere importat originem alicuius, nempe verbi ab intelligente, hoc est, processionem
277 eiusdem verbi ab eo. Et cum processio importet realem actionem, vel productionem, dictio importat eandem actionem, vel productionem, intelligere verò nullum ordinem originis, vel processionis dicit ad intelligentem, & ideò nullam prorsus actionem: sed solam informationem intellectus à verbo procedente, vel producto per dicere, per quam informationem manifestatur eidem intellectui informato obiectum expressè, atque perfectè repræsentatū per idem verbum, quod est cognosci ab eo; quare in eadem informatione consistit formalis ratio intellectionis apud D. Thom. & non in vera actione. Quod etiam docuit expressè Scotus in 1. dist. 27. quæ. 3. in solu. ad 3.
278 argum. primæ quæstionis, hisce verbis: *Actualis intellectio non est actio de genere actionis, sed est qualitas nata terminare talem actionem, quæ significatur per hoc, quod est dicere, vel in communi per*

ni per hoc, quod est elicere, non igitur verbum est aliquid productum actione, quae est intellectio, quia ipsa intellectio non est productiua alicuius, sed ipsa est producta actione, quae est de genere actionis; Quod probo etiam ratione, quia tunc intellectus formaliter intelligit obiectum, quando fit ei expresse, atque perfecte simile in esse intentionali, sed per informationem intellectus à verbo, vel specie expressa fit intellectus expresse, atque perfectè similis obiecto in esse intentionali; ergò fit formaliter intelligens per talem verbi informationem; quare in tali informatione, non in actione aliqua consistit ratio formalis intellectionis. Quod secundò probo, quia vera actio duo habet, & quod sit prior natura proprio termino per eam producto; & quod solùm denominet subiectum, in quo recipitur passum, non simile, quia sola qualitas facit simile, & ex vtroque 179 sequitur planè, non posse intellectionem formaliter consistere in actione reali interueniente in ea. Ex priori quidem, quia talis actio habet pro termino verbum, aut speciem expressam. ergò est prior illo, & consequenter prior assimilatione formali, & expressa intellectus cum obiecto, quam sola species expressa constituere potest; cum sit qualitas perfecta, & non actio, sed in formali, & expressa assimilatione consistit ratio formalis cognitionis: ergò repugnat, in actione consistere. Quod etiam sequitur ex posteriori, quia si ab actione solùm denominatur subiectum passum, non potest denominari formaliter intelligens: cùm intellectio non in passione, sed in perfectissima assimilatione posita sit. Iuxta mentem igitur Scoti, & D. Tho. quos sequuntur Soncinas. 9. li. Met. quaest. 20. & 21. Iauel. ibi- 180 dem quaest. 7. Caiet. 1. par. quaest. 79. artic. 3. §. *Quo ad secundum*, & plures recentiores, dicimus in intellectione duas interuenire actiones, sed vnam tantùm veram, realem; & immanentem (quae est productiua verbi) necessariò praecedentem, & praesuppositam intellectioni, & ideo in qua non consistit formaliter intellectio: Alteram non verám, & realem actionem, sed veram, & realem qualitatem informantem intellectum, in qua consistit formaliter intellectio. Caeterum, quia per modum actionis, & verbo denotante actionem significatur, dum eam vocamus intellectionem, vel intelligere, actio grammaticalis vocatur, & terminus verae actionis necessariò praesuppositae est, vt egregiè asserit Scotus, verbis nuper citatis.

Ad testimonia Aristotelis pro prima opinione adducta re- 181 spondeo ex verbis eiusdem constare sensum: nam actionem transeuntem asserit esse eam, quae habet effectum, vel terminum extra agentem, vel operantem; & ita transit ipsa cum tali effectu ad passum extra operantem existens, vt calefactio cum calore

calore producto ab igne transit ad lignum; immanentem verò quæ nullum producit effectum, vel terminum extra operantem, & ideò, neque ipsa ad passum extrinsecum transit, sed in eodem operante manet, vt visio in vidente. Ex hoc autem sensu non potest colligi, quod Aristoteles sentiat actionem immanentem nullum habere terminum, qui intra idemmet agens maneat cum ipsa actione, sed solùm, quod non habeat terminum extra illud productum.

Ad argumentum verò respondeo actionem immanentem indigere termino, vt per ipsum tanquam per speciem expressam perfectè repræsentantem obiectum fiat potentia eidem
182 obiecto perfectè similis in esse intentionali, sibique manifestetur obiectum, in qua similitudine & manifestatione consistit formaliter cognitio, aut intellectio eiusdem obiecti. Itaque necessarius est terminus ad intelligendum, ita vt sine illo intellectus non cognoscat obiectum, quantumlibet informatus sit specie intelligibili, nec sufficit obiectum ad terminandā actionem intellectus, quia si non producatur terminus, non cognoscetur à potentia idem obiectum, nec actionem eius terminabit, adhuc ratione extrinseca; nam in tantùm hoc modo terminat, in quantum verbo dicitur, & per illud cognoscitur.

Ad primum argumentum secundæ opinionis concesso antecedenti, quod obiecta per se præsentia potentiæ, & per se ei proportionata non indigent specie intelligibili, neganda est consequentia, quod non indigeant specie expressa, quæ sit terminus actionis immanentis, aut quod possint eam per se immediatè terminare, quia cum actio immanens prærequisita ad intellectionem, non sit intellectio, sed expressio verbi, per eam
183 non intelligitur obiectum, nec proinde expressè repræsentatur intellectui, sed producitur species expressa, per quā ei repræsentetur, in qua repræsentatione consistit formaliter intellectio.

Ad secundum respondeo, non esse omninò certum, quod in intellectione interueniat actio, per quam producatur terminus, quare nec ex nostra intellectione sumi potest euidens argument. ad prboandum, quod in diuinis procedat verbum. Præterea nec licet foret certum intellectum nostrum producere verbum, posset euidenter inferri, quod in diuinis producatur, quia cum essentiale sit Deo se, & omnia per se ipsum perfectissimè intelligere, propter infinitam perfectionem diuini esse, ac diuini intellectus, nec indigere aliquo, vt sibi sint manifesta obiecta omnia; non potest colligi euidenter necessariam esse in eo processionem verbi.

184 Quod verò D. Thom. asseruit sensus externos non formare idolum, in quo repræsentetur obiectum, non intelligitur de specie

specie expressa; nam hæc ad quamlibet cognitionem sensitiuam, sicut ad quamlibet intellectiuam omninò requiritur: sed de idolo alio, quod ex duabus speciebus expressis format imaginatio, vt ex speciebus montis, & auri format idolum montis aurei. Quod non habent virtutem formandi externi sensus.

285 Primum argumentum secundæ opinionis excitat sequentem quæstionem, in quo soluendum erit.

Ad 2. argum. negatur antecedens, quod species expressa ex propria natura, & essentia, & secluso quolibet respectu accidentali, ad superadditam actionem dependeat à principio vitali, sicut nec Verbum diuinum seclusa origine, aut processione, quæ sit vera, & realis productio potest emanare à Patre. Et ratio huius sumitur ex propria natura verbi, quod non est formabile, aut producibile, nisi per veram locutionem, aut prolationem; vnde multò minùs in nobis poterit verbum sine locutione, aut prolatione media produci: quam constat esse veram, & realem actionem superadditam, atque accidentalem. Quare negandum est, quod non minùs per se immediatè dependeat actus vitalis à principio vitæ, quàm creatura à creatore, cuius discrimen non est minùs manifestum, quia infinita virtus Dei, sicut potest ex nihilo creaturam producere, ita potest sine media actione accidentali, quia modum habet operandi longè perfectiorem, quem non attingit creatura, etiam in operatione vitali, quia sicut virtus operandi eius accidens est, ita non potest, nisi media actione, quę sit accidens, operari. Quod ex eo fit manifestum, nam immediatiùs emanant passiones à substantia, & intellectus ipse ab anima, quã actus vitalis ab eo, & nihilominus ipse, ac cæteræ passiones, non nisi media actione emanant concedentibus etiam patronis eiusdem sententiæ; potiori ergò iure censendũ est emanare actum vitalem à principio vitali, qui est intellectus, & anima media actione vitali, quæ accidens sit, & per eam dependere, & non essentialiter. 286

287 Ad vltimum distinguenda est maior, quod actus vitalis dependeat essentialiter. & per se à principio vitali; nam si per essentialem dependentiam intelligatur ordo dependentiæ actualis ab intellectu, qui sit ei intrinsecus, & essentialis, verum est, si verò quæ sit ei immediatus, hoc est, vt sine media actione eum habeat, falsum. Vnde malè infertur, quod per se immediatè, & non media actione vitali dependeat, non enim sequitur accidentalem esse dependẽtiam ex eo, quod sit media actione. Non enim dependet verbum ab intellectu tanquam à principio vitali, & à dictione per quam producitur tanquam ab actione vitali, sicut cæteri effectus communi ratione dependent à suis causis, & termini actionum à suis actionibus, per quas producuntur:

cuntur: quia dependentiæ istæ non essentiales, sed accidentales sunt: cum constet posse non dependere ab eis, si immediatè à
288 Deo producantur, vt omnes possunt: & ideò relationes sunt eis accidentales pertinentes ad secundum genus prædicamenti ad aliquid, sed dependentia verbis tanquam actus vitalis à principio vitali, & actione vitali essentialis est, respectúmque includit essentialem ad idem principium, candémque actionem, non quidem pertinentem ad prædicamentum ad aliquid, alioqui accidentalis relatio foret, sed quem vocant secundum dici pertinentem ad idem prædicamentum qualitatis, vbi collocatur ipsum verbum, cuius essentiam complet, quemadmodum respectus ad obiectum expressè à se repræsentatum, est ei essentialis. Quod verò additur verbum esse inseparabile à principio vitali, concedendum est: sed negandum, quod ex eo infertur, se habere tanquam modum eiusdem intelligentis, non est enim modus nec modalis entitas, sed perfectissima qualitas, longéque perfectior specie intelligibili: cùm perfectiorem longè modum repræsentandi habeat, constat verò speciem impressam non modum, sed rem completam esse; ergò multò
289 minùs modus vocari debet verbum. Inseparabilitas verò ab intelligente non probat esse modum, quia licet sit de ratione modi inseparabilitas, non est tamen de ratione inseparabilitatis modus, quia etiam inter res potest dari inseparabilitas, nam Verbum Diuinum inseparabile est ab intellectu patris, & non est modus, sed res perfectissima.

Ad aliud tandem, quod dicitur actionem non requiri, vt formalem cognitionem, neque vt dispositionem ad illam, concedendum est, sed negandum, quod non requiratur tanquam fieri
290 eiusdem cognitionis; nam cum cognitio consistat in eo, quod intellectui manifestetur obiectum, & hæc manifestatio non sit aliud, quàm informari à verbo, eo ipso, quod per dictionem producitur verbum: cùm producatur in intellectu, eadem dictione producitur verbum in intellectu, quod est produci verbum informans intellectum, & consequenter informationem ipsam eiusdem verbi, in qua consistit intellectio formaliter.

Sancti verò, quos pro se citat hæc sententia, asserunt quidem intellectionem esse imaginem rei intellectæ (quod fatetur) non tamen negant, quod talis imago per veram actionem immanentem eidem intellectioni necessariò præsuppositam (quæ vocatur dictio, aut prolatio verbi) producatur.

QVÆSTIO

QVÆSTIO IV.

An per potentiam absolutam possit intellectio produci à solo Deo sine vllo concursu effectiuo intellectus.

VT melius intelligatur quæstio, placet distinguere dupli- 291
ces operationes vitales: nam quædam sunt infimi ordinis omnibus viuentibus communes, vt generatio, nutritio, augmentatio, & motus localis progressiuus. Aliæ verò maioris perfectionis, quia cognitiones sunt, aut volitiones, seu appetitiones.

Et de prioribus certum est posse Deum terminos earum producere, sine concursu potentiarum: nam potest alimentum sua virtute disponere & conuertere in substantiam viuentis, per quam nutriatur, & augeatur viuens, sed si id fiat, non dicetur viuens se nutrire, vel augere, sed Deus nutrire ipsum. Vnde nec
efficiet Deus operationes vitales sine concursu potentiarum 292
vitalium, quia implicat contradictiones dari has operationes vitales, quin viuenti conueniant sub ratione viuentis; implicat etiam conuenire viuenti sub ratione viuentis, quin per eas se moueat, quia viuens sub ratione viuentis mouet seipsum, & tàdem implicat mouere seipsum, quin operatio, vel motus procedat ab eo tanquam à principio efficiente: nam quod solùm recipit motum ab alio, non dicitur se ipsum mouere, sed moueri ab alio; hoc igitur discursu probatur non esse factibiles à Deo has operationes vitales, sine concursu potentiæ vitalis, quamuis termini earum possint à Deo produci.

Quæstio igitur ad altiores operationes sensitiuæ, atque in- 293
tellectiuæ partis reducitur, videlicet, an possit Deus sensationes, intellectiones, & appetitiones voluntatis, & appetitus, sine concursu harum potentiarum facere. Habet autem minorem difficultatem apud eos, qui intellectionem ponunt formaliter in actione vitali, cui videtur intrinsecum, quod à principio vitæ procedat, & ideo implicare contradictionem, quod fiat à
solo principio extrinseco, nempe Deo. Sed difficilior longè est 294
apud D.Thom. Scotum, & alios cum quibus tenemus intellectionem necessariò præsupponere veram, & realem actionem immanentem, per quam producatur qualitas in potentia, sed non consistere formaliter in eadem actione, sed in sola qualitate, aut specie expressa producta in potentia, & informante illam. Nam si non consistit in tali actione, sed in sola qualitate informante potentiam, videtur posse fieri intellectionem à solo Deo per potentiam eius absolutam, per quam nulla apparet repugnantia, quin possit talem qualitatem, vel speciem expressam se solo producere in intellectu, sine vllo concursu eius

effectiuo,& talis qualitas informans potentiam erit vera,& formalis intellectio.

295 Sed prima opinio affirmat posse per absolutam potentiam intellectionem, vel sensationem fieri à solo Deo,sine concursu effectiuo intellectus,vel sensus; sed hæc diuersis modis, aut in diuerso sensu defenditur à diuersis.Et inprimis eam sequuntur, qui tenent operationem intellectus clarè videntium Deum fieri à solo Deo,sine concursu effectiuo eiusdem intellectus, vt ita verum sit creaturam à solo Deo beari efficienter,& non à se. Ita Ocham.in 1.d.1.q.2.concl.2.& in 2.q.19.Gab.in 1.d.1.q. 2. art.2.concl.4.& eius supplem.in 4.d.49.q.2.art. 3. dubio 2. Paludan.in 4.d.49.quæstio. 1. in confirm. 3. conclusion. & artic. 3.in resp.ad 3.instantiam, Richard. in 4. distinct. 49. artic. 2. quæstion.10. 2. part. 1. dub. incidenti; quam sententiam probabilem reputant Maior in 3.distin.14.quæst.2.Et Petrus Aliacensis in 1.quæstion.2. artic. 1. Vniuersaliter verò non implicare contradictionem, quod vera, & formalis intellectio, per quam intellectus intelligat à solo Deo, sine concursu intelle-
296 ctus fiat, tenent Scotus in 1.d. 13. §. ad 3. quæstionem, Vega lib. 6. in Concil. Trident. capit. 8. Alij denique fieri à solo Deo sentiunt qualitatem illam, in qua consistit formaliter intellectio, sed à solo Deo factam non habere rationem formalem intellectionis,aut cognitionis, sed solùm esse qualitatem quandam materialem & quasi mortuam, per quam nec intelliget homo, nec actu intelligens denominabitur. Ita Sotus in 4.d.49.quæstion. 2. artic. 4. Angelus in Moral. cap. 14. fol. 49.Maior in 4.d.12.quæstion.1.ad 5.argum.& d.49. quæstion. 9.in fine, Capreo.ibidem quæstio.4.artic:3.ad 4,ex dubiis quæ quarto loco adducta sunt.Et Ferrar.3.contra gent.cap.54.§. ad primum dicitur.

Probatur primò, quia euidens est, & ab omnibus receptum posse Deum supplere omne genus causæ efficientis. Et hoc negare erroneum vocat D. Thom.1.p.quæ.105.artic. 2. his verbis. *Erroneum est dicere Deum non posse facere per se ipsum omnes*
297 *determinatos effectus qui fiunt per quamcumque causam creatam.* Sed intellectio est quædam qualitas producta in intellectu ab anima medio eodem intellectu, ergò poterit Deus eandem qualitatem producere, sine vllo concursu effectiuo eiusdem animæ, aut intellectus, & per eam sic productam intelliget, sine vllo cõcursu adhibito.Secundò quia ea quæ distinguuntur ex natura rei, separari possunt inter sese,ita vt detur vnum sine alio, sed valde probabile est talem qualitatem distingui ex natura rei ab actione reali, per quam producunt (quam vocamus dictionẽ,aut expressionem verbi)ergo valde probabile erit,quod possit sine tali actione produci, ab eáque, hoc modo separari;

quod est posse fieri à Deo, sine dependentia ab intellectu; cùm constet dictionem esse dependentiam eius ab eodem intellectu.

Secunda opinio quorundam recentiorum negat posse intellectionem,& alias omnes cognitiones, & volitiones produci à Deo in eisdem potentiis, sine concursu effectiuo earum,concedit tamen,quod extra subiectum possint produci, etiã secundum rationem formalem cognitionis,& appetitionis. Probant primum,quia ex eo quod producãtur à solo Deo in eisdem potentiis,sequitur aperta contradictio;nam si in eis producantur; cùm ex propria natura,& effectu formali cõstituant subiectum intelligentem, & volentem, sequeretur per eas sic productas à Deo intellectum actu intelligere,& voluntatem amare; quia repugnat habere in se formalem intellectionẽ,& appetitionem quin actu,& formaliter sint intelligentes,& appetentes;intelligere verò,& appetere potentiam repugnat solùm passiuè se habentem,quia actus isti conatum potẽtiæ necessariò requirunt, & ideò efficientiam aliquam.Ex eo verò,quod extra subiectum fiant à Deo,nulla talis contradictio sequitur:quare non est denegandum diuinæ omnipotentiæ, quod eos extra subiectum producere valeat. 298

Vltima sententia, *quam probabiliorem existimamus, negat talem qualitatem vllo modo posse produci à solo Deo per potentiam absolutam, hoc est, nec extra intellectum nec in intellectu ipso, etiam sub ratione qualitatis: & ita non posse vllo modo produci intellectionem, sensationem, aut appetitionem, sine actuali, atque effectiuo concursu potentiæ vitalis*;Hanc in primis existimo esse Diui Thomæ,quia ex duobus testimoniis eius efficaciter colligitur: 300 primum de intelllectione: secundum de appetitione. Et habetur primum 1. part. quæstion. 34. articul. 1. hisce verbis. *Ipse autem conceptus cordis de ratione sua habet, quod ab alio procedat, scilicet à notitia concipientis.* Ex quo ita argumento, Di- 301 uus Thomas expresè tenet (vt superius vidimus) quod intellectio consistat in conceptu ipso cordis, hoc est, intellectus, quem informat,sed hunc conceptum asserit de ratione sua habere quod procedat à notitia concipientis, hoc est, ab actione eiusdem intellectus proferentis, ac producentis illud: ergo sentit implicare contradictionem, quod sine tali notitia, vel actione intellectus fiat. Postremum testimonium de amore vel dilectione habetur 2.2. quæst.23. art.1. vbi docet actum charitatis nõ posse procedere à solo Spiritu sancto mouente voluntatem,ita vt voluntas passiuè tantùm, vt mota ab eo, se habeat, sed necessarium esse, vt procedat ab ea effectiuè simul concurrente,quia nisi hoc modo cõcurrat repugnat actum dilectionis eius esse voluntarium, quia voluntarium est,quod procedit à 299

principio extrinseco cum cognitione, verba Diui Thomæ hæc sunt. *Hoc enim est contra rationem voluntarij, cuius oportet principium in ipso esse, sicut supradictum est. vnde sequeretur, quod diligere non esset voluntarium quod implicat contradictionem, cùm amor de sui ratione importet, quod sit actus voluntarius.*

302 Sed probari solet ratione primò, quia intrinsecum est intellectioni, & appetitioni, vt per eas tendant intellectus, & appetitus in obiectum, sed non tendit potentia in obiectum, sine aliquo concursu effectiuo: ergo repugnat intellectionem, & appetitionem fieri à solo Deo sine concursu effectiuo potentiarum. Præterea de cognitione euidens est non posse vllo modo haberi, sine attentione intellectus, sicut neminem videre, etiam si habeat obiectum præsens, & oculum specie eius informatum, nisi attentionem præstiterit, sed constat attentionem

303 esse conatum potentiæ, & potentiam non conari, nec attendere, sine aliqua actione; ergo nec intellectio, aut visio, sine concursu actiuo potentiæ possunt vllo modo haberi, nec ideo à solo Deo fieri. Sed vtraque hæc ratio inefficax est; prior quidem, de tendentia in obiectum, quia vel tendentia importat actionem realem potentiæ, per quam versatur circa obiectum, vel simplicem respectum potentiæ informatæ specie expressa obiecti ad ipsum. Et si primum importare dicatur, infirma planè ostenditur ratio; cùm valde probabilis sit sententia Diui Thomæ, & Scoti, quam secuti sumus, videlicet intellectionem non consistere formaliter in actione; quare nec importabit talem tendentiam in obiectum hoc modo sumptum, & ideò ex tali tendentia non probatur, quod repugnet à solo Deo fieri, sine vlla actione: & proinde sine vllo concursu effectiuo potentiæ; & multò meliùs fieri poterit ab eo, si solùm importet simplicem respectum potentiæ informatæ specie expressa obiecti; nam producta specie à solo Deo, dicetur per illam potentia tendere in obiectum, & ex consequenti intelligere, sine vllo concursu obiecti. Posterior etiam ratio de attentione, non est minùs infirma; nam si attentio dicat concursum actualem potentiæ, & ideo veram, & realem actionem, non potest includi in ratione formali intellectionis iuxta eandem sententiam, quam sequimur negantem omnino, quod vera actio realis pertineat ad rationem formalem intellectionis: quare intellectio formalis in sola informatione speciei expressæ consistens poterit à Deo fieri sine attentione potentiæ, & proinde sine concursu eius, quamuis eadem attentio concursum actiuum potentiæ importans includatur in actione, quæ est expressio verbi, sine qua non repugnat formalem intellectionem fieri à solo Deo producente speciem expressam in potentia sine concursu effectiuo

eius.

eius. Si verò dicatur attentionem potentiæ non importare concursum actuum eius, aut realem actionem, sed solùm actionem Grammaticalem, hoc est, informationem speciei expressæ significatam per modum actionis, non probatur vlla repugnantia, quin possit à solo Deo fieri, sine concursu effectiuo potentiæ: cum non probetur repugnare, quin possit se solo producere speciem in potentia, quæ eo ipso, quo per eam informatur, dicetur attendere absque vllo concursu effectiuo. Quia per talem informationem actu ordinatur in obiectum, ad quod potius dicit ordinem attentio, quàm ad principium effectiuum, vt docuit expressè Diuus Thomas. 304

Secundò probant ratione ducente ad impossibile hoc modo, si Deus posset producere qualitatem prædictam, sine concursu effectiuo intellectus, separatus ab anima intelligere posset, & effici beatus clarè videndo Deum, quod est absurdum. Probatur consequentia, quia subiectum proximum, quod qualitas illa informat, & in cuius informatione consistit formaliter intellectio, est intellectus: sicut quantitas est subiectum proximum albedinis; sicut ergo quantitas separata formaliter est alba, & disgregat visum per albedinem in se inhærentem, ita intellectus separatus ab anima, in quo produceretur talis qualitas, in qua consistit formaliter intellectio, esset per illam formaliter intelligens, potens clarè videre Deum, & effici beatus. 305

Hæc tamen ratio in primis non probat apud Scotum & alios, qui cum teneat non distingui intellectum realiter ab anima, non concedunt posse ab ea separari: sed nec tenet apud omnes asserentes intellectionem formaliter consistere in vera, & reali actione vitali, quæ cum intrinsecum ordinem importet ad principium intrinsecum vitæ, quod est anima, non potest elici ab intellectu, nisi radicato in eadem anima.

Alia igitur via quærenda est, qua possit efficacius, & à priori probari non posse produci talem qualitatem à Deo, sine concursu effectiuo intellectus, & proinde nec intellectionem. Et talis via vniuersalis erit iuxta omnes opiniones tenentes sine specie expressa nullo modo posse dari intellectionem: nam illa, quæ intellectionem ponit in sola actione intellectus, sine termino, nihil ferè probabilitatis habet: & ideò nemo eam hac tempestate sequitur. 306

Hæc autem via non est alia, quam natura ipsiusmet speciei expressæ, de qua præsuppono esse, & vocari conceptum mentis, quem concepit intellectus de re, quam intelligit. Ita à tota Schola conceptus vocatur, quia sicut ex congressu maris, & fœminæ concipitur intra vterum fœtus, qui per natiuitatem

in lucem editur; ita ex congressu obiecti, aut speciei eius cum intellectu concipit intellectus ipse intra se fœtum, qui est verbum, aut speciem expressam actu, & expresse repræsentantem obiectum, vnde & verbum diuinum appellant Ecclesia, & Sancti Patres prolem atque conceptum paterni intellectus, quod verbum internum conceptum quasi in lucem editur per verbum vocale.

Secundò præsuppono, quod verbum mentis, non solùm est conceptus intellectus: sed etiam expressa imago obiecti repræsentati per speciem intelligibilem, cùm sit similitudo expressa ad repræsentandum producta, ac instituta, (hæc est enim definitio imaginis ab Schola recepta) & est imago intentionalis; de intrinseca verò ratione imaginis est respectus originis ad
307 principium, de qua expressa est, non enim dicit imago solam similitudinem: sed vt de eo, quod repræsentat, expressa sit, quod est illud respicere respectu intrinseco rei expressæ à principio de se. Quod hoc exemplo explicuit Diuus Augustinus in lib. 83. qq. quæst. 73. *duo inquit oua similia sunt: sed neutrum est imago alterius, quia non est de illo expressum.* Et propter hunc respectum originis, aut processionis, à principio intrinsecum imagini docet communis sententia Scholasticorum cum Diuo Thoma 1. part. quæst 35. art. 1. ex Patribus, & Scriptura, nomen imaginis in diuinis personale esse soli verbo diuino côueniens, & non aliis personis, sicut & nomen verbum, quia ipsum solum
308 est expressum à Patre de se ipso. Vnde sequitur verbum mentis ex intrinseca sua ratione esse imaginem internam conceptam ab intellectu de obiecto repræsentato in specie intelligibili.

Ex quibus sic desumo argumentum. Verbum ex sua ratione intrinseca est conceptus mentis: sed de ratione intrinseca conceptus est, vt per virtutem vitalem concipientis aliquo modo formetur; ita vt repugnet à solo Deo formari, aut fieri: ergo intrinsecum est verbo, quod per virtutem vitalem intellectus, & animæ formetur, ac producatur, & à solo Deo formari, vel produci in intellectu repugnat. Intrinsecum est etiam imagini, quod sit expressa de principio, quod repræsentat; ergo verbum non erit imago obiecti repræsentati potentiæ per speciem, nisi
309 formatum sit, atque expressum per virtutem eius; ex ratione igitur imaginis efficaciter probatur, non posse verbum à solo Deo produci sine concursu intellectus specie informati.

Ex his sequitur 1. falsam esse secundam opinionē eorum, qui nobiscum tenentes intellectionē non consistere in vera, & reali actione: sed in qualitate producta per actionē, & informante intellectum, asserunt non posse produci talem qualitatē à Deo in intellectu,

intellectu, sine concursu effectiuo eius, benè tamen extra intellectum: nam cum intrinsecum sit tali qualitati esse imaginem, & imaginem procedere à principio, quod repræsentat effectiuè, non minùs repugnat produci extra intellectum, sine concursu effectiuo eius, quàm extra intellectum, imò magis spectata conditione subiecti: nam intellectus est proprium subiectum eius, & quæcumque res alia ineptissima, vt in ea recipiatur.

Tandem sequitur non minus falsam esse opinionē tertiam 310
Soti, & aliorum, quos quæstione præcedenti citauimus, asserentium posse Deum eandem qualitatem, etiam in intellectu ipso efficere, non quidem sub ratione formali intellectionis: sed quasi materiali qualitatis; quare per illam non constituetur intellectus actu intelligēs: sed affectus quadā qualitate. Quod sic 311
probo esse falsum, eo supposito, quod Authores isti concedunt; nempè intellectionem formaliter non consistere in aliqua actione vera, & reali intellectus: sed solùm in qualitate illa informante intellectum per modum actionis significata, ex quo euidenter sequitur non posse informare intellectum sub ratione qualitatis, quin eum informet sub ratione intellectionis: nam rationem intellectionis habet, in quantum est expressa imago obiecti constituens intellectum eidem obiecto similem perfectè repræsentando ei obiectum: sed repugnat informare intellectum, quin repræsentet ei obiectum, cùm hæc repræsen- 312
tatio sit ei intrinseca: ergò necesse est, quod eum constituat formaliter intelligentem, & ideò quod intellectio fiat à solo Deo, sine concursu effectiuo intellectus. Et secundò quia impossibile est formam informantem subiectum tribuere ei proprium effectum formalem sub ratione generica, & non sub ratione specifica, non est enim possibile, quod albedo informans subiectum tribuat ei esse coloratum, quin etiam tribuat esse album; ergò repugnat planè qualitatem illam informare intellectum secundum rationem qualitatis, & non secundum rationem intellectionis, vt asserunt authores isti.

Ad primum argum. distinguenda est maior, quod Deus pos- 313
sit supplere omnem efficientiam secundarū causarum ad producendos quoscumque effectus: nam si efficientia talis sit, à qua essentialiter dependeant effectus, vel actiones quibus mediis producuntur, falsum est; si verò non sit talis, verum, & quia efficientia potentiæ vitalis est, ad quam intrinsecum ordinem importat qualitas illa vitalis, in qua consistunt cognitiones, & appetitiones, non potest sine concursu eiusdem potentiæ vllo modo produci. Verba autem citata D. Thom. non de his; sed de cæteris omnibus accipienda sunt, cùm constet ex suprà dictis non posse ex mente eius suppleri concursum po-

tentiarum vitalium respectu suorum actuum.

Circa secundum arg. disputari solet, an verbum mentis, seu
imago expressa, quæ est intellectio formalis, distinguatur ex
natura rei, vel sola ratione ab actione vera, & reali intellectus,
per quam fit (& quam vocant dictionem) sed supposito, quod
314 vera sit actio, & mutatio realis intentionalis intellectus, non
continet nouam, aut distinctam difficultatem, præter commu-
nem à nobis disputatam de cæteris mutationibus, motibus,
actionibus, & passionibus 3. lib. physicorum: quare sicut de cæ-
teris ibidem ostendimus, quod ex natura rei distinguantur à
suis terminis, non tanquam aliæ res: sed tanquam modi reales
eorum, eodem modo dicimus de dictione, seu expressione ver-
bi distingui ex natura rei ab intellectione, hoc est, à qualitate
illa, seu verbo mentali, vel conceptu, tanquam modum eius.
Quod verò ex hoc infertur posse ab eo separari, vel qualita-
315 tem ipsam ab actione reali, per quam fit, negandum est, quia
licet efficaciter sequatur ex reali separatione distinctio realis,
vel ex natura rei; sed ex hac distinctione non benè infertur se-
parabilitas, quia contingere potest ex modo particulari essen-
di, quod aliquid habet intrinsecum ordinem actualem vnionis
cum altero, à quo proinde separari nulla ratione possit, & ta-
lem habet verbum, cui intrinsecum est vnitum esse cum suo
principio vitali: cùm sit actus vitalis; quare licet ab eo realiter
distinguatur, nequit ab eodem separari, cuius exemplum habe-
mus in Verbo diuino distincto realiter à Patre æterno, & inse-
parabili ab eo; imò in quibuscumque relatiuis, quæ licet di-
stinguantur realiter, vt talia, nequit vnum vt tale sine alio esse.

QVÆSTIO V.

An in parte intellectiua sit propria memoria, & tanquam alia potentia distinguatur ab intellectu.

316 TRia continet discutienda titulus quæstionis. Primum, an
in parte intellectiua sit ponenda memoria. Secundum an
talis memoria sit propria, sicut in parte sensitiua, vel impropria
tantùm. Tertium, an sit potentia distincta realiter, & specie ab
intellectu, vel idemmet intellectus sit memoria. Quare tribus
dubiis absoluenda est quæstio.

DVBIVM PRIMVM.

An in parte intellectiua sit memoria.

CIrca primum præsupposita definitione memoriæ ab om-
317 nibus recepta, quid sit locus, vel thesaurus in quo con-
seruantur species.

Prima sententia fuit Auicennæ 6. naturalium p. 5. cap. 6. ne-

gantis

gantis omnino in parte intellectiua memoriā; quia putat non conseruare hominem species intelligibiles, per quas semel intellexit, & ideò nec habere facultatem intellectiuam memorandi. Sed quoniam euidenti experientia constat sæpè hominem recordari eiusdem obiecti, vt iam à se intellecti, hunc actum tribuit cuidam intelligentiæ mentem nostram irradianti per infusionem cuiusdam intellectualis luminis. Cuius sententiam refutauit D. Thom. 2. lib. contra gentes, cap. 74. & eiusdem meminit Scotus in 1. dist. 3. quæst. 6. Fundamentum Auicennæ fuisse refertur, quia si species intelligibiles conseruantur in intellectu, vt propterea dicatur memoria, sequitur semper esse in actu intelligendi, quia potentia informata specie sufficiens principium intellectionis, est. Consequens verò contradicit experientiæ. Secundò, si omnes species obiectorum conseruantur in intellectu, vt per eas reminisci valeat, non potest assignari sufficiens aliqua ratio ob quam vnius potius obiecti, quam alterius recordetur, & cum non possit omnium simul recordari, sequitur nec posse vti vlla specie earum; quare inutiles prorsus erunt. Et si dixeris primò à voluntate libera 318
applicari intellectum ad vsum huius speciei potius, quàm alterius, non soluis argumentum, quia sæpè fit recordatio, sine libertate, nec potest à voluntate applicari intellectus, sine cognitione præcedente, quia voluntas non potest sine illa operari; ergò redit eadem difficultas ab operatione intellectus necessariò præcedente applicationem voluntatis. Et si dixeris secundò recurrendum esse ad sensum, vel imaginationem, à qua excitetur intellectus ad memoriam huius obiecti potius, quàm alterius. Eadem extat difficultas de imaginatione, à quanam excitetur causa, vt circa hoc potius singulare, quàm circa alterum operetur, vt ita possit per talem operationem excitare ipsa intellectum ad vsum talis speciei potius, quàm alterius.

Nostra sententia *asserit non in sola parte sensitiua: sed etiam* 319
in parte intellectiua dari memoriam, contra Auicennam, cuius sententia omninò est improbabilis, & propterea error debet in Philosophia vocari potius, quàm opinio. Ita expressè Aristoteles 3. lib. de anima, cap. 4. textu 6. hisce verbis. *Benè vtique qui dicunt animam esse locum formarum, nisi quod non tota: sed intellectiua.* Ita etiam Sancti Patres, & Scholastici Doctores. Et probatur euidenti experientia, quia sæpè recordamur nos intellexisse rem in vniuersali, nec possumus per memoriam sensitiuam, quia sensus non cognoscunt vniuersalia: ergò per intellectum; quare necesse est ponere memoriam in parte intellectiua. Nam quod hos actus intellectus, per quos rerum vniuersalium recordamur, attribuit Auicenna irradiationi ab

intelligentia factæ per lumen infusum nostro intellectui ab
320 ea, apertè falsum est, vt suo loco probatur à Theologis. Sed ratione probatur, quia species intelligibiles, per quas intelligimus res præsentes (quas non negat Auicenna) sunt ex propria natura incorruptibiles, vel quæ ratò corrumpuntur, cum sint accidentia spiritualia, & contrario careant: ergò negari non potest, quin illæ per quas semel obiecta intelligimus, permaneant in intellectu post intellectionem, in eoque reseruentur; quare necesse est fateri, quod in parte intellectiua
321 sit virtus eas conseruandi, quæ est primum, quod memoria importat: sed intellectus informatus eisdem speciebus est sufficiens principium iterum eas intelligendi, & iterata intellectio eiusdem rei iam non præsentis est actus recordationis, ac memoriæ: ergò necesse est ponere memoriam in parte intellectiua. Vbi adnoto non benè Toletum negasse incorruptibilitatem specierum, quia non sunt (inquit) connaturalia accidentia animæ; sed ab extrinseco agente ei impressa: nam quod imprimantur ab extrinseco agente, non tollit esse animæ connaturalia: quia cum sit forma corporis, nata est per sensus corporis (quibus naturaliter imprimuntur species à sensibilibus extrinsecis) species recipere: vnde sicut naturale est sensus perfici ab externis sensibilibus, naturale est etiam animæ perfici ab eisdem mediis sensibus.

322 Ad primum argumentum pro Auicenna concessa maiori, & minori neganda est consequentia, quod anima semper sit in
323 actu intelligendi: nam licet intellectus informatus specie sit sufficiens principium intellectionis, pro conditione tamen necessaria sine qua non potest pro statu præsenti intelligere, requirit operationem phantasiæ, vt superiùs ostendimus, quæ etiam non semper est in actu sentiendi; imò sæpè ob defectum phantasiæ non possumus, etiam si velimus recordari rerum præteritarum, quia multis modis impediri potest, vel turbari: cùm & in subiecto sit corporeo mutationibus subdito, quibus in sua operatione impeditur, & à sensibus externis saltem in primis sensationibus obiectorum dependeat.

Secundum argument. longè difficilius est, quia cùm certò cognoscamus aliquando nos excitari ab vna specie, & non ab alia; & ideò vna potius quàm alia nos vti, & actum memoriæ circa vnum obiectum potius, quàm circa aliud exercere, & cau-
324 sam talis excitationis ignoremus, videtur nobis casu id contingere, sed reuerà causam subesse existimandum est, conandúmque eam explicare.

Et in primis certum est non posse intellectum vti simul omnibus speciebus, quas habet in memoria, nec omnia simul obiecta

obiecta iam à se intellecta intelligere, cum nec possit limitata virtus eius omnibus simul attendere. Quo supposito primò dicimus, quod dum ex deliberatione procedit recordatio huius, vel illius rei potius, quàm alterius, quia eius volumus recordari, causa talis recordationis præ aliis est libera applicatio phantasiæ à voluntate ad operandum circa tale obiectum: sæpe enim dependet phantasia quantum ad applicationem à voluntate, quamuis aliquando præuenit voluntatem, & in operationem prorumpat, non expectata libera applicatione eius, quod quisque in se experitur. Tunc ergò alia causa excogitanda est talis excitationis, quæ aliquãdo est purè extrinseca; nempè Angelus bonus, vel etiam malus; habent enim Angeli natu- 325
ralem potestatem suprà reas corporeas in ordine ad motum localem, & cum phantasia sit potentia corporea, & species eius corporea accidentia, potest eas commouere, & per vnam potius, quàm per alteram excitare phantasiam ad operandum, sed quia nec semper ab his causis excitatur, alia restat perquirẽda. Quam absque dubio esse existimo talem dispositionem corporis, vel organi interni sensus, aut humoris prædominantis: nam pro diuersa corporis dispositione, & humore prædominante, determinatur phantasia, aut memoria sensitiua ad vsum vnius speciei præ alia, quia res sensibilis repræsentata per eam habet connectionem cum hac temperie, & humore, vel dispositione modo prædominante, magis quàm cum alia, à quacunque verò ex his causis excitetur phantasia, sufficiens ratio est, ob quam 326
intellectus excitetur etiam ad vsum talis speciei intelligibilis in memoria reseruatæ, & ad recordationem talis obiecti, potius quam alterius: propter naturalem subordinationem, ac sympathiam harum potentiarum, quæ in eadem anima radicantur.

DVBIVM SECVNDVM.

An in parte intellectiua sit propriè memoria.

PRima opinio negat propriè dari memoriam in parte intellectiua, sed quadam tantùm ratione impropria; propria verò in sola parte sensitiua. Ita videtur sentire D. Thom. 2. lib. contra gent. cap. 74. hisce verbis, *Memoria in parte sensitiua po-* 327
nitur, quia est alicuius, prout cadit sub determinato tempore, non est enim, nisi præteriti, & cùm non abstrahatur à singularibus conditionibus, non pertinet ad partem intellectiuam, quæ est vniuersalium. Sed per hoc non excluditur, quin intellectus possibilis sit conseruatiuus intelligibilium quæ abstrahuntur ab omnibus conditionibus. Idem sentit Ferrar. eodem capit. & sensisse videtur prius Albertus Magnus in Summa de homine tractat. de memoria. Atque etiam Scotus in 4. d. 45. quæst. 3. §. de secundo. Probatur testimonio

teſtimonio Ariſtotelis in lib. de memo. & reminiſc. cap. 1. circa finem, vbi ſic ait. *Manifeſtum eſt quod primum ſenſitiui horum cognitio eſt, memoria autem ea, quæ eſt intelligibilium, non ſine phantaſmate eſt; quare intellectiui ſecundum accidens vtique erit, per ſe autem primi ſenſitiui.* Probatur etiã ratione inſinuata à D. Tho. Memoria verſatur circa præteritum. Sed præteritum dicit determinatam differentiam temporis, in qua res cognita habet eſſe: & res quæ habet eſſe in determinata differentia temporis, eſt ſingularis: quia vniuerſale abſtrahit ab hic, & nunc; ergo memoria propriè loquendo de ſolis ſingularibus eſſe poteſt; ſed ſolus ſenſus verſatur circa ſingularia, quæ ab intellectu non per ſe, ſed quaſi per accidens, vel indirectè cognoſcuntur, ergò in ſolis ſenſibus poteſt eſſe memoria, non in parte intellectiua.

328 Pro ſolutione huius dubij adnotare oportet, in quonam conſiſtat propria ratio memoriæ, vt hinc poſſimus intelligere, an conueniat parti intellectiuæ, aut ſenſitiuæ tantùm. Duas conditiones memoriæ aſſignat Ariſtoteles loco citato. Prior eſt; quod ſit de obiecto, vt iam ſenſato, in quo diſtinguitur ab aliis ſenſibus: præſertim externis, qui ſolùm verſantur circa obiectum præſens, etiamſi iam ſemel, & iterum fuerit ſenſatum, vel nunquam. Poſterior conditio eſt, quod verſetur circa obiectem, vt præteritum, nam verſatur circa illud, vt iam ſenſatum: quod conditionem intrinſecam præteriti importat: & ideò Ariſtoteles aſſeruit eodem loco, ſolis animalibus conuenire memoriam, quæ aliquo modo percipiunt tempus. His duabus conditionibus neceſſarium eſt addere tertiam, quam tetigit idem

329 Ariſt. lib. 3. de anima cap. 4. & ſæpe alibi, videlicet quod potentia illa, cui conuenit propriè ratio memoriæ, debet eſſe conſeruatiua ſpecierum, & quaſi theſaurus earum, non enim poterit operari circa iam ſenſata, niſi ſpecies eorum apud ſe retineat, atque conſeruet.

Et de conditione hac euidens eſt, non ſolùm memoriæ ſenſitiuæ propriè conuenire, ſed longè perfectius intellectiuæ, quæ cum ſit ſpiritualis, & incorruptibilis ſicut anima, cuius potentia eſt, atque etiam ſpirituales ſint ſpecies eius, ex vtraque parte longe aptior eſt ad conſeruationem earum, quam ſenſitiua ex propria natura corporea, & corruptibilis, & cuius ſpecies corporeæ etiam ſunt. Nec ſolùm ex parte huius conditionis perfectius conuenit intellectui ratio memoriæ, quàm ſenſitiuæ, ſed etiam parte aliarum; nam memoria ſenſitiua non cognoſcit proprium actum; quare nec poteſt cognoſcere

330 obiectum vt iam à ſe ſenſatum, ſed ſolùm vt ſenſatum ab externis ſenſibus, vel etiam ab interno inferiori, & hoc modo intellexit Ariſtoteles conuenire memoriæ ſenſitiuæ, quod verſetur

ſetur circa obiectum, vt prius ſenſatum, intellectus verò proprium actum poteſt per reflexionem cognoſcere modo ſuperiùs explicato; & ideò verſari poteſt circa obiectum, vt iam à ſe cognitum. Tertia etiam conditio cognoſcendi tempus præteritum denotata ab Ariſtotele, dum dicit memoriam verſari circa rem, vt prius cognitam, certum eſt non formaliter, ſed materialiter tantum conuenire poſſe memoriæ ſenſitiuæ, quia ſenſus etiam interni non poſſunt formalem rationem temporis percipere, ſicut nec rationem prioris, & poſterioris, ſed materialem tantùm, videlicet motum iam tranſactum, quod tempus etiam tranſactum infert.

Quod certum eſt formaliter, vt tempus atque etiam vt præteritum cognoſcere intellectum, & ideo ex parte etiam huius conditionis perfectior memoriæ ratio reperitur in intellectu, quàm in parte ſenſitiua. Cæterum cum intellectus in omni ſua operatione huius ſtatus dependeat à phantaſia actu operante, & in actibus memoriæ, à ſenſitiua memoria, quodammodo dependenter à memoria ſenſitiua reperitur in ea ratio memoriæ. Et propterea docuit Ariſtoteles loco citato primò reperiri in parte ſenſitiua memoriam, & intellectiua quodammodo per accidens, hoc eſt, per aliud nempe per ſenſum, aut ſenſitiuam memoriam, & dependenter ab illa in actibus memorandi, ſicut in cæteris de obiecto præſenti, & futuro à phantaſia. 331

Noſtra igitur ſententia eſt non in ſola parte ſenſitiua reperiri propriè memoriam, ſed omnibus penſatis propriùs, atque perfectiùs in parte intellectiua. Quam ex tribus conditionibus ad rationem memoriæ requiſitis efficaciter probauimus; & ita ſentiunt omnes recentiores. Teſtimonium verò Ariſtot. expoſitum eſt iam; & Diuum Thomam poſſumus in eodem ferè ſenſu explicare, præſertim cum 1. par. quæſt. 79. articu. 7. ſimpliciter & abſolutè fateatur in parte intellectiua reperiri memoriam abſque vlla improprietatis ſignificatione; vnde hanc eſſe vltimam eius ſententiam cenſere poſſumus. Ratio verò alio loco ab eo facta in fauorem memoriæ ſenſitiuæ innititur opinioni eius de cognitione indirecta ſingularium ab intellectu, quam nos negamus. 332

DVBIVM TERTIVM.

An memoria intellectiua ſit potentia diſtincta ab intellectu, vel eadem.

Reſtat vltimum diſcutiendum, an memoria intellectiua ſit diſtincta potentia ab intellectu. 334

Et prima opinio tenet eſſe diſtinctas potentias. Ita Richard. 1. diſtinct. 14. quæſt. 2. circa 2. principales, cum aliis, quos ipſa citat

citat. Probatur testimonio D. August. 10. lib. de Trinitate cap.
11. Vbi tria distinguit in mente, memoriam, intelligentiam, &
voluntatem, & intelligentiam docet oriri ex memoria, nomine autem intelligentiæ potentiam intellectiuam significat, ergò censet distingui realiter à memoria, quia non potest idem à se ipso emanare. Probatur etiam ratione, primò, quia homo di-
334 citur cōditus ad imaginem, & similitudinem Sanctissimæ Triadis, quam similitudinem in ea collocāt, quod sicut in vna essentia diuina sunt tres personæ distinctæ, ita in anima tres potentiæ; ergò necesse est omnes has potentias distingui realiter, aut essentialiter, quia si duæ ex eis, videlicet intellectus, & memoria eadem potentia sint, cessabit similitudo. Secundo probatur ex communi ratione distinguendi potentias per actus, & obiecta; nam intellectus respicit obiectum secundum rationem absolutæ entitatis, aut veritatis; memoria verò vt iam cognitum, ergo diuersæ istæ rationes obiectiuæ distinguunt has potentias distinctione saltem specifica.

Secunda opinio est D. Thom. 1. par. quæstion. 79. articul. 7. asserentis eandem omninò potentiam, non solùm realiter, sed essentialiter esse intellectum, & memoriam. Cuius sententia communis est iam in Schola, & vera. Probatur primò, quia
335 euidens est pro sola conseruatione specierum, non exigi potentiam distinctam ab ea, quæ per illas operatur, quia potentia naturalis respectu alicuius actus eliciendi tribuitur à natura, & non pro sola receptione, cùm constet euidenti experientia eandem potentiam operantem, quasi antecedenter recipere proprias species, per quas operatur; ergò pro sola conseruatione specierum non potest poni memoria, sed eo ipso, quod species recipit, necesse est per eas operari, quia ad finem operandi ordinantur, & ideò ad finem operandi recipiuntur, sed nec est possibile vnam potentiam recipere species, & aliam ab ea distinctam operari per illas, vt per se est manifestum; necesse est ergò memoriam recipientem, & retinentem species operari per illas, & eodem modo, ac intellectus, nempe ap-
336 prehendendo, & iudicando, & respectu eiusdem obiecti formalis; nempe entitatis, & veritatis, quia esse veritatem præteritam, non variat rationem formalem obiectiuam, nisi ratione accidentali, sicut nec ratio præsentis, aut futuri; nam fuisse iam intellectum obiectum, non distinguit ipsum essentialiter in ratione obiecti, à se ipso, vel ab alio primò intellecto, ergò omni ex parte intelligitur non posse distingui illam potentiam pro memoria intellectiua ab ipso intellectu. Secundò quia euidens est intellectum possibilem recipere species, nam ideò possibilis appellatur, quia recipiendo species patitur ab obiecto

obiecto, atque etiam recipiendo in se propriam operationem: repugnat etiam cognoscere obiectum; nisi per speciem in se receptam, sed istæ species à se receptæ, per quas intelligit primò obiectum, sunt spirituales, & carent contratio; ergò non corrumpuntur, sed conseruantur: nec transeunt ad aliam potentiam, quia idem accidens non transit de vno subiecto ad aliud: ergo in eadem potentia intellectiua permanent, eadem est igitur, quæ recipit species, quæ operatur per illas, & quæ eas conseruat, quod est esse simul intellectim, & memoriam; non sunt ergo vllo modo memoria, & intellectus distinctæ potentiæ, sed vna, & eadem.

Ad testimonium August. respondet D. Thom. loco citato ad primum, quod per illa tria, nempe memoriam, intelligentiam, & voluntatem non intelligit tres potentias animæ: sed memoriam pro actuali conseruatione, aut receptione specierum, intelligentiam verò pro actu intelligendi, voluntatem pro actu voluntatis, qui est amor: vt ex alio loco eiusdem D. August. 14. lib. de Trinitate apertè colligitur. 337

Ad primum argum. respondet D. Thom. 1. par. quæst. 93. articul. 7. & cum eo Durand. in 1. distinct. 3. par. 2. quæst. 3. rationem imaginis, quæ in anima nostra reperitur comparatione Dei, aut Diuinæ Trinitatis, primò, & per se accipiendam esse secundum actus mentis nostræ, prout scilicet ex notitia, quam habemus cogitando interius, verbum formamus, & ex hoc in amorem prorumpimus: & ita Pater æternus per actum notionalem suæ intellectionis generat filium, & pater simul ac filius per actum amoris, quo se diligunt, producunt Spiritum Sanctum. Quasi secundariò verò sumitur etiam ex parte potentiarum, in quantùm iidem actus virtute continentur in potentiis, vtcunque distinctis, & non necessariò omnes realiter, vel essentialiter. 338

CAPVT VI.

TEXTVS ARISTOT.

Indiuisibilium igitur intellectio in his est, circa quæ non est falsum, & c.

Breuis expositio textus.

1 INtentum huius capitis est distinguere duos actus intellectus, & explicare rationem eorum; diuiditur in duas partes; in prima diuidit actum intellectus in simplicem, & compositum; in secunda explicat vtrumque. Actus siue operatio intellectus, (inquit Aristot.) duplex est; simplex & composita: operatio simplex est ea, per quam res simplices apprehendimus, vt hominem

hominem ; composita pet quam eadem simplicia apprehensa coniungimus, vel separamus, vt si coniugamus hominem cum animali, efficientes hanc compositionem, homo est animal. Inter has autem duas operationes duplex esse discrimen ait. Primum quod in simplici non est falsitas, nec etiam veritas: nam dum apprehendimus hominem, nihil falsum, aut verum dicimus: in composita vero iam est veritas, & falsitas, quia si vnum simplex cohæret alteri, vera est compositio; si verò non
2 cohæret, falsa. Secundum discrimen est, quia simplex præcedit compositam, & ad illam ordinatur. Falsa verò compositio duobus modis constitui potest: primo, si coniungamus, quæ non possunt coniungi, vel sepatemus, quæ coniuncta sunt. Secundò si coniungamus, quæ coniuncta sunt, vel separemus, quæ sunt separata, sed non pro eo tempore quo coniuncta, vel separata sunt, vt si dicamus de eo; quod nunc est album, fuisse, vel futurum esse album, vtraque compositio potest esse falsa ratione temporis.

3 In secunda parte explicat membra diuisionis; & primò operationem simplicem, quam vocat cognitionem indiuisibilium, seu incomplexorum; asséritque indiuisibilia, seu incomplexa triplicia esse. Primum est totum quodcunque habens partes, sed intellectum per modum vnius, & ex hoc modo habet rationem indiuisibilis, etiam si sit complexum, vt si hominem album intelligamus per modum vnius extremi huius propositionis, homo albus ambulat. Hoc autem totum tribus modis potest intelligi; primò, vt totum quoddam non diuidendo illud in partes: secundò, diuisum intelligendo partes: tertiò, simul omnes intelligendo. Et si primo modo intelligatur habet rationem indiuisibilis actus ipsum intelligendi, & intelligitur in tempore indiuisibili, hoc est, aut in instanti, aut sic in tempore, vt non intelligatur aliquid eius in vna parte tẽporis, & aliquid in parte alia, sed in qualibet parte illius temporis
4 totum, & in toto etiam tempore totum. Secundo modo potest intelligi totum, ita vt seorsum intelligantur partes, & hoc est non intelligi per modum vnius, aut indiuisibilis, sed per modum diuisi; vnde non intelligitur in tempore indiuisibili, sed diuiso potius, quia intellectioni cuiuslibet partis correspondet diuersa pars temporis, aut instans diuersum, & ita successiuis intellectionibus intelligitur. Tertio tandem modo intelligi potest, ita vt intelligantur omnes eius partes, simul tamẽ componentes totum, & hoc etiam modò intelligitur in tempore secundum partes eius simul sumptas, & dicitur tempus indiuisibile, quia non sigillatim intelliguntur partes, sed simul; & ideò ac si vna, & eadem foret: quare nec tempus diuiditur, sed per modum

modum vnius,& ideò ac si esset indiuisibile. Secundum indiuisibile est illud,quod habet vnam speciem licet ex multis,ac diuersis partibus sit compositum,vt domus,homo, ignis. Dicitur autem indiuisibile,quia modum vnius, & nō plurium habet in ordine ad intellectum; quare licet habeat partes, quasi eas non haberet,ab eodem intellectu accipitur.Vnde in tempore etiam indiuisibili intelligitur,hoc est,in instanti per se, vel si in tempore per accidens, quia sic sumitur tempus , ac si non haberet partes , sicut ipsummet indiuisibile. Tertium indiuisibile est secundum modum, & rem,quia nec habet actu partes, nec potentia, vt punctum, & hoc indiuisibile vocat diuisionem , quia per illud continuantur,ac diuiduntur partes. 5

6 Tandem intellectionem compositam, vocat dictionem, hoc est affirmationem, vel negationem alicuius de aliquo.Et hanc operationem asserit semper esse veram , vel falsam : sed addit, quod quamuis omnis operatio composita sit vera vel falsa,non tamen omnis intellectus , quasi dicat intellectum non semper esse verum,vel falsum : nisi quando componit , aut diuidit, hoc est,quando aliquid alicui attribuit,cui non conuenit, vel ab aliquo cui conuenit , remouet. Et hoc est quod ait intellectum circa quidditatem rei non falli,sed solùm circa applicationem eius , sicut sensus non fallitur circa proprium sensibile , nisi ipsum applicando suo modo rei cui non conuenit , vel non inest.

CAPVT VII.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Videtur autem sensibile ex sensitiuo quod potentia est.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles cap.præsenti diuidere intellectū in practicum,& speculatiuum,non tanquam in diuersas potentias, sed tanquam diuersos actus eiusdem potentiæ,vt doctrinam de intellectu illustriorem reddat. Diuiditur autem caput in duas partes : nam in prima repetit distinctionem intellectus in intellectum actu;& potentia,quam posuit cap.5. huius lib.explicans singula membra. In secunda distinguit actus intellectus speculatiui,& practici,& explicat singulos. 7

Duplex igitur discrimen ponit inter intellectum in actu , & intellectum in potentia. Primum est , quod intellectus in actu est idem cum re intellecta, non quidem in esse reali, sed in esse intentionali , & repræsentatiuo ; nam intellectus constituitur in actu per intellectionem , quam diximus formaliter 8

consistere in qualitate eum actuante, ac informante, quæ est actualis,& expressa similitudo obiecti, per quam dicitur habere in se obiectum; imò esse idemmet obiectum secundum esse intentionale,repræsentatum, sicut imaginem Cæsaris dicimus esse Cæsarem vt repræsentatum. Intellectus verò in potentia cum tali similitudine obiecti careat, non est obiectum ipsum,
9 sed valde diuersum ab eo. Postremum discrimen est quod intellectus in potentia prior est intellectu in actu, & ei præsupponitur,quod in eodem homine debet intelligi: nam vniuersaliter loquendo ait, in diuersis hominibus prior est intellectus in actu,& patet,quia intellectus diuinus,qui semper est in actu, præcedit omnem intellectum creatum ab eo deriuatum.

Hoc supposito diuidit in secunda parte intellectum in practicum, & speculatiuum, & quia sensus habet proportionem, & similitudinem,cum intellectu, per sensum explicat vtrumque membrum. Habet autem sensus tria; primum quod de potentia ad actum reducitur ab obiecto, non per propriam, ac physicam alterationem, sed intentionalem consistentem in receptione speciei impressæ ei ab obiecto.

10 Secundum quod habet sensus est cognoscere sensibile per modum conuenientis,aut disconuenientis, & hæc operatio est quasi compositio conuenientis cum sensibili,non quidem formalis, quia sensus non componunt, nec diuidunt formaliter, sed solùm est quasi compositio virtualis:cùm sit cognitio vnius in alio,& quasi attributio,& per hanc operationem mouet sensus appetitum, & hoc est tertium, quod habet simile compositioni intellectus, quam diximus esse secundam operationem eius, & ei assimilatur per hanc motionem. Applicat deinde ea quæ habere docuit sensum, intellectui, præsertim practico asserens, sic se habere phantasmata ad eum, sicut sensibilia ad sensum; quia sicut hæc agunt in sensum, ita phantasmata in intellectum. Præterea sicut sensus versatur circa sensibile, vt conueniens,vel disconueniens, qua ratione mouet appetitum; ita intellectus practicus versatur circa obiectum intelligibile sub ratione conuenientis, & disconuenientis, sed modo per-
11 fectiori, nempe per compositionem veram, vel falsam. Conueniunt quoque in alio, videlicet, quod sicut datur vnus sensus communis, in quem agunt, & quem mouet omnes sensus externi per sua sensibilia qui sensus est quasi punctum centri in circulo, in quem terminantur omnes lineæ ductæ à circunferentia; eadem similitudine intellectus est quasi communis quidam punctus, & quasi centrum, in quod tendunt omnes lineæ,hoc est, omnes sensus externi & interni per sua sensibilia, & phantasmata omnia.

Quibus

Quibus expositis docet iam à quibus phantasmatibus moueatur intellectus practicus. Et aliquando quidem moueri ait à phantasmate præsentis sensibilis; aliquando verò à phantasmate sensibilis absentis conseruato in phantasia, & ponit exemplum præsentis sensibilis, vt si aliquis videat hominem faciem igniram habentem, & sensu communi cognoscat versus se, statim per intellectum practicum iudicat esse sibi hostem. (solebat enim olim pugnare homines facibus ardentibus) & modo simili moueatur à sensibili absente. Et ex his intelligi posse ait quonā modo distinguatur intellectus speculatiuus à practico: nam cum vterque versetur circa verum, speculatiuus versatur circa verum in communi; practicus verò circa tale verum limitatum, nempe circa verum conueniens, vel disconueniens, operabile, vel ordinatum ad operationem, quód statim explicat Aristoteles exemplo quodam Mathematicarum disciplinarum. Et tandem videtur dubitare, an intellectus dum est in corpore possit cognoscere substātias separatas à materia. Solutionem verò talis dubitationis in alium locum refert. 12

CAPVT VIII.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Nunc autem quæ de anima dicta sunt, recapitulantes.

Breuis expositio Textus.

INtentum Aristotelis in capite isto est summatim colligere ea, quæ in duobus præcedentibus de anima, & intellectu docuit. Diuiditur in tres partes; in prima docet animam esse omnia, quodamque exemplo confirmat: in secunda asserit intellectum in omni sua operatione dependere à phantasmate, & in tertia assignat discrimen inter operationem phantasiæ, & intellectus. Docet igitur primum animam esse omnia per sensus, & intellectum, non quidem secundum esse reale: sed secundum esse intentionale, vt explicuimus capite præcedenti. 13

In secunda parte asserit intellectum in omni sua intellectione dependere à phantasmate. Quod sic explicat; res omnes, tam Physicæ, quàm Mathematicæ (nam Metaphysica à materia abstrahentia per species horum percipiuntur) sunt extra sensum, & intellectum, nec possunt ad eos reduci, nisi per species, sensibiles quidem ad sensus, & his mediis per intelligibiles ad intellectum: sed ita se habet intellectus ad phantasmata, sicut sensus externus ad sensibilia: nec sicut iste mouetur à sensibilibus; ita intellectus à phantasmatibus: sed sensus externi nihil sentire possunt, nisi præsens; ergo nec intellectus potest 14

aliquid intelligere, nisi fiat sibi præsens medio phantasmate, à quo simul cum intellectu agente producitur species:& hoc est, intellectum in omni sua operatione dependere à phantasmare.

15 Ponit tandem discrimen inter actum intellectus,& phantasiæ in eo,quod actus intellectus,qui est compositio, vel diuisio, verus est,aut falsus,quod non habet actus phantasiæ,quia veritas,aut falsitas in sola complexione ,seu coniunctione intelligibilium reperitur,actus verò phantasiæ similis est intellectioni simplicium,in quibus non reperiuntur veritas,& falsitas.

CATVT IX.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Quoniam autem animalium anima secundum duas definita est potentias.

Breuis expositio Textus.

16 INtendit Aristoteles cap. præsenti agere de potentia motiua secundum locum animalibus propria , & cuius actus est motus, non quicunque , sed progressiuus , (quem incessum vocare solent) & primò quidem conatur ostendere , quid non sit, quod cap. præsente præstat , cap. verò sequenti ostendit , quid sit.Diuiditur verò cap.in duas partes; nam in priori duas quæstiones proponit de potentia motiua; in posteriori verò probat non esse potentiam vegetatiuam,sensitiuam,nec intellectiuam: prior igitur quæstio de potẽtia motiua esse posse ait,an sit aliqua pars animæ,vel facultas,seu potentia, vel ipsa animæ substantia: posterior an dato , quod sit aliqua facultas animæ , sit aliqua ex illis tribus à se enumeratis in posteriori definitione animæ , vel alia ab eis distincta : & solutio prioris quæstionis constabit capite sequenti.

17 Ad posteriorem verò deueniendo probat sigillatim Aristot. facultatem progrediendi non esse vegetatiuam , nec sensitiuam , nec intellectiuam. Et primò , quòd non sit facultas vegetandi , quia motus progressiuus semper , & necessariò coniungitur cum imaginatione , & appetitu : cum per talem motum semper,& necessariò tendat animal ad prosequendum aliquod bonum, aut sibi conueniens,vel ad fugiendum malum, ac sibi disconueniens , appetitio autem vel fuga actus sunt appetitus ab imaginatione moti , sed facultas vegetandi , nec dependet ex imaginatione , nec ex appetitu : cùm reperiatur in plantis cognitione , & appetitu carentibus , ergo facultas loco motiua non est eadem cum vegetatiua , & certè si eadem foret, (inquit Aristoteles) plantæ quibus conueniret , haberent instrumenta omnia ad talem motum præstandum necessaria,

quod

quod constat esse falsum. Quod verò non sit eadem potentia cum sensitiua, probat; quia si eadem foret, omne animal haberet facultatem motiuam necessariò, & per eam moueretur: cum habeat necessariò aliquem sensum: sed plura sunt animalia saxis affixa, de quibus constat non moueri tali motu; ergo talis facultas non est sensus.

Et quòd tandem non sit facultas intellectiua, probat; quia intellectus aut est practicus, aut speculatiuus: sed non est aliquis horum; ergo nec est facultas intellectiua. Minorem sic probat, ad intellectum speculatiuum solùm pertinet speculari naturas rerum nihil considerando de agendis, vel operandis; imò nec de prosequendis, vel fugiendis: sed motus progressiuus non conuenit, nisi prosequenti, vel fugienti aliquid; ergo intellectus speculatiuus non potest esse principium huius motus. Quod verò nec sit intellectus practicus facultas motiua ostendit, quia sæpè contingit intellectum practicum proponere, quid prosequendum sit, aut quid fugiendum, nec tamen sequitur motus progressiuus; sequeretur verò, si talis intellectus foret facultas motiua; ergo euidens est talem facultatem non esse, & modo simili probat non esse appetitum, quia experimur aliquando inclinare in talem motum, & tamen non sequi. 18

CAPVT X.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Videntur autem duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus.

Breuis expositio Textus.

Ostendo quid non sit facultas motiua animalis, intendit cap. præsenti ostendere, quidnam sit: & hoc est, intentum capitis, quod in tres partes diuidi potest: eam in prima docet duo esse principia motus progressiui, nempe appetitum, & cognitionem, in 2. parte distinguit duplicem appetitum rationalem, & sensitiuum. In tertia enumerat omnia, quæ concurrunt ad eundem motum. 19

Duo igitur asserit esse principia à quibus animalia mouentur, nempe appetitum, & intellectionem; nomine autem intellectionis, non solùm intelligit cognitionem intellectiuam; sed etiam sensitiuam imaginationis: non tamen quamlibet cognitionem intellectiuam: sed practicam tantùm, quæ appetitui deseruit, & circa obiectum vt conueniens versatur, non speculatiuam, quæ nihil de appetendis cognoscit, nec appetitum mouere potest. Intellectum verò speculatiuum, & practicum, cognitionésque eorum fine differre docet, quia speculatiuus in-

telligit, vt ſpeculetur naturas rerum; practicus verò, vt operetur;
20 ideo circa operabile verſatur. Probat igitur duo hæc eſſe principia motus progreſſiui, nempe appetitum, & cognitionem, præſupponens, quod omnis appetitus eſt propter aliquid, hoc eſt, propter aliquem finem conſequendum, cuius gratia mouetur, & id quod appetitus intendit eſt principium, ſeu obiectum intellectus practici: quaſi dicat nempe eſſe id, quod primò cognoſcit intellectus practicus, & per cognitionem
21 eius mouet appetitum, vt in eum tendat per affectum. Quo ſuppoſito talem conſtituit rationem; appetitus non mouet corpus motu progreſſiuo niſi propter aliquid: ſed iſtud aliquid non poteſt appetere, niſi cognitum, quia in incognitum nullo modo ferri poteſt, cùm ſit potentia cœca; ergo ad motum neceſſariò requiritur intellectus, vel imaginatio, & practicus quidem: cum proponere debeat id, quod per motum intendit appetitus. Deinde intellectus practicus, ſeu imaginatio mouet, in quantum proponit appetibile; ergo non concurrit ad motum, ſine appetitu; quare vtrumque eſt principium motus animalis, nempe intellectus, ſeu imaginatio, &
22 appetitus. Sed quia duo hæc principia inordinata non ſunt: ſed vt vnum alteri ſubordinatum, concurrunt ad motum, neceſſarium eſſe ait, vt vnum concurrat propter alterum, & ita ad vnum reducantur tanquam ad præcipuum mouens, & huiuſmodi eſſe appetitum ad quem reducitur intellectus, vel imaginatio, quod ſic probat, intellectus non mouet, ſine appetitu, quia non mouet, niſi proponendo appetibile, ad quod mouetur appetitus: appetitus verò mouet, ſine ratione, vt patet de hominibus, qui mouentur ad proſequendum bonum delectabile, quod non eſt bonum ſecundum rationem: ſed ſecundum appetitum: ergo intellectus mouet dependenter ab appetitu: & ei ſubordinatus, quare primum mouens erit appetitus.
23 Quod probat ſecundò, quia intellectu exiſtente recto, imaginatione verò non recta, nihilominus appetitus, quaſi immobilis, aut inuariabilis perſeuerat in modo mouendi; quia ſemper mouetur à bono, vero quidem, aut apparente: ergo vniuerſalius mouens eſt, & propterea primum ad quod intellectus, & imaginatio reducuntur.

24 In ſecunda parte appetitum aſſerit non eſſe vnum: ſed duplicem: nam vnus eſt, inquit, qui mouetur ab appetibili apprehenſo per ſenſum, ſeu imaginationem: qui dicitur ſenſitiuus, alter verò, qui mouetur ab appetibili apprehenſo per rationem, ſeu intellectum practicum, & dicitur rationalis, & hic eſt voluntas. Et quod appetitus iſti ſint diſtincti, probat, quia ſimul mouentur motibus contrariis, experimur namque

rationem

rasionem aliquid proponere tanquam bonum, & prosequendum quod voluntati placet, & appetitui sensitiuo displicet, & ex opposito imaginationem proponere bonum aliquod delectabile, quod appetitui placet: sed voluntati displicet: ergò appetitus isti sensitiuus, & rationalis diuersi sunt; ita tamen diuersos esse docet, vt sub communi genere appetitus conueniant, & specie distinguantur. Hanc autem diuersitatem appetitus ex cognitione diuersorum temporum prauenire docet, 25
quia homo non solùm præsentia: sed futura cognoscit, contingit verò aliquid bonum esse, & appetibile, vt præsens: sed malum, ac fugiendum, vt futurum, & hinc prouenit, quod appetitus sensitiuus, qui sequitur sensum præsentia solùm respicientem, illud appetat, rationalis verò, qui sequitur rationem illud fugere, vt appetitus febricitantis appetit vt bonam aquam, quia secundum præsentem delectationem mouet: sed per rationem præuidentem damnum futurum, iudicatur mala, & ideò rationalis appetitus eam fugit.

In tertia tandem parte enumerat omnia, quæ concurrunt ad communem motum progressiuum animalium proprium, & dicit esse tria, nempe id quod mouet, id quod mouetur: videlicet instrumentum motus. Præterea id quod mouet duplex esse, vnum quod mouet, & non mouetur, vt in motu cœli intelligentia, aliud quod mouet, & mouetur, vt corpus cœleste ab ea motum. Ita ergò in motu animalium est mouens immobile, nempe appetibile, quod mouet appetitum, sed non mouetur; & mouens motum, videlicet appetitus, qui mouetur ab appetibili, non quidem motu materiali: sed quasi intentionali. Est etiam, quod mouetur, & non mouet; nempe corpus, & tandem est, quo mouet corpus, & hoc est, pars quædam corporis, quæ est quasi instrumentum motus; quam triplicem conditionem habere docet: primam quod sit principium motus: secundam quod sit finis motus: tertiam quòd sit immobilis. 26

CAPVT XI.

TEXTVS ARISTOT.

Omnino igitur sicut dictum est, in quantum animal appetitiuum est, &c.

Breuis expositio textus.

POstquã Aristoteles ostẽdit principia motus progressiui esse appetitum, & cognitionem practici intellectus, vel phantasiæ, docere intendit cap. præsenti, quonam modo hæc principia reperiantur in animalibus imperfectis, quibus tantùm inest sensus tactus. Atque etiam quonam modo reperiantur in per- 27

fectiſſimis animalibus,qualia ſunt homines, & ita in duas partes diuiditur caput:nã in priori præſtat illud,in poſteriori hoc.

Proponit igitur primò dubium de imperfectiſſimis animalibus, an habeant imaginationem & appetitum. Et reſpondet habere appetitum, & imaginationem, ſed vtrumque imperfectiſſimum, & de appetitu probat; quià ſi pungantur, ſentiunt dolorem;& ideò ſe contrahunt,& aliquando ſe dilatant, quod eſt ſignum voluptatis, dolor autem, & voluptas ad appetitum pertinent: cùm ſint de conuenienti, ac diſconuenienti. Talis verò appetitus imperfectus,eſt, quia non verſatur circa conueniens, & bonum determinatum, ac diſtinctum: ſed quaſi confuſum. De imaginatione verò præſuppoſito appetitu euidens eſt, quia appetitus non fertur in incognitum: ſed in id, quod ei repræſentatur tanquam conueniens,vel diſconueniens: neceſſe eſt ergò habere cognitionem conuenientis, ac diſconuenientis, quæ ad imaginationem pertinet. Sed imaginatio eorum imperfectiſſima eſt, propter duo; quia non percipiunt diſtinctè hoc vel illud conueniens, aut diſconueniens: ſed confuſa tantùm ratione,atque etiam,quia à præſentibus dumtaxat mouentur, ex quo infert in omnibus animalibus ab homine eſſe aliqualem imaginationem & appetitum: nam ſi in imperfectis reperitur, meliùs inuenietur in imperfectis.

28 In poſteriori parte docet,quonam modo hæc principia motus ſint in homine, aſſeritque eſſe perfectiſſimam imaginationem, hoc eſt, cognitionem deliberatiuam, quæ eſt actus proprius intellectus practici, deliberare verò inquit eſſe comparare multa ſub vna communi menſura, & ex ea aſſumere illud, quod conuenientius eſt, prætermiſſis aliis, quod ſolis hominibus conuenit,per ſyllogiſmum,& ratiocinationem. Vna autem illa menſura communis ſub qua multa comparat, eſt communis ratio conuenientiæ mediorum in ordine ad finem, per quem menſuratur maior, aut minor conuenientia mediorum.

29 Hanc autem deliberationem ſoli homini conuenientem aſſerit Ariſtot.non ſemper ſe habere eodem modo: ſed aliquando appetitum ſenſitiuum vincere rationalem, & hunc illi ſubiici, aliquando verò rationalem vincere ſenſitiuum, quantumuis repugnantem,& ſecum trahere, quaſi inuitum,ſicut ſphæra ſuperior trahit ſecum,& quaſi rapit inferiorem, & hoc ait eſſe naturæ conſentaneum,quia ordine naturæ inferiora ſubiiciuntur ſuperioribus;rationalis verò appetitus ſuperior eſt ſenſitiuo:ergò ſecundum naturæ ordinem ei debet ſubiici;quod verò ſenſitiuo ſubiiciatur rationalis contra naturam eſt,& cùm hoc contingat ferè ſemper, ac homo peccat, meritò dicitur peccatum eſſe contra naturam. Sed dum appetitus rationalis ſenſitiuum

tiuum vincit (ait Aristot.) fertur hono tribus lationibus, vel motibus. Primus est rationis, & voluntatis vincentis; secundus appetitus sensitiui; tertius est corporis actioni obedientis. Sed 30
si appetitus sensitiuus vincat, duobus tantùm fertur motibus; appetitus, & corporis ei obedientis: nam voluntas subiicitur appetitui, nec mouetur in contrarium, quia non potest cogi, aut inuita trahi, sicut potest appetitus, quando verò contingit appetitum non resistere: sed parere voluntati, modo simili duo tantùm sunt motus. Asserit tandem Arist. quod quoties peccat homo vincente appetitu voluntatem, errat practica ratio suo syllogismo, non ex parte maioris, quæ cùm sit vniuersalis continens bonitatem finis vniuersalis, non potest esse falsa: sed ex parte minoris, quam sub eadem maiori sumit, & consequenter ex parte conclusionis, quarum vtraque singularis est, & falsa. Et hoc est, quod dici solet; Omnis peccans est ignorans, id est, in syllogismo præcedente electionem falsum concludit.

CAPVT XII.

TEXTVS ARISTOT.

Nutritiuam igitur animam necesse est habere omne quodcunque viuit, & animam habet, &c.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristotel. cap. præsenti comparare facultates, seu 31
potentias animæ inter sese, & in ordine ad diuersa genera viuentium, atque ostendere, quænam earum his vel illis viuentibus tanquam necessariæ insint, quæ verò solùm tanquam vtiles. Diuiditur caput in duas partes, quia idem intentum duabus conclusionibus explicat.

Prior conclusio est, omne viuens quamdiu viuit necessariò debet habere nutritiuam potentiam, sensitiuis verò non indiget, nec habere potest. Primum probat hac ratione, totum vitæ tempus diuiditur in augmentum, statum, & decrementum: sed nihil horum constare potest, sine nutritione; ergò nec sine facultate nutritiua; quare, sine hac non potest naturaliter consistere.

Probat postremum, quia quæ solam vitam habent, vt plan- 32
tæ, sensibus non egent; imò neque habere possunt, quia nimis prædominatur in eis terra, organa verò sensuum postulant temperamentum magis ad mediocritatem, & præsertim tactus: ergò repugnat habere sensum tactus, sine quo cæteri sensus esse non possunt: cùm sit tactus quasi fundamentum totius sensitiuæ virtutis.

Secunda conclusio, animalia omnia habere debent tactum, 33
& gustum tanquam sensus sibi necessarios ad conseruandam

vitam, cæteri verò sensus nulli conceduntur animali tanquam sibi necessarij, sed solùm vt vtiles. Probat priorem partem hoc modo; animalia quæ potentiam loco motiuam habent, non mouentur motu progressiuo, nisi vt quærant sibi conuenientia, & noxia fugiant, seu non possunt sibi conuenientia, aut noxia cognoscere, sine sensu tactus & gustus, vt per se patet: ergò duo isti sensus sibi necessarij sunt. Cætera verò animalia, quæ potentia motiua carent, indigent quidem eisdem sensibus ob eundem finem cognoscendi conuenientia, & noxia; non tamen per motum quærenda, quia coniunctum semper habent alimentum, & propterea non indigent motu locali, & ex consequenti, nec habent virtutem motiuam. Et si aliquis dixerit hominem non indigere sensibus: cùm possit per intellectum discernere sibi conuenientia, & noxia. Respondet non esse possibile, quod corpus aliquod intellectum habeat sine sensu, & sine facultate motiua secundum locum, quia tali corpori nec vniretur anima propter bonum proprium, nec propter bonum eiusdem animæ, quod repugnat. Sequelam verò probat, quia anima intellectiua vnitur corpori, vt per ministerium eius rerum cognitionem acquirat, quam sine sensibus comparare non potest, quare nec vniretur propter bonum eiusdem corporis. Posteriorem verò partem eiusdem assertionis de cæteris sensibus probat, non concedi animalibus tanquam necessariis, sed solùm vt vtiles, quia gustus, & tactus sufficiunt ad conseruandam vitam.

34

CAPVT XIII.

TEXTVS ARISTOT.

Quod autem impossibile sit simplex esse animalibus corpus, &c.

Breuis expositio textus.

35 HOc est vltimum caput huius libri, totiusque operis, in quo Aristoteles intendit probare quandam propositionem à se prolatam capite præcedenti. Diuiditur autem in duas partes. In prima vno quodam præsupposito probat prædictam propositionem. In secunda tria deducit corollaria ad eandem propositionem spectantia. Propositio ab Aristotele prolata capite præcedenti, fuit; corpus animalis simplex esse non posse, hoc est vno tantùm elemento constans, vel qualitatibus, quibus vnum constat elementum, sed mixtum potius ex quatuor qualitatibus elementorum attemperatis in certo gradu compositum.

positum. Quam vt probet, præsupponit omne sensitiuum necessariò habere sensum tactus, quod probauit in 2.lib.hoc supposito probat intentum duplici ratione. Prior est, tactus non vtitur medio externo simplici ad percipiendas primas qualitates tangibiles: ergò organum eius non est corpus simplex. Euidens est consequentia, quia quilibet sensus vtitur medio consentaneo suæ naturæ, hoc est naturæ proprij organi, in quo tanquam in proprio subiecto residet. Antecedens verò probat, quia tactus non habet medium externum, vt etiam in 2.libr. cap.de tactu probauit: sed ad summum internum, vt carnem, 36
de qua constat esse corpus mixtum. Secunda ratio, quia tactus non est perceptiuus vnius tantùm qualitatis, sed plurium contrarietatum, vt frigoris, & caloris, humiditatis, ac siccitatis: ergo est in potentia ad omnes, sed non erit in potentia, nisi consistat in temperie illarum: ergo omnibus attemperatis constare debet. Probatur minor, quia non poterit percipere excessus earum, nisi in eisdem attemperatis constet, sed experientia constat excessus omnium percipere: ergò necesse est componi ex temperamento omnium, & non habere vnam tantum, vel alteram, sicut habent elementa.

Ex dictis tria colligit: primum est destructo tactu necessariò destrui animal, quia cum tactus sit sensus alimenti, non 37
conseruatur animal, nec viuit sine illo. Secundò colligit excellentia sensibilia corrumpentia tactum consequenter corrumpere animal, quia sine tactu non conseruatur animal: cum sit sensus alimenti, cùm tamen excellentiæ aliorum sensibilium, etiam si sensus proprios corrumpant; non tamen ipsum animal, nisi fortè per accidens ratione alicuius adiuncti. Colligit 3. solum tactum esse simpliciter necessarium ad vitam animalis, reliquos verò non simpliciter. Sed de solo gustu adnoto, dupliciter considerari posse. Primò secundum se, & hoc modo non est simpliciter necessarius, sed solùm ad percipiendam voluptatem, qua alliciatur animal ad assumendum alimentum, & alia opera vitæ, in qua delectatio capitur. Alio modo consideratur in quantum in eodem sensorio adiungitur naturaliter tactui, eumque comitatur, & hoc modo censetur necessarius, non tamen ratione sui, sed eiusdem tactus, 38
& hac distinctione explicantur diuersa loca Arist. in quibus videtur sibi contrarius, quia nunc asserit gustum non esse necessarium; postmodum verò necessarium esse iuxta prædictas considerationes eius diuersas.

TRACTATVS DE VOLVNTATE ET POTENTIA MOTIVA.

QVÆSTIO I.

An voluntas sit potentia distincta realiter ab intellectu, & appetitu sensitiuo.

39 TAnquam certum nobis est præsupponẽdum tripli-cem dari in rebus appetitum ; naturalem , sensiti-uum,atque intellectiuum : naturalis appetitus ideò talis vocatur , quia non sequitur cognitionem ali-quam, sed immediatè naturalẽ, nec est aliud quàm inclinatio, aut propensio rei naturalis actiua , vel passiua in id, quod conueniens est propriæ naturæ , vt inclinatio lapidis in centrum appetitus naturalis eius vocatur. Præter hunc appeti-tum duos alios posuit Arist.c.10.huius lib.& 1.lib.Magn.Moral. ca. 17.& cum eo tota Schola,qui non sequuntur proximè natu-rã.sed cognitionẽ,sensitiuam quidem,aut intellectiuam,seu ra-tionalem.Et qui sensitiuam sequitur, vocatur appetitus sensiti-uus:rationalis verò,aut voluntas qui sequitur intellectiuam.

40 Secundò certum est hos duos appetitus specie,ac realiter di-stingui inter sese,& distinctionem quidem specificam ex pro-priis eorum obiectis probandam esse sicut probatur distinctio aliarum potentiarum,hoc modo. Appetitus rationalis, (qui est voluntas) & appetitus sensitiuus habent diuersa obiecta : ergò distinguuntur specie.Antecedens probo;quia obiectum appeti-tus cuiusque est bonum:sed voluntas fertur in bonum lõgè di-uersum ab appetitu sensitiuo , ergò distinguitur ab eo specie. Respicit enim voluntas bonum vt cognitum per rationem, vel intellectum; & ideò vniuersalissimam rationem boni compre-hendentem,non solùm bonum singulare,sed etiam bonum vni-uersale,nec solùm bonum corporeum,ac materiale, sed bonum spirituale,ac immateriale,vsque ad Deum ipsum,quẽ per amo-rem diligit.Appetitus autem sensitiuus solùm in bonum sensi-bile fertur,& singulare quidem , non vniuersale;sicut sensitiua cognitio, quam sequitur,ad sola singularia sensibilia se exten-

41 dit. Quod verò sint potẽtiæ distinctæ,etiam realiter probatur; quia appetitus rationalis consequitur naturã animæ rationalis, & in eius substantia radicatur ; quare spiritualis est , sicut ani-ma ipsa, quia repugnat corporeũ accidens proximè inesse sub-iecto spirituali,& ideò non est potentia organica.Sed appetitus sensitiuus consequitur cognitionem sensibilem,& corpoream:

ergò

ergò potentia corporea est ex consequenti organica in corde, tanquam in proprio organo residens iuxta communem sententia: ergò distinguuntur realiter, cum idem accidens reale non possit in duobus subiectis realiter distinctis inesse, nec eadem entitas realis possit esse spiritualis, & corporea. Et vtramque distinctionem specificam, & realem docuit Arist. cap. 10. huius lib. probans habere actus contrarios.

Præter distinctionem specificam, & realem, quæ sunt quasi communes differentiæ; habent alias particulare isti duo appetitus rationalis, & sensitiuus, prima est, quod actus voluntatis sunt per se, & simpliciter liberi, ita vt proposito ei obiecto ab intellectu, possit velle, & nolle illud; vel saltem actum suspendere, ita vt nec volitionem eliciat. Appetitus verò solùm habet in suis actibus libertatem quandam nimis imperfectam, hoc est, participatam à voluntate, quam proinde habet in solo homine, non in brutis. Nam sic mouetur à voluntate, vt resistere possit, sed nō ita quin possit voluntas illum compellere, vt circa bonum sensibile moueatur propriumque exerceat actum appetitionis, quód satis est, vt motus appetitus imputetur voluntati ad culpam, vel meritum, si eum non reprimat; cùm possit, & teneatur. Vnde fit diuerso modo moueri à voluntate appetitum, ac mouentur membra corporis, vt pes, & manus; nam hæc mouentur, sine vlla resistentia, & ideò ad libitū voluntatis, & propterea dicuntur moueri ab ea imperio despotico, & quasi seruili. Appetitus verò quia non pro libito mouetur, sed aliquãdo cum resistentia in contrarium, moueri dicitur imperio ciuili, hoc est, quasi ciuis mouetur & gubernatore; nam licet exequatur eius imperium, resistere tamen potest, & cum resistentia moueri. Secundò differunt, quia voluntas reflectitur supra actus proprios, eosque actu reflexo potest diligere; appetitus verò quia materialis est, & organica potentia non est capax talis reflexionis. Differunt tertiò, quod voluntas mouet appetitum, & iste subditur voluntati iuxta illud Genes. *Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*; non tamen subditur semper, sine resistentia in contrarium; quam explicuit D. Paulus ad Roman. 7. illis verbis. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*; & sicut appetitum, sic suo modo mouet voluntas cæteras potentias, quæ aptæ sunt subiici voluntati, vt internos sensus, & aliqua ex parte externos, in quantum potest saltem organa eorum impedire; & ideò se habet voluntas in homine, quasi Rex in suo Regno; idque habet, 44 quia vniuersalis est appetitus, qui fertur circa vniuersale bonum, sub quo cōprehenduntur omnia obiecta particulariū potentiarum tanquã bona particularia. Quamuis aliæ sint potentiæ, vt

tiæ,vt nutritiua,quæ nullo modo subiicitur volũtati,nec enim in potestate voluntatis est efficere, vt nutritiua cesset à disponendo,& conuertendo alimentum.

45 Ex his omnibus sequitur,quod sicut appetitus sensitiuus est distincta potentia à voluntate realiter, & essentialiter, ita ab intellectu: cùm sit iste spiritualis, & appetitus corporeus. Quæstio igitur solum esse potest de voluntate, an sit potentia distincta realiter, & essentialiter ab intellectu;quia vtraque est spiritualis,& vtraque oritur ex eodem gradu rationalitatis. Et immediatè est in anima tanquam in subiecto.

Ideò prima opinio tenet esse eandem omninò potentiam habentem diuersa munera, intelligendi scilicet, & volendi, quorum ratione diuersa sortitur nomina intellectus,& voluntatis.Ita Durand.3.dist.3. quæst. 4. quam sententiam videtur sequi Aureolus apud Capreolum,in 1. dist. 3.quæst.3.Probatur testimonio Aristotelis 6. libr.Ethicor.cap.2. ad finem, vbi electionem quæ vnus actus voluntatis est, his verbis definit, *Appetitus intellectus, vel intellectiuus appetitus electio est:* censet igitur hunc actum procedere ab intellectu,& voluntate tanquam ab vna eademque virtute. Probatur consequentia, quia vnus actus non potest procedere à duabus potentiis, sed solum ab

46 vna. Probatur deinde ratione ex duplici conditione harum potentiarum: prior est, quod versantur circa eandem rem; nam bonum, quod est obiectum appetitus, non est res distincta ab ente, circa quod versatur intellectus, sed potentiæ, quæ versantur circa eandem rem., non possunt re distingui, alioqui maior esset distinctio potentiarum, quam obiectorum: ergò non sunt potentiæ re distinctæ voluntas, & intellectus. Posterior conditio est, quod actus earum non possunt separari, nec enim potest voluntas vllo modo appetere, nisi bonum cognitum,si verò distinguerentur realiter,ac essentialiter,possent actus earum separari saltem per potentiam Dei absolutam, & ita posset voluntas in incognitum ferri, quod repugnat.

47 Secunda opinio *affirmat realiter, & essentialiter distingui has duas potentias animæ.* Et hæc est communis,& vera;quam tenet in primis Diuus Thomas 22. quæstion. de Veritate,artic. 10. Ferrar. 4. libr. contra gentes capit.19. Capreolus in 1. dist. 3. quæst. 3. articul. 2. Argentin. ibidem, & plures alij. Probari autem solet rationibus non admodum vrgentibus,quas consultò prætermitto.

Et probandam esse efficaciter censeo ex diuerso modo operandi harum potentiarum, qui absque dubio distinguit necessariò potentias, cùm euidens sit pro quolibet modo operandi diuerso ab alio suam potentiam tribuisse naturam distinctam ab alia

ab alia diuerso modo operante; ideò enim potentias cognoscitiuas à naturalibus, sine cognitione operantibus natura distinxit, quia diuersi sunt modi operandi per cognitionem, & sine illa. Atque etiam potentias cognoscentes ex diuerso modo, quo immutantur ab obiectis, & circa illa feruntur, potius quàm ex obiectis ipsis materialibus diuersis; ex quo sic arguo: Potentiæ distinguuntur realiter per diuersos modos operandi, quos habent ex propria natura, sed intellectus, & voluntas habent diuersos modos operandi: ergo sunt diuersæ potentiæ realiter, & essentialiter. Probatur minor: primò quia modus operandi intellectus est attrahendo obiectum ad se, illúdque sibi coniungendo per se, vel per suam similitudinem, modus autem operandi voluntatis est tendendo in obiectum, séque ei coniungendo, constat autem hos esse modos, non solùm diuersos, sed oppositos, atque incompossibiles: ergò repugnat cōuenire eidem potentiæ. Probatur secundò, quia actus voluntatis circa particularia bona in quantum honesta, est formaliter liber, nam positis omnibus requisitis ad agendum potest eum suspendere voluntas, sed actus intellectus etiam circa veritates particulares non est formaliter liber, sed ad summum radicaliter, in quantum potest proponere voluntati diuersa obiecta: ergò repugnat hos duos modos operandi conuenire eidem potentiæ; cùm manifestam incompossibilitatem habeant. 48

Pro solutione argum. oppositæ partis adnotare oportet, quod licet duæ istæ potentiæ sint realiter, & essentialiter distinctæ, sic tamen subordinatæ per intrinsecam connexionem, vt nec voluntas possit ferri in bonum, nisi cognitum per intellectum, sibíque ab eo repræsentatum: quod adeo verum esse ac necessarium puto, vt non solùm implicet contradictionem ferri in incognitum, quod efficaciter probaui 2. lib. Physi. agens de causalitate finis, sed etiam quod proponatur ei obiectum immediatè à Deo, & non media cognitione proprij intellectus, sine qua non potest vllo modo in ipsum tendere, & proptereà definiens Aristotel. electionem, quam constet esse actum voluntatis, asseruit esse *appetitum preconsiliati*, consilium verò esse actum intellectus practici euidens est: ergò tanquam certum præsupponit Aristoteles, actum voluntatis intrinsecum habere ordinem ad actum intellectus, siue ad cognitionem eius, & sine illa non potest esse motiuum voluntatis, neque ab ea appeti. Ex quo facilè deducitur explicatio testimonij Aristotel. nam electionem esse appetitum intellectus, vel intellectiuum appetitum, non probat, quod intelligere, & velle sint actus eiusdem potētiæ, sed sic esse subordinatos, & adeò intrinsecam habere 49 50

bere connexionem, quamuis diuersarum sint potentiarum; vt actus voluntatis intrinsecum ordinem importet ad actum intellectus tanquam ad conditionem intrinsecam sui obiecti, & actus intellectus intrinsecum ordinem ad actum voluntatis, in quantum præstat obiecto eius conditionem omninò necessariam, vt sit appetibile.

51 Ad argu. respondeo neutram illarum conditionum sufficere, vt eadem sint potentia realis, aut secundum speciem, intellectus, & voluntas, non quidem priorem de identitate reali obiectorum, quia nec identitas realis potentiarum sumitur ex identitate reali obiecti, cùm constet sensum, & intellectum versari circa eandem rem; nam omne obiectum sensibile est etiam intelligibile. Sed nec posteriorem de inseparabilitate actuum, ad quam sufficit intrinseca earum connexio iam explicata, quam constat saluari posse cum distinctione potentiarũ. Vnde quamuis separabilitas efficaciter probet distinctionem realem; inseparabilitas verò non probat efficaciter identitatem: cùm possit ex extrinseca connexione rerum distinctarum prouenire, vt de relatiuis est manifestum.

QVÆSTIO II.

An potentia motiua vitalis consistat in actu appetitus, vel intellectus practici, vel in executiua virtute in aliqua parte corporis residente.

52 VT ad difficultatem quæst. perueniamus annotare oportet, 1. ex D. Tho. opusc. 55. de motu cordis, duplicem esse potentiam loco motiuam in viuentibus, vna est purè naturalis, & vitalis altera: illa non dependet à cognitione, vel appetitione, sed ex solo impetu naturæ operatur, & talis est potẽtia motiua,

53 qua mouetur cor motu dilationis, & constrictionis. Atq; etiam illa, qua mouentur imperfectissima animalia saxis affixa propria membra dilatando, & contrahendo, & hæc potentia motiua quamuis vitalis sit, non est tamen propria animalis de qua agimus, sed aliquo modo repetitur in plantis. Alia est potentia motiua secundum locum animalibus propria, quæ non mouet, nisi præcedente cognitione, & appetitu; & actus proprius huius potentiæ est motus progressiuus. De hac ergò quærimus, an sit cognitio ipsa sensitiua præcedens, vel actus appetitus, vel quædam alia in aliqua parte corporis residens.

Secundò præsupponendum est ad motum progressiuum tria concurrere, videlicet cognitionẽ intellectus practici, vel phantasiæ; actum appetitus, quem vocamus appetitionem; & tandem

dem virtutem immediatè mouentem membra. Et cognitio quidem concurrit vt dirigens, appetitus per suum actum vt imperans motum. Ita expressè Aristot. in hoc 3.lib. tex. 6. & c.10. text. 48. & 52. & D. Thom. in commentariis eorundem locorum, atque etiam in eodem opusc. citato. Et ratio eius est 54
manifesta, quia animalia mouentur motu isto ad quærenda sibi conuenientia, vel fugienda sibi noxia: ergò ex appetitu, quo ea appetunt, vel fugiunt, sed appetitus non operatur, nisi præuia cognitione, per quam proponitur ei obiectum conueniens; ergò vtraque hæc potentia per proprium actum concurrit ad talem motum; intellectus quidem, aut phantasia per modum dirigētis, quia appetitus cognitione ducitur, appetitus verò per modum imperantis. Quod verò virtus executiua in parte corporis residens concurrat ad eundem motum apertè insinuauit Aristoteles in hoc 3.libr.cap. 10. text. 55. his verbis: *Quod verò sicut instrumento mouet appetitus, id iam corpori tribuendum est:* & docuit D.Thom.in opuscul. de motu cordis. 2. libro contra gentes, cap.81.ad finem, & 1.p.quæst.75.artic.3.ad 3. Et probat euidens ratio, quia cognitione, & appetitione præsuppositis restat difficultas ex parte membrorum, quæ cum grauia sint, & per grauitatem non inclinentur in talem motum, sed potius impediantur, & difficiliora reddantur in ordine ad illum, indigent virtute motiua intrinseca, per quam talis difficultas vincatur, & ita moueantur.

Præsupposito ergo, quod tria hæc concurrant ad motum, petit titulus quæstionis, quidnam eorum sit potentia motiua 55
vitalis animalium propria, de qua loquimur, & cuius mentionem fecit Aristoteles in posteriori definitione animæ dicens: *Animam esse principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus.* Nam eam explicantes de anima tanquam de principio radicali intelligi posse ostendimus, atque etiam de potentia formaliter.

Et prima opinio asserit, appetitum directum ab intellectu 56
practico, vel imaginatione esse potentiam motiuam, quia solus ille mouet corpus, potentiam verò executiuam solùm se habere passiuè recipiendo motum. Ita videtur sentire Caietan. 3. lib. de anima, cap.6. & sentit planè Ferrar.2. contra gentes, capit. 81.& videtur expressa sententia Aristotelis cap. 10. huius lib. textu 50. vbi sic ait: *Imaginatio quoque cum moueat, non mouet sine appetitu, vnum quid igitur mouens ipsum appetitum:* & textu 54. appetitum ait esse præcipuum mouens, potentiam verò executiuam instrumentum, quo mouet. Et Diuus Thomas duobus locis proximè citatis, non solùm asserit appetitum mouere, sed potentiam executiuam passiuè tantùm se habere dis-

ponendo membra corporis, aptáque efficiendo, vt moueantur ab appetitu, & concludit asserendo, quod actus eiusdem potentiæ non est mouere; sed moueri. Et ratione probatur, quia ita mouet anima corpus, sicut intelligentia cœlum, sed intelligentia mouet cœlum per intellectum practicum, & appetitum absque aliqua ita potentia motiua in corpore cælesti residente, & ita potentia motiua eius est appetitus, seu voluntas directa ab intellectu: ergò anima mouet corpus per appetitum, aut voluntatem tanquam per potentiam motiuam passiuè tantùm se habente corpore.

57 Secunda opinio asserit appetitum, & executiuam potentiam mouere tanquam duas causas subordinatas, ita vt appetitus sit quasi causa vniuersalis, executiua verò vt particularis; quare ex virtute motiua vtriusque videtur quasi vna, & eadem potentia motiua integrari. Ita videntur sentire Conimb. 3. lib. de anima, cap. 13. q. 5. art. 2. & 3.

Alij denique appetitum, & executiuam potentiã censent se habere vt duo mouentia partialia, & ideò potentiam motiuam quasi partialiter componere. Quod videtur probari posse, quia motus pendet ab vtroque simul concurrente tanquam à principio effectiuo: ergò vniuntur per modum vnius agentis, sicut agentia naturalia, quæ eo ipso, quod concurrant ad eundem numero effectum, vniuntur per modum vnius agentis, cuius quodlibet censetur quasi pars.

58 Vt nostram sententiam proferamus, adnotare oportet potentias dependentes à volũtate, & appetitu sensitiuo esse in duplici differentia: nam quædã sunt sic ex determinatione ad vnum operantes, vt per se, & directè non subiiciantur voluntati, vel appetitui, sed quasi indirectè, & per accidens ratione alicuius extrinseci, quo indigent ad operandum, & istæ dicuntur solùm ei subdi quantum ad applicationem, & non quantum ad operationem ipsam, vel actum, & huiusmodi sunt virtus nutritiua, & generatiua, atque etiam sensus externi: nam quamuis à voluntate non dependeat, quod applicato obiecto, aut alimento operentur, sed vtriusque applicatio sæpè prouenit à

59 voluntate. Aliæ sunt potentiæ, quæ non solùm subduntur voluntati quantum ad applicationem, sed etiam quantum ad proprias operationes, vt intellectus, sensus interni magna ex parte, & appetitus ipse sensitiuus: hoc est autem discrimen inter modum applicationis harum, & illarum, quod applicatio illarum distincta operatio est à propria earum, sed istæ non applicantur per distinctum actum à propria operatione, sed non est aliud explicari à volũtate, quàm operante voluntate ipsas quoque statim operari. Constat vtrunque proprio exemplo; nam obie

obiectum visus applicatur ei à voluntate, vel visus ipse applicatur obiecto per motum localem sensationi præuium: sed intellectus, vel interni sensus non applicantur per operationem præuiam, aut distinctam, sed per eandem, quia non est in eis aliud applicari à voluntate, quam eo ipso, quod hæc operatur illa operari. Et ratio huius discriminis est manifesta; quia obiecta sensuum externorum extra organa eorum vagantur: ergo non possunt applicari ad ea percipienda, nisi per aliquā actionem eorundem obiectorum præsentia eis fiant, vt producta specie intra eadem organa: post hanc verò actionem quasi applicatiuā sequitur sensatio. Intellectus verò, atque interni sensus species obiectorum præsentes habent in memoria; quare non indigent præuia actione, per quam applicentur, nec est intelligibilis talis actio voluntatis, vel appetitus in eisdē recepta, per quam moueantur, aut excitentur, vel applicentur ad opus. 60

61 His præsuppositis tria asserit nostra sententia. Primum est, *appetitum non mouere sensus, nec voluntatem, intellectum, appetitum, & corpus per Physicum concursum, vel actionem circa ipsum.* Ita sentiunt omnes ferè recentiores. Et probatur ratione, quia vel hæc actio est præuia ad propriam harum pōtentiarum, vel est cōcursus simultaneus cum eis, eo ferè modo, quo causa prima concurrit cum secundis; sed neutrum esse potest, ergo per nullam talem actionem potest eas mouere. Minor quantum ad actionem præuiam efficaciter probata est. Quod verò non sit concursus simultaneus cum eisdem potentiis, qui sit eadem eorum actio vt proueniens à voluntate, sic probo: quælibet harum potentiarum est causa sufficiens, atque completa sui actus, vt potentia motiua motus corporis, intellectus, & sensus simul cum specie sunt completa, atque sufficiens causa intellectionis, & sensationis; ergo non indigent concursu physico alterius causæ, præter primam. Probatur consequentia ex quibuscumque causis particularibus, ac sufficientibus, quæ non admittunt consortium aliarum causarum particularium.

62 Secundum quod asserit nostra sententia est, *voluntatem, & appetitum mouere cæteras potentias per quandam efficientiam quasi moralem,* hoc est, per naturalem sympathiam, & consensionem, ac subordinationē, quam habent ex eo, quod radicantur in eadem anima, ex qua prouenit, vt operante voluntate operentur aliæ, & proponēte intellectu obiectum voluntati, aut imaginatione appetitui, dicatur mouere illum, & operante intellectu circa aliquod obiectum operetur etiam phantasia circa illud, vel aliquid eius, aut circa alterū ei simile: in quibus casibus manifestum est vnam potentiā nullum concursum physicum præstare alteri, quá mouere dicitur, vel aliquid reale ei imprimere.

Et modus iste aliquando vocatur imperium, quod dicitur habere voluntas circa alias potentias; aliquando vocatur applicatio ad opus, vel vnam mouere aliam, vel alias dicimus, quantum ad applicationem, vel exercitium, aut quantum ad specificationem actus.

63 Asserit tertiò nostra sententia, *intellectum, aut imaginationem, non concurrere ad motum progressiuum concursu naturali, sed morali dirigendo voluntatem, vel appetitum, & voluntatem, & appetitum per modum imperantis iam explicatum, & ideo nihil horum esse potentiam motiuam Physicam, & vitalem, præter potentiam executiuam in parte corporis residentem, vt in musculis, aut aliis similibus partibus.* Probatur hoc, quia potentia executiua est causa sufficiens Physica motus progressiui, non indigens alia concausa Physica, sicut quælibet alia virtus motiua inferior: ergo sola ipsa est potentia vitalis loco motiua, quamuis morali modo moueatur à voluntate, vel appetitu, sicut cæteræ potentiæ cognoscitiuæ vitales.

Ex quo infero planè falsum esse, & Aristoteli contrarium asserere, quod potentia executiua passiuè tantùm se habeat ad motum progressiuum, & non tanquam principium eius effectiuum intrinsecum, & vitale. Probatur ex 3. lib. de anima, cap. 10. textu 54. vbi sic ait: *Quod autem mouetur, est animal, quò verò mouet instrumento, appetitus; tam hoc corporeum est, vnde in communibus animæ, & corporis considerandum est de ipsis:* docens planè potentiam executiuam esse instrumentum, quo medio appetitus mouet corpus. Instrumentum verò motus constat non se habere passiuè ad motum: sed actiuè.

64 Testimonia verò Aristot. pro prima opinione de potentia motiua morali modo, hoc est, per imperium, vel applicationem, intelligenda sunt, in quo ordine benè potest appellari potentia executiua instrumentum appetitus, quo in eodem sensu vtitur ad mouendum corpus.

Eundem etiam sensum tenuit Diuus Thomas, dum asserit appetitum mouere eandem potentiam executiuam, quam potius moueri docuit, quàm mouere; quia nullam aliam potentiam mouet eo modo, quo ipsa mouetur ab appetitu, Physicè tamen mouet corpus tanquam potentia vitalis præsupposita directione intellectus, aut imaginationis, & imperio, seu applicatione voluntatis, aut appetitus, quibus in hoc ordine mouendi subditur, sicut sensus interni, & intellectus eidem voluntati, & appetitui subduntur; quare nec Aristoteles, nec Diuus Thomas senserunt potentiam motiuam esse appetitum, aut voluntatem, vt ex verbis eorum facilè potest intelligi.

Ad argumentum verò neganda eſt maior , quod ita anima 65
moueat corpus motu progreſſiuo , ſicut intelligentia mouet cœlum : nam intelligentia mouet tanquam principium aſſiſtens , non informans , & ideò tanquam principium omninò extrinſecum, & non vitale, quamuis moueat per intellectum practicum, & appetitum,vnde nec mouet motu vitali : ſed omninò inferiori, reſpectu cuius nullum principium effectiuum intrinſecum habet cœlum, ſed purè paſſiuè ſe habet tanquam
recipiens motum ab intelligentia. Anima verò mouet corpus 66
motu progreſſiuo , tanquam vera forma eius , veráque anima, & ideò tanquam verum principium intrinſecum vitæ , mouétque motu vitali, & ideò media potentia phyſica vitali loco motiua : ſicut ſentit mediis potentiis vitalibus ſenſitiuis , quare falſum eſt, quod præter appetitum non ſit ponenda in corpore alia potentia loco motiua : nam appetitus, aut voluntas non mouet corpus per concurſum Phyſicum , nec tanquam potentia phyſica. Vnde nec eſt potentia phyſica vitalis , & ideò neceſſe eſt præter ipſum ponere phyſicam , ac vitalem potentiam mouentem phyſicè corpus , & hæc eſt potentia vitalis loco motiua , quam non negamus moueri per imperium , & applicationem ab eodem appetitu , aut voluntate , ſicut ſenſus , intellectum , ac cæteras potentias vitales.

Ad argumentum ſecundæ opinionis diſtinguendum eſt an- 67
tecedens, quod motus progreſſiuus dependeat à potentia motiua, & appetitu tanquam à duobus principiis effectiuis : nam ſi de principiis effectiuis phyſicis intelligatur, falſum eſt,quia neque appetitus , nec intellectus ſunt principia phyſica talis motus, ſed quodammodo motalia (vt expoſitum eſt) ex principio verò morali , & phyſico : (cùm ſint diuerſi generis , & ordinis) non ſit vnum totale,ſed quodlibet in ſuo ordine concurrit ad motum tanquam completum, & integrum , vt ex dictis eſt manifeſtum.

Et hæc ſufficiant pro his commentatiis Ariſtotelicis ad laudem , & gloriam Triadis ſanctiſſimæ , Beatiſsimæ Deiparæ, Angelicíſque Doctoris Diui Thomæ,cuius doctrinam tanquam humilis diſcipulus ſequutus, ac tutatus ſum, ex qua manare profiteor,quidquid laude dignum in eis repertum fuerit,atque etiam quidquid fructus pro communi bono literariæ Reipublicæ attulerint.

FINIS.

TRACTATVS DE ANIMA SEPARATA.

N huius noſtri operis Procemio admonuimus, quod licet conſideratio animæ rationalis ſeparatæ à corpore, & omnium quæ ex ratione illius ſtâtus ei conuenire poſſunt, per ſe pertineat ad conſiderationem primæ Philoſophiæ, potius quàm ad naturalem, nihilominus vt completa ſit doctrina Philoſophica, & ne Philoſophus ad perfectam eius aſſecutionem explicationem illius vniuerſaliſſimæ ſcientiæ omninò expectare compellatur, aliqua de eodem ſtatu ſeparationis ad calcem eiuſdem noſtri operis (quanquam breuiſſimè) tradenda fore, quæ ad quatuor referre placuit. Videlicet ad eius originem, & ſimplicitatem, ad eius immortalitatem, ad rationem illius ſtatus ſeparationis, & ad modum intelligendi, quem in eo ſtatu habitura eſt. Nam cætera de modo exiſtendi in loco, de motu eius locali, dependent planè ex materia de Angelis, & ideò Theologis relinquenda ſunt, prima igitur quæſtio erit.

QVÆSTIO I.

An anima rationalis educatur de potentia materiæ, vel ex nihilo producatur.

PRIMVS error circa originem animæ fuit eorum, 1
qui existimarunt, partem quandam esse diuinæ substantiæ ab ea quasi decisam; eo ferè modo, quo semen pars quædam est substantiæ viuentis ab eo decisa. Primus inuentor huius erroris fuit Carpocrates quidam, vt testatur Irenæus lib. 1. aduersus hæreses, cap. 24. & eum postea sequuti sunt hæretici (quos Gnosticos vocant) atque etiam Manichæi, & Priscillianistæ, vt docet August. lib. 1. de hæresibus, cap. 24. & lib. de origine animæ, eiusdem meminit D. Tho. lib. 2. contra gentes, cap. 81. & 1. p. q. 90. art. 1. & D. Bonau. in 3. d. 17. art. 1. q. 1. Dānatur autem à Leone I. Epist. 91. atque etiam in Concil. Brachar. 1. cap. 5. & nos superiùs rationibus eum refutauimus agentes de substantia animæ. Sed quantum ad modum productionis, quo ponit productam esse animam, euidentem continet falsitatem, quia diuina substantia indiuisibilis est, & partibus caret; ergò repugnat aliquid ab ea extrahi per decisionem, & cum sit infinitè perfecta repugnat esse formam, quia ratio formæ incompleta est, & ideò nimis imperfecta. Benè igitur sapiens ille Trismegistus in Asclepio hunc errorem videtur refutasse his verbis: *Mens siue anima non est abscissa* 2
ex Dei substantia, sed quasi explicata sicut solis lumen. Secundus error fuit aliorum, qui tenuerunt animas non fieri à Deo immediatè ex nihilo, sed secundis causis, nempe ab Angelis, vel ab aliis hominibus per seminalem propagationem, aut generationem, sicut fiunt cæteræ animæ sensitiuæ, ac vegetatiuę ab agente eiusdem speciei: quem tribuit August. lib. de hæresibus, cap. 84. Tertulliano, affirmans tamen propter hanc positionem non fuisse proclamatum hæreticum. Et ex 5. lib. historiæ Tri- 3
partitæ, cap. 44. atque etiam ex D. Thom. 2. contra gent. cap. 86. constat in eodem fuisse errore Apollinarem Alexandrinum, ac tandem in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 13. & 14. tribuitur Luciferianis; & August. ipse agens de modo, quo producantur animæ rationales à Deo. 10. lib. de Genesi ad literam, cap. 4. asserit certum quidem esse non produci ex aliquo corpore, sed an producantur ex aliqua substantia spirituali; ita vt Deus aliquam animam ex nihilo fecerit, & ex illa cæteras; vel ex nihilo omnes faciat, non solùm sub dubio relinquere videtur, sed magis in eam partem inclinare: quod non omnes ex nihilo fiat, vt hæc eius verba ostendunt. *Quapropter, si neque de corpore,*

neque de anima irrationali, neque de ſe ipſo Deus animam hominis fecit, reſtat, vt aut de nihilo eam faciat, aut de aliqua ſpirituali, tamen rationali creatura. Sed de nihilo fieri aliquid conſumantibus operibus, quibus creauit omnia ſimul: violentum eſt velle monſtrare, & vtrum perſpicuis documentis obtineri poſſit, ignoro, &c.

Veritas huius rei eſt, *quod anima rationalis, nec ſit educta de*
4 *potentia materiæ corporea, nec de potentia, vel ſubſtantia, formáve ſpirituali, nec de aliqua creatura, nec producta ab aliquo agente, ſed à ſolo Deo ex nihilo, quod eſt eſſe propriè creatam, & oppoſitum huius veritatis non caret temeritate hoc tempore.* Præſupponit hæc veritas quod ſolus Deus poteſt propria virtute producere aliquid ex nihilo, vt docet, & probat D.Tho.1.par.qu.44.art.5. & cum eo tota Schola, & hóc ſuppoſito eam tenet communis conſenſus Scholaſticorum, & Sanctorum Patrum, præſertim D.Hieronym.ſuper cap. 12.Zachariæ in principio ad illa verba, fingens ſpiritum hominis in eo, vbi ſic ait: *Dominus igitur, qui cœlum extendit vt pellem & terram alta mole ſolidauit, & ſpiritum hominis finxit, in eo idem animarum creator eſt omnium, vt ex duabus ſubſtantiis anima, & corporis vnum animal compingeret, &c.* Et D.Auguſt.quamuis aliis locis dubitare videatur, ſed in lib.de ſpiritu, & anima cap.44.expreſsè id docet his verbis: *Anima nec elementum eſt, nec ex elementis, ſed de nihilo eſt facta, & ſoli creatori ſuo cognita: &c.* D.Th.1.cont.gent.c.87.& 1.q. p. 118.art.2.D.Bonau.in 2.d.8.q.vlt.& cæteri Scholaſt.ibidẽ.Et ex verbis Scripturæ ſacræ colligunt, præſertim ex 2.cap.Geneſeos vbi dicitur: *Formauit igitur Dominus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Per vitæ ſpiraculũ rationalem animam intelligentes, & inſpirationis nomine creationẽ eiuſdem animæ, & infuſionem in corpus. Ex illo etiam Eccleſiaſt.12. vbi de morte hominis ſic dicitur. *Reuertatur puluis in terram ſuam vnde erat.* Hoc eſt corpus: *& ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Nempe animam per creationem, &c. Eandem quoque veritatem aſſecuti ſunt plures philoſ. quos citat Eugu.lib.9.de perenni Philoſ. cap. 5. qui quamuis creationem ex nihilo non cognouerint, bene tamen animam non eſſe factam ex re aliqua, nec eductam de potentia materiæ, ſed à ſolo agente primò productam: quo autem modo, vel per quam actionem, neſcierunt. Refert autem idem Eugubinus cap. 8. oraculum quoddam Chaldaicum, quod ſic habet. *Accelerare opus eſt te ad lucem, vnde tibi animus eſt miſſus multa inductus mente.* Quod oraculum explicans Pſellus antiquior, magnuſque philoſophus, ita loquutus eſt. *Poſtquam non ex ſeminibus accepit ſubſtantiam anima, neque corporis ſubſiſtit temperamentis ſed à Deo ſupernè habuit eſſe: ad illum conuertatur oportet.* Et Ariſtoteles

stoteles 2. lib. de Generatione animalium cap. 3. circa medium hoc idem expressè sentit; nam cùm docuisset cæteras animas 7
vegetatiuam, & sensitiuam in semine contineri, hoc est, in potentia materiæ, ex qua educuntur ab agente naturali, de anima rationali expressè id negat his verbis. *Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit, nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.* Ex quibus hæc ratio satis efficax 8
deducitur ad id probandum. Educi de potentia materiæ, vel alicuius alterius est dependere in esse, & fieri ab eo vt ex 1. lib. physi. habetur: sed anima rationalis non dependet in esse, & fieri à materia, aut corpore, vel alio subiecto: ergò non educitur ex potentia eius. Minorem probo, quia operari sequitur esse, & modus operandi modum essendi, sed anima in sua operatione propria, quæ est intelligere, non dependet à subiecto, vel materia, sicut nec potentia, à qua procedit, nempe intellectus, de quo probatum est supra non esse potentiam organicam, & ideò non dependere ab organo, quod est proprium subiectum organicæ potentiæ, nec ipsum, nec propriam eius operationem, & probabitur etiam inferiùs: ergò esse eiusdem animæ modusque essendi non dependet à subiecto, nec proinde dependet in fieri, quia fieri ordinatur ad esse: ergò non educitur de potentia materiæ, vel alterius subiecti.

Secundò probatur præsupposita fide, quod anima rationalis 9
permanet post mortem separata à materia, vel corpore; nam ex hoc sequitur euidenter non dependere ab ea in esse, & proinde nec in fieri. Probatur consequentia, quia à quo potest esse naturaliter separatum aliquid, non dependet in suo esse, quod sine illo retinet. Ex eo autem quod anima rationalis non educatur de potentia alicuius, euidenter sequitur ex nihilo fieri, quod est propriè creari; nam creatio non est aliud, quam productio rei ex nihilo: Probatur consequentia, quia fieri ex nihilo non est aliud, quam fieri non ex aliquo præsupposito subiecto, sed eo ipso, quod non educitur de aliquo tanquam de subiecto, fit non ex præsupposito subiecto: ergò fit ex nihilo, & propriè creatur.

APPENDIX
DVBIVM.

Præsupposito, quod anima rationalis creata sit à Deo ex nihilo, dubium est, quo tempore, vel instanti creetur, videlicet, an priùs tẽpore, quàm corporis infundatur, illúdque informet, vel non nisi in puncto, vel instanti, in quo verum est materiam esse completè dispositam pro introductione eius. 10

Et videtur non creari animas in eo stanti, sed priùs tempore, hoc est, in principio, quo creatus est mundus creatas fuisse omnes, successu autem temporis corporibus infundi, dū completa est dispositio materiæ. Nam postquam Deus omnia creauit, quæ ad hunc mundum pertinent per sex dierum spatium, dicitur requieuisse ab omni opere, quod patrarat cap. 2. Genesis; ergò nihil postea creauit, neque aliquid nunc creat. Probatur consequentia, quia si aliquid de nouo crearet modo, non requiesceret ab opere, sed operaretur adhuc, quod contradicit Scripturæ verbis.

11 Nihilominus tenendum est, *animas rationales non creari à Deo prius tempore, quàm infundantur corporibus, sed in eodem puncto, quo materia sufficienter disposita est creari simul, atque infundi, & vniri corpori, & contrarium videtur, sine erroris saltem periculo non posse defendi*, propter verba Leonis primi Epistol. 93. ad Episcopum Asturicensem cap. 10. quæ sic habent: *Catholica Fides constanter, atque veraciter prædicat, quod anima hominum priusquam inspirentur corporibus non fuere, &c.* quæ vniuersaliter videntur intelligenda, hoc est nō de solis animabus aliorum hominum, sed etiam de animabus primorum parentum, sic enim id intelligunt D. Hieron. in Epistola ad Pāmachium, & in Epistol. ad Cyprian. Damasc. 2. lib. fidei cap. 12. Gregor. Nyssen. in lib. de homine, cap. 29. & D. Thom. 2. contra gent. cap. 83. & 1. par. quæst. 90. art. 4. & quæst. 118. art. 3. D. Bonau. in 2. dist. 9. art. 1. quæst. 3, & Scholastici ibidem, quamuis de anima Adæ solùm vt probabiliùs id videatur tenere D. August. 12. lib. de Ciuitate Dei cap. 23. Tunc autem creari animam cum primum completa est dispositio materiæ, in qua recipienda est, & non priùs tempore, cōsonum esse naturæ animæ rationalis probauit Aristoteles ex differentia inter causas efficientes, & formales, quod illæ possunt prius tempore existere, quàm operentur, non verò formales, sed simul ac fiunt, informant, sed constat animam rationalem esse veram formam; ergò non prius fit, quàm materia

12 sit cōpletè disposita, sed simul. Verba Aristotelis sunt. *Causa itaque mouentes tanquam anteà orta existunt, quæ verò vt ratio simul sunt, cum enim sanus sit homo, tunc etiam sanitas est, & forma æneæ sphæræ, simul atque ænea sphæra. Si autem aliquid posterius permanet, considerandum est, in quibusdam enim nihil prohibet, veluti si anima tale sit non omnes, sed intellectus, omne namque fortassis impossibile.* Quibus non solùm probat intentum, sed quandam obiectionem insinuat, quæ cōtra se fieri potest hoc modo. Anima rationalis potest naturaliter permanere sine corpore: ergò potest etiam ante illud esse. Probatur consequentia, quia si potest, sine illo esse à parte post, ideò est, quia esse eius non dependet

pendet à corpore, sed hoc idem à fortiori probat posse esse ante illud. Solutionem huius argument. insinuauit D. Thom. 1. part. qu. 118. art. 3. ad 3. quæ hoc modo perficienda est; anima rationalis duo habet ex propria natura, & quod sit forma existere potens separata à corpore, & quod sit forma corporis corruptibilis, & ex vtroque: sed præsertim ex vltimo prouenit illi sic informare corpus, vt naturaliter futura sit aliquando sine illo: consonum est igitur naturæ eius esse sine corpore post primam informationem, non tamen quod sit sine corpore ante illam, sed contrariũ potius naturæ formalis causæ est esse prius tempore, quàm formalem effectum tribuat materiæ, aut subiecto, vt asseruit Aristoteles. Quod secundò probari potest ex 13 ipsa natura formalis causæ, ex qua motus fuit Arist. ad id asserendum, quia forma habet esse incompletum, & partiale ordinatum ad constituendum compositum cum alia parte se illi communicando; vnde sequitur, vel non posse naturaliter esse ante compositum, si sit corruptibilis, vel saltem non esse, suæ naturæ consonum, vt ante illud sit, quia toto illo tempore, quo illud antecederet, priuaretur suo fine, ac perfectione naturali, quia non se communicaret corpori, neque constitueret compositum; quam perfectionem non potest habere semper, quin potius naturaliter futura est sine illa, quia forma corporis corruptibilis est, & aliquando naturaliter, & necessariò corrumpendi. Quare cõsonum est naturæ eius permanere sine corpore post primam informationem; dissonum verò ante illam, & proinde non potest naturaliter creari ante infusionem in corpore, quamuis possit esse sine corpore post primam informationem.

Ad argument. verò in contrarium ex Genesi. Respondetur 14 cessasse Deum post sextum diẽ, vel requieuisse à nouis rerum generibus, & speciebus condendis, quæ nullo modo præextiterunt in primis operibus à se factis, sed omninò ab eis diuersis. Ex quibus certum est nihil nouum fecisse post primam creationem rerum, non tamen cessasse ab eisdem rebus nunc condendis, & in suis speciebus multiplicandis, quod in corporibus quotidie de nouo genitis est manifestum, pro quorum generatione postulat natura eorum, vt producantur nouæ animæ, quibus ex intrinseca ratione formæ naturale est in eo puncto, in quo completa est dispositio corporis, creari simul atque infundi eisdem corporibus, & non prius tempore, vt probauimus. Itaque non potest intelligi Deum omninò requieuisse ab opere: cum Christus dixerit, Ioannis 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor; operatur verò, & operabitur ad conseruãdas species in principio à se productas per nouam, atque

conti

continuam productionem indiuiduorum, quæ secundum exigentiam naturæ postulant nouam creationem animarum. Noua igitur creatio animarum non contradicit sensui prioris testimonij,& consentanea est verbis posterioris.Hæc est solutio D. Thom.1.par qu.118.art.3.ad primum,prius quidem tradita à D.Hieron. vt testatur August. Epist.27. ad eundem Hieron. vbi eam ipse sequitur , & meritò quidem,cùm per vnum Scripturæ locum explicet aliud iuxta optimum interpretandi modum,quo vtuntur passim Sancti Patres.

QVÆSTIO II.

Vtrum anima rationalis sit simplex forma purè spiritualis.

Prior quæstionis pars.

15 DVo postulat titulus præsentis quæstionis.Primum,an anima rationalis sit simplex , vel aliquo modo composita: postremum , an sit purè spiritualis ; ideò in duplicem partem placet quæstionem diuidere.

16 Circa primam verò de simplicitate animæ rationalis , videtur necessariò ei tribuenda aliqua compositio realis ex materia, & forma, siue corporeis,siue spiritualibus.Quod probo ex Aristotel.8.lib.Metaph.cap.8.textu 16.asserente, quod ea, quæ materia carent,nō habent causam sui esse, sed euidens est animam rationalem habere causam sui esse: cum sit creata à Deo ex nihil : ergo necessariò concedendum est habere materiam. Et cum ipsamet anima ex propria ratione formæ sit actus, habebit potentiam, & actum in ea receptum, ex quibus sit realiter composita,& ideò non erit simplex forma. Probatur etiam ratione, quia si anima rationalis non habet materiam , seu potentiam,ex qua simul, & actu componatur,erit purus actus, & simplicissimus,sicut Deus,quod patet esse falsum.Probatur antecedens , quia Deum esse purum actum & entitatem simplicissimam non est aliud,quàm carere omni materia, aut potentia reali receptiua,atque etiam omni compositione reali.

17 Vera sententia, à nobis tenenda est, *quod neque anima rationalis , nec alia quæcunque forma substantiali , potest esse composita ex materia, & forma, siue ex potentia receptiua reali, & actu reali, seu forma in ea recepta.* Ita tenent de anima rationali D. Augustin.7.lib.de Genesi ad literam , cap.7. & D.Thom.1.par.q.75. art.5. de quacunque anima: & est communis in Schola, ita vt nemo sit: qui talem compositionem tribuat animæ. Probatur primò ratione D.Thom.nam vel anima,aut quæcunque forma informat secundum se totam,vel solùm secundum aliquam sui partem,

partem; si secundum se totam; ergò secundum se totam est actus; quare nihil habebit potenti receptiuæ, ex qua componatur: si verò solùm informat secundum aliquam sui partem, & non secundum alteram: ergò solùm erit actus, & forma secundum illam partem, & secundum aliam erit potentia receptiua eiusdem formæ; & ita fiet vnum per se completum ex vtraque parte, quia ex potẽtia per se & actu per se completum quid resultat, & hoc erit primum animatum, & non aliud, quod cum materia corporea constituit anima, & vtrumque destruit rationem formæ, & animæ, quæ ex propria natura est ens incompletum, & non animatum, sed constitutiuum corporis animati. Secundò, quia si talis compositio formæ admittatur, vnum 18 è duobus sequitur euidenter; nempe, aut dari processum in infinitum in compositionibus Physicis ex materia, & forma, aut deueniendum tandem esse ad aliquam formam carentem tali compositione. Probatur consequentia, quia si anima, aut forma componitur ex materia, & forma corporea, aut spirituali, vel forma huius compositionis est omninò simplex, vel adhuc composita, si composita est; ergò ex altera materia, & forma, & de hac procedit eadem quæstio, & ita in infinitum: si verò dicatur non esse compositam, sed simplicem; ergò datur iam forma omnino simplex absque tali compositione, quæ si semel admittitur, sine fundamento negatur cuicunque formæ, vel animæ, præsertim rationali, cum sit perfectissima.

Vt autem ad primum argum. deductum est testimonio Aristotelis respondeamus, adnotare oportet discrimen inter res 19 materiales ex vna parte, & immateriales ex altera, quantum ad modum dependendi à suis causis in esse, & fieri, quod materiales dependent in suo esse à causa formali; nempe à forma, à qua recipiunt esse, & à materiali recipiente in se formam; in fieri verò dependent ab efficiente sua actione transmutante materiam de potentia ad actum educentéque formam de potentia eius, vel saltem vniente eidẽ materiæ; immaterialia verò non dependent in suo esse, neque in suo fieri vllo modo à 20 causa formali: nec ab efficiente sic transmutante materiam: imò neque ab aliqua causa particulari, sed à sola prima, & per actionem longè diuersam, quam per modum simplicis emanationis à primo agente intelligimus, & quasi simplicem participationem, atque immediatam totius esse vocamus, & cum non præsupponat materiam, vel subiectum, creatio dicitur, hoc est, quasi immediata productio totius entitatis ex nihilo, quam nec Aristoteles, nec cæteri philosophi eo antiquiores in particulari videntur cognouisse, sed confusa tantùm ratione distinxit Aristoteles modum procedẽdi rerum immaterialium à materialibus,

terialibus, euidenter cognoscens illas non habere vllam causam
21 formalem sui esse, nec efficientem particularem, à qua per transmutationem materiæ, & eductionem formæ fiant, sicut materiales habent, sed solùm fieri per immediatam participationem sui esse à primo agente, & iste est germanus sensus illius loci, vt docet D. Thom. 1. par. qu. 75. art. 5. ad 3. ex quo nihil probatur aduersus simplicitatem animæ rationalis.

22 Ad argumentum concesso quidem antecedente, quod anima rationalis careat compositione reali essentiali ex forma, vel actu reali, & ex materia corporea, vel spirituali, neganda est consequentia, quod sit purus actus, quia esse purum actum excludit omnem potentiam realem, & ideò omnem compositionem, non solum essentialem, sed substantialem, & vtramque habet anima, essentialem quidem potentiam, in quantum essentia eius non est eius esse, & ideò non est in se completa, sed habet esse participatum à primo agente, sibique proportionatum, per quod completur: compositionem verò substantialem, quia eadem essentia, vel natura tanquam potentia realis respectu eiusdem esse, quod se habet ad illam tanquam realis actus substantialiter eam terminans, atque complens, efficit cum eo compositionem realem substantialem ei similem, quæ in Angelis reperitur, quamuis non physicam ex materia, & forma: ex tali verò compositione vnum quid substantiale subsistẽs
23 (licet incompletum cum sit forma) resultat. Quæ cùm ista sint, constat animam non esse purum actum, licet compositione physica ex materia, & forma careat, sed est simplex essentia incompleta, ac partialis: potentiam nihilominus essentialem habens, quia intra propriam essentiam eam includit, atque etiam compositionem substantialem cum proprio esse.

Posterior quaestionis pars.

24 SEd restat adhuc inquirendum in posteriori parte quæstionis, an anima sit purè spiritualis, ita vt in sua entitate nihil corporis admixtum habeat.

Quod vt meliùs intelligatur, duplex corpus excogitare debemus, physicum, aut materiale, quod est materia ipsa, vel ex materia compositum, aptúmque extendi per quantitatem; aliud verò quod nihil horum habet, sed subtilius est, & quasi ordinis superioris; & ideò non efficiens rem materialem.

Et secundum priorem acceptionem accepto corpore videtur tenuisse Plato, quod anima sit corpus, vt retulit, & refutauit Aristoteles in primo libro; quam positionem tribuit August. Luceferianis hæreticis in lib. de hæresibus nõ longè à fine dubitans, an sit inter errores contra Fidem enumeranda, & affirmaus

mans etiam ibidem eam tenuisse Tertullianum, nec tamen propterea vocatum fuisse hæreticum, sed quia ad Cataphryges hæreticos transiens secundas nuptias cum eis detestatus est. Et eandē tribuit Origeni D.Hier. in epistola ad Pammachium, & tandem in lib. 5. historiæ Tripartitæ cap. 44. refertur pro ea Apollinaris quidam Alexandrinus.

Corporeo verò iuxta posteriorem acceptionem desumpto 25 plures ex Sanctis Patribus videtur sensisse animam rationalem esse corpoream: illi inquam omnes, qui de Angelis tenuerunt subtilia quædam habere corpora ex propria natura, vt refertur 1.p.q.50.art.5. à recentioribus, quod etiā tenuit Ioannes Tessalonicensis Episcopus his verbis relatis in Concilio Nicæno 2. actione 5. in principio. *De Angelis, & Archangelis, & eorum potestatibus, quibus, & nostras animas adiungo, ipsa Catholica Ecclesia sic sentit, esse quidem intelligibiles, sed non omninò corporis expertes, & inuisibiles, verum tenui corpore praditos,* & inferius: *nemo, vel Angelos, vel Dæmones, vel animas dixerit incorporeas.* Ex quibus colligit pium esse vsum imaginum, quibus repræsentātur, & in quibus adorantur; & ideò sententiam eius videtur approbare Concilium. Et in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus (quem refe- 26 runt inter opera D.August. tom. 3.) cap. 11. vniuersaliter statuitur solum Deum omninò incorporeum esse, & omnem creaturam, etiam Angelicam corpoream his verbis. *Nihil incorporeum, & inuisibile natura credendum est, nisi solum Deum, idest, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Creatura omnis corporea est, Angeli, & omnes cœlestes virtutes corporea, licet non carne subsistant, &c.* Et licet id non asserant expresse D.Hier. & D. Aug. dubitare videntur, Hier. quidem super 10. caput Matthæi ad illa verba *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere,* vbi sic ait: *Si qui corpus occidunt, animam non possunt occidere, ergo animam inuisibilis, & incorporalis est, secundum crassiorem dico nostri corporis substantiam.* August. verò in epist. 18. ad Hieron. nō longe à principio hæc verba scribit: *Quapropter, si anima corpus esse dicenda est, non est certè corpus, quale terrenum est, nec quale humidum, aut aëreum, aut æthereum, &c.*

Veritas huius rei est, *quod anima sit simplex quidam, atque* 27 *purus spiritus nihil corporis quantumlibet subtilis habens.* Ita sentit vniuersa Schola Philosophica, atque Theologica; & quamuis aliqui ex Sanctis Patribus obscurè aliquando de hac re loquantur, & aliqui videantur aliquando dubij, si tamen diuersa eorum opera legantur, & verba expendantur, absque dubio inuenietur tenuisse ferè omnes animam rationalem esse prorsus incorpoream, ita vt neque aliquid subtilis corporis permixtum habeat, quidquid de Angelis nonnulli dixerint; nam eam vocant incor-

poream

poream, atque spiritualem substantiam, sine vllo additamento
28 corporis. Ita D. Dionys. cap. 4. de diuinis nominib. Ambros. in lib. de Noë & arca. August. 6. lib. de Trinitate cap. 6. & in lib. retract. cap. 56. Gregorius 4. lib. dial. cap. 6. & lib. 5. moral. cap. 26. Nazian. in apologe. cap. 1. Damas. 1. lib. fidei cap. 12. Nyssen. in lib. de Opificio hominis cap. 4. & 15. & lib. 2. Philosophiæ, vbi testatur ita sensisse Platonem. Ita etiam sentiunt Scholastici cum D. Thom. 1. p. q. 65. artic. 1. Omnesque interpretes
29 Arist. 2. lib. de anima ca. 2. & 3. Et potest colligi ex diuersis locis Scripturæ, in quibus anima rationalis vocatur spiritus, Ecclesiastici vltimo de morte hominis sic dicitur: *Quousque reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Ad Roman. 8. *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quia sumus Filij Dei.* Et Lucæ 23. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Est autem certum in his locis, non sumi spiritum pro aëre, aut vento, quia nunquam pro vento accipitur, nisi vbi ex contextu literæ significetur, aut ex antecedentibus, & consequentibus intelligatur, vt Ioannis 3. *Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat.* Sumitur ergò pro re incorporea, quare efficaciter satis probatur ex his locis quod anima sit incorporea, quemadmodum ex illo Ioannis 4. *Spiritus est Deus: & eos, qui*
30 *adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare.* Efficaciter probant Sancti Patres Deum esse omninò incorporeum, vt testatur D. Thom. 1. p. q. 3. artic. 1. Quod vsque adeò verum est, vt nonnulli putauerint tanquam veritatem fidei definitum esse quod anima rationis sit spiritualis: & omninò incorporea in Concilio Lateran. cap. de summa Trinitate, & fide Catholica his verbis. *Deus ab initio vtramque de nihilo condidit creaturam, corporalem, & spiritualem, Angelicam scilicet, & mundanam, deinde humanã quasi communem, ex spiritu, & corpore constitutam:* Mihi verò non videtur definitionem hanc ad id se extendere, sed solùm ad veritatem illam, quam aduersus errorem Manichæorum de duobus principiis bono, & malo intendebat Concilium: de cæteris verò nihil nouũ definitur, sed quasi pro doctrina communi recitantur. Nihilominus licet de fide non sit hæc nostra veritas, existimo non solùm absque temeritate, sed absque erroris periculo negari non posse.

31 Probatur autem ratione philosophica à posteriori ex operationibus animæ rationalis propriis hoc modo (nam à priori non potest ostendi.) Si anima rationalis secundum propriam entitatem aliquo modo corporea est, cùm sit forma corporis, sequitur omnes eius potentias corporeas esse, communésque corpori, & consequenter organicas, & actus earum per organa

corporea

corporea exerceri, quod euidenti experientiæ contrarium est: cum nullum detur in corpore organum potentiæ intellectiuæ ab ea informatum, nulláve pars, cuius sit forma specialis, vt constat dari in cæteris potentiis organicis.

Sensum autem, quem Sancti Patres citati pro opposita sententia tenuerunt, intelligemus, si verba D. August. quæ in eadem epist. 18. ad D. Hieron. non longè à principio scripsit, inspiciamus, quæ ita habent. *Incorpoream quoque esse animam, & si difficile tardioribus persuaderi potest, mihi tamen fateor esse persuasum, sed ne verbi controuersiam, vel superfluo faciam, vel merito patiar, quoniam cum de re constat, non est opus certare de nomine, si corpus est omnis substantia, vel essentia, vel si quid aptius nuncupatur id, quod aliquo modo est in se ipso corpus est anima. Item si eam solum incorpoream placet appellare naturam, quæ summè incommutabilis, & vbique tota est, corpus est anima, quoniam tale aliquid ipsa non est. Porrò si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita sistitur, vel mouetur, vt maiorem locum occupet, & breuiore breuiorem, minúsque sit in spatio, quàm in toto, non est corpus anima, per totum quippe corpus, quod animat, non locali diffusione, sed quadam vitali intentione porrigitur: nam per omnes eius particulas tota simul adest, nec minoribus, & in maioribus maior, sed alicubi intensius, alicubi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est.* Quibus triplicem acceptionem corporis distinguit D. Augu. primam vniuersalissimam, & ideò valde impropriam pro qualibet natura, vel essentia reali habente esse in se, hoc est, per se, & in se subsistente, vt distinguatur ab accidentibus, in qua acceptione, non solùm cœlos, & elementa, nec solùm Angelos, & animam rationalem, sed Deum ipsum corporeum nonnulli vocarunt. Secundam verò minùs vniuersalem, & ideò minùs impropriam pro natura quacunque finita, & limitata, non solùm certo genere, & differentia, sed certo quodam loco, extra quem non reperitur, in qua acceptione quamlibet naturam extra Deum corpoream appellarunt, & propterea, non solùm cœlestia, atque inferiora corpora, sed Angelos, & animam rationalem. Et in hoc sensu intelliguntur verba illa citata ex libro de Ecclesiasticis dogmatibus, quibus vniuersaliter dicitur, nihil omninò esse incorporeum præter Deum, & si quę sunt similes loquutiones apud Sanctos Patres. Et huic acceptioni valde similis est quædam alia comparatiua, quam tradit Diuus Greg. lib. 2. moral. cap. 2. vbi. loquens de Angelis ait. *Ipsi illorum spiritus comparatione quidem nostrorum corporum spiritus sunt, sed comparatione summi, & incircumscripti, spiritus sunt corpus.* Qua etiam acceptione vtuntur alij Sancti, & Angelos & animam nostram corporeos vocantes, quia licet corpore careant

(margin numbers: 32 at "Sensum autem"; 33 at "distinguit"; 34 at "reum nonnulli"; 35 at "tur, nihil omninò")

& spiritus sint, sed quia longè absunt, à summa illa puritate, & immaterialitate diuini esse; comparatione illius non spiritus, sed corpora meritò vocantur, nec immateriales substantiæ, sed
36 materiales. Vltima acceptione corporis, inquit August. sumi corpus pro substantia capaci extensione quantitatiua, & ideò habente partes maiores, & minores, non solùm secundum entitatem; sed quia maior, vel minor pars loci eis debetur ratione quantitatis, cuius capaces sunt, & hanc solam acceptionem corporis propriam ipse arbitratur, iuxta quam incorpoream vocat animam nostram. Et ita senserunt omnes sancti, qui propriè locuti sunt de corpore, cæteri verò ferè omnes, qui aliquo modo corpoream esse insinuant, vel asserunt, secundum priores acceptiones improprias eiusdem corporis loquuntur, vel certè acceptione illa comparatiua (à D. Gregor. exposita) vtuntur, & ideò à veritate non recedunt secundum propriam intellecta à cæteris Sanctis, vel etiam ab ipsismet diuersis in locis suæ doctrinæ.
37 Sententia autem illa Ioãnis Episcopi Thessalonicensis solùm fuit approbata à Concilio quantum ad intentum præcipuum eius de conseruando imaginum vsu, de quo solo tunc agebatur; rationem verò quam attulit de corporeitate Angelorum, & animæ, neque approbauit, nec refutauit Concilium, quia ad rem non pertinebat; quare ex verbis eius nullum potest deduci argumentum aduersus veritatem confirmatam, sed potius vt omninò falso, & in fide periculosa reiicienda est illa sententia.

QVÆSTIO III.

De immortalitate animæ secundum Philosophos.

Quidnam antiquiores Philosophi & præsertim Aristoteles, senserint de immortalitate animæ rationalis.

38 IMmortalitas dupliciter sumi potest: primò, pro eo quod adeò necessarium esse habet, vt contradictionem implicet illud amittere, vel esse desinere, & in hac acceptione nulla creatura quantumlibet spiritualis, aut independens à corpore potest esse immortalis, sed solus Deus, cuius esse à nullo prorsus dependet: qua acceptione vsus est Diuus Paulus primæ ad Timoth. 6. vbi de Deo loquens asseruit. *Qui solus habet immortalitatem.*
39 Posterior significatio immortalitatis est pro eo, cuius esse nullum habet desinendi principium, & ideò natura eius postulat, vt postquam illud accepit, perpetuò retineat, in eóque conseruetur, & proinde licet à Deo dependeat, à quo emanauit, non tamen potest secundum potentiam ordinariam illud destruere,

struere,& in hoc sensu Angeli sunt immortales, quia nullum intra se habent desinendi principiũ, & ideò debita est eis perpetuitas. In quo etiam sensu quærimus, an animæ rationalis debeatur perpetuitas,& sua sit natura immortalis, & quidnam de hac re senserint antiquiores Philosophi. Nam valdè inter eos cõttouersum hoc fuit,& dignum absque dubio est,in cuius discussione ingenia exerceantur.

40 Et negatiuam partem tenuerunt in primis Epicurei omnes, quos Plinius secutus est 7. libro historiæ naturalis, cap. 55.& plures alij; putantes animam cum corpore interire. Galenus verò Medicorum peritissimus dubius fuisse videtur,quia diuersis suæ doctrinæ locis diuerso modo loquitur,in libro namque qui inscribitur: *Quod animi mores corporis temperamentum sequantur,* Platonem reprehendit, quod immortalitatem animæ concesserit.Sed in libro de tremore,& rigore asseruit non decipi eos,qui eam immortalem ponunt. Et quod Arist. immortalem esse negauerit, sentiunt multi,vt Iustinus Philosophus, & Martyr,in sua parænesi,Theodosius quoque in libro de natura hominis,Gregorius Nissenus in lib.de anima.Gregor.Nazianzen.in disputatione cõtra Eunomium.Plutarc.in lib.de placitis Philos.c.1.Pompon.in suo lib.de immortalitate animæ,Simon Portius in libello de mente humana.Quod probant primò, ex 8.lib.Phys.& ex lib.3.nam in priori loco posuit mundum fuisse æternum,ex quo euidenter colligitur,(si immortalis est anima)quod dentur actu infinitæ, quia in infinito tempore infiniti fuissent geniti homines,qui licet passim interea, permanebunt nihilominus omnes animæ, eruntque actu infinitæ, sicut infiniti forent homines, si nullus periisset; sed in loco posteriori asseruit, & probauit non posse dari infinitum actu in rebus: ergo vel sibi apertè contrarius erit,vel sentire non potuit, quod immortalis esset anima, nisi fortè Pythagoricũ errorem admisisset de transmigratione earundem animarũ in diuersa corpora,suæ doctrinæ apertè contrarium. Secundò, quia si animam putasset immortalem,necessariò sentiret, non fuisse eductam de potentia materiæ, quia quidquid de potentia materiæ educitur,corrumpi tandem necessarium est, sed quod non educitur de potentia materiæ per locum ab intrinseco debet fieri ex nihilo, & ideò per creationem; ergò cognouisset creationem, quod patet esse impossibile; cùm pro certo ipse tenuerit cum omni ferè Philosophorum turba ex nihilo nihil fieri. Tertium testimonium habetur 1.lib.Metaph.cap.7.text.39.vbi describit sempiternam fœlicitatem,docens hominibus,non nisi per breue tempus huius vitæ conuenire.Vnde Solonem reprehendit 1.lib.Ethic. cap. 10. quod veram hominis fœlicitatem

(41 at "Portius in libello..."; 42 at "corpora,suæ doctrinæ...")

post mortem, superesse dixerit: hæc verò stare non possunt cum immortalitate animæ;ergo nō putauit esse immortalem.

43 Vltimum tandem habetur 1.lib.de anima, cap.1. textu 10. vbi de intellectu loquens conditionalem hanc protulit, si autem est, & hoc imaginatio quædam,vel non sine imaginatione,non continget hoc sine corpore esse: sed 3.lib.de anima docuit expresse intellectum non esse sine imaginatione, vel quod idem est, sine conuersione ad phantasmata non intelligere:ergo censuit intellectum non posse, sine corpore esse, nec operari, & proinde post corpus non permanere, & consequenter neque animam, cuius potentia propria est inseparabilis ab eo.

Secunda opinio expensis diuersis testimoniis in vtramque partem, dubium de hac re fuisse affirmat. Ita Scotus in 4.dist. 43.quæst.2.art.2. Heruæus in 1.dist.1.q.1.& quodlib.1.q.11.& Nimphus in opusc.de immortalitate animæ, cap.1.

44 Nihilominus longè plures Philosophi,& maioris momenti expresse tenuerunt immortalitatē animæ rationalis, Pherecides, vt refert Tullius 1.Tuscul.qu.Pytag. Trismegistus, Diogenes.Tucidides,Thales Milesius, Zoroastes,Anaxagoras,Aratus,Plotinus,Porphyr. Proclus, Numercus,Theophil. Tullius, Quos referunt Nicolaus Fabentinus lib. 1. de immortalitate animarum ad Clem.8.cap.11.& Eugub.lib.9.de perenni Phil.& egregiè Plato hanc partem tutatus est in Timæo, Philebo, & Menone,atque etiam in lib.de Repub. Verum est quosdam ex his philosophis, præsertim Stoicos,putasse non semper durare animam, sed corpore solutam longò post tempore debilitari, & tandem perire:sapientē verò animas vsque ad mundi finem perseuerare: Alios verò paruo tempore durare censuerunt.

45 Sed maior,& melior pars eorum absolutam immortalitatem concessit,& perpetuam durationem. Et de Arist.quoque plures prioribus asseueranter docuerūt immortalem fecisse animam, Olympiodorus, Ammoni. Philop.Simpl.Auicenna,quos refert Mirand.lib.4. de examine vanitatis, cap.9.D.Thom.2. contra gentes, cap.79.& ibidem Ferrar.8.lib.Physic.lection.12.& 12. Metaphys. lect.3. & sæpe alibi. Albert. Magn. tract.2. dist.18. quæst.3.Eugub.lib.9.de perenni Philo.cap.18. & sequentibus. Et est iam communis sententia recentiorum, quam vt longè probabiliorem semper secutus sum, quia illustrioribus longè testimoniis eius, & multò maiorem fidem facientibus probatur; & potissimum habetur 2.lib.de gener.animal.cap.3. vbi postquam probauit de cæteris animabus in virtute seminis contineri,& ab ea in actum deduci ab agente naturali, de anima rationali expresse id negat, ac simul asserit deforis aduenire. Ex quo efficaciter sequitur ex mente eius esse immortalem.

lem, quia forma quæ non continetur in potentia materiæ, neque ab ea deducitur ab agente naturali, non potest, nisi à Deo creata ex nihilo in materiam infundi: verba Aristot. hæc sunt. *Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit, nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.* Et similia verba protulit 1. lib. de anima, cap. 4. text. 65. & 66. vocans intellectum nostrum diuinum, & passionis expertem. Et lib. 2. cap. 1. text. 11. nihil obstare ait, quò minùs aliquæ partes animæ separabiles sint per eas significans intellectiuam, quia nullius corporis sunt actus. Et lib. 2. textu 21. intellectum qui speculatur, asserit esse aliud quoddam genus animæ à sentiente, & vegetante distinctum, tanquam perpetuum à corruptibili, separarique posse, lib. etiam 12. Metaph. cap. 3. text. 17. docet dissoluto corpore posse permanere formam eius, quod de sola anima rationali constat verum esse posse.

Ad testimonia verò in contrarium opposita respondendum 47 est, & ad primum, ex 3. & 8. lib. Physicorum concedimus Aristotelem docuisse, quod mundus fuerit ab æterno, ex quo negari non potest, quod euidenter sequatur dari infinitum numerum animarum, sed in 3. lib. Physicorum solùm asseruit, & probauit non esse possibile actu infinitum in corporibus; ita vt nec factibile sit corpus actu infinitum, nec numerus infinitus corporum; de numero verò rerum spiritualium, an possit esse actu infinitus, vel non, nihil prorsus disseruit: vnde nihil contradictionis ex his locis deduci potest, etiam si animam rationalem immortalem esse senserit.

Ad secundum concedimus sensisse Aristotelem, quod anima 48 rationalis non educatur de potentia materiæ, sed quod à sola prima causa hoc, quo autem modo, nempe ex aliquo, aut ex nihilo nō explicuit, potuit verò certus esse, quod non fieret per eductionem de potentia materiæ, modum verò particularem, quo producta fuerit nondum exploratum habuisse.

Aliud autem, quod additur ex 2. lib. de generatione animalium, necessariò debet intelligi de potentia materiæ, in qua, non ex qua, hoc est, de potentia materiæ receptiua, non eductiua, aut non ex qua educatur, si enim de potentia ex qua intelligatur, dabitur aperta contradictio in verbis eiusdem paginæ: cùm statim de anima rationali doceat deforis aduenire: hoc est, non de potentia materiæ educi, aut produci: sed à solo Deo.

Alia de fœlicitate opposita intelligenda sunt de fœlicitate 49 huius vitæ, vt ex antecedentibus, & consequentibus deduci potest. Quod verò asseruit 3. lib. de anima, cap. 5. textu 20. intellectum possibilem corrumpi, omnes ferè interpretes exponunt

de imaginatione, quam eo loci per intellectum ſignificauit, vt contextus, & verba planè oſtendunt, & vtitur eodem modo loquendi ſæpe in eodem 3. lib. de anima. Poſtremum verò teſtimonium egregiè expoſuit Caiet. iuxta contextum literæ, aſſerens ſenſum illius conditionalis non eſſe, quod ſi intelligere eſt imaginatio, vel non ſine imaginatione, non ſit ſeparabile à corpore, aut immortale: ſed non erit ſine corpore, quaſi dicat, non erit in ſola anima tanquam in ſubiecto, & ideò neque erit propria operatio eius: ſed erit totius coniuncti, ſicut imagi-
50 natio totius coniuncti operatio eſt. Quod verò dicit, aut non ſine imaginatione, intelligit abſque dubio eo modo, quo imaginatio non eſt ſine ſenſu externo accipiendo ſpecies ſenſibiles, aut materiales ab illo; ita ſi intelligere non ſit ſine imaginatione, à qua ſpecies materiales, ac ſenſibiles accipiat, non erit operatio propriã animæ recepta in ea, tanquã in ſubiecto: ſed totius coniuncti, ſicut eadem imaginatio.

QVÆSTIO IV.

Quid ſentiendum ſit de immortalitate animæ ſecundum principia luminis naturalis.

51 SAdducæi magnæ auctoritatis viri apud Iudæos, vt refertur in Euangelio Matth. 22. & Actuum 23. tenuerunt animam rationalem mortalẽ eſſe, & cum corpore interire. Quem errorem ſuſcitauerũt poſtea hæretici quidam, quos retulit Caſtro 2. lib. aduerſus hæreſes, verbo Anima, hæreſ. 2. circa annũ 245. Nec multũ diſſimilis fuit error alter in partibus Arabiæ exortus circa annum 24. cuius meminit D. Auguſt. in lib. de hæreſ. num. 83. & quem Euſeb. retulit lib. 6. hiſtor. Eccleſ. cap. 27. eorum, qui dixerunt interire quidem animam cum corpore: ſed in communi reſurrectione reuiuiſcere.

52 Secunda ſententia, immortalem quidem in eo ſenſu vocari poſſe animam aſſerit, quod in perpetuum duratura ſit ex Dei voluntate gratuita eam ſemper conſeruante, non quod ex natura ſua immortalitatem habeat; quo pacto primi homines (ſi in ſtatu originalis iuſtitiæ permanerent) ex dono, aut gratia Dei immortales forent: ſed ex propria natura corruptibiles. A qua ſententia non longè receſſerunt alij (inter quos refertur Pomponatius) aſſerentes ſecundum fidem noſtram immortalem eſſe animam, non ſecundum principia naturalis Philoſophiæ: ſed ex hoc cap. mortalem potius probari.

Alij denique temperatiùs loquentes dixerunt, ſaltem non poſſe conuinci, aut demonſtrari immortalitatem animæ ex principiis luminis naturalis, ſed probabilibus dumtaxat rationibus probari. Ita Scotus in 4. diſt. 43. quæſt. 2. Caiet. in cap. 9.

Epiſt.

Epist. ad Rom. & cap. 4. Ecclesiastes, vbi etiam Vatablus, num. 2.

Nostra sententia duabus assertionibus explicatur. Prior est *animam rationalem sua natura esse immortalem, ita vt perpetua conseruatio eius in esse, quod accipit per creationem non sit ex gratia Dei, sed ex propria natura ei debeatur, sicut debetur Angelis.* Probatur primò ex eo, quod docuimus superiùs, nempe animam non educi de potentia materiæ, sed à Deo immediatè produci ex nihilo per creationem, ex quo efficaciter sequitur naturæ eius deberi perpetuam durationem, & conseruationem. Ita vt nec possit ab aliquo agente naturali corrumpi, vel destrui postquam creata est, sed à solo Deo per annihilationem, & quidem solùm per potentiam absolutam, non ordinariam, quæ naturas rerum, & ordinem, quem ex eis postulant, respicit. Quod non tollit, quin sit ex propria natura immortalis. Secundò probatur ex illo verbo Christi Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Ex quo ita arguo, Nulla datur virtus, aut potestas in omnibus ad corrumpendam animã, nec per corporis diuisionẽ, nec occisionem, nec per applicationem alicuius agentis naturalis, vel alio quouis modo; ergò ex propria natura incorruptibilis est. Probatur consequentia, quia si naturaliter foret corruptibilis, posset aliquo ex prædictis modis corrumpi. Quod etiam vrgeo ex definitione Concilij Lateranens. 5. sub Leone X. sess. 8. vbi duo decernuntur de anima rationali eisdem verbis. Nempe per se, atque essentialiter esse veram corporis formam, & immortalem: ergò decreuit Concilium vtrumque habere ex propria natura. Quod tandem confirmat communis consensus Sanctorum Patrum, imò, & fidelium omnium, qui perpetuam durationem, & proinde immortalitatem debitam esse naturæ eius intelligunt. Vnde colligo, non solùm temerarium, sed periculosum esse in Fide asserere, quod anima rationalis sua natura mortalis sit, & ex sola gratia, aut voluntate Dei immortalis, vel duratura in perpetuum.

53 (margin, beside "Nostra sententia"); 54 (margin, beside "Sancto-")

Secunda assertio, *non solùm conuenit animæ rationali immortalitas ex propria natura, sed euidenti ratione probatur esse immortalem.* Hanc etiam tenent recentiores quidam esse ita certam, sicut præcedentem; ita vt negare, quod immortalitas demonstretur de anima temerarium, & in fide periculosum esse velint. Quod probant, quia si certum est, quod ex propria natura conuenit ei esse immortalem, eodem modo erit certum, quod ex principiis physicis possit euidenter demonstrari, aut quod plus est esse ex terminis euidenter notum. 55

Nihilominus non puto esse ita certum, quod euidenti demonstratione probetur, nec sententiam Scoti, Caiet. & aliorum

 56

aliqua censura dignam existimo; sed solùm esse minùs probabilem, quia ferè omnes alij euidenter demonstrari censent, & id nobis videtur lõgè probabilius. Nam probabilius est vnum, vel alterum argument. ex his quæ afferuntur ad probandam immortalitatem eius esse demonstrationem. Illud autem ostendo, quia certissimum esse potest in communi, quod aliquid conueniat alicui ex propria natura, cuius demonstratio inuenta adhuc non sit à nobis, quia principia particularia per quæ demonstrandum est de eo, non sunt nobis euidentia: ergo licet videatur Ecclesiam definisse, quod immortalitas conueniat animæ ex propria natura, non est certum, nec necessarium, quod à nobis cognoscatur per euidentem demonstrationem, nec eo ipso definire censendum est, quod aliquot argument. ex his quæ adducuntur ad eam probandam vera sit demonstratio. Maiorem probo, exemplo Aristotelis in prædicamento Qualitatis de quadratura circuli, quam docet expresè demonstrabilem esse, modum tamen esse adinuentam demonstrationem, per quam probetur.

57 Ad probandam verò immortalitatem animæ innumera afferri solent argument. ex quibus duo, vel tria seligemus, quæ nobis videntur demonstrationes naturales, vel morales saltem à posteriori. Et prima sit, quam tetigit Aristo. diuersis locis superiùs citatis ex operatione intellectus sic formanda; Modus operandi rei sequitur modũ essendi eius: ergo id quod habet operationem independentem omninò ab aliquo, habebit etiam esse independẽs omninò ab eo: poterítque proinde sine illo esse, aut ab eo separari, sicut potest sine illo operari; sed anima rationalis habet operationem intelligendi independentem omninò à corpore, ergo habebit esse independens ab eodem corpore, & poterit separata ab eo consistere, quod est esse immortalem, & perpetuam ex propria natura. Probatur minor, quia euidens est intellectum non esse potentiam organicam, nec intellectionem exerceri per organum corporeum, sicut visum censemus potentiam esse organicam, & visionem exerceri per oculos. Nam si

58 intellectus foret potentia organica, in aliqua parte corporis resideret, per quam exerceretur operatio eius, sicut residet visus, & omnes alij sensus, sed euidenter constat nullam talem dari partem in corpore, in qua resideat intellectus, & per quam operetur, potius quàm per alias: ergò non est in aliqua tanquam in organo, nec operatur per aliquam, sed in anima ipsa, tanquam in proximo subiecto, in quo recipitur eius operatio; ergo euidens est non dependere à corpore, vel parte eius in operatione intelligendi, sed hanc esse propriam operationem animæ, & non coniuncti, vel non communem corpori sicut est visio.

Sed

Sed dices hac ratione solùm probari, quod anima habeat 59
operationem non dependentem à corpore tanquam ab organo, per quod exerceatur, non tamen omninò independentem à corpore, quia etiam si per organa corporis non exerceatur, dependet tamen à sensibus tanquam à ministrantibus ei species obiectorum, sine quibus constat intelligere non posse; ergò nec verum erit, quod possit operari sine corpore, aut quod non dependeat ab eo in sua operatione, & consequenter nec in suo esse; quare nec probabitur hac ratione, quod extincto corpore
permaneat, vel immortalis sit. Nihilominus probata independentia à corpore tanquam ab organo, vt prædicta ratio euidenter probat, eo ipso probatum censetur euidenter, quod nec dependeat necessariò ab eo, aut à sensibus eius, tanquam à ministrantibus speciem, & obiectum. Nam licet secundum naturæ ordinem non possit recipere species, nisi ab intellectu agente mediis sensibus: euidens cum primis est posse ei species tribuere Deum immediatè: cùm sit euidens posse Deum per se eas 60
producere, non solùm in intellectu, sed in eisdem sensibus. Deinde euidens est posse Deum suspendere operationes omnium 61
sensuum, & consequenter intellectus agentis, & tribuere intellectui possibili concursum ad intelligendum per speciem, aut ab eisdem sensibus acceptam, & in memoria reseruatam, aut à Deo solo impressam. Illud enim experimur fieri in raptu in quo anima, quasi vires suas in vnum colligit, eásque applicat ad solam operationem intellectus, & voluntatis, nihil earum applicans ad operandum per sensus, & ideò tunc operatur intellectus absque vlla dependentia actuali à sensibus. Quod pro- 62
fectò sufficit, vt euidens esse sentiamus dependentiam à sensibus, aut corpore in intelligendo non esse intrinsecam animæ, vel intellectui eius, quamuis sit naturalis, & ideò non repugnare, quin sine tali dependentia operetur, & cùm euidens etiam sit non repugnare, quod alia via recipiat speciem, & non per sensus, ex vtroque colligitur euidens esse, quod possit adhuc non dependere ab eis tanquam à ministrante speciem, vel obiectum.

Ex quo infero hanc rationem desumptam ex independentia 63
animæ à corpore in intelligendo, non necessariò præsupponere vt euidens sit, quod anima dum est in corpore, naturaliter habeat aliquam intellectionem omninò independentem à corpore, vel sensibus, vt putauit noster Valentia, 1. parte disput. 6. qu. 2. puncto 3. addens non esse euidentem; imò nec efficacem ad probandam immortalitatem animæ, nisi id præsupponat. Quod falsum puto, quia talem habere operationem, dum est in corpore, non solùm non est constans apud omnes, sed ab om-

nibus interpretibus Aristotelis, tam recentioribus, quàm antiquis (paucis admodum exceptis) negatur; nec principiis Aristotelis consentaneum est, vt superiùs ostẽdimus; ergò eo ipso, quod prædicta ratio id præsupponeret, demonstratio esse non posset; imò nec efficax argumentum ad probandum immortalitatem animæ rationalis.

64 Secunda ratio ad eam probandam sumitur ex intellectu ipso hoc modo. Intellectus est potentia purè spiritualis; ergò anima rationalis à qua emanat, purè etiam spiritualis est; sed entitas purè spiritualis non dependet à corpore: ergò anima rationalis habet esse spirituale independens omninò à corpore; quare sine corpore esse potest, & consequenter eo corrupto per mortem non corrumpetur. Antecedens primi enthymematis probatur, quia si intellectus esset potentia corporea, esset etiam organica, sed euidenti inductione constat omnem potentiam organicam esse limitatam ad obiectũ sensibile, aut corporeum; ita vt nihil spirituale possit percipere, quia potentia debet habere obiectum sibi proportionatum, atque eiusdem ordinis, vltra quod non possit se extendere. Et non minùs euidens est, quod intellectus percipiat spiritualia, imò quod sit vniuersalis potentia habens pro obiecto vniuersalissimam rationem entis comprehendentem corpoream, atque spiritualem; ergò non potest esse potentia corporea, sed spiritualis.

65 Tertia ratio moralis est, & sumitur ex diuina prouidentia, nam euidens est in lumine naturali, sicut Deum fecisse hunc mundum, ita illum regere sua prouidentia infinita, sed euidens est etiam ad prouidentiam summi rectoris pertinere malos punire, & præmio afficere bonos; ergò euidens est hoc pertinere ad diuinam prouidentiam. Nec minùs est euidens, quod non fiat in vita præsenti, in qua potius videmus bonos, & studiosos multa pati, & à malis innumeris affici iniuriis; hos verò prosperam vitam deliciisque affluentem degere: ergo vel necesse est fateri, quod diuina prouidentia in multis deficiat, imò quod Deus ipse planè iniustus sit, non tribuens vnicuique præmium iuxta propria merita, quod lumini naturali contrarium est, vel aliam vitam concedere post mortem corporum, in qua permanentes animæ iustorum condigna meritorum præmia recipiant; iniquorum verò debitas suis sceleribus pœnas luant, & ex consequenti immortales esse omnes.

66 Et ratio hæc tanti ponderis fuit apud Sanctos Patres, præsertim apud D. Chrysostom. homil. 4. de prouidentia, vt asseruerit meridiana luce euidentiorem esse ad conuincendam immortalitatem animæ rationalis, & D. Clemens Petri Apostoli discipulus. 3. lib. Recognitionum testatur se eam sub forma

huius

huius breuissimi enthymematis ex ore eius accepisse. *Si Deus iustus est, ergò anima rationalis immortalis est.*

QVÆSTIO V.

Quidnam sentiendum sit de immortalitate animæ rationalis, secundum Fidem Catholicam.

PRæter philosophos illos superiùs citatos qui animam rationalem mortalē esse, & cum corpore interire senserunt, non defuerunt hæretici immortalitatem eius negantes; quos referunt D.Aug.lib.de hæresibus.83.D.Isidor.lib.8.enthym.c.5. Castro lib.2.aduersus hæreses, verbo anima, hæres.7. quorum mentio quoque fit 24.quæst.3.cap. Quidam.Quibus fauere in primis videntur Scripturæ testimonia,quæ sequūtur,& si quæ sunt eiusdem tenoris alia:Primum habetur Ecclesiastici.3.hisce verbis:*Dixi in corde meo de filiis hominum,vt probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis:idcirco vnus interitus est hominis,& iumentorum,& æqua vtriusque conditio; sicut moritur homo, sic & illa moriuntur:similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius,* Et Sapientiæ 2. *Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus.* Et Iob 14. *Omnis spes homini præciditur* 68
resurgendi. Facit secundo, quod de Angelis videntur sentire plures ex Sanctis Patribus natura quidem mortales, atque corruptibiles esse, sola autem gratia, ac voluntate Dei duraturos in perpetuum. Ita enim loquuntur Hieron.lib.2.contra Pelag. Bern.lib.5 de consid.& Damascen.2.lib.Orthodoxę fidei,cap.3. quod etiam scribitur in Epist.Sophronij recitata in 6. Synodo actione 11.& recepta ab eadem Synodo actione 13. ex quibus tale argument. desumitur, perfectiores longè sunt Angeli anima rationali,sed illi sunt natura mortales, atque corruptibiles ex mente horum Patrum: ergo multò magis erit corruptibilis;atque mortalis anima. Probatur consequentia, quia incorruptibilitas,atque immortalitas ad perfectionem spectat.

Nihilominus *certissima fide tenendum est animam rationalem* 69
immortalem esse:& tanquam fidei proximum id habere non ex gratia, aut sola Dei voluntate, sed ex natura. Quam probare possemus innumeris penè testimoniis Sacrę paginæ.ex quibus pauca hæc, vt expressiora sufficiant, Ecclesiastes 12. *Ibit homo in domum æternitatis suæ.* Et post pauca. *Reuertatur puluis in terram suam,vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum*, & in libr. Sapientiæ à capit. 2. vsque ad 5.clarissimè dicitur animas cum corporibus non interire, siue piorum, vel impiorum hominum sint. 2. etiam Machabæor. libr. cap. 12. in sacrificium mittuntur pecuniæ Hierosolymam pro animabus defunctorum à pœnis exoluendis. Idem probant ea, quæ de 70
diuite

diuite illo dicuntur, qui horrea amplificanda decernebat Lucæ 12. cui dictum est: *Stulte hac nocte repetent animam tuam, &c.* Atque etiam quæ latroni in cruce pendenti, statimque morituro promisit Christus dicens, *Hodie mecum eris in Paradiso*, & tandem quod Matthæi 10. protulit. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed eum timete, qui potest animam, & corpus in gehennam perdere*, ex quibus, ac præsertim ex hoc vltimo statuit Ecclesia in Concil. Lateran. 5. sub Leone X. sess. 8. immortalitatem animæ firma fide tenendam esse,& omnes qui eam negarunt tanquam hæreticos damnandos hisce verbis: *Damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse, & hoc in dubium vertentes: cum illa non solùm verè, per se, & essentialiter humani corporis forma existat: verùm, & immortalis, quod manifestè con-*

71 *stat ex Euangelio.* Quibus etiam id ex natura sua habere expresè ferè decernit,quia continuis verbis vtrumque docet sua natura habere; nempe quod sit forma corporis,& quod sit immortalis,quamuis à quibusdam sic exponatur: vt primum tantùm ex natura habere decernat; immortalitatem verò absolutè,& sine hoc addito: sed minùs bona expositio est, vt verba ipsa consideranti facilè constabit. Propterea diximus immortalitatem animæ ad diuinam fidem pertinere: quod verò eam habeat ex propria natura,fidei proximum esse,& consequenter id negare periculosum in fide. Eandem veritatē decernit Ecclesia in Concilio Viennensi, & refertur in Clement. 1. de summa

72 Trinitat.& Fide Catholic. §. porro. Quam efficaciter confirmat cōmunis consensus Sanctorum Patrum. Ex quibus nullus vnquam de immortalitate animæ dubitauit, quamuis de eius origine, aut productionis modo diuersa ratione sint locuti, vt de D. August. superiùs adnotauimus, qui tamen immortalitatem eius omnibus esse notissimam his verbis docuit Epistol. 3. ad Volusianum. *Quis nūc est extremus idiota, vel quæ muliercula, quæ immortalitatem animæ non credat? Vitamq; post mortem futuram.*

73 Primum verò testimonium in contrarium adductum, ex persona impij prolatum esse docent omnes ferè eius interpretes, præsertim D. Greg. 4. Dialog. cap. 4. & D. Thom. 1. p. qu. 75. art. 6. ad primū: Et pariter verba secundi testimonij, vt insinuat sacer ipse textus in eiusdem cap. initio illis verbis. *Dixerunt impij cogitantes apud se non rectè, &c.* quod ibidem adnotauit D. Thom. addens posse etiā hęc testimonia intelligi de homine quantum ad corpus pertineat, quod sequentibus verbis significatur: *De terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur, &c.*

Testimonium verò ex lib. Iob. Naturali modo,& ordine intelligi debet, aut per naturales vires eiusdem hominis natura-

liúmve

liumve causarum, hoc enim modo impossibilis reputatur resurrectio hominis, & consequenter omnis spes hoc modo resurgendi sublata. In hoc sensu intelligi debere assero, quia resurrectionem hominis futuram per diuinam virtutem clarissimis verbis confitetur. cap. 19.

Ad aliud verò de Angelis respódeo perfectiores quidem esse animabus, & sua natura incorruptibiles, atque immortales, 74
eorum verò immortalitatem, nec adeò clarè constare in sacra pagina, nec esse hucusque ab Ecclesia definitam, sicut constat esse definitam de anima. Et propterea ad idem non pertinet, sicut pertinet immortalitas animæ. Cuius ea est ratio, quia omninò necessarium fuit, vt nobis certò constaret immortalitas animæ nostræ ad vitam nostram moresque componendos: & propterea quia huic veritati innituntur plura nostra fidei mysteria, ea præserim quæ ad Christi humanitatem pertinent.
Quod verò Angeli sint immortales, atque incorruptibiles, vel 75
non minus est nobis necessarium, minusque proinde refert id certò cognoscere; quare nec fuit necessarium id expresse reuelari in Scriptura.

Quod verò sententiam illam Sophronij non receperit Concilium, quantum ad modum corruptilitatis Angelorum, quia nihil ad intentum eius imaginum venerandarum referebat, superius ostendimus; quare nec probari ex ea potest aliquid statuisse Concilium de Angelorum immortalitate, aut incorruptibilitate; nec aliquid etiam potest deduci aduersus immortalitatem animæ rationalis à nobis probatam.

QVÆSTIO VI.

An status separationis à corpore sit naturalis animæ rationalis.

PRæsupposita immortalitate animæ rationalis à nobis probata, necesse est, duplicem statum ei concedere; primum 76
quidem in corpore ipsum informando; postremum à corpore separatæ per mortē. Quærimus ergò, an status iste separationis à corpore sit eis naturalis, vel contra eius naturam; & ideò violentus, sicut status lapidis in aëre, vel saltem sit præter eius naturam, vt motus circularis ignis, quo mouetur ad motum primi cœli.

Quod vt meliùs intelligatur adnotare oportet tribus modis accipi naturale. Primò vniuersalissima ratione, prout supernaturali opponitur. Secundò accipitur pro omni eo, quod non est contra naturam, vel naturalem inclinationem rei, & conuenit illi ratione alicuius causæ naturalis, vt motus circularis ignis dicitur etiam in hac acceptione naturalis. Et tādem naturale significat illud tantum, quod violento opponitur, quo

pacto

pacto significat ea omnia, quæ sunt secundum inclinationem vel appetitum alicuius, vt motus lapidis deorsum, & aëris sursum. Quærimus ergò, an animam esse separatam à corpore, & sine illo consistere, sit aliquo ex his modis naturale.

77 Et prima opinio tenet nullo modo esse naturalem animæ hunc statum, sed omninò contra naturam, & proinde violentum. Ita Ferrar. 1. lib. contra gent. cap. 83. circa 4. rationem, & cap. etiam 94. Probatur testimonio D. Thom. & ratione, nam D. Thom. 4. contra gent. cap. 89. ratione 3. & 1. par. quæst. 118. artic. 3. in corpore, expressis verbis asserit contra naturam animæ esse, quod sit separata à corpore: censet ergò talem statum esse ei violentum. Quod sic probo 1. violentum est illud, quod est contra naturalem inclinationem, & appetitum rei, sed animam esse separatam à corpore est cōtra naturalem inclinationem, & appetitum, quem habet informandi corpus, & componendi cum eo totum: ergo status separationis à corpore est ei violentus. Secundò contra naturam rei est priuari perfectione sibi naturaliter debita, sed per separationem à corpore priuatur anima perfectionibus sibi debitis: nempe communicare se corpori, & in eo esse principium vegetandi, sentiendi, intelligendi, & quæ maximā perfectionem eius important, & quibus carere in statu separationis manifestum est: ergò status ille violentus erit ei.

78 Secunda opinio negat statum separationis esse naturalem, negat etiam esse violentum, & asserit esse pręter naturā animæ eo modo, quo motus circularis ignis, quo mouetur raptus ab orbe Lunæ, nec naturalis, nec violentus censetur, sed præter natūram vocatur: quia nec habet inclinationem ad talem motum nec repugnantiam naturalem. Ita sentiunt Henri. quodlib. 7. q. 13. Caiet. 1. p. q. 89. art. 1. & Conimb. ad finē 3. l. de anima, tract. de anima separata. d. 2. q. 2. art. 2. & ex recentioribus non pauci.

Et quidem quod non sit naturalis animæ status separationis, efficaciter satis probatum est argumentis primæ opinio-
79 nis, quibus hoc addunt: Naturale esse alicui rei id quod natura eius appetit, vel in quod inclinatur, vt est naturalis terræ motus deorsum, & est naturalis materiæ coniungi formæ, vel eam recipere; sed anima rationalis nec appetit esse separatā à corpore, nec in talem separationem inclinatur: ergò non est ei naturalis. Minorem probant, quia separari à corpore est malum ipsius corporis; imò, & cōpositi, cùm illud amittat per separationem esse vitale, & humanum, quod recipiebat ab anima, & compositum desinat esse: ergò nec potest anima appetere separationem à corpore, aut in eam inclinari, nec potest esse consentanea naturæ eius.

Quod

Quod verò status separationis non sit violentus animæ probant duplici argum.1.quia si status iste violentus esset animæ, 80
sequeretur naturale ei fore post separationem iterum vniri corpori: quemadmodum,quia lapidi violentum est detineri in loco superiori,naturale est ei sic detento moueri deorsum; sed anima separata iterum vniri corpori est corpus ipsum mortuum,& hominem iam per mortem extinctum resurgere:ergò resurrectio mortui hominis esset naturalis,quod est plusquam falsum; pluráque absurda continens. Secundò de ratione violenti est,quod sit à principio extrinseco,sed separatio animæ à corpore sæpe fit absque extrinseco agente contrario: cum constet mortem contingere, sine dolore aliquo, & sine contrario per solam comsumptionem humidi,& ita naturalis omninò iudicetur: ergò separatio animæ à corpore non est violenta,& ex consequenti, nec erit violentum,quod separáta à corpore sit,ac permaneat: Relinquitur ergò statum separationis esse præter naturam animæ, hoc est nec naturæ eius consentaneum, nec contra principia, vel inclinationem eius, sed aliunde prouenìens quasi per accidens,videlicet ex corruptibilitate corporis; nam si anima informaret corpus incorruptibile, sicut forma cœli,non foret separabilis à corpore,sed constitueret hominem incorruptibilem sua natura, atque perpetuum.

81 Nostra sententia vtrique contraria est, & duabus assertionibus explicatur.Prior est, *status separationis* à corpore, nec violentus est,nec præter naturam,sed simpliciter naturalis animæ rationali. Et quod violentus non sit efficaciter probatum est rationibus secundæ opinionis contra primam; Ad probandum verò,quod non sit præter naturam animæ,sed simpliciter ei naturalis contra secundam.

82 Præsuppono tria principia certissima. Primum, quod anima sit ex propria natura immortalis,& perpetua. Secundum quod sit vera forma corporis humani ex propria natura corruptibilis. Tertium,quod ex propria natura informet corpus modo amissibili,seu dissolubili, sicut cæteræ formæ inferiores,& non modo inadmissibili, sicut formæ cœlorum. Vnde prouenit, quòd modo, & nodo dissolubili vniatur corpori,& ideò cum eo constituat compositũ sua natura corruptibile;formæ verò cœlorum vniuntur materiæ modo, & nodo sua natura indissolubili, & ex tali vnione resultat compositum sua natura incorruptibile.

83 Ex his tribus principiis tria desumo argum. satis efficacia ad probandam priorem assertionem, quod status separationis simpliciter sit naturalis animæ: & ex primo ita arguo, Anima rationalis sua natura est immortalis,& perpetua:ergò naturaliter est ei debita perpetua conseruatio in proprio esse, sed non

potest

potest naturaliter conseruari proprium eius esse in corpore: ergò debita est naturaliter conseruatio corrupto corpore ; sed conseruari corrupto corpore est conseruari separata ab eo;ergò naturaliter debita est ei à corpore separatæ conseruatio in proprio esse ; quod est statum separationis à corpore esse ei naturalem. Secunda ratio ex secundo principio sic formanda est ; Anima rationalis sua natura est forma corporis corruptibilis, & aliquando corrumpendi:ergò vnitur ei per modum vnionis naturaliter dissolubilem , & aliquando naturaliter dis-
84 soluendum. Probatur consequentia ; quia corruptio corporis, quamuis non sit per se primò intenta natura,est tamen intenta per se secundò(vt 1. lib. de gener. ostendimus) & ideò est simpliciter naturalis ; ergò naturale est , quod corpus separetur ab anima, & ex consequenti naturale est , quod anima permaneat sine corpore. Quod est naturalem ei esse statum separationis à corpore. Tertia ratio sumitur ex tertio principio hoc modo; Anima rationalis nata est informare corpus amissibiliter, sicut cæteræ formæ sublunares : ergò naturaliter potest eam amittere corpus, & consequenter naturaliter ipsa potest sine corpore permanere præsupposita immortalitate,& incorruptibilitate eius , etiam sibi naturali.

85 Assertio posterior , ***status separationis non est naturalis animæ rationali ex inclinatione , & appetitu sicut status informationis: sed naturali consecutione ex inclinatione , & appetitu ad informandum corpus consequitur : quare nec est naturalis ei modo ita perfecto , ac status informationis ; sed ita vt status informationis sit quasi per se primò ei naturalis , status verò separationis quasi per se secundò , & ex consequenti.*** Quam priùs sic declarare oportet. Cum essentia animæ rationalis sit esse formam humani corporis, & aptam componere cum eo hominem , per se primò inclinatur ad informandum,& componendum,ac propterea statum informationis postulat per se primò ei naturalem , sed quia eadem informatio non est cuiuscunque corporis, sed per se corruptibilis, & naturaliter corrumpendi, sequitur quod possit naturaliter amittere statum informandi,& sine illo esse naturali eius immortalitate, & perpetuitate præsupposita,& ideò statum separationis à corpore esse ei naturalē, licet non per se primò & ex inclinatione: sed per se secundò ; atque ex naturali consecutione:& ideò simpliciter naturalē,nisi fortè velis quasi per se secundò,& ex consequenti in eum inclinari, eúmque appetere,quod nō videtur,sine fundamento dici posse.

86 Sic igitur explicatam assertionem probo hac ratione. Anima rationalis sua natura immortalis est, & perpetua : ergò debetur ei naturaliter perpetua conseruatio in proprio esse : sed

conseruatio

conseruatio perpetua includit vtrumque statum: ergò vterque est ei naturalis. Minorem sic probo, anima rationalis non potest naturaliter habere conseruationem perpetuam in corpore, cũ modo amissibili illud informet, & modo vnionis naturalis dissolubili, & aliquando dissoluendo ei vniatur: ergò naturale est ei, quod possit etiam conseruari, sine corpore, alioqui nõ erit ei naturalis conseruatio perpetua, quam proinde necesse est vtrumque statum naturaliter comprehendere, & vtrunque esse 87
ei naturalem suo modo, & ordine explicato. Secundò, anima rationalis habet esse sua natura perpetuum, & independens à corpore, etiam in sua operatione propria: ergò ex natura talis esse est, quod dissoluto corpore in eo permaneat, quod est statum sine corpore, vel separationis ab eo esse ei naturalem.

Vtramque assertionem nostræ sententiæ tenuerunt Auicenna, vt citat Caiet. 1. par. quæst. 89. art. 1. Seneca epistola 102. ad Lucillum, & ex recentioribus plures, & absque dubio D. Th. 1 2. q. 5. art. 1. ad 2. vbi docet expresse, quod sicut anima in statu pręsentis vitæ habet modum intelligendi per conuersionem ad phantasmata; ita post huius vitæ statum habet alium modum intelligendi sibi cõnaturalem. Ex quo ita arguo modus operandi sequitur modum essendi: sed anima separata habet modum operandi sibi connaturalẽ: ergò habet etiam ex mente D. Tho. per locum ab intrinseco modum essendi sibi connaturalem, quod est statum illum separationis esse ei connaturalem.

Pro solutione argum. duo sunt adnotanda: Primum est dupliciter aliquid esse naturale alicui, videlicet ex naturali perfectione, & ex naturali imperfectione; vt ex naturali perfectione conuenit homini esse perfectissimam speciem sui generis; ex imperfectione verò, quod sit corruptibilis, & illud naturale est ei ex parte formæ, à qua habet speciem animalis perfectissimã, hoc verò est ei naturale ex parte corporis, aut materiæ naturaliter respicientis non solam animam, sed quamlibet aliam sublunarem formã, quàm etiam naturaliter appetit, & ex tali appetitu naturali prouenit, vt & naturaliter possit eas habere, & ex consequenti naturaliter appetat dispositiones eis conuenientes, & cum dispositiones vnius naturaliter sint incompossibiles cum dispositionibus alterius, fit vt expelli ab eis possint, & consequenter possit naturaliter expelli forma, vel anima, & naturaliter aliquando expellatur, sicut aliquando naturaliter expelluntur dispositiones, quia sine illis non potest naturaliter conseruari in materia, vel corpore: & tandem cum per expulsionem formæ substantialis corrumpatur subiectum, sequitur naturaliter corruptio subiecti, & eadem corruptio est naturalis. 88

Ex hoc infero secundum, quod adnotari debet, videlicet 89

corruptionem hominis, aut cuiusuis alterius compositi naturalis factam à causis naturalibus esse naturalem ex naturali imperfectione eius. Quod asserui, & probaui 1. lib. de gener. vbi docui, quod licet corruptio non sit naturalis ex primaria intentione naturę quę non intendit per se primò corruptionem rei sed potius generationem, aut conseruationem eius: sed quia non potest vnum generare, & aliquando nec illud conseruare, sine corruptione alterius, per se secundò, & quasi ex naturali
90 consecutione intendit illud corrumpere. Et hinc est, quod sicut generatio est naturalis ex primaria intentione naturæ, ita corruptio sit naturalis ex secundaria intentione, & vtrúque sit per se naturalis in suo gradu. Quare miror perfectò Patres Conimbricenses egregiè versatos in doctrina Aristotelis asserere, quod corruptio, vel mors eueniens per causas naturales violenta sit, & non naturalis, & hinc deducentes violentum esse, & non naturale, quod anima rationis permaneat in suo esse, sine corpore: cuius contrarium probatum est à nobis efficaciter ex eo, quod corruptio, & mors naturales sint.

91 Et ecce sensum, quem tenuit D. Thom. asserens statum separationis animæ à corpore contra naturam eius esse, aut etiam præter naturam, voluit enim nihil aliud, quàm quod non sit ex inclinatione, & appetitu eius ad informandum corpus ordinatus, quod est non esse naturalem per se primò, aut directè, seu ex primaria intentione naturæ, sed ex secundaria, & quasi consequente, & indirectè, at per se secundò, nihilominus simpliciter naturalem. Quamuis possit vocari violentus, aut intentionem naturæ respectu intentionis primariæ, quo etiam modo loquendi vti solemus.

92 Ad primum verò argum. prioris sententiæ concessa maiori, neganda est minor, quod status separationis sit contra naturalem inclinationem animæ, & appetitum informandi corpus. Nã licet primo aspectu videantur contraria informare corpus, & separari ab eo, si tamen modum informandi in tali inclinatione, & appetitu inclusum consideremus, inueniemus contraria non esse, quin potius ex eadem inclinatione, & appetitu tali modo informandi deduci per naturalem consecutionem naturaliter absolui posse animam ab informando corpore, & aliquando fore naturaliter absoluendam; ita vt sine illo permaneat in proprio esse, quare eadem ratio, quæ probat naturalem esse animæ statum informandi corpus ex inclinatione, & appetitu, quod est esse naturalem per se primò, consequenter probat statum separationis esse etiam naturalem per se secundò.

93 Ad secundũ concessa maiori, quod violentũ sit priuari perfectionibus sibi debitis, negãda est minor, quod anima in statu separa-

para

parationis priuata sit aliqua perfectione sibi debita, quia licet nō informet corpus, nō sit actuale principiū potentiarū, & operationū, non sunt ei amplius hæc naturaliter debita postquam ea amisit, quia informatio corporis non debetur naturaliter animæ, nisi præsupposita in eo vltima dispositione naturali, non enim habet anima inclinationem, vel appetitum informandi corpus nisi cum ordine ad dispositiones conuenientes introductioni, & cōseruationi eius in eodem corpore; sed anima semel à corpore separata, nec possunt naturaliter induci in eo conuenientes dispositiones, nec est agens in natura, quod possit attingere vnionem eius cum corpore: ergò in tali statu permanens non debetur ei naturaliter informatio, & consequenter nec debentur cætera quæ non potest habere in eo, nisi informatione supposita; quare nec censetur eis priuari, quia priuatio non est nisi rei debitæ & consequenter, nec violenter in eodem statu permanere.

Ad primum argumentū secundæ opinionis concesso antecedenti, quod separatio animę à corpore cedat in malum compositi distinguendum est consequens, quod non sit ex intentione naturę, quia licet natura non intendat per se primo malū compositi præcedentis, hoc est, non esse eius, intendit tamen per se secundò, in quantum naturaliter sequitur ex noua generatione alterius per se primò intenta; quare separatio animæ à corpore secūdariò intēta à natura, quasi per se secūdò est naturalis, & hoc modo dicimus esse naturalem statū separationis animæ, quamuis cedat separatio ipsa in malum compositi. 94

Ad secundum negandum est antecedens, quod ex separatione nihil boni proueniat animæ, prouenit namque illi habere modum essendi, & operandi substantiis completis spiritualibus similem, sibique connaturalem, quia intra ambitum naturalem perfectissimæ, atque immortalis formæ (qualis est anima) vterque status informationis, & separationis cōprehenditur. Quod verò additur separationem animæ, vel mortem hominis esse violentam, & non naturalem, negandum est, quia licet proueniat ex imperfectione materiæ, naturali tamen, & per naturales causas, ideò naturalis simpliciter vocatur, quod ex communi modo loquendi sit manifestum: nam dum quispiam moritur, dicimus naturæ debitum soluisse. 95

QVÆSTIO VII.

An anima separata habeat appetitum naturalē informandi corpus.

96 SCotus in 4. dist. 43. q. 3. art. 3. Ferrar. 2. contra gent. cap. 60. Bañez 1. p. q. 76. art. 1. dub. 5. denegant animæ separatæ appetitum naturalē informandi corpus, probantque, quia si ani-

ma separata haberet naturalem appetitum ad informandum iterum corpus, debita esset ei reunio, quia appetitus naturalis non versatur, nisi circa rem naturaliter debitam appetenti: sed reunio non est ei naturaliter debita; ergò non haberet appetitum ad illam. Probatur minor, quia quidquid est debitum naturaliter alicui, potest ab eo naturaliter haberi, hoc est, per media naturalia: sed constat nullum esse naturale medium, per quod iterum possit anima separata vniri corpori: ergò non habet apetitum ad talem reunionem.

Secundò potest vrgentiùs probari hoc modo: Appetitus naturalis respectu cuiuscumque termini, vel actus naturaliter expleri potest, alioqui erit frustra, sicut potentiam naturalem dicimus frustrà poni, quæ non potest naturaliter reduci ad actum, quod ratio ipsa naturalis appetitus, aut potentiæ postulat; nam certum est, quod omnis potentia passiua naturalis postulat actiuam naturalem, à qua reducatur in actum: & ideò nautaliter reduci potest: ergò aptitudo ad informandum, quam nomine appetitus intelligunt, si naturalis est, intrinsecũ dicit ordinem ad agens naturale, per cuius virtutem actiuam naturalem expleatur, sed non datur in tota natura agens, cuius virtute actiua possit anima separata iterum vniri corpori, ipsumque informare: ergò nec in anima ipsa potest poni talis appetitus naturalis ad informandum corpus, alioqui frustrà omninò erit, cùm non possit per totam vim naturæ expleri.

97 Pro altera verò parte, quod illud habeat, extant D. August. 12. lib. de Genesi ad literam cap. 33. & D. Thom. 1. part. quæst. 75. art. 1. ad 6. expresè asserentes *permanere in anima separata appetitum naturalem, vt vniatur corpori*. Et videtur mihi probabilius, & tenendum.

Quod vt ostendamus explicare oportet, quidnam sit in anima appetitus iste informandi corpus, & quodammodo distinguatur ab ea. Quod intelligetur considerata anima in primo illo instanti, quo creatur à Deo, in quo non inuenimus in ea præter incompletam, aut partialem entitatem eius, nisi formalem capacitatem, seu aptitudinem informandi corpus, non quidem re distinctã ab eadem eius entitate, quia euidens est non esse formaliter capacem, seu aptam informandi corpus, per aliquod accidens superadditum entitati propriæ, sed per eandem ipsam entitatem propriam, quia actus informandi non est actio aliqua ad quam eliciendam, aut exercendam indigeat forma aliquo accidente superaddito, sicut indiget, vt sit principium actiuum aliorum actuum: sed est formam præbere seipsam, propriámque entitatem materiæ, quam ei præbendo dicitur actuare, & informare, nec se præbere actu materiæ est

agere

agere in ipsam, quamuis non possit forma se præbere ei, nisi media actione agentis: ex quo plane intelligitur, quod sicut 98
anima non informat actu corpus per accidens aliquod: sed per propriam entitatem; ita non fit formaliter capax, aut apta informandi per aliquod accidens sibi superadditum: sed per propriam entitatem, vel substantiam; quare capacitas seu aptitudo informandi non est aliquid distinctum ex natura rei ab eius entitate, vel substantia: sed sola ratione, & cùm nihil aliud reperiatur in forma præter eius entitatem, in quo possit appetitus informandi consistere, nisi capacitas hæc, seu formalis aptitudo, hæc absque dubio, & non aliud est appetitus ipse. Quod ex similitudine materię explicari amplius potest, in qua non est aliud appetitus naturalis recipiendi distinctum ex natura rei ab entitate ipsius materiæ: sed sola ratione.

Ex quibus duo argumenta satis efficacia desumo ad probandum appetitum informandi permanere in anima separata. 99
Primum tale est: Appetitus informandi non distinguitur ex natura rei ab ipsa forma: ergò non est separabilis ab ea, repugnat ergò permanere animam in statu separationis, quin habeat talem appetitum. Secundum, Appetitus informandi in 100
anima non est aliud, quàm formalis aptitudo, aut capacitas informandi, sicut in materia non est aliud appetitus ad formam, quàm capacitas, seu aptitudo recipiendi eam in se: sed anima in statu separationis non est minùs ex se apta informandi corpus, quàm erat in instanti suæ creationis: ergò nec minùs appetit appetitu naturali informare, quàm appetebat priùs, sicut materia amissa vna forma non minùs eam appetit, quàm priùs.

Ad argum. verò eiusdem sententiæ distinguenda est maior, 101
quod si anima separata habet appetitum, debita sit ei informatio. Nam duplex excogitare possumus debitũ; vnum quasi cõmune, & remotum; & ideò valdè improprium, quo pacto dicimus materiæ secundùm se consideratæ debitam esse informationem, rei receptionem formæ, quia potentiæ naturali aliquo modo debetur naturalis actus. Aliud est debitum determinatum, atque distinctum, & ideò proprium, & proximum, & hoc est, tale simpliciter. Concedenda est igitur maior de debito priori, quod non est aliud, ac dicere animæ secundum se consideratæ debitam esse informationem, & vnionem cum corpore, sicut cuilibet alteri formæ, quia informatiuo debetur informatio secundum hanc rationem communem, & quasi remotam. De debito verò posteriori neganda, quia quousque dispositum sit sufficienter corpus, non debetur determinata, & propria informatio animæ, nisi remota quendam ratione: & talis

debitum sufficiens non est, vt dicatur propriè, ac proximè priuata forma proprio actu informandi, & consequenter nec sufficiens, vt naturaliter possit eam consequi, quia requiruntur dispositiones in corpore, quas nullum agens naturale potest inducere, & ideo nec anima naturaliter reuniri corpori.

102 Ad secundum argumentum respondeo appetitum animæ ad informandum corpus secundum se consideratum ordinem naturalem habere ad agens naturale, per cuius virtutem, & actionem expleri possit; & talem habuit ordinem in primo instanti creationis animæ, in quo naturaliter expletum est per primam informationē, & vnionem eius cum corpore, quam sua actione attigit naturale agens generantis hominem, satis est autem semel habuisse talem ordinem, & per talem actionem naturalem semel fuisse expletum, & non requiritur in quacumque alia dispositione iterum expleri debere, vel respicere naturale agens. Quod exemplo materiæ primæ appetentis eandem animam, vel formam semel amissam, licet non possit naturaliter eam iterum habere, facile intelligi potest. Et hæc de appetitu naturali animæ separatæ ad reunionem.

103 Sed quid dicendum de appetitu elicito (per quem nihil aliud intelligimus, quam actum voluntatis, quo anima appetit, aut desiderat aliquid, & eum vocamus appetitum elicitum, quia est actus elicitus à voluntate) an talem appetitum elicitum informandi corpus habeat anima separata, vel non? Respondeo appetitum elicitum efficacem reunionis ex naturali cognitione non habere, quia cognoscit non esse naturaliter possibilem, impossibile verò vt tale non potest sic appetere voluntas. Appetitu verò supernaturali efficaci ex visione beatifica proueniens appetunt absque dubio beatorum animæ reunionem ad corpus, & appetitu intensissimo, vt apertè significatur, Apocalypsi 6. capite.

QVÆSTIO VIII.

Quænam potentiæ, qui habitus, quæ species, & quinam modi cognoscendi sint in anima separata.

104 VT certa separemus à dubiis: Dicendum est primo, *nullam potentiam organicam, aut corpoream permanere in anima rationali separata à corpore.* Ita sentiunt omnes. Et ratio eius manifesta est, quia omnes istæ potentiæ sunt communes animæ, & corpori, hoc est, sunt in coniuncto ex anima, & corpore, aut aliqua eius parte composito, tanquam in proprio subiecto, vel organo: ergò dissoluta vnione animæ, & corporis desinit esse coniunctum illud, & ex consequenti potentia, quæ ei vt subiecto inhærebat, in anima separata.

Secundò

Secundò certum est *permanere in anima separata omnes potentias spirituales, vt sunt intellectus agens, & possibilis, atque etiam potentiam motiuam animæ, per quam separata potest se mouere.* Et huius ratio est, quia omnes istæ potentiæ sunt in anima, tanquam in subiecto proximo, & adæquato, & nulla earum est organica, vel corporea, nec proinde respicit coniunctum ex anima, & corpore totale, vel partiale; ergò à sola anima dependent, cuius accidentia sunt, non à corpore, nec à coniuncto; quare licet dissoluatur vnio animæ cum corpore, & coniunctum pereat, non possunt ipsæ perire: sed necesse est in anima separata permanente permanere. 105

Et si dicatur intellectum agentem non posse permanere, quia cessat omninò operatio eius abstrahendi species à phantasmatibus. Respondent quidam intellectum agentem præter officium abstrahendi species habere aliud illustrandi intellectum possibilem suo lumine spirituali, quo disponitur, vt possit recipere species, atque eis vti, & cum vtatur speciebus acceptis ab intellectu agente, etiam in anima separata, adhuc ad talem vsum indiget noua illustratione, pro qua efficienda permanere potest intellectus agens. Sic videtur loqui Ægid. quodlib. 2. q. 22. & 24. Caiet. 3. p. q. 13. art. 4. Ferrar. 3. lib. contra gent. cap. 4. Bannez 1. p. q. 79. art. 3. Abulens. in cap. 21. Matthæi. q. 579. ad 9. 106

Sed hæc sententia videtur nobis falsa propter duo; Primum, quia illustratio hæc intellectus possibilis ab agente alia debet esse actio eius à productione speciei: cùm eam habeat in anima separata, non producendo speciem: ergò habet alium terminum realiter distinctum à specie, qui sit spirituale lumen productum ab eodem intellectu agente in possibilem. Quid autem hoc lumen sit, non est intelligibile, cùm non sit species, nec habitus, nec potentia, nec alia qualitas. Postremum, quia nec sensus externi, neque interni indigent illustratione aliqua, nec dispositione ad recipiendas species ab obiecto, vel ab alio sensu, & multò minùs ad vsum earum postquam eas receperunt, sed per se ipsos sunt sufficienter dispositi ad earum receptionem, & per receptionem ad vsum, sed intellectus est longè perfectior potentia: ergò non indiget illustratione aliqua ad recipiendas species; & multò minùs ad vsum earum: & ideò sine fundamento ponitur talis illustratio; quare propter eam non potest permanere intellectus agens in anima separata. Respondeo igitur intellectum agentem necessariò ponendum esse in anima ab eius creatione, & vnione cum corpore ad abstrahendum species à phantasmatibus, sine quibus non posset naturaliter intelligere in corpore: qua necessitate supposita iam pertinet ad integritatem accidentalem animæ, atque etiam ad 107 108

ornatum eius, & hoc sufficit, vt permaneat in anima separata, quamuis aliud officium, vel actum in ea non habeat. Quod possumus probare exemplo earum virtutum, quæ ponuntur in appetitu sensitiuo, vt temperantiæ,& castitatis,imò, & virtutis pœnitentiæ: quas permanere in beatis concedimus post resurrectionem corporum ad animæ & corporis ornatum,licet actibus quos habuerunt in via (deficiente materia) careant.

209 Tertiò dicimus *permanere in anima separata omnes species intelligibiles, omnes habitus scientiarum, & virtutum, quas habuit in statu corporis, atque etiam vsus specierum omnium.* Ita D. Tho. 1.p.qu.89.art.5.& 6.& 12.qu.53.art. 1. & 2. & omnes eius interpretes. Et ratione probatur,quia species omnes acquisitæ in corpore permanent in memoria intellectiua animæ: quæ cùm sit intellectus ipse, necesse est eas quoque permanere in anima separata, & consequenter species, & habitus in ea existentes, quia nec habent contrarios habitus, nec actus in statu separationis, à quibus corrumpi possint, nec per obliuionem aut cessationem ab actibus, & licet habuerint dependentiam à phan-
110 tasmatibus in prima acquisitione; non tamē dependent necessariò ab eis in conseruari,neque in vsu,quia dependentia quam habet in vsu anima,dum est in corpore non est essentialis, sed necessaria tantùm propter naturalem sympathiam ac subordinationem potentiarum sensitiuarum cum intellectu in corpore existente: nam tunc radicantur omnes in eadem anima; & ideò necesse est operante superiori,operari etiam suo modo inferiores circa idem obiectum. Sed cum alium modum intelligendi habere debeat à corpore separata, sicut habet alium modum essendi, non habebunt species & habitus dependentiam à phantasmatibus quantum ad vsum. Sed eis vti poterit secundum conuenientiam illius status.

111 Videntur tamen obstare huic resolutioni duo testimonia Sacræ paginæ; Primum ex Paulo 1. ad Corinth. vbi ait. *Scientiam destrui post mortem*, cui responderi potest. 1. loqui Paulum de scientia aut rerum cognitione obscura, vt ostendit contextus literæ. Quam destrui concedimus. Vel secundò loqui de dono scientiæ comitante fidem, & de quauis alia obscura cognitione, qua ratione obscuritatis definet, & hanc expositionem sequitur D. Thom. in eisdem loci commentariis, desumptam fortè ex D. Hieron. in Prologo Bibliorum ad Paulinam cap. 7. ad finem.

112 Alterum testimonium habetur Ecclesiastes 9. vbi dicitur. *Mortui nihil nouerunt amplius*; & infrà, *nec opus, nec ratio, nec sapientia apud inferos.* Cui respondet D. Hieronymus ibidem Sapientem loqui per prosopopeiam in persona impij suadentis aliis,

aliis,vt voluptatibus se dedant.Et ideò statim subdere. *Vade & comede in lætitia panem tuum.* Vnde non tollit, quin prædicta permaneant in anima separata. Secundò exponit eadem verba Nicol.Lyra.de Damnatis, qui nihil eorum quæ illis possent ac deberent prodesse,cognouerunt,nec est illis ratio, vt propriam salutem veramque sapienriam conquirant.Vnde cum subditur: *Vade & comede,* non significatur trade te voluptatibus, sed comede cum lætitia,hoc est, cum testimonio bonæ conscientiæ; quare statim additur: *Quia Deo placent opera sua.*

Sed quantum ad modum cognoscendi dubium est; an solas 113 habeat species, quas acquisiuit in corpore, & per eas tantùm cognoscat, vel nouas alias accipiat per infusionē à Deo eidem statui separationis congruentes, & ita per vtrasque operetur?

Et prima opinio asserit naturaliter loquendo solùm habere in statu separationis illas species,quas acquisiuit in corpore,& per has tantùm cognoscere.Probat,quia anima essentialiter est 114 forma corporis: ergò solùm est capax speciebus per ministeriū corporis recipiendis,quas constat non posse tunc accipere,cùm corpore & sensibus careat,ergò non potest habere alias, præter eas quas acquisiuit in corpore, quia per infusionem à Deo accipere species solùm pertinet ad completas substantias spirituales, nempe Angelos.

Hæc tamen sententia falsa probatur; quia intellectus in quocumque statu animæ ordinatur per se ad cognitionem rerum:ergò in quocunque statu debet habere aliquam cognitionem congruentem eidem statui:si verò non dantur illi species, contingere poterit nullam prorsus habere cognitionem, per totam æternitatem quantùm est ex parte naturæ, quod patet esse absurdum. Minorem probo in pueris decedentibus sine speciebus acquisitis, & in peccato originali, qui nullam poterunt cognitionem habere. Quare necesse est tribuere animæ separatæ species alias, præter eas, quas acquisiuit in corpore.

Sed quonam modo eas compareт,non est certum. Nam Scotus in 4 d.45.qu.2. & Gab. in canonem lect. 32. asserunt in eo 115 statu eas acquirere de nouo per opus intellectus agentis, non minùs quàm dum erat in corpore. Hæc tamen sententia planè falsa est; quod sic probo, Intellectus agens,vt in 3.lib.ostendimus ex se indeterminatus est,& quasi indifferens ad producendam quamlibet speciem cuiuscumque obiecti; quare nullam potest producere, nisi determinetur ab obiecto: sed non potest determinari ab obiecto in statu separationis, cum in eo nullum habeat phantasma; imò nec phantasiam, nec possit ab obiecto, nisi per sensum apprehēso determinati,vt ex superioribus constat: ergò nec potest naturaliter, illam speciem producere.

116 Dicendum igitur est *animam separatam nouas species habere, præter eas, quas acquisiuit in corpore, eas tamen non acquirere per opus intellectus agentis, nec vllo alio modo eas à rebus accipere, sed per infusionem à Deo, & ita per has intelligere, atque etiam per eas, quas secum in memoria detulit.* Ita D.Thom.1.par.q. 89. art. 1. ad
117 primum,& cum eo omnes eius interpretes. Et probatur ratione satis congruenti, quia modus operandi sequitur modum essendi, sed anima rationalis in statu separationis habet alium modum essendi; cùm non informet corpus: sed separata sit ab eo, nec etiam habeat officium formæ, sed omninò subsistat per se ad modum, & similitudinem Angelorum, ergò debet habere modum operandi similem,& ex consequenti principia tali modo operandi congrua, quæ sunt species, quas debebit eodem modo accipere; non igitur à rebus, sicut nec accipiunt eas à rebus Angeli, sed à Deo per infusionem.

118 Et si quæsieris, vtronam ex his modis perfectiùs intelligat anima separata, per species in corpore acquisitas, vel à Deo infusas? Respondet D.Thomas in eodem articulo proximè citato, clariùs, atque distinctiùs, & ideò perfectiùs intelligere per species in corpore acquisitas, quàm per infusas. Cuius ea est ratio, quia licet modus intelligendi per species infusas sit ex se perfectior modo intelligendi per acquisitas in corpore, & species ipsæ infusæ sint ex se perfectiores acquisitis, sed est animæ improportionatus, quæ cùm sit forma, etiam dum est separata, magis est ei proportionatum perfici per corpus: quare clariùs, atque distinctiùs intelligit per species à sensibus corporis acceptas, quàm per infusas, quæ propter improportionem magis confusè,& obscurè repræsentant animæ obiecta: & ideò vnitur corpori, vt perfectiorem assequatur modum intelligendi.

119 Alij verò clariùs, atque distinctiùs putant intelligere animam in statu separationis per species infusas, quàm per acquisitas: quia perfectiores sunt species,& ad vsum earum caret anima impedimentis corporis.

Ego verò incertam omninò esse rem hanc existimo, quia licet in communi cognoscamus vtrumque modum intelligendi, in particulari verò prorsus ignoramus naturam, & modum repræsentandi specierum animæ separatæ infusarum, & improportionem earum cum anima, & fortè sententia D. Thom. posset intelligi de rebus, quas clarè ac distinctè, & intuitiuè intelligimus in corpore, non de aliis, de quibus sententia opposita explicari posset.

FINIS.

INDEX

INDEX
RERVM NOTABILIVM, QVÆ
IN HIS COMMENTARIIS
super tres libros Arist. de Anima
continent.

Littera L. Librum. C. Caput. Q. Quæstionem. T. Tractatum. P. Paginam. N. numerum denotat.

A

Anima.

Anima

Anima separata.

Colo

Generatio

L.

Lumen.

Potentiæ

Sensus

Sonus.

Tempe

sed

LAVS DEO.